This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

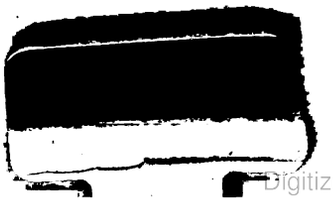

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI.

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1892. ÉVI FEBRUÁR HÓ 18-ÁRA HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK NAPLÓJA.

HUSZONEGYEDIK KÖTET.

HITELES KIADÁS.

BUDAPEST
PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.
1895.

Digitized by Google

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap

388. országos ülés. 1894. évi november hó 26-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Csáky Albin megbizó-levelének bemutatása. — Kérvény bemutatása. — Kereskedelemügyi miniszter benyujt két törvényjavaslatot: 1. a találmányi szabadalmakról; 2. a temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezéséről; továbbá egy jelentést az erdőszáda-nagysomkúti h. é vasút engedélyezéséről. — Nagy Sándor felszólalása napirend előtt személyes kérdésben. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Polónyi Géza felszólalása napirend után személyes kérdésben 3

389. országos ülés. 1894. évi november hó 27-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Belügyminiszter átirata b. Nopcsa Elek képviselőnek a m. kir. operaházhoz és a nemzeti szinházhoz intendánsi teendőkkel megbizott kormánybiztossá történt kinevezteteséről. — B. Nopcsa Elek szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, kereskedelemügyi tárcza és ezzel kapcsolatban a Vaskapu-szabályozási munkálatok 1895. évi költségelőirányzata. — Napirend 29

390. országos ülés. 1894. évi november hó 28-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend. — Elnöki jelentés Veszter Imre interpellácziójának visszavonásáról 44

391. országos ülés. 1894. évi november hó 29-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Gr. Csáky Albin igazolása. — Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Budapesti vígszinház részére 200.000 frt állami kölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend. — Vallás- és közoktatásügyi miniszter benyujtja a közoktatás állapotáról szóló 23-ik jelentése első részét, a népoktatásról 66

392. országos ülés. 1894. évi november hó 30-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Eötvös Loránd végleges igazolása. — Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Budapesten létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 frt kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Névszerinti szavazás. — Napirend 92

393. országos ülés. 1894. évi deczember hó 1-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Függőben levő interpellácziók jegyzékének bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Napirend előtti felszólalások (egyházpolitikai törvényjavaslatok tárgyában). — Budapesten létesítendő vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter válasza

Digitized by Google

Lap

Polónyi Géza interpellációjára a szliácsi fürdő átruházása tárgyában. — Pázmándy Dénes interpellációja a nagy-szebeni román nemzeti gyülés tárgyában a belügyminiszterhez. Válasz. — Napirend 117

394. országos ülés. 1894. évi deczember hó 3-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Mentelmi bizottság jelentése gr. Gyürky Ábrahám, Rohonczy Gedeon Drakulics Pál, Vermes Béla, Sima Ferencz és Hock János mentelmi ügyében. — Igazságügyi bizottság jelentése az 1889. évi XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Budapesten létesítendő vígszinház részére 200.000 frt kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. Névszerinti szavazás. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend 143

395. országos ülés. 1894. évi deczember hó 4-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Budapesti vígszinház részére engedélyezendő kölcsönről szóló törvényjavaslat tárgyában a 394. ülésben történt névszerinti szavazás eredményének kiigazítása (Napirend előtti felszólalás. Elnöki jelentés). — Ragályi Béla megbizó levelének bemutatása. — Közlekedésügyi bizottság jelentései: 1. a szentlőrincz-szlatina-nasiczi helyi érdekű vasút; 2. a baja-zombor-újvidéki helyi érdekű vasút; 3. az erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezése tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri jelentésekről. — Ugyanannak jelentése az esztergom-almás-füzitői helyi érdekű vasút tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri jelentésről. — Ugyanannak jelentése a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasútról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Miniszterelnök és pénzügyminiszter benyújtja az indemnity-törvényjavaslatot 1895. január—február hónapokra. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Igazoló állandó bizottság jelentése Ragályi Béla igazolásáról. — Napirend 163

396. országos ülés. 1894. évi deczember hó 5-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatot terjeszt be kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről 187

397. országos ülés. 1894. évi deczember hó 6-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Kérvények 19. sorjegyzékének bemutatása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Közgazdasági bizottság jelentése: kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában 213

398. országos ülés. 1894. évi deczember hó 7-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Pulszky Ágost végleges igazolása. — Kérvények bemutatása. — Pénzügyi bizottság jelentése az indemnity-törvényjavaslatról. — Napirend. — Pénzügyi bizottság jelentése az 1895. évi költségvetés rendes kiadások VII. fejezet, XII. czímének első rovata tárgyában. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza 238

399. országos ülés. 1894. évi deczember hó 10-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Csáky Kálmán elhalálozása. — Kérvények bemutatása. — A miniszterelnök beterjeszti: 1. Magyarország és Horvát-Szlavonországok között az 1892. évre eszközölt leszámolásról; 2. az 1894. év III. negyedében előfordult túlkiadásokról szóló állami számvevőszéki jelentést. — Az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és viselendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend 266

400. országos ülés. 1894. évi deczember hó 11-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök felhatalmazása a lőcsei választó-kerületben új választás elrendelésére. — Kérvények bemutatása. — Indemnity-törvényjavaslat 1895. január—februárra. Névszerinti szavazás. — Napirend. — Pénzügyi bizottság jelentéseinek bemutatása: 1. a közöshadsereg katonai nevelő- és tisztképző intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról; 2. a Ludovika-akadémia 1893. évi állapotáról és 3. a hadmentességi díj-alap álladékáról

Digitized by Google

Lap

szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában; továbbá 4. a honvédmenház 1893. évi számadásairól, működéséről és állapotáról szóló belügyi és honvédelmi miniszteri együttes jelentés és végre 5. az országos honvédsegélyzőegylet 1893. évi számadásairól, működéséről és állapotáról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában 290

401. országos ülés. 1894. évi deczember hó 12-én.

Jegyzőkönyv hitelesitése. — Felirat bemutatása. — Honvédelmi miniszter jelentése a közös hadseregből a honvédség állományába történt tiszti áthelyezésekről az 1894-ik évben. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Indemnity-törvényjavaslat harmadszori olvasása. Jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjának hitelesítése. — Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Babó Emil interpellácziója Leypold Lajos cs. és kir. tüzérhadnagy rangvesztése tárgyában az összkormányhoz. — Miniszterelnök előzetes válasza 296

402. országos ülés. 1894. évi deczember hó 13-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Szalay Imre szabadságolása. — Kérvények bemutatása. — Miniszterelnök átirata koronaőr választására ülés tartása ügyében; ezen ülés napjának megállapítása. — Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.— A jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjának hitelesitése. — Költségvetés (1895) részletes tárgyalása. — Földmívelésügyi tárcza. — Napirend 323

403. országos ülés. 1894. évi deczember hó 14-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Igazságügyi bizottság jelentése az 1889. évi XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Pénzügyi bizottság jelentése az ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén a megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend 348

404. országos ülés. 1894. évi deczember hó 15-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Miniszterelnök a szőlődézsmaváltsági tartozások lerovására adandó újabb állami kedvezményekről szóló törvényjavaslatot beterjeszti. — Földmívelésügyi miniszter beterjeszti jelentését néhai Vásárhelyi Pál mérnök leányának adandó állami segély ügyében. — Pénzügyi és közlekedési bizottságok jelentése a székely vasútak kiépítéséről szóló törvényjavaslatról. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Az 1889: XLIV. t.-cz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása és a jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjának hitelesítése. — Mentelmi bizottság jelentéseinek tárgyalása: Drakulics Pál, gr. Gyürky Ábrahám, Rohonczy Gedeon, Sima Ferencz, Hock János és Vermes Béla mentelmi ügyében. — Közlekedésügyi bizottság jelentése: szen-lőrincz-szlatina-nasiczi, bajazombor-újvidék, esztergom-almásfüzitői, temesvár-nagyszentmiklósi és erdőszáda-nagysomkúti helyi érdekű vasútak engedélyezése tárgyában. — Jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjainak hitelesítése. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — B. Eötvös Lóránd vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza gr. Zichy Jenő interpellácziójára múzeumi bizottságok tárgyában. — Makfalvay Géza interpellácziója több dohánybeváltási területen a beváltásnak deczemberről január hóra történt elhalasztása tárgyában a pénzügyminiszterhez. — Válasz. — Napirend 373

405. országos ülés. 1894. évi deczember hó 17-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átirata Josipovich Lajos, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés tagjának a magyar országgyűlés képviselőházába történt megválasztásáról s megbizó-levelének átküldéséről. — Kérvény bemutatása. — Számvizsgáló bizottság jelentése a képviselőház pénztárának 1894. évi január hó 1-től junius hó végeig vezetett számadásairól. — Gazdasági bizottság jelentése a képviselőház által hozzá útasított kérvények tárgyában. — Temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. Jegyzőkönyv vonatkozó pontjának hitelesítése. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. Névszerinti szavazás Ivánka Oszkár indítványa fölött. — Napirend. — Főrendiház értesítése az indemnity törvényjavaslat, a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaságról és a spanyol kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslatok elfogadásáról. Elnöki jelentés 400

Digitized by Google

I. együttes országos ülés. 1894. évi deczember hó 18-án. Lap

Koronaőr választása. Névszerinti szavazás. — Jegyzőkönyv hitelesítése 423

406. országos ülés. 1894. évi deczember hó 19-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. —Gr. Károlyi Gábor szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása: földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Kereskedelemügyi miniszter a párdány-zsombolyai helyi érdekű vasút engedélyezéséről törvényjavaslatot, és a gurahoncz-nagyhalmágyi gőzmozdonyú vasút engedélyezéséről szóló jelentést terjeszti be 426

407. országos ülés. 1894. évi deczember hó 20-án.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — Miniszterelnök átírata: 1. a házassági jogról; 2. a gyermekek vallásáról és 3. az állami anyakönyvekről szóló törvényjavaslatok szentesítéséről és mint 1894. évi XXXI., XXXII. és XXXIII. törvényczikkeknek az Országos törvénytár útján történt kihirdetéséről. — Napirend előtti felszólalás. — A pénzügyi bizottság jelentése: az ország erdélyi részeiben a megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend. — Király üdvözlése újév alkalmából 454

408. országos ülés. 1894. évi deczember hó 21-én.

Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Baich Milos képviselő lemondása. — Főrendiházi átírat: 1. az 1889 : XLV. törvényczikk kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról; 2. a temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok elfogadásáról, továbbá 1. a bajazombor-újvidéki; 2. szentlőrincz-szlatina-nasiczi; 3. erdőszáda-nagysomkúti és 4. az esztergomalmás-fűzitői helyi érdekű vasútak engedélyezéséről szóló miniszteri jelentések tárgyában. — Miniszterelnök átírata gr. Csáky Albinnak kir. főasztalnokmesteri méltóságától való felmentéséről. — Josipovich Lajos horvát-szlavon- dalmát képviselő igazolása. — Az ország erdélyi részeiben stb. megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Jegyzőkönyv hitelesítése 460

409. országos ülés. 1894. évi deczember hó 28-án.

Gr. Csáky Albin végleges igazolása. — Kun Miklós panasz-feljelentése mentelmi ügyben. — Főrendiház elnökének átírata a koronaőri állásra való kijelölést tartalmazó királyi leiratnak az országos levéltárban történt elhelyezése tárgyában. — Wekerle Sándor miniszterelnök bejelenti a kormány lemondását. — Jegyzőkönyv hitelesítése 462

410. országos ülés. 1895. január hó 9-én.

Ragályi Béla végleges igazolása. — Ürményi Bernát lemondása könyvtári bizottságban viselt állásáról. — Miniszterelnök átíratai: 1. Ő Felsége köszönetnyilvánítása tárgyában az újévi üdvözletért; továbbá: 2. Az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő kiadásokról; 3. Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről; 4. Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről; 5. 1880:XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról; 6. Temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló szentesített törvényczikkek kihirdetéséről; végül: 7. Nikolics Fedor képviselőnek az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés értelmében alakítandó bizottság elnökévé 1895. évre történt kinevezéséről. — Felíratok és kérvények bemutatása. — Függőben levő interpellációk jegyzékének felolvasása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Ülések elnapolása az új kormány megalakúlásáig. — Jegyzőkönyv hitelesítése 473

Digitized by Google

Az 1892—97. évi

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA.

XXI. KÖTET.

Digitized by Google

Digitized by Google

388. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi november hó 26-án, hétfőn,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Gr. Csáky Albin megbizó-levelének bemutatása. — Kérvény bemutatása. — Kereskedelemügyi miniszter benyujt két törvényjavaslatot: 1. a találmányi szabadalmakról; 2. a temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezéséről; továbbá egy jelentést az erdőszáda-nagysomkuti h. é. vasút engedélyezéséről. — Nagy Sándor felszólalása napirend előtt személyes kérdésben. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, kereskedelemügyi tárcza. — Napirend. — Polónyi Géza felszólalása napirend után személyes kérdésben.

A kormány részéről jelen vannak: Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a november hó 24-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom Gr. Csáky Albin Zólyom vármegye breznóbányai választó-kerületében megválasztott országgyűlési képviselő megbízó levelét. *(Élénk éljenzés jobbfelől.)*

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház igazoló állandó bizottságának.

Bemutatom továbbá a zalaegerszegi királyi törvényszék és ennek területéhez tartozó királyi járásbíróságok és ügyészség szolga- és fogházőri személyzetének Pázmándy Dénes képviselő által beadott kérvényét az 1893. évi IV. törvényczikk reájuk vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

A kereskedelmi miniszter úr kíván szólni.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém bemutatni egy törvényjavaslatot (Irom. 741) a találmányi szabadalmakról. Kérem, méltóztassék ezt a közgazdasági bizottsághoz útasítani.

Van szerencsém továbbá bemutatni egy törvényjavaslatot (Irom. 742) a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről, továbbá a jelentést (Irom. 743) a erdőszáda-nagysomkúti helyi érdekű vasút engedélyezése tárgyában. E törvényjavaslatot és a jelentést kérem a közlekedési bizottsághoz útasítani.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* Ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni, s a miniszter úrnak első beterjesztése a közgazdasági bizottsághoz, a többiek pedig a közlekedésügyi bizottsághoz fognak tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatni. *(Helyeslés.)*

T. ház! Mielőtt a napirendre áttérnénk, Nagy Sándor képviselő úr a házszabályok 154.

Digitized by Google

§-ára való hivatkozással napirend előtt kíván felszólalni.

Nagy Sándor: T. képviselőház! Személyes kérdésben kívánok szót emelni. A szombati ülésben, midőn a fővárostól távol voltam, Polónyi Géza képviselő úr jónak látta az én személyemmel is foglalkozni. Elmondotta nagy hangon, hogy a vallásalapítványi birtokok kortesczélokra használtattak kormánypárti képviselők közbejötte mellett, és ezek közt az én csekélységemet is felemlítette.

T. ház! Polónyi Gézával szemben nem tartottam volna szükségesnek, hogy itt felszólaljak, mert mindenki tudja mérlegelni az ő gyanúsítását; hiszen állítólag politikai profétáját, Kossuth Lajost is gyanusította, hanem tartozom felszólalásommal a t. háznak, és annak a pártnak, a melyhez tartozni szerencsém van *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A kenderesi bérlet nyilvános árlejtés útján adatott bérbe. A nyilvános árlejtésen a legtöbbet igérő Mezei Béla volt. Mindennek daczára a bérlet nem Mezei Bélának adatott. Az okát, hogy miért, miért nem, nem kutatom. Ekkor Mezei Béla panaszképen eljött hozzám és elmondta, hogy róla a tévesen és szándékosan beszerzett információk azt állították, hogy ő vagyontalan. Miután ő egyidejűleg elhozta hozzám a községi bizonylatot, mely az ő vagyoni képességét igazolta, de elhozta gazdag anyjának szavatosságáról szóló levelét is, de megtudtam azt is, hogy ő akkortájt is 1.500 holdas bérleten gazdálkodik, holott a kenderesi bérlet mindössze csak 600 holdból áll, láttam, hogy itt tulajdonképeni kijátszásról van szó. Ekkor kerestem fel a kultuszminiszter úr ő exczellencziáját, a ki az adatok helyességét látván, a bérletet tényleg Mezei Bélának adta.

Ez a száraz tényállás, t. ház! És azt hiszem, nincs az országban egyetlen ember sem, a ki Csáky Albin grófnak politikai jellemét a Polónyi Gézáéval mérné össze. *(Mozgás és nyugtalanság a szélső baloldalon.)* A leghatározottabban kell tehát visszautasítanom azt a gyanúsítást és azt a vádat, mintha én kortesczélokra bármit kaptam vagy elfogadtam volna. Hála Istennek, nincs szükségem reá, és nem is vagyok abban a helyzetben, és soha semmi ilyesmit el nem fogadtam és el nem fogadnék. Ezzel a gyanusítással Polónyi Géza képviselő úr megint egygyel szaporította azon gyanúsításoknak számát, melyeket minduntalan alaptalanúl használ.

De, t. ház, én Polónyi Gézát nem is ismerem el erkölcsi bírámúl soha, s mielőtt befejezném felszólalásomat, nem kenyerem ugyan a személyeskedés, de kénytelen vagyok itt a ház előtt feltárni azt, hogy Polónyi Géza képviselő urat felszólalásában tulajdonképen nem a közérdek vezérelte, hanem a személyes gyűlölség, melyet nem annyira az én személyem, mint családom és rokonaim ellen a szolnoki választás alkalmával történt bukása és kudarcza és Polónyi Géza annak megmondhatója, hogy még mi miatt táplál. Ezzel bocsánatot kérek a t. háztól, hogy türelmét igénybe vettem, *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Minthogy határozathozatalnak szüksége nem forog fenn, áttérünk a napirendre: a kereskedelmi miniszterium költségvetésének részletes tárgyalására. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a jelentés (Irom. 714) felolvasottnak tekintessék? *(Igen!)* A jelentés tehát felolvasottnak tekintetik.

Következik a részletes tárgyalás.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Kereskedelemügyi miniszterium. Központi igazgatás. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 1. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 1. czím. Kiadás. Központi igazgatás. Személyi járandóságok és dologi kiadások együtt 694.175 frt.

Elnök: Az előadó úr kíván szólni!

Neményi Ambrus előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy a kereskedelemügyi miniszterium 1895. évi költségvetése a pénzügyi bizottság tárgyalásai során változást egyáltalában nem szenvedett, a t. ház engedelmével arra kívánok szorítkozni, hogy ezen költségvetésnek néhány jellemző vonását röviden kiemeljem.

A kereskedelemügyi miniszterium költségvetése négy év alatt, azaz az 1892-iki év elejétől az 1895-iki év végéig a következő arányokban haladt:

Az összes kiadások emelkedtek 69 millióról egészen 96 millióra.

Az összes bevételek emelkedtek 94 millióról 118 millióra.

Ezzel szemben a tiszta felesleg, mely 1892-ben már 22·5 millióval volt előirányozva, a jövő évi költségvetésben újra csak 22·8 millióval szerepel.

A kiadásoknak emelkedése tehát körülbelül 35%, a bevételeknek emelkedése körülbelül 25%, míg ezzel szemben az állampénztárba beszolgáltatandó tiszta felesleg alig mutat számottevő emelkedést.

Ez a körülmény mindenesetre azt bizonyítja, hogy a forgalom növekedtével beálló nagyobb jövedelemnek az ezen miniszterium gondozására bízott közgazdasági ágaknak intenzivebb művelésére fordíttatnak. Tényleg nincs is ezen költségvetésnek fontosabb oly rovata, mely tetemes emelkedést nem mutatna. Ezek sorából csak a következőket kívánom kiemelni:

Az ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi czélokra szánt dotáczió emelkedik 89.870 forinttal.

Digitized by Google

A posta távírda és távbeszélő címénél a kiadások emelkednek 795.100 forinttal, ezzel szemben azonban ezen címnek bevételei emelkednek 1,205.000 forinttal.

A legnagyobb emelkedés, úgy a kiadásoknál, mint a bevételeknél, természetesen a magyar államvasútaknál, és a vele kapcsolatban álló állami üzemeknél mutatkozik.

A magyar királyi államvasútak kiadásai emelkednek 6·6 millió forinttal, míg a bevételek emelkedése 8 millió forinttal van előirányozva.

Ezen nagyfontosságú tételeknek az illusztrálására csak három pontot kívánok jelezni:

Először azt, hogy az állam, miután ez idő szerint már körülbelül a legnagyobb iparos munkaadó az országban, — a mennyiben a vasútaknál 26.000, a többi üzemeknél pedig 6000 embert foglalkoztat, — ezen költségvetés keretében is több oly intézkedést visz keresztül, mely a munkások és az alkalmazottak legalsóbb kategóriája sorsának javítását czélozza. Igy az államvasútak által létesített munkáslakásoktól eltekintve, czélba van véve a vasúti személyzet gyermekeinek nevelése érdekében egy vasúti tápintézetnek a felállítása, czélba van véve továbbá az állami gyárakban alkalmazottak javára egy rokkant munkások ellátására szolgáló nyugdíjazási alapnak létesítése, mely czélra a jelen költségvetésbe 15.000 forint van felvéve. Végül bejelentette a kormány, hogy az 1895-ik év folyamán egy 120.000 forintnyi összeg fog a Budapesten és Fiumében, tehát az ország két legdrágább helyén alkalmazott legalsóbb fizetési fokozatú alkalmazottak lakbérilletményének feljavítására fordíttatni.

Úgy hiszem, a törvényhozás részéről csak rokonszenves fogadtatásra találhat az az irányzat, hogyha a szocziális törvényhozás útján a magánvállalkozásra bizonyos terheket rovunk, akkor az állam maga, mint munkaadó is a munkásokról való gondoskodás tekintetében jó példával előljárjon. *(Élénk helyeslés.)*

A második, a mit kiemelni kívánok, az, hogy az 1893., 1894. és 1895-iki költségvetésekkel, tehát három év alatt, a magyar államvasútak személyzete 4.310 új munkaerővel szaporíttatott.

Ha a magyar államvasútak, még ezen személyzet-szaporítás daczára is, nem tartoznak a személyzettel legjobban ellátott vasútak sorába, mégis konstatálhatni, hogy ezen újabb szaporítás után elvesztik jogosúltságukat a személyzet túlterheltetésére vonatkozó azon panaszok, melyek régebben úgy az alkalmazottak, mint a közönség körében sűrűn hangoztatva lettek.

Harmadszor pedig kiemelni kívánom, hogy daczára ezeknek az évről-évre emelkedő több kiadásoknak, az államvasútak pénzügyi eredményei folyton kielégítőknek mondhatók. A költségvetés szoliditásának, hogy úgy mondjam, a tükre, mindig megtalálható az előző évek zárszámadásaiban. Ha már most a rendelkezésünkre álló utolsó zárszámadást, az 1893-ikit szemügyre veszszük, akkor azt tapasztaljuk, hogy az államvasútak tényleges bevételei minden rovatnál csaknem kivétel nélkül jóval nagyobbak voltak, mint az előirányzat. Tapasztaljuk továbbá, hogy 1894-ik évben eddig konstatált eredmények szerint már a folyó évben fognak eléretni az államvasútaknál azok a bevételi összegek, melyek az 1895-iki évre preliminálva vannak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek után bátran állíthatni, hogy ezen nagy üzem, melyben csaknem egy milliárd forintnyi állami vagyon van befektetve, egy minden tekintetben fejlődő organizmusnak képét nyújtja, melynek közgazdasági szerepe ugyan soha kétségbe nem vonatott, de melynek pénzügyi helyzete is teljesen megnyugtató. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az utolsó pont, melyet kiemelni kívánok, vonatkozik a közútakra.

Ezen címnél a kiadások emelkedése 145.785 forint, a beruházások emelkedése pedig 98.000 forint.

Kötelességem ezzel egyidejűleg bejelenteni, hogy a kereskedelemügyi miniszter a jelen költségvetéshez mellékelt indokolásban a közútakról és vámokról szolgáló 1890. évi I. törvényczikk 5. és 6. szakaszai alapján előterjesztést tesz az állami közútak hálózatának végleges megállapításáról, illetve az egyes törvényhatósági közútaknak állami, esetleg az egyes állami közútaknak törvényhatósági kezelés alá vétele iránti tanúlmányok eredményéről. A kereskedelemügyi miniszter a költségvetés indokolásában, és a pénzügyi bizottság előtt is kijelentette, hogy ezen kimutatást nem azért terjeszti be, hogy véglegesen megállapítottnak tekintessék és azonnal végrehajtassék, hanem oly czélból, hogy tájékozásúl szolgáljon azon keretre, és azon irányra nézve, melyben közúti hálózatunkat a jövőben fejleszteni szándékozik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A pénzügyi bizottság ezen tájékoztató jelentést ily értelemben tudomásúl vette, és azt a t. képviselőháznak hasonlóképen tudomásúlvétel végett ajánlja.

Ezek után van szerencsém a pénzügyi bizottság nevében a t. házat kérni, méltóztassék e költségvetés első tételét elfogadni. *(Élénk helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző: Drescher Ede!

Drescher Ede: T. ház! *(Halljuk!)* Rövid felszólalásomnak czélja és tárgya nem a szőnyegen lévő budget egyik-másik tétele, hanem épen az, a mit számokban kifejezve benne fel nem találok: egy, a kereskedelemügyi miniszte-

Digitized by Google

rium ügykörébe tartozó, és azért e tárcza költségvetésének általános tárgyalásánál megvitatandó, többször megsürgetett fontos kérdés, és e kérdés megoldásának siettetése.

Már rég folyamatban vannak az előkészületek Bajánál a Duna áthidalására és a bajabáttaszéki vasút kiépítésére nézve; hogy mi okon, nem tudom, de máig sem juthatott e fontos kérdés a megvalósulás stádiumába.

Mindkét vasút, a melyek összekötendők volnának, végpont. Egyik a Duna jobb, a másik annak balpartján. Csak 15 kilométer terület és ebben a Duna képez köztük választó vonalat. Ezen tökéletlenségében sok czélja egyiknek sincs, nagy értéket egyik sem képvisel. És ezt valamennyien érezzük, de a geografiai helyzet ismertetői, a vasúti térképek szerkesztői leginkább érzik e visszásságban nyilvánuló gyengeségünket, s azért munkáikban és térképeiken most már jobbára kitüntetik ez összeköttetést, nehogy szakértő és laikus elítéltetésének szolgáltassák ki vasúti politikánkat.

Azóta, a mióta ezen előmunkálatok folynak, Budapest és Bécs között már három hidat építettek: az esztergomit, a komáromit és a pozsonyit, míg ugyanekkora területen Budapesttől Újvidékig, az ország legtermékenyebb része által határolt Dunán egyetlenegy hid sincs.

Budapesten a széles medrű Dunán három mesterművü hid tartja fenn jobb- ésba lpart között a gyalog-, kocsi- és vasúti összeköttetést. A székes főváros gyors fejlődése által még két hid építését látják szükségesnek és indokoltnak. Bécsben összesen öt állandó mű hidalja át a Duna-csatorna szük medrét.

Nem volnék jó magyar, ha eszembe jutna Budapest amerikai arányú emelkedését megirigyelni és nagyméretű intézményei rohamos megalkotásának támogatását bárkinek szemére hányni. De ne csak az ország szivében legyen erő és vérbőség, mikor most már a főváros érdekeinek veszélyeztetése nélkül az államtest sorvadó egyéb tagjainak arányos, egészséges, fokozatos fejlődését is előmozdíthatjuk.

Nem parcziális, nem helyi érdek tehát, nem Baja város érdeke, önzése, panasza, kérelme, óhaja teszi kötelességemmé a felszólalást, ámbár ez a város is, a mely Bácskában évszázadokon át teljesített kulturmissziót, és végez ma is művelődési és nemzeti szolgálatokat, a melynek népe czivilizált, munkás és békeszerető, és más bűne nincs, mint hogy a különböző irányban épült vasútak elterelték onnan szubszisztenciájának forrását, deczentralizálták kereskedelmét, jobb sorsot érdemel.

Nem is a jobbparton közvetlenül érintett Báttaszék vagy Tolna vármegye érdeke ez pusztán, ámbár a megélhetés feltételeiből Tolnában is annyit elvitt a filloxera, hogy nagyon rájuk férne, ha közlekedési eszközökhöz jutnának, és nekik hegyi termékeik kiaknázása és könnyebb értékesítése lehetővé tétetnék. A kőszegény Bácska és Bánát pedig e termékeknek kitünő piaczúl szolgálhatnának. *(Igaz!)*

Nemcsak egész Tolna és a Dunántúl nagy része, nemcsak Baja és Bácsmegye és a gazdag Alföld érdeke, országos érdek e vasút kiépítése, *(Igaz! Úgy van!)* kereskedelempolitikai és stratégiai szempontból azon egyszerű oknál fogva, mert legközelebbi úton vezet a tengerhez és tengeri kereskedelemhez. Sőt meggyőződésem, hogy ezáltal mezőgazdasági bajaink orvoslása felé is egy nagy lépést teszünk előre.

Ha financziális akadályok álltak volna addig az építés útjában, azokat a pénzügyminiszter úr szerencsés keze, elismert zsenialitása és a mit első helyen kellett volna említenem, az ország áldozatkészsége immár elhárították. De itt tulajdonképen nem áldozatról, hanem hasznos befektetésről van szó, a mely, mint azt a baja-szabadkai vonalrész igazolja, mely az érdekelt 400.000 forint fond perdu hozzájárulását is az építési költségek kamatozó tőkéjébe számítva, az államvasútak legjövedelmezőbbikének egyike elmaradhatlanúl bő gyümölcsöt fog teremni.

Engedje meg azért a tisztelt ház, hogy a kereskedelemügyi miniszter urat arra kérjem, hogy e hid és vasút építését gondja, gondoskodása, figyelme és ügyszeretete tárgyává tenni és előállítási költségeinek legalább részbeni fedezéséről az 1896. évi költségelőirányzatban provideálni szíveskedjék.

A költségvetést, mint a miniszter úr kereskedelmi és általában közgazdasági sikereinek kétségtelen bizonyítékát, és jövő haladásunk nélkülözhetlen eszközét és biztosítékát örömmel elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Papp Elek jegyző: Endrey Gyula!

Endrey Gyula: T. ház! A kereskedelmi tárcza költségvetésének tárgyalásánál első sorban elvi szempontból tartozom azon kijelentéssel, hogy pártunk ezen tárczának költségvetését nem szavazza meg, mert a t. kormánynak kereskedelmi politikáját Magyarország állami önállóságával összeegyeztethetőnek nem tartja. De nem szavazza meg, t. ház, a 48-as és függetlenségi párt a költségvetést azért sem, mert a kormánynak kereskedelmi politikája nemcsak állami önállóságunkat sérti, de legfontosabb közgazdasági érdekeinket is megtámadja, és e tekintetben hiába mutat a t. előadó úr a költségvetés egyes ágazatainál a fényes számbeli eredményekre: azok nem kápráztatják el a tisztán látó hazai közvélemény szemét, mert Magyarországon tudja és érzi mindenki, legalább tudnia

Digitized by Google

és éreznie kell, hogy kormányunknak kereskedelmi politikája ónsúlylyal nehezedik egész közgazdasági életünkre és közgazdaságunk legvitálisabb érdekeit támadja meg. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

E tekintetben, igen t. ház, elegendő rámutatnunk legutóbb kötött kereskedelmi szerződésünkre. Ott van az olasz, szerb, román és orosz kereskedelmi szerződés; mindezek hangosan vádolják a kormányt, hogy akkor, a mikor erősnek kellett volna lennie Magyarország közgazdasági érdekeinek megvédésére, gyönge volt. Ezen gyöngeségnek következményeként tekint most, t. ház, a magyar gazda könyes szemmel a tőzsde felé, a hol daczára annak, hogy búzában kiviteli feleslegünk nincsen, sőt határozottan hiányunk van, a búzának ára a mai napon 6 frt 85 kr.

Magyarország közgazdaságában még mindig az őstermelés dominál és fog dominálni még sok éveken át. Magyarország 17,300.000 lakosságából 13,300.000 foglalkozik őstermeléssel, s így nemcsak a lakosság ily óriási aránya, hanem a közélet követeli meg nálunk, hogy Magyarországnak kereskedelmi politikája olyan legyen, a mely az őstermelés érdekeit semmi más érdeknek alá ne helyezze, mert ép ezen sajátos viszonyunknál fogva Magyarország ipara és kereskedelme is csak az őstermelés emlőjén növekedhetik természetszerűleg, és növekedhetik nagygyá.

Sajnos, a t. kormány kereskedelmi politikájában most már oda jutottunk, hogy nemcsak mezőgazdaságunkat fenyegeti válság, hanem kisiparunk és kereskedelmünk is a válság szélén áll, és a t. kormány még csak azt sem mondhatja el, hogy külkereskedelmi szerződéseink által, legalább az ipar- és kereskedelemnek életereibe hozott új nedveket, mert eltekintve egyes nagyobb vállalatoktól, a melyek a nagytőke erejénél fogva prosperálhatnak, leginkább pedig a kormány rendkivüli támogatása által tarthatják fenn magukat, Magyarországnak ipara és kereskedelme ma is épen úgy küzd a megélhetéssel, mint küzdött ennek előtte; sőt küzd egy másik nagy hatalommal, a mi ellen a t. kormány nem tudott küzdeni; küzd Ausztriának iparával és kereskedelmével. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mi, t. ház, nem vagyunk agráriusok. Mi azt hirdettük és valljuk, hogy Magyarországon az ipart és kereskedelmet ugyanolyan fontosság illeti meg, mint a mezőgazdaságot, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* de olyan könnyen hivők sem vagyunk, t. ház, hogy azt el tudjuk képzelni, hogy Magyarországon a mezőgazdasági érdekek sérelmével virágzó ipart és kereskedelmet megteremteni lehessen, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mi a mezőgazdaságot az iparral és kereskedelemmel karöltve kívánjuk fejleszteni, a t. kormány is ugyanezt hirdeti, azonban gyakorlati eredményében ezen feladatát úgy látjuk beváltva, mint a hogy azt kereskedelmi szerződéseink bizonyítják.

A t. kormány kereskedelmi szerződéseink megkötésénél elkövette azt a végzetes hibát, hogy ámbár — sajnos — Ausztriával vámközösségben vagyunk, a közös vámterületre megkönnyítette az idegen terményeknek beözönlését, és ezáltal nemcsak azt érte el, hogy gabonáink árát rendkivül leszorította, hanem azt is, hogy az ipar és kereskedelem fejlesztésétől is elvonta a szükséges erőt, mert Magyarországon az ipar és kereskedelem annyira kötve van a mezőgazdasághoz, valamint az élőfa kötve van az ő talajához. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És, t. ház, a kormány kereskedelmi szerződéseink megkötésénél tanusított könnyelmüségét még tetézte azzal, hogy az 1882: XVI. tcz. 10. §-ában kikészitési eljárás czimén engedélyezett vámkedvezményekkel a nagy malmok által oly visszaélést engedett kifejlődni, melynek következtében Ausztria és Magyarország fogyasztó piaczait tetszés szerint áraszthatják el idegen gabonával, még pedig vámmentesen, sőt, a mi ennél is több, 30% vámkülönbözeti kedvezménynyel. Sehol a világon hasonló visszaélést vámokkal még nem követtek el. S a t. kormány a helyett, hogy a tévedést belátva, mea culpát mondana, daczára annak, hogy Magyarország közvéleménye, és pedig nemcsak a mezőgazda, hanem az iparos, sőt az itt leginkább érdekelt iparosközvélemény is nyilatkozott ebben a kérdésben, a kormány még mindig késik tévedését beismerni, és ezt a nemzetrontó visszaélést megszüntetni.

Azt sem mondhatja a kormány, hogy e kedvezmény fentartását a malomipar érdekei kívánnák, mert én a malomipart nem tudom azonositani annak az 5—6 budapesti nagy malomnak érdekeivel.

Magyarországon több mint 17.200 önálló malomiparos van, és akkor, midőn a malomiparosok e nagy számából — mondhatni — legalább 17.000, sőt ennél is több, határozottan elitéli e visszaéléseket, sőt ezekben saját exisztenciájának is megrontását látja, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon,)* akkor a nagy malomipar nem képviseli a malomipar érdekeit, és e visszaélések fentartásával azokat képviselni hivatva nem is lehet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon)* Mert mi a malomiparnak hivatása hazánkban? Az-e, hogy a magyar malmok idegen gabonát őröljenek; az-e, hogy a magyar lisztnek jó hírnevét a külföldön rossz, idegen lisztkészít-

Digitized by Google

ményekkel rontsák el, vagy a sokkal rosszabb idegen készítményű liszteket itt a belső forgalomban mi általunk fogyasztassák el? Én, t. ház, azt hiszem, hogy ennek a visszaélésnek tűrésével a kormány közérdeket nem elégit ki, s ennek semmi más czélja nincsen, mint a tőzsdei műveletek folytán amúgy is magasra felhajtott malomrészvények árfolyamának a fentartása és az, hogy a nagy malmok uzsorakamatokat szedhessenek.

T. ház! Nincsen nekünk arra semmi szükségünk, hogy az idegen terményeket teljesen vámmentesen, sőt prémiumokkal ellátva engedjük be vámterületünkre, mert ez idő szerint már ott állunk, a mint azt hiteles megbízható statisztikai adatok igazolják, hogy közös vámterületünkön már három év óta búzában fölöslegünk nincsen. Es ez, igen t. ház, épen a közös vámterület barátainak a szempontjából igen örvendetes jelenség volna, hogy közös vámterületünkön a fogyasztás annyira emelkedett, hogy a legfontosabb nyersterményünkkel a külföldre utalva nem vagyunk. És a gyakorlatban mit látunk, t. ház? Azt, hogy, a mire már 25—26 esztendő óta vártunk, és a mit a magyar közgazdasági érdekek számára igen nagy előnynyel ki lehetett volna használni, ennek a körülménynek minden előnyeit a t. kormány könnyelmüen megkötött külkereskedelmi szerződéseinkkel, s a nagy malmoknak elnézett visszaélésekkel eljátszotta, és ennek következésekép az a tanúság: nem hogy magasabbra emelkedtek volna nyersterményeink árai, a mi feltétlen következése lett volna az előbbeni állapotnak, hanem minden gabnanemünk úgyszólván a legalacsonyabb áron áll. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez az eredmény, igen tisztelt ház, a menynyire szomorúnak mondható, épen annyira tanúságos ránk nézve, a kik kezdettől fogva az önálló vámterületnek vagyunk barátai, és a kik a közös vámterület ellen minden időben és alkalommal legjobb meggyőződésünk szerint küzdöttünk; mert ez a tanúság azt mutatja, hogy hiába vannak a mi kormányunkon lelkes, feladatuk magaslatán álló, nemzeti érzésü, jó hazafiak, Ausztriával szemben a magyar nemzet jogos törekvései mindig hajótörést szenvednek; *(Úgy van! a szélső baloldalon. Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)* mert Ausztria, mint erősebb fél, mindig elnyomja a mi jogos érdekeinket Ausztriának ez a nagy prepotenciája az oka annak is, hogy külkereskedelmi szerződéseinknek irányzatában is mindig azt látjuk, hogy az ipari czikkek tekintetében fokról-fokra közeledünk a legerősebb védvámos irány felé, mig ellenben nyersterményeinkre nézve lépésről-lépésre a szabad kereskedelmi irányt közelítjük meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Vagyis, t. ház, a mig Ausztria az ő iparczikkeire nézve hazánknak a fogyasztását mintegy kinai falakkal igyekszik a maga részére biztosítani, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* addig nyersterményeinkkel szemben a saját fogyasztó piaczaira minden idegen termelőállamnak tárt kaput nyit. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezek a tapasztalatok, igen t. ház, minket csak kétszeresen ösztönözni fognak arra, hogy a külön vámterület mellett továbbra is lankadatlanúl kitartsunk, és a hazai közvélemény nyomása alatt ezen nagy nemzeti vivmányt keresztülvihessük. Mert, t. ház, más, sajnos jelenségek és tanúságok is vannak a mi vámközösségi állapotunkból kifolyólag. A túlsó fél még azt is megteszi velünk, hogy külön tartományi vámokat tart fenn a mi nyersterményeinkkel szemben, és e tekintetben azt hiszem, elegendő a tiroli és vorarlbergi vámokra utalnom.

De mi nem támogathatjuk a kormány kereskedelmi politikáját azért sem, mert a hitelügyek terén az önálló nemzeti szabadrendelkezésnek barátjai vagyunk. Mi önálló magyar nemzeti banknak felállítását követeljük, mert a tapasztalatok arról győztek meg bennünket, hogy az úgynevezett osztrák-magyar nemzeti bank hiteligényeinket ki nem elégíti.

És miután a valuta rendezésénél is, sajnos, oly jelenségeket tapasztaltunk, melyek azt érlelték meg bennünk, hogy a kormányban bizonyos tendenczák már eleve is vannak arra nézve, hogy ezen bankkal a további szerződést megújítsa, ezen okból is kénytelenek vagyunk a t. kormánynak a kereskedelmi tárcza költségvetését megtagadni, és álláspontunkat ezen, nemzetünkre nézve fontos kérdésben már előre is jelezni. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

De, t. ház, még egy más, igen fontos szempontból sem szavazhatjuk meg mi ezen költségvetést, és pedig azért nem, mert a tapasztalatunk — a mire 27 év vezetett reá bennünket — az, hogy Magyarország kereskedelmének ez idő szerint külképviselete nincs, már pedig egy erős, életképes nemzeti ipar és kereskedelem teremtését és fejlesztését külképviselet nélkül keresztülvihetőnek nem tarthatjuk, s ezt a magyar kereskedelmi és általában a közgazdasági érdekek tekintetéből is feltétlenül szükségesnek tartjuk. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Ismételten utalok rá: a t. kormány egyes tényeiből is kétségtelenül kitünik, hogy ő maga is érzi, mily sajátságos helyzetben van e tekintetben; mert a t. kormány maga törekszik a külkereskedelmi képviseletnek hiányait bizonyos kisegítő intézkedésekkel pótolni. Csak a kereskedelmi múzeumok ügyvivőségeit említem, melyek külkereskedelmünket a Balkánállamokban len-

Digitized by Google

nének hívatva képviselni, melyek azonban ezen hivatásuknak meg nem felelhetnek, mert tisztán magánintézmények, nem birnak a külföldön azon súlylyal és tekintélylyel, melylyel egy nemzeti külképviseletnek bármely nemzet irányában birnia kell. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Általánosságban ezeket akartam, t. ház, előadni arra nézve, hogy mi programmunkhoz híven, elveinknek megfelelőleg, oly kormánynak, mely Magyarország közgazdasági érdekeinek megfelelő kereskedelmi politikát nem folytat, a költségvetést meg nem szavazzuk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Azonban, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* van bennünk azért annyi őszinteség, hogy a t. kereskedelemügyi miniszter úrtól egyáltalán nem akarjuk a jó indulatot, a törekvést, sőt sok tekintetben a sikert is elvitatni, melylyel főkép mint Magyarország közlekedésügyi minisztere dicsekedhetik. Igen, valóban úgy áll a dolog, hogy a magyar kormány a közlekedésügy terén, a hol legalább megközelítőleg megvolt a nemzeti, állami önállósághoz megkívántató szabad mozgása és cselekvési tere, fényes sikereket ért el. És fényes sikereket érne el, t. ház, Magyarország ipari és kereskedelmi érdekeinek művelése terén is, ámde ott, hol nincsen szabad kéz a cselekvésre, nem lehet igazi sikereket, igazi eredményeket felmutatni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

A t. előadó úr vasútaink nagy fejlődésére rámutatván, valóban nagy elismeréssel adózhatott azon sikerekért, melyet a magyar királyi államvasútak közgazdasági életünkben is — eltekintve a fényes financziális eredménytől — felmutathatnak. És ehhez az elismeréshez én is, s azt hiszem elvtársaim is készséggel hozzájárúlunk, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és azt is kijelenthetjük, hogy ebből az elismerésből nemcsak a t. kereskedelemügyi miniszter urat, hanem a magyar államvasútak kipróbált igazgatóságát is rész illeti meg.

A vasútaknál azonban egy megjegyzést nem hallgathatok el. Nekünk bizonyos aggályaink vannak egy küszöbön álló vasúti megváltási művelettel szemben. Értem, t. ház, a déli vasút megváltását. Ennek a vasútnak a megváltásáról oly sok ellentétes hír jött forgalomba, hogy e tárcza költségvetésének tárgyalásánál megvárjuk a kereskedelemügyi miniszter úrtól, hogy a közvéleményt a megváltás eddigi előhaladottságára és körülményeire nézve kellőképen tájékozza. Mert mi aggódunk, hogy ennek a vasútnak a megváltásánál is financziális tekintetben egy oly végzetes hiba fog elkövettetni, mint az osztrák-magyar államvasútak magyar vonalainak megváltásánál. És én előre is vagyok bátor jelezni, t. ház, hogy ha pártunk csakugyan azt tapasztalná, hogy ennek a vasútnak a megváltásával a pénzügyi érdekek ismét oly kevéssé vétetnének figyelembe, mint az osztrák-magyar vasútak magyar vonalainak megváltásánál történt: mi daczára annak, hogy ennek a vonalnak fontosságát elismerjük, a legerősebben küzdeni fogunk az ellen, hogy az a vasútvonal oly drágán és értéken fölül váltassék meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

A közúti politika tekintetében szintén nem tagadom meg az elismerést a t. kormánytól, mert közúti építkezéseink terén oly lendületet látunk, a mely már évek óta nem volt tapasztalható. De csak magát a tevékenységet méltatom, mert engedjen meg a t. ház, az én véleményem az, hogy a kormány a közúti építkezés terén egy oly végzetes hibát követett el az alföldi transzverzális műútnál, a melyet egykönnyen helyre nem pótolhat. Ezt az útat, mely Alföldünk legnagyobb államútja, s melynek építése négy és félmillió forint költséget igényel, úgy építtetik ki, mintha csak mesterségesen választották volna a leggörbébb vonalat. Hallottam ugyan, hogy stratégiai érdekek kívánták, hogy ez az út ilyen görbe legyen, de én véges elmémmel még stratégiai szempontból sem tudom belátni, pedig baka én is voltam, hogy mikép kívánhatják stratégiai érdekek azt, hogy akkor, midőn egy útvonal egyenes lehet, az a lehető leggörbébb legyen.

Egy pár megjegyzést akarok még tenni, t. ház, a kereskedelmi miniszter úrnak azon szives előzékenységére és figyelmére, a melyet a ház iránt tanúsított azzal, hogy állami közúti hálózatunk tervezetét a t. háznak bemutatta. Igen örvendek annak, hogy egy ily tervezet végre létesíttetett, azonban én csakis úgy látnék ebben biztosítékot, ha az nem oly feltétellel terjesztetnék a t. ház elé, hogy ennek megállapítása még most sem végleges, és hogy ennek kiépítése semmiféle időponthoz kötve nincsen, mert hisz ez olyan, mintha semmisem volna, mivel az igen t. kormány kötve nincs hozzá, — de tegyük fel, ha kötve volna is hozzá, — a kormányok változnak. A helyes útpolitika, közlekedési politikánk is azt követelné, hogy Magyarországon a közvélemény tájékozva legyen az iránt, hogy az állam miféle útak kiépítését tekinti hivatásának, s ez a terv végleges legyen, hogy a kormány határozott terv alapján dolgozzék, ne kipkedjen, kapkodjon, ahhoz képest, a mint az egyes vidékek érdekeltsége a t. kormányra befolyását érvényesítheti *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igen lényeges az az emelkedés, melyet a költségvetés a tengeri hajózás szempontjából is felmutathat, mert azt látjuk, t. ház, hogy daczára annak, hogy a szorosan vett Magyarország tengerpartja úgyszólván csak egy arasz: Magyar-

Digitized by Google

ország tengerhajózási célokra a jövő évben már rendes, rendkivüli kiadások és beruházások czímén több, mint 2,200.000 forintot fordít. Én, igen t. ház, ha a tengeri hajózás nagy szolgálatait Magyarország közgazdasága számára biztosítani kivánjuk, az áldozatoktól vissza nem riadok, és ezen költségeket is szivesen látom a költségvetésbe beleillesztve, de azt a kérdést vagyok bátor a t. kereskedelmi miniszter úrhoz intézni, vajjon az a tengeri hajózás, a melyre a magyar törvényhozás milliókat áldoz, valóban magyar tengeri hajózás-e? Én nem elégszem meg azzal, hogy az a tengeri hajózás a magyar érdekeknek szolgál, mert azt millióink fejében nemcsak remélhetjük, de meg is követelhetjük; én azt várom a kereskedelmi miniszter úrtól, hogy tevékenységét oly irányban is kifejti, hogy az a tengeri hajózás minden ízében magyar legyen; hogy annak a hajózásnak közvetlen szolgálatát teljesítő egyének is a magyar hazának fiai és magyarok legyenek.

Rosenberg Gyula: Azok is! *(Egy hang a jobboldalról: Félünk a víztől!)*

Endrey Gyula: Azt mondja Rosenberg Gyula t. képviselőtársam, hogy: »Azok is!«; hát én arra kérek alázattal választ, hogy vajjon a magyar »Adria« tengerhajózási részvénytársaság hajóin hány magyar kapitány van?

Gr. Batthyány Tivadar: Mind magyar!

Rosenberg Gyula: A hányat csak egyáltalán kapni lehet!

Endrey Gyula: Bocsásson meg igen t. barátom, Rosenberg Gyula úr, azt nem vonom kétségbe, hogy a t. miniszter úr igen szívesen oda veszi azokat, a kik, mint magyarok, a tengerészeti pályán alkalmazhatók, hanem azt találom, hogy épen ezeknek a száma oly csekély, hogy tulajdonképeni magyar hajózást a jövőben sem remélhetünk, pedig ez volna érdekünk annál is inkább, mert Magyarország intelligenczijája túltermelést mutat fel; igy legalább a tengeren érvényesíthetnők azt az intelligens elemet, mely most megfelelő működési tért nem talál. Ebből a szempontból, midőn a kereskedelmi minisztérium egyik ágánál 2,200.000 forint kiadással találkozunk, mely legnagyobb részben nem magyar személyzet által fogyasztatik el, bátor vagyok a miniszter úr figyelmébe ajánlani azt, hogy a tengerészeti szakoktatásra felvett 29.000 forint nem lehet elegendő arra a czélra, hogy mi a tengeri hajózás érdekében magyar ifjúságot neveljünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A folyamhajózásra vonatkozólag méltóztatnak tudni, hogy a miniszter úr egy érdekes javaslatot terjesztett a t. ház elé, mely ezen költségvetés letárgyalása után fog sorra kerülni. Engedje meg a t. ház, hogy már most röviden szólhassak ezen hajózási vállalatról. Mi is azok közé tartoztunk, a kik évek óta sürgettük, hogy a Dunán a Dunagőzhajózási társasággal szemben, melynek kezében nem láttuk érdekeinket kellőleg képviselve, egy magyar hajózást létesítsünk. A folyó év nyarán meglehetősen nagy volt az örömünk, a mikor a kereskedelmi miniszter úr a nyári szünetek előtt jelentette, hogy a Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársasággal kötendő szerződésről szóló törvényjavaslatot be fogja terjeszteni a ház elé, ezen örömünk azonban csakhamar lelohadt, mert azt hallottuk, — lapok jelentették, a kormány részéről nem dementálták, — hogy a kormánynak nem lesz módjában ezen javaslatot a szünet előtt beterjeszteni, mert Bécsben e javaslat bizonyos aggályokat keltett, és Bécsben nem engedik meg e javaslatnak a képviselőház elé hozatalát. És valóban igy történt. Daczára annak, hogy a miniszter úr bejelentette, a vendég mégis elmaradt, mert nem eresztették be az ajtón, és most, midőn ismét az ajtón kopogtat, daczára annak, hogy várva-vártuk, kétségben vagyunk az iránt, hogy ne zárjuk-e be az ajtót előtte, mert ez már nem az a vendég, a melyet vártunk. Ezen törvényjavaslatban semmi egyebet nem látunk, — lehet, hogy a kereskedelmi miniszter úr czéljai a legnemesebbek, intencziói a legtisztábbak, — mint egy tőzsde-manővert. A tőzsdére akarnak ismét egy csomó papirt dobni, melyeken százezreket nyerhetnek egyesek, de a melyektől a magyar hajózási érdekek előmozdítására mi nem sokat várunk.

A fennakadás a törvényjavaslatra nézve a nyáron a miatt történt, hogy a Dunagőzhajózási társulat befolyásos egyéniségei közbenjártak az iránt, hogy a magyar folyamhajózási társulat szervezése elé akadályok gördíttessenek. Hogy mikép intéztetett el ez a differenczia a Dunagőzhajózási társulattal, arról tiszta képet mindeddig nem kaptunk, s igy biztosat csak annyit tudunk, hogy a nemzettől majdnem félmillió forint évi támogatást kívánnak, és nem vagyunk tisztában még azzal sem, hogy nem kapunk-e egy másik osztrák Dunagőzhajózási társulatot. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Magyart!

Endrey Gyula: Mi azt tartottuk volna az állam érdekében állónak, hogy ha a t. kormány minden téren a vállalkozás terére lép, ott, hol a legkivánatosabb lett volna, hogy a vállalkozó maga az állam legyen — a folyamhajózás terén is — állami vállalatnak kellett volna létesíttetnie. E helyett mit tesz a kormány? Daczára annak, hogy százezreket áldozott arra, hogy vasúti igazgatása keretében egy mindenesetre figyelembe veendő hajózási vállalat létesíttessék,

Digitized by Google

ezt a helyes vállalatot odadobja egy bizonyos részvénytársaságnak és azt kivánja a nemzettől, hogy 450.000 forintnyi évi támogatást adjon egy olyan magánvállalatnak, mely nem helyez többet e vállalatába, mint az évi állami hozzájárulásnak megfelelő tőkét. Ily körülmények közt, t. ház, mi a folyamhajózás terén egyáltalában nem várunk semmi jót a t. kormánytól.

Az ipari és kereskedelmi czélokra a t. kormány 530.000 forintot vett fel a jövő évi költségvetésbe, ismét többet, mint a t. előadó úr hangoztatta, úgy gondolom, 89.000 forinttal többet, mint a mult évben. Azonban ha kutatjuk, keressük, hogy a t. kormány az ipart mily úton és módon szándékozik előmozdítani, azt találjuk, hogy egyes nagyobb vállalatokat megfelelőleg, sőt talán érdemen felül is segélyez; ellenben a mi az iparos-közönséget általánosságban érdekli, különösen a kisipart, mely leginkább szorúl állami támogatásra, úgyszólván épen nem támogatja. Azt mondja a kormányi jelentés e tekintetben, hogy az ipari szakoktatást akarja fejleszteni, mert a szakoktatás képezi alapját annak, hogy Magyarországon egy hivatását betölteni tudó iparos-osztály képződjék. Én e tekintetben sokat konczedálok. Elismerem, ez is egy lényeges feltétel arra, hogy a kisiparos-osztálynak megélhetése biztosabb bázisra fektettessék, de e tekintetben is azt látjuk, hogy a szakoktatási intézetek elhelyezése nagyon egyenlőtlen. Mig egyes városok minden kérelem, sürgetés és utánjárás daczára sem tudnak egy igényeik által feltétlenül szükségelt szakiskolát kapni, addig más vidékek feles számban nyernek ilyen iskolákat.

És egyre vagyok bátor rámutatni, szakoktatásról lévén szó. A t. kereskedelmi kormány a kereskedelmi szakoktatásról úgyszólván abszolute nem gondoskodik.

Én, igen t. képviselőház, a kereskedelmi szakoktatásnak mai irányával nem vagyok megelégedve, mert azt hiszem, hogy a kereskedelmi szakoktatásnak első sorban nemzeti jellegűnek kellene lennie, és én úgy látom, hogy a mi összes kereskedelmi iskoláinkban bizonyos internaczionális irány dominál, a mit a nemzetre nézve nagy veszedelemnek tartok, annálfogva, mert mi tulajdonképen úgy állunk, hogy nekünk nem egy magyar kereskedelemből kell nemzetközi kereskedelmet kifejlesztenünk, és az arra alkalmas erőket képeznünk, hanem egy idegennyelvű kereskedelemből kell magyar kereskedelmet képeznünk.

Én az igen t. miniszter urat az ipari czélokra felvett összegek felhasználásánál igen kérném, hogy ne annyira a különben is nagy tőkékkel dolgozó nagyiparnak, mint inkább a szegény kisipar felvirágzásának feltételeit szíveskedjék lehetőleg előmozdítani, és a kisipart szíveskedjék hathatósan támogatni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az is igen hasznos volna, a mit a t. kereskedelmi miniszter úr jelentésében felhoz, az úgynevezett anyag- és árúraktárak szövetkezeti úton való előállítása a kisipar számára. Azonban ismerve a kisiparosoknak vagyonilag végtelenül nyomott helyzetét, azok a maguk erejéből képtelenek ilyen szövetkezetek létesítésére. Azt szokták ugyanis mondani nálunk, hogy a magyar gazda használja a mai időben Magyarországon a legdrágább hitelt. A kisipar sem használ olcsóbbat, mert a kisiparosok 60—80 forintos váltóit 12—15%-ra számítolják le a vidéki takarékpénztárak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mindenesetre igen üdvös dolog volna, ha a szövetkezetek létesítése mellett a kisipar hitelügyével is méltóztatnék foglalkozni a nagyon t. kereskedelmi miniszter úr. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A postaügynek fejlődéséről lehetetlen, hogy meg ne emlékezzem, mert az is egyik ágazatát képezi a kereskedelmi miniszterium költségvetésének, mely a haladás bizonyítékát szolgáltatja, és nemcsak a kormányközegek jó törekvéseiről tanúskodik, hanem arról is, hogy a hol meglehetősen szabad kezünk van ügyeink rendezésében, ott, azokon a tereken a magyar ügyek mindenütt oly haladást is mutatnak fel, a mely méltán kiérdemli az idegenek elismerését is, annál inkább kiérdemli a mienket, a kiknek semmi okunk nincs arra, hogy a hol hazánkban haladást látunk, azt kétségbe vonni igyekezzünk.

A postaügy terén igazán örvendetes az a lendület, a melyet a cheque-forgalom Magyarországon ma már elért, mert 500 milliót meghalad a cheque évi forgalma. Hasonlókép szép emelkedést mutat a postatakarékpénztár intézménye, mely ma már az összes szükségletét maga fedezni képes. Engedje meg azért a t. miniszter úr, hogy számon kérjem azokat az okokat, melyek a miniszter urat arra indították, hogy már új évtől fogva a postatakarékpénztári betétek kamatlábját 3·6%-ról 3%-ra akarja leszállítani. A postatakarékpénztári intézményt pártkülönbség nélkül támogattuk, még áldozatok árán is, és így nem értjük, hogy miért kelljen most leszállítani itt a kamatlábat, mikor ez intézmény már semmi áldozatot nem igényel, sőt az előlegeket is már megtéríté? Hisz ide a legszegényebb nép hordja filléreit! S aztán a postatakarékpénztárnak még egyáltalán nincs olyan nagy forgalma, hogy konkurrálhatna pénzintézeteinkkel! S ezért épen nem látok arra okot, hogy megrövidítsük ép azt az osztályt,

Digitized by Google

mely ez intézményt könnyű hozzáférhetőségénél fogva leginkább veszi igénybe.

E költségvetés ismét bizonyítja, hogy az állam, mint nagyiparos is képes teljesíteni a hozzá kötött várakozásokat. De bizonyítja azt is, hogy az állammal, mint nagyiparossal magánosok nem versenyezhetnek. Ennek tulajdonithatom az állami gépgyárnál és a diósgyőri vas- és aczélgyárnál jelentkező sikeres eredményeket, bár talán ez eredmények is másként mutatkoznának, ha számba vennők, mily óriási áldozatokat hozott az állam e vállalatokra, és bírálnók az állam által felhasznált czikkekre vonatkozó könyvvezetési adatokat.

De épen ez, hogy az állam, mint nagyiparos annyira prosperál, biztos jele magániparunk gyöngeségének. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert sehol, a hol az iparososztály erős, az állam nem versenyezhet a magániparral, minthogy az állami gazdálkodás mindig sokkal drágább. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Épen az államipar virágzó volta bizonyítja tehát, hogy iparunk nem virágzó.

Csak még egy dologra utalok. A statisztikai hivatal a kereskedelmi miniszter úr resszortjába tartozik.

Sajnálattal tapasztaltuk, hogy a mi statisztikai hivatalunk adatai nem kellőképen megbizhatók. Nem azért, mintha ez a hivatal személyzete, mely a statisztikának szolgálatában áll, nem értené az ő dolgát, és nem állana feladata magaslatán, hanem azért, mert nem kapja meg az a statisztikai hivatal azokat az adatokat, a melyek egy jó közgazdasági statisztikának inaugurálására feltétlenül szükségesek. Ausztria és Magyarország közt a mi forgalmi statisztikánk manapság sincs biztos alapokra fektetve. Én kérném az igen t. kereskedelemügyi miniszter urat, igyekezzék odahatni, hogy Ausztria és Magyarország közt az árú- és mindennemű forgalomra nézve megbizható adatokat kapjon a statisztikai hivatal, mert Magyarország az ő közgazdasági érdekeit csak így tudja kellőképen felismerni *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és biztos, megbizható statisztika alapján mérlegelni. *(Igaz! Úgy van!)*

Ezek után csak azt akarom kijelenteni, hogy miután mi a kereskedelmi tárczánál a kormánytól nemcsak közlekedési, de jó kereskedelmi politikát is vártunk volna, és miután mi ezt nem tapasztaljuk, mint erre beszédem első részében ráutaltam, a kereskedelmi tárczának költségvetését nem szavazzuk meg. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Papp Elek jegyző: Gróf Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! *(Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy mielőtt beszédem tulajdonképeni tárgyára áttérnék, és mielőtt az előttem felszólalt t. képviselőtársaim beszédeinek egy-két pontjára reflektálnék, első sorban igazoljam azon eljárásomat, hogy Endrey Gyula t. képviselőtársamnak egy, a miniszter úrhoz intézett kérdésére, a miniszter úr felszólalása előtt, szintén reflektáljak, ha nem is választ adjak, a válasz adására a miniszter úr lévén hivatva, hanem, ha már a sors úgy hozta magával, hogy én azon, bizonyos fokig mégis támadásszerű felszólalás után, melyben előttem szóló t. képviselőtársam a magyar kereskedelmi tengerészettel foglalkozott, közvetlenül vagyok szólásra felírva és felhíva, én, ki Fiume, Magyarország legelső kikötőjének jelenlegi képviselője vagyok, én, kit bizonyos kollegiálitás — mint kereskedelmi tengerész-kapitányt — azon magyar tengerészethez köt, bátor vagyok a t. képviselő úr felszólalására pár szóval reflektálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első, a mit a t. képviselő úr hangsúlyozott, az volt, hogy a magyar kereskedelmi tengerészetnél magyar honpolgárok legyenek alkalmazva. Én, ki meglehetősen ismerem 20—25 év óta tengerészetünk viszonyait, biztosíthatom a képviselő urat, hogy például az »Adria« tengeri hajózási társulatnál ezelőtt három évvel, mielőtt a társulattal az új szerződés megköttetett, az egész kapitányi karban egyetlen egy magyar honpolgár sem volt alkalmazva.

Endrey Gyula: Ezt elismerem én is.

Gr. Batthyány Tivadar: Biztosíthatom t. képviselőtársamat, hogy az »Adria« társulatnál elvként ki van mondva, és keresztül is vitetik, hogy ott más, mint magyar honpolgár, nem alkalmazható. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Van azonban a tengerészetnek egy műkifejezése, mely így hangzik: furce majeure. Az »Adria« társulat is belejutott ezen force majeure-be akkor, midőn az állammal kötött új szerződésében arra szoríttatott, hogy egyszerre hajóparkját tetemesen szaporítsa. Akkor az »Adria« társulat kellő számú embereket, a kik korban és minden tekintetben megfeleltek volna, és magyar honpolgárok volnának, rögtön nem kapott. Akkor igenis átmenetileg megtörtént, hogy egy pár osztrák honpolgár, mint kapitány lett alkalmazva; de tudtommal meg van a tendenczia és törekvés, hogy ezek is magyarokkal pótoltassanak.

Úgy vannak a többi vállalatok is; természetesen a nem szubvenczionált vállalatoknál tehet kiki, a mit akar, különben ezeknél is majdnem az egész vonalon magyarok vannak alkalmazva.

Endrey Gyula: Tudnak-e magyarúl? Nekem olyan magyar kell, a ki tud magyarúl!

Gr. Batthyány Tivadar: Méltóztatik tudni, t. ház, hogy Magyarországban annyi és annyi millió honpolgár van, a ki magyarúl még

Digitized by Google

ez idő szerint nem tud. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ezen honpolgároknak ép oly joguk van e hazában megélhetni, mint nekünk magyaroknak. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Kérdem a t. képviselő urat, hogy az a horvát tengerparti szülött, a ki horvát vidéken, horvát iskolában neveltetik és horvát ajkú, de a mellett magyar honpolgár tengerész, holt tanúlt volna meg magyarúl? Erre én a t. képviselő úr szíves válaszát kérem, mert tudtommal Horvátországban az illető nem tanúlhat meg magyarúl. *(Zaj a szélső baloldalon.)* Vannak azután tengerészeink, a kik Fiumében nevelkedtek. Méltóztassék lefáradni a t. képviselő úrnak Fiuméba és megnézni a fiumei tengerészeti tanodában, a fiumei állami tanodában legújabban nevelkedett fiumei olasz ajkú ifjakat, s meg fog győződni arról, hogy azok többékevésbbé *(Halljuk! Halljuk!)* bizonyos fokig mind ismerik a magyar állam nyelvét. *(Egy hang a szélső baloldalon: Milyen az ügyvitel?)*

Rosenberg Gyula: Az Adriánál magyar!

Gr. Batthyány Tivadar: De a t. képviselő úr különösen azt szeretné, hogy magyar ajkú ifjak jönnének le a tengerészethez. Én is ezt óhajtom, sőt magam járogatok utána már évek óta, és fogdosok fiatal embereket, kik lemenjenek a tengerészethez. Felkérem a t. képviselő urat, segítsen nekem ebben. Szívesen rendelkezésére állok mindenkinek, mert már évek óta magam is örömest támogatok és útbaigazítok minden magyar ifjút, a ki magyar tengerészethez akar jutni, bár hivatalból semmi közöm hozzá

De, t. ház, nem szeretem, ha ámítjuk önmagunkat. Van bennünk magyarokban egy nagy hiba, tudniillik nem vagyunk kitartók; a tengerészetnél pedig ki kell tartani igen súlyos viszonyok közt; mi azonban olyan nehéz életviszonyok, terhes szolgálati viszonyok közt, a milyenek a tengerészetnél vannak, nem szeretünk kitartani. Ennek méltóztassék tulajdonítani, hogy midőn a tengerészeti iskolába évenkint öt-hat magyar ifjú vétetik fel, a kapitányságra, ha egy eljut, ez is igen sok. Ez sajnos tény, de azt hiszem, t. ház, hogy erről sem a kormány, sem azon szubvenczió, sem az állami szerződések, sem tengerészetünk nem tehetnek.

A mi az ügykezelést illeti, ehhez igen sok szó férne, mert eddig tudvalevőleg az egész magyar-horvát tengerparton a tengerészet nyelve olasz. Hogyha ott elkezdenők a nyelvkérdést bolygatni, nem sokára három nyelvre kellene szétbontani a tengeri adminisztrácziót: magyar, olasz és horvátra. Hogy ez előnyös lenne a magyar tengerészet fejlődésére, azt vagyok bátor némileg kétségbe vonni. Különben a hol lehetséges, ott magyar az adminisztráczió. Méltóztassék megnézni az »Adria« tengerhajózási vállalatot, annak ügyvezetése, könyvelése teljesen magyar. Hogy a hajókon az ügyvezetés nem magyar, az igen természetes, mert utóvégre annyi magyar még ott nincs, hogy az ügyvezetés magyar nyelven történhetnék, de megteszik azt, hogy kimutatják magyarságukat azzal, hogy akárhány formulárén ott van először a magyar nyelvű s azután az olasz nyelvű felírat. Azt hiszem tehát, hogy a tekintetben t. képviselőtársam meg lehet nyugodva, hogy magyar kereskedelmi tengerészetünk, a mely hála az ország áldozatkészségének, és a törvényhozás bölcseségének, valóban igen nagy fejlődésnek indúlt, teljesen megfelel a maga kötelességének minden irányban, még a magyarság tekintetében is. *(Helyeslés.)*

E kis kitérés után méltóztassék megengedni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy első sorban azon kérdésre tegyek egy pár megjegyzést, melyet Drescher Ede t. képviselőtársam felhozott. Teljesen osztozom a t. képviselő úrnak véleményében, sőt már tavaly is volt szerencsém e házban kifejezést adni annak, hogy a baja-báttaszéki vasúti összeköttetés létesítése nem egyszerűen lokális kérdés, hanem vasúti hálózatunk kiegészítésének elsőrendű kérdése, épúgy, mint például a horvátországi fővonalak kiépítése. Az egyévi forgalom Magyarország keleti részéről Fiumén át a külföldre a baja-báttaszéki vasúti összeköttetés létesítéséig óriási kerülőt kénytelen tenni, mely drágítja az államvasútak forgalmát és az árúk szállítási költségeit. Ezért csatlakozom t. képviselőtársam azon óhajához, hogy a t. kormány ezen kérdést, melyre nézve már pár év óta igéri, hogy vele foglalkozni fog, megoldja és az összeköttetést mielőbb valósítsa. *(Helyeslés balfelől.)*

A mi az előadó úrnak azon megjegyzését illeti, hogy a magyar államvasútak budapesti és fiumei személyzetének alsóbbrangú tisztviselői és szolgái lakbérilletményeire a t. miniszter úr 120.000 forintot irányzott elő, — mely összeg ugyan nincs a költségvetésben, hanem zárszámadásilag lesz elszámolva, és csak a jövő évtől kezdve lesz a költségvetésbe felvéve, — ezt igen nagy örömmel üdvözlöm, mert az tagadhatatlan, hogy Budapesten és Fiumében a lakbérviszonyok olyanok, hogy azokon segíteni kell. De a mi már a t. előadó úrnak azon megjegyzését illeti, — ha jól értettem, — hogy ezzel most már minden panasznak komoly alapja elesnék, *(Neményi Ambrus előadó tagadólag int.)* ha így értette volna, ebben a véleményében nem osztozhatom, mert én *(Neményi Ambrus előadó újból tagadólag int.)* egészen függetlenül attól, a mit az előadó úr mondott, abban a meggyőződésben vagyok, a mennyiben igyekeztem magamnak adatokat szerezni, és tájékoztattam is

Digitized by Google

magamat az államvasútak legalsóbb fokú személyzetének illetményei iránt, hogy ezek oly alacsonyak, hogy az alkalmazottak, különösen ha családosak, állásukhoz és műveltségükhöz mérten megélni valóban alig képesek, és azért azt hiszem, hogy ha egyrészt elismerjük is, hogy e 120.000 forinttal is nagy hiányoknak és bajoknak vétetik eleje, a t. kormánynak gondoskodnia kell arról, hogy az államvasúti személyzetnek nemcsak jobb előmenetele legyen, hanem egyúttal, különösen az alsóbb fokokon, némi fizetésjavítás is vitessék keresztül.

Áttérve már most felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, legyen szabad első sorban utalnom egy olyan dologra, a mely ma, különösen midőn a t. kormány nyilatkozatai szerint a közigazgatás államosítása előtt állunk, különös fontossággal bír. Értem azon óriási bürokratizmust és czentralizáló irányzatot, a mely állami közigazgatásunkban az utolsó években látható. Ha a kérdést közelebbről, kissé retrospektive vizsgáljuk, úgy azt látjuk, hogy még alkotmányos éránk első idejében az akkori miniszterek tulajdonképen csak nagyszabású, elvi jelentőségű kodifikátori és hasonló kérdésekkel foglalkoztak, és az alárendelt hatóságok, a miniszteriumnak egyes osztályfőnökei többékevésbbé teljesen a saját szakállukra irányadólag rendelkeztek és intézkedtek; akkoriban a bürokratizmusról a szó azon értelmében, a melyben ma veszszük, hogy ugyanis nem tisztán a rendszeretetet, a pontosságot értjük alatta az ügykezelésben, hanem azt a húzást, halogatást is, a mely kinövéseiből származik, és az ügyek intézésére és a felek érdekeire határozottan ártalmas, mondom, bürokratizmusról akkoriban ilyen értelemben szó nem volt. Ez ment így ezelőtt körülbelül 6—7 évig. Akkoriban egy óriási reakczió állott be, mert az egyes alfőnökök, osztályvezetők, hivatalfőnökök, teszem azt, az államvasútak igazgatóságai, elnökigazgatói akkoriban költekeztek, adminisztráltak teljesen a saját szakállukra, a minek a vége az lett, hogy az illető miniszterek folyton óriási fedezetnélküli kiadásokkal, túlkiadásokkal lepettek meg, a melyekért a parlamentben felelősséget kellett vállalniok, igen sokszor a nélkül, hogy azokról előzetesen még csak tudomásuk is lett volna. Ennek a laisser faire, laisser allerféle szisztémának azután megjött a reakcziója, a mit Istenben boldogúlt Baross Gábor teremtett meg, tudniillik a teljes és legridegebb czentrálizáczió, a midőn az egész óriási adminisztrativ apparátus tulajdonképen majdnem akaratnélküli géppé sülyedt alá, a midőn mindent mindig a miniszter intézett el, maga a miniszter gondolt mindenre, és végzett mindent. Hogy e rendszer nem helyes, azt maga Istenben boldogúlt Baross Gábor szomorú végzete mutatja; mert még oly óriási munkaerő, oly óriási elme s oly óriási testalkat sem volt képes e túlságos, emberfeletti munkát elviselni, és tényleg pár éven belül megtört alatta.

De van e túlságos czentralizácziónak egy más hibája is, a melyet, ha jól emlékszem, gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam pár év előtt itt a képviselőházban is igen szépen kifejtett, és ez az, hogy midőn a bürókban a főnökök, az előljárók arra szoktatják alárendeltjeiket, hogy önállóan ne gondolkozzanak, hogy saját felelősségükre, saját eszük után semmit se csináljanak, akkor ezek az emberek úgy beletanúlnak, úgy megszokják mindig a felebbvaló, illetőleg mindig a miniszter eszével gondolkozni, hogy lassankint az önállóságot elvesztik teljesen, ezt pedig én különösen oly óriási apparátusnál, minőt ma a t. miniszter úrnak kezelnie kell, igen nagy hátránynak és hibának tartom.

Ezen kis kitéréssel, t. ház, csak arra akartam utalni, hogy, a mint nem helyeselhettem azt a régebben fennállott laisser faire, laisser allerszisztémát, úgy a ma uralkodó óriási bürokratizmust és czentralizácziót szintén nem tudom helyeselni, különösen nem a közigazgatás államosítása előtt, mert ha ezen rendszer azután az egész megyei közigazgatásba is átvitetik, ha minden legkisebb ügyes-bajos dologban mindig és mindenütt a miniszter maga akar végérvényesen intézkedni, akkor ebből egy oly Verschlepp-Wirthschaft lesz ezen országban, hogy minden állami adminisztráczió eo ipso kompromittálva leend. *(Igas! Úgy van! balfelől.)*

Midőn ezt felemlítem, örömömnek is kifejezést akarok adni a fölött, hogy az igen t. miniszter úr, mint látom, már maga is elismeri a túlságos czentralizáczió hiányait, a mennyiben értesüléseim szerint, különösen az államvasútaknál megkezdette az igazgatás deczentralizáczióját. Én csak arra kérem a t. miniszter urat, hogy még azontúl is, a miről a lapokból értesültem: hogy kezdi a szolgálatot deczentralizálni, még jóval menjen tovább, adjon az üzletvezetőknek, adjon az igazgatóságnak nagyobb önálló, független hatáskört — erre már prestige-ük miatt is okvetlenül szükségük van a főnököknek — és tartsa meg önmagának az elvi vezetést, az elvi kérdésekben való döntést, és azt a hatalmat, hogy a ki a rábízott hatáskörrel élni nem tud, vagy azzal visszaél, azt a legnagyobb szigorral sujtsa és fenyítse. Ily módon, meg vagyok győződve, igen kitünő adminisztrácziót fog a t. miniszter úr életbeléptetni.

Megbocsát a t. ház, hogy még egy pár más kérdésre kitérjek, ezen nem nagy érdeklődéssel folyó tanácskozások alkalmával. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Itt van pl. egy kérdés, melyet én, kapcsolatban az adminisztráczió ügyével, szintén kell, hogy szóba hozzak, és ez az a szisztéma, melyet ma az államvasútaknál a tisztviselők előléptetésénél követnek.

Az államvasúti tisztviselők előléptetésénél az az eljárás dívik, hogy a megüresedett állásoknak egyharmad része soronkivüli, kétharmad része pedig a sorban való előléptetés által töltetik be. *(Igaz! jobb felől.)*

Bocsánatot kérek, én meg tudom érteni, hogy lehetnek egyes oly kiváló tisztviselők, a kik a soronkívüli előléptetést megérdemlik, a kik miatt méltányos, hogy más tisztviselők, kik szolgálatukat nem egészen teljesítik, mellőztessenek; de, hogy körülbelül annak a vakancziának egyharmad része miért töltessék be soronkívüli előléptetéssel, azt megérteni nem tudom. Bevált minden országban, és tényleg a legjobb azon szisztéma, melyet nálunk a katonaságnál is követnek, hogy a tisztviselőket, legalább az alsóbb fokozatoknál, rangsor szerint léptetik elő, és csakis rendkívüli elismerésre méltó, külön elbírálás alá eső esetekben térnek el a miniszterek az előléptetés sorrendjétől. Azon szisztéma, melyet a t. miniszter úr követ, határozottan arra vezet, hogy az egész tisztikarban és az egész országban protekczió miatt panaszkodnak. Én nem akarom az igen t. minisztert azzal vádolni, hogy ő tényleg igazságtalanságot követ el, de ezen fekszik a közvélemény ama felfogása, hogy a hol a személyzet egyharmad része mindig ilyen soronkivüli előléptetésben részesül, ott nemcsak tisztán az érdem vétetik figyelembe, hanem más tekintetek is foroghatnak fenn, vagyis az egész közvéleményben megérlelődik az a felfogás, hogy ez az egyharmad rész a protekcziósoknak rezerváltatik, a kétharmad rész pedig a többi, egyszerü, nem protegált embereknek.

Engedje meg a t. képviselőház, hogy felvessem azt a kérdést, hogy vajjon az a nagyszabású reform, mely boldogúlt Baross Gábornak hírnevét tulajdonképen megalapította, — a zónadíjszabást értem, — úgy, a mint azt első konczepcziójában megalkották, teljesen megfelel-e a hozzáfüzött feladatoknak, feltételeknek, igen, vagy nem?

Én azt hiszem, hogy már időszerü e kérdéshez hozzászólni, mert hiszen több évi tapasztalattal állunk szemben.

Az én igénytelen felfogásom e kérdésben az, hogy Baross Gábornak legfőbb óhaja, illetve czélja, melyet e reformmal elérni akart, tudniillik a közgazdasági előny, minden tekintetben okvetlenül el van érve. Hogy azonban fináncziális szempontból megfelel-e a zónatarifa a hozzáfüzött reményeknek mai alakjában, erre nézve megvallom, hogy addig, mig konkrét számadatok nem állanak előttünk, megfelelni nem volnék képes. A t. miniszter úr kimutatásai szerint évről-évre ennyi és ennyi millióval szaporodik a zónadíjszabásból befolyó jövedelem. Szaporodik a forgalom, és szaporodnak a bevételek milliókban. Ámde ez csak bruttó-bevétel, a melylyel szembe kellene állítani a kiadásokat, hogy konkréte konstatálhassuk a pénzügyi eredményt.

Egészen megbizható számadatok nem állanak ugyan rendelkezésünkre, de látjuk évről-évre, hogy a t. miniszter úr kénytelen első sorban magában a költségvetésben és még azon kivül is egy sereg beruházásra kérni a törvényhozástól költséget. Most is több milliónyi beruházás van kontemplálva a költségvetésben, s még azonkivül bejelentett a t. miniszter úr vagy hatmilliónyi beruházást külön elszámolás feltétele mellett. Nemcsak hogy nem tagadom, de sőt készséggel elismerem, hogy mindezen beruházások, mint állomásbővítések, waggon-, mozdonybeszerzések, új javitó-telepek stb. létesítése okvetlenül szükségesek, ehhez szó nem fér. De midőn azt látom, hogy a t. miniszter úr kénytelen évről-évre újabb befektetéseket s újabb forgalmi többkiadásokat eszközölni, misem természetesebb, mint hogy vizsgálom, minő okokból kell e befektetéseket eszközölni. És itt arra a meggyőződésre jutok, hogy ezeket épen a zónadíjszabás által előidézett óriási forgalomszaporodás teszi szükségesekké. Ugyanez teszi szükségessé a személyzeti kiadások szaporodását, ugyanez idézi elő azt, hogy forgalmi eszközeink óriási mennyiségben s rohamosan kopnak, romlanak, tehát sürün pótlandók.

És talán ugyanezen pénzügyi nehézségek idézik elő azt is, hogy kivéve a legelsőbbrendü vonalakat, az államvasúti waggonok újabban valóban feltünően rosszabb karban vannak, mint régebben.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Nem áll!

Gr. Batthyány Tivadar: Ez úgy van! Tessék csak körülnézni a vonalokon. Konstatálhatjuk továbbá azt is, hogy mindezen beruházások és költekezések daczára a mi forgalmi eszközeink még korántsem elegendők. Épen pár héttel ezelőtt voltam annak tanuja a vágvölgyi vonalon, hogy hétköznapon — nem volt sem hetivásár, se semmi más ok rendkivüli forgalomra — az állomásfőnök kénytelen volt az utasokat visszaútasitani egyszerüen hely hiányában, és midőn arra kérték, hogy adjon azon szegény embereknek helyet, konstatálta, hogy egyáltalán nem tudnak több waggont előállitani.

Tehát a jövőre nézve sem szenved kétséget, és kilátásunk van arra, hogy további költe-

Digitized by Google

kezésre lesz szükségünk. Már most ha mindezen adatokat igy egybeállítom, arra a következtetésre jutok, hogy legalább is kétséges, vajjon a zónadíjszabásnak azon pénzügyi sikere tényleg megvan-e, a melyről a lapok ismételten írtak.

De ha azt látjuk, hogy egyrészt óriási kiadásokkal állunk állandóan szemben, s látjuk másrészt, legalább ez az én véleményem, hogy a bevételek emelkedése ezzel arányban nem áll: akkor mégis csak arra a gondolatra jut az ember, hogy ezen díjszabást, melynek alapelveit távol áll tőlem legkevésbbé is megtámadni akarni, részleteiben bizonyos fokig okvetlenül átalakítani, reformálni kell. Különben maga a t. miniszter úr is elismerte ezt, ha jól emlékezem, már azon beszédében, melyet a kereskedelmi miniszterium átvétele alkalmával mondott; már ott is utalt arra, és előre látta azt, hogy a zónadíjszabáson, alaprendszerének fentartása mellett, bizonyos irányokban igen is szükséges lesz némi módosításokat tenni. Különben ezt már is megtette a t. miniszter úr egyes esetekben; ott van például az, hogy a XIV. vonalszakasznál beszüntette azt a kedvezményt, hogy az út megszakítható, a mi az államvasútaknak pénzügyileg határozottan előnyére fog szolgálni. De különben is látom, t. ház, — nehogy túlsoká maradjak ezen kérdésnél, — hogy a szomszédos forgalomra nézve a t. miniszter úr is azon nyomon jár, a melyet már igen sokan szellőztettek, tudniillik belátja, hogy azt a szomszédos forgalmat fentartani, úgy a mint ma van, nem lehet, hanem azt lehetőleg egészen új és a távolsági forgalomtól elütő más rendszer szerint kellene szervezni.

De van még egy más kérdés, a melyet én igen fontosnak tartok, és ez az, vajjon a mai díjtételek mellett van-e egyáltalán jogosúltsága annak, hogy három vasúti osztály tartassék fenn, mert én a három vasúti osztály fentartását csak úgy tudom értelmezni, ha azt mondom: egy lehetőleg igen olcsó osztályt állítok fel a nép részére, a mely kevesebb súlyt fektet a kényelemre, mint arra, hogy olcsón utazzék, azután egy harmadik osztályt — első osztályunkat értem — ezen két, közgazdaságilag igen fontos vasúti osztályozáson felül, mint luxus osztályt azok számára, kik kevesebbet adnak arra, hogy olcsón, mint arra, hogy kényelmesen utazzanak. Magyarországon, igaz, hogy olcsón, de határozottan kényelmetlenül utazunk az első osztályban, mert bizony megesik az emberrel, hogy egy háromszakaszos kupéba ötöt-hatot ültetnek be, a mint ez nemrég velem is megtörtént. Azt hiszem, teljesen méltányos kivánság, hogy az első osztályt — ha egyáltalában fenn akarják tartani, a mint nézetem szerint fenn kell tartani — luxus-osztálylyá, vagyis kényelmessé tegyék; oda harmadosztályú utasokat, ha másutt el nem helyezhetők, be ne ereszszenek, de ezt azután az igen t. utasok által meg is fizettessék az által, hogy az első osztályban egyáltalán és különösen a gyorsvonaton az eddigi kis differenciától eltérőleg jóval magasabb díjat fizettessünk.

De a zónadíjszabásnak a részletekben sok oly hiánya van, melyet pótolni kell. Hogy csak egy példát említsek, ha én a győr-gráczi vonal egyik állomásáról, például Szent-Gotthárdról, postavonattal utazom Győrbe, onnan pedig Budapestre a gyorsvonattal, akkor a dolog természete szerint vennék egy jegyet Szombathelyről Győrig a postavonatra, és onnan Budapestig a gyorsvonatra. De kérem, ha ezt teszem, akkor ráfizetek; az állomási tisztviselő már Szombathelyen vagy Szent-Gotthárdon figyelmeztet is arra, hogy tessék gyorsvonati jegyet váltani a postavonalrészre is, mert ez olcsóbb, mintha postavonati jegyet váltok. Ez oly anomália, melyet mindenesetre reparálni szükséges. És a mint ez ott igy van, vannak más ily kérdések, a melyek, azt hiszem, hogy miután a zónadíjszabásra nézve már vannak bizonyos tapasztalataink, konsziderácziò alá veendők.

Már a múlt évben, midőn még a t. ház túlsó oldaláról szóltam a kereskedelmi tárcza költségvetéséhez, azon óhajomnak és reményemnek adtam kifejezést, vajha a viczinális vasútak segélyezésére minél előbb nagyobb összeget hozna javaslatba a t. kormány. Akkor az idő előhaladottsága miatt nem reflektálhattam e kérdésre részletesebben; legyen szabad tehát a helyi érdekű vasútak ügyeivel lehetőleg röviden most foglalkoznom.

Én a helyi érdekű vasútak kérdését eminens országos érdekű kérdésnek tartom, a mennyiben egy-egy vidék egész fellendülése, úgyszólván jó vagy balsorsa egy-egy ily kisebb rendű vasúttal áll gyakran összeköttetésben. Helyi vasúti hálózatunk minél nagyobb mérvben való fejlesztése oly fontos kérdés, hogy talán érdemes a t. háznak pár perczet ennek szentelni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a teljes egyenjogúság elvi alapjából indúlva ki, vizsgáljuk vasútépítkezésünk rendszerét, akkor, theoreticze véve a dolgot, kénytelenek volnánk beismerni, hogy tulajdonkép az állam egyes vidékekkel szemben mostohán, igazságtalanúl jár el, mert míg oly vonalakat, a melyekre állami szempontból szüksége volt, tisztán állami költségen állított elő, a nélkül, hogy az érdekeltség csak egy garassal is hozzájárúlt volna a vasút költségéhez, addig más vidékeken, a melyeken az államnak tulajdonkép nagyobb zsebérdeke nincs a vasút létesítésénél, egyszerűen egy kis alamizsnával támogatja az illető vas-

Digitized by Google

útakat. Mert én alamizsnának tekintem azt, a mit az állam a viczinális vasútaknak ad; szubvenczionak nevezik a postahozzájárulást, de ez nem szubvenczió, mert az állam ez által jó üzletet köt, a mennyiben sokkal jobb postaszolgálatot nyer.

Tulajdonkép theoreticze az lenne igazságos, — elismerem, hogy ez a gyakorlati életben nem vihető keresztül, — ha az állam azt mondaná, hogy minden érdekeltség a maga részéről járuljon hozzá a vasút létesítéséhez, az állam pedig abban a mértékben járuljon hozzá, a melyben érdekelve van. Ha elsőrendű nemzetközi forgalmi vonalat akar létesíteni, járuljon az állam ahhoz nagyobb összeggel, a hol pedig csak tisztán helyi érdekű vasút létesítéséről van szó, ott járuljon hozzá kisebb összeggel. De ez csak theória, és sajnos, eső után köpenyeg, mert utóvégre ma már az államvasúti hálózat legnagyobb részben már kiépült.

Ha már megtettük azt, hogy egyes vidékeknek állami költségen, az érdekelteknek minden hozzájárulása nélkül építettünk egy vagy több vasútat, mint például a fővárosnak, mely pedig könnyebben járulhatott volna a vasútépítés költségeihez, mint akárhány szegényebb vidéki város és község, és semmitsem tett a vasútak építése körül, pedig a főváros köröskörül van véve elsőrendű vasúthálózattal és óriási palotaszerű építkezésekkel; ha tehát mondom — ezt az állam a főváros hozzájárulása nélkül a saját költségén tette, akkor igenis igazságos és jogos követelés az, hogy most már a helyi érdekű vasútak segélyezését az eddiginél valamivel nagyobb mértékben eszközölje. *(Helyeslés balfelől!)* És én igen hajlandó volnék arra, sőt direkte óhajtom, hogy módosíttassék a helyi érdekű vasútakról szóló törvénynek az a passzusa, mely az állami hozzájárulást, a tényleges szubvenczió 10%-ban állapítja meg maximum gyanánt, módosíttassék különösen azért, mert mindinkább közeledünk ahhoz az időhöz, a midőn a szegényebb vidékek kénytelenek lesznek vasútat építeni, már pedig csak csupán 8—10%-nyi állami hozzájárulással arra nem lesznek képesek.

Ha már a helyi érdekű vasutakról szólok, legyen szabad a t. miniszter úrhoz egy kérdést intéznem. A t. miniszter úr, ha jól emlékszem, tárczája költségvetésének múlt évi tárgyalása alkalmával kilátásba helyezte azt, hogy a közúti vasútakról törvényjavaslatot fog a ház elé terjeszteni. Akkor a t. miniszter úr nem fejtette ki részletesen, hogy minő terve van a törvényjavaslattal, miként szándékozik ezt a kérdést megoldani, és mikor fogja azt beterjeszteni, de most remélem, hogy a t. miniszter úr az erre vonatkozó törvényjavaslatot minél előbb be fogja terjeszteni, és remélem, hogy ebben a törvényjavaslatban figyelemmel lesz arra, hogy megengedtessék egyes vidékeknek, melyek a mai szabványok és előírások szerint helyi érdekű vasútak létesítésére nem képesek, hogy úgynevezett Klein-Bahnokat, harmadrendű kis vasútakat építhessenek. A Klein-Bahnok szisztémája tudvalevőleg Németországban igen jól bevált. Ennek tulajdonképen egész bázisa az, hogy építési költségeit és rezsijét a minimumra szállítja le. Az egyik községben a korcsmáros végzi az árúk felvételének és leadásának teendőit, a másikban pedig valamely kereskedő teljesíti azt, mint mellékfoglalkozást; nagy személyzete, nagy apparátusa nincsen a vasútnak, minden egyes községben úgyszólván a korcsma előtt van az állomás, hogy megkönnyítse a forgalmat. Ezek a vasútak a szegényebb vidékek igényeinek olcsóságuk mellett teljesen megfelelnek. Remélem, hogy a t. miniszter úr a közúti vasútakról szóló törvényjavaslatban figyelmét erre a szisztémára szintén kiterjeszti, valamint, hogy ezek állami támogatását lehetővé fogja tenni.

T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy én is visszatérjek arra a kérdésre, melyet az előttem szólott Endrey Gyula t. képviselő úr szintén szóba hozott, értem a Dunagőzhajózási társulat ügyét. *(Halljuk! Halljuk!)*

A múlt évben kifejtettem álláspontomat és véleményemet e kérdésben, és akkor azt mondtam, hogy felfogásom szerint, az ország érdekében áll, hogy első sorban igyekezzünk a régi meglevő Dunagőzhajózási társasággal olyan megoldást létrehozni, a mely a magyar érdekeknek minden tekintetben megfelel. Ha ez sikerül, én okvetlenül a mai Dunagőzhajózási társasággal való megoldást tartom a legczélszerűbbnek, azért, mert ezáltal olyan konkurrencziától szabadulna meg az állam által létesítendő vállalat, a mely az államtól nyert szubvenczió fejében igen nagy összegeket nyelne az állam kincstárból. Ha azonban a Dunagőzhajózási társasággal a megoldás nem lehetséges' akkor, ám csináljon más úton önálló magyar társulatot. Ez volt álláspontom akkor, ez a felfogásom ma is. Megvallom, ezen felfogásból indúlva ki, ma azon törvényjavaslatra nézve, melyet a t. miniszter úr elénk terjesztett, végleges álláspontot elfoglalni nem vagyok képes. Én tanúltam ugyan a mathematikát, de olyan egyenletet megoldani, melyben egy ismeretes faktor mellett öt ismeretlen tényező van, nem tudok. Ebben az esetben pedig úgy állunk, hogy van egy ismeretes faktor: a miniszter úrnak javaslata a tenger és folyóhajózási vállalatról, a többi tényezők pedig x-ek, tehát ismeretlenek. Nem tudom, vajjon a miniszter úr által a Dunagőzhajózási társasággal folytatott tárgyalások miért nem vezettek sikerre,

Digitized by Google

hogy melyek voltak azok az okok, a melyek a miniszter urat arra birták, hogy a Dunagőzhajózási társulattal ne a békés megoldás útját válaszsza, hanem azzal szemben foglal állást, és más irányban jutott eredményre, a melynek vége, mint a nyári eseményekből tudjuk, bizonyos meg alázás-forma volt.

Én úgy vagyok értesülve, meg is említettem ezt egy pár hirlapi czikkben, a melyek tudtommal megczáfolva nem lettek, hogy a miniszter úr a Dunagőzhajózási társulattal tárgyalásokat folytatott, sőt már annyira jutott, hogy a szerződés megkötése csak napok kérdése volt. Ezen tárgyalásoknál állítólag olyan megállapodások jöttek létre, a melyek alapján a Dunagőzhajózási társaság hajlandó lett volna egy teljesen önálló magyar gőzhajózási társulatot alapítani, a tarifa-fenhatóságot a magyar kormánynak megadni, saját hajóparkjának egy részét átadni és e mellett a tőke felemelése által újabb hajók beszerzését lehetővé tenni. Én ezen megoldást, ha a tarifa-fenhatóságot a társaság tényleg átadta volna a kormánynak, egyszóval, ha a kormány ugyanazt a vezetést és befolyást megkapta volna, a melyet az új társasággal szemben biztosított magának, sokkal előnyösebbnek tartottam volna. Utóvégre is, hogy az önálló magyar Dunagőzhajózási társulat a »Boden-Credit-Anstalt«, vagy az »Union-Bank« pénzén lesz megcsinálva: ez rám nézve közönyös.

Én azt kérdem, hogy a társulat igazán magyar lesz-e, független-e minden külbefolyástól, s úgy szervezetében, mint szolgálatában megfelel-e a magyar érdekeknek? Ha ezt el lehetett volna érni a Dunagőzhajózási társasággal, előnyösebb lett volna, mert így nem kellett volna óriási konkurrenczával küzdeni, és csökkenteni lehetett volna az állami segélyt is. Hogy mennyiben felelnek meg értesüléseim a tényállásnak, nem tudom. Én csak akkor fogok véglegesen állást foglalhatni a javaslattal szemben, ha részletesen fogom ismerni azon indokokat, melyek a kormányt a Dunagőzhajózási szerződéstől visszatartották. Vannak még más ismeretlen x-ek is: azon megállapodások, melyek a két kormány között, azok, melyek az új társulat és a Dunagőzhajózási társulat között, azok, melyek ez utóbbi és az államvasútak között, s azok, melyek a pécsi kőszénbányára nézve jöttek létre. Nem tudom, ha a miniszter úr közzéteheti-e a szerződéseket in extenso? Ha igen, — úgy tudom, a pénzügyi bizottságnak bemutatta őket, tehát titkot nem képeznek, — nagyon megkönnyítené a tárgyalásokat. Igy azután, ismerve minden faktort, véglegesen állást foglalhatnánk, míg ma, ha kénytelen volnék az új javaslathoz hozzászólni, legfeljebb egy pár kérdést intézhetnék a miniszter úrhoz. De ha azoknak egész szövegükben való közzététele valamely egyezség miatt lehetetlen volna: kérném, hogy legalább ő kivonat-ban ismertesse őket.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Hányszor ismertettem?!

Gr. Batthyány Tivadar: Velünk nem! Én nem vagyok a pénzügyi bizottság tagja, azt pedig ne méltóztassék követelni, hogy minden képviselő úr elmenjen kunyorálni, hogy szabad legyen neki egy okmányba betekintenie. Vagy jogom van azt látni, akkor méltóztassék közzébocsátani, vagy nincs, akkor nem fogom kérni. *(Helyeslés balfelől.)*

Még két kérdést kívánok szóba hozni. Az egyik a kereskedelmi kamarák reformja. A miniszter úr már tavaly kilátásba helyezte, hogy erről törvényjavaslatot fog beterjeszteni. Én magam is szükségesnek tartom e reformot. De kérdem a t. miniszter urat, nem foglalkozott-e azzal oly irányban is, hogy a kereskedelmi kamarákat esetleg közgazdasági kamarákká változtassa át? Tudjuk, hogy a mezőgazdák már régóta, és szerintem joggal követelik, hogy ők is bizonyos érdekképviseletet kapjanak törvényes alapon és az egyszerű magántestületi kereten felül nagyobb és elismertebb formában. *(Helyeslés balfelől.)* Egyik megoldását ennek a kérdésnek abban látnám, ha külön mezőgazdasági kamarák létesíttetnének, a másik megoldást pedig abban, hogy a kereskedelmi kamarák átalakíttassanak közgazdasági kamarákká, *(Helyeslés a baloldalon.)* hol kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági külön osztályok volnának, a mint ma a kamarákban kereskedelmi és ipari osztályok vannak. Igy meg lenne az az igen helyes kapcsolat, hogy a mezőgazdák, kereskedők és iparosok egy helyen találkozva, plenárjs gyűlésekben összejöhetnének, tisztázva az olyan kérdéseket, a milyenek ma is nagy mérvben felizgatják és foglalkoztatják a közvéleményt. *(Helyeslés balfelől. Az elnöki széket b. Bánffy Dezső foglalja el.)*

Ha a t. miniszter úr a kereskedelmi kamarák reformjával foglalkozik, én az idők jeleiből már a multkor voltam bátor útalni azon veszélyekre, melyek hazánkat a szocziális forradalom mindinkább terjedő fellépésével szemben fenyegetik; ily viszonyok közt a struczpolitikát, hogy gr. Bethlen András volt miniszter úr egy kedvencz kifejezését használjam, helyesnek nem találom. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én azt tartom szükségesnek, hogy, midőn látjuk a veszedelem fellegeit felvonúlni a magyar haza horizontján, nézzünk annak szemébe, *(Helyeslés a baloldalon.)* tegyük meg az ellenintézkedéseket, melyek a baj elhárítására, vagy visszafojtására alkalmasak. Utalok a történelemre. Méltóztassék

Digitized by Google

körültekinteni a világ minden részében, ha az egyes néposztályoknak, melyek súlyos bajokkal küzdenek, megvan az a törvényes fórumuk, hol vágyaikat, óhajaikat előadhatják, hol elpanaszolhatják bajaikat törvényes alapon, az igen jó levezetője annak az izgalomnak, mely, ha törvényes alapot nem kap arra, hogy véleményét, követelését előadja, esetleg a titkos izgatások, bujtogatások és forradalmi tendenciák terére lép. *(Igaz! Úgy van! a balo'dalon.)*

Ez okból én nagyon meggondolandónak tartom azt az eszmét, vajjon nem látjuk-e elérkezettnek idejét annak, hogy a munkások valami formában szintén képviseltessenek a kereskedelmi és iparkamarákban. Ha mi alkalmat nyujtunk a munkásoknak arra, hogy ők is képviselve legyenek, hogy legyen organumuk, mely a kamara üléseiben, s ezen úton a kormánynál óhajtásaikat, kívánalmaikat kifejezze, ha van törvényes fórumuk, hol a munkások a t. kormányt egyes konkrét kérdésekben informálhatják, ezzel határozottan hozzájárúlunk ahhoz, hogy azoknak a titkos izgatásoknak bizonyos mérvig eleje vétessék. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Végül legyen szabad röviden még visszatérnem a munkáskérdésre annál inkább, mert úgy hallom, hogy a múltkori költségvetési vita alkalmával tartott beszédemben tett egyik állításomat bizonyos mérvig tagadták. Én az állítottam, hogy nálunk és a külföldön a munkaadók bizony hébe-korban visszaélnek az ő helyzetük szuperiorításával, és bizony néha kizsarolják, kihasználják a jogosnál nagyobb mérvben az ő munkásaikat. Legyen szabad megmagyaráznom, hogy én miképen értettem azt, és hogy egy-két konkrét példával rámutassak, mennyire visszaélnek a munkások inferioris helyzetével. *(Halljuk! Halljuk!)*

Legyen szabad első sorban is azon vállalkozó urak eljárására utalnom, a kik munkásaikat elég jó napibér mellett fogadják ugyan fel, de azután a helyett, hogy készpénzzel, Wekerle-bankóval fizetnék őket, úgynevezett Jancsi-bankókkal fizetik. *(Egy hang a jobboldalon: Mi az?)* Az egy cheque, a melynek értéke csak épen a vállalkozó urak kantinjában van, minélfogva azokkal a munkások ugyanazon vállalkozó boltjából kénytelenek vásárolni, a kik őket azzal kifizették. Minthogy pedig konkurrenczia nincs, természetesen igen drágán, és bizony akárhányszor rosszúl lesznek kiszolgálva.

Azt hiszem, ez is egy oly neme a visszaélésnek, a mit megtűrnünk nem volna szabad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon)* A t. kereskedelmi miniszter úrnak és a kormánynak van policiális hatalma arra, hogy ily visszaéléseket megakadályozzon. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Gr. Bethlen András volt földmívelésügyi miniszter meg is találta annak egy más módját, hogy miképen lehet ily esetekben az illetőkkel elbánni. Kijelentette, hogy azt, a ki helytelen üzérkedést csinál, megbélyegzi a nyilvánosság előtt, mint miniszter. Azt hiszem, ez elég is volna arra a miniszter úr részéről is, hogy a t. vállalkozók elszokjanak az ilyen visszaélésektől. *(Úgy van! balfelől.)*

Aztán, t. ház, nem visszaélés-e a tőke hatalmával az, a mit a nyáron olvastam, hogy majd lejönnek Bécsből, vagy nem tudom honnan, ide a fővárosba nagy tőkepénzesek, a kik bérbe akarnak venni 30—40—50 körúti házat oly czélból, hogy a kiállítás tartamára óriási mérvben felsrófolják a lakbéreket? Hiszen még azok, a kik az első és második emeleten bérelnek, majd csak megfizetik azt a pluszt is, hanem hogy azok, a kik kis udvari lakásokban, vagy a negyedik emeleten egy-két kis udvari szo'ás lakásban laknak, hogyan fogják a lakbért megfizetni tudni, ha az 50—100%-kal fel lesz srófolva, azt aztán nem tudom.

Elismerem, hogy ezzel a büntető-törvénykönyvbe ütköző cselekedetet nem követnek el, de hogy ez mégis a pénz hatalmával való visszaélés, azt józanúl nem tagadhatja senki. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Emlékeztetem a t. képviselő urakat egy más esetre, a mi a nyáron történt; értem az asztalosok sztrájkját és bérharczát. Elismerem, hogy az asztalosok határozottan túlsokat követeltek a munkaadóktól, de követelésük egy részét mindenki, az egész sajtó is, egyhangúlag jogosnak ismerte el. És mivel feleltek a munkaadók az asztalosoknak? Nem azzal, hogy komolyan argumentáltak volna, vagy a munkásoknak adott válaszokat komoly indokkal támogatták volna, hanem a munkaadó urak, a kik között elsőrangú kormánypárti kapaczitások vannak, a kik velem együtt sohasem hangoztatták a külön vámterületet, hanem azon véleményben voltak, a melyen én most is vagyok, hogy a közös vámterület mellett teljesen boldogúlhat az ország, a munkásokkal szemben azt mondották, hogy ők szívesen megadnának mindent, de hát fordúljanak a törvényhozáshoz, mert a míg Ausztriával közös vámterületen állunk, addig nem segíthetnek rajtuk. *(Derültség a szélsőbalon. Zaj a jobboldalon.)*

A választásoknál a közös vámterület mellett korteskedni, a munkásokkal szemben pedig a külön vámterületért lelkesedni: az én nézetem szerint a visszaélés egy neme. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ezekkel akartam indokolni múltkori állításomat, s az indokolás, azt hiszem, sikerült is.

Rakovszky Géza: Ki mondotta?

Digitized by Google

Hegedüs Sándor: Nem volt képviselő!

Gr. Batthyány Tivadar: Ott van az asztalos munkaadók közt mindjárt Thék Endre, a ki tudvalevőleg a Józsefváros egyik kormánypárti kapaczitása. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem képviselő!)* Engedelmet kérek, én nem mondtam, hogy képviselő. *(Zaj.)* Méltóztassanak nekem megengedni, én rövid parlamenti életem alatt mindig igyekeztem tárgyilagos lenni, és soha képviselőtársaimat sem igazúl, sem igaztalanúl nem támadtam meg, s ha meg akartam volna tenni azt, hogy egyik képviselőtársamra utaljak, tessék elhinni, meg van bennem a férfias bátorság, hogy azt ki is mondjam. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Végűl, ha már a munkáskérdésről szólok, méltóztassék megengedni, hogy a mint tavaly felhívtam a t. miniszter úr figyelmét azon munkáslakás-rendszerre, a melyet Fiumében léptettek életbe, ma egy más módra hívjam fel a t. kormény figyelmét, mely arra vezet, hogy munkásaink jó, egészséges és olcsó lakáshoz jussanak, mert a munkások jogos kivánalmai köt, nézetem szerint, a legjogosabb az, hogy legalább egészségesen és olcsón lakhassanak.

Mult évi felszólalásom alkalmával Thaly Kálmán képviselőtársam egy közbeszólásával arra figyelmeztetett, hogy Pozsonyban is épűlnek munkáslakások, és felhívott, hogy nézzem meg azokat, mert valóban igen tanúlságos az, a mi ott történik. Nem tudom, hogy a miniszter úr ismeri-e e dolgot, azért röviden elmondom, már azért is, mert ez oly utánzásra méltó példa, hogy megérdemli, hogy itt e házban előhozzassék. Török-kanizsai dr. Schulpe György pozsonyi lakos és a munkások barátja elhatározta, hogy olcsó munkásházakról fog gondoskodni. Pozsony városához fordúlt segélyért, mert természetesen tőkéjének némi, habár igen csekély kamatoztatását kellett, hogy kivánja, és terve az volt, hogy a munkások olcsó és egészséges lakást kapjanak. A város adott is neki igazán messze menő kedvezményeket, kiépíttetett egy nagy útat a telepig, a kőanyagot a házépítésekhez a város ingyen szolgáltatja, fogyasztási adómentességet ad 25 évre, ezenkívűl a gázvilágítást a telephez vezető úton ingyen szolgáltatja s ingyen vezettette a vízvezetéket a telepig, egyszóval a város igen nevezetes áldozatokat hozott, miáltal lehetővé tette, hogy e Schulpe-féle telepen ma egy igen szép, nagy, magas, egészséges, világos szobából, konyhából, padlásból és pinczéből álló lakásért fizetnek 70 forintot. Ezenkívűl van a telepen egy kaszinó, olvasóterem, a hol a tulajdonos hetenkint felolvasásokat tartat; van könyvtár; a munkások ingyen kapnak lapokat, azonkívűl mosókonyhát, s minden lakáshoz egy kis 50 négyszögméter kertet. Mindezért, mondom, 70 forintot fizetnek, holott máshol a városban 80—90 forintért valami padlásszobát és félkonyhát, vagy sötét pinczeszerű lakást kapnak.

Ez annyira utánzásra és figyelemre méltó példa, hogy én kötelességemnek tartottam felhozni. *(Helyeslés a baloldalon.)* és a t. miniszter úrnak és a t. háznak is figyelmébe ajánlani. Azt hiszem, hogy különösen Budapest főváros tanúlhatna Pozsony és Fiume példáján, mert úgy tudom, hogy mig például a t. előadó úr és mások már évek óta fáradoznak azon, hogy itt a munkások olcsó, jó lakásokat kapjanak, addig a főváros valamelyik bizottságának csak legutolsó határozata is az volt, hogy munkáslakásokra egyáltalán nincs nagy szükség. Okúlhatnának e példán a többi városok is, és okúlhatna maga a társadalom, mert meg vagyok győződve, hogy ha nem veszszük idejekorán elejét, ha viribus unitis nem törekszünk arra, hogy a szocziális kérdéssel megbirkózzunk, ugyanúgy fogunk járni mint a hogy a nyugati államok járnak, a melyek már teljesen elkéstek attól, hogy a forradalmi tendenczíák terjesztését megelőzzék. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Midőn ezeket a t. képviselőház figyelmébe ajánlottam volna, zárom szavaimat azzal, hogy a tételt elfogadom. *(Helyeslés.)*

Bartók Lajos jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. képviselőház! A költségvetés általános vitájában, ha jól emlékszem, Polónyi Géza t. képviselőtársam felszólalása után a miniszterelnök úr a kivitelre dolgozó malmoknak nyujtott őrlési és tarifakedvezmény tárgyában már nyilatkozott, s e kérdés akkor, hogy úgy mondjam, egyedűl agrár szempontból volt a tárgyalás keretébe bevonva. E kérdés azonban meggyőződésem szerint nem pusztán agrárkérdés, mert ez az iparnak és a kereskedelemnek körébe tartozik, és ezért e tárczánál kell azt szakszerű méltatásban és elbírálásban részesítenünk.

Meg lévén arról győződve, hogy maga a t. miniszter úr, ha kellő felvilágosítást nyer ebben a kérdésben, igyekezni fog az itt uralkodó kifogásokat és bajokat orvosolni és elenyésztetni, miért is e kérdésben oly irányban kívánom a t. miniszter úr figyelmét felhívni, a melyben az e házban még érintve nem volt.

Statisztikai adatokat nem akarok a t. ház elé terjeszteni. Mert általánosan ismert dolog, hogy körűlbelűl 1.500,000 métermázsa román és szerb búza az, a mely egy évben, 1892. óta Magyarországba Romániából és Szerbiából vámmentesen behozatott, és az is ismert dolog, hogy az 1882 : XVI. tcz. alapján részesűl ez a búza a miniszter úr részéről a vámmentesség és tarifakedvezményben, mi nagy mértékben közrehat a

Digitized by Google

magyar búza árának a lenyomására. A kérdésnek ez a része azonban csak a földmívelésügyi miniszter úr tárczájánál nyerhet kellő méltatást. Itt a dolog másik részéről van szó, arról, a mi feltétlenül ipari és kereskedelmi érdekeket érint, és ez az, hogy a román és szerb búzának ez a kedvezmény azon czímen adatik, mert a kivitelre dolgozó malmaink csakis ezen búzák segítségével tehetik a magyar lisztet exportképessé, tehát ezen exportképesség érdekében van szükség arra, hogy e búza Magyarországra behozassék, tehát a kivitelre dolgozó malmaink versenyképessége érdekében nyujtatik a malmoknak a vámmentességi kedvezmény. Én, t. ház, arra kivánom a t. miniszter úr figyelmét felhívni, hogy igyekezzék lehetőleg elfogúlatlan és igazi szakértők útján meggyőződést szerezni az iránt, hogy igenis, a román és a szerb búza egyáltalában nemcsak hogy nem hat ki a magyar búzának, illetőleg lisztnek exportképes minőségére, de feltétlenül annak qualitására határozott hátránynyal van. Azonban ennél a kérdésnél különösen és kiválólag az bir fontossággal, hogy tulajdonképen nem is megy ki Magyarországból liszt alakjában a román búza, mert ebből a búza hitványságánál annyira elenyésző csekélység jut a magyar lisztbe, hogy azt abszolute számba se lehet venni.

Hogy a t. miniszter urat ebben a kérdésben azért informálhatom helyesen, mert magam is gőzmalommal birok, és mint ilyen saját főmolnáraimmal megpróbáltattam és tanúlmány tárgyává tétettem . . . *(Herman Ottó fejével tagadólag int.)* Ne csóválja a fejét a t. képviselő úr, mert ha a pókokkal alaposan nem foglalkoznék, akkor nem tudna tudományos könyvet írni, de épen azért tud, mert már régen alaposan foglalkozik a tudomány ezen ágával. Ezen kiváló tudósságánál fogva is engedjen meg képviselő úr, ha egyszer malomkérdésről van szó, én bizonyára nem fogok tanácsot kérni a t. képviselő úrtól.

Hát, t. ház, mondom, hogy a román búzának, tartalmatlan tulajdonságánál fogva, finomabb őrlésre, illetőleg nullás lisztre legfölebb csak 5%-a használható, úgy, hogy 100 métermázsa román búzából, hogyha kitűnő qualitású, csupán csak 5% nullás vagy egyes minőségű liszt nyerhető. Ebből, t. ház, mi a konkluzió? Az, hogy mivel mi exportlisztünket csak nullás és egyes minőségű alakjában viszszük a külföldi piaczra, természetes dolog, hogyha a román búzából és csakis kitünő minőségűből maximum 5% esik ezen lisztre, akkor a többi 95—97% mind ide benn marad Magyarországon. És innen van az, hogy például itt Budapesten kenyér, vagy bármiféle sütemény egy jelentékeny része román búzából készül, s ezt a szakértő, ha arra a kenyérre, mely román búzából készült, ráteszi kezét, azt mindjárt megérzi, mert ez nyirkos és tartalmatlan.

Tehát hogyha a román búzának behozatalánál az exportra dolgozó malmok részére az a kedvezmény adatik, hogy ezek vámmentesen kerülnek ide be, és mint beszédem későbbi folyamán rá fogok mutatni, külön tarifakedvezménynyel, ez csak akkor volna a t. miniszter úr által adott engedély alapján megengedhető, és akkor volna szabad ezt fentartani, hogyha tényleg legalább az a 25—26%, a mi az exportra dolgozó malmok állítása szerint a román búzából kivitelre kerül, csakugyan a külföldi piaczokra jutna, és nem maradna benn abból nem 75, hanem 95—96%.

T. ház! Abban a véleményben egyáltalán nem vagyok, hogy a román búzával vegyített magyar búzából készített liszt versenyképessége az által koczkáztatva volna, — a mint már ebben a házban is hallottam hangoztatni, — hogy a magyar búza a sokkal silányabb román búzával kevertetik. Ezt azért nem vagyok hajlandó konczedálni, mert a mint rámutattam, a román búzából oly csekély százalék esik a magyar lisztre, hogy ez a magyar liszt versenyképességét abszolute nem csökkentheti, s a kik ezzel bővebben és alaposan foglalkoznak, könnyen meggyőződést szerezhetnek róla, hogy a román búza behozatala lisztünk külföldi versenyképessége tekintetében szóba sem jöhet.

Egészen más azonban, t. képviselőház, a dolog másik oldala, nevezetesen az, hogy ezek a nagy iparmalmok 4 forintos búzát kapnak itt Budapesten a vámmentesség által, és így 1,500.000 métermázsa búza esik az itt Budapesten feldolgozott 7—8 millió métermázsa búza terhére. Már azt csak nem fogja tagadni, t. ház, senkisem, hogy az az $1^1/_2$ millió métermázsa búza az itt feldolgozás alá került 7—8 millió métermázsa búzának egy negyedrészét képezvén, arra a legnagyobb mértékben lenyomó hatással nem volna?! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Bátor vagyok tehát azt kérdezni, t. ház, hogy helyes, egészséges, és a parlament részéről támogatásban részesíthető kereskedelmi politika-e az, hogy akkor, mikor Magyarországnak még mindig némi felesleg-terméke van: akkor mi itt Magyarországon értéktelen, nyomorúlt román lisztből készült kenyeret együnk, és azt, t. ház, együk azon az áron, a melyen mi tiszta magyar búzánk lisztjéből készült kenyeret kaphatnánk. Ezt a politikát, t. ház, ebből a szempontból bírálva, a kereskedelmi miniszter úrnak fentartani nem szabad, hanem meggyőződést kell szereznie arról, hogy vajjon igazuk van-e azoknak a malmoknak, melyek azt állítják, — és egy előttem fekvő brosürben is bebizonyítani igyekeznek — hogy a román búzából 25% megy ki liszt

Digitized by Google

alakban a külföldre. Ha ez igaz, t. ház, akkor talán némi elnézésben és kedvezményben volna részesítendő az ekképen kikészítés alá került termény; de még akkor sem szabad ennek behozatalát olyannyira könnyíteni, hogy ez a magyar búza értékének lenyomására szolgálhasson. Mert, t. ház, meltóztassanak tekintetbe venni azt, hogy addig, a mig például a magyar búza az Alföldről vagy az ország más tájáról egész 81 krajczárig terjedő szállítási költséggel jut ide Budapestre, a román és szerb búza a részére nyujtott tarifa-kedvezmény folytán egész 34 krajczárig nyer kedvezményes szállítást, ha ez egyszerre, bizonyos nagyobb quantumban hozatik be.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Nemcsak a román, hanem a magyar is!

Sima Ferencz: Bocsánatot kérek, t. ház, mi szállítunk az Alföldről ide Budapestre búzát, mert a mi kereskedelmünk nem a külföldre, hanem feltétlenül ide Budapestre, mint a központra gravitál.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: De nincs vize!

Sima Ferencz: És ha veszem például, nem Zimonyt, a mely 300, közel 400 kilométernyire van mint határállomás, hanem Szentest, mely csak 180 kilométernyire van Budapesttől: onnan 55 krajczárba kerül a szállítás.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Vízi állomás!

Sima Ferencz: Azt kérdem már most, t. ház, megengedhető-e, hogy első sorban is a román búza vámmentesen jöjjön be; itt elhelyeztessék és feldolgoztassék a magyar búza árának lenyomására és rovására, és azonkívül nemcsak ebben a kedvezményben részesüljön, hanem külön szállításnál, közel 50% kedvezményben részesüljön a magyar terménynyel szemben, vagyis az export-malmosoktól eltekintve, azzal a magyar földbirtokos, kereskedő és iparososztálylyal szemben, a mely a magyar államvasutakat fentartja, és az azzal járó óriási terheket viseli, az a román és az a szerb gazda 50%-nyi tarifális kedvezményben részesüljön? Ez, t. ház, egyáltalán megengedhetetlen, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* megengedhetetlen a román és szerb búzának vámmentes behozatala is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A törvény maga ugyan, annak helyes és elfogadható magyarázata mellett ezt a kedvezményt teljesen ki is zárja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Azt mondja ugyanis az 1882: XXVI. tcz. 10. szakaszának 2-ik kikezdése: *(Olvassa.)* »Oly árúk és tárgyak, melyek kikészítés, kijavítás, vagy feldolgozás végett hozatnak be a vámterületre oly feltétel alatt, hogy a kikészített, kijavított, vagy megmunkált árúk és tárgyak isméti kivitele a pénzügyi hatóság által előre meghatározott idő alatt történjék, és hogy a behozott és ismét kivitt árúk azonossága« — ezt jól méltóztassék megfigyelni — »biztosítható legyen.« — Már most, t. ház, ezzel szemben maga a miniszterelnök úr az általános vita során Polónyi t. képviselőtársam beszédére reflektálván azt mondotta, hogy: hogyan konstatáljam én az árú azonosságát a gabonánál, vagy ha más termény alakjában jelentkezik? Legyünk tisztába azzal, hogy a kikészítési eljáráshoz a miniszter pénzügyőrt nem alkalmazhat, hogy a lisztnek a behozott búzából történt kikészítését, azonosságát igazolhassa. Ha tehát, t. ház, maga a miniszterelnök úr, de meg vagyok győződve, hogy egyáltalán mindenki, a ki e tekintetben csak kevés figyelmet fordít e kérdésre, azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy annak igazolása, hogy vajjon azon terményből, búzából készült liszt, mily mennyiségben marad meg abban az első minőségű lisztben, a mely kivitelre kerül, nem lehetséges, és ennek azonossága nem bizonyítható, akkor igen természetes dolog, hogy e kedvezmény a búzára nem is adható. Mert más iparkikészítés alá került nyersterménynél, például a gyapjúnál, vasnál igazolható, hogy az abból készült, és ahhoz nem is szükséges nagy ellenőrzés, de a lisztnél ez abszolute nem ellenőrizhető, tehát természetes, hogy a törvény helyes magyarázata és alkalmazása mellett a román és szerb búzának vámmentesség, de egyáltalában tarifakedvezmény nem is adható. Azt gondolom, hogy a miniszter úr, a ki egyáltalában nem érzéketlen a tárczájához fűződő nagy közgazdasági érdekek iránt, meggyőződhetik arról, hogy a román búzából az első qualitású lisztre csak 5% esik, tehát akkor első sorban is feltétlenül elesik az exportra dolgozó malmok érdekében hangoztatott azon állítás, hogy a lisztből 25—30% kerül a külföldi piaczra. Minthogy pedig a kedvezmény épen e czímen és ezen arányok szerint nyújtatik az exportmalmoknak, természetes, hogy e kedvezménynek vagy le kell szállnia egész 5% arányáig, vagy pedig a magyar mezőgazda érdekében annak teljesen és feltétlenül el kell esnie. Mert mikor jogosúlt az, hogy egy idegen termény behozatalára vámmentesség és tarifakedvezmény adassék? Akkor, ha annak behozatala közszükség szempontjából elútasíthatatlan, mert ez esetben a belfogyasztás és belszükséglet csak így nyer teljes kielégítést. A magyar búzatermés átlag azonban kielégíti nemcsak a magyarországi fogyasztási igényeket, hanem kielégíthetné az egész monarchia fogyasztási igényét, sőt még akkor is némi termésfeleslegünk van. Ily körülmények közt megengedhetetlennek tartom, hogy idegen termék bármiféle kedvezményben részesüljön. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Én abban a hitben vagyok, hogy

Digitized by Google

a mennyiben ez a kérdés pro és kontra az érdekelt felek által, és ma már úgy a hirlapok útján, mint a kongresszusokon a legrészletesebb tárgyalás és megvitatás anyagát képezte, igen könnyű lesz a t. miniszter úrnak meggyőződni arról, hogy mily irányú rendelkezés az, a melylyel Magyarországnak közgazdasági érdekét igazságosan, tárgyilagosan, a nemzet közérdekéből és közhasznára rendezheti és elintézheti. Minthogy azt a hitet táplálom, hogy a t. miniszter úr nem fog elzárkózni semmi út elől, mely számára biztos meggyőződést nyújthat, és ezen meggyőződés alapján az ország érdekeinek megfelelő intézkedéseket tehet, én csak azon a czímen nem járulhatok költségvetésének elfogadásához, mert mi a teljesen önálló magyar kereskedelmi politikának vagyunk hívei, és ezt mi a vámközösség keretében abszolute nem tartjuk elérhetőnek, ennélfogva, midőn az általam felhozott körülményekre felhivom a miniszter úr figyelmét, kijelentem, hogy a költségvetést általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: A kereskedelmi miniszter úr kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Midőn azon észrevételekre, melyek tárczám költségvetésére tétettek, válaszolni kívánok, engedje meg a t. ház, hogy első sorban Endrey Gyula t. képviselő úr felszólalásával foglalkozzam, a ki e tárcza költségvetését általánosságban sem fogadta el. A t. képviselő úr e szavazatát két érvvel indokolta. Nem fogadja el tárgyalás alapjául a költségvetést egyfelől azért, mert az nem felel meg az állami önállóság követelményeinek, másfelől pedig azért, mert a kormány oly kereskedelmi politikát folytat, mely az ország közgazdasági érdekeit megtámadja.

A mi az első tekintetet illeti, a melynek bővebb indokolása végett utalt a t. képviselő úr az önálló vámterület eszméjére, utalt arra, hogy mindaddig közgazdasági életünk egészséges fejlődést nem vehet, közgazdaságunk jelentékenyebb haladást nem tehet, míg vámterületünket nem önállósítjuk, erre vonatkozólag részemről viszont egyszerűen utalok a tényekre, utalok arra a haladásra, mely az országban közgazdasági téren tapasztalható, mely, ha talán itt-ott hiányos is, ha egyben-másban bajok mutatkoznak is, de egészében kétségbe nem vonható. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Nem akarok a kérdésnek politikai részével, az önálló vámterület kérdésével most bővebben foglalkozni, csak ismétlem, a mit már e tekintetben kijelentettem, hogy legkevésbbé alkalmas e kérdés előtérbe tolására a jelen időpont, midőn más államoknak, mondhatni, az egész külföldnek elzárkózási törekvéseivel szemben mi rá fagyunk utalva arra, hogy birjunk olyan területtel, a hol nyers terményeinket, termelésünket értékesíthetjük; és, hogy épen a jelen viszonyok között a közös vámterület azon előnye, hogy saját termelésünk részére fogyasztó piaczot tart rendelkezésünkre, a melyben a forgalom zavartalanúl és korlátlanúl bonyolítható le, ránk nézve a legnagyobb értékkel bir. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A t. képviselő úr nem fogadta el a költségvetést azért sem, mert, — a mint mondja, — a kormány olyan kereskedelmi politikát folytat, a mely megtámadja az ország közgazdasági érdekét, és ónsúlylyal nehezedik közgazdasági fejlődésünkre. E tekintetben hivatkozott kereskedelmi szerződéseinkre, melyeket az utóbbi időben kötöttünk, nevezetesen az olasz, a román és az orosz kereskedelmi szerződésekre. Következteti, hogy ezek a szerződések, és az általuk létesített viszonyok okozták a gabonaárak, nevezetesen a búza árának hanyatlását és tették lehetővé a külföldi termények beözönlését saját produktumaink rovására.

Nehéz ilyen általánosságban formúlázott vádakkal foglalkozni, t. ház. Ha egyáltalában keresünk argumentumokat, akkor legkönnyebb ilyen általános vádakat találni: rossz kereskedelmi politikát folytat a kormány, azért hanyatlottak a búzaárak, azért nincs ma magasabb ára a búzának.

De vizsgáljuk kissé részletesebben ezt a vádat. Már akkor, a midőn ezek a szerződések itt a házban tárgyaltattak, utaltunk arra, hogy ezen szerződésekben semminemű új, vagy különleges kedvezmény az illető államok termelésének vagy behozatalának nem adatnak. Egyszerűen a kölcsönös egyenlő elbánást biztosítják azok, nevezetesen Romániával; Olasz- és Oroszországnak semminemű külön kedvezményt nem adtunk, sem a román, sem az orosz termelésnek. Arról tehát nem lehet szó, hogy lehetővé tettük azon nyers termények beözönlését.

De, t. ház, azt hiszem, hogy a kereskedelmi viszonyok mérlegelésével, ha azt a hatást kutatjuk, a melyet valamely kereskedelmi szerződés okoz, nem lehet egyoldalú álláspontra helyezkedni, nem lehet mindig csak azt keresni, hogy mi hozatik be esetleg valamely államba, hanem az érem másik oldalát is vizsgálni kell, nevezetesen azt a hasznot, melyet a kivitelnek lehetővé tétele, a forgalomnak fejlesztése a magunk közgazdaságára is gyakorol. És ha e tekintetben vizsgálat tárgyává teszem a kérdést, — nem akarok a részletekbe belemenni, nem akarom számokkal fárasztani a t. házat — de, hogy például Romániát vegyem, az eddigi adatok szerint a román gabona mai vámtételei mellett nem jönnek be nagyobb mennyiségek, mint azelőtt, tehát elenyészőleg csekély a mai be-

Digitized by Google

hozatal is. *(Egy hang balfelől: De jön visszaélés útján!)*

Majd rátérek arra a hires visszaélésre. Egyéb nyers terményeknek behozatalában — a minő a cser, csont, fa, gyapjú, hagyma, petroleum — van egy kis fejlődés, de nem valami jelentékeny. Másfelől a mi kivitelünk is emelkedik, és jóval nagyobb azon czikkek sora, melyeket mi oda kiviszünk, mint a melyeket onnan behozunk.

Itt van előttem az államvasútak rendes havi kimutatása, mely az államásokról való forgalmát kitünteti, s melyből kitetszik, hogy például szeptemberben bevittünk Romániába elég jelentékeny mennyiségű ásványvizet, aszfaltot, czukrot, czellulozét, fát, gépeket, szenet, vasat, vegyi terményeket, hordót, malátát stb., igen számos czikknél pedig eddigi forgalmunk emelkedett, a mi kétségkivül az egyenlő elbánas következménye.

Nem lehet tehát e kérdéseket egyoldalúlag megítélni, hanem vizsgálni kell a mérleg másik oldalát is, s az egész rendezésnek közgazdasági viszonyainkra való hatását kell megítélés tárgyává tenni.

Azon, már gyakran hangoztatott váddal szemben, melylyel bizonyára még fogunk találkozni a vita folyamán, hogy tudniillik megkönnyítettük a külföldi államok nyers terményeinek behozatalát, utalok arra a tényre, hogy sem a román, sem az orosz szerződésben egyáltalán kedvezményt nem adtunk, a fennálló díjtételeket le nem szállítottuk, egyszerüen az egyenlő elbánást biztosítottuk egymásnak.

A képviselő úr átment egy másik, itt már többször vitatott kérdésre is: az őrlési engedélyre, s ezt is úgy tüntette fel, mint a melynél a kormány igen sok hibát követett el. Törvénysértésnek, visszaélésnek nevezi e kedvezményt s azt mezőgazdasági bajaink egyik okának állítja.

Nem akarok e kérdéssel ma behatóan foglalkozni, mert hisz az még előkerül egy másik tárczánál, s fentartom magamnak, hogy ott majd én is jelezzem erre nézve álláspontomat. Röviden csak a következő megjegyzésre szorítkozom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az őrlési kedvezmény, — tudniillik a külföldi gabona vámmentessége az isméti kivitelnek feltétele alatt liszt alakjában, — az nem új, nem az utóbbi évek eredménye. Az, mióta az osztrák-magyar vámrendszer fennáll, sőt mikor még nem volt osztrák-magyar vámrendszer, hanem osztrák, vagy régi vámrendszer, mindig fennállott nemcsak a gabonára, hanem más czikkekre is. Évtizedeken keresztül alkalmazásban volt nálunk, még pedig ugyanazon alakban, mint ma, és senki részéről kifogás, vagy észrevétel tárgyát nem képezte. Nem lehet tehát arról szó, hogy az utóbbi években lépett volna életbe, *(Egy hang balról: Nem is, mondjuk!)* hogy valamely irányzatos módosítás, vagy változtatás történt volna rajta.

Én azon nézetben vagyok, hogy a vámmentes eljárás a kivitelnek feltétele alatt helyes, és fentartandó mindazon árúkra nézve, a melyeknél ez egyáltalában alkalmazható. *(Mozgás a bal és szélső baloldalon.)*

Bujanovics Sándor: Úgy, a mint a törvény mondja!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Azt mondja a t. képviselő úr, úgy, a mint a törvény mondja, vagyis a kivitel azonosságának konstatálása, bizonyítása mellett. E tekintetben is jöjjünk tisztába azzal, hogy itt sem követtetik most más eljárás, mint a minő évtizedek óta követtetett. *(Zaj a bal és szélső baloldalon.)*

Bujanovics Sándor: Annál rosszabb!

Asbóth János: Most más kell!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Például a búzánál nem kivántatik annak bizonyítása, hogy a kivitt liszt ugyanabból a métermázsából őröltetett legyen, a mely behozatott. Az az eljárás, hogy az ily módon nem ellenőriztetik, nem új intézkedés, de — ismétlem — évtizedek előtt fennállott. *(Zaj a bal és szélső baloldalon.)*

Asbóth János: Régi, de tarthatatlan!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Nemcsak a búzára és a gabonára nézve áll fenn ez az eljárás, hanem egyéb czikkekre is, nevezetesen a vasra, gyapjúra és a textil-iparnak hasonló nyers anyagaira is. Ezeknél sem lehet bizonyítani, vagy legalább is szerfelett nagy nehézségekbe ütközik annak bizonyítása, hogy az a kivitt posztó-, vagy appretirozott árú ugyanabból a vámmentesen behozott nyersterményből készült. Bizonyos ellenőrzési rendszabályok vannak felállítva, a melyek a közgazdasági és pénzügyi érdekeket teljesen védik, de egyébként az iparnak és kereskedelemnek szabad kezet hagynak.

Azt mondja Endrey Gyula t. képviselőtársam, hogy sehol a világon ily visszaélést még nem követtek el, hogy tudniillik az azonosság kimutatásának feltétele nélkül térítik vissza a vámot. Engedelmet kérek, ellenkezőleg sehol a világon az azonosság kimutatását nem követelik. Olt van Németország, ott van Francziaország. Németország és Francziaország nemcsak egyéb czikkekre nézve, de a gabonára nézve is ugyanazt az eljárást alkalmazzák, melyet mi követünk, hogy a gabonának külföldről való vámmentes behozatalát megengedi, illetőleg hitelezi a vámot azon feltétel alatt, hogy az ebből készült liszt a külföldre vitessék ki, és sem Francziaország,

Digitized by Google

sem Németország az azonosság kimutatását nem követeli. De nem követelik másutt se! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ez egy nagy közgazdasági elv, a melylyel tisztába kell jönni. Ez egy, a nemzetgazdaságban kifejlődött elv, mely lehetővé teszi a nyersterményeknek árúkká való átdolgozását, a mely abból indúl ki, hogy én megengedem annak a nyersterménynek a behozatalát, minthogy úgy sem akadályozhattam meg annak kivitelét a külföldre, illetőleg átmenetelét; megengedem tehát annak behozatalát, de igyekezem azt itt feldolgozni, finomítani, s így megkapom legalább azt a hasznot, hogy a munkásaimat foglalkoztathatom és keresetet adhatok nekik.

Ez tehát egy, a viszonyok és tapasztalatok alapján kifejlődött közgazdasági elv alkalmazása, a melyet megtalálunk minden vámrendszerben, melyet alkalmaznak minden országban.

Bujanovics Sándor: Hát a hosszú hitel?

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Az egészen más! Én most az azonosság kimutatásáról szólottam oly értelemben, mint az itt egyik-másik oldalról követeltetett. Egészen más a hitelezés körűl követett vagy követendő eljárás; hogy például az az idő, a melyre a vám hiteleztetik, hosszú vagy rövid legyen-e, adassék-e prolongáczió vagy sem. De ez utóvégre is az adminisztráczió feladata, mert ez oly intézkedés, a melyet mindig a létező viszonyok igényeihez lehet alkalmazni. E tekintetben, úgy a mint a miniszterelnök úr már kijelentette, a mely kijelentés az én hozzájárúlásommal is történt, bizonyos korlátozó intézkedések már eddig is tétettek, és nem látok abban nehézséget, hogy a mennyiben a létező viszonyok indokolttá teszik, a hitelezés tekintetében bizonyos mértékig korlátozó eljárás is követtessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezek konstatálására kívántam szorítkozni, Nem tehetem azonban, hogy egy ellenmondásra rá ne mutassak, a mely Endrey Gyula t. képviselőtársam felszólalásában, de mindazok eljárásában is van, a kik kereskedelmi politikánk eredményeit károsoknak állítják, vagy legalább kicsinylik egyfelől, s másfelől mégis konstatálják azt, hogy közgazdasági termelésünkben általában elértünk odáig, hogy gabonakivitelünkben nem szorúlunk a külföldre, hanem képesek vagyunk magunk által termelt gabonát a monarchia területén elfogyasztani. Hát van ebben bizonyos ellentmondás, t. ház. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert, ha csakugyan eljut egy ország odáig, hogy első és legnagyobb nyersterményét nem kénytelen külföldre kivinni, hanem képes maga elfogyasztani, — itt a monarchia területét értve, — mit jelent ez? Azt jelenti, hogy a népesség annyira szaporodott, jóléte annyira emelkedett, hogy fogyasztása sokkal nagyobb lett. *(Egy hang a szélsőbalon: Az emberszám szaporodott! A gyomor növekedett!)* Az emberszám emelkedett s azzal a fogyasztási képesség növekedett, növekedett annyira, hogy képesek vagyunk azon produktumot, a melyet eddig nem birtunk felhasználni vagy feldolgozni, most képesek vagyunk itthon, saját területünkön elfogyasztani. Kétségtelen, hogy az, hogy odáig jutottunk, egy bizonyos közgazdasági fejlődés mellett bizonyíték. Ezzel szemben másfelől ismét tagadni a közgazdasági fejlődést, és azt mondani, hogy kereskedelmi politikánk egyáltalában minden fejlődést tönkre tett: ismétlem, ellentmondás. Hiszen ha már csak odáig jutottunk is el, hogy fogyasztási képességünk annyira emelkedett, hogy produktumainkat magunk vagyunk képesek felhasználni, ez talán mégsem bizonyíték eddig követett kereskedelmi politikánk helytelensége mellett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Áttérek, t. ház, Endrey Gyula t. képviselő úrnak a déli vasútra vonatkozó megjegyzésére. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondotta a t. képviselő úr, hogy aggályai vannak a déli vasút átvételére vonatkozólag, s nem óhajtaná, hogy oly végzetes financziális hiba követtessék el, mint a milyen az osztrák-magyar államvasút-társaság magyar vonalának átvételénél elkövettetett.

T. ház! Nem ismerhetem el, hogy azon vasút átvételénél nevezetes financziális hiba követtetett volna el. Az eredmények ezt egyáltalában nem igazolják, sőt ellenkezőleg azt mutatják, hogy ama vonalaknak megváltása nagyon helyes volt.

A mi a déli vasútat illeti, ha rákerül a sor, *(Halljuk! Halljuk!)* a t. háznak lesz módjában ezzel behatóbban foglalkozni, és ma csak annyit jelentek ki, hogy igenis a tárgyalások folynak abban az irányban, hogy a déli vasút magyar vonala állami üzembe vétessék. E tárgyalásokba belementem azért, mert abban a véleményben vagyok, hogy a magyar közgazdasági érdekek szempontjából és nevezetesen egy nagy vidéknek, az egész Dunán-túlnak közgazdasági fejlődése érdekében *(Általános helyeslés.)* indokolt, hogy e vonalak is az államvasúti hálózatba a lehetőségig beolvasztassanak. *(Általános helyeslés.)*

De másfelől természetesen álláspontom az is, hogy általában *(Halljuk! Halljuk!)* nem látok indokot fenforogni arra nézve, hogy e vonalakat drágán fizessük meg. *(Általános helyeslés.)*

A közúti hálózatra nézve is *(Halljuk! Halljuk!)* tett a t. képviselő úr néhány megjegyzést, nevezetesen azt, hogy kívánatosnak tartotta volna, hogy az a tervezet, a melyet a költségvetéssel bemutattam, mintegy végleg megállapíttassék. Én jeleztem a költségvetés indo-

Digitized by Google

kolásában, hogy miért mutatom be a közúti hálózat jövendő tervezetét, a melyet az eddig folytatott beható tanúlmányok alapján elkészíttettem. Nem azért mutattam azt be, hogy az egy véglegesen megállapított tervezetnek tekintessék. S ehhez ragaszkodom most is, mert nem tartom czélszerűnek azt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy egy közúti hálózat előzetesen, mondjuk, 10 évre, véglegesen megállapíttassék. Ez lehetetlen. Hisz láttuk azt, hogy készíttettek különféle vasúti tervek és közúti tervezetek, e házban is bemutattattak, és néhány év múlva, a viszonyok változása, fejlődése arra kényszerítette a kormányt és az illető tényezőket, hogy módosításokat eszközöljenek, vagy túltegyék magukat a tervezeteken.

E tervek bemutatásával csak az volt a szándékom, hogy tájékozást nyujtsak a törvényhozásnak s az illetékes tényezőknek, tájékozást nyujtsak minden egyes képviselőnek, hogy ime, a tanúlmányoknak ez az eredményük, hogy ebben a keretben szándékozik a miniszter egyes konkrét javaslatokat tenni, megjegyezvén, hogy ezek a konkrét javaslatok az illető költségvetések tárgyalása alkalmával vagy más alkalommal mindig a törvényhozás elhatározása alá fognak terjesztetni.

A t. képviselő úr azt is kifogásolta, hogy az alföldi transzverzális út miért vezettetik úgy, a mint az tervezve van; azt mondja, hogy ez a lehető leggörbébb út, és kérdi, hogy talán stratégiai szempontok indokolják ez út irányát?

Stratégiai indokokról, t. képviselő úr, itt egyáltalában nincsen szó, s annak, hogy ez az út nem nyilegyenes vonalban vezettetik, egyszerű oka az, hogy én annak idején, midőn előterjesztettem az erre vonatkozó javaslatot, nem egy nemzetközi útvonalat terveztem, mely a legrövidebb útirányt kövesse, hanem oly útat, a mely minél több községet kössön össze, és a czél el lesz érve, mert ezen úthálózat körülbelül 45 alföldi községet fog összekötni. *(Helyeslés.)* Hogy ennek az érdekében természetesen kissé görbén kell mennie az útnak, magától értetik.

Az Adriára vonatkozólag felvetett kérdésre csak azt vagyok bátor megemlíteni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy úgy ennél, mint egyáltalán a tengeri hajózási vállalatoknál a kormány figyelemmel van arra, hogy az állami nyelv, méltóságának megfelelően érvényesüljön. E tekintetben konkrét kérdés merülvén fel, annak idején konstatáltam, hogy az Adriának 117 alkalmazottja közül 103 volt magyar állampolgár, megjegyzem azonban, hogy ezek között igen sok volt olyan, a ki magyarúl nem tud, s ez igen természetes, mert hiszen ezeknek nagy része a tengerpartról való. Egyébként konstatálom azt is, hogy a tengeri szolgálatban a magyarok egyáltalán nem mellőztetnek, sőt mindig súlyt helyezünk a magyar honpolgárok alkalmazására, és hogy e tekintetben igyekszünk a viszonyokon javítani, azt mutatja azt is, hogy a költségvetésbe épen az Adria közreműködése mellett ösztöndíjak vannak felvéve a tengerészeti akadémiánál abból a czélból, hogy magyar ifjak kiképeztessenek, a kik azután a tengeri szolgálatra léphetnek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Még csak egy kérdésre kívánok reflektálni, a melyre úgy Endrey, mint gróf Batthyány t. képviselő urak utaltak, tudniillik az általam előterjesztett hajózási törvényjavaslatot illetőleg. *(Halljuk!)*

Az mondatott, hogy várták a nyáron e javaslatot, de Bécsben nem engedték meg az előterjesztését stb. Legyen szabad megjegyeznem, hogy a most bemutatott törvényjavaslat tulajdonképen ugyanaz, a mely a nyáron már készen volt; egyáltalán nem volt és nincs szó arról, hogy e javaslat előterjesztését itt vagy amott nem engedték volna meg; egyszerűen az forgott fenn, hogy a tárgyalások nehézkességénél és a dolog természeténél fogva az országgyűlés együttlételének csak legvégső stádiumában terjeszthettem e törvényjavaslatot ő Felsége elé. Természetes, hogy az országgyűlést a nyári szünet közeledtével csupán e javaslat előterjeszthetése miatt tovább együtt tartani nem lehetett; de a között, a mi akkor volt kontemplálva, és a között, a mi most a t. képviselőház előtt fekszik, egyáltalán nincs az a különbség, a melyet a t. képviselő úr sejtetni akar. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És engedjen meg a t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* ha kijelentem, hogy ilyen törvényjavaslatot, illetve annak tartalmát úgy jellemezni, hogy az nem egyéb, mint tőzsdemanőver, nem tekinthetem komoly bírálatnak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Az én nézetem szerint a törvényjavaslat, melyet szerencsém volt bemutatni, lehetővé teszi azt, hogy létesíttessék egy jelentékeny, a mi viszonyainknak megfelelő tőkével ellátott önálló magyar hajózási vállalat, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* lehetővé teszi azt, hogy ezen hajózási vállalat nagy közgazdasági érdekeknek szolgáljon, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* és szolgáljon az államnak nagyobb megterhelése nélkül.

Nem akarok most ezzel a törvényjavaslattal foglalkozni, mert legközelebb a t. háznak módjában lesz azzal behatóbban foglalkoznia; de ismételten kívánom azt hangsúlyozni, hogy az oly bírálat, mely ezen törvényjavaslatot, illetőleg az abban kontemplált alkotást oly könnyedén tőzsde-manővernek állítja oda, sem nem tárgyi-

Digitized by Google

lagos, sem a helyzetnek meg nem felelő. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

Ugyanerre a kérdésre vonatkozólag gróf Batthyány Tivadar t. képviselő úr hivatkozott bizonyos x-ekre, a melyek ismeretlenek, hogy tudniillik minden kérdés még tisztázva nincs, és hogy némely dolgot a kontemplált magyar hajózási vállalatot illetőleg nem lát elég világosan.

Én merek hivatkozni, t. ház, arra, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy sehol és soha hasonló törvényjavaslatokban és hasonló ügyekben nagyobb nyilvánosság nem követtetett, mint a minőt én követtem épen ezen javaslatnál. Talán épen az a baj, hogy hagyon is sok, mindenféle apró részlet lett részben közzétéve, részben pedig, mert nem lett közzétéve, azért, mert nincsenek, az illetők által mindenféle hozzátoldatott. Én, t. ház, két bizottságban, a közlekedési és a pénzügyi bizottságban megadtam erre vonatkozólag minden lehető felvilágosítást. A pénzügyi bizottságban be lettek mutatva maguk az illető részletes szerződések, melyeknek nagy része egyébként üzleti szerződés és adminisztrativ intézkedések. Be lettek mutatva egyébként, t. ház, az összes erre vonatkozó okmányok; most is ott vannak a t. előadó úrnál, és minden képviselő, a kinek tetszik, méltóztassék azokat megnézni. *(Általános helyeslés.)*

Gr. Batthyány t. képviselő úr fölemlítette, hogy ő azt hallotta, hogy a Dunagőzhajózási társasággal tárgyalások folytak, és kiváncsi, hogy azok miről folytak és miért hiusúltak meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Igenis folytak tágyalások, t. ház, melyeknek czélja az volt az én részemről, hogy a Dunagőzhajózási társaság székhelyét tegye át Budapestre, mint nézetem szerint a legtermészetesebb helyre. Ezek a tárgyalások azonban eredményre nem vezettek. Egyéb tárgyalás a Dunagőzhajózási társasággal nem folyt. Utóvégre voltak megbeszélések, eszmecserék, de hivatalos vagy forma szerinti tárgyalások egyáltalán nem folynak. Én azt hiszem, t. ház, hogy egyszerű megbeszélésekről vagy eszmecserékről további felvilágosítást adni egyáltalán nem szükséges. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Sima Ferencz t. képviselő úr szintén foglalkozott az azonosság kérdésével, de a mellett hivatkozott azokra a díjszabási mérséklésekre, a melyek az ő állítása szerint a szerb és román búzának adattak, és nevezetesen utalt arra, hogy például Zimonyból ocsóbban szállíttatik a szerb meg a román gabona, mint a magyar gabona, vagy mint egy megfelelő más magyar állomásról.

T. képviselőház! Ezzel az argumentummal is, melyet már olvastam a lapokban, bőven fogunk találkozni, de jó ezzel is tisztába jönni. Először is megjegyzem, hogy nincs szó arról, hogy oly mérséklések állanának fenn, a melyek tisztán a román vagy szerb gabonát illetnék. Igenis szó van, és szó lehet arról, hogy a víz által versenyzett magyar államvasúti állomásokon természetesen azokat a rendes díjtételeket, a melyeket a vasút különben szed, le kellett szállítani, ha az államvasútak szintén részesedni akarnak a szállításban. Tehát Zimonytól kezdve felfelé az egyes, vízzel kapcsolatos, szomszédos állomásokra igenis állnak fenn ily mérsékelt díjtételek, de ez nem a román és szerb gabonának adatott, hanem adatott bizonyos terményekre, és ezeket élvezi természetesen azon vidékeknek magyar gabonája is, ha pedig odajön a külföldi provenienczia, természetesen élvezi azt az is, valamint megfordítva a tőlünk kivitt gabona a mérsékléseket, akár Ausztriában, akár másutt, ép az egyenlő elbánás alapján szintén élvezi.

Ismétlem tehát, t. ház, hogy azok a mérséklések, melyek adattak, a vízi versenyre való tekintetből lettek megadva, és nem a román vagy szerb gabonának, hanem általában valamennyinek. Ezeket kívántam, t. ház, azokra a megjegyzésekre elmondani, a melyek a felszólalt képviselő urak részéről tétettek.

A bemutatott költségvetés, t. ház, azt hiszem, minden részében tanuskodik arról, hogy igyekszem azokat a szolgálati ágakat, melyek gondozásomra vannak bizva, a lehetőségig fejleszteni. Mindenütt, úgy a tengerészet, a posta, a vasút, valamint egyéb építkezéseknél a viszonyoknak megfelelőleg, azt hiszem, bizonyos előre való törekvést lehet konstatálni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ép azért, t. ház, hogy ebben az irányban az ország közgazdasági helyzetének további javítására szükséges összegek a kormánynak rendelkezésére álljanak, kérem a t. házat, méltóztassék a költségvetést megszavazni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Szólásra még többen vannak felírva, tehát ma a tárgyalást nem folytatjuk. Méltóztassanak hozzájárúlni, hogy azt a holnap reggel 10 órakor kezdődő ülésben folytassuk. *(Zaj.)* Csendet kérek. Méltóztassanak megengedni, hogy a napirendet megállapítsuk. *(Halljuk!)* Napirenden lesz a kereskedelmi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása és ezzel kapcsolatosan a Vaskapu szabályozására vonatkozó költségek.

Mielőtt az ülést bezárnám, t. ház, meg lévén most már a napirend állapítva, jelentem, miszerint Polónyi Géza képviselő úr személyes kérdésben kért szót, nyilatkozni kívánván azokra, a miket rá vonatkozólag Nagy Sándor képviselő úr ma az ülés elején mondott. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kérem, méltóztassanak meghallgatni Polónyi képviselő urat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Mindannyian emlékezhetnek, t. ház, hogy én azon kenderesi bérletre vonatkozólag, a melyet itt e házban szóba hoztam, egyetlen egy reflexiót nem téve, tisztán és kizárólag a velem írásban közölt tényállást olvastam fel itt a képviselőházban, és hozzátettem még azt is, t. ház, hogy kötelességemnek ismertem azon kívül, hogy közokíratok is állottak rendelkezésemre, illetékes helyen még felvilágosítást kérni az iránt, hogy nem fordúlt-e elő tévedés ezen adatok tekintetében, és csak miután illetékes helyről azon megnyugtatást nyertem, hogy ezen adatok helyesek, használtam fel azokat a t. házban.

Ezen tények után Nagy Sándor képviselő úr azon nem szokatlan módját választotta a válaszolásnak, hogy az adatok czáfolása helyett személyes térre igyekezett átvinni a dolgot, bizonyos — hogy úgy fejezzem ki magamat — gorombaságoknak elmondásával. *(Zaj jobb felől.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Polónyi Géza: Hát, t. ház, hogy nem az úgynevezett sértési szándékból mondotta, onnan gyanitom, mert a t. képviselő úr daczára, hogy felkertem, hogy jelen legyen válaszomnál, elutazott, *(Egy hang a szélső baloldalon: Nem mert jelen lenni!)* nem, kérem, de miután nincs jelen, tehát azt kell feltennem, hogy nem sértési szándékból mondta.

Mindazonáltal, t. ház, a képviselő úr beszédében olyanok foglaltatnak, a melyekre röviden néhany szót koczkáztatni kötelességem.

Az egyik dolog az, hogy a t. képviselő úr jónak látta felhozni, hogy ha én gyanúsítottam, ezt azon ember tette, szerinte, a ki az ő prófétája, Kossuth Lajos iránt is gyanusítást követett el. Azt hiszem, t ház, hogy ha csakugyan elkövettem volna oly botorságot életemben, hogy Kossuth Lajost gyanusítottam volna, ez azon adatoknak értékén, melyeket én felhoztam, legkisebbet sem változtatna. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De egyébként, t. ház, miután ez a parlamentben most először hozatott szóba, kötelességem kijelenteni, hogy az egy tendencziózusan rám költött valótlanság, a melylyel szemben én minden fórum előtt megragadtam az alkalmat, hogy megczáfoljam, megtettem mindent, még a képviselőház elnökénél is panaszt emeltem. Ilyen előzmények után, mindőn én azt hirlapilag megczáfoltam; midőn azt választókerületemben ünnepélyesen megczáfoltam, emitt és amott nyilatkoztam: azt hiszem, legalább is a lovagias világban elfogadott szabályok szerint nem szokás az ilyen vádat a képviselőházban, mint »állítólagosat« is felhozni. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A másik dolog, t. ház, hogy a képviselő úr azt mondja, hogy a ki az én jellememet gr. Csáky Albin jellemével fogja összehasonlítani, az tud magának véleményt alkotni. Hát, t. ház, én a magam részéről azt vallom elvül első sorban, hogy nem mulasztottam el soha, ha gr. Csáky Albin neve szóba jött, hogy úgy, a mint mindenki őt a legnagyobb tisztelettel említi, én is a legjellemesebb és a legtiszteletreméltóbb férfiúnak tartom; azonban azt hiszem, hogy magamra nézve nem volna helyes axioma saját jellememet bárki máséval összehasonlítani, és teljesen megelégszem, ha mindenféle viharok és támadások közepette ezt az egyet legalább, jellemem szeplőtlenségét, megőriznem sikerült.

Azonfelül, t. ház, ha már vannak miniszterek, — a mint kivétel nélkül azok, — ha van egy miniszter, a ki nagy jellemű férfiú, ez, azt hiszem, nem lehet ok arra, hogy ez a tény bármely ellenzéki férfiú jellemét kisebbítse, vagy bármely kormánypárti képviselő jellemét értékében emelje. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végül, t. ház, a képviselő úr azt is mondja, hogy engem nem a közérdek vezetett, hanem, nem tudom, a családja iránt érzett személyes gyűlöletem, mert állítólag az ő családja lett volna oka az én szolnoki bukásomnak. Én csak azt tudom, hogy a t. képviselő úrnak édes atyja, Grósz Adolf úr, a szolnoki választókerületben választó volt. Nekem különben az ilyen bukás miatt keseregni annál kevésbbé lehet okom, mert köztudomásúlag 483 szótöbbséggel lettem Szolnokon megválasztva. Hát az lehetséges, hogy Grósz Adolf úr azt hiszi, hogy az ő ilyen vagy olyan beavatkozásától függővé lehet tenni egy választókerület sorsát, de azt sem én, sem a szolnoki választókerület eddig nem osztotta és nem osztottuk.

Kötelességemnek tartom még kijelenteni a következőket. Én a Nagy Sándor képviselő úrra vonatkozó adatokat nem kerestem, azok egy hirlap szerkesztőségénél lettek felajánlva és hozzám hozva azzal, hogy először szóbelileg adjam elő. Strausz Ede úr, a kiről tegnap azt mondtam, hogy egy tönkrement bérlő, most tartozom kiigazítani, csak abból az egy alkalomból tétetett tönkre a kormány eljárása által, és én annak az embernek azt mondtam, hogy ha az úr fel akarja használtatni az adatokat, tessék azt irásba hozni, adatokkal felszerelni, és ha azokat alkalmasaknak találom, fel fogom őket használni. És most mi történik? Nagy Sándor képviselő úr elismeri, hogy az illető az ő rokona, beismeri, hogy közbenjárt a miniszteriumnál,

Digitized by Google

beismeri, hogy az illető csődbe jutott, sőt azt mondja, hogy azért avatkozott ezen ügybe, mert Mezeit, az ő rokonát, a miniszteriumnál ki akarták játszani. A t. képviselő úrnak lehetetlen észre nem vennie, hogy az a vád, a mit ő emel a miniszterium ellen, súlyosabb, mint a melyet én felhoztam. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha már most valaki ilyesmit állít, azt hiszem, hogy az ily természetű személyes megtámadásra egyéb válaszom nem lehet, mint az, hogy azon adatok hitelessége és azon tények alapján, a mint a legilletékesebb helyről is meg lett erősíve, igazat mondtam és annak értékén Nagy Sándor úrnak rodomontádja legkevesebbet sem változtat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Tisztelettel kérem ezt tudomásúl venni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

389. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi november hó 27-én, kedden,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Belügyminiszter átirata b. Nopcsa Elek képviselőnek a m. kir. operaházhoz és a nemzeti szinházhoz intendánsi teendőkkel megbizott kormánybiztossá történt kinevezetéséről. — B. Nopcsa Elek szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, kereskedelemügyi tárcza és ezzel kapcsolatban a Vaskapu-szabályozási munkálatok 1895. évi költségelőirányzata. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, Szilágyi Dezső, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a november hó 26-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom a belügyminiszter 4.570. számú átiratát, mely szerint b. Nopcsa Elek országgyűlési képviselőt a magyar királyi operaházhoz és a nemzeti szinházhoz, intendánsi teendőkkel megbízva, kormánybiztossá nevezte ki. *(Éljenzés jobbfelől.)*

Ezzel kapcsolatban bemutatom b. Nopcsa Elek képviselő úr levelét, melyben említett megbizatása folytán egyévi időtartamra távozási engedélyt kér. *(Helyeslés.)*

Méltóztatnak tudomásúl venni és a távozási engedélyt megadni? *(Helyeslés.)*

Tudomásúl vétetik, és a ház az egyévre szóló távozási engedélyt megadja.

Bemutatom a marosvásárhelyi királyi törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség szolga- és fogházőri személyzetének Lukács Béla képviselő által beadott kérvényét, az 1893. évi IV. törvényczikk reájuk vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs, bizottsági jelentések sincsenek. Következik a napirend vagyis a kereskedelmi miniszterium költségvetésének (Irom. 714) részletes tárgyalása, és pedig a személyi járandóságok 535.671 forinttal.

Kíván valaki szólani? Senkisem? Akkor a vitát bezárom. A tétel különben meg sem támadtatván, méltóztatnak kívánni, hogy szavazásra a kérdést feltegyem? *(Nem!)* Ennélfogva a tételt elfogadottnak jelentem ki.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 158.504 frt.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Tarifabizottság és vasúti tisztképző tanfolyam 8.000 forint. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek. Kíván valaki szólani? Senkisem? A 8.000 frt megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Vasúti kormánybiztosok 1.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Műszaki kiképzés elősegítésére és utazási ösztöndíjakra 4.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel. 144.710 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Államépítészeti hivatalok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 2. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 623.198 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 142.750 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel 240.687 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Közutak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 3. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 3. czím. Kiadás. Állami közutak fentartására 2,944.611 frt.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Neményi Ambrus előadó: T. ház! A kereskedelmi miniszter úr felhatalmazást kér arra, hogy úgy, mint az előző évben, az 1895. év folyamán is az állami közutak fentartására szánt hitelnél esetleg elérhető megtakarításokat átruházás útján a törvényhatósági utakra fordíthassa. *(Helyeslés.)* A pénzügyi bizottság nevében kérem a t. házat, méltóztassék a tételt megszavazni s ezen felhatalmazást megadni.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Méltóztatnak elfogadni? *(Igen!)* E szerint a 2,944.611 frt megszavaztatik s az előadó úr javaslatának megfelelően az átruházási jog megadatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Az 1890. évi I. tcz. 23. § a értelmében létesítendő állami alapra, a törvényhatóságoknak közútjaik és hidjaik fentartására, és az e czímeken elvállalt kötelezettségek teljesítésére 500.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Törzskönyvek, távolsági térképek és közúti térkép elkészítésére 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel 113.335 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Ipari, kereskedelmi és külkereskedelmi célok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 4. czím. Kiadás. Ipari és kereskedelmi célokra 530.000 frt.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Neményi Ambrus előadó: A kereskedelmi miniszter úr ez alkalommal is, az eddigi gyakorlathoz képest, kéri, hogy az ipari és kereskedelmi, valamint külkereskedelmi célokra előirányzott összegre nézve az átruházási jog megadassék, és hogy egyúttal felhatalmaztassék, hogy az ezen és a következő rovat alatt előirányzott összegeknél elérhető megtakarításokat, illetőleg fel nem használt összegeket az ipari és kereskedelmi alap javára utalványozhassa.

A kért átruházási jogot, épúgy, mint a tételek megszavazását, a pénzügyi bizottság részéről ajánlom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Méltóztatnak elfogadni? *(Igen!)* Az 530.000 frt megszavaztatik és az átruházási jog az 1. és 2. rovat közt megadatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Külkereskedelmi célokra 150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Kereskedelmi és ipari ösztöndíjakra 2.510 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Gépészeti ipariskola Kassán 39.692 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel 3.250 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Posta, távirda és távbeszélő. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 5. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 6,388.100 forint.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 5,767.000 frt.

Elnök: Méltóztatnak elfogadni? Az 5,767.000 forint megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevételek 16,625.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* M. kir. postatakarékpénztár. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 6. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 6. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 218.449 forint.

Digitized by Google

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? A 218.449 frt megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 73.850 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Üzleti kiadások 375.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* A postatakarékpénztári tanács költségei 2.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Nyugdíjak 1.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Az 1885 : IX. tcz. 7. és 8., illetőleg az 1889 : XXXIV. tcz. 5. §-ai értelmében a tartalékalap képezésére az üzleti fölöslegből 162.301 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel 832.900 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Tengeri hajózás. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 7. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 7. czím. Kiadás. Tengerészeti igazgatás. Személyi járandóságok 107.848 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 179.420 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Szakoktatás. Személyi járandóságok 24.635 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Dologi kiadások 5.115 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Bevétel 286.695 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Magyar királyi államvasútak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 8. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 8. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 21,954.500 frt.

Papp Elek jegyző: Herman Ottó!

Herman Ottó: T. képviselőház! Megvallom, hogy bizonyos fokig restelkedve folyamodom a szóhoz, a midőn most, a helyzetre való tekintetből tisztán és kizárólagosan egy helyi kérdéssel vagyok bátor a t. ház figyelmét igénybe venni és fárasztani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, hogy a helyzet megkövetelte volna azt, hogy mindenekelőtt tisztáztassék minden, hogy az az aggodalom, a mely a kedélyeket, egyáltalán nemcsak itt e házban, hanem az országban is elfoglalja, így vagy amúgy eloszlattassék.

De ha már így vagyunk, bátor vagyok a t. kereskedelemügyi miniszter úr figyelmét egy tisztán helyi érdekű kérdésre felhívni, és pedig nem azért, hogy — a mint mondani szokás — hazabeszéljek, hanem mert a legilletékesebb körök és maga a hatóság is felkért arra, hogy egy bizonyos helyen meglevő anomália megszüntetésére közreműködjem. Ez pedig nem más, mint Miskolczon, az úgynevezett gömöri indóháznál uralkodó állapot, a melynek körülményei és viszonyai most már tarthatatlanokká váltak. E felszólalásom nemcsak felkérésen múlt, hanem azon is, hogy nem voltam rest, és megnéztem személyesen a helyszínén az ottani körülményeket. A dolog úgy áll, t. ház, hogy Miskolcz városában az úgynevezett gömöri indóházban oly nagy a személyforgalom, hogy ez, nagy átlagban beszélve, naponként 120—250 személyre tehető. Ezt a nagy forgalmat összesen öt tisztviselő intézi, a kik egy nem nagyobb, mint kilencz négyszögméter terűletű helyiségben működnek, ide szorúl tehát a személyforgalom ellátása, a pénztár kezelése, a távírda, a személybiztonság tekintetében való intézkedés. Máskülönben az indóház maga is oly kicsiny, hogy néha az ott megjelenő utasoknak még csak azt sem adhatja meg, a mire első sorban igényt tarthatnának, tudniillik, hogy a vonat megindúlásáig esős időben valahová be tudjanak menekűlni. A forgalom akkora, hogy vannak hónapok, a melyekben 7000 ember fordúlt meg az indóházban; másfelől ott kereszteződik a forgalom a nagy indóház felé, ott van a nagy kaszárnya, ott vannak a raktárak, szóval itt a nagy zsúfoltság lehetetlenné teszi azt, hogy ott egyáltalában az intézkedések olyan símán folyjanak le, mint a mily símán le kellene folyniok oly közlekedésnél, a melynél a személybiztosságra első sorban figyelni kell, s hol e tekintetben az összes helyi viszonyok nem nyújtják a szükséges alapot.

Én, t. ház, arra kérem a miniszter urat, hogy miután e tekintetbeni értesűléseim szerint a tervek már készen vannak, és csak — mint nekem mondták — bizonyos pénzügyi akadályok állanak a megoldás útjában, méltóztassék odatörekedni, hogy tekintettel ezen forgalmi pontnak rendkívűl nagy fontosságára, ez az ügy mégis dűlőre vezettessék, és ezek a valóban tarthatatlan állapotok megszűnjenek.

Ez, t. ház, vonatkozik a helyi kérdésre. De miután már felszólaltam, és nem akarok tisztán helyi viszonyoknál maradni, legyen szabad egész rövidséggel a miniszter úrnak figyelmét még a következőkre is felhívnom, a mi azután már valósággal közérdek is. *(Halljuk! Halljuk!)*

A ki sokat utazik, különösen külföldön, az látni fogja, hogy a vasútaknál a személyfor-

Digitized by Google

galomra való tekintetből az útasoknak kiméletére is nagy súlyt fektetnek, és azt fogja találni, hogy külföldi pályaházaknál a fel- és leszállás tekintetében egy bizonyos terász-rendszer hozatott be, úgy, hogy az útasok a terászról közvetlenül minden grádics mellőzésével a vasúti kupéba léphetnek be. A ki minálunk az e részben észlelhető mizériát figyelmére méltatja, kénytelen bevallani, hogy itt a legnagyobbszerű emberkínzással állunk szemben, különösen, ha tekintetbe veszszük, hogy a vasútakat nemcsak gimnasztikusok, vadászok, és fürge emberek, hanem nők és koros emberek is igénybe veszik. A felszállás, különösen a nőkre és idősebb emberekre, főleg közbeeső állomásokon, sokszor olyan, hogy az embernek valósággal a szíve fáj, ha látja azon erőlködést és tuszkolást, mely mellett igénybe vehetik a közlekedés ezen könnyítését.

Én belátom, hogy minden kis állomáson ezen terász-rendszert behozni nem lehet, de legalább a főállomásokon kövessük a külföld példáját, és necsak a fizetésre gondoljunk, hanem arra is, hogy a ki a közlekedést használja, a ki azért a bért megfizeti, azt testileg kíméljük meg, a mennyire lehet.

Ez volt az, a mire én a t. miniszter úr figyelmét felhívni óhajtottam.

Elnök: Kíván még valaki szólani, t. ház? Senkisem? A vitát bezárom.

A kereskedelmi miniszter úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mi a miskolczi pályaudvar kérdését illeti, a költségvetés bizonyságot tesz arról, hogy magam is érzem ezen pályaudvar hiányosságait, és kibővítése érdekében jelentékeny összeget előirányoztam úgy a megelőző évi, mint ezen, 1895-iki költségvetésben, nevezetesen a pályaudvar és rendező állomás létesítésére 150.000 forint van ezen költségvetésben előirányozva. A miskolczi forgalmi viszonyokat véve tekintetbe, első sorban egy rendező pályaudvar létesítése volt mindenekelőtt szükséges, és pedig abból a czélból, hogy a többi pályaudvarok a vonat rendezése munkájától debarrasszíroztassanak.

Ez által lényegesen javúl a helyzet úgy az átmeneti pályaudvaron, mint azon, a melyet a t. képviselő úr említett. Utóvégre minden átalakítást, a mi a forgalom kényelme érdekében kívánatos, egyszerre végrehajtani nem lehet, de igen jelentékeny munkák végeztetnek a miskolczi állomáson. A költségvetésben jelentékeny összegeket irányoztam elő e czélra, s lehető figyelemmel leszek arra is, hogy a gömöri indóház viszonyai szintén megjavíttassanak.

A mi a t. képviselő úr által felvetett másik kérdést illeti, hogy az egyes állomásokon a ki- és beszállás érdekében terászok létesíttessenek, e tekintetben bátor vagyok hivatkozni arra, hogy a külföldi vaspályákon sem egészen úgy áll a dolog, a mint a t. képviselő úr mondotta. Egyik-másik nagyobb állomáson vannak ily kényelmi berendezkedések, hanem igen sok állomáson kevésbbé kényelmes a berendezés, mint nálunk. Azt nem helyezhetem kilátásba, hogy ezek a dolgok az államvasútak valamennyi állomásán létesíttetni fognak, mielőtt azon munkák és létesítmények, melyek a forgalom érdekében szükségesebbek, létesíthetők lesznek. Egyébként ebben az irányban is folynak a tanúlmányok úgy a budapesti, mint más pályaudvarokat illetőleg; Győrött például már létesíttetnek is, de a nehézség abban van, hogy ezen új berendezések létesítése oly pályaudvarokon, a melyek egészen más rendszer szerint épültek, szerfelett nagy költségeket okoznak.

És ez alkalommal engedje meg a t. ház, hogy válaszoljak egy kérdésre, a melyet tegnap Drescher Ede képviselő úr volt szives felemlíteni, s melyet én tegnap azért nem érintettem, mert az a költségvetésnek egy részletére vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő úr ugyanis figyelmembe ajánlotta a baja-báttaszéki összeköttetést. Nem először vettetik fel ezen dunai áthidalás kérdése. Ma is csak azt ismételhetem, a mit már korábban kijelentettem, hogy az összeköttetés létesítését szükségesnek és forgalmi szempontból teljesen indokoltnak tartom. Ez irányban az előmunkálatok tényleg már folyamatban is vannak, és ha ez összeköttetésnek létesítése késik, ennek oka az, hogy a létesítés a költségek miatt igen meg van nehezítve, mert nemcsak egy dunai hidról, hanem körülbelül 14—15 kilométernyi vasúti vonal megépítéséről is van szó, és pedig ártéri terűleten, a mi igen jelentékeny költségeket fog okozni. E mellett pedig természetesen figyelembe kell venni a báttaszék-dombovári vonalnak átalakítását is. Mindezek oly nehézségek, a melyek a kérdésnek azonnali vagy gyors megoldását ez ideig lehetővé nem tették, s én keresem a megoldást azon a módon, hogy e dunai áthidalás valamely helyi érdekű vasúttal kapcsolatban létesíttessék, s e tekintetben óhajtanám magát a helyi érdekeltséget is belevonni. Ebben az irányban is tényleg folynak az előmunkálatok, a tárgyalások, és reménylem, eredményre fognak vezetni; a mennyiben pedig esetleg nem vezetnének eredményre, módot és eszközöket fogok keresni, hogy nem sok idő múlva ezen vasúti és közúti dunai áthidalásnak és összeköttetésnek létesítése érdekében a törvényhozásnak előterjesztést tehessek. *(Helyeslés jobb felől.)*

Digitized by Google

Időt, a mint mondám, e tekintetben meg nem jelölhetek, de foglalkozom a kérdéssel, és közgazdasági szempontból, és a forgalmi érdekek szempontjából ezen áthidalás és összeköttetés létesítését — ismétlem — szükségesnek és indokoltnak tartom, s mihelyt a beruházások sorrendje meg fogja engedni, igyekezni fogok ebben az irányban is előterjesztést tenni a t. háznak, *(Helyeslés jobb felől.)*

Ebben az értelemben kérem az előirányzott összeg megszavazását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Maga az összeg meg sem támadtatván, azt méltóztatik elfogadni. *(Elfogadjuk.)* A tételt megszavazottnak jelentem ki.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 4,416.950 forint.

Bartók Lajos jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. ház! A magyar államvasútak oly becses kincsét képezik ma az országnak, hogy annak felvirágzása és kellő kifejlesztése mindnyájunknak legfőbb érdeke. Örömmel konstatálhatom, hogy ez intézmény igen szépen virágzik, és máris megfelel mindazon nagy reményeknek, a melyeket hozzá kötöttünk, de egyes apróbb bajok természetesen itt is vannak, és bátor vagyok az igen tisztelt miniszter urat figyelmeztetni ezekre, a melyeknek orvoslása bizonyosan az ő akaratától függ, és reménylem, hogy azokat orvosolni is fogja.

A mi az államvasútaknál ma feltétlen szükség, ez magának a felépítménynek az átépítése, hogy úgy mondjam, szilárdabbá tétele. Tudjuk, hogy a t. miniszter úr erősebb síneket kontemplál, de a kicserélés nagyon lassan megy, talán lehetne ezt kissé gyorsítani, mert a vonalak egyenlőtlensége bizonyos forgalmi akadályokat képez ma, és a biztonságra is károsan hat. Tudom, hogy most e tekintetben nagyobb beruházásokat kér a t. miniszter úr a törvényhozástól; ezeket készséggel meg is fogjuk adni, mert hisz jövedelmezőbb beruházások az egész budgetünkbe nem léteznek, mint azok a pénzek, a melyeket a magyar államvasútakba helyezünk el. Szükséges továbbá a műhelyeknek a szaporítása is, mert a forgalmi eszközök nem tartanak így kellő sort, illetőleg minduntalan előfordúlnak oly hiányok, a melyek ma már nem is a forgalmi eszközök csekély számában, hanem abban rejlenek, hogy nem lehetett a forgalmi eszközöket kellőleg javítani. Talán szükséges is lesz bizonyos helyeken a második vágány lerakása, mert eddig még az államvasútak legnagyobb része csak egyvágányú, és így forgalmi tekintetben fennakadások fordúlnak elő, a melyek a kétvágányú pályáknál sokkal kevésbbé forognak fenn.

Én tehát a t. miniszter urat arra kérem, hogy azt a tervezetet, a melyet a magyar államvasútak teljes kiépítésére nézve magának csinált, valamivel gyorsabban hajtsa végre, mert ma ott vagyunk, hogy némely tekintetben a foltozások megint új hiányokat okoznak, holott, ha ez az egész vaspálya egyszerre kiépíttetik, és oly karba hozatik, a mely ilyen nagy vállalatnál feltétlenül szükséges, akkor azután előáll egy normális forgalom, és ezt könnyebben lehet azután legyőzni, mint a hogyan ez a mostani magyar államvasútaknál történik.

Én rövid felszólalásomat csak azzal fejezem be, hogy a magyar államvasútak felvirágzására nézve mindenben kellő alapot látok már, és konstatálbatom azt, hogy ezen vaspálya úgy az igazgatás, mint az egyes organumok tevékenysége folytán fényes, talán nem is várt eredményt ért el.

De ha már szót kértem, fel kell szólalnom a hivatalnokok és alkalmazottak érdekében is. Annyi bizonyos, t. ház, hogy a magyar államvasútak hivatalnokai túlságosan igénybe vannak véve, oly nagy szolgálat követeltetik tőlük, mint semmiféle más iparvállalatnál, és az is bizonyos, hogy a javadalmazások még mindig nem érték el ezen nagy teljesítmények értékét. Különösen az alkalmazottak meglehetős rossz helyzetben vannak, talán azért, mert kevés felszólalás történik érdekükben. Azonban azt tartom, hogy a törvényhozás első kötelessége ép a gyengébbeket és azokat pártolni, kik a maguk érdekében keveset tehetnek. Kérem az igen t. miniszter urat, hogy ezek érdekében is minden lehetőt megtenni sziveskedjék. A költségvetési tételt különben szivesen elfogadom.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem. A vitát bezárom. A miniszter úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Csak néhány felvilágosító megjegyzést óhajtok tenni azokra, a miket Pázmándy Dénes képviselő úr előadott.

A mi a felépítmények megerősítését illeti, ez az államvasútaknál tényleg folyamatban van, mert a jelen budgetben 140 kilométer vonalnak negyvenkét kilogrammos sínekkel való ellátását vettem számításba. Hogy utóvégre az egész államvasúti hálózatot nem lehet egyszerre, vagy legalább is gyorsabb tempóban átalakítani, ez a pénzügyi helyzetben találja okát, a mennyiben igen jelentékeny összegekről van szó, ha ezeket az átalakításokat gyorsabb tempóban akarnók végrehajtani.

Egyébként nemcsak pénzügyi szempontból, de az okszerű takarékosság és kezelés szempontjából sem egészen indokolt ezen felépítményeknek gyorsabb átalakítása, mert az részben zavarja és nehezíti a forgalmat, részben pedig azért sem kívánatos, mert igen nagy mennyi-

Digitized by Google

ségű olyan anyagot nyernénk vissza, a melyet azután, mint ócska anyagot lehetne legfölebb értékesíteni, holott az ma még a forgalom igényeinek teljesen megfelel.

A t. képviselő úr utalt azon beruházásokra és befektetésekre, melyek még az államvasútaknál szükségesek. Nem tagadom, t. ház, hogy jelentékeny beruházásokra és befektetésekre van és lesz is szükség mindig egy oly hálózatnál, a mely ma már meghaladja a tízezer kilométert. A forgalomnak emelkedése és fejlődése mindig újabb szükségleteket hoz felszínre, ezekhez alkalmazkodni kell, és így igen természetes, hogy ilyen fejlődő hálózatnál évről-évre új befektetések és beruházások szüksége merül fel. De a lehetőség és okszerűség határai közt erre figyelemmel is vagyunk, és úgy, mint a megelőző budgetek, ezen budget is tanuskodik a mellett, hogy a mi okvetlenül szükséges az államvasútak fejlesztése érdekében, a mi okvetetlenül szükséges arra, hogy e hálózat a forgalom igényeinek és fejlődésének úgy közgazdasági, mint pénzügyi szempontból képes legyen megfelelni, azt ezen budgetben is előirányoztam és figyelembe vettem. Ha méltóztatik egyes tételeket megnézni, államvasúti beruházásokra ebben a budgetben hét és fél millió forint van prelimálva. Azonkívül jeleztem, hogy hat millió forint szintén államvasúti befektetésre lenne fordítandó az állampénztári készletekből, a melyekre vonatkozólag a kormány külön előterjesztést fog tenni. Tehát már tizenhárom millió forint fogna a jövő év folyamán tisztán államvasúti befektetésekre felhasználtatni. Nem is számítom ide a máramarossziget-kőrösmezei vasútra kiadott vagy kiadandó összeget, és a székely vasútakat, melyekre vonatkozólag a törvényjavaslat szintén a t. ház előtt van, és a melyekre pár millió forint már a jövő évben szükséges lesz. Midőn ilyen jelentékeny összegek fordíttattatnak ezen beruházásokra, és általában az államvasúti intézmény fejlesztésére, akkor, azt hiszem, ezeket a befektetéseket, és az ezek körül követett eljárást foltozásnak, vagy valamely kisszerű eljárásnak nem lehet nevezni. (*Úgy van! jobbfelől.*) Megteszszük mindazt, a mi az ország pénzügyi helyzetének figyelembe vételével egyfelől, másfelől a forgalom igényeinek szemmeltartása mellett lehetséges s ezekre vonatkozólag a szükséges összegek a budgetben preliminálva vannak. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Elnök: A tétel meg sem támadtatván, méltóztatnak a 4,416.950 forintot elfogadni. (*Elfogadjuk!*) A tételt elfogadottnak jelentem ki.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Fentartási és üzemi kiadások 26,584.850 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Bevétel 87,800.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Magyar kir. államvasútak gépgyára. Rendes kiadások: XVIII. fej., 9. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 9. czím. Kiadás 5,597.630 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Bevétel 6,673.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyár. Rendes kiadások: XVIII. fej., 10. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 10. czím. Kiadás 4,938.400 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Bevétel 5,827.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Budapesti kir. zálogházak. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 11. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 11. czím. Kiadás 220.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Bevétel 220.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Mértékhitelesítés. Fegyvervizsgálati és borvizsgálati bizottságok. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 12. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 12. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 10.370 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Dologi kiadások 16.260 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Bevétel 10.200 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző (*olvassa*): Statisztikai hivatal. Rendes kiadások: XVIII. fejezet, 13. czím. Rendes bevételek: V. fejezet, 13. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 73.452 frt.

Bartók Lajos jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Bár szerettem volna ezen kérdés felett, a melyet érinteni bátor leszek, kissé bővebb eszmecserébe bocsátkozni, számolok a hangúlattal, (*Derültség jobbfelől.*) és egész röviden néhány megjegyzésre szorítkozom. (*Halljuk! Halljuk!*)

T. képviselőház! A statisztikának, mint tudománynak fontossága évek hosszú során át vita tárgyát képezte, és e tárgy, különösen Németországban, nem ritkán igen jeles és ügyes élczekre szolgáltatott okot. Ma azonban a tudomány meghaladott álláspontnak tekinti azt, hogy a statisztika maga, mint ilyen, nagy becscsel biró instituczió minden államban egyaránt.

Digitized by Google

Nálunk, t. ház, a statisztikai hivatallal szemben teljes objektivitással konstatálni kell és lehet, hogy különösen az utóbbi években sok irányban igen hasznos és becses szolgálatokat tett az országnak. De, t. ház, nekem mégis meggyőződésem az, hogy az országos statisztikai hivatal a kereskedelem resszortjában nem jó helyen van elhelyezve. Egy országban, a melynek nemcsak kereskedelmi érdekei vannak, a mely — erre nézve közöttünk ma már véleménykülönbség nincs — első sorban agrár állam, a statisztikának sem lehet tisztán a kereskedelmi, a merkantil érdekek által irányzott tendenciákat szolgálnia. Tudom, t. ház, hogy a t. miniszter úr ezt mindenesetre czáfolni fogja, és azt fogja állítani, hogy hiszen ez neki nem is törekvése; tudom másrészt, hogy az sem volna helyes, ha a statisztika csak egyoldalúan a földmívelés érdekei által vezéreltetnék. A miért én felszólalok, t. ház, az az, hogy magam is, és gondolom, t. elvtársaim is azon meggyőződésben vagyunk, hogy a statisztikai hivatalnak immár sokkal nagyobb a fontossága, sokkal nemesebb hivatást kell ma már betöltenie, mint a melyet eddig rendeltetésének tartottak. Ép azért meggyőződésem, hogy az országos statisztikai hivatalt a kereskedelmi miniszterium hatásköréből ki kellene venni, hogy az, mint önálló hivatal, a főszámvevőszékhez hasonlóan, azzal koordinálva, vagy oda behelyezve, minden ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági érdekeket egyaránt és teljes önállósággal szolgálhatna. *(Helyeslés balfelől.)* Ezt, t. ház, különösen fontosnak tartom, és minthogy e tekintetben még nem látom szükségét annak, hogy határozati javaslatot nyújtsak be, első sorban is egész tiszteletteljesen kérdést akartam intézni az igen t. kereskedelmi miniszter úrhoz, hogy e kérdésben milyen álláspontot foglal el?

Meg kell még csak röviden érintenem, — habár ez a kérdés megérdemelné, hogy alapos és beható vita tárgyává tétessék, — hogy a mi statisztikánk, különösen a közös vámterületre való tekintettel, nem a statisztikai hivatal hibájából, hanem — hogy csak egy példát idézzek fel — mint az olasz boroknál való visszaéléseknél is, egyenesen a vámhivatalnokok hibájából, és főleg azért, mert közös vámterületünk van, kizárólag az árúforgalmi statisztika adataira van utalva, a mely árúforgalmi statisztikai adatok, különösen ha még azt is figyelembe vesszük, hogy Ausztriának ipari, és Magyarországnak agrár-érdekei vice versa teljesen szembenálló tényezők, és hogy ezen árúforgalmi statisztikák ezen érdekeknek megfelelőleg szoktak rendszerint készülni, csak úgy lesznek meggyőződésünk szerint helyesen pótolhatók, ha a t. kormány végre-valahára elérkezettnek látja az időt arra, hogy a statisztikai vámokat életbeléptesse. *(Helyeslés a baloldalon.)* Mindaddig, t. ház, mig abszolute megbízható statisztikai adatokkal nem fogunk rendelkezni, helyes kereskedelmi politikát, helyes vámpolitikát, és hozzáteszem: helyes pénzügyi politikát űzni egyáltalán lehetetlenség.

Én ezeket, t. ház, egyszerűen azért vetem fel, hogy a t. miniszter úrnak alkalmat szolgáltassak arra, hogy ezen kérdésben elfoglalt politikai álláspontját, ha azt czélszerűnek, és hozzáteszem, időszerűnek tartja, legalább röviden jelezni méltóztassék. Ha azonban bármi tekintetben feszélyezné a t. miniszter urat ezen kérdésekkel most foglalkozni, szívesen veszem, ha alkalomadtán később adja meg a kellő felvilágosításokat ezen kérdésre vonatkozólag. Ezt tartottam szükségesnek megjegyezni.

Bartók Lajos jegyző: Endrey Gyula!

Endrey Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tárcza költségvetésének egyes tételeinél nem szólaltam fel, épen tekintettel a hangúlatra,.. *(Élénk derülség. Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Endrey Gyula: .. bár nekem is lettek volna különböző megjegyzéseim egyik-másik tételre. Azonban a statisztikánál magam is szükségesnek tartom a felszólalást, épen azon szempontból, melyre Polónyi t. barátom is utalt.

Ausztria és Magyarország közt megbízható árúforgalmi statisztikánk nincs, e tekintetben a vasúti szállításra nézve sincsenek teljesen megbízható adataink, teljesen nélkülözzük azonban az adatokat az országúton és más közútakon kifejlődött forgalomra nézve, a mely szintén igen tekintélyes. Úgy tudom, hogy a mai helyzetnek abnormitását maga a statisztikai hivatal, sőt maga a kereskedelmi miniszter úr is elismeri, és a kereskedelmi miniszter úr épen az Ausztria és Magyarország közötti árúforgalmi statisztika helyesebb alapokra való helyezése czéljából egy törvényjavaslatot készíttetett, mely már hat hónappal ezelőtt a kabinetiroda útján ő Felsége elé terjesztetett. Azt vagyok bátor kérdezni az igen t. miniszter úrtól, hogy mi okozta e statisztikai törvényjavaslatnak több, mint hat hónap óta való megfenekléset, és szándékszik-e intézkedéseket tenni a tekintetben, hogy e törvényjavaslat még ebben az évben a ház elé kerülhessen, hogy azon uj javaslatnak a mostaninál mindenesetre helyesebb elvei alapján az új árúforgalmi statisztika már a jövő év kezdetétől fogva jegyezhető legyen?

Elnök: Kíván-e még valaki szólni? Senkisem. A miniszter úr kíván szólni.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! A statisztikai hivatalra vonatkozólag mindenekelőtt Polónyi képviselő úr egy

Digitized by Google

megjegyzésére kívánok reflektálni. A képviselő úr azt mondta, hogy a statisztikai hivatal jelenlegi munkálkodásában kizárólag a merkantil irányzatnak tesz szolgálatot és annak érdekei által vezetteti magát. Én nem értem e megjegyzést, mert a statisztikai hivatal utóvégre a tényleges helyzetet kell, hogy konstatálja. Annak az a feladata, hogy ezeket az adatokat gyűjtse össze, és megrostálva állítsa egybe. A következtetést azokból kivonni nem a statisztikai hivatal feladata, az legfeljebb utalhat bizonyos körülményekre, de a rendelkezésre bocsátott adatokból igen természetesen mindenki kivonhatja azt a következtetést, a melyet felfogása szerint czélszerűnek lát. Határozottan észrevételt teszek tehát arra nézve, mintha a hivatalosan előterjesztett statisztikai adatokban előzetesen bárminemű irányzat követtetnék. Mi egyszerűen konstatáljuk a helyzetet, a tényeket, úgy, a hogy azok az összegyűjtött anyagból konstatálhatók.

A t. képviselő úr kérdést intézett hozzám, hogy mi az álláspontom a statisztikai hivatal beosztására, vagy egyáltalában szervezésére nézve. E tekintetben igen természetesnek fogja találni a képviselő úr, hogy a statisztikai hivatal mikénti szervezésére nézve a kormány nevében nyilatkozatot nem tehetek, mert hiszen ez mégis oly kérdés, a melyre vonatkozólag magának a kormánynak, mint ilyennek kell állást foglalnia. De nem habozhatom kijelenteni egyéni nézetemet; ez pedig az: hogy én nem látok abban semmi nehézséget, hogy a statisztikai hivatal akár az egyik, akár a másik miniszternek, akár esetleg a miniszterelnöknek tárczájába osztassék be, vagy, mondjuk, annak felügyelete, vagy fenhatósága alatt álljon. Utóvégre mindig attól fog függni a statisztikai hivatal működése, hogy miképen vezettetik. Ahhoz nem ragaszkodom, hogy a kereskedelmi miniszter tárczájába legyen beosztva; ámbár a dolog természeténél fogvá indokoltnak tartom a mai beosztást, a mi egyébként törvényen alapúl. De hogy mint egy külön, önálló hatóság, mint egy koordinált hivatal szervezessék, azt nem tartom czélszerűnek, mert a statisztikai hivatalnak bizonyos felügyelet, fegyelem alatt kell állania. Annak budget-je van, erre a budgetre pedig bizonyos kontrolt kell gyakorolni; azt a munkát, feladatot, a melylyel megbizatik az adminisztrativ hatóságok, és nevezetesen a kormány részéről, végre kell hajtania. Tehát ily koordinált szervezetet én czélszerű intézkedésnek nem tartanék.

Endrey Gyula t. képviselőtársam kérdést intézett hozzám az árúforgalmi statisztikára vonatkozó törvényjavaslatot illetőleg. Igenis jeleztem azt, hogy az a szándékom, hogy az árúforgalmi statisztikának hiányai pótoltassanak és javíttassanak. Magam is tapasztaltam azt, midőn bizonyos kérdéseket tanúlmányozni akartam, hogy a magyar árúforgalmi statisztika adatai szerfelett hiányosak, s így sok tekintetben megbizható következtetésekre nem igen juthatunk, sőt gyakran merőben ellenkeznek a mi statisztikai adataink más statisztika adataival. Ennélfogva foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy az árúforgalmi statisztika javíttassék, illetőleg helyesebb alapokra fektettessék. Ebben az irányban készült is már egy törvényjavaslat. Az indokolásban is jeleztem azt, hogy szándékozom az árúforgalmi statisztikáról novelláris törvényjavaslatot bemutatni, és kérem úgy a t. képviselő urat, mint a t. házat, hogy méltóztassék ezzel a nyilatkozatommal megelégedni.

Hogy egy törvényjavaslat még kezdetleges stádiumában hol van, és nem tudom, minő tárgyalásokon megy keresztül, . . .

Endrey Gyula: Bécsben vizsgálják!

Lukács Béla: . . . az, úgy hiszem, diszkusszió tárgyát nem képezheti. A törvényjavaslatot elkészíttettem, az tárgyalás alatt van, és mihelyt abban a helyzetben leszek, hogy a törvényhozás elé terjeszthetem, be fogom azt terjeszteni. Akkor módjában lesz a törvényhozásnak ítéletet mondani, hogy helyes-e az, vagy nem? A törvényjavaslat tartalmáért, benyujtásáért én vagyok felelős. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Kiván-e még valaki szólani? Ha senki szólni nem kíván, a vitát bezárom. A tételt, mely meg sem támadhatott, azt hiszem, méltóztatnak 73.452 forintban elfogadni. *(Elfogadjuk!)* Tehát az elfogadtatott.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 103.525 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bevétel 82.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások: VI. fejezet, 8. czím. Kiadás 981.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások. Beruházások és átmeneti bevételek. Átmeneti kiadások: VII fejezet, 1—5. czím. Beruházások: IV. fejezet, 1—21. czím. Átmeneti bevételek: II. fejezet, 1—3. czím. Átmeneti kiadások: 1. czím. Az »Adria« m. kir. tengerhajózási részvénytársaság szerződésszerű segélyezésére 570.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Egyéb tengeri hajózási vállalatok szerződésszerű segélyezésére és felügyelésére 160.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Az 1893.

Digitized by Google

évi XXII. tcz. alapján a tengeri szabad hajózás segélyezésére 80.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Az »Adria« m. kir. tengerhajózási részvénytársaság miniszteri biztosának díjazására 4.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Tengerészeti gyüjteményekre az ezredéves kiállítás czéljára 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Beruházások. Új állami körutak és hidak építése. A Barcs és Terézienfeld közti Dráva-hid kölcsöntörlesztési költsége 22.450 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Krassó-Szörény vármegyében a báziás-orsovai állami közúton levő 323. sz. Cserna-hidnak kőpillérekkel és vasfelszerkezettel leendő újból építésére és azzal kapcsolatos munkálatokra II. részlet 40.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Pozsonynál a Dunán épített vasfelszerkezetü állandó hidra VII. részlet, nemkülönben az 1890. évi XXXIII. törvényczikk értelmében a pozsony-szombathelyi vasút részére nyolcz éven át adandó 22.000 forintnyi 5-ik évi járadékra 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Komáromnál a Dunán létesített vasfelszerkezetü állandó hidra V. részlet 153.300 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Az Esztergom és Párkány közt építendő dunai vashid építésére és felügyelésére III. részlet 190.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A dunatisza-kőrösközi-alföldi transzverzális állami közút kiépítésére II. részlet 160.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Trencsén vármegyében a diószeg-jablunkai állami közúton Trencsén város mellett levő vámos Vághid helyett épitendő vasfelszerkezetü hid előmunkálataira és építési költségeire I. részlet 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Horvát-Szlavonországban a zágrábi Száva-hid újbóli építésére és felügyeletére VI. részlet 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Egyéb beruházások. A fiumei kikötő építésére és felügyeletére: *a)* építésekre; *b)* felügyeletre 1,000.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A fiumei kikötő kövezési munkáira VI-ik részlet 15.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A zenggi kikötő munkálatára 12.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A »Secca pericolosa« Zátonyon építendő fénytorony építési költségeihez való hozzájárulás I. részlete 3.666 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Új vontató gözös beszerzésére II. részlet 22.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Kisebb kikötők fejlesztése II. részlet 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A távirda- és távbeszélő-hálózat fejlesztése, és a posta és távirda részére megszerzett ingatlanok utáni résztörlesztések 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Viczinális vasútak segélyezésére 485.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Deésszilahi vasútra VI. részlet 117.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Folyó- és tóhajózási czélokra 300.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Kiegészítési munkálatokra és leltárszaporításra az állami vasútaknál: *a)* Építmények és felszerelések kiegészítésére 1,300.000 frt.

Papp Elek jegyző: Bernát Béla!

Bernát Béla: T. ház! A kiegészítő munkálatokra az államvasútaknál 1,300.000 forint van felvéve. Azonban az indokolásban nem találjuk meg azt, hogy az elvégzendő munkák ezen összeget hol és milyen mértékben teszik szükségessé; azért óhajtanám, hogy a t. miniszter úr e tárgyban a t. házat tájékoztatná. Ezzel kapcsolatban felhívom a t. miniszter úrnak a figyelmét arra, hogy a tarczali vasúti állomás kibővítése úgy építészeti, mint műszaki szempontból szükségessé vált, nem akarom az okokat kutatni, de köztudomású, hogy ezen állomáson egy pár év előtt vasúti összeütközés történt, már ez indokolja, hogy a jövőben ilyesmi elő ne fordúlhasson, ezen állomásnak kibővítését. Megjegyzem, hogy a munkaprogrammban, mint értesülve vagyok, ez állandóan fel van véve, de rendszerint minden évben kitörűltetik onnan.

Az is igen fontos dolog, hogy most Tarczalon állami kőbánya nyittatik, és így a forgalom élénkűlvén, annál inkább szükséges, hogy

Digitized by Google

ezen vasúti állomás kibővítése eszközöltessék. A miniszter úr előtt ismeretes az is, hogy a szerencsi állomás igen szűk, és hogy annak kibővítése elodázhatatlan, annál inkább, mert újabban a czukorgyár működése nemcsak a különben is megnövekedett forgalom elviselhetetlenné és tarthatatlanná teszi ott a helyzetet. Mindezeknél fogva felkérem a miniszter urat, hogy úgy műszaki, mint forgalmi szempontból ez állomások kibővítését foganatosítani méltóztassék. Magát a tételt elfogadom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Bánó József!

Bánó József: T. ház! Megvallom, nem tudtam, hogy ily korán fog e tételre a sor kerülni, mert különben elláttam volna magamat felszólalásom támogatására néhány adattal. A békés-csabai állomásról akarok ugyanis szólani, mely oly nagy forgalmú, hogy alig van az Alföldön ahhoz fogható. Ha valahol szükséges az Alföldön állomást nagyobbítani, első sorban itt szükséges. Ha ezt megtehették Miskolczon, Debreczenben, Kolozsvártt, Pozsonyban: ez a város is megérdemli. Ott a torlódás néha oly nagy, hogy a közönség valósággal veszedelemben forog. A forgalom pedig még nagyobb is lesz, minthogy Békés-Csaba most katonai laktanyát és méntelepet épit.

Az állomás körül több országút is fut össze, és néha a pálya elzárása oly szekértorlódást okoz, hogy csoda, ha nem történik nagyobb szerencsétlenség. Igen kérem tehát a miniszter urat, hogy azon sok millióból, a melylyel az idei budget nagyobb a tavalyinál, juttasson valamit a békés-csabai állomás kibővítésére is. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha senki, a vitát bezárom.

A miniszter úr fog szólani.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bernát Béla t. képviselő úr azon kívánságát, hogy a jövő évi kisebb kiegészítési munkák programmját ismertessem a t. házban, nem teljesíthetem, mert az meg ez idő szerint nincs megállapítva. A tárgyalások folyamatban vannak, de ez ügy igen hosszú proczedurán megy keresztül, a mennyiben az üzletvezetőségek teszik a felterjesztést, azt első sorban az igazgatóság bírálja meg, azután magam is megvizsgálás tárgyává teszem. E tárgyalások — ismétlem — most vannak folyamatban, s természetes, hogy a míg ez erre szánható összeg költségvetésileg nincs megállapítva, ez iránt elhatározó lépés nem is tehető.

A mi a névszerint felsorolt állomások közül Szerencset illeti: igaz ugyan, hogy ennek az állomásnak forgalma jelentékenyen emelkedett, kivált a czukorgyár létesítése óta, de e gyár vasúti forgalma magában a gyárban bonyolíttatik le, mert maga a gyár van ellátva megfelelő sínhálózattal, úgy, hogy a gyárnak szóló küldemények közvetlenül oda mennek be, az ott feladott küldemények közvetlenül onnan mennek ki, úgy, hogy e részben az állomás csak igen kis mértékben vétetik igénybe.

Egyébiránt úgy az ő általa, mint a Bánó képviselő úr által említett állomásokra lehető figyelemmel leszek, és a mennyire a rendelkezésemre álló összegek más sürgősebb szükségletekkel szemben megengedik, hajlandó vagyok a lehetőségig megtenni azt, a mi ezen állomások kibővítésére nézve a forgalom érdekében okvetlenül szükséges.

Elnök: A tétel meg sem támadtatván, méltóztatnak az 1,300.000 forintot megszavazni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Leltárszaporításra 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Új építkezésekre és új forgalmi eszközök beszerzésére, az állami vasútaknál. Fahidaknak vasszerkezettel való kicserélésére XI. részlet 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Miskolcz állomás és rendező pályaudvar kibővítésére IV. részlet 150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Pozsony állomáson rendező pályaudvar építésére III. részlet 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Kolozsvár állomás kibővítésére II. részlet 150.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Temesvár-Józsefváros állomás kibővítésére és vonal-áthelyezésekre II. részlet 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Szatmár állomás kibővítésére 115.000 frt.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Debreczen állomás kibővítésére I. részlet 200.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Királyháza állomás kibővítésére II. részlet 110.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: A miskolczfüleki vonal elsőrangúsításának befejezésére 100.000 frt.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Megszavaztatik.

Digitized by Google

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Gázgyárak felállítására és kibővítésére 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Folytatólagos fék, világítási és fűtési berendezésekre 100.000 frt.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 172 darab mozdony vételárának IV. részlete 500.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 1.200 darab teherkocsi vételárának VII. részlete 219.020 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 576 darab személykocsi vételárának VI. részlete 448.930 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 4.000 darab teherkocsi vételárának V. részlete 778.500 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 624 darab személy- és kalauzkocsi vételárának III. részlete 271.100 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 8.000 darab teherkocsi vételárnak III. részlete 1,464.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 1.200 darab személy- és kalauzkocsi beszerzése, II. részlet 720.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Beruházások és új építkezések a m. kir. államvasútak gépgyáránál, és a diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyárnál 210.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Átmeneti bevételek. Az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 4.000 frt.

Bartók Lajos jegyző: Visontai Soma!

Visontai Soma: T. ház! Habár az a tárgy, a melyről szólani akarok, nincs szoros összefüggésben ezen költségvetési tétellel, mely most tárgyalásra kerül, de mégis méltóztassék megengedni, minthogy némi vonatkozás van mégis ebben a dologban az általános tengerentúli forgalomra, hogy ezen tételnél tegyek erről az én dolgomról is említést. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mint a t. ház bizonyára tudja, a főváros egy központi, és ezzel összefüggő nyolcz kerületi vásárcsarnokot létesített, illetve ezen munkálatokat már megkezdette, és e czélra körülbelül 7,700.000 forintot előirányzott. Ezen vásárcsarnokoknak hivatása az volna, hogy a főváros élelmezését alkalmas módon biztosítsák, a köztisztasági és közegészségügyi tekinteteket is mindenkor megvédjék, de a mi nemzetgazdasági hatás leginkább megnyilatkozik ezen vásárcsarnokokban, az az, hogy alkalmat adnak arra, hogy a gazda saját termékeit minden közvetítő kizárásával egyenesen ezen nagyszabású, és a fogyasztó közönségnek hozzáférhetővé tett vásárcsarnokokban elhelyezze, és ott eladja, másrészt pedig, hogy ő ezen gazdasági czikkekből befolyt összegeket a legkényelmesebb módon kézhez kapja.

Midőn a főváros ezen vásárcsarnokok építését, melyek nemcsak a fővárosra, de az egész országra nézve fontossággal bírnak, kontemplálta, joggal azon szempontból indult ki, hogy az állam részéről is olyan támogatásban részesül, a mely ha nem is kifejezett és tényleges pénzbeli segélyben nyilatkozik meg, de mindenesetre olyanféle támogatás, a melynek megadásával az állam ezen intézmény felvirágzását előmozdítja. Körű belül egy hónapja, hogy a t. kormány valósággal jelét adta annak, hogy ezen fővárosi vásárcsarnokokat hogyan akarja támogatni, és megnyilatkozott ezen támogatásnak módja az igen t. kereskedelmi miniszter úrnak egy október 8-ikán kiadott rendeletében, a mely, — én csak enyhe szót használok, — méltán megdöbbenést keltett a főváros körében. A t. kereskedelmi miniszter úr ugyanis a fővároshoz intézett, 70.498. számú rendeletében a magyar kereskedelmi részvénytársaságnak monopóliumot adott tíz esztendőre arra, hogy saját hatáskörében, és saját csarnokaiban déligyümölcsöt árverezhet, és hogy ezen déligyümölcs-árverezésből, tehát szemben ezen intézkedéssel, minden más vállalat ki van zárva. Már első pillanatra, ha a szabad kereskedésnek, a szabad forgalomnak, és a szabad verseny elveit tartjuk szem előtt, különösnek találjuk, hogy Magyarország kereskedelmi minisztere egyáltalán egy magánrészvénytársaságot ily különös, és hatásaiban nagyon figyelemre méltó joggal ruház fel, és természetesen az ember első pillanatra is kutatja, hogy vajjon a t. kereskedelmi miniszter úr hol találta a jogosítványt arra, hogy ezen bukófélben levő magánrészvénytársaságnak segélyezésére azt ily különös, és másokat megkárosító, a szabad forgalom elveivel összeütközésbe jövő kizárólagossággal ruház fel.

A t. kereskedelmi miniszter úr ezen rendeletében az 1888. évi XXII. tcz. ide vonatkozó intézkedéseire hivatkozik. Fájdalommal látjuk tehát, t. képviselőház, hogy sokszor a törvényhozás nem is gyanítja, hogy az egyes törvények megalkotásuk után, daczára a terjedelmes indokolásnak, mely a törvényhozás intencziójáit világ-

Digitized by Google

gosan kifejezésre juttatja, mennyire egészen más irányban és más célokra érvényesíttetnek. Én felhivom a t. kereskedelmi miniszter úr figyelmét, hogy ezen 1888. évi XXII. tcz., mint indokolásából is kitűnik, nem azért hozatott, hogy monopóliumot lehessen létesíteni nyers termények, vagy hasonló élelmi czikkek eladására. Méltóztatik a t. ház, emlékezni, ez abból a czélból hozatott, hogy az úgynevezett árverelő hiénáknak elkótya-vetyélése ellen azon tárgyakat a törvényhozás biztosítsa, melyeket vagy egyes ember kényszerből kénytelen eladni, vagy a melyekre nézve az eladást bírósági intézkedés előzi meg.

De azon törvény egyetlen pontjából sem magyarázhatja ki a t. miniszter úr azt, hogy ezen törvény neki jogot adott volna arra, hogy élelmi czikkekre monopóliumot teremtsen valamely magántársaság vagy magánegyén számára.

Legjobban kitűnik ez, t. ház az 1888. évi XXII. tcz.-nek épen 3. § ából, melyet a t. miniszter úr a saját rendeletében szintén felemlít. E 3. §. ugyanis biztosítéknak a letételéhez köti ezen árúcsarnokot. Miért? Mert rendszerint nem saját portékájukat adják el azon árúcsarnokokban, melyeket a törvény kontemplált, hanem mások által oda behozott, és bevitt ingóságokat, ennélfogva azok értékének, az azokért befolyt vételárnak biztosítására szükségesnek látta a törvényhozás, hogy előre kontempláljon ilyenféle biztosítékokat. Igaz, hogy a t. kereskedelmi miniszter úr ezen sajátságos dilemmából, a mely a törvénynek intencziója, és az ezzel teljesen ellentétben álló saját intézkedése közt fennáll, úgy vágta ki magát, hogy a magyar kereskedelmi részvénytársaságnak egyszerűen elengedte ezen kauczió letételét, s illetőleg ezen kauczió letétele alól felmentette. Ez a dolognak egyik része, a mely a kereskedelmi miniszter úr intézkedésének törvényességét érinti.

A másik része azonban szorosan összefügg, a mint mondám, egyrészt a főváros fölvirágzásának kérdésével, másrészt pedig azon nemzetgazdasági érdekekkel, a melyek Magyarország minden lakosát a fővároshoz, és különösen azon fővárosi intézményekhez, és azok fennállásához fűzik, a mely intézmények épen a vidéki gazdálkodó közönség czéljaira és javára lettek megteremtve. Hiszen csak azon központi vásárcsarnok, a melyben ezen fővárosi aukcziók megtartandók volnának, 2,387.000 forintnyi összegbe kerül, illetve ily összeg van erre előirányozva. És egészen joggal elvárhatta volna a főváros, hogy midőn ily nagy invesztícziókat tesz, midőn ily nagy összeget fordít ily czélokra, hogy akkor a t. kereskedelmi miniszter úr azon támogatás helyett, a melyet a fővárosnak ezen vásárcsarnokokra nézve kilátásba helyezett, legalább ne foszsza meg egyik fontos üzleti ágától, és ne tegye azt, hogy a törvény világos intencziója ellenére egyetlenegy társaságnak kizárólagos jogot adjon arra, hogy az déligyümölcsöket itt a fővárosban elárverezhessen.

Nem akarom azt bővebben fejtegetni, hogy ennek még milyen elvi háttere van, ha a t. kereskedelmi miniszter úr azon térre lép, hogy egyeseknek, — mert abban nincs különbség, hogy az egyes egy részvénytársúlatban, vagy egy magán egyénben nyilatkozik-e meg; mert mindenesetre a magángazdálkodásnak egyik kifejezését képezi a részvénytársúlat is — mondom, hogy egyeseknek monopóliumot ad egy vagy más élelmi czikk eladására vagy elárverezésére, hogy mennyiben vét ezzel a törvényhozás intencziója ellen; de én azt hiszem, hogy miután ezen rendelet a törvénynyel össze nem egyeztethető, ezen csak úgy lehet segíteni, ha a miniszter úr ezen rendeletét hatályon kívül helyezi.

Elnök: Kíván még valaki szólani, t. ház? A miniszter úr fog szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! A kérdés, a melyet Visontai Soma t. képviselő úr felvetett, hivatalos tárgyalásnak az anyagát is fogja képezni, a mennyiben, mint a lapokból értesültem, — más módon nem értesültem róla, — a főváros kebelében erre vonatkozólag történtekről, a főváros felterjesztéssel kíván élni. Természetesen teljes elfogúlatlansággal megfontolás tárgyává fogom tenni a fővárosnak kívánságait vagy aggodalmait. Egyébként engedje meg a t. ház, hogy magának a dolognak megvilágítására előadjam a következőket.

Méltóztatnak tudni, — hiszen itt a házban sokszor felhozták — hogy például a déligyümölcs-kereskedés tekintetében egészen függő helyzetben voltunk más piaczoktól, és hogy nevezetesen Fiumének és Budapestnek előnye, mely a déligyümölcs-kereskedés tekintetében felhasználható, egyáltalában felhasználva nem volt. Ennélfogva foglalkoztam azzal a kérdéssel, hogy a déligyümölcs-kereskedést legalább is abban a mennyiségben, a mint az a magyarországi fogyasztásnak és a magyarországi háttérnek, a velünk szomszédos területek fogyasztásának megfelel, a mennyire az lehetséges, tereljük Fiume és Budapest felé.

E czélból a »Magyar kereskedelmi részvénytársasággal« jutottam megállapodásra, s ezt arra bírtam, hogy ez irányban fejtse ki a kellő tevékenységet. És itt megjegyzem, hogy a »Magyar kereskedelmi részvénytársaság« — arra nem akarok megjegyzést tenni, hogy egyáltalában helyes eljárás-e a ház nyilt ülésén egy részvénytársaságról aztmondani, hogy bukófélben van —

Digitized by Google

— nem egy nyerészkedő társaság; mint talán méltóztatnak tudni, az a magyar kormánynak s nevezetesen hivatali elődömnek, Baross Gábornak kezdeményezésére keletkezett, olykép, hogy az állam maga jelentékenyebb betéttel járult a részvénytársaság alapításához, és a budapesti jelentékenyebb intézetek és kereskedők a kereskedelmi miniszternek egyenes kívánságára járultak hozzá a részvénytársaság megalapításához, a melynek feladata és czélja bizonyos külföldi relácziókban tevékenységet fejteni ki.

Ezért fordultam a magyar kereskedelmi részvénytársasághoz, mint a melynek feladatát épen az képezi, hogy bizonyos viszonylatokban úttörőül szolgáljon, és eltekintve attól, hogy nyereségre lehet-e ott számítani, tisztán a közügy érdekében igyekezik bizonyos feladatokat megoldani, s igyekeztem vele a déligyümölcskereskedésre vonatkozó czélzatokat realizálni. E tekintetben messzebbmenő részletes intézkedéseket kellett tenni, úgy az államvasútak, illetőleg a kormány részéről, mint a magyar kereskedelmi részvénytársaság részéről, és mind a kettő megtette azt, a mi e czél elérése érdekében szükséges volt. Nevezetesen külön fűtött kocsikat kellett berendezni, a melyeken a déligyümölcs behozható, külön csarnokot kellett berendezni déligyümölcs eladására, és az e téren kifejtett akczió arra a kedvező eredményre vezetett, hogy ma a déligyümölcs-kereskedésnek egy igen jelentékeny része, a mely ez ideig Triesztben bonyolódott le, Fiumén és Budapesten megy át, és nevezetesen Galicziának és Oroszországnak szomszédos részei is az itteni aukczió alkalmával szerzik be déligyümölcsben való szükségletüket.

Ez, t. ház, kétségkívül oly eredmény, a mely a kormány akcziója által, igénybe véve a magyar kereskedelmi társaságot, éretett el, és igen természetes, hogy ez eredményt a magam részéről koczkáztatni nem kívántam. És a mikor ezen eredmények után a magyar kereskedelmi részvénytársaság azzal a kérelemmel jött hozzám, hogy miután ma már az eredmények azt mutatják, hogy ez az akczió teljesen sikerült, épen ezen eredménynek jövőre való biztosítására ezen aukczióknak megtartása — mert csakis ily kereskedelmi aukczióról van szó, nem kicsiben való eladásról, nem élelmi czikkek eladásáról — rendszeresíttessék: én a magam részéről e kívanalmat csak jogosúltnak tartottam, és törvényben gyökerező jogomnál fogva ezen aukczióknak szervezésére megadtam az engedélyt, és megadtam egyszersmind a kizárólagossági jogot. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy az 1888. évi XXII. tcz. erre engem felhatalmaz, a mennyiben 1. §-a azt mondja: »Ingók árverésével foglalkozni csak külön engedély mellett szabad«, a 2. §. pedig azt mondja, hogy ezen engedélyt a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi — tehát most a kereskedelmi — miniszter adja meg«, ezen engedély meghatározott terűletre és legföljebb 25 évre kizárólag is adható.

Ez a dolog történeti része. Megjegyzem, hogy itt nincs szó arról, hogy élelmi czikkeknek az árúsítására valakinek, akár részvénytársaságnak, akár magánosoknak kizárólagos engedély adatik, hanem szó van igenis déligyümölcsöknek az eladásáról, illetve aukczióknak a rendezéséről, tehát nem arról a rendes eladásról, a mit rendszerint értünk élelmi czikkeknek az eladása alatt, hanem szó van egy kereskedelmileg rendezett aukczióról, a minőt minden más külföldi kereskedelmi góczpontokban találhatnak, a mely aukczió a kereskedelmi forgalomnak az élénkítésére szolgál.

Ezzel szemben már most a t. képviselő úr azt állítja, hogy ez károsítja, vagy korlátozza, vagy meghiúsítja a fővárosnak azon czélzatait, a melyeket a vásárcsarnokok létesítésével maga elé tűzött. E vásárcsarnokok ügyéről nekem is van tudomásom, és egyáltalán nem áll az, a mit a t. képviselő úr mondott, hogy a kormány e vásárcsarnokok létesítését semminemű támogatásban nem részesíti. Ellenkezőleg, kezdettől fogva mindig teljes buzgalommal igyekeztem ez ügyet előmozdítani, és állítom azt, hogy ha Budapest székes fővárosában a vásárcsarnokok kérdése ez ideig nincsen megoldva, ez nem a kormányon múlt, hanem azon a sok mindenféle tárgyaláson, a melyet a fővárosi hatóságok ebben az irányban czélszerűnek tartottak eddig is folytatni. A kormány részéről, mondom, a lehető támogatás ez irányban megvan. *(Zaj. Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Nevezetesen épen én, mint kereskedelmi miniszter — méltóztassék utána nézni — épen ezen vásárcsarnokok részére a legmesszebbmenő, mondhatni, kizárólagos jellegű díjszabási kedvezményeket adtam meg, épen azon czélzattól vezéreltetve, hogy a vásárcsarnokok hatása minél üdvösebb legyen. Egyébként megjegyzem, hogy midőn erről a fővárossal tárgyaltam, ez az év elején volt, és már akkor felszólítottam a főváros közönségét, hogy a vásárcsarnokokra vonatkozó szabályzatot jóváhagyás végett mutassa be nekem, mert hiszen én vagyok az illetékes miniszter, a ki a vásárcsarnokokra vonatkozó szabályzatot felügyeleti szempontból megbírálni van hivatva. De a mai napig nem kaptam meg ezen szabályzatot. Ha előttem lett volna korábban, akkor láttam volna, hogy a főváros mit akar létesíteni; de ha nincsen előttem, az nem aka-

Digitized by Google

dályozhat meg engem abban, hogy ne tegyek oly intézkedést, a melyet közforgalmi érdekekből és a mi termelésünket egyáltalán nem érintő behozatali czikkben való kereskedelem élénkítése érdekében czélszerűnek tartok.

Egyébiránt ez a déli-gyümölcsaukczió a fővárosi vásárcsarnokok érdekét egyáltalán nem érinti, mert hisz csak nem kívánhatja a főváros azt, hogy a vásárcsarnokok birjanak kizárólagos joggal minden aukcziók tartására, mert akkor az lenne a tulajdonképeni kizárólagos jog, a mely azután a fővárosban minden jelentékenyebb kereskedelmet megakasztana. A gyapjúaukcziók kérdésében például szintén azon czélzat által vezéreltettem, hogy a gyapjúkereskedelmet, a mennyire lehet, összpontosítsuk a fővárosban, és hogy legalább a magyar gyapjú-termelés eladását koncentráljuk, hogy az ne szóródjék a külföld minden piaczára. Épen ezen szempontból a gyapjúaukcziók rendezésére is kiváló súlyt fektettem, kisérleket máris tettem ezen irányban, és szándékom az, hogy a mennyiben a kisérletek eddig eredményre vezettek, a gyapjúaukcziók tekintetében is bizonyos szervezett intézményt létesítsek a főváros kebelében. Hát ez sem volna szabad és lehetséges? A gyapjúaukcziókat is a fővárosi árúcsarnokokban fogjuk tartani? Ilyen értelmezést, t. ház, a fővárosi vásárcsarnokoknak, melyek élelmi czikkek eladására szánvák, tulajdonítani nem lehet,

A déligyümölcs-aukczió egy nagyban való árverés, nagyban való kereskedés, az egyáltalában nem alterálja azt, hogy az a déligyümölcs azután bemenjen a vásárcsarnokokba, hogy a részletes eladás ott megtörténjék, szóval, hogy a vásárcsarnokokban ezzel is foglalkozhassanak. De az aukczió maga a kereskedelem élénkítésének egy külön szervezete, az nem képezheti a vásárcsarnokok kizárólagos jogát.

Ezt kívántam, t. ház, erre a kérdésre vonatkozólag elmondani. Egyébként megjegyzem, hogy tudomásom szerint a főváros ebben a kérdésben felterjesztéssel fog élni, s én a magam részéről meg fogom az ügyet vizsgálni. Nekem nem szándékom a főváros érdekeit sérteni, sohasem tettem ezt; de másrészt azokat az érdekeket, melyeket közforgalmi szempontból helyeseknek tartok a főváros és egyáltalában az ország kereskedelmének élénkítésére, azokat viszont a magam részéről sértetlenül megóvni kívánom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Visontai Soma képviselő úr szavai értelmének helyreigazítása czéljából kíván szólni.

Visontai Soma: T. ház! Félreértett szavaim helyreigazítására kérek szót. Abban igaza van a t. minisztei úrnak, hogy nem helyes a képviselőházban bármely társaság vagyoni viszonyaira gáncsoló megjegyzést tenni, és épen ezért magam is kénytelenítve érzem magamat kijelenteni, hogy azon kifejezés alatt: »bukófélben«, nem az illető társaság anyagi, vagyoni ziláltságát értettem, hanem azt, hogy ezen társaság azon czéloknak, melyek végett annak idején alakúlt, és melyek végett igen sok intézet és magános nagy áldozatkészséggel és igen nagy összegekkel hozzájárúlt, megfelelni mai napig nem tudott. De távolról sem akartam tangálni ezen társaság vagyoni, anyagi viszonyait.

A mi pedig a miniszter úr többi kijelentéseit illeti, bátor vagyok becses figyelmét arra felhivni, hogy bizony ezen rendeletben azon szó, hogy aukczió, nem fordúl elő, de valami nagy különbséget árverés és aukczió között a miniszter úr kellőleg ki nem fejtett. Másrészt ezen miniszteri rendeletben szóról-szóra ez foglaltatik: »részére ezennel az 1888. évi XXII. tcz. 2. §-a alapján Budapest székes fővárosa és Fiume területén 10 év tartamára a belügyminiszter úrral egyetértőleg kizárólagos engedélyt adok arra, hogy a nevezett részvénytársaság friss déligyümölcs-árveréseket rendezhessen«. Ebben a kizárólagosság is benne van, és az »árverés« szó is benne van, a melyet én használtam. De sem az aukczió, sem annak valamely különleges magyarázata nincsen benne ebben a rendeletben. Azt hiszem tehát, hogy ezen körülmény indokoltnak tűnteti fel ez iránt tett felszólalásomat. Még megjegyezni bátorkodom azt, hogy a fővárosi tanács egyik felterjesztésében épen erről panaszkodik; de úgy látszik, hogy ez nem felel meg a tényeknek, mert a t. miniszter úr azt mondta, hogy a fővárossal tárgyalásokat is folytatott. Itt azonban a tanácsnak egy fölterjesztése van, illetőleg az ügyosztálynak egy felterjesztése a tanácshoz, melyben arról is tétetik említés, hogy a főváros közönségének megkérdezése és hozzájárúlása nélkül méltóztatott ezen rendeletet kibocsátani, a mely oly életbevágó intézkedéseket tartalmaz.

A mi azt illeti, hogy a t. miniszter úr kilátásba helyezi, miszerint a mit meg lehet tenni, azt kellő módon meg fogja tenni a vásárcsarnok érdekében, azt szívesen és köszönettel tudomásúl veszem, de megjegyezni bátorkodom, hogy mindeddig más nem történt az állam részéről, mint hogy 10%-os engedményt nyújtott a beszerzendő terményekre nézve, a mi azon egyéb előnyökkel szemben, a melyek egyes malmoknak, vagy hajózási társaságoknak stb. nyújtatik, és egyes más előnyökkel szemben, a melyek az állam részéről nyújtatnak, bizony egyelőre nagyon csekélynek mutatkozik.

Elnök: Kíván még valaki szólani, t. ház? Senkisem. Tehát a tételt méltóztatnak elfogadni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 2. czím.

Digitized by Google

A magyar folyamhajózási részvénytársaság által az állami felügyelet czímén a miniszteri biztos díjazására fizetendő 4.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: 3. czím. Az államkincstár tulajdonában levő helyi érdekű vasúti czímletek után befolyó osztalékok 5.000 forint.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem. Az előirányzott 5.000 frt megszavaztatik.

T. ház! A kereskedelemügyi miniszterium költségvetésnek részletes tárgyalását befejeztük. *(Élénk éljenzés jobbfelől.)*

Napirend szerint következik a pénzügyi bizottság jelentése az aldunai Vaskapunál és az ottani zuhatagoknál létező hajózási akadályoknak az 1888. évi XXVI. és 1892. évi XXXII. törvényczikkel elhatározott eltávolítására szolgáló munkálatok 1895. évi költségelőirányzatáról.

Méltóztatik hozzájárúlni, hogy a pénzügyi bizottságnak ebbeli jelentése (Irom. 719) olvasottnak tekintessék? *(Felkiáltások: Igen!)* Olvasottnak tekintetik.

Az előadó úr fog szólani.

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Az aldunai Vaskapu szabályozásának munkálataira az 1895. évre igénybe vétetik 2,524.440 frt, mely összeg felhasználása után teljesen ki lesz merítve azon 10,500.000 forintnyi összeg, melyet a törvényhozás e czélra rendelkezésre bocsátott. A kereskedelemügyi miniszter úr ezen jelentéssel egyidejűleg tudomására hozza a háznak, hogy szükség lesz még bizonyos pótmunkákra és beszerzésekre; továbbá külön előterjesztés fog tétetni az eddig folyósított előlegek visszatérítése iránt is. Mikor ezen előterjesztés a t. ház előtt lesz, akkor lesz a törvényhozás abban a helyzetben, hogy ezen egész műveletet úgy pénzügyi, mint műszaki, valamint forgalmi szempontból bírálja. Egyelőre van szerencsém kérni a t. házat, méltóztassék az 1895. évre igénybe venni szándékolt 2,524.440 forintnyi összeget megszavazni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzászólani. Senkisem kíván szólni.

Méltóztatnak a bizottság jelentése alapján a Vaskapu szabályozására vonatkozó költségvetést elfogadni? *(Felkiáltások: Igen!)* Ezennel a tételt 2,524.440 frt szükséglettel és 2,524.440 forint fedezettel elfogadottúl jelentem ki.

T. ház! A mai ülés napirendje ki van merítve, tehát ma már a tanácskozást nem folytathatjuk. Kérem, méltóztassék hozzájárúlni, hogy holnap reggel tiz órakor tartassék ülés, melynek napirendjén lesznek a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok jelentései a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Méltóztatik hozzájárúlni? *(Helyeslés.)*

Igy, t. ház, a legközeleebi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 12 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

390. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi november hó 28-án, szerdán,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellációs könyvek felolvasása. — Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend. — Elnöki jelentés Veszter Imre interpellációjának visszavonásáról.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schöber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schöber Ernő jegyző *(olvassa a november hó 27-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Az ezennel hitelesítve van.

Bemutatom az eperjesi királyi törvényszék és ennek területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség szolga- és fogházőri személyzetének Bujanovics Sándor képviselő által beadott kérvényét, az 1893. évi IV. törvényczikk reájok vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs. Bizottsági jelentés sem lévén, fel fog olvastatni az indítvány- és az interpellációs könyv.

Perczel Béni jegyző: Tisztelettel jelentem, hogy az indítványkönyvben új bejegyzés nincs.

Elnök: Méltóztatik tudomásúl venni.

Perczel Béni jegyző: Ellenben az interpellációs könyvben november 24-ikéről Veszter Imre képviselő úrnak múlt szombatról elmaradt és a miniszterelnök úrhoz intézendő interpellációja van bejegyezve, Kossuth Ferencz politikai körútja tárgyában.

Elnök: A képviselő úr az interpellácziót az ülés végén fogja megtenni.

Következik a napirend a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok 732, illetőleg 733. számú jelentései a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló 704. számú törvényjavaslat tárgyában.

Méltóztatik hozzájárúlni, hogy a két bizottsági jelentés az általános tárgyalás alapjául olvasottnak tekintessék? *(Helyeslés.)*

A jelentés tehát olvasottnak tekintetik.

Az előadó úr fog szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Neményi Ambrus, a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok előadója: Midőn a pénzügyi és közlekedésügyi bizottság megbízásából a magyar folyam- és tengerhajózási társaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslatot a t. háznak elfogadás végett ajánlani bátor vagyok, teszem ezt abban a meggyőződésben, hogy ezen törvényjavaslat megalkotásával és végrehajtásával a

Digitized by Google

törvényhozásnak és — túlzás nélkül mondhatni — az egész hazai közvéleménynek egy régi és jogos követelménye megvalósíttatik. Megvalósíttatik pedig oly módozatok mellett, melyek közgazdaságilag és pénzügyileg a teljes sikerre nyujtanak kilátást, politikailag kifogás alá nem eshetnek, és minden tekintetben beilleszkednek azon tradicziónak a keretébe, a melyek a hazai közlekedésügy terén az utolsó évtizedek alatt kifejlődtek.

A törvényjavaslat kiindúlási pontjára nézve ezen t. házban véleményeltérések már rég idő óta nem léteztek. Hiszen, ha Magyarország az aldunai hajózási akadályokat eltávolítja, útat mutatva ezzel az összes hajózó nemzeteknek arra, hogy a Duna folyam egész mentén közlekedjenek, maga részéről azonban ebben a tulajdonképen csak általa lehetővé tett forgalomban részt nem vesz — ez olyanforma benyomást tett volna, mintha valamely nemzet világkiállítást rendezne, azonban a saját munkájával, a maga által rendezett kiállításon meg nem jelennék. *(Élénk tetszés.)* Ennek tudatában a kormány a törvényhozás támogatására és helyeslésére számíthatott, midőn egy nagyobbszabású hajózási vállalatnak a megteremtésére törekedett. Számíthatott aztán a törvényhozásnak támogatására és helyeslésére akkor is, mikor ezt a vállalatot kizárólag magyarnak tervezte, mikor a kérdés megoldására kínálkozó minden egyéb módozatok mellőzésével, — épúgy, mint a vasútaknál, épúgy mint a tengeri hajózásnál történt, — a leghelyesebb megoldásnak azt tekintette, hogy oly független magyar vállalatot létesítsen, a mely fenmaradásának és boldogúlásának összes feltételeit kizárólag ezen ország talajában találja. *(Élénk helyeslés.)*

Ezzel azonban nem lehetett kimerítve a kormánynak e részbeni feladata, és valamint ezt a törvényjavaslatot sem tekinthetni izoláltan, úgy az itt megkezdett akczió sem tekinthető olyannak, mely a jelen törvényjavaslat elfogadásával befejezve volna. Ha ilyen volna a helyzet, akkor itt egyszerűen egy újabb közlekedési vállalatnak az alapításáról és szubvenczionálásáról volna szó, a melylyel röviden végezhetnénk. Hanem én úgy fogom fel a problémát, hogy szemben a nemzetközi gazdasági konjunkturával, mely különösen a mezőgazdasági érdekek megvédésére hivatott államokat mind jobban a vizi útaknak intenzivebb kihasználására utalja; szemben azzal, hogy a Vaskapu-szabályozási munkák befejezése után a Duna mentén egészen új, ma még alig kiszámítható forgalmi viszonyok fognak alakúlni; tekintettel arra, hogy előttünk fog állani egy új débouché Budapesttől a Feketetengerig, a mely nem teszi ugyan feleslegessé Fiumét, de a melyet idejekorán fel nem ismerni részünkről rövidlátás volna; mondom, szemben mindezekkel, úgy vizsgálom az ügyet, hogy a kormány által előterjesztett megoldás olyan-e, mely a jelennek és jövőnek ezen nagy érdekeiről kellőképpen gondoskodik, és a melyben ennélfogva a magyar törvényhozás és a magyar közvélemény megnyugvást találhatnak?

Maga a kereskedelmi miniszter úr is így fogta fel a kérdést, és azért az új társúlat alapításával egyidejűleg azon volt, megvetni már most alapját annak a forgalmi politikának, melyet Magyarországnak, a vasútakat és a hajózást kombinálva, jövőre minden irányban követnie kell. Ennek a konczepcziónak egyes részletei egymástól jóformán el sem választhatók, és azért én is, előadói kötelességem teljesítésében, a t. ház engedelmével, nem csupán az előttünk levő törvényjavaslatnak ismertetésére és bírálatára fogok szorítkozni, hanem kidomborítani kívánom azt a három szempontot, a mely körül az ügynek minden egyéb részlete csoportosúl. *(Halljuk! Halljuk!)* Iparkodni fogok tehát először, hogy képét adjam annak, milyen lesz a most megalakítandó magyar hajózási társaság; másodszor, hogy vázoljam, milyen lesz ezen társúlatnak viszonya a magyar államvasútakhoz és végűl, hogy keressem, miképen fog alakúlni az állam befolyása alatt álló magyar forgalmi vállalatoknak viszonya a dunai forgalom egyéb tényezőihez és nevezetesen az osztrák Dunagőzhajózási társasághoz? *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha ezen három pontra nézve a törvényjavaslatban a kielégítő választ megtaláljuk, akkor úgy hiszem, konstatálhatjuk, hogy a kérdés, mely ezen képviselőházban oly gyakran lett megvitatva, tényleg megoldatott, és hogy, legyenek bár az áldozatok, melyeket ezért hozni készülünk, igen tekintélyesek, ezek az áldozatok kellőképpen indokolva vannak.

A jövendő magyar hajózást illetőleg, úgy hiszem, a főkérdés nem a körül forog, hogy az új társúlat valamivel nagyobb vagy csekélyebb összegű szubvenczióval beérheti-e vagy sem? Hanem a főkérdés az, vajjon a létesítendő vállalat azon alakban, a mint terveztetik, birja-e a fenmaradásnak, a pénzügyi és közgazdasági sikeres működésnek minden megkívántató biztosítékát? Mert abban egyetért mindenk hogy mikor, az ismeretes előzmények után, önálló hajózási vállalatot létesítünk, ennél a vállalatnál az államnak tekintélye mindenesetre angazsirozva van. Annál nagyobb mértékben van angazsirozva, minthogy itt nem csupán oly társúlatról van szó, mely bizonyos járatoknak a teljesítéséért bizonyos segélyben részesűl, hanem oly vállalatról, mely teljesen azonosítja magát az államvasútakkal, és mely a közönség felfogásában mindig is az államvasútakkal azonosíttatni

Digitized by Google

fog; oly vállalatról, mely még tarifaszabadságát is alárendeli az államnak, annyira, hogy bátran az államvasútaknak egyik külső organumaként tekinthető, a mely a magánvállalkozás formájával járó nagyobb mozgékonysággal és nagyobb szabadsággal fogja teljesíteni a hazai közgazdaság által igényelt szolgálatokat ugyanolyan szellemben, mint maguk az államvasútak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Az első kérdés ezek után az, bir-e a társaság oly pénzbeli erővel, hogy érdemes mellette a törvényhozásnak és a kormánynak egy akcióját megindítani? Igaz ugyan, hogy a hajózás terén nem áll az, hogy a legnagyobb tőkével rendelkező vállalatok egyúttal azok, melyektől legtöbbet várhatni. A német folyamhajózási vállalatok között egyetlen egy sincs, mely oly nagy tőkével rendelkeznék, mint akár a most alapítandó társulat, mégis a német folyamhajózást méltán lehet mintaszerűnek tekinteni. Azonban ott a viszonyok a mieinktől annyiban eltérők, hogy nálunk bármely új magyar társulat nemcsak a versenyt, de az összahasonlítást is az osztrák társulattal tűrni kénytelen lesz, és ebben az összehasonlításban csak akkor fog megállani, ha körülbelül ugyanolyan arányú eszközök felett rendelkezik, mint az osztrák társulat. *(Helyeslés jobbfelől.)* Már most igaz, hogy az osztrák társulatnak részvénytőkéje 25·2 millió forintból áll, a melyhez még 20·3 millió elsőbbségi kötvény is számítandó. Azonban, ha közelebb vizsgáljuk a mérlegét, mégis csak azt találjuk, hogy az osztrák társaságnak hajóépítési számlája és a hajók szerelvényei összesen 16·5 millió forinttal vannak a mérlegbe fölvéve, míg a bányák körülbelül tíz millióval, a vasútak három millióval vannak értékelve. Ha ezzel a 16—17 millió forint értékű hajóparkkal szembe állítjuk a magyar társaságot, melynek tízmillió forintnyi tőkéje a szerződés értelmében csakis hajókban, még pedig legmodernebb konstrukciójú hajókban lesz elhelyezve; ha tekintetbe veszszük, hogy az osztrák társulat hajóinak jó része személyszállító hajó, míg a magyar társaság a személyszállítással csak mellékesen és csakis egyes folyamszakaszokon fog foglalkozni; ha tekintetbe veszszük továbbá, hogy a magyar társaságot nem terheli egy nagy áldozatokat igénylő nyugdíjintézet, mint az osztrákot, hogy az első években a magyar társaságnál nagyobb leírásoknak szüksége sem fog fenforogni, a mely leírások az osztrák társaságnál például egyetlen szerencsétlen experimentumnál, a lánczhajózásnál, egy csztendőben 300.000 forintot elnyeltek: akkor az egyensúly körülbelül helyre van állítva, és a magyar társulatnak nincs oka az osztrákkal való összehasonlítást kerülni.

Ha már most azt a közvetlen segélyt tekintjük, melyben a társulat részesülni fog, úgy hiszem, mathematikai precziczióval senki sem mondhatná, vajjon ez a 400.000, esetleg 450.000 forintnyi összeg sok-e, vagy kevés? Még az összehasonlítás más szubvencionált társaságokkal sem bizonyítana sokat, mert hiszen összehasonlítani kellene akkor a nyilvánosság előtt kevésbbé ismeretes azon szolgálmányokat is, melyeket az illető társulatok államaikkal szemben teljesíteni kötelesek, és összehasonlítani kellene a forgalmi viszonyokat is, melyek az illető folyamokon uralkodnak. *(Igaz! Úgy van!)* A legtöbb kifogás nem is maga a segélyösszeg ellen emeltetett ez ideig, hanem azon tőkebiztosítás ellen, mely a társaságnak ezen szerződéssel megadatik. Hát ez kétségtelenül egészen rendkívüli formája a segélyezésnek, a mely első pillanatra annál súlyosabbnak látszik, mert hiszen az összeg, melybe kerülhet, meg sem állapítható előre. Azonban ennek a pontnak a megítélésénél is tekintetbe veendő az a kardinális körülmény, melyre már egyszer bátor voltam utalni, tudniillik hogy ez a társulat pénzügyi sorsát nem mindig maga kezeli. Oly szoros kapcsolatban van az államvasútakkal, oly függésben van díjszabási tekintetben a minisztertől, hogy ez bármikor bizonyos tarifáknak felemelését, vagy leszállítását keresztülviheti. Megtörténhetik, hogy például a vasútak egymásközti konfliktusában, vagy egy vámháború alkalmával a miniszter valósággal ruinózus tarifákat követel, melyeknek hatását a társulat részéről a leggazdaságosabb kezelés sem képes elenyésztetni. A tőke bizonyos részének elvesztése csakis ily esetekben képzelhető, ily esetekben pedig a kamatmentes előlegeknek nyujtása nem megy túl a strikt méltányosság határán.

Igazoltnak látszik ez annál inkább, mert ezen összegeknek a visszatérítése nem halasztatik el bizonytalan időre úgy, a mint az régebben a kamatbiztosítást élvező vasútaknál szokásban volt, hanem kimondatik, hogy mihelyt a társulat ismét bármely tiszta hasznot kimutat, az évi osztalék egyötöd részének megfelelő összeg az állami előlegek törlesztésére fog fordíttatni. Az államnak ebbeli követelése tehát úgyszólván a prioritás jellegével fog birni. Különben is a szerződés értelmében a pénzügyi és kereskedelmi miniszternek oly messzemenő és minden részletre kiterjedő pénzügyi ellenőrzési jog biztosíttatik, hogy teljesen kizártnak látszik az az eshetőség, hogy a társulat adminisztrácziójának a kormány által előzetesen jóvá nem hagyott ténykedése folytán a vállalat valaha az államra indokolatlan terheket róhatna.

Hogy az államhoz való viszonyt lehetőleg teljesen feltűntessem, felemlítem még, hogy a

Digitized by Google

társulat bérbe veszi azt a hajóparkot is, mely eddig, mint az államvasútaknak kiegészítő része, az al-Dunán bizonyos szolgálatokat teljesített. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak, t. képviselő urak csendben lenni.

Neményi Ambrus előadó: Igaz, hogy a bérleti összeg elég mérsékelt; azonban az is igaz, hogy ezen állami hajózási vállalatnak pénzügyi eredményei eddig nagyon kecsegtetők nem voltak, valamint nem is oly czélból létesíttetett ez a hajópark, hogy vele pénzügyi eredmények eléressenek. Most azonban, hogy azon közgazdasági érdekek képviseletére, melyek itt szóban forogtak, egy nagy és teljesen az államtól függő hajózási vállalat fog rendelkezésre állni, nem lett volna okadatolt e mellett még egy külön, szintén állami, de kisebb szabású hajózási vállalatot is fentartani.

Ez azonban csak alárendelt pontja az államvasútak és a hajózási vállalat kölcsönös viszonyait rendező megegyezésnek. Az ezen viszonyból a társulatra eredő indirekt előnyök mértékére nézve a legmeszszebbmenő kombinácziókkal találkoztunk, a mióta ezen törvényjavaslat a nyilvánosság elé került. Ezen kombinácziók azonban többnyire oly téves felfogásból indúltak ki, mintha itt egyoldalú előnyökről volna szó, melyeket az államvasútak a hajózási társulatnak minden viszontszolgálat nélkül nyújtanak. Tényleg azonban a szóban forgó összes szolgáltatások kölcsönösek, és bajos volna meghatározni, hogy melyik félre nézve járhatnak azok nagyobb előnyökkel: a társaságra-e, vagy az államvasútakra? *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)* Mikor az államvasútak és a hajózási vállalat között a közös átrakodási állomásoknak a berendezése és az átrakodási díjszabásoknak a megállapítása tekintetében a megegyezés megtörtént, ezzel oly újítás létesíttetett, a melyre első sorban nem a hajózásnak és nem az államvasútaknak volt szükségük, hanem a melyet a hazai ipari termelés, abban az irányban, a melyben természetes piaczai fekszenek, már régen nélkülözött. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* A mennyiben pedig e részben az államvasútak bizonyos kötelezettségeket vállaltak, ezen kötelezettségekkel szemben áll az új hajózási vállalat részéről nemcsak egyenértékű kötelezettség, hanem a teljes lekötöttség, a melynél fogva más közlekedési vállalatokkal, mint a magyar államvasútakkal, forgalmi egyezményre lépni egyáltalában nem áll szabadságában. Magától értetik, hogy ily helyzetben levő vállalatnak legalább annyit kellett biztosítani, hogy az államnak és az államvasútaknak hathatós támogatására számíthat. Ezen biztosítást tartalmazza a beterjesztett szerződésnek több pontja, a melyben egyebek közt megállapíttatik, hogy a két magyar vállalat harmadik vállalattal szemben közös eljárást fog követni. Ez a kifejezés a magyar magánhajózás némely köreiben némi nyugtalanságot okozott, a melylyel szemben kötelességem konstatálni, hogy a kérdéses megállapodásoknak tendenczája egyáltalában nem magyar vállalatok ellen van irányítva, a mint ezt a kereskedelmi miniszter is mindkét bizottságban külön kiemelte.

A magyar magánhajózás helyzete a Közép-Dunán ott, a hol eddig is hivatását teljesítette, ezen vállalatnak létesítése által semmiben sem változik; sőt én igen jól tudok magamnak oly viszonyokat képzelni, a melyek mellett, például egy megfelelő vontatási szabályzat felállítása útján, ennek a nagy vállalatnak a létesítése a magyar magánhajózásnak akcziópképességét tetemesen fokozhatja.

A harmadik és utolsó pont, melyre kiterjeszkedni kívánok: *(Halljuk! Halljuk!)* a magyar államvasútaknak és az állami befolyás alatt álló hajózási vállalatoknak viszonya az osztrák Dunagőzhajózási társasághoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a tény, hogy ezen viszony előzetesen szabályoztatott, megtalálja analógiáját abban, hogy a tengeri hajózás kettéválasztása alkalmából is a Lloydot nem hogy kizárni iparkodtunk volna a fiumei forgalombál, hanem ellenkezőleg odahatottunk, hogy a Lloyd a szubvenczión kivüli viszonyban a magyar tengeri forgalom élénkítéséhez hozzájárúljon. Ugyanez történt a jelen esetben az osztrák Dunagőzhajózási társasággal is.

Miután azon megállapodásoknak lényege, melyek ezen társúlattal köttettek, a bizottsági jelentésben körvonalozva vannak, arra szorítkozom, hogy azoknak csak néhány főbb momentumát röviden jelezzem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen momentumok közül az első az, hogy a történt megállapodások nem valami nyilvános vagy titkos politikai befolyásokra, hanem tisztán és kizárólag gyakorlati és üzleti szempontokra vezethetők vissza. A legegyszerűbb üzleti raison tiltott el bennünket attól, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az új magyar vállalatot, létesítése első pillanatától fogva, egy hatalmas és a szélsőségekig menő versenynek ki ne tegyük, akkor, a mikor a békés rendezésnek lehetősége előttünk nyitva állott. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez a rendezés megtörtént, és eredménye az, hogy a magyar társúlatnak a forgalom megosztásánál a szolgálmány képességének megfelelő quóta biztosítva lett; hogy az államvasútak nem lesznek többé kénytelenek a Keletre irányúló forgalomban nagy refakcziákat engedélyezni, melyek közgazdaságilag alig indokolhatók és csakis a túl-

Digitized by Google

hajtott versenynek voltak következményei; végül hogy a Dunagőzhajózási társaság, mely 62 év óta kipróbált szervezettel bir, és mely előrelátható lag még sok ideig a dunai forgalomnak egyik mérvadó közvetítője lesz, ezentúl a magyar államvasútakéval ellentétes forgalmi vagy közgazdasági irányzatot követni nem fog.

Kötelességem hangsúlyozni ezek után, hogy ezen egyezmény által az államvasútaknak épúgy, mint a magyar hajózási társulatnak szabad díjképzési joga sem feladva, sem megszorítva nem lett, még azon viszonylatokban és azon árúczikkekre nézve sem, melyekre a megállapodások kiterjednek. Ennélfogva érintetlenül marad az államvasútaknak azon szabadsága, hogy a hazai termelés bármely ágára nézve, bármely viszonylatban ezentúl is oly díjmérsékléseket léptessenek életbe, melyek közgazdasági szempontból kívánatosaknak látszanak. A hazai forgalomnak tehát jövőre is a megfelelő olcsó díjszabások vannak biztosítva, sőt tekintettel arra a kartell-viszonyra, melyben a hajózási vállalatok az államvasútakhoz állani fognak, mindkét hajózási vállalat köteles lesz az esetleg az államvasútak által felállított direkt kombinált díjszabásokat átvenni és alkalmazni. *(Helyeslés.)*

Végül mint ezen egyezmény megitélésére legfontosabb momentumot, különösen hangsúlyozni kívánom, hogy a magyar államvasútak nem nyújtanak az osztrák Dunagőzhajózási társaságnak semmiféle oly előnyt vagy kedvezményt, a melyet az osztrák államvasútak és az osztrák kormány befolyása alatt álló magánvasútak a magyar hajózás részére előzetesen nem biztosítanának. A mennyiben tehát e részben engedmények történnek, ezek az engedmények a teljes viszonosságon alapúlnak, és ezen szempontból kifogás alá nem is eshetnek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Nem tehetem, hogy egészen hallgatással mellőzzem az osztrák Dunagőzhajózási társasággal történt egyezménynek sokat emlegetett azon részét, mely a pécsi kőszénbányáknak biztosított kőszénszállításokra vonatkozik. Az ezen kőszénszállításokat szabályozó megállapodás szintén a pénzügyi bizottság tárgyalásai során minden részletében ismertetve lett. Erre vonatkozólag felemlítem, hogy az ezen szállításra nézve engedélyezett árak aránylag nem nagyobbak azoknál, melyeket a magyar államvasútak más kőszénszállításokért fizetnek, és hogy a társulatnak biztosított kőszénszállítás nem történt más magyar vállalat rovására. Végül pedig legyen szabad arra utalnom, hogy Pécs városának és vidékének egy nagy érdeke fűződött ahhoz, hogy a pécsi kőszénbányáknak üzeme ne redukáltassék, hanem ellenkezőleg, hogy az legalább az eddigi terjedelemben fentartassék. A kormánynak tehát nem lehetett semmi oka arra, hogy akkor, mikor a Dunagőzhajózási társulattal való többi viszonyok kielégítő módon rendeztettek, ezen társulatnak kőszénbányái, Pécs város és vidéke világos megkárosításával, az államvasútak kőszénszállításaiból továbbra is kizárassanak.

Ezekben reasszummáltam röviden azon indokokat, melyek a két bizottságot arra birták, hogy ezen törvényjavaslatot egyhangúlag magukévá tegyék, hogy úgy tekintsék, — mint a pénzügyi bizottság jelentésében is ki van fejezve, — mint Magyarország gazdasági védképessége teljességének egyik új és fölötte értékes eszközét. Ha azon intézmény, melynek alapjait a törvényhozás most lerakni készül, más megfelelő intézményekkel kiegészíttetik, és ha a hazai közgazdaság minden tényezője azt idejekorán felkarolja és tervszerűen hasznára fordítja: akkor azon áldozatok, melyek ezen törvényjavaslatban igénybevétetnek, a szó legkomolyabb értelmében vett nemzeti érdekeknek szolgálatában hozatnak, és akkor ezen törvényjavaslat egyik emlékezetes ténye lesz újabb forgalmi politikánknak. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ily jelentőséget tulajdonítok ennek a törvényjavaslatnak, és ily értelemben van szerencsém azt a t. háznak a pénzügyi és közlekedési bizottság megbizásából elfogadás végett ajánlani. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. ház! Midőn azon párt nevében, melynek megbizásából szerencsém van a szőnyegen forgó törvényjavaslattal szemben álláspontunkat kifejteni, előre is kijelentem, hogy a törvényjavaslatot még általánosságban sem fogadom el a tárgyalás alapjául, szivesen konczedálom és örömmel konstatálom azt, hogy az előadó úr szakszerű és saját pártálláspontjából a helyzetet minden irányban megvilágítani és előnyös színben feltüntetni akaró beszédje módot és alkalmat nyujtott nekünk e törvényjavaslat magyarázásához olyan terekbe is betekinteni, a melyekre nézve sem a közlekedési, sem a pénzügyi bizottság jelentései egyáltalán nem nyújtottak tájékoztatást. S ha azon álláspont, melyet a t. előadó úr szakszerűleg és alaposan véd, részünkről már kereskedelmi politikai szempontból akczeptálható volna, akkor szívesen járúlnék ahhoz, hogy ez a törvényjavaslat részletes tárgyalás és alapos elbirálás alá vétethessék. Azonban, t. képviselőház, pártunk az önálló kereskedelmi politikának lévén híve, habár mi a magunk részéről az államosítási törekvésnek minden irányban ellenzői vagyunk is, a közgazdasági kérdésekben szívesen nyújtunk tért arra és járúlunk ahhoz, hogy az államosítás közgazdasági téren, a kormány és kincstár ereje min-

Digitized by Google

den irányban érvényesülhessen azokkal az érdekekkel szemben, a melyek a közös vámterület keretében és az Ausztriával való közös közgazdasági viszonyainknál fogva a magyar érdekek elnyomására nézve egyáltalán fenállanak. Mi tehát, t. ház, mint az önálló magyar közgazdasági és kereskedelmi politika hívei, már ezen elvi álláspontból kifolyólag teljesen perhorreszkáljuk a törvényjavaslatot, a mely lehetetlenné teszi még a törvényben a kormány részére biztosított, elismerem, nagy mértékű befolyás mellett is, Magyarország közgazdasági érdekeinek oly arányú érvényesülését, a mint azt a mi pártunk az ország közgazdasági fejlődése, előhaladása és felvirágzása érdekében feltétlenül szükségesnek és kivánatosnak tartja. De pénzügyileg is feltétlenül károsnak tartjuk az országra nézve e törvényjavaslat elfogadását, mert, t. képviselőház, a dolog úgy áll, hogy ezen törvényjavaslat szerint egy gőzhajózási vállalat szándékoltatik alakíttatni, melylyel szemben a rizikó teljesen és feltétlenül a magyar államkincstárt terheli, és mely mégis magának annak a részvénytársulatnak biztosítja a jövőt; és biztosítja a jövőben teljesen birtokát annak az alaptőkének, a melyet ezen törvényjavaslat nélkül az illető részvénytársaság egyáltalában nem financirozhat. Úgy áll nevezetesen a dolog, t. ház, hogy az állam évenkint a törvényjavaslat szerint első sorban is 400.000 frt föltétlen, 50.000 frt kivételes és azonkívül 300.000 forintig menő esetleges támogatásban részesíti ezen 10 millió alaptőkével alakúlandó részvénytársaságot. Igaz, t. ház, hogy a törvény szerint csak 20 évre van ezen szerződés beczikkelyezése kontemplálva, de mindnyájan tudjuk, sőt azt hiszem, hogy az előadó úr maga sem tagadja, hogy 20 év letelte előtt ez a társaság majd újból előáll a hosszabbítás érdekében, és ezen szerződés újból meg fog hosszabíttatni 20 vagy 30 évre, vagy annyi időre, a mennyit annak idejében a kormány és a törvényhozás többsége ezen kérdésben jónak látni fog, és újból biztosíttatik ezen társaságnak hasonló államsegély. Ha tehát az állam ezen szerződés értelmében egy társaságnak minimum 450.000 frt készpénz-államsegélyt biztosított évi szubvenczióként, azonkívül pedig kétmillió forint értéket meghaladó, most az államvasútak birtokát képező hajórajt bocsát a szerződés értelmében a társúlat rendelkezésére, a melyet a t. előadó úr nem mutatott ugyan ki, de tudomásunk van róla, hogy az talán évi 10.000 frt haszonbér mellett lesz az illető társúlat rendelkezésére bocsátva. Ha tehát ezen kétmillió forintot meghaladó hajórajnak alaptőkéjét pusztán csak 4%-os kamatoztatással veszem is: akkor már ezen hajórajnak a társúlat részére való átengedése által külön 80.000 forint évi szubvenczióban részesül a társúlat. A hajóhasználat, a kopás stb. mind természetesen a magyar államkincstár terhére esik, de ha ettől teljesen eltekintek is, és tisztán csak az ez úton nyújtandó évi készpénz-segélyre kivánok rámutatni, akkor pusztán e két tételt véve is a 400.000 forintnyi direkt és a hajóraj utján nyújtott 80.000 forintnyi állami szubvencziót, ez 480.000, a kivételes esetben nyújtandó 50.000 forinttal 530.000 forintot tesz ki. Már most, t. ház, ha csak a 450.000 forintnyi feltétlen szubvencziót veszem, melyet az állam évenkint nyújt, s mely tizmillió forint alaptőkének képezi amortizaczionális részletét, nem sokkal helyesebb, gazdaságosabb és az állam érdekében fekvő lenne-e az, ha ezen összegnek megfelelő tőkét részvényekben maga az állam bocsátaná ki, és maga fektetné be azt egy önálló hajóraj létesítésére, a mely azután állami kezelésben teljesen függetlenül és korlátlanúl az állam rendelkezésére állana, s igen természetes dolog, hogy nemcsak az államvasútak kihasználása érdekében, de a külfölddel való érintkezés és egyáltalán a hajózási üzem kihasználása szempontjából, mint a kormánynak feltétlen rendelkezésére álló eszköz, az állam közgazdasági, kereskedelmi érdeke czéljából minden irányban inkább kihasználható lenne. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

A mint maga az előadó úr különösen hangsúlyozta, t. ház, azért szükséges az állam részéről az ezen szerződésben kontemplált kivételes és nagy állami segélynek nyújtása ezen hajózási vállalat számára, mert csakis ily kivételes állami segélylyel lehet elérni azt, hogy ez a hajózási vállalat versenyképes legyen a Dunagőzhajózási társúlattal szemben. Ha azon felfogásból indúlunk ki, hogy e hajózási vállalatnak versenyképességet kell biztosítani a Dunagőzhajózási társúlattal, és általában a Dunán eddig járó minden hajózási vállalattal szemben, akkor, ha az állam vállal minden rizikót ezen versenyképesség biztosítása érdekében, miért nyujtsa azt egy idegen társulatnak, mely igy állami szubvenczióval bizonyos idő leteltével korlátlan birtokába jut az egész befektetési tőkének, melyet az államkincstár az általa nyujtott évi hozzájárúlás fejében önmagának feltétlenül biztosíthatna, ezt most könnyelmüen átjátsza idegen részvényesek, illetőleg vállalkozók kezébe? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Tagadhatatlan, és nincs e házban egyetlen egy párt és egyetlen egy elfogúlatlan bírálója e törvényjavaslatnak; a ki el ne ismerné, hogy a kormány a kontemplált szerződésben lehetőleg biztosítani kívánja a maga teljesen független befolyását az illető vállalattal szemben; biztosítani kivánja természetesen azért, mert azon köz-

Digitized by Google

gazdasági és kereskedelmi érdekeket, a melyeket az előadó úr szakszerű beszédében igazán alaposan világított meg, ezen hajózási vállalattal szemben csak úgy képes érvényesíteni, ha a kormánynak lehetőleg döntő befolyása van biztosítva úgy a társulat adminisztrációjára, mint a tarifa kezelésére.

Ezt feltétlenül konczedálnom kell, és a törvényjavaslatnak ily irányú rendelkezéseivel szemben, bár annak egyik másik pontjához szó fér, teljes elismeréssel kell adóznom. Azonban ez nem egyenérték azon óriási áldozattal szemben, a melyet a vállalatnak az állam a törvényjavaslatban kontemplált évi hozzájárulással nyújtani kíván; mert, mint beszédem elején rámutattam, ha évenkint csak 450.000 forintban veszszük is az évi állami szubvencziót, ez megfelel 10,000.000 forint alaptőkének.

Tehát miért nyújtson az állam 10,000.000 forint alaptőkével szemben ennek teljesen megfelelő évi szubvencziót, ha ez a 10 millió idő múltával egy idegen társaságé lesz? *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De még ha ettől el is kívánnék tekinteni, a mint pénzügyi szempontból, az állam fináncziális érdekében ettől eltekinteni nem lehet, akkor sem szabad szem elől téveszteni azon álláspont teljes érvényesítését, melyet az előadó úr is hangsúlyozott, hogy e gőzhajózási vállalat a magyar kereskedelmi politika teljes érvényesítése szempontjából szükséges, és ennek érdekében az államnak el kell mennie a legvégső határig az áldozatok meghozatalában. Már most azt vagyok bátor kérdezni úgy az előadó urtól, mint a t. ház minden tagjától, hogy ha az állam saját üzemében állítja fel e hajóraját: nem lesz-e inkább képes megfelelni ezen feladatnak, mint a mint képes erre egy idegen társulat?

S nem szivesebben hozna-e meg az állam idővel e czélra mind nagyobb áldozatot, ha tudja, hogy ezt saját vagyona gyarapítására teszi, s nem idegen vállalatnak szerez birtokot.

Ez a két főszempont az, t. ház, a mely miatt pártunk e törvényjavaslatot teljesen perhorreszkálja, és annak még általánosságban való tárgyalásába sem hajlandó bocsátkozni, hanem föltétlen elvetését kívánja, és ezért vagyok bátor pártom nevében a következő határozati javaslatot benyújtani: *(Olvassa.)*

»Mondja ki a képviselőház, hogy a magy. kir. államvasútak gőzhajózási vállalatát állami üzemben oly arányban kívánja kifejleszteni, hogy a létesítendő hajóraj a dunai forgalmi akadályok elhárítása esetében is teljesen megfeleljen az ország közforgalmi érdekeinek. Miért is útasíttatik a kormány, hogy a magyar államvasútak üzemrendszere szerint kezelendő, egy önálló magyar állami gőzhajózási hajóraj előállítása és üzembe hozatala iránt terjesszen azonnal a képviselőház elé törvényjavaslatot.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak kívánni, hogy a határozati javaslat még egyszer fölolvastassék? *(Nem!)* Minthogy a határozati javaslatot az azt benyújtó képviselő úr már felolvasta, annak újra felolvasását a ház nem tartja szükségesnek.

Perczel Béni jegyző: Boros Béni!

Boros Béni: T. ház! Kevés törvényjavaslat feküdt a t. ház előtt, mely oly részletes elbíráslásban és oly tüzetes és igazán figyelemre méltó megokolásban részesült volna, mint a minő elbírálást és megokolást a pénzügyi és közlekedési bizottságok már előzetesen tanúsítottak, és a t. előadó ajkairól az imént volt szerencsénk hallani a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslatról. Én a magam részéről e tárgyban nem is kívántam volna felszólalni, ha az előttem szólott t. képviselő úrnak különösen egy — az egész beszéden keresztül vonúló — argumentumával nem kívánnék magam is foglalkozni, a mely argumentum felfogásom szerint mindenesetre megérdemli a figyelmet, és méltó arra, hogy azzal bővebben foglalkozzunk. Ez az argumentum a körül központosúl, hogy a t. képviselő úr, mint határozati javaslatában is mondja, egy magyar gőzhajózást államilag, állami tőkékkel kíván létesíteni. Ez mindenesetre megfontolandó körülmény; mert hiszen tudjuk, hogy az utóbbi időben a közlekedési vállalatoknál az állami befolyás, az államosítás volt különösen az a vezérelv, mely bennünket hosszas időn át vezetett, és mely bizonyos irányban igen kedvező eredményeket is mutatott fel. Szükségtelen hivatkoznom a vasútakra, a hol az állami befolyás, nemcsak a befolyás, hanem a vasútak birtokolása is igen kedvező eredményeket tüntetett fel. Ha ez a kilátás kecsegtetne a gőzhajózás államosításánál is, akkor osztoznám az előttem szólott t. képviselőtársam nézetében, és hozzájárúlnék határozati javaslatához, mely szerint az országban maga az állam létesítse a hajózási vállalatot, és közvetlenül maga az állam foglalkozzék a kereskedelmi hajózással a Dunán. Azonban én e kérdéssel már régebben foglalkozván, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a jelen viszonyok közt kivihetetlen nálunk ez a törekvés és kívánság, kivihetetlen pedig azon egyszerű praktikus okból, hogy számba alig vehető kivételektől eltekintve, általánosságban sehol sem létezik állami kereskedelmi hajózás. Én ezen konczepcziót a közéletben megvalósítva seholsem látom. Az államnak igenis van tengeri hajóhada, van a háború és véderőre vonatkozó hajóparkja. Ezt ismerjük és tudjuk mindnyájan, hogy ez az államnak biztosítása és megvédése szempontjából szükséges, de

Digitized by Google

példa arra, hogy az államok kereskedelmi hajózással foglalkozzanak, egyes kevés kivételtől eltekintve, a közéletben seholsem található. Ez még a régi időben sem történt; pedig tudjuk, hogy a hajózás mestersége a mesterségek között a legrégibb mesterségek egyike. Őszintén megvallva, bár én igen örvendenék, ha a magyar állam elől jár, és ebben a tekintetben más műveltebb és nagyobb nemzetek előtt kezdeményezőként léphetne fel, de azt mégis alig tudom elképzelni, hogy a magyar állam alakítson egy kereskedelmi vállalatot, kereskedelmi hajózást, és ő maga foglalkozzék a kereskedelmi hajózással. A dolog természetében rejlik az, hogy az államnak, kevés kivételtől eltekintve, nem rendeltetése az, hogy magántüzleteket vegyen kezébe. Egész más az, hogyha az állam nagy világforgalmi közlekedési vonalaknak birtoklására törekszik. *(Halljuk! Halljuk!)* Szükségesnek tartják ezt az államok első sorban a vasútaknál azért, mert az állam biztonságának megvédése céljából feltétlenül szükségesnek találtatott a vasútvonalak bírlalása. A legfőbb indok ugyanis, a miért az állam a kezét a vasútakra rátette, a stratégiai szempont volt, mert szükségesnek tartotta saját védelme szempontjából ezt az intézkedést megtenni. A másik indok az volt, hogy a nagy vasúti vonalaknak birtoklása a legszorosabban összefügg úgy közgazdasági, mint különösen vámpolitikai tekintetekkel és ezért ezeknek birtoklására törekedett minden állam, mert ez által kívánta külkereskedelmét biztosítani.

Másképen áll a dolog, t. ház, a kereskedelmi hajózás tekintetében. A kereskedelmi hajózás ilyen igen fontos állami hivatásokkal nem kapcsolható össze. A kereskedelmi hajózásnak egyedüli feltétele az, hogy segítségül szolgáljon közlekedési eszközeinknek és pedig első sorban a vasútaknak arra nézve, hogy a mezőgazdaságnak és az ország közgazdasági egyéb követelményeinek szolgáljon. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ez pedig a legsikeresebben elérhető akkor, hogyha versenyképes vállalatok teremtetnek, a melyek egymással versenyezve szolgálják közgazdasági érdekeinket, és a melyek mégis a magyar politika fenhatósága alá helyeztessenek. Ezen vállalatok ily módon tökéletesen megfelelhetnek a czélnak egészen úgy, mintha államilag létesített vállalatok lennének. De másrészt hova vezetne azon eljárásunk, ha magyar állami kereskedelmi hajózás létesíttetnék? Első sorban felidéznők a szomszéd- és a velünk szövetségben álló államoknak hason eljárását. Mit mondana a t. képviselő úr ahhoz, ha a mostani Dunagőzhajózási társulatot osztrák állami gőzhajózási társulattá alakítanák át? Azt mondaná, hogy Ausztria nemcsak állami befolyását, hanem egész hatalmi erejét arra akarja felhasználni, hogy egy társulatot, a melynek az a hivatása, hogy a magyar érdekeket is szolgálja, egészen osztrák érdekek befolyása alá helyezze. Úgyis elég indok a meggondolásra az a körülmény is, hogy az osztrák állam tényleg szubvenczionálja a Dunagőzhajózási társulatot. Ez egyike azon előzményeknek, a melyekre a t. előadó úr hivatkozott. Ez volt az első indok arra nézve, hogy mi egy vállalatot létesítünk, a mely a mi befolyásunk alatt áll, és a melyet mi hasonlóan szubvenczionáljunk. Ez egy természetes következmény, de az, hogy ezenkívül még a magyar állam is sorompóba álljon egy magántársulattal szemben, a mely hasonló represszáliákkal élhet, czélszerűen nem lehetséges. Ezt tehát már politikailag sem tartom kivihetőnek. De egyetlen szomszédállam sem tartotta helyesnek, hogy hasonló politikai okokból létesített vállalatait állami birtoklásba vegye. Itt van az orosz Dunagőzhajózási társulat, a román, a szerb társulatok, melyek mind magánjellegűek. Pedig ha az államok helyesnek tartották volna, ők is állami hajózást létesítettek volna.

De nemcsak politikai és közgazdasági szempontokból kivihetetlen ez, hanem üzleti szempontokból sem. Előttem áll az állami kereskedelmi hajózás egy kis példája. Tudvalevő, hogy az államvasútaknak tényleg van hajóparkja, és tényleg foglalkozott kereskedelmi hajózással; hogy mily czélból tartotta ezt szükségesnek az állam, azt tudjuk, de tudjuk azt is, hogy a vállalat egyáltalán nem vált be, és nem nyújtotta a várt eredményeket, nem pedig egyszerűen azért, mert az állam praktikus üzleti okokból sem foglalkozhatik czélszerűen kereskedelmi hajózással. Volt azután néhány mellékkörülmény is, mely miatt a vállalat nem sikerült, kicsi volt a hajópark és kevés az anyagi eszköz. De azért megfelelően annak a czélnak, mely miatt létesíttetett, ez is hathatósan előmozdította az államvasútak forgalmi politikáját. Nagyobb vállalattal még sikeresebben fogjuk azt előmozdíthatni. De csak úgy, ha a vállalat magában is életre való, ha privát kezekben hagyatik, oly faktorok befolyása alatt, melyek anyagi tehetséggel a szükséges szakszerű ismereteket egyesítik. Míg a vasútak államosítása fontos állami érdek volt, addig a hajózás az állam kezében soha nem mutathatna fel kedvező anyagi eredményeket. Oda kell tehát törekednünk, hogy e hajózási vállalat oly kezekbe legyen letéve, a melyek szakszerű ismeretek és anyagi eszközök elégséges voltánál fogva képesek megfelelni a magyar állam részéről követelt különböző feladatoknak. A magyar gőzhajózás nem lévén letehető egyenesen a magyar állam kezébe, csak oly társulatéba adandó, a

Digitized by Google

mely minden tekintetben biztosítékot nyújt az iránt, hogy egész működése csak a magyar állam forgalmi politikájának előmozdítására fog irányúlni. Hogy pedig a szóban levő társúlatnál ez csakugyan meg is lesz, ezt, mint az előadó úr is jelezte, a szerződésbe foglalt feltétek teljesen biztosítják.

A magyar államvasúttal kötött szerződés pontozatai annyira biztosítják a két vállalat tökéletesen összehangzó működését, hogy lehetetlen elképzelni, hogy ezek egymással, vagy az ország érdekével ellentétes politikát követhessenek. *(Úgy van! jobbról.)* A szerződési pontok erre nézve egészen világosan és félreérthetetlenül intézkednek. De másfelől szükséges volt a kivitelnek ezen módozatát választani, az én felfogásom szerint, azért is, mert jelenleg létezik egy gőzhajózási társúlat, mely a Dunán uralkodik, és ezen gőzhajózási társúlat viszonyaival, annak létesítésével, annak múltjával és jövőjével összhangba kellett hozni a magyar gőzhajózás megalapítását, mert különben a legnagyobb komplikációknak, a legkárosabb következményeknek tettük volna ki magunkat. Ezen létező társúlatot ignorálni, azt megölni nem lehetett; mert azt mindenki ezen házban el fogja ismerni, hogy a jelenlegi Dunagőzhajózási társúlatnak fennállása a magyar forgalmi politika szempontjából szükséges.

Thaly Kálmán: Budapest székhelylyel!

Boros Béni: Szükségesnek tartom ezt leginkább azért konstatálni, mert bármily befolyások alatt álljon is, vagy állott, vagy fog állani a jövőben a Dunagőzhajózási társúlat, az részben mégis mindig a mi forgalmi politikánkat fogja szolgálni, mert lehetetlen elkerűlni a Dunát, a Duna pedig magyar folyam. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Ennek folytán ez a társúlat akaratlanúl is mindig a magyar érdekeknek fog szolgálni, csak az a kérdés, mily mértékben teszi ezt. Nekünk mindenesetre biztosítanunk kellett befolyásunkat ezen vállalatra még akkor is, ha ez a vállalat azoknak a feltételeknek magát alávetni nem akarja, melyeket tőle régebben követeltek. Azt nem tudtuk keresztűlvinni, hogy a Dunagőzhajózási vállalat tisztán magyar vállalat legyen, és ez a dolog természetében fekszik; ha pedig ezt nem sikerűlt keresztűlvinni, keresnünk kellett oly módozatot, mely mellett megteremtsük a magyar gőzhajózási vállalatot, de ne tegyük ellenséggé azt, a mely létezik, hanem igyezzünk azt forgalmi politikánk kötelékébe oly módon beleszorítani, hogy akarva, nem akarva a magyar állam érdekeit szolgálja. És ez megtörtént. A Dunagőzhajózási társaságnak, eltekintve minden egyéb, a szerződésben foglalt kikötéseitől, az az egyetlen ténykedése, hogy az általa megkeresett szolgálmányt velünk megosztja, biztosítja nekünk azt a befolyást, melyet tőle jogosan követelhetünk; 40%-a a keresménynek a mienk, és ez oly megosztás, melylyel — felfogásom szerint — a magyar állam tökéletesen meg lehet elégedve. Ez volt a szempont a melynél fogva arra az útra tértünk, melyet az eddigi előzmények nekünk kijelöltek. Nem lehetett egy meglevő nagy társúlatot ignorálni és egy, attól egészen eltérő, s azzal természetellenes viszonyban álló vállalatot teremteni, hanem oly vállalatot, mely bár tisztán magyar vállalat, mégis a meglevő vállalatnak szolgálmányaiból a maga részét biztosítani képes volt. Ezek lehettek azok az indokok, és — meg vagyok győződve — azok is voltak, a melyek, eltekintve azon szép és magasztos ideától, hogy mindent az állam maga csináljon, és minden az állam alatt álljon, a jelen viszonyok közt sokkal czélszerűbbnek és helyesebbnek tüntették ki azt, hogy mi egy magánvállalkozás kezébe tegyük le hajózásunk fontos érdekeit, s erre az állam birtoklási jogát biztosítsuk. Hogy az állam ezen joga mennyire van biztosítva, azt a szerződés és a t. előadó úr kellően kitűntette, s azt hiszem, erre nézve bővebben nyilatkozni nem szükséges.

Még csak arra kell némi megjegyzést tennem, hogy a Dunagőzhajózási társasággal megkötött szerződés alapján ezen társúlatnak bizonyos kedvezmények is nyujtattak. Hiszen az ilyen kölcsönös szolgálmányok a dolog természetéből folynak. Ha mi a Dunagőzhajózási társasággal békében, nem pedig élet-halálra vívott harczban akarunk együtt meglenni, természetes, hogy annak érdekét bizonyos szempontból tekintetbe kell venni. Én nem találok az egész egyezményben oly pontozatot, mely a magyar állam érdekeit a legkevésbbé is károsan érintené. Egy kifogást hallottam eddig emliteni, és ez az, hogy bizonyos mértékig a Dunagőzhajózási vállalat szénbányáinak termékeit a magyar állam köteles magának megvásárolni. Ez oly kérdés, melynek szintén igen sok előzménye van. Mikor a budapest-pécsi vasútnak államosítása történt, ez a kérdés már fel lett vetve, és eddig folytonosan megoldatlan kérdés volt, és pedig — legyünk igazságosak — a melyet ily sokáig meg nem oldani nem volt helyes és czélszerű. A társúlat ezen szénbányatermékeknek átvételét és megvásárlását szerződésileg követelte, sőt annak idején a magyar államot perrel is fenyegette. Most tehát ezen kérdést nemcsak szerencsés módon megszüntettük, hanem egyúttal egy tényleg közgazdaságilag is szükséges dolgot műveltünk, mert nem tudnám egyáltalán helyeselni azt, ha a magyar államban létező jelentékeny szénbányák különböző politikai minőségű és helyzetű bányákra tagoltatnak. Valamennyi kőszénbányatársúlat joggal tarthat arra igényt, hogy a ma-

Digitized by Google

gyar állam lakossága annak természetszerű területén fogyaszsza a szenet, és minden vidék, a hol az ilyen bányatermékek nagyobb mértékben termeltetnek, jogosan követelheti, hogy ezen vidék közgazdasági életére nagy befolyással biró bányászat mesterségesen felidézett körülmények által tönkre ne tétessék. Ezek voltak azok az indokok, melyek e kérdésnél döntők voltak. *(Úgy van! Úgy van! jobbról!)*

Felfogásom szerint az egész kérdés politikai tekintetekben sokkal jelentéktelenebb, mint a minőnek azt tartják. Ez egy egészen egyszerű kérdés, a mely a magyar államvasútak üzletkörébe tartozik; mert a magyar államvasút a szénszükségletét azon bányákból szerzi be, hol azt legczélszerűbben és leghelyesebben teheti. És ha ez a kérdés e szerződés és a törvényjavaslat által kedvező megoldást nyer, a magam részéről a törvényjavaslatnak ezen intézkedését csak örömmel üdvözölhetem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egyáltalán nem voltam képes oly politikai szempontot, — nem is annyira politikai, mert hiszen épen ezek azok, melyek ezen törvényjavaslatnak minden tekintet nélküli elfogadását nálam már előre is biztosították, — de nem találtam semmi olyan közgazdasági, vagy üzleti szempontot sem, a mely kedvezőtlen színben tűntesse fel ezen törvényjavaslatot. De bármily tekintetből akarnának is ez ellen nehézségeket támasztani, én sem politikailag, sem közgazdaságilag azokat helyesnek nem találom. A mi főczélunk az, hogy végre-valahára legyen egy magyar gőzhajózási társulat. Ezt kell nekünk megteremteni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ebben a törvényjavaslatban le van téve az államnak az a joga, hogy bármely perczben megválthassa ezen vállalatot, és meglehet, hogy el fog jönni az idő, midőn magunk fogjuk indítványozni, hogy a vállalatot az állam vegye át, s akkor talán könnyű lesz ezen szempontot indokolni is. Ez a szempont tehát, ismétlem, a törvényjavaslatban biztosítva van, tudniillik, hogy a mikor szükségét fogja látni, az állam bármely perczben ráteheti a kezét erre a vállalatra. Ma azonban erre még szükség nincsen; ma nekünk vállalkozási szellem és tőke kell, a mely a kérdéssel szakszerűen foglalkozzék. Ma nekünk egy önálló magyar gőzhajózási társulatra van szükségünk, s minthogy én ezt e törvényjavaslat által megteremtve látom, a törvényjavaslatot szívesen üdvözlöm és elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Bartók Lajos jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. képviselőház! Előttem szólt t. képviselőtársaim közül Sima Ferencz semmi áron sem hajlandó az osztrák Dunagőzhajózási társulattal kartellre lépni. Ellenben Boros Béni t. képviselőtársam, a mint beszédéből kivettem, minden tekintetben erre törekszik. Mi a középutat fogadjuk el. Mi mérsékelt és a viszonyokhoz megfelelő áron, igenis, hajlandók volnánk erre, mert részemről nem fogadhatom el Sima Ferencz t. képviselő úrnak azon indokolását, hogy e törvényjavaslat pénzügyileg káros, és hogy az önálló gazdasági politika szempontjai közül egyedül az felel meg a mi érdekeinknek, hogy a Dunagőzhajózást illetőleg a magyar állam a saját kezelésében létesítsen egy állami vállalatot. Azt hiszem, hogy egy szubvenczionált vállalattal egy önálló gazdasági politikát szintén helyesen ki lehet elégíteni, mert a pénzügyi szempontok mérlegelésénél mindig csak az az ár határoz, a mit valamiért adunk, s a mit valamiért kapunk. Ennek folytán pusztán ennek a mérlegelése lehet irányadó reánk nézve abban a tekintetben, hogy ezen törvényjavaslatot megszavazzuk-e, vagy sem? Szerintem azonban a törvényjavaslatot sok homály fedi, úgy, hogy nem vagyunk abban a helyzetben, hogy tisztán láthassunk, és magunknak tiszta ítéletet alkothassunk. Egy törvényjavaslat megalkotásánál ugyanis szükséges, hogy számot vessünk a létező viszonyokkal. Ma a Dunán a gőzhajózást kétharmadrészben a szabadalmazott császári királyi osztrák Dunagőzhajózási társaság, egyharmadrészben pedig magánvállalatok teljesítik. A verseny folytán a szállítási tarifák a régi időkhöz képest, a mikor azok igen drágák voltak, annyira leszállottak, hogy ma már a szállítási díjtételek a Dunagőzhajózási társaság régibb, drága díjtételeinek mintegy kilenczized részét teszik. Látjuk tehát, hogy a verseny nagy eredményeket ért el, de látjuk azt is, hogy hajókba befektetett tőke nem valami jól jövedelmez, hogy a vállalatoknak egymással küzdeniök kell, és nehezen tarthatják fenn magukat, hacsak nem szubvenczionált vállalatok, a melyeknek a szubvenczió biztosítja a megélhetést.

Vannak azonban még meglehetős számban magánhajózási vállalatok, s így az a kérdés, hogy midőn ezeknek már most is nehéz az exisztenczijuk, ha újabb, államilag szubvenczionált vállalat létesül, az így létrejött nagyobb nyomás folytán ezen magánvállalatok nem fognak-e tökéletesen tönkremenni? Ezek bizonyos tőkét képviselnek, számos ember vagyona egészen ezekbe a vállalatokba van befektetve, állami tevékenységet teljesítenek, tetemes adót fizetnek s egyáltalában közérdekű szolgálatot teljesítenek. Ezzel nem akarom azt mondani, hogy ezen állapot fentartása czéljából mondjunk le arról, hogy helyes hajózási politikát kövessünk; nem akarom azt mondani, hogy mi várjunk mindaddig, mig a Vaskapu megnyiltával a Dunagőzhajózás sokkal nagyobb mérveket fog ölteni, s engedjük meg, hogy idegen, szubvenczionált

Digitized by Google

vállalatok ragadják magukhoz a gőzhajózást, és később sokkal nagyobb áldozatok árán szerezzük azt vissza; csak azt akartam ezzel elérni, hogy felhívjam a kereskedelmi miniszter úr figyelmét arra, vajjon nem látja-e helyesnek és méltányosnak, hogy ezen magánhajózási vállalatok részesülhessenek, mint részvényesek, ezen állami szubvencióval létesítendő új vállalatban olyképen, hogy azoknak hajói, melyek teljesen megfelelnek a czélnak, ezen új vállalat által méltányos áron átvétessenek, illetőleg azok valódi értékének erejéig, mint részvényesek, ezen új vállalatba belépjenek? *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ezt én annál helyesebbnek tartanám, mert a mint a törvényjavaslat is czélozza, a részvénytőke két nagy pénzintézetnek van kiszolgálva, melyek közül az egyik a leszámítoló és pénzváltó bank, mely iránt én nem sok bizodalommal viseltetem, mert tudom, hogy a közraktárak szintén ily intézmény voltak, s azokat oly czélzattal létesítettük, hogy a mezőgazdák érdekeinek szolgáljanak, holott ma sajnosan azt tapasztaljuk, hogy egészen magánérdekeket szolgálnak, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* s azokat a mezőgazdák egyáltalán nem vehetik igénybe. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Az, a ki még nem próbálta, és csak a prospektusokat olvasta, — megengedem — lehet más nézeten; de a ki ebben kétkedik, méltóztassék megpróbálni, vagy beszéljen oly gazdával, a ki megpróbálta, s akkor tökéletesen tisztában lesz azzal, hogy a közraktárak a mezőgazdák szempontjából teljesen elhibázott és a czélnak meg nem felelő intézményt képeznek. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Most tehát, hogy a törvényjavaslat szerint ily nagy áldozatok árán szubvenczionált gőzhajózási vállalatot létesítünk, és kizárólagosságot biztosítunk két ilyen pénzintézetnek kellő garanczia nélkül, a mely, kérdés, hogy nem inkább a saját érdekét fogja-e szolgálni, mint a közérdeket: nem tartanám czélszerűnek, hogy esetleg tönkretegyék egy részét azon vagyonnak, mely most is hajózási vállalatokban fekszik.

A t. kereskedelmi miniszter úr bizonyosan bővebben foglalkozott a kérdéssel, s tudja, hogy helyes, elfogadható-e, vagy ha nem, szíves lesz megmagyarázni, miért nem tartja elfogadhatónak.

A mostani Dunagőzhajózást különféle vállalatok teljesítik. Így például a délnémet hajózási vállalat, melynek feladata az volna, hogy Bécs és Eggendorf közt közvetítse a szállítást, kizárólag Budapest és Bécs között szállít. A szerb és román vállalatok, a melyeknek hivatásuk az volna, hogy az al-Dunán dolgozzanak, csak Budapestig közvetitik a közlekedést, s itt telelnek, s a Gagarin-féle vállalat is, daczára annak a szubvenciónak, mint értesítve vagyok, nagy nehezen tudja megszerezni azon összeköttetéseket, a melyek szükségesek arra, hogy a nagy szubvenczió mellett is fennállhasson s kárral ne dolgozzék. Lehet, t. ház, hogy én nem vagyok helyesen értesülve. Ezt csak azért hozom fel, mert úgy látszik, hogy ma a dunai forgalom még nem oly nagy, hogy áldozatok hozatala nélkül indokolt lehetne az, hogy a forgalmat esetleg növeljük, vagy másfelé tereljük, mert látjuk azt, hogy még a szubvenczionált vállalatok is alig képesek exisztálni.

De, t. ház, a fődolog e kérdésben mégis az marad, hogy milyen az a kartell, a mely az osztrák Dunagőzhajózási társasággal köttetett, s hogy megfelel-e az tökéletesen a mi érdekeinknek, s nem lehetne-e annál helyesebbet kötni? És itt egy sötét háttér van, a melyből csodálatosan csak egy dolog világlik ki s ez az, hogy a Dunagőzhajózási társaság részvényeinek árfolyama, mely, úgy tudom, 300 forintra, vagy ezen alól is leszállott, mivel a társaság az idők folyamában deperditával dolgozott, most, hogy e kartell-szerződés megköttetett, egyszerre 525 forintra emelkedtek. Ez mindenesetre oly körülmény, a mely a közönség körében méltán aggodalomra és gyanura ad okot. Mert mit látunk? Azt látjuk, hogy először a magyar kormány egészen más konczepcziót szándékolt létesíteni a Dunagőzhajózás szabályozására, a min Bécsben nagyon felháborodtak az érdekelt körök, úgy, hogy a polgármesterhez mentek peticzionálni. Én úgy vagyok értesülve, hogy a polgármester igen megnyugtató nyilatkozattal bocsátotta el a hozzá járultakat. Később úgy tudjuk, hogy a kormány részéről is történtek Bécsbe utazások e kérdésben s mikor a Bécsben jártak visszajöttek, a dolognak fejleménye az lett, hogy egy oly rutinirozott pénzember jött le Budapestre alkudozni a szabadalmazott osztrák Dunagőzhajózási társúlat érdekében, *(Élénk derültség a baloldalon.)* a kinek már ismételten sikerült a magyar államot lefőznie, sőt, ha jól tudom, a miniszterelnök úr egy akalommal azt is kijelentette, hogy vele többé üzleti tárgyalásokba nem fog bocsátkozni. *(Tetszés és derültség balfelől.)* Ez az úr lejött Budapestre, a mire azután a szénszállításra vonatkozó szerződéseket megváltoztatták s a kartellt megkötötték. Ez az úr aztán hazament s az akcziák 200 forinttal felszöktek. Meglehet, hogy én ezt rosszúl tudom, de hát én az okot nem látom másutt, s ezért nagyon óhajtanám tudni, és felvilágosítást kérnék a kormánytól az iránt, hogy mi ennek az oka?

Másodszor köztudomásúvá vált egy másik dolog is, és ez a következő. Egy, az állammal

Digitized by Google

kötött egyezmény szerint, azzal a feltétellel építette az állam a pécsi vasútat, melynek a Dunagőzhajózási társulat is egyik részvényese, hogy a Dunagőzhajózási társulatnak Pécsett lévő bányáiból a szén egy részét vasúton kellett szállítani. Pár évig ez a szállítási kötelezettség teljesíttetett, később azonban már nem, mert a társulat nagyobb összegeket fizetett a teljesített szállításért. Nem tudom, helyesen vagyok-e értesülve, de úgy tudom, hogy néha 80.000 forintot is tett az az összeg. Most a Dunagőzhajózási társaság ez összegnek megfizetése alól felmentetett. Az állam átvette a pécsi vasútat a saját kezébe ezzel a szállítási kötelezettséggel együtt, és most köztudomásúvá vált az, hogy a társulat e szállítási kötelezettség alól felmentetett. Hogy miért, az nem jutott tudomásra. Ennélfogva kíváncsiak volnánk tudni, hogy ez miért történt.

A másik dolog pedig az, hogy egy időben a Dunagőzhajózási társulat, mint konkurrens vállalat, szállított az államnak szenet. Később három éven át a szénszállításból ki lett zárva, most pedig minden ajánlati tárgyalás kiírása nélkül magánegyezség útján a szénszállítást ismét megkapta. *(Lukács kereskedelemügyi miniszter tagadólag int.)*

Látom, hogy a t. kereskedelmi miniszter úr nem hagyja helyben azokat, a miket mondok. Én nem akarok izgalmat provokálni, én nagyon meg fogom köszönni, ha teljesen megnyugtató felvilágosításokat kapok, remélem, meg is kapom azokat. De miután először a dolog úgy áll, hogy mindezeket homály fedi; másodszor, miután a főérv, a mely a szubvenczió mellett létrehozandó állami vállalat létesítése mellett vagy ellen szól, csakis az lehet, hogy milyen az az egyezmény, melyet ezen vállalat a Dunagőzhajózási társasággal kötött, mi nem vagyunk azon helyzetben, hogy ezen egyezmény tanúlmányozása nélkül nyugodt lelkiismerettel akár az egyik, akár a másik irányban szavazatunkat adjuk.

Én egyáltalán nem látom át, hogy ha ezen egyezmény helyes intézkedéseket tartalmaz, miért kell annak nehány pillanatra csak a pénzügyi bizottság előtt produkáltatnia, miért elégedjék meg a t. ház azzal, hogy a t. előadó úr mindössze az egyezségnek nehány általa kiragadott momentumát ismertetve, ezt az államra nagy terheket hárító és esetleg nagy konzequenczíákkal járó törvényjavaslatot ilyen úton ajánlja a háznak elfogadásra.

Méltóztassék megengedni, de ezt nem lehet, mint pártkérdést, elbírálni; itt nem lehet más a czél, mint valóban helyes, közérdekű dolgot létesíteni. Én azt kérdem, t. ház, hogy hányan vannak a túlsó oldalon, a kik alaposan tanúlmányozták az egyezményt? Én azt hiszem, hogy talán csak a pénzügyi bizottságnak néhány tagja tanúlmányozta, talán ezek sem, de bizonyára nagyon kevesen vannak, akár itt, akár ott, a kik alaposan foglalkoztak volna vele. Már most hogy lehet megkövetelni, ha valóban alapos tárgyalás czéloztatik, hogy mi akár itt, akár ott ezen törvényjavaslatot nyugodt lelkiismerettel megszavazzuk?

Mindezek folytán odakonkludálok, hogy kérem az igen t. kereskedelmi miniszter urat, méltóztassék megnyugodni abban, hogy ezen szerződés a ház asztalára letétessék, kinyomattassék, hogy azt a képviselők tanúlmányozhassák. Semmiféle közgazdasági hátrány abból nem származik, ha ezen törvényjavaslat érdemleges tárgyalását néhány nappal elhalasztjuk. De ettől eltekintve, azt hiszem, teljes joga van minden képviselőnek megkívánni, hogy ne állítsák a falnak, hanem hagyják a kérdést nyugodt és alapos megfontolással tanúlmányozni. Más czélja a kereskedelmi miniszter úrnak sem lehet, én is csak ezt kívánom. Ezért bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyujtani. *(Halljuk! Halljuk!)*

»Határozati javaslat. Tekintettel arra, hogy a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat közgazdasági hatása lényegesen azon megállapodásoktól függ, melyek a csász. kir. szabadalmazott Dunagőzhajózási társulattal létrejöttek, és hogy tehát ezek beható bírálata nélkül jelen törvényjavaslatot sem lehet alaposan megítélni, a ház útasítja a kereskedelmi miniszter urat, hogy a szabadalmazott Dunagőzhajózási társulattal létrejött egyezményt tegye le a ház asztalára, egyszersmind elhatározza annak kinyomatását és szétosztását, és a jelen törvényjavaslat felett érdemlegesen csak ezek megtörténte után fog dönteni.«

Azt hiszem, ez nem oly kívánság, melyet teljesíteni ne lehetne. Ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Méltóztatnak kívánni, hogy a határozati javaslat felolvastassék? *(Nem! Hallottuk!)* E szerint a t. ház nem kívánja a határozati javaslat felolvasását.

Bartók Lajos jegyző: Gr. Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! Sokkal könnyebben szólottam volna a kérdéshez, ha a t. kereskedelmi miniszter úr előttem lett volna szíves megadni a választ Ivánka Oszkár t. képviselőtársam határozati javaslatára; mert ha például a t. miniszter úr elfogadná — a mint remélem is, hogy elfogadja — ezt a határozati javaslatot, akkor alkalmam lenne az egyezményeket áttanúlmányozni, és akkor legalább ezen okmányok tartalmára nézve teljes tájékozottsággal szolgálhatnék e kérdéshez.

Digitized by Google

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Hiszen méltóztatott tanúlmányozni!

Gr. Batthyány Tivadar: Nem tanúlmányoztam. Tegnap kaptam 10 órakor egy terminust, s miután 10 órakor másutt voltam elfoglalva, el voltam ütve a tanúlmányozástól. *(Nagy zaj.)* Különben ha az igen t. miniszter úr tudni akarja, ismétlem azt, a mit a multkor is mondtam, hogy mi képviselők nem vagyunk arra hivatva, hogy ilyenekért könyörögjünk, kérjünk és terminusokat kapjunk. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* Vagy van jogunk betekinteni az okmányokba, vagy nincs!

Beöthy Ákos: A miniszternek kötelessége ideadni! *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Mozgás a jobboldalon.)*

Gr. Batthyány Tivadar: Ezt az eljárást helyeselni nem lehet, ez nem járja. Minthogy tehát ezen okmányokba betekintést nem vehettem, és azokat alaposan nem tanúlmányozhattam, — a mire mindenesetre több órányi idő volna szükséges, mert hogy az ember négy szerződést ne csak futólag nézzen át, hanem alaposan is tanúlmányozzon, arra egy félórai idő abszolute nem elegendő, — kénytelen vagyok a törvényjavaslathoz annyira, a mennyire a rendelkezésemre álló adatok felvilágosítást nyujtanak, hozzászólani.

Én, t. ház, a kereskedelmi tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával tegnapelőtt felszólaltam és ugyanazt kértem, a mit ma Iványka Oszkár t. képviselőtársam indítványozott, miért is igen természetes, hogy ma is hozzá fogok járúlni az ő indítványához. De én akkor még egy kérdésre nézve kértem felvilágosítást a t. miniszter úrtól, tudniillik azt kértem, informálná a t. miniszter úr a házat, hogy vajjon az első Dunagőzhajózási társúlattal értesülésem szerint egy önálló magyar társúlat létesítésére nézve, a mely a magyar államtarifa fenhatóságát elismerte, tényleg folyt tárgyalások minő okokból nem vezettek sikerre? A t. miniszter úr e kérdésemre azzal felelt, hogy igenis folytak tárgyalások a társúlat székhelyének Budapestre való áthelyezése iránt. Ezek nem sikerültek. Egyéb tárgyalások nem, de megbeszélések, illetve eszmecserék folytak.

Én megvallom, a tárgyalások és megbeszélések közti különbséget ilyen alakban odaállítva nem tudom megérteni. Annyi különben tény, hogy a nyert válaszból nem nyertem felvilágosítást az iránt, hogy miért nem sikerültek e tárgyalások, hogy volt-e szó egyátalában arról, hogy a mostani cs. és kir. Dunagőzhajózási társúlatból egy külön önálló magyar társúlat szakíttassék ki, és ha volt, miért nem vezettek a tárgyalások eredményre. Erre nézve — mondom — felvilágosítást egyátalában nem kaptam, a mit igen sajnálok, mert azt hiszem, a kérdés az egész törvényjavaslat megítélhetésére nézve sokkal tisztábban állana, ha tudnók, hogy e megbeszélések miért nem sikerültek?

Megmondtam a múltkor, ma csak két szóval ismétlem, miért fektetek súlyt arra, hogy tudjam, miért nem lehetett az első Dunagőzhajózási társúlatból egy magyar társúlatot kihasítani, és megfelelő tőkeemeléssel nagyobbítani. Egyszerűen azért, mert abban a perczben, midőn e társúlat hajóparkjának nagy részét kihasítva, ebből egy magyar társúlatot, a magyar állam tarifája és a magyar kormány befolyása alatt álló társúlatot tudtunk volna létesíteni, ez a magyar társúlat megszabadúlt volna egy óriási erős konkurrenstől, minélfogva az új társúlat szubvenczióját sokkal, de sokkal alacsonyabb összegben lett volna megállapítható. Minthogy azonban — mondom — ezen fölvilágosítást szintén nem kaptuk meg, kénytelen vagyok a kérdéssel foglalkozni úgy, a mint az előttünk áll, és itt első sorban az a kérdés merül fel, hogy ha tehát a viszonyok — és felteszem, hogy a viszonyok — a miniszter urat kényszerítették arra, hogy a Dunagőzhajózási társúlattól teljesen függetlenül alapítson egy önálló magyar hajózási vállalatot: megkisérlette-e a t. miniszter úr azt, hogy a meglevő magyar magánhajózási vállalatok egyesítéséből csináljon egy szubvenczionált nagy hajózási vállalatot? *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter a teremből távozik.)*

Iványka Oszkár: Ki fog felelni? A földmívelésügyi miniszter fog felelni? *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház.

Iványka Oszkár: Várjunk, mig bejön! *(Felkiáltások: Itt van már!)*

Gr. Batthyány Tivadar: Kérdem tehát, hogy a magyar magánvállalatok teljesen negligáltattak-e, avagy folytak-e ezen magánvállalatokkal tárgyalások oly irányban, hogy azok egy nagy vállalattá egyesíttessenek, csoportosíttassanak, úgy, hogy azután azon vállalatok, a melyek évek során át szenvedtek, kinlódtak, és alig voltak képesek magukat nagy áldozatok árán fentartani, élvezték volna az állami segélyt, az állami szerződéses viszonyból kifolyó előnyöket. Igen kérem a t. miniszter urat, a mennyiben egyáltalán méltóztatik engem meghallgatni és figyelemre méltatni, méltóztassék erre nézve is a t. házat kegyesen felvilágosítani.

Mert le kell számolnunk azzal a ténynyel, hogy a magánvállalatok ezentúl erős konkurrencziának és pedig kettős konkurrencziának lesznek kitéve, a mint hogy a szerződésnek — gondolom — 7. §-a direkte ki is mondja, hogy a magyar államvasútak és a magyar folyamhajózási társúlatok viribus unitis fognak küzdeni

Digitized by Google

minden harmadik vállalattal szemben, tehát sajnos, fel kell tennem, hogy a magyar vállalatokkal szemben is. Én tehát számolok azzal a ténynyel, hogy ezen magánvállalatok nemsokára körülbelül végüket fogják érni.

Ezen kérdéseket megtevén, méltóztassék megengedni, hogy egész röviden foglalkozzam azzal, hogy vajjon az, a mit ezen szerződés szerint a jövőben alakítandó vállalat az államnak, az állam közgazdasági érdekeinek nyújt, megfelel-e azon ellenszolgálmányoknak, a melyeket az állam ezen vállalatnak ad?

Itt disztingválnunk kell, és figyelmébe is ajánlom a t. háznak azon körülményt, hogy midőn ezen szerződést a kereskedelmi miniszter úr a két bankkal megkötötte, akkoriban még nem volt szó — legalább tudtommal, és a lapok közleményei szerint — arról, hogy a Dunagőzhajózási társulattal bármely kartellek, megállapodások hozassanak létre; azon pénzintézetek tehát okvetlenül azon szempontból mentek bele a tárgyalásokba és azon szempontokból állították fel föltételeiket, hogy ők a Dunagőzhajózási társulat konkurrenciájával lesznek kénytelenek megküzdeni. Akkor tehát értem, hogy ezen vállalatok óriási segélyezéseket követeltek, és ily nagymérvű támogatást kötöttek ki maguknak. Már most a t. miniszter úr tegnapelőtt maga is elismerte, hogy azon szerződés között, a melyet akkoriban kötöttek, és a között, a melyet a bécsi tárgyalások után benyújtott, tulajdonképen valami nagyobb eltérés nincs; tehát elismerte azt, hogy a társulatnak ugyanazon szubvenciót helyezte kilátásba a Dunagőzhajózási társasággal történt megállapodások után, mint azelőtt, midőn, ismétlem, ezen vállalatok azzal számoltak, hogy ők a Dunagőzhajózási társulat kétszáz és nem tudom hány hajóból álló flottájával a konkurrenciát felvenni lesznek kénytelenek.

Már most, t. ház, ha a két vállalat egymás közt kartellirozva van, ha azok egymással nagyobb mérvben versenyezni nem fognak, jogos-e, méltányos-e még mindig az az óriási szubvenczió, mely e szerződésben kontempláltatik? *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A folyamhajózási társaság először is 400.000 forint szubvenciót kap, ez 10,000.000-nak 4%-os kamatja. Ha a társaság nem éri el az 5%-os dividendát, akkor a szubvenczió felemeltetik 50.000 frttal, tehát ez már 450.000 frt; azonkívül adó-, bélyeg- és illetékmentesség czímén okvetlenül több ezer forint segély nyújtatik évenkint a vállalatnak. De ez még nem elég. A t. miniszter úr az államvasútak hajóparkját 20 évre bérbe szándékozik adni az új vállalatnak évi 10.000 frt bérösszegért. Ez a hajópark, ide értve azon hajókat is, melyeket az osztrák-magyar államvasútaktól vettünk át, körülbelül másfél millió tőke értékének felel meg.

Nem is szólok arról, hogy a hajózási történetben magánosan álló eset, hogy hajókat húsz évre adjanak bérbe; mert azt hallottam, hogy egy utazásra, három, vagy hat hónapra, esetleg egy, vagy két évre bérbe adnak hajókat, de hogy húsz évre adjanak bérbe, előttem ismeretlen, és nem is tudom, hogyan fogják húsz év múlva a visszaadást lebonyolítani, mert hogy annál az egyik fél okvetlenül károsodik, az világos. Mert vagy kényszeríti a kormány a vállalatot, hogy a húsz éves és régibb hajókat teljesen perfekt állapotban adja vissza, és akkor a társulat sokkal jobban tenné, ha a hajókat ma egyszerűen megvásárolná, vagy ha nem reflektálva az államvasúti hajókra, új hajókat venne; ha pedig nem adja vissza teljesen jó karban, akkor szeretném tudni, hogy a magyar állam mit fog tenni húsz év múlva azokkal a hajókkal? Legfölebb ócska vasnak fogja azokat eladhatni.

De eltekintve attól, hogy nem helyeslem a húsz évi bérbeadást, maga az a tény, hogy a másfél milliót érő hajóparkot évi 10.000 frtért adjuk bérbe, ismét a szubvenciónak további felemelése, mert a másfél millió tőkének csak $4^1/_2$%-a 67.500 frt, a vállalat fizet 10.000 frtot, tehát itt is 57.000 frt szubvenciót kap. Ehhez járúl a szerződésnek azon pontja, mely szerint, ha bizonyos években tőke-veszteségek jutnak az évi mérlegbe, a miniszter úr még pár százezer forintnyi kamatmentes előleget szándékozik a társulat rendelkezésére bocsátani.

Mindezeket összevéve, a szubvenczió nem 400.000 frt, hanem nem sokat mondok, ha azt 600.000 frtra teszem. Hogy akkor, midőn a vállalat kartellirozva van a Dunagőzhajózási társulattal, midőn épen ma Boros Béni t. képviselő úr hangsúlyozta, hogy helyes volt az a megoldás, hogy a két vállalat között valami nagyobb versenynek eleje vétessék, midőn a t. kormány az államvasútak útján ezen vállalatot szállítmányokkal bőven elláthatja, miért szükséges e vállalatnak 600.000 frt évi segély, azt megvallom, nem vagyok képes felfogni, annál kevésbbé, mert azon vállalat akkor, midőn a Dunagőzhajózási társulattal szemben konkurrenciára számított, sem kívánt többet. Tehát ebből látható, hogy ezzel a szubvenczióval e konkurrenciával szemben is megelégedett volna. Most tehát, midőn a konkurrenczia elháríttatott, nem tudom belátni, hogy miért nem volna ez a szubvenczió logikusan leszállítandó?

Különben, hogy hosszasan ne vegyem igénybe a t. ház figyelmét, még csak egy-két kérdést vagyok bátor a t. ház figyelmébe ajánlani. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Nem is akarok arra kiter-

Digitized by Google

jeszkedni, hogy midőn már a Vaskapu szabályozásának befejezése előtt állunk, midőn előre láthatólag már pár év múlva az országban a külföldi hajózás óriási konkurenciájával fogunk szemben állani, midőn Magyarországnak a Dunán preponderans állást kell elfoglalnia, midőn tehát kívánatos, hogy egy nagyszabású vállalat fölött rendelkezzék az ország, mely a magyar közgazdasági érdekeknek preponderans állást biztosítani és fentartani legyen képes: tévesnek tartom azt, hogy ily aránylag kisebbszerű vállalat létesítésével oly hosszú időre, húsz évre kössük le magunkat.

De vizsgálván a szerződésnek tartalmát, azt látom, hogy a t. miniszter úr több kérdésben eddig nem juthatott végleges megállapodásra a vállalattal, és ezért külön egyezségekre utal a szerződésben. Itt van a külön egyezség, mely az aldunai forgalomnak esetleg szükségessé válható szaporítására vonatkozik. Azt mondja a t. miniszter úr, hogy az orsova-galaczi járatok szaporítása a vállalat és kormány között, külön egyezség tárgyát fogja képezni, a mennyiben kimutatják, hogy a jelenlegi alaptőkével ezen járatok teljesítése nem lesz lehetséges; azonkivül kikötötte, hogy a budapesti helyi forgalomra nézve szintén külön tárgyalások fognak folytattatni és külön egyezség köttetni. *(Nagy nyugtalanság a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem méltóztassanak csendben lenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! A tapasztalat azt mutatja, hogy ha egy szubvencionált vállalat szerződésében azt mondjuk, hogy a plusz-teljesítmények felett majd külön fogunk tárgyalni, ez annyit jelent, hogy a mennyiben a kormány a meglevő kötelezettségen felül még más teljesítéseket vár a vállalattól, ezt csak újabb szubvenczió engedélyezésével fogja elérhetni. Tehát azon kilátás előtt állunk, hogy ha nem fogjuk ezt a forgalmat tovább fejleszteni, különösen nem fogjuk fejleszteni a budapesti helyi forgalmat, — a mit én kétszeres veszedelemnek tartok, mert attól félek, hogy a Dunagőzhajózási társaságtól sincsen semmi biztosítékunk arra nézve, hogy a helyi forgalmat jól kiszolgálja, — ennek vagy a szubvenczió felemelése lesz a következése, vagy pedig elesünk annak a lehetőségétől, hogy ezen forgalmat fejleszszük.

Ezek után még csak egy kérdést vagyok bátor a t. miniszter úrhoz intézni, és ez az, hogy minthogy a szerződés stipulácziói szerint a vállalat járatait 1895. évi julius hóban köteles fokozatosan életbe léptetni, tehát 1895-ben csak igen kevés járat lesz, és a vállalat lassankint fog új-új járatokat életbe léptetni, új hajókat beszerezni, mégis 1895. január 1-től kezdve az egész 400.000 forintnyi szubvencziót kapja a vállalat.

Nálunk is, külföldön is az a szokás, hogy a szubvenczió a teljesített szolgálathoz arányosíttatik, és ha a vállalat a kötelezett járatoknak felét létesíti, akkor 1895. végén a szubvenczió felét kapja, ha negyedrészét teljesíti, akkor aránylag negyedrészét kell, hogy megkapja.

A t. miniszter úr felvilágosítását kérem erre nézve, minthogy én, mint ezelőtt volt szerencsém előadni, nem látom tisztán a kérdést, de a mennyiben a rendelkezésre álló hiányos adatokból látom a helyzetet, arra a meggyőződésre jutok, hogy az állam túlságosan lesz megterhelve azon — elismerem — teljesen még sem kicsinylendő előnyökkel szemben, melyeket a társaság a közlekedési érdekek szolgálatában teljesit.

Kijelentem, hogy a szerződést jelen alakjában helyesebb indokolás és részletesebb felvilágosítás nélkül el nem fogadhatom. *(Helyeslés balfelől.)*

Bartók Lajos jegyző: Okolicsányi László! *(Felkiáltások: A miniszter kiván szólani! Halljuk a minisztert!)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a beadott indítványok során mindenekelőtt arra tegyem meg észrevételeimet, a melyet Ivánka Oszkár t. képviselő úr nyújtott be, és a mely az eljárási módozatokra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A beadott határozati javaslat azt tartalmazza, hogy a kereskedelmi miniszter útasíttassék, hogy a Dunagőzhajózási társulattal létrejött megállapodásokat a háznak mutassa be, és hogy azok kinyomatása iránt intézkedés történjék, addig pedig a tárgyalás halasztassék el.

A mi az e tárgyban követett eljárást illeti, t. ház, bátran merek hivatkozni arra, hogy nagyobb nyiltság és őszinteség hasonló természetű ügyekben sehol sem követtetett. *(Felkiáltások balfelől: Halljuk! Halljuk!)* Én megadtam mindazokat a felvilágosításokat, melyek szükségesek voltak; vagy a melyek kívántattak, abban az esetben is, ha azok — nézetem szerint — magára az ügyre egyébként nem vonatkoztak, úgy a közlekedésügyi bizottságban, mint a pénzügyi bizottságban. A pénzügyi bizottságban azokat a megállapodásokat is bemutattam, melyek tulajdonképen a részletekre vonatkoznak, — melyek abban a keretben mozognak, mint a bemutatott törvényjavaslathoz csatolt szerződés, — és a pénzügyi bizottság tagjainak volt alkalmuk azzal részletesebben is foglalkozni.

De azonkívül, minthogy egy párt részéről a kívánság nyilvánult, hogy azokat a megállapodásokat látni óhajtja, erre nézve sem merült fel semmi nehézség, és azok rendelkezésre voltak bocsátva. Tegnapelőtt pedig, midőn Batthyány Tivadar gróf képviselő úr ez irányban szintén

Digitized by Google

kívánságát nyilvánította, a nyilt ülésben kijelentettem, hogy az illető megállapodások az előadó úrnál vannak, és minden képviselőnek rendelkezésére állanak.

Azt hiszem tehát, e tekintetben teljes nyiltság követtetett, és minden képviselőnek, ki az ügy iránt érdeklődött, volt és van alkalma e részletes megállapodásokról is tudomást szerezni.

Egyébként miről van itt tulajdonképen szó? Szó van olyan, inkább a végrehajtáshoz tartozó intézkedésekről, melyek úgyszólván az adminisztráczió hatáskörébe valók, és törvényhozási intézkedés tárgyát nem igen szokták képezni. Én, valamint mindenben, ez ügyben is teljes nyiltságot szoktam követni, s egyénileg semmi nehézségem és kifogásom sincsen a lehető legnagyobb nyilvánosság ellen, de az ügy érdekében nem tarthatom azt czélszerűnek. Nem czélszerű ugyanis ez üzleti jellegű megállapodásokba oly tényezőknek is betekintést engedni, melyek azokat esetleg saját érdekeik javára, vagy versenyintézkedésekre használhatják fel. Hivatkozom arra, hogy például sem én, sem a ház más tagja nem ismerjük azon viszonyt s az azokra vonatkozó részletes megállapodásokat, melyek esetleg a szerb és orosz vasúti és hajózási vállalatok között vannak, pedig lehet, hogy vannak ilyenek, legalább, mint indokolásomban is jeleztem, készülőben vannak ilyenek. Azt sem tudjuk, hogy a román vasúti és hajózási, vagy másféle vállalatok között minő viszony van. Sőt e tekintetben hivatkozom arra, hogy midőn az osztrák kormány a Dunagőzhajózási társasággal annak idején egyezményt kötött a szubvenczióra nézve, az illető törvényben és az ahhoz csatolt egyezményben épen nincs több, sőt még annyi sincs, mint az általam előterjesztett egyezményben. Sőt van egy határozmány, a mely így szól: »Die erste Donaudampfschiffahrts-Gesellschaft verpflichtet sich, bei ihren Massnahmen und Verfügungen tarifarischer und reglementarischer Art den wirthschaftlichen und commerziellen Bedürfnissen nach Massgabe des mit dem k. k. Handelsministerium diesfalls zu pflegenden Einvernehmens Rechnung zu tragen.«

Tehát magában a törvényhozásnak bemutatott egyezményben még létesítendő külön megállapodásra történik utalás. Nem tudom, hogy létezik-e ilyen. Ennélfogva, midőn vannak ily megállapodások hajózási és közlekedési vállalatok között, nem lehet az ügy érdekében az oly nagy nyilvánosság, — azt értve az alatt, hogy kinyomassanak és szétosztassanak, — hogy azok nemcsak az illetékes tényezőknek, tudniillik a törvényhozás tagjainak, de üzleti tekintetben is mindenkinek rendelkezésére álljanak. Mert ezt értem én a nagy nyilvánosság alatt. Midőn másutt lehetnek ily egyezmények, és mi azokról nem tudunk, hogy ily körülmények között mi palam et publice az egész világnak közzétegyük részleteikben mindazokat a túlnyomó részben adminisztrativ, üzleti megállapodásokat és végrehajtási intézkedéseket, a melyek a közlekedési vállalatok közt létrejöttek: ezt én az ügy érdekében nem tartom czélszerűnek. Ismétlem, az ellen legkevesebb észrevételem sem volt, hogy a t. ház tagjai ebben az irányban teljes meggyőződést és információt szerezzenek maguknak, és erre vonatkozólag minden kívánalomnak megfeleltem, minden alkalmat rendelkezésre bocsátok, de azt, hogy a teljes nyilvánosság alá bocsáttassanak azok a nem is oda tartozó megállapodások: utóvégre is nem is a magam állásából kifolyólag, és nem a magam egyéni szempontjából, de az ügy érdekében czélszerűnek nem tartom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Engedje meg a t. ház, hogy ezek után belemenjek a meritoriális észrevételekbe, a melyek a bemutatott törvényjavaslat ellen tétettek.

Sima Ferencz t. képviselő úr határozati javaslata arra útasítaná a kormányt, hogy állami hajózást rendezzen be. Nem mondom azt, hogy államilag berendezett hajózás egyáltalában nem felelne meg a czélnak, de állítom, hogy egy oly alapokra fektetett hajózási vállalat, mint a milyenre vonatkozólag törvényjavaslatot volt szerencsém bemutatni, azon szervezetben és keretben, a mint az kontemplálva van, azokat a czélokat és feladatokat, a melyeket a hajózási vállalat útján el akarunk érni, sokkal jobban biztosítja, és hogy azokat a közgazdasági előnyöket, a melyeket egy hajózási vállalat létesítése által kontemplálunk, azon a módon, a melyet a törvényjavaslat követ, czélszerűbben és sikeresebben lehet elérni. Ha ma egy állami hajózást rendezünk be, az — a képviselő úr maga is utal erre — csak fokozatosan lenne berendezhető. A bemutatott törvényjavaslat értelmében ellenben a lehető legrövidebb idő alatt egy 10 millió forint tőkével rendelkező hajózási vállalat állana rendelkezésre, a mely azoknak a feladatoknak, a melyeket elibe tűzünk, képes lesz megfelelni; holott, ha államilag, fokozatosan, évről-évre, mondjuk 500.000 frtnyi összegekkel igyekszünk egy hajózási vállalatot létesíteni, csak 20 esztendő múlva fognánk elérni oda, a hová most 1—2 esztendő alatt, mihelyt a hajóraj fizikailag előállítható lesz, el fogunk érkezni.

De előnyösebbnek tartok egy ily vállalati úton létesített hajózási intézetet az üzleti agilitás szempontjából is, mert egy államilag kezelt hajózási vállalat a dolog természeténél fogva nem képzelhető azzal az agilitással és kereskedelmi alkalmazással, a mely ily hajózási

Digitized by Google

vállalatnál okvetetlenül szükséges. Hozzájárul ehhez még az, hogy ha egy állami vállalatot rendezünk be állami közegekkel, tekintettel arra, hogy hajózási vállalatunknak a külföldön is meg kell jelennie, ott is kereskedelmi összeköttetéseket kell keresnie, üzleteket kell kötnie, és kereskedelmi agilitást kell kifejtenie: ez a szempont is egy államilag kezelt vállalatnál bizonyos nehézségekbe ütközik.

Mindezen szempontok, t képviselőház, olyanok, melyek bennem, a ki behatóan foglalkoztam egy ilyen állami üzemnek a berendezésével, illetőleg a jelenlegi létezőnek megnagyobbításával, azt a meggyőződést érlelték meg, hogy azokat a feladatokat és célokat, a melyeket egyáltalán a hajózás létesítése útján elérni akarunk, sokkal előnyösebben és sokkal sikeresebben érhetjük el egy magánhajózási vállalat útján abban a keretben, a mint az itt kontemplálva van.

T. képviselőház! Egy régi kívánság, mely minden oldalról nyilvánult, hogy a hajózás kérdése megoldassék, és hogy azt a forgalmi politikát, a melyet az államvasútak terén sikerrel folytattunk ez ideig, az ország közgazdasági érdekeinek ápolása és támogatása szempontjából a vízi útakra is terjeszszük ki, és hogy ezen a téren is igyekezzünk oly intézményt létesíteni, a mely a magyar forgalmi politikának tegyen szolgálatot.

Ez az a szempont, a mely engem vezetett, midőn e kérdéssel foglalkoztam, és midőn azt a megoldást hoztam javaslatba, a melyet volt szerencsém előterjeszteni. A czél és a feladat, mely engem ezen hajózási vállalat megalakításánál, illetőleg szervezésénél vezetett, az volt, hogy álljon rendelkezésére a magyar államnak, illetőleg kormánynak egy, a saját befolyása alatt álló, jelentékeny tőkével rendelkező hazai hajózási vállalat, a mely első sorban azoknak a forgalmi érdekeknek legyen köteles szolgálni, a melyek a magyar állam érdekeit és a magyar forgalmi politika feladatait képezik. Ez a feladat, azt hiszem, sikeresen van megoldva ebben a törvényjavaslatban, illetőleg abban a szerződésben és abban a keretben, a melyben a létesítendő önálló magyar hajózás vállalatát a magam részéről kontempláltam.

Az államnak, illetőleg a kormánynak teljes befolyása biztosítva van az ország közgazdasági érdekeinek szempontjából, úgy a felügyelet, mint a díjszabás, valamint ezen hajózási vállalat forgalmi politikájának irányítására nézve, és azt hiszem, t. ház, hogy azon határozmányok, melyek a szerződésben erre vonatkozólag foglaltatnak, teljesen kielégítők és megnyugtatók, a mint ez irányban az eddig felszólalt képviselő urak részéről észrevétel tárgyává az ügy nem is tétetett.

De, a midőn ezen hajózási vállalat létesítése és létesítésének módozatai tekintetében megállapodásra jutottunk, igen természetesen felmerült egy más kérdés, és ez: a már létező fennálló Dunagőzhajózási társasággal való viszony kérdése; az a viszony, a melyre a t. képviselő urak közül többen észrevételeket tettek. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy miben áll ezen viszony, t. ház, az, részben úgy az indokolásban, mint a bemutatott jelentésekben, valamint az előadó úr előadásában a maga lényegében körvonalozva van.

Mindenekelőtt tisztába kellett jönnünk akkor, a midőn magyar hajózási társulatot létesítünk, hogy egyátalában minő viszony fog keletkezni, és minő viszonyt kívánunk fentartani a magyar hajózási vállalat és azon hajózási vállalat közt, mely már eddig is hat évtized óta a Dunán elég élénk tevékenységet fejtett ki, és e tekintetben a magam részéről azon álláspontra helyezkedtem, hogy épen a magyar hajózási vállalat nyugodt fejlődése és megszilárdúlása érdekében kívánatos, hogy a viszonyok előzetesen rendeztessenek a magyar hajózási vállalat és a Dunagőzhajózási társúlat között. Ezen viszonyok rendezésénél figyelemmel voltam arra, hogy saját közgazdasági érdekeinket ezen hajózási vállalat útján úgy biztosítsuk, a hogy azt érdekeink megkivánják, és e tekintetben egyáltalában semminemű megkötöttségbe bele ne menjünk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azonban helyesnek és czélszerűnek találtam, hogy a viszonyok kölcsönös és barátságos megegyezés alapján rendeztessenek oly viszonylatokban, a melyekben a két hajózási vállalat, tudniillik a magyar és a Dunagőzhajózási társaság, továbbá a magyar államvasútak is közösen érdekelve vannak. Rendeztessenek pedig első sorban némely külföldi viszonylatokban, a hol a túlhajtott verseny már a magyar közgazdasági érdekek szempontjából sem indokolt, és a hol bizonyos rendezés úgy közgazdasági, mint pénzügyi tekintetből egészen czélszerűnek és lehetőnek mutatkozik. Ez azon keret, t. ház, a melyben a viszony a Dunagőzhajózási társaság és a magyar vállalat között rendeztetik. Nem akarok a részletekbe belemenni, mert hiszen azok nagy részben úgyis ismeretesek. Ismeretes például az, hogy az aldunai járatok tekintetében megállapodás jött létre. A bemutatott szerződésben az foglaltatik, hogy Zimonytól, illetőleg Baziás és Orsovától lefelé, és viszont, a magyar hajózási vállalat hetenkint három rendes személyjáratot köteles fentartani, azonkívül két árújáratot. Ugyanez a helyzet ma a Dunagőzhajózási társaságnál. Megállapodás jött létre tehát abban

Digitized by Google

az irányban, hogy ezekben a járatokban ne versenyezzenek egymással a menetrendek és a napok tekintetében, nehogy mindkét vállalat hajói a hét ugyanazon napján járjanak, hanem e napokat alternative állapítsák meg, valamint megállapodás jött létre a tekintetben is, hogy az így elért forgalmak egymás között mikép osztassanak meg?

Ismeretes az is, mert eléggé volt már megbeszélve és megvitatva, hogy e tekintetben a személyforgalom felében fogna megosztatni, a mennyiben alternativ járatok mellett mindenik megtartja a maga bevételét; az árúforgalom pedig e viszonylatban 40 és 60%-os arányban, illetve, hogy 40%-ot kap a magyar vállalat, 60%-ot a Dunagőzhajózási társúlat. E 40% a jelenlegi viszonyokat tekintve, a magyar hajózási vállalatra nézve egy eléggé előnyös megállapodásnak nevezhető, mert mégis figyelembe veendő az, hogy a magyar vállalat csak most fog keletkezni, most lép be a szolgálatba, illetve a forgalmakba, holott a Dunagőzhajózási társúlat, mint méltóztatnak tudni, már régen, hat évtized óta ápolja e forgalmat, és természetesen sokkal erősebb gyökereket vert, tehát erősebb pozicziója is van, mint az új vállalatnak, mely most fog e forgalmakba belemenni, és még ki kellene küzdenie a maga pozicziójáit.

Ismétlem tehát, t. ház, hogy a mi a Dunagőzhajózási társasággal való viszonyt illeti, a rendezés a belföldi forgalmakban teljesen szabad kezet hagy, a külföldi forgalmakban pedig egy egészséges, helyes megoldást létesít, a mely megfelel úgy a magyar hajózási vállalat, mint az államvasútak érdekeinek.

Felvetették, t. ház, a financziális kérdést is, és nevezetesen utalás történt arra, hogy talán jelentékenyek és nagyok azok az áldozatok, melyeket az állam ezen magyar hajózási vállalat érdekében hozni fog. Nem akarok egyátalában a részletek felett vitatkozni, s nem akarom mondani azt, hogy sok-e, vagy kevés e az, a mit az állam a magyar hajózási vállalatnak rendelkezésére fog bocsátani. Kifogásolták különösen az alaptőkének biztosítását. Én, t. ház, elejétől fogva e hajózási vállalat létesítésénél arra az álláspontra helyezkedtem, hogy vagy egyátalában ne csináljunk egy önálló hajózási vállalatot, vagy ha csinálunk, csináljuk meg úgy, hogy képes is legyen megállani, hogy rövid idő múlva ne legyen esetleg veszélyeknek, bizonytalan eshetőségeknek kitéve. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én azt hiszem, hogy a magyar államnak méltósága kívánja meg azt, hogy ha már létesít egy hajózási vállalatot, azt csinálja meg úgy, hogy emberi valószinűség szerint, és okszerű kezelés mellett, azoknak a feladatoknak, melyeknek megoldására hivatva lesz, képes is legyen megfelelni, s rövid idő múlva ne jöjjön esetleg oly bonyodalmakba és zavarokba, melyekből épen azért, mert az állam már egyszer angazsálva van, az államnak kellene azután azt megint kisegítenie. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát, t. ház, nem vitatkozom a felett, hogy nem tudom 10.000 forinttal vagy 50.000 forinttal többet adunk-e ezen hajózási vállalatnak, vagy kevesebbet. Én a magam részéről a tárgyalások alkalmával igyekeztem az okszerűség korlátai közt megmaradni, és nézetem az, hogy nem adunk semmivel sem többet ezen hajózási vállalatnak, mint a mennyi a fenforgó viszonyok közt annak létesítéséhez, fennállhatásához, nyugodt és biztos működéséhez, és továbbfejlődéséhez szükséges.

Iványka Oszkár t. képviselő úr több megjegyzést tett, első sorban a magánvállalatokra vonatkozólag. Előrebocsátom azt, t. ház, hogy ezen bemutatott törvényjavaslatnak, ezen vállalat létesítésének egyáltalán nem az a czélja, hogy a létező magánvállalatokat tönkre tegye. De a helyzettel számolni kell. Oroszország, Rumánia, Szerbia és Ausztria szubvenczionálnak hajóvállalatokat. Mindezen hajóvállalatok kétségkivül bizonyos versenyt okoznak a magánhajózásnak is. Ezekkel szemben a magyar magánhajózásnak lehet nehéz a helyzete, de utóvégre is, nem akadályozható meg. Már most egyedül a magyar állam ne szubvenczionáljon egy hajózási vállalatot, vagy ne csináljon semmit azért, mert egyik-másik magánhajózási vállalatnak nehéz lesz a helyzete ilyen viszonyok közt? Nem az a czélja a bemutatott javaslatnak, hogy a magánvállalatokkal versenyre keljen, sokkal magasabb czéljai vannak annak az állami támogatás mellett létesítendő vállalatnak, semhogy azokkal az apró, kisebb, mondhatni egész külön jellegű üzletekkel foglalkozzék, melyekkel a magánhajózási vállalatok foglalkoznak. Mert érdemes, t. ház, tisztába jönni azzal is, hogy mik tulajdonképen azok a magánhajózási vállalatok? Tudom, hogy itt-ott nagy számokat bocsátanak forgalomba, hogy ezek a vállalatok ilyen s olyan nagy forgalmat létesítenek, s ilyen s olyan nagy tőkével, meg hajórajjal rendelkeznek.

De, t. ház, ezekből a nagy számokból le kell ütni mindenekelőtt azon vállalatokat, melyek egész külön czélra szolgálnak, be kell számítani azt a sok fahajót és fauszályt, melyeket szintén beszámítanak, melyeket azonban egy kereskedelmi hajórajnál komolyan számbavenni tulajdonképen nem is lehet, és melyeknek működése érintetlenül marad ezentúl is. Sőt épen az által, hogy a magyar hajózási vállalat létesítése által több vontató gőzös fog rendelkezésre állani, tehát vontatás tekintetében is bizonyos konkurrenczia

Digitized by Google

fog beállani, a magánhajózásra nézve bizonyos előny származik, a mennyiben vontatás tekintetében sokkal több vállalat fog rendelkezésre állani.

De, t. ház, ha magánhajózásról szólunk, akkor természetesen nem lehet ennél számításba venni az államvasúti hajókat, a budapesti csavargőzös vállalatnak 11 csavargőzösét, a Vaskapu-szabályozási vállalatnak hajóit, a magyar építő részvénytársúlatnak, a tiszai állami kotrórajnak, több kisebb építő vállalkozónak a vízszabályozás céljaira szolgáló gőzöseit, a balatontavi gőzhajózást, és számos más kisebb helyi szolgálatot teljesítő propellervállalatot. Ha ezeket mind leszámítjuk, és ha azután figyelembe veszszük, hogy egyes vállalkozóknak vannak ugyan hajóik, de azok tulajdonképen az illető vállalkozók specziális üzeme részére szállítanak, az ő saját üzleteikben vannak elfoglalva, akkor igen kevésre redukálódik az a hajóraj, — a gőzösöket és a használható uszályokat értem, — a mely itt számba jöhet. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Egyébként, t. képviselőház, mint kijelentettem, ezen hajózási vállalat létesítése lekevésbbé sem irányúl a magánhajózási vállalatok ellen, és azt hiszem, lesz mód, — a kormány legalább mindenesetre ezt fogja szem előtt tartani, — hogy a létesítendő magyar hajózási vállalat politikája olyként irányíttassék, hogy e magánhajózási vállalatok megélhetése lehetővé tétessék, illetve, hogy az ne veszélyeztessék.

Iványka Oszkár t. képviselő úr még bizonyos hirekre és feltevésekre utalt, a többi közt arra, hogy az ő értesülése szerint a Dunagőzhajózási társaság felmentetnék attól, hogy a nem szállított szén után, melyet a szerződés értelmében a pécs-barcsi vasúton kell szállítania, a megállapított díjat megfizesse. Hát, t. ház, nem mentetett föl a nem szállított, vagy nem szállítandó mennyiségek után a szerződésszerű összeg megfizetésétől. A pécs-barcsi vonalon a szén-díjtételek igenis mérsékeltettek azért, hogy a pécsi szén eljuthatása az ország közelebbi vidékeire lehetővé tétessék; de ezáltal a Dunagőzhajózási társaság és a pécs-barcsi vasút között fennálló szerződés, nevezetesen azon határozmány, hogy a nem szállított mennyiségek után bizonyos megállapított díj fizetendő, nem érintetett.

A t. képviselő úr azt is említette, hogy a Dunagőzhajózási társaságnak minden ajánlati tárgyalás nélkül adatik szénszállítás. Ez nem áll. Igenis tartatott nyilvános árlejtés, melyen a Dunagőzhajózási társaság tette a legolcsóbb ajánlatot. Ennélfogva azáltal, hogy bizonyos mennyiség a pécsi bányákból az évek hosszabb sorára megrendeltetett, az államvasútak érdekei csorbát nem szenvednek; ellenkezőleg olyan a helyzet, hogy a pécsi szén használására ezek a vonalak reá vannak utalva, az ár pedig, valamint a szállítási feltételek is teljesen megfelelők. *(Helyeslés jobbról.)*

Ezekben, t. ház, reflektáltam azokra a lényegesebb észrevételekre, melyek e tárgyban eddig tétettek, fentartom magamnak a jogot, hogy esetleg a tárgyalás folyamán felmerülő új észrevételekre felvilágosításokat adhassak, részben pedig további megjegyzéseket tehessek.

A bemutatott törvényjavaslat, nézetem szerint, egy régen fennállott nyilt kérdést old meg. Annak alapján, ha azt a t. háznak méltóztatik elfogadni, létesíthető lesz 10,000.000 forinttal egy önálló magyar hajózási vállalat, a mely a magyar államnak, illetőleg a magyar kormánynak rendelkezése és föltétlen befolyása alatt áll, a melylyel tehát forgalmi politikánk, közgazdasági érdekeink úgy kiszolgálhatók, a mint azt ezen érdekeink és közgazdasági feladataink megvalósítása megköveteli. E mellett pedig el van érve az, hogy a priori, egy barátságos megélhetési viszony létesíttetik a keletkező magyar hajózási vállalat és a létező, a Dunán ma uralkodó Dunagőzhajózási társaság között, oly viszony, a mely e kérdések természetes és helyes rendezésén alapúl, s közgazdasági vagy pénzügyi érdeket egyáltalán nem sért. Ha tehát ezen hajózási vállalat létre jön, annak meglesz, nézetem szerint, a maga számos közgazdasági és pénzügyi előnye is. Igen természetes, t. ház, hogy önálló hajózási vállalatot áldozatok nélkül nem lehet létesíteni, és — hogy visszatérjek a tőkebiztosítás kérdésére is, melyet Iványka Oszkár t. képviselő úr érintett — azt hiszem, hogy nem nagy az az áldozat, a melyet ezen biztosítás által az állam magára vállalt. De megnyugtatást kellett e tekintetben adni épen azért, hogy a magyar hajózási vállalat szolid és egészséges alapokon alakíttassék meg. Attól én nem tartok, hogy a magyar hajózási vállalat ebben a keretben, az államvasútakkal kapcsolatban, és a Dunagőzhajózási társúlattal viszonyát úgy rendezve, a mint az kontemplálva van, ne legyen képes megélni, és hogy annak tőkéje veszélyeztetve volna.

De másfelől méltányosnak kellett elismernem azt a kívánságot, hogy ha már az illető részvényesek, a kik ezen magyar hajózási vállalat létesítéséhez hozzá fognak járúlni, esetleg lemondanak a kamatoztatásról, — mert hiszen nem kamatbiztosításról van szó, hanem szubvencióról, — ha tehát a viszonyok esetleg kedvezőtlenekké válnának, akkor legalább a tőke ne legyen veszélyeztetve. Ez, nézetem szerint, egy valószínűleg be nem következő eshetőség, de épen azért, hogy ez a hajózási vállalat szolid alapokra lesz fektethető, a magam részéről ezen

Digitized by Google

határozmány felvételétől nem idegenkedem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kétségtelen [tehát, t. ház, hogy bizonyos áldozatokat egy ily vállalat létesítése érdekében hozni kell. Hiszen tíz millió forintot ingyen, vagy a veszteségre való kilátással senkisem fog kiadni. Természetes tehát, hogy bizonyos előnyöket és megnyugtatást ez irányban is nyujtani kell. De ezzel szemben áll az a közgazdasági haszon, a mely ezen hajózási vállalat létesítése által elérhető lesz. Már maga az a tény, hogy tíz millió forint új tőke fog forgalomba hozatni, s hogy ennek alapján egy új hajózási vállalat fog létesíttetni, iparunknak igen jelentékeny előnyt biztosít. Ezzel kapcsolatban a hajóipar, a fém- és a faipar igen jelentékeny megrendelésekre fog szert tenni, a mi kétségkívül szintén közgazdasági haszonnal fog járni; a mellett pedig, ha az ilykép előállított hajóraj vizeinken járni fog, az arra lesz utalva, hogy maga is szerezzen, számos embernek keresetet, munkát fog adni, s ez által újabb életet, újabb versenyt fog vizeinken támasztani; ez az élet, ez a verseny megint közgazdaságunknak válik javára, a kereskedelem és forgalom azon élénkítése által, melyet a hajózási vállalat vizeinken el fog érni. De meg vagyok győződve, hogy az a szubvenczió, és az a támogatás is, a mely a hajózási vállalatnak nyujtatik, bőven meg fog térűlni azon szoros kapcsolatnál fogva, a mely ezen hajózási vállalat és a magyar államvasútak közt kontemplálva van, és fenn fog állni. Az által, hogy az átrakodási szolgálatban a hajózási vállalat ki fogja egészíteni az államvasútak vonalát, élénkűlni fog a forgalom; árúkat fog hozni, viszont árúkat fog vinni oly relácziókba, a melyekbe az államvasútak különben nem képesek behatolni, és a melyeket épen ezen magyar folyamhajózási vállalat segélyével fog elérhetni; ez úton megint az átmeneti forgalom élénkítése folytán, az államvasútak pénzbevételeinek fokozása által bőven pótolva lesz az az összeg, mely más oldalon ezen szolgáltatások, szubvenczió és egyéb támogatás czímén a magyar hajózási vállalatnak jut. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Mindezen okoknál fogva kérem, méltóztassék a bemutatott törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! Megvallom, bővebben és részletesebben szerettem volna válaszolni a miniszter úr egyes kijelentéseire és állításaira, de a házban uralkodó általános nyugtalanság következtében meglehetős keveset, és szórványosan lehetett azokból megérteni.

Mindazonáltal egyes dolgokra, a melyeket mégis szerencsém volt hallani, ki fogok terjeszkedni.

Első sorban a törvényjavaslat ellen felhozott meritoriális észrevételekkel foglalkozom. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Okolicsányi László: Azt mondja a t. miniszter úr, hogy csakugyan nagy áldozatokkal támogatja az állam a törvényjavaslatban kontemplált mód szerint a létesítendő hajózási vállalatot, hanem szükséges is, hogy megcsináljuk azt úgy, hogy képes legyen e vállalat fennállni, hogy ne legyen a bukás veszélyének kitéve, szükséges úgy megcsinálnunk, hogy egyúttal a magyar állam tekintélye is kifejezésre jusson e támogatásban. Azt hiszem, a magyar állam tekintélyét sokkal jobban óvjuk meg azáltal, ha kevesebb pénzbeli áldozattal támogatjuk ezt a vállalatot, mint megóvnók azáltal, ha az eddig létező, és a magyar érdekeket csakugyan nem szolgáló hajózási vállalattal köttünk oly egyezményt, melyben az új vállalatnak exisztencziája csakugyan biztosítva lenne.

Arról az egyezményről tudomásunk nincs, és Ivánka Oszkár t. barátom határozati javaslatában ki volt fejezve az az óhajtás, hogy a létesítendő magyar folyamhajózási társaság és a Dunagőzhajózási társaság közti megállapodások a képviselőház elé terjesztessenek. Erre a miniszter úr azt mondja, hogy nem teheti ezt bizonyos üzleti érdekek szempontjából, mert esetleg a vállalat, vagy közgazdasági vagy kereskedelmi érdekeink károsodhatnának az által, ha azok a szerződések nyilvánosságra jutnának. Nagyon megütköztem a miniszter úrnak azon kijelentése felett, hogy nagyobb nyilvánosság és őszinteség hasonló természetű ügyekben soha nem követtetett. Engedelmet kérek, nagyon szomorú, ha így van. Épen annak, hogy ez hiányzott, következménye az, hogy valahányszor kereskedelmi vagy más nemzetközi szerződések köttetnek mindannyiszor hónapok múlva, néha évek múlva zúdúl fel egyszerre a közvélemény azok ellen. Csak akkor látják meg azoknak a hatását azért, mert annak idején a részletek nem voltak a közvélemény tudomására hozva. *(Igaz! Úgy van! Balfelől.)*

Abból a kevésből, a mit a miniszter úr imént elmondott beszédéből megtudtunk, nem valami kecsegtető viszonyát látjuk ennek a két vállalatnak egymáshoz. Azt mondja a miniszter úr, hogy az al-Dunán, tehát a Zimonytól, Baziástól, Orsovától lefelé menő járatokban a két vállalat árúforgalmából 40 százalékot az új vállalat, 60 százalékot pedig az eddig már létező Dunagőzhajózási társúlat fog élvezni. Engedelmet kérek, t. ház, de ez oly rendkivűli előny a Dunagőzhajózási társúlatra nézve, hogy ebbe

Digitized by Google

okvetlenül bele kellett annak mennie, mert hiszen neki az al-Dunán legkevésbbé van talaja s az al-Duna épen a magyar hajózásnak van leginkább kiszolgáltatva. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az al-Duna az, a hol már eddig is a magyar államvasútak gőzhajói is czirkáltak, nem a megkívánt pénzügyi eredménynyel ugyan, de teljesítve a kereskedelmi hajózási szolgálatnak egy jelentékeny részét. Ez, t. ház, csak egy kikapott pont, a melyet a miniszter úr jónak látott felhozni, és ime, már ebből is látjuk, hogy nem lehet a magyar érdekeknek, és az új vállalat érdekeinek megfelelő az az egyezmény, a mely a Dunagőzhajózási társasággal köttetett.

De, t. képviselőház, nem is akarok részletesen foglalkozni az előttünk fekvő törvényjavaslattal, mert határozottan az az álláspontom a miniszter úrnak mostani kijelentése után is, hogy ennek a törvényjavaslatnak a jósága vagy ártalmassága attól függ, hogy milyen az a kartellszerződés, a mely a két hajózási vállalat között létrejött. Azt pedig, hogy a miniszter úr most, néhány órával a szavazás előtt azt mondja: tessék, menjetek el az előadóhoz és nézzetek bele a fiókjába, én egyáltalán nem tekinthetem komolynak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha a t. képviselőháznak valamit tudomására akar hozni a kormány, megvan annak a maga módja a nyomtatványok útján, és ezeknél is a képviselőház gyakorlata mindeddig megkívánta, hogy legalább két-három nappal a tárgyalás kitűzése előtt jussanak a képviselők tudomására az illető ügyek; de soha az gyakorlatban nem volt, hogy tárgyalás közben utaljon a miniszter úr bennünket arra, hogy az előadó fiókjából kérjük ki a bővebb adatokat. Én ezt a viszonyt megvilágítva seholsem látván, nem akarok bővebben foglalkozni a törvényjavaslattal.

Az a kérdés döntendő el már most, hogy hazai érdekünket, hazai kereskedelmünket és különösen a magyar földmívelés érdekeit helyesen fogja-e szolgálni az a létesítendő gőzhajózási vállalat: igen, vagy nem? T. barátaimat, a kik a vállalatnak államivá tételét, vagyis egy állami vállalat létesítését óhajtják, azt hiszem, nem vezetheti egyéb szempont, mint az, a mai világban már nagyon naiv nézet, hogy az állam érdekeit legjobban a kormány képviseli. Nagyon értem én azt, t. ház, hogy Boros Béni t. képviselőtársam olyan szép és magasztos ideának nevezi azt az eszmét, hogy minden az államtól, minden az állam által legyen, és minden államilag tartassék fenn. Nagyon értem ezt tőle, a ki az állam, a nemzet érdekeiről oly felfogással bir, hogy a román kereskedelmi szerződést még néhány hónap előtt itt e házban védelmezhette. Annak a kormánynak, a mely oly kereskedelmi szerződéseket köt, melyek a nemzet közforgalmára, közgazdaságára nézve annyira károsnak bizonyúltak már eddig is, és fognak bizonyúlni még a jövőben is, ily kormánynak kezébe én sohasem kívánok akkora hatalmat letenni, hogy minden vállalat kizárólag állami legyen, tehát kizárólag a kormánytól függjön. Én ebben az állami szoczializmust látom, mely a mai világban mindinkább terjedni kezd, mely kiszorítani törekszik a független polgárok szaban tevékenységét, és minden téren az állam kezébe akarja adni a közművelődési, kereskedelmi, ipari és közgazdasági vállalatok egész sorát. Ezt az állami szoczializmust, ezt az állami omnipotenciát mindenhol, minden téren perhorreszkálom, és csak kivételesen ismerem el annak jogosúltságát, hogy egyes gazdasági és kulturális intézmények, melyek kivételesen a legjobban prosperálhatnak az állam kezében, az állami adminisztráczió vezetése alatt álljanak. Hogy egy vállalat a magyar gazdasági érdekeket szolgálja, annak elég biztosítéka az, ha a kormánynak kellő felügyeletet és ellenőrzési jogot biztosítunk. Ha ez nem történik, akkor is inkább választanám azt a módot, a mely már némely külföldi államban megvan, hogy a vállalatok kizárólag névre szóló részvényekkel létesüljenek oly kikötéssel, hogy a részvények kizárólag honpolgárok kezében lehessenek. Azonban az előttünk fekvő törvényjavaslat ezen két mód közül az előbbit választja; tudniillik egy létesült részvénytársúlatot szubvenczionál, azt segélyezi és a fölött gyakorolja az ellenőrzést. Segélyezi pedig olyan nagy mértékben, hogy a szubvencziónak ellenszolgáltatását a részvénytársaság soha semmiféle tekintetben nem fogja nyujtani. Sőt ellenkezőleg, t. ház, én attól félek, még ezen szubvenczió mellett sem fog prosperálni tudni ez a vállalat épen a Dunagőzhajózási társaság és a magyar államvasútak által okozott konkurrenczia következtében. Mi történjék akkor azután, ha néhány év mulva előáll az a helyzet, hogy a már több éven át befektetett, vagyis a társúlatnak nyujtott százezrekre vagy talán már milliókra menő szubvenczió és háromszázezer forintot meghaladó előlegnyujtás ki van meritve, és kérdésessé válik, hogy ott veszszen-e az egész odafizetett pénz, vagy ha nem akarjuk, hogy ott veszszen, egy tönk szélére jutott vállalatot legyen kénytelen az állam a szerződés 21. §-a alapján a névértéken megváltani? Engedelmet kérek, ilyen üzletet kötni, azt hiszem, józan ésszel nem lehet. Most nem is mennénk bele, de akkor meglehet, hogy a körülmények kényszerítő hatása alatt bele fogunk menni.

Még csak egy kérdésre óhajtanék kitérni, a melyet szintén a miniszter úr hozott fel előbbeni beszédében. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Azt mondja a miniszter úr, — úgy hiszem, Ivánka Oszkár t. képviselőtársamnak válaszolva, — hogy nem az a czélja a létesítendő vállalatnak, hogy a létező magánvállalatokat tönkretegye. Hiszen én igen jól tudom, hogy nem ez a czélja, de mit tehet róla, ha mégis tönkreteszi őket, daczára annak, hogy nem ez a czélja.

Azt hiszem, örömmel kell fogadni mindig azt, ha arról értesülünk, hogy a polgárok, a tőkepénzesek a hasznos vállalkozás terére lépnek; ha látjuk, hogy ezek a tőkék — habár szűkebb határok közt is — a vállalkozás terén érvényesülnek és működésben vannak. Akkor pedig nem az a helyes eljárás, hogy állítsunk velök szemben egy óriást, 10 millió alaptőkével és minden állami szubvenczióval, hogy ez az óriás eltiporja azon apró vállalatokat, hanem az lenne a feladat, hogy hívjuk össze, egyesítsük ezen apróbb vállalatokat, és azokból gyúrjunk egy nagyobb erejű szervezetet, a melyet azután, ha kell, bővítsünk, tágítsunk ki, és adjunk neki állami támogatást. Én úgy vettem ki a t. miniszter úr beszédéből, hogy ő kicsinyli ezeket a vállalatokat. Nincsenek az adatok a kezemben, de a kereskedelmi miniszteriumnak 1892. évi, tehát két év előtti jelentése szerint e magánvállalatok kezében 53 kerekes, és 51 csavargőzhajó volt forgalomban a Dunán. Azt hiszem, hogy ezek száma azóta még szaporodott, és vannak még egyéb járművek is. Van tehát 104 darab gőzhajó, azt hiszem, ez még sem oly kicsinység, hogy ezeket minden lelkifurdalás nélkül akár szándékosan, akár véletlenül tönkremenni engedhetnők.

Ezeket válaszolhatom arra, a mit a miniszter úr beszédjéből szerencsés voltam meghallani. Magára a javaslatra nézve kijelentem, hogy az államosításnak nem lévén barátja, hajlandó vagyok Ivánka t. képviselő úr határozati javaslatát elfogadni, de magát a javaslatot nem fogadom el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozást ma már nem folytathatjuk; többen vannak még szólásra felírva, ezenkivül még Ivánka képviselő úrnak is van joga zárbeszédre; méltóztassanak hozzájárulni, hogy holnap folytassuk a tárgyalást.

A holnapi ülés napirendjén lesz tehát ezen törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása; ezenkivül javaslom, méltóztassék hozzájárulni, hogy napirendre tűzhető legyen a közigazgatási és pénzügyi bizottságok jelentése, »a Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről« szóló 689. számú törvényjavaslat tárgyában. *(Helyeslés.)* A menynyiben ezt elvégeznők, esetleg a földmívelési tárcza költségvetésének tárgyalása következhetnék. Méltóztatik hozzájárulni? *(Igen!)* Ezt tehát határozatként kijelentem.

Már most, t. ház, a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, áttérünk Veszter Imre képviselő úrnak bejelentett interpellácziójára, *(Halljuk! Halljuk!)* melyet azonban Veszter Imre képviselő úr, a mint ebben a perczben értesülök, visszavonván, *(Zajos derültség, éljenzés és taps a bal- és szélsőbalon.)* az elmarad.

Minthogy méltóztatott már elhatározni, hogy a tárgyalást ma nem folytatjuk, a holnapi ülés ideje és napirendje is meg lévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

391. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi november hó 29-én, csütörtökön,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Gr. Csáky Albin igazolása. — Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Budapesti vígszinház részére 200.000 frt állami kölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Napirend. — Vallás- és közoktatásügyi miniszter benyujtja a közoktatás állapotáról szóló 23-ik jelentése első részét, a népoktatásról.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a november hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom a soproni királyi törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség szolga és fogházőri személyzetének Fabinyi Teofil képviselő által beadott kérvényét az 1893. évi IV. tcz. reájuk vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Perczel Béni jegyző: Görgey Béla, az igazoló állandó bizottság előadója!

Görgey Béla előadó: Jelentem a t. háznak, hogy az állandó igazoló bizottság Zólyom-megye breznóbányai kerületében folyó évi november hó 22-én képviselővé választott gróf Csáky Albin *(Élénk éljenzés a jobboldalon)* megbízó levelét vizsgálat alá vevén, azt rendben levőnek, és nevezett képviselőt a szokásos harmincz napi kérvényezési záros határidő nyitvatartása mellett igazolandónak jelentette ki. *(Éljenzés a jobboldalon.)*

Van szerencsém az erről szóló jegyzőkönyvet bemutatni.

Elnök: T. ház! Az igazoló állandó bizottság gr. Csáky Albin képviselő urat harmincz nap fentartásával igazolván, a harmincz nap fentartásával igazolt képviselők jegyzékébe fog iktattatni, és tekintettel a számarányra, a IV. osztályba soroltatik.

Következik a napirend: a magyar folyam és tengerhajózási részvénytársaságra vonatkozó törvényjavaslat (Irom. 704) általánosságban való tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Gróf Apponyi Albert!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Apponyi Albert: Felszólalásra indít annak a súlyos felelősségnek átérzése, melylyel az e tárgyban adandó szavazat össze van kötve, és némileg az én személyes helyzetem is, a

Digitized by Google

melyre a t. miniszter úr tegnapi beszédében a nélkül, hogy engem megnevezett volna, czélzott, midőn a Dunagőzhajózási társasággal kötött kartell előterjesztésére vonatkozó indítványunkkal szemben felhozta azt, hogy egy pártnak felkérésére ő ezen párt bizalmi férfiainak készségesen megengedte a betekintést a kartellbe. *(A kereskedelmi miniszter tagadólag int.)* Igy mondotta a t. miniszter úr.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Rendelkezésre bocsátottam.

Gr. Apponyi Albert: Az a párt, a melyre a miniszter úr czélzott, épen az, a melyhez nekem tartozni szerencsém van. És azért két irányban óhajtok a kérdéssel foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Először is iparkodom magát a tárgyat megvilágítani, és azután a mi eljárásunkat ezen kérdéssel szemben tőlem telhetőleg igazolni. *(Halljuk! Halljuk!)* A tárgy a legfontosabbak egyike, a melyek a magyar közgazdasági politika mezején egyáltalában előfordúlhatnak. Fontos egyfelől azon súlyos pénzügyi áldozatok szempontjából, melyek az államot sérthetik, másfelől azon közgazdasági érdekek szempontjából, melyeket most vagy sikerül biztosítanunk, vagy ha egy elhibázott lépést teszünk, hosszú időre elronthatunk. A pénzügyi áldozatok bizonyára feltűnően súlyosak. Mert ha tekintjük a szubvencziónak arányát a létesítendő vállalat tőkéjéhez, vagyis a 400.000 forintnyi évi szubvenczió arányát a tíz millió tőkéhez, azt találjuk, hogy az alaptőkének 4% os kamatja ebben a szubvenczióban benfoglaltatik. De hiszen a tegnap előttem szólt t. képviselőtársaim kimutatták, hogy a törvényjavaslatban kifejezett 400.000 forintnyi szubvencziön felül még igen nevezetes lappangó szubvenczió adatik, a mennyiben, hogy csak egy pontot említsek, a magyar államvasútak hajóparkja, mely normális számítás szerint évenkint legalább 60—70.000 forintért volna bérbeadható, évi 10.000 forintért adatik ki ennek a társúlatnak. Ezáltal a szubvenczió kerek összegben 450.000 forintra emelkedik. Ha már most tekintetbe veszszük, hogy például az osztrák állam a Dunagőzhajózási társaságnak, a melynek tőkéjét pénzértékben nem tudom hamarjában kifejezni, mely azonban 122 teherszállító és 57 személyszállító gőzössel és 800 vontató hajóval bir, holott a mi társúlatunk a kormány indokolása szerint is csak 30 gőzössel és 200 vontató hajóval birna, ha mondom, tekintetbe veszszük, hogy ennek az aránytalanúl nagyobb szabású társúlatnak az osztrák állam csak 250.000 forint direkt szubvencziót, és 250.000 forint kamatnélküli előleget ad, már ez is illusztrálja azon pénzügyi áldozat nagyságát, a melyet a magyar állam ad. *(Úgy van! a baloldalon.)* Igaz ugyan, hogy lényeges körülmények állanak ezzel szemben. A Dunagőzhajózási társúlat fentartotta magának a díjképzés függetlenségét, holott az alakítandó magyar részvénytársaság a díjképzés tekintetében teljesen alárendeli magát a kereskedelmi miniszternek. Az is igaz, hogy egy konszolidált, régi, nagy pénzerővel, nagy hajózási és kommerczionális tapasztalattal és összeköttetéssel biró társúlat kisebb mértékben szorúlt az állam támogatására, mint egy újonnan alakúlt társúlat, melynek az egész vonalon még talán tanpénzt kell fizetnie s új összeköttetéseket kell teremtenie. De mindezek daczára meg kell vallani, hogy a tőkének $4^1/_2$%-jára menő fix-szubvenczió és ennek tetejében az 5%-nak garantirozása legalább abban az alakban, hogy a mennyiben a társúlati tőke 5%-ot nem jövedelmez, a szubvenczió 50.000 forinttal felemeltetik, és még azonkívül a tőkebiztosítás, mindez az állam részéről oly nagy mértékű engagement, és oly nagy áldozatokat jelent, melyekről nem mondom, hogy jogosúlatlanok, nem mondom, hogy a megoldandó problema fontossága ezeket nem indokolják, de mindenesetre olyanok, a melyek kötelességünkké teszik, hogy nagyon közelről megnézzük, hogy a társúlat szervezete egészben véve megfelel-e a czélnak? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Erre indítanak minket azon figyelmeztetések is, a melyek a ház minden oldaláról felhangzottak, és a melyek jogosúltsága a miniszteri padokon is elismerést, nyert: hogy tudniillik pénzügyeink rendezett állapotát csak igen nagy gondossággal és óvatossággal tudjuk fentartani. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Ez az egyik szempont, mely a mi figyelmünket legnagyobb mértékben igénybe veszi. A másik szempont pedig, a melyre nézve a t. miniszter úr tegnapi felszólalásában kielégítő és megnyugtató felvilágosítást nem adott, és ez a létező magyar privát hajózás szempontja. A magyar privát hajózás korántsem jelentéktelen, és korántsem nevezhető annak, a mit a franczia quantité negligeable kifejezéssel szokott megjelölni. Hajóparkja igen jelentékeny, jelentékenyebb — együtt véve — mint az alkotandó magyar állami hajózási vállalat lesz. Hogy mily fontos szolgálatot teljesít a magyar privát hajózás, azt maga a miniszteri indokolás is konstatálja, midőn előadja, hogy a magyar privát hajózás által közvetített forgalom 12 millió métermázsára rúgott az utolsó évben, a mi a Dunagőzhajózási társaság által közvetített 20 millió métermázsához képest nemcsak hogy nem csekélység, hanem több, mint annak a fele. Én azt hiszem, hogy mindenki egyet fog velem érteni abban, hogy létező értékek megsemmisítése, létező tőkék elvesztése egy helyes közgazdasági politikában kerülendő a végletekig, *(Helyeslés*

Digitized by Google

balfelől.) és hogy ez a nagy hazai érték, a mely ezen privát vállalatokban fekszik, a mi törvényhozó gondoskodásunkat teljes mértékben megérdemli. Lehetnek ennél magasabb szempontok, a melyek a törvényhozást irányítják, de még ezek uralma alatt is keresnünk kellene azoknak összeegyeztetését azzal az érdekekkel, hogy a létező »bona fide« beruházott tőkéket, vállalatokat meg ne semmisítsük.

S e tekintetben igen sajnálom, hogy a kereskedelmi miniszter úr nem reagált azon eszmére, melyet Iványka Oszkár t. barátom felemlített, hogy alkalmat kellene nyújtani a magánhajózási vállalatoknak, hogy tőkéjükkel, illetőleg hajózási felszerelésükkel, a mennyiben saját existenciájukat tovább tarthatónak nem vélik, belépjenek az újonnan alakítandó vállalatba. Ez igen nagyfontosságú szempont, a melynek elhanyagolása talán még a forgalomban is meg fogja magát boszúlni, a mennyiben két kartellben álló társulat fogja a Dunán monopóliumát gyakorolni, s esetleg a még most létező verseny is meg fog szűnni. Mind e szempontból a kérdésnek ezen oldala több figyelmet érdemel, mint a minőbe azt a kormány előterjesztése és a miniszter úr tegnapi nyilatkozata is részesítette.

Ez, t. ház, hogy úgy mondjam, a javaslatnak teherszámlája, és hogy ezen teherszámla igen súlyos, azt, gondolom, mindenki el fogja ismerni. Már most, ha ily súlyos teherszámlával állunk szemközt, a törvényhozói kötelesség megkívánja azt, hogy teljes meggyőződést szerezzünk arról, vajjon ezen teherszámlával szemben fontosságára, horderejére nézve azt túlhaladó nyereségszámla van-e? Szóval abban a helyzetben kell lennünk, hogy teljesen megbírálhassuk, teljes megnyugvással mondhassuk, hogy az a nagy forgalmi czél, melynek megvalósítását a kormány törvényjavaslatában a vállalat megalakításával maga elé tűzte, valóban el fog-e éretni; mert ennek teljes tudása nélkül — én legalább — lehetetlennek tartom, hogy ezen nagy direkt és indirekt terhek elvállalásához hozzájárúljunk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elismerem, t. ház, hogy a mily nagy felelősséggel jár a pozitiv szavazat:, ép oly nagy felelősséggel jár a negativ szavazat. Eszembe jut ennél az alkalomnál néhai külügyminiszterünk, később londoni nagykövetünk, gróf Beust szellemdús mondása, a ki, midőn Londonba nagykövet volt, az akkori külügyminiszternek, lord Derby-nak, a három császár-szövetség keleti politikájának egyik megnyilatkozását, a berlini memorandumot, azzal a kéréssel nyújtotta át, hogy az angol kormány ahhoz hozzájárúljon.

Az angol külügyminiszter azt válaszolta neki, hogy meg kell fontolni a kérdést, mert ily lépéshez való hozzájárúlás igen nagy felelősséggel jár. A nagykövet erre, igen szellemesen, azt felelte a külügyminiszternek, hogy teljesen elismeri, hogy a hozzájárúlás nagy felelősséggel jár, de bátor őt arra figyelmeztetni, hogy a hozzá nem járúlás ugyanannyi felelősséggel van összekötve.

Elismerem, hogy ezzel a törvényjavaslattal szemben is ugyanabban a helyzetben vagyunk. A forgalmi czélok, a melyeknek megvalósítását ezen törvényjavaslat magának czélúl kitűzte, oly fontosak, oly szükségszerűek, hogy azoknak megakasztása szintén igen nagy felelősséggel jár. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* És én, t. ház, mindjárt megmondom, hogy miben értek egyet a törvényjavaslat álláspontjával. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a törvényjavaslat álláspontjával egyetértek abban, hogy különösen most, midőn a felső Duna-szabályozás munkálatai befejezésükhöz közelednek, s midőn az al-Dunán a hajózási akadályok elhárítása szintén küszöbön áll, szóval midőn a Duna a maga egész forgalmi jelentőségét most nyeri meg voltaképen: a magyar állam, a magyar közgazdaság önálló, tisztán nemzeti közgazdaság érdekét képviselő hajózási vállalat nélkül nem létezhet. Elismerem tehát, hogy e tekintetben intézkedés szükséges. Abban a tekintetben is osztozom a törvényjavaslat álláspontjában, hogy én privát vállalkozásra bízását a hajózási vállalatnak helyesebbnek tartom, mint annak állami rezsiben való megindítását.

De azután gondosan latolgatván és mérlegelvén azt az előbb általam felvetett kérdést, vajjon e nagy terhekkel szemben egy megfelelő és túlnyomó jelentőségű nyereségszámla áll-e, arra az eredményre jutottunk mindnyájan, hogy erre a kérdésre nem vagyunk képesek válaszolni a Dunagőzhajózási társasággal kötött kartellnek ismerete s beható bírálata nélkül. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez nem részletkérdés. Mert a mi czélunk micsoda? Czélunk a magyar forgalmat emanczipálni, illetőleg Magyarországnak a dunai forgalom mezején hatalmi állást biztosítani, oly hatalmi állást, mely semmi más érdek által nem feszélyezve, tisztán a magyar közgazdaság érdekében érvényesűljön. *(Helyeslés a baloldalon.)* E czélból készűlünk áldozatokat hozni, e czélból terheljük meg az állampénztárt igen nagy obligókkal, s e czélból készűlünk egy oly lépésre, a mely talán igen nagy kárára lesz tiszteletreméltó érdekeknek, eddig sikeresen folytatott privát vállalkozásnak. És midőn ezt a lépést megteszszük, mely lépés, ha jól történik meg, áldásos lehet közgazdasági fejlődésünkre, ha azonban a megindúlásnál hiba van benne, ez meg fogja magát boszúlni hosszú éveken át, s e hibát eliminálni a legnagyobb nehézségek-

Digitized by Google

kel fog járni, mondom, midőn e lépést megteszszük, azt a hírt veszszük a kormány előterjesztéseiből, hogy az újonnan alakítandó magyar gőzhajótársaság kartellt kötött a Dunagőzhajózási társasággal. Ezt a tényt a múltnak megvilágításában kell néznünk. Hisz a Dunagőzhajózási társaságnak forgalmi politikája volt az, a mely Magyarország közgazdasági érdekeit soha nem tudta kielégíteni, mely Magyarország közgazdasági érdekeihez soha sem tudott simúlni, s melynél mindig olyan, részint kommercziális, részint politikai természetű befolyások is érvényesültek, melyek útjában állottak annak, hogy e társaság a magyar forgalmi érdeket bona fide szolgálja; a Dunagőzhajózási társaságnak forgalmi politikája volt — hogy úgy mondjam — az a tengely, mely körül az egész dunai hajózási kérdés Magyarország szempontjából forgott; a Dunagőzhajózási társasághoz való viszonyunk szabályozása volt az a kérdés, a melylyel foglalkozott minden magyar közgazda, a ki a vízi szállításnak fontosságát kellő világításba helyezni iparkodott, és azt a nemzettel megértetni törekedett. A Dunagőzhajózási társaság politikája domináló helyet foglalt el közgazdasági kérdéseink összegében. Már most e kartell van hivatva arra, hogy Magyarország viszonyát a a Dunagőzhajózási társasághoz szabályozza; ez a kartell tartalmazza magában azokat az intézkedéseket, a melyekből kiviláglik, vajjon a Dunagőzhajózási társaság simúlt-e közgazdasági politikánk követelményeihez, s vajjon, a mennyiben nem simúlt közgazdaságunk követelményeihez, módjában van-e az újonnan alakítandó magyar társúlatnak, hogy a versenyt vele győzelmesen felvegye; szóval, vajjon a Dunagőzhajózás helyzete tényleg szanálva van-e, az tisztán attól függ, hogy milyen az a megállapodás, a mely a Dunagőzhajózási társasággal létrejött? *(Helyeslés balfelől.)* Ez a kérdésnek lényege. Ennek ismerete nélkül teljes lehetetlenség válaszolni azon kérdésre, vajjon nyerünk-e a forgalmi politika szempontjából oly ellenértéket, a milyen azokat a nagy áldozatokat ellensúlyozza, a melyeket beszédem elején röviden ecseteltem.

És most, t. ház, azt kívánják tőlünk, hogy nagy felelősséggel összekötött akár pozitiv, akár negativ szavazatunkat adjuk, a nélkül, hogy a kérdés lényegét ismerjük, a nélkül, hogy ismerjük azt a pontot, a melytől függ annak eldöntése, hogy helyes vagy helytelen lépést teszünk-e? Erre, t. képviselőház, hajlandók nem vagyunk. Mi, a magunk részéről, a legnagyobb lelkiismeretességgel foglalkoztunk ezzel a tárgygyal; mi nem tekintettük azt pártszempontból, hanem egyéni törekvésünk oda irányúlt, hogy magunknak objektiv itéletet tudjunk alkotni a tervbe vett lépés czélszerűségéről, vagy czélszerűtlenségéről. S midőn erre komolyan és lelkiismeretességgel törekedtünk, akkor jutottunk ahhoz az eredményhez, hogy a Dunagőzhajózási társasághoz való viszonyunk képezi tulajdonképen a kérdés megitélésének súlypontját. Mert, t. ház, a pénzügyi bizottság jelentése elmond nekünk a kartell tartalmából annyit, hogy az új vállalat a maga díjszabási szabadságát a Dunagőzhajózási társasággal szemben fentartotta. Ez lehet, t. képviselőház, igen jó, de nem szükségképen az, mert ezzel össze van kötve természetesen a viszonosság is, tudniillik az, hogy a Dunagőzhajózási társaság is a maga díjszabási szabadságát fentartotta. *(Úgy van! balfelől.)* Már most annak a mérlegelése, hogy ez a kölcsönösen fentartott díjszabási szabadság minket versenyképesekké tesz-e, a mi hatalmi pozicziónkat megállapítja-e abban a mértékben, a melyben azt meg kell nyernünk, a megállapodásnak részleteitől, sok oly mellékkörülménytől függ, melyet a t. ház nem ismer. Végre is a kartell . . . *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek! *(Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: . . . csupán a forgalom jövedelmének megosztására vonatkozik; de nagyon természetes, hogy a hol a kartell a forgalom jövedelmének megosztására vonatkozik, ott az illető tényezők arra törekszenek, hogy a forgalmat in natura már megoszszák, mert egyik sem akar több terhes szolgálatot magára vállalni, mint a mennyinek jövedelmét élvezi. Igy tehát a Dunagőzhajózási társúlatnak díjszabási szabadsága épen ezen vállalat hatalmi állásánál fogva, ha nem is jogilag, de a kommercziális elvek, a kommercziális kezelésnek, a nyereségre való törekvésnek törvényei szerint vissza fog hatni az újonnan alkotandó magyar gőzhajózási társúlatnak díjszabási politikájára is. *(Úgy van! balfelől.)*

Ezek, t. képviselőház, mind olyan részletkérdések, a melyeket csak annak illusztrálására hoztam fel, hogy lehetetlen a kérdésben tisztában látni a Dunagőzhajózási társasággal kötött szerződésnek ismerete nélkül. *(Zaj. Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Apponyi Albert: És már most azt mondja a t. miniszter úr, hogy a kartellek, a Dunagőzhajózási társasággal kötött szerződések az előadónál vannak, és hogy minden képviselő azokba betekinthet, a mint hogy tényleg elvbarátainknak megbízásából ketten, Horánszky Nándor t. barátom és én azokba be is tekintettünk, azokat átolvastuk. Vagy egy órán át kezeink közt volt ez a négy vagy öt darab szerződés, mely a viszonyt szabályozza. Az eredmény pedig a következő. A t. ház talán el fogja ismerni, hogy nem vagyunk közgazdasági kér-

Digitized by Google

désekben egészen járatlanok, *(Derültség balfelől.)* hogy e téren bizonyos felfogási képességgel rendelkezzünk; az a tanúlmány pedig, a mit mi ketten ez idő alatt tehettünk, épen elég volt arra, hogy minket meggyőzzön kettőről. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első az, hogy oly diszkrét természetű üzleti megállapodások, melyeket az ügy érdekében a nyilvánosságtól el kellene vonni, azokban a szerződésekben bizony nem foglaltatnak; a második pedig az, hogy mi nem vagyunk képesek, és talán a képviselőháznak igen kevés tagja fog az üzlet ezen ágában elég jártassággal birni, hogy képes legyen ezen megállapodásoknak közgazdasági és forgalom-politikai fontosságát megbírálni a nélkül, hogy huzamosabb időn át foglalkozzék velük, a nélkül, hogy azokat szakavatott, tapasztalt férfiakkal, a ház körén belül és kívül, megbeszélné. *(Helyeslés balfelől.)* Ennek folytán azt voltunk kénytelenek t. elvbarátainknak mint tanúlmányunk eredményét jelenteni, hogy bővebb és behatóbb tanúlmányokra van szükség, ha teljes lelkiismeretességgel ki akarjuk mondani, hogy az a megállapodás jó, vagy ki akarjuk mondani, hogy az a megállapodás rossz.

Ebben a helyzetben, t. ház, az egyszerű logika arra az álláspontra vitt minket, a melynek t. képviselőtársam, Ivánka Oszkár, kifejezést adott határozati javaslatában. Mi nem foglalunk el princzipiális, ellentétes álláspontot a probléma megoldásának formájával szemben, nem erőltetjük az állami vállalkozást, nem irtózunk a szubvenczionált priváttársúlat eszméjétől, nem perhorreszkáljuk a Dunagőzhajózási társasággal való megegyezésnek elvét sem, ha az jó és közgazdasági érdekeinket nem veszélyezteti. Mi az egész kérdést nem fújjuk fel politikai szempontból; mi azt a legnagyobb objektivitással közgazdasági és forgalmi érdekeink szempontjából vizsgáljuk. De azt megkívánjuk azután, hogy ezen objektiv ítélet megállapítására minden adat rendelkezésünkre bocsáttassék. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Ha a t. kormány ettől vonakodik, ha azon adatokat, melyek nélkül az objektiv megitélés megnyugvással lehetetlen, rendelkezésünkre bocsátani nem akarja, akkor a t. kormány az, a mely, midőn a leglényegesebb momentumot titokban tartja, bizalmi kérdéssé alakítja át a javaslatot. Ebben az esetben azután, igen természetesen, kénytelenek leszünk a javaslat ellen szavazni.

Azért újra kérem a t. kormányt, és kérem a t. házat, ne méltóztassék a kérdést az objektiv megítélés alapjaitól mesterségesen elterelni *(Helyeslés balfelől.)* azáltal, hogy a szükséges információkat a háznak meg nem adja. *(Helyeslés balfelől.)* Méltóztassék lehetővé tenni, hogy teljes megnyugvással, tisztán közgazdasági és forgalmi érdekeink szempontjából adhassuk meg szavazatunkat. Ha ezt a t. kormány és a t. többség nem hajlandó tenni, akkor, igen természetesen, mi sem tehetünk egyebet, mint hogy az ugrást a sötétbe megtagadjuk a magunk részéről és a törvényjavaslat ellen szavazzunk. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani, t. ház? Senkisem kíván szólani? Akkor a vitát bezárom. Ivánka Oszkár képviselő urat illeti a zárszó.

Ivánka Oszkár: T. ház! A gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam által elmondottak után valóban felesleges, hogy hosszasabban foglalkozzam e kérdéssel. Ő teljesen kimerítette azt, és azon álláspontón van, melyet a házban tegnap én is képviseltem, és melynek kifolyása az volt, hogy határozati javaslatomát benyujtottam.

Röviden ismétlem, a mit gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam előttem már elmondott, hogy a t. kereskedelmi miniszter úr reflexióiban, melyeket felszólalásomra tegnap tett, nem válaszolt több kérdésre, melyekre tőle a választ elvártam volna. Ilyen a magánhajózás kérdése is, melyről egyszerűen csak annyit jegyzett meg, hogy az állami vállalatnak nem czélja az, hogy a magánhajózást tönkre tegye. Ezt a t. miniszter úr teljesen beismeri, de kérdés, mi lesz az eredmény? Ha ma nem tudnak fennállani a Dunagőzhajózási forgalom érdekében, nemzetközi különbség nélkül, csak szubvenczionált vállalatok; és ha már most ezen szubvenczionált vállalatok számát egygyel szaporítjuk, a mely, tőkéjéhez mérten, óriási szubvencziót kap, sőt melynek tőkéje is biztosíttatik: akkor azt hiszem, ennek természetszerű következménye lesz, hogy a magánvállalatok tönkre mennek, vagy igen érzékenyen fogják a súlyát érezni ezen új vállalatnak, mely ily körülmények közt létesült. Minthogy ezeket tönkre tenni nem lehet czél, és minthogy egy ily vállalat annál nagyobb erőt képvisel, mennél nagyobb az üzleti tőkéje, nem látom át, miért ne lehetne kisérletet tenni és kombináczióba venni azt, hogy a magánhajózási vállalatok ezen új szubvenczióval létesítendő vállalatnak körébe egy vagy más megfelelő módon bevonassanak, úgy például, hogy ez az üzleti tőke felemeltessék. A mit a t. kereskedelmi miniszter úr arra vonatkozólag mondott, hogy a Dunagőzhajózási társasággal kötött egyezmény az előadó úrnál betekinthető, erre szintén alapos megjegyzéseket tett az előttem szóló gr. Apponyi Albert t. képviselő úr. Azt hiszem, eltekintve attól, hogy nem is egészen komoly dolog oda útasítani a képviselőházat, hogy egyenkint, szinte proczesszióban vándoroljon az előadó úrhoz, és ott megtekintse a szerződéseket, ez még azt a felfogást is involválja, hogy a ki bennem bízik,

Digitized by Google

az meg fogja szavazni előterjesztésemet a nélkül, hogy abba közelebbről betekintene. Mert, ha a t. ház kellő komolysággal foglalkoznék a dologgal, valóban az előadó úr igen szorult helyzetbe jutna s nem tudom, szakíthatna-e kellő időt előadói tisztjére akkor, mikor talán éjjelnappal kénytelen volna a betekintéseknél jelen lenni. *(Derültség balfelől.)* Tehát ez egyszerűen fizikai lehetetlenség, de különben is a mi kötelességünk nem az, hogy proczesszióban tanúlmányozzuk az ily fontos kérdések legfontosabb részét képező anyagát, hanem teljes joggal megkövetelhetjük azt, hogy akkor, midőn a legnagyobb jóindúlatot mutatjuk ki a törvényjavaslat alapelveivel szemben, a midőn a priori kijelentjük, hogy ha közgazdasági érdekeink kellő képviseltetéséről van szó, nem rettenünk vissza a legnagyobb áldozatokból sem, mód nyujtassék nekünk arra, hogy mérlegeljük azt pro és kontra. Ezzel szemben a t. miniszter úr azt sem mutathatta ki, hogy e tárgyalások néhány napig való elhalasztása bármily veszélylyel, közgazdasági vagy politikai hátránynyal járna. Kérdem tehát, méltóztassék megmondani, mi lehet az a fontos ok, — a mit el nem hiszek, mert az elmondottak alapján bizom abban, hogy a t. miniszter úr határozati javaslatomat el fogja fogadni — melynél fogva azon kartell-szerződés betekintése ránk nézve lehetetlenné tétetik? *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Annyival inkább szükségesnek tartom e kartell-szerződés betekintését, s azt, hogy a képviselőház és közvélemény megnyugtattassék, mert a t. miniszter úr kielégítő választ adott azon kérdésemre, melyet a Dunagőzhajózással kötött szerződés megszüntetése iránt hozzá intéztem, és én köteles is vagyok elhinni, s el is hiszem a mit erre nézve mondott. Ha ez így áll, ha e szerződésekből különös, és azelőtt nem létezett előnyök nem hárúlnak arra a társúlatra, akkor annál csodálatosabb, hogy a kartellszerződés megkötése óta annak részvényei oly óriási mértékben emelkedtek, s akkor ezen árfolyam-emelkedés kulcsát nem lehet másban találni, mint azon kartell-szerződésnek előttünk ismeretlen határozataiban. Különben is, mint a t. miniszter úr szives volt tegnap megmondani, mind a két társaságnak, úgy az újonnan alapítandónak, mint a meglevő szabadalmazott osztrák gőzhajózási társaságnak egyik hivatása az, hogy különösen alimentálják a magyar államvasútak és osztrák államvasútak gazdasági forgalmát; ezen alimentáczióból 60% jut a Dunagőzhajózási társúlatra, 40% pedig az újonnan létesítendő társúlat fentartására. Ha már most veszszük azt, hogy mily óriási kontingens a magyar államvasútak hálózata, és itt épen az, a mely a dunai gőzhajózási társasággal forgalmi összeköttetésben van, a mely viszont az osztrák államvasútakkal áll ilyen kapcsolatban: akkor azt fogjuk látni, hogy az osztrák gőzhajózási vállalatnak aránytalanúl nagyobb előnyöket szándékozuuk itt biztosítani.

Én ezeket csak azért hoztam fel ismételve, mert a súlyt arra helyezem, hogy ilyen fontos kérdés elbírálásánál nem elég azt mondani, hogy nekünk nem szükséges a kartell-szerződéseket ismernünk, mivel vannak román és szerb szerződések, a melyeket nem ismerünk. Azokat csakugyan nem szükséges ismernünk; de miuthogy ezt igenis kell, hogy ismerjük: kérem a t. miniszter urat, sziveskedjék megnyugodni abban, hogy a törvényjavaslat tárgyalása 1—2 nappal elhalasztassék. Méltóztassék minket is azon helyzetbe hozni, hogy a legnagyobb okjektivitást tanúsítva hozzájárúlhassunk szavazatunkkal egy helye, törvény megalkotásához. Ezzel ismételten kérem, kegyeskedjék a t. ház határozati javaslatomat elfogadni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A miniszter úr fog még szólani!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy mindenekelőtt azon meritoriális észrevételekkel foglalkozzam, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyeket gr. Apponyi Albert t. képviselő úr szíves volt előadni.

Ő különösen két szempontból kifogásolta a bemutatott törvényjavaslatot, és jelezte aggályait; először a pénzügyi áldozatok szempontjából, másodszor pedig a magánhajózás kérdését és jövőjét illetőleg.

A pénzügyi áldozatokra nézve azt mondta a t. képviselő úr, hogy azok súlyosak, és még emeli ezen áldozatokat azon csekély bérösszeg, a melynek fejében az államvasúti hajók a létesítendő magyar hajózási vállalatnak bérbe adatnak. Utalt különösön arra, hogy ha parifikáljuk a Dunagőzhajózási társaságot az osztrák kormány által adott segélylyel, akkor az a segély, mely a magyar hajózási társaságnak adatik, igen magasnak látszik. A mi, t. ház, ezt az osztrák gőzhajózási társaságnak az osztrák kormány által adatott segélylyel való összehasonlítását illeti, méltóztassék figyelembe venni, hogy igaz ugyan, hogy az osztrák Dunagőzhajózási társaságnak . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: . . . összes tőkéje jóval nagyobb, mint lesz a magyar gőzhajózási vállalaté, és hogyha így összehasonlítjuk a szubvencziókat, akkor aránytalanság mutatkozik, de másfelől méltóztassék azt is tekintetbe venni, hogy a Dunagőzhajózási társaságnak a tőkéjében egy igen jelentékeny vagyont reprezentálnak oly értékek, a melyek nem a hajózási vállalat tulajdonképi tartozékai mert hisz a Dunagőzhajózási társaság tőkéje

Digitized by Google

hez tartoznak a mohács-pécsi vasút, továbbá a pécsi szénbányák, a melyek a társaság egész tőkéjének felénél jóval nagyobb összeget képviselnek. Ha számításba veszem azt az összeget, a mely hajókba van befektetve, akkor körülbelül 14—15 millió forintnyi értékről van szó, és ennélfogva csakis ezen összeghez lehet hasonlítani azt az 500.000 forintnyi szubvenciót, illetőleg azt az 250.000 forintnyi szubvenciót, és 250.000 forintnyi kamatnélküli előleget, mely az osztrák kormány által adatik. És ha ezt veszszük figyelembe, akkor az a szubvenczió, melyet a magyar hajózási vállalatnak adunk — tíz millióhoz 4% — egyáltalában túlzottnak, vagy magasnak nem mondható. *(Helyeslés jobbfelől.)* De igen helyesen utalt az igen t. képviselő úr azon lényeges különbségre, mely a magyar hajózási vállalatnak és a Dunagőzhajózási társaságnak az illető államhoz való viszonyában fekszik. Míg ugyanis a bemutatott szerződés értelmében a magyar hajózási vállalat díjszabás tekintetében teljesen alá van rendelve a magyar államnak, illetőleg kormánynak, olyannyira, hogy szükség esetén, midőn magasabb forgalmi érdek indokolja, a kormány kívánságára ezen magyar hajózási vállalat köteles lemenni az önköltségi díjtételekig, szóval minden haszon nélkül köteles járni: addig az osztrák Dunagőzhajózási társaságnak díjszabási szabadsága teljes mértékben fenn van tartva az állammal szemben, és ennélfogva ez természetesen kifejezést nyer ennek bevételeiben. A mellett, t. ház, azoknál a financziális áldozatoknál, a melyeket a törvényjavaslat, illetőleg szerződés értelmében a magyar hajózási vállalat javára hoznánk, figyelembe veendő még az is, hogy az állam a magyar hajózási vállalat tiszta jövedelmében szintén részesülni fog, nevezetesen az 5%-on felüli jövedelemnek a bemutatott szerződés értelmében 1/4 részében, a 7%-on felüli jövedelemnek pedig felében. Ez is igen jelentékeny előny az államra nézve, illetőleg alkalmas mérsékelni azon financziális áldozatokat, a melyeket a szubvenczió által hozunk.

A mi a magánhajózás kérdését illeti, melyre Ivánka t. képviselő úr ismételten utalt, már tegnap kimutattam, hogy igaz ugyan, hogyha a magánhajózás által ellátott forgalmat, ide értve az állami vállalatokat is, a maga összeségében tekintjük, jelentékeny forgalom közvetítéséről van szó; de ha különbséget teszünk egyes vállalatok között, és nevezetesen ezen forgalmak természete között, akkor a tulajdonképeni magánhajózás igen csekély összegre redukálódik. Kezemben van a hivatalos kimutatás a magyar korona országai területén létező gőzhajózási vállalatok és engedélyesek gőzhajóiról. Ezen vállalatoknak legnagyobb része tulajdonképen számításba sem jöhet egy kereskedelmi forgalomnál vagy egy magyar hajózási vállalat létesítésénél, Itt van a Balatontavi gőzhajózási részvénytársaság, mely négy gőzössel szerepel, a Dráva hajózási-társaság, mely egy czég rendelkezése alatt állva, egész külön üzletet folytat a Drávamentén, a melyet tehát e keretbe bevonni nézetem szerint alig lehet, mert egész más rendeltetése van, és nem is érintetik ezen magyar gőzhajózási vállalat létesítése által; itt van a Ferencz-csatorna gőzvontatási vállalat, melynek három gőzöse van és szintén egész más feladatoknak szolgál; itt vannak a csavargőzös vállalatok; azután az aldunai Vaskapu-szabályozási vállalat Orsován négy gőzössel, mely igen jelentékeny forgalmat bonyolít le, de a melynek külön rendeltetése van; továbbá a Dévény-radványi hajózási vállalat, mely kilencz gőzössel rendelkezik, de megint egészen külön feladatai vannak, mely tehát a kereskedelmi forgalomban számításba szintén nem jön; a Gregersen- és több ily vállalkozók hajói stb. Ha tehát számba veszem azokat a hajózási vállalatokat, a melyekről itt szó lehet, igen kevésre redukálódik a szám, mivel csak 2—3-ról lehet szó, melyek esetleg egy létesítendő magyar hajózási vállalatnál kombináczióba jöhetnek.

Egyébként, t. ház, azon kérdésre, melyet Ivánka Oszkár t. képviselő úr felvetett, és melyre Apponyi képviselő úr is utalt, hogy miért ne lehetne megfontolás tárgyává tenni azt, hogy egy vagy más módon ezen magánhajózási vállalatok közül némelyiket nem lehetne-e beolvasztani a létesítendő magyar hajózási vállalatba, nem habozom kijelenteni, hogy ezt én már megfontolás tárgyává is tettem, és ettől én elvileg nem is idegenkedem, de igen természetesen kötelező nyilatkozatot ebben az irányban nem tehetek, . . . *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: . . . mert hiszen ez az illető vállalatok közti megegyezéstől függ. De ismétlem: az én intenczióimnak az tökéletesen megfelel, hogy ezen magánhajózási vállalatok közül egyikmásik egy vagy más módon bevonassék a létesítendő magyar hajózási vállalat keretébe.

Attérek, t. ház, már most azokra, a miket Apponyi Albert t. képviselő úr a Dunagőzhajózási társasággal kötött kartellre vonatkozólag méltóztatott mondani. *(Halljuk! Halljuk!)* És itt méltóztassék megengedni azt az észrevételt, hogy úgy látszik, a megállapodások természete iránt némileg tévedésben vannak a t. képviselő urak, a mennyiben például Ivánka Oszkár t. képviselő úr kartellről és szénegyezményről egyszerre beszél, pedig hát a kettő egészen különböző dolog.,

Digitized by Google

és a szénegyezmény egyáltalán nem tartozik a kartellhez. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Iványka Oszkár: Nem is vontam egy kalap alá!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Azt hiszem, t. ház, hogy ezen kartellnek, a mely egyébként eléggé ismeretes mindazok előtt, a kik ebben az irányban maguknak tájékozást akartak szerezni, .. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak beszélgetni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: ... mondom, ezen kartellnek nagyobb fontosságot méltóztatnak tulajdonítani, mint a menynyivel tulajdonképen bir. Apponyi t. képviselő úr arra utalt, hogy esetleg végzetes lépés lehet az, a melyet most teszünk, ha — mondjuk — nincsen jól megcsinálva, ha a kartell esetleg nincsen érdekeinknek megfelelően megállapítva.

Mindenekelőtt megjegyzem, t. ház, hogy ez a kartell a Dunagőzhajózási társaság és a magyar államvasútak közt és a magyar hajózási vállalat közt csak hét évre köttetett, tehát nem az egyezménynek, illetőleg a szubvenciónak egész tartamára, hanem bizonyos, nem is nagyon hosszú időtartamra; ennélfogva a mennyiben a tapasztalat egyben vagy másban annak hiányosságát mutatná ki, mindenesetre fenmarad a reviziónak a joga, hogy hosszú időre kiterjedő megkötöttségről egyáltalában nem lehet szó.

T. ház! Jójjünk tisztába magának a kartellnek természetével, tartalmával. Gr. Apponyi t. képviselő úr azért fektetett arra súlyt, mert abból a magyar államvasútak és a Dunagőzhajózási társaság közti viszonyt akarja konstatálni. Kérem, a kartellből ilyen viszonyt sohasem lehet konstatálni, mert a kartell egyszerűen forgalom-megosztási, forgalom-rendezési egyezmény, és egyáltalában nem szokatlan, vagy új dolog. A közlekedési vállalatok közt a dolog természeténél fogva a forgalmi viszonyokat rendezni kell; ebben az irányban bizonyos megállapodások létesíttetnek és a kartellek az államvasútak és más közlekedési vállalatok közt napirenden vannak, a nélkül, hogy azoknak eddig olyan fontosság tulajdoníttatott volna, hogy előbb mutattassanak be, nyomattassanak ki és osztassanak szét.

A forgalmi rendezésben, a mely ezen három közlekedési vállalat között történik, egyáltalában nincsen szó valamely nagyfontosságú viszonynak a rendezéséről. Megjegyzem, megállapodás, illetve kartell némely viszonylatokban az államvasútak és a Dunagőzhajózási társaság közt egy néhány esztendővel ezelőtt is fennállott. Ha tehát ma kötnek az államvasútak a Dunagőzhajózási társasággal kartellt forgalmi rendezésre, az egyáltalában nem új dolog. Az utóbbi években épen azért, mert szükséges volt, hogy a gőzhajózási társaságot a magyar forgalmi politika keretébe igyekezzünk belevonni: a fennállott kartellek felbontattak, illetve egy élesebb verseny fejlődött ki a Dunagőzhajózási társaság és az államvasútak közt. Most, midőn ezen viszonyok rendeztetnek, ezen versenynek további fentartása, túlhajtása, a mely közgazdasági szempontokból nem szükséges, pénzügyi szempontból kiváló eredményt szintén nem mutatott fel: nem lászott indokoltnak és szükségesnek, ennélfogva néhány forgalmi relációkban bizonyos megállapodás jött létre, a mely hasonló forgalmi viszonyok mellett az illető vállalatok közt mindig létre szokott jönni.

Egyáltalában nincsen szó arról, mintha akár a magyar hajózási vállalatnak, akár a magyar államvasútak díjszabása kifelé, vagy a belföldön való akciója, a közgazdasági érdekek szolgálatában való tevékenysége bárminemű korlátozást szenvedne, hanem bizonyos forgalmak — megmondom névszerint is, hisz a bizottságban részletesen voltak ezek tárgyalva — például a Verciorován átmenő romániai forgalom, a Szerbiával való forgalom, a szilva-forgalom, és a Bécs meg Budapest közötti forgalom, — melynek egy része ezelőtt is rendezve volt, és a melyek tekintetében csak az utóbbi években fejlődött ki élesebb verseny — kölcsönös megegyezéssel a viszonyoknak megfelelő módon rendeztetnek.

Rendeztetnek igeiglenesen, az évek bizonyos sorára, és pedig úgy, hogy egyfelől a magyar gőzhajózási társulat és az államvasútak, — e kettőt egy tényezőnek tekintve — másfelől a Dunagőzhajózási társaság között történik a rendezés. Később, ha a hatalmi viszonyok változnának, mindig van mód ezeknek megfelelő reviziójára.

Azt hiszem, e forgalmak rendezése teljesen indokolt; ezzel semminemű gazdasági érdeket nem sértünk, sőt ellenkezőleg, nézetem az, hogy e rendezés az államvasútakra nézve is csak haszonnal fog járni.

Még egy megjegyzést kívánok tenni Iványka Oszkár t. képviselő úrnak arra a ma és tegnap is tett észrevételére, hogy mégis különös, hogy a Dunagőzhajózási társaság részvényei emelkednek, és hogy ez az a főok, a melyért további kutatásokat és vizsgálódásokat méltóztatnak szükségesnek találni.

Azt hiszem, hogy valamely vállalat részvényeinek az emelkedése a törvényhozás elhatározására befolyással nem birhat. *(Ellenmondás balfelől.)*

A kérdés az, hogy az a rendezés, melyet

Digitized by Google

e javaslatban kontemplálunk, helyes-e, megfelel-e az ország érdekének? Ha a mellett, hogy a magyar gőzhajózási vállalatot megcsináljuk, — nézetem szerint jól és az ország érdekeinek megfelelően — más vállalat is képes lesz megélni, és részvényei bizonyos árfolyamot elérnek: ez minket egyáltalában nem alterálhat.

Én, t. ház, nem kutatom, hogy azok a részvények mennyire emelkedtek; a képviselő úr részéről említett számok az emelkedési arány tekintetében mindenesetre túlzottak. Különben méltóztassék megnézni a tőzsdei árfolyamokat: az utóbbi időben jelentékeny volt az emelkedés minden értékpapirnál; nemcsak azok a részvények, hanem általában az ipari és közlekedési részvények igen jelentékenyen emelkedtek. *(Nyugtalanság.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Nem kutatom, miért van ez így, de ez tény. Másfelől az is a nézetem, hogy egyikmásiknak árfolyama talán nem egészen egészséges és természetes okokra vezethető vissza. *(Úgy van! a jobboldalon.)* De ettől eltekintve, méltóztassék megnézni a hajózási vállalatok részvényeit, azok az utóbbi időben általában emelkedtek. Úgy látszik, hogy bizonyos úzus van ebben az irányban; nemcsak a Dunagőzhajózási társaság részvényei, de a Lloyd meg az Adria részvényei szintén emelkedtek az utóbbi időben. Ez egyébként egészen mellékes kérdés, mely utóvégre is a mi megítélésünk körén kívül esik.

Végül áttérek a kérdésnek formai oldalára, *(Halljuk! Halljuk!)* illetve Ivánka Oszkár képviselő úr határozati javaslatára, melynek elfogadását Apponyi Albert t. képviselő úr is ajánlotta.

Konstatálni kívánom azt, hogy a jelen törvényjavaslatra vonatkozó mindennemű részletes megállapodást az illető bizottságokban már részletesen kifejtettem, sőt a pénzügyi bizottságban már be is mutattam, és a t. képviselőháznak is napokkal ezelőtt rendelkezésére bocsátottam úgy, hogy minden képviselő meggyőződést szerezhetett magának ebben az irányban. Azok tartalmára nézve tehát minden képviselő tisztában lehet magával szavazatát illetőleg; az a körülmény pedig, hogy ezek a megállapodások még kinyomassanak és szétosztassanak, azt hiszem, aligha fogja bárkinek a szavazatát megváltoztatni.

A differenczia közöttem és Ivánka Oszkár képviselő úr között csakis formai, midőn ő ezen egyezményeknek kinyomatását kívánta. Tegnap már utaltam azokra a körülményekre, a melyek ezt nem teszik kívánatossá. Ezekhez bátor vagyok még hozzátenni, hogy az ügynek jelen stádiumában a határozati javaslat nem jelentene egyebet, mint a szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalásának elhalasztását, a mi az ügy érdekében szintén nem volna kívánatos, mert jól méltóztatnak tudni, hogy a pénzpiacz helyzete változik. Ma meg lehet csinálni azt, a mit esetleg néhány hét múlva már nem lehet megcsinálni. Az igen természetes, hogy a pénzintézetek, a melyek ezen tízmilliónyi vállalat létesítésére kötelezettséget vállaltak, ily jelentékeny kötelezettségben hosszú időn át nem maradnak, és ennélfogva nem tekinthető kizártnak, hogy a tárgyalás elhalasztása esetleg meghiusítja ezen vállalat létrejövetelét. Mert ha a tárgyalásnak elhalasztása és késlekedése következtében esetleg azok az intézetek visszavonúlnak, a melyek kötelezettséget vállaltak ezen magyar hajózási vállalat létesítésére: nekem, t. képviselőház, nagy kétségem van, vajjon fognak-e akadni más pénzügyi erők, a melyek ezen hajózási vállalatnak a létesítésére vállalkoznak.

T. képviselőház, ezek azok az indokok, a melyek miatt én a törvényjavaslat tárgyalásának elhalasztását nem tartom kívánatosnak. Akkor, midőn az egyezményeket az előadó úr útján a t. képviselőház minden tagjának rendelkezésére bocsátottam, — közbevetőleg megjegyezve még, hogy a pénzügyi bizottságban is be voltak azok mutatva, és ez hivatásánál fogva kötelességszerűen épen pénzügyi szempontból behatóan meg is bírálta a javaslatot, — én kegyeket egyáltalán nem osztogattam.

De másfelől méltóztassék megengedni, hogy viszont a miniszter sem köteles egyes képviselő bármilyen kívánságának megfelelni; hanem igenis, a t. ház kívánságának, magától értetik, mindig készséggel fogok megfelelni.

Bátor vagyok utalni arra, hogy az ügy jelen stádiumában ezen törvényjavaslat tárgyalásának elhalasztása esetleg veszélyezteti, koczkáztatja a magyar hajózási vállalat létesítését. Már pedig, ha e törvényjavaslat alapján nem fogjuk tudni megcsinálni a magyar hajózási vállalatot, kétlem, hogy képesek leszünk-e azt egyáltalában megcsinálni. Ennélfogva mindenkit, a ki az önálló magyar hajózási vállalatnak barátja, arra kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve. Beadatott szemben a pénzügyi bizottság javaslatával, mely a törvényjavaslatot a tárgyalás alapjául elfogadni javasolja, két határozati javaslat. *(Zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek. Méltóztassanak a határozati javaslatokat meghallgatni. *(Zaj.)* Csendet kérek.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa Ivánka Oszkár határozati javaslatát).*

Elnök: Méltóztassék meghallgatni a Sima

Digitized by Google

Ferencz képviselő úr által beadott határozati javaslatot.

Bartók Lajos jegyző: *(olvassa Sima Ferencz határozati javaslatát).*

Elnök: T. ház! Minthogy az Ivánka képviselő úr által beadott határozati javaslat elhalasztás jellegével bír, azon nézetben vagyok, hogy először is erre teszem fel a kérdést. Arra fogunk szavazni: méltóztatik-e a t. ház az Ivánka Oszkár t. képviselő úr határozati javaslatát elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* A mennyiben elfogadtatnék, természetes, annak értelmében lesz a miniszter útasítandó a szerződés beterjesztésére, s ez idő szerint a törvényjavaslatot tovább nem tárgyaljuk. A mennyiben el nem fogadtatnék, felteszem a kérdést a pénzügyi bizottság javaslatára, szemben a Sima Ferencz képviselő úr által beadott határozati javaslattal.

Úgy gondolom, ez megfelel a házszabályok rendelkezésének. A kérdés tehát az: méltóztatnak-e Ivánka Oszkár képviselő úr határozati javaslatát elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik az Ivánka Oszkár képviselő úr által beadott határozati javaslatot elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

Kisebbség. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy azt elvetettnek jelentsem ki; vagy méltóztatnak kívánni, hogy föltehessem az ellenkezőre a kérdést? *(Nem!)*

Most már a kérdés az: méltóztatnak-e a pénzügyi bizottság javaslatának megfelelően a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen, vagy nem? Ha ezt méltóztatnak elfogadni, azon esetben Sima Ferencz képviselő úr határozati javaslata elesik; ha pedig méltóztatnak el nem fogadni, azon esetben Sima Ferencz képviselő úr határozati javaslatát elfogadottnak jelentem ki.

A kérdés az: méltóztatnak-e a pénzügyi bizottság szövegezése szerint a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a törvényjavaslatot elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége, és igy a Sima Ferencz képviselő úr által beadott határozati javaslat mellőzésével a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a pénzügyi bizottság szövegezése szerinti törvényjavaslat részletes tárgyalása.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, mely észrevétel nélkül elfogadtatik. Olvassa az 1. §-t).*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztatik elfogadni az 1. §-t?

Bartók Lajos jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. ház! *(Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget)* Csendet kérek, t. ház! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Kérem a képviselő urakat, ne beszélgessenek épen a szónok háta megett. *(Csenget.)* Méltóztassanak helyöket elfoglalni. *(Folytonos zaj.)* Kérem a t. képviselő urakat, sziveskedjenek nem beszélgetni. Tegyék lehetővé a tanácskozást. *(Halljuk! Halljuk!)*

Sima Ferencz: T. ház Azon elvi álláspontból kifolyólag, a melyet határozati javaslatom benyújtásakor úgy én, mint azon párt, melynek nevében szólottam, a szőnyegen lévő törvényjavaslattal szemben elfoglaltam, a javaslat részletenkénti beható tárgyalásába nem bocsátkozunk; egyet azonban már az általános vitánál kiemeltünk, úgy ezen párt részéről kimutatni, mint az ellenzék minden árnyalata kidomborította ezt, hogy az állam által alakítandó részvénytársaságnak nyújtandó állami szubvenczió oly nagy, a mely szinte kivételes, mondhatnám példátlanúl áll az állami segélyezéssel alakúlt társúlatok életében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az általános vita során két körülmény különösebben kiemeltetett; kiemeltetett nevezetesen az, hogy az alakítandó részvénytársaság évenkint 400.000 frt állami szubvenczióban részesül, de egyúttal hangsúlyoztatott az is, a mi a törvényjavaslat kiegészítő részét képező szerződésben külön kiemelve és feltüntetve nincs, hogy az állam át fogja adni a magyar hajózási vállalatnak a magyar államvasútak hajóparkját, még pedig, miként a pénzügyi bizottság tárgyalásaiból kitűnik, évi 10.000 frt haszonbér mellett. Ha már most tekintetbe veszszük azon aránytalanúl nagy államsegélyt, melyben e részvénytársaság az évenkint nyújtandó 400.000 forint állami szubvenczióval részesül, és még külön kiemeljük azt is, hogy e társaság alaptőkéjének financzirozásával az eddig dívott és a kereskedelmi törvény szerint alkalmazásban volt eljárástól eltekintve, az elsőbbségi kötvények nem az alaptőkének kétötödrészét, hanem 50%-át teszik, tehát e társaság ezzel külön, eddig példátlan előnyben részesül, a mint ez a törvényjavaslat első pontjában külön ki van emelve: akkor feltétlenül meggondolandó, sőt az állam részéről mindenesetre könnyelmű eljárás az államkincstár érdekeire való tekintettel, hogy a magyar államvasútak hajóparkja, a mely az egyik verzió szerint 1,500.000 frtnyi, egy más verzió szerint 2,000.000 frtnyi tőkét képviselő vagyonát képezi az államnak, haszonbérbe adassék át a társaságnak, és pedig 10.000 frtnyi évi haszonbér mellett. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ezzel szemben, t. ház, az államkincstár

Digitized by Google

részéről mindenesetre az volna az elfogadható és indokolt álláspont, hogyha, t. ház, a szerződésnek 19. §-át, mely az állami segélyezésre vonatkozik, a melyben az államsegély mérvei vannak megállapítva, akként egészítené ki, hogy a m. kir. államvasútak hajóparkja átadatik ugyan a részvénytársaságnak, azonban leltár és becsérték mellett, s ezen becsérték arányában particzipálna az államkincstár a részvénytársaság alaptőkéjében. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Ha jól emlékszem, tegnap Batthyány Tivadar gr. t. képviselőtársam hangsúlyozta és emelte ki azt, a mit én is külön kiemeltem, hogy ha az államvasútak hajóraja húsz évre részvénytársaság rendelkezésére bocsáttatik, az húsz év múlva értéktelen vasnál és elpusztult fánál egyebet nem fog képviselni, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon. Ellenmondás jobbfelől.)* de nincs is rá példa a világon, hogy hajót, vagy vasútat bárki is húsz évre haszonbérbe adjon, és ha még eltekintek is attól, hogy ez a nagy értéket képviselő hajóraj, melynek haszonbérbe vételéért nem tizezer forintot, hanem legalább 50—60.000 frtot kellene évenkint fizetni, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* kivételesen 10.000 frt évi haszonbér mellett átadassék a társaságnak, mikor előreláthető, hogy a húsz év letelte után a társulat majd elpusztult vassal és fával számol be az államnak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Én tehát a törvényjavaslat mellé csatolt szerződés 19. §-ának következő kiegészítését vagyok bátor indítványozni: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »Mondja ki a képviselőház, hogy a 19. §-t a következő módosítással fogadja el: »A magyar folyam és tengerhajózási társaság a maga hajóraja kiegészítésére átveszi és a magyar kereskedelmi miniszter átadja a magyar kir. államvasútak forgalmának kiegészítésére szolgált hajóparkot leltár és becsértékkel. Az állami kincstár ezen becsérték arányában particzipál a társulat által kibocsátandó részvénytőkében.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Most a törvényjavaslat 1. §-át tárgyaljuk. Talán hozzá fog járúlni a képviselő úr ahhoz, hogy majd mikor a szerződés 19. §-áról lesz szó, hogy akkor tárgyaljuk ezt a módosítványt.

Polónyi Géza: Igen, de az 1. §-ban vannak érintve az elsőbbségi kötvények.

Elnök: T. ház! Itt be van adva egy indítvány, mely azt mondja: »Indítvány a szerződés 19. §-ának kiegészítésére«; lehetetlen, hogy a törvényjavaslat 1. §-ának tárgyalásánál én ezt szavazásra föltegyem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Sima Ferencz: T. ház! Én épen ellenkező véleményben vagyok, mert először beszédemet még be sem fejeztem, más oldalról pedig . . . *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, nem fogadom el ezt a rendreutasítást; *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem rendreutasítás volt az!)* igenis a képviselő úr beszédét befejezni látszott, *(Zaj.)* mert határozati javaslatát, illetőleg indítványát át is adta az elnökségnek, a rendes gyakorlat szerint pedig *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk!)* az indítványnak felolvasása következett volna. *(Zaj.)* Mindez különben nem zárja ki azt, hogy a képviselő úr, mivel én kérdést intéztem hozzá, hogy vajjon hol volna czélszerűbb ezen határozati javaslatot, illetőleg indítványt tárgyalni, erre ne nyilatkozhassék, a miben korlátozni nem is kívántam, nem is kívánom. *(Helyeslés.)* Kérem a t. képviselő urat, tessék szólani.

Sima Ferencz: T. képviselőház! Én egyáltalán nem sietek bátorságot venni magamnak arra, hogy a t. ház elnökével disputába bocsátkozzam; azt azonban mindenesetre kívánom magamnak, hogy a háznak igen t. elnöke a képviselőknek szólási jogát mindaddig, mig ezt ki nem merítették, szintén respektálja. Én, t. képviselőház, nem ültem le, és nem fejeztem be beszédemet, hanem még határozati javaslatom kiegészítésére, közvetlen a törvénynek első szakaszára és a szerződésnek első pontjára vonatkozólag már beszédem első részében némi észrevételeket tettem, a melyeket ismételve el fogok mondani, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és a melyek értelmében a t. képviselőháznak a szerződéssel szemben korrigáló intézkedését kérni fogom. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni.

Sima Ferencz: A helyi érdekű vasútakra vonatkozó törvény 14. szakasza a részvények kibocsátására és az alaptőke financirozására nézve akképen rendelkezik, hogy az elsőbbségi kötvények az engedélyokmányban megállapított tőkének legfeljebb $^2/_5$ részét képezhetik. Ezzel szemben a jelen törvényjavaslat kiegészítő részét képező szerződés első pontja azt mondja, hogy az alaptőkének felerésze a kibocsátandó részvények, felerésze pedig elsőbbségi kötvények útján szereztetik be. Itt tehát, t. képviselőház, már ennél a pontnál az alakúlandó részvénytársaságnak külön 15% kedvezmény nyujtatik a financirozásnál az alaptőke beszerzésére nézve. Ha tehát, t. képviselőház, maga a kormány, illetve a törvényhozás már az alaptőkének financirozásánál egészen kivételes eljárást alkalmaz ezen részvénytársasággal szemben, és oly kedvezményben részesíti, a milyenben eddig semmiféle vállalat az állam részéről nem részesült, akkor igen természetes, hogy föltétlenül el kell ejteni azon külön kedvezményt, mely az államvasútak hajózási rajának az illető részvénytársaság részére való átbocsátása által külön

Digitized by Google

vujtatnék. Ez annyival kevésbbé engedhető meg, mert magában a szerződésben sehol erre nézve intézkedés nem létezik, egyáltalán a szerződés egyetlen egy pontja sem érinti, hogy a miniszter e tekintetben milyen eljárást köteles követni a hajóraj átalakításánál. Ha tehát maga a szerződés e tekintetben nem gondoskodik az eljárás formájának körülírásáról és gondos megállapításáról, akkor misem természetesebb, mint hogy a részletes tárgyalás során mindazok, kik ezen fontos ügy iránt érdeklődnek, és azt bővebb megfontolás alá kívánják venni, igyekezzenek a dolgot reparálni.

Ennélfogva én, t. ház, a magam részéről minden más módosítástól eltekintve, első sorban azt ajánlom, hogy az államvasútak tulajdonát képező hajóraj leltár mellett, becsértékben adassék át a részvénytársaságnak, és a részvénytársaság annak megfelelő részben particzipáltassa az államkincstárt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Várom, vajjon a t. képviselő úr határozati javaslatot ad-e be, mert hozzá kell szoknom ahhoz, hogy a képviselő úr ismételten jelezze, miszerint később még beszélni akar. *(Derültség.)* Elvégezte a képviselő úr, tisztelettel kérdem? *(Derültség.)*

A képviselő úr elvégezte.

Most ismét vissza kell, hogy térjek arra, a miről előbb volt szó. *(Halljuk!)*

A képviselő úr határozati javaslatát, illetőleg indítványát az előbb beadván, a házszabályoknak megfelelően annak felolvasása következett volna. Az elnök azt nem tudhatta, hogy ennek utána a képviselő úr még szólani kíván, következésképen jogaiban, szólásszabadságában korlátozni egyáltalán nem akarhatta.

Megjegyzem különben, hogy a házszabályok értelmében az elnök, a mennyiben szükségesnek látja, a szónokot beszédében meg is állíthatja, és ha a tárgytól eltér, ez esetleg kötelessége is. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ez esetben tehát jogommal élhettem volna, sőt kötelességem lett volna figyelmeztetni a képviselő urat már beszédje közben, nem utólagosan, hogy a törvényjavaslat 1. §-áról van szó, javaslata pedig vonatkozik a szerződésnek 19. §-ára, illetőleg most már ezen indítvány szerint, melyet később adott be, 1. §-ára.

Ezt szükségesnek tartottam elmondani azért, hogy a képviselő urak ne véljék, miszerint korlátozni céloztam a képviselő urat szólásszabadságában; csak a szabályok szigorú betartására figyelmeztettem. *(Általános helyeslés.)*

Kíván még valaki szólni, t. ház? Senkisem. A vitát bezárom.

A miniszter úr fog szólni.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! A Sima Ferencz képviselő úr által beadott módosítvány — gondolom — azt célozza, hogy az államvasúti hajópark leltári becsértékben adassék át ezen hajózási vállalatnak, és hogy az állam megfelelő értékben particzipáljon a részvénytőkében.

T. ház! Ezen módozat a tárgyalások folyamán szintén megfontolás tárgyát képezte, de elejtettem részemről abból az indokból, mert én nem tartom czélszerűnek, hogy az állam a maga vagyonával és tulajdonával egy részvénytársaságban particzipáljon, és hogy ennélfogva vagyonilag is teljesen azonositsa magát egy részvénytársasággal. Megfelelő módozatnak találtatott az, hogy ez a hajópark a magyar hajózási vállalatnak adassék bérbe, illetőleg használatba. Megjegyzem, hogy a hajópark tulajdonjoga egészen az állam részére marad fentartva. Úgy a t. képviselő úr, mint többen az előbb felszólalt képviselő urak közül azonban kicsinylik a bérösszeget, és azt mondják: hogyan lehet 10.000 forintért ezt a hajóparkot bérbeadni, és hozzá még húsz esztendőre, és felhozzák azt is, hogy ez szokatlan díjazás, mert húsz év múlva mi lesz azokból a hajókból? Ugyanaz lesz, t. ház, azokból a hajókból húsz év múlva, mintha az állam a maga birtokában tartaná. A magyar hajózási vállalat a vele kötött szerződés értelmében köteles teljesen jókarban és megfelelő állapotban visszabocsátani a hajókat.

Ha egy magyar hajózási vállalatot létesítünk, t. ház, akkor czélszerűnek tartom, hogy a hajózási vállalat ereje növeltessék még ezen államvasúti hajók által is. A mi pedig a bérösszeget illeti, méltóztassék figyelembe venni azt, hogy az államvasúti hajóparknak sohasem volt az a czélja, hogy maga a hajózás, mint ilyen, hajtson bizonyos jövedelmet. Én a magyar államvasútak hasznát nem ebben a 10.000 forintos bérösszegben keresem, melyet a hajózási vállalat fizetni fog, hanem abban a tevékenységben és szolgálatban, melyet a hajózási vállalat e hajókkal ki fog fejteni az által, hogy az államvasútak forgalmát élénkíti és szaporítja. Méltóztassanak most is megtekinteni a számadásokat, azokból meggyőződni méltóztatnak arról, hogy miután jelentékeny nagyobb reparaturák voltak szükségesek, maga a hajózási vállalat, mint ilyen, tulajdonképen nem járt nyereséggel az államra nézve, de azért mégis jelentékeny hasznot hajtott abban a forgalomban, melyet e hajózási vállalat segélyével az államvasúti vonalakra lehetett hozni.

Ezen indokokból bátor vagyok kérni a t. házat, méltóztassék azt a módozatot elvetni, melyet Sima t. képviselő úr javaslatba hozott, hogy tudniillik leltár mellett magába a részvény-

Digitized by Google

társaságba vétessék be ez a hajóraj, illetve, hogy megfelelő particzipáczióban részesíttessék az állam, — mert hisz a bérszerződés értelmében is leltár mellett fognak átadatni a hajók, — mert a mint mondám, helyesebbnek tartom azt a módozatot, melyet választottam, tudniillik a bérleti alapot. Ennélfogva kérem, hogy Sima t. képviselő úr módosítását elfogadni ne méltóztassék. *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: T. ház! A kérdés az, méltóztatnak-e a törvényjavaslat 1. §-át elfogadni: igen, vagy nem? Ettől függetlenül teszem fel a kérdést: méltóztatnak-e a szerződés 1., illetőleg 19. §-ára vonatkozó módosításokat elfogadni: igen, vagy nem? Jó lesz a kérdést ekképen feltenni? *(Helyeslés.)* A magam részéről ugyan nem tartom egészen megfelelőnek itten határozni, azonban, a mennyiben a t. ház hozzájárúl, meg fog történni.

Sima Ferencz: T. ház! A kérdés feltevéséhez kívánok szólani, hogy némely félreértést korrigáljak.

Az 1. §. elfogadása által el van fogadva az egész szerződés, tehát azt hiszem, t. ház, hogy ha a ház igen t. elnöke a kérdést akként teszi fel, hogy elfogadtatik-e az 1. §., ezzel el van döntve az egész kérdés. Épen azért nem is érintettem a 19. §-t külön, mert úgy értelmezem a törvényt, hogy ha az 1. §. elfogadtatik, azzal el van döntve minden módosítvány és indítvány sorsa. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Ha méltóztatnak így értelmezni, és ennek következtében az 1. §. elfogadásával a szerződést is elfogadottnak tekinteni, az esetben hozzájárúlok a képviselő úr felfogásához, és azon esetben a szerződés külön tárgyalásának szüksége elesik. *(Helyeslés.)*

Kérdem tehát, t. ház, méltóztatik-e az 1. §-t elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, hogy az 1. §-t elfogadottnak jelentsem ki.

Már most kérdem, t. ház, méltóztatik-e erre való tekintettel elfogadni Polónyi Géza képviselő úr módosítását a szerződés 1. §-ára nézve: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik — bocsánatot kérek — helyesebben a Sima képviselő úr által beadott második módosítást, mely a szerződés 1. §-ára vonatkozik, elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Méltóztatik mellőzni, t. ház. Bocsánatot kérek, t. ház, hogy Polónyi képviselő urat mondottam, az írás Polónyi Géza képviselő úré, de a beadó Sima Ferencz képviselő úr volt. *(Általános, zajos derültség.)* Most már az a kérdés, t. ház, méltóztatik-e a szerződés 19. § ára vonatkozó módosítását Sima Ferencz képviselő úrnak elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a 19. §-ra vonatkozó módosítást elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

Méltóztatik mellőzni, t. ház.

E szerint az 1. §-t, t. ház, és ennek rendjén az egész erre vonatkozó szerződést eredeti szövegében a t. ház elfogadja.

Következik a 2. §.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a 2. §-t).*

Elnök: A 2. §-hoz kíván-e valaki hozzászólni? Senkisem. Akkor azt ezennel elfogadottnak jelentem ki.

T. ház! A törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben, valamint az azzal kapcsolatos szerződés is eredeti szövegében el lévén fogadva, javasolnám, méltóztassék hozzájárúlni, hogy ezen törvényjavaslatnak harmadszori olvasása a holnapi ülés napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Méltóztassanak helyöket elfoglalni, a felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást. Napirend szerint következik a Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 689) általánosságban való tárgyalása.

Méltóztatnak hozzájárúlni ahhoz, hogy úgy a pénzügyi, mint közigazgatási bizottság jelentései (Irom. 725, 726) olvasottaknak tekintessenek? *(Igen!)* A jelentések olvasottaknak tekintetvén, a közigazgatási bizottság előadóját, Földváry Miklós képviselő urat illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Földváry Miklós, a közigazgatási bizottság előadója: T. ház! A tárgyalás alatt levő törvényjavaslatban a kormány felhatalmazást kér arra, hogy a Budapest fő- és székváros területén egy magyar vígszinház létesítése czéljából alakúlt »magyar vígszinház-részvénytársaság« részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsönt engedélyezhessen oly feltétel alatt, hogy ennek a kölcsönnek összege akkor lesz folyóvá teendő, ha a társaság ehhez hasonló összegü tőkét kimutatni képes; *(Helyeslés.)* továbbá, hogy a kölcsön biztosítása a magyar vígszinház czéljaira szolgáló ingatlanra való bekebelezés által eszközöltessék, és végre, hogy a társaság a kölcsönt a szinház tiszta jövedelméből negyven éven át évi 5.000 forintos részletekben fizesse vissza.

Általánosan ismert, köztudomású tény az, t. ház, hogy a Budapesten létező szinházak a közönség befogadására már rég elégtelenekneknek bizonyúltak, *(Úgy van! jobbfelől.)* s mindinkább sürgősebben és hangosabban nyilvánúl az a

Digitized by Google

közóhaj, hogy Budapesten egy negyedik magyar szinház létesüljön. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ha a szinházakat nem tekintjük pusztán szórakoztató és mulattató helyeknek, hanem figyelembe veszszük, hogy azok a kultura hathatós faktorait képezik, különösen pedig ha figyelembe veszszük, hogy nálunk a közmüvelődés szempontjain kivül még fontos nemzeti érdekek is követelik a szinházak számának szaporitását, azt hiszem, mindnyájan csak örömmel üdvözölhetjük azt a társadalmi úton megindult mozgalmat, mely feladatául tüzte ki, hogy a magyar fővárosban a magyar müzsának új hajlékot emeljen, és azt a milleniumi ünnepségek idejében adja át rendeltetésének.

Madarász József: Talán az ezredéves ünnepélyre!

Földváry Miklós előadó: Tehát ha jobban tetszik, az ezredéves ünnepség évében, a mikor előreláthatólag a szinházak elégtelensége még fokozottabb mértékben lesz észlelhető.

Azonban egy szinház létesítése oly sok nehézséggel jár, s oly tetemes tőkét igényel, hogy azt pusztán magánvállalatra bízni egyértelmü a kérdés megoldásának talán messze időre való elodázásával. Épen azért, t. ház, a képviselőház közigazgatási bizottsága csak helyesléssel fogadta és tette magáévá a törvényjavaslatnak azt az intencióját, hogy egy új szinház létesítése még állami támogatással is elősegíttessék. Indokoltnak és helyesnek tartotta ezt már az előbb hangsúlyozott általános kulturális szempontokon kivül azért is, mert meg van a bizottság győződve, hogy e szinház a kulturális misszión kivül nemzeti missziót is lesz hivatva szolgálni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Ezen szinházban a tervezet szerint olyan előadásokat fognak nyújtani a közönségnek, melyek a fejlettebb izlést is kielégitik, és igy előreláthatólag hatalmas versenytársa is lesz az orfeumi és más oly idegen nyelvü előadásoknak, a melyek müvészeti nivón nem állanak. Ha még ehhez hozzáteszem azt, hogy a vígszinház, a mint elnevezése is mutatja, az előadó müvészetnek könnyebb ágát fogja kultiválni, és igy a nemzeti szinház, mint elsőrangú ilynemü müintézetünk, több súlyt fog fektethetni a komolyabb klasszikus irányú darabokra, és igy tulajdonképeni hivatásának is inkább meg fog felelhetni; és ha még arra kérem a t. ház szives figyelmét, hogy az új szinház előreláthatólag a szinészképzés, a tehetségek fejlődése, magyar szinmü-irodalom fellendülésére is üdvös hatású leend: körülbelül szerencsém volt azokat az indokokat előadni, melyek a közigazgatási bizottságot arra birták, hogy a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadja, és a mely indokok alapján kérem a t. képviselőházat, hogy a magyar szinmüvészet és a magyar kultura haladása érdekében a törvényjavaslathoz hozzájárulni méltóztassék. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: A pénzügyi bizottság előadója, Fenyvessy Ferencz képviselő úr fog szólani.

Fenyvessy Ferencz, a pénzügyi bizottság előadója: T. képviselőház! Azok után, a miket igen t. kollégám, a közigazgatási bizottság érdemes előadója, a szőnyegen levő törvényjavaslat indokolására nézve elmondani szives volt, ez alkalommal részemre nem marad egyéb hátra, mint a pénzügyi bizottság nevében és megbizásából tiszteletteljesen bejelenteni a t. háznak, hogy a pénzügyi bizottság a t. ház bölcs határozata alapján tárgyalás alá vette a most szőnyegre került törvényjavaslatot, és mérlegelte, méltányolta azokat az indokokat, melyeket úgy az igen t. belügyminiszter úr, mint főleg a közigazgatási bizottság a tárgyra nézve indokokul előhozott. Az államsegély maga, a melyet a t. miniszter úr ezen törvényjavaslatban a háztól kér, és a melyet a közigazgatási bizottság nevében a t. előadó úr elfogadásra ajánl, a pénzügyi bizottság szerint sem oly nagy összeg, nem olyan sok, mert hiszen nem egyébből, mint a kamatoknak bizonyos időn keresztül való elengedéséből áll, mondom, nem oly sok, hogy azt az a czél, melyet a javaslat kontemplál, meg nem érdemelné. Elég, ha a magam részéről arra utalok, hogy ha sikerül az, hogy állami segély útján negyedik szinház létesülhet a fő- és székvárosban: ezzel nagy segély lesz nyújtva az állam által szubvenczionált nemzeti szinháznak is, mely igy megszabadúl az úgynevezett könnyebb genre-ektől, és több gondot fordithat a hivatásához inkább, sőt egyedül méltó komoly és klasszikus darabok kultiválására. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Már e szempontok is indokolják a szóban forgó csekély állami segélyt és ezért van szerencsém a törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság nevében elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Perczel Béni jegyző: Jókai Mór! *(Felkiáltások: Most nem beszél!)*

Jókai Mór: Majd később! *(Felkiáltások balfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: A képviselő úrnak joga van most nem szólani. Ha később kíván majd szólani, a sorrend szerint joga lesz hozzá.

Bartók Lajos jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! Mindkét előadó úr jobb ügyre méltó buzgalommal ajánlotta a háznak a törvényjavaslatot. Igyekeztek szép, a magyar nemzet fülében kellemesen hangzó szavakkal mintegy behizelegni egy intézményt, melyre nézve azt vagyok bátor kérdezni mindkettőjüktől: honnan ismerik? Vár-

Digitized by Google

tam, hogy majd legalább e házban közlik velünk, mi az a vígszinház-társaság? Kik alapították? Mi a czélja és programmja? Tud arról valamit a ház? Tudnak az előadó urak?

Földváry Miklós előadó: Tudunk!

Szederkényi Nándor: Akkor miért nem beszélik el nekünk? Mert megvallom, én és azt hiszem, velem együtt a t. ház más tagjai is járatlanok vagyunk Izraelben. *(Derültség.)*

Midőn az előadó urak ily nevezetes összeget ajánlanak egy intézmény támogatására, mégis csak megvárná a ház, meg az ország, hogy fejtsék ki bővebben a dolgot.

Fenyvessy Ferencz előadó: Ott van nyomtatásban!

Szederkényi Nándor: Bocsánatot kérek, e nyomtatás, mely itt van kezemben, felületes, nem is érinti azt, a mit most említettem, és úgy átfut bizonyos kérdéseken, hogy alapos gyanú kelhet a tekintetben, hogy itt tulajdonképen az ország behálózásáról van szó, hogy az állam pénztárából e 200.000 forintnyi kamatnélküli kölcsön megszavaztassék.

Hát én először azt keresem a nyomtatásban, hogy miféle biztosíték van arra, hogy ez a 200.000 forint el ne veszszen. Azt mondja ez a nyomtatás, hogy ez a 200.000 forint majd betábláztatik arra a színházi épületre, de csak az építési tőke után. Hogy ez biztosíték-e állami pénzre, annak megítélését mindenkire bízom. Másodszor azt mondja ez a nyomtatás, hogy adatik ez a 200.000 forint akkor, mikor a vállalat sikere biztosítottnak tekinthető. A t. előadó úr aláírta ezt a nyomtatást. Megnézte a törvényjavaslatot is, hogy a törvényjavaslat ennek felel-e meg? A törvényjavaslat nem mond egyebet, mint azt, hogy kiadatik ezen 200.000 forint, ha a másik 200.000 forint e mellett már össze van hozva. Ez a vállalat sikere? Minthogy úgy látom, hogy a t. előadó úr kételkedik a törvényjavaslat szövegében...

Földváry Miklós előadó: Ismerem!

Szederkényi Nándor: ... felolvasom. *(Olvassa.)* ... »Oly feltétellel, hogy a kölcsön összege csak akkor lesz folyóvá teendő, ha a »Magyar Vígszínház-Részvénytársaság« az államkölcsön összegének megfelelő 200.000 frt tőkeösszeget kimutat, illetőleg a felett feltétlenül rendelkezik«.

A t. előadó úr pedig azon jelentést írta alá, hogy akkor adatik ki, ha a részvénytársaság kimutatni képes, hogy a szükséges tőke felett rendelkezik, és a vállalat sikere már biztosítottnak tekinthető.

Ez két különböző dolog, ehhez, úgy gondolom, magyarázat nem szükséges, ez komoly dolgokhoz nem méltó előadás. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mindkét előadó, de főleg a közigazgatási bizottság előadója nagy hangon említette, hogy a magyar múzsának fog ezzel emeltetni új hajlék, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* hogy a kulturális fejlődés fog ez által előmozdíttatni. Én kérdezem a t. előadó urat, honnan tudja mindezt? Látta ennek a részvénytársúlatnak a programmját? Látta azokat a feltételeket, azokat a művészi erőket, a melyek azokban összekombináltatnak? *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szederkényi Nándor: Ha látta, miért nem ismerteti azt meg velünk? A t. belügyminiszter urat kérdezem, vajjon, midőn ezen törvényjavaslatot konczipiálta, ismerte annak a bizonyos vígszinház-társaságnak a programmját, tudja-e, hogy mit akar ez? Látta a biztosítékokat, hogy a magyar múzsának megfelelő intézet fog azon társúlat által emeltetni? Gondoskodott biztosítékról? Mert hiszen ez a kamatnélküli kölcsön 40 esztendőre szól. Gondoskodott-e a miniszter úr nem 40 esztendőre, hanem csak t esztendőre, hogy ezen, a magyar múzsának állampénzen emelt épület ne legyen német zengeráj. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Miként fogja megakadályozni a t. kormány, hogy idővel ezzé ne fajúljon? Gondoskodott-e a t. kormány e törvényjavaslatban arról, hogy megóvhassa a magyar múzsa érdekeit? Hol van erről gondoskodva?

Jókai Mór: Lesz!

Szederkényi Nándor: Jókai t. képviselő úr azt mondja, hogy lesz. Engedelmet kérek, de a midőn a magyar ember véres verejtékkel keresi kenyerét, és nehéz gondoktól gyötörve fizeti adóját, ha 200.000 forintos áldozatra hívjuk őt fel, hogy a magyar múzsát megmentsük és tovább fejleszszük, akkor arra nézve, hogy a magyar múzsa érdeke e vállalat által biztosítva van-e, nem lehet azzal felelni, hogy lesz. Mi nem beszélhetünk a jövőről, nekünk az a feladatunk, hogy gondoskodjunk arról, hogy ezen biztosítékok már most be legyenek véve a törvényjavaslatba. Én tehát a »lesz«-re épített biztosítékokhoz még csak hozzá sem szólhatok. Ilyen kölcsön Magyarországon még semmiféle vállalatnak nem nyújtatott. Csak a magyar vígszinház az, a mely ismeretlen quantitású és qualitású tényezőkkel kiérdemelte azt, hogy a magyar adófizetők pénzéből 200.000 forintnyi kamatnélküli kölcsönt nyerhessen. Ez hallatlan jelenség. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Újabb időben, merem mondani, az alkotmányos idők óta még ilyen jelenséggel nem találkoztunk. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ismerjük az inséges kölcsönöket; ismerjük azokat, a melyeket a kormány az iparvállalatok támogatására adni szokott; ezek mind kemény feltételekhez kötött kamatozó kölcsönök. Nézzünk

Digitized by Google

körül az országban. A vármegyék közigazgatásának javítására a szükséges összegeket pénzhiány miatt kénytelen a t. belügyminiszter úr megtagadni, nem támogathatja az egészségügyi organumokat . . .

Polónyi Géza: A fővárosban pedig kórházat nem tud csinálni!

Szederkényi Nándor: . . . a kultuszminiszter kénytelen megtagadni az iskolák építését, a tanítók fizetésének javítását azon okból, mert nincs elegendő pénz ehhez. És ma, midőn ezekre pénz nincs, midőn a közgazdaság válságban van, előáll a kormány egy javaslattal, hogy 200.000 forintnyi kamatnélküli kölcsön egy előttünk ismeretlen intézménynek: a vígszínháztársulatnak adassék meg. Hát képzelhető-e valaki, hogy e padok soraiban legyen képviselő, a ki ily törvényjavaslat megszavazásához hozzájárul? Képzelheti-e a kormány, hogy nem csak minálunk, hanem az országban a nép körében nem fog megbotránkozást kelteni ezen törvényjavaslat? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt mondják, hja! már három színház nem elég a fővárosban, egy negyedikre kell tért nyitni. S a vígszínház fogja ezen negyedik színház helyét pótolni, a melyben a kormány és mások szerint is meg kell engedni — miként a jelentés is mondja — idegen nyelvű előadások tartathatását.

Madarász József: Gyönyörű legények! *(Általános derültség.)*

Szederkényi Nándor: Első sorban is azt vagyok bátor kérdezni: mi czélból tartassanak ott idegen nyelvű előadások? *(Halljuk! Halljuk!)* Könnyű reá a válasz. Hallottam már más helyen is, hogy idegen emberek jönnek Budapestre, és azok kedvéért nem lehet úgy hagyni, hogy itt élvezhessenek magyar operát, magyar népszínházat, magyar nemzeti színházat, s innen haza menjenek tásult kedélylyel, mert nem láttak idegen nyelvű vígszínházi előadást s nem mulattak. Kérdem ezen uraktól és a kormánytól, — mert a kormány is így gondolkozik, — hogy milyen idegen nyelvű előadások fognak hát a vígszínházban tartatni az idegenek kedvéért, angol, olasz, franczia, *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Német!)* vagy német, vagy spanyol, vagy görög előadások? *(Általános, zajos derültség.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak!

Szederkényi Nándor: Mert azt gondolom, hogy ha az idegenek iránt nekünk általában előzékenyeknek kell lennünk, és mulattatásukra itt Budapesten ilyen vígszínházról kell gondoskodnunk: akkor ott olyan előadásokról kell gondoskodnunk, a milyen idegen jön Budapestre. Ha jön angol, hát angol, ha jön franczia, hát franczia. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Hát ha szerb jön?)* ha jön szerb, hát szerb, ha jön görög, hát görög előadásról.

Bartók Lajos: Hát ha egyszerre jönnek? *(Derültség balfelől.)*

Szederkényi Nándor: Azt gondolom, hogy ha annak az angolnak, francziának, olasznak, görögnek német előadást akarnak tartani, akkor azt sem érti, mert reá ép oly idegen, mint a magyar, s akkor inkább tartsanak részére magyar előadást. *(Zajos derültség. Elnök csenget.)* Engedelmet kérek azon okoskodóktól, ez nagy súly abban a mérlegben, hogy idegen nyelven is tartassanak előadások, és ezzel tisztán szembe kell nézni; mert ez az érvelés nagy humbug, nagy nevetség. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert hiszen az idegenekre nézve mindegy, akármilyen, reá nézve idegen nyelven tartatnak az előadások.

Ez tehát teljes képtelenség. Azok az idegenek nem azért jönnek Budapestre, hogy itt a maguk nemzeti nyelvén egy itt elfajult művésznőt hallhassanak. *(Zajos derültség és taps a szélső baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak!

Szederkényi Nándor: Hát ki képzel olyan angol, amerikai, olasz vagy franczia turistát, a ki azért jöjjön Budapestre, hogy itt egy franczia énekesnőt meghallgasson? Idegenek jönnek Budapestre, de engedelmet kérek, ez idegenek idejövetelének megvan a maga czélja, a mennyiben azok vagy állandóan itt le akarnak telepedni, és akkor tanúljak meg a magyar nyelvet, ezt elvárhatjuk tőlük; vagy turisták módjára jönnek ide, s akkor ki az a budapesti polgár, a ki idegen turista vendégét, a ki ide jön Budapestet megnézni, idegen nyelvű színházba vigye? Hisz az az idegen turista azért jön ide, hogy a budapesti társas életet, a magyar kulturát megismerje. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Nem idegen nyelvű színházba kell az idegent vinni, hanem vinni kell az igazi magyar muzsát meghallgatni, mert hisz ezért jönnek ide.

Ezekkel, t. ház, be akartam mutatni azt a képtelenséget, melylyel különösen azok érvelnek, a kik Budapestre, mint világvárosra, mutogatva emlegetni szokták, hogy itt gondoskodni kell az idegenek mulattatásáról és szórakoztatásáról. De hát ez egy képtelen beszéd.

De rámutatok én még egy nagyobb érvre is e javaslattal szemben. *(Halljuk! Halljuk!)*

Itt van Budapest főváros. Bár nincs az országban senki, a ki Budapest fővárosnak tapintatossága és áldozatkészsége előtt, a melylyel a budapesti és ezzel a magyar kultura emelésére is mindig kész volt, kalapot ne emeljen, csak nem régen történt, hogy mikor e színházra Budapest fővárosnak áldozatkészsége is

Digitized by Google

felhivatott, ezen ismeretlen muzsával szemben zárt ajtókra találtak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mi ebből a tanúlság? Az, hogy a főváros polgársága és képviselőtestűlete ez intézménynek üterére tapintott, és áldozatkészségének ajtaját bezárta előtte. A főváros képviselőtestűlete tudta azt, hogy mit céloz ez intézmény az idegen nyelvű előadások becsempészésével a magyar múzsa nevében. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hisz minden város legilletékesebb megitélni azt, vajjon kebelében mi érdemli meg az ápolást, a támogatást és az áldozatkészséget. És ha egy város egy ilyen intézménynek támogatását megtagadja, akkor ez annyit jelent, hogy azt az intézményt el is itéli. Ha már most Budapest főváros közönsége, melynek érdekében áll, hogy egy ily intézet kebelében felvirágozzék, s ezzel a fővárosnak úgy anyagi, mint szellemi nivóját emelje, ily itéletet hoz: mi, a kik itt a vidéket képviseljük, higyjük el azt, hogy az intézmény csakugyan a magyar muzsa emelésére fog szolgálni? Mi higyjük el a két előadó úrnak vagy a kormánynak, hogy ezzel a millennium ünneplésére világra szóló dolgot fogunk elkövetni ilyen múzsa szervezésével? És az ország adózó népének kasszáját nyissuk meg rá? Ezt tőlünk várni nem lehet. Mi akkor méltók volnánk arra, hogy az ország népe megvessen bennünket, ha ezen törvényjavaslat mellett adnók könnyelműen szavazatunkat. Épen azért nem szavazom meg a törvényjavaslatot, és kérem a t. házat, hogy azt ne fogadja el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Makfalvay Géza!

Makfalvay Géza: T. ház! Én hibás politikának tartanám azt, ha valamely állam mindaddig, mig a mindennapi szükségleteket ki nem elégítette, a magasabb kulturára vonatkozó intézményeket elhanyagolná, mert napi szükségletek mindig voltak, vannak és lesznek, és igy a magasabb kultura előmozdítására czélzó intézményekre sohasem jutna pénz. Ezek hiánya pedig visszahatással lenne az egész államéletre. Én csak azt tartanám nagy hibának, ha például egy állam tenger-pénzt pazarolna szinházakra, muzeumokra és könyvtárakra, de népiskoláit teljesen elhanyagolná; ha drága képeket, szobrokat rendelne művészeknél, de tisztviselői éheznének, szóval ha nem tartaná meg költekezésében azon helyes arányt, melyet pénzviszonyai neki előszabnak.

De Magyarországon ezen arány szigorú követelésétől hajlandó volnék eltekinteni, mihelyt oly intézmény létesítéséről van szó, mely hivatva van a magyar nyelvet terjeszteni, a magyar nemzeti szellemet megizmosítani. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ezen szempontból mérlegelem én a szőnyegen fekvő törvényjavaslatot, és azt hiszem, ez az egyedüli helyes szempont. És ha látnám, t. ház, ha garanciákat találnék a javaslatban arra nézve, hogy a létesítendő vigszinház Budapesten —mely kétségtelenül nagyon magyarosodik, de még igen messze áll attól, hogy egészen magyar legyen — a magyarosodást fogja előmozdítani, és a nemzeti szellemet erősíteni; ha látnám azt, hogy mi már az ország különböző részeiben bővében vagyunk azon intézményeknek, melyek ezen magasztos eszmét tovább vinni hivatvák, vagy legalább ha azt tudnám, hogy pénzügyi viszonyaink megengedik, hogy ezen intézményt egyszerre, az ország más részeiben szükséges intézményekkel paralell létesíthetnők, talán nem a hidegen számító ész, de a hazafiúi lelkesedés rávinne arra, hogy megszavazzam ezen törvényjavaslatot, daczára annak, hogy még egész serege van hazánkban a községeknek, melyekben nincs községi népiskola, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* daczára annak, hogy még igen sok középiskola hiányzik, és hogy egyetemünk nem bir elég tantermekkel, és már ezen körülmény is iskolakerülésre készteti az ifjakat; daczára annak, hogy muzeumunk oly állapotban van, hogy szégyenkeznünk kell felette, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* és daczára annak, hogy vidéki szinészetünk oly nyomorúságos pangásban van, és számos oly intézményt, mely közgazdasági életünk fellendülésére alkalmas volna, kénytelenek vagyunk nélkülözni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* De ebben a javaslatban, ha a legjobb akarattal keresem is, nem találom a magyar nemzeti művelődés emeltyűjét, garanciát pedig arra nézve seholsem látok. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

És épen azért, t. ház, bocsánatot kérek, de kénytelen vagyok a t. kormányt és különösen az igen t. belügyminiszter urat vádolni, hogy hazafias lelkesedéssel, és a szükséges körültekintő óvatossággal sem birt, sőt pazarlást is követett el, midőn ezt a javaslatot ily alakban merte a ház elé terjeszteni. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Mert, t. ház, mivel indokolja a kormány ezt a javaslatot? Azzal, hogy Budapesten nagy szükség van egy negyedik szinházra, és ezt társadalmi erők nem képesek létesíteni, tehát a kormánynak kell ezek segítségére sietni.

Hogy Budapesten szükség van egy negyedik szinházra, azt mindenki tudja, mert különösen novembertől májusig zsúfolásig telvék a szinházak, és az előadás napján alig lehet jegyet kapni, és a közönség egy része kiszorúl a szinházból. Ámde, t. ház, ha a magyar szinházak terjedelme nincsen arányban a szinházlátogató közönséggel, akkor ez a negyedik szinház, mely különösen a könnyebb darabokat kultiválni lesz hivatva, egy ügyes, alkalmas és szerencsés kezű ember vezetése alatt nem segélyre szoruló, de jövedelmező vállalattá lesz. *(Igaz! Úgy van!*

Digitized by Google

a bal- és szélső baloldalon.) És ha ez az intézmény a kezdet nehézségeivel küzdve, bármi segélyezésre rászorúlna, akkor, t. ház, arra első sorban a főváros volna hivatva. Hiszen a vállalkozók első sorban a fővároshoz fordúltak segélyért. de ezen ügy tárgyalása alkalmával oly jelenségek merültek fel, melyek bizalmatlanságot gerjesztettek az egész intézmény ellen. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)* A székes főváros közgyűlésén arról volt szó, hogy hány magyar nyelvű előadás biztosíttassék a szinház részéről. A főváros tehát keresett biztosítékot a magyarságra nézve, de a miniszter úr nem. S végül azt látjuk, hogy itt egy vegyes nyelvű nemzetközi szinház felállításáról van szó.

Thaly Kálmán: Közös hadseregbeli tisztek mulattatására!

Makfalvay Géza: Nos, t. ház, a mennyit használna egy ily szinház magyar előadásaival a magyarosodásnak, ugyanannyit ártana az ő német előadásaival; mert azt hiszem, hogy ezen előadások túlnyomó része német nyelven folyna. Nem osztozom én a közigazgatási bizottság azon nézetében, hogy a szinház német előadásaival nem vet majd gátat a magyarosodásnak, mert a kik a szinházakat látogatni szeretik, azok ma kénytelenek magyar szinházat látogatni, mert nincs németnyelvű szinház. A volt gyapjú-utczai szinház helybeli egész közönsége a magyar szinházat látogatja, és kénytelen látogatni, a mit nem tenne, ha németnyelvű szinházunk volna. Számos ismerősöm dicsekedett, hogy a nemzeti szinházban tanúlt meg magyarúl, és ha a népszinházba megyünk, a német nyelv különböző jargonjain halljuk kérdezni: »Was hat er gesagt?« a miből látszik, hogy oda járnak még olyanok, a kik nem tudnak magyarúl, de ott megtanúlnak, mert a szinház erre a legalkalmasabb.

T. ház! Ha ez a vígszinház az ő német előadásaival létesűl, akkor ezt a közönséget jelenlegi szinházaink elveszitik; de elveszítjük őket a magyar nyelv szempontjából is. De hisz nem is arról van szó, t. ház, hogy fog e a magyarság terjedésének gátat vetni ez a szinház az ő németnyelvű előadásaival, hanem arról van szó, hogy egyátalán lehet-e a magyar államnak egy oly intézményt segíteni és gyámolítani, mely a főváros magyarosodását nem fogja előbbre vinni. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha már fővárosunknak nagy idegenforgalmánál fogva szüksége van arra, hogy itt német előadások tartassanak, engedjük át ezt tisztán a magánvállalkozásnak, ez nem állami feladat. Nincsen a világon egy állam sem, mely idegen nyelvű szinházakat segítene, nem teheti ezt Magyarország sem, mert a magyar állam nem egy idegen utazók mulattatására alakúlt részvénytársaság. *(Élénk tetszés balfelől.)*

Én elismerem azt, hogy külföldi jelesebb művészek, külföldi kitűnőbb szintársúlatok mostani szinházainkban nem igen találnak helyet. Elismerem azt, hogy ilyen szinészeknek és társúlatoknak látása és hallása nagyon előmozditaná a közönség magasabb müízlését, és serkentő iskolát képezne művészeink részére is, azonban ez nem oly czél, hogy nem a legrózsásabb pénzügyi viszonyaink között más, fontos kérdések mellőzésével erre pazaroljuk pénzünket. És ha már a magyar államnak a nemzeti szinház, az opera, a kolozsvári szinház, a szinészegylet segélyezésére fordított összegeken felül van még más pénze is, a mit a szinészet pártolására fordíthat, fordítsa a vidéki szinészet pártolására. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ez a vidéki szinészet, főleg az országnak vegyes ajkú vidékein nagy nemzeti missziót teljesít, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* mindenesetre sokkal nagyobbat, mint a vígszinház teljesítene Budapesten. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Hozza a kormány abba a helyzetbe a vidéki szinészetet, hogy a magasabb drámát is felkarolhassa, és hogy a nemzeti történelmi drámát is kultiválhassa, mert hiszen ez a legalkalmasabb arra, hogy a nemzeti öntudat, a nemzeti lelkesedés kifejlesztessék. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A ki vidéki szinészetünket látja, elszomorodik azon a nyomorúságos állapoton, a melyben az teng. Hiszen tekintettel a közönségnek nem finom ízlésére, csupán pénzügyi szempontból kénytelenek műsorukat sikamlós bohózatokkal, ízléstelen operettekkel megtölteni; *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* és ha azután nagy nehezen egy drámai, vagy tragédiai előadásra kerül a sor, akkor ugyanaz adja elő Bánk-bánt vagy Hunyadi Lászlót, a ki az előtte való napon Uff király-t, vagy a »Kis alamuszi-t« adta. Hogy az ily drámákból, tragédiákból aztán komédia lesz, és hogy az ilyenek után a jobb ízlésű közönség nem kultiválja az ilyen drámai előadásokat, azt hiszem, nem igen kell magyarázni. Azután, t. ház, hiszen a kolozsvári szinházon kívül Magyarországon talán sehol sincs operai előadás, pedig mennyire nemesíti a kedélyt a dalmű, és mily jó előiskolája lenne egy ilyen vidéki operai társúlat a m. kir. operaház tagjainak.

Ismétlem, ha a kormánynak van még pénze, akkor azt a nyomorúságos 10.000 frtot, a melyet a vidéki szinészet gyámolítására fordít, toldja meg azzal az egy pár forinttal.

Azt mondják, hogy nem sok az a segély, a melyben a kormány a vígszinházat akarja részesíteni, csupán 200.000 frtnak kamatvesztesége.

Ez, igaz, magában véve nem sok, de czéltévesztett intézkedésnek nagyon sok. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* A pénz,

Digitized by Google

ügyi bizottságban megpendült az az eszme is, hogy a törvényjavaslatba vegyünk fel garanczíákat arra nézve, hogy ez a vígszinház tisztán a magyar nyelvet és a magyar szinművet, a magy r művészetet fogja szolgálni. A pénzügyi bizottság azonban nem vett fel a javaslatba ilyen garancziákat azon indokból, mert hiszen azoknak nem lenne szankcziójuk. Én, t. ház, nem osztozom a pénzügyi bizottság felfogásában, de ha igaza van, akkor az arra enged következtetni, hogy garancziák nélkül nem szavazzuk meg a javaslatot, nem pedig arra, hogy a segélyt megadjuk, s így a javaslatot a magam és a párt nevében, a melyhez tartozni szerencsém van, még általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Jókai Mór!

Jókai Mór: T. ház! Bocsánatot kérek, hogy beteg mellem miatt nem beszélhetek hangosabban. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem azért szólalok fel, hogy az előttem szólott igen tisztelt képviselőtársaimmal *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* vitatkozásba bocsátkozzam, mivel az álláspontot, melyet elfoglalnak, igen tiszteletreméltónak találom. Én körülbelül 56 év óta kisérem figyelemmel a magyar szinművészet fejlődését; láttam keletkezni a legelső magyar nemzeti szinházat Budapesten, a melynek létrejövetelét szintén egy Földvárynak köszönni az ország. Pest vármegye építtette a szinházat és azután a magyar országgyűlés; azt az alaptőkét, mely ennek szubvenczionálására, biztosítására lett összehozva, magyar nemesi szűz vállak vették magukra, és midőn ezt megalapították, egyúttal ki lettek kötve annak garancziái, hogy ezen művészeti palota — akkor palotának neveztetett — csupán csak a magyar szinművészet fejlesztésére és ápolására szolgáljon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Meg is lett tartva. És akkor, midőn egy vidéki szintársulat foglalta el a művészi csarnokot, volt Budapesten egy előkelő, nagy, hirhedett művészekkel dicsekedő szinháza a német múzsának, azzal kellett versenyezniök a mi legelső úttörőinknek. Ezért indokolva volt az a buzgalom, az a zélus, mely a magyar kezdődő, fejlődő művészetet körülvette, és mely kényszerítette a közönséget, a nemzetet, a művészekkel együtt, arra törekedni, hogy verseny útján letörjék a nem nemzeti művészetet. És azoknak sikerült; a magyar múzsa megerősödött, megizmosodott, és ugyanabban az arányban hanyatlott a német művészet Budapesten; a magyar közönség szaporodott, megtöltötte a szinházat, a német közönség pedig fogyott. Tehát akkor, mikor ily erős küzdelem volt közöttünk és versenytársaink között, indokolva volt teljesen a kizárólagosság, a melyet fenn is tartottunk még a legnehezebb időben is. Hisz emlékezetes az a históriai adoma, hogy midőn a német szinház leégett, és az akkori budai várkormányzónak eszébe jutott, 1849-ben, hogy a nemzeti szinház intendánsát, Simoncsics királyi tanácsost magához felhivassa, és követelje, hogy a német szinháznak német előadásokra engedjen át bizonyos napokat a nemzeti szinházban, a jó öreg Simoncsics azzal az ő tősgyökeres budai németségével azt mondta, midőn nagyon szutyongatták, hogy mondja meg, hány napot enged át a német művészetnek a nemzeti szinházban: »Wann i' reden muss, da sag i': amol; wenn i' reden darf, da sag i': kamol.« *(Élénk derültség.)* Egyetlen egy előadásra sem engedték át akkor sem a nemzeti szinházat. Ha tehát ez a féltékenysége a magyar nemzetiségnek a mostani politikusokra is átszállott rólunk, a régiekről, ebben én semmi leküzdeni való nizust nem találok. Igenis helyeslem én is és óhajtom, hogy ha egy negyedik szinház is létrejön, abban gondoskodva legyen arról, hogy az szolgálatába álljon a magyar múzsának, *(Helyeslés.)* és semmi idegen muzsának ne szolgáljon. *(Helyeslés.)*

Majd később ki fogom fejteni, hogy miféle úton-módon, milyen organumok által ajánlanám én az arról való gondoskodást. Itt azonban most arról van szó, hogy a negyedik szinház létesüljön-e Budapesten, van-e reá szükség vagy nincsen.

Legelőször is szüksége van reá a közönségnek; mert a mostani három magyar szinházba nem férünk be. Ezt magam is jól tudom. Már két hét óta keresek helyet a két szinházban és nem tudok kapni jegyet; *(Úgy van!)* a nemzeti szinházban van ma 56 kiadó hely. A közönség mindjobban szaporodik, Budapest főváros rohamosan emelkedik; ennek új szinházra okvetlenül szüksége van. De szüksége van erre a magyar költői múzsának is. Egy egészen új genre fejlődött, a vígszinművek genre-e, melynek nincsen helye, nincsenek képviselői.

Thaly Kálmán: Nem a magyar temperamentumhoz való!

Jókai Mór: Megvallom őszintén, hogy én bizony arra már restellek pénzt kiadni, hogy sírjak. Tudok én sírni magamtól pénz nélkül is. *(Mozgás a szélsőbalon.)* Azért megyek szinházba, hogy felderítsem magam, hogy a napi fáradalmak leküzdése után találjak valamit, a mi egy kissé megnevettessen, szorakoztasson. Egy ilyen vígszinháznak volna ez a czélja, a hol a bohózat, az alsóbb fajú vígjáték, a népdráma találna helyet. Ilyennek óhajtanám én a negyedik szinházat felépítve. Hogy meg fog-e ennek a czélnak felelni az a szinház, arra nézve azt hiszem, gondoskodnia kell nemcsak a képviselőháznak,

Digitized by Google

hanem Budapest fővárosnak és azoknak a pénzintézeteknek, a melyek annak a létrejöttét előmozdítják, de különösen magának a részvénytársaságnak, mely csak hazafias műbarátokból fog állani, annak magának egy saját maga által alkotott organikus igazgatósága kell, hogy gondoskodjék erről, és attól félni nem lehet, hogy ez idegen műzsának legyen időjártával átadva. *(Nyugtalanság balfelől.)* Hiszen a részvényesek maguk a legelsőbben hozzászólhatnak. *(Felkiáltások balfelől: Törvény kell!)* Nem akarok arra kitérni, hogy a negyedik szinház nemlétében közönségünk elszokik az orfeumba. Az orfeumot tisztelem, becsülöm. Elismerem, hogy az mulatságos intézet, semmiféle tartüffiádákat nem bocsát közre, nem erkölcstelen. Utóvégre is minden ember őrizze a maga erkölcsét privatim, az állam ezzel nem tartozik. *(Derültség.)* Ámde ez az orfeum igen drága mulatság; azt, mint a rendes mindennapi kenyeret, nem használhatjuk. Egyszer egyszer megenged magának az ember egy kirugást, de azt, mint a népszinházat, magának és családjának rendes látogató-helyévé nem teheti. Még arra a kérdésre lehet kitérni, hogy vajjon miféle biztosítékot tudunk kitalálni arra nézve, hogy ennek e negyedik szinháznak előadásai valósággal, túlnyomólag, *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Egészen!)* számokban is megállapithatólag magyar előadások számára legyenek rezervalva. *(Felkiáltások a szélsőbalról: Amol és Kamol! Hol van Simoncsics? Derültség.)* Hát hiszen a régi időben voltak angol előadások a nemzeti szinházban Ira-Aldridge fellépésével, voltak olasz előadások Ristori-val, voltak franczia előadások Rachellel és Levasseurrel, semmiféle sérelmet nem talált benne a nemzet. *(Felkiáltások balfelől: Kivételesen!)*

A mostani népszinházban voltak olasz előadások Duse-val, volt franczia előadás Sarah Bernhard-dal, voltak orosz előadások Slavianszkival. *(Felkiáltások a szelsőbalról: De német nem volt!)*

Német nem volt. *(Egy hang a szélsőbalon: Miért?)* Hogy miért? Nem azért, mintha valami rettenetes nagy gyűlölettel volnánk a német iránt, hanem azért, mert a németeknek itt van Bécs, közel van: minden budapesti ember, ha német előadást akar látni jót, felmegy Bécsbe ott láthat művészi előadást. Hiszen a bécsi nagy művészek buktatják meg a kis német művészetet Budapesten. Német társaságot ez a negyedik szinház szerződtetni semmiesetre nem fog, hacsak úgy nem, hogy vendégszereplésre hív meg egy-egy hirhedett német szinészt, vagy szinésznőt. De, hogy egész társasággal jöjjenek ide, az nem szokás, és nem is tették soha. A Burgszinház nem vándorolt soha. De egy kis politika van abban mégis, hogy mi magyar parlament itt ne mondjunk ki határozatot olyan dologban, hogy abban a negyedik szinházban mindenféle nemzet nyelvén szabad előadást tartani, csak épen német nyelven nem. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Csak magyarúl!)*

Nekünk a világon annyi ellenségünk van, szövetségesünk egyesegyedül a német.

Thaly Kálmán: Hát az olasz nem szövetségesünk?

Jókai Mór: Azt mondja Heine: »Bei eurem Protegiren — Hätt' ch können vorHunger krepiren.« *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Én azt rossz politikának tartanam, ha a magyar parlament mondana ki ilyent; igenis, a részvényesek a maguk igazgatásában tehetik ezt, épügy, a mint tették ezt a magyar nemzeti szinháznak az alapitói, a kik ezt kimondták. Őket nem zsenirozta az országos politika, tették egészen a maguk tetszése szerint, és meg is tartották. Erre nézve tehát a garanciát Szederkényi Nándor t. barátom meg fogja találni. Higyje el, hogy a kik a negyedik szinház létrejöttét vagyonukkal, szellemükkel kivánják előmozditani, fognak birni annyi hazafisággal, hogy áldozatukat nem fogják kárba veszni, vagy épen a nemzet czéljaival ellenkezőre felhasználni engedni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hanem itt circulus vitiosusban forgunk. A közönség azt mondja: igenis, én hozzá fogok járúlni ennek a létesitéséhez, ha segít engem más is. A főváros hozzájárúlna, ha segítené az ország, a pénzintézetek hozzájárúlnának kölcsöneikkel, ha segítené vagy az ország, vagy a főváros, vagy a közönség. Igy tehát mind a négyféle faktora közül ennek a létesítendő negyedik szinháznak vár egyik a másikra. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Részemről azért járúlok a törvényjavaslat elfogadásához, mert a kiindúlási pontot látom benne, a mely kiindúlási pont után következnek azután a többi koefficziensek.

Ha e szinház egyszer föl lesz épitve, akkor aztán mindezek a koefficziensek, melyek annak létrehozására közreműködtek, gondoskodhatnak azokról a garanciákról, *(Ellenmondások és derültség a szelső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* melyeket nagyon igazságosan követelnek a t. ellenzék szónokai.

Én részemről hozzájárúlok a törvényjavaslathoz. *(Hosszantartó, élénk helyeslés a jobb oldalon.)*

Papp Elek jegyző: Bartók Lajos!

Bartók Lajos: T. ház! Az előadó úr azzal védelmezte egy új, vígnak nevezett szinház számára adandó kölcsön engedélyezését, hogy az vetélytársa lesz az orfeumoknak. No, e védelmet nem köszöni meg a vígszinház. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Bartók Lajos: Mert ha csak az orfeum-

Digitized by Google

nak lesz vetélytársa, akkor második orfeum lesz, pedig nekünk egy is elég a jóból. *(Derültség balfelől. Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* És ha ez a vígszinház az orfeum rangjára törekednék, akkor nem lenne — mondjuk — gróf Keglevich István az igazgatója, hanem talán Beöthy Aldzsi t. képviselőtársam. *(Élénk derültség balfelől.)* De, t. ház, én sokkal komolyabbnak tartom a vígszinház feladát, s azt hiszem, komolyabb czél is lebeg alapítóinak, vagy leendő vezetőinek szeme előtt, daczára az elnevezés vidámságának. Mert, kérem, egy új vígszinház rendkívül fontos feladattal bir nemcsak művészi szempontból, hanem igenis épen nemzetiségi, magyarosítási szempontból is. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* És ha van egy különös szempont, a mely az államot egy különben jövedelmet hajtó vállalatnál ily kamattalan kölcsön megadására indíthatja: ez az a szempont, a melyre mi nagyon rá vagyunk utalva, hogy a főváros magyarosodását törvényhozásilag is előmozdítsuk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. Zaj. Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Bartók Lajos: Én kezdettől fogva, hosszú időn át tagja voltam a vígszinház alapítására alakult egyesületnek, és csekély erőmből telhetőleg úgy a sajtóban, mint a különböző üléseken, összejöveteleken, közvéleményben agitálva, mindent elkövettem annak létesüléséért. *(Igaz! a szélsőbalon.)* A miért is most felszólalok, az az, hogy revindikáljam a vígszinház kizárólagos magyar karakterét, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* kizárólagos magyar nemzeti tendenczióját, *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mely nélkül sem művészeti, sem semminemű tekintetben kulturális üdvös hatást Magyarországon színháztól nem várhatok. *(Zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Azt mondja motivácziójául a pénzügyi bizottság jelentése: *(Olvassa.)* »Elég megemlítenünk, hogy Budapest népességéhez hasonló más városok ma is kétszer több színházzal rendelkeznek, mint a magyar fő- és székváros.«

Igen, de egy sem internáczionalis, egy sem kozmopolita színház, hanem mind az illető nemzetek nyelvén, azoknak művészi szelleméből organicze fejlesztették ki lételüket. És mi csinálnánk internaczionális színházat itt Magyarország fővárosában, a hol alig sikerült a germanizmus sárkányát letiporni? *(Zajos tetszés a szélsőbalon.)*

Mi tennők ezt itt e nemzet és ország szívében, a mely nemzetet és fővárosát, az országnak ezen tisztelt szívét úgyis a Bábel tornyának rettenetes vége fenyegeti, a hol maholnap nem értjük meg egymást a nemzetiségek miatt, a szétszaggatott társadalom miatt, különösen a politikai elvek összezavarása, *(Igaz! Igaz! a szélső baloldalon.)* az igazság nyilt kimondásának, a hazafias szellemben való nyilt előretörekvésnek hiánya miatt? *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Én elszörnyűködöm rajta, hogy itt a nemzet koszorús költője, egy Jókai Mór, *(Igaz! Úgy van! a szélső balfelől.)* kit mindnyájan mint dogenjét ünnepeljük a magyar Helikon hőseinek, a legmagyarabb tollú író ez idő szerint, mikor, sajnos, irodalmunk annyira az idegen felé gravitál: oly humorral tud itt német anekdotákat beszélni, egy gründolandó német kozmopolitikus színház védelmében, előhozva Simoncsicsot, hogy mily fenyegető imminens veszély volt akkor, hogy csak tűrjenek is a magyar szinházban idegen előadást, és micsoda imminens veszély az, ha ma alapítunk egy oly szinházat, melyben semmi garanczia sincs arra nézve, hogy az kizárólag a magyar szellemnek fog hódolni, és azt fogja terjeszteni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Nemcsak művészi szempontból képtelenség ez, de képtelenség a háznak öntudatos kötelesség-érzete szempontjából is. Hogyan lehet képzelni azt, hogy idegen nyelvű művészetet produkáljanak egy szinházban állami segélylyel? Ha idegenek jönnek egy városba, sohasem a hazájukbeli művészetet mennek felkeresni, mert tudják, hogy ott annak nincs igazi expoziturája. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* A művészetet mindenki otthon keresse, otthon is keresi, otthon kell megtalálnia. Csak Magyarország legyen egy kétségbeesett, öngyilkos állam, melynek törvényhozása törjön örökké a magyar szellem ellen. *(Igaz! Úgy van! a bal és szélsőbalon.)* Én végtelenül nagyra becsülöm a humort; ez az a gummi, a melylyel a papirosról el lehet tussolni az oda esett foltokat, de el lehet tussolni a legczélszerűbb gondolatot, a legnemesebb érzést, mindent, a mi jó és nagyszerű, én azonban nem akarom ezt a kérdést eltussolni, nem engedem eltussoltatni, *(Élenk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* nem engedem, hogy az a vígszinház egy vegyes, poliglott, nemzetközi karakterű szinház legyen, mert akkor igazán az lesz, a minek az előadó úr jelezte: egy orfeum, egy zengeráj. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

Szemben a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam által tett szemrehányással, a melyet a soknyelvűség ellen felhozott, Jókai Mór t. képviselőtársunk azt mondta: hiszen nekünk annyi sok ellenségünk van. Ez igaz, t. ház; igenis, sok ellenségünk van egész Európában. De miért? Mert önmagunknak nem vagyunk barátai. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Az kell, hogy a magyar büszkeséggel, és végre-valahára öntudatossággal élet-halálra követelje nemzetiségi jogait saját hazájában, főleg

Digitized by Google

saját hazája fővárosának művészi csarnokaiban. *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Méltóztassék csak a dolog genezisére nézni, hogyan fejlődött mostanáig ezen vígszinház sorsa. *(Halljuk! Halljuk!)* Kezdetben teremté az abszolutizmus a gyapjú-utczai német szinházat, *(De ültség.)* végre leégett. Ez azután igazi gyönyörű expoziturája volt a német, úgynevezett művészetnek; nem az igazi német művészetnek, hanem az osztrák művészetnek, ebből is csak a sok bécsi Local- és Vorstadt-Theatereknek, Bänkelzengerájoknak, operette-truppoknak és mindenféle, Bécsben nem boldogúló művészeknek, a kik ide jöttek, hogy itt meghízzanak. En e részben el is mondhatom, hogy Herman Ottó képviselőtársammal együtt érzek, mert nem szeretem a kövér német szinészeket, ha azok a magyar főváros nyakán híztak meg. *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)*

Míg a magyar művészet nem tudott boldogúlni, ezek itt igen jól megéltek, nem művészetük által, hanem azért, mert hódítottak a frivolitásnak és nem a magyarság szellemének. *(Igaz! Igaz! a szélsőbalon.)* Azok a romlott nyelvű és nem egészen honett jellegű városrészek nagy veszedelemben voltak, hogy örökké kínálkozván a német szinház alkalma, soha meg ne magyarosodjanak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Isten segélyének köszönhető, hogy ez a német szinház leégett. *(Derültség.)* Röviden jelzem, hogy akkor mindjárt egy nagy agresszió támadt, hogy itt úgy új német szinház alapíttassék. Ez a törekvés megbukott. Méltóztatnak rá visszaemlékezni, hogy mit tesz az, midőn a német sovinizmus a magyar sovinizmus hiányában és tehetetlenségével szemben megmozdúl? Nem méltóztatnak rá emlékezni, hogy akkor a társadalomnak ezen spiessbürger-elemei nem hogy a királyhoz, de még nem is az osztrák császárhoz, hanem ennek megkerűlésével egyenesen a német császárhoz intéztek folyamodványt, *(Igaz! Igaz! a szélső baloldalon.)* a mi határozott felségsértés volt a mi tejedelmünk ellen. Egy tríólium állott ennek az ügynek az élén: Kochmeister, Steinacker és Singer urak; *(Derültség.)* méltóztassanak csak ezeknek a tendenciáknak ismét egy tárt diadalkaput állítani a vígszinház portaléján, s akkor ezek a tendenciák ismét fel fognak épűlni, és be fog állni egy új visszaesés a németség szellemében. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Midőn a vígszinház-egyesűlet megalakúlt, akkor a fővároshoz nem adatott be oly programm, a melyben kizárólag a magyar művészet emelését tűzték volna ki feladatúl. Luteránus volt az: magyar is, német is, internáczionális is és hazafias is. A tanács, igen helyesen és hazafiasan, elútasította azt. Csak ennek következtében alakíttatott azután újjá a programm, akkor állították egy kitűnő művészünket, mint igazgató jelöltet, az ügy élére, és ekkor egy magyar szinház támogatását kérelmezték a városnál. Ekkor jött létre az egyesűlet, és én abban mindvégig kizárólag a magyar vígszinház létrejötte mellett harczoltam és emelem föl szavamat, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* s a mikor megtudtam, hogy ez nem fog bekövetkezni, félrevonúltam. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A vígszinház létrejötte körűl lefolyt külső körülményekből evidens, hogy egy reakczió van itt lappangóban a magyar nemzetnek nemcsak politikai, de társadalmi fejlődése ellenében is, és én félek ettől, mert sokszor egy kis pattanás folytán a legnagyobb fekélyek ölik el a testet. Veszedelmes kórsága, valóságos rákfenéje a magyar társadalomnak, hogy nincs bennünk semmi ellenálló önvédelmi képesség, hogy nincs meg bennünk az az önérzet, hogy a magyar művészetet és irodalmat, a magyar nyelv tisztaságát és a magyar szinirodalomnak továbbfejlesztését szigorúan óvjuk, a mit a fenforgó kérdésben kizárólag csak egy magyar vígszinház istápolhat. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én, t. ház, a vigszinház alapszabályait nem ösmerem tüzetesen és strikte; azt hiszem, senki, maga a t. miniszter úr sem ismeri, mert hiszen azok még nincsenek is megállapítva. Már pedig egy újonnan alapítandó társaságnak, a melynek czélját és eszközeit tisztán nem ismerjük, állami segélyt még kamatnélküli kölcsön formában sem szavazhatunk meg, *(Helyeslés balfelől.)* annál kevésbbé, mert ez — a mint látszik — nem a magyarságra törekszik, és zászlójára nem a magyar művészet fejlesztését írta, mint legfényesebb és legragyogóbb programm-pontját. A népszinház példáúl igen gyönyörűen tölti be magyar feladatát, pedig az sokkal súlyosabb körűlmények között alapíttatott meg, a mikor még a közönség nem volt annyira megmagyarosítva, és mégsem kérte programmjában, hogy a népszínművek mellett idegen nyelvű művészetet is kultiválhasson. Kivételesen helyet ad a vendégeknek, ezt megteszi a nemzeti szinház is; de ennyire tág határok közt, mint a víg szinház programmjában, ez megengedve nem volt. Nem is tehet egy oly szinház szolgálatot sem a művészetnek, sem a közönségnek, sem önmagának, a mely megosztja működési körét, a mely nem egy bizonyos egyöntetű mederben munkálkodik. A vígszinháznak már a neve és jellege is mutatja, hogy az, még ha tisztán magyar előadásokat fog is tartani, akkor sem lesz egészen magyar; annak alapkaraktere internacziónális; mert miként az előadó úr és Fenyvessy t. képviselő úr is hangsúlyozta, a nemzeti szinháztól akarja elvonni a könnyű, idegen múzsa termékeit, a

Digitized by Google

francia »vaudevillet«, a német »posszét«, s már ez által is rá lesz nyomva az internaczionális bélyeg; *(Igaz! Igaz! a bal- és szélsőbalon.)* ne adjuk meg hozzá még az idegennyelvűséget is! *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én a magam részéről nagyon óhajtom, hogy egy jó, helyesen, magyar szellemben vezetett vígszinház létesüljön, mert valóban művészeti szempontból szükség is van rá. Igen helyes és jó programmnak tartom, hogy a többi szinházak mellett egy vígszinház legyen, hiszen olyan sok betöltendő igényünk van, különösen a művészetek terén, hogy mindazt megvalósítani lehetetlen. A legnagyobbakat úgy sem lesztünk képesek a milleniumig betölteni, kezdjük egy kisebbel, a mely csekélyebb áldozatokat követel. *(Helyeslés balfelől.)*

Szerintem egy vígszinház a saját erejéből is könnyen létesülhet. De én óhajtom, s azt hiszem, az ellenzék többi tagjainak is óhajtása ez, hogy a miniszter úr legyen szíves nekünk egy megnyugtató támpontot nyújtani arra nézve, vajjon biztosítva lesz-e az, hogy a nyelv és a szellem kizárólag magyar legyen a vígszinházban; ha igen, akkor én igen szívesen hozzájárulok a 200.000 forintnyi kamatnélküli kölcsönösszeg megadásához. *(Közbeszólások a baloldalon: Akkor sem!)*

Ezzel végeztem beszédemet. Bocsánatot kérek előadásom hosszadalmasságáért; igen sajnálom, hogy most, midőn eszmetársításról, midőn ilyen kulturális dolgok megvitatásáról, egy igen-igen fontos nemzeti kérdésről van szó, a tárgyalásban a jobboldal nem vesz részt, és távollétével tündököl, mert tudja, hogy minden érvelésnél többet ér a szavazás, s akkor fog csak bejönni, mikor majd szavazni kell. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Ellenmondások jobbfelől. Elnök csenget.)* És ezt azért sajnálom, mert szomorú tünete parlamenti életünknek, hogy fogékonyabbak vagyunk lelkesedni a politikai taktika iránt, mint a valódi művészeti és nemzeti feladatok iránt, a melyek pedig minden jó magyar politikának alapját kell, hogy képezzék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Papp Elek jegyző: Gróf Pongrácz Károly!

Elnök: A miniszter úr kíván szólani.

Hieronymi Károly belügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha valaki az ellenzéki szónokok felszólalásaiból ítélné meg, hogy mai tanácskozásunk tárgyát mi képezi, arra az az eredményre jutna, hogy Budapesten állami segélylyel felállítandó német szinházról van szó. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy is van! Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy van!)* Pedig igazán nem ez van napirenden. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Egyik oka annak, hogy felszólalok, épen annak bizonyítása, hogy nem erről van szó. *(Egy hang a szélső baloldalon: De épen erről!)* Ha lesz szíves a t. képviselő úr egy kis türelemmel meghallgatni, talán sikerülni fog erről őt is meggyőzni. *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényjavaslat objektiv megitélésénél az első kérdés az, hogy szükséges e Budapesten még egy szinház? *(Közbeszólások a szélső baloldalról: »Magyar« szinház!)*

Úgy értettem, hogy szükséges-e még egy magyar szinház. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Úgy már jól van!)*

Hallottuk e vita folyamán többek részéről, hogy Budapesten egy új szinházra *(Zaj. Élénk felkiáltások a szélső baloldalon: Magyar szinházra!)* magyar szinházra csakugyan szükség van, hogy a létező három szinház nem elégíti ki a közönség igényeit; hogy e szinházakban nem fér el a közönség, azokban helyet nem kap.

De, t. ház, még maga az a tény, hogy csak három, illetőleg ha a várbeli kis szinházat is hozzászámítjuk, négy szinházunk van, a szinházak hiányát a maga teljességében fel nem tünteti, mert tekintetbe kell vennünk még azt is, hogy szinházaink mily kicsinyek, mily kevés nézőt képesek befogadni.

A nemzeti szinházban például összesen csak 974 nézőre van hely, ha minden páholyra négy személyt számítunk; az operában nincs hely csak 1100 nézőre, s tekintettel arra, hogy az operában csak minden másodnap van előadás, ez tulajdonképen naponkénti 550 nézőnek felel meg. Ha ezzel összehasonlítjuk más nagy városok szinházainak befogadó képességét, azonnal ki fog tünni az óriási különbség. Igy például, hogy csak legközelebb menjünk, a bécsi opera-szinházban 3000 nézőre van hely, az új Burg-szinházban 1600-ra, nem is említve a párisi nagy operát, az Odeont, vagy más nagy párisi szinházakat.

Thaly Kálmán: A konstantinápolyiakat is olvassa. Ott még kevesebb van!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Azért nem olvasom, mert ott még kevesebb nézőre van hely. Én nem mehetek oda, a hol a viszonyok még rosszabbak, a jobb viszonyokkal kell a mieinket összehasonlítani. *(Helyeslés.)* A rosszabbakkal összehasonlítani lehet Thaly Kálmán képviselő úrnak politikáját, de ha haladni akarunk, nem mehetünk Konstantinápolyba példáért. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Thaly Kálmán: Csakhogy mi keleti nép vagyunk, mint a törökök! Ez az én logikám! *(Általános derültség. Elnök csenget.)*

Hieronymi Károly belügyminiszter: Azt hiszem, t. ház, ahhoz kétség sem fér, hogy egy új szinháznak létesítése Budapesten nagyon

Digitized by Google

kivánatos. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Magyar szinház!)*

Felhozatott, t. ház, hogy vannak az országnak számos más kielégítetlen szükségletei, nevezetesen utalás történt az ország különböző vidékein uralgó inségre, utaltak arra, hogy az iskolák dotációja nem elég nagy.

A mi az inséget illeti, t. ház, hogyha nem volna szabad kulturális intézményeket létesíteni, mig minden nyomoron enyhítve nincs, akkor e dolgoknak emberi természete szerint a kultúrára sohasem lehetne egy krajczárt sem költeni, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* mert bármily fájdalmas legyen a beismerés, a magyar államnak és az emberiségnek nincs arra elég pénze és elég vagyona, hogy minden nyomort meggyógyítson, és sohasem is lesz. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezt tehát, t. ház, nem tartom megállható ellenvetésnek.

A mi pedig egyéb intézményeinket illeti, nevezetesen az iskolákat, egész nyiltan kimondom, hogy a szinházakat az iskolákkal csaknem egyenértékű kultur-intézménynek tekintem, sőt bizonyos tekintetben a szinházaknak, *(Zaj. Elnök csenget.)* különösen a mi viszonyaink között, a magyarság és a magyar nyelv terjedése szempontjából, talán nagyobb fontosságot kell bizonyos vidékeken tulajdonítani, mint az iskoláknak. Mert mig az iskolákban a magyar nyelvet csak a gyermekek tanúlják meg, addig a szinház ép a felnőttekre, és pedig mulatás útján, gyakorol igen nagy befolyást. Én tehát tagadom, hogy szembe lehessen állítani az iskolai szükségleteket a szinházi szükségletekkel, mint ellentéteseket; *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* mert azon meggyőződésben vagyok, hogy mind a kettő — az iskola és a szinház — egy czélra törekszik, a kettő között ellentét nincs, a kettő egymást kiegészíti. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Előbb szokott az ember iskolába járni, mint szinházba!

Hieronymi Károly belügyminiszter: A második kérdés, t. ház, az, hogy a vígszinház, melyről szó van, szükséges-e? És itt először arra akarok felelni, a mit Szederkényi t. képviselő úr kérdezett, hogy tudniillik ki az a vígszinház-társulat.

Hát, t. ház, egy részvénytársaságnak az irányt, a jelleget megadják a részvényesek. Ha ezeknek kezeim közt levő névjegyzékét végignézem, abban Magyarország legjobb fiainak, e ház számos tagjának, pártkülönbség nélkül, sőt magának Bartók Lajos t. képviselőtársamnak nevével is találkozom. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)*

Hát, t. ház, hogy azok, a kik ezen részvénytársaságot alkotják, minő szellemet fognak abba bevinni, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* erre nézve egyéb garanczia csakugyan nincs, mint azoknak az aláíróknak, részvényeseknek az egyénisége. De én azt tartom, hogy ez igenis nagy garanczia. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás a bal- és szélsőbalon. Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

T. ház! Hiszen nem én vetettem fel a kérdést, hogy ki alapítja a vígszinházat, Szederkényi képviselő úr vetette fel, és ha oly szörnyű feleslegesnek tartják, hogy ezen kérdésre felelek, ne nekem, hanem annak tegyék a szemrehányást, a ki a kérdést tette. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* A vitatkozás sajátságos nemének tartom, hogy, ha valaki kérdést intéz hozzám, és én arra jóhiszeműleg felelek, azt kérdik, hogy miért teszem ezt. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)*

T. ház! Elmondatott itt már *(Zaj. Elnök csenget.)* az indokolásban és a bizottsági jelentésekben, hogy ha ilyen férfiak, mint a kik a részvényeket aláírták, akarnak Budapesten vígszinházat létesíteni, akkor az állami segélynek ezen igen szerény mérvét, a mely egyébből nem áll, mint 200.000 forint kamatjának elengedéséből, tekintet nélkül arra, hogy a főváros közönsége a szubvencziót megadta-e a vígszinház-társulatnak vagy nem, tökéletesen indokoltnak tartom, és indokoltnak tartom azon missziónál fogva, melyet nálunk minden szinház teljesíteni hivatva van. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

De most térek a leglényegesebb kérdésre, mely tulajdonkép ezt a szörnyű türelmetlenséget okozza, tudniillik a nyelv kérdésére. T. ház! Legelőször is állapítsuk meg a tényeket.

A vígszinház-társulat évenkint mintegy 320—350 előadást szándékozik tartani. Ezen czélból mintegy 80 tagból álló magyar szintársulatot kíván szerződtetni.

Polónyi Géza: Benne van a törvényjavaslatban is? *(Felkiáltások a jobboldalról: Nem is szükséges! Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak! Szíveskedjenek a miniszter urat meghallgatni!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Nem szándéka a társulatnak, nem is volt sohasem szándéka idegennyelvű társulatot szerződtetni, akár rövid, akár hosszú időre. Hanem igenis fenn kívánja magának tartani azt a szabadságot, hogy évenkint legfeljebb 50 idegennyelvű előadást tarthasson vendégszereplőkkel.

Egyik képviselő úr, ki a javaslatot el nem fogadja, Makfalvay képviselő úr igen szépen kifejtette, mily befolyással volt a magyar szinészet a magyarosodásra. Nézetem szerint is ebben tökéletesen igaza van. De, t. ház, ha 350 előadásból 300 magyar lesz, 50 pedig német, . . . *(Nagy zaj és derültség a bal és szélső baloldalon. Felkiáltások: Áhá!)* Bocsánat: Idegen! Az urak

Digitized by Google

annyiszor említették a németet, hogy e szó önkéntelenül jött a nyelvemre. Nem úgy lesz; de mondjuk, hogy német előadások fognak tartatni; hisz látják a t. képviselő urak, hogy a vita szempontjából arra az álláspontra helyezkedem, melyen Makfalvay t. képviselő úr áll. Ha áll az, hogy a magyar előadásoknak oly kitűnő hatása van a főváros magyarosodására, vajjon akkor nem lesz-e a vígszinházban adandó 300 magyar előadásnak semmi hatása, és csak az 50 idegen előadásnak lesz? Hol itt a logika? Ha van a magyar előadásoknak jótékony hatása nemzeti szempontból a főváros közönségére, akkor méltóztassék elhinni, hogy annak a 300 előadásnak ép olyan jótékony befolyása lesz, ha a többi 50 előadás idegen lesz, mint ha annak az 50 előadásnak ideje alatt a szinházat bezárnák. Mert azt csak nem fogja senkisem állítani, hogy ezen 50 idegennyelvű előadás fogja a főváros magyarosodását megakasztani. Hiszen, t. ház, ha igaz volna az, a mit Bartók Lajos t. képviselő úr mond, hogy nincs semmiféle önvédelmi képességünk, hogy nem vagyunk képesek megoltalmazni saját nemzetiségünket, a mi egyébiránt ellenkezik a történeti tényekkel, mi, maroknyi nép, itt rég elpusztúltunk volna. Hiszen ma hallottuk Jókai Mór t. képviselőtársunkat, *(Nagy zaj.)* a ki ezen jelenségeknek és fejlődéseknek élő tanuja volt. *(Egy hang balfelől: Más is volt!)* Más is volt, de az nem mondta el, Jókai azonban elmondta, hogy igenis, daczára önvédelmi képességünk ezen állítólagos hiányának, képes volt a magyar nemzeti múzsa megküzdeni Budapesten az idegen szellemű múzsával.

T. ház! Ha áll az, hogy a magyar szinháznak jótékony befolyása van, akkor ezen vígszinháznak is meglesz ezen jótékony befolyása.

Áttérek most arra, t. ház, hogy mért ragaszkodom ahhoz, hogy ne vonassék meg a szinháztól azon jog, hogy idegen nyelvű előadásokat is tarthasson; és e tekintetben, nem tehetek egyebet, mint hogy ismételjem azokat, a miket — gondolom — a közigazgatási bizottságban már egyszer elmondottam. Elmondotta itt Jókai Mór t. képviselőtársam, hogy régente a nemzeti szinházban is voltak idegen nyelvű előadások. Igy Ira-Aldridge annak idején angol előadásokat tartott. *(Zaj! Halljuk! Halljuk!)*

Thaly Kálmán: Csak egyes szerepekben!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Nem csak egyes szerepekben. Ha jól emlékszem Salvini és Rossi olasz, Rachel pedig franczia társúlattal játszottak a nemzeti szinházban; ez azon időben igenis megengedhető volt, midőn más szinház itt nem létezett; de ma, t. ház, ezt nem fognám megengedni, mert a nemzeti szinház nem arravaló, hogy ott akár csak egy estén is idegen nyelvű előadás tartassék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A nemzeti szinház kizárólag a magyar nyelv és irodalom művelésére szánt nemzeti intézet, honnan elvileg ki kell zárva lennie minden más idegen nyelvű előadásnak.

De, t. ház, hiszen lehetetlen, hogy annak, a ki az idegen kultura elől nem akar elzárkózni, Duse társúlatának itt tartott előadásai valódi műélvezetet ne szereztek volna. A kulturát nem lehet kinai fallal elzárni. A kultura természeténél fogva bizonyos kozmopolitikus vonással bir. Az, hogy Duse nem tudván a népszinház igazgatóságával az anyagi kérdésekre nézve megegyezni, kénytelen volt a városligeti fabódéba kimenni, a közönség nagy hátrányára és terhére volt. Nem kívánatos, hogy ez ismétlődjék.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy az az 50 előadás német lesz. Mióta a gyapjú-utczai szinház leégett, én nem elékszem Budapesten egyetlen egy német előadásra sem. Pedig ilyenek most sincsenek sem törvénynyel sem szabályrendelettel, sem más módon eltiltva.

Polónyi Géza: Nincs szinház!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Dehogy nincs!

Polónyi Géza: Hol?

Hieronymi Károly belügyminiszter: A népszinház! *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: Kérem Polónyi képviselő urat, sziveskedjék csendben lenni.

Hieronymi Károly belügyminiszter: Hiába haragszik a képviselő úr, . . .

Polónyi Géza: Az városi szinház!

Elnök: Kérem a képviselő urat ismételten, sziveskedjék csendben lenni.

Hieronymi Károly belügyminiszter: Én magam hallottam a népszinházban idegen nyelvű előadást, csakhogy nem németet, hanem olaszt és francziát. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Miután pedig évek hosszú során át soha senkinek eszébe nem jutott német szinházi vendégeket szerepeltetni, hanem ismételten előfordúlt az eset, hogy olasz társúlatok, vagy pl. Coquelin társúlata, vagy egy angol társúlat igenis tarttottak angol, olasz és franczia előadást, most, mert a vígszinház felépül, ez az 50 előadás már német lesz? Ez a vígszinház azzal a bűverővel bir, hogy azt, a mit évtizedek alatt tapasztalunk, meg fogja változtatni, és nem lesz sem angol, sem olasz, sem franczia előadás, csak német? Bocsánatot kérek, ez tisztán rémlátás, mely ha alapos volna, és nagy körökre terjedne, valóságos veszedelmet képezne. Mert micsoda nemzet vagyunk mi, ha nemzetiségünket, nemzeti kulturánkat féltjük azért, mert valamely szinházban 50 előadás közül esetleg nehány

Digitized by Google

német lesz, *(Helyeslés jobbfelől.)* a mi még nem is bizonyos. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha a mi nemzeti kulturánk ily gyenge lábon állana, *(Helyeslés jobbfelől)* akkor egyetértenék azokkal, a kik ellenzik ezt a vígszinházat. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Én, t. ház, azt a kishitűséget, a mit Bartók Lajos képviselő úr vallott, hogy öngyilkosságot követünk el akkor, mikor évenkint 8.000 forinttal segélyezünk egy vígszinházat, mely korlátolt számban idegen nyelvű előadásokat is tart, ezt a kishitűséget igazoltnak tartani képes nem vagyok. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Bartók Lajos: Egy gombostűvel is megölheti magát az ember. *(Zaj)*

Láng Lajos: De nem minden ember!

Bartók Lajos: Láng Lajos nem, ő halhatatlan. *(Zaj. Elnök. csenget.)*

Hieronymi Károly belügyminiszter: Mivel ellenkezőleg abban a meggyőződésben vagyok, hogy e vígszinház, mely túlnyomó számban magyar előadásokat fog tartani, a magyar irodalom művelésének lesz szánva, a magyar művészetet fogja előmozdítani, azért teljes meggyőződésből kérem a törvényjavaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Ma már a tanácskozást nem folytatjuk. Szólásra még többen vannak feljegyezve.

Bartók Lajos: Személyes kérdésben kérek szót.

Elnök: Bartók Lajos képviselő úr személyes kérdésben kíván szólni. Móltóztassanak csendben lenni. Egy jelentés is van.

Bartók Lajos: T. ház! A miniszter úr arra hivatkozott, hogy én is alapítói közé tartozom a vígszinháznak. Tartozom azzal a magyarázattal, hogy én a vígszinház-egyesületnek voltam tagja. A vigszinház-egyesületből egy részvénytársaság jött létre, mely csak azokat kötelezi, a kik az új alapszabályok értelmében ezen részvényeket újra aláírták és kifizették. Én visszavonúltam és kijelentettem, hogy ennek a részvénytársaságnak tagja nem fogok maradni. Általában igen sajnálatosnak tartom, hogy ezt az ötven idegennyelvű előadást annyira pártolják. Hogyha nem akarják az idegen kultuszt abban a szinházban állandóan meghonosítani, akkor miért nem változtatják meg a javaslat illető szövegét, úgy, a mint ez a nemzeti és a népszinház alapszabályaiban ki van fejezve, hogy védelem legyen az idegennyelvű előadások ellen. Ismétlem, imminens veszedelmet látok a magyarosodásra nézve ezekben az idegen előadásokban, különösen a főváros lakosságát illetőleg, a mely lakosság, mióta a német szinház megszünt, s mióta semmiféle német előadás itt Budapesten nincs, azóta igazán derekúl, rohamosan magyarosodott és elsajátitotta a nemzeti szellemet, elannyira, hogy még a német írók is magyar írókká, és a német szinigazgatók is magyar szinigazgatókká lettek. Attól tartok, hogy ha most megint visszahozzuk a német előadásokat, a lakosság megint elnémetesednék, annyira, hogy még a magyar szinigazgatók is német szinigazgatókká lesznek. Én tehát ragaszkodom a kizárólagos magyarság feltételeihez; a miniszter úr legyen szíves az idevágó kívánt változtatások eszközlését megengedni, illetőleg biztosítani, akkor szívesen megszavazom a javaslatot.

Elnök: Javasolnám a t. háznak, méltóztassék hozzájárúlni, hogy holnap reggel 10 órakor tartassék ülés, melynek napirendjén lenne, mint már méltóztattak elhatározni, a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslatnak harmadszori olvasásban való tárgyalása; másodszor a Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásának folytatása.

T. ház! Mielőtt az ülést bezárnám, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kíván szólni.

B. Eötvös Loránd, vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak a közoktatás állapotáról szóló 23. jelentésének első — a népoktatás kérdésével foglalkozó — részét azzal beterjeszteni, hogy azt a ház tagjai közt szétosztatni méltóztassék, megjegyezvén, hogy annak második része néhány nap múlva fog a sajtó alól kikerülni, és akkor azt is be fogom terjeszteni, és kérem, hogy azt is szétosztatni méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog osztatni a ház tagjai közt.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

392. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi november hó 30-án pénteken,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Eötvös Loránd végleges igazolása. — Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Budapestn létesítendő magyar vígszinház részére 200,000 frt kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Névszerinti szavazás. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a november hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Nincs. Ezennel hitelesítve van.

T. ház! Jelentem, miszerint b. Eötvös Loránd Vas vármegye körmendi választókerülete országgyűlési képviselőjének választása óta a 30 napi határidő eltelt a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be; minek folytán a nevezett képviselő úr a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik. Az elnökségnek több jelenteni valója nincs. Bizottsági jelentések sincsenek s így áttérünk a napirendre.

A napirend szerint következik a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: A kérdés, t. ház, az, méltóztatik-e az imént fölolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen törvényjavaslatot a harmadszori olvasásban is elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége, t. ház. És így ezen törvényjavaslat általánosságban és részleteiben, valamint harmadszori olvasásban is el lévén fogadva, alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárulás czéljából a főrendiházzal közöltetni méltóztatnak határozni.

Napirend szerint következik a Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat általánosságban való folytatólagos tárgyalása.

Papp Elek jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! *(Zaj és nyugtalanság.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni! *(Folytonos zaj és nyugtalanság.)* Méltóztassanak helyöket elfoglalni. *(Zaj.)* Méltóztassanak nem beszélgetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Rendkívül sajnálom, hogy

Digitized by Google

Jókai Mór igen t. képviselőtársamat nem látom a jelenlévők között. *(Folytonosan tartó zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Pongrácz Károly: Én voltam felírva, hogy van az, hogy Polónyi Géza képviselő úr beszél? *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Polónyi Géza leül. Zaj és nyugtalanság.)* Csendet kérek, t. ház; méltóztassanak ezt tisztába hozni; Gr. Pongrácz Károly volt fölírva. *(Halljuk! Halljuk!)*

Papp Elek jegyző: Gr. Pongrácz Károly volt fölírva!

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Pongrácz Károly: T. ház! Az igen t. miniszter úr tegnapi felszólalása alkalmával odanyilatkozott, hogy itt tulajdonképen másról nincs szó, mint arról, vajjon létesíttessék-e Budapesten egy negyedik szinház: igen, vagy nem? Én úgy tartom, hogy itt egészen másról van szó: arról tudniillik, vajjon segélyeztessék-e egy konzorczium, a mely egy vígszinházat szándékozik Budapesten létesíteni, az állam által, 200.000 frtos kamatmentes kölcsönnel, noha ezen kölcsön, mint tegnap körülbelül bebizonyíttatott, teljes biztosítékot nem talál.

Hogyha csak arról lenne szó, vajjon életbeléptettessék-e egy negyedik szinház, ennek megítélése egészen más szempontok alá esik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A t. miniszter úr továbbá biztosít minket arról, hogy azon férfiak, a kik a vállalat élén állanak, köztiszteletben álló urak, kik nekünk ama biztosítékot nyújtják, hogy a magyar kulturális érdekek ez új szinházban szem elől tévesztve nem lesznek; én magam nem ismerem a névsort, de tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy azon tisztelt urak, kik a részvényesek soraiban vannak, mind tökéletesen megbízható, tiszteletreméltó úri emberek, és azért el is várom, hogy a mai szavazástól, minthogy saját érdekeikről van szó, távol maradnak. *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Gr. Pongrácz Károly: A t. miniszter úr továbbá sajnálkozását fejezte ki a fölött, hogy az idegen kultura előtt elzárkózunk. Sohasem voltam soviniszta, t. ház, s ekként azon eszme elől nem zárkózom el, hogy ha Budapesten egy negyedik szinház saját erejéből keletkezik, *(Derültség a jobboldalon.)* abban néha-néha, úgy, a mint ez a népszinházban is történik, idegennyelvü előadások tarthatók legyenek. Ha tehát a törvényjavaslattal szemben ellentétes állást foglalok el, annak oka másban rejlik. *(Zaj a jobboldalon.)*

Kérem a képviselő urakat, a ki beszélgetni óhajt, menjen kissé távolabb. *(Helyeslés és derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Gr. Pongrácz Károly: Valameddig, t. ház, azon sebek, melyeket az árvizek magyar hazánk felső vidékén ejtettek, be nem heggednek; valameddig a t. kormány nem gondoskodik arról, hogy e hazában a kisbirtokos-parasztgazda s a kisiparos hitelképessége erejéig olcsó, 3%, legfeljebb $3^1/_2$%-os kölcsönt kaphasson; valameddig ebben az országban vannak emberek, a kik éheznek, fáznak s a kiknek nyomorúságán, ha nem is egészen, legalább részben évenkint 8—10.000 forinttal némileg segíteni lehet: mindaddig én, a ki az ujabb időben annyi komédiának voltam tanuja, *(Felkiáltások a baloldalon: Nagyon jól van! Derültség a szélsőbalon.)* én a vígszinházra egy fillért sem szavazok, meg s ezért a törvényjavaslatot el nem fogadom. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Papp Elek jegyző: Polónyi Géza!

Perczel Béni jegyző: Berzeviczy Albert!

Elnök: Berzeviczy Albert képviselő úr óhajt szólani!

Polónyi Géza: Tessék! A szólás rendje szerint a mellette szólót illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Berzeviczy Albert: T. ház! Azon indokok alapján, a melyeket a belügyminiszter úr a törvényjavaslattal együtt terjesztett elő, s a közigazgatási és pénzügyi bizottság egybehangzó jelentése alapján a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Azt úgy is tudtuk!)* Ezen állásfoglalásomnak helytelenségéről engem nem kapaczitálhatnak az ellenzék t. szónokai, s különösen nem a közvetlen előttem szólott t. képviselő úr, a ki nézetem szerint tévedésben van, midőn azt állítja, hogy a vígszinház részvénytársulatnak nyújtandó 200.000 forint kamatnélküli kölcsön semmivel sem lesz az állam javára biztosítva, mert ezen kölcsön biztosításáról a törvényjavaslat kellőképen gondoskodik, annak az építési költségek után első helyen való betáblázását rendelvén el.

De nem kapaczitálhatnak álláspontom helytelenségéről a tegnapi napon felszólalt képviselő urak sem, a kiknek egynémelyike nagyon élénk színekben festette ki azokat a veszélyeket, a melyek a nemzeti kulturára ezen törvényjavaslat elfogadása által háramolnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Megvallom, t. ház, bármennyire erőltessem is meg képzelő tehetségemet, azokat a veszélyeket én felfedezni nem vagyok képes. *(Halljuk! Halljuk!)* Ellenkezőleg, én abban, hogy a törvényhozás szubvencziónak alig nevezhető segélylyel, tudniillik kamatnélküli kölcsön engedélyezésével hozzájárúl annak biztosításához, hogy a fővá-

Digitized by Google

rosban tartatni szokott magyar színi előadások száma évenkint 300-zal szaporodjék, *(Halljuk! Halljuk!)* oly előnyt látok úgy nemzeti szinművészetünk fejlesztése, mint közművelődésünk . . . *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Berzeviczy Albert: . . . és a főváros társadalmi életének emelése szempontjából, hogy ez az előny teljesen ellensúlyozná azt a hátrányt, ha ugyan hátrány ez némely képviselő urak felfogása szerint, hogy e 300 magyar szini előadás mellett 500 idegen nyelvü szini előadás is tartassék. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbalon: Az lesz! Az lesz!)*

Engedelmet, ez csak nyelvbotlás volt, mert hiszen egy év alatt 300 és 500 szini előadást tartani nem lehet; azt akartam mondani, hogy egy év alatt e mellett ötven nem magyar szini előadásra is mód nyújtassék. De én nem osztozhatom azok nézetében, a kik e körülményben tisztán hátrányt látnak, mert megvallom őszintén, hogy kiváló külföldi művészeknek a fővárosban esetleg saját társulatukkal való vendégszereplését, a mint azt az utóbbi időben Rossi, Sarah Bernhard és Duse részéről láttuk, úgy hazai színművészetünk önképzése, mint közönségünk müizlésének fejlesztése szempontjából *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* nem hátránynak, hanem előnynek tartom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Megtörtént ez eddig is, csakhogy épen egy negyedik szinház hiányában néha nehézségekkel járt; megtörtént ez, a mint a belügyminiszter úr szíves volt tegnap ráutalni, a népszinházban is a nélkül, hogy valaha valakinek eszébe jutott volna ezért a népszinház kulturális missziójában kételkedni, ebben hibát látni, vagy tagadásba akarni vonni azt, hogy a népszinház tényleg hazai népszínművészetünk fejlesztése körül igen jeles szolgálatokat tett.

Én tehát bár, méltóztassanak elhinni, a nemzeti kultura érdekét épúgy szivemen viselem, mint akár Szederkényi Nándor, akár pedig Bartók Lajos és Makfalvay Géza képviselőtársaim, én is épúgy, mint ők, tőlem telhetőleg igyekszem a nemzeti kultura előmozdítására hatni, azokat az aggodalmakat, a melyeket nézetem szerint igen túlzott színben fejtettek ki, egyáltalában nem oszthatom, és ezért a törvényjavaslatot elfogadom, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* másrészt azonban azt részemről a lehető leghatályosabb módon biztositani kívánom, hogy az ezen kamatnélküli kölcsön segítségével létrejövendő budapesti vígszinház csakugyan a magyar múzsa temploma legyen, *(Helyeslés jobbfelől.)* és hogy abban az idegen múzsa csakis vendégképen, kivételesen és csak időről-időre találhasson hajlékot. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ennek hatályosabb biztosítása végett és tekintettel az e házban történt felszólalásokban felmerült aggályokra, én a részletes tárgyalás során az első szakasz tárgyalásakor bátor leszek egy módosítványt nyújtani be, s a t. háznak elfogadásra ajánlani *(Halljuk! Halljuk!)* oly célból, hogy magában a törvényjavaslat szövegében mondassék ki az, hogy a létesítendő vígszinházban évenkint ötvennél több nem magyar nyelvü szini előadás ne legyen tartható. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Én azt hiszem, hogy ha a t. belügyminiszter úr szíves lesz . . . *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Berzeviczy Albert: . . . ily értelmü módosításomhoz hozzájárúlni, *(Halljuk! Halljuk!)* ez által a törvényjavaslat ellenében felhozott aggályoknak legalább egy része eloszlatható volna. Ebben a reményben és ezen szándékom jelzése mellett van szerencsém újolag kijelenteni, hogy a javaslatot általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbjelől.)*

Papp Elek jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Én, a mint már voltam szerencsés megemlíteni, rendkivül sajnálom, hogy Jókai Mór t. képviselőtársamat nem üdvözölhetem e házban, mert czélom, a mint azt egyenesen és nyiltan bevallom, abszolute nem a támadás, hanem ha szabad megkisérlenem, a kapaczitáczió. *(Halljuk! Halljuk!)*

Örömmel konstatálom, hogy azon felszólalásoknak és azon hazafias aggodalmaknak, a melyek a ház ezen oldaláról ezen törvényjavaslattal szemben emeltetnek, egy pozitiv eredménye máris kinálkozik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ez abban nyilvánúl, hogy Berzeviczy Albert képviselőtársunk máris jelezte, aggodalmainak megfelelőleg, hogy a törvényjavaslat módosítását maga is szükségesnek tartotta. Röviden csak arra figyelmeztetem azonban a t. képviselő urat, mielőtt az én thémám fejtegetésére térnék át, hogy az, a mit ő jelezni szives volt, valamennyire javítana a törvényjavaslattal szemben, de csak akkor fejezné ki azon eszmét, a melynek érdekében ő felszólalt, ha egyúttal gondoskodás történnék abban a módosításban legalább az iránt, hogy az az úgynevezett 50 előadás nem in continuo, nem egy huzamban tartandó meg, és hogy az idegen nyelvü előadások engedélyezése legalább egy kompetens fórumtól, például a belügyminisztertől tétetnék függővé. Elismerem, hogy ez ezen törvényjavaslattal szemben, a mely épen ezen kérdést a törvényjavaslatban egyáltalában fel sem ölelte, bizonyos fokig haladást jelent; de előre is kijelentem, és ezt szándékozom a magam részéről bebizonyítani, hogy a t. képviselőház még ezen módosítás elfogadása vagy kilátásba helyezése mellett sem lehet abban a helyzetben, hogy ezt a törvény-

Digitized by Google

javaslatot általánosságban elfogadhassa. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* E tekintetben, t. képviselőház, először is lássuk, hogy pénzügyi szempontból mit tartalmaz ez a törvényjavaslat. Első sorban tudni kell, hogy mit akarunk adni. A t. képviselőház előtt elégséges csak megérintenem, . . . *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: . . . hogy 200.000 forintnak kamat nélkül, évi 5.000 forint törlesztés mellett negyven évre való állítólagos kölcsönadása, minden pénzügyi embernek számítása szerint, tisztán és kizárólag ajándék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha e mellett figyelembe veszszük még azt, hogy az az 5.000 forint részlettörlesztés, a mely nem annuitás, mert kamattal nem jár, csak akkor fizetendő, ha tiszta jövedelmet a szinház produkál, akkor nyomban méltóztatnak látni, hogy 40 év alatt 200.000 forint önmagát majdnem kétszer amortizálja csak 4%-os kamat mellett is. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Már most, ha én valakinek 40 esztendőre kamat nélkül adok 200.000 forintot, úgy, hogy ő abból évenkint 5.000 forintot törleszthet a jövedelemből, . . .

Ugron Gábor: Ha lesz!

Polónyi Géza: . . . ez azt jelenti, hogy a törvényjavaslat helytelenül van czímezve, a midőn kölcsönről szól, mert ez egy nemzeti ajándék és semmi egyéb.

Most, t. képviselőház, nem is szólok azon kedvezményről, a mely a bélyegmentességben nyilvánul, hanem szólok igen t. képviselőtársamnak, Berzeviczy Albertnek felvetett ideájáról, a ki, látszik, pénzügyi dolgokkal, szerencsére, keveset foglalkozik, midőn azt mondja, hogy hiszen ebben a törvényjavaslatban meg van a biztosíték ezen államilag adott 200.000 forintra. Legyen oly kegyes a t. képviselő úr, ha ettől teszi függővé véleményét, engem meghallgatni, hogy azt nyomban bebizonyítsam a t. képviselő úrnak, hogy itt mindenről szó lehet, csak pupilláris biztosítékról nem. Mert, t. ház, az állam vagyonát legalább is árvatári biztonság mellett lehet és szabad csak, lelkiismeretesen gondoskodva, a törvényhozás többségének kiszolgáltatnia. De megvan e az úgynevezett pupilláris biztosíték, vagy nincs? Hát méltóztassék t. képviselő úr a törvényjavaslatot kezébe venni, és figyelemmel kisérni a következő tényköriilményeket. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a részvénytársaság 200.000 forint tőkét tartozik kimutatni, hogy 200.000 forint nemzeti ajándékban részesülhessen. Ez a 200.000 forint intabuláltatni fog az építkezési tőke után. Már most mit fognak azzal a 200.000 forinttal csinálni? Hiszen, ki valaha szinházat látott, a ki valaha elsőrangú szinházban megfordúlt, tudni fogja, hogy egy szinház berendezésére 200.000 forint kell, pedig, mint tudjuk, — de csak úgy mellesleg tudjuk, — hivatalosan semmiféle adat sem fekszik előttünk ebből a 200.000 forintból ez ideig egyiknek állítása szerint 25.000, másiknak állítása szerint 50.000 forint van befizetve, de a 200.000 frt tőke még aláírással sincs biztosítva.

Már most, t. ház, tegyük fel, a legoptimisztikusabb számítás szerint, hogy ezen 200.000 forint jó, hitelképes aláírásokkal volna biztosítva, példának okáért Bartók Lajos t. képviselőtársam itt a házban kijelentette, hogy igaz, ő aláírta, de visszavonúl, és befizetni a részvényt nem fogja, és nem is fizette be, s találkozunk azon aláírók között bizonyára több ilyennel is, mert láttam én már elég olyan részvényaláírást, melyre a befizetés nem történt meg.

De ponamus casum, hogy a 200.000 forint be fog fizettetni. Hát nem tudja-e t. képviselőtársam azt, hogy a 200.000 forint pupilláris biztosítéka akkor forog fenn, — miután házról, fővárosi ingatlanról van szó, — ha az 400.000 forintnyi fedezettel van biztosítva?

Berzeviczy Albert: Nem beszéltem pupilláris biztosítékról!

Polónyi Géza: Hát biztosítékról. *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* De ha, t. ház, egy társasággal állunk szemben, melynek a szinházi berendezésre 25.000, vagy mondjuk 50.000 forintnál nem áll több rendelkezésére, akkor ezt az építkezést — méltóztatik megengedni — csak kölcsönpénzből lesz képes teljesíteni, mert a rendelkezésére álló összeg a felszerelésre magára sem elég. Már most mi fog bekövetkezni, t. ház? Lesz egy 200.000 forintos objektum, melyre az építkezési kölcsönösszeg első helyen lévén betáblázva, második helyre jön a mi 200.000 forintunk, tehát marad tisztán a telek értéke, ha ugyan a bank, mely a 200.000 forint építkezési kölcsönt adta, nem vette ezt számításba, vagyis itt az állam egy úgynevezett biztosíték ürügye alatt 200.000 forintot ajándékoz egy társaságnak, melynek egy árva krajczár biztosítéki hipotékája sincs, és nem is lesz. *(Mozgás a szélső baloldalon. Egy hang: Ez könnyelműség! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Polónyi Géza: Már most, t. ház, az a kérdés, hogy Magyarország törvényhozása helyesen cselekszik-e akkor, midőn minden tekintetben biztosíték nélkül, akar ajándékot nyújtani egy olyan társúlatnak, a melynek még megalakúlása sincs bejelentve, a melynek czége sincs bejegyezve, melynek alapszabályait sem ismerjük? Vajjon czélszerű és helyes-e, hogy ezen ország ilyen nemzeti ajándékot adjon vagy sem?

És már most, t. ház, a magam részéről

Digitized by Google

azt az elvi álláspontot foglalom el, hogy bár lennének a mi pénzügyi viszonyaink akármily rózsásak, bár igaz lehetne az, hogy nem hangzik fel a törvényhozás termeiben a panasz és a sohaj a nyomor és inség tanyájáról számtalan helyekről, hanem rózsás szinben lehetne látni ezt az egész világot: én, t. ház, állami feladatnak soha és semmi körülmények közt nem fogadhatnám el azt, hogy bármiféle idegen múzsának tenyésztése állami pénzen lehetővé tétessék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez elvi kiindulási pontom. De, t. ház, ezen kérdéssel szemben méltóztassék nekem megengedni, mint a főváros egyik szerény polgárának, hogy aggodalmaimat elmondhassam.

Hegedüs Sándor: Szerény?

Polónyi Géza: Hát vegye úgy a t. képviselő úr, hogy nem szerény, ha equiparálhatom magamat a képviselő úrral: tessék úgy venni, hogy nem szerény! *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: Akczeptálom.

Polónyi Géza: Mióta én a főváros polgára vagyok, sőt azelőtt is — és ebben Hegedüs Sándor t. képviselőtársam nekem igazat fog adni — valóságos harczot folytattunk és folytatunk ma is a főváros magyarosodása érdekében. Szivesen elismerem, és ismerje el t. képviselőtársam is, hogy mindkettőnknek része van ezen harczban. Bizonyos eredményeket fel is mutattunk, felmutattunk pedig azért, mert pártkülönbség nélkül kezet fogtunk arra, hogy ezt a fővárost magyarositsuk; mert, méltóztassanak annak egyik-másik rétegét figyelemmel kisérni, még ma is akárhány kávéházat tudok mutatni a t. képviselő uraknak, a hol egész nap folyamán egyetlen magyar szót nem hallanak, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* azonkivül a kereskedelmi osztály bizonyos rétegeiben magyar könyvet pénzért sem látnak a t. képviselő urak. *(Igaz! a szélsőbalon.)* Igenis, mi harczot folytatunk itt, becsületes és egy nemzethez méltó harczot az iránt, hogy az ország fővárosát, az ország szivét tisztán és igazán magyarrá tegyük. És azt hiszik a t. képviselő urak, hogy ez a harcz be van fejezve? Vagy azt hiszik-e, hogy nem nehéz feladatot teljesitünk ma is? Hiszen, hogy csak egy példát hozzak fel, és ezzel a mai kormányzati rendszert kissé illusztráljam, illetőleg leálczázzam, van nekünk itt egy magyar egyesületünk, t. ház, a mely nem nagy hangon és nem dobbal, de becsületes és hasznos munkát teljesit. A t. kereskedelemügyi miniszter úrnak több tudomása van róla, mint a belügyminiszter úrnak. Ez egyesületben különösen a munkás elemre kihatva, igyekszünk egyrészt Erdély bérczeiből a jó magyar székely fiakat idetelepiteni, hogy itt egy becsületes, hazafias munkásosztály létrejötte biztositassék, másrészt a felnőtteket csendesen, de annál biztosabban oktatni arra, hogy a zengzetes magyar nyelvet megtanúlják. És, t. ház, nekünk, ennek a magyar egyesületnek, melyet, tisztán a társadalom áldozatkészségéből tartunk fenn, midőn könyörögve járúltunk a magyar kormányhoz: adjatok, nem segélyt, csak annyit, hogy levelezéseink portomentesek legyenek, ezt a magyar kormányzat megtagadta! *(Élénk mozgés és közbekiáltások a szélső baloldalon.)*

T. ház! Mint egy morzsát és könyöradományt, odadobnak nekünk néhány darab bélyeget; de az idegen múzsának, azon hadseregnek mulattatására, mely nem tud és nem akar magyarosodni, 200.000 forintnyi nemzeti adomány nem pénz a kormány előtt, nem pénz annak a belügyminiszternek a szemében, a ki nagyon jól tudja, mily óriási szükség volna itt a fővárosban legalább egy tisztességes állami kórház felállitására! Nem ád, mert nincsen rá garasa ennek a kormánynak, de akad 200.000 forint arra, hogy az idegen múzsát ily módon istápolják. *(Mozgás és felkiáltások a bal- és szélső balon: Botrány!)*

Nos, t. ház, ennek a vigszinháznak, általában véve a negyedik szinháznak, nem tagadom, van hivatása és rendeltetése a fővárosban. Szivesen koncedálom, hogy a negyedik, de magyar szinházra a fővárosban föltétlenül szükség van. De, t. ház, ez nem jelenti azt, hogy állami szubvenczióval ellátott és nemzeti ajándékkal biztosított szinházra lenne szükség. Mert, t. ház, én a t. miniszter úrnak csak a következőket ajánlom szives figyelmébe: azt hiszik a t. képviselő urak, hogy, mert a népszinházban és a nemzeti szinházban nem lehet helyet kapni, de vice versa az opera üresen tátong, ebből az következik, hogy tehát egy oly szinházat kell felállitani, a mely idegennyelvű előadásokkal a müizlést neveli és nemesiti, mint a hogy azt a t. képviselő úr mondotta? Nem ez a helyzet, t. ház. Nekünk van a fővárosban egy szinházunk, a melynek első sorban lesz konkurrense az a szinház, a melyről itt szó van. Mi a városligeti szinkört a főváros által hozott nagy áldozatok árán fentartottuk, és régi, német szinházi jellegéből magyarrá alakitottuk át. Ez a szinház, a mely itt készül, sem a népszinháznak, sem a nemzeti szinháznak, sem az operának nem lesz versenytársa, de első sorban meg fogja ölni ezt a kis, ezelőtt német, most magyar szinházat, a melynek igen hatalmas missziója volt, t. ház, mert mondhatom, hogy mióta ez a szinház felállittatott, a magyarosodás óriási mérvben emelkedett. És hiába állanak elő, t. ház, azzal, hogy az idegenek számára van itt szinházra szükség,

Digitized by Google

mert hiszen az idegenek számára rendezett más nyelvű előadásoknál arra kellene tekintettel lenni, hogy akkor rendeztessenek ezek az előadások, mikor azok az idegenek itt vannak, igen ám, de az idegenek forgalma egész éven át tart a fővárosban, tehát az idegeneknek csak az a kivételes része, a mely épen véletlenül itt van, lesz azon helyzetben, hogy alkalom fog neki kinálkozni arra, hogy a magyar múzsa, a magyar kultúrintézetek helyett megnézhesse magának esetleg egy bécsi harmad- vagy negyedrangú primadonnának előadását.

T. ház! Ennek a törvényjavaslatnak hátrányai közé tartozik az is, hogy még abszolute biztosítva sincs ennek az egész institucziónak a létrejövetele. Nincs biztosítva azért, mert a fővároshoz benyújtott kérvényben, a melyben nem akartak kevesebbet ezek a tiszteletre méltó alapító urak, mint évenkint 20 000 forintot, és azt is csak 40 éven át, *(Derültség és tetszés a szélső baloldalon.)* azt mondották a folyamodók, hogy ők ezt a szinházat a fővárostól kért támogatás nélkül nem tudják megcsinálni. A főváros pedig nem adta meg nekik ezt a 20.000 forint évi segélyt, tehát bekövetkezett az a rájuk nézve szerencsétlen helyzet, hogy nem tudják a szinházat megcsinálni, miután 800.000 forintnyi hozzájárulástól elestek. Már most, t. ház, mi akar a törvényjavaslat lenni? Egy, a levegőben levő szinház számára szavaz meg 200.000 forintot oly czélból, hogy ezzel már most a főváros közvéleményére is presszió gyakoroltassék, *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy már most a 800.000 forintot pedig tessék megszavazni.

De játék a tűzzel, t. ház, ha a fővárosnak azt a társadalmát és e társadalomnak azon rétegeit, a melyek csak nehéz küzdelem és olyan harczok árán, a melyekben Jókai Mór is előkelő szerepet vívott, sikerült a magyarosodás ügyének megnyerni: akkor, mikor hazafias megnyilatkozásukért a törvényhozás részéről köszönetre kellene, hogy számítsanak, arra akarjuk presszionálni, hogy »ide a vagyonotokkal!« és midőn a főváros 1,200.000 forint budgetdeficzittel küzd, ajánljon fel 800.000 forintot az idegen múzsa támogatására. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ez nagyon veszedelmes dolog.

Most még csak egyet, és ezzel be is fejezem.

Rosenberg Gyula: Helyes! *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek! *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Nem tudom, hogy a képviselő úr mit helyeselt, azt-e, a mit mondtam?

Rosenberg Gyula: Nem! *(Egy hang a szélsőbalon: Ő maga sem tudja!)*

Polónyi Géza: Hogy Rosenberg Gyula képviselő úr érdeklődik a nemzetközi múzsa iránt, és hogy hajlandó lenne annak érdekében még nagyobb áldozatokra is a nemzet vagyonából, ebben nem kételkedem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Rosenberg Gyula: Azt megmondták már, hogy mennyiben nemzetközi az a múzsa.

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Polónyi Géza: T. ház! A fővárosi tárgyalás előtt egy kimutatás osztatott szét gróf Keglevich István aláírásával, nagyon sajnálom, hogy azt ma nem sikerült megtalálnom, akkor nem tudva, hogy később szükségem lesz rá, nem tettem el. Ezen kimutatásban a napnál fényesebben van bebizonyítva, hogy egy negyedik szinház mily óriási nagy és biztos jövedelmezőséggel kinálkozik. Nekem ennél a szinházi kérdésnél ez az egy akta imponált, és mondhatom, teljesen osztozom annak a felfogásában, a ki azt aláírta, és hozzáteszem, hogy ha a fővárosban egészséges viszonyok közt, jó társulattal ily szinház létesíttetik, különösen, ha abban az idegen nyelvű múzsának is bizonyos korlátok közt hely engedtetik, ez a szinház, becsületes meggyőződésem szerint, igenis fényesen jövedelmező szinház lesz. Igen, de ebből az én észjárásom szerint nem az következik, hogy egy jövedelmező biztos vállalatnak a nemzet 200.000 forintot ajándékozzon. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* hanem az, hogy minél inkább biztos ezen szinház jövedelmezősége, annál kevésbbé fontos és szükséges a törvényhozás hozzájárulása. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Tehát, t. ház, egyetérthetünk abban, hogy szükség van egy negyedik szinházra; egyetérthetünk még abban is, hogy a negyedik szinházban az idegen múzsa érvényesülésére, mindig nem hátrányával a nemzeti ügynek és a magyar nyelvnek, bizonyos korlátok közt mód és alkalom adassék. A miben nem érthetünk egyet, az az, hogy ily magánvállalkozásnak, mely nem tisztán és kizárólag a magyar állameszmét szolgálja, semmiféle nemzeti ajándékot adni nem lehet. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

És már most még egyet, t. ház, a szinház engedélyezésének kérdése is csak nyom valamit. Van már a miniszter úrnak tudomása arról, hogy a főváros hozzájárult ily szinház engedélyezéséhez? Mert erről nem tudunk még semmit. Pedig az a főváros lesz oly hazafias, felteszem róla, hogy nem fog hozzájárulni. De fel akarom világosítani a belügyminiszter urat — mert tegnap felhozta — itt arról, hogy miért nem érvényesülnek most a népszinháznál az idegennyelvű előadások. Hát Magyarországon csak a belügyminiszter az, a ki ezt nem tudja? Azért, t. ház, mert a népszinháznak van egy hazafias

Digitized by Google

ellenőrző bizottsága, — kormánypárti képviselőket tudok közülük felsorolni, — a kik gondoskodtak arról, hogy abba a szerződésbe belejöjjön az, hogy németnyelvű előadásokat a szinházban tartani nem szabad. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Már most, t. ház, miután a főváros ezt szubvenczionálja, miután a többi szinházak állami kezelés alatt állanak, igen természetes, hogy ezekben a szinházakban megtörténhetett és meg is fog történni, hogy egy olasz stagione, vagy nem tudom, franczianyelvű előadás tartatik; de addig, míg hazafiak állanak ezen szinházak ügyeinek élén, nem fog megtörténni az, hogy a fővárosban a közös hadsereg tisztjei számára tartassék fenn egy német szinház. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mert bármit gondoljanak, a magyar fővárosban német előadásokra, hála Istennek, másnak már szüksége nincs, mint a közös hadsereg tisztjeinek, mert az a törzspolgárság, a mely német volt, rohamosan magyarosodott meg, míg a közös hadsereg tisztjei minden magyarosodási törekvéstől elzárkóznak, a mi igen természetes, mert ma itt vannak, holnap Nagy-Szebenben, holnapután Morvaországba helyeztetnek át. Ezek a német szinházakhoz lévén szokva, természetesen folyton ostromolják a fővárost, hogy Budapest fővárosban számukra a bécsi »Posszen mit Gesang« mintájára műélvezetről gondoskodjunk. Nagyon sajnálom, hogy Berzeviczy Albert t. képviselőtársam nem veszi azt észre, hogy épen ennek az áramlatnak szolgálatában áll akkor, mikor ezt a törvényjavaslatot a maga részéről elfogadja. Én kérve kérem a t. házat, hogy ezt a törvényjavaslatot, mely pénzügyi okokból is, de főleg az állami eszmével meg nem egyeztethető okokból is abszolute nem felel meg azon törekvéseknek, melyeket a képviselőház magáénak vall, s mely törvényjavaslat azonkivül a főváros társadalmának eddig férfias kitartással megindult, igazán hazafias magyarosodását korlátozza, sőt paralizálja, még általánosságban se méltóztassék elfogadni, hanem méltóztassék azt visszavetni, és inkább, hogy egyebet ne említsek, arról gondoskodni, hogy ezen 200.000 forint, ha majd az erről szóló törvényjavaslat beadatik, a filloxerától elpusztított szőlők újra beültetésére fordíttassék. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Jobb helyre lesz ez így fordítva, mint ha a parazita német múzsának nyitunk itt új templomot, a melyre nekünk egyáltalában semmi szükségünk nincsen. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Perczel Béni jegyző: Hegedüs Sándor!

Hegedüs Sándor: Tisztelt ház! Csak egy pár szót kívánok szólni e törvényjavaslathoz, és kötelességszerűleg tartózkodni fogok minden túlzástól. Nagyon sajnálom, hogy előttem szólt t. képviselőtársam ezt a szabályt maga előtt nem tartotta, és erről a javaslatról folytonosan úgy beszélt, mintha az abban foglalt összeg valami parazita német múzsának volna szánva, holott pedig, ő maga is tudomásúl vette és helyeselte, hogy ebben a létesítendő szinházban 300 magyar és csak legfelebb 50 idegennyelvű előadás lesz. *(Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbalon: Annyi sem kell!)* Hiszen tudom, hogy vannak a t. képviselőtársaim közt többen, a kiknek ez sem kell, a kik ezt sem akarják megengedni. Én ezeknek különben hazafias forrásból származó aggodalmaiban nem osztozva, attól az összesen 50 idegen nyelven — és nem kizárólag német nyelven — tartandó előadástól egyáltalában nem féltem sem a főváros magyarságát, sem a magyar államiságot, sem pedig azon érdekeket, melyekről Polónyi t. képviselőtársam beszélt, és ennek következtében kénytelen vagyok e részbeli állítását határozottan túlzásnak nevezni.

A t. képviselőtársam nagyon szépen beszélt a fővárosnak folyton terjedő magyarosodásáról. Hogy e tekintetben kinek milyen szerepe volt, az szerintem olyan dolog, a melylyel előállani nem lehet, mert ez is azok közé tartozik, a melyekről az irás azt mondja: »A mit cselekszik a jobb kezed, ne tudja a bal kezed!« *(Tetszés jobbfelől.)* De nekem egy alapeszmém van e tekintetben, és itt teljesen eltérek t. képviselőtársamtól. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Én tudniillik azt hiszem, hogy biztosabb eszköze a magyarosodásnak úgy a fővárosban, mint az országban szerteszét nincsen, mint a kultura. És a kulturát egyoldalúan képezni, elszigetelten, kizárólagosan és erőszakos rendszabályokkal fejleszteni manapság már nem lehet, ez a mai kor szellemének meg nem felel. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Hegedüs Sándor: Ennek következtében én azt hiszem, a magyar kulturának nem ártalmára, hanem javára válik az, ha a művészet a fővárosban minden tényező közreműködésével fejlődik. És azt hiszem, akármilyen előszeretettel és kötelességérzettel viselkedünk is a magyar művészet iránt, azt még most nem arrogálhatjuk magunknak, hogy ez már abszolute nem tanúlhat, hogy a közönség művelődésének és ízlésének fejlesztésére ez már tökéletesen elégséges, úgy, hogy egyáltalán ki kell zárni e tekintetben minden idegen tényezőt. Én azt hiszem, hogy a művészetben is úgy van, mint az irodalomban: a mint meríthetünk idegen kútforrásokból, melyekkel a gazdag külföld az irodalom és tudomány minden terén bir, a nélkül, hogy feláldoznók és megölnők a magyarság haladását: épen úgy a művészet terén is tanúlhatunk, tanúlhatnak művészeink és a közönség

Digitized by Google

ízlést, haladást minden tekintetben. *(Helyeslés.)* S ennek következtében én az idegen előadásoknak azon megszorított számmal való megengedésétől egyáltalában nem félek, és nem látom át azt, hogy a magyar múzsa alárendeltetnék, kiszolgáltattatnék, és a magyarság megöletnék ezen rendszabály által.

De t. képviselőtársam egy egész pénzügyi műveletet lát ebben a dologban. Azt hiszem, hogy itten egész okoskodása hamis alapokon nyugszik azért, mert senkisem tagadta, s a kormány előterjesztéséből sem lehet kiolvasni azt, mintha azon 200.000 forint kiadáással nem valami áldozatot, hanem anyagilag hasznos üzletet akarna a kormány csinálni. Nem, egész őszintén megmondjuk, hogy ez bizony részben áldozat, a mely lehetővé teszi egy mindenki, még Polónyi Géza t. képviselő úr által is elismert negyedik szinháznak a létesítését. És pedig elismerte a szükségét annak daczára, hogy nem mutatott fel eddig más vállalkozót, a ki magasabb szinvonalon, és ezen érdekeknek megfelelően képes lenne a vígszinházat létesíteni. Ha pedig azt nézzük, hogy most már a másik két szinházba — az operáról nem beszélek, az ebbe a keretbe nem tartozik — helyet kapni napokig nem lehet; ha nem akarjuk elzárni a kultura hatásától művészeti téren a közönségnek azon részét, a mely most kiszorúl a többi szinházakból, akkor igen természetes, hogy a negyedik szinház létesítését, ha már máskép nem lehet, állami közreműködéssel is mielőbb lehetővé kell tenni, és különösen most, a kiállítás közeledtével lehetővé tenni szükséges. *(Helyeslés jobbról.)* Ezért én nem abból a szempontból fogom fel a 200.000 forint kölcsön megadását, mint t. képviselőtársam. Elismerem, hogy ebben áldozat van . . .

Polónyi Géza: Ajándék!

Hegedüs Sándor: . . . a művészet érdekében. De mivel belátom, hogy a negyedik szinházra szükség van, nem zárkózhatom el az áldozattól. Abban már ismét túlzást látok, a mit t. képviselőtársam erre nézve mond, hogy ez a 200.000 forint »fond perdu«-nek van adva, ez elvesztett pénzajándék. Miután ki van kötve, hogy hosszú időre kiterjedőleg ugyan, de részletekben visszafizetendő, igen természetes, hogy tehát ez a 200.000 forint nem elveszett pénz, nem ajándékkép adatik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most arra térek rá, a mire szintén a képviselő úr czélzott. Ő itt tulajdonkép megint üzletet lát, és keresi a pupilláris biztosítékot, és keresi az üzlet lebonyolításának részleteit.

Bocsánatot kérek, egylettel, erkölcsi testülettel szemben a kölcsönzés máskép nem megy, mint a jövedelem lekötésével. Akármily morális testületnek adnak kölcsönt, mindenütt úgy van, tehát itt sem lehet másként.

T. képviselőtársam beszélt arról, hogy a részvények nincsenek aláírva, hogy a főváros engedélyt nem adott stb. De hisz az sine qua non, hogy az egyesület létrejöjjön. Ha tehát bármely okból, akár azért, mert sokan lennének oly aláírók, mint Bartók t. képviselő úr, ki a saját aláírását nem akarja honorálni, akár más okból az egyesület létre nem jönne: természetes, hogy e nem létező testülettel szemben kölcsön sem létesülhet. Ennélfogva e részben hagyhatjuk a siránkozást. Odáig talán az ellenzéki képviselők sem mennek a kormány iránti bizalmatlanságukban, hogy föl ne tételeznék róla, hogy az összeget csak akkor adja oda, mikor meglesz teljes biztosítéka annak, hogy a pénz csakugyan sikerrel és eredménynyel fog a szóban forgó czélra felhasználtatni. Elesik hát a képviselő úr minden okoskodása, melylyel keresi a czégjegyzést, és Isten tudja micsoda követeléseket támaszt; minderről ebben az ügyben abszolute szó sem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hogy a képviselő úr már tegnap elkészült beszédére, s időközben jeleztetett a Berzeviczy-féle indítvány, arról nem tehetek; de már az meggyőződésem, hogy annak következtében kissé módosíthatta volna beszédét. Mert e tény után is arról beszélni, hogy itt az idegen német múzsának adatik segély, mikor részben magyar előadások tartása van kikötve, határozottan alapnélküli túlzás. *(Úgy van! jobbról. Zaj balról.)*

Ennélfogva, minthogy azt hiszem, mindnyájan egyetértünk a negyedik szinház létesülésének szükségében, s minthogy az máskép rövid idő alatt létre nem jöhet: én a törvényjavaslatot megszavazom.

De kénytelen vagyok még egy némileg személyes nyilatkozatot is tenni. Pongrácz képviselő úr említette e szinház aláíróit, s azt mondta, hogy ha volnának olyan képviselők, a kik e szinház javára aláírást eszközöltek, feltételezi és elvárja tőlük, hogy e tárgyban nem szavaznak. Hát én ezek közé tartozom. Midőn felszólítottak, hogy írjak alá, mert nem elég az aláírás, én aláírtam bizonyos összeget. Később jött az a barátom, a ki az aláírásra felszólított, s azt mondta: nem elég, duplázzam meg az összeget, s én azt is megtettem. Azt hiszem, több képviselőtársam is tett ilyet. Hanem ha valaki azt hiszi, hogy én ezzel jövedelmes üzletet csináltam: annak én ezennel határozott és kategórikus nyilatkozatot teszek. Annak, a ki ebben akármily biztos, vagy csak esetleges hasznot lát, az én részemet azonnal átengedem, *(Derültség jobbfelől.)* de a szavazatomat, azt nem hagyom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ennélfogva

Digitized by Google

e nyilvános kötelezettség mellett a törvényjavaslatot elfogadom. *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)*

Bartók Lajos: T. ház! Személyes kérdésben leszek bátor szót kérni. *(Halljuk!)* Belépve a terembe, azt hallottam, hogy Hegedüs Sándor képviselő úr azt mondta, hogy én az építendő vígszinháznál saját aláírásomat nem akarom honorálni.

Hegedüs Sándor: Polónyi mondta, kérem! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Bartók Lajos: Én kérem annak magyarázatát, hogy saját aláírásomat honorálni nem akarom. Én Polónyi képviselő úr beszédének reám vonatkozó szavait nem hallottam, de azt így hallva, jóra nem magyarázhatom. Én először is saját aláírásomat mindig honorálom; másodszor senkinek adósa nem maradok, — de a mi fő — harmadszor én üzletember nem vagyok. Nekem egyéb akcziám, mint a vígszinszinház-egyesületnél aláírt akcziám nincs, és én egyáltalában perhorreszkálom, hogy minden képviselő ügyvéd, és minden ügyvéd képviselő legyen; *(Derültség balfelől.)* minden képviselő bankár és minden bankár képviselő legyen. Különösen pedig a pénzügyi bizottság tagja. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én nem tartottam volna illdomosnak, hogy a vígszinház érdekében emeljek szót, ha azzal bármily anyagi összeköttetésben volnék a jelen pillanatban. *(Halljuk a bal- és szélső baloldalon.)* de én itt érdekelt nem vagyok. Én a vígszinházrészvénytársaságban is benn voltam egy ideig, de az egyesületnél aláírt részvényeimet nem engedtem átvitetni a részvénytársaságra, midőn láttam, hogy, itt ismét hangoztatom, kozmopolikus tendenczziák kezdenek túlsúlyra vergődni, úgy, hogy az alakúlást befejező gyűlésről is távol voltam. Én ezen társaság legelső intimusainak, különben személyes jó ismerőseimnek, ki is fejeztem, hogy nem tartom meg a részvényeket. Akkor azt mondták, hogy az író uraknak a részvényeket nem is kell megfizetniök, csak írják alá. *(Hosszantartó, élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Bartók Lajos: A ki fültanuja volt tegnapi beszédemnek, az itélje meg, vajjon vezetett-e engem más, mint a hazafias aggodalom érzése? *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A magyar parlamentben már a megsértetés veszélye nélkül nem szabad a magyarság mellett szót emelni? *(Zajos helyeslés a bal- a szélső baloldalon.)* És a magyar sajtóban is meg van megtámadva az ember e miatt, egy lap fölhánytorgatván, hogy be sem fizette részvényeit, a mit különben többen nem tettek meg azok közül, a kik az egyesületnél aláírták. Gondoskodjék az a lap, hogy feleljen meg a maga kötelezettségeinek, és ne törődjék én velem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én kötelességemet, mint magánember, és mint a közélet egy szerény harczosa, minden tekintetben teljesiteni fogom, s aláírásomnak mindig meg fogok felelni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Hegedüs Sándor: T. ház! Én azt hiszem, hogy a ki hallotta Polónyi Géza képviselő úr beszédét, és az én beszédemet, az csodálkozni fog Bartók Lajos t. képviselő úr ellenem intézett felhevülésén, mert én semmi egyebet reá vonatkozólag nem mondottam, — erre nézve hivatkozom a ház minden jelenlevő tagjára, — mint azt: »hogyha Polónyi Géza úr azt mondja, hogy Bartók Lajos képviselő úr visszavonta aláírását«. Ilyenféle kifejezést használtam. *(Zaj.)* Én akczeptálok bármely magyarázatot, akár a gyorsírói jegyzetek alapján, akár azon kívül, de én tisztán és kizárólag Polónyi Géza t. képviselő úr állításaira hivatkozom. Ha ő nem ismerte Bartók Lajos t. képviselő úrnak ezen társúlathoz való viszonyát, és ennek következtében nem úgy tűntette fel aláírásának visszavonását, mint a hogy van, igen természetes, hogy engem is tévedésbe ejtett. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Beőthy Ákos: Idézetet mondott!

Hegedüs Sándor: Hogy pedig rosszúl idéztem Polónyi Géza t. képviselő úr beszédét, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* én ebből nem csináltam kapitálist, . . . *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások a szélső baloldalon: Azt tudjuk! Elég van úgy is! Derültség. Elnök csenget.)* . . . ennek következtében azt vagyok bátor t. képviselőtársammal szemben kijelenteni, hogy én sem intencziőit, sem e társúlathoz való viszonyát abszolute szóba sem hoztam, még csak nem is érintettem, a magyarság melletti felhevülését kritika tárgyává sem tettem.

Beőthy Ákos: Félreértés az egész!

Hegedüs Sándor: Hivatkozom azon t. képviselőtársaimra, a kik hallották, hivatkozom Beőthy Ákos t. képviselőtársamra, hogy igy történt a dolog.

Beőthy Ákos: Igaz! Úgy van!

Hegedüs Sándor: Legutóbbi czélzására azonban t. képviselőtársamnak meg kell jegyeznem, hogy ha az az egészen inkorrekt dolog megtörtént vele szemben, hogy a részvénytársaság részvényeket adott neki azzal a kikötéssel, hogy azokat nem kell befizetnie, . . .

Hock János: Csak írni mellette!

Hegedüs Sándor: . . . akárhogy van a dolog,— ezt határozottan inkorrektnek tartom, annyival is inkább, mert inkorrekt ez a többi részvényesekkel szemben . . .

Digitized by Google

Bartók Lajos: Le szokták dolgoztatni!

Hegedüs Sándor . . . és inkorrekt azokkal szemben is, a kik, mint írók, befizették a részvényeket, és mégis azon gyanu alá kerülnek, hogy ők esetleg ily módon jutottak részvényeikhez. Ezeket akartam megjegyezni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Papp Elek jegyző: Pázmándy Dénes!

Pázmándy Dénes: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Talán egyetért velem az egész ház, ha azt mondom, hogy e vita most már egészen más körül forog, mint a miből kezdetben kiindult. Én igyekezni fogok csupán csak a negyedik szinház felállításáról beszélni, s megmaradni abban a keretben, a mely csak oly vitát tűr meg, mely a czélt magát nem téveszti össze az itt felmerült több apróbb incidensekkel.

Méltóztatik tudni, hogy éveken át hívtam fel a t. ház figyelmét a magyar szinházak prekarius voltára . . . *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Pázmándy Dénes . . . s úgy a fővárosban, mint a vidéken újabb templomokat kívántam állíttatni a magyar múzsa számára.

E tekintetben a mult évi budget-tárgyalás alkalmával már bizonyos eredményt láttam elérve, mert nagy örömemre szolgált, hogy a ház több oldaláról kedvező felszólalások történtek a tekintetben, hogy az államnak nagyobb áldozatokat kell hoznia a magyar szinművészet érdekében. Nagyon sajnálom tehát, t. ház, hogy e törvényjavaslattal kapcsolatosan e rokonszenv bizonyos tekintetben antipathiára változott át, s őszintén megvallom, hogy én ennek okát a törvényjavaslat nem egészen szerencsés fogalmazásában és különösen annak személyes érdekekkel való nem szerencsés összekapcsolásában találom.

T. ház! Mellőzzük ezen vállalat minden személyes oldalát, s vegyük a dolgot úgy, a mint azt a t. kormánynak voltaképen már a ház elé kellett volna hoznia. Miről van ugyanis szó, t. ház? Egy új magyar szinháznak a fővárosban leendő felépítéséről. A szónokok valamennyien elismerték, hogy erre szükség van. Ha szükség van, keressük a módokat: hogyan lehetne ezen szinházat tényleg felépíteni, és micsoda formában kellene az államnak a segélyt megadnia, hogy a szinház tényleg létesüljön? *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak.

Pázmándy Dénes: Nem tartom jónak, hogy ezen törvényjavaslat összekapcsolta az új szinház építését, egy itt megalakult, de még semmi garanciát nem biztosító részvénytársasággal. Sokkal jobb lett volna, ha a t. kormány kihagyja a törvényjavaslatból azt, hogy kinek kérelmeztetik, illetőleg szavaztatik meg ez a 200.000 forint, és egyszerűen előáll azzal, hogy egy új magyar szinház építésére az állam 200.000 forint segélyt ad, mert akkor tág tér nyilt volna a konkurrenciára, és én, őszintén megvallva, ezen 200.000 forintot annak a vállalatnak adtam volna, a mely nagyobb garanciát nyújt vala arra nézve, hogy először a szinház csakugyan felépíttetik, másodszor, hogy az kizárólag a magyar művészetnek fog szenteltetni.

Én, t. ház, nem zárkózom el az elől, hogy Budapesten kivételkép koronként egy-két idegen nyelvű előadást is engedélyezzenek egy szinházban, hiszen ez ma is megtörténik a népszinházban. De azt, hogy a törvényjavaslatban magában kimutassák, hogy itt még más nyelvű előadások is tartathassanak, teljesen feleslegesnek tartom, és úgy, a mint legalább eleinte ide volt vetve az az eszme, én értem, hogy az különösen ezeken a padokon bizonyos félelmet gerjesztett a tekintetben, hogy itt voltaképen vegyes nyelvű szinházról van szó. Mert az tény, hogy ezen vigszinház-vállalat úgy indult meg, hogy ott bizonyos nagyobb számú, úgyszólván feles számú idegen nyelvű előadások kontempláltattak, míg később, részint a közvélemény nyomása, részint azon kudarczok folytán, melyeket ezen vállalat a fővárosnál szenvedett, de meg az itt s a közigazgatási és pénzügyi bizottságban történt felszólalások folytán is az a szám devalválodott oda, hogy voltaképen csak 50 idegennyelvű előadást óhajtanak.

Hieronymi Károly belügyminiszter: A pénzügyi bizottság is azt mondotta!

Pázmándy Dénes: S ezáltal javult a helyzet.

Hieronymi Károly belügyminiszter: Ott voltunk a pénzügyi bizottság tárgyalásain ott is azt mondottuk.

Pázmándy Dénes: De a genezisét kellett adnom azon félelemnek, mely fölkeltetett a közvéleményben, a sajtóban és e házban is, s a melynek hatása alatt t. barátaim úgy beszéltek, mintha itt voltaképen nem is magyar szinházról volna szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azok után, a miket a t. miniszter úr tegnap elmondott, és Berzeviczy Albert t. képviselőtársam ismételt, hogy 50 idegennyelvű előadás tartatnék e szinházban, s ez is, mint maximum, én ezt elvképen szívesen elfogadom, hanem ahhoz, a mit Polónyi Géza t. barátom mondott, hozzá akarom tenni, hogy azon 50 előadást sem kivánnám egy folytában tartani, mert az egészen más, hogyha ide egyes körútazó nagyobb művészek jönnek, a kik rendesen 4—6 előadást szoktak tartani, és egészen más az, ha ide fix tartózkodási, úgyszólván bizonyos megtelepülési szándékkal jönnek, egy vagy másfél hónapot tölte-

Digitized by Google

nek ki, ezt az egy vagy másfél hónapot lejátszák. Ez egészen más kérdés; ez utóbbi ellen már magam is protestálnék, mert ebben csakis egyetlen egy nemzetnek színészetét láthatom kontemplálni, tudniillik a német múzsáét; mert oly szintársúlat, mely ide jöjjön, és hosszabb ideig maradjon, nem lehet — szerintem — más, mint csak német társúlat.

Én a német múzsának ellensége egyáltalában nem vagyok Németországban, hanem Magyarországon igenis, ellensége vagyok, és pedig nagyobb, fokozottabb mértékben ellensége, mint bármely más, idegennyelvű előadásoknak, mert a német kultura terjesztése bizonyos tekintetben hazafiságunkra nézve is veszélyes. Nem oly régen múltak el azok az idők, a mikor itt állandó német szinházak voltak, de mindennap is küzdünk a német nyelvnek ránk nézve bizonyos tekintetben veszélyes befolyása ellen. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én tehát azt, hogy itt, Budapesten, kompakt német társaságok bármi formában működhessenek, minden eszközzel ki akarom zárni, és így arra kérem Berzeviczy Albert t. barátomat, hogy azon módosításába, a melyet be fog nyújtani, legyen szíves felvenni még azt is, hogy az 50 előadás csak maximum, és pedig úgy, hogy részletenkint vegyék fel, s tizenkettőnél több idegennyelvű előadás egy huzamban ne tarttathassék. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)*

Én ezt nem akartam volna a javaslatba felvétetni, de minthogy aggályok merültek fel, más remédiumot nem látok, mint azt, hogy a javaslaton e módosítás történjék.

Szó volt, t. ház, a nagy áldozatokról, melyeket az állam e vállalatért hozna, s e tekintetben egyes t. barátaim aggályaikat fejezték ki. Én ezeket az aggályokat nem osztom, és pedig azért, mert egészen más az: egy szinházat szubvenczionálni, mint egy más, oly vállalatra adni a pénzt, a melyben az örökre el van temetve, és az államnak egyáltalában nem kamatozik. Én a kamatozás alatt nem a javaslatban kontemplált visszafizetést értem, mert én ezt a 200.000 forintot az államra nézve egyszersmindenkorra elveszettnek, tisztán ajándéknak tekintem, és úgy is fogok róla szólani.

Thaly Kálmán: A filloxera!

Pázmándy Dénes: A filloxera elleni védelemre már milliókat adott az állam; de egy államnak egyoldalú szubvencziókat adnia nem lehet, mert kulturális célokra is kell adni pénzt, és a szinházak e tekintetben oly intézetek, a melyek e pénzt nemcsak nemzeti kulturánk terjedésének formájában, hanem tényleg pénzbeli kamatozásban is visszafizetik, a mint azt lesz szerencsém elmondani.

Egy szinház rendkivül nagy forgalmat csinál. Ennél a vígszinháznál legalább is évi 300.000 forintnyi brutto bevételre lehet számítani, s arra, hogy legalább is 12—15.000 forint havi gázsit fog a művészeknek fizetni. Mindezek után az állam adóban s más formában, közvetett adókban rekompenzácziót talál, mert hisz e szinház a 300.000 forintnyi pénztári bevétel mellett még 300.000 forintnyi forgalmat fog csinálni. Nagyobb összegek jövén tehát bármely formában a forgalomba, bizonyos, hogy ezek az államnak kamatoznak is. Ne méltóztassanak tehát t. barátaim szükkeblűen ítélni meg e kérdést, és azt hinni, hogy az a szubvenczió, a mely a szinháznak adatnék, az államra nézve egyszersmindenkorra elveszett, mert az más úton és módon megtérülne.

E tekintetben a külföldön azt látjuk, hogy mily óriási áldozatokat hoznak a szinművészetért, és Budapest főváros ellenkezőleg, mint a hogy azt Polónyi Géza t. képviselőtársam állította, — szerintem, — roppant szükkeblű a szinművészet iránt. Mert hisz voltaképen Budapest főváros a szinészetért rendkívül keveset tett, és igen keveset is tesz. Azt tudom, hogy az arénákat szubvenczionálja, de ez a szubvenczió alig haladja túl a 15.000 forintot évenkint. Engedelmet kérek, de a városnak nagy anyagi fejlettsége, és azon nagy ressource-ekhez képest, a melyekkel rendelkezik, ez semmi, hiszen egy vidéki város Magyarországon épített 3—400.000 forintos szinházat, felveszi a pénzt reá, és kamatban 15—20.000 forintot fizet évenkint szinházi czélokra. Budapest 20.000 forintot fizet évenkint szinházi czélokra. Ez, bocsánatot kérek, nevetségesen kis összeg; mert a népszinház, igaz, városi, de a népszinházra a város voltaképen nem adott semmit, egy puszta teret adott, . . .

Thaly Kálmán: Értékes az!

Pázmándy Dénes: . . . azt megvette az állam, de beépíteni házakkal úgysem lehetett volna; azután a népszinháztól a város bért kér minden esztendőben.

Thaly Kálmán: Egy aranyat!

Pázmándy Dénes: Engedelmet kérek, 12.000 forint bért kér; és hogy milyen szükkeblű a főváros épen a magyar szinészet iránt, arra nézve csak most kaptam egy levelet, a mely elmondja, hogy az ó-budai aréna szubvenczióját a főváros az 1895. évre beszüntette.

Én Budapest fővárostól sokkal nagyobb áldozatokat kérnék, de sokkal nagyobbakat: Budapest fővárostól azt kérném, hogy a főváros előrosaiban, Ó-Budán, a Ferenczvárosban, Újpesten külön szinházakat építtessen, mert ma már minden nagyobb városnak vannak municzipális szinházai, és a külföldi városok e tekintetben roppant áldozatkészséget tanúsítanak. Meg-

Digitized by Google

vallom, t. ház, ennek a vígszinháznak az egész felépítését is a városra bíztam volna, mert hiszen a város segélye nélkül lehetetlenség ezt a szinházat még a 200.000 forint megadásával is felépíteni.

Egy hely ma nagy városban oly nagy összeget reprezentál, hogy ha a város nem ad egy szinházvállalatnak ingyen telket, akkor az igényeknek megfelelő díszes épületet felépíteni nem is lehet; és épen ebben találom én ennek a törvényjavaslatnak legnagyobb hiányát, hogy semmivel sincs biztosítva ennek a vígszinház-társaságnak a létrejötte, és így lehetséges, hogy ez a törvényjavaslat megszavazva is, a mint innét mondatott, a levegőben függ.

Nagyon kérném tehát a t. miniszter urat, ha bővebb felvilágosítást tetszenék adni arra nézve, hogy hiszi-e, van-e erre nézve biztosítéka, hogy a törvényjavaslat tényleg alkalmaztatni fog-e, és hogy ezen 200.000 forint segélylyel a negyedik, vagy jobban mondva, az ötödik magyar szinház Budapesten felépül.

Én, t. képviselőház, azok után, a miket e házban már tíz éve mondottam, a miket a pénzügyi bizottságban is e javaslat tárgyalása alkalmával ismételtem, nem jöhetek magammal annyira ellentétbe, hogy megtagadjam a segédeszközt erre a czélra, habár rossz formák közt nyujtatik is be. Elismerem, — magam is megkritizáltam — hogy a törvényjavaslat ezen alakban a kritikának igen sok anyagot nyujt, mint mondám, különféle aggályokat, sőt, mi több, bizonyos ellenszenveket keltett; de azért én egész ridegen nem zárkózhatom el egy magyar szinháznak a szubvenczionálásától, és a javaslatot feltételesen megszavazom. Ha tudniillik azt látom, hogy azon módosításokban, a melyeket Berzeviczy t. barátom be fog adni, határozott formában ki lesz fejezve, hogy ez a szinház a magyar múzsának tartatik meg, hogy abban csakis rendkívülileg, bizonyos alkalmakkor és csakis kevés számban tartathatnak idegen előadások, akkor azon elvnél fogva, hogy a magyar vidéki szinészetet máskép, mint nagyobb állami szubvenczióval felvirágoztatni, nem képzelem, ezen kikötéssel elveimnél és eddigi működésemnél fogva ezen szubvencziót a magam részéről meg kívánom szavazni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Horváth Gyula!

Horváth Gyula: T. ház! Bocsánatot kérek a t. háztól, hogy figyelmét egy pár perczre igénybe veszem. *(Halljuk! Halljuk! Zaj Elnök csenget.)* A felszólalásra engem is az indított, a mit gróf Pongrácz Károly t. képviselő úr felemlített, hogy nem tartaná tisztességes dolognak, ha azok, kik a vígszinház részvényeit aláírták, vagy a kik a vígszinház létrehozatalában közreműködtek, a szavazásban résztvennének, mert ez a képviselői állással inkompatibilis. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hát lehetnek, t. ház, és valaki állíthat is fel theóriákat, melyek pillanatnyilag igen kellemesek, és úgy is néznek ki, mintha igazak volnának, de azért sem nem igazak, sem nem helyesek. És ezt igen röviden be fogom bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én nem fogok abba belebocsátkozni, hogy ezen részvények jövedelmezni fognak-e, vagy sem; de ha ezen theória állana, akkor azon abszurdum elé jutnánk, hogy, a kik a magyar földhitelintézet, a magyar kreditbank, vagy általában oly társulat részvényeinek birtokosai, melyekkel az állam szerződési viszonyban áll, mint képviselők egyáltalában nem szavazhatnának. Ilyen theóriáknak, t. ház, keresztülvitele a gyakorlati életben teljesen lehetetlen, a hol pedig a legnagyobb visszaélés nem az, hogy tudjuk, kik vannak érdekelve, hanem a legtöbb esetben épen az, hogy nem tudjuk, kik vannak érdekelve, és ilyenek vesznek nem egyszer részt a képviselőház tárgyalásaiban.

Az, t. ház, csak pár pillanatra tetszetős argumentum, és nem lehet elfogadni azt axiómának, hogy azok a képviselők, a kik közintézmények alapításában résztvesznek, a kik közhasznú dolgok létrehozásán fáradoznak, a tanácskozásban részt nem vehetnek, míg igenis résztvehetnek azok, a kik szívüket és zsebüket is meg tudják kellőleg óvni, mikor közintézmények létesítéséről van szó. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

De méltóztassanak még egy dolgot meghallgatni. Ha azon szinházi vita, mely tegnap és ma lefolyt, és mely nem fog egészen elenyészni, két esztendő múlva, ha húsz esztendő múlva, vagy tán még később valakinek kezébe fog kerülni, akkor az csodálkozva fog körülnézni: ni, ekkora rettenetes merénylet történt a magyar képviselőházban? Attentátumnak vették azt, hogy egy szinházat akarnak felállítani, melyben engedély mellett bizonyos számú idegennyelvű előadások tarthatók, és ezzel a magyar állam és nemzet veszélyeztetve van? Hát lehet, hogy ma úgy néz ki a dolog, hogy a nemzet veszélyeztetve van, de méltóztassék medengedni, két év múlva, húsz esztendő múlva azt a veszélyt, melyet t. képviselőtársaim látnak, kerek Magyarországon nem fogja látni senkisem. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ezek a viták, t. ház, innen is, onnan is, jobbról is, balról is, bizonyos, a személyek és dolgok elleni és iránti elfogúltsággal folytattatnak; de ha a döntő szerep mindig az elfogúltságnak jut, és sohasem az objektivitás dönt, akkor bizonyosan az az ítélet, a melyet fognak

Digitized by Google

mondani a dolgokra, ugyanegy marad, de az, a mely abból az azon vitákban résztvett személyekre fog esni, méltóztassanak meggyőződve lenni, azokra a személyekre, kik mindig személyi momentumokra, külön elkeseredésekre és elfogúltságokra mentek vissza, valami kedvező nem fog lenni.

T. ház! Méltóztassanak meggondolni, hogy Magyarország fővárosa, a mely nagy áldozatokkal tart fenn kultur intézeteket, de a mely nem jutott még el odáig sem, hogy annyi szinházzal bírjon, mint egy félannyi lakosságú más európai város, kedvező világításban fog-e állani annál fogva, mert az ez irányú tervezgetések, működések és próbálkozások sehol sem találtak visszhangra, még a fővárosban sem, s ha keressük az okokat, azok nem a dolgokban, hanem mindig a személyekben lesznek keresendők és találandók.

T. ház! Ez a Magyarország nem a személyeknek, hanem a nemzetnek az országa, *(Úgy van! jobbfelől.)* ne méltóztassanak mindig a személyeket látni ott, a hol a nemzetre kell tekinteni.

Beőthy Ákos: Ez mégis csak erős!

Horváth Gyula: Beőthy Ákos t. képviselő úr azzal kíséri felszólalásomat, hogy mégis erős, a mit én mondottam. Nem tudom, t. ház, mi benne az erős, azon mondásom-e, hogy személyi tekintetek vonják el az egyeseket az ország érdekei elől és teszik elfogúlttá. Ha az erős, igenis ezt mondtam, de mondtam azért, mert minden tekintetben tudok rá bizonyságokat szolgáltatni. Ha pedig az erős, hogy én nemzeti intézménynek mondtam egy oly szinházat, melyben kevés számú előadások nem magyar nyelven is tarthatók, akkor, t. ház, nem volna nemzeti intézmény a népszinház sem, a hol ily előadások tartatnak. De hát, t. ház, mi, magyarok annyira erősek vagyunk-e, annyira jól állunk-e, hogy nem kell számolnunk az antipathiával, melyet ellenünk más idegen államokban, kisebb és nagyobb nemzetek közt mindenütt csinálnak azzal, hogy Magyarországot sokszor jogtalanúl, sokszor bizonyos mértékben, talán igazságosan is, sovinizmussal vádolják?

Gulner Gyula: Én az vagyok, nem tagadom! *(Felkiáltások a bal- és szélsőbalon: Én is!)*

Horváth Gyula: Ennek is van értelme, de nem úgy, hogy valaki azt tartja, hogy Magyarországot azzal lehet erőssé és nagygyá tenni, hogy ott is, a hol semmi szüksége, semmi eredménye nem lehet a sovinizmusnak, ott is kell sovinizmust gyakorolni, ott pedig, hol tulajdonkép szükség volna a sovinizmusra, ott meg közönbösen kell nézni a dolgokat.

Gulner Gyula: Hol?

Horváth Gyula: Azt is megmondom.

Én azt tartom, t. ház, hogy a sovinizmus akkor sovinizmus, — mert az neveztetik annak, — mikor tulajdonkép általa sohasem sikerül a nemzetnek és országnak másutt barátokat szereznie, hanem mindenütt csak ellenségeket. Franciaországban a nemzetnek a múlthoz, az országhoz való ragaszkodását soha senkisem nevezte sovinizmusnak, mert ez mindig oly módon nyilvánúlt, hogy ez annak a nemzetnek szimpathiákat, barátokat, de nem ellenségeket szerzett. Az a kártékony sovinizmus, a mely a nemzet jelszavainak hangoztatása mellett nem annak érdekeit védi meg, hanem ellenségeket szerez ott is, a hol nekünk barátokra van szükségünk. *(Zaj.)*

Ez a vita, t. ház, kis dolog körül forog ahhoz a nagy dologhoz képest, a melynek jelenleg foglalkoztatnia kellene az országot, de ez a vita is megmutatja azt, hogy itt tulajdonképen nem a kérdések objektiv megítéléséről van szó, hanem arról, hogy a mit én akarok, azt más ne akarja, és viszont. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.)* Ezért, mert azon meggyőződésben vagyok, hogy az az intézmény jó, csekély erőmhöz képest, annyival, a mennyivel birtam, hozzájárúltam; most pedig, midőn annyi áldozatot hoztam, a mennyit megbirok, nem engedem magam senki által megzavartatni, és meg fogom szavazni a törvényjavaslatot. *(Élénk helyeslések jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Herman Ottó!

Herman Ottó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A véletlen azt akarta, hogy Budapest fővárosának legyen egy polgára, a ki velem névrokonságban van, azzal az egy különbséggel, hogy a mi nekem vezetéknevem, az neki keresztneve, és a másik is megfordítva. Ez a polgár, a ki velem névrokonságban van, az ő kedves élete párjával darab idő előtt egy háromemeletes házat szerzett, és minthogy én vagyok az a szerencsétlen, hogy az én nevem ismertebb legyen, hozzám küldték a gratulációkat ezen új szerzeményhez, *(Derültség a szélső baloldalon.)* de nemcsak, hanem ezen az alapon ki vagyok téve mindenféle hazafias ajánlatoknak és könyörgéseknek, azok közvetítésének és elfogadásának is. Igy történt az, t. ház, hogy magam is abban a szerencsében részesültem, hogy az eredeti vígszinház-egylet a maga híveivel megtalált, és én akkor azt gondoltam, hogy alkalmasint az én hazafias érzületemre és soha meg nem tagadott sovinizmusomra is építve, kivánnak engem is egy egylet alapításába bevonni oly czélból, hogy itt egy magyar vígszinház a magyar szellem propagálása érdekében létesüljön, és az egylet részéről segélyben részesüljön. De minthogy, t. ház, én nem voltam háziúr, tehát nem érezhettem magam azon álláspontban, hogy áldozatokat hozzak, s

Digitized by Google

nem léptem be ezen egyesületbe, és csak most látom, hogy a véletlen milyen veszedelemtől mentett meg, mert hiszen a t. belügyminiszter úr a maga indokolásában világosan kimondja azt, hogy ez a tervezett intézmény, nem többé mint »Magyar vígszinház-egylet« áll fenn, hanem »Magyar vígszinház részvénytársaság« címe alatt »kereskedelmi társulattá« alakúlt át. *(Zajos derültség a szélső baloldalról.)* Én a belügyminiszter nevével ellátott indokolásnak ezen egyetlen szavában: »kereskedelmi társulat« tökéletes jellemzését látom e vállalkozásnak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És a mint hogy a belügyminiszter úr ezt nem tagadhatja, akkor én hozzá és Magyarország miniszterelnökéhez azt az egészen komoly és igazolt kérdést intézem, miben áll akkora fontossága ennek a dolognak, hogy miatta a költségvetés tárgyalását megszakítják? *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Akkor, mikor életbevágó áramlatok nyugtalanítják Magyarországot, mikor a parlament minden komoly férfia arra készül, hogy a földmívelési tárcza ötletéből vesse fel azokat a kérdéseket hazafias aggodalommal, a melyek a nemzetnek álmatlan éjszakákat okoznak, félbeszakítják a tárgyalást, és jön a 200.000 forintos kamatnélküli kölcsön, és — Polónyi Géza képviselő úr kimutatta — egy bizonyos telhetetlenség számára egy kis égi ajándék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Minden gondolkozó, és igazán hazafias érzületű ember, a ki ismeri Budapest polgárságának minden rétegét, még ma is szükségét látja annak, hogy itt mindent elkövessen, hogy a magyar állameszmét, a magyar nyelvet propagálja, hogy akkor, mikor magyar egyesület alakúl itt a fővárosban annak kifejezésével, hogy itt erre mily szükség van; akkor, mikor nem is az ellenzék köréből, hanem az önök köréből állnak fel emberek, és nemzeti egyesületek szükségét propagálják és hirdetik, akkor idejönnek, és mivé akarják törpíteni a magyar múzsát? Azt a múzsát, a melynek egyetlen hivatása, hogy igazán fejezze ki a nemzet érzületét, géniuszát, és hasson azon elemekre is, a melyek megnyerendők, letörpítik azzá, hogy ma a németnek, holnap a francziának, holnapután az angolnak nyájas arczot vágjon, szóval utczán tekergővé akarják tenni, *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* és teszik tudatosan akkor, a mikor érezniök kellene, hogy ez a nemzet legszentebb kincsének megalázása, megbélyegzése. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Mivé akarják tenni a magyarságot Budapesten, mely arra törekszik, hogy valósággal Magyarország fővárosa a nemzet fővárosa legyen? Egy hitvány, út melletti czigány gyerekké, mely ma azért a krajczárért, melyet az utazó idegen vet neki, tótágast áll, rókatánczot jár és a német tánczot is eljárja. *(Tetszés és helyeslés a szélső baloldalon.)* Én úgy ismerem Budapest város polgárságát, hogy annak magyar hazafiságát kétségbe vonni nem lehet, de azért azt mindnyájan tudjuk, kivéve azokat, a kik a város népétől elszakadtak, a kik most már az úgynevezett magas régiókban szoktak mozogni, hogy itt van még egy hatalmas réteg, mely rászorúl arra, hogy érdekében mindent megtegyünk arra nézve, hogy teljesen magyarrá váljék, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és ez a polgárságnak az a rétege, melyben én ennek a fővárosnak, sőt a magyar társadalomnak alapját is akarom látni, és azt azzá kineveltetni. És akkor önök idejönnek, és egy vígszinházat akarnak alapítani részvényekre, *(Derültség balfelől.)* olyat, melynek propagativ ereje az idegenség belevegyítésével meg van ölve!

És hát honnan ered ez az eszme, mi annak indító és mozgató ereje?

Vannak, t. ház, bizonyos rendőrök, a kik a betörés módjából ráismernek a betörés elkövetőire. Én, t. ház, ezt a vígszinház-részvénytársaságot, így latolgatva az én tapasztalásommal, nagyon könnyű szerrel össze tudom hozni például az a feletti sajnálkozással, hogy a botbüntetést idejekorán eltörőltük, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* hogy a sajtószabadságot idejekorán hoztuk be, hogy földjavító bankokat kell felállítani, én össze tudom hozni a filloxerával, és össze tudom hozni konyak-gyárak alapításával, és részvénytársaságokká való átalakításával. *(Úgy van! Élénk tetszés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nekem nemcsak ezért, hanem más elvi szempontból, és a vállalkozás szellemére való tekintetből megtiltja a lelkiismeretem, hogy bár egy fillért is megszavazzak reá. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És mikor állanak önök elő ezzel a javaslattal? Háti ez égető kérdés?

T. ház! Nem túlhajtott sovinizmus visz engem. Én tizenhét év óta foglalkozom azzal, és ki tudom mutatni annak eredményét, hogy propagáljak mindent, a mi a magyar szellemnek pozitiv téren való eredménye. Talán senkisem propagálja ezt nálamnál búzgóbb törekvéssel, mint én, és be is tudom bizonyítani, hogy a mit némely tudományszak terén a magyar szellem értékest teremtett, a mi az illető tudományok javára szolgált, azt ma a külföld is elfogadja, a magyar forrásokra való hivatkozással, mint a magyar szellem termékét. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

T. ház! Ez egészen más, ez hazafias kötelessége mindenkinek; ezt nekünk tennünk kell, mert másképen nem érvényesülünk. De azt tenni, t. ház, a mit ez a törvényjavaslat akar, hogy akkor, midőn nemzedékek összetett filléreikkel,

Digitized by Google

és legjobb hazafias indúlatukkal odáig vitték a dolgot, hogy itt a felszinen a magyarosodás látható, hogy akkor rést törjünk ezen az elért sánczon, és rést törjünk ezen az erősségen, és úgy járjunk, mint jár az alföldi nép, midőn a Tisza ellen védekezik: a gáton egy csorba esik, s egy zsák hiánya miatt, megszakad a gát. Ezt tenni lehetetlen. Hát van-e hazafi, a ki azt meri mondani, hogy ezt megszavazza, és hazafiságában nem érzi magát érintve? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Azon a téren és helyen, a hol én állok, igen jól tudom, hogy itt az ideje, nagy, komoly kulturális feladatok megoldásának, hogy égető szükségünk van arra, hogy csatlakozzunk azokhoz a kutatókhoz, a kik a tudomány egyeteme javára más világrészekbe is elmennek, és iparkodnak részt venni abban a nagy kulturális munkában, mely az emberiségnek legnemesebb feladata. De hát nem tudjuk azt tenni, eddig abszolute lehetetlen volt azt tennünk. Hát fordítsák ezt a 200.000 forintot arra, hogy a kamattal évenkint kimenjen egy pár tudós a nagyvilágba, és vegyen részt mint magyar, a magyar szellem szent nevében a tudományok nagy világversenyében. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* De hogy önök ideálljanak, — és fájdalommal látjuk, hogy a belügyminiszter is teszi, a ki a pozitiv tudományok terén nevelkedett, kinek ezt a helytelenséget tudnia, éreznie kell, — hogy önök ideálljanak, sőt garancziákról beszéljenek, melyek csupán nevekben rejlenek, ez képtelenség. És milyen nevekben? Olyanokban, melyek e házból ki vannak zárva akkor, mikor ezt a törvényjavaslatot tárgyaljuk, ki vannak zárva, mert inkompatibilisek, *(Úgy van! balfelől.)* noha a háznak tagjai, dignitáriusai! Ez lehetetlen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És a t. belügyminiszter úr abban látja a garancziát, a mit én és száz más komoly ember, sem a kormányzat komolyságával, sem lelkiismeretemmel megegyeztethetőnek nem tartok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tudom, hogy mindenki, a ki úgy gondolkozik, mint én, meghoz minden áldozatot, a mely szükséges, hogy a magyar szellemnek valóságos eredményei kifelé is propagáltassanak, és ott is bebizonyítsuk, hogy a versenyben helyt állunk, hogy erre meghozzuk az áldozatokat, de másra nem.

És végre, t. ház, ha még valahogy meg is tudom érteni, hogy miféle ráhatások voltak azok, a melyek arra birták a kormányt, hogy megszakítsa az ország költségvetésének tárgyalását, és ezt a javaslatot hozza be, mondom, ha meg tudom érteni, mert lehet, hogy politika, lehet, hogy pártérdek, lehet személyes érdek; de már azt nem tudom megérteni, azt nem veszi be sem eszem, sem szívem, hogy Magyarország koszorús költője, Jókai Mór, itt a rossz ügy védőjeként lépett fel! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Senkinek, sem ebben a házban, sem a magyar társadalomban nincsen olyan joga abszolut-sovinisztának lenni, mint a költőnek, és első sorban annak, a ki előtt a nemzet csak az imént tette le a babért; *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* sőt egyenesen hivatása, hogy a nemzet érzelmét, szellemét és géniuszát a maga tisztaságában kifejezze — de tisztelje is! *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Hát ő jól tudja, hogy nálamnál senkisem tartotta nagyobbra azokat a szolgálatokat, a melyeket ő, mint költő, a nemzetnek tett; de épen mert így éreztem vele szemben, azért nagy az én fájdalmam is, hogy ő hovatovább, mindinkább az opportunizmusnak azon alapjára áll, melyet az igazi, tiszta költészet kizár. *(Úgy van! balfelől.)*

Nemcsak mint függetlenségi képviselő, hanem mint magyar ember, egész szívemmel ellene vagyok, visszalököm e törvényjavaslatot. *(Élénk éljenzés és helyeslés a szélső baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Gulner Gyula!

Gulner Gyula: T. ház! *(Zaj. Felkiáltások: Szavazzunk! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Gulner Gyula: T. ház! Hova-tovább meg lettem ingatva abban az elhatározásomban, hogy szokásom szerint ezen vitában részt ne vegyek. Azonban a tegnapi és a mai napon történt felszólalások kényszerítenek arra, bár személyes vonatkozás rám nem történt, hogy néhány perczre a t. ház idejét igénybe venni bátor legyek. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Ha pusztán csak arról volna szó, hogy a képviselőház szavazzon meg ilyen alakban 200.000 forint kölcsönt egy tisztán magyar kulturintézetnek, még akkor is komolyan meg kellene fontolni, hogy vajjon az a kulturintézet, a melyről szó van, helyesen következik-e a sorrendben az állam szükségletei között. *(Helyeslés balfelől.)* De ha volna a kérdésnek az a háttere, és nem állana a kérdés úgy, a mint az eddig lefolyt vitából kiviláglott, hogy ez nem egy tisztán magyar kulturintézet, nem egy kizárólag magyar vígszinház, mondom, még akkor is meg kellene gondolnunk, nincs-e már ideje, hogy ama túlságos protekczió után, melylyel a törvényhozás — megengedem alapjában helyes politikából — favorizálta a fővárost, végre a vidék felé is fordúljunk? *(Élénk helyeslés balról.)* Nem kellene-e meggondolnunk, hogy midőn sok felé az inség kiáltó szava hallatszik, szabad-e ily összeget megszavaznunk egy fővárosi szinház létesítésére?

De én az esetben sem szavaznám meg ily formában e javaslatot, ha e körülmények fenn nem forognának is, mert én e szinházat elsőrendű

Digitized by Google

közszükségnek nem tartom. De itt más baj is van.

A javaslat »magyar vígszinház«-at mond, az indokolás is csakúgy hemzseg e szótól. De ha jól megnézzük e dolgot, eszembe jut a biblia egy mondása. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne beszélgessenek!

Gulner Gyula: Az öreg Izsák azt mondta: A hang Jákobé, de a kéz Ézsaué. Minél többet emlegetik az indokolás és a törvényjavaslat védelmezői, hogy ez magyar szinház, a magyar kulturát szolgálja, nem veszélyezteti a fővárosnak és közvetve az ország egész lakosságának magyarságát: annál inkább bizonyos gyanu, férkőzik hozzánk, hogy nem úgy van, s tegnap a t. miniszter úr is bevallotta, hogy nem úgy van. Abban senkisem ütköznék meg, ha magyar vígszinházra kérnének tőlünk bizonyos összeget, a hol időnkint egyes, akár német, akár olasz, vagy angol kiváló művészek játszanának. Más is, talán magam is, elmennénk az előadásokra. De e dolognak nem ez a jellege; itt egy rendszer van, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* s szerintem ez az egész kérdés nyitja. *(Helyeslés balfelől.)* A miniszter úr tegnap azt mondta, hogy 50 idegen nyelvű előadás lesz.

Hieronymi Károly belügyminiszter: Maximumnak mondtam!

Horváth Géza: Biztos, hogy minimum lesz!

Gulner Gyula: Akár maximum, akár minimum, nekem mindegy, de az alapszabályokból czitálta, hogy annyi lesz. *(Egy hang jobbról: Lehet!)* Mondom, azon nem ütköznék meg senki, ha egyszer minden öt évben, vagy néha egy év alatt is egy-két kiváló művész jönne el hozzánk, de mikor ez alapszabályszerűleg ki van kötve, annak más szinezete van. Az állandó törekvést jelent, mely ellen óvást kell emelnünk, a mely ellen tiltakoznunk kell. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Ha Magyarország nem volna abban a helyzetben, a melyben — fájdalom — van, ha nem akarjuk a magunk szemét bekötni, valljunk meg egy dolgot egész őszintén, a hogy az van. Ez a dolog pedig az, hogy részint a közjogi kapcsolatnál fogva, részint eddigi históriánknál fogva, részint a német kulturának erőssége, hatalma, nyomásánál fogva mireánk a német kultura befolyása állandó fenyegetést, állandó veszedelmet képez. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Horváth Gyula: Már nem!

Gulner Gyula: A t. képviselő úr erre rázza a fejét, hogy nem úgy van.

Horváth Gyula: Már nem!

Gulner Gyula: Engedelmet kérek, én a szimptómákból itélek. Mit jelent az a szimptóma, hogy nekünk társadalmi úton, közművelődési egyesületek alapításával kell a magyarságot, a magyar állameszme uralmát erősíteni, támogatni a kultura fegyvereivel és a kultura terén? Nézzünk szét a mi intézményeink között. A hadseregünk német, a kereskedelem nagy része német, a vendéglőkben ott van a kétnyelvű étlap, a kereskedő-világban a kétnyelvű felirat, magyar és német, egyszóval a közélet minden terén, ha végignézünk, ott látjuk a magyar mellett, mint versenytársat, mint állandó fenyegetést, — és erre helyezem a fősúlyt, — mint állandó veszedelmet, a német elemet, és a német kultura befolyását. Abban én nem látnék veszedelmet, t. belügyminiszter úr, ha egy Levinszky lejön ide, itt két-három estét eltölt, s azzal vége a dolognak. Hanem abban veszély van, ha kimondatik, és a törvényhozás is akczeptálja, hogy ennyi idegen nyelvű előadás tartható. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Még visszatérek arra, hogy mit értek »idegen« alatt. Ha az mondatnék ki, hogy egy hónapban ennyi idegen előadás tartható, ez egy rendszer, ez szolgálja azt az állandó veszedelmet, melyet a német erős, a német intenziv, czélját soha szem elől nem tévesztő kultura törekvéseivel szemben el kell hárítanunk. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És nem tehetek róla, de nem érthetek egyet a t. belügyminiszter úrral, ki azt mondja, hogy a szinházakat az iskolákkal nem helyes párhuzamba helyezni.

Hieronymi Károly belügyminiszter: Ellentétbe helyezni!

Gulner Gyula: Ellentétbe helyezni nem is helyes. Én csak a t. kultuszminiszter úrtól merném kérdezni, ha jelen volna, mit szól ahhoz a felfogáshoz, melyet a t. belügyminiszter úr e tekintetben tegnap kifejtett. Én nem osztozhatom a t. belügyminiszter úr azon felfogásában sem, hogy megvan az alapítók személyében a garanczia arra nézve, hogy a szinház magyar jellegű lesz, és az idegen, s főkép a német kulturának nem lesz semmi befolyása reá. Én bevallom, hogy nem vagyok annyira tájékozva a dologról, hogy tudnám, kik azok az alapítók. De akárki legyen az az alapító, egy kereskedelmi társulatnál, a mely részvényekre van alapitva, nekem magának az alapítónak személyisége hosszú időre garancziát nem képez. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem képezhet a dolog természeténél fogva, mert ha akár nekem, akár másnak a részvények nem tetszenek, ha azokat árúba akarják bocsátani, ha azokat eladják, azok kimennek az eredeti alapító kezéből, átmennek mások kezébe, a kik a részvénynyel azt teszik, a mit akarnak, olyan igazgatóságot állítanak össze, a milyet akarnak, és olyan irány kerekedik felül ezen intézetben, a milyet

Digitized by Google

a részvényesek összessége akar. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A dolog természete kizárja, hogy nekünk ez elégséges garanczia lehessen. Elégséges garanczia csak magába a törvénybe felvett dispoziczió lehetne, melyet azonban a t. belügyminiszter úr felvenni nem akar.

T. képviselőház! Azt mondja t. képviselőtársam, Jókai Mór, tegnapi beszédében, hogy idején és helyén való volt az az óvatosság, a mely a nemzeti szinház, az akkor úgynevezett nemzeti játékszin létesítése alkalmával az alapszabályokba felvétetett, hogy ott kizárólag csak magyar nyelvű előadások tartassanak; ma azonban, a mint a t. képviselő úr mondja, erre szükség nincsen, mert a magyarság, a magyar kultúra annyira megizmosodott itt a fővárosban és az országban, hogy e tekintetben semmiféle aggodalom fenn nem forog, úgy, hogy nyugodt lelkiismerettel megszavazhatjuk ezt a szinházat. Megengedjen nekem a t. képviselő úr, de talán mégis első sorban a főváros reprezentácziója van hivatva megitélni azt, hogy miként látja ő a helyzetet, és ha egyszer a főváros reprezentácziója nagy többséggel dokumentálta azt, hogy már több esetben visszaútasított oly törekvést, a mely német szinház létesítését czélozta, ebben az esetben is már egyszer vagy kétszer visszaútasította a támogatást, még pedig nem másért, hanem azzal az indokolással, a miből mi is érveinket merítjük, hogy tudniillik az idegen kulturának, de főleg a német kulturának behozatala és istápolása a Budapest fővárosban szépen és örvendetesen megindult magyarosítási mozgalmat veszélyezteti. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

T. képviselőház! A főváros intelligens és valóban hazafias reprezentácziójával szemben ellenkező álláspontot foglalni el a magam részéről nem tartanám helyesnek.

A t. képviselő úr azt mondotta, hogy akkor, mikor a nemzeti szinház létesült, helyén volt az a gondoskodás; ma azonban ennek helye nincs, mert a magyarosodás ügye oly erős, és akkora dimenziókat öltött a fővárosban, hogy ez már többé veszélyeztetve nincsen.

Jókai Mór: Egy szóval se mondottam!

Gulner Gyula: Engedje meg a t. képviselő úr, hogy én is csatlakozzam Herman Ottó t. képviselőtársamhoz a tekintetben, hogy nekem is nagyon fájt a t. képviselő úr tegnapi felszólalása. Megmondom miért, t. képviselőház. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert mindenki felszólalhatott volna, — s ezt ne vegye személyes vonatkozásnak a t. képviselő úr, — mindenki inkább olyan hangon és olyan konkluzióval, mint a t. képviselő úr. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A t. képviselő úr úgy állt, úgy áll ma is . . .

Fenyvessy Ferencz előadó: És fog is állani!

Gulner Gyula: . . . és fog is előttem állani mindig, hogy tiszteletemet, nagyrabecsülésemet és iránta való szeretetemet nem ingathatja meg az ilyen és ehhez hasonló felszólalás, nem pedig azért, t. ház, mert én azon meggyőződésben vagyok, hogy annak a Jókainak, a kit a nemzet csak legutóbbi jubileuma alkalmával is osztatlan, igaz és őszinte lelkesedéssel egy piedesztálra helyezett, a kinek megmérhetetlen érdemei vannak a körül, hogy Magyarország állameszméje erősbödött és erősbödik, a ki a magyar kulturával annyi szolgálatot tett, hogy hozzáfogható alig található, annak a Jókainak egy ilyen csekély felszólalás, mint a milyen a tegnapi volt, azon érdemeit lerontani nem fogja. De egyet engedjen meg nekem a t. képviselő úr. *(Halljuk! Halljuk!)* Épen azért, mert gyermekségem óta ragaszkodom ő hozzá, ragaszkodom az ő nimbuszához, nekem fáj nagyon az, hogy a nemzet első költője maga szakit le egy levelet ebből a babérból, a melyet a nemzet font homloka köré. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nekem, t. képviselőház, és sokaknak ez országban Jókai Mór nem egy személy, Jókai Mór egy szimbolum, a magyar irodalomnak, a magyar kulturának, a magyar költészetnek szimboluma, melyen, fáj nekünk, ha folt esik. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

T. ház! Még azokra kívánok egy szót szólani a t. ház engedelmével, a miket Horváth Gyula t. barátom mondott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr azt mondotta, hogy mi, kik nem akarjuk megszavazni ezt a törvényjavaslatot, tulajdonképen személyek ellen küzdünk, és nem állunk az objektivitás terén.

T. ház, én nem élek azzal a banális, elhasznált frázissal, hogy ezen föltevést visszaútasítom. Én azt gondolom, t. ház, hogy bajos így rámondani egyesekre, még inkább pártokra, hogy tisztán személyes motivumokból dolgoznak, s az objektivitás teréről eltávoztak, letértek. Nekem nincs bajom személyekkel. Én ebben politikát, hibás lépést, rendszert látok, melyet magamévá nem tehetek, a melynek következéseitől félek.

És ha már itt vagyok, kötelességem szavamat érvényesíteni e tekintetben, hogy gyenge szavazatommal útját álljam egy helytelen, egy szerencsétlen, egy a nemzeti kulturára veszélyes lépés megtételének. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Nem személyek ellen küzdünk mi, hanem küzdünk azon politika ellen, azon rendszer ellen, azon intézmények ellen, a melyek szerintünk az ország legelső érdekére, az ország magyarságának érdekére veszélyt hozók és fenyegetők

Digitized by Google

lehetnek. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondotta a t. képviselő úr, hogy a sovinizmus az, a mely a nemzetnek mindig ellenségeket szerez. *(Halljuk! Halljuk!)* Én már közbevetőleg megmondottam a t. képviselő úrnak, a mikor ezt a szót kiejtette, hogy én soviniszta vagyok, és be is vallom és nem is titkoltam soha, és nem is titkolom soha, mit értek én ez alatt.

Értem azt, t. ház, hogy sohase téveszszük szemünk elől azt a legfőbb czélt, hogy a magyar állameszmének szolgáljunk mindenkor és minden körülmények közt, s azt veszélyeztetni és fenyegetni ne engedjük soha. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)* Erre azt mondja a t. képviselő úr, hogy az ilyen dolgok ellenségeket szereznek. Természetes, ezzel tisztában vagyok, és tisztában van mindenki, hogy azok ellenségeket szereznek. Hogyne szereznének? Hogyha az a német kultura, a bécsi invázió itt meg akarja magát fészkelni, és a sovinisztákat szemben találja magával, azok bizony nem fogják ezeket dicsérni, magasztalni hirlapjaikban, hanem mind ellenségeinkké válnak. De én büszkén vallom be azt, hogy én örülök annak, ha nekem azok az ellenségeim, a kik a magyar állameszmét megdönteni és gyengíteni akarják.

Fenyvessy Ferencz előadó: A művészek? *(Egy hang balfelől. Azok is! Elnök csenget.)*

Gulner Gyula: Mutasson nekem a képviselő úr egyetlen egy nemzetet, a mely nagygyá tudott volna lenni a nélkül, hogy a szó ily nemesebb értelmében ne lett volna soviniszta?

Mikor az angol polgár az angol polgári jogára hivatkozik, s azt mondja, a hol állok, talpam alatt az angol föld, és egyetlen egy polgáron ejtett sérelmet az egész ország magáévá képes tenni, akkor, mikor a franczia büszkén vallja magát franczianak, mindenütt intézményében, sorba véve a nagy nemzeteket, ezek mind ebből lettek nagygyá, és ebből táplálkoznak ma is, és ha ezeknek van okuk ilyeneknek lenniök, minél több okunk van nekünk magyaroknak ilyeneknek lennünk. *(Tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Nyugat felől a német kulturának, észak-kelet felől a szláv állam-alakúlásoknak óriási tömegeivel vagyunk körülvéve, miként fog tehát megállani ez a nemzet, mint magyar nemzet? Mert ember mindig lesz ezen a földön, de hogy magyar lesz-e, és magyar marad-e, az attól a politikától függ, a melyet a magyar nemzet magáénak vall, és melyet magáénak czélúl kitűzött. S ha, t. ház, nincsenek és nem lettek volna soviniszták abban az időben, a midőn jó bánásmóddal, szép szerével a múlt század végén elaltatták e nemzet magyar lelkiismeretét, . . .

Thaly Kálmán: Most is így akarják! *(Zaj.)*

Gulner Gyula . . . azt hiszi a t. képviselő úr, hogy valaha feltámadott volna e nemzet abból a lethargiából. Először 100, azután 1000, azután 10.000 soviniszta állotta útját annak, *(Úgy van! balfelől.)* hogy e nemzet csendes álomba merülve, el ne gyöngüljön, el ne vesszen. *(Élénk tetszés és helyeslés balfelől.)* Ön, t. képviselőház, tehát semmi olyat, a mi e nemzetet elaltatja, a mi e nemzetet hipnotizálni akarja azzal a hamis tétellel, hogy ne álljon itt folyton őrt magyarsága, nemzetisége mellett, semmi olyat el nem fogadok, és azért a törvényjavaslatot sem szavazom meg. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Jókai Mór képviselő úr kíván személyes kérdésben szólani. *(Halljuk!)*

Jókai Mór: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Talán meg fogják engedni t. képviselőtársaim, hogy szót emelek, *(Halljuk! Halljuk!)* de ismételten cselekedték t. képviselőtársaim közül azok, a kik felszólaltak, hogy az én tegnap itt tartott beszédem után nekem tulajdonítanak oly intencziókat, vagy szándékokat, melyekben nem osztozom, melyeket magaménak nem vallok, s így magamra ráerőltetni, daczára annak, hogy igen derék . . . *(Halljuk! Halljuk!)* Azt a hibámat elismerem, hogy mikor valaki kehes, akkor ne beszéljen. Nem jól hallotiák, a mit mondottam, nem jól értelmezték kifejezésemet. Elöször is már *(Halljuk! Halljuk!)* a gyorsírói feljegyzésekben a következő passzust találom számba adva: »hogy a nemzeti szinház biztosításának tekintetéből összeadott pénzalapot a magyar nemes hölgyek vállalták magukra«. Én ezt nem mondtam, hanem mondtam azt, hogy »a magyar nemesek szűzi vállaikra«, s az én ifjú barátaim azt hallva, hogy szűzekről van szó, azt hitték, hogy kisasszonyokról beszélek. *(Élénk derültség.)*

Nem kisasszonyok voltak, hanem a nemesek szűzi vállai, melyek addig az ideig semmiféle közteherviselésben nem részesültek. Ez volt az első teher, a melyet magukra vállaltak a magyar nemesi rendek. Úgy is lett kiosztva megyénkint, a megyék úgy adták össze, nem a földmívesekre, nem a jobbágyokra, hanem tisztán a nemesekre lett kivetve a nemzeti szinház alaptőkéje. Azután elmondottam azt is, hogy micsoda feladata volt e nemzeti szinháznak micsoda küzdelmei voltak, micsoda sikerei. Sehol azt nem mondtam, a mit számba adtak, a miben hátsó gondolatot kerestek előttem szólott t. barátaim Herman Ottó és Gulner Gyula, mintha azt mondanám, hogy semmi szükség sincsen továbbá a magunk nemzetisége mellett buzgólkodni, és

Digitized by Google

hogy már most behozhatjuk a német szinházi előadásokat.

Sehol ezt nem mondtam. Épen az ellenkezőjét mondtam; azt, hogy azok között az előadások között, a melyeket idegen, kiváló művészek adhatnak egy létrejövendő új szinházban — mint adtak az eddigi szinházakban — nem fognak helyt foglalni a német előadások. Határozottan és világosan igy mondtam. Meg is indokoltam, hogy miért. Azért, mert német szintársulatot nem fog tartani azon vigszinház igazgatósága; megmondtam azt, hogy a Burgszinház nem vándorol, nem jön ide.

Thaly Kálmán: Berlinből jönnek.

Jókai Mór: Megmondtam, hogy az nem kivánatos, és megmondtam, hogy nagyon óhajtom, hogy ott ne legyenek más előadások, mint a minőket jeleztem. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Jókai Mór: Hanem hozzátettem: nem tartanám politikai tapintatnak, hogy itt a parlamentben beszéljünk erről a tárgyról, mely tárgyat igen helyesen lehet megvitatni a vígszinház igazgatóságában, helyesen lehet megvitatni a fővárosi képviselő testületben, de a magyar parlamentben, itt a törvényhozásban ne beszéljünk róla. *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Miért ne?)* Én erről kivántam szólani, nem arról, hogy a szinházban a német előadásokat akarom behozni; ezt a megtiszteltetést kénytelen vagyok visszaajándékozni t. barátaimnak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kérem egyébként a t. gyorsirászatot, hogy az előbb említett tréfás quiproquot igazitsák ki a naplóban. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Szólásra senki sincs feljegyezve, Herman Ottó képviselő úr személyes kérdésben kér szót.

Herman Ottó: T. ház! Jókai Mór igen t. képviselőtársam engem megnevezett, s azért személyes kérdésben egyetlen egy megjegyzésre szorítkozom. Senkitől sem állott távolabb, mint tőlem, hogy én neki hátsó gondolatokat, mentális rezervációkat imputáljak. Elismerem az ő jellemét; az nem arra való, hogy ő ilyet cselekedjen. Én nem azzal akartam vádolni, hogy mentális rezervációkkal él, hanem vádoltam és vádolom opportunizmussal, melyet megértek a kormányszékeken, a pártéletben, de nem a magyar költészetben. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ezt kívántam határozottan kijelenteni.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem? A vitát bezárom. A belügyminiszter úr kíván szólani. *(Zaj. Felkiáltások balfelől: Szavazzunk! Jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Hieronymi Károly belügyminiszter: T. ház! *(Zoj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Csak rövid ideig akarom igénybe venni a t. ház figyelmét, különösen azért, hogy a Berzeviczy Albert t. barátomnak kilátásba helyezett módosítására vonatkozó álláspontomat jelezzem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A látszólag legnagyobb ellenvetés, t. ház, a mit a törvényjavaslat ellen felhoztak, az, hogy nem magyar, hanem német szinház érdekében adatott be, hogy a németségnek akar terjesztője lenni, pedig a magyar törvényhozás nincs hivatva német szinházat segélyezni. Midőn tegnap kijelentettem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a vígszinház társaság nem német szinházat akar alapítani hogy magyar szintársulatot kíván szerződtetni, a midőn kijelentettem, hogy csak kivételesen korlátolt számú idegen nyelvű előadásokra kivánja jogát fentartani, akkor a mai napon a t. képviselő urak azt mondták, hogy én megváltoztattam álláspontomat, hogy ez a konczesszióm a tegnapi vitának eredménye. T. képviselőház! Két bizottságban tárgyaltuk ezt a törvényjavaslatot. Számosan vettek részt ezekben az előzetes tárgyalásokban; azok mindnyájan tanuságot tehetnek a mellett, hogy a bizottsági tárgyalások folyamán, tehát a tegnapi vita előtt is, ugyanez volt az álláspontom, a mi tegnap és ma, és hogy midőn a bizottságban az a kérdés vettetett fel, hogy a törvényjavaslatban szám szerint korlátozzuk az idegen nyelvű előadások számát, én kijelentettem, hogy mivel ezeknek a száma mindenesetre nagyon csekély lesz, és az idegen nyelvű előadások számának jogosúltsága különböző körülmények között különböző lesz, nem tartanám helyesnek magába a törvényjavaslatba ez iránt intézkedni. Utaltam nevezetesen arra, hogy például a kiállítás nyarán tartandó idegen nyelvű előadások számát más esztendőben megengedhetőnek nem tartanám, mert azok a körülmények akkor nem fognak fenforogni, a melyek a kiállítás évében fenforognak. És nyilvánosan kijelentettem, hogy ezen idegen nyelvű előadások csak kivételt fognak képezni. Azt mondták, t. ház, hogy ezzel rést törünk az eddigi rendszeren, mert eddig nem voltak idegen nyelvű előadások. Hisz tegnap is utaltam arra, hogy a magyar népszinházban igenis vannak most is kivételesen idegen nyelvű előadások, és hogy ha a népszinház, melyben kivételesen most is vannak idegen nyelvű előadások, nem veszélyezteti a magyar kulturát, a vígszinház, a mely épen a népszinháznak lesz leginkább vetélytársa, szintén nem fogja azt veszélyeztetni.

T. ház! Mindezek után látva, hogy a t. képviselő urak közül sokan abban a vélekedésben vannak, hogy helyesebb ha magában a törvényjavaslatban korlátozzuk az idegen nyelvű előadások számát, én ahhoz a módosításhoz, melyet Berzeviczy Albert t. barátom jelzett, és a rész-

Digitized by Google

letes tárgyalás során be fog adni, melynek lényege az, hogy a törvényben, mint az államsegély feltétele mondassék ki, hogy az idegen nyelvű előadások száma egy esztendőben 50-nél több nem lehet, továbbá hogy meggátoltassék, hogy ezen 50 előadás egyhuzamban, mint egy ciklusban tartassék, az ily idegennyelvű előadások tartásához mindenesetre belügyminiszteri engedély legyen szükséges, részemről hozzájárúlok. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a bal- és szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

A mai napon, t. képviselőház, Polónyi t. képviselő úr azt is igyekezett bizonyítani, hogy tulajdonkép helytelen a törvényjavaslat czíme, mert ha a t. ház a törvényjavaslatot megszavazza, tulajdonkép 200.000 forintnyi ajándékot ad a vígszinház társúlatnak.

Hát, t. ház, hogyha 200.000 forintot a törvényjavaslat minden viszontszolgáltatás nélkül adna a vígszinház-társúlatnak, akkor igenis ajándékot adna. Ha kikötné a törvényjavaslat a pupilláris biztosítékot, a tőkének és kamatnak visszafizetését, akkor viszont semmi ajándékot nem adna; de minthogy a tőkének negyven esztendő alatt kamat nélküli visszafizetését köti ki, kedvezményt ad, de nem 200.000 forint erejéig, és a t. képviselő úr a kamatok kamatjának számításával egész egyszerűen kiszámíthatja, micsoda pénzbeli értéke van annak, ha valaki negyven évre kamat nélkül 200 000 forint kölcsönt kap. Tehát nem adunk semmi esetre sem 200.000 forintot ajándékúl, ...

Polónyi Géza: Egészen!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Nem, nem adunk 200.000 forint ajándékot. A mi egyébiránt a pupilláris biztosítékot illeti, t. ház, ... *(Nagy zaj! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Hieronymi Károly belügyminiszter . . . . ha a vígszinház pupilláris biztosítékot volna képes nyújtani, akkor bizonyára nem volna szükséges törvényjavaslatot beterjeszteni; akkor nem kellene, hogy az állam adjon neki kamatnélküli kölcsönt, hiszen bármelyik pénzintézetnél is megkapná ezt a kölcsönt, sőt ennél nagyobbat is, ha pupilláris biztosítékot nyújthatna.

Polónyi Géza: Kamatok nélkül?

Hieronymi Károly belügyminiszter: Nem akarom hosszúra nyújtani felszólalásomat, s azért; csak Herman Ottó t. képviselő úrral szemben vagyok bátor kijelenteni, hogy az ő nagy felháborodását valóban nem értem. *(Helyeslés jobbfelől. Felkiáltások a szélső baloldalon: Azt hiszszük, ez nagyon természetes!)* Lehetünk arra nézve különböző véleményen, vajjon indokolt-e, hogy az állam is könnyítse, elősegítse Budapesten egy negyedik szinház . . . . *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Magyar szinház!)* . . . . létesítését; de ez ellen argumentumúl azt felhozni, és ép engem azzal megtámadni, hogy ezt a pénzt miért nem inkább az exakt tudományok művelésére és előmozdítására fordítom: ezt — bocsánatot kérek — nem tartom komoly ellenvetésnek. *(Helyeslés jobbfelől)* Eltérhetnek nézeteink arra nézve, hogy helyes-e egy szinházat segélyezni; de abból, ha én a t. háznak indítványozom, hogy egy negyedik szinháznak itt Budapesten felállítását lehetővé tegye, bizonyos antagonizmust kiolvasni a tudományos kutatások ellen valóban nem lehet. *(Zajos helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Én, t. ház, ezt az egész vitát és harczot, a mely itt meglehetős szenvedélyességgel folyt az ellen, hogy mi német szinházat akarunk alapítani, hogy államköltségen akarjuk egy német szinház felállítását előmozdítani, teljesen indokolatlannak tartom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Itt szó sincs arról, hogy mi német szinházat segélyezzünk; de azon álláspontra sem helyezkedhetem, hogy azért, mert a magyar képviselőház, illetőleg a magyar állam a szinház alapítását 200.000 forint kamatnélküli kölcsönnel segélyezi, elvileg megtiltsuk, hogy ezen szinházban soha semmi körülmények között, kivételesen se lehessen idegen nyelvű előadásokat tartani. *(Zaj balfelől.)* Gulner Gyula t. képviselőtársam azt mondja, hogy ez benn van az alapszabályokban. Hát, t. ház, én az alapszabályokban ezt nem láttam, sőt egyáltalán nem is láttam ezen társaság alapszabályait. *(Felkiáltások balfelől: Hát mit olvasott?)* Abból, hogy olvastam, nem következik, hogy az alapszabályokból olvastam. *(Nagy zaj balfelől. Felkiáltások: Hát akkor hogyan tudja, mi lesz belőle? Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház

Gulner Gyula: Rendszer van ebben!

Kolozsváry-Kiss István: Még az alapszabályokat sem olvassa el! *(Hosszantartó, nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Azt mondja Gulner Gyula t. képviselőtársam, hogy ebben rendszer van. Nem, kérem; abban van rendszer, hogy a mikor magából a törvényjavaslat intézkedéseiből nem lehet fegyvert csinálni, akkor a t. képviselő urak szuppozicziók alapján argumentálnak. *(Tetszés jobbfelől.)*

Nem akarom tovább fárasztani a t. házat, *(Halljuk! Halljuk!)* úgyis ki van már merítve a tárgy; kérem, méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólani. *(Hosszantartó, nagy zaj. Folytonos »Elál!« kiáltások a szélső baloldalon.)* Csendet kérek, t. ház, méltóz-

Digitized by Google

tassék az előadó urat meghallgatni! *(Zajos »Eláll!« kiáltások a szélső baloldalon.)*

Földváry Miklós előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Konstatálni kívánom mindenek előtt, hogy azon módosítás, a melynek beterjesztését Berzeviczy Albert igen t. képviselő úr . . . *(Folytonos, nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Jogom van beszélni, t. ház! *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Eláll!)* Nem állok el . . .

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Földváry Miklós előadó: Én meghallgattam a törvényjavaslat ellen körülbelül tíz szónoklatot; kérem a t. házat, méltóztassék nekem legalább pár percznyi időt adni arra, hogy egy-két megjegyzést tehessek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Konstatálni kívánom, t. ház, hogy az a módosítás, a melynek beterjesztését Berzeviczy képviselő úr kilátásba helyezte, teljesen megegyezik a közigazgatási bizottság intenczióival, és így én a bizottság részéről ahhoz hozzá fogok járúlni. A közigazgatási bizottság jelentésében egész határozottan kifejezi, és a kormány és a ház figyelmébe ajánlja azt az óhajtást, hogy csakis rendkívüli alkalmakkor, kivételesen foglalhassanak helyet idegen nyelvű előadások. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Olay Lajos: Miért volt oly sürgős ez a javaslat? Ha a miniszter nem mondta meg, az előadó úr mondja meg!

Földváry Miklós előadó: Arra is fogok válaszolni, csak méltóztassanak megengedni, hogy legalább a megkezdett mondatot befejezhessem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A Berzeviczy Albert t. képviselő úr által beterjesztendő módosításokra Polónyi Géza úr örömmel konstatálja, hogy az ott hangoztatott aggodalmak már is pozitiv eredményre vezettek. Kénytelen vagyok a képviselő úr örömét elrontani, és ismételve csak konstatálni a bizottsági jelentés alapján, hogy mi ugyanezen intenczióval ajánlottuk a törvényjavaslat elfogadását. Ez a jelentésben benne van, és hogy úgy ne tűnjék fel a dolog, mintha itt valami merényletet akartunk volna elkövetni a magyarság ellen, vagy talán épen valami hazaárúlást, és csak az önök felszólalására álltunk volna el e hazafiatlan szándéktól, ismételve és ismételve ajánlom a közigazgatási bizottsági jelentést a képviselő úrnak és a túloldalnak figyelmébe. Én teljes joggal kérhettem tegnap, és ismétlem ma is, hogy a magyar szinművészet érdekében méltóztassék a törvényjavaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Még a pénzügyi bizottság előadóját illeti a szó.

Fenyvessy Ferencz előadó: Elállok!

Elnök: A tanácskozás be van fejezve, t. ház. *(Zaj.)* Csendet kérek! Következik a szavazás. A kérdés az: méltóztatnak-e a magyar vígszinház-részvénytársaság részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni? *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem!)*

Ugron Gábor: A kérdés föltevéséhez kívánok szólani. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Azonban, t. ház, jelentenem kell, hogy tíz képviselő úr névszerinti szavazás elrendelését kéri, tehát ez foganatosítandó lesz. Ehhez kíván Ugron képviselő úr szólni.

Ugron Gábor: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A képviselőház házszabályainak 197. §-a azt mondja: ha a ház valamely tagja, mint folyamodó fél által, vagy érdekében adatik be kérvény, az illető képviselő annak tárgyalása alatt sem a bizottságban, sem az ülésben jelen nem lehet. *(Élénk mozgás.)* Kétségtelen, t. ház, hogy itt nem kérvény van tárgyalva, hanem törvényjavaslat, de ennek alapját egy kérvény képezi. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Élénk ellentmondás jobbfelől. Nagy zaj és mozgás.)*

A tárgyalások rendén kiderült az, hogy a képviselőháznak oly tagjai vannak, a kik a maguk részére kérik ezen kölcsön megszavazását, *(Zajos felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Úgy van! Úgy van! Zajos ellentmondások jobbfelől. Nagy zaj.)* mint azon nyereségre és osztalékra alakúlt részvénytársaságnak részvényesei, és igazgatósági tagjai. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon. Nyugtalanság és ellentmondások jobbfelől.)*

Minthogy a 197. §. második része azt mondja, hogy az ily módon érdekeltek a bekövetkező tanácskozásban és szavazásban részt nem vehetnek; továbbá a 30. §. pedig az analógia szerint az igazolási eljárásról szólván, szintén arról intézkedik, hogy azok, a kik legkisebb mértékben is érdekelve vannak, sem a tanácskozásban, sem a szavazásban részt nem vehetnek: kérem a ház igen t. elnökét, méltóztassék először azt a kérdést tisztázni, hogy a kik részvényesek, és igazgatósági tagok ennél a vállalatnál, részt vehetnek-e a szavazásban: igen, vagy nem? *(Zajos helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon. Nagy zaj és nyugtalanság jobbfelől.)*

Elnök. *(Csenget.)* Kérem a képviselő urakat: méltóztassanak csedben lenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Csináljunk zárt ülést! *(Nagy mozgás.)*

Ugron Gábor: Mert igaz ugyan, hogy a házszabályok ezen intézkedései csak az analogiánál alkalmazhatók a jelen esetre, azért, mert a

Digitized by Google

házszabályok megalkotói fel nem tételezték, hogy hasonló eset bekövetkezhessék; *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon. Nagy zaj és nyugtalanság.)* de másfelől arra nézve nem kellenek házszabályok és törvények, hogy minden ember megtudja ítélni, mi illik, és mi nem illik. *(Úgy van! Úgy van! Zajos tetszés a szélső baloldalon. Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* T. ház! *Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok 30. §-a, melyre a t. képviselő úr hivatkozik, az igazolási bizottságról szól; a házszabályok 197. §-a pedig a kérvényekre vonatkozik. Miután pedig itt, t. ház, nem egy kérvénynyel állunk szemben, *(Nagy zaj és ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* hanem a kormány által beterjesztett és képviselt törvényjavaslattal, ennélfogva részemről a házszabályoknak sem 30., sem 197. §-át a jelen esetre alkalmazhatónak nem tartom. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Gromon Dezső! *(Több képviselő egyszerre feláll szólásra jelentkezve.)*

Elnök: Gromon Dezső képviselő úr jelentkezett először szólásra. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gromon Dezső államtitkár: T. ház! Az előttem szólt t. képviselő úr kívánságának helytelenségét az igen t. elnök úr ő nagyméltósága már kellőleg megmagyarázta. Én is azok közé tartozván, kik a vígszinházra aláírtak, minthogy engem sem haszonlesés, sem az a remény nem vezet, hogy ezen üzletből — ha már annak méltóztatik tekinteni, — bármilyen hasznot húzhassak, — ezennel kijelentem itt az ország színe előtt, hogy ha netalán a vígszinházra aláírt részvényeim után bármilyen jövedelem hárúlna rám, én azokat az összegeket Budapest főváros szegényeinek fogom adni, *(Zajos helyeslés jobbfelől.)* és azon reményemnek adok kifejezést, hogy mindazon t. képviselőtársaim, a kik vasutaknál, tudva, vagy nem tudva, érdekelve vannak, hasonló eljárást fognak követni. *(Zajos helyeslés és tetszés jobbfelől. Felkiáltások: Székely vasút!)*

Olay Lajos: T. ház! Engedelmet kérek, hogy a kérdés föltevéséhez röviden én is hozzászóljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az, a mit Gromon Dezső igen t. képviselő úr mondott, a jelen kérdésben nem alkalmazható. A mint a törvényjavaslat szövegezése világosan kimondja, itt egy kereskedelmi társulatról van szó. Már pedig ha erről van szó, kétségtelen, hogy nyereségről is van szó. Én kétségbe nem vonom, hogy Gromon, Fest és Darányi t. képviselő urak . . .

Darányi Ignácz: Nekem nincs részvényem!

Olay Lajos: . . . a legnemesebb intencióból, hazafias tekintetből írták alá a részvényeket de azért nincs kizárva, hogy ezen t. képviselő urak, mint mások, bizonyos nyereségre szert tenni ne akarnának. *(Nagy zaj.)* Ettől eltekintve, volt itt egy korrektivum, a mely előtt igenis, kalapot emelek, de ez csak előlegesen volt lehetséges. Egy gavallér-ember, Fest képviselő úr, megtette, hogy mielőtt a házba bejött, részvényét az írók és művészek segélyegyesületének czedálta. *(Éljenzés a szélső baloldalon.)* De most már ezt tenni bajosan lehetne; szerintem tehát, a ki részvényes, nem szavazhat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Arról a kérdésről, hogy a személyesen érdekelt képviselők szavazzanak-e vagy sem, nyilatkozni nem kívánok, mert azt hiszem, hogy azt mindenkinek egyéni esztimácziója alá kell bocsátani. *(Helyeslés.)* Hanem a mit Gromon t. képviselő úr felszólalása folytán a nyereség dolgában meg kell jegyeznem, az az, hogy a nyereség nemcsak az osztalékból állhat elő, hanem két más irányban is. Előállhat tudniillik — a mint köztudomású dolog — először az által, hogy a részvénytőkének százalékos befizetése, illetőleg a befizetés mennyisége függővé van téve azon hozzájárúlási összegtől, melyet az államtól, vagy a fővárostól kapnak. Másodszor a részvénynyel való nyerészkedés lehetséges az által is, hogy miután részvénytársaságról van szó, maga a börze a részvények kotirozása által eszkomptálhatja az állami hozzájárúlást, vagy a részvények túladása által is lehet nyereségre szert tenni. A nélkül, hogy a szavazás iránt itt megjegyzést tennék, ezt szükségesnek tartottam kijelenteni. Ismétlem, hogy az osztalék hiánya nem zárja ki az üzérkedés lehetőségét, habár ezzel Gromon t. képviselő urat nem akarom sem egyik, sem másik alakban gyanúsítani. *(Zaj.)*

Elnök: Maradjunk a kérdésnél. *(Helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* A kérdés feltevéséről van szó, t. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Kérem a képviselő urakat, *(Halljuk! Halljuk!)* egyáltalában ez alkalommal nem jöhet szóba az, hogy egyik-másik képviselő úr szavazhat-e vagy sem. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a szélső.alon.)* Itt a kérdés föltevéséről van szó. Nekem elnöki kötelességem gondoskodni a házszabályok megtartásáról, de kötelességem gondoskodni arról is, hogy a képviselő urak szavazatuk érvényesítésében gátolva és korlátozva ne legyenek. *(Helyeslés.)* Már pedig sem a 30., sem a 197. §-nak ez esetben való alkalmazásáról szó nem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Horváth Gyula: T. ház! Épen e szavazatokra való tekintettel akartam kijelenteni, hogy senkinek szerintem joga nincs, hogy itt felállítson egy axiómát, és azt mondja: a ki nem

Digitized by Google

így cselekszik, nem tisztességes ember. Itt az iránt, ki szavazhat, ki nem, nem lehet irányadó más, mint a házszabály. *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)* Azokat a házszabályokat a ház mindenkivel szemben alkalmazza, és alkalmazásukra a törvény szerint egyedül az elnök illetékes. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj.)* Ha az alkalmazásra vonatkozólag a ház valamely tagja kifogást emel, s a házhoz appellál, akkor a ház határoz. De abba, ismétlem, nem lehet és nem szabad belemenni, — mert ez minden egyes képviselő jogát sértené — hogy itt a ház valamely tagja felálljon, s a házszabályok tekintetében külön axiómákat állítson fel. Kérem tehát a t. házat, hogyha valaki ez iránt felszólal, méltóztassék előbb a fölött dönteni; illetékes-e a házban való szavazásra az, a kinek részvénye van, igen vagy nem? *(Zaj.)* Ha e fölött a ház döntött, vonja le kiki a következtetést. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Beőthy Ákos képviselő úr kíván szólani.

Beőthy Ákos: Az előttem szólt t. képviselő úrral szemben kénytelen vagyok konstatálni, hogy a házszabályokat igenis az elnök alkalmazza, de minden körülmények között a ház interpretációja alapján, mert azokat nem az elnök úr interpretálja, hanem a ház maga. Ez az egyik.

Itt, t. ház, egy nagy parlamentáris elvről van szó: arról, a min az egész parlament és közélet integritása megfordúl, hogy tudniillik képviselő oly ügyben, melyben személyesen érdekelve van, ne szavazzon. Igaz, hogy ez csak kérvényekre és bizottsági tárgyalásokra van kimondva; de ki kell ezt mondani a törvényjavaslatokra vonatkozólag is, mert ezen fordúl meg a közélet integritása. Nem hiszem, hogy a ki e vígszinházra részvényeket aláírt — magam is aláírtam — azért tette volna, hogy nyereséges üzletet csináljon, s nem azért, hogy egy közérdekű ügyet előmozdítson. De épen azért, mert a dolog így van, és mert most e határozatnak személyes vonatkozása nem lehet, kell ma megállapítani azt a praxist, hogy ilyen alkalmakkor ne szavazzunk, mert ennek folytán megelőzhetünk aztán minden visszaélést más alkalommal oly törvényjavaslatoknál, a hol belejátszanak az egyéni érdekek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőtársam, Horváth Gyula, azt méltóztatott mondani, hogy itt egyes emberek szavazatát és eljárását ne bíráljuk. Én figyelmeztetem t. barátomat arra, hogy épen egy ily hasonló eset volt az, mikor Deák Ferencz azt mondta; hogyha szabad is valamit tenni, nem illik azt tenni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Dániel Ernő: T. ház! Nem érthetek egyet előttem szólott t. képviselőtársammal, mert abban a nézetben vagyok, hogy ha valamely kontroverz kérdés merül fel a házszabály egyes intézkedései felett, akkor az intézkedés mindig úgy értelmezendő, a mint az a szavakból kitűnik, és semmiféle okoskodásnak és bölcselkedésnek itt helye nincs, hanem a rideg, puszta szavak azok, melyek irányadók minden képviselőre. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)*

Különben, a mi az illemet illeti, bátor vagyok előrebocsátani, hogy az illemről van nekem és oly fogalmam, mint akár Ugron Gábor képviselő úrnak, akár az előttem szóló Beőthy Ákos t. képviselőtársamnak.

Ezek után bátor vagyok kijelenteni, hogy engem semmiféle helytelen hivatkozás a házszabályok bármely szakaszára nem fog visszatartani attól, hogy képviselői jogommal éljek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)*

Herman Ottó: T. ház! Mindenkinek módjában áll az, hogy itt a részvényesek névsorát felolvassa, hogy tudjuk, kik a vígszinház részvénytársaság tagjai, és kik nem. Ez első megjegyzésem. A hangúlatból ítélve meg vagyok győződve arról, hogy ez nem fog bekövetkezni. Hogyha a t. ház csakugyan megszavazza ezt a törvényjavaslatot, a mely ellen nekünk alapos kifogásaink voltak, a képviselőház azon tagjaival szemben, kik egyszersmind tagjai a részvénytársaságnak, s ily módon elszámolási viszonyba jutnak a kormánynyal, fel fogom vetni az inkompatibilitás kérdését, mert ez az egyetlen megoldás. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Reám nézve nem lehet irányadó más, mint a házszabály szavai: ily körülmények közt nem tehetek egyebet, mint, hogy jelentsem, miszerint a kérdés, — a mint azt már előbb mondottam, — az: elfogadja-e a t. ház a törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául: igen, vagy nem? A menynyiben pedig névszerinti szavazás iránt adatott be kérés, azt ezennel elrendelem, s kihúzom a betűt. *(Megtörténik.)* A szavazás »T« betűvel kezdődik. *(Zaj.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak helyöket elfoglalni. A felfüggesztve volt ülést megnyitom. Következik a szavazás. A kérdés az: elfogadja-e a t. ház »A Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezésé-

Digitized by Google

ről« szóló törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, a pénzügyi bizottság szövegezésében: igen, vagy nem? Azok, a kik elfogadják, szavazni fognak igen-nel, azok, a kik nem fogadják el, szavazni fognak nem-mel. A névsort fogja olvasni Molnár Antal jegyző úr; a távollévőket Bartók Lajos, az igen-nel szavazókat Schóber Ernő, a nem-mel szavazókat Hock János jegyző urak fogják jegyezni. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Igen kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni. *(Zaj.)* Méltóztassanak helyökre menni. Lehetetlen így a jegyzők szavát érteni, és igen kérném, méltóztassanak hangosan adni szavazataikat, nehogy a följegyzésben tévedések legyenek.

Kezdődik a szavazás a »T« betűvel.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a névsort)*. »Igen«-nel szavaztak: *Gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Sándor legifj., Terényi Lajos, Tisza Kálmán, Tisza László, Tolnay Lajos, Tóth Aladár, Tuba János, Urbanovszky Ernő, Veszter Imre, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vincz Gyula, Vuja Péter, Wekerle Sándor, Wlassics Gyula, Zay Adolf, Zsámbokréthy Emil, b. Ambrózy Béla, Antal Gyula, Apáthy Péter, Balla Gyula, Baranyi Ödön, Beles János, Belitska Béni, Beöthy Algernon, Berzeviczy Albert, Bessenyei Ferencz, gr. Bethlen András, Boncza Miklós, Bornemisza Ádám, Bölöni Ödön, Chorin Ferencz, Csávosy Béla, Csigó Pál, gr. Csáky Lajos, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, Dörr Soma, Erdélyi Sándor, b. Eötvös Loránd, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farbaky István, Fáy Gyula, Fejér Miklós, Fenyvessy Ferencz, Fest Lajos, gr. Festetits Andor, Filtsch József, Fluger Károly, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Görgey Béla, Gromon Dezső, Gull József, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Béla, Horváth Gyula, Janicsáry Sándor, Jókai Mór, Kabós Ferencz, Kajuch József, Kammerer Ernő, b. Kemény Géza, b. Kemény János, Klobusiczky János, Krajtsik Ferencz, Králitz Béla, Kubinyi György, Kulman János, Latinovics Ernő, Lánczy Leó, Láng Lajos, Lehóczky Vilmos, Lukács Béla, Lukács László, Luppa Péter, Mandel Pál, Markovics Kálmán, Matuska Péter, Mezei Mór, Miklós Ödön, Molnár Antal, Molnár Béla, Morzsányi Károly, Nagy Sándor, gr. Nákó Kálmán, Neményi Ambrus, Neumann Ármin, b. Nikolics Feodor, b. Nopcsa Elek, b. Nyáry Béla, Pap Géza, Pap Samu, Perczel Béni, Perczel Dezső, b. Podmaniczky Frigyes, Prileszky Tádé, Pulszky Ágost, Radvánszky György, Rakovszky Géza, Reiszig Ede, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Rosenberg Gyula, Rónay János, Schóber Ernő, Schreiber Frigyes, Sipeky Sándor, Sporzon Ernő, Szaplonczay Miklós, Szerb György, Szilágyi Dezső, Szily Pongrácz, Szunyogh Szabolcs.*

»Nem«-mel szavaztak: *Thaly Kálmán, Thold Dániel, Tibád Antal, Tompa Antal, Tóth Ernő, Tóth János, Ugron Ákos, Ugron Gábor, Vajay István, Várady Károly, Vásárhelyi László, Veres József, Visontai Soma, Vörös János, Wittmann János, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Babó Emil, Balogh Géza, Bartók Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Bánó József, Beöthy Ákos, Bernát Béla, Bernáth Dezső, gr. Bethlen Bálint, Bolgár Ferencz, Bornemisza Lajos, Bornemisza István, Bottlik Lajos, Bujanovics Sándor, Drakulics Pál, Endrey Gyula, Erreth János, Gulner Gyula, Győrffy Gyula, Haviár Dániel, Helfy Ignácz, Helley János, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hévizy János, Hock János, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Holló Lajos, Horánszky Nándor, Hortoványi József, Horváth Géza, Illyés Bálint, Issekutz Győző, Iványi Béla, Ivánka Oszkár, b. Jeszenszky László, Justh Gyula, Kállay Ferencz, Kállay Lipót, gr. Károlyi Sándor, Kolozsváry-Kiss István, Konkoly-Thege József, Kovács Albert, Kováts József, Kun Miklós, Kund Jenő, Lakatos Miklós, Lukáts Gyula, Madarász József, Majthényi István, Makfalvay Géza, Márkus József, Meskó László, Molnár Józsiás, Mülek Lajos, Nagy Gyula, Nagy István, Nánásy Ödön, Nedeczky Jenő, Okolicsányi László, Olay Lajos, Pályi János, Péchy Tamás, Polónyi Géza, gr. Pongrácz Károly, Purgly János, Putnoky Mór, Ragályi Lajos, Reitter Janos, Rigó Lajos, Rudnyánszky Béla, Sághy Gyula, Sima Ferencz, Sturmán György, Szabó László, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, Szinay Gyula.*

Távol voltak: *Telegdy József, gr. Teleki Árpád, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, gr. Teleki Samu, Teleszky István, gr. Thorotzkai Miklós, Tisza István gr. Tisza Lajos, Tomcsányi László, Tódor József, Ugron Zoltán, Uray Imre, Urányi Imre, Ürményi Bernát, Vargics Imre, gr. Wass Béla, Vállyi Árpád, Vermes Béla, Vécsey Endre, Vikár István, gr. Wenckheim Frigyes, gr. Zay Albert, Zákó Milán, gr. Zichy Jenő, Zmertych Iván, Zsámbokréthy József, gr. Zselénsky Róbert, gr. Almássy Imre, Amon Ede, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, Antunovich József, Asbóth János, b. Atzél Béla, Atzél Péter, Ábrányi Kornél, b. Bauch Milos, Baky István, Balás Antal, Balogh János, Barabás Béla, Barcsay Domokos, Barcsay Kálmán, Bartha Miklós, Bausznern Guido, Beniczky Árpád, Beniczky Miksa, Berger Ignácz, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Gábor, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Bobula János, Boda Vilmos, Bogdán Virgil, Boros Béni, Bozzay János, Büsbach Péter, Chernel Gyula, gr. Csáky Kálmán, Csávolszky Lajos,*

Digitized by Google

Csernátony Lajos, gr. Csáky Albin, Dániel Pál, Désy Zoltán, Drescher Ede, Eötvös Károly, Ernuszt Kelemen, gr. Esterházy Kálmán, gr. Esterházy Mihály, Farkas Balázs, Fernbach József, Fornszek Sándor, Földváry Elemér, Förster Ottó, Francsics Norbert, Frey Ferencz, Gencsy Albert, Gulácsy Dezső, Gutenau Károly, gr. Gyürky Ábrahám, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hajós József, Heckenast György, Hedry Lőrincz, Horváth Ádám, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, b. Huszár Károly, I'sáak Dezső, Istóczy Győző, Ivanovics Iván, Jellinek Arthur, Jeszenszky Ferencz, Jovanovits István, b. Jósika Gábor, Justh György, Kaiser János, Kapotsfy Jenő, gr. Károlyi Gábor, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, b. Kemény Ákos, b. Kemény Endre, Kemény Pál, Kende Mihály, Kék Lajos, Király Ferencz, Kiss Albert Kiss Pál, Kobek István, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege Sándor, Kőrösi Sándor, Kubina József, Kubinyi Árpád, Kubinyi Géza, Kürthy Sándor, Kozma László, Latkóczy Imre, László Mihály, Lázár Árpád, Lévay Antal, Linder György, Lits Gyula, Lónyai Géza, Luby Géza, Madarász Imre, Magyary-Kossa Géza, Matkovics Tivadar, Matlekovits Sándor, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Meszlény Lajos, Mérey Lajos, Mihályi Péter, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molnár József, Münnich Aurél, Nagy János, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Noszlopy Gyula, Ónody Géza, Óváry Ferencz, Papp Elek, Pálffy Elemér, Pántotsek Rezső, Pázmándy Dénes, b. Perényi Péter, b. Perényi Zsigmond, Pogány Károly, Pogány Sándor, Pogrányi József Popovics Vazul, Remete Géza, Reviczky Károly, Rezey Sylvius, b. Salmen Jenő, Schäfer Dezső, Schuster József, Schwicker Henrik, b. Sennyey István, Sterbánu Miklós, Sigmond Dezső, Simonfay János, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Solymossy László, Sréter Alfréd, Stajevits János, Szabó Imre, Szacsvay Sándor, Szalay Imre, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, gr. Szápáry László, Szájbély Gyula, Szász Károly, Szemere Huba, Szende Béla, gr. Széchenyi Tivadar, Széll Kálmán, Szluha István, gr. Sztáray István, Szuhányi Ferencz.

Elnök: A szavazás be van fejezve, t. ház. Össze fog számíttatni az eredmény. *(Megtörténik.)*

Összeszámíttatván az eredmény, jelentem, t. ház, hogy 412 igazolt magyarországi képviselő közül — elnök nem szavazott — igennel szavaztak 123-an, nem-mel szavasztak 98-an, távol volt 190 képviselő, és így a pénzügyi bizottság javaslata és szövegezése alapján a részletes tárgyalás alapjául a törvényjavaslatot 25 többséggel a t. ház elfogadta. *(Éljenzés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az idő előhaladván, ma már a részletes tárgyalást nem folytatjuk. Méltóztatnak hozzájárulni, hogy a holnapi ülés napirendjére tűzessék ki a részletekben való tárgyalás, és ezt követőleg a földmívelésügyi tárcza költségvetése. *(Helyeslés)* Az ülés 10 órakor veszi kezdetét.

Jelentem különben, t. ház, a mint már egy előző ülésben is jelentettem, hogy az igazságügyminiszter válaszolni fog Polónyi Géza képviselő úrnak a szliácsi fürdő átruházásának hazafiatlan feltételei tárgyában hozzá intézett interpellációjára.

Igy, t. ház, a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapitva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

393. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 1-én, szombaton,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Függőben levő interpellácziók jegyzékének bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Napirend előtti felszólalások (egyházpolitikai törvényjavaslatok tárgyában). — Budapesten létesítendő vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter válasza Polónyi Géza interpellácziójára a szliácsi fürdő átruházása tárgyában. — Pázmándy Dénes interpellácziója a nagy-szebeni román nemzeti gyülés tárgyában a belügyminiszterhez. Válasz. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a november hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Nincs. Az ezennel hitelesítve van.

Bemutatom a szlavoniai, illetve Szerém vármegye Nikincze községben lakó magyaroknak Bánó József képviselő által beadott kérvényét, az anyaországba való visszatelepíttetésök iránt.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom a házszabályok 188. §-a értelmében a függőben levő interpellácziók jegyzékét. Méltóztassék meghallgatni.

Papp Elek jegyző *(olvassa.)*

Elnök: T. ház! A jegyzék megtekinthetés czéljából az elnöki irodába tétetik le, ha a képviselő urak megtekinteni kivánnák. *(Zaj.)* Különben a napirenden is ki van nyomatva, s így mindenki tájékozva van ez iránt. *(Zaj.)* Én a ház óhajának megfelelőleg havonta szoktam, és most ez alkalommal is megteszem, hogy a miniszter urakat figyelmeztessem. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. képviselőház! . . .

Elnök: Kérek egy kis türelmet, azonnal. Az indítvány- és interpellácziós könyv fog felolvastatni, szombat lévén. *(Halljuk! Halljuk!)*

Perczel Béni jegyző: T. képviselőház! Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Perczel Béni jegyző: Ellenben az interpellácziós könyvben november 30-áról Pázmándy Dénes képviselő úrnak a belügyminiszterhez intézett interpellácziója van bejegyezve a Nagy-Szebenben, folyó hó 20-án tartott román nemzeti gyűlés tárgyában.

Elnök: Az interpellálni kivánó képviselő úr interpellácziját az ülés végén fogja megtenni.

Ugron Gábor képviselő úr kiván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Ugron Gábor: T. képviselőház! A képviselőház elnökéhez akarok egy kérdést intézni. *(Halljuk! Halljuk!)* A mint a t. ház méltóztatik jól tudni, október hó második felében letárgyaltatott a vallás szabad gyakorlatáról és az izraelita vallás reczepcziójáról szóló törvényjavaslat. Mindkettő azon határozattal adatott át a képviselőház elnökének, hogy azt további eljárás és szíves hozzájárulás czéljából a főrendiházzal közölni méltóztassék. *(Felkiáltások jobbfelől: Megtörtént!)* Régente a két ház érintkezése akként történt, hogy a képviselőház a főrendiháznak, a főrendiház pedig a képviselőháznak üzenetet az ülésben vette át, midőn az üzenet-küldő ház jegyzője azokat áthozta, és beszéd kiséretében terjesztette elő. Az újabb törvényes intézkedések ezen eljárásnak csak a formáját változtatták meg, de természetét nem. A két ház egymással érintkezik, és a két ház érintkezése közé közbe senki nem esik. A képviselőház által átküldött törvényjavaslatok tárgyalására nézve hogyha a főrendiház felhivatott, csak a főrendiház adhat választ, és hozhat határozatot. És ha a képviselőház ezelőtt körülbelül 5—6 héttel két törvényjavaslatot küldött hozzájárulás végett a főrendiházhoz, szeretném tudni, hogy mi az oka annak, hogy a képviselőház határozata ennyire figyelembe nem vétetik, mert a képviselőház tekintélyén esik azzal csorba, ha az ő megkeresései a főrendiház elé nem terjesztetnek, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A parlamenti rendszer követelménye, hogy a két ház egymás iránt kellő figyelemmel járjon el; de a parlamenti rendszernek követelménye az is, hogy a hol a két ház egymással érintkezik, köztük semmiféle jogtalan befolyás ne érvényesüljön. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* A két ház egymásközti érintkezésében teljesen szuverén. Ott senkinek sincs joga befolyást gyakorolni. *(Úgy van! a szélső balfelől.)* Nem tudom, mi indíthatta a főrendiház elnökét arra, hogy a főrendiháznak be nem jelentette a képviselőház által átküldött javaslatokat? Nem lehet, hogy a parlamenti életben egyetlenegy elnök is magának a testületnek jogait uzurpálja és azt bitorolja. *(Ellenmondások és zaj a jobboldalon.)* Nem lehet, hogy azokat taktikai czélokra felhasználja. Az országgyűlés két házának érintkezésénél meg kell lenni azon símaságnak, azon folytonosságnak, melyet kölcsönös tekintélyük érdekében megkívánni kell. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Ezért kérdem a képviselőház elnökét: mi történt, és mi oka ennek a késedelemnek; a képviselőház elnöki irodáját terheli-e a késedelem, vagy pedig annak oka másutt van, hogy ez a törvényjavaslat, daczára a ház azon határozatának, hogy a főrendiháznak szíves hozzájárulás végett elküldendő, ott még eddig elő nem terjesztetett. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: T. ház! Erre magamnak kell, hogy feleljek, a mennyiben első sorban rám vonatkozik a kérdés. *(Halljuk! Halljuk!)* Ki kell, hogy jelentsem a képviselő úrnak, hogy a javaslatok letárgyalása után, hihetőleg már a legközelebbi napon a jegyzőkönyv hitelesítetvén, én még azon a napon, vagy valamely legközelebbin átküldöttem a ház határozatát késedelem nélkül. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ha e tekintetben a képviselő úr, vagy bármely más képviselő megnyugvást kíván szerezni, szolgálatára állok; az iratok az irodában rendelkezésre állanak, s azokból meggyőződhetik bárki is, hogy késedelem nem okoztatott. Hogy a főrendiház elnöke nem terjesztette a főrendiház elé a javaslatokat, vagy pedig, hogy akár én, akár a képviselő úr bírálja a főrendiház elnökének eljárását: kívül esik jogkörünkön. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Az igazságügyminiszter úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminiszter: T. ház! Én arra kérem t. képviselőtársamat, méltóztassék egy kissé mérsékelni türelmetlenségét abban az irányban, hogy türelemmel várja be, hogy azon átküldött két törvényjavaslat is elfogadtassék a főrendiház által. *(Derültség jobbfelől.)* Egyébiránt semminemű fennakadás nem történt, mert a mikor az alsóház üzenete átment, a főrendiház bizottsága által elővétetett, a mint tudom, le is tárgyaltatott, s aztán a bizottságnak jelentése a főrendiház egyik ülésében elő fog vétetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Különben pedig azt mondhatom a t. képviselő úrnak, hogy emlékezetemre és tudtomra, és a képviselőtársam emlékezetére is, ott számos törvényjavaslat már hosszabb ideig is hevert, mint ezek a javaslatok, a nélkül, hogy t. képviselőtársam ebben a kellő tekintetek megsértését, vagy pedig egy titkos, idegen hatalomnak a két ház közötti betolakodását gyanítani jónak látta volna. *(Általános derültség jobbfelől.)*

Ugron Gábor: T. ház! Az igen t. igazságügyminiszter úrnak felszólalása igazságot tartalmaz, midőn azt kérdi, hogy én miért várom oly türelmetlenül azon javaslatok elintézését. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre nagyon könnyen tudok magyarázattal szolgálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Azért, mert nem szeretem, hogyha a törvényjavaslatok a siralomházban sokáig tartatnak: *(Derültség balfelől.)* mert az a kegyetlenségnek egy neme, ha a kivégzendő a halál vívódása alatt ezen tudatban ottan sokáig őriztetik. *(Általános élénk derültség.)*

Hogy miért nem érdeklődtem más törvény-

Digitized by Google

javaslatok tárgyalása iránt is, a melyek a főrendiházban hosszasabb ideig nem tárgyaltattak, annak oka az, hogy akkor nem volt előttünk egy szintén siralomházba helyezett kabinet, *(Nagy derültség balfelől.)* melynek halála napját csak azért nem határozták meg, mert nem tudják még, hogy melyik temetőbe temessék el. *(Derültség balfelől.)*

Minthogy pedig egy felekezetet sem akarnak megsérteni azzal, hogy az ő temetőjébe ássák, tehát a felekezetnélküliség temetőjébe fogják elhantolni. *(Élénk tetszés és derültség a szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminiszter: Csak annyit óhajtok, t. ház, megjegyezni, hogy mindenki a saját türelmetlenségére nézve azon okokat adja elő, a melyeket ő elmondandóknak tart. *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő úr lágyszívűségét, azt a lágyszívűségét hozta fel, a mely nem akarja, hogy azok a törvényjavaslatok sokáig a siralomházban legyenek. Ez a nemesszívűség vezette azonban őt akkor is, mikor azokat már itt akarta volna előzetesen eltemetni. *(Élénk derültség jobb felől.)*

T. képviselőtársamnak második türelmetlensége az, hogy nem tudja kíváncsiságát fékezni az iránt, hogy a jelen kabinetet hová fogják eltemetni, mert ő azzal, hogy el fogják temetni, már megvigasztalta magát. *(Derültség jobbfelől.)* De, t. ház, ha e vigasztalása nem volna meg, akkor látnánk még csak igazán toporzékoló türelmetlenséget. *(Élénk tetszés jobbfelől.)* Legyen tehát szabad t. képviselőtársamat megnyugtatni az iránt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy bármi sorsa lesz is e kabinetnek, jövendölésekbe bocsátkozni már a csalódás miatt is veszedelmes és haszonnélküli is. *(Úgy van! jobbfelől.)* Egy dolog azonban bizonyos, *(Halljuk! Halljuk!)* s ez az, hogy azok a szabadelvű eszmék, a melyek azokban a törvényjavaslatokban le vannak fektetve, nem fognak a sirban maradni, hanem előbb-utóbb diadalmaskodnak. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Napirend előtti felszólalás határozat hozatal tárgyát nem képezhetvén, áttérünk a napirendre.

Következik tehát: »A Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 frt kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről« szóló törvényjavaslat (Irom. 689, 725, 726) részletes tárgyalása.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a czímet).*

Elnök: Kíván valaki a czímhez szólani? Senki sem? Akkor az elfogadtatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa az 1. §-t).*

Elnök: Az 1. §-hoz Berzeviczy Albert t. képviselő úr kíván szólani.

Berzeviczy Albert: T. ház! Már az általános vitában jeleztem, hogy az 1. §-hoz egy módosítást szándékozom benyújtani abból a czélból, hogy magában a törvényjavaslat szövegében mondassék ki az, hogy ötvennél több nem magyar nyelvű szini előadás a létesítendő vígszinházban nem tartható. *(Halljuk! Halljuk!)* E módosításom előterjesztésénél előttem is az a szándék lebeg, a melyet, gondolom, Polónyi Géza és Pázmándy Dénes képviselőtársaim a tegnapi napon kifejeztek, hogy tudniillik *(Halljuk! Halljuk!)* ez az ötven nem magyar nyelvű szini előadás ne egyfolytában legyen megtartható, hanem ezek, mint rövidebb vendégszereplések, időközönkint. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Megvallom azonban, hogy ennek meghatározásánál a precziz kifejezéseket a törvény szövegébe nagyon nehéznek tartom felvenni, mert vagy hézagosan határozzuk meg azt, és ekkor félremagyarázásoknak, esetleg kijátszásoknak is tért nyitunk, vagy nagyon is a részletekbe mélyedünk, mert ekkor meg kellene azt is mondani, hogy egyfolytában mennyi szini előadás tartható, hogy egyik és a másik vendégszereplés közt milyen intervallumnak kellene lefolynia, továbbá bizonyos biztosítékokat kellene beleiktatnunk a helyes végrehajtásra nézve. Szóval mindez oly messze, oly részletes diszpozicziókra vezetne, minők nézetem szerint a törvényszerkesztés helyes elvei szerint egy törvényben helyt nem foglalhatnak. *(Úgy van! jobbfelől.)* Én ennek folytán e kérdés megoldásának a legegyszerűbb és leghelyesebb módját abban látom, ha a javaslatban kimondatnék az, hogy minden ily nem magyar nyelvű szini előadás megtartásához belügyminiszteri engedély szükséges. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igy a belügyminiszternek feladatát fogja képezni a törvényhozás kifejezett intenczióihoz képest gondoskodni arról, hogy először csakis a nemesebb műízlésnek megfelelő idegen nyelvű szini előadások tartassanak egyáltalán, és másodszor, hogy az ilyen szini előadások csakugyan a rövidebb vendégszereplések jellegével birjanak, és ne legyenek egyfolytában hosszabb ideig tarthatók, hogy tehát minden ilyen vendégszereplést ismét a magyar előadásoknak egy hosszabb sora kövesse. Az ily rendelkezés felvételének még az az előnye is volna, hogy így azután az intézkedés hatályának a biztosításáról sem szükséges tovább gondoskodnunk, mert minden előadás csak belügyminiszteri engedélylyel lévén tartható, ha a belügyminiszter egy előadásra engedélyt nem adott, magától értetik, hogy az ő rendőri hatalmánál fogva ezt az előadást meg is tilthatja. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Bátor leszek tehát az ezen nézetem értelmében szövegezett módosítást felolvasni. *(Halljuk! Olvassa.)* »A törvényjavaslat 1 §-ának vé-

Digitized by Google

géhez tétessék hozzá: és hogy a társaság által létesítendő vígszinházban évenkint ötvennél több nem magyar nyelvű szini előadás nem tartható; ezen szini előadások megtartásához pedig minden esetben a belügyminiszter engedélye szükséges.« *(Helyeslés jobbfelől.)*

Bátor vagyok még magyarázatképen megjegyezni, hogy tudatosan és szándékosan használtam e kifejezést, »nem magyar nyelvű előadások«, mert e kifejezés »idegen nyelvű előadások« nézetem szerint félremagyarázásokra szolgáltathatna okot. Esetleg eszébe juthatna valakinek azt mondani, hogy nem idegen nyelv az, a mely a haza lakossága egy részének anyanyelvét képezi, például a német, román, szerb. Mivel pedig mi a magyar nyelvű előadásoknak akarjuk ezt a felsőbbségét, ezt a fölényét feltétlenül biztosítani, ennélfogva minden félremagyarázás kizárása okából leghelyesebb, hogy a »nem magyar nyelvű előadások« kifejezést használjuk.

Bátor vagyok a t. háznak módosítványomat elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Méltóztatnak a módosítvány felolvasását kívánni? *(Igen! Nem!)* A módosítás tehát fel fog olvastatni.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a módosítványt)*.

Papp Elek jegyző: Makfalvay Géza!

Makfalvay Géza: T. ház! Csak azért szólalok fel, hogy bizonyos tényeket konstatáljak, és hogy igazoljam Horváth Gyula képviselő úrnak tegnap hangoztatott ama vádjait, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalásánál nem érvek állanak érvekkel szemben, hanem egyéb tekintetek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én nem tudom, nem is keresem, kire vonatkoztak az ő szavai, de azt hiszem, nem a javaslat pártolóira; de hogy igaza volt neki, azt rögtön bátor vagyok konstatálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn ezen javaslatot a közigazgatási bizottságban tárgyaltuk, én az ellen felhoztam mindazon aggodalmaimat, a melyeket tegnapelőtt a házban volt szerencsém felhozni. A részletes tárgyalásnál módosítványt adtam be abban az irányban, hogy biztosítsam ennek a szinháznak a magyar előadásokat, és hogy csak kivételesen engedtessék meg a jelesebb külföldi művészi erőknek vagy jelesebb társulatoknak fellépése. A belügyminiszter úr e módosítványomat nem fogadta el. Akkor szóba hoztam, hogy talán meg kellene határozni a törvényjavaslatban, hogy mi a maximuma az engedélyezhető idegen előadásoknak, és arra kértem a t. kormányt és a bizottságot, hogy ha az én módosítványomnak szövegezése nem kielégitő, dolgozzunk ki új módosítást, de biztosítsuk azt, hogy ez a szinház nem fog gátat vetni a főváros magyarosodásának, hanem azt inkább elő fogja mozdítani. A miniszter úr ezt sem fogadta el. Nagyon természetes tehát, hogy ezt a bizottságnak kormánypárti képviselő tagjai szintén nem fogadták el. És ime, mi történt? Most Berzeviczy Albert t. képviselő úr előáll egy lényegében ugyanazt tartalmazó indítványnyal. *(Halljuk! Halljuk!)* A közigazgatási bizottság ülése és a ház ülése közt semmi különös inczidens nem történt. Az első ülésen Szederkényi Nándor képviselőtársam és én szólaltunk fel, úgyanazon érveket hoztuk fel, a miket a bizottságban. Azután még Bartók Lajos t. képviselőtársam szólalt fel, és bármily jeles és lendületes volt is beszéde, nem képzelem, hogy tisztán az ő érvei téríthették a t. miniszter urat és a szabadelvű pártot más meggyőződésre.

Hát mi az oka ennek a Pál-fordulásnak? Az, hogy a mit egy ellenzéki képviselő indítványoz, az rossz, a mit pedig egy kormánypárti képviselő indítványoz, az jó. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A termelő, ha beküldi borát, akkor az hitvány lőre; de mihelyt egy ismert, kedvelt firmának etiquettejét ragasztják az üvegre, akkor az már finom csemegebor. *(Élénk tetszés és derültség balfelől.)* Két korona-tanura hivatkozom, a belügyminiszter úrra, és előadó úrra, hogy ez úgy történt. Hát, t. ház, — bocsánatot kérek — *(Halljuk! Halljuk!)* de ez egy sötét pont a mi politikai életünkben. *(Igaz! Úgy van! ba felől.)* Sokszor hangoztatta már az ellenzék ezen vádat, de eltagadták; most pedig minden szégyen nélkül dokumentálják, hogy Magyarországon csak a párturalom dolgozik. *(Igaz Úgy van! balfelől.)* Én azt hiszem, hogy ez a korrupcziónak előmozdítására nagyon alkalmas eszköz, *(Helyeslés balfelől. Mozgás jobbfelől.)* és megbotránkozom ezen eljáráson, melyet azért tartottam szükségesnek szóba hozni, hogy jövőre ilyen dolgok ne történjenek. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Papp Elek jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem vagyok abban a helyzetben, hogy Berzeviczy Albert t. képviselőtársam indítványát magamévá tehessem és elfogadhassam. Makfalvay Géza t. képviselőtársam helyesen beszélte el a bizottságban történt dolgokat. Ő valóban ezeket ott indítványozta. Én azonban már ott sem fogadtam el ezeket, és nem járultam azokhoz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én a magyar egységes kulturának védelmére állok itt és védelmezem azt a legutolsó pillanatig és pontig. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ha ezen nemzeti kincsünket meg akarják rabolni, hát mi védelmezzük azt, és bár mengengedem, hogy e házban vannak olyanok, a kik opportunitásból készek megelégedni a kevesebbel, de én az egésznek védelmére a legutolsó pontig állok itt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Azon indítványban, melyet Berzeviczy Albert t. képviselőtársam törvénybe akar iktatni, én nagy veszedelmet találok, és a magyar kulturán üfött egy nagy résnek tartom azt. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Madách »Ember tragédiájában« a tagadás szelleme csak egy pontot kért az úristentől, hogy azon lábát megvethesse. Azt mondják, hiszen kicsiny dolog ez; de hát nem kicsiny-e a filloxera, a mely elpusztítja az országnak összes szőlő-kulturáját!? *(Derültség jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)* Mit akar most tenni a t. ház, ha ezt az indítványt elfogadja? Törvénybe akarja iktatni a nem magyar nyelvűek kulturai jogosúltságát, azoknak jogokat akar biztosítani a magyar kulturával szemben, és mellett. Az idegen kultura ezen javaslat elfogadásával többé nem kérőkép fog itt az országban megjelenni, hanem követelőkép. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ez oly jog, a milyent a kerek földön egy nemzet sem iktatott sohasem törvénykönyvébe. Szeretnek önök külföldi példákra hivatkozni. Mutassanak csak egy ehhez hasonló példát, hol egy ország saját kulturai egységén ily rést ütött volna? Hozzanak fel Angliából, Franczia országból, vagy akárhonnan ehhez hasonló törvényt. Ilyen nincs a művelt nemzetek történetében, melyek a maguk kulturájára büszkék, és annak védelmére törekszenek.

Én, t. ház, az indítványhoz nem járúlok, és kérem a t. házat, hogy azt elfogadni ne méltóztassék, s ne hozza be a t. ház törvényben a trójai falovat kulturánk ellenében. Behoztuk már a nemzetiségi törvényt, behoztuk a hibákat az iskolai törvényekbe, ne szaporítsuk e hibákat újabbakkal. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Ha ezen indítvány elfogadtatnék, habár csekélynek látszik önök előtt, de én előttem ebből a magyar kultura megalázásának önvallomása fog kitünni. És ha elfogadtatnék, engedelmet kérek a t. háztól, de nem tudok mást mondani, mint azt, a mit a római mondott: Isten irgalmassága legyen nagyobb, mint a mi ostobaságunk.

Nem fogadom el a javaslatot. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Papp Elek jegyző: Bartók Lajos!

Bartók Lajos: T. ház! Ismét abból a szempontból szólalok fel az első szakasznál, mint az általános vitánál, tudniillik nemzeti szempontból. Nem képzelem, hogy bármely törvényhozás törvénybe iktassa az idegen kulturának támogatását. Helyes politikai rendszer mellett, különösen minálunk, nem is volna ez képzelhető. De ha már az általánosságban való megszavazáson túl vagyunk, kérem a t. házat, mentsük meg, a mi menthető. És hogy ne látszassunk mi is abba a hibába esni, hogy azt nézzük, ki proponált, és nem azt, hogy mit proponált: én nem lévén annyira esküdt ellensége a kevesebb számú idegen, de művészi és kultura-nemesítő és fejlesztő előadásoknak, az ellen nem emelek gravámént, hogy koronkint, de nem rendszeresen, legyenek ott idegen nyelvű előadások, idegen művészek vendégszereplései. De azt óhajtom elérni, hogy azon a módon történjék ezeknek kellő korlátozása és a belügyminiszter által való ellenőrzése, mint a népszinháznál.

Arra nézve, a mit Berzeviczy Albert t. képviselőtársam proponált, tudniillik azon ötven idegen előadásra terjedő engedélyre nézve, rendkivül fontos nemcsak a szám nagysága, — mert ötven előadás 300-közül igen jelentékeny százalék — hanem igen fontos az is, hogy minő sorrendben tartatik meg az az ötven előadás? Mert ha ez egyhuzamban történik, két hónapot foglalna el, mondjuk januárt és februárt, ez pedig az év java, ez épen a haute saison; ötven idegennyelvű előadás január és február hóban azt jelenti, hogy az egész vígszinház karaktere nem magyar, hanem idegen, *(Úgy van! balról.)* mert a többi hónapok kevésbbé számítanak; ez a szinházlátogatás ideje, és ezen szezon előadásai adják meg igazán a szinház karakterét. Nekem nincsenek arra nézve személyes aggodalmaim, hogy ez így fog történni, hogy a szinház vezetése tendenciózusan idegen karaktert akarna e szinházra bélyegezni; de a törvényhozónak nem szabad személyes rokonszenvei és bizalmai szerint, hanem mindig a törvényes korrektség szempontjából kell határoznia. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azért én különösen arra nézve kívánok módosítást és intézkedést, hogy ezek az idegen nyelvű vendégszereplések nagyobb időszakokban, egymástól kellőleg szeparálva történjenek, s hogy ekként a szinháznak magyar karaktere megmaradjon. Akkor szivesen hozzájárúlok e módosítás megszavazásához. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Papp Elek jegyző: Herman Ottó!

Herman Ottó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Teljesen azonosítom magamat azon kijelentésekkel, melyeket Szederkényi Nándor t. barátom Berzeviczy Albert képviselő úr indítványa ellenében tett. *(Halljuk! Halljuk!)* Magam is azt tartom, hogy itt mást nem tehetünk, mint hogy a magyar kultura egységét az utolsó pontig megvédelmezzük. Berzeviczy Albert t. képviselő úr nem is gondolt arra, hogy hova, mily messzire vág az ő indítványa.

Berzeviczy Albert: Tegnap önök sem tudták! *(Mozgás a szélsőbalon.)*

Herman Ottó: Abban a perczben, a melyben 50 idegen nyelvű előadás engedélyeztetik, s azok megtarthatása a belügyminiszterről tétetik függővé, abban a perczben ráléptek önök a czenzura újból való felélesztésére. Hol vannak

Digitized by Google

garanczia annak, hogy ezek az úgynevezett idegen nyelvű előadások jó szellemüek legyenek? És önök a policzia elé útasítják annak eldöntését, a mi a magyar kultura egységét érinti!

Honnan meríthetnek egyetlen egy indokot is arra, hogy kulturszükséglet volna itt idegen nyelvű előadásokat tartani? A ki a múltra veti szemét, t. ház, tudni fogja, hogy nemcsak Budapest főváros, hanem az egész magyar művelődésre törekvő közönség mindig talált módot és eszközt arra, hogy az idegent is meghallgassa, idegen minták után is alkossa meg magának kulturája mértékét.

A t. belügyminiszter úr elősorolta védelmül, hogy milyen művészek, milyen társulatok léptek itt fel.

Senkisem tagadja, hogy ez a magyar kultura javára vált. Miért? Mert arról volt szó, hogy adjunk közönségünknek mértéket arról, a mit a külföldön elsőrangúnak és egyáltalában nagynak ismernek el. Erre megtalálták mindig a módot akkor, a mikor valódi nagy művész jelentkezett. De az, a mit az 50 előadással kontemplálnak, t. ház, lényegesen más, és el nem fogadható.

Itt állandósítani és statuálni kívánnak bizonyos számú előadást. Kiknek számára? Azok számára, a kik nem akarnak magyarosodni; azok számára, a kik nem akarják a nemzettel a közösséget elvállalni. Én nem mondom, hogy kik azok, de tény az, hogy ez az egyetlen törekvésük, és mikor mi lelkünk javával, törekvésünk egész erejével ellene voltunk az összes orfeumoknak és zengerájoknak, a melyek megmételyezik a fővárosnak és az egész országnak életét, — mert hiszen az ország mindig a fővárosát tekinti, — akkor ide jönnek önök és ily institucziót, a melyet mi idegen nyelvűsége miatt hazafias indúlatból üldözünk, törvénybe akarnak iktatni!

Nem fogadom el a magyar kultura szent érdekében sem a törvényjavaslatot, sem a módosítást. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni? Madarász József képviselő úr kíván szólni.

Madarász József: T. képviselőház! Én magát a t. kormányt és Berzeviczy Albert t. képviselőtársamat arra kérem, hogy beadott módosítványát *(Zaj. Elnök csenget.)* vonja vissza. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A t. képviselő úr hozzánk fordúlva mondta: hát tegnap jó volt? Nem volt tegnap sem jó, t. képviselőház, ezen módosítvány megtétele.

Fenyvessy Ferencz előadó: Beleegyeztek legtöbben!

Madarász József: Az lehet, hogy a ki nem gondolkozott felette, hamarjában jobbnak gondolta, vagy azok, a kik a közigazgatási bizottságban is ezen módot ajánlották, azt vélték, hogy jobb lesz így. Megengedem, hogy az ő meggyőződésük ez lehetett, de ez sem volt helyes.

A törvényjavaslatban egyetlen szó sincs arról, hogy idegen nyelvű előadások lehessenek, tehát a törvényjavaslat megmenti legalább e háznak becsületét, mert nem törvényesít idegen nyelvű előadásokat. Hivatkoztak önök a gyakorlatra, a szokásra. Hát tartsák fenn önök a törvényjavaslatot, és ha oly nagy kedvük van, tartsák fenn az eddigi gyakorlatot, akkor legalább nem törvényesíti a ház azt, a mit törvényesíteni bűn volna, hogy ötven előadásig törvény által biztosított jogot adnánk idegeneknek a magyar nemzeti művelődés ellenében.

Tökéletesen igaza volt tegnap Herman Ottó képviselőtársamnak, midőn azt mondta, hogy nem arra való egyetlenegy nemzet sem, annál kevésbbé a magyar, hogy idegen műveltséget ide beápoljon Magyarországba az állam segélye által. Ha az idegen műveltséget meg akarja szerezni, küldje ki tudósait, íróit, művészeit, ha kell, hogy sajátítsák el odakünn a külső műveltséget, jőjjenek aztán azzal a műveltséggel haza, és a magyar nemzet jellegéhez és szokásaihoz idomítva ezen műveltséget, a magyar műveltség szelleme szerint áraszszák szét e hazára.

De az 1894-iki törvényhozásnak nem szabad törvénybe iktatnia azt, a mit eddigelé — bármely művelt államnak törvényeit, vagy a magyar törvényeket nézzük — még nem iktattak törvénybe. A magyar nemzeti egység nevében kérem Berzeviczy Albert t. képviselőtársamat, vonja vissza indítványát. *(Helyeslés a szélsőbalon. Derültség jobbfelől.)*

Hiszen megmarad a törvényjavaslat úgy, a mint beterjesztetett. Szavazzák meg akként, és én azt óhajtom, hogy a t. előadó úr, a ki előadta, hogy a bizottságban megbírálták ezt a módosítást, de nem tartották helyesnek, hogy a törvénybe iktattassék, álljon meg a bizottságnak ezen álláspontja mellett, mert neki kötelessége is azt tennie, és kérje fel a házat, hogy a módosítás ellenében az eredeti javaslatot fogadja el. Önök, mint hallom, 25 többséggel elfogadták tegnap általánosságban a törvényjavaslatot. Hiszen önöké a kormányhatalom, hát tartsák fenn a gyakorlatot kivételkép, de nem törvénybe iktatva, nem kötelezőleg.

Szederkényi Nándor: Legyen ez jog!

Madarász József: Ne legyen ez kötelességük; legalább nem fognak így kötelezőleg a magyar nemzeti egység ellenében törvénybe

Digitized by Google

iktatni olyasmit, a mit én semmi esetre el nem fogadhatnék.

Ismételve kérem a t. házat, hogy abban az esetben, ha Berzeviczy Albert t. képviselőtársam nem vonná vissza módosítványát, inkább az eredeti javaslatot fogadja el, mintsem a módosítványt. *(Helyeslés a szélső balfelől.)*

Elnök: Kíván-e még valaki szólani? Horánszky képviselő úr kíván szólni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Az aggodalomra méltó okot én is abban találom, hogy azon módosítvány folytán, melyet Berzeviczy Albert t. képviselőtársam benyújtott, a nem magyar előadások jogosúltsága intézvényesen törvénybe iktattatik. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső balfelől.)* Ebben fekszik, t. ház, szerintem az aggodalom arra nézve, hogy itt a magyar állam kulturája, és a magyar államot méltán megillető, sőt az államnak erre féltékeny feladatain oly rés üttetik, mely a jövő alkotások szempontjából veszélyes preczedenst fog képezhetni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* A törvényjavaslat általános tárgyalásán túl vagyunk, és ha már a javaslat általánosságban elfogadtatott, ám méltóztassék azokat az ideákat, melyek itt kifejezésre jutottak, megvalósítani abban a mértékben, mint azt a t. belügyminiszter úr kifejezni jónak látta; de arra kérem a t. házat, hogy az ne törvényben mondassék ki, mert a baj és veszedelem ebben fekszik.

Fenyvessy Ferencz előadó: Önök is kívánták ezt tegnap!

Horánszky Nándor: Kérem, nem ezt kívántuk, mert a 200.000 forint dotácziót meg akarjuk ajánlani, de csak az igazán magyar szinház részére. Világos tehát, hogy ennek a magyar vígszinház részvénytársaságnak alapszabályai, kell, hogy bemutattassanak; mert csak ebből fogja a kormány megbírálhatni azt, hogy ez magyar vígszinház lesz-e valóban, vagy sem, és ha az lesz, csak akkor teheti folyóvá a kormány a 200.000 forintot. Gondolom, hogy ez így áll.

Igy állván a dolog, azt hiszem, hogy a részvénytársaság alapszabályaiban kell gondoskodásnak történnie a magyar jelleg biztosításáról, mert a miniszter csak az esetben teheti folyóvá a dotácziót. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Tehát, a mit én akarok, az röviden az, hogy az idegen nyelvű előadások lehetősége ne iktattassék törvénybe, és a törvénybe iktatás által egy veszedelmes intézkedés ne történjék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Én abból a szempontból, hogy a szóban forgó szinházban koronként, rövid ideig, a szükségnek megfelelőleg, de csak művészi tekinteteknél fogva más nyelvű előadások tartására engedély adassék, ebben veszélyt nem látok. Ez megtörtént eddig is, és ebben talán nem fog veszély rejleni jövőre sem, de igenis, felfogásom szerint a veszély abban feküdnék, ha ezek az előadások nem művészeti szempontok, hanem egy más nyelvnek — hogy úgy fejezzem ki magamat — honorálása érdekében következnének be.

Én tehát, t. ház, a dolgot úgy fogom fel, hogy minimum előadásoknak különösen művészi szempontból való megengedhetése magában veszélyt nem rejt; de veszélyt rejt magában az, ha törvénybe iktattatik az az elv, és az az eszme, hogy idegen nyelvű előadások tartassanak, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és másodszor, hogyha a gyakorlatban nem a művészeti szempontok lesznek irányadók, hanem más szempontok, melyek a magyar törvényhozás felfogásától kell, hogy mindenkor távol álljanak. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezen szempontból a magam részéről a következő módosítást volnék bátor ajánlani: *(Olvassa.)* A törvényjavaslat szövegében ezen szavak után: »a magyar vígszinház részvénytársaság«, tétetessék a következő szöveg: »ha az alapszabályok a vígszinház magyar jellegének és természetének meg fognak felelni, és ha részvénytársaság« — a többi maradna. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Ebben találom én a lehetőségét egyfelől annak, hogy az idea törvénybe ne iktattassék, másfelől annak, hogy az alapszabályok keretén belől legyen érvényesítve az a felfogás, a mely sokakat vezet, tudniillik, hogy csakis a művészeti szempontok lehetnek egyedűl irányadók, és semmi más, s hogy e szempontból ott minimális számú előadások engedélyezhetők. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt gondolnám, hogyha már a tárgyalásokban idáig jutottunk, ezen módosítás egyfelől kielégítené azt a szempontot, hogy az idegen előadásokat törvénybe ne iktattassuk, másfelől annak a lehetősége is biztosíttatnék, hogy művészeti szempontból koronkint ilyen előadások engedélyeztessenek. *(Helyeslés balfelől. Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk a módosítást még egyszer!)*

Bátor leszek az egész első szakaszt a módosított szövegben felolvasni: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »Budapest fő- és székváros területén magyar vígszinház létesítése czéljából a »Magyar Vígszinház Részvénytársaság« részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyeztetik oly feltétellel, hogy a kölcsön összege csak akkor lesz folyóvá teendő, ha a »Magyar Vígszinház Részvénytársaság« alapszabályai a vígszinház magyar jellegének és

Digitized by Google

természetének meg fognak felelni, és ha a részvénytársaság az 1896. évi« stb. — a további szöveg marad. *(Helyeslés balfelől.)* Ez volna módosítványom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván valaki szólani?

Ugron Gábor: T. ház! Igen jól emlékszem arra az időre, midőn Deák Ferencz egyszer a képviselőházban felszólalt a nemzeti színháznak adandó szubvenczió tárgyában. Deák Ferencz úgy okoskodott, hogyha a magyar nemzeti színháznak szubvencziót adnánk, a nemzetiségekben a vágyat ébresztenők, és jogot adnánk a nemzetiségeknek is szintén szubvenczióért folyamodni; azért a szubvencziót Deák Ferencz indítványára a dalműnek szavazták meg.

Valljuk meg őszintén, ez nagyon félénk álláspont volt. Hanem elkövetkezett az 1875. év, a midőn újból azon padokról Csernátony Lajos állott fel, és azt mondta itt a képviselőházban: határozottan akként tegyük mi ezt a költségvetésbe, hogy a nemzeti színház támogatására fordított összeg, mert ezen törvényhozásnak csak azt kell tudnia, csak azt szabad vallania, hogy mi magyarok vagyunk, és magyarok akarunk maradni. A képviselő úrnak argumentácziója az egész házra hatott, és beiktatták a költségvetésbe a magyar nemzeti színház szubvencziójáť. És azóta ezt az álláspontot foglalta el az országgyűlés folyton, hogy állami segélyre csak magyar nemzeti ügyeknek van jogosúltságuk Magyarországon, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A törvényjavaslat 1. §-a Berzeviczy képviselő úr e módosításával azért veszedelmes, azért káros, mert rést tör ezen a felfogáson, ezen az alapelven, s ezzel jogot ad mindenféle későbbi reklamáczióra. Ettől az elvtől pedig nekünk elállanunk nem szabad. Mi nem engedhedtjük meg, hogy internaczionális, vagy részben internaczionális intézményre bizonyos összeg megszavaztassék. Mert mi ennek a következése? Ha a magyar állam pénztára internaczionális czélra rendelkezésre áll, joggal jöhetnek a nemzetiségek, és kérhetnek szubvencziót román színházra, német színházra, szerb színházra. Hiszen Magyarország nem internaczionális, hanem magyar állam, melyben nemzetiségek is laknak, és mihelyt önök elismerik azt, hogy bizonyos perczentben, tudniillik hetedrészben internaczionális czélokat szolgáló intézmény is a magyar állam pénztárából támogatható, abban a perczben meg van döntve az az alapelv, mely 1875-ben Csernátony indítványára felállíttatott, és oly rés van ütve, melyen keresztül a nemzetiségek is bejöhetnek a maguk igényeivel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, Horánszky t. képviselő úr intenczióját teljesen helyeslem, de módosítását nem tartom kielégítőnek. Mert nem elégséges, hogy az alapszabályok bizonyos tendenczziával alkottassanak meg, mivel azokat értelmezni az igazgatóság van hivatva, és azokat az egyik közgyűlés megállapítja, de egy másik közgyűlés módosíthatja. *(Egy hang balfelől: A belügyminiszter!)* Minthogy itt részvénytársaságról, s az indokolás szerint is kereskedelmi vállalatról van szó, az alapszabályok módosítása nem függ a belügyminiszter engedélyétől, azt egyszerűen csak be kell jelenteni.

Ugyanezért én nem tartom elégségesnek Horánszky t. barátom módosítványát. Én szigorúan állok a mellett, hogy mi nem lehetünk perczentekben magyarok, és perczentekben internaczionálisak. A kik csak perczentekben tudnak magyarok lenni, ám legyenek, de én ahhoz hozzájárúlni nem fogok. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Jókai Mór felidézte az öreg Simoncsics emlékét, a ki azt mondta az abszolutisztikus kormánynak: ha parancsolják az urak, hét napból egy napon odaadom a szinházat, de ha szabad szívem szerint beszélnem, »kámol!«, egy napon sem! Ha mi is annyi hazafisággal birunk, mi is azt mondjuk: »kámol!«, egyetlen napra, egyetlen órára sem adjuk oda internaczionális czélokra. Nem fogadom el a paragrafust. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Fenyvessy Ferencz előadó: T. ház!

Sima Ferencz: Hány perczentet enged?

Fenyvessy Ferencz előadó: Igen sok perczentet engedek Sima képviselő úrnak. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Miből?)* Hazafiságból! Mert igen nagyon rászorúl! *(Felkiáltások a szélsőbalon: No ez hasra esett!)* Nem esett hasra, hanem igen megfelelő volt Sima képviselő úrral szemben. *(Derültség jobbfelől.)*

Én a magam részéről elfogadom Berzeviczy Albert t. barátom és képviselőtársam módosítását, pedig nem tagadom, hogy jobban szerettem volna, ha a törvényjavaslat pure et szimple lett volna elfogadva. Azért, hogy most elfogadom Berzeviczy Albert t. képviselőtársam módosítványát, nem látok semmiféle Pál-fordúlást, ép úgy, mint aligha volt Pál-fordúlás a t. miniszter úr, és a kormánypárt részéről a közigazgatási bizottságban, mikor azon ülésükben nem fogadták el Makfalvay Géza t. képviselő úr indítványát, ma pedig elfogadják Berzeviczy Albert módosítványát. Nincs Pál-fordúlás benne, mert tessék visszagondolni az előzményekre. Hangsúlyozom, hogy a t. túloldalról tettek kifogást ezen törvényjavaslat ellen, hogy ha ezen törvényjavaslat úgy lesz elfogadva a ház által, a mint az a t. miniszter úr részéről benyújtatott, akkor könnyen megeshetik, hogy a vígszinházban folytosan, vagy

Digitized by Google

nagyon sokszor lesznek idegen nyelvű előadások a magyar kultura kárára. A t. túloldalról kérték, azután követelve, hogy törvénybe iktattassék ez a korlát, *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ki követelte? Egy hang a jobboldalon: Makfalvay! Pázmándy!)* nehogy a mindenkori belügyminiszter . . .

Vajay István: Ki követelte?

Fenyvessy Ferencz előadó: Ha oly rövid emlékező tehetsége van Vajay István t. képviselőtársamnak, utalom őt egyszerűen a naplóra, unatkozzék annak olvasásával.

Vajay István: Nekem nincs! Tessék bizonyítani, és nem igy általánosságban beszélni.

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak meghallgatni a szónokot.

Fenyvessy Ferencz előadó: Igenis, a t. túloldalról lett követelve, hogy a törvényben magában szabályoztassék e korlát, nehogy a mindenkori belügyminiszter visszaéljen a törvényjavaslatban foglalt jogával, és a magyar kultura rovására több előadást engedjen meg idegan nyelven, mint a mennyit helyes. A kormánypárton igen sokan, csakhogy megnyugtassák a t. ellenzéki oldalról felszólalók hazafias lelkiismeretét, próbáltak egy módosítványban megegyezni, a melylyel ezen korlát magában a törvényjavaslatban kifejezésre jusson. Igy jött létre Berzeviczy Albert t. barátom módosítványa. Ez tehát nem Pál-fordúlás, hanem a t. ellenzék megnyugtatására szolgáló módosítás. De a mai ülésben felszólalt t. ellenzéki képviselőtársaim beszédéből azt látom, hogy igazán nem érdemes a kormánypártnál az ellenzéki szónokok megnyugtására törekedni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Rendre!)*

Elnök: Csendet kérek. *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek, t. ház!

Iványka Oszkár: Ez vígszinházba való! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne beszélgessenek.

Fenyvessy Ferencz előadó: A ma felszólalt t. képviselőtársaim nagy része, s főképen a függetlenségi párt részéről, daczára annak a korlátnak, melyet Berzeviczy Albert indítványa kontemplál, ismét oly nagy tűzzel és hévvel szólaltak fel, melynek őszinteségében nem kételkedem, és félelmüknek, aggodalmuknak adtak kifejezést, hogy a kormány, a törvény idegen múzsát támogat, s ezáltal a magyar kulturát veszélybe hozza. Épen megfordítva áll a dolog. Nem az idegen múzsa támogattatik államsegélylyel, hanem azáltal, hogy igen helyesen megengedjük, hogy az idegen múzsa a külföld szellemi heroszai hozzánk bejöhessenek, épen a magyar kulturát támogatuk, mert a magyar kulturának nemcsak magyarnak, hanem európainak is kell lenni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

A magyar művelt közép osztálynak nincs annyi pénze, hogy kimehessen a külföldre, és Olaszországban, Párisban, Londonban lássa meg az idegen kulturát. A kormány a magyar művészeknek — fájdalom — nem adhat annyi pénzt, hogy külföldre mehessenek megnézni Coquelin-t, Sarah-t, Duse-t. Ezer szerencse, hogy alkalmuk lesz erre, ha ezek hozzánk jöhetnek, hogy az ő kulturájukat, szellemi kincseiket megmutassák. Azokon csak okúlhatunk, azokon tanúlhatunk. S én sohasem felejtem el, t. képviselőház, hogy nálunk Duse szereplése milyen hatással volt a művészekre és művésznőkre; akárhány azt mondta, hogy csak most látom, mennyit kell még nekem tanúlnom, hogy magyar hazánknak, és a magyar kulturának több diadalt szerezhessek.

A kulturában, t. ház, nem szabad felállítani a külön vámterületet. Igenis kell, hogy hozzánk jöhessenek a külföld szellemóriási. T. képviselőház! Igazán vigszinházba való théma, félni attól, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy ha nálunk fellép egy Duse, egy Salvini, egy Rosini, hogy ezek a magyar egységes kulturát fogják megdönteni. Én elismerem ez aggodalom őszinteséget, de túlzásnak tartom, és ha képviselőtársam Ugron Gábor Deák Ferenczre hivatkozott, megjegyzem, hogy ez a hivatkozás nem ide való volt.

Ugron Gábor: Nem önökhöz való.

Fenyvessy Ferencz előadó: Van Deák Ferenczuek egy sokkal szebb mondása, *(Egy hang a szélsőbalon: Az ördög lesz az önök vezére! Derültség.)* ez pedig az, *(Zaj. Elnök csenget.)* csak annak a nemzetnek van jövője . . . *(Felkiáltások a szélsőbalon: No? Halljuk! Halljuk!)* csak annak a nemzetnek van biztos jövője, a melyik szilárdan törekszik az általános műveltség megszerzésére. Minthogy pedig ez a törvényjavaslat az általános műveltséget csak elő fogja mozdítani, részemről azt Berzeviczy módosításával elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Papp Elek jegyző: Vajay István. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Vajay István: T. képviselőház! Fenyvessy Ferencz t. képviselő úr imént elhangzott beszédében azt vágta az ellenzék szemébe, hogy épen az ellenzéki oldalról kifejezett óhajnak megfelelőleg történt Berzeviczy t. képviselő úr módosítványa. Tudniillik, hogy szám szerint meg legyen határozva és törvénybe iktatva az idegen nyelvű előadások számának maximuma. Én ezen állítására közbeszólással azt kérdeztem, hogy kik voltak azon ellenzéki képviselő urak, és a t. képviselő úr a helyett, hogy nevekkel szolgált volna — a mi kétségtelenül jó emlékező tehetségét bizonyítaná — azzal replikázott, hogy nem tehet arról, hogy emlékező tehetsé-

Digitized by Google

gem oly rövid, és nem emlékszem arra, hogy kik voltak azon ellenzéki urak, a kikre csakugyan nem emlékszem, kik követelték az idegen nyelvű előadások törvénybe iktatását.

Fenyvessy Ferencz előadó: Korlátozni kívánták többen: Pázmándy és mások! Különben, kérdezze meg a szomszédját.

Vajay István: Nem arról van szó, hogy korlátozni kívánták-e, hanem, hogy követelték-e az idegen előadások számának törvénybe iktatását? *(Zaj. Elnök csenget.)* Ez két különböző dolog. Akkor, mikor a képviselő úr egy közbeszólás alakjában tett kérdésre nem tud apodikticze válaszolni nevekkel, hanem csak személyeskedéssel az emlékező tehetség rövidségére hivatkozik, engedje meg, hogy erre vonatkozólag csak annyit mondjak, hogy ő engem emlékező tehetség dolgában nem vezet félre azáltal, hogy a haját olyan rövidre nyiratta, mert lehetne a haja akár olyan hosszú is az emlékező tehetsége miatt, hogy kinai czopfot is fonhatna belőle. *(Derültség a szélső baloldalon. Nevetés a jobboldalon. Felkiáltások: Ez már finom volt!)*

Papp Elek jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. ház! *(Nyugtalanság.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Sima Ferencz: T. ház! Nem szándékoztam hozzászólni a vígszinház ügyéhez; azonban Fenyvessy Ferencz t. képviselőtársam az én közbeszólásom által magát érintve és sértve érezvén, a mikor azt mondottam, hogy hány százalékot enged, nem a beszédjéből, *(Derültség a szélső baloldalon.)* hanem a vígszinház javára a magyar egyetemes kultura rovására felajánlott idegen nyelvek számára, ő azzal válaszolt, hogy az én számomra szívesen enged százalékokat ...

Fenyvessy Ferencz előadó: A hazafiságból! *(Derültség a jobboldalon.)*

Sima Ferencz: ... azzal egészítvén ki szavait, hogy a hazafiságból. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Fenyvessy Ferencz előadó. Igen, Ugron Gábor képviselő úr számára is. *(Nagy zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Sima Ferencz: A magam részéről is, saját hazafias érzelemből kifolyólag kénytelen vagyok konstatálni, hogy azon álláspontnál fogva, melyet Fenyvessy képviselőtársam ebben az ügyben itt a parlamentben képvisel, ő nincs abban a helyzetben, hogy százalékokat ajándékozhasson bárkinek is hazafiságból. Ha lenne, én azt örömmel fogadnám el, mert ebben a parlamentben legalább ennek az ügynek tárgyalásánál a t. túloldal egyáltalában nem igazolta azt, hogy a magyar hazafiságnak igazi szinvonalán áll. *(Helyeslés a szélsőbalon. Zajos ellenmondások és felkiáltások a jobboldalon: Ez nem járja!)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem a képviselő urat, szíveskedjék más bírálatot alkalmazni!

Sima Ferencz: Azonban a t. képviselő úr bizonyos megütközéssel konstatálta azt, hogy akkor, midőn a t. túloldal ezen oldalnak kíván engedményeket tenni azáltal, a mit Berzeviczy t. képviselőtársam indítványozott, hogy törvénybe kívánja iktatni az idegen nyelvű előadások számát, ennek daczára ezen oldal erősen opponál Berzeviczy Albert t. képviselőtársam álláspontjával szemben.

Én a magam részéről kijelentem, s azt hiszem, t. barátaim részéről is kijelenthetem, hogy a legnagyobb köszönettel fogadjuk a túloldaltól, ha ezen engedményt, a melylyel nekünk akar kedveskedni Berzeviczy Albert t. képviselő úr indítványának elfogadásával, *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Mi nem köszönjük!)* megtartják maguknak, és nem kívánják törvénybe iktatni. Én a magam részéről nem fogadom el.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem kíván szólani?

Helfy Ignácz: Kérek szót!

Elnök: Helfy képviselő úr fog szólani!

Helfy Ignácz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Lehetnek olyanok, a kik a vígszinház tárgyában tegnap óta folyó vitát túlzottnak, és talán a tárgyhoz nem egészen érdemesnek találják. Én ellenkező nézetben vagyok, s azt mondom, hogy ez a vita a képviselőháznak becsületére válik. Becsületére válik azért, mert mutatja az egész világ előtt, hogy a magyar mennyire féltékeny, mennyire érzékeny akkor, mikor a magyar állam jellegéről van szó. És én őszintén sajnálom, hogy Fenyvessy Ferencz t. barátom ezen érdemből a t. kormánypárt részére nem akar vindikálni semmit. Én eddig azt hittem, hogy a kormánypártnak úgynevezett koncczessziója nem a mi szép orczánknak, hanem azon érveknek és azon érzelmeknek szól, a melyeket t. barátaim itt tolmácsoltak, s most kiderül, hogy az merőben taktika, azért, hogy e javaslatot minél előbb keresztülvigyék.

Igy állván a dolog, engedje meg nekem a t. ház, hogy *(Halljuk! Halljuk!)* röviden jelezzem a magam álláspontját a javaslattal szemben.

Senkisem fogja rólam feltenni azt, hogy irtózom az idegen nyelvektől; de nem irtózik azoktól senkisem. Hiszen a létező szinházaknak történelme s múltja mutatja, hogy valahányszor feltűnt Európában akármilyen nemzethez tartozó kiváló művész, létező intézeteink, nemzeti jellegük daczára, megtalálták módját annak, hogy a magyar közönségnek azokat bemutathassák. Magam hallottam itt a nemzeti szinházban Aldridge-t, Rachelt; itt hallottuk a népszinházban Dusét, Rossit, Ristoryt, mind nagy művészeket egymásután.

Digitized by Google

Nem arról van tehát a szó; hanem a mi a féltékenységet, a mi az aggodalmat keltette, az — valljuk meg őszintén — e vígszinháznak története volt, a mely azzal kezdődött, hogy akartak egy nemzetközi szinházat alapítani, a melyre pénzt kértek. E szinháznak feladata az lett volna, minél több idegen előadást tartani. Ettől a közönség visszariadott s akkor ennek más formáját keresték s úgy látszik, hogy a lényegből, az eredeti eszméből minél többet meg akarnak menteni.

Ezzel szemben áll az ellenkező, a magyar áramlat, a mely minél inkább akarja biztosítani ezen új szinháznak magyar jellegét. *(Felkiáltások jobbfelől: Ezt akarjuk!)* Ez a tiszta igazság.

Mélyen meg vagyok róla győződve, hogy a tervezett szinház annyira megfelel a közszükségletnek, hogy nemcsak ez, hanem még egy vagy több szinháznak is volna helye Budapesten, úgy, hogy ez — szerintem — egyike a legbiztosabb vállalatoknak. Ha valaki tehát abban a meggyőződésben van, s az összes közlemények ből, a melyeket a vállalkozók közzétettek, kiderül, hogy ők is nagyon jól tudják, hogy hézagot töltenek be, nem látom semmi okát annak, hogy itt azután speczialiter az állam szubvenczióját lépjen közbe magánspekuláczióra. Bármennyire üdvösnek és szükségesnek tartom önmagában véve e szinház létesítését, sőt minél üdvösebbnek, és minél szükségesebbnek tartom azt, annál inkább van indokolva az, hogy szubvenczió ne adassék meg. Hiszen hová jutnánk, ha erre a térre lépnénk? Indokolva volt annak idején a nemzeti szinház állami segélyezése, indokolva volt az első dalmű-szinház állami segélyezése, hanem tovább menni nem lehet; mert hiszen még fog keletkezni Budapesten számos szinház, arról meg lehetünk győződve. Abban az arányban, a melyben a főváros fejlődik, oda kell jutnunk, hogy mindegyik negyednek külön-külön szinháza legyen.

Ha erre a térre lépünk, bocsánatot kérek az igen t. belügyminiszter úrtól, akkor én megvallom, sokkal indokoltabbnak találnám, ha erre van pénzünk, hogy vidéki szinházainkat segélyezzük. Erre sokkal inkább van indok, főleg a vegyesajkú vidékeken. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt érteném, ahhoz a magam részéről szívesen hozzájárulnék, ha a t. miniszter úr proponálni fogná, hogy azokat a szinházakat segélyezzük; de a fővárosban erre abszolute szükség nincsen.

Én tehát tekintve, hogy általánosságban ezen javaslat tegnap már el lett fogadva, Horánszky Nándor t. barátom indítványához csak oly módosítással tudnék járulni, hogy a helyett, hogy azt mondja, hogy alapszabályilag biztosíttassék, az »alapszabályok« szó hagyassék ki, és magában a törvényben legyen benne, hogy egyenesen ahhoz a feltételhez van kötve a már megszavazott kölcsön, hogy ennek a szinháznak határozott magyar nemzeti jellege legyen, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* de nem az alapszabályokban, mert abban igaza van Ugron Gábor t. barátomnak, hogy részvénytársulattal állván szemben, az alapszabályokat mindig törvényesen megváltoztathatja. Ez az én szerény véleményem. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani?

Polónyi Géza: T. képviselőház! Én indítványnyal nem fogok előállani. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: Csak röviden néhány szót akarok a t. belügyminiszter úrnak figyelmébe ajánlani. A miniszter úr volt szíves tegnap az általános vita során elmondottakra azt válaszolni, hogy szó sem lehet ajándékról. Én a t. miniszter úrnak már hirlapok utján elégtételt szolgáltattam azzal a felvilágosítással, hogy a ki megnézi a 200.000 forintnak itten való elhelyezését, és ha figyelembe veszi azt, hogy ennek a 200.000 forintnak a kifizetése, az állam részéről való utalványozása még a konczessziótól sincsen feltételezve, hanem csupán csak attól, hogy a 200.000 forint tőke aláírások által legyen a részvénytársaságnál biztosítva, meg fog győződni arról, t. képviselőház, hogy oly 200.000 forintnak az adományozásáról van szó, a melyet, ha azt a vígszinházat nem akarják kiépíteni, csak egyszerűen takarékpénztárba kell tenni, négy százalékkal a pesti első hazai takarékpénztárnál kamatoztatni, akkor kapnak évenkint a félévi tőkésítésen kívül, 8.000 forint évi kamatot; mivel pedig az évi törlesztés csak 5.000 forintot tesz ki, ez 40 esztendőre 3.000 forintban biztosított életjáradék, annak, ki ezt megkapja, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és azon fölül 40 esztendő alatt magát a tőkét is kifizette, vagyis ez oly üzlet, hogy valaki kap az államtól egy oly 200.000 forintot, a mely neki 40 éven át évenkint 3000 forint tiszta hasznot hoz, de azonkívül a 200.000 forintját is megkapta.

Ezt tehát, t. miniszter úr, lehet kölcsönnek czímezni, de ez más, mint ajándék, sohasem volt, és sohasem lesz. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem akarok e tekintetben indítványnyal előállani, de gondolja meg a t. miniszter úr, nem lesz-e helyes legalább is ahhoz kötni ennek a 200.000 forintnak az utalványozását, hogy az a szinház tényleg ki legyen épitve.

De, t. ház, én még egy körülményre akarom a t. képviselő urak figyelmét felhívni. Itt már felhoztam, hogy konczessziója ennek a társulatnak nincsen, de ezzel ellenkezőleg igenis a vígszinház létesítésére már van egy konczesszió a

Digitized by Google

fővárostól, a mint az köztudomású, Náday Ferenczne k van konczessziója, és így a főváros nincs is abban a helyzetben, hogy addig, mig ez a konczesszió meg nem szünt, egy újabbat kiállítson. *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

És végül van-e tudomása a belügyminiszter úrnak arról, — megnevezhetem neki a személyeket, és meg is fogom azt bizalmasan tenni, — hogy magántőkével, minden szubvencziónak kizárásával, folyamatban van már a társulat megalakítása, a mely ilyen vígszinházat tisztán és kizárólag magántőkével létesíteni akar? Ha a t. belügyminiszter úr előtt fontos czél az, hogy egy ilyen vígszinház létesüljön, a hol esetleg idegen nyelven is tarthatók előadások, vajjon lehet-e a kormányzat czélja és feladata, hogy állami szubvenczióval megakadályozza azt, hogy a magántőke szubvenczió nélkül egy ilyen szinházat felállíthasson? T. ház! Nem lehet feladata. És épen azért, mert a belügyminiszter úrnak módjában áll meggyőződni arról, hogy a lehető legkomolyabb, legszámbavehetőbb, — hozzáteszem — hazafiság tekintetében minden kételyen felül álló helyről, biztos tudomásom van arról, hogy ez szándékoltatik, ha csak az a czél, hogy egy ilyen vígszinház felépüljön, akkor valóban nem felesleges-e ilyen tények tudatában állami szubvencziót biztosítani egy más magán vállalkozásnak?

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani, azért, hogy azok, a kikhez mégis hozzájárúlnak, tudják meg, hogy a nemzet vagyonából 200.000 forintot a képviselőházban odaajándékoznak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem. A vitát bezárom. Berzeviczy Albert képviselő úr személyes kérdésben kér szót.

Berzeviczy Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy mivel az imént elhangzott beszédekben személyesen is meg voltam támadva, és hozzám egyenesen az a felszólítás lett intézve, hogy módosítványomat vonjam vissza, a t. ház talán megengedi, hogy egész röviden, a személyes kérdés határai közé szorítva, néhány szót elmondhassak. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Nem akarok reflektálni az egyes felszólalók által használt oly kifejezésekre, melyek — nézetem szerint — legfölebb az illető felszólalt urat jellemzik, nem épen előnyösen, de melyek nem teszik szükségessé, hogy én azokra válaszoljak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A mi felszólalásomat és módosítványomat illeti, hivatkozom arra, hogy az enyémhez hasonló módosítás — mint azt Makfalvay t. képviselő úr ma elismerte — az ellenzék részéről is tétetett; hivatkozom arra is, hogy ezen módosítványt, melynek tartalmát már tegnap jeleztem, Polónyi és Pázmándy képviselő urak, mint a törvényjavaslat javítását üdvözölték és helyeselték. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Bartók Lajos t. képviselőtársam, a ki — úgy látszik — nem szokta egy napról a másikra megváltoztatni meggyőződését és nézeteit, ma is helyeselte. Ha mindezek után már most, t. ház, ezen módosítvány ma az ellenzék részéről úgy lesz feltüntetve a felszólalásokban, mintha én azzal a nemzeti érdeken flagrans sérelmet ejtettem volna, bocsánatot kérek, de ez az eljárás olyan, mely — nézetem szerint — a komolyság és őszinteség kritériumait teljesen nélkülözi. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Én legjobb meggyőződésemből kifolyólag tettem meg ezen módosítást, nem azért, hogy az ellenzéknek konczessziókat tegyek vele, hanem azért, hogy megnyugtassam mindazokat, a kik e tekintetben aggályokat tápláltak bármely oldalán a háznak. És tettem azon meggyőződésben, hogy a nemzeti kultura szempontjából vívmány és előny az, hogy ha egyszer idegen nyelvű előadások megtartását nem tilthatjuk el, mert olyanok ma is tarthatók, ha mi az ezentúl nyitandó színházban az idegen nyelvű előadások számát megfelelően korlátozzuk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ez volt módosítványom czélja és intenczióm, és ebből folyólag azon eljárás után, melyet az ellenzék részéről felszólalt urak beszédében tapasztalok, én egyáltalában nem érzem magamat arra indítva, hogy jól megfontolt módosítványomat visszavonjam. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: A belügyminiszter úr fog szólani.

Hieronymi Károly belügyminiszter: T. képviselőház! A törvényjavaslat 1. §-ához két módosítás adatott be; az egyik Berzeviczy Albert t. barátom módosítása, a mely már tegnap is jelezve volt, a másik Horánszky t. képviselő úré. Mielőtt magukról a módosításokról szólnék, válaszolni akarok Makfalvay t. képviselő úrnak arra a megjegyzésére, a melyben zokon vette azt, hogy én a bizottságban nem fogadtam el az ő, ezzel hasontartalmú, de nem azonos módosítását, míg ellenben tegnap kijelentettem, hogy Berzeviczy t. képviselőtársam módosítását elfogadom és azt kérdezte tőlem, hogy e között a két eset között mi fekszik, a mi engem arra indított, hogy míg az ő módosítását nem fogadtam el, addig Berzeviczy t. képviselőtársam módosításához hozzájáruljak.

T. ház! Erre a t. képviselő úr maga is megfelelhetett volna magának. A kettő között fekszik a tegnapelőtti és a tegnapi vita, midőn teljesen indokolatlanúl meghúzták a t. képviselő urak a vészharangot, és azt mondták, hogy itt egy német szinház szubvenczionálásáról van szó, és ez az egész törvényjavaslat leplezve egy

Digitized by Google

internaczionális szinház segélyezéséről szól, s e vitát ebben az értelemben folytatták akkor is, midőn én tegnapelőtt kijelentettem itt a házban, ha nem is szó szerint, de érdemileg ugyanazt, a mit a bizottságban kijelentettem volt, és midőn láttam, hogy ezen kijelentésem daczára a képviselő urak nincsenek megnyugodva az iránt, hogy itt semmit sem akarunk leplezni, hogy itt egy magyar szinházat akarunk létesíteni, és csak kivételesen van szó idegen nyelvű előadásokról, nem is német, hanem általában idegen nyelvű előadásokról, akkor igenis hozzájárultam ahhoz, hogy Berzeviczy Albert t. barátom módosítása — mely tulajdonképen semmi egyéb, mint annak, a mit én tegnapelőtt az ülés végén mondottam, egy indítványban való formulázása — a törvénybe jőjjön. Én ha nem is szóról-szóra, de körülbelül azt mondottam, a mi a módosításban van, és midőn t. barátom közölte velem azt, hogy vajjon van-e ellenvetésem az ellen, hogy a lefolyt vita után azt, a mit tegnapelőtt itt kijelentettem, módosításba foglalja, nagyon természetes, hogy a vita után hozzájárultam ahhoz, a mit a vita előtt feleslegesnek tartottam.

A mi már most, t. képviselőház, magát a két módosítást illeti, kétségtelen, hogy Horánszky t. képviselő úr módosításával is el lehetne érni a czélt, a mely t. képviselőtársaim előtt lebegett, tudniillik azt a czélt, hogy maga magában a törvényjavaslatban adassék kifejezés annak, hogy itt egy magyar, és nem internaczionális szinházról van szó, a mely magyar szinházban csak kivételesen engedtetik meg, hogy idegen nyelvű előadások tartassanak. Ezt el lehet érni Horánszky t. képviselő úr módosításával is, mert a lefolyt vita s az én nyilatkozataim után, akár én, akár más legyen hivatva ezt a törvényt végrehajtani, kétségtelen, hogy az alapszabályoknak csak olyanforma szerkezete fog elfogadtatni, mely az itt tett kijelentéseknek megfelel. De mivel mindezt Berzeviczy képviselőtársam módosítása expressis verbis kimondja, nem látom át, miért járúljak hozzá t. képviselőtársam indítványához, melyben mindez burkoltan van meg, holott van egy másik mód, mely ezt világosan kifejezésre juttatja. Ennélfogva kérem, a t. házat, méltóztassék Berzeviczy t. képviselő úr módosítását elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi t. képviselő úr ma újra felvetette a már tegnap is tárgyalt kérdést, tudniillik, hogy a 200.000 forint ajándék-e vagy nem, és ma azt bizonyította, hogy igenis, a vígszinháznak ajándékot adunk. Én ezt sohasem vitattam, ellenkezőleg tegnap is mondtam, hogy adunk segélyt.

Polónyi Géza: Akkor miért nem czímezik annak?

Hieronymi Károly belügyminiszter: A mit tegnap vitattam és ma is vitatok, az az, hogy nem 200.000 forint ajándékot adunk, hanem kevesebbet. A mi azon figyelmeztetését illeti, hogy folyamatban van egy társulat alakítása, a mely minden állami segély nélkül is fogna itt Budapesten egy szinházat létesíteni, ez sem nekem, sem a képviselőháznak nem szolgál valami nagy vigasztalásúl, és nem valami nagy reményt keltő dolog, hogy folyamatban van a megalakúlás. Hiszen ha ennek a vígszinház-társulatnak alakúlása nem lett volna évekig eredmény nélkül folyamatban, bizonyára nem hoztam volna a képviselőházban javaslatba, hogy ezt kamatnélküli kölcsönnel segélyezzük.

Polónyi Géza: De azoknak pénzük is van!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Ha tehát ily alakúlás folyamatban van, az nem lehet indok arra, hogy egy másik szinházat ne segélyezzünk. Különben, ha van pénzük, és van elég szellemi erejük, alkossák meg ők előbb, s akkor erre a szinházra, mely csak segélyezéssel jöhet létre, nem lesz szükség.

Kérem tehát, a t. házat, méltóztassék az 1. §.-t Berzeviczy Albert t. barátom módosításával elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Következik a szavazás. Az eredeti szöveggel szemben, annak pótlásául, két módosítás iránt adatott be javaslat. Kérem, méltóztassék meghallgatni. Az egyik a Berzeviczy Albert képviselő úr által beadott módosítás, mely az eredeti szakasz után folytatólag annak végére jönne.

Papp Elek jegyző *(olvassa Berzeviczy Albert módosítványát).*

Elnök: A másik módosítás, melyet Horánszky Nándor képviselő úr adott be, vonatkozik arra, hogy a negyedik sorba az eredeti szövegbe beszúrassék a következő mondat.

Papp Elek jegyző *(olvassa Horánszky Nándor módosítványát).*

Elnök: T. ház! A házszabályok 184. §-ára való tekintettel első sorban kötelességem feltenni a kérdést arra, hogy méltóztatnak-e az eredeti szöveget elfogadni: igen vagy nem? A mennyiben azt méltóztatnának elfogadni, a két módosítás elesik; a mennyiben azt nem méltóztatnának elfogadni, a két módosítványt talán egymással szemben tenném fel szavazásra. *(Ellenmondások a szélső baloldalon. Helyeslés jobbfelől.)* Jó lesz így, kérem? *(Felkiáltások balfelől: Egymás után!)* Ha méltóztatnának kívánni, hogy egymásután, akkor először kell, hogy feltegyem Horánszky Nándor képviselő úr módosítványát, a mely közelebb áll az eredeti szöveghez. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Az első kérdés tehát lesz az eredeti szöveg; a második kérdés lesz az: méltóztatnak-e az 1. § t Horánszky Nándor képviselő úr módosításával elfogadni, és a mennyiben ezt nem méltóztatnának elfogadni, én úgy vélem, el van fogadva Berzeviczy Albert képviselő úr módosítványa. *(Ellenmondások balfelől.)* Ha méltóztatnak kívánni, azt is feltehetem szavazásra. *(Helyeslés.)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslat 1. §-át eredeti szövegében, a módosítások mellőzésével, kívánják elfogadni, sziveskedjenek felállani. Kisebbség, t. ház, és így az eredeti szöveget a t. ház módosítással kívánja elfogadni.

Most már felteszem a kérdést arra: elfogadja-e a t. ház az 1. §-t a Horánszky Nándor képviselő úr által tett módosítással? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a szakaszt a Horánszky képviselő úr által javasolt módosítással, illetőleg bővítéssel kívánják elfogadni, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Gondolom, t. ház, kisebbség. *(Felkiáltások balfelől: Többség! Jobbfelől: Kisebbség!)* Méltóztatnak ellenpróbát kívánni? *(Felkiáltások balfelől: Igen!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a Horánszky Nándor képviselő úr szövege szerint nem fogadják el a javaslatot, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Méltóztassanak belenyugodni, t. ház, többség, és így a Horánszky Nándor képviselő úr által javasolt módosítással nem fogadja el a t. ház.

A kérdés most az volna: elfogadja-e a t. ház Berzeviczy Albert képviselő úr módosítványát? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik az 1. §-t Berzeviczy Albert képviselő úr módosításával, illetőleg bővítésével kívánják elfogadni, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* Többség, t. ház, és így az 1. §. a Berzeviczy Albert képviselő úr által javasolt módosítással, illetőleg bővítéssel fogadtatik el.

Folytatjuk a tanácskozást.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a 2—5. szakaszokat; észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: T. ház! Ezen törvényjavaslat most már általánosságban, valamint részleteiben és le lévén tárgyalva, méltóztassanak hozzájárúlni, hogy az a legközelebbi ülésben, hétfőn reggel, harmadszori olvasásban tárgyaltassék. *(Helyeslés.)* Ezennel kimondom.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk.

Napirend szerint következik a földmívelési tárcza 1895. évi költségvetésének (Irom. 715) tárgyalása.

Perczel Béni jegyző *(olvassa):* Központi igazgatás. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 1. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 313.576 frt.

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Gajári Ödön előadó: T. ház! A földmívelési tárcza 1895. évi rendes kiadásai 16,564.716 forintban, átmeneti kiadásai 587.000 forintban, a beruházások 3,249.347 forintban vannak előirányozva. Ezzel szemben a rendes bevételek 16,054.799 forinttal, az átmeneti bevételek 26.000 forinttal szerepelnek. Egész összegében a többlet a rendes kiadásoknál, nyugdíjaknál, átmeneti kiadásoknál és beruházások 700 621 forintot tesz ki. Ezzel szemben a bevételek emelkednek 521.439 forinttal. Ennélfogva a tiszta kiadási többlet 179.182 forint.

Mindezen számok összeállításából méltóztatnak látni, hogy a földmívelési tárcza bevételei és kiadásai azon keretben mozognak, mint az előző években. A földmívelési miniszterium vezetésében előállott változásnál fogva ezen tárcza költségvetése — természetes dolog — nem öleli fel mindazon terveket, melyek a tárcza vezetésében történt személyváltozás folytán az agrárviszonyok javítása érdekében a tárcza élén most álló miniszter kezdeményezéséből várhatók. A miniszter úr a pénzügyi bizottságban kimerítő jelentést tett terveiről, s várható, hogy a t. ház külön hitelek formájában fog még foglalkozni az e tárczához tartozó ügyek nagyobb mérvű fejlesztésével. Egyelőre van szerencsém a pénzügyi bizottság nevében a tárcza költségvetését, úgy, a mint előirányozva van, elfogadásra ajánlani. *(Helyeslés jobbról.)*

Elnök: A földmívelésügyi miniszter úr kíván szólani.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! Azon viszonyokból eredőleg, melyek személyemre vonatkoztathatók, azt hiszem, helyesen járok el, ha mielőtt e költségvetés részletes tárgyalásába bocsátkoznánk, röviden jelzem, lehetőleg, tárczám összes ágazataira kiterjeszkedve, elvi álláspontomat. *(Halljuk!)*

Én, t. ház, arra vállalkoztam, hogy az ország földmívelésügyi gondozását nagyjában, vagyis nagyobb eltérés nélkül, ugyanazon nyomon vezessem, a melyen elődeim, különösen pedig utolsó hivatalbeli elődöm haladtak. Ez elhatározásom indoka nem rejlik kizárólag abban, hogy alkalmam volt úgy közvetve a sajtó útján, mint közvetlenül itt e házban meggyőződni arról, hogy a közönség majdnem mindig, de legalább igen sokszor a főelvi kérdésekben helyeselte hivatalbeli elődöm ténykedését. Elhatározásom oka az is, mert azon rövid idő alatt, melyet e tárcza élén tölteni szerencsém volt, beható vizsgálat tárgyává tettem annak ágazatait, és kerestem, vajjon a történtekben megtalálom-e azt az ala-

Digitized by Google

pot, melyen tapasztalataimból fejlődött elveim fentartása mellett feladatomnak megfelelni képes leszek, és e vizsgálódás során azt láttam, — s ezt örömmel jelentem ki, — hogy hivatali elődöm előrelátó és hazafias ténykedése úgyszólván kezembe adta azon szálakat, melyeket csak felvenni és továbbfűzni kell. *(Egy hang balfelől: Akkor most is ott ülhetne!)* Ezt nem is vettem tagadásba. Én csak eli-merésemnek adtam kifejezést azon hazafiassággal és kötelességérzettel szemben, melylyel ő tárczáját vezette. Ennek kinyilvánítása azonban nem jelenti azt, hogy én, bármennyire elismerem elődömnek érdemeit, őt feltétlenül mindenben követni kívánnám, és ez által le akarnék mondani mindazon személyes nézeteimről, vagy gyakorlati téren szerzett tapasztalataimról, melyeket mostanáig magamnak bizonyos évek során át gyüjthettem, hanem ezen elismerésem mellett okvetlenül és határozottan az én elveim, az én nézeteim, az én tapasztalataim érvényre juttatásának szándékát hoztam el ide magammal. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt tartom, hogy — bár épen a földmívelésügyi tárcza nagyon is alkalmas arra, hogy annak keretében kisérletezések, még pedig nagyobb mérvben foganatosíttassanak — nézetem szerint mégis első sorban arra kell gondot fordítani, hogy a fejlődés természetes menete megtartassék, és egyúttal ennek a fejlesztésnek keretei és hatásai behatóan megfigyeltessenek. Mert mindazok, a mik a mezőgazdaság terén és egyáltalában a tárczámhoz tartozó ügyek érdekében adminisztrative eszközöltetnek, azok nem nyernek rögtön kifejezést, azok kihatásaikban csakis idővel, gyakran évek múlva jutnak érvényre, vagy nyernek kifejezést. Ezért meggyőződésem szerint folytatni kell következetes és öntudatos munkával azt, a mire nézve már ma a gyakorlati eredmény kritériumával birunk, és hozzáilleszteni, még pedig rendszerbe illeszteni mindazon tevékenységet, a melyet a kellemetlen gazdasági viszonyok, mondjuk, a válság, parancsolólag mi reánk ró. Ezen szó: »válság« alatt nem akarok valami divatos szólamot érteni, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* hanem értem a gazdaság évi költségeivel, vagyis rezsijével szemben a jövedelem aránytalanságát, értem azt a nagymérvű depressziót, a mely már egy idő óta a gazdasági téren észlelhető, a mely napról-napra aggasztóbb jellegű, és az én nézetem szerint nem is tekinthető múló természetűnek. Ha az okokat kutatjuk, melyek a mezőgazdasági termények árának hallatlanúl alacsony voltát előidézték, meg kell, hogy győződjünk arról, hogy itt nem egy mai, vagy tegnapi bajjal állunk szemben, hanem, hogy ezen baj inkább állandó természetű. Részint a tengerentúli gyarmatosítás óriási haladása, részint a vasútak, a közlekedési eszközök rohamos fejlődése, részint pedig a technikai vívmányok . . . *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát a szerződések! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: . . . a lokális termelés sikerének helyi jelentőségét okvetlenül visszaszorították. A termésfeleslegek, legyenek azok, bárhol útat törnek maguknak, még pedig lehet mondani, hogy mind a mai napig a minőség rovására. Ezt mi magyarok mindenesetre legjobban érezhetjük, mert épen a mi buzánk kitünő minőségénél fogva máig mindig azon szerencsés helyzetben volt, hogy ott és akkor is tudott magának piaczot biztosítani, a hol és a mikor még nagyobb mérvű feleslegek is voltak. Meggyőződhetünk arról, t. ház, hogy az állapot nem sujtja tisztán csak a mi hazánkat, egyáltalán nem sujt csak egy országot vagy egy világrészt, hanem sujtja úgyszólván az egész világot. Ez egy oly kalamitás, a mely általános, és a mely kalamitás annak következtében egyoldalú intézkedés által, történjék az forgalmi téren vagy bármely más téren, egyáltalán orvosolható nem lesz. *(Egy hang a szélsőbalon: Tehát nem kell semmitsem csinálni és nem is lehet semmit csinálni! Zaj.)* Kérem, csak várjon egy kicsit, — a kezdő közgazda közbeszólását kívánom magamévá tenni. Részemről azokat kívánom egyelőre elmondani, melyeket én . . .

Polónyi Géza: Tévedésben van a miniszter úr, nem én szóltam közbe.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Ezen a bajon, nézetem szerint, ugyan igen nehéz segíteni, és okvetlen föladatunk az, úgy is inkább abban a kényszerhelyzetben vagyunk, hogy fel kell venni a versenyt a tömegesen termelő országokkal, és pedig az olcsóbb termelés, a szemtermelés relativ fokoztatása, és a termelt anyag értékének biztosítása által. *(Ugron Zoltán közbeszól.)* Hogyan, kérem? Ha méltóztatik akarni, hogy reagáljak és feleljek, méltóztassék úgy beszélni, hogy megértsem. Az én állásomat ezen tárcza vezetésénél akkép fogom fel, hogy épen ebből folyólag nekem oda kell hatni, hogy úgy a törvényhozás, mint az adminisztráczió útján ezen czélok elérésére minél inkább lehetőséget és alkalmat nyujtsak. Az olcsó termelés egyik főfeltétele, nézetem szerint, hogy a gazda évi rezsije, vagyis jövedelme ne nehezedjék egyoldalúan kizárólagosan a szemprodukczióra. Igaz, hogy a szemprodukczió szükséges, ép oly igaz, hogy a szemprodukczió fokozása okvetetlenül szükséges és főszempont; de mégsem tartanám helyesnek, ha ezen kizárólagosság mely ma országunknak legtöbb részében konstatálható továbbra, is ilyen mérvben fentartatnék. A helyi viszonyok által indo-

Digitized by Google

kolt és irányított intenzivitás nélkül lehetetlen elérni azt, hogy minél kisebb helyen minél többet produkálhassunk, a minek pedig mai nap is első feladataink legelsejének kell lennie. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A gazdálkodás átalakulásának iránya ez által úgyszólván meg van adva, és én azt hiszem, hogy felesleges itt konstatálnom azt, hogy Magyarország gazdaközönsége máris mennyire felfogta és átérezte ezen szituáczió valóságát. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Egy hang a szélsőbalon: Kényszerűségét!)*

Nekem első sorban az a feladatom, hogy arról gondoskodjam, hogy ezen átalakulás minél teljesebb és minél általánosabb legyen. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* De ha a szemtermelés fokozása nem képzelhető talajjavítás nélkül, kell, hogy első sorban a talajjavításra fektessünk súlyt. *(Egy hang a szélső baloldalon: Bankot alapítsunk!)*

Nem akarok most beszélni az árvédelmi és vizrendezési munkálatokról, — ezekről később lesz szerencsém szólani, — jelenleg csak azon intézkedésekről akarok megemlékezni, a melyek a talaj hozamképességének emelését és fentartását veszik czélba. *(Halljuk! Halljuk!)* Én részemről nem képzelek gazdaságot, a mely ezen czélt mint főczélt ne tűzné ki maga elé, s erre vonatkozólag legalább az állattenyésztést, a rendes forga rendszert, *(Egy hang a szélső baloldalon: Legelő nélkül!)* a megfelelő gazdasági gépeknek okszerű alkalmazását, másrészről a mai viszonyoknak megfelelőleg is a műtrágyának helyes alkalmazását: ezeket a dolgokat ismerem el, mint főtényezőket.

Első helyen azonban mindenesetre . . . *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: . . . nem szabad, hogy ez puszta eszköz legyen, hanem önczél kell, hogy legyen. És én ennek következtében az állattenyésztésnek nagy fontosságot tulajdonítok. És kötelességemnek ismerem mindent elkövetni ennek a maga egészében való fejlesztésére. *(Helyeslés jobbfelől.)* A mi kiválóan az ezzel legközvetlenebb összefüggésben álló szarvasmarha-tenyésztésünket illeti, arra nézve örömmel konstatálhatom azon nagy haladást, mely az utóbbi években nálunk mutatkozik ismét első sorban t. elődöm elismerésreméltó tenykedéséből eredőleg, mert a nagyszerű kezdeményezések ezen a téren kizárólag az ő érdemét képezik. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Részemről ebből eredőleg ezen irányt nagyban és egészben meg kívánom tartani; azonban nem tartom elégségesnek azt, hogy egyszerűen importált fajbeli marhákat szaporítsunk és tenyészszünk, hanem súlyt akarok fektetni arra is, hogy bizonyos tájfajrendszert létesítsünk, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* s én azt hiszem, hogy ép erre vonatkozólag a helyességet s a sikert *(Halljuk! Halljuk!)* legjobban demonstrálja már mai napig is a tájfajrendszer; de ezzel nem akarom azt mondani, hogy ha a tájfajrendszer elfogadását szükségesnek jelzem is, a tisztafajú marhának tenyésztésére súlyt fektetni egyáltalán nem volna szükséges, sőt okvetlenül szükségesnek tartom ezen másik rendszer elfogadása mellett is a tiszta fajjellegű marhának fentartását, esetleg némely vidékeken újabbi behozatalát és meghonosítását. *(Helyeslés jobbfelől.)* Az állattenyésztés érdekeit azonban nem találhatom megvédve az által, hogy akár tisztán a fajrendszert alkalmazzuk, akár pedig a tiszta fajok behozataláról gondoskodjunk, hanem ezen nemzeti tőkénknek gyarapodása s egyúttal fentartása s fejlesztése érdekében okvetlenül kell, hogy adminisztrativ úton még más irányban is intézkedjünk, jelesen az állategészségügy, *(Helyeslés jobbfelől.)* másrészről pedig az állatbiztosítás ügyének fejlesztése és érvényesítése révén. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tagadhatatlan, hogy az állatorvosi működés terén nagy haladás konstatálható már évek sora óta, de azt hiszem, hogy ez ügy mai állapotát a viszonyok és követelményeknek megfelelőleg kielégítőnek még nem mondhatjuk, s azért az állatorvosi intézmény fejlesztése, magasabb nivóra való emelése egy oly czél, melyre törekedni kötelességemnek fogom ismerni, *(Helyeslés jobbfelől.)* sőt mivel nézetem szerint e kérdés fejlesztése kapcsolatban van a közigazgatási reform kérdésével úgy gazdasági, mint rendészeti szempontból, az állategészségügy rendezésére vonatkozólag azon alkalommal legalább bizonyos ingerenciát tárczám javára kell, hogy kérjek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Addig is a rendelkezésemre álló eszközökkel ügyelünk arra, hogy az eddigi intézkedések szigorúan keresztül vitessenek, s hogy ez által állataink s állati termékeink értékesítése s értékesítésük piaczai, a mennyiben lehet, biztosítva legyenek, mert ezen biztosítás nélkül lukrativ állattenyésztést részemről el nem képzelhetek. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Az állatbiztosításra vonatkozólag pedig már megszereztem a szükséges előfeltételeket, *(Halljuk! Halljuk!)* a mennyiben rövid idő múlva azon szerencsés helyzetben leszek, hogy az erre vonatkozó törvényjavaslatot a t. ház elé terjeszthessem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A szarvasmarha tenyésztésről általában szólva, nem mulaszthatom el, hogy egyúttal említést ne tegyek büszkeségünkről: a lótenyésztésről, s hogy erre vonatkozólag is ki ne jelentsem,

Digitized by Google

hogy azt az irányt, a melyet mostanáig elődeim tánykedései jeleztek, nagyban és egészben, nagyobb eltérés nélkül folytatni kívánom. Nevezetesen fentartani kívánom továbbra is az angol telivér-fajnevelést, a mennyiben bizonyos más czélok tekintetbevétele nélkül szükségesnek tartom keresztezési szempontokból. De egyúttal fősúlyt különösen ezen angol telivér fajnál arra kívánnék fektetni, hogy inkább minél kevesebb tenyésztessék ezen anyagból államilag, de annál jobb minőségű. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De annál inkább kívánom az arabs vér fentartását, *(Helyeslés jobbfelől.)* minthogy — nézetem szerint — az általános országos használatra szánt lovak tenyésztésénél ép az arabs vér az, a mely kitünő tulajdonságainál, kitartásánál és legyőzhetlenségénél fogva első sorban hivatott arra, hogy az országunkban már is létező értékes lóanyagot továbbra is fentarthassuk, sőt még fejleszthessük is. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ezen lótenyésztési kérdésre vonatkozólag talán lesz alkalmam a részletes tárgyalásnál bővebben nyilatkozhatni; *(Halljuk! Halljuk!)* ezért a t. ház engedelmével talán ezen kérdésről ez alkalomból többet nem tartanék szükségesnek felemlíteni annyival is inkább, mert kijelentésemben a főirányt talán eléggé világosan jeleztem.

Volt szerencsém, t. ház, a gazdasági élet előmozdító főtényezőiként a gazdasági gépeket és a műtrágyát említeni. Azt hiszem, hogy e tekintetben feladatom az, hogy gépiparunk tovább fejlődését támogassam, és előmozdítsam, nevezetesen, hogy odatörekedjem, miszerint, úgy a gazdasági egyletek, mint általában minden arra hivatott közeg által a közönség minél bővebb felvilágosítást nyerjen arra nézve, hogy milyen előnynyel van összekötve a gazdálkodás, ha megfelelő gépek okszerű módon használtatnak, és hogy egyúttal felvilágosítással szolgáljak a közönség számára arra nézve is, hogy, igenis, hazai gazdasági iparunk már ma is tényleg a jogosúltkövetelmények és igények nivóján áll, ezeknek megfelelni okvetlenül képes, s ennek következtében feltétlenül képes a versenyt is felvenni a sokkal drágább idegen gépekkel. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És ugyanezt mondhatom a műtrágyára nézve is, mert niszen ki tagadhatná azt, hogy manap a műtrágya alkalmazása, természetesen okszerű alkalmazása, a belterjesebb gazdálkodásnak egy főkelléke. Oda kell tehát hatnunk, hogy úgy a kincstári és állami birtokon, mint a gazdasági intézetek birtokaiban és gazdaságaiban demonstrálva legyen a közönségnek a műtrágya okszerű alkalmazása, s ennek eredményei. Intézkedni kell továbbá arra nézve is, hogy a nagy közönség számára megfelelő ellenőrzés mellett, tehát megfelelő minőségben és lehető olcsón a műtrágya hozzáférhetővé legyen téve. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

De, t. ház, minden jóakaratú és bölcs intézkedés gazdaságaink belterjesebb fejlesztésére nézve nem vezetne czélhoz, ha a már is szépen fejlődő gazdasági ipart nem fejlesztenők, és arra kellő súlyt nem helyeznénk. Én részemről azon az álláspontou vagyok, hogy közgazdasági téren három főfaktort ismerhetek el, melyekkel vagyonosodásunkat előmozdítjuk: a mezőgazdaságot, ipart és kereskedelmet, és azon nézetnek hódolok és hódoltam mindeddig, hogy ezen három gazdasági faktornak nem szabad egymással háborúban lennie, hanem igenis kell, hogy kölcsönös egyetértéssel egyik a másikat támogassa és serkentse, mert csakis így számíthatnak eredményre. Mert az, hogy ma a búza hét forint, vagy még olcsóbb, még nem ok arra, hogy a mezőgazdaság akár az iparnak, akár a kereskedelemnek háborút izenjen, hanem annál inkább ok arra, hogy egymással karöltve dolgozzanak továbbra is, egyetértésben, úgy, hogy egyik a másiknak segítségére legyen. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Igaz, hogy ezen a téren azzal a kalamitással szemben, mely a szeszipart, különösen a gazdasági szeszgyártást sujtotta, melynek javítására, azt hiszem, t. minisztertársam, a pénzügyminiszter úr is törekszik, sok történt a czukorgyártás terén, de mindezt ezen a téren sem, még kevésbbé általánosságban, nem tartom kielégítőnek; hanem ez intézkedéseket okvetlenül fejlesztendőknek vélem, és a mit nem tartok kisszerű dolognak, szükségesnek vélném még ez intézkedéseket kiterjeszteni más, bár nem új iparnövényekre is. És e tekintetben nem értek ugyan egyet Polónyi Géza t. képviselőtársammal, mert nem tartanám szükségeseknek az intézkedéseket a napraforgó-termelésre kiterjeszteni, hanem annál inkább szükségesnek tartom a kender-, len és komlótermelésre nézve.

E mellett, t. ház, teljes erélylyel kívánom folytatni az elődeim által a szőlőszet regenerálása terén inaugurált tevékenységet és munkát. *(Helyeslés.)* Igaz, hogy e téren mostanáig is meglehetős mérvű és terjedelmű intézkedések történtek. Telepek alkottattak, vinczellériskolák állíttattak és istápoltattak, évek során át eszközöltetett a vesszők produkczióju úgy, hogy ez 1893-ban hétmillióig emelkedett. Ingyen osztattak ki vesszők, *(Halljuk!)* azonkívül alapíttattak 7—6 holdas telepek Tokaj-Hegyalján is, a szőlővesszők és a szénkéneg árának olcsóvá tétele következtében. Igen sok intézkedés történt a vinczellériskolákban a szakoktatásra vonatkozólag. Az utóbbiakra 13 esztendő lefolyása alatt *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* 800.000 forint

Digitized by Google

fordíttatott; a borászatra 502.000 forint költtetett, és a filloxera elleni védekezés mai napig körülbelül 10 millió forintba került. *(Zaj balfelől Halljuk! Halljuk!)* Csak ne méltóztassék anticzipálni azt, a mit mondani szándékozom. Azután ám tessék kritizálni, de méltóztassék legalább megvárni, a mit mondani akarok. *(Helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Részemről, t. ház, ezen intézkedéseket nem tartom elégségeseknek. *(Helyeslés.)* Tagadni nem lehet, hogy sok történt, mert hiszen a számok bizonyítják, de nem akarom kutatni, hogy az intézkedések lényegének irányában volt-e a hiba, vagy pedig, hogy a mérték nem volt kielégítő, elég az hozzá, hogy nézetem szerint a végeredmény mégis az, hogy a szituáczió nem megfelelő, és hogy ezen a téren okvetlenül intézkedni kell. *(Általános, élénk helyeslés.)* Első sorban szükségesnek tartom a ma már fennálló, úgynevezett telepeknek a nagyobbítását, *(Helyeslés a jobboldalon.)* sőt ezen telepeknek ilyen nagyobbított minőségben való igen jelentékeny szaporítását is, *(Általános, élénk helyeslés.)* és pedig azon egyszerű czélnál fogva, hogy minél tömegesebben állíthassuk elő olcsó árakon a vesszőket a nagy közönség számára, *(Élénk helyeslés.)* hogy így minél rövidebb idő alatt és minél olcsóbban juthasson a nagy közönség, különösen a szegényebb osztály azon helyzetbe, hogy elpusztult szőlőjét ismét regenerálhassa. *(Helyeslés.)* Ebben a tekintetben okvetlenül el kell térnem Szalay Imre t. képviselő úr álláspontjától, *(Zaj. Halljuk.)* mert nézetem szerint az államnak nem hivatása esetleg egyes emberek érdekeit előmozdítani szemben a közérdekkel, *(Általános, élénk helyeslés)* a közérdek pedig nézetem szerint okvetlen megköveteli azt, hogy a nagy közönség, vagyis nem a vagyonos közönség számára minél olcsóbbá tétessék a veszszők megszerezhetése. *(Élénk helyeslés)* Nagy súlyt kívánok fektetni, t. ház, a homokszőlő-telepekre is. Ezekre vonatkozólag történtek már nagyobb mérvű intézkedések; az adatok nincsenek ugyan nálam kéznél, de talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy 3—4000 hold terület van már állami kezelés alatt. Ezekre súlyt kell fektetnünk. *(Helyeslés.)*

Tudom, hogy nem lehet azokat equiparálni azon már a minőség folytán is elsőbbrendű hegységekkel, de a szőlőmívelésnek egy ágazatául ismerem el ezeket, és bizonyos előnyöket imputálok ezen homoktelepítésnek nemcsak azon czélból, hogy minél több, olcsóbb és könnyebb bort produkálhassunk, és így az olcsó olasz borral a konkurrenczíát felvehessük, hanem azért is, hogy mintegy rekompenzáczió adassék a szegényebb osztálynak arra nézve, hogy valami szezes italt nyerhessen, még pedig a nélkül, hogy egészségét tönkretegye, mint az a rossz pálinka ivása következtében történik. *(Helyeslés.)* Tehát, ha részemről nem fektetek is fősúlyt a homokszőlő-telepítésre, azért azt mégis oly ágazatnak tekintem, a melyre kötelességem szintén figyelmet fordítani. *(Általános helyeslés.)*

Nem kevés fontosságot tulajdonítok a gyümölcstermelésnek, és annak emelését óhajtom, azt szükségesnek és fontosnak tartom. Igaz, hogy országunkban több helyen elsőrendű gyümölcs termeltetik, és lehet mondani, hogy az minőségre és zamatra nézve felveheti a versenyt bármely más országok gyümölcsével; de azért részemről nem kívánnék ezen legfinomabb fajták termelésére fősúlyt fektetni, hanem inkább a tömeg-produkczióra és annak értékesítése biztosítására kívánok gondot fordítani, *(Helyeslés jobbfelől.)* és azért szükségesnek tartanám legalább még egy pár gyümölcsfa-teleppel gazdagítani az országot, kapcsolatba hozván ezeket megfelelő tanfolyamokkal, *(Zaj. Elnök csenget.)* és különösen súlyt fektetve arra, hogy a gyümölcsaszalás és a gyümölcsbor készítése is megfelelő fejlődésnek örvendhessen, *(Helyeslés.)* sőt elég üdvösnek tartom azon régebbi időben keletkezett tervet is, hogy vasúti vonalainkat, a melyek ma talán 11.000 kilométert ölelnek fel, a hol azt a talaj- és egyéb viszonyok lehetővé teszik, gyümölcsfákkal ültessük be. *(Helyeslés.)*

De, t. ház, haladásunk nézetem szerint nem lehet az egész vonalon állandó és biztos, ha nem gondoskodunk kellő módon a gazdasági szakoktatás fejlődéséről, *(Helyeslés.)* és pedig úgy elméleti, mint gyakorlati részében. *(Halljuk! Halljuk!)* Nézetem szerint elmúltak azok az idők, midőn a gazdálkodást egyszerű időtöltésnek lehetett tekinteni, a mely szántásból, vetésből és aratásból áll. Ez ma már egy reális tudomány a szó szoros értelmében, a melynek eredményes gyakorlása szakismeretek nélkül nézetem szerint ma már lehetetlen. Ebből következőleg a figyelmet okvetlenül ki kell terjesztenünk az egész vonalon ezekre az iskolákra, kezdve a földmíves-iskolákon, föl egészen a magasabb gazdasági tanintézetekig. *(Helyeslés)* Nekünk ma nemcsak nagyobb állású, tudományosabb és egyúttal nagyobb igényű gazdasági tisztekre van szükségünk, hanem sokkal inkább és első sorban szükségünk van gyakorlatilag képzett munkás-egyénekre, *(Helyeslés.)* a kik kevesebb igénynyel, de megfelelő, a gazdaság speciális ágazataira vonatkozó ismeretekkel gyakorlatilag vannak felruházva. *(Helyeslés.)* De ezen általános tekinteteken kívül felfogásom mellett szól talán az is, hogy az említett intézkedések által a mezőgazdaság nemcsak képzettebb munkásokkal lesz ellátva, hanem egyúttal még a mezőgazdasági munka is okvetetlenül bizonyos mértékben

Digitized by Google

magasabb nivóra fog emeltetni és a belterjesebb gazdálkodásból kifolyólag mindinkább több és jobb keresetre fog szert tehetni. *(Helyeslés. Úgy van!)*

Tagadhatatlan, hogy az intenziv gazdálkodás egyik leglényegesebb részében összefügg a munkásviszonyokkal. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem is tagadom, hogy én a gazdasági kultura szempontjából általánosságban, vagyis minden rendszer nélkül a munkáskéz megosztását nem tartom üdvösen keresztülvihetőnek; de vannak az országnak olyan egyes részei és vidékei, a hol nézetem szerint okvetlenül szükséges, hogy állami közbenjárás mellett legyen segítve az ottani viszonyokon. De ha ezen bizonyos és konstatálható vidékek kedvezőtlen helyzetén telepítés által, vagyis a munkáskéz bizonyos fokú megosztása által segíteni lehet is, azért én részemről a telepítést önmagában sem a munkáskéz helyes megosztására elégségesnek, sem a munkáskérdés helyes megoldásának nem tekintem. *(Helyeslés.)*

Thaly Kálmán: A magyarosodás szempontjából!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Igaz, nemcsak a munkáskéz helyes megosztása lehet indok a telepítésre, hanem szükséges a telepítés más magasabb állami szempontból is, tudniillik nemzeti szempontból. De ismétlem, nézetem szerint épen annálfogva, mert az egyoldalú intézkedés soha seholsem bizonyúlt elégségesnek, részemről a telepítést magát ezen kérdések megoldása tekintetében kimerítőnek nem találom. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Az alföldi munkásmozgalmak jellegében nem ismerhetek fel oly mélyen fekvő, vagy gyökerező veszélyt a meződazdaságra nézve, a mely egyáltalában ne volna elhárítható. A múlt napok tárgyalásai alkalmával egyik t. képviselő úr, ha jól emlékezem, Hódmező-Vásárhely t. képviselője, ezt az egész kérdést kenyérkérdésnek jelezte. Én részemről hozzájárúlok ehhez a nézetéhez, mert az elégedetlenségnek túlajdonképeni okát magam is a hirtelen megváltozott kereseti viszonyokban vélem feltalálhatónak. *(Úgy van! Úgy van!)* Az egyoldalú szemtermelés eddig csakis az évnek bizonyos korlátolt szakaszán át nyujtott keresetet a munkásoknak, de a múlt időkben, mikor úgy a Tisza, mint mellékfolyóinak rendezése és szabályozása, még pedig nagy mértékben eszközöltetett, az ottani munkások még a gazdasági, úgynevezett szünidő, vagy szünetelő idő szakaszai alatt is találtak kereseti forrást, még pedig oly mérvűt, hogy ennek következtében óriási, mindenesetre oly túlzott igényeket sajátítottak el, melyeket össze sem lehet hasonlítani sem ma, sem a régi időben — teszem — a felvidék, vagy akár a dunántúli vidékek munkásainak igényeivel. *(Helyeslés. Igaz! Úgy van!)* Ezen munkálatok azonban természetesen mindig apadnak, és lassan-lassan megszűnnek, sőt még azok a mellékkeresetek is, melyek a régi időben az ottani viszonyokból folyólag fennállottak, mint például a nagyobb fuvarozási kereset, azok is megszűnnek, vagy e kereset lehetősége nagy mértékben és így lassan-lassan megszűnik. De azon munkásoknak a múlt időből merített igényei fenmaradnak, sőt növekedtek. Nézetem tehát az, hogy az Alföldön belterjesebb gazdálkodást gyökereztessünk meg, és ezzel a gazdasági kulturát is emeljük, mi által a kereseti források is mindjárt emelkednek, és ezen bajoknak nagy része önmagától megszűnik. *(Helyeslés.)* Nézetem szerint hivatásunk különbség nélkül odahatni, hogy ott minél belterjesebb gazdálkodás érvényesüljön, úgy, hogy a kereset lehetősége kumulative emelkedjék. *(Helyeslés.)*

Azonban, t. ház, mindezek mellett sem szabad elfelejteni, hogy a mezőgazdaságban politikai szempontból elsőrendű fontossággal bir a mezőgazdasági hitelviszonyok kérdéseinek sürgős rendezése. *(Helyeslés.)* Én részemről — de azt hiszem, bárki is a világon — nem képzelhetem magamnak egy belterjes gazdálkodás keresztülvitelének lehetőségét a nélkül, hogy a gazdaközönségnek meg legyen adva az olcsó és megfelelő mérvű hitel. *(Helyeslés.)* Igaz, már évek óta konstatálhatjuk azt, hogy pénzviszonyaink egyáltalában határozottan javúltak; konstatálni lehet, hogy a jelzálog-lekötés mellett megszerezhető pénz jóval olcsóbb és könnyebben is megkapható, hanem azért ezen álláspontoknak előnyei mégis csak ott érvényesülnek, a hol nagyobb kölcsönökről, tehát nagyobb jelzálogalapokról van szó; de ott, a hol kis tételek forognak szóban, már a közvetítés okvetlenül drágává és költségessé teszi az egész eljárást, *(Igaz! Úgy van!)* minek következtében ez az állapot a kisbirtokos igényeinek nem felel meg. *(Igaz! Úgy van!)* Nézetem szerint ezeken az állapotokon legjobban segíthetne egy nagy és igazán erős központi intézet; *(Egy hang jobbfelől: Agrár-bank!)* nevezzük agrarius banknak, nem bánom, de mindenesetre olyan intézet, a mely igen nagy pénzerővel rendelkezik, és az egész országra kiható szövetkezeti szervezettel kapcsolatos. *(Élénk helyeslés.)*

Engedje meg a t. ház, hogy már most visszatérjek tárczám egyik ágazatára, arra az ügyre, a mely a legfontosabbak egyike és kettős fontosságánál fogva kétszeresen terhel engem felelősséggel. Értem a vizügyek kérdését, melyek *(Halljuk! Halljuk!)* akár hajózási szempontból, tehát a vízi utakat, mint közlekedési vonalakat tekintve, akár pedig árvédelmi szempontból mindenesetre a mezőgazdasági viszonyok javítá-

Digitized by Google

sával igen szoros kapcsolatban vannak. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Folyóvizeink szabályozása nagyobb lendületet vett már a hetvenes évek folyamán, *(Halljuk! Halljuk!)* mikor a nagyobbmérvű árvizek voltak, és új lendületet kapott a nyolczvanas évek elején. 1888-ban már a rendszeres tervek alapján a volt közmunka- és közlekedésügyi miniszter elrendelte és fixirozta a Tisza-völgy szabályozási munkálataira nézve a szabványméreteket, melyek a folyam menetén telepítendők. E töltések legnagyobbrészt a Tisza és mellékfolyói mentén már keresztül vannak vive, és az a kevés, a mi még munka alatt van, rövid idő múlva befejezést nyer. *(Helyeslés.)*

Konstatálhatom, hogy a Duna és mellékfolyói mentén alakúlt társúlatok is a szabályozás munkálatai körül buzgón működnek, és a szükséges anyagi források biztosításáról is már kellő mértékben gondoskodtak.

Az ármentesítéssel kapcsolatos folyóvízi szabályozás szintén jelentékenyen haladt előre; e téren a nagyobb siker érdekében a volt közmunka- és közlekedésügyi miniszter úr kezdeményezése folytán az akkor alakúlt földmívelési miniszteriumban az az irány választatott, hogy a szabályozási munkálatok, eltérve az előbb szokásos szakaszonkint való tervezéstől, egységes tervezés alapján eszközöltessék. *(Helyeslés jobbfelől.)* Már ezen az alapon dolgoztattak ki szabályozási tervek a Duna, Dráva, a Kőrösök, a Szamos és a Moldvára nézve. Még hiányzik ez a többi folyókra, azonban ezekre nézve is bejelenthetem, hogy igen rövid idő múlva el fog készülni. *(Helyeslés.)* Tekintve azt, hogy a felső Duna szabályozásánál, a hol már egységes tervezet alapján eszközöltetnek a munkálatok, a legjobb eredmény mutatható fel, daczára annak, hogy több munkálat foganatosíttatott, mégis megtakarítások érettek el, és tekintettel épen arra, hogy már az 1894. évi III. törvényczikket megelőzőleg is a Tiszán hasonlókép egységes tervezeti alapon dolgoznak, és ott a folyó önképződésének igen jelentékeny megindúlása konstatálható: ebből eredőleg egészen jogosan lehet kilátásba helyezni azt, hogy ezentúl a Tisza körüli munkálatoknál is megtakarítások fognak eléretni. *(Helyeslés.)* Ezeket csak azért jelentem be, hogy egyrészt tájékozással szolgáljak, másrészt, hogy ebből folyólag indokoltnak méltóztassék elismerni részemről azt, hogy e tervek végrehajtását én nemcsak helyeslem, de szükségesnek is tartom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Az ármentesítés fele már javarészben megoldást nyervén, most mind nagyobb mértékben jelentkeznek a belvizek rendezésére való törekvések. Egy pár százezer holdnál több van már biztosítva, és nyeretett meg a kultura javára, s több milliót képvisel már az az összeg, a mely ezen munkálatok értékének megfelelően azokra kiadatott. *(Halljuk! Halljuk!)*

A belvizek rendezésének munkálatai után következni fog az öntözési művek létesítése, és erre vonatkozólag, még pedig nem is egy helyről, szintén jelentkeznek az országban bizonyos törekvések, a melyeket csak nagy örömmel lehet, üdvözölni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ha már a vízszabályozásról szólok, talán megengedi a t. ház, hogy ezzel kapcsolatosan felemlítsem egy pár szóval a halászatot is. *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)*

Igaz, hogy a halászati törvényt korántsem tekinthetjük végrehajtottnak; részint a halászati jog rendezetlensége, részint talán a vizszabályozási és a vizlecsapolási munkálatok, de mindenesetre a régebb időben gyakorolt, határt nem ismerő, korlátlan halászat oly állapotokat teremtett, hogy Magyarország sok vidékén a halászatot ma is nem komoly jövedelmi forrásnak, hanem időtöltésnek, gyerekjátéknek tekintik. Hogy ezekből az állapotokból rövid idő alatt kibontakozni nem lehet, az csak természetes.

Mindenekelőtt a halászati jog rendezésére, azután a halászat gyakorlatának rendszeresítésére volt szükség, és csak akkor lehetett ezen a téren tovább menni. *(Helyeslés.)* Eddig mindamellett azon csekély összegek miatt, a melyek a földmívelési miniszterium rendelkezésére állottak, nagy eredményeket elérni nem lehetett, kötelességemnek tartom azonban, hogy a mennyire a rendelkezésemre álló eszközök és pénzforrások megengedik, e tekintetben is előrehaladjak. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A halászatra vonatkozólag részemről a fősúlyt a tömeges produkczióra, nevezetesen a süllő- és pontytermelésre fektetem, hegyvidékeken pedig a pisztrángra; *(Helyeslés a jobboldalon.)* egyszóval a haltenyésztés kérdésénél mindig összhangba akarom hozni a tenyésztés előmozdítását a helyi viszonyokkal. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A társúlatok száma szaporodik. A balatontavi és velenczei halászati társaságok már megalakúltak. A dunai és ferencz-csatornai társúlatok még e télen meg fognak alakúlni. Az eljárás megindúlt a Tiszára nézve és legközelebb kiterjesztetik a kőrösi és szamosi társúlatokra is. Én úgy a társúlatokat, mint az egyeseket támogatni akarom e téren *(Helyeslés jobbfelől.)* tenyészanyag adományozásával, és itt is, a mint említettem, úgy a magánosoknál, mint a társúlatoknál a fősúlyt a vidéki viszonyoknak megfelelő fajokra helyezem, különösen a pontyra, süllőre és pisztrángra. *(Helyeslés.)* Már a múlt évben másfélmillió pisztráng- és süllőivadék

Digitized by Google

lett kibocsátva a különböző folyókban, a jövő esztendőre pedig egy millió pisztráng és 16 millió süllőikra rendeltetett meg; a pontyszaporítás fiasító tavak révén történik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezekre vonatkozólag szükséges bizonyos telepek megalakítása, a mi részben már meg is történt, a mennyiben a kincstári erdőkben már is tíz ily mintatelep jött létre, s ezek számát a követelményekhez aránylag még szaporítani fogjuk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Tekintettel arra a jelentőségre, melylyel mezőgazdaságunknak ezen, most felemlítettem ágazatai birnak, de különösen tekintettel azon súlyos állapotra, a melyben mezőgazdaságunk tengődik, fokozott tevékenységre nemcsak hivatva, hanem kötelezve is érzem magamat. *(Helyeslés a jobboldalon.)* S ebből eredőleg első kötelességemnek ismertem igen t. társamat, a pénzügyminiszter urat megkeresni, és vele egyetértőleg megállapítani azon intézkedéseket, a melyeknek keresztülvitele jelen gazdasági viszonyainkkal szemben legsürgősebb. Erre vonatkozólag legrövidebb idő múlva leszek bátor a megfelelő javaslatokat a t. ház elé beterjeszteni; addig pedig legyen szabad csak annyit jeleznem, hogy ezen javaslatok egyik része vonatkozik a vizi ügyekre, vagyis kontemplálja az ország főbb folyói szabályozásának és rendezésének kérdését; ott, a hol még a szabályozás nem volna befejezve, annak gyorsítását s a többi folyókon egyátalában a szabályozási intézkedések megtételét, a melyekre vonatkozólag mostanáig ily intézkedés még egyátalában nem történt.

Vagyis a javaslatok ezen része felöleli az ország összes főbb folyóvizeinek legégetőbb szabályozási s rendezési kérdését, és kontemplálja ezen munkálatoknak lehetőleg rövid idő alatt keresztülvitelét. Ezen javaslatok másik része pedig foglalkozik a mezőgazdaság azon főágazatainak támogatásával és fejlesztésével, a melyekre már előbb elmondott szavaimban rámutattam: az állattenyésztésre, az állatbiztosításra, a szőlészetre, főképen pedig az elpusztult szőlők regenerálására, az iparnövények termelésének fejlesztésére, a gazdasági szakoktatás helyes irányú reformjának kérdésére. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Es végre biztosítani kívánja a mezőgazdasági statisztika fejlesztését.

Ezekről azonban bővebben akkor leszek bátor szólani, midőn abban a szerencsés helyzetben leszek, hogy a vonatkozó törvényjavaslatot a ház elé fogom terjeszteni. Most egyelőre legyen szabad bocsánatot kérnem a t. háztól, ha netalán túlságosan vettem igénybe szives türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* Én tehetségemhez képest igyekeztem lehetőleg röviden és tömören jelezni álláspontomat. S most azon kéréssel járúlok a t. ház elé, hogy az 1895. évi költségvetési előirányzatomat elfogadni méltóztassék. *(Élénk, hosszantartó helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Tekintettel arra, hogy a mai ülés napirendjén még egy interpelláczióra adandó miniszteri válasz van, valamint interpellácziő előterjesztése is be van jelentve, azt hiszem, méltóztatik beleegyezni, hogy most a tárgyalást ne folytassuk. *(Helyeslés.)* E szerint a földmívelési tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása a hétfőn délelőtt tíz órakor tartandó ülésre halasztatik. *(Helyeslés.)*

Most pedig következik az igazságminiszter úr válasza Polónyi Géza képviselő úr a szliácsi fürdő átruházásának hazafiatlan feltételei tárgyában hozzá intézett interpellácziójára.

Az igazságügyminiszter úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szilágyi Dezső igazságügyminiszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Polónyi Géza képviselő úr interpellácziót intézett hozzám, a mely a következő három kérdést tartalmazza. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első kérdés az, hogy van-e tudomásom arról, hogy Lenoir György András a szliácsi fürdőt és tartozékait azon korlátozással ruházta át Kasszel városára, hogy az soha »magyar« kézre ne szállhasson, és a fürdőszemélyzet mindig német legyen?

Erről nekem, t. ház, tudomásom nincs, hanem igenis van tudomásom arról, hogy Lenoir György András egy alapítványt tett Kasszel városában, és a szliácsi fürdőnek és tartozékainak tulajdonjogát nem Kasszel városára, hanem erre az alapítványra, mint jogi személyre ruházta át. Ezen jótékonysági alapítvány az előttem fekvő ajándékozási okirat szerint árva gyermekek számára van szánva, még pedig minden nemzeti és vallásküloubség nélkül, és Kasszel városa csak mint főgyámhatóság, és az alapszabályok szerint mint ezen alapítvány — mint jogi személy — vagyonának kezelője vállalta át és fogadta el a kezelést.

A mi már most azt illeti, hogy ebben az ajándékozási okiratban a felhozott kikötések volnának, kijelentem, hogy semminemű ily kikötés abban nem foglaltatik. Sem az nem foglaltatik benne, hogy a fürdő magyar kézre soha át ne szálljon, sem az, hogy a fürdőszemélyzet, a mint ez az interpelláczióban említve van, egyáltalában mindig német legyen.

Egyébiránt az illető alapítványtevő hozzám egy magánlevelet intézett, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyben ezeket a feltételezéseket határozottan visszautasítja, mint olyanokat, a melyeket ő méltatlanoknak tart, és a melyeknek kikötése

Digitized by Google

soha esze ágába sem jutott. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ez feleletem az első kérdésre.

A mi a második kérdést illeti, hogy hajlandó vagyok-e tudomást szerezni, és a képviselőházat tájékoztatni az iránt, vajjon az első pontban jelzett korlátozásoknak biztosítása telekkönyvileg is megkiséreltetett-e, és mily eredménynyel, erre azt felelhetem, hogy ez alapítványi vagyonnak, tudniillik e fürdőnek és tartozékainak telekkönyvi átiratása nem is kéretett az illető telekkönyvi hatóságnál. Egyébiránt e dolog magától elesik már e korlátozásokra nézve. Minthogy azok meg nem történtek, azoknak biztosítása nem is kérhető. Különben e korlátozások olyanok, hogy egyáltalában telekkönyvi feljegyzés tárgyát az egyik egyáltalán nem is képezheti, a másik pedig abban a formában, a melyben fel van említve, általánosságban sem képezheti.

A mi pedig a harmadik kérdést illeti, hogy megegyeztethetőnek tartom-e akár most élő törvényeinkkel, akár az igazságszolgáltatásnak általános elveivel, hogy az ilyen, vagy ehhez hasonló czélzatú szerződéses feltételek számára jogsegély biztosíttassék, ez egyenesen elesik, mert hisz ily feltételezések nem is léteznek.

Egész általánosságban annyit mondhatok a t. háznak, hogy a jogsegélyt az arra hivatott hatóságok adják, első sorban bíróságok, más esetekben nem bírói hatóságok, s ezek, mint eddig, úgy ezentúl is csak törvényeink szerint és törvényeinkben meghatározott esetekben fognak jogsegély adni. *(Helyeslés.)*

Ez a feleletem, t. ház, kérem azt tudomásúl venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő urat illeti a szó.

Polónyi Géza: T. ház! A magam részéről nemcsak tudomásúl veszem a t. miniszter úr válaszát, de egyúttal hozzáteszem, hogy köszönettel veszem tudomásúl.

Mert, t. ház, addig, mig ezen hírek magán körben szállingóztak csak, nem tartottam azokat alkalmasaknak arra, bár illetékes egyének megerősítették, hogy a képviselőházban szóba hozzam. Midőn azonban láttam, hogy a bányakerületi ágostai egyházi közgyűlésen hivatalosan tárgyaltatott ezen kérdés, és midőn felvettetett az, hogy csakugyan ilyen természetű ajándék tétetett, — mert a kezeim közt lévő referáda szerint azt mondta a közgyűlésen az egyik gondnok, hogy Kasszelre azon kikötéssel ruháztatott a fürdő, hogy az soha magyar kézre ne szálljon, a fürdőszemélyzet pedig mindig német legyen, — szükségesnek tartottam ez iránt kérdést intézni a kormányhoz. Benne volt ez a lapokban, és azonkívül az a tény is szemem előtt állott, hogy ugyancsak magyar lap, és nem is ellenzéki, a »Fővárosi Lapok« terjedelmes közleményekben foglalkoztak — és nem ok nélkül — a szliácsi fürdő egész kezelésével, berendezésével, a direkczió felállításával, és a szolgaszemélyzet alkalmazásával, nehogy e tekintetekben Szliács épúgy, mint — sajnos, közvetlen tapasztalatból tudom — Trencsén-Teplicz valóságos germánizáló telep legyen. Nekem tehát aggodalommal kellett ezen eshetőség elé tekintenem, azért kötelességem volt kérdést intézni az iránt, mi tudomása van a kormánynak erről az ügyről.

Meggyőződvén már most a miniszter úr kijelentéseiből arról, hogy ilyen kikötés nem foglaltatik az okmányban, magam részéről annyival inkább veszem tudomásúl a választ, mert csodálatos módon magam is azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy én is részesültem ilyen magánlevél megkeresésben Lenoir urtól, mely levélnek első passzusát azért olvasom fel, hogy az igazságügyminiszter úrnak és a földmívelésügyi miniszter úrnak is figyelmébe ajánljam, hogy azon ténynek, mely szerint egy külföldi városra, illetőleg az ez által kezelt alapítványra ruháztatott egy ilyen nagy magyar fürdő, mert Szliács köztudomásúlag egyike a legnagyobb magyar fürdőknek, és világfürdő hírében áll, Lenoir állítása szerint, oka a magyar hatóságok részéről való üldöztetése volt. Jó lesz, ha a kormány körében ezen kérdést vizsgálat tárgyává teszik, legalább megelőztetnek hasonnemű ajándékozások a jövőben.

Lenoir azt mondja levelében, — s ezt később bőven indokolja, — hogy megkapta levelemet és: »ganz anders klingt Ihr Brief, als die Verfolgungen, welche« stb. stb. Azt mondja Lenoir ezen hozzám intézett levelében, hogy Szliácson, annak idején, mikor az úrbéri rendezés történt, a fürdőtől 500 bécsi ölnyi távolságban egy forrástvédő öv létesíttetett. Ezen távolságon belül az agyagréteg mélyére ásás eltiltatott, mert ez az agyagréteg védelmezte azon hőforrásokat, melyekben ezen fürdő gyógyereje rejlik.

Legújabb időben azonban Lenoir levele szerint, — közvetlen tudomásom nincs róla, — ott a legnagyobb viszaélések történtek, és a fürdőnek agyagrétegeit, melyek a hőforrásokat védik, fölásták, daczára annak, hogy három szakértő vizsgálatot foganatosított e téren, többek közt Sontág szakértő, sőt magának a földmívelésügyi miniszteriumnak szakértője is kiküldetett; daczára annak, hogy a szakértők együttesen konstatálták, hogy ez veszedelmes arra a fürdőre, annak gyógyerejét jelentékenyen veszélyezteti, sőt hogy az ásatások oly mértékben teljesítettek, hogy ott még a munkások élete is veszélyeztetve lőn: a földmívelésügyi miniszter

Digitized by Google

úr — Lenoir állítása szerint — bizonyos érdekkörök kontrakarirozása folytán mai napig sem tett semmiféle intézkedést, hogy ott a vízjog törvényeinek megfelelő állapot létesíttessék.

Én, t. ház, szívesen tudomásúl veszem a miniszter úr válaszát abban a tekintetben is, hogy saját felfogása szerint is, — mint azt különben már interpellácziómnak megtételekor jeleztem, — egy véleményen van velem, hogyha akadna Magyarországon egy ember, a ki ily hazaárúló feltételeket egy szerződésbe felvenne, az semmi körülmények között nem számíthatna arra, hogy ily intézkedés jogsegélyben részesüljön. Ez volt czélja interpellácziómnak, ezzel kapcsolatban a jelenlevő földmívelésügyi miniszter urat, kinek e levelet rendelkezésére bocsátom, felkérem, hasson közre, hogy ilyen állapotok, melyek egy idegen ajkú, de magyar állampolgárt arra kényszerítettek, hogy idegen államnak ajándékozzon egy nagy fürdőt, többé elő ne fordúljon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Szilágyi Dezső igazságügyminiszter: T. ház! A tényállás felvilágosítására még azt az egyet meg kell jegyeznem, hogy még mielőtt az illető ezen kétségkívül derék alapítványt tette, több ottani megyei birtokost megkínált a fürdő átvételével, sőt megkínálta az ottani bankot is. De minthogy ezek drágának tartották, mint hozzám intézett levelében írja, munkás életét azzal akarta befejezni, hogy minden nemzet- és vallásküllönbség nélkűli czélra: árva gyermekek számára tesz alapítványt. Ez az, t. ház, a mit már az illető érdekében is megjegyezni szükségesnek tartottam. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az a kérdés, t. ház, méltóztatnak-e tudomásúl venni a választ, vagy nem. *(Igen!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy az interpelláló úr is tudomásúl vévén a választ, azt a ház szintén tudomásúl veszi.

Következik Pázmándy Dénes t. képviselő úrnak az ülés elején bejelentett interpellácziójának előterjesztése.

Pázmándy Dénes: T. képviselőház! Bocsánatot kérek a t. háztól, ha csak pár nappal azok után, a mik itt a belügyi tárcza költségvetésének tárgyalásakor elmondattak, most ismét kénytelen vagyok a t. ház türelmét egy ilyen nemzetiségi kérdés fölvetésével fárasztani. Azonban a körülmények olyanok, t. ház, hogy lehetetlen elő nem hoznom ismét azon tényeket, melyek csak a múlt napokban arról tanúskodtak, hogy nemzetiségeink, legalább azok egyike, a román, egyáltalában nem akar nyugodalmat, békét a lakosság közt, hanem szűntelen és fokozottabb mértékben izgalmat kelt.

A legújabb tény, t. ház, az, hogy a múlt hó 28-án Nagy-Szeben városában román nemzeti gyűlés tartatott, melyen a magyarellenes szellemnek kitöréseivel találkoztunk, sőt a mi több, már kézzelfogható tényét láttuk annak, hogy itt egy nagyobb mérvű akczió, hogy úgymondjam, egy, a haza és a magyar nemzet elleni hadjáratnak nem megindítása, — mert már rég megindíttatott, — de folytatása, fokozott mérvben való folytatása szándékoltatik. Ezek előtt szemet nem lehet húnyni, és szükséges, hogy ez nemcsak a t. háznak, de a kormánynak is fokozott figyelmét felköltse. Mert, t. ház, mi történt múlt hó 28-án Nagy-Szebenben?

Összejött mintegy ezer román nemzetiségű polgár, mindazon megyékből, városokból, helységekből, a hol románok laknak; azok ott úgyszólván megyék és városok szerint voltak gruppirozva, és román nemzeti gyűléssé alakúltak, assemblée nationale-lá; határozatokat hoztak, még pedig olyanokat, a melyeknek minden egyes pontja bizonyos tekintetekben egy, a magyar nemzetnek odavetett keztyű. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ezen határozatokat részletesen felhozni nem akarom, csak egyesekre hivom fel a t. kormány és a t. ház figyelmét. *(Halljuk Halljuk!)* Az elsőben kimondatik, hogy a román nemzet politikai és nemzeti megtámadhatatlan jogainak tudatával elútasítja azon feltevést, hogy ő meghajolva, létét és politikai működését a kormány határozatától függővé tegye.

Ez egy valóságos hadüzenés, . . .

Polónyi Géza: Renitenczia!

Pázmándy Dénes: . . . illetőleg renitenczia, mert hiszen a kormány tényei alkotmányos államban a törvényhozás folyományai; ez tehát egy tisztán felforgató elmélet, a melylyel kinyilatkoztatják, hogy ők politikai jogaikat, működésüket, tendencziáikat illetőleg sem a kormány, sem az alkotmány, sem a törvény előtt meg nem hajolnak.

A második pontban kimondatik, hogy azon programm megvalósítására, mely az 1881. év május 12-én hozatott Nagy-Szebenben, a román nemzeti párt harczolni fog a jövőben is minden úton és eszközzel.

Ez ismét akczentuálja azt, hogy terveik kivitelében egyáltalán semmi által nem engedik magukat elriasztani, s így megy ez tovább; de én csak a 6-ik pontot akarom kiemelni, mint a mely azon programm egyik tárgyát képezi; abban pedig kimondatik, hogy az összes nemzetiségekkel magukat szolidárisakká vallják, hogy a nemzetiségi kérdések, és a kölcsönös jogoknak megóvására és biztosítására nemzetiségi kongresszust fognak összehívni Magyarországon. Tehát már nem csupán az oláh nemzetiségre, hanem általában a szerbekre, tótokra s nem tudom kikre számítanak.

Ezek után a nyolczadik pontban azt mond-

Digitized by Google

ják, hogy ők irredentista jelleggel nem birnak, és az állam egységét nem támadják meg. Ez az előzmények után semmi egyéb, mint csupán csak frázis, melylyel talán azokat akarják elaltatni, a kik ebben a kérdésben talán maguk is elaludnának.

Annak a kongresszusnak lefolyása, t. ház, már magában véve is a legsértőbb jellegű volt, mert valahányszor ott az elnökség, vagy a szónokok Magyarországnak, vagy a magyar nemzetnek csak nevét is ajkukra vették, az egész gyülekezet, vagy annak többsége kórusban közbekiáltotta, hogy: »kutyák, gazemberek, zsiványok«. Igy ment órákon keresztül ez a tárgyalás; és e mellett ott a hatóságnak három képviselője volt.

Már most azt kérdem a t. háztól, képzelhető-e egy állam, mely nincsen a teljes feloszlásban, melyben az állam szuverénitása azon nemzet ellen, mely az államot alkothatja, ily inzultus lehetséges a hatóságilag kirendelt személyek füle hallatára, a nélkül, hogy azok nemcsak az ülést feloszlatták, hanem az ellen óvó szavukat emelték volna? Én nem képzelem, hogy tartósan lehetséges legyen Magyarországnak egységét, az állam integritását, — frázisokkal talán igen, — de tettekkel fentartani, ha ily gyűléseket megengedünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És a hatósági közegek kik voltak? Ott volt, mint kirendelt hatósági közeg, Nagy-Szeben városának helyettes polgármestere, Drottleff, a ki egyúttal a »Siebenbürgisches Deutsches Tagblatt« kiadója, a ki lapjában az oláhokat mindig magasztalja, azokkal kezet fog, a ki e gyűlés után is lapjában megdicsérte az oláhokat ezen népgyűlésért. Ily egyénre bizni ott állami és nemzeti érdekeink megóvását, annyi, mint kecskére bizni a káposzta megvédését.

Ugron Gábor: Kutyára a szalonnát!

Pázmándy Dénes: Ezen egész akcióban, a mely itt kifejlik, egy tendenczióz rendszeres munkát látok. Volt már szerencsém minap megmondani, hogy igen sok értesülésem és saját személyes kutatásom oda vezetett, hogy én egy nagy nemzetközi konspirácziót látok az egész oláh mozgalomban. Oláhországban alakúl egy liga, a melynek saját bevallása szerint kétszázezernél több tagja van, a kik havonkint egy frankot fizetnek, úgy hogy ez maga két milliót meghaladó összeg, a mely így a ligának rendelkezésére áll. Ők maguk bevallják, hogy Besszarábiára, a hol nincsenek oláhok, Szerbia oláh részére, a negotini kerületre, nem is terjesztik ki működésüket, mert állításuk szerint ott az oláh nemzetiség kialudt, Bukovinára is csak kis részben, hanem Magyarország az a talaj, a melyre ők roppant kedvező körülmények folytán egész akcziójukat, úgy szellemi, mint pénztőkéjüket is beviszik.

Nem félemlíti meg őket olyan per sem, mint a memorandum-per, békét pedig nem hagynak, mert nekik folyton szükségük van arra, hogy Európa előtt manifesztálják, hogy nemcsak van nemzetiségi kérdés, hanem szükséges annak egy organizácziót is teremteni, hogy meg legyen a szervezet, a mely a külföldnek imponálhat, meg legyenek vezetői, komitéi. Most feloszlatta a t. kormány a hivatalos komitét. Mit csináltak ezek az urak és miért volt szükség e népgyűlés összehívására? Azért, hogy mandatáriusokat teremtsenek. Ötven embert kiszemeltek egy komité tagjaivá, kiküldenek egy titkos albizottságot, mely az ügyeket vezeti és érintkezik a külfölddel. Benne van e határozatnak egyik pontjában, hogy a külfölddel való érintkezés pedig fentartatik. Ez a komité azután fogja vinni az egész irridentizmust, míg a látszólagos komité tagjai azt mondják, hogy ők alkotmányos emberek és megengedett eszközökkel küzdenek, szóval az altatási politikát fogják folytatni, míg amazok az akcziót kezükbe ragadják és tényleg oly nagy organizáczió élén állanak, a mely válságosabb időben reánk nézve végzetessé válhat. Ily eseményekkel szemben azt hiszem, most már energikusabb eszközökhöz kell nyúlni. A t. belügyminiszter úr is t Sierbán képviselő úrnak rendkívül energikusan válaszolt; de hát, pár napra reá, midőn a népgyűlés megtartatott, mindjárt láttuk, hogy a magyar kormánynak összes energiája csak a beszédben áll, és tények nem követik ezen mondásokat. Ez, t. ház, a legveszedelmesebb. Mert itt a parlamentben folyton beszélni arról, hogy megfékezzük az oláh irredentizmust, és hogy mennyire urai vagyunk a helyzetnek, a tények pedig azután azt igazolják, hogy mi nem csinálunk semmit, és szabadjára hagyjuk az egész akcziót, ez azt mutatja, hogy mi vagy nem akarunk, vagy nem tudunk ellenük akczióval fellépni. Én azt nem hiszem, hogy a magyar állam ne tudna; én sokkal nagyobb tisztelettel vagyok a magyar állam ereje iránt, jobban is ismerem azokat a segédeszközöket, mintsem hogy nem tudnánk az ellen semmit tenni, és így azt kell hinnem, hogy a t. kormány nem akar, vagy pedig nem mer; szóval valaminek az intenczióban kell itt rejlenie, mást nem képzelek magamnak, mert lehetetlennek tartom, hogy a kormány át ne volna hatva e kérdés veszedelmességétől, hogy ne látná azt, hogy napról-napra nagyobb elszántsággal, elhatározottsággal találkozunk a nemzetiségi bujtogatók részéről, és minderre az a felelet, hogy egyáltalában semmi sem történik az állam auktoritásának megóvására. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Nem tudom, hogy mi a t. kormány szándéka, hanem annyiról biztosíthatom a t. házat és a t. kormányt is, hogy így, ezekkel az eszközökkel tovább ezt az ügyet megvédeni nem lehet. De tovább megyek, mert azt mondom, hogy elveszítjük egész Európa előtt a mi államiságunkba és nemzetiségünkbe vetett hitet, kompromittáljuk magunkat És ezt rendkívül veszélyesnek tartanám, mert azután, ha elveszett a nemzeti hitel, azt rendkívül nehéz ismét visszaszerezni. De másrészről mindazok, a kik ebben az ügyben buzgólkodnak, azok a lelkes emberek ott a megyékben, és azután itt azok, a kik a fővárosi sajtóban, de a külföldi közvélemény előtt is a magyar állameszmét megvédik, mindezek utoljára kell, hogy kétségbe essenek, és látva azt, hogy tevékenységük nem vezet czélra, hogy ők mindig csak támadtatnak, cselekményeik pedig abszolute semmi visszhangra nem találnak a kormánynál, fel fogják adni ezt a harczot, és többek közt a magam csekélysége is. Mert lehetetlenség lesz Európában ezen áradat ellen küzdeni, és tényleg sikerülni fog az, mire az egész oláh akczió czéloz, hogy európai kérdés vettessék fel, a mely európai kérdés azután Európa areopagusa által lesz eldöntve, nem mondom, hogy ma, hanem jövőben. Mert tudjuk, hogy a politika változik, és egy kedvező szél alkalmával tényleg európai kérdéssé fog ez a most még belügyi kérdés válni. Sőt ezt a veszedelmet nemcsak hogy a jövőben látom, hanem azt mondom, hogy a veszély már itt van, és a t. kormánynak tiszteletteljesen mondom, hogy idáig, és ne tovább. Ha ezt a dolgot tovább is tűri a kormány, és továbbá is ily semmi eszközzel, és ily palliativ eszközökkel fog küzdeni, akkor biztosíthatom, ez a meggyőződésem, hogy a nemzetiségi áramlat el fog sodorni bennünket.

Ezen hazafiúi aggályoktól vezéreltetve, nemcsak a magam, hanem hiszem, hogy igen sok képviselőtársamnak, sőt igen sokaknak az országban aggályait fejezem ki azzal, midőn a t. kormányhoz interpellácziót intézek, a melyre kérem a t. kormánynak mielőbbi válaszát. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az interpelláczió így hangzik: *(Olvassa)*

»1. Van-e tudomása a t. belügyminiszter úrnak a folyó hó 28-án Nagy-Szebenben megtartott »román választók« gyűléséről, illetve az ott hozott határozatokról?

2. Van-e tudomása a t. belügyminiszter úrnak, hogy e határozatok 6-ik pontja szerint egy, az országban lakó összes nemzetiségekből összehivandó kongresszus megtartása czéloztatik?

3. Van-e tudomása a t. belügyminiszter úrnak, hogy az úgynevezett román érdekek képviseletére egy titkos bizottság választatott Nagy-Szebenben, melynek különös feladatát képezi a magyarországi oláhság és a külföld között az összeköttetéseket fentartani és ápolni?

4. Mindezen tényekkel szemben mi a t. belügyminiszter úrnak a véleménye, illetve: mit szándékozik tenni, hogy végre-valahára a magyar állampolgárok nyugalma és békéje megóvassék a nemzetiségi izgalmaktól?« *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kívánja-e a t. ház, hogy az interpelláczió még egyszer felolvastassék? *(Nem!)*

A belügyminiszter úr kíván szólni.

Hieronymi Károly belügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megengedni, hogy Pázmándy képviselő úr interpellácziója folytán néhány szót mondjak. *(Halljuk! Halljuk!)* Magára az interpelláczióra érdemleges válaszomat most nem adhatom meg, mert azokról a tényekről, melyeket mint ilyeneket, az interpelláló képviselő úr felemlített, van ugyan nekem is tudomásom a hírlapokból, de hivatalos értesülésem azokról nincs, mert daczára annak, hogy még a gyűlés megtartása előtt megtettem az intézkedést, hogy annak lefolyásáról írásbeli részletes jelentést kapjak, az eddig még nem érkezett hozzám. *(Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: No ez szép adminisztráczió!)*

Thaly Kálmán: A debreczeni dolgot hamar megtudták! *(Zaj.)*

Elnök *(Csenget.)* Csendet kérek!

Hieronymi Károly belügyminiszter: Bocsánatot kérek, hiszen ma deczember elseje van, a gyűlés pedig november 28-án volt. *(Zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Hát nincs távirati összeköttetés?!)* Arról csak nem tehetek, t. ház, hogy a jelentést eddig még nem kaptam meg. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hát a főispán mire való?)*

Ismétlem tehát: most nem adhatok érdemleges választ az interpelláczióra, mert csak a hírlapokból van tudomásom a tényekről, és az írásbeli jelentés, a mely jelezve van, még nem érkezett meg. *(Zaj a szélsőbalon.)*

Kijelentem, t. ház, hogy a mennyiben azok a közegek, a kik meghagyásomból azon a gyűlésen jelen voltak, és a kiknek szigorú útasításuk volt maguktartására nézve, ezen útasításhoz nem tartották volna magukat, és e tekintetben hivatalos kötelességüket nem teljesítették volna, teljes szigorral fogok irányukban eljárni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Sokszor hallottunk már ilyet!)* Majd meg méltóztatnak látni.

Egyébiránt, t. ház, az interpelláló képviselő úr kifogásolta azt, hogy a nagyszebeni polgármester volt jelen a gyűlésen. Én Nagy-Szebenben

Digitized by Google

más közeggel nem rendelkezem. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: A központból, a miniszteriumból kellett volna kiküldeni! A helyettes polgármester, nem a polgármester volt!)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak; méltóztassanak nyugodtan meghallgatni a miniszter urat.

Hieronymi Károly belügyminiszter: Rendesen a rendőrkapitány szokott a népgyűléseken jelen lenni; ebben az esetben a rendőrkapitánynál magasabb állásu tisztviselő volt ott jelen.

A mi pedig azt illeti, hogy a kormány csak szavakban erélyes, tettekben nem, ezt erről a kormányról állítani épenséggel nem lehet; mert azokat, a kik a törvény ellen vétettek, a rendes bíró elé állította, a nagyszebeni komitét, mely annyi évtizeden keresztül háborítatlanúl működött, feloszlattam *(Úgy van! jobb felől.)* és megtettem a szükséges intézkedést mindenütt, a hol a képviselő úr vélekedése szerint is a közbátorság és köznyugalom veszélyeztetve volt, úgy, hogy annak megzavarása sehol nem következett be. Ez pedig nemcsak szavakból állott, hanem ezek tények. Biztosíthatom a t. házat, hogy igenis, tényekkel fogom bebizonyítani, hogy mindent, a mi törvényellenes, megakadályozok. *(Általános helyeslés.)* De azt már nem sorozhatom ide, hogy nekem a priori kötelességem volna egy szabályszerűen bejelentett népgyűlést előre betiltani. Abból tehát, hogy a népgyűlés tényleg megtartatott, senki nekem szemrehányást nem tehet. *(Helyeslés.)* De ha ezen a népgyűlésen törvényellenes cselekedetek fordúltak elő, ismételve kijelentem, hogy azok ellen, a kik vétettek a törvény ellen, a törvényes megtorlást fogom alkalmazni. *(Általános helyeslés.)*

A képviselő úr említette, hogy nemzetiségi kongresszust fognak egybehívni. Erre nézve kijelentem, hogy ennek összehívását megengedni nem fogom, *(Általános helyeslés.)* mert ezt a népgyűlések kategóriájába nem sorozhatom.

Többet ez idő szerint nem mondhatok. Mihelyt az illető adatok kezemben lesznek, meg fogom adni az érdemleges választ. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Elnök: Az interpelláczió ki fog adatni a belügyminiszter úrnak.

Minthogy a ház a legközelebbi ülés ideje és napirendje iránt már határozott, most az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

394. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 3-án, hétfőn,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Mentelmi bizottság jelentése gr. Gyürky Ábrahám, Rohonczy Gedeon Drakulics Pál, Vermes Béla, Sima Ferencz és Hock János mentelmi ügyében. — Igazságügyi bizottság jelentése az 1889. évi XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Budapesten létesítendő vígszinház részére 200.000 frt kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. Névszerinti szavazás. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a november hó 1-én tartott ülés jegyzőkönyvét. Zaj a bal- és szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház! Méltóztassanak csendben lenni!

Schóber Ernő jegyző *(tovább olvassa a jegyzőkönyvet. Zaj a bal- és szélső baloldalon. Felkiáltások: Hangosabban!)*

Elnök: *(Csenget)* Méltóztassanak csendben lenni.

Schóber Ernő jegyző *(tovább olvassa a jegyzőkönyvet. Zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyre? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Az elnökségnek jelenteni valója nincs. Azonban vannak bizottsági jelentések.

Molnár Antal jegyző: Krajtsik Ferencz, a mentelmi bizottság előadója!

Krajtsik Ferencz előadó: T. ház! A mentelmi bizottság megbízásából van szerencsém bemutatni *(Halljuk! Halljuk!)* ugyanezen bizottságnak gróf Gyürky Ábrahám, Rohonczy Gedeon, Drakulics Pál, Vermes Béla, Sima Ferencz és Hock János képviselő urak mentelmi ügyében való jelentéseit (Irom. 745—749). Kérem a t. házat, méltóztassék e jelentéseknek kinyomatását, a ház tagjai közt leendő kiosztását elrendelni, és annak idején való napirendre tűzésük iránt intézkedni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni s a napirendre tűzés iránt lesz szerencsém annak idején javaslatot tenni.

Molnár Antal jegyző: Bölöni Ödön, az igazságügyi bizottság előadója.

Bölöni Ödön előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni az igazságügyi bizottság jelentését (Irom. 744) az 1889: XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló 722. számú törvényjavaslat tárgyában.

Kérem a t. házat, hogy azt kinyomatni, kiosztatni, és az osztályok mellőzésével leendő tárgyalásra kitűzni méltóztassék.

Digitized by Google

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzése iránt lesz szerencsém javaslatot tenni.

Következik a napirend, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* és pedig a Budapest fő- és székváros területén létesítendő magyar vígszinház részére 200.000 forint kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasásban való tárgyalása.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: T. ház! A kérdés az volna,... *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Volna? Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Fentartom, t. ház, a kérdés az volna, t. ház, méltóztatik-e az imént felolvasott törvényjavaslatot elfogadni: igen, vagy nem? *(Fölkiáltások: Igen! Nem!)* Azonban, t. ház, a házszabályok 176. §-ára való hivatkozással 20-nál több képviselő a szavazásnak holnapra való halasztását kérvén *(Nagy zaj és derültség a bal- és szélső baloldalon. Élénk felkiáltások: Kik azok? Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Csendet kérek, t. ház! *(Folytonos, nagy zaj.)* Méltóztassanak az elnököt végighallgatni! Husznál több képviselő a szavazásnak a házszabályok 176. §-a értelmében holnapra való elhalasztását kérvén, bejelenteni kötelességem volt. *(Nagy zaj a szélsőbalon. Élénk felkiáltások: Kik azok? Halljuk a neveket! A részvényesek neveit! Elnök csenget.)*

Olay Lajos képviselő úr kíván a házszabályokhoz szólni.

Olay Lajos: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Először is óhajtanám tudni, vajjon az a 20 képviselő, a ki holnapra kérte a szavazást halasztatni, jelen van-e vagy sem. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk a neveket! Felkiáltások jobb felől: Itt vagyunk! Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Fel fognak olvastatni. Méltóztassék meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Papp Elek jegyző *(olvassa):* Perczel Béla! *(Zajos derültség a szélső baloldalon és felkiáltások: Az nincs itt! Felkiáltások jobbfelől: Béni!)* Perczel Béni!

Perczel Béni: Jelen!

Papp Elek jegyző *(olvassa):* Darányi Ignácz! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni, t. ház! *(Zaj.)*

Olay Lajos: T. ház! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Méltóztassanak csendben lenni! *(Halljuk! Halljuk!)* Olay képviselő úr kívánta, hogy tisztáztassék az: jelen vannak-e az illető képviselő urak, vagy sem? *(Nagy zaj. Halljuk! Elnök csenget.)* Az elnököt, t. ház, múlhatatlanúl ki kell hallgatni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Beöthy Ákos: T. ház!

Elnök: Kérem, nem adtam a szót a képviselő úrnak. Minthogy pedig a házszabályok 176. §-a rendeli, hogy jelenlevő képviselőknek kell az aláíróknak lenni, jogosúlt Olay képviselő úr kívánsága, hogy ez eruáltassék. Olay Lajos képviselő urat illeti a szó.

Olay Lajos: T. ház! Én megengedem, hogy 20 tag kérte a szavazást, ez irányban emelt kifogásunktól elállok; de bennünket a házszabályokat világos rendelkezései kötnek. Már pedig a házszabályok 176. §-a világosan úgy intézkedik, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a tanácskozások berekesztése után — ha húsz tag írásban kívánja — a szavazás a következő napra halasztandó. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* T. ház! A házszabályok világos rendelkezése ellenére tehát a szavazást holnapra halasztani, miután a jelen esetben nem történt tanácskozás, nem lehet, mert most nem lett a tanácskozás berekesztve; *(Úgy van! Úgy van! balfelől és a szélső baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* a harmadszori olvasásnál a ház egyszerűen elfogadja vagy elveti a javaslatot; a szavazást e fölött nem lehet holnapra elhalasztani. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én tehát a házszabályokhoz ragaszkodva, kérem a kérdésben érdemileg ma határozni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Beöthy Ákos képviselő urat illeti a szó.

Beöthy Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj. Elnök csenget.)* Itt nem a házszabályok 178. §-ának, hanem 176. §-ának alkalmazásáról lehet csak szó. A házszabályok 176. §-a világosan így szól: *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* »A tanácskozások berekesztése után — ha a ház 20 tagja írásba kívánja — a szavazás a következő napra halasztandó«. És ez a rendelkezés a dolog természetében fekszik. Mert a tanácskozásnak és tárgyalásnak folyamata közben senkisem tudhatja azt, hogy a szavazás akkor megejtetik-e, vagy sem, ennek folytán igen sokan eltávozhatnak, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és így jogaik gyakorlatában megrövidítést szenvedhetnek. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Folytonos zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Beöthy Ákos: Egészen másként áll a dolog, mikor valamely kérdés felett a szavazás... *(Gr. Csáky Albin a terembe lép. Hosszantartó, zajos éljenzés a jobboldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek, képviselő urak!

Gr. Zichy Jenő: Előbb elcsapták, most meg éljenzik! *(Zaj. Halljuk!)*

Beöthy Ákos: Egészen másként áll a dolog, t. ház, mikor a kérdés napirendre van

Digitized by Google

tűzve, és mindenki tudhatja, hogy a szavazás akkor megejtetik, és mindenki azon helyzetben van, hogy jogát gyakorolja. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Ez a helyzet most, t. képviselőház. *(Nagy zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Már a múlt ülésben ezen törvényjavaslat harmadszori olvasása egész világosan és határozottan napirendre lett tűzve. Ennek következtében mindenki tudta azt, hogy ha szavazni akar, neki most az ülés elején itt kell lennie. Itt tehát jogok gyakorlásának megóvásáról szó sem lehet. Világos és határozott megsértése a házszabályoknak, . . . *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon. Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Beöthy Ákos: . . . ha mi ezt a szavazást a holnapi ülésre fogjuk halasztani. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Ez, t. képviselőház, semmi más, mint egy kortesmanőver, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* hogy ezen törvényjavaslatra nézve a többséget holnapig összeszerezzék, és az embereket ide bekommandirozzák. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ez ellen az eljárás ellen a leghatározottabban tiltakoznunk kell, és én felhívom az elnök urat, kinek kötelessége a házszabályok felett őrködni, *(Zajos helyeslés a bal- és szélsőbalon. Elnök csenget.)* hogy ezen kortesmanővernek helyt ne adjon, hanem kötelességét teljesítse. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Madarász József t. képviselő urat illeti a szó.

Madarász József: T. képviselőház! Csatlakozom az előttem szóló t. képviselő úr indítványához. A jegyzőkönyv hitelesíttetett, és a jegyzőkönyvben áll, hogy ma történik e kérdés felett a harmadszori szavazás; *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon,)* felhívom a ház elnökét, teljesítse kötelességét a házszabályok értelmében. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon. Nagy zaj. Elnök csenget. Felkiáltások: Halljuk az elnököt!)*

Gr. Zichy Jenő: Nem szabad ilyen dolgokat csinálni! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni, t. ház! A holnapra halasztás iránt való kérés időközben a beadó képviselő urak által visszavonatván, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* ezen kérdés felett a vitatkozás most már tárgytalan. Azonban névszerinti szavazás iránt kérés lévén beadva. *(Nagy mozgás a bal- és szélsőbalon.)* a névszerinti szavazást ezennel elrendelem. A névszerinti szavazást foganatosítandó, kihúzom a betűt. *(Megtörténik.)* A kihúzott betű »N«. Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni; a felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom. A kérdés az, t. ház méltóztatik-e az olvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A névsort fogja olvasni Molnár Antal jegyző úr, az igennel szavazókat Schóber Ernő jegyző úr, a nemmel szavazókat jegyzi Papp Elek jegyző úr, a távollevőket jegyzi Hock János jegyző úr.

Kérem azon képviselő urakat, a kik harmadszori olvasásban a törvényjavaslatot elfogadják, szíveskedjenek igennel szavazni; a kik nem fogadják el, fognak nemmel szavazni.

Olvastatik a névsor.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a névsort).*

»Igen«-nel szavaztak: *Gr. Nákó Kálmán, Neumann Ármin, b. Nikolics Feodor, b. Nopcsa Elek, Pap Géza, Pap Samu, Pálffy Elemér, Perczel Béni, Perczel Dezső, b. Podmaniczky Frigyes, Pulszky Ágost, Reiszig Ede, Rosenberg Gyula, Schóber Ernő, Schreiber Frigyes, Schuster József, Sipeky Sándor, Sporzon Ernő, Szaplonczay Miklós, Szily Pongrácz, Szunyogh Szabolcs, Telegdy József, gr. Teleki Sándor Teleszky István, Tisza István, Tisza Kálmán, Tóth Aladár, Urbanovszky Ernő, Véghső Gellért, Vuja Péter, Wekerle Sándor, Wlassics Gyula, Zay Adolf, Antal Gyula, Apáthy Péter, Balla Gyula, Beles János, Belitska Béni, Beöthy Algernon, Berzeviczy Albert, Bessenyey Ferencz, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Balázs, Boncza Miklós, Bornemisza Ádám, Bölöni Ödön, gr. Csáky Lajos, gr. Csáky Albin, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Dégen Gusztáv, Dörr Soma, b. Eötvös Loránd, Fabiny Teofil, Fáy Gyula, Fejér Miklós, Fest Lajos, gr. Festetits Andor, Földváry Miklós, Gajári Ödön, Gull József, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Béla, Horváth Gyula, b. Huszár Károly, Janicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Jókai Mór, b. Jósika Gábor, Kabós Ferencz, Kajuch József, b. Kemény János, Klobusiczky János, Krajtsik Ferencz, Králitz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi György, Latkóczy Imre, Lánczy Leó, Láng Lajos, Lehoczky Vilmos, Lukács Béla, Lukács László, Mandel Pál, Matuska Péter, Mezei Mór, Miklós Ödön, Molnár Antal, Molnár Béla, Morzsányi Károly, Münnich Aurél, Matlekovics Sándor.*

»Nem«-mel szavaztak: *Nagy Gyula, Nánásy Ödön, Nedeczky Jenő, Okolicsányi László, Olay Lajos, Ónody Géza, Papp Elek, Pályi János, Péchy Tamás, gr. Pongrácz Károly, Purgly János, Ragályi Lajos, Reitter János, Rudnyánszky Béla, Sághy Gyula, Schäfer Dezső, Szalay Károly, gr. Szápáry László, Szederkényi Nándor, Szemere Huba, Szentiványi Árpád, Szentiványi Kálmán, Thaly Kálmán, Thold Dániel, Tibád Antal, Tóth Ernő, Tóth János, Ugron Ákos Ugron Zoltán, Vajay*

Digitized by Google

István, Várady Károly, Vásárhelyi László, Veres József, Wittmann János, gr. Zichy Jenő, gr. Zselénsky Róbert, gr. Apponyi Albert, Atzél Péter, Balogh Géza, Bartha Miklós, Bartók Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Bánó József, Beniczky Árpád, Beöthy Ákos, Berger Ignácz, Bernáth Béla, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen Gábor, Bolgár Ferencz, Bornemisza Lajos, Bottlik Lajos, Bujanovics Sándor, Drakulics Pál, Endrey Gyula, Erreth János, Farkas Balázs, Förster Ottó, Gulner Gyula, Györffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, Hajós József, Haviár Dániel, Helfy Ignácz, Helley János, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hévizy János, Hock János, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Holló Lajos, Horánszky Nándor, Hortoványi József, Ilyés Bálint, Issekutz Győző, Iványi Béla, Ivánka Oszkár, Jeszenszky Ferencz, Justh Gyula, Kapotsfy Jenő, Kállay Ferencz, Kállay Lipót, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, Kék Lajos, Kolozsváry-Kiss István, Kovács Albert, Kováts József, Kun Miklós, Kürthy Sándor, Lakatos Miklós, Lukáts Gyula, Madarász József, Makfalvay Géza, Márkus József, Meszlény Lajos, Mihályi Péter, Molnár Józsiás, Mülek Lajos.

Távol voltak: *Nagy István, Nagy János, Nagy Sándor, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Noszlopy Gyula, b. Nyáry Béla, Óváry Ferencz, Pántotsek Rezső, Pázmándy Dénes, b. Perényi Zsigmond, b. Perényi Péter, Pogány Károly, Pogány Sándor, Pogrányi József, Polónyi Géza, Popovics Vazul, Prileszky Tádé, Putnoky Mór, Radvánszky György, Rakovszky Géza, Remete Géza, Reviczky Károly, Rezei Sylvius, Rigó Lajos, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Rónay János, Schwicker Henrik, b. Sennyey István, Sierbán Miklós, Sigmond Dezső, Sima Ferencz, Simonfay János, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Solymossy László, Sréter Alfréd, Stajevits János, Sturmán György, Szabó Imre, Szabó László, Szacsvay Sándor, Szalay Imre, Szalay Ödön, gr. Szapáry Gyula, Szájbely Gyula, Szász Károly, Szende Béla, Szerb György, gr. Széchenyi Tivadar, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szinay Gyula, Szluha István, gr. Sztáray István, Szuhányi Ferencz, gr. Teleki Árpád, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, gr. Teleki Samu, Terényi Lajos, gr. Thorotzkay Miklós, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tolnay Lajos, Tomcsányi László, Tompa Antal, Tódor József, Tuba János, Ugron Gábor, Uray Imre, Urányi Imre, Ürményi Bernát, Vargics Imre, gr. Wass Béla, Vállyi Árpád, Vermes Béla, Veszter Imre, Vécsey Endre, Victoris Miklós, Vikár István, Vincz Gyula, Visontai Soma, Vörös János, gr. Wenckheim Frigyes, gr. Zay Albert, Zákó Milán, Zmertych Iván, Zsámbokrethy Emil Zsámbokréthy József, gr. Almássy Imre, b. Ambrózy Béla, Amon Ede, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, b. Andreánszky Gábor, Antunovich József, Asbóth János, b. Atzél Béla, Ábrányi Kornél, Babó Emil, b. Baich Milos, Baky István, Balázs Antal, Balogh János, Barabás Béla, Baranyi Ödön, Barcsay Domokos, Barcsay Kálmán, Bausznern Guidó, Beniczky Miksa, Bernáth Béla, gr. Bethlen Gergely, gr. Bethlen Ödön, Bobula János, Boda Vilmos, Bogdán Virgil, Bornemisza István, Boros Béni, Bozzay János, Büsbach Péter, Chernel Gyula, Chorin Ferencz, gr. Csáky Kálmán, Csávolszky Lajos, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Csigó Pál, Daniel Pál, Demkó Pál, Désy Zoltán, Dókus Ernő, Drescher Ede, Eötvös Károly, Erdélyi Sándor, Ernuszt Kelemen, gr. Esterházy Kálmán, gr. Esterházy Mihály, Falk Miksa, Farbaky István, Fenyvessy Ferencz, Fernbach József, Filtsch József, Fluger Károly, Fornszek Sándor, Földváry Elemér, Francsics Norbert, Frey Ferencz, Gencsy Albert, Görgey Béla, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gutenau Károly, gr. Hadik-Barkóczy Endre, gr. Heckenast György, Hedry Lőrincz, Horváth Ádám, Horváth Géza, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Ivánovics Iván, b. Jeszenszky László, Jovanovits István, Justh György, Kaiser János, Kanimerer Ernő, gr. Károlyi Gábor, gr. Károlyi István, b. Kemény Ákos, b. Kemény Endre, b. Kemény Géza, Kemény Pál, Kende Mihály, Király Ferencz, Kiss Albert, Kiss Pál, Kobek István, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege József, Konkoly-Thege Sándor, Körösi Sándor, Kubina József, Kubinyi Géza, Kulman János, Kund Jenő, Kuzma László, Latinovics Ernő, László Mihály, Lázár Árpád, Lévay Antal, Linder György, Lits Gyula, Lónyay Géza, Luby Géza, Luppa Péter, Madarász Imre, Magyary-Kossa Géza, Majthényi István, Markovics Kálmán, Matkovits Tivadar, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Meskó László, Mérey Lajos, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molnár József.*

(A névsor olvasása közben többször megújuló zaj. Láng Lajos nevének olvasásánál felkiáltások balfelől: Gyorsabban! Nagy zaj.)

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek! Kérem a képviselő urakat, ne tessék folytonos közbeszólásokkal a szavazás menetét zavarni. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Ha méltóztatnak csendben lenni, hallani fogják. Kérem a jegyző urat, Láng Lajos képviselő úrnál folytatni az olvasást.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a névsort Láng Lajos nevénél folytatva).*

(A névsor elolvasása után).

Elnök: Következik, t. ház, a távollevők jegyzékének olvasása. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Hock János jegyző úr olvassa a távollevők

Digitized by Google

jegyzékét. *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Igen kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek csendben lenni. *(Zaj.)* Ha teljes csend lesz, teljes megnyugvással vehetjük számba a szavazatokat. *(Zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyeikre menni és csendben lenni. Méltóztassanak meggyőződve lenni, miszerint az elnök gondoskodik arról, hogy minden képviselő úr szavazata helyesen jegyeztessék fel. *(Zaj a bal- és szélsőbalon. Halljuk! Halljuk!)*

Kérem, engedjék meg, hogy én gondoskodjam a rendről; ha elmúlasztom, akkor tegyenek kifogást.

Hock János jegyző *(olvassa a névsort. Nagy Gyula nevének olvasásánál zaj és felkiáltások balfelől: Nagy Gyula már szavazott!)*

Elnök: *(Csenget.)* Bocsánatot kérek, épen ez a kérdés. Kérem a jegyző urat, tessék elölről kezdeni az olvasást Nagy Gyulánál. *(Zaj és felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Lassan! Helyre! Nem lehet hallani!)*

T. ház! Én magam sem hallom a jegyző úr olvasását. Méltóztassanak nem zavarni a szavazást. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Hock János jegyző *(folytatólag olvassa a névsort Nagy Gyula nevénél kezdve. A névsor olvasása közben folytonosan tartó zaj. Nagy Sándor nevének olvasásánál.)*

Elnök: *(Csenget.)* T. ház! Felfüggesztem az ülést; gondolom, ezt nem kívánják. *(Zaj. Felkiáltások balfelől: Tovább! Tovább!)*

A mig az elnök nem hallja, ki hogyan felelt, addig ne tessék tovább olvasni. Az én felelősségemmel jár, hogy ellenőrizzem a szavazást. Kérem a jegyző urat, Nagy Sándornál méltóztassék tovább olvasni.

Hock János jegyző *(folytatólag olvassa a névsort. Az »R« betű alatt foglalt nevek olvasása után felkiáltások balfelől: Rudnyánszky Béla nem szavazott! Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Rudnyánszky Béla képviselő úr előbb nem szavazott, most van jogosítva szavazni. Tévesen volt jegyezve, mert előbb nem szavazott. *(Folytonosan tartó zaj balfelől. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Ezt konstatálom, és kérem, méltóztassanak elfogadni konstatálásomat, hogy Rudnyánszky Béla képviselő úr most jogosított szavazni. Tessék tehát onnan kezdeni az olvasást.

Hock János jegyző *(folytatólag olvassa a névsort Rudnyánszky Béla nevénél a névsor olvasása közben ismételt zaj balfelől).*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, legyenek meggyőződve, hogy nem kívánom senkinek a szavazatát megrövidíteni.

Hock János jegyző *(folytatólag olvassa a névsort Schuster József nevénél folytatva. Gr. Almássy Imre nevének olvasásánál felkiáltások balfelől: Gyorsan! Jobbfelől: Lassabban!' Nagy zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni! *(Zaj.)* Csendet kérek!

Hock János jegyző *(folytatólag olvassa a névsort. Meltzl Oszkár nevének olvasásánál egy hang jobbfelől: Lassabban!)* Lassabban nem tudok olvasni! *(Zaj.)* Velem csak az elnök rendelkezik, és senki más! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Folytatólag olvassa a névsort Meltzl Oszkár nevénél.)*

(A névsor elolvasása után élénk felkiáltások balfelől: Egy többségünk van! Hosszantartó éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)

Elnök: Csendet kérek, t. ház! A szavazatok össze fognak számláltatni. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek, t. ház!

Számba vétetvén az eredmény, jelentem: van 412 igazolt képviselő; ezek közül az elnök nem szavazott; igennel szavaztak 96-an, nemmel szavaztak 98 an, távol volt 217 képviselő, és így, t. ház, kimondom az eredményt, miszerint harmadszori olvasásban a törvényjavaslatot a ház nem fogadta el. *(Hosszantartó éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon. Nagy zaj. Elnök csenget. Felkiáltások: Öt percz szünetet kérünk!)* Méltóztassanak csendben lenni! *(Nagy zaj.)*

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)

Elnök: T. ház, az ülést folytatjuk. Következik a napirend szerint a földmívelésügyi tárcza 1895. évi költségvetésének (Irom. 715) folytatólagos tárgyalása, és pedig ki következik?

Papp Elek jegyző: Mülek Lajos!

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Mülek Lajos: T. ház! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! (Halljuk!)*

Mülek Lajos: Midőn a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál felszólalok, első sorban kijelentem, hogy a közgazdasági jogos igények megfelelő méltatásban csak úgy részesülhetnek, ha az önálló vámterület felállításával és az idegen érdekek beavatkozásának kizárásával rendezzük úgy közgazdasági, mint kereskedelmi politikánkat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mindaddig, míg az ipari termékek tekintetében Ausztria javára a védvámos, a nyerstermények tekintetében pedig a szabad kereskedelmi rendszer felé haladunk, és míg megengedjük, hogy idegen államok termékei vámmentesen, sőt sokszor díjazva kerüljenek piaczainkra, addig közgazdasági életünk fellen-

Digitized by Google

dülését, előbbrevitelét várni nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És hiába hangsúlyozza az igen t. földmívelésügyi miniszter úr az intenziv gazdálkodást, ezen intenziv gazdálkodás legfölebb e produktumok szaporodását idézi elő, de ha azok értékesítésének eszközeiről nem gondoskodunk, ez még inkább előidézi a gazdasági czikkek árának hanyatlását. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Az 1867-es kiegyezés az alkotmányosság meghamisított czége alatt rontotta le állami önállóságunkat, de annak romboló hatása kiterjedt a közgazdasági életre is. Már maga az a két tény, hogy egyrészt fogyasztási adóink és adórendszerünk az osztrákokeival egyezők, és hogy másrészt vám- és kereskedelmi szerződést az osztrákok beleegyezése és hozzájárulása nélkül nem köthetünk, igazolja, hogy a közgazdasági élet fellendülését várni nem lehet, mert Ausztria elárasztja bennünket selejtes ipari czikkekkel, és ugyanakkor megköveteli, hogy mi a közgazdasági termények színe-javát olcsó pénzen dobjuk neki oda. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

És hova vezetett ez az eljárás? Vezetett arra a válságra, a melyről ma már hallgatni nem lehet. Az igen t. földmívelésügyi miniszter úr maga hangsúlyozta, hogy a válság megvan és az nem is múló, hanem állandó természetű, és igy azzal komolyan foglalkozni kell. Az igen t. nemzeti párt szintén hangoztatja e válság létezését, és követeli annak orvoslását is, de abban a hiszemben van, hogy ezen orvoslás a mai rendszer keretén belül, vagyis a közös vámterület mellett is eszközölhető. Azt hiszem, t. ház, hogy ebben a t. nemzeti párt téved, mert a kiegyezés óta az ország közgazdasági viszonyait mindig magyar államférfiak és politikusok vezették, és nem lehet feltételezni, hogy ezekben nem lett volna meg a jó szándék arra, hogy a mennyiben módjukban állt volna, ne vigyék az országot válság elé, vagy ha válság állt elő, azt ne akarták volna orvosolni, mert nem tételezhető fel magyar emberről, hogy saját hazájának érdeke ellenére öntudatosan rosszhiszeműleg járjon el. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* De épen az a tény, hogy a magyar államférfiakat a legjobb indúlatok vezérelték, és a végeredmény mégis a válság, igazolja, hogy magában a rendszerben kell rejlenie azon hibának, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* mely csakis az ország közgazdaságának teljes függetlenítésével oldható meg. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Épen azért az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, az ország közgazdasági függetlenségéért is küzd folytonosan, és nem adja fel ezt a küzdelmet mindaddig, a mig eredmény nem koronázza a küzdelmet, a melyet folytat. A közelmúlt igazolja is, t. ház, hogy a szívós kitartó küzdelem végtére is győzelemre vezeti a pártot. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Képtelenség még fel is tenni, hogy valaki ezen országban egyoldalú közgazdasági politikát akarna folytatni. Midőn a földmívelésügyi miniszter úr különös súlyt fektetett felszólalásában arra, hogy nem szabad egyoldalú közgazdasági politikát folytatni, hanem iparkodni kell, hogy az ipar és a kereskedelem is virágzó legyen, s hogy ez a három tényező együttes működése adja meg az ország erejét, általánosan elismert dolgot hangoztatott. Azt hiszem, ezt ebben a házban hangoztatni sem kellene, hiszen ez oly természetes elv, olyan tiszta axióma, melyet nem a földmívelésügyi miniszter úr talált fel, hanem a melyet még az utolsó fogalmazó-gyakornokjelölt is tud a minisztériumban. Sietek is kijelenteni, hogy pártomtól a legtávolabb áll az az eljárás, hogy egyoldalú közgazdasági politikát folytasson. Hiszen felszólalás történik itt, mindakét ellenzéki párt részéről, valahányszor az ipar tekintetében Ausztria túlkapásait látjuk a hazai iparral szemben. Felszólaltunk mi, t. ház, mindannyiszor, valahányszor a kereskedelmi szerződések sértőknek tűntek fel előttünk a mi kereskedelmi érdekeinkre nézve. Legyen meggyőződve a t. miniszter úr, hogy ha ő vagy kormánytársai az ipar és kereskedelem tekintetében egészséges ideákkal állnak elő, ha valóban a kereskedelem és ipar érdekeit akarják előmozdítani; nem lesz az ellenzéken egyetlen ember sem, a ki az ő oldala mellé nem állna, és az ő működését ne támogatná. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De az egyes nagyobb vállalatoknak előnyt, a nagy malmoknak őrlési engedményt és kedvezményt adni, elárasztani engedni az országot az osztrák iparczikkekkel és közgazdasági tárgyakkal: ezt az ipar és kereskedelem támogatásának nevezni nem lehet. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Méltóztassék meggyőződve lenni arról, — ha szabad hasonlattal élnem, — hogy az állam testén az ipar és kereskedelem az erőteljes kezet és lábat képviseli, de a mezőgazdaság a gyomor, mely az egész testnek az életet, az életerőt adja. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem lehet tagadni, hogy hazánk még ma erősen őstermelő állam, és ha a statisztikai adatokat nézzük, látszik, hogy a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság 62½ %-ot tesz ki. Ha ehhez hozzáveszszük a tisztán őstermeléssel foglalkozó munkásosztályt, a mely 13%-ot képvisel, tisztán áll az eredmény, hogy a földből keresi közel 76%-a az ország lakosai közül a kenyeret, és csupán a többi százalék esik egyéb keresményekre, az iparra és kereskedelemre, és csak 7% az egyéb foglalkozásokra. Ha ez igy áll, akkor nem szabad egy perczig sem megállnunk abban, hogy az ország

Digitized by Google

lakossága legnagyobb részének jólétét előmozdítsuk, és gondoskodjunk a kis és középbirtokos-osztály exisztencziájának fentartásáról, és el kell fogadnunk mindent, — még az ipar és kereskedelem részéről is támogatást nyerve, — hogy felvirágoztassék a mezőgazdaság, mert ez a talaj, melyből az egész ország életerejét meríti. *(Helyeslés balfelől.)* Ha nincs pénze a gazdának, nincs pénze az országban senkinek, az ő nyomorát épúgy megérzi a közönséges falusi iparos, mint a nagy gyáros és kereskedő. *(Igaz! a szélsőbalon.)*

S e megczáfolhatatlan tények daczára mégsem látjuk a közgazdasági érdekek védelmét. Elég rámutatnunk a legutóbbi vám és kereskepelmi szerződésekre. Az orosz szerződéssel a szállítási mizériák folytán búzánknak a legerősebb konkurrenst teremtettünk Németországban; a román szerződésben állatkereskedésünket és gabnatermésünket ütöttük jóformán agyon; az olasz szerződéssel a filloxerával küzködő, szerencsétlen borászatunkat sujtottunk le. *(Igaz! Úgy van! szélsőbalon.)* S mialatt ily szerződésekkel sujtják a gazdát, sujtják a hitel tekintetében is. Eléggé jellemzi gazdáink hitelviszonyait az osztrák-magyar banknak az az eljárása, melylyel a kereskedelmi váltókat, ha bizonytalanok is, dédelgeti, mig a birtokos-osztály váltóit, ha a legjobbak is, egyszerűen kizárja a hitelképesek sorából. Ha a gazda intenzive akar gazdálkodni, kénytelen vagy a magasabb kamatú vidéki takarékpénztárakhoz, vagy a mi aztán igazán rossz, az uzsorakölcsönhöz fordúlni, hogy boldogúlását némikép biztosítsa. Hogy ez hová vezet, nem kell bővebben fejtegetni; maguk a tények eléggé illusztrálják azt. *(Igaz! a szélsőbalon.)*

A hitelmizériákhoz hozzájárúl a börze is, betetőzve a bajokat a maga raffinériájával sokszor szédelgésre alapított üzelmeivel. *(Úgy van! balfelől.)* Sajátságos státus a státusban ez a börze. Rendesen a kiállítások előtt a legvérmesebben folyik az értékek emelkedése, s e természetellenes túlemelkedés idején az így elért eredményeket szeretik a közgazdasági élet fejlődésének természetes eredményeképen feltűntetni. Az értékek túlhajtásából rendesen válság, vagy legalább is megrázkódtatás következik be, mint ezt az utolsó amerikai kiállítás szomorú példája is igazolja. Most mi is kiállításra készülünk, s a börze-manőverek már hónapok óta túlhajtják az értékeket. Mire fog ez vezetni? Ha nem is teljes válságra, de legalább is oly állapotra, mely szomorú kihatással lesz a gazdaközönség létezésére is. Mert hogy áll a kérdés? A tőzsdénél az értékek felhajtásával a fővárosi takarékpénztárak és bankok, — tisztelet a kivételeknek — rendesen angazsirozva vannak, és az értékek mértéken felüli túlhajtása által nagy nyereségre és nagy dividendákra tesznek szert. Ha azután a börzénél beáll egy bizonyos mértékben a válság vagy a zavar, nagyon természetes, hogy ezen angazsirozott pénzintézetek kénytelenek tettük következményeit viselni, és kötelesek a börzét a zavarból kisegíteni, tehát a pénzfeleslegeket annak rendelkezésre bocsátani. Már most, ha nem áll rendelkezésre elég pénz, hová fordúlnak? Az amúgy is nyomorúltan dotált gazdaközönséghez, és attól a vidéktől vonják meg első sorban az amúgy is csekély hitelt. *(Igaz! Úgy van! szélső baloldalon.)* Ezen megvonás által a legnagyobb zavarokat idézik elő a gazdák pénzviszonyaiban. Hogy ez így van, annak példáját láttuk a tavalyi közgazdasági súlyos helyzet alkalmával, midőn a vidéki gazdák tekintélyes része a legszomorúbb viszonyok közé jutott. Hogy még szomorúbb eredményeket nem okozott, annak kulcsát csak a gazdák előrelátásában és azon a t. kormány által mindig feledett szegény vidéki pénzintézetek nagylelkűségében lehet keresni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De kérdem, mit tett az igen t. kormány azon tanúlság folytán, melyet a tavalyi börzemanipulácziókból kellett volna levonni? A felelet egyszerűen az, hogy: semmit. A börze megfékezése, a helytelen üzletek megkötésének lehetetlenítése vagy legalább is korlátozása tekintetében egy lépést sem tett előre; már pedig az olyan rázkódtatást, mint a milyen a tavalyi volt, alig hiszem, hogy kétszer ki tudn állani az ország gazdaközönsége. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azt, hogy esetleg a kolozsvári pénzintézetet épen ezen megrázkódtatás következtében nagy dotáczióval látta el, vagy azt, hogy esetleg nagyobb vállalatot létesít, hol a gazdák nyers terményeiket értékesíthessék, megoldásnak és a netaláni veszedelem ellenében védelemnek tekinteni nem tudom. Az ország hitelügyének önállósításától, ma, a kiegyezés 27. évében ép oly távol állunk, mint állottunk a kiegyezés megkötésének pillanatában. Azon közgazdasági állítólagos nagy előrehaladásban, a mit az országban észlelünk, én nem a kormány tevékenységét, hanem az ország adózási viszonyainak óriási felfokozását látom. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De még e felfokozásnak s nyereségét is végső esetben nem ez a ország, hanem azon külföldi hitelezők nyerik, kik a magyar állam papirjainak és értékeinek emelkedésével óriási osztalékot és jövedelmet biztosítottak maguknak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* S mert ezen ország legnagyobb jövedelme a külföldi hitelezőknek megy ki, és a gazdahitel képességén nem segítünk, ebből származott a közgazdasági válság, és mert a közgazdasági válság orvoslásával nem gondolunk, ebből származik

Digitized by Google

ezen közgazdasági válságnak szomorú, és ha nem gondolunk vele komolyan, maholnap orvosolhatatlan része. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Úgy látszik, hogy a kormány a gazdasági hitel czéljaira az utolsó időben mégis gondolt, legalább az utolsó napok azon eseménye, hogy egy gazdasági nagy bankot akar felállítani, erre látszik mutatni. Nem akarok ez alkalommal a bankalapítás kérdésére kiterjeszkedni, hiszen ma a részleteket, a melyek pedig főfontosságúak ily kérdéseknél, nem ismerjük. De azt hangsúlyozom már ez alkalommal, hogy ha ezen nagy banknak alapítása tisztán a fővárosi pénzintézetek bevonásával, s a vidéki egészséges pénzintézetek bevonása nélkül történik, hogy ha merkantil irányt fog követni a nélkül, hogy kizárólagos czélját, tudniillik a közgazdasági érdekek emelését és a közgazdaság mizériáinak megszüntetését tartja szem előtt: akkor e bank czélját elérni nem fogja. Ha a merkantil-rendszer, ez a dividendák rendszere, fog dominálni, úgy egyesek igényeit talán ki fogja e bank elégíteni, de az ország középbirtokosságának érdekeit előmozdítani egyáltalán nem fogja. *(Helyeslés balfelől.)* A gazdák hitelképességének emelésével kapcsolatban van a gabonaárak hanyatlásának kérdése is. *(Halljuk! Halljuk!)* Igaz, és ezt tagadni nem lehet, hogy a világkereskedelem és a forgalom a gabnaárak alakúlására befolyást szokott gyakorolni. De ha elfogadjuk a t. miniszterelnök úrnak azon nem régen hangoztatott állítását, hogy mi mindinkább közeledünk azon állapothoz, hogy terményeinket magunk fogyasztjuk el, akkor a világkereskedelemnek túlfontosságot tulajdonítani nem lehet. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ezen alacsony gabonaárak igenis összefüggésben vannak leginkább azon intézkedésekkel, a melyeket a kormány ezen áraknak mesterséges benyomására az által tett, hogy a malmoknak az őrlési engedélyt megengedi, és ez által veszedelmes konkurrenczíát csinál az ország gabonaterményeinek; ezen alacsony árak indokát látjuk azon helytelen szállítási díjakban, a melyek az ország egyes részeiben vannak, és melyek leginkább kitűnnek, ha azon irányt veszszük figyelembe, mely Ausztria és Fiume felé gravitál. Ezen gabonaárak alacsony volta alapját birja a vám- és kereskedelmi szerződésekben, a melyek az országra nézve valóságos csapást képeznek. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Föladatunk tehát, t. ház, minden teketória nélkül első sorban ezen igaztalan, jogtalan és törvény által nem indokolható őrlési engedély eltörlése. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Kötelességünkben áll a szállítási díjak helyesbítése, a helytelen vám- és kereskedelmi szerződések revideálása, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és a mennyiben károsak, azok eltörlése *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és új, az ország közgadasági viszonyainak megfelelő vám- és kereskedelmi szerződések megalkotása. Nagyon természetes, hogy ezek mellett nem szabad megfeledkezni vidéki raktárak és gabonagyüjtők felállításáról sem, de ismét nem kereskedelmi, hanem közgazdasági alapon, mert, hogy mily eredményt mutatnak fel az előbbi alapon felállítottak, legjobban mutatja a főváros példája, a mit a t. kormány a vidéken ne kövessen. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ha a gabonaárak hanyatlá ának okait vizsgáljuk, nem lehet megfeledkezni a munkáskérdésről, a ki- és bevándorlás és a telepítés kérdéséről sem. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon szomorú dolog, t. ház, midőn azt látjuk, hogy oly individiumok, a kiknek sem anyagi, sem erkölcsi alapjuk nincsen, a kikről nem tudják, honnan, hova és miért járnak-kelnek, elözönlik az ország felső részeit oly módon, hogy az ottani őslakók velök szemben már védekezni nem tudnak, és oly helyzetet teremtenek ott, hogy maholnap a felső vidék viszonyain többé segíteni nem lehet, ugyanakkor azt látjuk, hogy az ország egészséges, erőteljes népének mily nagy százaléka vándorol ki a külföldre. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Hiába mondta tavaly Sztáray t. képviselőtársam, hogy ebben haszon-tőke is van, mert ezek keresnek, takarékos népek, mert az országnak nemcsak tőkére, hanem egészséges munkáskézre van leginkább szüksége. Igy tehát, ha a lakosság arányát a szerint, a mint túlnépes, vagy gyenge népességü, helyesen megosztani akarjuk, az egyenetlenséget megszüntetni, és levezető csatornákat kell alakítani, és mert ez a czél, épen ezért szólok a telepítési kérdésről és a munkáskérdés helyes megoldásáról is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hiába megy a t. földmivelésügyi miniszter úr Hódmező-Vásárhelyre, . . .

Márkus József: Szivesen látjuk!

Mülek Lajos: . . . Meg vagyok róla győződve a magyar vendégszeretet alapján. Hiába megy oda a t. miniszter úr idegen név alatt, mert nem ott van a mezőgazdasági válság helye és a munkáskérdés. Ez az egész Alföldön megvan. *(Egy hang a szélső baloldalon: Az egész országban!)* Igenis, az egész országban. Azzal, t. ház, nem oldjuk meg a kérdést, ha valaki oda megy Szelestei név alatt, hanem ellenkezőleg, ha a miniszter úr a maga nevében, a maga hatalmával, a maga erkölcsi és anyagi súlyával megy oda, és értekezik a néppel, és ezen értekezésének eredményét javaslatok alakjában itt a házban láthatjuk, melyek a munkáskérdés

Digitized by Google

megoldására, azok helyzetének javítására vannak hivatva. Tessék gondoskodni arról, hogy a nép nyári napszám-keresménye a tél alatt ne fogyjon el czéltalanúl, hanem tél alatt is gondoskodva legyen a mezei munkások megélhetési módjáról. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagy fegyver mindenesetre a telepítés, és én azt hiszem, a mit a miniszter úr, hogy ez nemzeti és nemzetgazdasági kérdés egyaránt; csak azt sajnálom, hogy ugyanazon álláspontot nem foglalta el a t. ház tavaly, midőn a telepítési törvényt megalkotta; mert a telepítési törvény úgy, a mint az megalkotva van, theóriában igen szép, de a gyakorlati életben nagyon kevés eredménynyel fogjuk azt alkalmazhatni, *(Egy hang a jobboldalról: Miért?)* mert az eszközök, az összeg, a mely rendelkezésünkre van adva, oly csekély, hogy azzal nagy eszméket a gyakorlati életben keresztülvinni nem lehet, képtelenség. A telepítésnél tehát egész erővel és teljes erélylyel kell a kérdést fölvetni, és annak helyes megoldásával meg vagyok győződve, hogy úgy a munkásnépnek, valamint egyáltalában a gazdaközönségnek érdeke szem előtt tartatni és megvédetni fog. Legyen szabad ezúttal az igen t. kormány figyelmét felhívni nem a jövőben bekövetkező telepítésre, hanem azoknak sorsára, a kik a kincstárnál, mint úgynevezett telepesek vannak. *(Halljuk! Halljuk!)* A ki ezen telepesek sorsát ismeri, és a ki, mint én, évek óta foglalkozom velük, — de kerületemben is van néhány ily derék telepes község, — az látja, hogy milyen szomorú sorsa van ezeknek a telepeseknek. Midőn a szerződést megkötötte velük a kincstár, $1^1/_2$—2 évtized előtt 10—12 forintos búzaárakkal számoltak velök. Az adózási viszonyok akkor határozottan csekélyebbek voltak, mint ma; a társadalmi igények sokkal alacsonyabb fokon állottak akkor, mint ma, midőn közülök senkisem is tudja, hogy tulajdonképen hány czímen is van megadóztatva, a midőn 4—5—6 forintos búzaárakkal kénytelen küzdeni, és midőn jajveszéklését nem hallgatják meg, hanem ellenkezőleg a legapróbb fizetési részletekért, mihelyt lejárnak azok, kegyetlenül perlik őket, a kamatokat a tőkéhez hozzáteszik, és még ugyanazon évben kamatok-kamatjával azt tőkésítik. Ha ezt látjuk, és tapasztaljuk, hogy még az eszményi bélyeget s a perköltségeknek óriási tömegét is felszámítják e telepesek ellen: akkor elképzelhetjük, hogy minő helyzetök van e szegény embereknek! Feljajdúlnak, kérelmeznek a pénzügyi kormányzatnál, s én kérem a földmívelésügyi miniszter urat, hogy az ő panaszaikat figyelembe venni, s azokról, ha a pénzügyi kormányzathoz érkeznek, tudomást szerezni méltóztassék; meg vagyok győződve, hogy annál hálásabb, szebb és nemesebb munkát nem végezhet a t. miniszter, mint ha ezeknek a sorsát szivére veszi, azokét, a kik nem akarnak többet, mint azt, hogy azon földet, melyet véres verejtékükkel szereztek, gyermekeiknek is átadhassák. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! A helyes közgazdasági politika mindenesetre megköveteli azt, hogy olyanok vezessék, a kik a kellő szakoktatás terén szerezték meg ismereteiket, s azt hiszem, hogy már abból a szempontból indúlva ki, hogy őstermelő-állam vagyunk, már a gyermeknél kellene kezdeni s ezeket hozzászoktatni a földhöz kötött becsületes munka becsüléséhez s azon ismeretekhez, melyek a földmívelés terén érvényesülve, előreviszik az országot. Tehát már az elemi oktatásnál, ha másként nem, szemléleti úton kellene a gyermekeket megismertetni a földmívelés ismereteivel. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A középfokon, különösen a papnöveldékben s a tanítóképezdékben pedig már a gyakorlati téren kellene terjeszteni az ismereteket, és hogy betetőzhessük az épületet, nem volna szabad megfeledkeznünk a magas oktatásról sem, melyet az egyetemmel kellene kapcsolatba hoznunk. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mindaddig, a míg az egyetemen az e szakoktatásnak megfelelő osztály fel nem állíttatik, a míg e szakoktatás a maga medrébe nem tereltetik, addig nálunk a közgazdaság mezején mindig hézag lesz, melynek betöltéséről gondoskodnunk kell. Sokra lehetne még kiterjeszkedni a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalásánál: így a szőlőszetre és borászatra, az állattenyésztésre, az állategészségügyre, különösen a vízrendezésre és az adóztatásra is.

A vízrendezésre és a folyamszabályozásra már közel százmilliót költöttünk el, de ez még csak a kezdet, s hogy teljesen betetőzzük művünket, még igen sok munka vár az országban megoldásra.

Az adóztatás tekintetében is okvetlenül szükséges valamit tennünk, mert az felette furcsa állapot, midőn az ember látja annak a szegény földmívesnek a kezében azt a kék könyvet, melynek labirintusában, számtengerében valóban elvész, és sokszor a jogtalan és méltánytalan adóztatás ellen nem tud orvoslást találni, mert nem képes útat lelni és eligazodni abban az adótengerben. Vigasztal bennünket ugyan a t. pénzügyminiszter úr, hogy $^1/_2$%-ot fog engedni a földadóból. De én félek ettől. »Timeo Danaos et dona ferentes«, mert a mikor az általános jövedelmi adót, a földadót rendezték, akkor is úgy látszott, hogy azt lejebb szállították, de hozzájött a jövedelmi pótadó, mely sokszorosan felülmúlta az elengedett csekélységet.

Mindezen kérdésekre azonban, t. ház, nem terjeszkedem ki, mert meg vagyok róla győ-

Digitized by Google

ződve, hogy a t. háznak e szakmával bővebben foglalkozó, szakszerű és szakavatott tagjai e kérdéseket a kellő méltatásban fogják részesíteni. Még csak azt az egy tényt kívánom konstatálni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az 1895. évi budgetben a kiadási tételek 700 621 forinttal múlják felül az 1894. évi tételeket. De ha figyelembe veszszük azt, hogy e tárcza saját bevételeinek emelkedését 521.439 forinttal irányozza elő, kitünik, hogy a válságot mindnyájan érezzük s mindnyájan kívánjuk annak orvoslását. A t. kormány, a földmívelési tárcza javára, az egész budgettel szemben csakis 179.182 forintot vesz fel. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha már most ehhez hozzáveszszük azt is, hogy nincsen egyetlen egy tétel a költségvetésben, *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* a hol kiadási többlet ne lenne, új hivatalok kreálása, régi hivatalok jobb dotálása, a személyzeti kiadások emelése következtében, a melyek közel 200.000 forintot emésztenek fel, úgy lehetetlen elhallgatnom azt, hogy bizony-bizony a legnagyobb remények daczára is, a melyeket a földmívelési érdekek tekintetében az igen t. miniszter úr kinevezése alkalmával tápláltunk, ezen illuzió szétfoszlik, és az 1895. év is csakugyan azokban a keretekben fog mozogni, mint az 1894. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És, mert én, t. ház, hogy az országban a tarka marha létszámát emeljük, hogy a műtrágyát minél népszerűbbé tegyük, — azt a műtrágyát, a melynek métermázsája 4—5 forint, hogy a szegény ember hogy jut hozzá, nem tudom, — hogy azután intenziv gazdálkodást folytassunk megfelelő tőke és erő nélkül, én ebben megnyugvást nem látok, és miután sem ebben, sem az igen t. földmívelésügyi miniszter úr által szombaton elmondott beszédében nem találok megnyugvást, de nem találom az egész kormány működésében sem, én a költségvetést még általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Szunyogh Szabolcs!

Szunyogh Szabolcs: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy nincs közöttünk nézeteltérés abban a tekintetben, hogy Magyarországon ez idő szerint közgazdasági tényezőink között a legnagyobb jelentőséggel, a legnagyobb súlylyal bir a mezőgazdaság; hisz ez után él nálunk a legtöbb ember, ez viseli közterheinknek legnagyobb részét. Természetes tehát, hogy a mezőgazdaságnak jó vagy balsorsával közgazdasági életünknek, állami életünknek jó vagy balsorsa szoros kapcsolatban áll. De ha ez így áll, t. képviselőház, ez nem nevezhető ideális állapotnak, nem azért, mert közgazdasági életünknek rikító egyoldalúságára vall. Mindazok a nehéz körülmények, mondjuk: válságok, melyek általános okokból a mezőgazdaságra súlyosodnak, Magyarország közgazdaságát épen ezen egyoldalúságánál fogva kétszeres súlylyal érintik; és ha ez így áll, akkor felfogásom szerint, a mi közgazdasági politikánknak első és legfontosabb törekvése kell, hogy az legyen, hogy mindent elkövessen ezen aránytalanság elsimítására, és hogy közgazdasági egyéb tényezőinket is egyensúlyba hozza a mezőgazdasággal, hogy az egyoldalúságnak ezen káros hatását kevésbbé legyünk kénytelenek érezni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Magyarországon az utóbbi időkben az a nézet igyekszik magának érvényesülést kierőszakolni, hogy itt az ipart a mezőgazdaság rovására dédelgetik, sőt vannak vélemények, a melyek azt tartják, hogy Magyarországon a belföldi ipar már ki van azon erőre fejlődve, hogy meg bir a maga lábán is állani, és feladatát, mint egyik fontos közgazdasági tényező, be tudja tölteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én úgy tudom, t. képviselőház, hogy a mezőgazdaság felvirágzásának létalapja az, hogy rendelkezzék a belföldön erős fogyasztási képességgel, erős vásárlási képességgel biró piacz felett. *(Úgy van! jobbfelől.)* És úgy tudom, hogy e piacznak csaknem egyedüli, de mindenesetre leghatalmasabb megteremtője az ipar, *(Úgy van! jobbfelől.)* nemcsak azért, mert az ipar már a maga czéljánál fogva arra van utalva, hogy nyerstermelésünket, különösen a mezőgazdaság nyerstermelését vásárolja, feldolgozza és használható állapotba hozza a fogyasztás számára, hanem azért is, mert az ipar az, a mely a nép rétegeinek nagy tömegét gyűjti maga köré, mint munkásokat, oly tömegét, a mely nincsen arra utalva, hogy a mezőgazdaság után éljen, hanem igenis utalva van arra, hogy összes keresményeivel a mezőgazdaság produktumait fogyaszsza, összkeresményeit, mint fogyasztó, a mezőgazdaság javára fordítsa. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Ennélfogva, t. képviselőház, azt tartom, hogy mindazok az áldozatok, a melyeket Magyarország egy erőteljes, feladatának megfelelni képes ipar fellendítésére és megerősítésére hoz, nemcsak közvetve, de közvetlenül is mezőgazdaságunk javára szolgálnak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azt tartom, t. ház, hogy a magyar mezőgazdaságnak saját maga iránti kötelessége, hogy jövedelméből áldozatot hozzon, annak bizonyos időn keresztül tán felfüggesztésével és apasztásával is, egy ilyen erős fogyasztó piaczot teremtő ipar létesítésére.

E tekintetben előhaladt államok kulturtörténete mutatja nekünk a példát. Hiszen Angliában az agrárvámok eltörlésével, nézetem szerint, nem történt egyéb, mint hogy a mezőgazdaság hozott áldozatot arra, hogy válságban szenvedő iparát, hatalmas fogyasztó piaczát megmenthesse, s megmentse annak vásárlási és fogyasztási képessé-

Digitized by Google

gét, melynek a mezőgazdaság hatalmas fölvirágzását és fellendülését köszönhette. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Igaz, t. ház, hogy ezt az áldozatot az angol mezőgazdaság hosszú éveken keresztül megérezte a jövedelem apadásában; de az is igaz, hogy megmentette jövőjét, mert azután még sokkal energikusabb tevékenységre lett sarkalva, és a mezőgazdaság tulajdonképeni fölvirágzása és úttörése Angliában ezen időponttól kezdődött. Látjuk Amerikát, az igazi életrevalóság tekintetében a népek mintaképét, mely minden erővel arra törekedett, hogy mindenekelőtt egy hatalmas fogyasztási és vásárlási képességgel biró ipart teremtsen meg. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Hát, t. ház, én ezt tapasztalati ténynek tartom, és mindezt csak azért említettem fel, hogy kifejezést adjak annak, hogy — felfogásom szerint — közgazdasági politikánkat ezen álláspontból kell elbírálni.

Újabb időben, t. ház, egy — mondjuk — mozgalom indúlt meg azok köréből, helyesebben azok körének egy részéből, a kik magukat a mezőgazdasági érdekek képviselőinek tartják. Ezen mozgalmat, t. ház, valámint minden ahhoz hasonló mozgalmat ép azon fontosságnál fogva, melyet mi a mezőgazdaságnak tulajdonítunk, különös figyelmünkre kell méltatnunk. Keresnünk kell annak igazságát, és ha megtaláltuk s a mozgalom irányát, célját, eszközeit helyeseknek tartjuk, kell, hogy mindnyájan egy értelemben melléje álljunk. De ha azt látjuk a vizsgálatból, hogy kiindúlási pontjában, céljában és eszközeiben a mozgalom nem helyes, akkor ismét kötelességünk annak ellenállani, és azt esetleg czélszerű, czélhoz vezető irányba terelni.

Ezen mozgalom mindenekelőtt konstatálni törekszik azt, hogy Magyarország mezőgazdasági válság előtt áll, vagy talán már benne is van a válságban, és kutatva ennek okát, arra az eredményre jut, hogy ezeknek a válságos viszonyoknak közvetlen oka terményeinknek, különösen pedig búzánknak nagyon is alacsony fokra sülyedt árában rejlik, és tovább kutatva a búzaárak alacsonyságának okát, ezt ismét a kormány közgazdasági politikájának hibás és tévesztett voltában leli, és azért ostromolja ezt a politikát, és ennek révén a kormányt. Azt mondják, hogy a kormány azon politikája, melynek folytán egyes államokkal kereskedelmi és vámszerződések köttettek, melyek alapján a malmoknak őrlési kedvezmény czímén vámhitel engedélyeztetett, okozza azt a csapást, mely bennünket a búzaárak alacsonyságával ért.

Az elsőre, t. ház, csak ismétlem, — mert újat e tekintetben mondani nem tudok, de felesleges is, — hogy hiszen a román és olasz vámszerződés azon vámviszonylatokon, melyek gabonaforgalmunkat ezen államokkal szabályozzák, mitsem változtattak, azok a vámtételek vannak ma is érvényben, mint azelőtt. Tehát e szerződések közvetlen okául a búza olcsóságát tekinteni nem lehet.

Sokkal nagyobb mederben, és sokkal hevesebben folyik a vitatkozás pro et contra a másik kérdésre nézve. T. ház! A számcsoportozatok egész légiója és egész taktikája a következtetéseknek fejtetik ki e téren mindkét oldalról.

Én a számok és következtetések ezen útvesztőjébe nem akarok belejutni, t. ház, de megállok egy ténynél, melynek igazsága még eddig a vitatkozás mindkét irányában érintetlen maradt, és ez az, hogy azon búzamennyiség, mely külföldről, legnagyobb részben Romániából a magyar piaczokra kerül, a belföldi termelésnek legfeljebb 4%-át képezi. És köztudomású, t. ház, hogy minőség tekintetében a román búza a magyar búzával nem versenyezhet. Ezt a különbséget kifejezik nagyon élénken a piaczi jegyzések, hol látjuk, hogy egy, másfél, sőt néha két forinttal jegyeztetik a román búza alacsonyabban. Lehet, hogy nagyon egyszerű a gondolkozásom e tekintetben, t. ház, de én nem tudom felfogni azt, hogy ily alárendelt mennyiségű és minőségű búza a magyar búza árát befolyásolni, vagy épen lenyomva tartani képes legyen. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj és mozgás balfelől. Elnök csenget.)*

Nem tehetek róla, t. ház, egy nagyon egyszerű hasonlatot hozok fel ennek illusztrálására. Úgy tekintem a dolgot, mintha például egy marhavásárra fel van hajtva 100—150 darab jóminőségű magyar marha, mely különben tisztességes áron kelne. Egyszerre csak felhajtanak 4—5 darab hitvány hegyi riskát. Én nem hiszem, t. ház, hogy ez a hitvány néhány darab marha az árakat befolyásolhatná, melyeket különben a szép magyar jószággal el lehetett érni. *(Helyeslés jobbfelől. Nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, nem ismételve azt, hogy hiszen nekünk még nem áll hatalmunkban az, hogy gabonaárunkat a belföldi piaczon szabályozzuk; áttérek arra, hogy a búzaáraknak ez a nagy lesülyedése nemcsak nálunk észlelhető, hanem általában mindenütt a világon, a hol búza van forgalomban, s azt hiszem, hogy ez általános árcsökkenéseknek általánosak kell, hogy legyenek az okai is. Nem tudom, hogy miért kell ennek épen Magyarországra nézve specziális okait keresni? Én ezt nem értem, t. ház, és el sem is fogadom.

Ezekhez ráadásúl felemlítem, hogy egy politikai és közgazdasági napilap, mely köz- és mezőgazdasági kérdésekkel élénken foglalkozik

Digitized by Google

és mely saját érdemének tudja be azt is, hogy ez a mozgalom megindúlt, s ezen érdemének jutalmául az elismerés friss babérkoszorúját naponta felilleszti saját homlokára, s melynek élén a jelesebb vezérczikkeket Hock János, Tibád Antal képviselő urak és több jeles gazdasági szakíróink írják, *(Derültség a jobboldalon.)* mondom, ezen lap nemrég igen kiváló helyen, általános figyelmet felhívólag, egy nem érdektelen tanúlmányban keresi a búza olcsóságának okát. Ezen kutatásaiban legelőször kibillenti tengelyéből azt az eddig — én szerintem — megálló igazságot, hogy az alacsony áraknak a túltermelés, a túlkinálat lenne az oka. Kifejezetten nem állítja azt, sőt arról mélységesen hallgat, hogy ezen olcsóságnak az oka a kormánynak a vámszerződésekben kifejezett politikája, vagy hogy az lenne az oka, hogy a malmok őrlési kedvezmény czíme alatt vámhitelt élveznek. Erről az illető tanúlmány mélységesen hallgat, sőt ezt konkluziójában ki is zárja, mert azt mondja, hogy búzánk olcsóságának oka nem más, mint a különbözeti üzlettel a börzén való visszaélés. Nem tudom, t. ház, így áll-e az, vagy nem, de tudom, hogy ugyanaz a politikai és közgazdasági napilap közelebbi időben ismét egy más érdekes tanúlmányt tett közzé, a mely viszont nagyon mélységesen hallgat arról, hogy ezen búza olcsóságának okát azok a börzeüzletek visszaélései képeznék, hanem ismét csak visszatér a régi csapásra, és a malmoknak adott kedvezményt hozza fel az olcsó ár okául. Nem érzek azonban hivatást arra, hogy a búza olcsóságáról fenforgó ezen kétágú »hiszekegynek« kiegyeztetésére vállalkozzam, hanem egyszerűen csak figyelmeztetéssel élek, hogy az olyan beszéd után, a mely ma ugyanarra a dologra vonatkozólag czt, holnap azt mondja, bizony elindúlni nem tanácsos. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Egyáltalán, t. ház, nekem mindezekből az a benyomásom, hogy itt csakugyan ilyen nagy tűz mellet akarnak megsütni egy kicsi kis darab pecsenyét, és az én nézetem szerint, ez a kicsi kis darab pecsenye, az újdivatú agrárpolitika mégis csak sületlen fog maradni a nagy tűz daczára is, mert abban a nagy tűzben hiányzik az igazság hatásának átalakító ereje, mert az a nagy tűz nem egyéb, mint egy most divatra kapott gázizzó fény, *(Egy hang a szélső baloldalon: Auer lámpa!)* azbeszt világítás, melylyel szemkápráztató, vakító fényt árasztani lehet ugyan, de a mely sütésre, főzésre alkalmatlan. Nagy előszeretettel is következetesen hangoztatják azon oldalról, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a magyar mezőgazdaság gyengülőben van, hogy az, mint foglalkozás, megszünt jövedelmező lenni, és hogy ennélfogva bizonyos deposszedáló proczesszus indúlt meg. Nagyon szomorú volna, t. ház, ha ez így volna, mert mindenesetre alkalmas lenne arra, hogy kishütéséget, hitelvesztést vonjon maga után. Csak az a szerencse, hogy a mily következetességgel ezen dolgok állíttatnak, bizonyításuk ép oly következetességgel mindig elmarad; a másik szerencse pedig az, hogy ezen állítások ellen tényeket, számokban kifejezett bizonyító adatokat lehet szembeállítani. Hiszen, úgy hiszem, csak a román szerződés tárgyalása alatt történt, hogy a t. kereskedelmi miniszter úr hasonló állításokkal szemben elővette a termés-statisztika adatait, és abból mutatta ki, hogy a közelebbi évtizedekben a magyar mezőgazdaság termelése mennyire fokozódott nemcsak a művelés alá vett learatott területekben, és fokozódott nem az egyoldalúság gyarapítására, hanem a belterjesség irányában is, hogy a közelebbi egy pár évtized alatt ugyanazon területen a termésátlagok kétannyira emelkedtek.

Azt hiszem, e számok azt mutatják, hogy itt határozott béremelésről, tőkeszaporításról van szó; azt bizonyítják, hogy a mezőgazdaság, mely ily tőkeszaporítást, vagyonszerzést tud létrehozni, elgyengült állapotban nem lehet. És hogy megszűnt a mezőgazdasági foglalkozás jövedelmező lenni, — és itt megint csak ismétlésekbe bocsátkozom, t. ház — arra nézve egyszerűen egy másik tényre utalok. Utalok a haszonbérek emelkedésére. Úgy látom, t. ház, nagyon félnek ettől a túloldalon, de úgy látszik, ez való tény, és úgy látszik, hogy a való tények ott nem igen találnak kvártélyra.

Tény az, t. ház, hogy a haszonbérek emelkedőben vannak.

Felfogásom szerint a haszonbérben nem mást fizetnek az illetők, mint azon jövedelmezőséget, melyet az illető birtoktól várnak. Ha tehát a haszonbér folytonos emelkedésben van, abból, azt hiszem, mindent lehet következtetni, de azt, hogy a mezőgazdaság, mint foglalkozás, megszűnt jövedelmező lenni, következtetni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Hogy deposszedálás van, arról nem tudok; megvallom, hogy ez irányban nem kutattam, adatokat nem gyűjtöttem, de adatokat, tényeket, a melyekkel ez bizonyítható lenne, a túloldalról sem hallottunk. Hanem emlékszem arra az időre, midőn ezen deposszedálásról, a nélkül, hogy ez után kutattunk volna, fájdalom, bőséges tudomásunk volt; de akkor annak más oka volt: eredt abból a nagy gazdasági átalakúlásból, melybe a magyar mezőgazdák még az 1848-iki átváltozások folytán jutottak, midőn a földbirtokos középosztály nem tudott a változásokhoz mért hirtelenséggel a viszonyokhoz alkalmazkodni, nem volt meg benne az az életrevalóság, az az okszerűség, melyet azon válto-

Digitized by Google

zott viszonyok megkövételtek. Ebből eredt az, és kitört akkor, midőn a bizonyos ideig mégis tartó földhitel ki lett merítve. Ez deposszedálás volt annyival inkább, mert akkor a földérték egyáltalában nem állt azon a fokon, a melyen ma áll, és akkor az, a ki birtokától csakugyan kénytelen volt megválni, nem tehetett egyebet, mint hogy egy, a szerencse útjára vezető vándorbotot vett kezébe. Ha ma személyenkint vannak is deposszedálási esetek, birtokeladások, nem hiszem, hogy ez ma oly jelentőséggel birna, a mivel akkor birt. Meglehet, hogy nemzeti és társadalmi tekintetben ezek is súlyos jelentőségű tények, de azt hiszem, hogy tisztán közgazdasági szempontból károsaknak egyáltalában nem mondhatók. Felfogásom szerint a közgazdasági szervezet épen úgy, mint más szervezet, vagy gépezet, csak akkor munkálkodhatik erővel, sikerrel, ha annak minden egyes szerve és része a rászabott és általa kifejtendő teendőt tényleg ki is tudja fejteni. Nagyon hibásan cselekszik az, a ki látván, hogy valamely gépezetben a hosszas használat, vagy hibás anyagból történt előállítás folytán egyikmásik rész nem felel meg a rászabott feladatnak, előszeretetből, vagy az antiquitás iránti kegyeletből kíméli azokat a rossz részeket, és okosan csak akkor tesz, ha a használhatatlan, vagy a teendőket nem tökéletesen végző részeket új, munkaképes részekkel pótolja. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Közgazdasági életünkben, ha például egy eladás, egy birtokcsere történik, és mondjuk, az úgynevezett nemzetfentartó osztályhoz tartozó középbirtokos egyén eladja a birtokát, eladja valószínűleg azért, mert nincsenek meg azok a feltételek, sem a szakképzettség, sem az anyagi képesség, sem talán a takarékosság, a melyeknek együttes közreműködése szükséges ahhoz, hogy ma fennállhasson: közgazdasági szempontból csak előny, ha oly egyén veszi meg a birtokot, a ki érvényesíteni tudja azt az értéket, mely a birtokban fekszik, és közgazdasági haladásunknak megfelelő munkát képes előállítani. *(Helyesles jobbfelől.)* Ezzel nem akarom azt mondani, hogy szemet húnyjunk e tények előtt, hanem azt, hogy ha hiba van, azt ott keressük, a hol az meglelhető és meggyógyítható, és azt hiszem, hogy ezt törvényhozásilag, a kormány közgazdasági politikájával gyógyítani nem lehet. Azt hiszem, hogy itt a hiba magunkban, talán abban az osztályban van, a mely itt a deposszedálás proczedurájától fél. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Én azt hiszem, t. ház, összes felfogásunkban, nevelési rendszerünkben, előítéleteinkben leledzik a hiba. *(Igaz! Igaz! jobbfelől.)* Hiszen, t. ház, hogyan készítjük mi elő utódainkat, azokat, a kik idővel azoknak a birtokoknak kezelését átvenni hivatva lesznek, és hivatva lennének ott egyéni képzettségüket, szorgalmukat, tőkéjüket érvényesíteni? Hogy neveljük mi ezeket? Fájdalom, egészen a régi nyomon: keresztül járatjuk velük a gimnáziumot, azután elmennek more patrio jogásznak, megkedvelik a jogászélet gyönyöreit, talán le is teszik az államvizsgákat, bizonyos kishitűséggel abból indúlva ki, hogyha netán a földmívelésből az ősi birtokon meg nem élnek, majd megélnek a megyénél, vagy itt, vagy amott. És midőn a jogi pályát elvégezve, nem szereztek maguknak semmiféle szakképzettséget, ügyszeretetet, üzleti szellemet, a mi pedig mind szükséges volna arra, hogy a földmívelésből megélhessenek: akkor, ha ugyan sikerül őket atyjuknak könnyű szerrel hazacsábítani, vagy erőszakkal hazavinni, elmennek gazdának. *(Igaz! Úgy van! jobfelől.)*

De azt hiszem, t. ház, hogy az ilyen gazda, a ki sem szakképzettséggel, sem ügyszeretettel, sem üzleti szellemmel, de talán a takarékosság azon szelemével sem bir, melylyel birnia kellene, hogy abból a földbirtokból megéljen: ilyen gazda arra nem képes, hogy vagyonát fentartsa és gyarapítsa. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Azt hiszem, t. ház, itt nagy része van saját hibánknak is abban, hogyha a földbirtokos osztály, mint földmívelő megélni nem tud. *(Igaz! Igaz! jobbfelől.)* És igen szép tere van itt a közgazdasági érdekképviseleti köröknek, hogy e tekintetben szóval és írásban nézeteinknek egy nagy átalakúlását törekedjenek előidézni.

Azt is nagy hibának tartom, hogy nálunk még a legjelentékenyebb közgazdasági kérdések is, mihelyt felszínre kerűlnek, itt a törvényhozás termében mindjárt a pártpolitika örvényébe vonatnak bele, s így nincs meg az az egyöntetű törekvés, a mely az ilyen dolgok sikerre vezetésére szükséges volna. Hiszen ez a mai közgazdasági mozgalom is kifejezetten ellenzéki zászló alatt vitorlázott be ide, s az ellenzéknek ép azon távoli homályos köreiből került ki, melyek a közelebbi törvényhozási mozgalmak folytán a legharagosabb hullámokat verték közéletünkben. *(Tetszés jobbfelől.)* Különben is én azt tartom, t. ház, hogy a mi egyéb tekintetben sem szerencsés politikai pártalakúlásunk közgazdasági tevékenységünkre egyáltalában élénkítőleg nem hathat. A t. közjogi ellenzéknek egész törvényhozási programmja egynéhány szóból áll: »a közösügyes alapon álló kormánynak semmit!« *(Egy hang a szélső baloldalon: Helyes!)* Hát ez szerintem a tétlenség politikája, ez nem olyan politika, a mely energikus tevékenységre ösztönöz, és csak arra ösztönözhet, hogy tegyük össze kezünket, és egy szép, messze, vagy közel jövőtől — nem tudom, hogyan vélik a t. képviselő urak — várjunk

Digitized by Google

minden jót. Az ilyen politika, az a szellem, a mely ebben a politikában fekszik, egyáltalában az ellenkező hatást éri el, mint el kellene érnie azon közmondás igazsága alapján, hogy: »segíts magadon, az isten is megsegít.« *(Tetszés. Igaz! Igaz! jobbfelől.)*

A t. nemzeti párt velünk egy közjogi alapon áll, legalább szóval és írásban, sőt egyes nagyobb belpolitikai kérdésekben is — legalább ideig-óráig — velünk összetart, csakhogy ebben az összetartásban rendszerint nincs meg a kitartás. Én nem tudom magamnak megmagyarázni, sem az elvi analizis terén, sem a tárgyi más oknyomozás útján, de azt hiszem, hogy ez a t. ellenzék minden áron, és okvetlenül, velünk szemben legalább ellenzék akar maradni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Én azt hiszem, jól tudom azt, hogy nincsenek meg köztünk az ellentétet szülő nagy elvi eltérések, melyekből a válaszfal egy kormánypárt és egy ellenzék között természetszerűleg emelkedik ki. A nemzeti párt arra van tehát utalva, hogy összes tevékenységével ily mesterséges válaszfalat építsen. Csakhogy e czélra nincs raktározva kellő építési anyag, és így minden fáradságát arra kell fordítania, hogy e válaszfal építésére és dédelgetésére innen is, onnan is az anyagot beszerezze. Sokszor a válaszfal egyes égető kérdések melegénél hirtelen leomlik s aztán ez a t. párt összes tevékenységét annak újraépítésére fordítja Nem ritkán építési anyagért átmegy t. szomszédjához is. *(A szélsőbalra mutat.)* Természetesen ott nagy, erős oszlopokat, gerendákat nem adnak szivesen, nem akarják ezzel saját álláspontjukat gyöngíteni. De a nemzeti párt, mint közjogi alapon álló párt, nem is birna ily nagy teherrel járó ajándékot a maga portájára elvinni. *(Élénk derültség és tetszés jobbfelől.)* Igy csak egyes kerítés vagy szépszínű kapuczifrázatokat kap, a melyek, ha nem is erősek, de legalább nem gyöngítenek semmit, és mégis tetszetős formájúak. *(Derültség jobbfelől.)* De a t. nemzeti párt egész hadi állása, taktikája észrevétlenül a közjogi mezőkre siklik át, s összes tevékenysége az úgynevezett nemzeti aspirácziók körforgásában vész el. Nem tagadom, e körforgásban lehet különböző ütemű mozgást is produkálni, de én azt hiszem, úgy a belpolitikai, mint a közgazdasági alkotások mezején egyenesen és szabadon haladni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* E körforgás tengelye, t. ház, nem első jelentőségű, közjogi kérdéseink, intézményeink szimbolikus külsőségeiből van felállítva, melyek fontosságát én kisebbíteni nem akarom, sőt szerintem is azok czélját képezhetik bizonyos észszerű, óvatos és kitartó törekvésnek, még pedig nemcsak a nemzeti hiúság kielégítése, hanem a nemzeti önérzet fejlesztése szempontjából is; de arra nem elegendők a külsőségek, hogy egy úgy számban, mint egyénileg annyira jelentős pártnak összes tevékenységét föleméssszék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A t. nemzeti párttal — a mint a tapasztalat mutatja — mi úgy vagyunk, hogy nagy kérdésekben néha velünk vállat vetve igyekszik a kérdés kőtömegét a völgyből bizonyos magaslatra föltaszítani. De mikor már az út bizonyos részét közös erővel elérjük, akkor egész váratlanúl félreugrik, és gyermekes pajzánsággal várja, hogy vajjon hogyan üt el a nagy tömeg bennünket. *(Élénk derültség jobbfelől. Mozgás balfelől.)* Hát kérem, ez csak egy hasonlat, mely lehet, hogy unalmas. *(Élénk ellenmondás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Várják, mondom, hogy a nagy kő visszagördüljön a völgybe, a honnan elindúltunk, hogy aztán szépen ráüljenek és lábukat lógázva, felénk grimaszokat csináljanak. *(Derültség és tetszés a jobboldalon.)*

Minthogy pedig én világos adatokból, el nem tagadható tényekből azt látom, hogy közgazdasági életünk egészséges fejlődés útján van; minthogy látom, hogy a kormány közgazdasági politikája a nemzeti erő- és vagyongyarapodás terén jelentékeny sikereket ért el; mivel látom, hogy legközelebb programmjában is oly czélokat tűz maga elé, melyek csakugyan hivatva vannak közgazdaságunkat és ebben mezőgazdaságunkat jelentékenyen emelni, és végre minthogy látom, hogy azok a kérdések, a melyek közvetlenül a földmívelésügyi tárcza körében méltányolandók, e körben csakugyan kellőleg méltányolva is vannak: mindezeknél fogva én a földmívelésügyi tárcza költségvetését általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadom. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon.)*

Papp Elek jegyző: Makfalvay Géza!

Makfalvay Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a kormány pénzügyi előterjesztését halljuk, ha a magyar államháztartás bevételi és kiadási rovatait olvassuk, ha a pénzügyi feleslegektől duzzadó tárczákat látjuk, ha látjuk Budapesten és más nagyobb városokban a nagy számmal és gyorsan épült czifra köz- és magánépületeket s a tündériesen díszített vendéglőket és kávéházakat; ha látjuk a vidéken a csinos falusi lakokat és nagy táblákban zöldelő vetéseket: azt kell hinnünk, hogy Magyarország már-már a jólét tetőfokához közeledik. De ha látjuk másfelől a mezőgazdák, a kis-, közép- és nagybirtokosok számadásait, akkor látni fogjuk, hogy nemcsak tiszta, de nyers bevételük is évről-évre kevesbedik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

És ha látjuk az eddig zamatos gerezdekkel díszített, de most kopaszon meredő szőlőhegyeket; ha látjuk a kivándorlás folytán elnéptele-

Digitized by Google

nedett falvakat; ha látjuk a rongyos, de szesztől kipirult arczú falusi népet és a munkásnép fokozódó elégületlenségét; ha olvassuk a gyakori birtokváltozásokat kitüntető telekkönyveket és látjuk a folyton fokozódó telekkönyvi terheket: akkor meg kell győződnünk arról, hogy a mit a gazdák rég óta panaszolnak, a mit a lapok folytonosan írnak, a mit a kereskedelmi és iparkamarák egyre jelentenek, az szomorú valóság, tudniillik, hogy a mezőgazdaság válságban van, vagy legalább a válsághoz közeledik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Ezen szomorú baj előjelei már régóta jelentkeztek, de agyonhallgattattak, ledorongoltattak, és az utóbbi időben a választási küzdelmek és az egyházpolitikai izgalmak tengerében elmerültek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De szerintem a baj oly közeli, és a vsszély oly nagy, hogy ezeket a kérdéseket valahára napirendre kell tűzni, és onnan mindaddig levenni nem lehet, mig orvosolva nem lesznek. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mert ha helyes és méltányos, hogy a gyárosok, kereskedők, iparosok, néptanítók, tisztviselők érdekeivel foglalkozzunk, akkor helyes és igazságos az is, hogy az ország legnagyobb részének, a mezőgazdasággal foglalkozóknak panaszai elől se zárkózzunk el; *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert ha ezt teszszük, akkor bűnt követünk el az ország anyagi jóléte ellen, melynek következménye helyrehozhatatlan.

Nem kívánom én, hogy ezentúl a kulturális és nemzeti kérdésekkel ne foglalkozzunk, hanem tisztán anyagi kérdésekkel; mert hiszen, jól tudom, hogy az anyagi kérdések csak a nemzeti és kulturális kerdésekkel karöltve oldhatók meg. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Az elnöki széket b. Bánffy Dezső foglalja el.)* Ezt különösen hangsúlyozom azért, mert alig jött köztudomásra a hirlapok útján, hogy az ellenzéki pártok értekezleteiken a mezőgazdasági érdekekkel foglalkoznak, máris felhangzottak nagyszavú vádak, így különösen, hogy a nemzeti párt, elfogyván programmja, új programmot keres, továbbá, hogy mi reakczionáriusok vagyunk, osztályharczot, osztálygyűlöletet idézünk elő, miáltal a haza ellen nagy bűnt követünk el. Bűnnek nyilvánították azt, a mi a haza iránti kötelesség. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Tették pedig azt azért, hogy vagy nem volt türelmük bevárni, mit és miként akarunk tulajdonképen, s mindjárt ideges rémlátományba esnek, a mint megtudták, hogy az ellenzék akar valamit, vagy pedig azért, hogy saját lekiismeretüket elhallgattassák, a mely felébredt bennük azért, hogy az ország ezen vitális érdekét más, kevésbbé fontos és kevésbbé sürgős kérdések felszinre hozása által elhanyagolták. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! A nemzeti párt nem keres új programmot, mint Szunyogh Szabolcs t. képviselő úr gyanúsít bennünket. A közgazdasági érdekek ápolása mindig programmját képezte e pártnak, a melyért mindig derekasan helyt is állt, minden kereskedelmi és vámszerződés, vagy más, a közgazdaság érdekeit felölelő szerződések tárgyalása alkalmával. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Hogy nem elég eredménynyel, ez nem a párt hibája. Mi nem teszünk ma sem egyebet, mint azt, hogy nagyobb lévén a baj, ma erélyesebben követeljük orvoslását. Én tagadom azt, a mit Szunyogh Szabolcs képviselő úr felhozott, hogy mi e tekintetben exkluziv álláspontot foglalunk el, és hogy osztályharczot fogunk előidézni. Szerintünk az ipar és mezőgazdaság egymást éltetik és egymásra vannak utalva, Olyanok, mint a vér, mely különböző alkatrészből áll, de egészséges összetételeiben egy egészet képez, és helyes keringésével életet ad a testnek. *(Tetszés és helyeslés a baloldalon.)*

Ha már most a mezőgazdasági válság okait keresem, mellőzve egyéb fontos okokat, rátérek a legfőbbre; a többieket majd elmondom később. *(Halljuk! Halljuk!)* Látjuk azt, hogy Amerika, Ausztrália, Afrika, Kelet-India és Kanada ma már olyan óriási mennyiségű búzát termelnek, és azt közlekedési eszközeik tökéletessége és gyorsasága mellett oly gyorsan és olcsón szállíthatják az európai piaczra, hogy a nyugateurópai államok piaczáról — annyival is inkább mert ezek az államok amúgy is inkább az olcsóbb, mint a jó minőségű búzát keresik — búzánk maholnap leszorúl, annál is inkább, mert a termelésben túlprodukczió van. Nagyon sajnálom, hogy a földmívelésügyi miniszter úr beszédében a búza kérdésére nem terjeszkedett ki eléggé. Egy pillantás a statisztikai adatokra meg fog bennünket győzni arról, hogy a Magyarországtól nyugatra fekvő államok és a keleti államok közül a görög állam búzabevitelre szorúlnak, mig ellenben Magyarország és az attól keletre fekvő országok — kivéve Görögországot — kiviteli fölöslegekkel birnak. De kiviteli fölöslegekkel birnak az Amerikai Egyesült-Államok, Ausztrália, Afrika, Kanada és Kelet-India is. Ha a földmívelésügyi miniszterium adatait nézzük, azon államokban, a melyek bevitelre szorúlnak, 1892-ben a búzaszükséglet volt 122 millió hektoliter, mig ellenben a kiviteli fölöslegekkel biró államok 136 millió hektoliter búzát termeltek. Ebből esik Oroszországra 25 millió, Magyarországra 19 millió, Romániára 13 millió, az Egyesült-Államokra 50 millió, Kelet-Indiára 12 millió hektoliter. Ha a főösszegeket hason-

Digitized by Google

lítjuk össze, akkor kitűnik, hogy 1892-ben 14 millió hektoliter volt a felesleg, vagyis 14 millió hektoliter olyan búza termeltetett, a mely sem a belföldön, sem a külföldön fogyasztó közönségre nem talált.

Igaz, hogy ezek csak egy év adatai, és hogy voltak olyan évek, a mikor felesleg nem volt. Azonban az Egyesült-Államok 1866-ban termeltek 52 millió hektoliter búzát, 1878-ban ezen mennyiség már felemelkedett 149 millióra, és 1892-ben már 185 millióra, tehát 16 év alatt a termelés mennyisége megháromszorozódott. Ausztrália termelt 1879 ben 9 millió hektolitert, és 1892-ben már 12 milliót; Magyarország termelt 1877-ben 28 milliót, és 1892-ben már 51 milliót; tehát ez is majdnem megkétszereződött, A többi államok is ugyanily irányzatot mutatnak. Minthogy pedig a népszámlálási statisztika nem tanusítja azt, hogy a népesség ugyanily nagy arányban szaporodik, mint a búzatermelés, kétségtelen, hogy általában felesleg van. Ezen adatok indokolják azt, hogy búzakivitelünk különösen 1888 óta folytonosan csökken, nevezetesen a 80-as években — a nagyon kedvező 1890-ik évet már kivéve — átlag 7 millió métermázsát tett kivitelünk. Ez lassankint leszállott hat millió, és 1892-ben már négy millió métermázsára.

Nem állítom, t. ház, hogy tisztán a túltermelés az oka bajainknak; nagyon jól tudom, hogy ebben igen nagy része van a spekuláczió üzelmeinek is. Azonban, ha nem volna állandó nagy készlet búzában, — az egész világot értem —, akkor, azt hiszem, a legkörmönfontabb spekuláczió sem volna képes folyton lefelé nyomni az árakat. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* És ha már most tekintetbe veszszük azt, hogy a kivitt búzáért befolyt összeg $^1/_5$—$^1/_4$ részét képezi azon jövedelemnek, melyet Magyarország a külföldre vitt mezőgazdasági termékeiért a külföldről kap, — beleértve a lisztet, olajat és czukrot is — akkor be fogjuk látni, milyen nagyfontosságú reánk nézve ez a búzakérdés, különösen akkor, ha figyelembe veszszük, hogy egyéb mezőgazdasági termékeink ára is folyton lefelé száll, — a gyapjúnak ára alig van, talán az egy zab tartotta magát, — ha tekintetbe veszszük azt, hogy mily nehézséggel küzd állattenyésztésünk és kivitelünk, hogy a filloxera pusztítása egész vidékeket megfosztott keresetforrásaitól; hogy továbbá az élelmiszerek — hús, szesz, sör és bor — folyton drágábbakká lesznek: akkor nem mondhatja senki túlzottnak azon állítást, hogy ha ez a helyzet még évekig tart, a mezőgazdasággal foglalkozók megbuknak. *(Közbeszólás balról: A bérlők!)* Első sorban megbuknak a haszonbérlők, azután következnek a kis- és középbirtokosok. *(Közbenszólás a baloldalról: Az összes birtokosság!)*

Én azt hiszem, az utolsó órája és ütött annak, hogy ezen kérdéssel foglalkozzunk. *(Helyeslés a baloldalon.)* De hát az nagy kérdés, hogy miként segitsünk? Az igen t. földmívelésügyi miniszter úr, ha jól emlékszem, négy tételben foglalta össze a feladatot; nevezetesen, hogy többet kell termelni, vagyis a föld termőképességét fokozni, át kell menni még jobban a külterjes gazdálkodásról a belterjes gazdálkodásra, és hogy olcsóbban termeljünk és termelésünket jobban értékesítsük. Ez mind áll, a kérdés csak attól függ, hogyan oldatnak meg ezen feladatok, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* és már abban hibáztatom a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy a megoldási módokat és különösen a legfőbbet, nagyon soványan és fukar szóval adta elő. *(Igaz! a baloldalon.)* Én azt hiszem, hogy mindezek fölsorolása túlhaladná egy országgyűlési beszéd keretét, túlhaladná erőmet, azért engedelmükkel csak egyes főbb kérdésekkel fogok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ha a belterjesebb gazdálkodásra akarunk átmenni, *(Halljuk! Halljuk!)* mindenesetre sokkal inkább kell fokozni a gazdasági szakismereteket, és itt a kormányra egy igen szép hivatás vár, a mennyiben jobban elő kell mozdítania, pártolnia a gazdasági egyesületeket, a községi iskolákra és tanitóképzőkre kell figyelmét fordítania, mert a községi iskolákban tanúlnak a gyermekek Ausztráliáról, Amerikáról, a rhinoczeruszról, némelyikben még mithológiát is, hanem arról, a mi a mindennapi életre kell, hogy hogyan kell gyümölcsfát, vagy állatot tenyészteni, hogyan kell a konyhakertet ellátni, arról ugyan keveset tudnak. Azután a földmívelési iskolákat is reformálni kell, jobban, a praktikus életnek megfelelően kell azokat szervezni, *(Helyeslés a baloldalon.)* s én azt gondolom, a t. kormány már maga is meggyőződhetett arról, hogy ezek nem felelnek meg a czélnak, mert hisz a földmívesek gyermekei közül alig van köztük növendék, többnyire cselédek, és más ilyenek gyermekei tanúlnak ott, pedig nem az a czél, hogy ott gazdasági cselédeket képezzünk, a milyenek onnan tényleg kikerűlnek.

Azt hiszem, ezen adatok, melyeket a t. miniszteriumnak szintén ismernie kell, mutatják, hogy nem egészen helyes nyomon haladnak ezek szervezésével. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Az intenziv gazdálkodásra továbbá okvetlenül nagy forgó tőke szükséges; azzal pedig a magyar gazda, úgy a kis-, mint a középbirtokos, de sokszor a nagybirtokos is nem bir, és a mai viszonyok közt alig lehet arra kilátás, hogy a szükséges forgó tőkét jövedelméből szerezze meg. Még a nagybirtokos igen előnyös

Digitized by Google

feltételek mellett kap a földhitelintézetektől és más jelzálog-hitelintézetektől pénzt, de itt az a baj, hogy mire megkapja, 6—8 hónap is beletelik, mert én úgy tudom, hogy ez intézetek nem tudják zálogleveleiket értékesíteni. Nem tudom, a valuta ingadozása bir-e befolyással erre, vagy a koronajáradék konkurrenciája, de azt hiszem, érdemes, hogy e kérdéssel is foglalkozzunk, és ha kormány-intézkedésekkel lehet ezen a bajon segíteni, akkor azt meg is kell tenni. *(Helyeslés balfelől.)* De a gazdának rövid lejáratú hitele nagyon gyönge lábon áll; először is nehezen szerezhető meg, másodszor a kisgazda 8—10%-os és sokszor drágább pénzzel kénytelen dolgozni. A haszonbérlő, az meg egészen személyes hitelére van utalva, pedig az sokszor idegen megyékből megy bizonyos vidékekre és így személyes hitetlel nem is lehet birnia, s akármennyi terménye vagy instrukcziója van, arra nem kap pénzt.

Mindenesetre nagyfontosságú dolog tehát az, hogy a mezőgazdasági hitel szerveztessék; különösen a kisbirtokos részére gazdasági hitelszövetkezeteket kell létesíteni és e tekintetben a kormánynak itt segítenie kell, nem pedig bélyeg- és illetéktörvényeink ezer szekaturájával és magas tételeivel a megalakúlás elé még akadályokat gördíteni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A miniszterelnök úr — gondolom — november hó 16-án vagy 14-én tartott beszédében kilátásba helyezte a hitelszövetkezeti törvényjavaslat benyújtását.

Igen kérném, hogy ezt mennél előbb tegye meg, s igen kívánatos, hogy a kormány használja fel minden befolyását, hogy a mezőgazdasági hitelt üzletük körébe felvevő pénzintézetek létesüljenek, vagy a létezők ezen ágat felkarolják, de nem úgy, hogy tisztán a saját hasznukat nézzék, hanem hogy igazán a mezőgazdaság hasznára legyenek.

T. ház! Annak, hogy a gazda olcsóbban termelhessen, egyik fő akadálya adózási rendszerünkben rejlik, mert összes adórendszerünk egész súlyával a földbirtokra nehezedik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Igy az 1895. évi költségvetésben a földadó 34.336.000 forinttal van felvéve, s az összes kereseti adó 20,600.000 forintot tett, pedig ennek is egy részét a földbirtokos viseli.

A kinek egy talpalatnyi földje van, annak adóját meg kell fizetnie; de a vállalkozó, a ki legkönnyebb szerrel százezreket, milliókat vág zsebre, az a börze-játékos, a ki épen a termelő elleni üzelmeivel gazdagodik meg, az kibúvik az adó alól. *(Igaz! Úgy van! balfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

A kilátásba helyezett adóreformnál, a mely, már bocsánatot kérek, az előzmények után itélve, félek, hogy újabb megterheltetéssel fog járni, mindenesetre a kereseti adókat sokkal nagyobb mértékben kell kihasználni és a tőzsdejátékokat is meg kell adóztatni, a mint az megtörtént Ausztriában, és a mint a miniszterelnök úr azt kilátásba is helyezte.

De, t. ház, nem is maga a földadó a főbaj, hanem az, hogy az összes megyei és községi adók kivetési alapja túlnyomólag a földadó. A kormány azzal dicsekszik, hogy az adókat nem emeli, de mindig oly intézkedéseket tesz, hogy a megyei és községi adók emeltetnek és ezek a bűnbakok, pedig az adózónak mindegy, hogy a bal- vagy a jobbzsebéből fizet-e. *(Tetszés és helyeslés jobbfelől.)*

A kik, t. ház, a megyei és községi közgyűléseket szorgalmasan látogatják, tudják, hogy sohsem szabadúlhatnak el onnan, a nélkül, hogy valami új terhet ne kelljen megszavazniok. Egyik megyegyűlésen megszavazunk 20.000 forintot a megyei úti törzskönyvek elkészítésére, a másikon kötelezi a megye a községeket, hogy saját útjaik törzskönyvét készítsék el, a mi ismét pénzbe kerül. Harmadikon jön egy belügyminiszteri rendelet, — ezt a demografiai kongresszusnak köszönhetjük, — mely a megyét útasítja, hogy minden községgel szereztessen be 700 forinton egy gőzfertőtlenítő mosógépet. *(Derültség balfelől és felkiáltások: Tűzfecskendőket!)* Azok már megvannak, erről nem is beszélek. *(Egy hang balfelől: Ki vannak fizetve? Derültség.)* Nincsenek. Nagy ellenállásra belenyugszik a belügyminiszter úr, hogy minden járás vegyen hármat, a mi ismét a községekre 2100—2500 forint költség.

Azután jön a tanfelügyelő: hogy szűk és nem elég magas a népiskola; rögtön kell egyet építeni 10—15 ezer forinton. Azután — a magyar közigazgatás legújabb vívmánya, a szelid nyomás útján — önként elhatározzák a községek, hogy új községházat kell építeni tanácskozó teremmel és jegyzői szép lakással.

Ezt ismét elhatározzák, egészen autonomicze. De pénz nincs, és igy el kell adni a regalepapírokat, kölcsönt kell felvenni, és elfogy szépen a községi vagyon, emelkedik a község adóssága, és emelkedik óriási mértékben a községi pótadó.

Véletlenül, t. ház, kezemben van egy község költségvetése. Az úrbéri rendezéskor a község állott hét egész telekből és 24 zsellérből, ma 24 házból áll a község és ez idei költségelőirányzata 1549 frt.

Hát hová visz ez a dolog? Hisz ezt lehetetlen tovább igy folytatni. Hisz ha valakinek csökken a jövedelme, első kötelessége, hogy kiadásait csökkentse; mikor a gazda mindig kevesebbet vesz be, akkor a községi háztartás

Digitized by Google

nem kiterjesztendő, hanem megszorítandó. *(Helyeslés balfelől.)* És ez a vádam nem annyira a megyéknek és községeknek szól, hanem az igen t. kormányt illeti, mert a kezdeményezés mindig ott van, és én nem is tehetek szemrehányást a főispánnak, az alispánnak és főszolgabíráknak, hogy az ilyen kormányrendeleteket vakon keresztül akarják hajtani, mert ettől függ — természetesen a korteskedést kivéve — tisztviselői reputációjuk. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Vannak azonban még más akadályai is termelésünk értékesítésének. A mint előbb említettem, nagy akadály a nagy konkurrenczia. Én azt gondolom, könnyebben vihetnők a világpiaczra gabonánkat, ha a szállítási tarifa leszállíttatnék. Elismerem, hogy most is olcsók tarifáink, de meglehet, hogy ez annyira emelné gabonaforgalmunkat, hogy még a vasútak sem fognának ez által veszíteni. Ez mindenesetre oly kérdés, melylyel a tarifa-bizottságnak érdemes volna foglalkoznia.

Arra, t. ház, hogy a külföldi termelési viszonyokat befolyásoljuk, mi nagyon gyengék vagyunk, gyengék is maradunk. Tehát főtörekvésünket arra kell fordítanunk, hogy a belföldi fogyasztást biztosítsuk, még pedig nemcsak Magyarországot értem, hanem természetesen az egész közös vámterületet. Magyarországon előmozdítana ez mindenesetre egy helyes telepítést, és előmozdítaná, hogyha az ország különböző részein, különösen a mezőgazdasági termékeket feldolgozó gyárak, vállalatok állíttatnának fel.

A miniszterelnök úr panaszkodott, hogy különösen a külföldiek, a kik gyárakat akarnak felállítani, nem igen akarnak Budapesten túl menni. Én belátom, hogy ezeket erre kényszeríteni nem lehet, de mindenesetre azon vállalatokat, melyek a kormány kezében és üzemében vannak, lehetőleg az ország különböző részein kell elhelyezni, annyival inkább, mert akkor a kivándorlás is csökkenni fog, s ezáltal egy nagy fogyasztó közönség marad az országban.

De ha mi, t. ház, magunknak a belföldi fogyasztást biztosítani akarjuk, akkor egészségesebb kereskedelmi és vámpolitikát kell folytatni, mint eddig; akkor nem szabad megengednünk, hogy a külföldi termékek vámmentesen, vagy csak csekély pénzügyi vámokkal terhelve özönöljenek be az országba, mint ez a román, szerb, orosz és más kereskedelmi szerződéseknél történt.

Megvallom, t. ház, hogy én a szabad kereskedés híve vagyok, de ha védvámosok vagyunk az osztrák ipar érdekében, akkor legyünk védvámosok a magyar termékek érdekében is. *(Helyeslés balfelől.)* Mert ott védvámot, itt szabad kereskedelmi politikát folytatni, annyit tesz, mint egy rókáról két bőrt húzni.

Szeretném én látni, hogy tetszenék osztrák szomszédainknak, ha az iparczikkek tekintetében követnénk szabad kereskedést, és a mezőgazdasági termékek tekintetében védvámos politikát, mert ha azoknak ez nem tetszik, nekünk sem tetszik az ellenkezője. Tudom én, hogy ezeket most nem lehet megvalósítani; a szerződések által kötve vagyunk, de ezeket az eszméket szemünk előtt tartva, annak idején okvetetlenül meg kell valósítanunk. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* És ha a szabad kereskedés híve vagyok is, t. ház, mikor valamely termelési ágban baj van, megengedhetőnek tartom addig, míg a baj el nem múlik, a védvámos politikát. Hisz ezt megtették, megteszik más államok is, megtette Németország, megtette Francziaország, és megteszi a nagy szabadelvű eszmék hazája, Amerika is.

Midőn a kérdéssel foglalkozom, nem mulaszthatom el, hogy fel ne említsem a malmokat, és ennek kapcsán az őrlési engedélyeket. *(Halljuk! Halljuk!)*

A malmokat és termelőket nem szabad, mint ellenségeket szembeállítani, hiszen ezek egymásra vannak utalva, és ha a termelő ellensége lenne a malmoknak, saját jól felfogott érdekének lenne ellenségévé; mert hisz azt minden nagyobb mezőgazdasági tudomány nélkül tudja mindenki, hogy annál jobban értékesíthetjük nyerstermékeinket, mennél jobban feldolgozva kerülnek azok piaczra. Minél több lisztet őrölnek a malmok, annál nagyobb szolgálatot tesznek a mezőgazdaságnak. Nem is a termelők és malmok közötti harczról van itt szó, hanem egyes kiváltságos malmok visszaéléseiről. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Miben áll, t. ház, ezen malom-kérdés? A szövetkezett malmok ellen a termelők azt panaszolják, hogy azáltal, hogy vámkedvezménynyel behozzák a külföldi gabonát, a mi gabonánk árát lenyomják; másodszor, hogy a romániai liszttel keverven a mi lisztünket, ennek hitelét a külföldön lerontják. Ez a termelők panasza, s ezzel szemben a malmok mivel védekeznek?

Azzal, hogy minél több gabonát hoznak ők be Romániából és adják el lisztté gyártva, annál jobban használnak a gazdáknak, mert ez a gabona, mint gabona, a külföldön nem konkurrál a mi gabonánkkal. Ezt hozzák fel védelmül; másodszor pedig azt, hogy nekik okvetlenül szükségük van a romániai búzára, mert ezen olcsóbb lisztnek keverése nélkül külföldön a mi drága búzánkból készült lisztet nem tudják eladni.

A mi az első védelmét illeti, az teljesen

Digitized by Google

tarthatatlan, mert habár igaz az, hogy az a román gabona, a melyet ők, mint lisztet, visznek ki, nem konkurrál a mienkkel, de az is igaz, hogy minél több idegen gabonát hozunk be, annál nagyobb lesz készletünk gabonában és lisztben, a mit el kell adnunk, és minthogy a romániai gabona olcsóbb, a mi drágábban termelt és értékesebb gabonánk a nyakunkon marad. Csak akkor lenne a malmoknak igazuk, ha annyi lisztet lennének képesek eladni, a mennyit csak őrölni képesek; de minthogy a lisztkivitelnek is megvan a határa, kétségtelen, hogy minél több külföldi gabonát őrölnek a malmok, annál kevesebb belföldi gabonára van szükségük.

De hát, t. ház, ez a romániai búzából őrölt liszt nem is megy ám a külföldre, mert nagyon jól tudjuk, hogy a külföld csak elsőrendű lisztjeinket keresi; ennek pedig két föltétele van: a kiváló minőségű gabona és a kitünő őrlés; sem az egyik, sem a másik magában véve nem elegendő, a mi kitünik abból is, hogy most már Amerikának egy része, Dél-Oroszország, sőt Ausztrália is ép oly jó minőségű gabonát termel, mint a mienk, de lisztünket még nem tudták megverni; a mit a mi malmaink kitünő technikai berendezésének és különös őrlési rendszerének, vagyis a gries-őrlési rendszernek, ezen par excellence magyar őrlési rendszernek köszönhetünk.

De akármilyen kitünő is malmaink technikai berendezése, azt már nem tudják a malmok elhitetni, hogy rossz, silány búzából is elsőrendű lisztet őrölnek, mert ha ezt tennék, — pedig csak 10% első minőségű lisztet képesek az oláh búzából őrölni, — igazán elrontanák lisztünk hitelét; pedig lisztkivitelünk nem csökken, lisztünk hitele sértetlen. Az következik tehát ebből, hogy a román gabonából őrölt lisztet belföldön értékesítik malmaink; tudom, hogy a malmoknak őrlési szempontból szükségük van arra, hogy a kemény, aczélos magyar búzát lágyabb búzával is keverjék; hanem akkor sincs szükségünk külföldi búzára, mert hiszen terem ilyen nálunk is, például Szatmármegyében. Mert akárhogy forgatjuk a dolgot, erre nekik nincs szükségük. Azt mondják ők, hogy nekik arra mégis szükségük van. Igenis van. És miért? A nagyobb osztalék szempontjából. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon)* Hogy a malmok nagyobb osztalékra törekednek és olcsóbban akarnak vásárolni, azt magában véve rossznak nem tartom; ezt mindenki joggal megteheti, de ne menjen túl a közönséges üzleti ügyesség és leleményesség határán; állami kedvezményt adni a termelők rovására, hogy ők ügyeskedjenek, ezt hibának tartom, s azért én e vámkedvezményt megszüntetendőnek vélem. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Azt mondják a malmok és Szunyogh Szabolcs t. képviselőtársam is, hogy a nem oly nagy mennyiségben behozott gabona nem birhat befolyással a mi gabonánk áraira; nevezetesen 1891-ben bejött Romániából 970.000 métermázsa, 1892-ben 1,080.000 métermázsa, 1893-ban 1,633.436 métermázsa, tehát a mint látjuk, folytonos emelkedés mutatkozik. Megengedem, hogy ez magára a magyar gabonatermelésre nézve nem lehet határozó; de ha már, t. ház, a mi gabonánkat nyomja a külföldi verseny; ha gabonánkat nyomják a különböző spekulácziók üzelmei, ezen nyomáshoz hozzájárúl még egy harmadik nyomás is, a melyet gazdáink eszközeiknek tökéletlenségénél és természetesen kevesebb üzleti ügyességüknél fogva ellensúlyozni nem tudnak, akkor a termelő nagyon közel jut az agyonnyomatáshoz.

De tegyük fel, hogy a román gabonára a liszt keverése szempontjából csakugyan szükségük van a malmoknak, s hogy e nélkül nem tudnak exisztálni, akkor is, miután a gabona és liszt azonosságát megállapítani nem lehet, vagy nagyon is nehezen lehet, arra kell figyelni, hogy nagy készleteikkel árainkat le ne nyomják. Mert a malmok olcsó tarifa- és vámkedvezmény mellett nagy mennyiségben behozzák a külföldi gabonát, akkor azután tartózkodnak a vételtől, míg a búza ára leesik, ők várnak, és mikor legjobban leesik, akkor vesznek búzát. Hogy e tekintetben eddig mily helytelen eljárás követtetett, az kitünik a következőkből.

Az 1882. évi 30.974. szám alatt kibocsátott pénzügyminiszteri rendelet kimondja, hogy a malmoknak vámbiztosítéka visszaadatik, ha egy év alatt igazolják, hogy a behozott búzának megfelelő 70% lisztet külföldre adtak el. Arról, hogy ez az egy évi határidő meghosszabbítható, egy szó sincs a rendeletben. Az 1887-ben 27.324. sz. alatt kiadott rendelet már azt mondja, hogy egy vagy több évi kedvezmény adható, de ebben sincs szó arról, hogy az egyszer megadott határidő meghosszabbítható. Az igen t. miniszterelnök úr beszédéből megtudtuk, hogy eddig az a szokás dívott, hogy a vámkedvezményt, az őrlési engedélyt meghosszabbították, legalább azt kell következtetnem azon kijelentéséből, hogy intézkedni fog, hogy ez többé ne történhessék. Ez helyes intézkedés, de helytelen az, hogy eddig megtörténhetett. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Sőt még ez az intézkedés sem elég, mert azt képzelem, hogy egy év is elég idő arra, hogy nagy készletekkel nagy nyomást gyakoroljanak az árakra, feltéve, hogy a vámkedvezmény meg nem szüntethető, legalább arra kellene kötelezni a malmokat, hogy egy éven belül fokonként mutassák be, hogy mennyi lisztet vittek ki, és csak úgy adassék nekik a vámkedvezmény.

Digitized by Google

Van azonban termelésünknek még egy nagy akadálya: a tőzsde az ő határidő-üzleteivel. Hiszen ma azok közt, a kik a tőzsdén gabonát adnak el, legkevesebben birnak gabonával, és így könnyű érdekcsoportoknak szövetkezni, a melyek azután csak papiron létező búzatömegek piaczra dobásával lenyomják az árakat a termelők rovására. A külföldi irodalom, a külföldi törvényhozás komolyan foglalkozik e kérdéssel, ideje tehát, hogy mi is foglalkozzunk vele, nemcsak közgazdasági, hanem közerkölcsiségi szempontból is. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Mert hírlapok alapíttattak, a melyek tőzsdejátékra biztatják a közönséget, az ügynököknek egész raja járja be az országot, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és a társadalom minden osztályába beférkőznek. Ma már hivatalnokok, papok, sőt a parasztok is a tőzsde aranyborjúja köré csoportosúlnak, és természetesen, mert nem értenek hozzá, és mert a tűzhelytől távol vannak, egy pár kecsegtető nyereség után a tönkretettek légióját szaporítják. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

T. ház! Bátor voltam közgazdaságunk legfőbb bajaira rámutatni; azt hiszem, hogy ha eddig hiba történt, az nem abban állt, hogy felfujták a dolgot, hanem inkább abban, hogy azt kicsinyelték, *(Úgy van! balfelől.)* és ha Darányi Ignácz, t. képviselő úrnak, midőn e kérdéssel az általános budgettárgyalás alkalmával foglalkozott, az az orvos jutott eszébe, a ki a legkisebb torokgyuladást is difteritisznek minősíti, hogy azután nagy legyen az ő érdeme a gyógyításban, én óva intek mindenkit azoktól az orvosoktól, a kik könnyelműen járnak el a betegekkel szemben, és az igazi difteritiszt is kis torokgyuladásnak minősítik, és a kellő gyógyszert nem alkalmazva, a beteget meghalni engedik. Nem rettent vissza engem Darányi t. képviselő úrnak az a jóslata, hogy ehhez a mozgalomhoz majd a reakczionáriusok és az antiszemiták fognak csatlakozni, és kompromittálni fogják azt. Minden mozgalomban vesznek részt olyanok is, a kik nem odavalók, és azt hiszem, hogy Darányi t. képviselő urat sem tartóztatta vissza az egyházpolitikai javaslatok megszavazásától az, hogy a szocziáldemokraták és anarchisták is pártolták azokat. Mi pártzsákmányt nem akarunk a dologból; vegye ki a maga részét a munkából a szabadelvű párt is, a kormány is, és biztosíthatom, hogy jól kiérdemelt babérjait nem fogjuk irigy kézzel megtépni. *(Helyeslés balfelől.)*

Én nem kívánok mindent a kormánytól, hiszen ez lehetetlenség lenne, vegyen részt e munkában a gazda, a társadalom, mindenki, és meg kell szűnnie annak a felfogásnak, hogy a földbirtok nem egyéb, mint a megélhetésnek legkönnyebb eszköze, hogy a lóhajtás gazdai qualifikáczió. Meg kell szűnnie annak, hogy a gazda csak otthon panaszkodik, és minden hatósági intézkedést kárhoztat; a megyei gazdasági egyesületek, a megyék és községek gyűlésein pedig, a hol saját érdekeiknek leghatásosabb megvédői lehetnének, hiányoznak. Tömörülniök kell nekik, mert a tehetetlenség éhenhalása még részvétre sem jogosít. *(Helyeslés balfelől.)*

Mielőtt beszédemet befejezném, a földmívelési miniszter úrhoz fordúlok. *(Halljuk!)* Magyarország földmívelésügyi miniszterei eddig a jóakarat köveivel gyérebben vagy sűrűbben kirakott döczögős úton sétáltak, akármire volt szükség, ha még úgy meg voltak is győződve egyik-másik intézmény jóságáról, azt mondták: nincs pénz.

Eddig a földmívelési tárcza nem a dédelgetett kedvenczeknek, hanem a mostoha gyermeknek a sorsában részesült; de most az a mostoha gyermek nagyon beteg; pénznek kell lennie. Magyarországon sokra nincs pénz, de kell lennie, legyen hát erre is. Nem kívánok a beteg számára nyalánkságokat, czifra csecsebecséket, hanem kívánok gyógyszereket és az elgyengült testnek erősítő, egészséges táplálékot. *(Helyeslés balfelől.)* Ha Magyarország földmívelési minisztere jó apja, gondos orvosa lesz a gyermeknek, a ki Magyarország fejlődését minden irányban figyelemmel kiséri, ha ki fogja terjeszteni figyelmét minden tárczára, és melegen érdeklődik a földmívelésügy iránt, a mint ezt tenni más jogos érdekek sérelme nélkül kötelessége, és ha ezt teszi, akkor feledhetetlen érdemeket fog magának Magyarország felvirágoztatása körül szerezni: de ha nem teszi, működését az utókor csak két szóval fogja jelezni: tudniillik, hogy Magyarország földmívelési miniszterévé lett és volt. *(Élénk tetszés és helyeslés balfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Pap Géza! *(Felkiáltások: Holnap! Holnap! Háromnegyed kettőre!)*

Elnök: Kíván a képviselő úr szólni?

Pap Géza: Kérem a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy holnap mondjam el beszédemet.

Elnök: A képviselő úr is kívánja, hogy beszédét holnap mondhassa el. Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* A képviselő úr holnap fogja elmondani beszédét.

T. ház! Ma már a tanácskozást nem folytatjuk. Holnap reggel 10 órakor tartunk ülést; napirenden lesz a földmívelésügyi tárcza költségvetésének részletes tárgyalásának folytatása.

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

395. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 4-én, kedden,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Budapesti vígszinház részére engedélyezendő kölcsönről szóló törvényjavaslat tárgyában a 394. ülésben történt névszerinti szavazás eredményének kiigazítása (Napirend előtti felszólalás. Elnöki jelentés). — Ragályi Béla megbizó levelének bemutatása. — Közlekedésügyi bizottság jelentései: 1. a szentlőrincz-szlatina-nasiczi helyi érdekű vasút; 2. a baja-zombor-újvidéki helyi érdekű vasút; 3. az erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezése tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri jelentésekről. — Ugyanannak jelentése az esztergom-almás-füzitői helyi érdekű vasút tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri jelentésről. — Ugyanannak jelentése a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasútról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Miniszterelnök és pénzügyminiszter benyújtja az indemnity-törvényjavaslatot 1895. január—február hónapokra. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Igazoló állandó bizottság jelentése Ragályi Béla igazolásáról. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a deczember hó 3-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre?

Szederkényi Nándor képviselő úr kiván a jegyzőkönyv hitelesítéséhez szólani. Csendet kérek, t. ház!

Szederkényi Nándor: T. ház! Az imént felolvasott jegyzőkönyv a tegnapi szavazás eredményét foglalja magában, úgy, a mint azt az elnök úr kihirdette. Ez ellen természetesen észrevételem nincs.

Azonban kötelességem itt a t. ház előtt konstatálni, hogy a kezemben levő napló bizonyítása szerint — melyben a szavazók név szerint vannak beírva — azok száma, a kik a törvényjavaslat ellen szavaztak, 100, azoké pedig, a kik mellette szavaztak, 96, e szerint tényleg a többség tegnap 4 volt.

Ezeket kötelességem az itt levő napló szerint igazolni; a t. ház és a t. elnök úr dolga, hogy a jegyzőkönyv kiigazíttassék, *(Mozgás jobbfelől.)* vagy a mennyiben elégséges, a hiba a napló szerint konstatáltassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A képviselő úr helyesen mondta, nézetem szerint, hogy a jegyzőkönyv helyesen és jól van szerkesztve, a tegnapi kijelentésnek megfelelően, s ennek következtében a hitelesítés ellen kifogás nem lehet. Azonban igazat kell, hogy adjak annyiban a t. képviselő úrnak, a mennyiben áll az, hogy a »nem«-mel szavazók száma nem 98, hanem 100 volt. Magam is utána néztem az ülés után a dolognak, és úgy találtam, hogy a »nem«-mel szavazók jegyzékében, melyet Papp Elek jegyző úr vezetett, tévesen, nem volt a szavazók névsorába bevéve Kék Lajos és Pályi János képviselő urak neve. Ezért szükségesnek láttam

Digitized by Google

gondoskodni, hogy a naplóban, a tudósítóban, a hol a nevek felsoroltatnak, a tényeknek megfelelően történjék a bevezetés, és konstatálom azt, hogy ennek következtében a szavazatok közötti különbség négyet tesz ki, de a jegyzőkönyv hitelesítésére ez kihatással nem lehet.

Különben igen sajnálom, t. ház, hogy ezen rektifikáczió már ismételten mutatkozik szükségesnek, de magam, mint elnök, a felelősséget csak részben vehetem magamra; a jegyzéket vezetik a jegyző urak, a jegyzék hiteles vezetését kifogásolni nem tudom, és ennélfogva a hibát, hol van hiba, legfölebb megosztandónak vélem.

T. ház! A jegyzőkönyv hitelesíttetvén, áttérünk az elnöki jelentésekre.

Bemutatom, t. ház, Ragályi Béla, Borsod vármegye edelényi választókerületében f. évi november hó 30-án megválasztott képviselő úrnak megbízó-levelét. Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház igazoló állandó bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Molnár Antal jegyző: Gróf Bethlen Balázs, a közlekedésügyi bizottság előadója!

Gr. Bethlen Balázs előadó: T. ház! Van szerencsém a közlekedésügyi bizottság jelentéseit (Irom. 750, 751, 754) benyújtani, és pedig a szt.-lőrincz-szlatina-nasiczi helyi érdekű gőzmozdonyú vasút, a baja-zombor-újvidéki helyi érdekű vasút, az erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezése tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri jelentésekre (Irom. 707, 708, 743) nézve.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentések kinyomatását, a ház tagjai közt szétosztását, s annak idején napirendre tűzését elrendelni.

Egyúttal benyújtom, t. ház, ugyancsak ezen bizottság jelentését (Irom. 752) az esztergom-almásfüzitői helyi érdekű vasút tényleges építkezési és üzletberendezési tőkéjének felemelése czéljából a korábbi engedélyokmányhoz kiadott II. függelék tárgyában beadott kereskedelemügyi miniszteri, 709. sz. jelentésről. Kérem ennek kinyomatását, a ház tagjai közt leendő szétosztását, annak idején napirendre tűzését szintén elrendelni.

És végre benyújtom a közlekedésügyi bizottságnak a temesvár nagy-szt.-miklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló 742. számú kereskedelemügyi miniszteri törvényjavaslatra vonatkozó (Irom. 742) jelentését. Kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot és a reá vonatkozó jelentést kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni s annak idején az osztályok mellőzésével a napirendre tűzés iránt intézkedni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni, t. ház, hogy a jelentések kinyomassanak, és szétosztassanak; a napirendre tűzés iránt annak idején leszek bátor javaslatot tenni. *(Zaj. Elnök csenget.)* A temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatra vonatkozó jelentésnek az osztályok mellőzésével leendő tárgyalása iránt annak idején szintén bátor leszek javaslatomat megtenni. *(Helyeslés.)*

T. ház! A miniszterelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! Az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatot (Irom. 755) azzal a kéréssel vagyok bátor bemutatni, hogy azt előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék útasítani.

Elnök: T. ház! Méltóztatik hozzájárúlni? *(Igen!)* A beterjesztett törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni, s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház pénzügyi bizottságának. Most már, t. ház, áttérünk a napirendre, a földmívelésügyi költségvetés részletes tárgyalására. Tárgyalás alatt áll: »Központi igazgatás. Személyi járandóságok, fizetések és lakpénzek stb. 313.576 frt.«

Molnár Antal jegyző: Pap Géza!

Pap Géza: T. ház! *(Halljuk!)* A tárgyalás alatt lévő költségvetést az előttem szóló képviselő urak nem annak pénzügyi oldaláról, hanem a földmívelésügyi politika irányának megítélésére alkalmas jelenségekből vették elbírálás alá. Én is ezen eljárás után indúlva, bátor leszek egyes, a mezőgazdasági életre vonatkozó, szerintem fontos momentumokról megemlékezni, nevezetesen három dologról: a gazdasági egyesületekről, a mezőgazdasági bankkérdésről és a telepítés kérdéséről. Ezekre nézve kifejtem álláspontomat és mérlegelem azt, vajjon földmívelésügyi politikánk terén ezt a három kérdést helyesen fogják-e fel, helyesek-e azok az intézkedések, melyek e részben a földmívelésügyi kormány részéről tétettek. A mai gazdasági egyesületek, t. ház, jórészben oly érdekeket szolgálnak, a melyek, habár egyes vidékekre nagyobb fontossággal birnak is, mindazonáltal nem birják ismérvét és jelentőségét egy oly gazdasági egyesületnek, melynek mezőgazdasági életünk fölvirágozására nevezetesebb szerepet kellene játszania; működési körük oly szűk, hogy többnyire kis kiállításokra, egyes apaállatok beszerzésére fordítják figyelmüket és hiányzik az a kapocs, mely a gazdasági egyesületeket összeköti gazdasági életünk legalsóbb rétegével, a mezőgazdasági kisgazdákkal, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* a kiknek tulajdonképen első sorban lenne szükségük arra, hogy a gazdasági egyesületek által elért eredményekből okúlva, egy magasabb gazdasági irányt, egy új rendszert, a mezőgazdasági élet terén felmerülő újításokat saját hasznukra és javukra

Digitized by Google

fordítsák, a kiknek különben nem nyújtatik mód és alkalom arra, hogy mindezekről, a gazdasági életük emelésére jótékony hatással biró momentumokról maguknak tudomást szerezhessenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha figyelembe veszszük azt, t. ház, hogy Magyarországon a szabad forgalmú birtok 34%-a olyan, a mely 30 holdon alúli kisgazdák tulajdonában van, és ehhez még hozzáadjuk, hogy a 30 holdtól 200 holdig terjedő birtok 16%-át teszi ezen szabad forgalmú birtoknak, előttünk áll Magyarország gazdaságilag művelhető területének egy oly jelentékeny része, a mely mindenesetre megérdemli azt a figyelmet, hogy egy oly belterjes, észszerű és czéltudatos gazdálkodás folytattassék rajta, a mely egész gazdasági és közéletünkre jelentékeny és nagy behatással birjon. A földmívelésügyi miniszterium által elfogadásra benyújtott és tényleg elfogadott, a mezőgazdasági és mezőrendőrségről szóló törvényjavaslat nem foglal magában intézkedést arra vonatkozólag, hogy a mezőgazdasági egyesületek újonnan szerveztessenek, rekonstruáltassanak, de az ezen törvény végrehajtása tárgyában kiadott miniszteri rendelet 118. §-a már érinti ezt, és megemlékezik arról, hogy lesznek vármegyei, gazdasági egyesületek, a melyekben az alispán bizonyos esetekben mint felvilágosító és tanácsadó közeg fog működni. Én azt hiszem t. ház, hogy a végrehajtási rendelet ezen említett szakaszában jelzett egyesületek a megyei gazdasági egyesületeknek működését át fogják venni, és ezeknek minden kötelezettségei és terhei azokra fognak áthárúlni; átveszik a gazdasági élet terén azon szereplést és működést, a mely ma a megyei gazdasági egyesületeket megilleti. És erre, t. ház, tényleg nagy szükség van, és e nagy szükség folytán az új törvény rendelkezései által egy oly ismérvvel fog birni jövőben a gazdasági egyesület, *(Halljuk! Halljuk!)* a melynek hiánya ma lehetetlenné teszi azt, hogy a megyei gazdasági egyesületek hasznosabban, jelentőségteljesebben működhessenek. Ez abból áll, hogy jövőben az említett törvényjavaslat ismerni fog járási, gazdasági bizottságokat, a melyeknek működési körét, ügyrendét és hatáskörét részletesebben szabályozza, s mely összekötő kapocs lesz a kisgazdákkal. Kiadatott egy minta-alapszabály tervezet, a mely magában foglalja úgy ezen járási bizottságok, mint a megyei gazdasági bizottságok szervezetét és körét és mindazt, a mit én ma a mezőgazdasági egyesületektől elvárnék, s a mi — fájdalom — talán az ország egyes vidékein sikerűl, de igen ritkán a teljes eredménynyel. Hogy mi a czélja a mezőgazdasági egyesületnek, t. ház, azt a mintául küldött alapszabály-tervezet pontosan és czélszerűen írja körül. Az magában fogja foglalni mindazon mezőgazdaságunkat érdeklő ügyeket, melyek Magyarország gazdasági tevékenységében elsőrendű szerepet kell, hogy játszanak. És ez nevezetes momentum, mert hiszen az a kis parasztgazda, a ki faluja határán túl csak igen ritkán szokott kimozdúlni, sohasem bírhat oly magasabb gazdasági nivóval, mely őt oly ismeretek birtokába helyezze, a melyekre gazdasági élete fejlesztése és előbbrevitelére a mai gazdasági körülmények között elodázhatlan szüksége van. A kis parasztgazdának fogalma sincs arról, hogy a technika terén elért vívmányok milyen új gazdasági eszközöket, gépeket adnak a mezőgazdák rendelkezésére, hogy a gazdasági élet terén kisebb rezsivel nagyobb eredményeket érhessenek el. S kérdem, hol nyujtatik mód és alkalom arra, hogy ezekkel a kis parasztgazda megismerkedjék? Ma sehol, de jövőben mód fog nyujtatni olykép, hogy az ily megyei gazdasági bizottságok által a járási bizottságok, és ezek által közvetve a paraszt mezei kisgazdáknak módjában lesz ezen gépek megismerése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Vannak ma is ezen gazdasági egyesületeknek kisérleti telepei, és kérdem, van-e a háznak egyetlen oly tagja, a ki azt meri állítani, hogy az ezen kisérleti telepeken elért eredmények a parasztgazdák saját javára fordíttattak; tudomásukra hozatott-e, hogy a kisérleti telepeken elért eredmények ma hasznosan fordíthatók az ő előnyükre? És mi volt ennek oka? Az, hogy hiányzik az összekötő kapocs a mezei gazdasági egyesületek és a kisgazda közt. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ezen is segíteni fog a járási közgazdasági bizottság, mely jövőre az összekötő kapcsot fogja képezni. Ott van számtalan esetben a kisgazdának — hogy úgy fejezzem ki magamat — élhetetlensége gazdasági szükségleteinek beszerzésénél, eladásánál, a munkások viszonyainak és szükségleteinek megismerésében. Ki teljesíti ezt ma? A gazdasági egyesületnek kellene teljesítenie, de nem teljesíti oly mérvben, a minőben azt jövőre teljesíthetni fogják a megyei és járási bizottságok. Birnak-e ma kistermelő-gazdáink, kik állattenyésztéssel foglalkoznak, kellő tájékozással, hogy milyen a vámintézmény, milyen az eltiltott állatkiviteli intézmény? Nem, mert nincsenek meg azon orgánumok, a melyek a jó, törekvő gazdát képessé teszik arra, hogy mindezen ismereteket elsajátítsa. De ezenkívül van még a gazdasági életben előfordúló számtalan oly feladat, a melyeket a gazdasági egyesületnek kellene teljesítenie, de ezt nemcsak az akarat hiánya, hanem a szervezeti rendszer hiánya is legtöbb esetben lehetetlenné teszi. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Ez a haladás, mely az említett intézmények életbeléptetése által jövőben remélhetőleg elő

Digitized by Google

fog állani, olyan momentum, mely lehetetlenné teszi, hogy ha igazságosan ítéljük meg azokat a cselekményeket, melyek a földmívelésügyi miniszterium részéről ez irányban tétettek, hogy ne adózzunk elismeréssel nemcsak a jóakarat és jóindúlat iránt, melylyel ezen kérdést tárgyalták, hanem a kérdésnek praktikus befolyása szempontjából.

Fontosnak tartom különben még azt, hogy akkor, mikor a földmívelésügyi miniszter úr részéről ily életbevágó és nevezetes intézkedések tétetnek, ne hagyassék figyelmen kívül egy dolog. Ma léteznek és egyes vidékeken virágoznak az úgynevezett ismétlő iskolák. Ezek lennének felfogásom szerint azok a helyek, a hol egy haladottabb korú férfi, ismeretei tudatában, komolyabban fogva fel a hallottakat, saját anyagi érdekében hasznosabban fordíthatja az elsajátító ismereteket a maga javára, és ezek szolgálhatnának jövőre a kis- és parasztgazdának felvilágosítással arról, hogy mit jelentsenek e járási, megyei bizottságok, mily értékkel birnak azok, mennyiben szolgálják a parasztgazda érdekeit, hogy oly korban ismervén meg ezen egyesületek jelentőségét, hogy ezeket később a maguk hasznára eredményesebben fordíthatnák, *(Helyeslés jobbfelől.)* de, t. ház, magában a puszta szó és okoskodás nem elegendők arra, hogy gazdasági életünkben új lendületet hozzunk be, ma, a mikor arra kell törekednünk, hogy a gazdasági életben egy belterjesebb, intenzivebb gazdasági rendszerhez fordúljunk, hogy ugyanazon területnek több produktuma által kiegyenlítsük a kevesebb árkülönbözetet, mely a leszállított gabonaárakban nyilvánúl. T. ház! Ehhez pénz szükséges. Az én felfogásom szerint nagyon helyes és nagyon czéltudatos irányú, közgazdasági életünkben fontos szerepet játszó momentum az, a miről a földmívelésügyi miniszter úr is beszédében megemlékezett: egy nagy országos gazdasági — ha úgy tetszik — agrárbanknak a létesítése.

Ezen országos gazdasági bank birjon mindazon ismérvekkel, melyek lehetővé teszik azt, hogy olcsó és könnyű módon szerezhessen pénzt az a kisgazda, a ki ma csak nagy áldozatok árán, nagyon terhes és bonyolúlt módon tud pénzt szerezni. De nem elég, hogy legyen az országban egy agrárbank, hanem szükséges, hogy ez a bank birjon a vidékeken olyan fokusokkal, a melyek körül csoportosúlva, a pénzhiányban szenvedő munkás paraszt egymással szövetkezve, rövid úton pénzt szerezhet, és beszerezheti azon eszközöket, a melyekre gazdaságának kiegészítése czéljából szüksége van. Mi teszi most drágává a pénzt? Mi teszi azt, hogy a parasztgazda fekvő ingósága után egyáltalán pénzhez nem juthat? Két dolog teszi a pénzt drágává: először a közvetítés, másodszor a járatlanság és tudatlanság, a melylyel a gazda a pénz szerzése körül eljár.

Ezt a két dolgot kell leküzdenünk. S leküzdhetjük azzal, ha nem mindjárt vidéki, kis agrárbankokat létesítünk, hanem a fővárosban központi bankot alakítunk, a melynek az ország különböző vidékein lennének talán közvetítő hivatalai, ha nem is mindjárt bankjai, a melyek később bankokká nőhetik ki magukat, a melyek lehetségessé teszik azt, hogy a kis parasztgazda ügyvéd és megbizott közbenjötte nélkül, személyes érintkezéssel szerezhesse be azon szükséges adatokat, a melyek őt pénzhez jutásában elősegítik.

Ezáltal, t. ház, ha módot nyujtunk arra, hogy a mi kis parasztgazdáink pénzzel végezhessék a mezőgazdasági munkát, a melyre szükségök van gazdaságuknak emelése és intenziv fejlődése érdekében: akkor el fogjuk érni azt, hogy azok a kis parasztgazdák, a kik ma a nehezebb gazdasági viszonyok mellett alig képesek megélni abból a mi van, egy belterjesebb intenzivebb gazdálkodás mellett, a melyre a szükséges eszközöket részükre juttatjuk, megteremthetik a módot ahhoz, hogy a jövőben sokkal könnyebben meg tudjanak élni. Mert utóvégre azzal számolni kell, és nem szabad magunkat áltatnunk azzal, hogy a jövőben gazdasági életünkben virágzó korszak fog bekövetkezni. Ezt nem hiszem. Helytelen lenne a diagnozis, a melyet felállítunk, helytelen az orvosság, a mely a jövőben javúló helyzettől várja a gyógyúlást. Itt a tényekkel szemben csak egy módja van a segítségnek: és ez az intenzivebb gazdálkodás rendszere. *(Úgy van! jobbfelől.)*

E pénzintézeteknek a gazdasági jelentőségén kívül van nagy politikai hordereje is. Nem akarok egy hazai pénzintézetet sem megsérteni, de vannak itt, a kik tudják, hogy a ma létező agrár-bankok sokszor a nemzetiségek eszközeiül használtatják fel magukat, még pedig nemcsak ott, a hol székhelyük van, hanem kezük sokkal messzebbre nyúlik. E befolyás ma csak kis ér, de később oly erős lánczokkal fűzheti magához azokat, kik ott vagyonilag érdekelve vannak, hogy e bankok, ha még ma nem is birnának oly nagy politikai jelentőséggel, — pedig ma is birnak, — jövőre mindenesetre megszereznék azt. Ennek csak azzal vághatjuk útját, ha bizonyos nagy bankintézeteknek vidéken is volnának kisebb közvetítőik, úgy, hogy parasztgazdáink ne volnának kénytelenek a pénzt az eddigi modon és helyről beszerezni.

T. ház! Tegnap Mülek Lajos t. képviselő úr foglalkozott a telepítés kérdésével. Bár szomorú szívvel ecsetelte a telepesek anyagi helyzetét, még sem akart elismeréssel adózni a föld-

Digitized by Google

mívelésügyi miniszter által követett politikai iránynak. Mérlegelhette volna legalább azon törvényjavaslat súlyát, mely a közelmúltban tárgyaltatott e házban és épen azokon a nyomorúlt viszonyokon akar segiteni, melyeken oly keservesen sírt tegnap.

Az új telepítési törvény egy tételes törvény által nem szabályozott állapotnak, törvényben körülírt nagyfontosságú intézmények által való szabályozását foglalja magában. Mert, ha nézzük, mik okai a múlt telepek sanyarú helyzetének, ez okokat épen azon intézkedések hiányában találjuk, melyeket az új törvény tartalmaz. Védi az egyrészt a telepesek, másrészt a telepítők érdekeit, még pedig úgy, hogy egyiknek is, másiknak is jogait épségben tartja. Ha tehát törvényhozási úton intézkedés történik a múlt állapotok javítására, még sem fordúlhatunk váddal azok ellen, a kik e helyzet javításán törekszenek. Én örömmel üdvözlöm a földmívelésügyi miniszterium intézkedéseit, kivált a telepesek szempontjából, a kik ezáltal megvédetnek jogaikban. Megvédetnek kivált oly dolgokban, melyek azelőtt elvágták a telepesek életerejét, tudniillik a telepesek fizetési kötelezettségeire vonatkozólag, s melyek az új törvényben mind szabályozva vannak.

Mert mi volt fő megölő betűje a régi telepítési intézménynek? Két dolog. Először a nem elegendő nagyságú telepes területek kiosztása, másodszor, — és ez a legnagyobb az én felfogásom szerint, a ki telepes községek közt élek, ki ismerem ezen telepes községek minden ügyét-baját, — hogy a telepítés első évétől kezdve súlyos fizetési kötelezettségekkel terheltettek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ezen segít az új telepítési törvény, és ha semmi más nem lenne benne, csak azért a két intézkedésért is elismeréssel kellene adóznom, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert meghatározza, hogy jövőben a telepek mily arányban és mily nagy területekben oszthatók ki, és igen nevezetes intézkedést foglal magában, azt tudniillik, hogy újonnan telepített helyeken a községi lakók két évig, tehát a legnehezebb időn belül a telepváltság fizetésének kötelezettsége alól felmentethetnek. Ez igen nagy jelentőségű momentum, mert az első években felgyülemlő teher volt később megölője az egész telepes intézménynek. *(Igaz! a jobboldalon.)*

Igaz, hogy ez a telepítési kérdés nagyon nehéz kérdés, és kétoldalú fegyver, a melylyel helytelenül élve, több gazdasági kár okozható, mint gazdasági haszon. Magyarországon, hol annyi ezer a munkáskéz, és egyes vidékeken oly kevés a földterület, hogy ott többé szerezni nem lehet, tömegesen árasztják el mindenfelé az országot azon kívánsággal, hogy új telepeket kapjanak. Ez sok esetben indokolt és helyes, de óvatosan kell elbánnunk ezen kérelmekkel, mert sok esetben a sok munkáskéz a gazdasági élet fejlődésére hátránynyal van, és viszont felette sok munkáskéznek elvonása a gazdasági életnek más oldaláról ép oly káros következményeket vonna maga után.

Most, mikor a telepítés kérdéséről megemlékezem, kötelességet teljesítek akkor, mikor több, kerületembeli szegény munkás embernek érdekében kiosztott kincstári birtokért a kormánynak köszönetet mondok; köszönetet azon munkás emberek nevében, kik a magyar államnak hű alattvalói, de elszegényedett és munka hiányában elcsenevészett nép, kiknek megadatott a lehetőség arra, hogy a jövőben, mint gazdasági tényező, oly vidéken működhessenek, hol nemzetiségi hivatást is teljesítenek. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Kétszeres köszönetet mondok a kormánynak azért, mert elébe helyezte ezeket a szegény nyomorúltakat egyes magánosoknak, kik szintén ezen kincstári birtokot megszerezni igyekeztek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nem akarom a t. ház figyelmét továbbra igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk!)* és nem akarok én is belebonyolódni abba a ma már túlságosan előtérbe tolt buzaár-kérdésbe; az úgy is a t. ház érdemesebb és hozzáértőbb tagjai által eléggé meg lesz vitatva, csupán azon meggyőződésemnek adok kifejezést, hogy azok az óvszerek, melyeket én a búzaárak emelése mellett felhozni hallottam, nem győztek meg engem arról, hogy az általuk jelzett irány helyes, hogy egy védvám-politikai irányzat a mi búzaáraink emelésére előnyös hatással lenne. Nem győzött meg pedig azért, mert az én tudomásom szerint mi kivitelre termelő ország vagyunk, nagyon kis jelentőséggel birunk a világ piacz-árainak megállapításánál és a világpiacz-ár egyenlegét semmiféle vámpolitika által javunkra előnyösebbre változtatni nem vagyunk képesek. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Miután elmondottam volna azokat, a miket a t. ház figyelmébe bátorkodtam ajánlani, röviden kijelentem, hogy a földmívelési tárcza költségvetését elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Papp Elek jegyző: Bernát Béla!

Bernát Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A földmívelésügyi miniszterium költségvetése nem felel meg azon igényeknek s követelményeknek, melyekkel jelenlegi közgazdasági bajainkat orvosolni lehetne. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A kormány maga beismeri, hogy a közgazdaság ezen ága betegségben szenved, csakhogy igyekszik annak kisebb jelentőséget tulajdonítani, s ezen baj forrását rajta kívül álló körülményekkel kapcsolatba hozni, s így a felelősséget magáról lerázni. *(Úgy van! a baloldalon.)*

Digitized by Google

Elvártuk volna a miniszter úrtól, hogy az általa is elismert mezőgazdasági válság megszüntetésére egy nagyszabású közgazdaságpolitikai programmot terjeszszen elő, a mit azonban nem tőn, s a válság okául a tengerentúli gyarmatosítás óriás haladását, a vasutak, s közlekedési eszközök rohamos fejlődését, s a technikai vívmányokat sorolja elő. Azon kérdéseket pedig, a melyek a mezőgazdasági politikával szoros összefüggésben állanak, egy szóval sem érinti, pedig épen azon, a miniszter úr által is hangoztatott helyes elvnél fogva, hogy a mezőgazdaság, ipar s kereskedelemnek nem szabad egymással szemben állniok, hanem egymással karöltve kell járniok, már ez elvnél fogva kell a mezőgazdaság felvirágoztatása érdekében is mindent megtenni, hogy a harmónia meg ne zavartassék.

Mikor a búza ára 5·50—6 frt, s mikor a termények alacsony ára mellett az adó ily nagy, s mikor a mostani mostoha viszonyok mellett a földmívelő megélni is alig tud, ezen bajok gyökeres orvoslást igényelnek, s azon állapotok, melyek a fent nevezett egységes működést a mezőgazdaság hátrányára megzavarják, rendezendők.

Ha már most azt látjuk, hogy a mezőgazdaság pang még ott is, hol a birtokok jövedelmezőségét súlyos elemi csapások nem tették tönkre, mit szóljunk akkor a borászat, szőlészet pangásáról, s azok helyzetéről, a kiknek birtokuk szőlőből állott, s a kik a filloxera pusztításai által nemcsak jövedelmüktől, hanem vagyonuktól is elestek, s ez által az ország is egy jövedelmező közgazdasági ágat vesztett el.

E téren a kormány részéről eddig a legnagyobb könnyelműséggel, megbocsáthatatlan mulasztásokkal találkoztunk. E téren is mindenütt halljuk a jóakarat hangoztatását; könyörgésre a népnek adnak egy pár rossz amerikai vad vesszőt, s egyes szövetkezeteknek s egyleteknek kisebb mennyiségű pénzsegélyt, de ebben nem sok a köszönet, mert a kisbirtokosnak nem áll rendelkezésére azon pénzösszeg, melylyel talaját felrigolirozhatná, s a kapott vesszőt kellőleg elkészített talajba kiültethetné, de nincs meg a kellő hatályos ellenőrzés sem, hogy a kapott vad vesszők megfelelő talajba ültettessenek ki, s a nyujtott segély szakszerűleg, s czélirányosan felhasználtassék, miért is az állam vagyona apránként elkallódik a nélkül, hogy ezen intézkedés eredményre vezetne, s az ügynek hasznára válnék.

A miniszter úr nyilatkozata szerint tizenhárom év alatt a filloxera elleni védekezésre tíz millió fordíttatott.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Két millió!

Bernát Béla: Bocsánatot kérek, az újságban a miniszter úr beszédében tíz millió van. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Bernát Béla: Csakhogy ennél figyelembe veendő, hogy mennyi kallódott el minden eredmény nélkül. Igy a többek között a paulisbaraczkai ojtvány-telepen az 1892-ik évben a Maros vizének kiöntése a zárszámadások tanusága szerint 139.200 forint hiteltúllépést, és veszteséget okozott.

A kormány programmjába a szőlők regenerálását felvette; jelesen a miniszterelnök úr még 1892. évi november 21-én, midőn programmbeszédét bemutatta, úgy nyilatkozott, hogy »komoly feladatunkat képezendi a mezőgazdaság minden ágazatának czéltudatos fejlesztése, az elpusztult szőlőbirtokoknak regenerálása«. S mit tapasztalunk? Azt, hogy ezen igéret teljesen meddő maradt, mert míg kiválólag ezen czélra 1893. évre csak 225.000 forint, ez évre pedig 236,000 forint, tehát 11.000 forinttal lett több a költségvetésbe felvéve. Ezen összeggel pedig a szőlők regenerálását keresztül vinni nem lehet.

Megemlítem továbbá azt is, hogy Tokaj-Hegyalja lakossága nevében egy emlékiratot adtam be még 1893. évben novemberben ő Felségéhez, a képviselőházhoz és az összkormányhoz, a mely memorandumban ki lettek fejtve mindazon eszközök, s módok, melyek a szőlők regeneráczióját előmozdítására szükségesek volnának. A képviselőház az ebben foglalt eszméket 1894 április 21-én elfogadta, s pártolólag az összkormány kiadta, s úgy vagyok értesülve, hogy ő Felsége is a legmagasabb kézjegyével ellátva, ezt a kormánynak kiadta.

Igy a kormány szándékai a szőlők regenerációját illetőleg nem voltak őszinték s a tett igéretek csak arra valók voltak, hogy a közvélemény félrevezettessék, mert különben igyekezett volna ezt hathatós eszközökkel a kijelölt módon keresztülvinni, s akkor nem vett volna fel a költségvetésbe e czélra csak 236.000 forintot.

Egyébként reménylem, hogy a miniszter úr beszédében e szőlők regenerálására kilátásba helyezett igéreteit hatályosabb eszközökkel végre is fogja tudni hajtani. *(Helyeslés balfelől.)* Beszédében a miniszter úr érinti, hogy Tokaj-Hegyaljára mintatelepek állíttattak fel. Helyesen történt, csakhogy ezeket szaporítani kellene, így például Mádon, a hol daczára, hogy erre nézve igéretet is kaptam, ilyen mintatelep mai napig sem lett felállítva.

Ezen bevezetés után felsorolni óhajtom mindazt, a mit a szőlőszet fejleszztése érdekében megvalósítandónak tartok s már előre is jelezem, hogy a szőlők regenerálására kamat

Digitized by Google

nélküli előlegeknek országos alapból leendő kiutalása tárgyában egy határozati javaslatot leszek bátor benyújtani. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Nincs kétség az iránt, hogy a mai szőlőmívelés a réginél intenzivebb munkálkodást s igy sokkal több szakértelmet s anyagi eszközöket igényel, mint ez a régi szőlőmívelésnél volt.

Szükséges legelőször a talajviszonyok helyes megismerése, különösen szükséges a talaj mésztartalmának meghatározása s fizikai szerkezetének megállapítása.

Tudvalevőleg az amerikai alanyok oly talajban, hol mésztartalom létezik, nem igen díszlenek. A legtöbb amerikai szőlőfajra legkedvezőbb a mély, laza s könnyen átereszthető talaj, a hol kevés a szénsavas mész, sok a humusz s kovasav; igy egy franczia szakember egy ily talaj összetételét úgy határozza meg, hogy 100 súlyrészben van 65.000 agyag, 27.500 homok, 7.273 rész mész.

Az 1893. évi montpellieri szőlőszeti kongresszuson el lett fogadva, hogy a riparia csakis gazdag, termékeny, laza, mély és kevéssé meszes talajokban ültetendő. S ugyancsak ez évben a lyoni és bécsi szőlőszeti kongresszusokon tárgyalva lett, hogy a riparia csakis oly talajban díszlik, a mely kevés mésztartalommal bir; míg a solonis faj 20% mésztartalommal biró talajban is díszlik, a száraz s nagyobb perczenttel biró mésztartalmú, sovány talajban pedig a ruprestris monticola való.

A mésztartalommal biró talajban legjobban díszlik az úgynevezett berlandiéri faj, csakhogy ez nincs eléggé kipróbálva. Igen fontos még az is, vajjon az amerikai alany van-e nemessel ojtva, vagy nem, mert lehet, hogy mint vad vessző díszleni fog, de ha nemessel beoltatik, klorozisba esik s elpusztúl.

Ezekből csak az a tanúság, hogy különböző talajviszonyainknál és talajunk mésztartalmánál fogva a talajvizsgálat a szőlőültetésnél főfontosságú tényező s legelsőbben talajunkat kell ismernünk, ha a szőlő betelepítésénél biztos eredményt óhajtunk elérni.

Hivatalos talajvizsgálatok nem eszközöltetnek s a birtokosságnak nincsen hozzáférhetővé téve, s a nélkül, hogy talaját megvizsgálná, beültéti a vett, vagy kapott amerikai alanyfajokat, s ha az be nem válik, nemcsak pénze vész el, de még kedve is elmegy a szőlő regenerácziójától.

Nem lehet tehát azt elnézni, hogy a különben is teljesen elszegényedett lakosság foglalkozzék még a kísérletezésekkel is, kell, hogy ez állami feladatot képezzen; szükséges különösen egyes jelesebb borvidékeken ily vegykisérleti állomásoknak felállítása, hogy községenkint az egyes szőlőtalajoknak mésztartalmát s fizikai szerkezetét meghatározzák s a szőlőbirtokosoknak útmutatásúl szolgáljanak. *(Helyeslés balfelől.)*

Nincsen továbbá egy központi kisérletezési szőlészeti intézetünk, a hol mint példáúl Franczia-országban a montpellieri intézet, az egész ország összes viszonyaira való kisérletezések eszközöltetnek. Szükséges tehát a vegykisérleti állomásoknak szaporítása, s ezeknek egyes nevezetes borvidéken való felállítása, nemkülönben a központi kisérletezési szőlőszeti intézet létesítése.

A szőlőtermelésnél hiányzik az egyöntetűség, a hány szakközeg, annyi különböző felfogás a szőlőmívelésről s az egyes szőlőmunkálatokról, úgy, hogy a népnél a fogalmak sokszor csak összezavartatnak, nem hogy tisztáztatnának. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ennek azután az az eredménye, hogy a szőlőültetésnél sokan még mostan sincsenek tisztában, hogy melyik a leghelyesebb ojtásmód, s miképen eszközlendők ezek, s nincsenek tisztában azzal, hogy a vesszők s ojtványok miképen vermelendők s ültetendők; az egyik a szabadban való vermelést találja jobbnak, mig a másik a zárt helyiségben való vermelését.

Az ojtványok nemesítésénél s iskoláztatásánál a teoretikus ismeretek s praktikus tapasztalatokat fel kell tudni használni; tekintettel kell lenni a szőlővessző szervezetének természetére, ennek fiziologiai működésére, el kell lesni a természet titkait, hogy az egészséges fejlesztés mily szükségleteket feltételez, s mindezeket a föld fizikai tulajdonságaival össze kell tudni egyeztetni, hogy mindazon viszonyok, a melyeknek a nemesített növény a fejlesztésére nézve alá van vetve, a lehető legjobbak legyenek, hogy igy az eredmény is a lehető legkedvezőbb legyen.

Az új szőlőmívelésnél fontos az is, hogy az időszaki munkálatok miképen eszközöltetnek, különösen igen lényeges, hogy miképen kell metszeni. Az ország több vidékén azt tapasztaltam, hogy a nép még mostan is az úgynevezett csupaszfej metszést szereti alkalmazni, holott tudvalevőleg ez mostan már be nem válik, mivel az amerikai vadalanynak igen dús a nedvkeringése, s ha az csapra nem metszetik, a tőke megfullad, mig továbbá némelyek azt állítják, hogy a csapmetszést sikerrel csak az ojtvány ötödik évében lehet alkalmazni, mások ellenben 3—4 éves közökben is már alkalmazzák. Továbbá igen fontos az ojtványok pótlása, mert például ha a pótlás később eszközöltetik, ezt az erősebb ojtványok elnyomják.

Mindezen eltérő nézetekből az tűnik ki, hogy szükség van egy népszerű utmutatóra, a mely népszerű előadásban mindezt könnyen felfogható irályban a talaj és éghajlati visszo-

Digitized by Google

nyokra való tekintettel a néppel megismertetné. A miniszterium az 1890. évben népszerű szakmunkára pályázat kiírását elrendelte s az amerikai szőlőmívelést ismertető kézikönyvre 350 forintot, a homoki szőlőmívelés módozatainak gyakorlati ismertetésére 250 forint pályadíjat ki is tűzött, de hallomásom szerint ez ideig még egy ily munka sem jelent meg.

Igen kivánatos volna, hogy a népiskolákban a gazdasági alapismeretek taníttassanak s minden községnél, a hol szőlészettel foglalkoznak, szőlőiskolák s községi szőlőtelepek állíttassanak fel.

S végül oda kellene hatni, hogy a szőlőszet szakközegei a szőlőmívelésről a talajszükségleti viszonyoknak megfelelő egyöntetű eljárásban állapodnának meg s a népet ezen irányban oktatnák.

Igen különös jelenségnek tartom hazánkban, hogy szőlőszeti kongresszusok még eddig nem tartattak, pedig a szellemi ismeretek s az egységes szőlőkultura előmozdítására ennek jelentékeny haszna volna.

Mindenesetre azonban gondoskodnia kellene a kormánynak arról, hogy a millénium alkalmából kongresszus tartassék.

A szőlők regenerácziója azonban csak akkor fog nagyobb lendületet venni, ha a szakértelem mellett a mód is anyagi eszköz is megadatik arra nézve, hogy az új szőlőkultura eszközölhető legyen.

Azok, a kik eddig szőlőmíveléssel foglalkoztak, — különösen kiemelendőnek tartom a tokajhegyaljai borvidéket, — egész vagyonukat nagyobbrészt szőlő képezte, ebből éltek s ennek jövedelméből tartották fenn családjaikat, s most már, hogy szőlőink teljesen elpusztúltak, nem képesek a szőlők felújításával járó költséges munkálatokat saját erejükből eszközölni.

A miniszteri jelentés maga is elismeri, hogy a szőlőmívelés nagy és költséges munkát igényel.

Első sorban a talajt rigoliroztatni kell, a mely munkálat Tokaj-Hegyalján egy holdon a kőelszikkasztással együtt körülbelül 400—500 forintba belekerül; az ojtvány egy holdra csak 5.000 darabot véve fel 110 forintjával, 550 forintba, karó 125 forintba, a mi magában véve 1.175 forint. Hol van még ennek három-négy évi munkáltatási költsége, a befektetett összegnek évi kamatösszege, s az egyéb kiadás? De van a Tokaj-Hegyalján oly sziklás terület, hogy annak előkészítése egy forintba is kerül négyszögölenkint.

Már most kérdem, hogy honnan vegye az a szegény tönkrement szőlősgazda a beépítéshez szükséges pénzt, s miből éljen addig, mig szőlőjéből jövedelemre tesz szert?

Itt tehát gyökeresen kell a bajt orvosolni. Az e téren elkövetett mulasztás már is veszélyes érvágást képez a nemzet testén. *(Úgy van! a baloldalon.)*

A volt földmívelésügyi miniszter úr a t. házban tartott beszédében maga is beismerte, hogy a hazai bankok szőlőszeti bank felállításába belemenni nem akarnak. Oda kell tehát hatni, hogy azok, a kik reászorúlnak, kamatnélküli előleget, kölcsönöket kaphassanak a filloxera által tönkrement szőlőterületek felújítására. Ausztriában 1891. október 12-én s 1892. évi márczius 28-án ily irányú törvények hozattak.

Az állam ezáltal a szőlőszetnek fellendítését igen előmozdítaná; én több oly kisgazdát, lelkészt ismerek, a kiknek birtokuk az adandó kamatnélküli előlegekre kellő jelzálogi biztosítást fog nyújtani, s kik szivvel-lélekkel a szőlőmívelésnek adnák magukat, ha ezen czélra ily segélyeket kaphatnának. Ezen segélyre csak a filloxera pusztítása által károsúlt szőlőbirtokosok tarthatnának igényt, ezek is csak annyiban, a mennyiben a szőlőterületek újjáépítésére önerejükből képesek nem volnának.

A segélyezés csupán az elpusztúlt szőlőterületek nemesített bor- és csemegeszőlő-fajokkal újból való beépítése czéljából volna eszközlendő, mert ezen műveletnél vannak a legtöbb költségek, *(Halljuk! Halljuk!)* mert mig a homoktalajnál egy négyszögöl rigoliroztatása három-négy krajczár, addig a hegyi szőlőknél egy négyszögöl rigoliroztatása 13—20 krajczár, s ehhez járúlnak még a kövek elsülyesztetési költségei, a melyek legtöbb esetben még a rigoliroztatásnál is többre rúgnak, nemkülönben az ojtványok költséges előállítása, s lényeges ennél még az is, hogy a hegyi szőlők állíttassanak helyre, hogy a híres hegyi borok a nemzetközi világpiacz részére megtartassanak. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Jelen voltam a bécsi szőlőszeti kongresszuson, a hol a vitatkozás alkalmával a tokaji borokra nézve azon elismerő nyilatkozatokat tették maguk a külföldiek, hogy ezen borok nyitották meg a többi borok részére a világpiaczot. Ily borok, mint például a tokaj-hegyaljai borok, ezelőtt nemzeti kincset képeztek, s ezek jövőben való fentartása országos érdeket képez. Be kellene a munkálatok tervrajzát mutatni, s a teljesített munkához képest utaltatnék ki a kapott összeg az adóhivatalok útján, a mely azután tíz év múlva kamat nélkül visszafizetendő volna.

Lehetne ilyen kölcsönöket egyes községek, szövetkezetek s egyleteknek is nyújtani, a kik erre nézve teljes biztosítékot nyújtani képesek.

Okíratok, beadványok s bekebelezések bélyeg- s illetékmentesek volnának.

Igen természetesen ez nem zárná ki, hogy egyesek ingyen szőlővessző-ojtványokat is nyer-

Digitized by Google

nének, annál is inkább, mivel az állam az ojtványok készítésénél jelenleg üzletszerűleg jár el, úgy, hogy kiadását az elárúsított ojtványok vételára bőségesen fedezi; ily ojtványokat csak az vehet, a kinek erre pénze van, a ki képes az ojtványok árát jól megfizetni. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Igy például Sárospatakon ojtványtelep állíttatik, a mire 200.000 forint van szánva, s mégis e czímen a költségvetésben csak 3.000 forint szerepel, mivel az ojtványok vételára a költségeket fedezendi, s így e czímen az állam segélyezést tulajdonképen nem is eszközöl.

Mindezen intézkedések pedig legczélszerűbben úgy hajtatnának végre, ha kormánybiztos kineveztetnék, a ki a nyújtandó segélyekkel a szőlők regeneráczióját nagy munkáját keresztülhajtaná.

Be lehetne a költségvetésbe e czélra egy nagyobb összeget állítani, s akkor ennek végrehajtása semmi nehézségbe nem ütköznék.

A telekkönyvi betétek szerkesztése ezen vidékeken soronkívül keresztülviendő, mivel a nép ily rendetlen telekkönyvi állapotok mellett hitelt nem élvezhet.

Egyes nevezetes borvidékeken karótelepeket kellene felállítani, s a karókat kedvezményes áron a regenerálással foglalkozóknak elárúsítani.

A már fenn nem álló szőlődézsma-váltságtörléseket hivatalból sürgősen foganatosíttatni kellene.

Meg kell engedni, hogy a szőlőbirtokos az erdőkben almot gyűjthessen, s ezt szőlőtalaj javítására felhasználhassa, a mi különben megfelelne a régi, ősi gyakorlatnak.

T. ház! A filloxera óriási pusztításai és rohamos terjedése, a szőlőbirtokos lakosság elszegényedése, a szőlőbirtokok után befolyt állami bevételek csökkenése nyilvánvalóvá tették azt, hogy korábbi törvényeink, nevezetesen az 1875 : VII., 1883 : XVII., 1883 : XLIV., 1891 : I. tcz. stb. intézkedései ma már nem elegendők, s a törvényhozásnak oly lépéseket kell tennie, a melyek az államnak nagyfontosságú közgazdasági érdekeit szolgálják, a szőlőbirtokosok bajait gyökeresen orvosolják, magukat a szőlőterületeket a végpusztúlástól nemcsak megmentik, hanem kipusztúlt szőlőterületeink regeneráczióját is biztos kiindúlási pontját képezhetik.

Ma már ütött a tizenkettedik óra is arra nézve, hogy messzebbmenő intézkedések létesíttessenek.

A késedelmeskedés, a halogatás ma már egyértelmű magával a végpusztúlással. A mint ezt a közelmúlt tapasztalatai igazolják, minden meg nem tett lépés, egy lépés hátrafelé; minden nap, melyet késedelmeskedéssel töltöttünk, haladás a végpusztúlás felé; miért is megfeszített tevékenység, teljes szakértelem, kellő mennyiségű anyagi eszköz kell ahhoz, hogy a siker biztosítva legyen.

Nem pusztán a bortermelő lakosság létfentartásának kérdése ez, mert a szőlők regenerálása állami ügy, s az általános nemzetgazdasági érdek sürgető követelménye. A magyar államnak első sorban helyes közgazdasági politikát kell teremtenie, s ezt keresztül kell vinnie minden vonalon, mert a helyes közgazdasági politika létérdekeinkkel elválaszthatatlan kapcsolatban áll.

Államunkban a munkáskérdés is hova-tovább előtérbe nyomúl, és sürgős megoldásra vár. Már itt ott hazánkban is emelgeti karjait a nyugoti államok réme, a szoczializmus, s a mily mértékben szükséges az, hogy a munkáskérdés — a mely már tényleg megvan — kedvező megoldást nyerjen: épen olyan szükséges az is, hogy a kellő preventiv intézkedések megtétessenek arra nézve, hogy a szoczializmusnak nálunk ne legyen alkalmas talaja. A szoczializmus édes gyermeke az elmérgesedett munkáskérdésnek, s így a kettő egymással okbeli összefüggésben áll.

Mindkettőre nézve teljesen egy tehát a remédium: helyes közgazdasági politika minden vonalon.

A szőlőbirtokos többé nem munkaadó, a munkás többé nem kenyérkereső: egyik is, másik is kezébe veheti a koldúsbotot. S kezébe is veszi. A kivándorlók száma légióra növekedett, a haza polgárai túl a tengeren keresik a megélhetést; mások idehaza megteremtik a proletariátust.

Az államnak czélja pedig nem lehet sem az, hogy a kivándorlók számának arányában engedje az állampolgárok csökkenését, sem pedig az, hogy a koldúsbotra jutott benmaradt polgárokkal növelje a proletárok számát, s ez által élére állítsa a vajudó munkáskérdést, s melegágyat készítsen a még polgárjogot nem nyert szoczializmusnak.

Az államnak tehát saját érdekében meg kell adnia a szőlőbirtokosnak a módot, hogy szőlőit újjáépíthesse, s akkor e részről legalább megszűnik a rohamosan fejlődő és fenyegető munkáskérdés, vége szakad a kivándorlásnak, mely pusztító hadjárattal támadja meg az állam erkölcsi és fizikai erejét.

Mindenáron meg kell szereznünk bortermelő lakosságunk részére a megélhetés forrását, s meg kell mentenünk a nemzetközi piacz részére borkereskedelmünket, mert ha egyszer boraink a nemzetközi piaczról leszorúlnak, még szőlőinknek regenerácziója esetében is nagyon nehéz lesz elvesztett pozicziónkat lépésenkint is visszahódítani.

Digitized by Google

A hathatós segélyezés terén nem is a mienk lesz az úttörés dicsősége és koczkázata, a külállamok régen megtették már ezt kisebb veszélylyel szemben is, a filloxera fellépésének oly stádiumában is, a minőhöz hasonló veszély alkalmával mi még a törvényhozás intézkedését, s az állam segélyezését sem nem kértük, sem nem vártuk.

Ilynemű intézkedés kétségtelenül nagyobb megterheltetést jelent az államra nézve, mint a minőt a szőlőbirtokosok érdekében eddig magára vállalt, azonban ezen terhek, melyek a kamatnélküli előlegek kiutalásából fognak származni, nem lesznek inproduktivok, hanem bőven kamatozó beruházások, s e mellett nem is állandó, hanem csupán átmeneti s visszatérülő kiadások.

Különben kiemelendő e helyen az is, hogy a kamatnélküli előlegek kiutalására vonatkozó elvet a képviselőház már akkor magáévá tette, midőn a tokaj-hegyaljai szőlőterületek újjáépítése tárgyában a képviselőházhoz kérvényileg benyujtott emlékiratot pártolólag az összkormánynak kiadta, mivel ezen emlékirat szintén a kamatnélküli előleg-kölcsönök általi segélyezést kívánja első sorban.

A jelen esetben nem az egyeseknek kiutalandó ingyenes adományokról van szó, hanem olyan segélyezésről, a melyet az államnak mezőgazdasági, sőt szoros értelemben vett politikai érdekei is feltétlenül megkívánják, s a mely segélyezésnek az eredményei az államra nézve is új jövedelmi forrást nyitnak meg, s az eszközlendő befektetések az államra nézve kétségtelenül gyümölcsözők lesznek.

Az előadottak helyességének és szükségességének élénk világításba helyezésére nem szükséges a részleteket ismertetnünk, e tekintetben teljes tájékoztatást szolgáltatnak mindnyájunknak szomorú tapasztalatai, s magának a földmívelési miniszterium jelentésének megdöbbentő statisztikai adatai. S ha egybevetjük tapasztalatainkat a hivatalos jelentésekkel és statisztikai adatokkal: lehet-e arra a következtetésre jutnunk, hogy mindezek a bajok pusztán társadalmi úton orvosolhatók? Mit várjunk az anyagilag tönkrement, erkölcsileg elcsüggedt birtokosságtól, mit reméljünk a kenyér után kiáltó munkásosztálytól, ha nincs megadva a mód arra, hogy amaz munkát adjon, emez dolgozhassék; ha nincsen megadva az eszköz még arra sem, hogy a kellő szakértelmet megszerezhessük.

Az államnak anyagi támogatásával és erkölcsi súlyának egész teljességével kell előlépnie, hogy egyrészről meglegyen a szőlők újjáépítésére a mód és a szükséges szakértelem, másrészről meglegyen a feltétlen bizalom a munka sikerében, mert ha a szőlőbirtokosok s a munkásosztálynál e két feltétel hiányzik: akkor az állam érdekeivel oly szoros, elválaszthatatlan összeköttetésben álló ezen kérdés sikeresen megoldható sohasem lesz.

A ki komolyan szivén viseli a nép létérdekeit, a ki nem akar elzárkózni a helyes közgazdasági politika sürgető követelményei elől, a ki eléggé nem kárhoztatható kicsinyeskedéssel kitérni nem akar a reánk tornyosúló veszélyek elől, a ki minden komolyan figyelembe veendő érv és követelmény előtt szemet hunyni nem akar: annak meg kell győződve lennie az itt előadottak helyességéről és gyakorlati szükségességéről.

Miért is a következő határozati javaslatot van szerencsém benyujtani. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*

»Utasíttatik a kormány, hogy a filloxera pusztitásai által károsult szőlőbirtokosoknak adandó állami kedvezményekről s ezek segélyezéséről törvényjavaslatot nyújtson be.

Utasíttatik továbbá a kormány, hogy a benyújtandó törvényjavaslatnál különös figyelemmel legyen a következőkre:

1. A filloxera pusztitásai által károsult szőlőbirtokosoknak, a mennyiben reá szorúltak, az elpusztult szőlőterületeknek bor- és csemege-, nemesített szőlőfajokkal leendő beültetésére kamatnélküli előlegek adandók.

2. Ilyen előlegek községeknek, szövetkezeteknek s társulatoknak is adandók.

3. Az adandó előlegekre nézve a telekkönyvi jelzálogi biztosítás köttetik ki, hacsak személyes és gazdasági viszonyok ezt feleslegessé nem teszik.

4. Az előlegek jelzálogi biztosítására lekötött szőlőterületek becsértéke gyanánt azon érték veendő, melylyel az a beültetés után fog birni.

5. Az adandó előlegek a szőlőterületek felújításához megkívántató s bemútatandó munkaterv szerint végzendő munkához képest részletekben szolgáltatandók ki, s ezen előlegek tíz év múlva legyenek részletekben kamat nélkül visszafizetendők.

6. Az előlegek, nemkülönben az egyes részletek, s a visszafizetési módozatok megállapítása, s a megállapított összegek kiutalása a földmívelésügyi miniszterhez utaltassanak.

7. Mondassék ki ezen előlegek adására vonatkozó beadványok, okiratok s telekkönyvi bekebelezések bélyeg- és illetékmentessége.« *(Helyeslés balfelől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen határozati javaslatomat elfogadni. A költségvetést az előadottaknál fogva még általánosságban sem fogadom el. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Kubinyi Árpád

Digitized by Google

Elnök: Méltóztatnak kívánni, hogy a határozati javaslat felolvastassék? *(Nem!)*

A miniszter úr fog szólani.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! Ezen beterjesztett javaslatra vonatkozólag legyen szabad kijelentenem, miszerint részemről ezt a határozati javaslatot lényegében elfogadom. *(Helyeslés.)* Tekintettel arra, hogy máris tett igéretemnek megfelelőleg a viszonyoknak keretén belül lehetőleg rövid idő múlva erre vonatkozólag egy javaslatot be fogok nyújtani, azon kéréssel járúlok a t. képviselő úrhoz, hogy a részletekre vonatkozó intézkedéseket, minthogy jelenleg nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy azokra tüzetes feleletet adhassak, legyen szíves addig, mig részemről javaslatot be nem terjesztek, függőben tartani. *(Helyeslés.)*

Bernát Béla: T. ház! . . .

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy Bernát Béla képviselő úr nyilatkozhassék? *(Igen! (Halljuk! Halljuk!)* A t. ház hozzájárúl.

Bernát Béla: Köszönettel tudomásúl veszem és hozzájárúlok a miniszter úr kijelentéséhez. *(Helyeslés.)* Határozati javaslatomnak pedig a részletekre vonatkozó részét az első pontnak fentartása után visszavonom, illetőleg egyelőre függőben tartom.

Elnök: Kubinyi Árpád képviselő úr kíván szólani.

Kubinyi Árpád: T. ház! Az ország egy részének, a Felvidéknek, gazdasági viszonyai indítanak felszólalásra, s ezek kötelességemmé teszik, hogy azokra felhívjam úgy a ház, mint a t. kormány figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* A felvidék viszonyai már hosszabb idő óta oly rosszra fordúltak, hogy a mezőgazdasággal való foglalkozás hasznot alig hajt, és csaknem luxus vele foglalkozni.

A mezőgazdasági szeszfőzdék, melyek az intenziv gazdálkodásnak létfeltételei, ma már nem jövedelmeznek, hanem kárral dolgoznak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A gazdasági szeszfőzdéknek száma a szeszadótörvény életbelépte óta csökkent, s a középbirtokos, a ki egy pár évvel ezelőtt birtoka után meg tudott élni, ma önhibáján kívül a tönk szélén áll. *(Úgy van! a baloldalon.)*

S van a dolognak egy politikai oldala is. A viszonyok ismeretén alapúló hitem az, hogy minden tönkrement középbirtokossal kiből a felvidéki magyarságnak egy-egy oszlopa. *(Úgy van! a baloldalon.)* Fokozza a bajt és súlyosbítja a viszonyokat a ragadós tüdőlob és az irtás körüli eljárás lassú volta, mondhatnám, rendszertelensége. Például a fennálló szabályok értelmében a fertőzött istállók dezinficziálandók, de egy miniszteri rendelet értelmében a dezinficziálás csak állami állatorvos által hajtható végre, s ez állatorvosok az irtással, a tüdőlob konstatálásával el lévén foglalva, igen gyakran megesik, hogy az irtás után a dezinficziálás csak 50—60 nap múlva hajtatik végre. Ezen hosszú idő alatt a szegény nép legszükségesebb életszükségleti czikkétől, a tejtől meg van fosztva, a kisajátított marháért kapott összeg egy részét élelmi czikkek beszerzésére fordítja, és a mire marhát vehetne, nincs, miből vegyen.

El van rendelve, hogy a beteg marha lebunkózandó, de a gyanus, fertőzött marha ott marad, és a község zár alá véteti. Minderről jelentés tétetik a miniszteriumnak; ez pedig vagy elrendeli a becslést, a kisajátítást, vagy nem, de a becslés elrendelésének esetében is ott marad a fertőzött, a gyanus marha, a míg egy vasúti kocsirakomány nem jön össze, a mikor azután az elvitetik. Továbbá el van rendelve, hogy azon községek marhaállománya, a melyeknek egy-két udvarában a baj, a ragadós tüdőlob konstatáltatott, a szomszéd község határát át nem lépheti. Ez a Felvidéken, különösen pedig Árvamegyében keresztül nem vihető, mert az egész megye területén nincsen község, mely legelőjének csekély voltánál fogva képes volna összes szarvasmarha-állományát a község határában legeltetni, és így, ha szarvasmarha-állományának egy részét a lakosság a havasi legelőre nem küldheti, hanem istállóban kénytelen azt tartani, akkor a takarmányt hamar felemészti, s így nem telel ki.

Meg van hagyva, — s ezt mellesleg jegyzem meg, — hogy azon községek által, melyeken keresztül a fertőzött és kisajátított marha hajtatik, minden ilyen marhaszállítmány után a község határában levő útról a por lesöprendő, de arról, hogy ha esik, mi történjék a sárral, és száraz időben mi történjék a porral, mely az út melletti legelőre száll, melyen a község marhája legel, semmit sem szól a rendelet.

A t. miniszter úr szükségesnek látta elrendelni, hogy a fertőzött vidéken Árvamegye összes szarvasmarha-állománya, mely körülbelül 50.000 darabra tehető, lebélyegeztessék. Ez, t. ház, azt bizonyítja, hogy e bélyegzett 50.000 szarvasmarha tenyésztésre nem való, minélfogva féláron alúl adható el a mészárosnak. Ez válságossá teszi a helyzetet, mert köztudomású, hogy a Felvidék igen számos községének a szarvasmarha-eladás egyedüli keresetforrása, melytől most a vidék hosszú időn át meg van fosztva. Mindez nemcsak ösztönzi, hanem kényszeríti a lakosságot, hogy kivándoroljon, koldúsbottal a kezében. Elismerem, hogy minden honpolgárnak vannak kötelességei az állam iránt, de az államnak is vannak kötelességei polgárai iránt. A földmívelésügyi miniszter úr akkor teljesítené e

Digitized by Google

kötelességet, ha a fertőzött helyeken nemcsak a beteg marhát bunkóztatná le, hanem a gyanusat is megbecsülhetné és kisajátíthatná, és a fertőzött istálókat nem 50—60, hanem 3—8 nap alatt dezinficziálná. Ez radikális rendszabály; elismerem, hogy többe kerül, de czélhoz vezet, és külföldön a ragadós tüdőlobot csak ekkép tudták kiirtani. Szerintem a községek zár alá vétele nem megyénkint, hanem kerületenkint volna elrendelendő. *(Élénk helyeslés.)* Engedélyezendő a szarvasmarha-eladás a zár alá nem vett községekben, nemcsak a községek kebelében, hanem a községek között is. Félrendszabályok, s az eddig követett eljárás a fertőzött vidék adóképességének megtámadására, teljes elszegényesedésére, de a tüdőlob kiirtására nem vezet.

Ajánlom a felhozottakat a miniszter úr szives figyelmébe; a tételt pedig elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom. Mielőtt folytatnók a tanácskozást, az igazoló állandó bizottság előadója fog jelentést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gajári Ödön, az igazoló állandó bizottság előadója: T. képviselőház! Az igazoló állandó bizottság nevében van szerencsém jelenteni, hogy a bizottság Borsodmegye edelényi választókerületében megválasztott Ragályi Béla országgyülési képviselőnek bemutatott mandátumát megvizsgálván, azt minden tekintetben rendben találta, és őt a kérvényezési 30 napi határidő fentartásával igazolta.

Elnök: T. ház! Az igazoló állandó bizottság Ragályi Béla képviselő urat a 30 nap fentartásával igazolván, a 30 nap föntartásával igazolt képviselők jegyzékébe fog iktattatni; a mennyiben pedig a számarány megállapitja, a VI. osztályba soroztatik.

Folytatjuk a tanácskozást.

Papp Elek jegyző: Szemere Huba!

Szemere Huba: T. képviselőház! Mindjárt beszédem elején ki kell jelentenem, hogy habár azon programm, melyet a t. miniszter úr adott, azok az elvek, a melyek abban a programmban le vannak téve, engem nem is elégítenek ki teljesen, abban a tekintetben, hogy a budgetben a földmivelésügyi kérdések nem találnak elegendő tágkörü támogatást, azokat mégis aláirom abban az értelemben, hogy azok valóban szakszerü programmot képeznek. Én nem óhajtok, t. ház, most részletesen foglalkozni azon kérdésekkel, a melyeket szükebb körü agrár-kérdéseknek veszünk. Nem óhajtok foglalkozni az árképződésekkel és azon befolyásokkal, melyek az árképződésre hatnak, hiszen ezek oly dolgok, a melyek részben nehezen eruálhatók, és a mennyiben a mi viszonyainkból folynak, körülbelül mégis meg vannak fejtve. Tagadhatatlan dolog, hogy az árképződésekre Magyarországon az önálló vámterületnek hiánya és ebből folyólag azon szerződések, melyeket Oroszországgal és Romániával legközelebb kötöttünk, a lehető legrosszabb befolyást gyakorolhatják. Hogy ehhez a malomkérdés, az őrlési kérdés is hozzájárul, azt természetes dolognak kell vennünk. De másrészről én a külföldi versenynek oly óriási jelentőséget nem tulajdonitok. Nem tulajdonitok pedig azért, mert tudvalevő dolog, hogy a legnagyobb export-állam, Észak-Amerika és vele együtt Kanada gazdasági rendszerét ma tökéletesen megváltoztatta. Ha egy tekintetet vetünk azokra a statisztikai adatokra, a melyek Amerika állattenyésztésére és a gabonatermelésre vonatkoznak, fogjuk látni, hogy ott a viszonyok annyira megváltoztak, hogy az állattenyésztés ma jelentékeny haladásokat tett, viszont meglehetős szük körre szorult, illetőleg meglehetősen összezsugorodott a növénytermelés, illetőleg az export, még pedig azért, mert ott a malomipar ma már szintén hatalmas lépésekkel halad. Hiszen úgy tudom, hogy a Ganz-gyár és Wörner, a mely gyárak ezen malomberendezésekkel foglalkoznak, már Észak-Amerikában is meglehetős exporttal birnak, másrészről pedig már Észak-Amerika sincs megelégedve azon árakkal, a melyeket Angliában és Franczia-országban elért. Nem is lehet megelégedve, mert abból jövedelmező gazdaságot föntartani egyáltalában lehetetlen, és azért Észak-Amerika megkisérti oly új piaczokat szerezni magának, a melyek sokkal közelebb esnek hozzá, és a melyek a szállitási költségek kisebb volta mellett okvetlen több hasznot nyújtanak neki; igy például lisztjét Braziliába küldi, mig búzáját Mexikóban értékesiti. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

De, a mint mondám, én mindezen kérdésekkel és a munkáskérdéssel szocziális szempontból most ez egyszer nem akarok foglalkozni, hanem azon nyomon óhajtok maradni, a melyen a t. miniszter úr haladt, tudniillik tisztán a szükebb körü mezőgazdasági téren, és itt engedje meg a t. ház, hogy ahhoz, a mit a t. miniszter úr volt szives előadni, egy pár megjegyzést fűzzek.

Igen helyesen jegyezte meg a miniszter úr, hogy ma egyetlenegy remédiumunk van, és ez az intenziv gazdálkodás felvétele. Igen ám, t. ház, csakhogy az intenziv gazdálkodásnak is megvannak a maga határai és föltételei, a melyektől se jobbra, se balra nem lehet tágitani, és hogy ha ezen föltételek nincsenek meg, lehe-

Digitized by Google

tetlen az intenziv gazdálkodást úgy pusszirozni és egy olyan jelszóképen kidobni, mint ez az újabb időben a képviselőházban történik. Ha az intenziv gazdálkodás egyes tételeivel mégis foglalkozom, azt azért teszem, mert hiszem, hogy olyan egyszerű eszközöket fogok felhozni, a melyek talán használhatók, és a melyek nagyobb költség nélkül valók. *(Halljuk! Halljuk!)* Igy például, ha a növénytermelés kérdését veszszük, Magyarországon a legjobb árpa Nyitra-, Nógrád- és Pozsonymegyékben termeltetik, míg a legjobb búza az Alföldön, a Bácskában terem. Mindenesetre tény az, t. ház, hogy Magyarország búzája a világ kerekségén a legelső minőségű, és hogy a bajor gyárak legjobban keresik a mi árpáinkat, a mi annak a bizonysága, hogy azok is tényleg magas színvonalon álló kitűnő árpák. Van azonban egy baj, és ez e terményeknek rendkívül csekély hozama. Igaz ugyan, hogy ez a körülmény nem csupán annak tulajdonítható, hogy magyarországi fajtáink már magukban véve is kis hozammal birnak és nem csupán klimánknak tulajdonítható, hanem ez mindenesetre olyan tény, melyen segíteni, legalább segíteni megkísérteni kell. Hisz erre az újabb vívmányok már kezünkbe adják az eszközöket is. Igy például, hogy mást ne említsek, a búzatermelésnél az új fajták létrehozatala tekintetében Anglia jár elől. Már az 1840. évben Sirif, aztán később Halet és mások kisérleteket tettek, hogy vajjon a növényeknél szintén felfedezhető-e azon tulajdonság, a mely az állatoknál van meg, hogy tudniillik átörökítő képességgel birnak.

Ezeket a kisérleteiket a legszebb eredmény koronázta. Ők úgy jártak el, hogy lehetőleg rossz talajon kikeresték a legszebb búzakalászt és annak természetét vizsgálva, a legsúlyosabb magot szedték ki, melyből aztán, tovább fejlesztve, egy fajt hoztak létre. Ilyen például az a fajta, melyről, mikor Németországon egy birtokot néztem, konkrét adatok alapján megtudtam, hogy egy hektár földön 24 métermázsa hozammal birt. Ez oly horrend eredmény, melyhez Magyarországon nem vagyunk szokva, és a melyet magam is kétkedéssel fogadtam, és ezen kételyemet csak akkor lehetett eloszlatni, mikor tényleg tíz évi eredményt könyvvitel alapján bemutattak nekem. Ott van a kukoricza-termelés. Hozamunk nem oly csekély, mert klimánk ennek sokkal inkább megfelel; hogy mégis sokkal nagyobb eredményt lehet elérni, mint a közönséges magyar fajtával, vagy a szalontai fajtával, vagy más fajtával, abban látom bebizonyítva, hogy például Erdélyben Szentkirályi a székely tengerit hozta létre, és pedig a legegyszerűbb eljárás folytán, tudniillik a kiválasztás folytán. Szentkirályi eljárása körülbelül az, hogy azon tövekről szedte a csöveket, melyek két-három csövet hoztak, és aztán tudva, hogy a csöveknek legtermőképesebb része a közepük, a csöveket három részre osztotta, és csak a közepükről használta fel a magvakat, de csak akkor, mikor már megállapította a csutka és szem közötti arányt, mert a kukoriczánál a csutka és a szem közti arány rendkívül fontos szerepet visz; és miután ennek épúgy, mint más növénynek megvan az átörökítő képessége, Szentkirályi egy holdon könnyen termelt 16—18 métermázsát.

És így van más növényeknél, az árpánál, melylyel Svédországban oly behatóan foglalkoznak, hogy tudva azt a körülményt, hogy a sörnél az a fontos, hogy keményítőben gazdag, sikérben pedig szegény legyen, bizonyos készülékkel, a melylyel fényt vetnek a magon keresztül, megállapítják, hogy a mag, mely elvetendő, és a mely később a legkitűnőbb elite-magot kell, hogy adja, tartalmaz-e sikért nagy mennyiségben, vagy nem?

Ezt csak azért mondtam el, hogy lássa a t. ház, hogy nekünk szakképzett egyénekre van szükségünk, ha e téren mozdúlni akarunk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* És mint ily körülményt fel kell említenem, hogy ha újabb időben történtek is lépések erre nézve, például Mezei ki volt küldve az állam által e kérdés tanúlmányozására, ezt mégsem tartom kielégítőnek. Igaz ugyan, hogy hatásukban ezen kisérletek, vagy munkálatok csak későbbi időkre terjednek ki, de ez okvetlenül oly feladat, a melyet, ha meg birunk oldani, mezőgazdaságunkra legjobb befolyással lesz.

De van egy egyszerűbb módja annak, hogy intenziv, nagyobb terméseket tudjunk előidézni, és az abban áll, hogy a külföldi kitűnő fajtákat honosítsuk meg, illetőleg történjenek ezekkel kisérletek, és eruáltassék, hogy e növények megfelelnek-e a magyarországi viszonyoknak vagy nem. Például a rozsfajták közt mi általánosan használunk magyar rozst, a probsteit, a svéd rozsokat egyáltalában figyelmen kívül hagyjuk. Ott van például Heinénak, Rimpaunak új rozsfajtája, ezekkel kisérletek nem történtek, és így nem tudjuk, hogy mennyiben váltak be ezek a fajok. Abban az esetben, ha beváltak, a magyar gazda igyekezete megtalálja a jutalmat abban, hogy kétszeres termést tud azokkal elérni. Igy vagyunk más fajokkal is.

Van ennél még fontosabb kérdés is, és ez az új takarmánynövények kérdése. Azok, a kik a gazdák köréből e házban ülnek, tudni fogják, hogy ezen évben a szárazság a legnehezebb helyzetbe juttatta a magyar gazdát. Azok a takarmánynövények, a melyek eddig bőven termettek, az idén még fél, vagy annyi termést sem adtak. Újabban kezdik dicsérni az úgy

Digitized by Google

nevezett lathirus sylvestrist, talán erdélyi bükkönynek lehetne magyarúl nevezni, a melylyel magam is kisérletet tettem, és más gazdatársaim is, a kik mindjárt az első évben siettek hirdetni a szakközlönyökben, hogy humbug az egész, nem ér semmit. Én is véletlenül jöttem rá e növény óriási értékére. A véletlen az volt, hogy a midőn magam is azt hittem, hogy ez a növény nem bir azzal az értékkel, mint a minőt annak a külföldön tulajdonítanak, véletlenségből megmaradt belőle egy kis rész, és ez a következő évben a lehető legnagyobb terméstadta: háromszor kaszáltatott és másfél méterre megnőtt. Ekkor rájöttem, hogy ez olyan növény, a melynek megerősödésére két év kell, de a mely a legrosszabb talajban is a legjobban terem.

Felhasználhatók a gyógynövények és mindenféle parfüm-növények, melyeket például a Provenceban termelnek. Felhasználható a fűmagvak termelése, a melyre szintén nagy súlyt kell fektetni, mert odajutottunk, hogy a hat forintos búza mellett a gazdának exisztálni lehetetlen.

Ezen előzményekből kitetszik, hogy növénytermelési állomások nélkül, illetőleg olyan szakközegek nélkül, a kik a dologhoz értenek, mozgékony természetűek, a kik eléggé vannak dotálva, e téren eredményeket elérni lehetetlen. Ha az állam nem veszi kezébe ezt az ügyet, — mert ez nem másnak hivatása, mint az államnak, minthogy a magángazda ilyen kisérletekbe nem bocsátkozhatik, a melyek sok pénzkiadással járnak, — vagy ha az állam nem segélyezi az olyan gazdákat, a kik ilyen kisérleteket tesznek gazdaságukban, akkor nem lehet remélni, hogy az új növények, új fajták előállítása Magyarországon tényleges eredményeket mutasson fel, hogy mindennek fogható eredménye legyen, hogy abban necsak a közép- és nagybirtokosok, hanem a kisbirtokosok is részesüljenek.

Reflektálnom kell Pap Géza t. képviselő úr beszédének egy passzusára, a melyben előadta a módokat, hogyan gondolja ő a kisgazdákat az intenzivebb gazdálkodási viszonyokhoz hozzászoktathatni. Én, megvallva az igazat, azt a módot, melyet Pap Géza t. képviselő úr ajánlott, nem tartom elégségesnek, nem is tartom megfelelőnek. Ha mi a kisebb parasztbirtokokat intenzivebb gazdálkodásra akarjuk szoktatni, kisebb, intenzivebben gazdálkodó mintabirtokokat nem szervezünk; ha úgy, mint Francziaországban a különböző vidékeken, a parasztbirtokosoknak díjakat nem tűzünk ki, és ha a parasztbirtokok vezetésére szakképzett egyéneket nem alkalmazunk: nem fogjuk elérni azt a czélt, hogy e vívmányokat a parasztbirtokosokra nézve is hozzáférhetőkké tegyük.

Nagyon fontos a műtrágyázás kérdése is, mert a műtrágyával kevés költség árán még el lehet érni bizonyos eredményeket. De a gazda ki van szolgáltatva a kereskedő önkényének, a ki, mikor árúját dicséri, nem gondol a jövőre, hanem csak arra, hogy minél több osztalékot kapjanak a részvényesek. Nyakra-főre ajánl oly anyagot, mely az illető vidéknek meg nem felel, és inkább árt, mint használ.

E bajon is az állam segíthetne. S itt találkozik beszédem Bernát Béla képviselő úr beszédének egyik tárgyával, a földelemzés kérdésével. Ez valóban rendkívüli horderejű kérdés. Hiszen már az maga utal az elemzések szükségére, hogy az adoptáczió értelmében, melynek létjogosúltsága ma már el van ismerve, különböző amerikai alanyok csak különböző talajokban tenyésznek. Francziaországban már tudják, hogy mily talajokban mily amerikai alany tenyészhet, s ha az ottani adatokat a mi vidékeink elemzési adataival összevetjük, mi sem fogunk többé e téren sötétben tapogatózni.

De van a vegyelemzésnek egy más, sokkal fontosabb oldala. Bár Németországban e részben annyira eltérők a vélemények, hogy egy kitűnő hallei tanár, Merker, elítélte az egész talajelemzést: Francziaországban már a legszebb eredményeket érték el vele.

Utalok Sommes és néhány más franczia departement talajelemzési térképére, melyek a kisgazdára nézve is lehetővé teszik a műtrágya helyes alkalmazását. A térképen megállapítják minden határnak három-négy helyét, a hol az elemzést végrehajtják, a mely a mész-, foszfor-, kálié és légeny-tartalmat vizsgálja. E vizsgálat alapján a térkép egyik sarkán meg van jelölve, hogy erre és arra milyen műtrágya lesz okvetetlenül hatásos. E nélkül a műtrágya kérdését nem lehet helyesen megoldani.

Tudom, hogy a kormány gondoskodása erre is kiterjed, mert a földtani intézet két növendéke ki volt küldve.

Miklós Ödön államtitkár: Öten! Egy egész intézet van!

Szemere Huba: Tehát öten lettek kiküldve. Én mindenesetre látom ebben azt, hogy a kormány a korral kíván haladni, és a kisgazdának is, a mennyire lehet, segítségére óhajt lenni. Csak annyit jegyzek még meg a műtrágyázás kérdéséről, hogy Keszthelyen van egy gazdasági tanintézet. Mikor egyszer Keszthelyen jártam, láttam társzekeret. Kérdem, mi van azokon? Keszthely az állomása a csont-exportnak. A helyett, hogy Magyarországon a csontot szuperfoszfáttá dolgozzák fel, Keszthelyen kellett véletlenségből találnom az export központját.

Digitized by Google

Én nem tartom lehetetlenségnek, mert a kormány lépéseket tett a szénkénegnek állami gyártásba vételével, hogy a kormány vegye kezébe a műtrágya-gyárak felállítását is. Hiszen épen a kormány van hivatva oly dolgog keresztülvitelére, midőn előállítási áron kell produkálni. Hogy minek fizesse meg a gazda a nyomott búzaárak mellett még a részvények osztalékait is, azt én nem birom felfogni.

Magyarországon, mint én hiszem, foszfortelepek vannak. Tornamegyéből hoztak egyszer az országos gazdasági egyesülethez egy pár mintát, melyeknek foszfortartalma nem volt teljesen megfelelő, de nem lehetetlen, hogy azon geologiai felvételek után, melyek a talajelemzési kisérleteket meg kell, hogy előzzék, esetleg találunk foszfortelepekre, s akkor ezen foszfort állami műtrágya-gyárakban lehetne feldolgozni. De arról biztos tudomásom van, hogy ha foszforítottat nem is, de káli-trágyát nagy mennyiségben találhatunk; Beregmegyében óriási telepek vannak.

Midőn, gondolom, 1890-ben a bécsi gazdasági kongresszus tagjait volt szerencsém vezetni Magyarországon, Strassfurtból a híres kálibányáknak igazgatója utazott velünk, ki szintén megnézte ezeket a telepeket, német ügyességgel azon igyekezett, hogy ezeket saját kezelésbe vegyék s lehetőleg monopóliumot, vagy mondjuk »ringet« csináljanak a németországi bányákkal karöltve. Ő maga mondta nekem, hogy igen nagy telepeket találhatok igen megfelelő kálitartalommal. Ez oly iparág volna, mely az államnak óriási jövedelmet hozhatna, s mégis azt látjuk a sómonopóliummal szemben, hogy a földmívelésügyi kormány teljesen tehetetlen. Ennyit, t. ház, a növénytermelésről.

A mi az állattenyésztést illeti, Magyarországon újabban oly hatalmas lépésekkel kezdtünk előre haladni, hogy azt el nem ismerni, lehetelenségnek tartom. Hogyha mindamellett ezen kérdésnél megállok, teszem azért, mert állattenyésztésünk egyik legfontosabb ágánál, a lótenyésztésnél olyan dolgoknak jöttem nyomára, melyek megfontolást és megszívlelést érdemelnek.

A mint méltóztatnak tudni, négy állami ménesben tenyésztetik a lóanyag s ezen kivül vannak intézetek, melyek a méntelepek kiegészítésére szolgálnak, és melyek tényleg beválnak Magyarországon. Én most a bábolnai, fogarasi és mezőhegyesi ménesekkel nem óhajtok foglalkozni, de annál szükségesebbnek tartom kiemelni a kisbéri ménesnek állagát.

Kisbéren történik tudniillik most a telivér angol lovak tenyésztése. Én azt hiszem, a t. miniszter úr programmbeszédében erre gondolt, de nem mondta ki világosan, a midőn felhozta, hogy ha kisebb mennyiségben is, de kitünő anyag létrehozására fog törekedni. Természetesen ezt másutt, mint Kisbéren tenni nem lehet, mert a telivér angol tenyésztésnek ez a központja. Hogy azonban a kisbéri ménes mennyire nem áll feladatának magaslatán, erre vonatkozólag csak a legutóbbi évek statisztikai adataira kell hivatkoznom.

A kisbéri csikók átlagos ára nem egészen érte el a 2.400 forintot a tavalyi esztendőben. A többi esztendőben mindig magasabb volt, de ha nem is lett volna magasabb, tény az, hogy a magántenyésztők sokkal nagyobb átlagárakat értek el. Ma Magyarországon 13 vagy talán több telivér-tenyésztés van, a melyeknek nagyrésze Kisbért az átlagos árakban leverte. Ebből azt következtethetjük, hogy Kisbér tényleg ma azt az anyagot nem tudja produkálni, a mit a magántenyésztők képesek előállítani. Tíz év alatt összesen csak Aba és Adonis birt a versenyeken kitenni magáért. Ezek pedig oly klasszisú lovak, hogy elsőrendű versenyekben csak kétes sikerrel állták meg helyüket; másodrendű versenyekben azonyban meglehetős jól futottak.

De ezen tíz esztendő alatt, például 1892-ben, a legdrágább lovak Bentor, Miss Mary .stb. egyáltalán nem is futottak; a gyepre ki sem lehetett őket vinni.

1891-ben a legdrágább, Bentor, és más lovak egyáltalán nem futottak; hát a másodrendű lovak hogy birták volna ezekkel szemben a helyüket megállani?

1891-ben Apponyi egy lovat vett 20.000 forintért, és eladta rövid idő múlva 1.000 forintért. Számos adatot tudnék még felhozni, t. ház, annak az illusztrálására, hogy Kisbéren a telivér tenyésztés tényleg, ha nem is fejlődik vissza, de mindenesetre oly lassú léptekkel halad előre, a melylyel szemben a magántenyésztők sokkal jobban teljesítik kötelességüket.

Újabb időben történtek ugyan kisérletek, a melyek azonban szintén kétes értékűek voltak abban az irányban, hogy új telivérek szereztessenek be. Igy jutott a magyar királyi ménes egy 16 esztendős telivérnek, Tristán-nak tulajdonába, a mely alig jött be Magyarországba, 16 esztendőjének súlya alatt összeroskadt.

Miklós Ödön államtitkár: Az nem állami tulajdon! *(Zaj.)*

Szemere Huba: Hogyan kérem?

Miklós Ödön államtitkár: Tristan magántulajdon!

Szemere Huba: Akkor, nagyon sajnálom, ezen állításom tévedésen alapszik.

A mi már most a szarvasmarha tenyésztést illeti, e tekintetben azt látom, hogy a t. miniszter úr ugyanazon a nyomon halad, a melyen elődje gróf Bethlen András volt miniszter. Az importnak meglehetős nagy mértékben, és min-

Digitized by Google

den esztendőben való létesítése, továbbá a tájfajoknak meghonosítása mindenesetre oly kérdés, melynek felkarolásáért csak elismeréssel adózhatok a miniszter úrnak. De van ezzel kapcsolatban egy oly kérdés, a melynek megoldása nélkül mégis igen gyors haladást nem fogunk elérhetni, s ez ugyanannak a kérdésnek a megoldása, a melylyel azelőtt körülbelül 15—20 esztendővel foglalkoztunk a lótenyésztésnél: az apaállatok hiánya kérdésének megoldása.

Arra nézve, hogy az apaállatok hiányán a t. miniszterium hogyan óhajt segíteni, felvilágosítást nem kaptunk, és ép ezért engedtessék meg nekem, hogy egész röviden felhozzak oly módokat, melyekkel e kérdés megoldását, ha nem is igen rövid, de mégis aránylag rövid idő alatt el lehet érni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tudvalévő dolog, t. ház, hogy nálunk Magyarországon sokkal szebb alpesi legelők vannak, mint a milyenek Tirolban, Voralbergben és a Svájczban, és egyáltalában az alpesi vidékeken találhatók. Mikor két-három évvel ezelőtt a svájczi gazdasági egyesület titkára Magyarországon járt, és a mármarosi alpesi legelőket megnézte, felkiáltott, hogy ebben a boldog országban, a hol ily óriási kincset nem használnak ki, igazán nem érdemlik meg, hogy ily kincshalmazattal birjanak.

Az egész alpesi gazdálkodás nagyon egyszerű dolog. Midőn tavaly Tirolban és a Svájczban jártam, megnéztem az ottani alpesi legelőknek és gazdaságoknak berendezéseit; a dolog természetéből folyólag nem is lehetett mást tapasztalnom, mint azt, hogy fokozatosan a középső és felső Alpeseken mindenütt találtam védőhelyeket az állatok számára, melyek egyszerű istállószerű faalkotmányok, és arra szükségesek, hogy mikor a marha felhajtatik, ne legyen annyira az idő viszontagságainak kitéve, mert hisz előfordúlhat az, hogy mikor a marha az Alpesek tetején júliusban, a legnagyobb meleg idején legel, egyszerre meglepi a hózivatar, a mikor is ki van téve az idő szeszélyének.

E mellett szükséges az is, hogy az Alpeseken mindenütt egy kisebb terület szénagyűjtésre használtassék fel, hogy az állatok ne legyenek szükségnek kitéve, és ne legyenek kénytelenek, ha bár rövid ideig is, egy-két hétig koplalni. Svájczban igen sok ember, több gazda, a kivel beszélhettem, ajánlkozott, hogy nagyon szivesen bejön Magyarországba és fog ily minta alpesi gazdaság létesítésére vállalkozni. De e tekintetben már van is kezdeményezés a t. kormány részéről; Mármarossziget mellett van egy igen szép telep, mely máris érezteti jótékony hatását. De egy-két ily teleppel nem érünk czélt, hanem szükséges, hogy ezeknek száma gyarapodjék s mentül sűrűbben legyenek egymás mellett. Hisz ott vannak Magyarországnak óriási államhirtokai, *(Halljuk! Halljuk!)* erdőségek, alpesi birtokok, a melyek ma 50 vagy 25 krajczárnyi legeltetési áron kiadatnak, és melyekből alig van jövedelem, holott, ha így adnók ki, rövid idő alatt a nép hozzászoknék ezen gazdálkodási módszerhez, és a legszebb állattenyésztés produkáltathatnék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ha ily telepek létesülnének, ha egyes gazdák vállalkoznának apaállatok tenyésztésére, és az állam ezeket megváltaná, vagy ha az ily gazdáknak szubvenczió adatnának, meg volna az egész kérdés oldva.

Ezzel kapcsolatban, t. ház, a méntelepek mintájára fel lehetne állítani a bikatelepeket, a mint ez történt Bajorországban; azért hivatkozom épen Bajorország példájára, mert Bajorországban egyetlen egy miniszteriumi hivatalnok fáradozásainak sikerült 1840-től fogva, körülbelül duplájára emelni a szarvasmarha-állományt, s azonkívül oly anyagot előállítani, mely egyáltalában nem hasonlít a régi anyaghoz, mely ma mint tiszta telivér siementhali jön a kereskedésbe 4—500 frttal darabjáért, és a honnan Délamerikába és Ausztráliába is visznek bikákat 20—25.000 márkáért.

Ezzel, t. ház, szoros összeköttetésben áll az állatorvosok szaporításának, és az állatorvosi akadémia bővítésének kérdése. Addig, míg a gazda nem lesz egészen biztos abban, hogy keze ügyében ügyes állatorvosok vannak, a kiket érdemes megfizetni, kiknél a díjazás nem kidobott pénz, addig Magyarországon állattenyésztésről szó sem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De szükséges ez különösen azért, mert mióta a magyar kormányzat közvetítése folytán Kuhlandból behoztuk a szép tarka marhát, behoztuk egyúttal a ragadós tüdőlobot, melyet ma kiirtani nem lehet; egész határozottan mondhatom, azzal a törvénynyel, mely ma rendelkezésünkre áll, nem lehet.

Midőn ezen törvényjavaslatot tárgyalta a ház, már akkor kiemeltem, a mit Kubinyi Árpád t. képviselőtársam felhozott és be is bizonyított, hogy addig, a meddig nem törzskönyveltetnek az állatok, a meddig nem tudja az ember biztosan azt, hogy a beteg állatok hova származtak, hova adattak el, a meddig az állam, illetőleg annak közege nem fogja kiirtatni a gyanuban levő beteg állatokat, addig egyáltalában a tüdőlob gyökeres kiirtásáról szó sem lehet. Már az erre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása alkalmával felhoztam, hogy Anglia példája e tekintetben egészen kezünkbe adja azt az irányt, melyet követni tartozunk. Ott szintén abból a szempontból indúltak ki, hogy minél kevesebbet kell költeni az állam pénzéből

Digitized by Google

az állatok értékének kifizetésére De rájöttek, hogy ezáltal nem hogy elejét vennék, de még elősegítik, mert titkolják az állatbetegségeket. Viszi egyik rokon a másikhoz, viszik egyik vármegyéből a másikba, úgy, hogy új góczpontok teremtetnek, melyekből lassan, de fokozatosan és biztosan tovább meg tovább terjed a ragadós tüdőlob.

Így vagyunk egy másik kérdéssel is, mely kitünő lóállományunkat veszélyezteti. Midőn az Alföldön jártam, magam meggyőződtem róla, hogy Debreczentől fel Máramaros-Szigetig a legnagyobb mértékben dühöng a legveszedelmesebb betegség, a takonykór. A lapokban ma olvasom, hogy a takonykór Szegeden is kitört. De terjed ez, és terjednie is kell tovább. És ha én mégis valamit várok, azt csak azért teszem, mert meg vagyok győződve róla, hogy a földmivelésügyi kormány annak behatása alatt, hogy ezen betegségek a mai körülmények között, és rendelkezésünkre álló eszközökkel ki nem irthatók, siettetni fogja a kötelező állami kölcsönös állatbiztosítás behozatalát. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Még egy rövid pontot kell felemlítenem, t. képviselőház, az állattenyésztéssel kapcsolatban, és ez a margarin kérdése. Ma, midőn egy új részvénytársaság alakúlt meg, nem tudom hány százezer forint részvénytőkével, midőn kezébe adjuk a gazdának a tehenészetek felállításának módját oly vidékeken is, melyeken a tejet, mint tejet, nem lehet értékesíteni, hanem vajjá kell átalakítani, ma, t. képviselőház, megjelenik ebben az országban, a hol hangoztatjuk, hogy az ipar, kereskedelem és mezőgazdaság karöltve haladjon egymás mellett, egy fenomenális rendelet a kereskedelmi miniszter úr tollából, a mely a margarin szállításának előnyt ad, a melyben a margaringyártás egyáltalában el van fogadva, el van ismerve, és ajánltatik is. Nos, t. képviselőház, ha a jelszavakkal szemben a tényeket kell konstatálnunk, alapjában csekélységnek látszik az egész kérdés, de mégis egy rendkivüli borderejü dolog. Midőn látjuk azt, hogy a mezőgazdaság folytonosan elnyomatik, akkor mi tökéletesen tehetetlenül csak épen arra szoritkozzunk, hogy itt a képviselőházban panaszainkat előadjuk, teremtsünk talán egy pár kellemetlen órát a miniszteriumnak? Ez a mi czélunk nem lehet és nem is volt. Hanem én, mindezek daczára örülök, t. képviselőház, hogy ily nehézségeket okoznak, mert ezáltal kezünkbe fognak adni egy oly hatalmat, a mely hatalommal meg fogjuk alapitani az agrárpártot, a mely agrárpárt Magyarország mezőgazdaságának fölvirágoztatására fog törekedni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

A vásárügyek rendezése szintén égető kérdést képez, a mely talán az értékesítési rovatba tartozik, de a mely mindenesetre összefügg az állattenyésztéssel, és a melyet itt fel kell hozni; de ide tartozik másrészről a szavatossági törvényjavaslatnak előterjesztése is; mert lehetetlenség azt elképzelni, hogy magas fokon álló állattenyésztés keletkezhessék oly államban, a hol a szavatossági törvényről még csak nem is tudnak. Midőn én tavaly e tekintetben határozati javaslatot adtam be, akkor azt mondta a miniszter úr, hogy sajnálja, hogy az igazságügyi miniszter úr nincs itt, és mert ez ő vele megbeszélendő dolog, arra nézve nem is tehet igéretet, hogy benyújtja-e a törvényjavaslatot. Én most azt a kérdést teszem fel, t. miniszter úr, vajjon nem tartja-e szükségesnek ezt a törvényt, mely végtére is csak egy pár sorból áll, és melynek elkészítése egy rövid órát vesz igénybe, de a mely eredményében mégis a gazdaközönséget védeni van hivatva. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindezek lennének, t. képviselőház, azon tényezők, a melyek alapján a kormány intenziv gazdálkodást birna létesíteni, még pedig nemcsak a nagyobb gazdaságokban, nemcsak az állami gazdaságokban és kisérletezési telepeken, hanem egyszersmind kezébe adná a kulcsot annak a szegény paraszt gazdának is, a ki az intenziv gazdálkodásnak hasznát láthatná.

De, ha intenzive gazdálkodunk, kell egy másik igen fontos dologról gondoskodnia a kormánynak, és ez véleményem szerint sokkal nagyobb horderővel bir, mint az eddig tárgyalt kérdések, és ez az értékesítés kérdése.

Halljuk, hogy Poroszországban a nyomott gabonaárak rekompenzáczióját elevátorok épittetnek, hogy ott a termések kimaradását biztosítással ellensúlyozzák. Én, t. ház, ilyen sok költségbe kerülő dolgokat nem is kívánok. Én belátom ugyan, hogy az az elevátor-kérdés nem olyan nehezen megoldható kérdés, mert a ki az amerikai viszonyokat ismeri, — és az államtitkár úr ismeri, — tudja, hogy ott az elevátorok nem oly óriási költséggel emelt paloták, mint Magyarországon a budapesti központon épített elevátor; egyszerü épitmények, — kisebb gyüjtő elevátorokat értek, — a melyek 30—40.000 forintba kerülnek, fából és vasból vannak készítve, tehát, a melyeket Magyarországon az állam saját rezsijéből birna előállítani, mert ott vannak a diósgyőri vasgyárak és a nagy erdőségek, a melyek által nagy forgalmat birnának teremteni, és ezen tényezőkből nagy hasznot húzna maga az államvasút is. Ezeknek felállítását, mondom, teljes lehetetlenségnek nem tartom. De ettől eltekintve, mert ilyen követelésekkel előállani nem akarok, van egy másik, igen egyszerü, igen kevés pénzbe kerülő módja annak, hogy a gazda

Digitized by Google

szükségleteit beszerezhesse, illetőleg terményeit értékesíthesse. Erre nézve Baross Gábor elhunyt miniszter úr idejében történtek már kisérletek, midőn tudniillik, gondolom a nagy-czenki állomáson megengedte azt, hogy ott igen kis helyen, például az étteremben felállítsanak egy kis bemutató állványt, a melyen minden ember közszemlére rakja ki a maga terményeit az ár és a mennyiség megjelölésével Az az utas, midőn leszállt egy kissé sétálni, megnézi, hogy kinek mije van eladó; a kereskedő ezáltal közelebb hozatik a termelőhöz, és ez így birja, illetőleg jobban birja értékesíteni terményeit.

Ott van másodsorban az affiche kérdése. Mért ne lehetne azt affichiroznia minden termelőnek az állomáson, hogy mije van eladó, és milyen áron óhajtja azt eladni? Ott van például azon kérdés, a melyet Pap Géza t. képviselőtársamnak ajánlatával szintén nem lehet megoldani, a melyet azonban az én ajánlatommal, illetőleg az én tervemmél, úgy hiszem, meg lehet oldani, és ez az, hogy például a jobb fajta vetőmag és műtrágyák az állomáson kisebb fabódékban raktároztatnának, és az állomási főnök felügyelete alatt levő személyzet 1/2 vagy 3/4 százalékért közvetítené annak eladását. Ezáltal elérné a kisgazda, hogy kisebb mennyiségben, tehát drágábban nem kellene vennie, és elérné azt, hogy a szomszéd városokban megkapná a czéljaira szolgáló vetőmagvat, megkapná a műtrágyát.

Igen fontos, t. ház, továbbá külkereskedelmünk képviselete is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a konzulatusoknál volna egy szakértő, arratermett ember, a ki az ottani helybeli szükségleteket mindig evidenczíában tartaná, és azokat itt Magyarországon köztudomásra hozatná, a ki továbbá esetleg közvetítené a forgalmat, a mi egy megoldhatatlannak épen nem nevezhető kérdés: akkor közelebb volnánk aﬁhoz a külföldhöz is, és terményeink is sokkal nagyobb értékesítéssel mennének a piaczra, mint a milyen áron ma adatnak el.

A másik igen fontos és nehéz kérdés a munkáskérdés. Most, t. ház, a középbirtokos, sőt a nagybirtokos is egészen ki van szolgáltatva a szocziálistáknak, ki van szolgáltatva a nép önkényének; de viszont nem tagadható az sem, hogy az aratók, napszámosok és cselédek, különösen a bérlők által mindenféle igéretekkel fogadtatnak fel, a mely igéretek be nem tartatnak; és ezzel szemben a szegény paraszt embernek tétlenül kell állania; védelmére szolgáló törvényekkel nem rendelkezik; s azért fontosnak és szükségesnek tartom, hogy ily törvény is a ház asztalára tétessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Az aratási szerződéseket illetőleg például Jászberény vidékén úgy vagyunk, hogy a munkások egyáltalában nem akarnak aratási szerződéseket kötni, majdnem addig, mig munkába kell állniok. Mikor beáll az aratási idő, az arató gazdának könyörögnie kell, hogy jőjjön, a munkás, nézze meg a búzát, azt a terményt, melyet le kell vágni; akkor bemegy, egy bottal piszkál, és azt mondja: »Hja uram, ily módon nem aratunk«, és nem hajlandó munkába állni. A gazda a szó teljes értelmében ki van szolgáltatva a munkás önkényének; megtörténik, hogy pénzért kell learattatni azt, a mi nem termény, mert nálunk, Jászberényben megtörténik, hogy beszorúl a szem, és akkor üres szalmát cséplünk.

Itt van azután a napszámosokra nézve egy másik kérdés. Szükséges, hogy minden napszámos könyvet kapjon, melybe neve, leírása, munkabére, és a munka minősége volna bevezetendő, a mi ellenőrzésül szolgálna arra, hogy mily munkást kapok, és mily napszámot kell adnom a munkásnak.

A cselédtörvény is ebbe a kategóriába tartozik. Az abban foglalt rendelkezések nem felelnek meg a mai viszonyoknak. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Itt a bajokat cruálni kellene, és egészen új cseléd- vagy úgynevezett munkástörvényt kellene létrehozni. *(Helyeslés balfelől.)*

A gazdasági szakoktatásról, a gazdasági díjazásokról, ösztöndíjakról nem akarok megemlékezni, hiszen talán akadni fog a házban, a ki ezeket behatóbban fogja méltatni, hanem áttérek egy más kérdésre, mely minket igen közelről érdekel, a mit azért tartok szükségesnek felhozni, hogy ne jelszavakból éljünk, hanem a viszonyoknak megfelelő gazdasági rendszert kövessük. Ma már a napilapok is tetszelegnek maguknak abban, hogy agrárius kérdéseket fejtegetnek; a legutolsó reporter is azzal foglalkozik, hogy »tessék intenzive gazdálkodni, akkor minden megfordúl, boldog világ lesz, lesz pénz«. *(Derültség balfelől.)* Ez sem felel meg, t. ház, a tényeknek, és ily általános elv egyáltalában a gazdaságra nem is vonatkoztatható. Hogy ez áll, azt a következőkben óhajtom bebizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem akarok, sőt nem is tudok magyarországi példával előállani, mert hiszen Magyarországon intenziv gazdálkodásról csak igen rövid idő óta lehet szó, és igy több esztendőnek átlag terméseit és átlag kiadásait nem hozhatom fel, hanem útalok Szilézia példájára, mely több, mint 50 éve czukorrépa-termeléssel foglalkozik, nagy tejgazdasággal van ellátva, szóval a legintenzivebb gazdálkodást folytatja, óriási mennyiségű összeget ad ki évenkint műtrágyára, még többet mesterséges takarmányokra, és Szilézia gazdaságának évi eredményeiből óhajtom bebizonyítani, hogy bizonyos alacsony gabonaárnak a leg-

Digitized by Google

intenzivebb gazdálkodás sem lehet remédiuma. A groszpanditzi gazdaság 24 esztendő óta vezet egészen authentikus könyvvitelt. 1868-tól 1892-ig vannak kezeimben az adatok. Én magam láttam azon gazdaságot. Ottan voltam egy pár hétig a gazdaságban, és meggyőződtem arról, hogy maga a birtokos az összes személyi kiadásokat külön kezeli és csupán a gazdasági kiadások kerülnek külön könyvvitelbe; meggyőződtem arról, hogy ezen, a szilézíai értelemben vett nagy gazdaság mellett 2000 márkánál többet nem költ egész családjával, tehát, hogy meglehetősen meghúzódva él. A mi e gazdaság intenzivitását illeti, arra nézve a következő adatokat kaptam, melyekből meggyőződtem a következőkről. Az egész birtok áll 350 magyar holdból átszámítva. *(Halljuk! Halljuk!)* Azért számítottam át az adatokat, hogy könnyebben hozzáférhetők legyenek. A vetésforgó felállításánál azon elv, hogy a kapásnövények, illetőleg a takarmány, a légenygyűjtő növények váltakozzanak a szemterményekkel, szigorúan be van tartva, és e tekintetben a vetésforgó ellen semmi kifogás nem lehet.

Különben méltóztassanak megítélni. *(Olvassa.)*

A vetésforgónál igy következnek a termények: repcze, búza, répa és burgonya trágyázva, árpa trágyázva, czukorrépa trágyázva, zab, búza, rozs trágyázva, herés földben. Azt hiszem, hogy a legintenzivebb gazdálkodás, és a mi fogalmaink szerint a legjobban összeállított gazdasági rendszer ez, a mi elképzelhető.

Az összes forgókban hét évben szerepel a trágyázott növény és négy évben a trágyázatlan növény. A termés átlaga volt huszonnégy éven át búzában 9½ métermázsa, árpában 10·7, repczében 6·7, burgonyában 50 métermázsa, czukorrépában 121 métermázsa. Az árak átlagban a 24 éven át a búzánál 11 forint 82 krajczár, az árpánál 10 forint, a repczénél 16 forint 44 krajczár, a burgonyánál 2 forint 25 krajczár, a czukorrépánál 1 forint 23 krajczár, tehát, t. képviselőház, olyan árak, a melyek nálunk abszurdumnak tekintetnek, el nem érhetők, és olyan termési eredmények, a melyek előtt — ismétlem, huszonnégy évi átlagról van szó — minden művelt gazda csak kalapot emelhet. Megjegyzem, hogy minden holdra egy állat esik, tehát az állatlétszám is megfelelő volt. Az összes bevétel huszonnégy év alatt a 350 holdon — méltóztassanak meghallgatni, mert ez érdekes *(Halljuk! Halljuk!)* 615.997 forint volt, az összes kiadás 664.100 forint volt; tehát a huszonnégy évi kinlódás, fáradságos munka és a szakképzettség eredménye 48.000 forint deficzit. *(Mozgás balfelől.)*

Azért mondom, t. ház, hogy az intenziv gazdálkodást mindenütt, mint jelszót kimondani, nem csak könnyelmű, de veszélyes dolog is. Hiszen e gazdálkodásban csupán egy hat évi korszak volt, mikor azon gazdaság 4%-ot a tőke után tudott elérni, de akkor a búza ára legalább 12 forint, a rozsé 10 forint, az árpáé 10 forint 80 krajczár, a repczéé 16 forint 80 krajczár, a czukorrépáé 1 forint 18 krajczár, és a burgonyáé 4 forint volt.

Ebből látszik, hogy igy egyszerűen kimondani, hogy tessék intenzivebben gazdálkodni, az könnyen megy. De kötelességemnek tartom megjegyezni azt, hogy ezen gazdálkodási rendszer mellett az állattenyésztés, levonva az összes kiadásokat, 113.000 forint tiszta jövedelmet hajtott; tehát nem az állattenyésztés volt az, a mely nyomasztólag hatott, hanem a növénytermelésnél az árak csekélysége.

T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Szemere Huba: Még reflektálni akarok Szunyogh Szabolcs képviselő úr azon állítására, hogy a hol az iparnak szárnyat adnak, a kereskedelem is boldogúl, s a mezőgazdaság is legalább megél. A rendelkezésemre álló rövid idő alatt csak egy pár adatot gyűjthettem, hogy ugyanazzal az ország gazdasági eredményeivel, a honnan érveit merítette, megdöntsem állításait. 1846-ban történt az, hogy Cobden felállította a szabad kereskedelmi elméletet, s Anglia lassanlassan a védvámos rendszerről a szabad kereskedelmi rendszerre tért át. Akkor e rendszert találták egyedül üdvözítőnek, s azt hitték, hogy csak ez fog hasznot hajtani úgy a nemzet összességének, mint az egyeseknek. De nemsokára a hatalmas elméjű Bismarck elfordúlt a szabad kereskedelem elvétől, és már az 1879-iki híres májusi beszédében határozottan követelte a védvámos rendszert. Csak ennek köszönhető, hogy Poroszország mezőgazdái nem mentek oly mértékben vissza, mint különben visszamentek volna. Angliának a szabad kereskedelem hatása alatt, 1873 ban volt 49 millió métermázsa búzatermése, 1892-ben 1,897.000. Árpatermés volt 1873-ban 2,335.000, 1892-ben 2,076.000. Marhalétszáma volt 1873-ban 5,096.000, 1892-ben 6,002.000. Látjuk tehát, hogy a szemtermelés visszafejlődött, mig a szarvasmarha-tenyésztés pedig fejlődött. De ezen számok mit tartalmaznak, t. képviselőház? Nem azt, hogy intenzivebbé lett ott a gazdaság, sőt épen ellenkezőleg azt, hogy visszamentek az extenziv gazdálkodási rendszerre. Az, hogy kevesebb búzát, kevesebb árpát vetnek, nem azt jelenti, hogy a helyett olajos, vagy más növényeket vetettek, hanem azt, hogy több a legelőjük. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez lehetséges Angliában és általában ott, hol a klimatikus viszonyok folytán nem kell

Digitized by Google

mesterséges rétekről gondoskodni, de Magyarországon ez keresztülvihetetlen.

Most nézzük az árakat. 1873-ban volt a búza ára 61 shilling, 1892 ben 25 shilling, tehát majdnem másfélszer kevesebb; az árpa volt 45 shilling, ma 26 shilling, a zab 26 shilling, ma 18 shilling. Az angol mezőgazdák levonták ebből a következtetést, s ez különösen dokumentálódott abban, hogy ma sokkal kevesebb azon lakosok száma, kik földmíveléssel foglalkoznak, mint azelőtt. Viktória királynő trónralépésekor 1837-ben az összes lakosság egyharmadrésze mezőgazdasággal foglalkozott, egyharmadrésze iparos volt; ma az összes lakosság egynyolczadrésze mezőgazda, háromnegyedrésze iparos. Ha még hozzáveszem, hogy az 1861 és 1881 közötti népszámlálások csökkenést mutatnak a mezőgazdaság rovására, mert a mezőgazdák száma 32%, mig az iparnál az emelkedés 23%-kal és a kereskedelemnél 57%-kal van beírva a statisztikai adatokba, ebből látható, hogy azon hevenyészve odadobott érv, melyet Szunyogh Szabolcs t. képviselőtársam felhozott, egyáltalában nem állja meg a helyét. Méltóztassék csak arra gondolni, hogy intenziv gazdálkodást vivő országokban sokkal nagyobbak a hibák és feljajdúlások, mint Magyarországon és Oroszországban. És, hogyha itt lehet segíteni intenziv gazdálkodási eszközökkel, oly államokban, melyek intenziv gazdálkodást folytatnak, nem lehet másként segíteni, mint úgy, ha tökéletesen az ipar és a kereskedelem karjaibai vetik magukat.

Én abban a reményben, melyet a t. miniszter úr is beszédje végén legalább részben hangsúlyozott, hajlandó volnék elfogadni a költségvetést, de minthogy azok a remények még nem faktumok, minthogy az a segély, mely kilátásba helyeztetett, csak igéret alakjában, és épen a budget-vita alkalmával vettetett fel, engedje meg a t. ház, hogy ebből a szempontból ne fogadjam el ez idén a budgetet, mert nem látom azt, hogy tényleg magasabb befektetések eszközöltetnének, és magasabb tételek vétetnének föl az előirányzatba. Kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy mint agrárius gondolkodású, de nem mint orthodox, hanem mint modern agrárius ember, *(Helyeslés.)* mindaddig, míg bennünket a kereskedelem és az ipar mellé nem emelnek, a költségvetést sem álalánosságban, sem részleteiben el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Papp Elek jegyző: Bornemisza Lajos! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Bornemisza Lajos képviselő úr kíván szólani.

Bornemisza Lajos: T. ház! *(Halljuk!)* Legelőbb is ki kell jelentenem, hogy örvendetes jelenségnek tartom, hogy a törvényhozás földmívelésügyi érdekeinkkel nemcsak a most tárgyalandó földmívelési tárcza, de a költségvetés általános tárgyalása alkalmával is *(Zaj. Elnök csenget.)* foglalkozott, és hogy minden tekintetben szaporodott azoknak a száma, kik eddig is legelső feladatuknak tűzték ki, hogy politikai szereplésük és tevékenységük közepett leginkább az ország földmívelési érdekeivel foglalkozzanak. A költségvetés általános tárgyalása igen fontos közgazdasági és napi kérdéseket hozott felszínre. A pénzügyminiszter úr reflektálva egyes felszólalásokra, kijelentette, hogy habár a napi kérdésekhez hozzászól, a közgazgasági kérdésekre a választ megadja a t. földmívelésügyi miniszter úr. Nem lehet csodálni azt a kiváncsiságot és türelmetlenséget, a melylyel a törvényhozás a földmívelésügyi miniszter úr programmját várta, és ez alkalommal csakis elismerésemet nyilváníthatom az igen t. földmívelésügyi miniszter úrnak, hogy tárczája költségvetésének tárgyalása alkalmával az előadó úr után rögtön felszólalt, hogy közdazgasági, földmívelési programmját egész terjedelmében a törvényhozás tudomására hozza.

Ha nézem azon tételeket, melyeket a földmívelési miniszter úr felállított, igen fontos dolgokat találok. Itt van első sorban az intenziv gazdálkodás. Itt van a mezőgazdasági ipar támogatása, itt vannak a vízügyek, a folyamszabályozás, ott van a gazdasági szakoktatás. Csakhogy, t. képviselőház, szerény nézetem szerint mindezen tételek fejtegetése, és az e körül történő szakelőadások nem felelnek meg közgazdasági igényeinknek, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* mert nézetem szerint gazdasági viszonyaink javításának legelső feltétele Magyarországon az adóügy rendezése. *(Helyeslés a baloldalon.)* Azért méltóztassék megengedni, t. ház, hogy a szaktételektől eltekintve, első sorban is adótételünkkel foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha figyelembe veszszük azon óriási feleslegeket, melyekkel a magyar kincstár jelenleg rendelkezik, és keressük, hogy azoknak legnagyobb része honnan ered, mindnyájan rá fogunk jönni, hogy a földmívelő népnek, a közép- és nagybirtokos osztálynak java része járúlt ehhez, hogy ezen aranyborjúnak évenkint azokat a nagy áldozatokat meghozza. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Ha az adóstatisztikát nézzük, és azt, hogy az adók összege miként oszlik el, látjuk, hogy azok legtekintélyesebb része ismét a földadót éri, de a nagy számot kiteszik azon zóna szerinti pót-, nem pót- és mellékes adók, melyek a földbirtokos osztálynak az adóját oly magasra emelik, hogy a jelenleg még törvényerővel biró kataszteri tiszta jövedelmet is felülmúlják, nem hogy a kataszteri jövedelemnek 10%-át adná a

Digitized by Google

birtokos osztály a kincstárnak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nem akarom itt, t. képviselőház, a különféle adók számtalan nemét felsorolni, ismerjük azokat mindnyájan. Oly labirinthus az, hogy többnyire csupán a pénzügyi és közigazgatási hatóságok elaszticzitása és ügyessége az, a mely azt emeli, vagy lesülyeszti. És ha a panaszok, t. képviselőház, melyek a gazdag magyar Alföldön felhangzanak, már a közvélemény előtt is indokoltak, mit mondjon a szegény felvidék, kinek földje igen sok esetben még azt a hozamot sem adja meg, a melyet adó fejében a földmívelőnek fizetnie kell, hozzá sem számítva az évről-évre szaporodó fogyasztási adók tömkelegét? Ha látja a földmívelő, hogy gazdasági hiteléről nincsen gondoskodva, hogy az intenziv gazdálkodásnak módja nincsen megállapítva, hogy az a kis házi ipar, mely ekkoráig még üzetett, s az ott lévő erdőségek kihasználásánál s neki egy kis munkakeresetet biztosított, ma már hiányzik, ha látja, hogy a folyton épülő vasútak nem hozzák azt az áldásos tevékenységet egyes területekre, hogy ott iparok fejlődjenek, hanem azt idézik elő, hogy a még meglévő famennyiségeket két-három év alatt kiszállítják, és puszta kopárságokat hagynak maguk után, akkor annak a szegény földmívelő embernek nem marad más hátra, minthogy itt hagyja ezt a szegény országot, kivándorol. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nézzük, t. ház, hogy a földmívelésügyi miniszter úrnak azon tétele, hogy támogassuk a mezőgazdasági ipart, hogy áll? E tételnél a miniszter úr a legelső helyen a mezőgazdasági szeszgyárakról beszélt. S igen örülök, hogy a t. miniszterelnök úr, mint pénzügyminiszter, ép e tételnél szerencséltetett bennünket, mert nem a földmívelésügyi, hanem a pénzügyminiszter úr van hivatva e bajon és csapáson segíteni. Épen a t. pénzügyminiszter úr a költségvetés általános tárgyalásánál kijelentette, hogy mivel a kincstár szükségletei jövőre nagyobbak lesznek, igyekszik a szeszipar terén egy új intézményt létesíteni, értem ez alatt a szeszmonopóliumot, mert ettől reméli, hogy a fogyasztási adójövedelem nagyobb lesz, és a mezőgazdasági szeszgyárakon ez intézménynyel is segíthet.

Megvallom, t. ház, hogy mióta a szeszadótörvénynek káros hatását tapasztaltam, mindig az volt álláspontom, hogy az egyedüli menekülés a szeszmonopólium. A szeszmonopóliumtól reméljük azt, hogy a jelenleg megadózatlan szesz fogyasztási adó alá nem fog kerülni, és hogy az a szeszkontingens, a mely helyesen volt megállapítva a fogyasztás fedezésére, meg nem állhatott, mert a fogyasztás meg volt ugyan, de a megadózatlan szesz kiszorította a kontingentált szeszt, a mi úgy az eczetgyárosok, a kis üstönfőzők, úgyszintén a szeszfinomítással foglalkozó nagyobb vállalatok előnyére, és a mezőgazdasági szeszgyárak rovására történt.

T. ház! Ezzel kapcsolatban legyen szabad röviden egy más mezőgazdasági iparral foglalkoznom, az úgy a napi sajtóban, mint a törvényhozás terében mindennap szóba jövő úgynevezett kartell-malomiparral, mely nézetem szerint szintén mezőgazdasagi iparág, legalább annak kellene lenni. A t. pénzügyminiszter úr kijelentette, hogy az őrlési engedély és a vámkedvezményre nézve idejét látja annak, hogy a vámhitel meghosszabítását figyelemmel kisérje. Úgy látszik tehát, hogy eddig teljes figyelemmel nem kisérte, mert be van igazolva az a tény, hogy a vámhitel nemcsak rövid, de hosszabb időre is fennáll, s így e kartell-malmok a vámhitelre nézve egy kis kamatkedvezményben mindig részesültek. Hanem már az azonosság megállapítására nézve, a melyről az 1876. LXVII. tcz. intézkedik, kötelezvén a kormány, illetőleg az ily dolgokkal foglalkozó hatóságokat az azonosság megállapítására, erre nézve azt mondta, hogy a Romániából behozott búzának azonossági eljárására nézve ő financzot nem fog oda állítani.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Lehetetlen! Sehol a világon nem történik.

Bornemisza Lajos: A pénzügyminiszter úr már a mezőgazdasági szeszgyáriparnál éjjel nappal financzokat küld nyakunkra, nem azért, hogy bennünket, mint gyárosokat ellenőrizzen, hanem, hogy a közegek egymást ellenőrizzék.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pézügyminiszter: Ez hoz, az meg visz!

Bornemisza Lajos: Méltóztassék elhinni, hogy arról, hogy egyenlő mértékben történik a mezőgazdasági ipar támogatása, arról szó nincs és nem is lehet. Mert ha az a pénzügyőr csak arra van, hogy a kisbirtokot és kisszeszgyárral bíró vállalkozókat agyonellenőrizze, méltóztassék elhinni, hogy azok az állítólag kis, de igen nagy, gyakran politikai befolyású kartell-malmok ellenőrizése sem volna kárára közgazdasági viszonyainknak. *(Helyeslés balfelől.)*

Említettem, t. ház, hogy a szeszmonopóliumnak hive vagyok. Épen azért, hogy azon visszaélések, melyek most is a kartell-malmoknál a vámleszámolásnál történnek, a monopólium által teljesen beszüntetve legyenek a szeszre nézve. Csakhogy igen kérem a t. pénzügyi és földmívelésügyi miniszter urakat, hogy a szeszmonopólium alkalmából ne feledkezzenek meg a mezőgazdasági szeszgyárakról, mert a ki ismeri a viszonyokat, és tudja, hogy miért tartja fenn a felvidéki középbirtokos osztály a mezőgazdasági szeszgyárakat, az azt is tudja, hogy ez nem

Digitized by Google

haszonért történik, hanem leginkább azért, hogy a súlyos éghajlat, földrajzi viszonyok mellett minőségileg is rossz földjét képes legyen megmunkálni, hogy ha már ezen gazdálkodás által saját igényeinek nem tud eleget tenni, legalább az adózás igényeinek eleget tehessen. Mert méltóztassék elhinni, a ki azt gondolja, hogy a felvidéken a mezőgazdasági szeszgyáros azért hozza szeszgyárát üzembe, hogy az még hasznot hajtson, hogy szeszszel üzletet kössön, az nem tulajdonképeni mezőgazdasági szeszgyáros, hanem szeszkereskedő. Ha, t. ház, a mezőgazdasági szeszgyárak beszüntetik az üzemet, akkor a felvidéki szántóföldeknek 50%-a ugar és parlag. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Én remélem, t. ház, hogy az igen t. földmívelésügyi miniszter úr ezen mezőgazdasági szeszgyárak jövőjéről gondoskodni fog, mert ha mi egyes specziális oly vidékek közgazdasági viszonyaival foglalkozunk, melyek az állam nagyobb támogatását is kénytelenek igénybe venni, mert különben fenn nem tarthatják magukat, ez által nemcsak ezen vidékeknek, de az egész országnak közgazdasági javát és jólétét is előmozdítjuk. *(Igaz Úgy van! balfelől.)*

Áttérek, t. ház, az állattenyésztésre, és ezzel kapcsolatban az állategészségügyre. *(Halljuk! Halljuk!)* A mai ülés folyamán Kubinyi Árpád t. képviselőtársam fölemlítette, hogy a ragadós tüdőlob kiirtása mily nehézségekkel jár, és idézte, hogy azon áldozatok, melyeket a törvényhozás ezen kiirtási czélokra megszavazott, a statisztikai adatok és a tapasztalatok szerint egyáltalában nem felelnek meg a várakozásnak. A t. földmívelésügyi miniszter úr is említette, hogy tavaly például 400.000 forintba, az idén 600.000 forintba került a ragadós tüdőlob kiirtása, és azért a ragadós tüdőlob állandóan honol és állandóan rettegésben tartja a felvidéket. És ha nézem, hogy miért van ez, akkor, t. ház, ki kell jelentenem, hogy maga az irtási eljárás lassúsága, rendszertelensége egyedüli okozója annak, hogy a bajt nem lehet elhárítani. Csak ha figyelembe veszszük, hogy ha egy községben konstatáltatik a ragadós tüdőlob, ezen község zár alá vétetik ugyan, de igen gyakran a zár alá vételtől a kiirtási eljárásig elmúlik öt-hat hét; és mit jelent ez az öt-hat hét, t. ház, a hol a szarvasmarha zár alatt van? Nem egyebet, mint azt, hogy a gazda azon kevés takarmányát, melyet az télire megtakarít és eltesz, ezen négy-öt hét alatt elfogyasztja az a marha, melyet legelőre nem bocsáthat. És ebben van alapja a sok esetben előfordúló eltitkolási esetnek. Hisz ez igen természetes, t. ház, hogy ha a gazda tudja, hogy azáltal, hogy ő gyanús marháját, vagy beteg jószágát bejelenti a hatóságnál, másnap kijön az állatorvos, zár alá helyezi nemcsak az ő istállóját, hanem az egész községét, és ezáltal a télire megtakarított takarmánytól megfosztja, attól való félelmében is, hogy a szomszédok boszút állnak rajta, hogy ezt bejelentette, sok esetben eltitkolják a bajt, mert látja a szomszédban, hogy milyen az eljárás. Itt nem a kártalanításról szólok, t. ház; én elismerem, hogy a hatóságok a kártalanítást lelkiismeretesen és szakavatottan végzik, de azt kell említenem, hogy az a négy-öt heti záridő nemcsak hogy nem segít a bajon, hanem azt a községet közgazdaságilag teljesen tönkre teszi, megfosztja attól, hogy a fertőtlenítési eljárás befejezése után, ha a tulajdonos szarvasmarhát akar venni, legyen mivel kitartani, mert a zár alatt a takarmányt már elfogyasztották a fertőzött és zár alatt levő marháikkal. Ha már most felveszszük azt, t. ház, hogy az a szegény egyszerű paraszt ember a kártalanítási összeget pénzben kapja meg, ez is igen nagy baj. Nem volna-e helyesebb, t. földmívelésügyi miniszter úr, — hogy ha már tájfaj marhákat akár az országban, a mit igen helyesen tesz, hogy telivér importoktól tartózkodik, — oly községekben és kerületekben, a hol a ragadós tüdőlob által a marhaállomány kiirtatik, pénz helyett a vidéki éghajlati viszonyoknak megfelelő honi vagy külföldi tenyészállatokat a község rendelkezésére bocsátana. Mert, t. ház, méltóztassék elhinni, hogy abból a 60—70 forintból, a mit egy szegény földmívelő ember a tehenéért kap, mig a fertőtlenítési eljárás keresztül vezettetik, mig módja van új befektetéssel, szarvasmarha vétel által a hiányt pótolni, a fele sem marad meg. Abból ő adót fizet, abból drága és rossz élelmet vesz, és utóvégre is, ha féláron vesz egy marhát, és takarmánya nincsen, istállója pedig inficziálva van: jövő évre megint ki fogják irtani a marháját. *(Igaz! Igaz! balfelől.)* Itt radikális, gyors, következetes intézkedésre van szükség. *(Helyeslés balfelől.)* Azért a vármegyékenkinti zárrendszert egyáltalán helytelennek tartom, mert, t. ház, méltóztassék felvenni azt az esetet, hogy két vármegyének északi része öt-hat községben fertőzöttnek jelentetik ki, ezáltal az egész két nagy vármegyében a vásárok és a szabad forgalom teljesen megszűnik. Épen azért igen kérem a t. földmívelési miniszter urat, méltóztassék ezen kérdést figyelemmel kisérni, és ha lehetséges, külön zóna szerinti kerületeket összeállítani, különösen a felvidéken, azon szerencsés területeket pedig, a melyek még nem is voltak és nincsenek is fertőzve, méltóztassék a zár alól feloldani. Mert ha két-három községben a kiirtási eljárás által kártalanítás nyújtatik is az illető gazdának, ezért a bajért az egész vármegyét büntetni, azt hiszem, még sem lehet. Azért, t. ház, hogy

Digitized by Google

a kiirtási eljárás gyors és megfelelő legyen, méltóztassék kerületenként, zónák szerint összeállítani ezen fertőzött vidékeket és a gyors végrehajtás czéljából a bürokraczia, sok írás és huzavona helyett ezen dolgokkal foglalkozó alapos szakértő közeget kormánybiztosi minőségben kiküldeni, és a fertőzött községekben nemcsak a beteg, de a gyanus állatokat is kiirtani. Méltóztassék elhinni, hogy ha egy éven keresztül a kiadás nagyobb is lesz, de nem lesz folytonos, mert a jelen eljárás mellett, — erről biztosíthatom az igen t. földmívelési miniszter urat, — 10—20 éven keresztül egyenlő költséget fog a kincstárnak okozni. És mit fog elérni? Hogy akkor szűnik meg a ragadós tüdőlob a felvidékeken, mikor már szarvasmarha egyáltalán nem lesz, mert mind ki lesz irtva.

Legyen szabad még, t. ház, egész röviden a gazdasági szakoktatással is foglalkoznom. Már tavalyi felszólalásomban is jeleztem, hogy úgy a gazdasági szakiskolák, mint a földmívelési iskolák vezetése és iránya nem felel meg teljesen viszonyainknak. Mert, t. ház, a hol a búza ára hat forint, ott csak annak szabad intenzive gazdálkodnia, a ki kedvtelésből gazdálkodik, mert a ki abból a kis gazdálkodásból él, és a mai viszonyok közt intenzive gazdálkodik, az tönkre megy, és felhasználhatja az olcsó zónadíjszabást arra, hogy kimenjen Amerikába. Épen azért a szakoktatás irányánál oda kell törekedni, hogy itt országszerte nemcsak intenzív, hanem lehetőleg egyszerű gazdálkodási rendszer honosíttassék meg. Mert, ha mi intenzivitásra törekszünk, és nem adunk módot a közönségnek arra, hogy olcsó hitellel rendelkezzék, és ha azután valaki intenzive akar gazdálkodni és 6%-os kölcsönt vesz fel a befektetésre, mely neki csak 2%-ot jövedelmez, honnan veszi a hiányzó 4%-ot? Ezen kérdésnél legyen szabad felemlítenem, hogy én is igen kivánatosnak tartanám, ha a népiskoláknál a gazdasági szakoktatásra nagyobb súlyt fektetnének, és ez igen könnyen megtörténhetnék, ha a tanítóképezdékben is kiváló gondot fordítanának arra, hogy a néptanítóknak módjukban legyen ezen kérdésekkel foglalkozni. Az igen t. földmívelésügyi miniszter úr elődje, gróf Bethlen András igéretet tett ez irányban, sőt megigérte, hogy ily alsóbb gazdasági szakosztálylyal kapcsolatban mintagazdaságot akar felállítani. Az, a ki az ország viszonyait ismeri, tudja, hogy egy vármegyében öt hatféle gazdasági rendszer szerint is gazdálkodnak, igen szükséges, hogy egyes völgyekben, a hol ily speciális helyi viszonyok indokolják a külön gazdasági üzemet, mintagazdaságok legyenek, mert a mezőgazdasági és a földmívelési iskolában szerzett tapasztalatok nem jönnek ahhoz a kisgazdához.

Említettem, hogy épen a vasútak kiépítése által a felvidéken az erdők rohamosan pusztúlnak. El kell ismernem, hogy az erdősítésre a földmívelésügyi miniszter úr kiváló gondot fordít, és hogy az erdősítés még intenzivebben folytattassék, igen kérem a t. földmívelésügyi miniszter urat, hogy azokat a csemete-kerteket, a melyek most egész rendszertelenül vannak beosztva, az egyes erdősítési területeken méltóztassék rendszeresíteni, és az egyes vidékek igényeinek megfelelőleg beosztani; mert igen különös, t. ház, hogy például Sáros vármegyének van egy jó és szakszerűen kezelt csemete-kertje Kis-Szebenben, és ha a birtokos csemetéket akar, azokat nem Kis-Szebenből, hanem Liptóból kapja.

Mig Liptóból odaérkezik, először drága a vasúti szállítás, és többnyire száraz állapotban érkeznek meg, hogy az illető, a ki erdőt telepít, már az ültetésnél is kidobja a pénzét. Miért nem lehetne úgy, hogy ha Sáros vármegye erdősíteni akar, ott legyen a csemete-kertje, ha Liptó vármegye akar, annak is ott legyen. Ez is egy bürokratizmus, t. ház, méltóztassék elhinni, hogy a ki csemetéket akar, annak el kell mennie egy ügyvédhez, hogy írja meg a folyamodványt, agyon kell bélyegeznie a folyamodványt, ha nem tesz bélyeget, leletezik. Miért nem kaphat az illető helyben csemete-kertet? Hiszen csak azt kell igazolnia, hogy megyei birtokos, hogy erdőtelepítéssel foglalkozik; mi különös köze van ehhez a földmívelésügyi miniszter úrnak? Azért a kis bélyeghaszonért ne méltóztassék az embereket elkedvetleníteni.

Legyen szabad egész röviden még a munkáskérdéssel foglalkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* A felvidéki munkások, a kik gyakran az Alföldre mennek az aratási munkához, hogy ott is télire keresetet szerezzenek és találjanak, hazajönnek és azt mondják: különös dolog, hogy oly helyen, a hol a föld gazdag, a hol az megadja a kilencz-tíz maghozamot, ott munkáskérdés eddig nem volt, hanem ha így tart a dolog, bizonyosan nálunk is lesz.

Hogy a gazdag Alföldön vannak munkáskérdések, azokkal bővebben nem foglalkozom, de azt hiszem, hogy azok magyarázata leginkább a nagy bérlői vállalatokban, a nagy, előre megkötött szerződésekben, és különösen abban a körülményben található meg, hogy az alföldi gazdaságoknál igen rövid ideig tart a mezei munka, és ezáltal az évnek legnagyobb részét, 9—10 hónapot munka nélkül kénytelen tölteni a munkás. A felvidéken nem volt munkáskérdés, mert először is a mezei munka sokkal hosszadalmasabb; télen át voltak a mezőgazdasági szeszgyárak, a hol községenkint 14—15 család állandó élelmet nyert; voltak kézi cséplőgépek, volt faállomány az erdőben. Ma a mezőgazdasági

Digitized by Google

szeszgyárak megszűnnek; ha az erdőkből kopár talajok lesznek; ha a gőzcséplőgép elviszi a munkás keresményét; ha a munkás azt látja, hogy daczára annak a nagy támogatásnak, melyben a kartell-malmok a kormány részéről részesülnek, a vidéki kismalmok, melyek hivatva vannak olcsó élet mellett a munkásnak olcsó kenyeret adni, ha ezek megszűnnek, és a munkás kénytelen potom áron például rozsát 4 forintért eladni, és a malmoktól 9 forintért a lisztet megvenni: méltóztassék elhinni, csakis a felvidéki földbirtokos osztálynak kiváló érdeme, hogy még agrár-munkáskérdések a felvidéken nincsenek. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

T. ház! Minthogy az idő előrehaladt, végzem beszédemet. *(Halljuk! Halljuk!)* És épen azért, mert az országos gazdasági egyesületnek tagja nem vagyok, szabad legyen egy fölvilágosítást kérnem a t. földmívelésügyi miniszter úrtól. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Mert ha azt akarja, hogy a gazdaközönség és a gazdaképviselet bizalommal legyen működése iránt, mindenesetre egy kis felvilágosításra van szükség. *(Helyeslés balfelől.)* Az országos gazdasági egyesület sok évi tevékenység által az egész országnak elismerését és tiszteletét kivívta. Az országos gazdasági egyesületnek különösen az utóbbi években tevékenysége határozottan irányt szabott nekünk, és dokumentálta, hogy ez az egyedül független gazdasági egyesület Magyarországon, mert csak egyedül ő neki van módjában a még helyenként található független elemeket összevonni, mert a vidéki gazdasági egyesületekben a független földbirtokos osztály helyeit többnyire a közigazgatási hatóságok foglalják már el. Tehát különösnek találom, hogy az országos gazdasági egyesület az, mely úgy látszik, a takarmánykivitel, a romániai és orosz szerződés, az őrlési engedélyeknél és a vámvisszaéléseknél követett eljárásra vonatkozó felvilágosításai által vonta magára a kormány haragját. Igen szomorú jelenség, ha akad főuraink közt oly férfiú, a ki minden mellékhaszon nélkül, tisztán közérdekből vezeti hosszú éveken át ez egyetlen gazdasági egyesületet, s e férfiú épen a miniszterium hivatalnokai által megbuktattatik! *(Úgy van! balfelől.)* A pénzügyminiszter úr igen helyesen jegyezte meg, hogy neki erről tudomása nem volt, és hogyha a hivatalnokok megtették, nem helyesen tették. De mit mond a földmívelési miniszter úr, a mikor a múlt gazdasági egyesületi gyűlésre az összes gazdasági szakiskoláinkban alkalmazott tanárok állítólag berendeltettek? Én az urakat nem ismerem. Egyáltalában távol van tőlem, hogy személyeskedni akarjak. De felhasználom az alkalmat, hogy kérdjem a miniszter urat, vajjon ő is osztozik-e a pénzügyminiszter úr nézetében, s helyesnek tartja-e, ha egy államhivatalnok, különösen gazdasággal foglalkozó intézet tanára, a ki azért kap az államtól fizetést, hogy az embereket gazdaságra oktassa, elmegy ily helyekre, hogy ott talán politikai vizsgálatot tegyen.

Erre nincs szükségünk Köszönettel veszszük, ha az illető szakminiszteriumok tisztviselői eljárnak a választmányba, és ott szakszerű felvilágosításokat adnak; hanem hogy korteskedjenek és az ország egyetlen független gazdasági egyletébe a politikát is bevigyék: ez nem járja!

Igen kérem a miniszter urat, okúljon a legutóbbi pucs alkalmával szerzett tapasztalatokon. Igaz, hogy az országos gazdasági egyesületben a pucs nem sikerült, mert vannak, és még lesznek jó ideig független emberek; hanem ha ugyanígy járnak el az egyes vármegyei gazdasági egyletekben, hol már úgyis alig van független elem: ott sikerülhet, a politikát bevinni a gazdaságba, hanem nem a gazdasági jólét előnyére, hanem hátrányára.

T. ház! Végzem beszédemet. Én azt tartom, hogy a földmívelésügyi miniszter úr, a ki programmbeszédében nem is említette a jelenlegi adórendszert, melynek megváltoztatása egyedüli módja volna a közgazdasági válság lehető enyhítésének, a ki nem is említette amaz akut kérdéseket, melyek a közvéleményt foglalkoztatják, a nagy tőzsde, a nagy kartell-malmok protekcióját, melyre nézve a pénzügyminiszter úr kijelentette, hogy intézkedéseket fog tenni, hogy ellenőrizni fogja az esetleges visszaéléseket, a kereskedelmi miniszter úr — igen különös — erre a kérdésre azt mondta, hogy az őrlési engedély és vámhitelezés régen meg volt, most is meg van, de hogy milyen a hitel mérete, és milyen határidőn belül történik ezen híres kartell-malmokkal a leszámolás, az nála tisztán adminisztraczionális kérdés. Utóvégre, ha a földmívelésügyi miniszter úr, mint a földmívelési érdekek legelső szószólója, programmjában ezen kérdésekről egészen hallgatott, akkor méltóztassék megengedni, hogy daczára annak, hogy azon számszerinti tételeket, melyek ezen költségvetésben benfoglaltatnak, kicsinyeseknek találom, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon,)* s nézetem szerint nem állanak arányban azon dotáczióval, melyben a többi tárczák részesülnek; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* daczára annak, hogy minden krajczárt, mely a földmívelés emelésére, az ország földmívelő népe jólétének biztosítására fordíttatnék, készséggel szavaznék meg, ily viszonyok közt nem lehetek bizalommal a földmívelésügyi miniszter működése iránt s nem fogadhatom el a költségvetést. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! Minekutána a miniszterelnök úr tudtommal máris egész határozott-

Digitized by Google

sággal kijelentette azt, hogy ezen gazdasági egyesületi úgynevezett pucs-kérdésben a kormány befolyást nem gyakorolt, hogy azon egész mozgalomtól távol állott, én legalább is nagyon furcsának találom azt, hogy az igen t. képviselő úr ismételten felhív engem arra, hogy én itt nyilatkozzam. Én azt hiszem, hogy a szolidaritás legprimitivebb fogalma önmagában foglalja azt, hogy ha az elnök a kormány nevében egy kijelentést tesz, az kötelező az egész kormányra. De ha a képviselő úr magánfelfogási irányzata ezt óhajtja, szivesen megfelelek e helyről kötelességszerűen annak is, és ismételve kijelentem azt, hogy a földmívelésügyi miniszternek magának semmiféle befolyása ezen ügyre nem volt, és nem is lesz.

A mi pedig miniszteriumomnak illető tisztviselőit illeti, azok nem mint miniszteri hivatalnokok, hanem mint privát egyének foglalják el ott viselt tisztüket. Hogy pedig, mint privát ember hogyan vélekedik valaki, arra nekem befolyásom nincs, és arra nem is akarok befolyást gyakorolni; *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás és a baloldalon.)* mint privát emberek tisztán az ő felelősségük alatt járnak el, és én abba nem elegyedem, és tisztelem azt, hogyha ők is irányomban ugyanazon elven állanak. *(Helyeslés jobb felől.)* Kérem ezen válaszomat tudomásúl venni.

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladt, ma már a tárgyalást nem folytatjuk. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy holnap reggel 10 órakor tartunk ülést; napirendjén lesz a földmívelésügyi tárcza költségvetésének folytatólagos tárgyalása.

Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

396. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 5-én, szerdán,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvény bemutatása. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Kereskedelemügyi miniszter törvényjavaslatot terjeszt be kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a deczember hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom Csanád vármegye gazdasági egyletének Justh Gyula képviselő úr által beadott kérvényét, melylyel a Mezőhegyesen a jégbiztosítás sérelmének orvoslása tárgyában megtartott gazdakongresszus eredményét felterjeszti.

Bemutatom továbbá a zombori törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok s ügyészség, szolga és fogházőri személyzetének Drakulics Pál képviselő által beadott kérvényét, az 1898. évi IV. törvényczikk reájuk vonatkozó részének módosítása tárgyában. Mindkét kérvény tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Szerdai nap lévén, következik az indítvány- és interpellácziós könyv felolvasása.

Molnár Antal jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy sem az indítványok, sem az interpellácziók könyvében újabb bejegyzés nem foglaltatik.

Elnök: Tudomásúl vétetik.

Digitized by Google

Egyéb jelenteni való nem lévén, következik a napirend, jelesül a földmívelésügyi tárcza 1895. évi költségvetésének (Irom. 715.) folytatólagos tárgyalása.

Molnár Antal jegyző: Szily Pongrácz!

Szily Pongrácz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nemcsak a földmívelésügyi tárcza eddigi tárgyalása során felszólalt képviselő urak, hanem azt megelőzőleg a közvélemény és a sajtó is nagy súlyt helyeztek a Magyarországon jelenleg uralkodó mezőgazdasági válság kérdésének tárgyalására, különösen a sajtóban azok az egyének, a kik magukat ezen kérdésben vezérszerepre hivatottaknak érezték, hangúlatot óhajtottak csinálni úgy a közvéleményben, mint a politikai körökben, és ezen kérdéseket dominálló szereppel, a többi közgazdasági kérdések fölé óhajtották helyezni. Mindenki, a kinek szívén fekünsznek mezőgazdaságunk súlyos helyzetének kérdései, örömmel látta ezen jelenségeket, s örömmel látta azt is, hogy a politikai élet tényezői, a pártok, fokozottabb mértékben foglalkoznak ezen kérdésekkel. Örömmel látta, hogy a képviselőháznak különböző pártjai szükségesnek tartották eddigi programmjaik keretein kivül ezen kérdésekkel külön bizottságokban foglalkozni, és külön közgazdasági programmjukat is felállítani. De már azt kevesebb örömmel látjuk, miután elég fontosnak tartjuk a kérdést, hogy az egyes pártok ezen kérdéseket is pártpolitikai czélokra óhajtják kihasználni. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Az igaz ugyan, hogy a nemzeti párt vezérszónoka elég nagylelkű volt kijelenteni, hogy ők nem akarnak a dologból pártzsákmányt csinálni; többek közt azt is mondta, hogy vegye ki a maga részét a munkából a szabadelvű párt is, a kormány is, és biztosíthatja, hogy jól kiérdemelt babérait nem fogják irigy kézzel megtépni. Mindenesetre nagylelkű dolog tőlük, hogy a szabadelvű pártot, és a kormányt is részesíteni akarják ezen kérdések megoldásának munkájában. Arról az egyről azonban biztosíthatjuk az ellenzék t. tagjait is, hogy a kormány és a szabadelvű párt, mely a közgazdasági kérdésekkel, s egyáltalában a közélet minden kérdésével szemben, eddig mindig teljesítette kötelességét, a mezőgazdasági kérdésekkel szemben is kötelességeit épügy teljesíteni fogja. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én elég fontosnak tartom a kérdést arra, hogy válvetett munkával keressük a gazdasági válságból a kibontakozás útját; azonban, ha az ellenzéket és agrárius pártokat politikai szempontok korlátoznák abban, hogy a szabadelvű pártot ezen munkában támogassák, a szabadelvű pártban és kormányban meg lesz ma is az erő arra, hogy saját erejéből és saját irányzatai szerint is keresztül tudja vinni azt, hogy a mezőgazdasági kérdéseket arra az útra terelje, a melyen ezen válságból a kibontakozás elérhető.

Abban, t. ház, megegyezett minden tényező, a ki ezen kérdéssel foglalkozott, hogy a mezőgazdaság mai válságos helyzetének legfőbb tényezője és okozója a nyerstermények árának hanyatlása; de már abban, hogy a nyerstermények árhanyatlását mi idézte elő, a vélemények lényegesen szétágazók. Pedig ezen okokat kell keresnünk, ha ezen okok orvoslásának módját is meg akarjuk találni.

És itt mindjárt előtérbe lép a politika. Természetesen az egyes pártoknak, hogy politikai czéljaikra e kérdést kihasználhassák, ezen, a nyerstermények árhanyatlását előidéző tényezőket feltétlenül olyan lokális bajokban kellett keresniök, a melyekből azután hímet varrhattak a rossz kormánypolitikára, és a melyek politikai támadási czélokra alkalmazhatók voltak. Igy természetesen a szélsőbal a maga politikai pártkeretében első sorban a közös vámterületet jelölte meg, mint olyan tényezőt, a mely első sorban okozza a nyerstermények árhanyatlását. Erre az alapra nem állhatott már a nemzeti párt. A nemzeti párt azután felállította azt a tételt, hogy az idegen búza beözönlése egyik főoka a nyerstermények árhanyatlásának. *(Felkiáltások balfelől: Úgy is van!)* Közösen azután megegyeztek abban, hogy a rossz vámszerződések és a rossz kormánypolitika szintén egyik főtényezője a nyerstermények árhanyatlásának. *(Mozgás és zaj a szélsőbalon.)*

Madarász József: Mutatja a politikai helyzet is! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Szily Pongrácz: Csakhogy mint főtényezőt nem akarták elismerni azt, hogy Magyarország sem kivétel *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* az összes mezőgazdasági terményeket termelő országok közül, és hogy az általános válságban, a mely a nyerstermények árát az egész világon lejebb szállította, az általános és dominálló főokok Magyarországon is a nyerstermények árának hanyatlásában rejlenek. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Ezen ellenvetések közül azzal, hogy a közös vámterület volna egyik főtényezője a nyerstermények árhanyatlásának, és hogy, ha sikerülne külön vámterületet felállítani, attól lényeges árjavulást remélhetnénk, csak nagyon röviden akarok foglalkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert itt magukban az érvelésekben is ellentét van. Az agráriusok egyik főérve tudniillik az, hogy miután Magyarországon a fogyasztás az ország termelésével oly arányban halad, hogy Magyarország ma már nem export ország, tehát a világkereskedelem áralakulásaitól a mi áralakulásaink nem függnek, magunk volnánk képesek védvámos politikával, különösen az áralakú-

Digitized by Google

lásra lényeges befolyást gyakorolni: ez a tétel egyenesen ellenkezik azon tétellel, hogy a különálló vámterület az árjavulást előidézné, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* mert hiszen mihelyt felállítjuk a mi külön vámvonalunkat, azonnal elveszítjük legnagyobb fogyasztó területünket, Ausztriát, *(Derültség a szélsőbalon. Helyeslés jobbfelől.)* és ezzel messze vissza leszünk dobva, ismét oda, hogy nagyon, de nagyon sokáig, mint export ország kell szerepelnünk. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Ellenmondások a szélsőbalon. Elnök csenget.)*

Egy reménye igenis van a mezőgazdaságnak, hogy ha tudniillik annyira haladunk, hogy a külföldi piaczot még azon csekély kivitel erejéig sem fog kelleni igénybe vennünk, mint ma a közös vámterületnél; ha elérjük azt, hogy a belfogyasztás teljesen komzumnálni fogja termékeinket, különösen búzában; akkor következik csak be az a momentum, a mikor a fennálló vámtételek a mezőgazdaság javára lesznek igénybe vehetők. Ezt pedig csakis a közös vámterület fentartásával lehetséges rövid idő alatt elérni. *(Helyestés jobbfelől.)*

A nemzeti pártnak másik főellenvetése arra vonatkozik, hogy Magyarországon különösen a legfontosabb gazdasági terméknek, a búzának árhanyatlását első sorban az idegen búzának beözönlése, az ennek nyujtott kedvezmény, és a malmoknak adott őrlési engedmény okozza; sőt annyira mennek, hogy a gazdák hiszékenységében bízva, föl merik állítani azt a tételt, a melyet egyik napilap különösen hangsúlyozott, hogyha ezen őrlési kedvezményt megvonnák a budapesti malmoktól, a búzának ára hat forintról nyolcz forint harmincz, nyolcz forint negyven krajczárra emelkednék. *(Ellenmondások balfelől.)* Ezzel nem is foglalkozom, *(Felkiáltások balfelől: Próbálják meg!)* mert hiszékeny ugyan a magyar gazda, *(Zaj. Elnök csenget.)* de annyira még sem hiszékeny, hogy ilyen dolgoknak felüljön. *(Tetszés jobbfelől.)*

Vajay István: Ez nem czáfolat!

Szily Pongrácz: Lehetséges, hogy nem czáfolat, de Vajayt nem is akarom megczáfolni. *(Tetszés jobbfelől. Egy hang a jobboldalról: Pedig nagy közgazda! Derültség jobbfelől.)*

Vajay István: Misztifikácziókkal nem lehet az országot kielégíteni.

Elnök: Kérem Vajay István képviselő urat, ne zavarja a szónokot közbeszólásával.

Vajay István *(Közbeszól).*

Elnök: Ismételve kérem Vajay képviselő urat, tartózkodjék a folytonos közbeszólásoktól!

Szily Pongrácz: Ezzel a malomkérdéssel és az őrlési engedély kérdésével foglalkozván, előtérben áll ismét a földmivelésügyi miniszter úrnak egy igen helyesen felállított elve, melyben azt mondja, hogy Magyarországon a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem harmonikus fejlesztésére van szükség. Ezt az elvet az ellenkező véleményűeknek egész sorozata is helyeselte, sőt Mülek Lajos képviselő úr azt is állította, hogy hiszen ez egy oly alaptétel, a melyet — ha a kifejezésre jól emlékszem — egy segédfogalmazó, vagy joggyakornok is helyesnek fog elismerni. És ebben tökéletesen igaza van, csakhogy úgy látszik, hogy épen ők nem ismerik, mert ezen kijelentés után is közvetlenül kirohanást intéztek egyik legfejlettebb iparunk, a malomipar ellen. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélső baloldalon.)*

Madarász József: Csak a budapesti malmok ellen!

Szily Pongrácz: Arra a malomiparra nekünk szükségünk van azért, hogy azon csekély termelési feleslegünket, a mely még az országban mutatkozik, a külföldre szállíthatóvá tegye. A helyi malmoknak, a melyek csekély tőkével és rosszabb üzleti berendezésekkel dolgoznak, csak egy feladatuk van; az, hogy a helyi konzumot elégítsék ki. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ipari szempontból tekintve, csakis a nagy tőkével, nagy üzleti berendezéssel és megállapodott nagy piaczczal biró malmok birhatnak jelentőséggel, ezeket akarják pedig az ellenük irányított hajszával tönkretenni, s a román búza behozatala, és különösen az őrlési engedély az, a mivel ezen hajszát megindították. Ezzel foglalkozott már az illetékes tényezőknek egész sorozata, foglalkozott a miniszterelnök úr, a kereskedelmi miniszter úr; én ezt első sorban csakugyan ipari és kereskedelmi kérdésnek tartom, nem pedig földmivelésügyi kérdésnek, s az általuk kifejtett nézetekben teljesen osztozom. A mennyiben az a mezőgazdaságra vonatkozással van, a kikészítési eljárás megszüntetését én csak hátrányosnak tartanám. A malmok képezik ma a mezőgazdasági produktumoknak, különösen a búzának legfőbb vásárló közönségét; micsoda mezőgazdasági érdek volna a vásárlókat agyonütni és ezáltal az eladók érdekét emelni akarni? *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* E kérdésben csak egyet vagyok bátor megemlíteni, és ez az, hogy a kikészítési eljárás fentartandó; elvárom azonban azoktól a malmoktól, a melyek e kedvezményben részesülnek, hogy csak az üzleti tisztesség határain belül éljenek ezen kedvezménynyel, és meg vagyok győződve róla, hogy az erre illetékes tényező, a kereskedelmi miniszter úr őrködni is fog a felett, hogy ezt az eljárási határt túl ne lépjék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Át akarok térni már most arra, hogy ha nem a lokális okok azok, melyek a nyers termények árának hanyatlását előidézték, tehát hol keressük az okot és a megállapítandó okok orvoslását. És itt ismét tökéletesen arra az állás-

Digitized by Google

pontra vagyok kénytelen helyezkedni, melyet a földmívelésügyi miniszter úr programmjában kifejtett.

Az egész világon, de Magyarországon is a nyerstermények árának hanyatlását csakis a termelési költségek apadásában kereshetjük. Ez minden nyersterményt produkáló országban egyformán áll. A vasúti hálózat tökéletesbítésével, a tengeri hajózásnak minél magasabb fokra emelésével, azonkívül pedig különösen a tarifák állandó leszállításával elérhető volt, hogy a termelő-terület mind jobban és jobban kiszélesíttetett, oly országok vonattak a termelési területbe, a melyek olcsó produkcziójuk által ma már határozottan dominálo szerepet foglalnak el a termelési versenyben. Csak ebben, s ezenkívül a műszaki javításokban és a gépeknek fokozottabb alkalmazásában látom az igazi indokokat, melyek a nyerstermények árának és a termelési költségeknek apadását előidézték. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hogy ez nemcsak a külországok termelésére áll, hanem hogy ezzel harmonikusan fejlődött, vagy hanyatlott Magyarországon is az árak magassága, azt egy kis statisztika megmutatja, hogy ha az utolsó húsz esztendő árképződését a világ különböző piaczain összehasonlítjuk. Csak hasonlítsuk össze a newyorki, berlini, londoni piaczokat a budapesti piaczczal, *(Egy hang a szélsőbalon: Hát a párisi?)* s azt fogjuk látni, százalék-arányban kiszámítva és százalék-arányban összehasonlítva, hogy az árak hanyatlása ilyképen kifejezve majdnem egyenletes a világ minden nagyobb piaczán. *(Úgy van! jobb felől.)* Ma is úgy van, hogy a newyorki, vagy londoni piacz legkisebb fluktuácziójáta budapesti piacz épúgy megérzi; azonkívül, hogy Magyarországon nemcsak a keletről behozott nyerstermékek, . . . *(Zaj és nyugtalanság a szélső baloldalon.)*

Molnár Józsiás: Megengedik az idegen búza bejövetelét!

Elnök: *(Csenget.)* Kérem, méltóztassanak csendben lenni és közbeszólásokkal nem zavarni a szónokot beszédében. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szily Pongrácz: . . . hanem esetleg lokális okok is előmozdították azt, hogy a gazdasági válság talán akutabb itt, mint más államokban. Erre nézve a főokot csakis azon általános okokban kereshetjük, és kell már most keresnünk azt is, hogy ezen általános okokkal mikép lehet megküzdeni, és velük szemben sikeresen eljárni. És ismét csak a t. földmívelési miniszter úrra hivatkozhatom, a ki az egyedüli helyes eljárást megjelölte. Ez a helyes eljárás pedig abban áll, hogy a termelési versenyben pozicziónkat el tudjuk foglalni, hogy a világpiaczokon eddigi szerepünket fentarthassuk, s ez csakis azáltal lehető, ha gazdaságainkat úgy alakítjuk át, hogy a termelési költségeket a lehető minimumra apasztva, a termelés tömegét a lehető maximumra emeljük; a mi azután úgy érhető el, ha a gazdák gazdaságaikat a lehető legintenzivebb módon fogják vezetni. *(Zaj. Elnök csenget.)* Elérkeztünk volna tehát ismét az intenziv gazdálkodáshoz, melyet már itt nagyon sokan fejtegettek, és ez intenziv gazdálkodás elérésére nézve tegnap Szemere Huba t. képviselőtársam valóban igen érdekes adatokat hozott itt fel. Minden gazda, a ki ebben az irányban akarja gazdaságát fejleszteni, hasznát veheti ezeknek a fejtegetéseknek. De hogy a gazdák képesek legyenek ezen átalakúlást sikeresen végrehajtani, arra nézve az első föltétel — és ezt tartom a mai mezőgazdasági kérdések közt a legakutabbnak — az átalakításokra, a reformokra szükséges pénzforrások megnyitása a gazdaközönség számára. *(Helyeslés balfelől.)*

Nem lehet tagadni, t. ház, hogy már az utolsó évtizedekben Magyarország gazdaságai lényeges fejlődésnek indúltak; azonban még nagyon messze vagyunk attól, hogy az intenzivitás azon fokát elértük volna, a melyet elértek már a legszomszédosabb államok gazdaságai is. Hogy ezen fejlődési prozcesszus folytattassék, és hogy az intenzivitás kellő mértékben eléressék, erre első sorban Magyarország gazdasági hitelének rendezését tartom szükségesnek. Mert azt nem lehet tagadni, t. ház, hogy a magyar mezőgazdaság és földhitel meglehetős fokig ki van merülve. Új forrásokat kell tehát számára megnyitni, máskülönben ebből a küzdelemből aligha fog győzelmesen kikerülni. De itt megint az a kérdés áll elő, hogy tulajdonképen mi az oka annak, hogy a földbirtok annyira túl van terhelve és a gazdasági hitel ily rossz viszonyok közt van?

Vajay képviselő úr mosolyából azt látom, hogy ő ebből is a kormány és pártja rossz politikájára következtet. *(Derültség jobbfelől.)* Pedig ebben nincs igaza. Megszoktuk, hogy mindenért a kormányt szidják; de nem szoktuk meg, hogy önmagunkat is bírálat alá vegyük. És itt igen nagyon elkelne, hogy a gazdák saját eljárásukat vegyék bírálat alá; akkor látni fogják, hogy maguk okai annak, hogy a hitel kérdése ilyen viszonyok közé jutott.

Hogy a gazdák magukban keressék első sorban az okot erre, csak egy dolgot akarok felhozni. Midőn az első nagyobb gazdasági átalakúlás volt, tudniillik az úrbéri viszonyok rendezése, akkor keletkezett az agrárizmus első oka, a mennyiben akkor a földbirtoktól és mezőgazdáktól egy óriási tőkét, és óriási munkaerőt vontak el. E tőkét és munkaerőt ugyan pénzben kárpótolták, de konstatált tény az is, hogy

Digitized by Google

ezen kárpótlásnak nagyon csekély része lett a földbirtokba visszatéve, hanem ezen erők kivonatván, ez a gazdasági hitel mai alakúlásának első alapját vetette meg. Mentségül szolgálhat ugyan, hogy akkor a társadalmi átalakúlás és egyéb viszonyok, a közügyek iránti lelkesedés fokozott áldozatra hívta fel a közönséget, a középbirtokos osztályt, és akkor nem volt sem hangúlata, sem módja, hogy ezen elvont erőt a mezőgazdaságnak újra visszaadja.

De a tény mégis csak tény marad, hogy a gazdasági hitel jelen állása, a földbirtokra ruházott legtöbb teher ebből az időből származik. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

Ennek konstatálása után ma már csak azzal foglalkozhatunk, hogy miután a baj megvan, a gazdaközönség ezen baján hogyan segíthetünk? És a segítségnek igen jó módját látom abban, a mit a t. földmívelési miniszter úr mondott, hogy egy hatalmas tőkével rendelkező agrárbankot létesítsünk, a mely azután egy szövetkezeti szétágazással az országot behálózva, közvetlen érintkezésbe lépjen a gazdaközönséggel, és a ma a közvetítés által nagyon megdrágított kölcsön helyett közvetlenül nyujtson a gazdának olcsó kölcsönt.

Csakhogy itt fel akarom hívni figyelmét azon köröknek, a kik a bank létesítésén fáradoznak, a gazdahitel sajátságos viszonyaira is. *(Halljuk!)*

A gazdahitel két részre oszlik: a jelzálogi hosszú lejáratú, közös hitelre, és a mozgó hitelre. A jelzáloghitel elég kedvező viszonyok közt nyujtatik ma is a mezőgazdáknak, leszámítva azt, hogy a magyarországi intézetekben nem tudom miért, talán a jelzáloglevelek nehéz értékesíthetése miatt, vagy más okból, hónapokig, sőt évekig kezökbe nem kapják. Ez az oka annak, hogy a gazdaközönség legnagyobb része a külföldön keresi hiteligényeinek kielégítését. Mindenesetre óhajtandó volna, hogy ebben könnyebb eljárás léptettessék életbe.

A mi a rövid, a pillanatnyi hitelszükséglet kielégítését illeti, azt tagadni nem lehet, hogy a tőke ma nagy bizalmatlansággal van a gazdaközönséggel szemben. De ennek sem egészen a tőke az oka, hanem a gazdász egyrészt, másrészt fejlődő gazdasági viszonyaink. Az a hitel ugyanis, melyről a gazda azt képzeli, hogy csak rövid lejárattal fogja igénybe venni, száz eset közül kilenczvenben kötött hitellé alakúl át, mert így hozzák magukkal a folyton szükséges újabb befektetések. Ezért nem kaphat a gazda oly olcsó és könnyű hitelt, mint a kereskedő és iparos. E baj orvoslását is az agrárbank létesülésétől, és a gazdahitel e sajátosságának tekintetbevételétől várhatjuk.

A kisbirtokos parasztosztály hitelét illetőleg is van egy pár szavam. Nem elég, hogy a kisbirtokos csak ingatlanai és ingóságai arányában részesüljön hitelben. Két keze munkájának eredménye esetleg nagyobb tőkét képvisel, mint vagyona, s ezért hitelképességénél ezt is figyelembe kell venni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Áttérek most egy, gazdaságunkat igen közvetlenül érdeklő más kérdésre: a mezőgazdasági termények értékesítésének kérdésére. Ma e téren a legnagyobb aránytalanság van. A gazda, fizetési kötelezettségei folytán, többé-kevésbé mindig kényszereladásokra van szorítva, s ezért a vevővel szemben bizony rossz helyzetben van, és a rövidebbet húzza. Ennek oka az, hogy rendesen rövid idő alatt jutnak kezéhez az értékesíthető termények, a mikor aztán az egész éven át összehalmozódott kötelezettségek egyszerre esedékesekké válván, kényszerítik az eladásra. Ha gazdáink ismernék a folyószámla-hitelt, melyet minden perczben igénybe vehetnek, s mely minden perczben lehetővé teszi a fizetést is, lényegesen csökkenne az eladási kényszer. De ez csak egyik oldala a kérdésnek. A mezőgazdát oly viszonyok közé kellene juttatni, hogy csak a fogyasztás fokozatos haladásával kelljen értékesítenie termékét, s így lehetőleg az átlagos évi középárat érje el. Ennek megvalósítására nagy lépés volna, ha a közraktári intézmény az egész országra nézve behozatnék.

Tudom, hogy a t. miniszter úr és államtitkára régen foglalkoznak e kérdéssel. Tény, hogyha a közraktárak az ország minden vidékén felállíttatnának, azáltal, hogy a gazda ezen raktárakba gabonáját beraktározhatja, és azáltal, hogy a beraktározott árú után a hitelt is igénybe veheti, lehetővé válnék, hogy a fokozatos eladással az évi középárakat elérhessük, azonkivül a beraktározott árú utáni hitelt igénybe véve, a kényszereladás teljesen megszűnnék. A közraktárak létesítésének kérdését óhajtottam tehát az igen t. miniszter úr figyelmébe ajánlani.

A gazdasági élet egyes ágainak mikénti továbbfejlesztésére nézve igen nagybecsű adatokat találtam én az igen t. földmívelésügyi miniszter úr programmbeszédjében, s különösen örömmel hallottam azt a meleg érdeklődést, a melyet Magyarország állattenyésztése iránt tanúsított; mert kétségtelen az, hogy az állattenyésztés kell, hogy ezentúl egyik főjövedelmező ágát képezze a gazdaságnak.

Az állattenyésztésre, az ipari feldolgozásra alkalmas különböző terményeknek fokozott termelésére, takarmány- és más ipari terményekre a búzatermelés- és a szemtermeléstől nagy területek vonhatók el, és ezek fejlesztésében Magyarország gazdasági életében óriási haladás érhető el, és hogy a t. miniszter úr erre is kiváló súlyt helyez, ez csak a legnagyobb örömmel

Digitized by Google

tölthet el mindenkit, a ki a gazdasági élet iránt érdeklődik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Az állattenyésztésnél magánál csak egy kérdés van, és különösen a marhatenyésztésnél, a melyet röviden meg akarok említeni. A gazdaközönségnek ösztönszerűleg — hogy úgymondjam — tudatába jött az, hogy ez egy kiváló gazdasági ággá kezd fejlődni, és akkor előállt az a törekvés, hogy mentől rohamosabban egy bizonyos fokra emeljük az eddig egészen elhanyagolt marhatenyésztést. Ennek a következménye azután az volt, hogy a gazdák derűreborúra kezdtek importálni a nélkül, hogy megkérdezték volna, hogy az egyes vidékekre alkalmas fajok lesznek-e importálva, hogy azoknak van-e ott jogosúltságuk, a legelő- és éghajlati viszonyoknak megfelelőleg.

Ezekbe az importokba tehát rendszert szeretnék behozni. Tanúlmányoztatni óhajtanám, hogy az egyes vidékekre micsoda fajok alkalmasak, és akkor azután azt a fajt lehetőleg konstanssá tenni óhajtanám, hogy annak a fajnak segítségével egyes vidéknek megfelelő állandó jellegű marhafajok létesíttessenek.

De minden egyes vidéken különös súlyt helyeznék arra is, hogy egyes fajoknak tiszta tenyésztése létesíttessék. Azt hiszem, hogy minden vidéken fog találkozni oly intelligensebb gazda, a ki esetleg az állam támogatásával vállalkozni fog az ily tisztafajú tenyésztés fentartására, a melyből azután, különösen ily apaállatoknak kibocsátása által ezen vidéknek marhafaj-jellegét fentarthatják és fejleszthetik.

A lótenyésztést illetőleg örömmel hallottam a miniszter úr azon nyilatkozatát, hogy a lótenyésztésnek eddigi irányát fenn óhajtja tartani az állami ménesekben, s meg is vagyok róla győződve, hogy az lehetséges is.

A népies lótenyésztésnél egy baj mutatkozott, a melyre rá akarok mutatni. Az állami mének fedeztetési árának felemelésével, azt hiszem, elhibázott lépést követtek el, mert a legutóbbi fedeztetési idény statisztikája mutatja, hogy az áremelkedés következtében Magyarországon ötezer kanczával kevesebb fedeztetett állami mének által, mint a megelőző években. Ez egy határozott visszafejlődés, a mínek következménye azután az volt, hogy a sok selejtesebb minőségű magánmének engedélyezése ismét tömegesen lépett föl egyes vármegyék területén; ennek előmozdítása pedig semmi esetre sem lehet a lótenyésztés érdekében. Nagyon fontos kérdésnek tartom tehát, hogy nem volna-e czélszerű a régi árakat ismét visszaállítani, s ezzel a közönség kedvét az állami mének fölhasználására nézve előmozdítani. *(Helyeslés.)*

Még egy fontos gazdasági ágról akarok megemlékezni, ez a szőlőtermelés. *(Halljuk! Halljuk!)* Bernáth Béla t. képviselő úr szakszerű fejtegetésben foglalkozott e kérdéssel, és minthogy a miniszter úr megigérte, hogy legközelebb e kérdésben javaslattal fog a ház elé állani, nem is általános szempontból, hanem csak lokális szempontból óhajtok e kérdésre röviden kiterjeszkedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Magyarországnak nem utolsó bortermelő vidéke volt Baranya vármegye. Itt körülbelül 40.000 katasztrális hold szőlőnek fentartásáról és regenerálásáról volt szó. Az ottani közönség, a mennyire csak lehet, a maga erejéből dolgozik, és maga iparkodik létesíteni azt, a mire szüksége van. Azt hiszem, egyike azon vidékeknek, a mely a legritkábban fordúlt a kormányhoz segitségért. E kérdésben azonban megtette, az volt az óhajtása, hogy a kormány segítségével egy amerikai szőlőtelepet létesíthessen. Sokáig jártak ez után, de tudomásom szerint állami támogatásban nem részesültek. Ha azonban a miniszter úr nagyobbmennyiségű anyagi áldozatot akar hozni a szőlőtermelés érdekében, csak arra az egyre kérem, hogy Baranyamegyére, erre a nagy bortermelő vidékre is legyen gondja.

Nem akarom tovább a t. ház türelmét igénybe venni, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem bezárom szavaimat azzal, a mivel Szemere Huba t. képviselő úr beszédét tegnap befejezte. Ő azt mondotta, hogy a miniszter programmja folytán elfogadná a költségvetést, de minthogy abban még csak igéretek vannak, tényleges költségtöbbietek azonban nincsenek, mint igazi agrárius azt nem fogadja el. Én épen ellenkezőleg, minthogy a t. miniszter úr programmjával meg vagyok elégedve, s minthogy meg van bennem a bizalom arra nézve, hogy a mit igér, azt képes meg is tartani, költségvetését elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől. A szónokot többen üdvözlik.)*

Molnár Antal jegyző: Papp Elek!

Papp Elek: T. képviselőház! Hogy gazdasági válság van, azt hiszem, bizonyításra nem szorúl, azt az egész ország tudja, a napi sajtó is napról-napra ezzel foglalkozik, s ha van e válságban valami, a mi elszomorítóbb, az csak az lehet, hogy a t. ház ezen kérdéssel, a mely az egész országot érinti, oly keveset foglalkozott, és iránta oly kevés érdeklődést tanusit, hogy ime ma is alig cseng-leng itt a teremben egy pár képviselő.

Tény az, t. képviselőház, hogy a mi munkát, kitartást, körültekintést igényel, azzal vajmi kevesen szeretnek a házban foglalkozni. Pedig, t. ház, én azt hiszem, hogy ezen válságnak, s a napról-napra felmerülő jogosúlt panaszoknak igen nagy része elmaradt volna, ha annak idejében egy körültekintő, viszonyainkhoz simúló,

Digitized by Google

egészben véve pedig a fejlődés feladatait szem előtt tartó agrárius programmot alkotunk.

Vajay István: Ez igaz! Ez már úgy van!

Papp Elek: T. ház! Én rémlátó nem vagyok; minden aggodalom, a mit egy, vagy más oldalról felhoznak, tévedésbe nem ejt; azonban azok a jelenségek, a mik e válság kifejlődése, földmívelési és gazdasági ügyeink napról napra való hanyatlása körül felmerülnek, mégis nem kis mértékben aggasztanak. Aggasztanak pedig azért, mert azt tapasztalom, hogy saját szemünk előtt, úgyszólván a mi hozzájárulásunkkal fejlődtek idáig a viszonyok. Hiszen a csak imént előttem szólott t. barátom azt mondja, hogy miként lehetünk oly naivok, hogy ugyanazon egy lélegzettel, a melylyel gazdasági bajainkat panaszoljuk, egyszersmind az önálló vámterületet követeljük; hiszen ha önálló vámterület lenne, elvesztenők legjobb fogyasztónkat Ausztriát. *(Nevetés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Nem akarunk mi Ausztriával vámháborúba keveredni, hanem csak azt akarjuk, hogy mindenki a maga szemétdombján kaparjon, mindenki a maga háza előtt seperjen, s mindenki úgy végezze a maga dolgát, a mint azt józan esze, belátása és hazafisága diktálja. *(Közbeszólások a szélső baloldalon: Ebben igaza van!)* Ugyanis a közös vámterület mizeriáinak egyik legvilágosabb, senki által el nem tagadható káros következménye az, hogy a míg kelet felé kinyitottuk kapuinkat a nyerstermények behozatalának, addig nyugat felé elzártuk nyersterményeink kivitele előtt, hogy Ausztria bécsi rongy iparának annál nagyobb forgalmat csináljunk, hogy az osztrák ipar olcsó hússal, olcsó gabonával láthassa el magát; mert Ausztria Magyarországot még mindig éléskamrájának, a maga provinczijának tekinti.

Uray Imre: Bárcsak éléskamra volna, az jó lenne!

Papp Elek: Még mindig az, mert búzaterméstink, Istennek hála, elegendő.

T. ház! Tegnapelőtt Szunyogh Szabolcs t. barátom szólalt fel s azt mondotta, hogy ő nem lát semmiféle veszélyt, semmiféle aggodalmat keltő jelenséget mostani helyzetünkben. Én Szunyogh Szabolcs t. barátomat kiválólag szeretem és becsülöm; ifjú gyermekkorától fogva azt tapasztaltam, hogy magyar érzelemben, magyar felfogás szerint neveltetett és nőtt fel, annyival inkább kellemetlenül hat reám, hogy az a légkör, melyben mozog az ő ősi erényeit és erkölcseit inficziálta. *(Derültség.)*

Azt mondja ő, hogy abban, hogy a birtokcsere oly rohamos, hogy tudniillik egymásután pusztúlnak a középosztály oszlopos tagjai, ebben semmi veszély nincs, mert gombház, ha leszakad lesz más, az egyik adófizető helyett a másik adófizető következik. *(Ellenmondások jobbfelől. Több hang: Azt nem mondotta!)*

Szunyogh Szabolcs: Álmodta, képviselőtársam! Azt nem mondtam.

Papp Elek: Mégis nagy különbség van, t. ház, a között, hogy ha azon középbirtokosságnak, azon középosztálynak kezeiben marad meg az a vagyon, melynek ősei századokon keresztül védelmezték karddal a hazát, a kik századokon keresztül tanácsukkal, eszükkel csaknem ingyen szolgálták ezt a nemzetet, és a közt, ha oly világpolgárok kezébe jut, a kiknek a nagy pénztőkén kivül semmijök sincs, a mi a serpenyőbe súlyt vetne, és a kik nélkülözik az erkölcsi, és hazafiúi érzületet. *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)*

Hogy nem tisztán a középosztály könnyelműsége az oka annak, hogy a birtokcserék ily rohamosan történnek, azt eléggé igazolja a statisztika. Mert 1875-ben 193.568 birtokcsere volt, 1891-ben már 362.947, tehát 87·5%-kal emelkedett 1875-től 1891-ig. Pedig azt már csak elhiszi nekem az én kedves Szunyogh Szabolcs barátom, hogy 1875-ben nem volt a magyar középosztály oly körültekintő, és nem volt annyi hajlama a takarékosságra és gazdálkodásra, mint 1891-ben. Mert hiszen a sanyarú és inséges évek sorozata takarékossá és körültekintővé tette a középosztályt is. Ha tehát mégis oly rohamosan emelkedik a birtokváltozás, annak nem tisztán azok az okai, kiknek kezeiből elkótyavetyéltetik, de igenis oka azon közgazdasági állapot, a melyet a mi helytelen egyoldalú politikánk teremtett.

Azt mondják azonban, t. ház, hogy nem oly szomorú a magyar gazdának sorsa és dolga, mint a minőnek az festik, és hogy mi nem is azért panaszkodunk, s voltaképen nem is az volna a czélunk, hogy a magyar gazdaközönség sorsán javítsunk, hanem ezt csak eszköznek, röpke szónak használjuk fel, mely alatt valami más lappang.

Én, t. ház, nem látok be senkinek veséjébe, hogy ki mily indokból panaszkodik, de azt merem állítani, hogy engem semmi néven nevezendő mellékérdek nem vezérel; *(Helyeslés a szélsőbalon.)* én minden irányban, úgy a törvényhozás, mint társadalmi téren a haladásnak, fejlődésnek vagyok hűséges közkatonája. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* S akkor, a midőn e házba bejöttem, akkor sem hagyhattam otthon gazdai minőségemet; elhoztam ide magammal, elhoztam azért, hogy parányi tehetségemmel oda hassak, hogy úgy a kormányzatban, mint a törvényhozásban, mint magában a társadalomban s a gazdakörökben a magyar gazdaközönségnek jól felfogott érdeke megvalósíttassék, érvényre emeltessék. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Digitized by Google

Azt tartom, t. ház, hogy sok évnek mulasztásait, sok törvény hiányainak pótlását, és új törvényeknek a megalkotását kell nekünk gyorsan, minél előbb foganatba vennünk, ha azt akarjuk, hogy minden irányban országos fejlődésnek induljon Magyarországon a földmívelésnek az ügye, és ha azt akarjuk, hogy a magyar gazdaközönség ne legyen más, mint adótermelő. *(Úgy van! a szélső balodalon.)*

Először is, t. ház, szükség van arra, hogy a gazdaközönség együttműködésére a módot, alkalmat megadjuk. Szükség van arra, hogy a gazdaközönséget csoportosítsuk, annak a szövetségét, annak az együttműködését a közigazgatásunkba beillesszük, ott neki méltó helyet biztosítsunk, és ez által mintegy szerbe-számba vegyük magunkat mi gazdák, hogy az országban hányan vagyunk, megjelöljük, hogy mit akarunk, hogyan gondolkozunk, és egyes vidékeken mimódon véljük előbbre vinni földmívelésünk ügyét. Hiszen, t. ház, látjuk, hogy a törvényhozás többszörösen foglalkozik és foglalkozott már az iparügynek a kérdésével, foglalkozik azzal, hogy iparosainkat mikép lehet tömöríteni, miképen lehet azokat közös akczióra serkenteni. A gazdák magukra vannak hagyatva, egy nehány központon fölállítanak gazdasági egyleteket, hogy azok elszigetelt, és a közérdekkel vajmi kevés összefüggésben levő személyes érdekeket, sokszor kortes-érdekeket szolgáljanak, de arra, hogy a gyökerére menjünk a bajnak, hogy községről-községre megalakítsuk azokat a köröket, melyek a közigazgatásnak gyámolításával együttesen és egymást támogatva egyöntetűen intézhessék el mindazon dolgaikat, melyek őket legközvetlenebbül azon körben érdeklik, arra nézve a magas kormány nem hogy még csak egy lépést is tett volna, de gondolatjának csak egyetlen egy lehelletével sem adta jelét, hogy erre valamikor gondolt, vagy erről valamit álmodott. Tehát első és legfőbb szükség, hogy a gazdáknak kapcsolatait törvényes alapokra fektetve, a közigazgatás kereteibe beilleszthetőleg megteremtsük.

Másodszor szükséges dolog, t. ház, hogy az adóügy, a mely most a reform előjátékát játszsza, ne pénzügyi szempontokból, hanem az igazság és arányosság helyes megállapítása alapján reformáltassék. Mert az kétségtelen, t. ház, hogy a társadalom többi osztályához és más foglalkozással biró polgárok adójához viszonyítva, a földbirtokosok adója szerfelett nagy. A gazdáknak a terhe direkt és indirekt, állami, megyei és községi adóban a statisztika szerint meghaladja a 62 milliót. Ha már most ehhez hozzáveszszük azt, hogy — a mennyire a statisztika mutatja — a földbirtok oly nagy mérvben van adóssággal megterhelve, hogy évenkint annak 120 millió forint a kamatja akkor tisztán áll előttünk, hogy a földből 182 millió forintot kell évenkint kizsarolni, hogy közterheinket fedezhessük, és akkor még a családra, a gazdálkodás intenziv fejlesztésére egy fél krajczárt sem adtunk, pedig Magyarországon a földek kataszteri tiszta jövedelme 135 millió forintra van felvéve, mely még akkor állapíttatott meg, a mikor, ha azt mondtuk volna az akkori pénzügyminiszternek, hogy be fog valaha következni azon idő, hogy kénytelen vagyok 5 forint 80 krajczárért eladni Karczagon a búzámat, hát azt mondta volna, hogy ezt az embert megfigyelés alá kell venni, mert ez zavaros gondolkozású. *(Derültség és helyeslés a szélső baloldalon.)* Tehát feltétlenül szükséges, hogy a gazdaközönség terhei lejebb szállíttassanak, és hogy a gazdálkodáshoz megkívántató anyagi eszközökkel, olcsó pénzzel, mint előttem szólók bővebben kifejtették, szövetkezés útján ellátassanak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De ezenkívül, t. ház, igen nagy baj az, a mit tagadni szintén nem lehet, hogy legkisebb mérvben sem tapasztaljuk, hogy a közép gazdaosztálynak érdekei istápoltatnának. A politikában, a társadalomban mindenütt azzal a felfogással találkozunk, hogy a ki birja, az marja, az erősebb érdekeinek szolgálatába áll még maga a törvényhozás is. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hát csak egy példát hozok fel. *(Halljuk! Halljuk!)* Ott vannak példának okáért tarifa-politikánkban a refakcziák. Mi ez a refakczia? Ez egy olyan rákfenéje a tarifa-politikáknak, a mely szerint nem engedtetik meg, hogy a termelő a fogyasztóval közvetlenül érintkezzék, hanem a speditőröknek, vagy a szállítóknak, bécsinek, berlininek, pestieknek egyaránt árkedvezményeket adnak, hogy a nagy mennyiségben szállított nyerstermény innen az országból olcsóbb tarifa mellett szállíthassák, mintha azt direkte a fogyasztónak adnánk el. Itt vannak ugyancsak a tarifánál a vasútak viszonylatai, melyek azt eredményezik, hogy úgyanoly távolságról a mi búzánk sokkal drágábban szállíttatik, mint más irányból, például Báziásról, Zimonyból az oláh vagy szerb búza. Mint már előttem felszólalt t. képviselőtársaim panaszolták, az oláhországi és szerbiai búza Báziástól és Zimonytól Budapestig vagy 25—30 krajczárral olcsóbban jön be, mint ugyanannyi kilométerről Magyarország más vidékeiről a magyar búza. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Hol van itt a gazdaközönség érdeke megóva? Hol van itt a kereskedelmi miniszter úrnak az a körültekintő figyelme a földmívelők és termelők érdekével szemben, hogy Magyarország nyerstermelőinek érdekeit a tarifa-politikában érvényesíti?

Digitized by Google

Én, t. ház, azokról a kérdésekről, melyek már az előttem szólott t. képviselőtársaim által felemlíttettek, mint a minő például a börze, mely semmi egyéb, mint milliónak és milliónak a játékbarlangja, a mely a nép hasára és zsírjára megy, szólani nem akarok, nem kívánván ismétlésbe esni. Hanem kiemelek egy — szerintem — nagyon fontos körülményt, azt nevezetesen, hogy az úgynevezett középosztály ügye teljesen háttérbe van szorítva. És pedig háttérbe lett szorítva a nagy tőkék lelketlen versenye által, a mely nagy tőkék magát a földet is börzespekulácziók tárgyává tették *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)* Nem az egyéni szorgalom, nem az egyéni képesség érvényesül, különösen a kötött birtokok haszonbérbe adásánál, hanem érvényesül a nagy tőke. Magyarországon a művelés alatt levő földeknek 35%-a kötött birtok. Ezen 35%-nak nagyon jelentékeny részét, részint a kincstári birtokokat, részint a vallásalapítványi birtokokat a kormány felügyelete alatt vagy direkt intézkedéseinek megfelelőleg kezelik, és mit tapasztalunk? Azt tapasztaljuk, t. ház, hogy mig a Bach-korszakban, az ellenségünk korszakában egy-egy vallásalapítványi birtokon, például Püspökladányban 45 bérlő volt, 45 intelligens, értelmes, művelt család, és jó hazafiak éltek azon földön, ott ma négy, öt, hat bérlő van. Pusztul e miatt a község is, mert azok az iparosok, kerékgyártók, kovácsok stb., a kik oda mentek, hogy az ott megtelepedett bérlőknek szolgálatára álljanak, kénytelenek voltak elmenni, mert a négy, öt, hat nagy bérlőnek, a kik ott mintegy 28.000 katasztrális hold földet bérelnek, ezen mesteremberekre szükségük nincs.

Hol van itt a kormány gondos körültekintése arra nézve, hogy a magyar középosztályt a pénzarisztokracziától, a társadalom ezen szipolyától, parazitájától megóvja és az elpusztult középosztály helyett teremtsen egy másik egészséges középosztályt, a mely hivatva lesz folytatni azon hazafias munkát, a melyeket századokon keresztül a régi középnemesség teljesített? *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tehát a kormány leglelkiismeretesebb, legsürgősebb feladatának, kötelességének tekintem az intézkedést az iránt, hogy a középosztály megteremtése érdekében a kötött birtokokon apróbb, középszerűbb haszonbéri telepeket létesítsen, és ne a nagy tőkének, hanem a szorgalom jelein és hazafiúságnak érdekében igyekezzék azokat bérbe adni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Kétségbevonhatatlan tény az, t. ház, hogy mezőgazdasági bajaink ezer és ezerféle okból származnak. Az is kétségtelen dolog, hogy azok az orvosszerek, melyeket eddigelé, részint a tisztelt földmívelésügyi miniszter úrtól, részint a túloldalon felszólalt képviselőtársaimtól felemlíttetni hallottam, nagyon hasonlítanak ahhoz a tippan-flastromhoz, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a melyet gyermekkoromban szoktak volt használni az öreg asszonyok, még ha tüdőgyúladás volt is valakinek a betegsége. *(Derültség.)* Akkor tudniillik azt ezen betegség ellen ráragasztották a tyúkszemére, és azt hitték, hogy attól a tüdőgyúladás el fog múlni. *(Élénk derültség.)* Hát ettől a flastromtól, a melyet itt rövidebb avagy hosszabb reczeptben a túloldalon felírtak, még egy kis hascsikarás sem múlik el, nem pedig az a nagy betegség, a melyben a magyar gazdaközönség jelenleg sinylődik.

Egyik nagy bajunk az is, t. ház, hogy kölekedésügyi politikánkat ferde irányban indítottuk meg akkor, midőn az 1867-iki alkotmánynak olyan, a milyen hajnala felderült. *(Derültség a szélső baloldalon.)* A helyett, hogy körültekintettünk volna, és számot vetettünk volna magunkkal, hogy voltaképen miből is akarunk mi megélni, arra gondoltunk, hogy beleugrunk mindenestül Európa kellő közepébe; mint művelt kultur-, iparállam akarunk szerepelni, építettünk derűre borúra vasútakat, a nélkül, hogy azon vasútakat annak idején helyesen irányítottuk volna, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és a nélkül, hogy azon vasútakkal kapcsolatosan vízi-, közlekedési és kőútakat építettünk volna. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* És ezt tettük főképen azért, — úgy sejtem — hogy a bécsi rongyiparnak minél előbb az ország egyik sarkától a másik sarkáig biztos útat akartak az akkori urak teremteni. Addig mig búza ára megbirta a drága vasúti tarifát, eddigi közlekedési politikánknak káros voltát nem éreztük, az nem tünt annyira szemünkbe, mint ma, midőn a búza ára már annyira lehanyatlott, hogy a legkisebb szállítási díjemelkedés is nagyon érzékenyen érinti.

Most tehát már az olcsóbb közlekedési eszközök megteremtéséről kell gondoskodni, és különösen gondoskodni kell a vízi útaknak, csatornáknak mielőbb való kiépítéséről. Tudom, hogy azt mondják erre a t miniszter urak, hogy majd bekövetkezik annak is az ideje; hanem nagyon nehéz azt várni, mert 1867-ben, mikor a magyar állam az első kölcsönt felvette, tudniillik 150 millió frankot, a képviselőház azzal a világos útasítással rendelte felvenni, hogy abból csatornák is építtessenek. Azonban már az akkori divat szerint a csatorna háttérbe szorult, és mindenki épített kedvére vasútat, és a csatornaépítés csak a tervezgetésnél marad. Akkor különösen három irányban volt a csatornák kiépítésére vonatkozó tanúlmány megindítva.

Az első, hogy Budapest Szegeddel vagy Csongráddal egy hajózható csatorna által köttessék össze; a második az volt, hogy Tisza-

Digitized by Google

Löktől Gyomáig egy hajózható csatorna építtessék, mely arra is szolgáljon, hogy a nagy Hortobágyot és annak vidékét, mintegy 200.000 katasztrális hold területet, még oly inséges időben is, a minő a 63-iki év volt, vizzel ellása, és hogy ez a csatorna öntözésre is berendezhető legyen; a harmadik pedig a 80-as évek elején volt tervezve, és abban állt, hogy a Ferencz-csatorna részint a Béga, részint a Vukovár-Samaczi-csatorna kiépítése, a Kulpa és a Száva vizének hajózhatóvá tétele által egész Károlyvárosig elvitessék, és ez által a nagy Bánát egyenes összeköttetésbe jöjjön azon vasúttal, mely az ő terményeiket egyenesen Fiumébe szállítja.

Mindezek kiépítése elmaradt, de, mint bátor voltam hangsúlyozni, a mostani árviszonyok határozottan követelik, hogy ezek a csatornák mielőbb kiépíttessenek. De nemcsak az árviszonyok követelik, hanem azon körülmény is, melyet az igen t. miniszter úr is méltóztatott felemlíteni, hogy tudniillik intenzivebben akarunk gazdálkodni; már pedig különösen a magyar alföldön, a hol a klimatikus viszonyok oly szélsőségekben váltakoznak, hogy egyszer a bő és határt nem ismerő, ártalmas vizekkel kell küzdeni, máskor pedig az óriási szárazságokkal, e csatornákra gazdasági tekintetben is feltétlenül szükségünk ván. És különösen felhivom a t. miniszter úr figyelmét az úgynevezett lök-gyomai, most már mezőtúr-löki csatornára, melynek egy nagy részét az érdekeltek saját költségükön már kiépítették abban a jó reményben, hogy majd kerül a miniszteriszékbe oly férfiú, a ki azt hajózhatóvá fogja tenni, és igy a vezértöltések oly távolságra építtessenek, hogy igen kevés költséggel hajózhatóvá lehessen tenni. Kérem tehát a t. miniszter urat, hogy méltóztassék ezen körülményt figyelmére méltatni, és mielőbb hajókázható csatornává kiépíttetni. Hasonlóképen kérem, hogy Csongrádtól Budapestig tervezett hajókázható csatorna építésére szinte tétessenek meg a kellő lépések, intézkedések, előmunkálatok, mert ez már a dánosi birtokot is érinteni fogja, és természetes dolog, hogy ennek kiépítése sokszorosan sürgetőbb, mint azon szegény emberek kérelmének teljesítése, kik a hortobágyi sovány legelőről kénytelenek voltak a nagy vízhiány és szárazság miatt marháikat az idén is elhajtatni.

Ezeknek előrebocsátása után áttérek felszólalásom valódi tárgyára. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Csupán csak annyit akarok még megjegyezni, hogy mivel az állattenyésztés ügyét a t. földmivelésügyi miniszter úr fel méltóztatott említeni programmbeszédében, az állattenyésztésnek egyik alapfeltétele az, hogy különösen azokon a magas legelőkön, a melyekről Szemere Huba t. barátom tegnap beszélt, az állatok elegendő sóval láttassanak el.

Méltóztassék tehát a t. miniszter úr legalább odahatni a pénzügyminiszter úr ő exczellenciájánál, hogy valami úton-módon olcsó marhasót juttasson az állattartó nagy közönség rendelkezésére. Erről már a múlt évben voltam bátor szólani, de akkor sem talált kérelmem viszhangra a miniszteri székekben. Most ismét felszólalok, és bátor leszek egy határozati javaslatot beterjeszteni, csak azért, hogy a jövő rettentő példájára benn legyen a naplóban, hogy az 1890-es években mily nehéz küzdelmet kellett folytatni az állattenyésztő közönségnek, hogy olcsó marhasóhoz juthasson, és hogyan kellett évről-évre kérni a kormányt, hogy e tekintetben valami megfelelő intézkedést tegyen.

Most pedig bátor vagyok különösen arra a kérdésre áttérni, mely a vízszabályozási ügyekkel van szoros összeköttetésben. S mivel én ép oly igazságos szeretek lenni mások irányában, mint a hogy megkövetelem, hogy mások én irántam is igazságosak legyenek, határozottan kijelentem, hogy a földmivelési miniszteriumban a földmivelési ügyeknek egyetlenegy ága sincs oly szakszerűen, korrekte és minden kifogáson felül álló igazságossággal kezelve, mint épen a vízi ügyek. Én meglehetősen ismerem ezen ügyeket, és ki merem mondani mindenütt, mert én nem akarok az ilyen kérdésből senki ellen politikai tőkét vagy fegyvert kovácsolni, mert a mi igazság, annak igazságnak kell lennie mindenkivel szemben. Ez igy áll. Ha összehasonlítjuk a mult időkkel a mi vízi ügyeink kezelését, a melyek 1879-ben és azokban az években voltak, mikor a külföldi szakértők itt jártak, azt fogjuk látni, hogy ha még egyszer bejönnének a külföldi szakértők, nem azért jönnének, hogy minket tanítsanak, hanem azért, hogy ők tanúljanak itt teknichusainktól. *(Egy hang: Szárazságban könnyü!)* Igenis, szárazságban könnyü. De én nem azt akarom, hogy akkor kipkedjenek-kapkodjanak, a mikor mindenki a maga földje végén remegve várja, hogy mikor fogja kiszakítani az ár a gátat, és földjét elönteni, hanem akkor kell e kérdéseket megvitatni, mikor nyugodtan elmondhatjuk véleményünket azon kérdésekre nézve, melyek közvetlenül érintik az ármentesítési és vízszabályozási társulatokat és érdekeltségeket. Hát, t. ház, csak a mult évben történt, hogy 17 milliót szavazott meg a képviselőház a Tisza és mellékfolyói medrének rendezése és szabályozására. Ez most már egy egységes szabályozási terv szerint végre is hajtatik, és meg vagyok győződve, hogy sokkal rövidebb idő alatt, mint a törvényjavaslat tárgyalása alkalmából kilátásba volt helyezve. Nem is a folyók medrének rendezése, nem is a folya-

Digitized by Google

moknál szükséges átmetszések elkészítésének mi módon való keresztülvitele az, a mi engem kiválólag aggaszt, hanem az az irány az, a melyet az ármentesítő társulatoknál tapasztalok, a hol némely nagyhatalmú birtokos urak a maguk érdekeit előtérbe tolva, az apró, kis emberek érdekeit háttérbe szorítják, és nagyon sok igazságtalanságot követnek el.

Az ármentesítő társulatok, t. ház, mai szervezetükben, mai autonómiájukkal nem képesek feladataiknak megfelelni, s így különösen árvédelem alkalmával valóságos bábeli zavar van, és a sok bába között így elvész a gyerek. A magas területeken kibugyogyan a víz, mint 1888-ban történt, és nem akad ura az ily mulasztásokból származott károknak, s ha felelősségre vonatnak a társulat organumai, a felelet és védekezés az, hogy ők csak arra vannak hivatva, hogy a társulat gátjait védelmezzék, de nem arra, hogy azon árterületeket is védelmezzék, a melyek a felépített védőgátakon kívül esnek. Igy történt 1888-ban is, mikor nem a gátakon, hanem a magaslatokon jött ki a víz, azért, mert az illető társulati közegek nem védelmezték azokat a magaslatokat, a melyek nem tartoznak szorosan az ő társulatok rayonjához. Én tehát minden további teketória nélkül ezen társulatoknak a kegyelemdöfést megadnám, és azokat sprengolnám, és az állam által kezeltetném ez ügyeket, mert a szabályozás elmélete és a gyakorlat is azt kívánja, hogy az árvédelem és veszély idején a védekezés egységes terv szerint történjék. *(Egy hang a szélsőbalon: Es nem a baloldal dolga!)* A közgazdasági kérdéseket nem baloldal és jobboldal szempontjából kell megítélni, hanem segítenie kell a bajon mindenkinek, ki az ország közgazdasági felvirágzását óhajtja. Gyakorlatból tudom, hogy háromnégyszáz kilométeres védgátakat, a minő például a kőrös-berettyóinál, vagy lenn a Temes-Bégánál vannak, a társulat árvíz idején nem képes megvédelmezni, s ez az oka, hogy ily esetekben kormánybiztosok küldetnek ki a fenyegetett vidékekre. A társulatok állami kezelés alá vételét azért is szükségesnek tartom, mert statisztikai adatok bizonyítják, mily aránytalanúl vannak megadóztatva e társulatok a maguk autonómikus körében. Van olyan, mely egy hold föld megmentéseért eddig csak egy forint harminczöt krajczárt fizetett, van olyan, a mely ugyanezért 205 forintot fizetett. Több, mely hetven-nyolczvan-kilenczven forintot. Ennél fogva egyes társulatok az építkezés által egészen kimerűlnek, s nemcsak hasznuk nincs az árvédelemből, hanem kárral dolgoznak. De minthogy a szabályozás közérdekű, és kötelezőnek mondatott ki, nem hagyhatnak fel a védekezéssel már csak azért sem, mivel a felduzzasztott vízszín következtében, ha ők elhagynák gátjukat, vagy nem védenék, oly területek és városok is veszélyeztetve lennének, melyek a szabályozás előtt azt sem tudták, van e árvíz a világon?

Fentartják a gátakat a maguk kárával is. A baj enyhítésére a kormány oly törvényt fogadtatott el 1894-ben, mely szerint nemcsak azok a területek róhatók meg ártéri költségekkel, melyek érdekében az árvédelem tényleg eszközöltetik, hanem megrovatnak olyan szomszédos területek is, melyeken soha nem volt víz, és soha nem is lesz víz, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* megrovatnak pedig azért, hogy az összeroskadásig kimerűlt társulatok a szűz földek és birtokok bevonása által valamennyire magukhoz jőjjenek. De azt kérdezem én, micsoda igazság van abban, hogy oly szomszédos birtokok rovattak meg ártéri költségekkel, a melyek az árvédelemből abszolute semmi néven nevezendő hasznot nem húznak? Ha már odáig kell menni, hogy a társulatok érdekében idegen segélynek bevonása is szükséges, akkor talán mégis igazságosabb és méltányosabb dolog az, hogy nemcsak a közvetlen közelben levő birtokosok fedezzék a társulatok azon terheit, a melyeket az ezen víztársulatok nem képesek viselni, hanem e terhek az állampénztárból fedeztessenek. *(Helyeslés a szélső balfelől.)* Én nem is látnék ebben valami nagy igazságtalanságot, mert ha figyelembe veszszük azt, hogy azon területek, a melyek a Tisza és mellékfolyóitól meg lettek mentve, az ország összes területeinek 34%-át képezik, hogy azon területen Magyarország összes búzájának 42%-a termeltetik, hogy az alföldön ringott a mi fajunk bölcsője, hogy ott vannak a legnépesebb ős magyar városok még ma is; akkor nem látom át, miért nem hozhatná meg az állam azt az áldozatot, hogy a felesleges kiadásokat, a melyeket most olyan területek megrovásával tudnak fedezni, a mely területek abszolute nincsenek érdekelve ezen vízművek által, maga viselje. Hiszen az állam adóvisszatérítések czímén különben is két millió forintot ad a társulatoknak, tehát, ha a jelenlegi rendezett pénzügyi viszonyaink mellett az állam ezen két millió forintnak megfelelő tőkét felvenné, a szó legszorosabb értelmében minden ezután még következhető költségeket, beszámítva az egyes társulatok adósságát is, ezen kölcsönből teljesen fedezhetné. De ettől eltekintve, a méltányosság is azt hozza magával, hogy ezen magyarlakta Alföldnek segítségére járúljon valamicskével akkor, midőn az már a kimerűlésig védekezik az árvíz ellen.

Az állami intézmények oly kevés morzsalékát élvezi, ugyis az Alföld, hogy az alig jöhet számba. Én csak egyetlenegy momentumot

Digitized by Google

akarok kiemelni. Magyarországon a közútak, az ország költségén épült műútak úgy viszonylanak az Alföldön levő műútakhoz, mint negyvenhárom a tizenháromhoz, tudniillik egy négyszögkilométerre túl a Dunán és a felső megyékben 43·5 méter, míg az Alföldön egy négyszögkilométerre 18·4 méter műút esik. De vannak oly megyék, a hol abszolute semmi műút nincsen. Ilyen például Szabolcs vármegye, ilyen Bács-Bodrog vármegye, ilyen Békés vármegye. És vannak olyanok, a hol a műút elenyészőleg csekély.

Igy Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegyében van mindössze 1·3 egész kilométeres műút. Akkor tehát, a mikor államköltségen jó útakkal látjuk el az ország nagy részét, a mely költségekhez mi alföldiek is hozzájárulunk, nem látszik-e méltányosnak az elfogúlatlan szemlélő előtt az, hogyha mi most azt kérjük, hogy azon felesleges költségeket, a melyeket oly birtokokra akarnak kivetni, amelyek egyáltalában nincsenek érdekelve ezen szabályozásnál, ne azokra a községekre hárítsuk, hanem az állampénztárból fedezzük. De, t. ház, bármennyire unalmasnak is tűnjék fel, én ezzel a dologgal részletesebben kívánok foglalkozni, ha másért nem, legalább azért, hogy a magam lelkiismeretével tisztában legyek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

A miniszter úr is azután az én előadásom után itéljen, és legyen szintén tisztába azzal, hogy én igazságosan és helyesen fogtam fel ezen kérdést, és a miket mondok, alkalmasak arra, hogy azokat komolyan megszívlelje. *(Halljuk! Halljuk!)*

A külföldi példákról nem is akarok hosszasabban megemlékezni, a Rajnát és Rhônét mind államköltségen szabályozták. Mi ezt nem kérjük, mi már beépítettünk több mint százmillió forintot. A fentartási költségek több mint 1,400.000 frtot meghaladnak, s mi még csak azt se kívánjuk, hogy ez számításba vétessék. Mi csak azt kérjük, hogy a költségek, melyek jogtalanúl vettetnek ki bizonyos terhek fedezésére, ne azon szegény birtokosok által fedeztessenek, a kiknek az az egyedüli hibájuk és bűnük, hogy szomszédosok az érdekelt árterekkel, hanem fizettessék az állam által.

T. ház! Hogy mily eljárást követnek ezen műszaki ártér fejlesztésnél, a melynek alapján bevonják, és megadóztatják ezen szegény ártatlan embereket, arra nézve csak egy pár példát akarok felhozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én egy emlékíratot adtam be annak idején a földmívelésügyi miniszteriumhoz a berettyó-kőrösi társúlatnál felmerült ártérfejlesztési abszurditások figyelembe vétele czéljából. *(Derültség.)* De hát visszaküldetett az azzal, hogy nem lehet azon a bajon segíteni. Ha ily nagy bajon sem lehet segíteni, t. ház, a miniszteriumban, hát kisebb bajokon hogy segítenek? Manapság kétféle ártért, az úgynevezett ősi, és a fensíki ártért különböztetnek meg, és azt mondják, hogy ősi ártér az, a mely minden körülmények között víz alatt volna, ha a szabályozási művelet által a vizek el nem záratnának, és a maguk medrébe nem szoríttatnának vissza; a fensík-ártér pedig az, a mely a gátak által összeszorított víz kiömlése esetében elöntetnék, erre nézve felállítatik egy theória, a melylyel művizet fejlesztenek. *(Derültség.)* A műborgyártást már eltiltottuk törvényhozásilag, és most a földmívelésügyi miniszterium életbelépteti a művízgyártást. *(Élénk derültség a bal- és szélsőbalon.)* Művizet pedig fejlesztenek oly módon, hogy felduzzasztják a két part között, például, a tenger szine felett 89 méterre a vizet; ezen feldúzzasztott víz magasságát vízszintesen kivetítik, és elmennek könnyű szerrel 70—80—90 kilométer hosszúságra, és megállapítják, hogy mindazon területek, melyek ezen vízszin alá esnek, árteret képeznek. A Berettyón például kivetíttetett a vízszin, Berettyóújfalunál keresztülment Nádudvar határán, a Tiszán, és ott valahol Zemplén vármegyében valamelyik czukorgyár küszöbe előtt állott meg. *(Élénk derültség a bal- és a szélső baloldalon.)* Hogy pedig mit eredményez az ily eljárás, azt a következő adatok kellőleg megvilágítják, a Nagysárrétben ősi ártér volt 49.683 hold, — az összes terület 86.099 hold, — ebből kifejlesztetett 99%, tehát egy perczent hagyatott ki, és pedig ezen öt községben, hol pedig eredetileg csak 7% ősi ártér volt, az összes területek ősi ártérbe vétettek fel.

Tetétlen, Báránd nem voltak ősi árterek. Ezekben ősi ártér mindössze 3.100 hold volt, vagyis 7%, míg amott volt 58%. Itt mi történt? Itt szinte kifejlesztetett az úgynevezett ősi ártér, vagyis e magas területű öt községnek összes 44.011 hold földjét, mint ősi ártért vették fel úgy, hogy ha annyi víz volna valósággal ezen területeken, mint a mennyi művíz ott konstatáltatott, akkor a pap a katedrán gatyakötésig érő vízben prédikálna. *(Hosszantartó élénk derültség a szélsőbalon.)* De, t. ház, ezzel korán sincs vége a zaklatásnak, most következik az eljárás koronája.

Ugy áliapíttatott meg a központban, a miniszteriumban és a tiszavölgyi társúlatnál, hogy a földadó-kataszter legyen az ármentesítő társúlatok hozzájárulási kulcsánakkivetési alapja. Most már mi történik? Az, hogy a fensíki területi földek ősidőtől fogva első osztályú szántóföldek, s ezeknek tiszta jövedelme a kataszteri felvétel alkalmával átlag 6 forint 60 krajczárban állapittatott meg, ellenben azok az ősi ártéri területek, a melyekkel ezek

Digitized by Google

egy vízszin alá esnek, egy rétegben vétettek fel. Az ősi árterek a kataszteri munkálatok alkalmával alig lettek megadóztatva, úgy, hogy átengednek 2 frt 50 kr. tiszta jövedelmet, és most, a kataszteri tiszta jövedelem alapján vettetnek ki az ősi árterül feltűntetett területekre a terhek, a szabályozási költségek. A fensíki birtokosnak kulcsa a kivetésnél tesz 6 frt 60 krajczárt, azon területek kulcsa pedig, melyek érdekében a gátak épültek, 2—3 frtot, oly égbekiáltó igazságtalanság, oly visszaélés ez, *(Halljuk! Halljuk!)* melynek vége valóságos lázadás lesz az alföldön. Az egész Tisza mente fel fog zúdúlni, mihelyt kenyértörésre kerül a dolog, a mint látják, hogy az ősi ártereknek megmentése érdekében ő nekik fizetni kell néhol háromszor annyit is, mint azoknak, a kiknek érdekében a szabályozás történik.

Lehetetlenség, hogy még ha birka türelemmel bir is az alföldi magyar ember, hogy ezen visszaélést türelemmel szenvedje. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

De, t. ház, mi fog ebből következni? Ha nem fogja a kormány minél előbb ezt az ügyet a kezébe venni, ha nem fogja államosítani a társúlat ügyeit, egy nagy derout fog bekövetkezni a társúlatoknál. Megmondom miért.

Madarász József: Magyarúl úgy kell mondani: tönk!

Papp Elek: Kérem, Európában élünk!

Madarász József: Magyarországban élünk! *(Halljuk! Halljuk!)*

Papp Elek: A vízszabályozási törvényekben, úgy az 1884-iki, mint az 1885-iki törvényekben az foglaltatik, hogy mindenkit csak az elért haszon arányában lehet szabályozási költségekkel megterhelni. Már most mi történik? Ezek a jó emberek igénybe fogják venni a törvénynek azon intézkedését, mely szerint a közigazgatási úton bevont területeket bírói úton a társúlat kötelékéből per útján kikebeleztetik.

A bíró nem fogja respektálni az egyes nagyhatalmaknak érdekében keletkezett 6005. 1886. számú miniszteri rendeletet, a mely még a törvényen is túlment, és még azt is lábbal tiporta, és annak szellemével össze nem egyeztethetőleg rendeli el az ártérfejlesztéseket. De igenis azt fogja a bíró követelni, mutassa ki a társúlat, hogy a magas területek, melyek ős időtől fogva primae classis szántók, micsoda arányban húznak hasznot abból a szabályozási költségből, a melyből ő rájuk három annyi vettetett ki, mint azokra az alacsony területekre, melyek érdekében a szabályozás történt. Erre nincsen az a halandó, a ki még csak plauzibilis, elfogadható indokot is tudjon annak a bírónak előadni, és az eredménye az lesz, mert isczennek hála Magyarországon még a bírói függetlenség nincsen megmételyezve és független bíráink vannak, a kik az ilyen igaztalanságot nem fogják eltűrni, hogy a panaszlott ártereket ki fogják kebelezni a társúlat kötelékéből, mert a társúlati munkálatokból hasznot sem nem húztak, sem nem húznak, s akkor, t. ház, ki fog derülni, hogy csak a levegőben lóg az a 4—5000 hold ártér, melyet nagy garral és nagy igazságtalansággal kiterjesztettek a műszaki urak, és végeredményében redukáltatni fog arra az ősi ártérre, mely eredetileg volt föltéve, vagy azon ősi árterekre, melyek azon nivó szerint vonhatók be, a mely nivónak értelmében ezek a területek csakugyan a víz által elboríthatók lennének, ha tudniillik a gátak elszakadnának. Annálfogva veszélyes, a tűzzel való játszás ez. T. ház! Ezzel a hajszával addig kell felhagyni, a mig kenyértörésre nem kerül a dolog, mert az nem közömbös dolog, hogy egy társúlatnál 14—15 ezrével vannak a reklamácziók; ez már azt mutatja, hogy ott baj, nagy baj van, és nem közömbös dolog, hogy a bizottságba, az úgynevezett ötös bizottságba sem tudnak oly egyéneket választani, kik maguk is felszólalók ne volnának.

Én tehát épen ezért tartom szükségesnek, hogy a kilátásba helyezett vízjogi törvény minél előbb a ház asztalára kerüljön, mert azt már belátja talán a t. miniszter úr is, hogy a jelenleg érvényben lévő 1884. és 1885-iki vízjogi törvények tarthatatlanok, mert azok minden elvi kérdést megkerülnek, és az ingatag a gyakorlatra, s a még inkább ingatagabb miniszteri felfogásokra és határozatokra utalnak. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mondom tehát, én azt hiszem, hogy az új vízjogi törvény minél előbb a ház asztalára fog kerülni, s épen ezért egy némely kérdésre felhivom a t. miniszter úr figyelmét, hogy tudniillik az új törvény alkotásánál figyelemre méltassa, hogy a visszaéléseknek ismét tárt kapuk ne nyittassanak, mint azok a mostani törvények mellett történnek.

T. ház! A mostani törvények szerint annyiszor fejlesztheti valamely társúlat árterét, a mennyiszer neki tetszik. Épen ezért az új törvényben meg kellene határozni, hogy a szabályozási munkálatok befejezése után mennyi idő alatt van jogosítva a társúlat műszakilag árteret fejleszteni és megszaporítani.

Másodszor a törvényben gondoskodni kell arról, hogy ott, a hol hatósági beavatkozás, kényszer útján alakittatnak a társúlatok, a bevont érdekeltség évenkint nagyobb teherrel ne legyen megróva. mint a mennyit képvisel azon haszonnak járadéka, melyet ő a szabályozásból elért. Mert az mégis csak képtelenség, hogy egy pár úrnak érdekében, ha valahol szabá-

Digitized by Google

lyozni akarnak, és ott kormánybiztos közbenjöttével megalakítják a társulatokat, s az illetők arra ébrednek, hogy több szabályozási költség van rájuk évenkint kivetve, mint a mennyi földüknek kataszteri tiszta jövedelme. Épen ezért a hatóság közbejöttével és beavatkozásával alakuló társulatokra mondassék ki, hogy egyetlenegy birtokosra se lehessen évenkint több terhet róni, mint a mennyi azon haszon járadéka, melyet ezen szabályozásból húz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Továbbá nagyon fontos kérdésnek tartom azt, hogy a törvényben a haszonaránynak meghatározása pontosan körvonalozva legyen, mert ma ott állunk, hogy még azt sem tudjuk pontosan meghatározni, hogy micsoda haszonarány van az ősi ártér és azon ártér közt, a mely elöntetnék vízel, ha elszakadna a gát. Ez sincs preczize megállapitva, ez is a miniszter önkényére van bízva, és egyik helyen egyfélekép, másik helyen másfélekép állapítják meg azon alapfeltételeket, melyek mellett a hozzájárulást eszközölni kell.

Továbbá nagyon szükségesnek találom azt, hogy a törvényben ki legyen mondva, hogy azon esetben, mikor valahol gátszakadás történik, és az árvíz kiömlik, és ott vagy keresztgátak, vagy más duzzasztó művek felhasználásával olyan területekre szoríttatik fel a víz, a melyek gátszakadás esetén sem öntettek volna el, hogy ha akadályok nem emeltetnek a víz természetes esése elé, hogy ezen területek kártalaníttassanak, s ne csak a polgári törvényekben megírt rendes formák legyenek irányadók, hanem a vízjogi törvényben preczizirozva legyen, hogy milyen körülmények közt és mi módon kártalaníttassanak azon területek, melyek elöntetnek a felduzzasztás által, ha valahol kiszakad a gát.

És végre ezen új vízjogi törvény megalkotása alkalmával nagyon szeretném, ha az úgynevezett tiszavölgyi társulat eltöröltetnék. Nincsen annak praktikus haszna. Látszik ez abból, hogy például a Duna mellett lévő szabályozó társulatból nem csináltak ilyen ad normam tiszavölgyi társulatot. Ez a tiszavölgyi társulat egynéhány nagy úrnak a szócsöve, e tiszavölgyi társulatnak a kanálisain igyekeznek oly dolgokat keresztülvinni, melyeket különben sohasem volnának képesek keresztülvinni. Minden mozzanatban mutatkoznak az igazságtalanságok. Itt van a középtiszai társulat. A törvény világos rendelete ellenére azt javasolta a tiszavölgyi társulat, hogy addig, míg a kulcs megállapítható lesz, ideiglenesen kivethetik a kataszteri tiszta jövedelem szerint a szabályozási költségeket. Ezt a törvény nem engedi meg. Az 1884 : XIV. tcz. erre vonatkozó szakaszai ezt határozottan tiltják.

És ennek az az eredménye, hogy például Karczagon a magas földek súlyosan meg lettek adóztatva, noha a hozzájárulás megállapításánál bizonynyal tetemesen apadnak, sőt el fognak enyészni ezen jogtalanúl kivetett terhek. Ezen ideiglenes kivetés következtében, mind azok, a kik mindig víz alatt voltak, az ősi árteresek húzzák ad graecas calendas a végleges hozzájárulás megállapítását, mert a tiszavölgyi társulat támogatásával a magas miniszteriumnak tetszett a törvényt lábbal tiporni. Igen, mert az erkölcsi támasz ott volt a tiszavölgyi társulat mellett a miniszteriumban.

Én, t. ház, egész őszintén és nyiltan elmondtam azokat, a miket szükségesnek találtam elmondani. Nem kellemes dolgokat akartam mondani, de igazságokat. Nem az az érdekem, hogy a meglevő bajokat támogassam, hanem az az érdekem, hogy az, a ki vállalkozott arra, hogy megtapogassa a közvélemény pulzusát, tudniillik a miniszter úr, ismerje meg azokat a bajokat, a melyek az ármentesítő társulatoknál felmerűlnek, észlelhetők, és a melyek már régi bajok, nyilt sebét képezik az érdekeltek nagy tömegének, s a melyeket flastrommal, ha még oly nagy is, miniszteri rendeletekkel, palliativ felületes kúrákkal és kuruzslásokkal meggyógyítani nem lehet. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Különben az egész úgynevezett közgazdasági és ezzel kapcsolatos földmívelésügyi válság kérdésére vonatkozólag az a véleményem, hogy párt és osztálykülönbség nélkül mindnyájan fogjunk kezet, vállat vállhoz vetve, kart karba adva, egyesült erővel, kitartással, erélylyel és gyorsan igyekezzünk a felismert bajokat orvosolni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Különben bátor vagyok két határozati javaslatot benyújtani. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik határozati javaslatom tisztán a vízi ügyekre vonatkozik és így szól: *(Olvassa.)*

»Határozati javaslat. 1. Tekintve, hogy a Tisza-völgyben az érdekeltség által teljesített ármentesítési és szabályozási munkálatok úgy nemzetgazdászati, mint nemzetiségi, sőt állampolitikai tekintetben is nagy jelentőséggel birnak;

tekintve továbbá, hogy a vízi útak megvalósításának egyedűli helyes módja, ha az ármentesítés az öntözési műveletekkel összekapcsoltatik, és ily módon építtetnek ki a vízi úthálózatnak az Alföldön legfontosabb vonalai:

ugyanazért:

útasíttatik a földmívelésügyi miniszter, hogy az összefüggő egészet képező nagyobb folyamok mentén az ármentesítés kezelésének, az árvédelem eszközlésének, és a munkálatok tovább fejlesztésének államivá tétele iránt a szükséges adatokat mielőbb megszerezve, tegyen a háznak javaslatot.

Digitized by Google

2. Minthogy eloldázhatlan szükség új vízjogi törvény alkotása: útasíttatik a földmívelési miniszter ily törvényjavaslatnak mielőbbi előterjesztésére.

Addig is azonban, míg ezt tehetné, és a törvényjavaslatot beterjesztené, utasíttatik, hogy vonja vissza a műszaki ártérfejlesztésre vonatkozó 6.005/1886. számú azon miniszteri rendeletet, mely e legszembetűnőbb visszaélések alapja, s mely különben sem egyezik meg a vízjogi törvény szellemével, és útasítsa a társúlatokat, hogy a műszaki ártérfejlesztésnél csakis azon társúlatok vonassanak be a társúlat kötelékébe, melyek a magasabb vízállások mellett és gátszakadás esetében tényleg kárt szenvednének; továbbá adassék útasítás a társúlatoknak arra nézve is, hogy bizonyos távolságnak megfelelőleg a műszaki ártérfejlesztés alkalmával, mekkora vízszínsülyedést vegyenek számításba, és ily módon állapíttassék meg, hogy védtöltések nemléte esetében, hol van határa az áradásnak.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A másik határozati javaslat a sóadóra vonatkozik és így szól: *(Olvassa.)*

»Határozati javaslat. Útasíttatnak a földmívelési és pénzügyminiszterek egyetértőleg a marhasó elárúsításának rövid idő alatt leendő életbeléptetésére; ha a közel jövőben az el nem érhető, előleges összeírás alapján hatósági utalványok mellett házi állatokat tartók részére a marhasónak az egész országban egyforma olcsó áron leendő elárúsítását a házi állatokat tartók részére egy év alatt kezdjék meg.« *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Minthogy a t. képviselő úr határozati javaslatait maga olvasta fel, azt hiszem, a t. ház hozzájárúl ahhoz, hogy olvasottnak tekintessék. *(Helyeslés.)* Miklós Ödön államtitkár úr kíván szólani.

Miklós Ödön államtitkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy nem volna kívánatos, hogy a t. ház hangúlata azon benyomás után alakúljon, melyet Papp Elek t. képviselőtársunknak . . .

Madarász József: Pedig ez volna legtanácsosabb!

Miklós Ödön államtitkár: . . . az ártérfejlesztés és az osztályozásokról és szabályozásról itt kifejtett nézete által nyert: indíttatva érzem magamat arra, hogy az általa tett megjegyzésekhez röviden néhány szóval a t. ház előtt egyet-mást elmondjak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr kifogásolta a Tisza-völgyén alakúlt ármentesítő társúlatoknak azon eljárását, a mely az 1884. XIV. törvényczikkben lefektetett elveknek folyománya, s a melyekre alapíttatott az a bizonyos 6.005. számú rendelet, melyre hivatkozni méltóztatott, hogy az úgynevezett ősi ártereken kívül a főnsíki bevonások bizonyos jogosúlatlanságokkal birnak.

T. ház! Eltekintve egyrészt attól, hogy itt tíz évi múlttal állunk szemben, a mely tíz év oly viszonyokat teremtett az egész Tisza-völgyön, a melyeket ma sem visszafejleszteni, sem megbolygatni, inczidentaliter ily elvek, vagy eszmék által nem volna indokolt és kívánatos; másrészt pedig, minthogy ezen elvi kérdés hosszas tárgyalásoknak, az egész tiszavölgyi érdekeltség által több, mint három éven át folytatott eszmecserének folyománya: ezen elveknek elméleti helyességét megtagadni nem lehet. Nem lehet pedig, mert a mennyiben a felduzzasztott vízszínek kivetítése bizonyos körúlmények közt, elhiszem, hogy félreértésekre, sőt kellemetlenségekre is vezethet, de ezen körúlmények, a mennyiben azon irányba terelendők, a melyekben azokra a miniszternek ingerencziája van, orvosoltattak is, a mint orvosoltattak a hortobágy-berettyói felszólalás következtében, midőn az egész ártérfejlesztési műveletre nézve a nem megfelelő felfogás következtében az új ártérfejlesztés rendeltetett el: ezek oly dolgok, a melyek mindig csak a lokális viszonyok szempontjából bírálhatók meg. De a t. képviselő úr szolgáltatta a leghelyesebb bizonyítékot, midőn azt mondta, hogy ha valami, úgy a vízügyek a földmívelésügyi miniszterium kebelében úgy kezeltetnek, hogy ezek iránt teljes elismerését kell lerónia. Azt hiszem, a t. képviselő úr nem ütött csorbát a miniszteriumnak ezen a jó hírnevén, mert maga is elismeri azokat az érdemeket, a melyeket a törvény meghozatala óta lefolyt öt év alatt — mert 1889-ben utaltattak ezen ügyek a földmívelési miniszter ügykörébe — az egész műszaki világ és érdekeltség elismert, mert méltóztatnak tudni, hogy azok a konkrét ügyek, melyek oda kerúlnek, az igazság és azon elvek alapján bíráltatnak mindig csak el, a melyek a törvényben le vannak fektetve.

Papp Elek: Az elv rossz!

Miklós Ödön államtitkár: Nagyon jól tudja a képviselő úr, hogy az 1884: XIV. törvényczikknek épúgy, mint a vízjogi törvénynek reviziója küszöbön van, napirendre kerúl; méltóztatik nagyon jól ismerni azokat a nehézségeket, a melyek ezen revizionak eddigi foganatosítását mintegy lehetetlenné tették. A múlt évben erre vonatkozólag egy előtanúlmány meg is jelent, mely az összes hazai érdekeltekkel közöltetett, a melyre igen becses szakvélemények érkeztek, a melylyel a t. képviselő úr is volt szíves foglalkozni, és melylyel a tiszai érdekeltségnek legfőbb fóruma a tiszavölgyi-társúlat is foglalkozik. Ezen társúlatról ne méltóztassék azt mondani, hogy az egy-két nagy úr szócsöve, mert az a képzelhető legszebb autonómikus tes-

Digitized by Google

tület, mely az egész tiszavölgyi érdekeltség által kiküldött tagok egyeteméből alkottatik, mely autonomicze gyakorolja jogát a kormány minden beavatkozása nélkül. Mondom, ez a testület most foglalkozik ezen munkálattal, és úgy hallom, hogy érdemleges anyagot fog gyűjteni arra, hogy ezen revizió milyen irányban foganatosíttassék. Minthogy tehát a kormány elismerte annak szükségét, hogy e két törvény revizió alá veendő, minthogy belátja annak szükségét, hogy az elkövethető visszaélések sok kellemetlenséggel járnak, és mindazon elvi nehézségeket, a melyeket a tíz éven át gyűjtött tapasztalatok utján konstatált, ki akarja küszöbölni a vízjogi törvény reviziója utján benyújtandó új törvényben: kérem a képviselő urat, hogy határozati javaslatát sziveskedjék visszavonni, mert nem volna helyén a kormányt megkötött kezekkel útasítani arra, hogy mit cselekedjék, a mennyiben ezek a kérdések az előkészítés stádiumában vannak, és azontúl is helytelen volna oly elvet elfogadni, mely a kivihetőségnek minden attributumával nincs ellátva, tudniillik az egységes vízszabályozási járúlékok kivetésének elvét, — mert ide látszik czélozni a határozati javaslat első részében, — a mely pedig még nagyobb igazságtalanságot szülne, mint a fensíki terület bevonása, mert oly közpénzek használtatnának fel a terhek viselésére, a melyekhez sem Árva-, sem Sáros-, sem Liptó vármegye viszonyai nem engednék meg, hogy ily czélokra fordíttassanak. A fensíki területek bevonásától azonban, t. ház, egy bizonyos elvi jogosúltságot ma elvitatni nem lehet, és ez abban áll, hogy tényleg ezen társúlatok által elő nem idézett okoknál fogva ezen árvízszín emelkedés fennáll, és ez a vízszintes kivetítés oly területeket vont be, a mely területeknek védelme esetleges gátszakadás bekövetkeztekor mégis csak biztosított. Ezen elméleti helyes elv inkább alkalmazható a tényleg érdekeltekre, mint azon általános elv érvényesítése, hogy a vízszabályozási és ártérfejlesztési költségekhez az egész ország járúljon hozzá.

Én tehát ismételten kérem t. képviselőtársamat, röviden összefoglalva a mondottakat, hogy azon vádakat, melyeket hangoztatni méltóztatott, hogy a miniszter törvényt tipor stb., méltóztassék azon elismeréshez fűzni, a melyet a vízi ügyek kezelése iránt a miniszteriummal szemben itt nyiltan kifejezni méltóztatott, és méltóztassék a beadott határozati javaslatát azon kijelentésem folytán visszavonni, mely szerint a vízjogi törvény reviziója a lehető legrövidebb idő alatt napirendre kerül, és mindazon kifogások, melyek joggal e törvény ellen tehetők, lehetőleg orvosoltatni is fognak. És mert nem volna helyes, ha a kormány összekötött kézzel indúlna azon reformmunkálatok elé, kérem a t. házat, hogy ily érzelmektől áthatva, méltóztassék megitélni a t. képviselő úr határozati javaslatát. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Papp Elek: A t. ház becses engedelmével először is félreértett szavaimnak helyreigazítása czéljából vagyok bátor felszólalni. Én mai felszólalásomban teljesen tárgyilagos igyekeztem lenni, és vádaskodni, vádakkal illetni sem intézményt, s még kevésbbé személyeket, még kevésbbé osztályokat nem akartam, hanem a mi hosszú tapasztalatom folytán meggyőződéssé csontosodott nálam, annak óhajtottam kifejezést adni, tudniillik az 1884. és 1885-iki t rvényeken alapúlt ártérfejlesztések igazságtalanok, és miután az ártérfejlesztések csak most kezdődnek folyamatba vétetni, annálfogva én elég korainak találtam, hogy a magas miniszteriumot felkérjem arra, hogy vonja vissza a 6.005. számú rendeletet, mely legjobb meggyőződésem szerint — mondhatom — nem egyezik meg a törvény szellemével, mert a törvény azt mondja, hogy az ártéren tapasztalt legnagyobb vízszín szerint kell fejleszteni, a rendelet pedig azt mondja, hogy a gát közt észlelt legnagyobb vízszín szerint történjék az ártérfejlesztés. Ez pedig két különböző dolog, mert a mint a gátak közül kibugygyan kitör a víz, abban a pillanatban az tetemesen sülyed. De különben is ez nagy képtelenség, mert a hol például 98 kottája van a védtöltésnek, vagy a hol 75 kottája van a töltésnek, ott már mindenütt kellene a víznek kiömlenie, de még sem ömlik ki, mert nem vízszintesen ömlik a mederből sem, hanem megtartja a meder fenekének az esését. Egészen más volna az ily vízszintes kivetítetés ott, hol egy öblözet szűkre terjedő magaslatokkal volna határolva, de a tiszai-társúlatok öblözeténél, az ártérfejlesztést vízszintes kivetítések alapján eszközöltetni a legszembetűnőbb igazságtalanság. Én tehát fentartom javaslatomat, s azt vissza nem vonom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Rosenberg Gyula!

Rosenberg Gyula: T. ház! Már a költségvetés általános vitájának, nemkülönben a földmívelési miniszterium költségvetési vitájának főmozzanatát az úgynevezett agrárkérdés képezte. Azt hiszem, hogy ez az elnevezés maga is elhibázott; mert az, a mit e gyűjtő név alatt más országokban, mint például Németországban és Franciaországban értenek, a mi sajátságos gazdasági viszonyaink közt egyáltalában nem is létezhetik.

Agrár érdekeknek mástól elvont, vagy a közgazdaság egyéb érdekeivel szemben álló hangoztatása, és az ezek érvényesítéseért való küzdelem csak ott bir jogosúltsággal, a hol a földmíves osztály érdeke a kereskedelem és ipar

Digitized by Google

érdekeivel határozottan szemben áll, a hol az, a mi az egyiknek érdekében történik, a másiknak rovására esik, mint ez azon országokban történik, a melyeket említettem. Az agrárius az állam protekczióját, állami intézkedést követel azon czélból, hogy a földbirtok termékei drágábban legyenek értékesíthetők.

Ezáltal a másik irány, a melyet rövidség okáért én is az itt használt kifejezéssel merkantil iránynak nevezek, kétfelé látja érdekeit veszélyeztetve: egyrészt azáltal, hogy a földbirtok termékeinek ily állami közbelépés folytán való megdrágítása által az ipari munkás megélhetését látja nehezítve, másrészt félti ipari termékei kiviteli piaczait. Azért képezték az említett országokban az agrár küzdelmek gyúpontját a kereskedelmi szerződések; azért vált ott e küzdelem az agrár és a merkantil irány között oly nagygyá és hevessé, mert itt oly ponton találkoztak, a hol egymástól tárgyilag és személyileg elválasztott mintegy külön kasztokat képző két osztály érdekeit kiegyenlíteni abszolute nem lehetett, a hol azt a konczessziót, mely az egyiknek érdekében történt, a másiknak kellett megfizetnie. *(Mozgás a szélsőbalon.)*

De kérdem, t. ház, hogy a mi viszonyaink közt ilyen érdekellentétről egyáltalán lehet-e beszélni? A ki azt mondja, — s én is hallottam itt ezt mondani, — hogy igenis, vannak ilyen érdekellentétek, *(Zaj a szélső baloldalon.)* az csak azt igazolja, hogy a mi sajátságos gazdasági viszonyainkat teljesen félreismeri. *(Mozgás és közbekiáltások a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Én a thézist felállítom, s legjobb tudomásom és tehetségem szerint megkisértem annak bebizonyítását; azután a képviselő urak megczáfolhatnak. Azt állítom, hogy ilyen érdekellentétek nálunk nem létezhetnek; nem létezhetnek pedig főleg és első sorban tárgyi, de bizonyos tekintetben személyi okokból sem. Tárgyi okokból nem létezhetnek, mert egy mezőgazdasági czikkeket exportáló, tehát oly országban, mely több mezőgazdasági czikket produkál, mint a mennyit fogyaszt ily czikkekben, — az állam nem jöhet abba a helyzetbe, hogy a mezőgazdaság termékeinek árképződésére befolyást gyakorolhasson. Az árképződés teljesen emancziválva van az állam befolyása alól a produkczió és a fogyasztás között levő diszproporczionál fogva. Németországban vagy Franczia országban minden márka, a mivel a gabonavám emeltetik, az a földbirtokos osztály zsebébe megy, és azt az iparos osztály, mint fogyasztó osztály fizeti. Mi hiába emelnők gabonavámainkat, ezáltal a gabonaárakat a mai produkczionális viszonyok közt félkrajczárral sem szöktetnők fel.

Egy másik tárgyi indok, a mely kizárja annak lehetőségét, hogy ilyen érdekellentét legyen, a mezőgazdasági és az ipari foglalkozások személyeinek egymáshoz való számarányában, a kereskedelmi vonatkozásokban, és a fogyasztási piaczok viszonyaiban található. Egy oly országban, melynek ipara még távolról sem elégséges arra, hogy az ipari czikkekben való szükségletét fedezze, — annak daczára, hogy a tegutóbbi években igen szépen fejlődött iparunk, ez mégis így van, — oly országban, melynek kereskedelmét túlnyomó részben a mezőgazdasági terményekkel való kereskedelem képezi, tulajdonképeni érdekellentét mezőgazdaság között egyrészt, az ipar és kereskedelem között másrészt, egyáltalában nem keletkezhetik. Iparczikkeinket majdnem kizárólag a hazai közönség, és az ennek legnagyobb részét képező mezőgazdasági osztály fogyasztja. Csak, ha ennek van jóléte, akkor lehet jó dolga a hazai iparososztálynak, és e nagyobbára a nyerstermékekkel való kereskedelemmel foglalkozó kereskedelmi osztálynak is. Tessék csak megkérdezni a hazai gépgyárost, vagy bútorgyárost, vagy gabonakereskedőt, vagy akármilyen rőfös boltost, hogy mikor van jobb dolga: akkor-e, ha a gazdáknak jól jövedelmező esztendeje, vagy akkor, ha rosszúl jövedelmező esztendeje van? Ez is bizonyítja, hogy nálunk a mezőgazdaságnak, az ipar és kereskedelemnek egyforma az érdeke, holott ez külföldön nincs így. De még más okot is felhozhatok. Nálunk nincs meg a különböző érdekosztályok között az a személyi széttagoltság, a mely külföldön észlelhető. Nálunk a személyekben is összefolynak az érdekkörök. Az a német, franczia, angol kisiparos, vagy nagygyáros, vagy kereskedő, nem azt az ideált akarja elérni, hogy valamikor ő is földbirtokot szerezhessen. Nálunk az a kisvárosi suszter, ha pár forintot félretett, nem járadékot vesz, hanem egy félhold földet. A nagykereskedő, a nagygyáros pedig nagybirtokot akar szerezni. Igy azután a kasztok közötti válaszfalak úgy, mint külföldön, nálunk nem léteznek. Ha valaki ily viszonyok között mesterségesen akar ellentétet konstruálni az agrár és merkantilis érdekek között, az lehet nagyon hasznos pártpolitika, az lehet egy elkoptatott népszerűségnek visszaszerzésére, irányúló törekvés, de nem komoly, hasznos közgazdasági törekvés. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)*

A mit nálunk az úgynevezett agrár-kérdésnek neveznek, és a mi ezt felszinre hozta, az nem más, mint gazdáinkat valóban nagymértékben sujtó depressziója a búzaáraknak. Ha ennek okait vizsgáljuk — bocsánat, ha ismétlésekbe bocsátkozom — legyünk tisztában azzal, hogy ezeket sem a kikészítési eljárásban, vagy az őrlési engedélyben, sem a határidő-üzletben

Digitized by Google

megtalálni nem fogjuk, *(Mozgás a szélső baloldalon.)* mert sem okát, sem orvoslását ezekben meg nem leljük. *(Zaj a szélső baloldalon.)* A magam részéről készséggel elismerem azt, hogy az őrlési engedélynek oly módon való kezelése, a mint az az utolsó időkig történt, melynél a vámhitel mindig egy bizonyos határidőn túl is prolongáltatott, hozzájárult ahhoz, hogy kapcsolatban búzakivitelünk teljes pangásával, s így a levezető csatornák bedugúlásával, a búzaár képződésére kétségtelenül nem kedvező befolyást gyakorló búzatorlódás jöjjön létre a budapesti piaczon. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Én ezt a magam részéről készségesen elismerem, de azt hiszem, hogy azok, kik ennek az ár képződésére való befolyását valami igen nagyra becsülik, ósiási túlzásba mennek, sőt azt veszem tekintetbe, hogy a kikészítési eljárás nélkül a mi malmaink kiviteli képessége még inkább megcsökkent volna, akkor az őrlési engedélynek egy bizonyos jó hatását is a búzaár képződésére tagadásba vonni abszolute nem lehet.

Én a saját tapasztalataimból beszélek, midőn azt állítom, hogy kizárólag az amerikai liszttel szemben való árkülönbözet folytán napról napra vesztettünk, és vesztjük el lisztkiviteli piaczainkat. Alig öt-hat éve annak, hogy a Fiuméből indúló hajóink Francziaországba, Braziliába, Angliába teljes rakománynyal, két-három ezer tonna liszttel indúltak el. A szerződésileg biztosított járatok, melyeket az Adria teljesíteni tartozik, nem voltak elégségesek, hogy lisztkivitelünk szükségletének megfeleljenek. négy-öt év óta ez a viszony teljesen megváltozott. Nemcsak, hogy külön járatokról szó sincs, hanem a kereskedelmi miniszter tanuságot tehet arról, hogy egyes relácziókban a rendes járatokat is kevesbíteni kellett, és még a kevesbített járatok is alig 3—400 tonna liszttel jó, ha elindúlnak. Ha pedig ennek okát keresem, mindig megtaláltam kizárólag az amerikai liszt, és a mi lisztünk között levő árkülönbségben, eltekintve nehány francziaországi és braziliai vámrendszabálytól, mely szintén némileg kedvezőtlenül befolyásolja lisztkivitelünket. Qualitásánál fogva bizonyos árelőnyben a magyar lisztet mindig részesítették, de ezen előny sohasem volt oly nagy, hogy azt az árkülönbséget, mely az amerikai és a magyar liszt közt keletkezett, el tudta volna enyésztetni. Ez a viszony nem is fog egyhamar változni. Arra legyünk elkészülve, hogy az európai gabona- és lisztpiaczon azt a pozicziót, melylyel valaha birtunk, mi többé visszahódítani nem fogjuk, azt elhódította tőlünk örökre a forgalmi eszközök fejlődése, ezeknek gyors és olcsóvá tétele. A gőzhajók triplexpanziónsok, sőt ma már quadruplexpanziónsok gépeknek feltalálása sokkal nagyobb befolyással birt a búza árainak csökkenésére, mint a román búzabehozatal. Alig múlik el egy hónap, hogy az európai világpiaczon más világrészek, más országnak búzatermelése meg ne jelennék, és Amerika, La-Plata, India, Ausztria, Oroszország konkurenczijáját mi ott ki nem bírjuk.

Ily viszonyok közt meg van fejtve, hogy mi a búzaár csökkenésének az oka, és azt tehát sem a lisztkivitelben, sem a határidő-üzletekben nem kell keresnünk. A mi különben ez utóbbit illeti, hát én őszintén megvallom, hogy én a határidő-üzletnek, mint olyannak, valami nagy barátja nem vagyok, de el kell ismernem azt, hogy az ily határidő-üzlet ott, hol az reális és legitim üzleti háttérrel bir, abszolute szükséges és nélkülözhetetlen. Ha eltörölnők, valószinűleg sebeket ejtenénk, a helyet, hogy sebeket gyógyítanánk vele. A baj ott van, hogy a határidő-üzlet minden legitim üzleti háttér nélkül egyszerű spekuláczió, vagy jobban mondva differenczialis játék tárgyává tétetett. Ezt ha meg lehetne szüntetni, több szempontból is üdvös volna. Csakhogy ez egy nagyon nehéz probléma, melylyel más országok igen előkelő államférfiai, törvényhozásai és tudósai foglalkoztak a nélkül, hogy ezt a problémát teljes sikerrel megoldani még eddig képesek lettek volna. Igen becses materiálét találunk e tekintetben a berlini tőzsdeanketnek ide vonatkozó tárgyalásaiban, de ebből is azt látjuk, hogy egy minden tekintetben teljes hatással biró arkanumot találni nem lehetett. Nem hiszem, hogy mi tudnánk tehát egy helyesen czélhoz vezető módozatot találni, melynél a gyermeket nem öntjük ki a fürdővel. De igenis lehet nálunk tenni oly intézkedést, melynek két irányban is volna igen kedvező hatása. Egyrészt a határidő-üzletet, mint olyat, és az azzal üzött visszaéléseket korlátozná, másrészt pedig korlátozná a nálunk mindinkább lábrakapott vad játékdüht úgy az árú- mint az értéktőzsdén. Ez az intézkedés pedig nézetem szerint nem volna más, mint a differenczialis üzletekből keletkező követelések jogi védelmének megszüntetése, érvényesítésüknek lehetetlenné tétele. *(Helyeslés.)* Hogy áll e tekintetben most a dolog? A czivilis bíróság az ily követeléseket nem itéli meg, daczára annak, hogy ezen üzletek rendszerint nem úgy állíttatnak oda, mint differenczialis üzletek, hanem az adás-vételi ügyletek mezébe öltöztetnek. Nem itéltetnek meg, mert a polgári bíró legtöbb esetben van abban a helyzetben, hogy a felek vagy az üzlet viszonyaiból, körülményeiből igenis megitélheti azt, hogy egy tényleges adás-vételi üzlettel, vagy egy differenczialis játékra való spekuláczióval áll-e szemben. De ha a czivilis bíróság nem is itéli meg, megitéli a tőzsdebíróság, az előbbi pedig végrehajtja. Én ezt nem azért hozom fel, mintha

Digitized by Google

a tőzsdebíróság ellen vádat akarnék formálni. Ezt az olcsó dicsőséget átengedem Polónyi Géza t. képviselő úrnak, a ki ezt meg is tette. Sőt el kell ismernem, hogy a tőzsdebíróság tagjai fáradságos és nehéz munkájukat önzetlenül, tisztességesen, derekasan és dicséretet érdemlő módon végzik, és ott, a hol maguk hivatásában járnak el, egy igen üdvös intézmény oszloptartói. Azért örülök is annak az elégtételnek, a melyet a miniszterelnök úr multkori felszólalásában a tőzsdebíróság tagjainak juttatott. Ez egy jól megérdemelt elégtétel volt.

Ismétlem tehát, hogy nem azért hozom azt fel, hogy vádat formáljak, mert a tőzsdebíróság szabályainak megfelelőleg jár el, és a törvényhozás feladata gondoskodni arról, hogy a tőzsdebíróság ne alkalmazhassa szabályait oly emberekre, kik a tőzsdétől hivatásuknál fogva távol állanak.

Oly törvényhozási, vagy más megfelelő intézkedés, a melylyel kimondatnék, hogy a tőzsdén jegyzett árúk és értékpapírok adás-vételéből származó ügyekben a tőzsdebíróság nem itélkezhetik, hacsak mind a két fél, felperes és alperes nem tagjai a tőzsdének, hatalmas eszköz volna a tőzsdén kívül álló körök tőzsdejátékának korlátozására, ennek folytán a búza határidő-üzlet is lényegesen meg volna szorítva, és egy közgazdaságilag nem káros, hanem hasznos mederbe volna terelve.

T. ház! Iparkodtam igazolni azt, hogy sem a kikészítési eljárásban, sem a határidő-üzletekben a búzaárak depressziójának okait nem találom. Iparkodtam körülbelül kimutatni azt, hogy miben vélem ezen okokat feltalálhatni, és hogy a világpiacz búzaár-konjunktúrái, közepes termést véve alapúl, meggyőződésem szerint egyhamar megváltozni nem fognak. Mi a mezőgazdaságunk szempontjából oly annyira kivánatos búzaár-emelkedésre addig, mig a búza világtermelése és fogyasztása közti viszonyok olyanok lesznek mint most, nem igen számolhatunk, hacsak az autonóm vámtarifáknak aranyban egy forint 50 krajczár magas vámtétele nálunk a búzaár képződésénél nem érvényesül. És attól, hogy ez érvényesüljön, már nem is vagyunk oly nagyon messze. Én nem szeretek ugyan a t. házban újságczikkekkel polemizálni, de itt mégis nagy port felvert hírlapi czikknek egyik adatát rektifikálni kivánom. Azon adat tudniillik, hogy mi ezen határponthoz már el is érkeztünk, hogy nálunk — a vámterületet mindig mint termelési és fogyasztási egységet véve tekintetbe — már kisebb a produkczió, mint a fogyasztás, helyesnek el nem ismerhetem. A »Hazánk« czímü hírlapban egy közgazdasági iró azt állítja, hogy miután — úgymond — az utolsó évben több búza hozatott, mint a mennyi kivitetett, hogy mi már a vámterület határán belül többet fogyasztunk, mint a mennyit produkálunk. A különben nagyon ügyesen összeállított kimutatás csak egy faktort hagyott számításon kívül, mely azonban elég fontos, hogy egész okoskodását halomra döntse, tudniillik a készletet, mely nálunk az óriási árdepressziót tulajdonképen előidézni segítette, az, hogy 2,045.000 métermázsát behozunk, s 1,392.000 kivisztink, csak akkor bizonyítaná, hogy kevesebbet termelünk mint fogyasztunk, ha a készlet nem volna több, mint az ezen két szám közötti különbség. Én ugyan magam is hiszem, hogy attól az időponttól, midőn fogyasztásunk nagyobb lesz, mint termelésünk, nem nagyon vagyunk távol, és hogy ezt egyrészről a fogyasztás természetes növekedésével, másfelől pedig a már most is jövedelmezőbb más gazdasági ágaknak még inkább való kultiválása által mihamarább el fogjuk érni. Csakhogy, t. ház, ez mindig csak akkor áll ha a vámterületet, mint olyat, vagyis mint termelési és fogyasztási egységet veszszük tekintetbe. Mert ha csak saját hazánk termelését állítjuk szembe annak fogyasztásával, akkor ezen a mi közgazdaságunk szempontjából ideális idő elérkezésére még nagyon sokáig kellene várakoznunk. S ezért én, t. ház, nem nagyon tudom érteni, hogyan lehessen beszélni a mezőgazdaság érdekeinek első sorban való figyelembe vételéről, és minden más fölé helyezéséről, és ugyanazon lélekzettel a külön vámterületről, mint arkánumról. Volt egy idő, még pedig nem nagyon régen, — hiszen nálunk a jelszavakért hamar hevülünk, csakhogy hamar le is hülünk, — mikor mindenki csak iparról, iparfejlesztésről beszélt. Ebből a szempontból nagyon értettem, ha valaki azt mondta az önálló vámterület hangoztatásáért, mert a jogosúltságnak egy bizonyos látszatával birt az az állítás, hogy Ausztria hatalmas ipara mellett vámsorompók nélkül a mi fejlődő és kezdetleges iparunk nem tud fejlődni, holott önálló vámterület mellett hamar tudnánk itt iparállamot teremteni. Mondom, ezt értem; de hogy akkor, midőn mezőgazdasági érdekekről van szó, lehessen beszélni önálló vámterületről, mint arkánumról: ezt egy kezdő nemzetgazdának, mint a minőnek Polónyi t. képviselő úr magát nemcsak vallotta, de be is bizonyította, meg tudom bocsátani; de hogy egy nagy és tekintélyes politikai párt akkor, midőn mezőgazdasági válság szempontjából állít fel egy külön közgazdasági programmot, szintén ebbe a hibába essék, oda tegye annak első pontnak az önálló vámterületet: ez oly tévedés, a melyet én egy politikai nagy párttól egyáltalán nem érthetek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Minálunk, t. ház, a nisus megvan arra nézve, hogy mi mindig mindent, különösen minden közgazdasági bajaink és viszontagságaink

Digitized by Google

orvoslását a kormánytól várjuk; *(Egy hang a szélsőbalon: Hát önök honnan várják?)* pedig ha valahol, épen a közgazdasági dolgoknál áll az, hogy: »Aide toi et Dieu t' aidera.« *(Zaj a szélsőbalon. Egy hang jobbfelől: Mondja meg magyarul, így nem értik! Derültség jobbfelől.)* Segíts önmagadon, az isten is megsegít.

Mi itt Európa szivében, a változott világpiaczi viszonyok között, a jelenlegi, és az ország legnagyobb részében még át nem alakult gazdálkodási rendszert fenn nem tarthatjuk, hanem nekünk erővel oda kell iparkodnunk, hogy a lehető legbelterjesebb gazdálkodási módra térjünk át.

Én nagyon szerettem volna még Szemere Huba t. képviselő úr e tekintetben felhozott adataival foglalkozni, de egyrészt rekedtségemre, s másrészt a t. ház türelmére való tekintettel most nem akarok azokra bővebben kiterjeszkedni. Csak azt az egyet jegyzem meg, hogy azon adatok, melyeket igazán szép beszédjében a tisztelt képviselőtársam felhozott, s melyekkel azt iparkodott igazolni, hogy egy belterjes szilézíai gazdálkodásnak huszonnégy éves átlagánál körülbelül 48.000 márkás minusz jön ki, bizonyító erővel nem birhatnak. A papiros nagyon türelmes, és tudjuk azt, hogy ily mérlegeket felállítani a legkülönfélébb szempontokból lehet. Nem tudom, de határozottan hiszem, hogy azokban a terhelési tételekben minden évben benne volt a befektetett tőkének igen busás kamatozása is, s benne volt minden beruházásnak, épületnek s talajjavításnak egy rövid idő alatti amortizációja is, pedig ha ez tényleg benne van — és én nem képzelhetem, hogy benne ne lett volna — egy egészen más képet mutat a dolog, és nem egy minusz, hanem egy plusz lesz az eredmény.

Mondom tehát, hogy Szemere Huba t. képviselőtársamnak e tekintetben kifejtett adatai engem távolról sem győztek meg arról, hogy nekünk nem kell a belterjesebb gazdálkodásra áttérni, sőt ellenkezőleg a földmívelési kormány feladatát én abban látom, hogy e gazdasági átalakulási proczesszust lehetőleg elősegítse és siettesse, ez irányban oktatólag és útbaigazítólag hasson és a mezőgazdasági hitel kellő szervezése révén a belterjesebb gazdálkodás által igényelt nagyobb tőkéket a mezőgazdaság számára olcsóvá, hozzáférhetővé és megszerezhetővé tegye.

Minthogy meggyőződtem a földmívelésügyi miniszter úr beszédében arról, hogy feladatának helyes felismerésével határozottan ezen czél felé halad, a magam részéről a költségvetést elfogadom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Ivánka Oszkár!

Ivánka Oszkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azokra, a miket t. képviselőtársam most elmondott, részben meg fogja találni a feleletet beszédem további folyamán. Csak egygyel akarok az általa felhozottak közül foglalkozni, azzal, *(Halljuk! Halljuk!)* a mit nem is direkte, de mintegy rejtett fulánként adott elő beszédében. Midőn tudniillik t. képviselőtársam az agrárizmusról emlékezett meg, ezt oly intenczióval látszott tenni, mintha azt akarta volna mondani, vagy inkább azzal akart volna intimálni, hogy vannak itt e házban olyanok, a kik az egyoldalú agrárius érdekeket más jogosúlt érdekek rovására akarják érvényesíteni. Lehet, t. ház, hogy talán ilyenek is akadnak, — én ugyan még nem hallottam, hogy valaki igy nyilatkozott volna, — *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* de azt hiszem, egészen más szempontból kell megítélni az állapotokat nálunk, mint kell azon államokban, a melyekre Rosenberg Gyula t. képviselőtársam hivatkozott.

T. képviselőtársam felhozta, hogy a külföldön igen éles küzdelmek voltak az agráriusok meg az iparosok és kereskedők között, mert a különböző érdekkörök kollizióba jöttek egymással, de hogy nálunk ez az állapot nem is lehetséges. Természetes, hogy akkor kezdődik ez a küzdelem, mikor az érdekek kollizióba jönnek, midőn egy állam, mint a régi időben is történt, mikor még minden állam agrárius volt, mert minden állam bázisa eredetileg a földmívelés volt, ennek alapján fejlődött, az ipar- és kereskedelem a kulturának és népesedésnek azon fokát érte el, hogy ott az ipar és kereskedelem van a többség kezeibe letéve, hogy nagyobb az az érdek, mely az olcsó kenyeret kéri, mint az, a mely a mezőgazdasági terményeknek drága értékesítését kívánja, a mely kettő egymással tulajdonképen ellenkezik. Akkor jönnek azok az állapotok, mikor a szónak rossz értelmében — az agráriusok — és az iparosok és kereskedők érdeke egymással összeütközésbe jön. Ha azt mondja t. képviselő úr, hogy ilyen értelemben nálunk agrárizmus nincsen, hogy ily érdekellentétek nálunk nincsenek: igaza van, de teremtett ilyen érdekellentéteket, nem mondom, hogy a törvényhozás, mert az ilyen állapotok törvénytelenek, de teremtette a kormány, mely a törvénytelen állapotokat eltűri. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* s egy oly institucziót, mint a budapesti kartell-malmokat, az egész magyar gazdaközönség és az összes vidéki malomipar rovására jogosúlatlan, törvénytelen, káros kedvezményekben részesít. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A többi nézeteire t. képviselőtársamnak, mondom, úgy is rá fogok térni beszédem folyamán, de egyre még ki kell terjeszkednem. Nem tudom, velünk, vagy mind a két ellenzéki párttal szemben értette-e a t. képviselőtársam azt a leplezett inszinuácziót, midőn az agrár-kérdésben

Digitized by Google

a párttaktikát emlegette. Ez nem egészen objektiv bírálat; ezzel szemben ki fogom mutatni, hogy ez nem áll, mert azt, ha egy nemzet legjogosúltabb érdekeivel foglalkozunk, nem lehet párttaktikának minősíteni, hanem igenis áll a túloldalon az, hogy a nembánomság, az indolenczia vagy talán annak a megszokása miatt, hogy a miniszteri omnipotenczia előtt, még ha bármily helytelen irányban érvényesül, meg kell hajolni, hogy ott ezeknek a törvénytelen állapotoknak a megszüntetésére még egy ember sem mert vállalkozni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Midőn a földmívelésügyi tárcza napirendre került, örömmel láttuk, hogy telt ház előtt fog a tárgyalás megindúlni, és csak midőn a vígszinházra a szavazás megtörtént, akkor csodálkoztunk, *(Derültség.)* hogy a szabadelvű párt tagjai, de hogy a miniszter urak, a kik pedig jelen szoktak lenni egyikmásik tárcza tárgyalásánál, akkor, a midőn Magyarország legfontosabb tárczája költségvetésének tárgyalásáról van szó, szépen eltünedeztek, s a földmívelésügyi miniszter urat, a kinek a programmja elé, őszintén megvallom, nagy várakozással néztünk, szinte tüntetőleg itt hagyták egyedül.

Ennek a kulcsát is megtaláltam. Mi igen nagy várakozással néztünk az igen tisztelt földmívelésügyi miniszter úrnak programmja elé, mert tudjuk azt, hogy ilyen fontos momentumban, a minő most Magyarországon a mezőgazdaság kérdése, szükség volna arra, hogy úgy igazán arra a helyre termett ember foglalná el Magyarország földmívelésügyi miniszteri székét; és mivel azelőtt nem hallottunk mást a t. miniszter úrtól, mint egyházpolitikai programmot, a priori pedig kötelességünknek tartjuk azt, hogy mindenkiről a legjobbat feltételezzük, de különben is, minthogy speczialisan foglalkozott az agrár dolgokkal, Magyarország földmívelőinek érdekeivel, nagyon kíváncsiak voltunk meghallgatni azt a programmot, a melyet az igen t. miniszter úr nekünk adni fog.

Úgy látszik, — és ez az, a miről én azt hiszem, hogy az képezi a dolognak kulcsát, midőn a t. túloldal távozott, — hogy a t. túloldalon már jobban ismerték az igen tisztelt miniszter urat, és nem voltak kiváncsiak programmjára, s azon diadalban, melylyel ő ezen házba a programmot behozza, részesűlni egyáltalán nem kivántak. *(Derültség balfelől.)* Én figyelemmel hallgattam végig az egész programmot. Éljenzést igen szórványosan hallottam; ha jól tudom, Boncza Miklós és Pap Géza képviselő urak voltak azok, a kik a refrain-t adták, és minden pauzánál éljeneztek. *(Derültség balfelől.)* De azt hiszem, hogy ha Pap Géza képviselő úr ülne a miniszteri székben, Boncza Miklós képviselő úr akkor is éljenzett volna és tán megfordítva is. *(Derültség a baloldalon.)*

Különben, hogy ne látszassam alaptalan vádakkal illetni a t. miniszter urat, engedje meg a t. ház, hogy igen röviden rekapituláljam programmját. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

A miniszter úr azon kezdte, hogy ő az ország földmívelési ügyének gondozását nagyjában ugyanazon nyomokon vállalkozott vezetni, mint elődje, kinek érdemeiről igen helyesen és méltánylással emlékezett meg. De ha ez így áll, akkor méltán csodálkozunk ezen, és gondolhatjuk, hogy valaminek mégis kell Dániában rothadni, ha látjuk, hogy az a földmívelésügyi miniszter, a kinek politikája az ütódja szerint is helyes, mert azt akarja folytatni és érvényesíteni, ott hagyja a miniszteri széket. Mert ebből világos, hogy nem földmívelésügyi politikájának helytelensége volt az ok, mely miatt székétől megvált. De azt is látjuk, t. ház, hogy a t. volt földmívelésügyi miniszter úr ott maradt a szabadelvű pártban, tehát a pártpolitika sem lehet az ok, hogy a miniszteri széktől megvált. De akkor méltán kérdezhetjük, hát mi volt az ok? Hogy erre nem én felelek, azt ismét természetesnek fogják találni.

A miniszter úr azzal folytatja, hogy azonkivül, a mit elődje csinált, s mit ő helyesnek s folytatandónak tart, ő mindazon személyes nézeteiről és gyakorlati téren szerzett tapasztalatairól, melyeket mostanáig magának bizonyos évek során át gyűjtött, nem akar lemondani. Már, t. ház, igazán kiváncsiak volnánk ezeket a nézeteket hallani.

Azután tovább így adja a programmot. Kívánja a rendes forda-rendszert, a megfelelő gazdasági gépek okszerű alkalmazását, a műtrágya helyes felhasználását, a szarvasmarhatenyésztés előmozdítását, az állategészségügy és állatbiztosítás fejlesztését; fentartani kívánja a telivér-nevelést, helyesebbnek tartja az arab lovak tenyésztését; a gazdasági szakoktatást fejleszteni kívánja; miként? erről teljesen hallgat, pedig ez is oly kérdés, melyre nézve méltán várnók nyilatkozatát. Helyes, szükség van a gazdasági szakoktatás fejlesztésére, de ez, így mondva a miniszteri székből, csak általános frázis. Méltóztassék megmondani, hogyan kívánja fejleszteni?

Figyelmét akarja kiterjeszteni a miniszter úr a földmíves-iskolákra, a telepítésről emlékszik meg néhány szóval és szól a mezőgazdasági kérdésekről.

Itt meg kell állnom, t. ház, mert ez oly kérdés, melyről a t. miniszter úr beszédének végén folytatólag is nyilatkozott, és mert úgy látszik, hogy itt eredmény kecsegtet, mert az erre vonatkozó munkálat konsziderácziő tárgyát

Digitized by Google

képezi s talán már a megvalósításhoz is közel áll. Nem tudom, ő csinálta-e ezen munkálatot és saját tapasztalatai fognak-e ott érvényesülni, vagy pedig elődjének nyomdokain halad s annak programmját folytatja?

Azután szólt a t. miniszter úr vízszabályozásról, halászatról, gyümölcstermelésről, és ezzel — maga kijelenti — kimerítette földmívelésügyi programmját.

Hát nem szólott a t. miniszter úr — hogy csak fontos dolgokat említsek meg, melyek mindenesetre sokkal fontosabbak, az olcsó hitel megszerzését kivéve, mint azok, melyek a miniszteri programmban foglaltatnak, és melyek közül egyik-másik csak feltétele az olcsó hitel megszerzésének, — nem szólt az adóreformról, nem emlékezett meg a tagosítás szabályozásáról, nem emlékezett meg a telekkönyvek rendezéséről, nem emlékezett meg a tarifák szabályozásáról, a börze-reformról és — a mi a legfőbb — nem emlékezett meg egy szóval sem a búza-kérdésről.

T. ház! Midőn tudjuk azt, hogy Magyarország legfontosabb kérdése épen a búza-kérdés, midőn ezen kérdés felett hosszú idő óta írnak és beszélnek, hogy akkor Magyarország földmívelésügyi miniszterének egyetlenegy szava sincsen ehhez, az méltán keltett bennünk megütközést; méltán kérdeztük magunktól, hogyan és micsoda jogon mer Magyarország földmívelésügyi miniszteri székébe ülni bárki is a jelen viszonyok közt, a kinek ezen fontos dolgokat illetőleg sehol a nézetét nem hallottuk, *(Helyeslés balfelől.)* a ki előadja az ő programmját a nélkül, hogy ezekről egy szóval is megemlékezni szükségesnek tartaná. *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon.)*

Én már előzetesen voltam oly szerencsés, hogy a földmívelési miniszter úrral találkoztam és megmondtam neki, hogy nagyon kíváncsiak vagyunk ebbeli nézetét hallani, mert ez a legfontosabb kérdés, és tudni akarjuk, hogy a földmívelési miniszter úr miként gondolkozik. Azt hiszem, hogy kötelességet teljesítünk, ha tudni akarjuk, és teljes joggal kívánhatjuk, hogy ezt tudjuk is.

Midőn az ülésnek vége volt, a t. földmívelési miniszter úrral ismét találkoztam a folyosón és megkérdeztem, hogy miért nem nyilatkozott e kérdésben, midőn az egész ház ezen kérdésben való megnyilatkozását oly nagy kíváncsisággal várta? A t. földmívelési miniszter úr felelete az volt, hogy hiszen a miniszterelnök és pénzügyminiszter úr nyilatkozott már ebben a kérdésben, ő pedig a kormánynyal szolidáris lévén, máskép nem nyilatkozhatik.

Megengedjen a t. földmívelési miniszter úr, ha a szolidaritást ennyire fogja vinni, akkor el fogjuk érni azt, hogy minden lelkiismeretes miniszter saját tárczáját jól fogja képviselni, a ki pedig a szolidaritás álláspontjára fog állani, az lesz mindig a lefőzött. Már pedig hogy Magyarországon a legfontosabb érdekek képviselője: a földmívelési miniszter legyen az, bár igaz, hogy sokáig így volt, nem kívánjuk, hogy a jövőben is így legyen.

És ha mégis azt látnók, hogy így folytatódik, nem lehet, és nem hihetem el, hogy Magyarország megtűrjön a földmívelési miniszteri széken bárkit is, a ki magasabb nivójára a gondolkodásnak és felfogásnak emelkedni ezen kérdéseket illetőleg nem tud. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Midőn a miniszterelnök úr a búza-kérdésben nyilatkozott, délután elmentem a »Hazánk« szerkesztőségébe, hogy ott statisztikai könyveket tekintsek meg, mert tudtam, hogy ott megtalálom az osztrák handels-miniszternek statisztikai füzetét, és megtaláloma magyar statisztikai kimutatásokat is. Szándékom volt, hogy még a miniszterelnöki tárcza tárgyalása alkalmával, — mert a megnyilatkozás épen a miniszterelnöki székből történt, és igen helyesen történt, mert ez elárúlta, hogy ezen érdekeknek egyedűli szószólója, illetőleg az egyedűli, a ki ezekkel a miniszterek közül foglalkozik, a miniszterelnök úr, habár nem helyesen nyilatkozott, és helytelenül van informálva, — mondom szándékom volt minapi beszédével alaposan foglalkozni, és az adatokat ehhez meg akartam szerezni. Midőn azonban a szerkesztőségbe jöttem, és az adatokat kértem, a kezembe adták a következő munka kefelevonatát: »A román búza és a malmok. Irta Baross Károly«, hogy olvassam el. Midőn ezt a munkát elolvastam, arra a meggyőződésre jutottam, hogyha csak nem akarok czitálni, teljesen felesleges munkát teljesítenék, ha ezeket az adatokat tisztán csak hiúságból, s hogy az én konczeptusom gyanánt adjam elő, máskép csoportosítanám, mint ez a munka.

Engedje meg tehát a t. ház, hogy én ebből a munkából röviden és kivonatosan néhány idézetet felolvassak. És mert nem tudom, hogy a t. földmívelésügyi miniszter úr ezt a munkát ismeri-e — nagyon óhajtanám, hogy ismerje — és ha maga nem tanúlmányozza is, legalább közegeivel tanúlmányoztassa, engedje meg, hogy neki ezt a két munkát átszolgáltassam. *(A két füzetet gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszternek adják át.)*

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter *(a füzeteket félretolva)*: Meg tudom magamnak szerezni más úton is!

Ivánka Oszkár: Ha a földre méltóztatik dobni, akkor abból kevés reményt meríthetünk; pedig igen ajánlatos volna, ha méltóztatnának

Digitized by Google

elolvasni, mert ha az ember a ház sok tagjával magánérintkezésbe összejön, és természetszerűleg ezen fontos kérdés felett beszélget velük, és látja, mennyire nincs tájékozva a ház legtöbb tagja ezen vitális érdekeket érintő kérdések felől, mert hiszen földmívelésből élünk: akkor méltán kell csodálkoznunk azon, hogy nem foglalkoznak nagyobb érdeklődéssel oly munkákkal, a melyekben ezek az adatok csoportosítva vannak. Ha ezen adatok helytelenek, azokat lehet megitélni, helyesbíteni, lehet a pro és kontra elvét alkalmazni; de semmi esetre sem vezet az eszmék tisztázásához az, ha a kérdés felett grandezzával ellebegünk. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Polónyi Géza, t. képviselőtársamnak — nézetem szerint — köszönettel tartozunk felszólalásáért, és az az irónia, a melylyel róla, úgy a földmívelésügyi miniszter úr, mint, ma Rosenberg Gyula képviselő úr is megemlékezett, teljesen jogosulatlan. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Ha egy ügyvéd-ember arra vállalkozik, hogy feltárja azokat a dolgokat, a melyeket itt ő feltárt, az a legnagyobb mértékben elismerést érdemel. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Igenis, a földmíveléssel foglalkozók méltán restellhetik azt, hogy nem az ő soraikból jött az első impulzus, hanem, hogy aztán az ilyet gúnynyal illessék, ez még kicsinyességnek sem válik be.

Polónyi t. képviselőtársam kimutatta már azt, hogy a mostani állapot törvénytelen, és én leszek bátor azt rekapitulálni. Mert vagy így áll ez, mert ennek czáfolatát még nem hallottuk, vagy ha nem így áll, tessék az ellenkezőt bebizonyítani.

Az 1882. év XVI. tcz. 10-ik ponja következőképen hangzik: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »A behozatali vám alól mentesek oly árúk és tárgyak, melyek kikészítés, kijavítás vagy feldolgozás végett hozatnak be a vámterűletre, oly feltételek alatt, hogy ez a kikészített, kijavított, vagy feldolgozott tárgyak ismét kivitele a pénzügyi hatóság által előre meghatározott idő alatt történjék, és hogy a behozott, és ismét kivitt árúk azonossága biztosítható legyen«.

Eddig nem feleltek meg ezen törvénynek, egyrészt azáltal, hogy a meghatározott idő alatt nem vitették ki az árút, de nem feleltek meg a törvénynek különösen azáltal, hogy azon árúk azonossága biztosítható nem volt. Erre még rá fogok térni.

A t. miniszterelnök úr azt mondta, hogy ezen árúk azonosságát biztosítani teljesen lehetetlen. Én ugyan azt nem tartom. Ha a malmoknak érdekében fekszik az, hogy ők itt nagy mennyiségű idegen búzát felőröljenek, semmi okunk sincs a malmokat nyomni és tőlük irigyelni azon hasznot, melyet az idegen búza felőrlése és a liszt külföldre vitele által nyernek. *(Úgy van! Úgy van! bal felől.)* De akkor gondoskodjanak ők arról a módról, s mutassák meg az útat, hogyan lehet azt ellenőrizni. Nemcsak lehetetlennek nem tartom, hogy az idegen búza raktárakban zár alatt elraktározva tartassék, és bizonyos napokon kizárólag ebből őröljenek, ha a malmoknak erre joguk van, semmi kifogásunk nincs, hogy ily módon maguknak üzleti hasznot biztosítsanak; de az úgy, mint eddig történik, nem engedhető meg.

A miniszteri rendeletek pedig a következőképen szólnak. Az 1882-ben kelt 30.974. számú miniszteri rendelet azt mondja: »az őrlésre szánt gabonának, ha az őrlemény belföldi fogyasztásra van szánva, belföldről kell származnia«.

Tehát román búzát itt elfogyasztani nem szabad. Az 1887. évi 27.324. számú rendelet pedig így szól: »Azon esetben, midőn a feldolgozás végett behozott árúra vagy tárgyra az ugyanazonosságot megállapító jegy nem alkalmazható, hanem az azonosság más kisegítő ellenőrzési intézkedések által lesz megállapítandó: az engedély csakis azon esetben fog megadatni, ha a magyar királyi kormány meggyőződést szerez arról, hogy a készíteni szánt árú versenyképessége a külföldi piaczon, kiváltképen a vámmentesen behozott külföldi anyag alkalmazásától függ«.

A jelen esetben ez annyit tesz, hogyha a külföld csak akkor lenne hajlandó megvenni a mi lisztünket, ha abban román búza volna bekeverve, akkor jogosúlt volna, hogy a román búza feldolgoztassék. Mivel azonban tudjuk, hogy a külföld egyenesen visszaútasítja a román búzából készült lisztet, nem tudom, hogy micsoda törvényes intézkedéseket talál a t. földmívelésügyi miniszter úr a jelen állapot fentartására. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Azt hiszem, teljesen és minden kétséget kizárólag be van bizonyítva, de még jobban ki fog tűnni az általam tovább előadandók során, hogy a mostani állapot törvényellenes, és határozottan beleütközik a két miniszteri rendeletnek egyenes rendelkezéseibe. Ha bárki azt kívánja, hogy egy törvényellenes állapot megszűntettessék, erre megint nem az a felelet, a melyet a t. miniszterelnök úr adott, hogy ez az állapot már az 50-es évek óta fennáll.

Törvényellenes állapot fennállhat különböző okokból, fennállhat elnézésből, mint ezen esetnél is, akkor, midőn a búza kivitele olyan óriási volt, és Romániából a búza behozatala oly csekély, és az árak magasabbak voltak, a malmok biztosíthattak maguknak némi üzemhasznot, ellenben az a csekély quantum nem lett volna

Digitized by Google

képes lenyomni azon nagy árakat. Ez tehát akkor szintén törvényellenes volt' de olyan, a melyet a malmok érdekében el lehetett nézni. Ma azonban másképen áll a dolog, ma az állapot ép oly törvénytelen, mint akkor volt, és ha a közvélemény kívánja, hogy az megszüntettessék, ekkor a miniszternek nem lehet az a felelete, hogy nem szüntettem be, mert az régen fennáll. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! A gabonaárakat mindenesetre két dolog szabályozza: az egyik a világprodukczió, a másik a belföldi produczió, és a konjunkturák. Hogy mi kiszorúltunk az óriási amerikai túlprodukczióval szemben, az tény, hogy az olcsó amerikai búza könnyebben éri el a külföldi behozatalra szoruló országok piaczait, és ott olcsóban adható el, mint magyar búzánk, ez is tény, tehát teljesen igaza van Rosenberg Gyula képviselő úrnak, hogy az az állapot, hogy a mi drága magyar búzánkat vigyék Franczia országba, a helyett, hogy az olcsó amerikai búzát vigyék be, többé be nem állhat. De nem szenved kétséget még egy más dolog sem: az, hogy a mi búzánk oly kitűnő és malmaink is oly őrleményeket produkálnak kitűnő minőségű búzánkból, a minőt sehol a világon nem produkálnak. Vannak produktumok, finom sütemények, a melyek előállításánál nem annyira a liszt drágasága, mint annak minősége a fődolog. És ezen luxus-czikkek előállítására, a mi nélkülözhetlen búzánkat mindig meg fogják venni, habár drágább lesz, mint a külföldről behozott, azon produktumok előállítására nem alkalmas liszt. *(Úgy van! balfelől.)*

A dolog ily állása mellett azt kell megfontolnunk, hogy van-e nálunk túltermelés, hogy van-e nálunk export. Kétségtelen, hogy ha Magyarországot egyedül veszszük, akkor még mindig tetemes búzafelesleggel rendelkezünk, és exportképes állam vagyunk. De akármilyen gúnyosan emlékezett is meg Rosenberg Gyula t. képviselőtársam azon statisztikai adatokról, melyek ezekben a füzetekben foglaltatnak, s a melyeknek valódiságáról személyesen meggyőződtem, azok mégis oly adatok, melyeket megczáfolni nem lehet, mert összeállította azokat a k. k. Handelsministerium statisztikai közege, s összeállította ugyancsak a magyar statisztikai hivatal. Hogy milyen adatokat méltóztatnak ezek ellenében felhozni, a melyek authentikusak volnának, arra nagyon kiváncsi vagyok.

Ezen adatok azt bizonyítják, hogy nincsen búza- és lisztfeleslegünk, természetesen a közös vámterületet együtt értve. Mert hiszen ha különféle áldozatokat hozunk azon czélból hogy az osztrák ipar megélhessen, ha egyáltalában nagy áldozatokat hozunk abból a czélból, hogy közös vámterületet tartsunk fenn, teljes mértékben szükséges, hogy ezen közös vámterületnek előnyei reánk nézve is érvényesüljenek, tehát nem tekintjük külön, hogy Magyarország mennyi búzát produkál és mennyit visz ki, hanem tekinteni kell Ausztriát és Magyarországot együttesen, és ekkor a következő adatok állanak elő: 1891-ben a behozatal az egész monarchiában volt 1.086,000 métermázsa, a kivitel 2,900,000 métermázsa, tehát többet vittünk ki 1.800,000 métermázsával. Ekkor exportképesek voltunk. 1892-ben többet vittünk ki 346.000 métermszsánál. 1893-ban behoztunk 2.367,000 métermázsát, kivittünk 2.145,000 métermázsát, tehát a behozatal több volt 221.000 métermázsával, mint a kivitel. 1894. október 1-ig a magyar statisztikai hivatal kimutatása szerint, a mint az adatokból ismét saját szemeimmel meggyőződtem, a bevitel több volt 650.360 métermázsánál október 1-ig, háromnegyed esztendőt említve csak.

Azt hiszem, hogy ezeket az adatokat megczáfolni nem lehet. Ezekből világosan kitűnik az, hogy a közös vámterület ma nem exportképes, és hogy igenis elfogyasztja azt, a mit termel, sőt még importál.

Már most áttérek arra a kérdésre, hogy ily körülmények között helyes-e az, hogy a kormány a malmokat oly előnyökben részesíti, a mely előnyöknek törvényellenességét kimutattam, és hogy czélszerű volna-e oly törvényes intézkedések létesítése, hogy ezen malmoknak biztosított előnyök törvényesíttessenek. És itt nekem arra a konkluzióra kell jutnom, hogy az semmi esetre czélszerű nem volna.

Akkor, mikor a nagy malmok megalakúltak, a régi időben, egészen más viszonyok voltak; akkor Magyarországon csak Budapesten volt malom, akkor a búzának a külföldön nagy konkurenczija nem volt, minthogy Magyarország exportja látta el Franciaországot, Svájczot, s mindazokat az államokat, melyek amerikai búzát vagy épen nem, vagy csak kis mennyiségben iportáltak; szóval, mikor az amerikai invázió még nem volt meg, mindaddig a búzának legjobb vevői a malmok voltak, ők dominálták a helyzetet, s majdnem ők szabták meg, hogy milyen áron adják el a lisztet azoknak, a kik arra reá szorultak. Ma azonban a dolog másképen áll; ma kivitelünk nincsen. A vidéken igen sok malom alakúlt; ezeknek jajgatását, panaszait ismerheti a t. miniszter úr és a t. ház, ha ismét elolvassa azt a brosürt, melyet a malmok a képviselőháznak benyujtottak, hogy itt van egy osztály, mely Magyarországban ipart űz, adót fizet, és hogy milyen súlyos viszonyok közt van, azt hiszem, arról mindenki meg van győződve. Mondom, akkkor, midőn ezen gabona nagy részét a vidéki malmok őrlik fel, az a búza Budapestre nem jön, akkor olyan kedvezményt biztosítanak

Digitized by Google

a budapesti malmoknak, a melyek folytán ők az egész országban a gabonaárakat lenyomni képesek, nem mondom forintokkal, nehéz kiszámítani, hogy mennyivel, de mindenesetre valamennyivel, minek folytán a kisebb, ilyen kedvezményeket igénybe nem vehető malmok szintén a pusztúlás szélére jutnak. Ilyen állapotoknak fentartása kivánatos és jogosúlt nem lehet.

A t. ház megengedi, hogy ismét ezen brosürből néhány rövid tételt felolvassak. *(Halljuk!)* A vámhitelt illetőleg itt a következők állanak: *(Olvassa.)* »A behozott óriási mennyiségű idegen gabona nem esik a »kikészitési eljárás« elbírálása alá, a mint nem is eshetik, esedékessé válik az utána fizetendő, mai kurzus szerint 1 forint 83 kr. vám.

És ez esedékessé válna:

1. A mint a behozott idegen búza, hazai fogyasztás alá kerűl.

2. A mint a belőle készűlt liszt, az előre meghatározott időben nem vitetik külföldre.

E törvényes szempontok szigorú betartása mellett az összes behozatali mennyiségek után a vám esedékessé vált volna.«

És mit tapasztalunk ennek ellenében? Nem akarom az egészet felolvasni. Tapasztaljuk azt, hogy az összes, az utolsó négy évben, 1892-től mostanáig a hitelesítési eljárás alapján behozott buzamennyiség 5,781.000 quart, ezzel szemben az ugyanazon négy év alatt kivitt összes liszt mennyiség 2,751.850 quartot tesz. Tehát 3,931.000 quart az a búzamennyiség, a melynek vámját, ha nem is egészben, meg kellett volna fizetni. Nem akarok ezzel részletesen foglalkozni, de azt hiszem, ezen összegből világos, hogy tényleg egy nagy mennyiségű búza fekszik itt, a melynek vámot kellene fizetnie, és a mely után a vámot nem fizetik meg. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ez az egyik.

A másik az, hogy 30 % elengedtetik a malmoknak a behozott búzával szemben. Felolvasom tovább. *(Olvassa.)* »Bármennyire forgassuk is a törvénytárat, olyan paragrafust, a mire ennek a 30%-nak az elengedését bazirozni lehetne, nem találunk benn.« Talán a földmívelési miniszter úr majd megmutatja nekünk azt. *(Olvassa.)* »Az 1882: XVI: t.-cz. 10.§-a megkövetel azonosságot, előre kitűzött kiviteli határidőt, de 30% részleges vámkedvezményre nem hatalmazza fel a kormányokat. Mi alapon adták meg ezt?«

A vámmentességet illetőleg épen a t. miniszterelnök úr tette azt az ellenvetést, hogy az őrlés után produkált korpa vámmentesen maradjon idehaza. Ez megint oly kérdés, a melyre akkor is közbekiáltottam, hogy szemfényvesztés, mert a korpa kivitele vámmentes, de a korpa nem marad idehaza, hanem ha a román búzát behozzuk, azt nem vámoljuk meg, és 70%-át kiviszik vámvisszatéríttéssel, 30% pedig kiviszik, de nem is az egész 30%-ot, mert van valami halló, de mindenesetre a legnagyobb részét ezen mennyiségnek korpa alakjában viszik ki, azért, mert a korpát vámmentesen lehet kivinni, és külföldön a korpa igen keresett czikk lévén, nagy mértékben viszik ki. Ha összehasonlítjuk a korpaárakat a buzaárakkal, azt látjuk, hogy a korpaárak hanyatlása nincs arányban a buzaárakéval, mert akkor, a mikor 13—14 forintos búzánk volt, a korpa alig volt drágább, mint most, 6 forintos búzaárak mellett. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Itt van aztán a szabad raktárak ügye, melyről szintén meg kell emlékeznünk. Midőn ezek fennállanak, és kapcsolatban a tőzsdének határidő-üzletével, a midőn óriási quantumokat adnak el egyszerre, hogy az árakat lenyomják, mint Rosenberg t. képviselőtársam is konczedálta; midőn búzafeleslegünk van, és nagyobb mennyiségű búza jön időnkint a Balkán-államokból a pesti piaczra, midőn ez vámmentesen elhelyezhető, és hosszú időn át beraktározható: mindezek oly körülmények, melyek igenis alkalmasak a búza árának lenyomására. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Semmi esetre sem törvényesek az állapotok, t. ház. Ha a t. miniszter úr nem ismerné a szabadraktárak valóságos állapotát, olvassa el e füzetet.

Itt vannak aztán a jogtalan tarifa-kedvezmények. Ezekről röviden csak ennyit: *(Olvassa.)* »Budapest Zimonytól 343 kilométer. E távolságra a búzának és lisztnek rendes fuvardíja 81 krajczár. Ha tehát egy erdélyi, vagy délvidéki gazda búzát akar erre a távolságra szállítani, vagy egy vidéki malom lisztet, ezt a 81 krajczár fuvardíjat teljes egészében meg kell fizetnie. Hogy a fővárosi malmok visszaélései elősegíttessenek a román és szerb búza behozatalánál a m. kir. államvasútak a zimony-budapesti viszonylatban ezt a 81 krajczáros tételt 55 krajczárra szállították le általános kedvezménykép«.

Ez oly dolog, melylyel a miniszter úrnak érdemes volna foglalkoznia. De még sokkal nagyobbak a különbségek a zimony-bécsi viszonylatban. Még növekedik a különbség, ha tekintetbe veszszük azon kedvezményeket, melyeket az állam egyes speditőröknek ad, kik nagyobb mennyiségek szállítására vállalkoznak, úgy, hogy 38 krajczárral olcsóbban megy egy mázsa román búza Zimonyból Bécsbe, mint ugyanazon távolságra a magyar búza. Hogy ez emelné a magyar búza versenyképességét, azt senki sem állíthatja.

Mindezek után felesleges ezekkel a dolgokkal hosszasabban foglalkozni. Csak egy pár

Digitized by Google

megjegyzést kívánok tenni a miniszterelnök úr november 14-iki beszédére. *(Halljuk!)* A miniszterelnök úr így kezdte: *(Olvassa.)* »Én nem indúlok ki egyes fix ideákból, a kapaczitáczió terén állok, s ha valaki meggyőz az ellenkezőről, akkor a magyar közgazdaság és mezőgazdaság érdekében meg fogom tenni, esetleg az ellenkezőt.« Azután így folytatja: *(Olvassa)* »Először legyünk tisztában azzal, hogy a vámtörvényeknek teljesen megfelel az, hogy a gabona bebocsájtassék, itten feldolgoztassék, és úgy vitessék ki a külföldre, a nélkül, hogy annak azonossága konstatálandó lenne«.

Ez állítás oly tájékozatlanságot árúl el, hogy méltán csodálkozhatom, hogy ha valaki ennyire tájékozatlan e kérdésben, hogy mer ilyet elmondani Magyarország miniszterelnöki székén. *(Derültség a szélső balfelől.)* Én csodálkozom. *(Helyeslés balfelől.)* A miniszterelnök úr így folytatja: *(Olvassa.)* »A vámszabályok ez intézkedése nem új«. Ezt tudjuk; ezt megmagyaráztam az előbb. *(Olvassa.)* »Legyünk tisztában a szabályoknak és törvényeknek szellemével, legyünk tisztában azzal, hogyan alkalmazhatnók azokat«.

Ezzel már konczedálja, hogy talán még sem törvényes dolog ez, s hogy keresi a formákat, melyekkel a visszaélést megindokolni lehet. Azután így folytatja tovább: *(Olvassa.)* »Hiszen a ki kikészítési eljárást akar engedélyezni a gabonára, az legyen tisztában azzal, hogy pénzügyőrt oda nem állíthat ahhoz, hogy annak a lisztnek azonosságát konstatálja. De nem is így alkalmaztatott ez minálunk«. Tehát ő konstatálja, hogy nem lehet a törvény azon rendelkezésének megfelelni, hogy az azonosság konstatálható legyen. Továbbá azt mondja: »Igen, ez kikészítési eljárás végett behozott gabona. Ez félmillió maximális kalkulus közt ingadozik. Az volt körülbelül a maximum, hogy egy félmilliót hoztak be egyes években«.

Mi kimutattunk egy és félmilliót. Nem tudom, kinek az adatai helyesek; nagyon sajnálom, hogy nincs itt a miniszterelnök úr, akkor talán hamarább megértenők és korrigálnánk egymást. *(Olvassa.)* »De, t. ház, magában véve az, hogy ily külföldi gabona behozatik, még a gabonaár csökkenésére befolyással nem lehet«. Ezt nem hiszi el senki a miniszterelnök úrnak; *(Derültség balfelől.)* de ő maga sem hiszi el, mert siet kikorrigálni és azt mondja: *(Olvassa.)* »Mindazonáltal nem nézhetem közömbösen azt, hogy nagymennyiségű román gabona behozatik, mert ha ily fennakadások állanak be, mint a milyenek voltak a legutóbbi időben, az kétségtelen, hogy mint minden árúnak a feltorlódása, nem emelőleg, hanem apasztólag szokott az árra hatni, itt is apasztólag fog hatni ez az árkülönbség?«

Tehát a mit előbb mondott, azt igen bölcsen dezavuálja, és azután így folytatja: *(Olvassa.)* »A felhozott okokból nem tartanám talán megengedhetőnek, hogy ez a behozatal in infinitum történjék, és azért, mint voltam bátor már egy ízben a házban említeni, azt a korlátozó intézkedést tettem, hogy a vámhitelek tudtom és beleegyezésem nélkül meg ne hosszabbíttassanak.«

Tehát maga konstatálja, hogy a törvénytelen állapot fennáll, melyre ő is bizonyos, habár nem kielégítő mennyiségű orvosságot alkalmazott.

Azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök úr ezen beszéde a legflagransabban konstatálja, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* hogy ez az állapot mennyire törvénytelen, mennyire helytelen, és hogy ezt megváltoztatni kötelessége. Ezekkel az intézkedésekkel a t. miniszterelnök úr, — mint beszéde végén jelezte — kimerítettnek látja azt, a mit egyelőre tehet. Nekem ma privatim szíves volt megmondani, hogy ezeken kívül más intézkedéseket is tett. Ez ismét egy argumentum arra, hogy ezen súlyos viszonyoknak orvoslásáról gondoskodni kell; argumentum arra, hogy a miniszterelnök úrnak e beszédében elmondott állításai nagy részben tájékozatlanságon alapúlnak. De egy igen fontos argumentum ez arra is, hogy ismételten kíváncsiak legyünk megtudni, van-e egyáltalában, és ha van, milyen nézete van e dolgokat illetőleg Magyarország földmívelésügyi miniszterének, *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mert azzal, hogy a kabinet szolidáris, ily kényelmesen, ily kevés szóval ezt a kérdést a képviselőházban kimagyarázni lehetetlen. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Mindezek után, hogy ezek az állapotok mennél előbb orvosolva legyenek, én egy határozati javaslatot nyújtok be, mely következőképen hangzik: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)*

»A képviselőház útasítja a kormányt, hogy a gabonabehozatal körül fennálló törvénytelenségek és szabálytalanságok megszüntetése iránt haladéktalanúl intézkedjék.« *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak kívánni, t. ház, hogy felolvastassék a határozati javaslat? *(Nem!)*

T. ház! Ma már a tanácskozást nem folytatjuk. Holnap tartunk ülést; reggel 10 órakor fog kezdődni; napirendjén lesz ezen költségvetésnek folytatólagos tárgyalása.

A kereskedelmi miniszter úr kíván szólani.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém benyújtani a törvényjavaslatot (Irom. 756.) »a kereskedelmi

Digitized by Google

viszonyoknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről.« Kérem ezen törvényjavaslatot a közgazdasági bizottsághoz útasítani.

Elnök: A törvényjavaslat ki fog nyomatni, szét fog osztatni, s tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház közgazdasági bizottságának.

Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

397. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 6-án, csütörtökön,

B. Bánffy Dezső, közben gr. Andrássy Tivadar és Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Kérvények 19. sorjegyzékének bemutatása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Közgazdasági bizottság jelentése: kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a deczember hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom a beregszászi kir. törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok kezelő személyzetének Uray Imre képviselő úr által beadott kérvényét, az 1893 : IV. tcz. módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom Dessewffy Arisztid háznagyi titkárnak b. Kemény János képviselő által beadott kérvényét, a tanácsosi czím és hatodik díjosztály, valamint 700 frt személyi pótléknak részére leendő kegyes engedélyezése iránt.

Véleményes jelentéstétel végett kiadatik a ház gazdasági bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Molnár Antal jegyző: Horváth Béla, a kérvényi bizottság előadója!

Horváth Béla előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a kérvények 19-ik sorjegyzékét, az ahhoz csatolt kérvényekkel. Kérem a t. képviselőházat, hogy a sorjegyzéket kinyomatni és a kérvényeket tárgyalás végett annak idején napirendre tűzni méltóztassék.

Elnök: A sorjegyzék ki fog nyomatni, t. ház, s a képviselő urak közt szét fog osztatni; a napirendre tűzés iránt annak idején leszek bátor javaslatot tenni.

Következik, t. ház, a napirend, a földmívelésügyi költségvetés (Irom. 715.) tárgyalása: a Központi igazgatás, személyi járandóságok, fizetések, lakpénzek stb. 313.576 frt tétele.

Papp Elek jegyző: Wittmann János!

Wittmann János: T. képviselőház! Én ez alkalommal nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy t. előttem szólott képviselőtársaim példáját követve, beszédem folyamán mindvégig szigorúan és szorosan csakis a közgazdaság és földmívelés kérdéseivel foglalkozzam. Kénytelen vagyok egy specziális esettel foglalkozni, a melyet, azt hiszem, nem lehet, nem szabad elhallgatni. A t. ház és a közvélemény belátására bizom azt, hogy eljárásom igazolt-e, vagy sem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Most azonban engedje meg a t. ház, hogy előbb a közgazdasági kérdéssel foglalkozzam.

Mi politikusok kölcsönösen úgy ismerjük egymást, hogy igen kevés kivétellel a hatalomra vágyódunk; sokan közülünk különféle viszonyok és körülmények közt, sokszor elveik árán is a

Digitized by Google

miniszteri székbe törekesznek. És mégis megtörtént a legutóbbi miniszteri válságkor az a sajátszerű, ritka eset, hogy heteken át nem találkozott, nem vállalkozott egyén a földmívelésügyi tárczára. Én, t. ház, a magam részéről ezt nem csodáltam, sőt nagyon természetesnek tartom, hogy egy agrikultur államban, hol a kormány agrárellenes politikát folytat, oly egyén, a ki politikai reputácziójával számolva, a földmívelésügyi tárczát elvállalja, s ezen politikát folytassa, nehezen találkozik, különösen akkor, a midőn a mezőgazdaság komoly válság előtt áll, és különösen akkor, a mikor annak a t. kabinetnek napjai máris meg vannak számlálva. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Azonban a t. miniszter úr mindezek daczára vállalkozott reá, és ma már elmondhatjuk, hogy a t. kormánynak nagyon sikerült a választás, mert ezen néhány hónap alatt meggyőződtünk arról, legalább én erősen meg vagyok győződve, hogy a t. miniszter úr közgazdaságunk és mezőgazdaságunk iránt valami melegen nem érdeklődik. Hónapok folytak le, és a t. miniszter egy hanggal, egy lépéssel se mutatta eddig, hogy tulajdonképen micsoda irányt akar követni, pedig volt alkalma reá. Ott volt mindenekelőtt az országos gazdasági egyesületben lefolyt inczidens, ha ugyan kegyesen megengedi a t. miniszter úr, hogy ezt az esetet említsem fel, mert a t. miniszter úr multkoriban Bornemisza t. képviselőtársamtól igen rosszúl vette, hogy ezt szóba merte hozni, és a t. miniszter urat arra merte kérni, hogy e részben nyilatkozzék. Kétségtelen, hogy a kormány e kérdésben nagy kudarczot vallott, sőt a t. miniszter úr különösen blamirozva volt, hiszen saját közegei folytatták és folytatják az intriguát ma is. A t. miniszter úrnak egy szava sem volt azon kérésre, hogy nyilatkozzék akár az egyik, akár a másik párt ellen, vagy mellett, pedig én erősen meg vagyok győződve arról, hogy a földmívelési miniszter úr, mint erre legkompetensebb egyén, jelezhette volna az útat, a melyen a közmegnyugvásra szolgáló egyezség létrejöhetett volna. Ott volt az általános vita, melynek úgyszólván esszencziáját épen a földmívelés érdekei képezték. A t. miniszter úrnak egy szava sem volt *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* akkor.

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Wittmann János: Most azonban megérkezett az idő, hogy tárgyaljuk a földmívelési tárcza költségvetését, és a miniszter úr nyilatkozott. Elmondott egy szép programmot. Ha mi, kik már esetleg a harmadik cziklusban képviselők vagyunk, kik a földmívelési miniszterium lépcsőin végigmentünk, ezeket összefoglaljuk, előttünk van a miniszter úr programmja. Kezdetben elmondja a miniszter úr elvi álláspontját, hogy szorosan elődeit követi, a szálakat ott veszi fel, a hol előde elhagyta, és látjuk, hogy mindazt, a mit mi eddig nem helyeseltünk a miniszter úr megtartja, azt a néhány nemes lalkotást és azt a nemes jó indúlatot pedig, a mely elődjében meg volt, abbahagyja. Kérdem tehát, hogy mire alapítsam én bizalmamat a t. miniszter úrral szemben? Elhiszem, hogy a t. miniszter úrnak helyzete igen nehéz, sőt elismerem, hogy a t. miniszter úr, ha azon komoly feltevésben, a mit nem vonhatok kétségbe, mert lehet az irány téves, de a jó szándék meg lehet — azzal a feltett szándékkal vállalta el tárczáját, — hogy nem fog azon merev, bürokratikus felfogás után indúlni, hanem úgy a kisiparosnak, valamint a kisgazdának, és a földmívelőnek érdekeit fel fogja karolni, a kik úgy is válsággal küzdenek, és módot fog ezeknek nyújtani a megélhetésre, igen nehéz feladat előtt áll, melyet jelszavakkal, igéretekkel megoldani nem lehet. Ha visszatekintünk a múlt években lefolyt földmívelésügyi vitákra, még élénken emlékezhetnek a t. képviselő urak arra, hogy én minden beszédemben említettem, és mintegy jeleztem a sajnosan ma már bekövetkezett szomorú tényt, és mindannyiszor felhívtam a t. ház figyelmét a közgazdaság ügyére. Ép azért örömmel konstatálom, hogy most nem kell e felhívást tennem, mert úgy a házon belül, mint a házon kívül a sajtó hónapokon át foglalkozik e kérdésekkel, és mindnyájan pártkülönbség nélkül elismerjük, hogy közgazdaságunk rohamos visszaesésnek indúlt, hogy mindannyiunknak hozzá kell látnunk a baj orvoslásához. Azonban, ha megvizsgáljuk, hogy min alapúl aggodalmunk, azt találom, hogy búzaárainknak rohamos visszaesése magában véve nagy, és orvoslandó baj, de még nem ok arra, hogy teljesen elcsüggedjünk. Hiszen változnak a viszonyok, talán ismét beállhatna az áremelkedés és nem volna a baj oly komoly; a baj komolysága szerintem abban rejlik, hogy ez a válság, ez a nehéz, deficzites gazdálkodás nem mostantól datálódik, ezt nyolcz-tíz év óta látjuk. És ha mindezek daczára az árverések, az ingatlanok elvesztése, egyes földmívelőknek koldúsbotra jutása talán még nem oly általános, ha az általános csőd még nem jelentetett be, ennek magyarázata az, hogy az utolsó évtizedben gombamódra szaporodtak a vidéken a takarékpénztári intézetek, lévén ez időben pénz elég, kapott mindenki, a mennyi kellett, és kellett, a menynyit kapott, és most, uraim, beállott egy óriási csappanás, a jövedelemnek redukálása, a meg nem élhetés stádiuma, hogy kölcsönei után az a földmívelő a kamatokat fizetni nem képes, annál kevésbé képes viselni a terheket, melyek reá rovattak. Hát, t. ház, épen ez az oka annak, hogy én mai felszólalásomban is kizárólag a

Digitized by Google

kis földbirtokosok érdekében kívánok szólni. Teszem ezt pedig, t. ház, nem elfogúltan, bár épen a napokban a túloldalról felszólalók közül néhányan azt vetették szemünkre, mintha mi itt elfogúltan, csupán csak a mezőgazdaság helyzetének javítását kértük volna. Sőt egyik-másik képviselőtársam, midőn ott köztük helyet foglaltam, azzal támadt nekem, hogy mit akarunk mi tulajdonképen, lehet-e itt politikát űzni kizárólag csak a mezőgazdaság érdekében, hol marad az ipar és kereskedelem, mely szintén támogatásra vár? Hiszen Mülek Lajos t. barátom nagyon szépen jelezte, midőn egy hasonlattal élt, hogy a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem mint a fő, láb és kéz, egy testnek részei, az egyiket úgy kell istápolni mint a másikat. *(Zaj és nyugtalanság. Halljuk! Halljuk! balfelől. Elnök csenget.)*

Tehát, t. ház, én nem elfogúltságból teszem, ha kizárólag a kisgazdákkal és földmívesekkel foglalkozom. Mert a midőn azt tapasztaltam régebben is, de tapasztalom jelenleg is, hogy a t. képviselőtársaim — és ezt nem szemrehányásképen mondom — állásuknál és foglalkozásuknál fogva a mi közgazdasági politikánkat általánosságban, nagyobb keretekben, magasabb állampolitikai szempontból vezéreltetve mérlegelig és bírálják, akkor engedjék meg, hogy én, a ki a nép között lakom, közöttük forgolódom, velük állandóan érintkezem, helyzetüket részletesen ismerem, a gyakorlati életből hivatkozzam azon napi bajokra, a melyek közt ezek a szegény emberek fáradoznak, mert csak így sikerül, úgy a t. háznak, mint a t. kormánynak helyes információt nyújtani az ország igazi helyzetéről, csak így sikerül kimutatni azokat a megmérhetetlen veszélyeket, melyek nemcsak mezőgazdaságunkat, hanem kisiparunkat is fenyegetik, és talán így sikerül eltérni azon egyoldalú politikától, melynél fogva egyes osztályoknak kiváltságokat adunk más százezrek rovására és kárára. *(Úgy van! balfelől.)* Midőn ezt teszem, t. ház, és a kisgazdák helyzetét, állapotát közelről tekintem, akkor, ha évről-évre súlyosodó szegénységnek kell tulajdonítanom, és ha én a biztos tönkremenésnek okát keresem, mely okvetlenül bekövetkezik, ha ez tovább is így tart, akkor megvallom, teljesen osztozkodnom kell Makfalvay Géza t. képviselőtársam abbeli nézetében, mely szerint a bajt egyrészt a rohamos túltermelésnek, túlprodukcziónak tulajdoníthatom, a mely túlprodukczió nemcsak a kontingensen, hanem az egész földgömbön látható, másrészről azt, hogy nálunk leginkább érezhető a válság, határozottan a mi egyoldalú politikáknak, a mi helytelen, rossz állami gazdálkodásunknak kell betudni. És ezt, t. ház, tényekkel lehet bizonyítani. Mert tény az, hogy az utolsó két évtized óta közterheink direkt és indirekt módon négyszeresre emelkedtek, tény az, . . . *(Nagy zaj és nyugtalanság. Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Wittmann János: . . . hogy államadósságunk úgyszólván az elviselhetetlenségig felszaporodott, és ezzel szemben, ha most előáll az a megdöbbentő tény, hogy a búza ára $5^1/_2$ forintra, a rozs ára $3^1/_2$ forintra esett, ebből könnyen megokolható, hogy a válságnak be kellett következnie. Hogy ily helyzetben a kisgazda a legészszerűbb takarékosság mellett sem tud zöldágra vergődni, az csak természetes. Hiszen a földnek ma tulajdonképen jövedelme nincs. A megdönthetetlen statisztika mutatja, hogy egy magyar holdnak jövedelme átlagban számítva a mai középárakat 30—32 forint. Méltóztassanak hozzászámítani a munkáltatási, az állami, megyei és a jó Isten tudja mi mindenféle terheket, az felmegy 35—37 forintra. Ebből egyebet következtetni, mint a nemzeti egység legbiztosabb alapjának, a földmívelő osztálynak tönkremenését, nem lehet. *(Igaz! balfelől.)* A kérdés az, hogy van-e mód, és indokolt-e állami szempontból oda törekedni, hogy a munkásnép exisztenciája biztosíttassék, fenmaradása lehetővé tétessék? Kell, hogy tiltakozzunk az olyan politika ellen, a mely megengedi a munkásnép kivándorlását azok érdekében, a kik itt szétszóródva, a mások munkássága után élősködnek, kell, hogy ennek egyszermindenkorra vége vettessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Több eljárási mód lett itt felemlítve, a melyek közül én két módot tartok helyesnek. És pedig az egyik, hogy az állam, vagy ennek végrehajtó hatalma, a kormány intézkedjék a fennálló törvények módosítása, vagy új törvények alkotása által; a második eljárási mód szerintem az egész országban a gazdasági egyletek és hitelszövetkezetek támogatása és segélyezése.

A mi az első eljárási módot illeti, megvallom, hogy az előttem szólott t. képviselő urak igen sok ágazattal kimerítően foglalkoztak, csupán két ágazat nem lett itt, legfelebb csak röviden érintve, tehát ezeket leszek bátor megvilágítani, ámbár, miután ez bővebb indokolást igényel, fentartom magamnak ezekkel is csak a részleteknél foglalkozni, és itt csupán egy inczidensre vagyok bátor a t. ház becses figyelmét kikérni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Méltóztatnak emlékezni, hogy én a tavalyi költségvetési vitánál foglalkoztam egy miniszteri rendelettel, a mely szerintem igen téves. Lehet, hogy az, ha így az íróasztal mellett bírálják, tetszetősnek látszik, de a gyakorlati életben, mint tavaly is kimutattam, olyan sérelmes, hogy azt továbbra fentartani lehetetlenség. Kimutattam,

Digitized by Google

annak képtelenségét egy konkrét esettel. Tudniillik, ha megtörténik, hogy egy községben, vagy a szomszéd községben sertéshizlalással foglalkoznak, és ott kiüt a körömfájás, akkor az említett rendelet első pontja szerint abban a községben a szállítás megszüntetendő. Megtörtént az alföldön, hogy midőn egy községben kiütött a körömfájás, tíz községben nyolcz-tíz hétre megtiltatott az elszállítás, és így mintegy ezer sertés állt ott két hónapon át az exportálásra várva.

Nem helyes az, t. miniszter úr, hogy egy frázisokon alapúló orvosi vélemény folytán az egész vidéken be van tiltva a sertéshizlalás, melyet elvontak a szegény embertől, kinek az egyik keresetforrása volt, s kiszolgáltatnak néhány milliomosnak, a kik, míg ezelőtt két-három ezer, most 20—30 ezer sertést hizlalnak Kőbányán. A nép ezrei, a kik sertéseiket különben jól értékesíthetnék, mind Kübányára vannak utalva, a hol hatalmas kartellekkel találják magukat szemben.

Van a rendeletnek még egy más, czifra intézkedése is. Ha egy Kőbányára érkező rakományban csak egy darabon is konstatálják a körömfájást, az egész rakományt visszaküldik. Nem abszurdum-e ez? Hiszen, ha teljesen kihízott a sertés, egyszerűen le kell vágni; ha pedig sovány, minek inficiálják vele azt az egész vidéket, a melyről jött?

Továbbá azt is mondja a rendelet, hogy csak állami állatorvos vizsgálata után rakhatják be a sertést. Csakhogy nincs elég állatorvos, s így a sertéseket gyakran át kell küldeni a második, a harmadik megyébe, hogy végre találjanak állatorvost. Gyakran hetekig hemperegnek, a míg elszállíthatják őket! S ha az állatorvosra egy hétig kell várni, minden vasúti kocsi után, még 4 forint 80 krajczár büntetést kell az illetőnek fizetnie.

Tolnay Lajos megvizsgálta a dolgot, ámbár úgy értett hozzá, mint én a vasúti igazgatósághoz; de nyolcz nap múlva a miniszter mégis visszavonta azt a rendeletet. Az állategészségügyi osztály azonban, a mely ebből üzérkedést csinál, a mint megkapta a rendelet vizszavonása hírét, azt rögtön ismét nyakába sózta a miniszternek. Én csak csodálom az államtitkár urat, a ki a legnagyobb odaadással, és a szegény gazdák iránti figyelemmel működik, hogyan tűrhette a rendelet másodszori kiadását? Most csak érintem e kérdést, melyre még visszatérek, sőt ha szükséges lesz, interpellácziót tárgyává is fogom tenni. Mert valóban hallatlan, hogy midőn annyian napokon át keressük a módot, miképen segítsünk a szegény földmívesen, másfelől meg azon törekednek, hogyan birják azt jobban kiszívni, mindenféle nehézségeket útjába gördíteni, csakhogy a honoráriumot megkapják! *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Áttérek egy másik kérdésre: a gazdasági egyletek alakúlására és támogatására. De előbb tartozom egy kijelentéssel. Jól tudom, hogy akármit beszélünk mi itt ezen egyesületekről, valami nagy hatása ennek nem lesz, mert ha a gazdasági egyesületek eddigi működését nézzük, üdvös eredményt tőlük nem várhatunk.

Mit látunk ma az egész országban? Tisztelet a kivételeknek, — mert van egynehány egyesület, mely hivatásának némileg megfelel, — de méltóztassanak csak általánosságban venni őket, nem-e kizárólag az a feladatuk, hogy a kormány érdekét szolgálják, még akkor is, ha ez az érdek homlokegyenest ellenkezik a gazdasági érdekekkel? Ott van az országos gazdasági egyesület véleménye a romániai szerződésről, melylyel szemben önállóan fellépett s brosürt adott ki. Nem teljesült-e minden, a mit előre mondott, még pedig úgy, a mint azt előre jelezte? De ma azt látjuk, hogy mivel ezen egyesület a kormány intézkedéseit rosszalni merte, minden meg és meg nem engedett módon iparkodnak viszályt és üszköt dobni belé. Azt is tapasztaljuk, hogy egyetlen egy megyei egyesület sem mert fölszólalni, és habár látta azt, hogy az igazán helyes felfogás a kormány politikája ellen nyilatkozik, mégis inkább hallgatott. Nem látunk itt egyebet, mint személyes ambicziót, szereplési vágyat, és a hatalmon lévő kormány kegyének elnyerésére való törekvést. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Én, t. ház, nem óhajtok ilyen gazdasági egyesületet, én a szegény kisbirtokosok, a szegény földmívelő néposztály számára kérek segélyt, mely a fenyegető veszélyben karját a segély után nyujtja; *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* mely nem sportból és viszketegségből alakit egyesületet, hanem az élet nehézségeivel küzdve, a különféle ágensek és liferánsoktól egyszersmindenkorra való megszabadúlását sürgeti független egyesülettel, és a viribus unitis jelszóval. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Méltóztassanak elhinni, hogy ha ezt az osztályt felkaroljuk, akkor szolgálatot teszünk az államnak, mert ez az állam és a nemzet egységének alapja. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nagyon halad az idő, s ezért csak röviden fogom jelenzi azt a programmot, melynek megvalósítása tulajdonkép a kormány feladatát képezné, *(Halljuk! Halljuk!)* és ez az előrehaladó, modern és intenziv mezőgazdasági üzemnek a kisbirtokossal való megismertetése és érdeklődésének ez iránt való fölkeltése.

Ennek a programmnak különféle pontjai

Digitized by Google

volnának, melyeket itt részletezni nem akarok, csak a lényeget fogom röviden érinteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Így például a téli estéken gazdasági kurzusok volnának tarthatók, s erre nézve a kormány közbejöttével a községi tanítók a szünidők alatt a gazdasági földmívelő iskolában nyerhetnének kiképeztetést és oklevelet. Ezen tanításért egy kis honoráriumot is kellene nekik adni, mondjuk 40—50 forintot. Gondoskodni kellene a kormánynak, hogy a földmívelő iskolában egy pár ingyenes helyet rezerváljon, különösen ambiczionált és ezen szakmában beavatott egyének számára, kiknek szülei szegények.

A délvidéki gazdasági egyesület Szegeden létesített egy fineveldét, melynek feladata első sorban a magyarosítás terjesztése, azok a fiúk a középosztályba járván, a mintagazdaságban tanúlhatnák a gyümölcsészetet, méhészetet, szőlőszetet, és végre igen derék gazdák lehetnek belőlük. Természetes, legfeljebb egy évig járnak o a, mert ott nem akarnak tudósokat nevelni, csak a magyarosítást terjeszteni.

Ha tovább nyugodtan és türelmesen nézzük azt, hogy olyan sajtót szubvenczionálnak, melynek hivatása nem egyéb, mint az, hogy a kormány érdekét szolgálja, miért nem lehetne a gazdasági lapokat is némileg szubvenczionálni, melyek természetesen nem tudnak fennállani, mert politikával nem foglalkoznak, csakis a gazdasági thémákkal, s e miatt nincs elég előfizetőjük.

Ott van továbbá a gyümölcstermelés, az amerikai szőlőültetés, a mely szintén nem a községek, hanem a gazdasági egyesületek által volna eszközlendő, még pedig úgy, hogy az egyesületek iskolákat állítanának föl.

Ott van a dohánytermelési törvény. A törvényt meghoztuk 1867-ben, azt hiszem, mindenki be fogja látni, hogy ma a szegény földmíves dohánytermeléssel nem foglalkozhatik. Azért a dohánytermelési törvény ott, a hol a gabonatermelés magát ki nem fizeti, módosíttassék akként, hogy az ne legyen a szigorú pajtákhoz, és különféle eszközökhöz, invesztácziókhoz kötve, hanem, hogy lehetővé tétessék ennek a gazdasági ágnak a gyakorlása is. *(Helyeslés.)*

A gazdasági szeszfőzdék ellenőrzése, és megadóztatása szintén egyszerűsíthető volna. A pénzügyőrök zaklatásának ideje volna már véget vetni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ide tartoznék a rozspálinkának a kisbirtokosok saját szükségleteiről lehetőleg esekély módon való megadóztatása.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Isten ments!

Wittmann János: Nagyon szigorúak továbbá tűzrendészeti szabályaink. Miért nem lehetne községekben három-négy hold után a terményeket behordani, hogy ott a földmíves családjával végezhesse munkáját? De hát a közigazgatás miatt még nagyon sok bántalmazásnak van a földmíves osztály kitéve. Ide tartozik a különféle és könnyen nélkülözhető liferánsok mellőzésével a tenyészállatoknak jobb értékesítése. Már felhozatott itt, nem ugyan ez alkalommal, *(Zaj. Elnök csenget.)* terményeinknek a hadsereg részére való direkt szállítása. Én azt hiszem, t. ház, hogy azon 140—145 millió hadügyi kiadásnak, a mely költségvetésünknek egyik legjelentékenyebb részét képezi, a katonain kívül még más hivatása is van. Nekünk azt egy nagy és hatalmas közgazdasági tényezőnek kell tekintenünk. Úgy a nyersterményből, mint az iparczikkekből óriási mennyiséget fogyaszt a hadsereg egy esztendőben, és így azt hiszem, hogy csak természetes, és kívánatos, hogy ennek a beszerzése akként történjék, hogy a kiadott milliók egyrésze a lakosságnak, legalább ily czímen visszatéríttessék. Csak a mezőgazdasági terményekből legalább 35—40 milliót fogyaszt a hadsereg, a melynek helyes felhasználása ezen válságos időben nagyot lendítene mezőgazdaságunkon. Jelenleg úgy történik a dolog, hogy liferánsok szolgáltatják be ezeket, szóval albérletbe adják a szállításokat, a mi teljesen felesleges. Hiszen a hadügyi kormányzat mindenkor meg tudja állapítani a nyerstermények árát, s hogy mit, mikor, és mily mennyiségben kell szállítani. Ezáltal lehetővé tétetnék a legkisebb birtokosra nézve is, — természetesen az egyesületek kebelében, vagy azoknak útján, — hogy gabonáját közvetlenül szállíthassa a hadseregnek.

Tudom én jól, t. képviselőház, hogy katonai szempontból ez nem valami kényelmes volna nekik, hogy sokkal kellemesebb néhány kényelemszerető ember szempontjából és egy pár liferáns nyeressége kedvéért a mostani rendszer. De vajjon az-e a nemzeti érdek, hogy egyes katonai személyek kényelemszeretetét vagy egyes liferánsoknak nyereségét szaporítsuk? Vagy nem a liferánsok nyeresége-e az? Méltóztassék venni Budapesten, Kassán, Temesváron, Nagyváradon, szóval minden helyőrségen, hol százezrekre menő métermázsa szénát, nem nagyban, olcsó áron, hanem három-négy kilogrammonkint, dupla áron szereznek be, épen a katonai személyek kényelme szempontjából, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* vajjon nem a liferáns haszna, és nyeresége-e ez? Itt milliókról van szó, a melyek különösen most, a mezőgazdasági válság idején nagyon jó segítségére jönnének az erre szorúló mezőgazdaságnak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Egy másik igen fontos kérdés a hadsereg fogyasztásánál az, hogy lehetőleg alkalmazkodjunk a hadseregnek, s a mi országunk termelési viszonyaihoz. Csak egyet említek fel, például a

Digitized by Google

húsfogyasztást. Jelenleg a hadsereg kizárólag csak szarvasmarha-húst fogyaszt, ez körülbelül mintegy 90.000—100.000 darab szarvasmarhát igényel. Tényleg úgy Bécs, mint Budapest érzi az e fajta szarvasmarha hiánya folytán a hús árának emelkedését, s félig-meddig indokolt is volt az a kívánság, hogy nyissuk ki Oroszországnak és a Balkán-félszigetnek határainkat az ő szarvasmarha állományaik értékesítése érdekében. És mi történik? Mi beengedjük az ő szarvasmarhájukat, 50.000—60.000 darab jól értékesíttetik, s ez alatt a mi állattenyésztésünk teljesen tönkremegy, a mi sertéseink potom áron kelnek, azok ára redukálódik. Vajjon nem anomália-e ez, hogy saját mezőgazdaságunk egy főtenyezőjét elhanyagoljuk, és más, külföldi országnak a jószágát értékesítjük? Ha csak harmad részben fogyasztanának a hadseregnél sertést, juhot, előállana az az eset, hogy mintegy 300.000 sertést, juhot tudnánk értékesíteni, a mivel lendíttetnék mezőgazdaságunkon is.

Én értekeztem igen előkelő katonai egyéniségekkel, sőt orvosok is kijelentették, hogy semmivel sem bénítatné ezáltal a hadsereg harczképessége, semmivel sem hathatna ez arra, itt csak jóakarat kell, és ezt különösen megvárhatjuk a t. kormánytól. Különösen ma fektetek erre súlyt, és ajánlom az igen t. miniszter úrnak nagyon szíves figyelmébe, midőn legjobb qualitású búzáinkat alig tudtuk az egész országban 5½ forinton értékesíteni, holott — mint biztos forrásból tudom — a hadsereg 6 forint 60 krajczárjával kötötte meg a liferánsokkal a szállítást. Tehát ⅕ része a terményeknek szállíttatott a liferánsoknak a zsebébe, mint nyereség. Hát én azt hiszem, hogy egészen indokolt, hogy ezen kérdéssel foglalkoztam. Ajánlom a t. miniszter úr szíves figyelmébe. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Van egy negyedik pont, mely így szól: »olcsó és könnyen hozzáférhető hitel megszerzése«. Ezzel a kérdéssel foglalkozni nem fogok. Csak annyit óhajtok konstatálni, hogy ha kisgazdáinkon, földmívelőinkön segíteni óhajtunk, előbb a szükséges intézkedéseket tegyük meg, és csak azután gondoskodjunk, hogy olcsó hitel teremtessék. A t. miniszter úr ugyanerről nyilatkozott, és egy bank létesítését helyezte kilátásba, ámbár én azt hiszem, hogy nagyon sok víz fog még addig lefolyni a Dunán, mig az a bank meglesz. Én ezzel nem törődöm, hanem annyit konstatálok, hogy tulajdonképen a létező bajok alapos orvoslását csak akkor érjük el, ha Magyarország pénzpiaczát, annak szabad és önálló fejlődését Bécs felé minden bankok, bankárok és börzéktől függetlenné teszszük, ha váltóhitelünket akként rendezzük, hogy a földmívesnek váltója is — a mennyiben váltóhitelképes — legalább egy kategoriába jöjjön annak az iparosnak, kereskedőnek vagy bejegyzett czégnek a váltójával.

Az adóreformmal abszolute nem foglalkozom, mert előttem szólott t. képviselőtársaim azt már említették, hanem itt bátor vagyok a t. miniszter úrnak egy esetet felemlíteni, és kérem, méltóztassék erre figyelemmel lenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az inséges vidékeken elemi csapások által indokolt adóelengedést nem a körjegyzők kényelemszeretetétől tenném függővé, hanem azokat méltóztassék hivatalból elrendelni; mert ha *(Halljuk! Halljuk!)* gondot fordítunk arra, hogy az államnak követeléseit minden polgártól behajtsuk, akkor a legméltányosabb, a mit megkövetelhetnek, az, hogy kedvezményekben, esetleg jogokban is részesítsük őket, eltekintve az ő elhanyagolt műveltségüktől, és eltekintve attól, hogy a törvények ismerete a jogsegélynek önerejükből való igénybevételére őket képesíti-e, vagy sem. Mert miről van szó? *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1883: XLIV. tcz. intézkedik, hogy elemi csapások esetében úgy a ház-, mint a földadóra nézve adóelengedésnek van helye. De az a szegény bérlő, a ki harmadosztályú adót, azután pótadót is fizet, ki azon terheket viseli, melyeket tulajdonképen a birtokosnak kellene viselnie, ily adóelengedésben nem részesítitek, mert a törvény tisztán mondja, hogy az esetben, ha a földtulajdonos földjét bérbe adja, adóelengedésre való jogosúltságát elveszti, mivel haszonbérét teljesen élvezi. Az méltánytalan eljárás, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy épen az nem részesül adóelengedésben elemi csapás esetére, a ki harmadosztályú kereseti adót fizet, és különben is megélhetés végett bérelte azt a földet. Valamint nagyon méltánytalan és igazságtalan az is, hogy ártérfejlesztés czímén a vízszabályozási költségek viselésébe bevonattak olyanok is, a kik mértföldnyi távolságra laknak a legmagasabb helyeken, a kik soha vízáradásról nem is álmodtak, és az a sajátszerű, hogy a kataszter azon földeket, a melyek magasan fekűsznek, meglehetős magasan is taksálta, és így a nem érdekelt közönség fizeti a vízszabályozási költségeket azon földek helyett, a melyek a vízszabályozási munkálatok szerint alant vannak fölvéve. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

A vámpolitika tekintetében, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* abban a kedvező helyzetben vagyok, hogy nekem e kérdéssel foglalkoznom nem kell; csak annyit kívánok megjegyezni, hogy valahányszor szerződéseket kötünk más államokkal, sajnosan azt az egyoldalú eljárást és azt a félrendszabályt tapasztaljuk, hogy rendesen Ausztriának ipara részesítteti előnyben, és ennek, a mi, különben is válsággal küzdő mezőgazdaságunk

Digitized by Google

adja meg az árát. Közgazdasági intézkedéseinkből, és mindezekre vonatkozó törvényeinkből meg van a haszna Oroszországnak, jelenleg igen bőven Romániának, Szerbiának, mindenkinek, csak épen a magyarnak nincs. *(Felkiáltások balról: Ez úgy van!)*

És az a sajátszerű, t. ház, hogy ebben az országban mindenféle internaczionális spekuláczió, mindenféle tőke, ipar és kereskedelem megtalálja itteni kamatozásából hasznát, mindennek van itt megélhetése, csupán a nemzeti munka nem nyújt módot a megélhetésre. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ezen változtatni most természetesen nem lehet. Talán annyiban lehetne, — mint azt t. képviselőtársam igen szépen fejtegette, — a mennyiben a kormány talán komolyabb hozzálátással e bajon igen is segíteni tudna.

T. képviselőház! Midőn ajánlom a t. miniszter úr figyelmébe, hogy iparkodjunk ilyen gazdasági egyesületeket alakítani és államilag segélyezni, mert sokat várok tőlük a gyakorlatban, akkor nem képzelem azt el másképen, mint úgy, hogy egyes vidékeken, a hol 4—5 megyét ölelne fel egy ilyen egyesület, a különféle nemzetiségek is bevonassanak. Az anyagi helyzet javulásán kívül van ennek politikai, hazafiúsági szempontból is értéke. Az ily egyesület élén álló igazgatóságnak kötelessége, hogy az egyesület tagjait az ő elhanyagolt műveltségükből szellemileg, vagy legalább is erkölcsileg oda iparkodjék fejleszteni, hogy fel tudják fogni, hogy habár idegen ajkúak, e nemzet testébe, ez állam egységébe feltétlenül be kell olvadniok, ha fáradalmaiknak gyümölcsét élvezni akarják, ha a jövőben is meg akarják szerezni e gyümölcsöket. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A gazdasági egyesületek e valóban nemes misszióját a legmelegebben a t. miniszter úr figyelmébe ajánlom.

De midőn ezt teszem, minő bizalommal lehetek a t. miniszter úr iránt e tekintetben is azok után, a miket sajnosan konstatálnom kell? *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a t. miniszter úr, hogy ő felvette a szálakat, a melyeket az ő elődje szőtt. Csupán egyet nem emelt fel, hanem lábbal tiporta azokat a nemes alkotásokat, a melyeket az ő elődje jó indúlatával tett, ezeket semmibe sem veszi.

A t. miniszter úr mindjárt székének elfoglalása után *(Zaj. Halljuk!)* elment Hódmező-Vásárhelyre a munkásmozgalmakat tanúlmányozni. Ott arról győződött meg, hogy a délvidéki gazdasági egyesületet be kell szüntetni, azt az egyesületet, a mely három év óta oly rendkivül szép sikerrel működött, a mely — merem határozottan állítani — a vidéki egyesületek közt az egyedüli, a mely önállóan és függetlenül mert gondolkozni, . . .

Gr. Apponyi Albert: Ez a baj!

Wittmann János . . . és a mely a közgazdaság, a mezőgazdaság érdekében eddig nagyon sokat tett. A t. miniszter úr egy rendeletet bocsátott ki, a melylyel ő ezen, mintegy hetven és néhány községre kiterjedt egyesületnek, a mely már három év óta törvényes, miniszterileg jóváhagyott alapszabályok alapján működik, meghagyja, hogy újra alakúljon és alapszabályait újra jóváhagyás alá terjeszsze.

T. képviselőház! Nem tartozom azok közé, kik az ily alkalmat rögtön felhasználva, sietnek a ház elé vinni a dolgot, hogy maguknak reklámot csináljanak. Én lehetetlennek is képzeltem, hogy a földmivelésügyi miniszter úrnak — ki a mezőgazdaságnak főőre — ezen intézkedése ne félreértésen alapúljon, és igyekeztem tőle felvilágosítást nyerni. A t. miniszter úr azonban hivatkozva Orosházára, hivatkozva Hódmező-Vásárhelyre, hivatkozva Békésmegye munkásmozgalmaira, kijelentette, hogy fenn kivánja tartani e rendeletét.

T, képviselőház! Már magában véve elég botrányos az, hogy egy ilyen, 5000 adófizetőből álló, alkotmányos államban a törvény alapján működő intézményt egy kategóriába helyez a miniszter úr olyanokkal, a kiknél izgató, lázító kezektől mindent feltételezhetni.

A t. miniszter úr erre esetleg azt mondhatná nekem, hogy hiszen az említett rendelet tekintetében már intézkedett, vagy magyarán mondva: visszaszívta; miért hozom én ezt fel?

Nos, t. ház, tökéletesen igaza van a t. miniszter úrnak, sőt tovább megyek; nem volna szép, sőt illetlenség volna részemről ezt a kérdést tovább fejtegetnem, ha rendben volna. De minthogy nincs rendben; miután azt látom, hogy a minisztertől az utolsó írnokig egy általános üldözésnek vagyunk kitéve, kénytelen vagyok az ügygyel foglalkozni.

Ép a napokban mentem le a Délvidék egy előkelő községébe, hogy ott községi fiókegyesületet létesítsünk, és egy szolgabíró nem átalotta egyszerűen megtiltani a törvényes időben bejelentett gyűlés megtartását. Megkaptam Torontál vármegye alispánja átiratának másolatát is, melyben kijelenti, hogy nem fogja megengedni a gyűlés megtartását mind addig, míg a belügyminisztertől külön intézkedés nem érkezik. Bocsánatot kérek, t. ház, de minek néznek bennünket? *(Derültség és helyeslés balfelől)* Kérdem ezt a miniszter úrtól. *(Zaj és mozgás. Halljuk! Halljuk! balfelől. Elnök csenget.)* Micsoda jognál fogva teszik ezt velünk, ötezer adófizető polgárral, kik törvényes jogainkat akarjuk gyakorolni? Nagy-Szebenben ugyanilyen egyesület nyugod-

Digitized by Google

tan működhetik, mert az kormánypárti, s ugyanakkor minket folyton zaklatnak, *(Mozgás és zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

A főszolgabíró nevét nem említem, mert biztosan azonnal kitüntetés várna reá, a mint a nevét említem. *(Derültség és tetszés balfelől.)* Leszek bátor, t. ház, az alispán átiratát felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: 47.256/1894. szám. »A délvidéki földmívelők gazdasági egyesület« tekintetes központi elnökségének Temesvártt. »Ismételt távirati megkeresésére, van szerencsém a tekintetes elnökséget tisztelettel értesíteni, hogy a földmívelésügyi magyar királyi miniszter úr ő nagyméltóságának folyó évi 52.338. szám alatt kelt rendelete folytán, a nagyméltóságú magyar királyi belügyminiszter ő nagyméltóságához felterjesztést intézt intéztem, miért mindaddig, míg ezen felterjesztésem érdemleges elintézést nem nyerend, kérelmük folytán, ügyükben, bármi előzetes lépést sem tehetek.«

Tehát, t. ház, harmadik hónapja már, hogy azok a t. német atyafiak, mint a vadállatok hajszoltatnak, s három hónap után nem képesek egy végzést kapni. A mint az államtitkár úr is elismerte, egy alapos félreértés volt az egész, de van alkalom, és a mint lehet ezeket szanálni kell.

De nekem, t. ház, ezt a kérdést és ezt az ügyet fel kell említenem, azért is, mert a kormánynak félhivatalos organuma, a t. »Nemzet«, szíves volt velünk foglalkozni, és minket magyar állameszme-ellenes, nemzetiségi izgatás súlyos vádjával illetni.

Hát, t. ház, nekem képviselői kötelességem kijelenteni, hogy nem, hā tettes volnék, de ha csak ilyen gondolatokkal foglalkoznám, akkor nem itt, hanem a börtönben volna helyem. *(Helgeslés és tetszés balfelől.)* Ezt, t. ház, szó nélkül nem lehetett hagyni.

De méltóztassék nekem megengedni, hogy ez ügy előzményeit körülményesen elmondjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Roppant csodálom, hogy a délvidéki nép a kormány előtt úgy van feltüntetve, mintha az izgató, türelmetlen, megelégedetlen elem volna. Pedig milyen türelmes az a választásoknál, negyven egy nehány kerületből csak egy-kettő nemzeti párti, a többi mind kormánypárti. *(Tetszés és derültség balfelől.)* Milyen türelmesek ezek a választásoknál, és milyen türelmetlenek most, mert mernek függetlenül gondolkozni.

T. ház, a dolog úgy áll, hogy ez a nép józan, ez a nép gondolkodik, és látja napról-napra sülyedő gazdasági viszonyait. Ez az egyesületi eszmét vetette fel már tíz évvel ezelőtt. De akkor is a t. kormány némi politikai háttért látván a dologban, az alapszabályok jóváhagyását tőlük megtagadta. Most azonban, hogy én hívattam oda, és engem tiszteltek meg az elnökséggel, különös gondot fordítottunk arra, hogy mi igenis nemes czéljainkat, köz- és mezőgazdasági eszméinket csak úgy érhetjük el, ha megmutatjuk, hogy mi ott a politikát abszolute kizárjuk. A volt miniszter úrnak becsületszavamat adtam, hogy ne féljen, addig, míg én ott leszek, politikáról egy hanggal sem szabad említést tenni. De hivatkozom épen Ambrózy Béla t. képviselőtársamra, a ki a megalakúlásnál jelen volt, a midőn én ezer ember előtt őt proponáltam elnöknek és ő inkompatibilitást látott a dologban, mivel ő gazdasági egylet elnöke, s így én részesültem a szerencsében. De hivatkozom Torontál vármegye közigazgatási hatóságára is, mely leginkább volt felhívva, hogy figyelemmel kisérjen és szemmel tartson minket. Hisz maga az alispán úr párszor igen szépen nyilatkozott három évi működésünk után. Végzések vannak a kezembe, melyekben egyik-másik basáskodó főszolgabíró eljárásából eredő vitális kérdések határozottan mellettünk döntettek el. De bátor vagyok felhívni bárkit is, tessék bebizonyítani, hogy csak egy hanggal is politizáltunk ott, s akkor, a legkeményebb büntetésnek vetem magam alá.

Nem, miniszter úr! Nagyon jól tudjuk és tudtuk mi, hogy alattunk vágjuk a fát, mihelyt politikát viszünk be ebbe a nemes intézménybe. Nem ez volt a czél. Meg vagyok győződve, hogy a kormány nem is fél ettől. Nem ez a baj, hanem az, hogy egy ellenzéki egyén van az élén, hogy nincsen az a feltétlen alázatosság, nincsen az a feltétlen rendelkezési jog, hogy minket valami kortes-czélra felhasználhatnak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

T. ház. A politikai türelmetlenség talán sohasem volt oly nagymérvű és nem honolt Magyarországon annyira, mint ma. Nem kimél semmit, nem ismer közgazdasági, kulturális és társadalmi alkotásokat. Sőt mennél nemesebb a politikai ellenfél valamely cselekedete, annál inkább ki van téve orvtámadásoknak és nyilvános rágalmaknak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház, a mostoha idők hozták magukkal, hogy ezen egyesület azon eszmére jutott, hogy, ha tagjait meg akarja menteni az elsülyedéstől, a tönkremenéstől, kell, hogy gondoskodjék számukra olcsó hitelről. Nekünk az az eszménk támadt, hogy egy pénzforrást teremtsünk, hogy nekik azon 10—12 perczentes kölcsönöket egy olcsóbb kamatú kölcsönre konvertáljuk, szóval egy közgazdasági bank létesítését tűztük ki feladatúl.

Ez már elég ok volt arra, t. ház, hogy úgy a temesvári, mint a pesti uzsorások és

Digitized by Google

kereskedők mobilizálták magukat, mert anyagi érdekük volt veszélyeztetve.

Nekünk rohantak, neki rohantak a t. kormánynak, neki mentek a félhivatalos »Nemzet« lapnak, hogy ezt az egyesületet támadja meg. És a tisztelt nemzet lapja, *(Derültség és felkiáltások balfelől: Nemzet!)* megmondom én, hogy melyik lap az: az, a melyik annak a szegény embernek a garasát szubvencziókép zsebre rakja... *(Tetszés balfelől.)* Ezen lap a következő czikket irja erről az egyesületről: *(Olvassa.)* »Leplezett izgatás. A czim és a gazdasági czélok csak álcza, — úgymond, — a czél pedig politikai«.

Ennek elérésére a »Nemzet« szerint az egylet a következőleg dolgozik:

»A gyűlések természetesen programm alapján történnek, hanem a gyűlés után, poharazások közben a legmesszebbre menő politikai izgatások folynak s a tulajdonképeni czél az, hogy a német ajkú földmívesekben a legnagyobb fokú bizalmatlanság tartassék ébren minden iránt, a mi magyar, és a mi a kormánytól jő; és hogy egy hatalmas erős politikai német párt szerveztessék külön jelszóval, mely az utolsó időben már tisztán katholikus jelleget öltött.

Csak a vak nem látja az egyletnek tulajdonképeni czélját. Az egyletben kiválólag a katholikus lelkészek viszik a vezérszerepet, s magában a választmányban is kanonokok vannak. *(Derültség és mozgás a baloldalon.)* A politikai czél az, hogy miután a románok között úgy is erős az izgatás, mely mellett a kormánynak kormánypárti képviselők megválasztására kilátása nem lehet, az eddig hazafias érzelmű németségben — ha másként nem, a felekezeti érdekek előtérbe tolásával — teljesen megsemmisítsék a liberális eszmék iránti felfogást, és hogy miután eddigelé a választásoknál nem egy helyen a németség megoszlott, egy kalap alá hozzák őket.

Nem tudjuk valóban, hogy a hatóságok miért tűrik bekötött szemekkel *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* ezeket a törekvéseket? Avagy kevés még a nemzetiségi kérdés nálunk és szükségünk van még egygyel többre? Itt volna az ideje hogy a hatóságok erélyes kézzel lépnének fel ez izgatások ellen.«

A mi, t. ház, ezen utóbbi vádat illeti, hogy nemzetiségi izgatók vagyunk, arra nézve leszek bátor mindjárt megmondani a véleményemet, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* hogy tulajdonképen ki csinálja, vagy ki segíti legalább elő nálunk a nemzetiségi izgatást. A mi azon előbbi vádat illeti, hogy mi minden ellen izgatunk, a mi magyar, arra, azt hiszem, megadtuk a választ. Ez a czikk szeptember hó elsején jelent meg, szeptember hó 2-án pedig mi Szeged városában egy, ezen derék egyesület által — a mely 5000 németajkú polgárból áll — létesített magyar fineveldének ünnepélyét ültük meg több száz német polgár jelenlétében. *(Élénk tetszés és éljenzés a baloldalon.)* Azt hiszem, t. ház, hogy ez minden mellett bizonyit, csak a mellett nem, hogy mi a magyar állameszme ellen izgatunk. Ezt, t. ház, csak mellesleg akarom itt megjegyezni, mert Szeged városa megérdemli, hogy megemlékezzünk róla. Szeged városa nemes, derék polgárai erre a czélra a város közepén telket ajándékoztak, és ha a jó isten úgy akarja, egy-két év múlva még egy pár száz leánygyermek számára ki fogjuk e növeldét egészíteni, ha a t. miniszter úr valami nehézséget nem fog ez elé gördíteni, mert az eddigiek után elvárható, hogy ebbe is beleköt, mert itt csak egy czél van: ha politikai ellenfél műve, le kell rombolni, össze kell törni mindent, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* mert itt csak egy jelszó uralkodik, t. ház: hatósági beavatkozás minden ellen, a mi térdet, fejet nem hajt a kormány politikájának; *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* dúrva kézzel neki rontani mindennek, a mi az uralkodó áramlat önző czéljainak szolgálatába nem szegődik. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

(Az elnöki széket gr. Andrássy Tivadar alelnök foglalja el.)

T. ház! Nem baj az, ha nem kell ennek a népnek eszmény; nem baj az, ha e nép sem szellemileg, sem erkölcsileg, sem anyagilag nem fejlődik: a csendőrszuronyok, belügyminiszteri és földmívelésügyi miniszteri rendeletek majd beléöntik a liberális felfogást. *(Derültség és tetszés a baloldalon.)* Ez a mai kormány politikai bölcsesége; ez a politikai szabadság, vallási és nemzeti türelmesség iskolája. No hát, mondhatom, t. ház, szép szabadság, szép liberális szellem! Ha példáúl, t. ház, azok a német gazdák összeűlnek, és poharazás közben arról beszélgetnek, hogy ezentúl meg fogjuk kívánni, és el fogjuk várni képviselőinktől, a kikre szavazatunkat adjuk, hogy a közgazdasági, földmívelési érdeket képviseljék a házban, hogy a nemzeti munkát és a földmívelést odasegítsék, hogy módot nyújtson a megélhetésre; ha nem elégszenek meg azon koldúsbottal, melyet ezen egyoldalú politika a kezükbe nyom, ez már izgatás a kormány ellen; ez már bizalmatlanság minden ellen, a mi magyar. Pedig ellenkezőleg áll a dolog. Oly nagy bűnül és hibául róják fel nekünk azt, hogy abban az egyesületben van egynehány katholikus pap. Hát ha 5000 tag, vagy 100 község közül egy nehány pap is részt vesz benne, ez már oly nagy bűn? *(Felkiáltások a baloldalon: Kötelességük!)* Ma, uraim, az egyesület jelszava: »szorgalom és munka.« Tegyük fel, hogy a papok befolyása

Digitized by Google

következtében ezekhez még az az »ima« jelszavacska is fog fűzetni, hát ez üldözőbe veendő, mert katholikus jellegű? És a politikai gyűlöletből eredő könnyelműséggel a nemzet elleni izgatás rágalmazó vádját képes a lelkifurdalás legkisebb jele nélkül odadobni a haza legnemesebb fiaira. Méltóztassék a Délvidéken faluról-falura menni, nemcsak a gyermekek tanúlják a magyar nyelvet, hanem már a felnőtteknek a társadalmi nyelve is magyar, és nem tartja magát műveltnek, a ki magyarúl nem tud. Szóval arra az osztályra dobják azt a vádat, mely a nemzet testébe való beolvadásra legalkalmasabb. *(Helyeslés balfelől.)* Ez nem magyar vonás, nem a nemes ellenfél modora. Teremteni igen nehéz, rontani igen könnyű. Úgy tudom, hogy a magyar haza határain belül a legújabb időkig létezik politikai, vallás- és gondolatszabadság, ezt élvezi mindenki egyaránt, a magyar úgy, mint a német és tót, a katholikus, a református, a zsidó, az iparos, a kereskedő vagy a gazda. És a délvidéki nagyon szereti szabadságát, hazáját, mert itt nyerte szabadságát. Ne igyekezzünk lelkébe a visszavonás szellemét és a magyarok iránti bizalmatlanságot ültetni oly aljas, kicsinyes politikai türelmetlenségből. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A mi már most a t. félhivatalos lap közleményét illeti, a mely azt közzétette, daczára annak, hogy engem ismer, nem tudom, hogy adtam-e nyolcz év óta alkalmat arra, hogy engem nemzetellenes eszmékkel, és nemzetiségi izgatással vádoljanak; én nagyon kérem a t. lapot, hogy jövőben ne üldözzön jóindulatú törekvéseim miatt, ha csak a haza és a nemzet ellen véteni nem akar. Nem vagyok antiszemita, *(Derültség a baloldalon.)* nem szoktam valamit sem mérlegelni, sem bírálni felekezeti szempontból, a társadalmi életben sem szoktam barátot vagy ellenséget nézni keresztényben vagy zsidóban, hanem a tisztességben, a tiszta őszinteségben keresem a barátot és az ellenkezőt kerülöm.

Befejezésül csak annyit kívánok megjegyezni, hogy nem hiszem, hogy lehet nagyobb tisztelője a sajtónak, mint én, és a ki jobban felfogja azt a nemes missziót és feladatot, mely a sajtóra hárúl. Szerintem megbecsülhetetlen az az érdem, a melyet a magyar sajtó eddig a haza és a nemzet körül szerzett, és minden jó hazafi kell, hogy azt támogassa. De midőn ezt készséggel elismerem azt hiszem, hogy minden igazságszerető ember igazat fog nekem adni, midőn azt mondom, hogy ha a magyar sajtó ezen nemes hivatását nem birja teljesíteni, ha ily aljas, valótlan rágalmak által üszköt dob a felekezetek és nemzetiségek közé, ennél veszedelmesebb, kártékonyabb dolog egy nemzetre nézve nem lehet. Csak a vak nem látja, hogy tulajdonkép ki szólal itt meg. Nem akarom azokat az urakat sérteni, de csak a vak nem látja, hogy azt egy pár zsidó írja. Ha ezek a t. zsidó urak azt hiszik, hogy ők a józan magyar zsidó-faj álláspontját vannak hivatva képviselni, nagyon tévednek, mert nem tételezhetem azt fel egy józan magyar és hazafias zsidóról, hogy ily eljárást pártoljon. És figyelmeztetem a t. urakat, ne folytassák azt többé. Mert ők ezt megtették a román nemzetiséggel szemben és sikerült is némileg a figyelmet reájuk hárítani a különben is türelmetlen román népre, a mi ma már, sajnosan konstatálom, elég nagy baj lett.

De az a német elem sokkal türelmesebb és sokkal büszkébb múltjára, mintsem, hogy érdemesnek tartaná, hogy ily vádakkal szemben védekezzék. Nem hivatlanúl jöttek be ők a hazába, hogy parazitaként szétoszoljanak az országban a nemzet kiszipolyozására; hanem előrelátó, bölcs királyok hívták be őket és telepítették le lakatlan, termékeny földekre, a melyet szorgalommal megműveltek, virúlóvá tettek, és saját fáradságos munkájok után élve, ezzel jó példát adtak mindenkinek, nem bántottak soha senkit és türelemmel folytatták munkájukat. *(Éljenzés balfelől.)* És most a gondviselés megengedi élni nekik azt az időt, a midőn a honalapítás ezredéves ünnepélyét megülhetik és nemes önérzettel, büszke öntudattal fog azon helyt állani a német elem, a mi elég bizonyíték arra, hogy legalább is oly jó és hű fiai a hazának, mint azon t. támadó. *(Helyeslés balfelől.)*

Én kérem a t. miniszter urat, szíveskedjék pártfogása alá venni ezt a jó, hazafias német elemet, és ne engedje magát vezéreltetni oly kicsinyes politikai szempontoktól, hanem vegye oltalmába, ha a hazának és a nemzetnek jó szolgálatot akar tenni. *(Élénk helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Bartók Lajos jegyző: Gr. Károlyi Sándor!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. képviselőház! Részemről csak egy pár megjegyzést akarok tenni az előttem szólt képviselő úr beszédének azon részére, melylyel a földmívelési miniszternek eljárását jelezte, nem is az enyémet jelezte, mert az régebbi időtől datálódik, a mit az úgynevezett délvidéki földmívesek egyesületére vonatkozólag felhozott. Igen természetes, hogy mindazon megjegyzéseire, melyek tisztán közigazgatási dolgok, a belügyminiszter úrnak lenne és lesz feladata, ha szükségesnek tartja, a feleletet megadni; én szorítkozom az én tárczám keretén belül történtekre.

A t. képviselő úr nagyon élénk színekkel

Digitized by Google

ecsetelve, egy sereg rekriminácziót hozott fel ellenem, beszélt mindenről, presszióról, zsarnokoskodásról, börtönről, de ha jól emlékszem, tisztességérzetről is.

Hát megvallom, én a magam részéről a tisztességérzetet úgy fogom fel, hogy ha valaki egy oldalról kimutatja a legélénkebb színekben a helytelen intézkedéseket és a legerélyesebb támadásokat intézi, és e mellett csakis a leghalványabb színezetben csúsztatja ki azt a szócskát, hogy »tévedés«, a nélkül, hogy egészen leplezetlenül a végkonkluziót, vagy lebonyolítást jelezné, úgy az nézetem szerint nem járt el helyesen. *(Úgy van! jobbfelől.)* A t. képviselő úr jelezte előttem azon intézkedés helytelenségét; én pedig részemről intézkedtem, hogy az első félreértett rendelet újabb leiratom által megfelelőleg értelmeztessék. *(Helyeslés.)*

A képviselő úr mindenesetre abban a helyzetben van, hogy egyszersmind kiemelhette volna, hogy az egész akczió onnan támadt, hogy az a tévedés állott elő, a mely szerint egy új egyesületnek megalapítása tételeztetett fel, és abban a pillanatban, mikor beláttam, hogy a küldöttségnek igaza van, s hogy azoknak az alakúlandó egyesületeknek nem más az alapja, mint a mely alapon az elődöm által megerősített egyesület áll, rögtön intézkedtem, hogy ez a tévedés, ez a félreértés szanáltassék.

Wittmann János: Három hónap mulva!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Hogy órákra vagy napokra volnék kötelezve valamely intézkedésre, azt nem ismerhetem el, és erre nézve kötelezettséget nem vállalok. *(Helyeslés jobbfelől.)* Vannak más terhes kötelezettségeim, és abban az irányban jövőre sem ismerhetem el magamra nézve azt, hogy hány nap alatt intézkedjem. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tévedhetek, mint minden ember, ha miniszter is, és ha hibát követtem el, kötelességem a hibát belátni, és helyesen intézkedni Ezt tettem, és ennek konstatálását kérem a képviselő úr részéről is. *(Élénk helyeslés és tetszés.)*

Wittmann János: T. képviselőház! Én említettem beszédemben, hogy igenis a miniszter úr visszavonta, vagyis magyarán: visszaszívta azt a rendeletet. *(Mozgás és felkiáltások jobbfelől: Magyarázta!)* Hát megmagyarázta; én magyarán azt mondom, hogy visszaszívta. A miniszter úr a maga álláspontjától mondta, hogy igenis, rendezte a dolgot. De engedje meg, hogy én nem az ő helyzetéből nézzem a dolgot. Négy hónap már elmúlt, és még mindig üldöztetünk és nem ülésezhetünk. *(Egy hang jobbfelől: Kitől?)* Bocsánatot kérek, a miniszter úrnak kiadott rendelete folytán, hiszen felolvastam. Engedje meg tehát a miniszter úr, hogy ne az ő nézete szerint, hanem saját álláspontomból tekintsem a dolgot. Épen tegnap kaptam egy értesítést e dologban és már négy hónap telt el, még mindig nem ülésezhetünk.

Elnök: Gajári Ödön képviselő úr személyes kérdésben kíván szólani.

Gajári Ödön előadó: T. ház! Nem voltam ugyan névszerint megnevezve az előttem szólott t. képviselő úr által, azonban többrendbeli vonatkozás úgy tűntette fel az általam vezetett lap ellen intézett támadást, mintha a támadás éle azon személyes működés ellen volna irányítva, melyet a »Nemzet« czímű lapnál folytatok.

A t. képviselő úr nagyon rossz néven vette azt, hogy a »Nemzet« rámutatott arra, hogy a Délvidéken általa alapított közgazdasági egyesület kebelében nem pusztán gazdasági érdekek, hanem egyúttal politikai, főleg pedig felekezeti érdekek is istápoltatnak. Az a közlemény, melyet a t. képviselő úr felolvasott, habár annak hitelességét nem lehetett alkalmam ellenőrizni, egyszerűen konstatálja azt, hogy mik azok a jelenségek, a melyekre a »Nemzet« czímű lap azokat a konzequenczíákat alapította, a melyekből az egyesület tendencziáit megítélte. A t. képviselő úr ezekkel a konzequencziákkal szemben semmi mással nem él, mint a puszta tagadással. *(Fölkiáltások a baloldalon: Hát mit tegyen még?)* Már pedig puszta tagadással tényeket meg nem történtté tenni nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)* És ha a t. képviselő úr azt véli, hogy egyáltalában semmiféle kritériumot nem ád egy egyesület működésére az, mikor a vallás czégérét veszi fel ürügyül arra, hogy tagjait bizonyos politikai irányba terelje, és ennek ellenében pusztán egyszerű tagadással élve, a »rágalom« és »aljasság« szavakkal dobálódzik, ennek az eljárásnak a megítélését épen azok után, a miket a képviselő úr ma is mondott, egyszerűen a művelt közönség ítéletére bízom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Wittmann János: Én is bátran a művelt közönségre bízom!

Bartók Lajos jegyző: Gr. Károlyi Sándor!

Gr. Károlyi Sándor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Legyen szabad némely megjegyzést tennem a lefolyt vitára, s kivált azokra nézve, a miket a t. miniszter úr expozéjában előadni szíves volt. Úgy látszik, divat az idén e házban, hogy mindenki, a ki közgazdasági dologról beszél — a miniszter urat sem veszem ki — azzal kezdi, hogy ő nemcsak az agrár, hanem az ipari és kereskedelmi érdekeket is felkarolja. Minthogy ez divat én is jelzem azt az álláspontomat, hogy az a nézőpont, melyből én vizsgálom az ipart, földmíve-

Digitized by Google

lést és kereskedelmet, igenis par excellence földmívelői szempont, mert a földmívelés az az alap, mely nélkül Magyarországot képzelni sem lehet. Mindent e prizmán át kell néznünk, és bírálnunk. Ha az ipar és a kereskedés megfelel a földmívelés józanúl felfogott érdekeinek, akkor azok a dolgok jók; ha nem, rosszak.

Ezek után áttérek a miniszter úr beszédére, a ki a multkor, talán nem mondta ki magát azt a szót, hogy valóban beállt egy krizis, de beszéde rám azt az impressziót tette, hogy ő a krizist már itt levőnek érzi. Ő e krizissel szemben ajánl nekünk vegytrágyát és gépeket, és ezt Rosenberg Gyula t. képviselőtársunk is nagyon helyesli. Hiszen megengedem, hogy e két dolog nagyon jó, és helyesen alkalmazva csodákat lehet velük művelni; csakhogy az egész országra nem lehet kimondani, hogy tessék vegytrágyát és gépeket használni. Mert először nincs annyi vegytrágya, másodszor nincs annyi gép, harmadszor nincs annyi pénz, és végre nincs elég hozzávaló szakértelem. Ez tehát egyes embereknek igen, de a földmívelők összeségének nem lehet nagy hasznára. *(Helyeslés balfelől.)* Ezért ezt a receptet meglehetős félszegnek kell jegyezni. A tanács igen helyes, csak nem kell azt a hiedelmet kelteni, hogy ezzel megmentetik a haza.

A másik tanács is helyes; hiszen mi is rég hangoztatjuk azt, és örülünk, ha a miniszter úr fel akarja karolni a szőlőmívelést. De a krizist ezzel sem hárítjuk el. Ha helyesen intézi a dolgokat, el fogja érhetni, hogy talán tíz év múlva örömmel emlegetik majd, hogy volt egyszer egy miniszter, ki ez ügyet lelkesen felkarolta; de ennek hasznát akkor fogjuk élvezni, nem ma. Tehát ez a második eszköz, melylyel a krizisen segíteni lehetne, csak kezdete, csak neheze a segélynek. A készpénz-kiadás, mely ebben involváltatik, szintén nem haszon. Méltóztassanak ehhez hozzátenni, hogy a miniszter úr a többek közt említette, hogy szabályoztatni fognak azok a folyók, a melyek ma még rendezetlenek. Ez is igen szükséges, és jó dolog, hanem még mindig nem az, a mi azonnal segít. Méltóztatott felhozni, s talán bizonyos hangsúlylyal, hogy talán készülőben van egy agrár-bank, melynek sok mindenféle előnye lesz. Legyen szabad ezekkel szemben — mert körülbelül ezek azok, a melyektől a miniszter úr a jövő fejlődését, és a krizistől való szabadulást várja — azt mondanom, hogy én ezekben nem találok olyan eszközöket, melyek most mindjárt segítségünkre lennének, ámbár egy perczig sem vonom kétségbe, hogy mind oly eszközök, melyek a természetes fejlődés szempontjából szükségesek. De ha már ezekről a dolgokról szólunk, legyen szabad magamnak is hozzájárúlnom egynéhány szórványos ideával, melyek azt hiszem, közérdekünket előbb-utóbb szintén elő fogják mozdítani. Ilyen például az öntözés kérdése, melyről a miniszter úr nem emlékezett meg, bár a vízrendezésről beszélt.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Azt is értettem alatta!

Gr. Károlyi Sándor: Örülök rajta, hanem megvallom, hogy akkor keveset méltóztatott mondani.

Többet pretendálnék, nevezetesen pedig azért, mert az öntözés evidensen nagy hasznokat fog egyszer hozni. Ez áldozatokkal jár, de miután senkinek sem lehet tudomása, hogy milyen hasznok várhatók ebből, én a magam részéről kívánatosnak tartanám, hogy a kormány az ország öt-hat helyén a Dunán, a Tiszán, vagy ezek mellékfolyóin megkezdené akár direkt, akár indirekt segélyezéssel oly társúlatok létesítését, melyek az öntözést nagyban keresztül vive az ország több helyén, mint gyakorlati és jó dolgot mutatnák be. Az államnak kevés költséggel kell hozzájárúlnia, de ezzel nagy előnyöket fog nyújtani a földmívelésnek, és ez gyorsan fog eredményre vezetni; mert a hol elkezdünk öntözni, ott már abban az évben eredményt is látunk.

A másik dolog, a melylyel foglalkozni óhajtanék, a szőlőültetés. Én abban a hitben élek, hogy a miniszter úr igen helyesen teszi, ha szőlővesszőket ingyen vagy olcsón fog adni nagy quantitásban. De legyen szabad megjegyeznem, hogy az adómentességet is adja meg azoknak a területeknek, a melyek, mint devasztált szőlőterületek még mindig adó alatt állanak és, még mindig szedik azoktól a birtokosoktól — legalább igen sok helyén az országnak — e legigazságtalanabb és legméltánytalanabb adót. Ezzel még nem lehetne a szőlőt rekonstruálni. A mire én különös súlyt fektetek, az oly szövetkezetek létesítése, a melyek a szőlő regenerációját magukra vállalják. Falusi szövetkezeteket értek, a melyeknek agrár-hitelt vagy bármi más módon segélyt kellene nyujtani, és a melyeket fen tartandóknak vélek már csak azért is, mert ha ezen szövetkezeteket egyszer termelőkké válnak, egyúttal bortermelő szövetkezetekké alakúlnak át. Több ily szövetkezet van Szeben vidékén, a hol szép sikerrel működnek. Ily szövetkezetek létesítése olcsó vagy ingyen vesszők szolgáltatásával, azt hiszem, előmozdíttatni fog. Most nincs sem pénz, sem vessző, sem értelem, sem vándortanító, vagy ha van is, nincsen meg elegendő mértékben az, a mi szükséges. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Még egy experimentumról kívánok megemlékezni, és ez a Kecskeméten történt telepítési kisérlet. Ott a szőlő és embertelepítés egyaránt kontempláltatott, és egy bizonyos fokig ez az

Digitized by Google

eszme tetszett és pártfogókra is talált. Megvallom őszintén, hogy olyan szőlőtelepítésnek, a mely Kecskeméten történt, barátja nem vagyok. Ott egy embernek adnak 30 éven át 100 forint fizetést, 10 hold földet, ebből négy hold szántó, két hold legelő, négy hold szőlő.

Ő 30 éven át ezen területet mívelni tartozik, s annak hasznát át tartozik az illető társulatnak adni, 30 év után pedig az a 10 hold mindenestül az övé. Ez nagyon kecsegtetőnek látszik, de a 30 évben lappangó uzsora van, mert köteles a tiszta hasznot átadni annak a részvénytársaságnak, a mely azt létesítette. Ez felette rossz eljárás, mert a helyett, hogy a telepítés is jó eredményre vezetne, ennek ép az ellenkezőjét érjük el, és ez a dolog az, a hol az emberek kiaknázási vágyát épen a közérdek szempontjából állami hatalommal kellene korlátozni. Ez egy elhibázott dolog, a melynek nem mondom, hogy a miniszter úr az oka, de óhajtom, hogy ha már egy telepítés kezdeményeztetik, az csak állami védelem mellett engedtessék meg. Ha már a telepítési törvényt meghoztuk, óhajtandó, hogy a mit a törvény kontemplál, az keresztül is vitessék, csakhogy erre pénzt is kell adni, mert pénz nélkül telepíteni nem lehet. Már pedig nekünk a telepítésre nemcsak a szocziálizmus szempontjából, hanem a nemzetiségek szempontjából is szükségünk van; mert vannak egyes vidékek, például az alföld vagy a székelység, a melyek államalkotó elemek, és a melyek fentartása kívánatos. Csakhogy a telepítést okkal-móddal kell keresztülvinni, és nem kell hinni, hogy telepítéssel a legszegényebb embert azonnal segíteni fogjuk; az ilyet lehet ingyen ajándékkal ellátni, hanem három-négy forintos földet adva neki, ezzel rajta segíteni nem lehet.

Ugyanezért ne méltóztassék azt hinni, hogy a telepítés a szocziális politikának nem lenne nagymérvű mellékforrása; mert azáltal, hogy kisebb- vagy középbirtokú embereket, vagy legalább bizonyos vagyonnal, például nehány 100 forinttal biró embereket telepítünk, már a munkás-keresetet fokozzuk, mert minél jobban parczellázunk, és minél intenzivebb művelést folytatunk, annál több munkáskézre van szükség: következőleg a telepítés indirekt úton a szocziális bajok ellen hasznos intézmény.

Lényegileg azonban nemzetiségi szempontból kell ezt követelnünk. Milyen módot kell erre nézve nyújtanunk? Járadékkölcsönök útján kell azon birtokokat megvenni, aztán parczellázni, úgy, mint Poroszországban történik, a hol járadékbank adja az előleget, s az állam szavatol a járadék-összeg visszafizetéséért, s így az állammal áll szemben a telepes, s az állampénztárba fizeti járadéktartozását, míg a járadékbank az állampénztárból kapja a maga járadékkövetelését. Igy lehet alapítani járadék-bankot, és így lehet kapni járadék-papírokat, a melyek teljes értékben forognak, minthogy itt az állami jótállásnak egy neme van involválva. Ezen formával kézzelfoghatólag el lesz érhető a telepítés. Járadékbank, járadékpapir nélkül a telepítést megfelelőlen keresztül vinni nem lehet. S én kérem a t. miniszter urat, hogy ebben az irányban is terjeszsze ki figyelmét. *(Helyeslés balfelől.)*

A t. miniszter úr mindezeket a kérdéseket az agrár-bank alapítása által véli megoldhatni. T. ház! Nagyon nehéz kritikát gyakorolni a felett az agrár-bank felett, a melynek alapszabályait nem ismerem másként, mint egy pár újságczikkből; mindenesetre azonban legyen szabad egyet-mást megjegyeznem, feltéve, hogy azok, a miket olvastam, megfelelnek a valóságnak. Az első az, hogy háromnegyedrésze azon igazgatósági tagoknak, a kik ezen bank élén fognak állani, magyar honpolgárok kell, hogy legyenek. Én meglehetősen erős intézkedésnek tartom, hogy mi ilyet kikössünk és egyáltalában nem látom be, hogy Magyarországon, az ország mai helyzetében, miért fordúljunk külföldi bankhoz, még pedig elég jó hírnevű bankhoz, a midőn tudjuk, hogy itt Budapesten a mi bankjaink is képesek ily intézetet felállítani. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ha igaz, hogy a kormány kimondotta, hogy az igazgató-tanács háromnegyed részének magyar honpolgárnak kell lennie, tehát egynegyed rész esetleg külföldiekből állhat: ez oly dolog, a mely túlmegy a határon. Egyáltalában agrárbankot, a mely a mezőgazdasági érdekeket felfogja, az államnak, s egyeseknek minden perczben rendelkezésére álljon, a földmívelési és közgazdasági ügyeket helyes mérvben felkarolja, egy oly bankkal, melynek feladata első sorban részvényeseinek 5—10 százalék jövedelmet juttatni, összekötni nem lehet. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ha egy ily intézetet akarunk alkotni, azt a magyar földhitelintézet mintájára tegyük, mely egyszerűen az adósoknak egy nagy szövetkezete; azonkivül pedig, ha tetszik, állami szubvenczióval, vagy dotáczióval ellátva, és tartalékalapot kreálva, egy nagy intézetté kell lennie, nem pedig egy bankká, a mely spekulálni van hivatva. *(Helyelés a baloldalon.)* Ilyesmi csak szövetkezeti úton képzelhető jól.

Különösen azok a kérdések, a melyek a szövetkezésre ebben a formában mondatnak, keltenek bennem bizonyos aggályokat, melyek abban állanak, hogy e bank állítólagos programmjában az mondatik, miszerint ez hivatva volna, egy szövetkezet alapítására, a mely vidéki hitelszövetkezetekből, vidéki kisebb pénzintéze-

Digitized by Google

tekből állana, s a mely egyes vidéki embereknek is folyószámlát nyitna. Mindezek együttesen — úgy értettem legalább — egy nagy szövetkezetté alkottatnának e pénzvállalat, e bank által, a melyek kölcsönös jótállással volnának egymás iránt azon hitelt illetőleg, a melyet élveznek.

Ez rossz alkotás volna, mert hitelszövetkezeteket, nagybirtokosokat, esetleg vidéki pénzintézeteket, természetüknél fogva egy kalap alá vonni, és szövetkezetté alkotni nem lehet; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* mert ezeknek szervezetüknél fogva ellenkező érdekeik és felfogásaik vannak. Egy vidéki, falusi szövetkezet nem nyerészkedő vállalat, egy vidéki bank pedig nagyon is nyerészkedő vállalat, és egy földbirtokos talán szintén a nyersézkedők közé veendő, mivel hitelt akar élvezni, s nem humanitásból indúl ki.

Egyébiránt bocsánatot kérek, hogy e kérdésbe belementem, *(Halljuk! Halljuk!)* de ez aktuális lett, mert a miniszter úr konstatálta, hogy ilyesmi tervben van; azután az újságokból is olvastuk azt, a mire a kritikát gyakoroltam. Meglehet, hogy nem egészen úgy van, a mint hallottam, vagy olvastam, és ha nem lenne úgy, bocsánatot kérek, hogy mégis foglalkoztam vele; de ezt azért tettem, mert aggályokat tápláltam, hogy ez úgy oly irányban fejlődik, a mint az ma előttünk fel van tüntetve.

Legyen szabad még megemlítenem, hogy a mi itt intendáltatik, már azért is rossz, mert a létesítendő agrár-banknak oly szervezete lenne, hogy minden megyében egy központ létesüljön.

Megvallom, veszedelmesnek tartom ezt azért is, mert látom, hogy egy újabb állandó bajba megyünk bele, azon bajba, melyet államosításnak nevezünk. Ha méltóztatnak odaterelni ezen bankot, vagy hitelszövetkezeti központot, vagy akárminek nevezzük, hogy az minden megyeház pretoriumába helyeztessék el, hogy onnan jusson majd a pénzforrás a megyébe, akkor fognak majd csinálni olyasmit, a mit államgépezetnek kell nevezni, mely innen Budapestről, a pénzügyminiszteriumtól fogja kapni működésére az útasításokat, és fog csinálni kormány- és kortespolitikát, anti-hitfelekezetit, vagy — ha más kormány jön — hitfelekezetit, de mindenesetre folyton korteskedni fog. *(Derültség balfelől.)* Hogy ez így lesz, az természetes, és hogy erre a nizus és passzió létezik, *(Derültség balfelől)* arról meggyőződhetünk, ha figyelemmel kisérjük például a gazdasági egyesületek működését. Van körülbelül 30—40 gazdasági egyesületünk, ezeknek egyik fele jól, másik fele rosszúl áll. Hát annak révén, hogy a fele nem jó, és hogy az ország másik részében egyáltalán nincsenek gazdasági egyletek, ezeket eltörölni akarják, és helyükbe az 1894: XII. tcz. alapján a gazdasági bizottságokat kívánják szervezni, melyek hivatva lesznek igen sok helyen kitűnő eredményt előidézni, a hol nincsenek gazdasági egyesületek, vagy a hol zsengék arra, hogy jól működhessenek? Ilyen helyeken helyeslem a törvény intézkedését, de annál rosszabbnak tartom ott, a hol már van egy egészségesen működő gazdasági egyesület, melynek — hogy feladatát teljesen megoldja — csak megfelelő szubvenczióra volna szüksége, a mint hogy más földmívelő államban megfelelőleg dotálják is a gazdasági egyesületeket. De nálunk a gazdák nagyon tunyák. *(Igaz! Úgy van! balfelől. Az elnöki széket b. Bánffy Dezső elnök foglalja el.)*

Én azt óhajtanám, t. ház, hogy a gazdasági egyesületek alakúljanak át közgazdasági egyesületekké; csináljanak a maguk vidékén minden évben expozékat, pótolják a kereskedelmi kamarák hatását, és legyen reprezentácziójuk; ne legyenek azok annyira földmüvelési, mint inkább közgazdasági egyesületek.

És ha már most ettől eltekintve áttérek azokra a dolgokra, a melyek különösebben hasznunkra lehetnek, szemben agrárbajainkkal, akkor rá kell mutatnom először azon anomáliára, hogy a földet oly terhekkel méltóztatnak megróni, melyeket az elviselni nem bir. Hiszen volt már itt képviselő, a ki elmagyarázta, hogy mennyi adót kell a faluban egy embernek elviselni. És azt is méltóztatnak mindannyian ismerni, mily terhelő az az adó a vidéken a mai rossz viszonyok közt. Akkor aztán másrészt az állam szükségleteivel állanak elő, és azt mondják, hogy az állam így és úgy. Bocsánatot kérek, itt van az országban az a sok tőke; milyen kevés adót fizet ez! Hát arra nem méltóztatnak reflektálni? Lehet, hogy az némely embernek kellemetlen lesz, talán magamnak is, hanem elég igazságosnak tartom, hogy megadóztassék az a tőke, mely meg van ugyan adóztatva, de tényleg nem fizet, mert a tőkeadó-beszedés oly rossz rendszerrel van szabályozva, hogy nem igen szedhető be, és nem foly be az ország pénztárába az, a minek oda befolyni kellene. Hanem ez a tőke természetesen exquizit dolog, s ennélfogva hozzányúlnunk nem szabad nekünk, a kikről azt mondják, hogy vad agráriusok vagyunk, a mit azonban én tagadok. Igenis kell Magyarországon arra is gondolni, hogy a tőke is megadóztassék, úgy mint az más országokban is történik, ha kevésbé agráriusak is mint mi. *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon és felkiáltások: A börze!)*

De szó van a börzeadóról, mely másutt is létezik, . . .

Thaly Kálmán: Berlinben, Hamburgban is!

Digitized by Google

Gr. Károlyi Sándor: Másutt is! És evidens, hogy ezt rendezni kell. De tegnap Rosenberg Gyula t. képviselőtársam felhozott egypár dolgot, melyeket én ad vocem börze épen nem is vonok kétségbe. Ő tudniillik azt állította tegnapi beszédében a határidő-üzletekre való vonatkozással, hogy az egy roppant immorális és rossz dolog. Én is állítom a magam részéről, hogy annak egy rossz része van, tudniillik az a része, hogy ügyetlen és hozzá nem értő embereket befonnak az üzérek, mint t. képviselőtársam mondta, és azután a börzebíróság itél felettük, és azok az emberek elvesztik vagyonukat, a nélkül, hogy tudták volna is, miért. Teljesen osztozom nézetében idáig. És ő meg is találta az expedienst, midőn azt mondja, hogy az ilyen kereskedők és nem kereskedők közt kötött határidő-szerződéseknek nem kell exequaturát adni.

De t. képviselőtársam beszédének másik részében teljesen nem osztozom. A határidő-üzlet ugyanis odaállíttatik, mint olyan, a mely az árt csökkenti, és a t. képviselő úr ezt az állítást tagadásba vonja, vagy legalább én úgy értettem, hogy tagadásba vonja. Nos, ha tagadásba vonta, én pedig tagadásba veszem, ha meg méltóztatik engedni, a t. képviselő úr állítását. Nevezetesen nem fogadom el azt, hogy a határidő-üzlet ne rontaná az árnak természetes képződését. Azt igenis rontja, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* még pedig nem indifferensen, — mert magam is soká azt hittem, hogy indifferensen, — de à la baisse rontja, az árnak csökkentésével. És itt válnak el azután véleményeink. Rá fogok mutatni, hogy miért hiszem ezt. Megjelent e részben egy igen érdekes kis czikk a »Hazánk«ban, nem tudom, méltóztatott-e a képviselő úrnak azt elolvasni; komoly tanúlmány a határidő-üzletről, vonatkozással Angliára és más országokra, Bernáth szerkesztő maga állította össze, és ismétlem, igen komoly tanúlmánynak tartom. Ez abban konkludál, hogy a baisse-üzlet azáltal áll elő, . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni, t. képviselő urak! *(Felkiáltások a baloldalon: Tessék azokat ott figyelmeztetni!)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem a képviselő urakat az egyik oldalon úgy, mint a másikon, szíveskedjenek nem beszélni.

Ugron Zoltán: Tessék névszerinti megszólítással kitüntetni!

Elnök: Kérem a képviselő urakat, engem ne figyelmeztessenek, hogy mit csináljak; tudom mi a kötelességem; *(Zaj.)* névszerint azt fogom felszólítani, a kit magam tartok megszólítandónak. *(Zaj.)*

Gr. Károlyi Sándor: Mondom, a baisse-üzlet az által áll elő, valamint a hausse-üzlet is, ha egyik részről eladni akarnak nagy mennyiségű árút, és hogy ezt eladhassák, még többet vesznek hozzá, és így mesterséges áremelkedést idéznek elő; a mint aztán egy csekély áremelkedés beállott, eladják az árújokat, és meglehetős hasznokat realizálnak. Már most azon áremelkedés, a mely előállt, rögtön lerontatik ugyanazok által, a kik holnap ismét olcsóbban akarnak venni, és ezért leverik az árakat. A határidő üzlet tehát azt a természetes felhullámzását az árúknak nem engedi meg, hanem mindig egy bizonyos fokig lenn tartja az árakat.

Ezt a t. képviselő úrnak azért bátorkodom felhozni, mert állított ő, különben igen érdekes és tanúságos beszédében, más dolgot is, a mit ismét tagadásba kell vennem, és engedje meg, hogy ez is megemlítsem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez azokra vonatkozik, a miket ő tegnap az őrlési engedélyről és annak a budapesti, és általában a magyarországi piaczon való befolyásáról mondott. Nem bocsátkozom bele abba, hogy azon őrlési engedély tekintetében a miniszter mennyire tartotta meg a törvényt. Elmondták azt előttem mások; magam is elmondtam nem régen, és azt hiszem, hogy a tárgy teljesen ki van merítve, és ahhoz többé szó úgy sem fér, hogy a törvényt a t. kormány nem tartotta meg, hogy a kormány jónak látta mindenféle nyomások és befolyások — nem agrárbefolyások — *(Derültség a baloldalon.)* alatt ezt a törvényt nem létezőnek tekinteni, és milliókra menőleg gyakorolni a vámelengedéseket, s ezzel itt egy fonák helyzetet teremteni, fonák helyzetet az állam financziáira nézve is, mert ezt az egy pár milliót nem hiszem, hogy be tudná hozni a nélkül, hogy azon malmok, a melyek a kartellben benn vannak, mind egyszerre tönkre ne tétessenek. Majd idővel megfizetik, vagy talán soha.

Vajay István: Ez valószinűbb.

Gr. Károlyi Sándor: Talán. Hanem a mi Rosenberg Gyula t. képviselőtársunkat illeti, csak azt vagyok bátor megemlíteni, hogy a gabonavám mégis, — mert ő azt állította, hogy a gabonavám nem hat nálunk. . . . *(Zaj.)*

Rosenberg Gyula: Többet termelünk, mint a mennyit fogyasztunk!

Gr. Károlyi Sándor: Többet termelünk, mint a mennyit fogyasztunk. Ez így is van, magam is ezen az álláspontón állok, de egy árnyalati eltéréssel, tudniillik azzal, hogy mivel mi olykor nem termelünk annyit, a mennyire szükségünk van, sőt importra is vagyunk utalva, mert 600.000 métermázsánál több árút méltóztatott kimutatni, a mely bejött, mint a mennyi kivitetett . . .

Digitized by Google

Rosenberg Gyula: A készlet nem vétetett számításba!

Gr. Károlyi Sándor: ... az faktum, hogy mi tulajdonkép alig vagyunk export-állam; az a kevés export, a mely előáll, vajmi kevés, alig hat az árakra, mert csak momentán hat; de az árak természetes önfejlődése a monarchia területén nem állhat be, épen a miatt, mert exportot mindig csinálunk, mert mindig jön be termék, melyet meg kell őrölni; így többlet áll elő, a melyet ki kell vinni. Így dependenczában vagyunk ott, a hol vásárlunk és dependenczában vagyunk ott, a hol eladunk, és e miatt nem képződik ki a természetes ár. Azt, hogy a vám nálunk nem hat, nem fogadom el, az majd nem mindig fog hatni, csak kivételesen nem, a mikor itt sokkal több lesz, a mikor ép jó esztendő lesz, akkor nem fog hatni; akkor a nyugati piaczról kapjuk az áralakúlásokat; de nem kaphatjuk onnan azon években, melyekben alig visznünk ki valamit, vagy talán semmit. Azt tehát, hogy a vámok nem hatnának, tagadom; hanem a mi rosszúl hat piaczunkra, az az, hogy nem a román búza árát számítjuk, és az öt forint, vagy nem tudom, mennyi, a melylyel a román búza az ujságban jegyezve van, nem a román búza valódi ára. Az az ár, a melyen azt malmaink veszik, 1 frt 80 krral olcsóbb, mint a jegyzett ár, mert ők nem fizetnek utána adót.

Itt van a fallaczia. Továbbá csinálják az üzletet azzal, hogy a malmok a búzát tömérdek mennyiségekben a magyar államvasútak jóvoltából szabad raktárakba hozzák be és ott annyi árút helyeznek el, a mennyit akarnak; nem fizetnek semmi vámot és azok az árúk ott maradnak. Pedig erre nincs törvényünk; az őrlési engedély megadható, de hogy ez a búza hónapokig szabadon a raktárakban heverhessen, az nem járja. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem, nem beszélgetni! *(Derültség a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Károlyi Sándor: Ezek a dolgok nem a t. miniszter urat érdeklik, hanem érdeklik mindenesetre a magyar embert; de nem lehet ezeket másutt elmondani így a maguk összeségében; és csak igy kapjuk meg azt a képet, a mely közgazdasági életünket illusztrálja. Nem úgy beszélek tehát, mintha a miniszter úrnak szemrehányást akarnék tenni, hanem inkább t. kollégájának teszek szemrehányást, a ki nincs jelen. T. kollégája, mikor államtitkár volt, megcsinálta az olasz borszerződést, és gyönyörűen. Micsoda értéke van a borszerződésnek?

Egyáltalában miért van nekünk szükségünk arra, hogy mi a magyar állam embereit oda küldjük a külügyminiszteriumba, hogy ott pertraktáljanak és megállapodjanak valamiben, és azután ilyenekkel jőjjenek vissza? *(Igaz! Úgy van! bal felől.)* Ezek oly dolgok, melyek indignálnak, ezek oly dolgok, melyek hallatlanok. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hiszen önök vannak hivatva bennünket védeni!

Már most legyen szabad direkte a t. miniszter úrhoz intéznem szavaimat. Méltóztatott egy ankétet tartani nem régen a franczia borok behozatala kérdésében. Sajnálom, hogy nem lehettem ezen az ankéten jelen, mert beteg voltam. Azt hiszem, ez a borkerdés oly valami, mely megint nagyon enyhén kezeltetik. Mert hiszen az a baj, hogy valahányszor osztrák érdekről van szó, akkor itt nálunk rettenetes enyheséget tapasztalunk. *(Úgy van! balfelől.)*

Franczia ország szintén bort akar ide behozni, még pedig oly jó feltételek alatt, mint Olaszország, és azzal fenyegetődzik, hogy ha mi konczessziót nem adund neki a behozatal tekintetében, nem engedi be Franczia országba az osztrák indusztriális czikkeket és a magyar dongát. Már most nézzük, érdemes-e Franczia országnak ilyen konczessziót adni? Mennyi az a magyar donga, a mi Franczia országba megy? Megvallom, a donga-anyag tartalékának már végére jutottunk, úgy hogy 10 év múlva már magunk sem tudunk dongát előállítani. A magyar államnak vannak szerződései, a melyeknél fogva 1,200.000—1,500.000 forintnyi értékben szlavoniai határőrvidéki erdőségek adattak el Franczia országba. Ezt nem lehet tagadni, hanem a végén ezek mulandó dolgok, és a magyar államnak egy speczális kérdése, a miért egész bortermelésünket reszkirozni nem tartanám helyesnek. *(Úgy van! balfelől)* Azt hiszem, hogy donga dolgában Franczia ország reánk van utalva, mert a világon nincsen olyan jó donga, mint a szlavoniai. Lehet, hogy maholnap Amerikában is fognak dongát csinálni, de nem olyan jót, és drágábban fogják eladni; ámde a franczia uraknak is lesz annyi belátásuk, hogy nem azt a kevésbbé jó és amerikai dongát fogják venni, hanem a mi magyar dongánkat fogják kivinni. Már most, hogy mi azért adjunk a franczia bornak nagy védelmet, hogy ezzel a bécsi indusztriális czikkeknek Franczia országba kivitelét támogassuk, ezt nem tudom megérteni, de ezzel végre is kevésbé törődöm; de a mivel igenis törődöm, ez az, hogy nekünk a bortermelést kell támogatnunk, hogy regeneráljuk elpusztúlt szőlőinket, hogy betültessük azt a 250.000 holdnyi területet, a melyet a filloxera elpusztított. Én azt nagyon rossz taktikának tekintem, hogy minden áron konczessziókat teszünk a bécsi ipar kedvéért, és elnevezzük azt magyar dongának. *(Tetszés és helyeslés balfelől.)* A lényege már most a kérdésnek az, hogy a vasúti tarifával segít-

Digitized by Google

sünk magunkon. Ha mi a vámokat nem tudtuk megcsinálni a magunk számára úgy, a hogy kivánatos lett volna, a vasúti tarifákkal kell tehát e vámokat pótolnunk, és meg kell védenünk magunkat az import ellen, más irányban pedig czélszerű tarifákkal könnyítenünk kell a mozgást; mert a mi mostani zónatarifánk egy kissé vakon állítja oda a tételt, és ezeket, a speciális eseteket, a melyekben bizonyos tárgyakat bizonyos vidékekről bizonyos helyre, mezőgazdaságunk érdekében nagyon olcsón kell szállítani, nem vesszi eléggé figyelembe. Van azután nekünk bizonyos transzverzális tarifánk is, például a lengyel fát illetőleg, mely országunkon keresztül vitetik. Ezek oly dolgok, melyek eléggé mutatják, mit kellene itt tenni a magyar földmívelés érdekében, különösen a trágyára, a szénára nézve, de ezt kellő mértékben érvényesítve nem látom. Egyáltalában abban a hiszemben vagyok, hogy nálunk a tarifának fluktuálni kell, épen úgy a mint fluktuálnak az árak, fluktuálni kell a vasúti tarifának legalább bizonyos terményekre nézve, a melyek egy bizonyos presszió alatt állanak, egyik és másik évben. Ha egyik évben leszállíttatik a tarifa bizonyes terményekre nézve, akkor, ha a jövőben az a czikk lendületet nyer, megint magasabb tarifát lehetne szabni, és akkor 10 évi átlagban a tarifa megtalálná a kiegyenlítését. Ez a fluktuácziója a tarifának az, a melyet már régen óhajtottam volna, és a melyet most újra felhozok, mert némely czikkek forgalmát az által lehet előmozdítani, nem külföldi, hanem a belföldi szállításban; ezt mégis érdemes lesz tekintetbe venni.

Egyik t. szélső baloldali képviselő úr, nem emlékezem, hogy melyik, úgy állította oda a közös vámterületet, mint a mely mellett nekünk földmívelést, gazdaságot űzni egyáltalában nem lehet. Én ezt tagadásba veszem; mert szerintem a közös vámterület egy szükséges dolog épen a magyar földmívelés szempontjából is. Ez soha oly fényesen nem bizonyult be, mint most; midőn a közös vámterület nélkül nem tudnánk még ilyen árakat sem elérni, hanem teljes mértékben ki volnák szolgáltatva a külföld önkényének. Én tehát a magam részéről a közös vámterületet teljes mértékben kívánom és óhajtom fentartani. Elismerem, hogy a közös vámterület mellett is lehet oly hibákat elkövetni a mi érdekeinkkel szemben, a melyek nagyon döntők. Például, ha mi olyan vasúti politikát csinálunk, a mely mereven a mi határainkig, és azon túl nem terjed, és azon túl befolyást nem tudunk kivívni arra, hogy olcsóbban jussunk Svájczba, Tirolba, Stájerhonba, vagy Csehországba. Ha azonkívül az osztrák pályákkal nem tudunk úgy kiegyezni, hogy ők Ausztrián keresztül más ország terményét ne juttassák olcsóbban rendeltetést helyére, mint a mienket; mert van egy viszonossági tarifa-tétel, a mely a mi tarifánknál sokkal kedvezőbb azokra az anyagokra; ez egy viszonosságon alapszik. Ez egy örökös do ut des, legalább úgy képzelem magamnak, hogy annak kell lennie. *(Egy hang a szélső baloldalról: Megcsalnak!)* Megcsalni, azt hiszem, nem fognak, mert nem csalásról van szó, hanem követelni kell egész erélylyel ott, a hol méltányosan követelhetünk, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* és azután az ő követeléseiket is elégítsük ki az olyan dolgokban, a hol nekik konczessziót adhatunk. Ha nem így teszünk, akkor egyáltalán kár a közös vámterületet fentartani. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Egy hang: Kár is fentartani.)* Pedig én nem azt tartom, hogy kár volna, sőt ellenkezőleg, haszonnal jár.

Multkor a »Dunagőzhajózási társaság«-gal szemben felállított vállalatnál is bebizonyult, miként csinálja a kormány a magyar forgalmi politikát. Tudjuk, hogy Baross azt mondta: A »Dunagőzhajózási társaság« roppant rosszúl szolgál bennünket, s ezért versenyvállalatról kell gondoskodnunk. Én is ezt gondoltam, és ezelőtt tíz évvel ki is fejtettem a gazdakörben. Régebben nem csinálhatták meg e versenytársaságot, mert nem volt pénz; utóbb pedig olyan okok miatt, a melyeket senki sem tudott, de mindenki sejtett. *(Derültség balfelől.)* Most végre csinálnak egy társaságot, s mindenki azt hiszi, hogy valahára kontrát mondunk a »Dunagőzhajózási társaság«-nak, s régi követeléseink ki lesznek elégítve. Pedig nem elégítenek ki semmit. Nagyon kis társaságot csinálunk, az is kartellben lesz a »Dunagőzhajózási társaság«-gal, a vasúti tarifát is felemelik, úgy, hogy a szállítás még drágább lesz, mindenről gondoskodtak, csak arról nem, hogy a belföldi búzát megvédjék a román árúval szemben! Csináltak egy komédiát, a mely belekerül egy pár millionkba; a fáczitja pedig az lesz, hogy szimuláljuk, hogy van egy kitünő forgalmi vállalatunk, pedig az egy össze-vissza kartellirozott semmiség. *(Zajos helyeslés balfelől.)*

Igy csinálják önök a közgazdasági politikát: örökké szemfényvesztéssel. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Mindig konczessziók járják főkép a budapesti börzével szemben, de a magyar agrár-érdekeket mindig lábbal tapossák. *(Úgy van! balfelől.)*

Ezt akartam elmondani, s bocsánatot kérek, ha nagyon hosszú ideig fárasztottam a t. ház figyelmét. *(Zajos helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Rosenberg Gyula képviselő úr félremagyarázott szavai értelmének helyreigazítása végett kíván szólani.

Rosenberg Gyula: Szavaim helyes értel-

Digitized by Google

mének helyreigazítása czéljából kérem a t. ház figyelmét pár perczre. Az előttem szólt nemes gróf képviselő úr hivatkozott arra, hogy én tegnap a határidő-üzletről szólva, azt mondottam, hogy a határidő-üzletet immorális s rossz dolognak tartom, s hogy ő ebben teljesen osztozik. Csak azt az egyet engedje megjegyeznem, hogy én ezt azzal a korlátozással mondtam, ha tudniillik a határidő-üzlet legitim és reális üzleti háttérrel nem bir. Én az igen t. képviselő úr felszólalásából nem vettem ki, hogy ugyanezt a korlátozást megteszi-e? *(Felkiáltások a baloldalon: De igen!)*

Gr. Károlyi Sándor: Én is úgy gondoltam, a hogy a képviselő úr mondja!

Rosenberg Gyula: Akkor felesleges szavaim értelmét helyreigazítanom.

Molnár Antal jegyző: Tisza István! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Öt perczet kérünk!)*

Elnök: Csendet kérek! *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Ugron Zoltán: Öt perczet kérünk!

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Ugron Zoltán: Öt perczet kérünk! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Ugron Zoltán: Én végig hallgattam és most is végig akarom hallgatni. *(Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni, és a szónokot meghallgatni! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Tisza István: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy az előttem szóló t. képviselőtársam előadásának minden részével oly behatóan nem foglalkozhatom, mint a hogy szerettem volna, de nem kívánom a t. ház szives türelmét túlságos hosszú próbára tenni, úgy is félek, hogy előadásom némi időt fog igénybe venni. Ennek folytán egy néhány pontra szorítkozom, fenntartva magamnak azt is, hogy t. képviselőtársam beszédének oly részeivel, melyek az általam később elmondandók keretébe beillenek, az illető helyen foglalkozhassam.

T. képviselőtársam megemlékezik az agrárbank tervéről. Mindenekelőtt abban adok neki igazat, hogy úgy neki, mint nekem, kik a dolgok részleteivel ismerősek nem vagyunk, igen bajos ma már kritikát gyakorolnunk. Legyen szabad csak egészen általános természetű észrevételével foglalkozni. T. képviselőtársam azt mondja, hogy kár e tekintetben a külföldi pénzcsoportokkal tárgyalni, hiszen a budapesti pénzintézetek képesek volnának egy ilyen vállalatot létesíteni. Én nem tudom ugyan, de úgy vagyok informálva, hogy a dolog létesítése budapesti pénzintézet közreműködésével is történik. Hogy pedig a budapesti pénzintézetek hasonló vállalatok létesítése alkalmával a külföldi pénz támogatását igénybe veszik, az egyenesen nem csak szükséges, de az ország érdekében fekvő dolog, mert hiszen a budapesti pénzintézetek egyik legfontosabb közgazdasági funkcziója épen az, hogy azokat a csatornákat képezzék, melyeken a külföldi tőke az országba bejön, és itt megtermékenyítőleg érvényesül. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Azt hiszem, sokkal szegényebbek vagyunk tőkében, semhogy a magyar gazdaközönség hiteligényeit saját erőinkből kellően dotálni és ellátni képesek volnánk. Egy vagy más formában a külföldi tőke az, melyre e tekintetben hivatás és funkczió vár. *(Úgy van! a jobboldalon.)*

A másik, a mit erre vonatkozólag legyen szabad megjegyeznem, az, hogy t. képviselőtársam kifogásolja a bank vagy részvénytársulati alakot, és azt mondja, hogy azt szövetkezeti vagy — mint ő magát kifejezte — a földhitelintézet formájához hasonló, tehát kölcsönösségi alapon kellett volna létesíteni. Mindkettőnek lehetnek előnyei s hátrányai, t. ház, egy dolog azonban igénytelen nézetem szerint kétségtelen: hogy, ha ezen szövetkezeti hitelügy megoldását egy központi legfelsőbb szövetkezetre ruházzuk, akkor azon tény előtt fogunk állani, hogy ezen szövetkezet az első években, sőt azt merném mondani: az első évtizedekben, csak igen korlátolt mértékben fog hitelképesnek bizonyúlni, *(Úgy van! jobb felől.)* s évekre vagy évtizedekre lesz szükség, míg úgy megnyeri a pénzpiacz bizalmát, hogy megfelelő módon képes lesz idegen pénzek fölött rendelkezni. Arra, hogy a gazdaközönségnek most mindjárt egy jelentékeny tőkét bocsáthassunk rendelkezésére, mindenesetre egy oly közgazdasági vállalatra van szükségünk, a mely részint saját maga jelentékeny tőkével rendelkezik, és így saját tőkéjét is befektetheti, de másfelől saját tőkéje alapján idegen tőkét is nagy arányokban vehet igénybe. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mi magát a tervet illeti, annak részleteivel foglalkozni nem kívánok azon egyszerű oknál fogva, mert nem ismerjük a részleteket; azok lehetnek jók, vagy kevésbé jók.

Polónyi Géza: Pedig ez volna az érdekes! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Tisza István: T. képviselőtársam megemlékezett arról, hogy a mezőgazdaság milyen súlyos adókkal van terhelve, míg a tőkét, mint gúnyosan megjegyezte, »noli me tangere«-nek tekintjük, azt érinteni nem szabad, azt megadóztatni nem kell. Engedjen meg a t. képviselőtársam, épen ebben az országban kivéve az adómentes czímletekből eredő jövedelmet, épen az ingó tőkéből eredő jövedelmi ágakra sokkal nagyobb adószázalék van kiróva, mint bárhol

Digitized by Google

másutt a világon. Ha ez azonban kellőleg végrehajthatónak nem bizonyúl — hiszen ez mindenütt így van a világon — ezért sem a kormányt, sem a hatóságokat felelőssé tenni nem lehet. Mert az ingó tőkéből eredő jövedelem könnyebben kivonhatja magát az adóztatás alól. Ez a dolog természetében fekszik. De fekszik továbbá társadalmunk felfogásában is, mert még sokaknál él az a régi felfogás, a midőn még az állam és a nemzet mint ellenség állt egymással szemben, és e tekintetben sokkal kevesebb skrupulust csinálnak maguknak akárhányan, mint bármely más művelt nemzet társadalma. Ebből azonban a kormány ellen vádat kovácsolni, hogy a gazdák rovására a tőkét előnyben kívánja részesíteni, nem lehet.

Polónyi Géza: Az állampapirok adómentessége elég.

Tisza István: A czímletek adómentességét méltóztatik érteni? Nem tudom, hogy agrárszempontból kívánja-e valaki, hogy a záloglevelek adómentessége eltöröltessék.

T. képviselőtársam foglalkozott még a határidő-üzlettel is. Legyen szabad itt egy sajátságos tévedését rektifikálnom. T. képviselőtársam abból indúl ki, hogy mit csinál az a spekuláns, a ki á la hausse spekulál, és midőn előnyét realizálta, kimegy az üzletből és ebből levonja azt a konzekvenciát, hogy hiába van az a á la hausse spekuláczió, az mindig csak csekély áremelkedést fog előidézni, a mi a fedezeti vásárlások által megint lerontatik.

T. képviselőtársam, ép így áll a dolog megfordítva is, mert akkor is mondhatom, hogy ugyanez áll elő akkor is, ha valaki á la hausse spekulál. Mert ha az eladás által tudott magának bizonyos hasznot az árverés által biztosítani, épúgy fedezi magát, és ép úgy kimegy az üzletből, és a fedezeti vásárlások által emelkedés fog előállani. *(Helyeslés jobbfelől.)* A dolog veleje, t. ház, nem ebben fekszik, hanem abban, hogy a spekuláczió, a határidő-üzlet lehetővé teszi a különböző konjukturák egazilását az által, hogy a mai viszonyokkal szemben érvényesülhet az a felfogás is, melylyel a kereskedelmi körök a jövő helyzetet megitélik: lehetségessé válik egyfelől, hogy bő termés pillanatában ne szálljanak le az árak annyira, a mennyire leszállnának különben, mert eszkomptálja a tőzsde azt, hogy hónapok múlva, vagy egy év múlva lényegesen magasabb árak lesznek; ellenkezőleg, másfelől kétségtelen az is, hogy rossz termés pillanatában, vagy pillanatnyi szükség esetében nem fog az áremelkedés oly nagy mértékű lenni, mintha a jövő kombinácziók ebben szerepet nem játszanak. Ez azonban nem is áll a gazda érdekében. A gazdának nem az az érdeke, hogy egyszer 15 forintos búzája legyen, más évben pedig két-három forintos búzája, hanem, hogy lehetőleg konstans, állandó faktorokkal dolgozzék, lehetőleg biztos alapra helyezhesse számításait. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Igy állván a dolog, mindenesetre előnyös lenne a magyar gazdára nézve e körülmény akkor, ha a spekuláczió tökéletes volna, ha a spekuláló körök a helyzetet minden esetben helyesen ítélnék meg, és nem csalódnának. Azonban, emberekről lévén szó, igen természetes, hogy sokszor helytelenül fogják megítélni a helyzetet, csalódásba fognak esni, tehát nem a valóságos viszonyoknak megfelelő árakat fognak a gazdára nézve is előidézni. Ez pedig ismét lehet káros, és lehet előnyös a gazdára nézve. Káros akkor, ha a csalódás »a la baisse« irányban, előnyös pedig akkor, ha »a la hausse« irányban történik. S hogy ez mily jelentékeny előnyöket nyújthat a gazdáknak, arra nézve legyen szabad a két évvel ezelőtt fenforgott helyzetre figyelmeztetnem, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* midőn tisztán a spekuláczió 11½ majdnem 12 forintig hajtotta fel a búzaárakat, holott ennek pillanatnyilag sem volt indoka a külföldi tényleges üzletárakban. Ez azon a spekuláczión alapúlt, hogy külföldön az árak fel fognak menni, a mi nem bizonyúlt valónak. A belföldi spekuláczió óriási összegeket vesztett e csalódás folytán, a magyar gazda pedig abban a helyzetben volt, hogy három hónapon keresztül 11 és ½ forintért adhatta el a búzáját, holott a normális búzaárak azon évben 9—9½ forintot tettek.

Azokra, a miket t. képviselőtársam az őrlési engedélyről és a nemzetközi szerződésekről mondott, leszek bátor beszédem folyamán visszatérni. Most engedje meg a t. ház, hogy mindenekelőtt azon jelszónak, a mely, hogy úgy fejezzem ki magamat, dominálja a mai vitát: a gazdasági válság jelszavának a valódi értékét iparkodjam tisztába hozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én, mint gazda, utolsó leszek, a ki tagadni fogom, hogy azon nagyfokú ár-depresszió, mely beállott, és melyhez az idén egy igen súlyos körülmény, az ország igen jelentékeny részének rossz termése, különösen takarmányban, és tavaszi vetésekben járúlt hozzá, oly súlyos helyzetet teremtett a gazda számára, mely a törvényhozás részéről is a legkomolyabb figyelembevételre tarthat számot. De legyen szabad mégis azt kérdeznem: nevezhető-e ezen állapot gazdasági válságnak oly értelemben, és oly kiterjedésben, mint azt a nyugateurópai államokban látjuk? És hogy ebből a szempontból tisztába jőjjünk a tényekkel, legyen szabad arra kérnem bárkit is, hasonlítsa össze a föld árát és haszonbéreit most, és ezelőtt öt-tíz, és mondjuk tizenöt évvel, s azt fogja találni, hogy, országos átlagban beszélve, nemcsak a föld ára, de a haszon-

Digitized by Google

bérek is minden egyes öt évi időszakban határozottan emelkedő tendenczíát mutatnak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha így áll a dolog, t. ház, akkor csakugyan nem mondhatjuk azt, a mit t. képviselőtársaim itt e házban is oly gyakran emlegetnek, hogy a magyar gazda megélni nem képes; hogy a magyar földbirtok ma már nem jövedelmez; hogy a kormány egyoldalú merkantil eljárása folytán a magyar gazda a tönk szélére jutott. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Igenis vannak bajok, s azokkal komolyan foglalkoznunk is kell; de azt tagadásba nem vonhatjuk, hogy azért nagyban és egészben Magyarországon nemcsak az ipar de a mezőgazdaság is emelkedő, a jólét felé menő tendenczíát mutat. *(Ellenmondások a bal- és szélső baloldalon. Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

És minek tulajdoníthatjuk ezt, t. ház? Első sorban tulajdoníthatjuk annak, hogy az árak esése összeesett a rohamos haladással a gazdasági technika, a gazdálkodás terén az egész országban; oly rohamos haladással, mely a mai árak mellett is abba a helyzetbe juttatja a magyar gazdát, hogy többet vehessen ki nemcsak terményben, de pénzben is földjéből, mint húsz évvel ezelőtti magas piaczi árak mellett. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Ez pedig első sorban, t. ház, a magyar gazdaközönség érdeme, de — úgy gondolom — bizonyos pontig érdeme a kormányzatnak és a kormány politikájának is. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás balfelől.)*

Nem akarok ezzel a kormány azon ténykedéseire utalni, melyek szorosan a földmívelési tárcza keretébe tartoznak. Hiszen a ház t. tagjai közül számosan behatóan és részletesen foglalkoztak e kérdésekkel, s bizonyára senki sem fogja a t. ellenzék részéről sem kétségbe vonni, hogy a földmívelési kormányzat keretében például az állattenyésztés terén igen-igen sok történt a magyar gazda érdekében. De legyen szabad arra is utalnom, hogy a kormány nemcsak e tárcza keretében van hivatva a magyar gazda érdekében dolgozni; sőt talán a legfontosabb, a legéletbevágóbb kérdések a magyar mezőgazdára nézve is e tárcza keretében nyernek megoldást, *(Igaz! jobbfelől. Felkiáltások: A kereskedelminél!)* s hogy a kormány összes tevékenysége nagyban és egészben véve közviszonyainkat minden tekintetben oly irányban módosította, a mely a magyar gazdára nézve is előnyös lehet.

A részletekbe nem kívánok belemenni, de legyen szabad *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* röviden egyes dolgokra utalnom. Senkisem fogja tagadásba venni azt a roppant anyagi előnyt, a melyet gazdaközönségünknek az államvasúti politika, a magánvasútak államosítása, az államvasúti hálózat teljes kiépítése, és az olcsó tariffák életbeléptetése nyujt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Nem hiszem, hogy a sok panasz daczára, a mely ma is felhangzik, bárki kétségbe vonhassa, hogy a hitelviszonyok is az utolsó tizenöt évben igen jelentékenyen javúltak, hogy a hitelre szorúló gazda ma sokkal alacsonyabb kamatláb mellett jut kölcsönzpénzhez, mint ezelőtt tizenöt esztendővel. Lehet mondani, hogy ez még nem elég, hogy tovább is mehetünk, hogy iparkodnunk kell még olcsóbb pénzt biztosítani a gazdának; de a máris elért eredményeket sem letagadni, sem kicsinyleni nem nem szabad. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

De, t. ház, a vám- és adópolitika terén is nagyon sok történt a gazda érdekében. Beszédem későbbi folyamán leszek bátor visszatérni a közös vámterület és a kereskedelmi szerződések kérdésére és iparkodni fogok bebizonyítani azt, hogy itt nincs úgy elhanyagolva a magyar gazda érdeke, a mint azt pl. az előttem szólt t. képviselő úr mondotta. Most vegyük fogyasztási adóinkat. *(Halljuk! Halljuk!)* Hisz ezelőtt 10—15 esztendővel fogyasztási adóink képe az volt, hogy azok a sörnél és a czukornál jóformán lehetetlenné tették a magyar ipar kifejlődését, a magyar szeszipart pedig a lehető legválságosabb helyzetbe sodorták. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* És az utolsó évtized fogyasztási adópolitikájának gyümölcseként konstatálhatjuk ma, hogy czukoriparunk és söriparunk, de kivált a czukoripar örvendetesen s nagy arányokban fejlődik; konstatálhatjuk, hogy szeszíparunk, ha nem is juthatott ismét virágzó helyzetbe, de legalább, igazán mondhatnám, a tönk szélén megállíttatott és lehetővé vált az, hogy tovább menő intézkedések által a szeszipar újból való felvirágzását biztosítottuk. *(Helyeslés jobbfelől.)* De, t. ház, nem élvezi-e a magyar gazda annak előnyét is, hogy az ország egész képe sok tekintetben megváltozott, hogy városaink fejlődnek, gyáraink szaporodnak, hogy a fogyasztó közönségnek különösen azon része, mely húst, tejet s ily qualifikáltabb gazdasági czikkeket nagyobb mértékben fogyaszt, évről-évre szaporodik? Hiszen vegyük csak azt a kiterjedést, melyet a tejgazdaságok e körülményeknél fogva nyertek hogy semmi egyébről ne beszéljek. Azt hiszem, az országnak az az általános felvirágzása, mely a kormány sokat hánytorgatott ipari s merkantil politikájának is gyümölcse, az államnak az ipari állam felé való haladása talán senkire sem fontosabb és örvendetesebb, mint épen a magyar gazdára nézve. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

T. képviselőtársaim a túloldalról különösen két irányban intézik támadásaikat.

Digitized by Google

Az egyik vonatkozik a malomiparra. S itt méltóztassék megengedni, ha talán unalmas leszek is, hogy iparkodjam a dolognak lehetőleg valódi és hű képét tárni fel.

Az első és kardinális kérdés az, hogy a monarchiának, vagyis — mert itt természetesen a közös vámterület viszonyai irányadók, — a közös vámterületnek búzában beviteli, vagy kiviteli többlete van-e, hogy a vámterület többet termel-e, mint a menynyire magának szüksége van. Mert nagyon természetesen, a szerint, a mint oly feleslege fog mutatkozni búzában, mely csak a malmok által feldolgozva mehet ki a külföldi piaczra, vagy sem, a szerint kell itéletet mondanunk a malmok közgazdasági fontossága tekintetében.

Iványka Oszkár t. képviselő úr tegnap igen részletes felolvasásokat tartott nekünk itt egy brosürből, melyet talán többen ismerünk, *(Derültség jobbfelől.)* és több ízben kifejezte azt, hogy ezen adatok hitelesek, és szeretné látni azt az embert, a ki ezen adatokat megczáfolja. *(Halljuk! Halljuk!)* Igaza van a t. képviselő úrnak, az adatok hitelesek, de tendencziózusan vannak csoportosítva; azt pedig nagyon jól tudjuk, hogy nemcsak a papiros, de a számok is türelmesek, és való számokkal lehet oly arithmetikai játékot elkövetni, mely valósággal fejtetőre állítja az igazságot.

A csoportosítást illetőleg első tévedése annak a brosürnek és t. képviselőtársamnak, — a ki itt a brosür szócsövétől szegődött, — hogy a kivitelnél a lisztmennyiséget egyszerűen hozzáadja a búzamennyiséghez, holott mindenütt a világon, hol lisztet búzával akarunk összehasonlítani, nem magát a lisztmennyiséget, de azon búzamennyiséget kell venni, mely azon lisztmennyiség előállításához szükséges, vagyis — kerek számokban beszélve — 70 százalék lévén a lisztnyeredék a búzában — 30 százalékot a mennyiséghez hozzá kell adni. Már ez maga lényegesen megváltoztatja a kérdést; mert ha a lisztmennyiséget búzára redukálva számítom ki, akkor azt fogom találni, hogy a kiviteli többlet a rendes forgalomban — tehát levonva a kikészítési eljárás forgalmát a mit külön szándékozom kimutatni, — 1891-ben 2,870.000, 1892-ben 1,269.000, 1893-ban 1,153.000, és az 1894. év első három negyedében 572.000 métermázsa, együtt tehát a $3^3/_4$ évben 5,864.000 métermázsa, vagyis átlagban beszélve mintegy másfél millió métermázsa évenkint.

Igaz, t. ház, hogy ezzel szemben a kikészítési eljárási forgalomban bizonyos hiány mutatkozik. Ezen hiány, illetőleg bohozatali többlet 1891-ben 413.000, 1892-ben 437.000, 1893-ban 478.000, az 1894. év első $^3/_4$-ében 824.000 métermázsa. Igaz tehát, hogy ha a kikészítési eljárási forgalmat is figyelembe veszszük, akkor az 5,800.000 métermázsa többletből 2,400.000 métermázsát levonásba kellene hozni. Itt azonban igénytelen nézetem szerint, egy újabb tévedés van, t. ház, mert a kikészítési eljárás természeténél fogva, miután ott bizonyos hosszabb idő szükséges a kikészítési eljárás teljesítésére, a kivitel ideje nem esik össze a beviteli idejével, hanem a folyó évi bevitelt a jövő évi kivitel adataival kell összehasonlítani.

Ez nem volna lényeges azon esetben, ha a kikészítési eljárási forgalom konstant maradna, mert akkor egyik év a másikat kiegyenlítené; a jelen helyzetben azonban, a hol a kikészítési eljárás rohamosan fejlődött, mindenesetre ferde dolog. Ha tehát ezt rektifikálom, és összehasonlítom az 1891. év adatait a 1892. év adataival és így tovább, akkor azt találom, hogy a bevitel kikészítési czélra 1891-ben 986.000 métermázsa, a kivitel 1892-ben 960,000 métermázsa, tehát a beviteli többlet 26.000 métermázsa; 1892. és 1893. évet összehasonlítva, a beviteli többlet 17.000 métermázsa; ezen két irányban tehát majdnem hajszálnyira egyezik a két szám.

Másként áll a dolog 1893-ban; az ekkori 2,158.000 métermázsa bevitellel 1,018.000 métermázsa kivitel áll szemben a folyó év kilencz első havában. Ezt, t. ház, magam is aggályos jelenségnek tartom, oly jelenségnek, mely mutat arra, hogy a malmoknak a kikészítési eljárás ürügye alatt tulságosan messze menő kedvezmények adattak, és a hitelek oly arányokat értek el, hogy nem voltak képesek a megfelelő lisztmennyiséget exportálni, úgy, hogy kétségkivül most a legutolsó időszakban állott be oly állapot, melyen részben a kormány máris segitett, midőn megszorította az eljárást, melyen azonban még segíteni kell.

Van még, t. ház, egy harmadik tényező. Legyen szabad utalnom arra, a mire Rosenberg Gyula t. képviselőtársam itt hivatkozott, tudniillik a készletekre. Ez különösen fontos az utolsó két esztendőben, mert hiszen tudjuk azt, hogy az 1891—92. campagne alatt a készletek a világ piaczain és nálunk is jóformán kimerültek. 1892. junius 30-án oly csekély mennyiségü készlet volt az országban, mint régen nem, és tudjuk azt is, fájdalom, statisztikánk rá nincs, adatokkal és számszerüleg nem igazolható, de tudhatjuk, hogy 1893—94. évben is a készletek tetemes szaporodást mutatnak.

Mindenki, ki a gabonaüzlettel némileg foglalkozik, e tekintetben határozottan ezt az impressziót nyerte. Itt egy x-el állunk szembe, de ha ezt az x-et hozzávesszük azon pozitiv számokhoz, melyeket felsoroltam, kétségkivül konstatálhatjuk azt, hogy a vámterületnek még mindig elég jelentékeny, egy-két métermázsa közt ingadozó búzafeleslege van, melytől meg

Digitized by Google

kell szabadúlnia. Már most, t. ház, kétségtelen az, hogyha egy gazdasági terűletnek valamely czikkből feleslege van, akkor a czikk árát az fogja dominálni, és megállapítani, hogy minő feltételek mellett képes ezen feleslegtől megszabadúlni. Nem fog külön képződni egy rosszabb ár a feleslegre, egy jobb a többire, hanem a legolcsóbb fogja dominálni az egészet. Tehát a magyar búzaárak is egyenesen attól kell, hogy függjenek, milyen körűlmények közt, és mily feltételek mellett tud a külföldi piaczon fellépni és elhelyezkedni.

T. ház! Ebből a kérdésből kifolyólag látjuk felállíttatni az úgynevezett paritási számításokat. Megvallom, magam is csak azok közé tartozom, kik azt hiszik, hogy a paritási számításokat cum grano salis kell alkalmazni. Nagyon természetes dolog, hogy ebben sok mindenféle adat kellő kifejezésre nem talál. De ha azt látjuk, hogy a paritási számítások ma körűlbelűl két és fél forint marge-ot hoznak létre a magyar buza előnyére, hogy tehát körűlbelűl két és fél forinttal drágább a magyar búza idebenn, mint a milyennek lennie kell a paritási számítások szerint, hogyha más alakban, mint búza alakjában ki nem vitethetik, akkor kénytelenek vagyunk elismerni azt, hogy igen jelentékeny gazdasági funkcziót teljesítenek azt exportra dolgozó nagy malmok akkor, midőn a magyar búzát lisztté feldolgozzák, és a legkitünőbb magyar búzából készűlt legkitünőbb liszt alakjában viszik ki a felesleg legnagyobb részét, és azért kevesebb szállítási költség mellett a kivételes minőségnél fogva az általánosnál magasabb árt érnek el. Ez teszi lehetővé azt, hogy a magyar gazda lényegesen jobb árt kap búzájáért, mintha felesleg búzáját búza alakjában kellenne a világpiaczon elhelyeznie. Ebből kiindúlva, határozott meggyőződésem az, hogy a kiviteli malmok a magyar gazda természetes szövetséges társai. Fontos kerekét képezik a magyar mezőgazdaság gépezetének és saját érdekeinken ütnénk csorbát, ha e kereket szétzúznók. De ebből folyik igénytelen nézetem szerint, t. ház, az is, hogy a malmokkal szemben a súlyos helyzetben lévő magyar gazdától csak azokat az áldozatokat lehet követelni, a melyek okvetlenűl szükségesek a malmok fennállásának biztosítására; de ezen túl a mai viszonyok között semmi követeléssel a magyar gazda elé lépni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Megvallom, t. ház, azok az adatok, melyek rendelkezésünkre állanak, abban a tekintetben, hogy az úgynevezett kikészítési eljárás mily terjedelemben képez életszükségletet a malmokra nézve, felvilágosítást nem nyújtanak. Bocsássanak meg nekem azon t. érdekkörök, melyek e tekintetben a közönség elé számokkal, véleményekkel lépnek, de valamennyinek írott, és itt kifejtett nézetei oly határozott pártfelfogás szinezetével birnak, hogy sok tekintetben nem kimutatnak, hanem eltakarnak minden igazságot, úgy, hogy azokból a helyzetnek tiszta képét meríteni nem lehet.

Igénytelen nézetem szerint a t. kormánynak hivatása, hogy e tekintetben a legbehatóbb puhatolózások alapján a tényállást konstatálja. A malmokat mindazon kedvezmény birtokában meghagyni, a melyekre azoknak fennállásuk szempontjából múlhatatlanúl szükségük van, de azontúl semmi további áldozatot a malmok kedvéért hozni nem szabad. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

Ezek után, t. ház, legyen szabad a közös vámterűlet kérdésére áttérnem. *(Halljuk! Halljuk!)* Igen röviden tehetem azt, miután nemcsak azon t. barátaim, a kik e párt soraiból szólaltak fel, de nagy örömömre előttem szólott t. képviselőtársam is azon meggyőződésének adott kifejezést, a melyet magam is, úgy is mint magyar gazda magaménak ismerek, úgy, hogy konstatálhatjuk, miszerint a külön vámterűlet hívei első sorban a közjogi ellenzék t. tagjai közt találhatók fel. Nem tudom, t. ház, mennyiben játszik ebbe bele igen t. képviselőtársaimnak közjogi felfogása általában, de legyen szabad konstatálnom azt, hogy ez a kérdés valóban egyáltalán nem közjogi természetű. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nagyon szívesen felveszem a t. képviselő urak közjogi felfogásával szemben is a keztyűt, hol annak helye van; a mint ők, úgy én is nagyon szívesen vállalkozom meggyőződésem helyességének igazolására és a csata megküzdésére, de ezen kérdésnél ilyen közjogi csatára semmiféle alapos szükség nincsen, mert hiszen jogi szempontból tekintve, nincsen köztünk eltérés. Azt senki soha kétségbe nem vonta, hogy Magyarországnak teljesen jogában áll a külön vámterűletet felállítani. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* A közös vámterűletet senkisem tekinti másnak, mint egy időre kötött nemzetközi megállapodásnak, mely túlmegy egy vámszerződés keretén az által, hogy messzebb menő intézkedéseket tartalmaz, jogi természeténél fogva azonban nem egyéb, mint bármely más vámszerződés. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)*

A kérdés tisztán a közgazdasági czélszerűség szempontjából bírálandó el, s ezen szempontból legyen szabad utalnom arra, hogy közgazdaságilag a kérdés az utolsó évtizedek alatt tökéletesen megváltozott. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Nagyon jól meg tudom érteni azt, hogy azon időben, midőn a világpiaczon a nyers termények éles versenye még nem létezett, még nem volt Európában állam, mely agrikol érdekeit védendő, vámokat vetett volna a gazdasági

Digitized by Google

termékekre, nagyon értem — mondom — ha azon időben sokan azt mondták, hogy Magyarország áldozatokat hoz Ausztriának közgazdaságilag akkor, mikor közös vámterületet állít fel. Áldozatnak volt ez tekinthető úgy a védvámok, mint a szabad kereskedés szempontjából, *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* mert Magyarországra nézve nem haszon a közös vámterület; Magyarország époly vámmentesen adhatja el terményeit bárhol, mint Ausztriában, míg a magyar fogyasztó az osztrák ipar kedvéért fizeti meg az iparczikkek megdrágúlását, mely megdrágúlás az iparczikkekre vetett védvámok következménye.

De, t. ház, ez-e a helyzet ma? Méltóztassék tekintetbe venni ma a helyzetet. Mi lenne a magyar gazdából, ha összes mezőgazdasági terményeire nézve azt a kivételes helyzetet az osztrák fogyasztó közönségnél nem biztosíthatná magának, a mi a közös vámterületben rejlik? Ma e tekintetben valóban úgy áll a dolog, hogy a mennyire az osztrák iparosra életkérdés a magyar piacz biztosítása, épen annyira életkérdés a magyar termelőre nézve az osztrák fogyasztás biztosítása. *(Helyeslés jobbfelől.)* Lehet politikai szempontokból, lehet iparos védvámi szempontokból ma is agitálni a külön vámterület mellett Magyarországon, de engedjék meg, agrár-politikai szempontból, *(Derültség jobbfelől.)* ez aztán a legsajátosabb logika, a melylyel ezen, sajátos logikával igen gyakran találkozunk. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Azt a vádat sem fogadom el a közös vámterületen alapúló közgazdasági politika ellen, hogy a vámpolitika és a kereskedelmi szerződések politikája terén a magyar kormány az osztrák érdekeknek feláldozná a magyar érdekeket, mint t. képviselőtársam mondta, bennünket szemfényvesztéssel tartana. Azt hiszem, hogy a kereskedelmi szerződéseket nem egyenkint, egymástól elszakítva, de az összes kereskedelmi szerződéseket együttesen kell megitélni, ha azokról tiszta képet akarunk nyerni, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert kétségtelenül vannak gazdasági területek szomszédunkban, a melyekkel a sűrűbb összeköttetés az osztrák iparnak van előnyére, de vannak területek, a melyeknél a mi érdekünk kívánja a sűrűbb összeköttetést, és azt hiszem, hogy a helyes mérleget megállapítani, az igazságos mértéket megtartani csak akkor lehet, ha azon konczessziókat, a melyeket az osztrák iparnak teszünk, az egyik relaczióban összevetjük azon konczessziókkal, a melyeket Ausztria tesz a másikban, *(Helyeslés jobbfelől.)* Hogy konkréte beszéljek, a román és orosz szerződési viszony nem előnye, hanem hátránya a magyar mezőgazdának, de azt az áldozatot, a melyet itt a magyar gazda hoz aequiparálja az az előny, a mely a Németországgal létesített sűrűbb összeköttetésben rejlik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Méltóztassanak meggondolni, hogy a mai súlyos gazdasági helyzetnek talán egyik legvigasztalóbb momentuma, hogy a szarvasmarhák, értve a húsra elkészített marhákat, és a sertések árai még mindig tűrhető magaslaton állanak. Ezt minek köszönjük? A Németországgal újabban megkötött szerződésnek. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ne szakítsunk ki tehát egyes szerződéseket, egyes kérdéseket; azokból ép oly könnyen lehet itt vádat kovácsolni a magyar kormány ellen, mint Ausztriában az osztrák kormány ellen, *(Helyeslés jobbfelől.)* hanem nézzük az egész képét a helyzetnek, és így vonjuk le a konzequencziákat. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És itt legyen szabad a franczia szerződésre kiterjeszkednem. Bocsásson meg t. képviselőtársam, de azt hiszem, hogy ő alapjában téved, midőn azt hiszi, hogy a Franczia országgal való élénkebb összeköttetés elsősorban az osztrák iparnak áll érdekében. Nagyon örülnék, ha ez így volna, sokkal könnyebben lehetne e kérdésben a bátor embert játszani, de fájdalom, nem így van. Bizonyos korlátolt mennyiségű luxus-czikkek mennek Franczia országba, de ezek nemzetközi forgalmi szempontból jelentéktelenek. A mi pedig nem jelentéktelen, az a dongakivitel és a juhkivitel, és ha jutenyésztésünknek a kegyelemdöfést megadni nem akarjuk,...

Gr. Károlyi Sándor: Már megvan!

Ugron Zoltán: Juhkivitel nincs! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Tisza István: Hát kérem szépen, én úgy vagyok informálva — lehet, hogy csalódom — hogy most is, igaz, nagyon nyomott árak mellett néhány százezer darab juh megy ki évenkint, részint élő, részint levágott állapotban. Az is lehet, hogy még mindig sokkal több marad az országban, mint a mennyire szükség van. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Mielőtt befejezném beszédemet, t. ház, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* legyen szabad közéletünk még egy jelenségéről megemlékeznem. Ezelőtt mintegy tíz-tizenkét évvel hallottuk körülbelül azokat a magyar gazdákhoz intézett tanácsokat, melyeket most hallunk, és hallottuk a panaszokat, hogy a kormány a gazdák érdekeivel nem törődik, hallottuk a tanácsokat, hogy a magyar gazdák vegyék sorsukat a kezükbe, alapítsanak agrár-pártot, és jelenjenek meg saját gazdasági érdekeik mellett a politikai élet sorompói közt. Időközben megváltoztak azok a súlyos gazdasági viszonyok, a melyek közt ezen mozgalom megindúlt s az egész dolog meglehetősen elaludt. Ma ismét a sok tekintetben súlyos gazdasági helyzet megfelelő talajt

Digitized by Google

látszik nyújtani e mozgalom fölkéltésére, és újból megindúl a hajsza a magyar gazda felizgatására.

Én, t. ház, abban a meggyőződésben vagyok, hogy senki rosszabb szolgálatot nem tehet a magyar gazdáknak és az ország közérdekének, mint a ki a magyar gazdaközönséget a többi társadalmi, gazdasági osztályok ellen felizgatni, és azokat gazdasági jelszavak alatt politikai harczba vinni akarja. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Gr. Károlyi Sándor: Úgy van, de senki sem viszi harczba!

Tisza István: Nagy örömmel konstatálom, hogy t. képviselőtársam is igazat ad nekem, de akkor egyre kérem: hogy ne csak mint benevolens spektátor tekintse a dolgot, hanem használja fel befolyását, a melylyel a gazdaközönség közt bir, hogy e mozgalom lecsendesüljön. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Gr. Károlyi Sándor: Sőt inkább élénkűljön ez a mozgalom! *(Zaj.)*

Tisza István: Nagy örömmel veszem tudomásúl a t. képviselőtársam nyilatkozatát. *(Nyugtalanság balfelől.)*

Gr. Károlyi Sándor: Én nem mondtam, hogy el kell fojtani ezt a mozgalmat, hanem azt mondtam, hogy inkább élénkűljön ez a mozgalom! *(Zaj)*

Tisza István: Akkor nem értettem meg a t. képviselőtársamat, bocsánatot kérek, és konstatálom, hogy az ellenkezőt méltóztatott mondani s ennélfogva ellenkezőleg a legnagyobb sajnálattal konstatálom, hogy a t. képviselőtársamat abban a táborban látom, a mely tábornak törekvéseit annyira helytelennek és veszedelmesnek tartom.

Először is hogy áll a többi osztályokkal szemben a kérdés? A mostani tárgyalás folyamán vita kérdését képezte már az is, hogy van-e a közös vámterületnek búzában feleslege vagy nincs, és ha igénytelen nézetem szerint oda kellett is konkludálnom, hogy van még némi felesleg, nincs messze az idő, a midőn e felesleg meg fog szűnni, s akkor a búzaárakat illetőleg csakugyan emancipálhatjuk magunkat a külföldi verseny alól. Mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy mit jelent ez a magyar gazdára nézve. És ha ezt tudjuk, akkor azt hiszem, a magyar gazdának csak örülnie kell, minden keletkező gyárnak füstölni kezdő kéményén, mert az ipar és kereskedelem fejlődése teendi lehetővé, hogy terményeink a belföldön fogyasztassanak el. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Másrészt mit érünk el ezen mozgalommal az ország közügyeit illetőleg? Én több izben olvastam már — itt ugyan e házban még teljes kifejezésre nem talált — a magyar gazdához intézett azt a szemrehányást, hogy miért oly élhetetlenek, miért nem foglalkoznak a saját érdekeikkel, mit törődik a magyar gazda a többi osztályok sorsával. T. ház! Azt hiszem, hogy a magyar gazda-osztálynak mindig büszkesége lehet az, hogy sohasem hallgatott ilyen tanácsokra, hogy ilyen tanácsoknak soha fel nem ült. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Nemzeti jellemünk és egész történelmi fejlődésünk egyik legszebb vonása ez. Hiszen látjuk, hogy mindenütt a világon, Angliát és hazánkat kivéve, a politikai hatalmak egyes osztályok, kasztok érdekeinek, előjogainak megörökítésére használták fel, és a rendi alkotmányok romjain kellett az alsóbb osztályoknak a fejedelemmel szövetkezve, a mai politikai társadalmat és jogegyenlőséget megalapítani.

Igy volt-e ez nálunk is? Hiszen nálunk a kiváltságos osztály volt az, a mely kezébe vette a többi osztályok érdekeinek istápolását. A kiváltságos osztály volt az, mely kiküzdötte Magyarországon a modern állami és társadalmi létnek alapjait. Remélem, hogy akkor, mikor a magyar nemesség a többi társadalmi osztályokat az alkotmány sánczaiba bevette, ezt a hazafias és nemes felfogást, a »noblesse oblige« ezen kötelességérzetét is képes volt azokba beleoltani. És én életkérdésnek tartom ez ország jövőjére, hogy ezt a felfogást tovább is ápoljuk, gondozzuk és fejleszszük, és ezzel ellenkező semmiféle felfogást életre kapni ne engedjünk. Mert az alkotmányos szabadságnak — meggyőződésem szerint — alapfeltétele az, hogy a politikai pártéletben ne a gazdaságilag széttagolt társadalom osztályaira a politikai elvek körül csoportosúló nemzet politikai küzdelmei nyerjenek kifejezést.

Parlamentáris kormányzat csak így tarthatja fenn magát. A mely perczben politikai pártok osztályérdekek javára élnek vissza hatalmukkal, abban a perczben megkondúl a szabad intézmények felett a halálharang, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj. Ellenmondás balfelől.)* s egy erős, arisztokratikus hatalom uralmának kell bekövetkeznie, mely helyreállítsa a társadalmi békét és igazságot.

Ha ez életkérdés más országokban, sehol sem fontosabb, mint nálunk. Gondoljuk meg, mi forog itt koczkán akkor, ha ezt az elemét az ellentéteknek, ezt az elemét az önzésnek, a széthúzásnak, belevisszük politikai pártjainkba, és ezzel megrontjuk közéletünket.

Én azt hiszem, hogy a magyar gazda egyfelől belátja azt, hogy ettől távol tartani magát nem jár anyagi veszedelemmel; de másfelől lesz annyi hazafias érzület a magyar gazdában, hogy ennek a csábításnak nem fog felülni. *(Zajos ellenmondások és mozgás balfelől.)*

Digitized by Google

Mondom, t. ház, én abban az erős meggyőződésben vagyok, hogy a magyar gazda az ilyenféle csábításnak felülni nem fog, és két karjának, egészséges eszének becsületes munkájával, támogatva a kormány tevékenysége által, le fogja győzni a mai súlyos helyzet nehézségeit. *(Zaj. Hosszantartó, élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől. Nyugtalanság balfelől.)*

Elnök: Gr. Károlyi Sándor képviselő úr személyes kérdésben kíván szólani.

Gr. Károlyi Sándor: T. ház! Félreértett szavaim helyreigazítására kérek szót, megigérve, hogy rövid leszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István t. képviselő úrral szemben ki kell jelentenem, hogy az az álláspont, melyet én elfoglalok ez országban a kereskedelmi, ipari és földmívelési kérdésekkel szemben, mereven csak abból az általános közgazdasági érdekből, de abból az általános földmívelési érdekből is kell nézni, a mely Magyarország közgazdasági tipusát adja. Ettől eltérni nem tudok, s ha t. képviselőtársam rossz néven veszi s helyteleníti, hogy a gazdák összeállanak és bajaikat orvosolni kívánják: hát kérdem t. képviselőtársamat, tulajdonképen mit kíván tőlük? Hogy ne beszéljenek? Vagy, hogy kormánypártiakká legyenek? *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Márkus József! *(Zaj.)*

Márkus József: T. ház! Minthogy az idő előrehaladt, legyen szabad beszédemet holnapra halasztanom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik-e hozzájárulni? *(Helyeslés.)* A képviselő úr tehát holnap fogja beszédét megtartani. *(Zaj.)*

A holnap d. e. 10 órakor kezdődő ülés napirendjén lesz a mai tárgyalás folytatása.

Rosenberg Gyula képviselő úr, a közgazdasági bizottság előadója kíván szólani.

Rosenberg Gyula, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém benyújtani a közgazdasági bizottság jelentését (Irom. 760) a kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában. Kérem, méltóztassék ezt kinyomatni, szétosztatni, s az osztályok mellőzésével napirendre tűzetni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni és szét fog osztatni; az osztályok mellőzésével való napirendre tűzése iránt annak idején leszek bátor javaslatot tenni.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

398. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 7-én, pénteken,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Pulszky Ágost végleges igazolása. — Kérvények bemutatása. — Pénzügyi bizottság jelentése az indemnity-törvényjavaslatról. — Napirend. — Pénzügyi bizottság jelentése az 1895. évi költségvetés rendes kiadások VII. fejezet, XII. czímének első rovata tárgyában. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Perczel Béni jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Molnár Antal, az azok ellen jelentkezőket Papp Elek jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Perczel Béni jegyző *(olvassa a deczember hó 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Jelentem a t. háznak, hogy Pulszky Ágost képviselőnek, képviselővé történt megválasztása óta a kérvényezésre fentartott 30 napi határidő lejárt a nélkül, hogy ellene kérvény adatott volna be.

Ennek folytán a nevezett képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Bemutatom a nagykanizsai királyi törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség szolga és fogházőri személyzetének Hévizy János képviselő által, a pozsonyi kir. törvényszék s területéhez tartozó járásbíróságok s ügyészség szolga és fogházőri személyzetének Neiszidler Károly képviselő által, a szombathelyi kir. törvényszék és hozzá tartozó járásbíróságok és ügyészség szolga és fogházőri személyzetének Ernuszt Kelemen képviselő által, s a veszprémi királyi törvényszék s hozzá tartozó járásbíróságok és ügyészség kezelő személyzetének Szabó Imre képviselő által beadott kérvényeit, az 1893. évi IV. törvényczikk rájok vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Bemutatom végre dr. Küffer Béla képviselőházi könyvtárnoknak Kammerer Ernő képviselő által beadott kérvényét, a részére régebben megállapított titkári rangosztályba való helyezéseért és az azzal járó javított fizetésért.

Véleményes jelentéstétel végett kiadatik a ház gazdasági bizottságának.

Molnár Antal jegyző: Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottság előadója!

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 755) az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat tárgyában tisztelettel benyujtani. Kérem a t. házat, méltóztassék ennek kinyomatását, szétosztását és mielőbbi napirendre tűzését az osztályok mellőzésével elhatározni.

Elnök: T. ház! A jelentés kinyomattatik,

Digitized by Google

szétosztatik, az osztályok mellőzésével való tárgyalása iránt pedig azon javaslatot teszem, méltóztassék most már hozzájárúlni, — különben e tekintetben a pártok vezérférfiaival már szólottam, — hogy az a hétfői ülés napirendjére tűzessék. *(Helyeslés.)* Méltóztatik hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* Ebben méltóztatnak megállapodni; különben intézkedtem, hogy a kiosztás azonnal megtörténjék.

Molnár Antal jegyző: Gajári Ödön, a pénzügyi bizottság előadója!

Gajári Ödön előadó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 759) az 1895-iki állami költségvetés Rendes kiadások, VII. fejezet, 12. czímének első rovatáról van szerencsém tisztelettel beterjeszteni, kérvén, hogy a jelentés tárgyalását az illető fejezet kapcsán kitűzni méltóztassék.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és a napirendre tűzés iránt annak idején leszek bátor javaslatot tenni.

Következik a napirend: a földmívelésügyi tárcza költségvetésének (Irom. 715) tárgyalása.

Papp Elek jegyző: Sághy Gyula! *(Zaj. Halljuk!*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Sághy Gyula: T. ház! Azon körülmény, hogy már köztünk, a par excellence jogászok közül is többen késztetve érezzük magunkat a közgazdasági kérdések megvitatásába beleelegyedni, nagyon jellemzi közgazdasági, mezőgazdasági állapotunk nagymérvű hanyatlását, bajainak nagyságát és intenzivitását, mert csakugyan az a körülmény indít bennünket felszólalásra, hogy már nem nézhetjük tovább vérző szívvel, hallgatagon a mezőgazdasági állapotnak azon képét, a melybe azt egy elhibázott közgazdasági politika, évek megfoghatatlan mulasztása juttatta. Annak daczára, hogy a képviselőház nagy többsége, és különösen a kormánypártnak legalább is háromnegyed vagy négyötöd része földbirtokosokból áll, annak daczára, hogy az ellenzék e részben kötelességét mindig híven teljesítette, mert több ízben felpanaszolta a mezőgazdaság bajait, de épen a kormánypárt részéről az nemcsak visszhangra nem talált, hanem rendesen, igen kevés kivétellel, üres padokra. De ugyanezen apathiában leledzett eddig, vagy legalább a legutóbbi időkig a nemzetnek, és magának a földbirtokos osztálynak is nagy része, az égi gondviselestől várva a bajok orvoslását. De végre a baj égetővé, a seb sajgóvá válván, általános a kiáltás az állam segítő kezének közbelépése iránt; és remélem, hogy e kiáltás nem fog a pusztában elhangzani, hanem meghallgatásra talál a törvényhozás termében, és a tisztelt túloldalon is, mert ütött az utolsó óra, melyet ha elmúlasztunk, még ha akarnánk is, félő, hogy nem lesz többé mit megmenteni. És, t. ház, talán e tekintetben egy jobb fordúlatnak legalább kezdetét vélem felfedezhetni abban a körülményben, hogy egyrészről már a t. túloldalon is az eddiginél valamivel nagyobb az érdeklődés, a mi nem ugyan a jelenlétben, mert a mint látjuk, még mindig kevesen szoktak jelen lenni e vitánál, *(Felkiáltások jobbfelől: Tessék hátranézni!)* hanem abban mutatkozik, hogy ma már több szónokot küld a küzdtérre, és ha ezt esetleg csak pártpolitikai czélzatból tenné is, hogy tudniillik ő is már egyszer felkarolni látszassék a földmívelés érdekeit, még akkor is van ebben valami haladás. De még inkább van talán azon irányban, hogy míg eddig valahányszor az ellenzéki padokról a földmívelési állapotaink hanyatlása felpanaszoltatott, a túloldalról megszoktuk ezen bajok létezésének tagadását, kétségbevonását, megszoktuk, hogy ezekkel a magyar közgazdaságnak — annak esetleg más téren mutatkozó fejleményeiből indúlva ki — állítólagos óriási előrehaladását helyezték szembe.

Ma legalább már annyira vagyunk, hogy e bajoknak létezését, sőt egyesek azoknak súlyosabb voltát is elismerik, bár még mindig ellensúlyozza az elismerés ezen előnyét azon szépítgetési törekvés, melylyel még mindig találkozunk a túloldal részéről, de mégis egyikük részéről sem oly nagy mértékben, mint a tegnap felszólalt Tisza István t. képviselőtársam részéről. Úgy ő, mint Szunyogh Szabolcs t. képviselőtársam is egyebek közt azzal akarják szépítgetni, s a valónál jobbnak tűntetni fel a magyar mezőgazdaság állapotát, hogy azt mondják, hiszen nem lehet valami nagy hanyatlásról szó, mikor a föld értéke és a haszonbérek emelkedtek. Megengedem, hogy a haszonbérek egyes vidékeken emelkedhetnek, de nagyon sporadicze, és ha vannak is ilyen vidékek, ez csak azon vidékek specziális viszonyaiban gyökerezhetik, ez az országnak csak igen kevés részeiben fordúlhat elő; talán ott Biharmegyében, a hol a t. képviselőtársaim vannak otthon, lehetnek ilyen állapotok, de méltóztassanak szétnézni az ország más részeiben, s még ott is, a hol eddig emelkedőben voltak a haszonbérek, próbálja meg valaki földjét haszonbérbe adni, nem fogja megkapni az előbbi haszonbért. A mi vidékünkön például, a hol előbb haszonbér hat-hét, sőt kis parczellákban nyolcz-tíz forint is volt holdanként, ma már nagyban alig négy-öt forintot kapni, s sokszor még az adót is a tulajdonosnak kell ebből fizetnie, a mit pedig előbb rendszerint nem ő fizetett, és kisebb parczellákban ma alig lehet a holdankénti öt-hat forintnál

Digitized by Google

magasabb haszonbért elérni. Ez tehát nem emelkedés, hanem hanyatlás.

A földbirtok értékének emelkedése sem kétségtelen bizonyíteka a jólét emelkedésének, Az csak akkor volna bizonyíték, ha egyúttal a föld jövedelmezősége is emelkednék; már pedig látjuk a gazdák nyomorúságos belyzetéből, hogy a földbirtok jövedelmezősége nem emelkedik. A földbirtok értékének emelkedése más tényezők által idéztetik elő.

Egyik tényező erre az is, hogy a magyar földmíves ragaszkodik földjéhez. A másik fontosabb tényező a kamatláb alászállása. A tőke, ha nagy spekulácziókba nem bocsátkozik, az alacsonyabb kamatláb mellett inkább a földbirtokhoz fordúl. A földérték emelkedésének egyik főoka tehát a kamatláb sülyedésének, a pénz értékének nevezetes csökkenése. *(Úgy van! balfelől.)*

Szunyogh Szabolcs t. képviselőtársam az agrárérdekek apostolainak azt vágja a szemükbe, hogy e mozgalom egyik főorganumában Hock János és Tibád Antal t. képviselőtársaim is, a kiknek különben elismeri kiváló képzettségét más téren, írnak mezőgazdasági szakczikkeket.

De hiszen ez csak azt mutatja, t. ház, hogy a bajok már oly súlyosak, hogy oly kiváló egyének is hozzá szólnak a mezőgazdaság kérdéseihez, a kik különben más téren működnek; de a kik kiváló intelligenciájuknál fogva ezen kérdésekhez is képesek hozzászólni, és hogy élénken érzik ezen bajok orvoslásának szükségét. De hát mi mit szóljunk a t. kormánypárt azon eljárásához, mely szerint pártjának egyik, különben kiváló, de eddig az agrár-kérdésekkel ex asse nem foglalkozó tagját ülteti a földmívelési tárcza előadói székébe? *(Derültség balfelől.)* Ez semmi esetre sem azt mutatja, hogy a t. túloldal valami nagyfokú érzékkel birna ezen kérdések jelentősége iránt.

T. ház! Részemről a gazdasági kérdések megbeszélésénél nem akarok szürke theoriák egyoldalú álláspontjából kiindúlni, hanem magának a gazdasági életnek természetszerű törvényeiből és annak nálunk kifejlődött állapotából. Én készséggel elismerem, hogy a gazdasági élet hármas tényezői: a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem összhangzatos együttműködésétől és egymás érdekeinek kölcsönös támogatásától függ mindenütt a világon a közgazdaság egészséges fejlődése, az általános jólét, és az anyagi visszonyok felvirágzása. Ezen tényezők egyensúlyának elérése, és ha megzavartatott, helyreállítása kell, hogy képezze az egészséges közgazdasági politikának és akcziónak kiinduló pontját és végczélját. Csakhogy ez az egyensúly nem érthető, s nem képzelhető sehol a világon akkép, hogy ezen három tényező mindenütt teljesen egyenlő faktorkép szerepeljen a közgazdasági életben, hanem a különböző közgazdasági viszonyokhoz, s az egyes államok különböző individuális közgazdasági helyzetéhez képest egyik államban az egyiknek, a másik államban a másiknak jut a domináló szerep és irányitó feladat. Az egyik államban az ipar, a másikban a kereskedelem, a harmadikban a mezőgazdaság a predomináló, és kell, hogy irányt szabjon a másik két tényező működésének, s alapját képezze az összes közgazdasági tényezők fejlődésének s működési menetének.

Nem szorúl bizonyításra, mert kétségtelen igazságú tényt képez, hogy hazánk egész közgazdaságának, anyagi prosperálásának alapját a mezőgazdaság képezi, hiszen eminenter agrikultur állam vagyunk; s ép ezért maga az iparnak s kereskedelemnek is, ha azok úgy saját prosperálásuk, mint a gazdasági tényezők egészséges és összhangzatos fejlődésének természetszerű törvényeit követni akarják, erre kell támaszkodniok, ennek fejlődését kell előmozditaniok.

Nálunk csak az az ipar, csak az a kereskedelem birhat gazdasági életünkben erős gyökerekkel, s igázi pezsgő életerővel, a mely a mezőgazdaságból táplálkozik, s annak érdekeit szolgálja. Tehát gazdasági életünk súlypontja kétségtelenül a mezőgazdaság. S ez nem egyoldalú agrárizmus, hanem a gazdasági élet egészséges alakúlatának természetszerű követelménye; s akár az ipar, akár a kereskedelem érdekeinek a mezőgazdaság rovására, s attól teljesen független egyoldalú ápolása nálunk a közgazdasági egyensúly fölforgatására, s ezzel az általános anyagi jólét megrontására vezet. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezen alapnak elhagyásával magának az iparnak s kereskedelemnek egyes látszólag virágzó s terebélyes fejleményei is csak gyenge üvegházi növények lesznek, melyeket egy ridegebb szellő könnyen letarol s tönkre silányít.

Az az ipar, az a kereskedelem, mely a mezőgazdaság rovására s egyenesen ánnak érdekei ellen irányzottan mesterséges úton fejlesztetik és ápoltatik, mint az nálunk nem egy irányban hibásan eszközöltetett, mint nem természetszerű gazdasági fejlemény, csak ideig óráig prosperálhat, de maradandó alkotásnak nem fog beválni.

Az az egyoldalú merkantil rendszer, az a határtalan szabad verseny a maga kinövéseiben, mondhatnám, az a szabad kizsákmányolási rendszer, a mely ma gazdasági életünkben dominál, s az állam közgazdasági akcziójában folytonos támogatásra talál, főokozója az általános gazdasági jólét, s ezzel a mezőgazdasági helyzet folytonos rosszabbodásának s hanyatlásának is. Azzal az egyoldalúsággal, a mely minden gazdasági tényezőt a nagyipar vagy egyes nagy-

Digitized by Google

ipari vállalatok és a mozgó tőke egyéb vállalkozásainak szolgálatába hajt, végre-valahára okvetlenül szakítanunk kell, mert eddig egész közgazdasági politikánk igazán csak erre volt irányozva.

Ennek egyik jelenségével, tudniillik az úgynevezett kartell-malmok legnagyobb részének törvényellenesen nyujtott kedvezményekkel már nagyon sokan foglalkoztak, azért erre a kérdésre csak igen röviden térek ki. E kedvezményeket, melyeket már több ízben felsoroltak: a román búza vámmentes behozatala, a vámhitelnek törvényben nem gyökerező indokolatlan meghosszabbítása, a kivitelnél a 30 százalék súly leszámítása, a szabad raktárakkal való visszaélés, s végre azon tarifakedvezmények, melyek leginkább csak a szerb és román búza javára szolgálnak, mert csak a Zimony-Budapest és a zimony-bécsi viszonylatokban állanak fenn, s így az ország más vidékei terményeinek nem szolgálnak javára. Hogy mind e kedvezmények mennyire lenyomják a magyar búza árát, azt már igen szakavatottan fejtették ki tegnap gr. Károlyi Sándor, és már előbb Iványka Oszkár t. képviselőtársaim. Az utóbbi azért is elismerést érdemel, mert felhivta a közfigyelmet Baross Károly nagybecsü tanúlmányára, melyet Tisza István úrnak nem sikerült tegnap megczáfolnia. Mert hiszen egy pártember részéről eszközölt csoportosítása az adatoknak mindenesetre sokkal közelebb fekszik ahhoz a feltevéshez, hogy az pártszempontból állíttatott egybe, mint Baross Károly összeállítása, a ki — tudtommal — semmiféle párt kötelékébe nem tartozik. Részemről igen ajánlom ezen értekezést nemcsak a földmívelésügyi, hanem a miniszterelnök és a kereskedelemügyi miniszter úrnak is komoly figyelmébe. Az utóbbinak csak egy kijelentésére akarok reflektálni. Azt mondta a múltkor, hogy bár a törvény megkívánja a kivitelnél az azonosság kimutatását, de attól nemcsak a lisztnél, hanem más kikészítés alá eső nyersanyagoknál is, mindenütt el szoktak tekinteni, az azonosság igazolásának nehézségeinél fogva. De ha el is fogadjuk a kereskedelemügyi miniszter úr álláspontját, ha nem is nézzük a törvény szavait: a törvény szelleme csak az lehet, hogy csak oly nyersanyagoknak adjunk a bevitelnél vámmentességet, melyek feldolgozás után legalább kivitelre jöhetnek. Már pedig, hogy a román búzából készült liszt egyáltalán nem kivitelképes, s így ki sem vitetik, azt maguk a kartell-malmok is elismerik. A román búzából előállított lisztből kétségtelen statisztikai adatok szerint a behozott román búzának legfelebb tiz perczentje az, a mi kivitel alá kerülhet, úgy, hogy ezen az alapon is meg kellene szüntetni a román búza vámmentes behozhatását. Különben is ki lett fejtve, hogy igenis lehet gondoskodni az azonosság igazolásáról azoknak, a kiknek a román búza vámmentes behozatala érdekében van. Annál inkább csatlakozom tehát e tekintetben Iványka t. barátom határozati javaslatához, mert mi, midőn a kartell-malmok visszaéléseit támadjuk, akkor nem általában a malomipart támadjuk Ismerem én a malomipar fontosságát és nagy jelentőségét, de a kartell-malmok ezen üzelmei a többi malmok ártalmára vannak, a melyek mellettük alig képesek exisztálni. Eklatáns jelensége ennek az a körülmény, hogy épen a malom-iparosok beadott emlékiratukban maguk kívánják a kartell-malmok ezen kedvezmények és az azzal kapcsolatos mindenféle visszaélések megszüntetését, melyek az ő létalapjukat támadják. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Mikor tehát mi a mezőgazdaság érdekeit védjük a kartell-malmokkal szemben, akkor védjük a malomipart a maga egész kiterjedésében. És valójában, a magyar mezőgazdaság csakugyan nem arra való, hogy egy pár milliomos malomtulajdonos vagy malomrészvényes nagy osztalékra irányzott vágyának kielégítésére szolgáljon. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* Nem ismerem én félre ezen malmok közgazdasági jelentőségét sem, de már más oldalról is említtetett, hogy azok inkább a múltban birtak nagyobb súlylyal, mintsem manapság. Mi nem kívánjuk azt, hogy létük feltételeiről mondjanak le, de követeljük, hogy ne éljenek vissza azokkal a kedvezményekkel, melyek a magyar gazdának életerét vágják ketté, hanem mig a mezőgazdaság válságos állapota tart, elégedjenek meg szerényebb jövedelemmel, szerényebb osztalékkal, mert ha a magyar mezőgazdaság összeomlik, mesterségesen sem fogják többé ezen kartell-malmok proszperálását fentarthatni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A gabonaárak mesterséges lenyomásának mint egy második okára rá lett mutatva a tőzsdei fiktiv vásárlásokra, különösen azok nagy tömegére, melyek az effektiv vásárlásokat öthatszor felülmúlják. Különösen szakszerüen fejtegette ezt a kérdést gróf Károlyi Sándor t. képviselőtársam tegnapi beszédében, kinek fejtegetéseihez a maga egészében készségesen hozzájárúlok, mert azok helyességét részemről is elismerem, s nem látom megczáfolva azokat Tisza István t. képviselőtársam részéről sem, mert épen Tisza István t. képviselőtársam saját fejtegetései tegnap azt igazolták, hogy ezek a természetes árfejlődést kétségtelenül meggátolják. Ha nem így volna a dolog, csak nem foglalkoznának Anglia és Amerika mezőgazdái, de általában közgazdái, sőt komoly törvényhozási faktorai ezen üzlet korlátozásának szükségével

Digitized by Google

és lehető megszüntetésének kérdésével. Mivel akarja megczáfolni Szunyogh Szabolcs t. képviselőtársam ennek igazságát? Úgy látszik, nem bir elég erős tüdővel, s nem szeret lehatolni a víz mélyére megvizsgálni, hogy mi van ott, hanem csak a felszínen szeret maradni, mert azt mondja: »A »Hazánk« egy czikkében, mint a magyar búza árának lenyomó tényezője említtetik a román búza vámmentes behozatala; egy másik czikkében pedig ezek a fiktiv börzevásárlások; ebben ellenmondás van, vagy az egyik, vagy a másik nem áll«.

Ha a t. képviselőtársam egy kissé mélyebbre nézett volna, észrevette volna, hogy abban épen nincs ellenmondás, hogy az épen nem zárja ki egymást, mert mind a két tényező együtt hat közre a magyar buzaár leszorítására; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* és pedig a nélkül, hogy ez bármi csekély mértékben is a fogyasztó publikum javára esnék, mert az olcsóbb búzaárak daczára nem igen tapasztaljuk, hogy a kenyér, a sütemények és hasonló készítmények nagyon olcsók volnának, valamint az aránylag még mindig elég olcsó marhaárak daczára nem igen tapasztaljuk, hogy a fogyasztó publikum hússzükségletét valami nagyon olcsón tudná beszerezni. Kinek javára szolgálnak ezek az állapotok? Sem a gazdának, sem a fogyasztó közönségnek, hanem úgy a gazda, mint a fogyasztó közönséget kizsákmányoló egy, pár ügyes spekulánsnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

És hogy ez, t. képviselőház, gazdasági életünk más terén is így alakúl, e tekintetben utalok egy másik börzemanőverre, a melyről csak legközelebb olvashattunk a lapokban. Egy, az utóbbi időben sokat emlegetett cég bizonyos kőszénbányák részvényeit, illetve azok többségét gyorsan összevásárolta, hogy azután ezen bányák egyesítésének ürügye alatt a részvények értékét azok valódi értékén túl messze felhajtsa, s azokat a jóhiszemüen félrevezetett publikumnak nyakába sózza, ő maga pedig, a mint irják, vagy három millió forint hasznot tehessen zsebre, a mit azután a jóhiszemü tájékozatlan közönség fog megsiratni s megfizetni, mert ugyanennyit fog veszíteni, ha e részvények normális értékükre leszállanak, és kénytelen lesz azokon túladni.

Nos, t. ház, ha ez nem kétségtelen kizsákmányolása a publikum jóhiszeműségének, akkor semmisem az a világon. S az állam ezt a kizsebelést összetett kezekkel nézi, nem tud ellene semmit tenni, pedig itt volna az ideje e téren is, hogy az állam ily üzelmeknek s a közönség tájékozatlanságát kizsákmányoló spekulácziónak korlátokat szabjon.

Az állam nem arra van hivatva, hogy annak védő szárnya alatt néhány üzér, néhány ügyes spekuláns a gyengébbeket kizsákmányolhassa, hanem az államnak védő kezét csakugyan a szegényebb, korlátoltabb, s gyengébb elemekre is ki kell terjesztenie, mert hisz az állam az összesség érdekében, s nem egyesek szabad kizsákmányolhatásának biztosítására létezik. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Tavaly a földmívelésügyi tárcza tárgyalásának alkalmával megértük azt is, hogy a nagy mozgó tőke hatalmának egyik tekintélyes képviselője kikelt a nagy latifundiumok s különösen a holt kézen lévő nagy latifundiumok ellen. Senkisem vitatja azt, hogy egy bizonyos mértéken túl e nagy latifundiumok közgazdaságilag igen előnyösek lennének, de viszont senkisem vonhatja kétségbe ezen nagy latifundiumoknak bizonyos mértékig közgazdaságilag is teljes jogosúltságát, és azok mezőgazdasági kulturális misszióját. *(Helyeslés a baloldalon.)* És nagy kérdés, hogy ezek fölszabadítása nem azt eredményezné-e, hogy azok újból felhalmozódnak, de nem a mostani kezekben, hanem a mozgó tőke hatalmasainak kezében, s kérdés, hogy missziójukat is betöltenék aztán is úgy, mint jelenleg. Az egész mozgósítás tehát — úgy látszik — csak e czélra irányúlt. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Másrészt a t. képviselő úr egészen szem elől tévesztette azt, hogy a nagy mozgó tőkéknek kevesek kezében való összehalmozása sokkal nagyobb veszélyt rejt méhében, mert az minden más gazdasági tényezőnek önálló, független fejlődését elnyomja s a saját rabigája alá hajtja. Elnyomja a kisipart, a kistőkét, a mezőgazdaság érdekeit, s ránehezedik sokszor igen erősen a munkásosztályra is, ez által elömozdítja azok közt a szocziálizmus tulzó tendencziáit.

Nem kicsinylem én a mozgó tőke közgazdasági jelentőségét, a mit félreértések kikerülése végett kénytelen vagyok kijelenteni, de tiltakozom annak túlkapási és azon tendencziája ellen, hogy minden más gazdazági tényezőt a saját szolgálatába iparkodik lebilincselni, a mire nézve elég utalnom a különféle kartellek és ringek visszaéléseire, azoknak káros közgazdasági visszahatására s arra, hogy minden törekvés, a mely ezek meggátlására irányúlt, eddig hiába valónak mutatkozott, s bármely ily irányú állami akczionak kezdeményezése a mozgó tőke nagy hatalmának vetóján megtörött.

Rosenberg Gyula t. képviselőtársam azzal vádol bennünket, a kik az agrár-érdekeket felkaroljuk, hogy mi az ipar és kereskedelem érdekeit elnyomni akarjuk, vagy természetes érdekellentéteket akarunk keresni ott, hol azok nincsenek. Ki állította ezt közülünk? Senki. Hiszen Magyarországon, a mint az imént fejtegettem, természetes érdekazonosság van a mezőgazdaság és az ipar s kereskedelem valódi érdekei között, de nem

Digitized by Google

azok mesterkélt és dédelgetett kinövései között. Itt van érdekellentét. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Vagy az talán az osztályérdek egyoldalú felkarolása, midőn a mezőgazdák a maguk részéről az ő külön gazdasági érdekeiknek megfelelő olyatén törvényes intézkedéseket követelnek, mint a minők az ipar és kereskedelem érdekében már létesíttettek, vagy ha hasonló érdekképviselet létesítését kivánják? Ki vádolta az iparos és kereskedelmi osztályt osztályérdekek egyoldalu felkarolásával azért, mert iparkodott a maga érdekében külön közegeket létesíteni: az ipar és kereskedelmi kamarák megalkotásával? Hát akkor talán a gazdákat sem lehet ily váddal illetni. Azért hát, midőn a gazdaközönség hasonlóra törekszik, vajjon akkor osztályharczot akar-e vívni, s meg akarja-e támadni az ipar és kereskedelem érdekeit? Hiszen a gazdák épen saját érdekükben törekszenek az ipar és kereskedelem érdekeinek előmozdítására, a midőn a kisipart a nagyipar elnyomása, a kistőkét a nagytőke túlhatalma alól akarják emancipálni és felszabadítani. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Hiszen tudjuk azt nagyon jól, hogy nagy fogyasztó közönséget a mezőgazdaság terményeinek a kisipar teremt, és nem a nagyipari vállalatok; ezek csak egy kis szűk körre szorított fogyasztó közönséget eredményeznek. Épen ezért nálunk a mezőgazdaság érdekében a kisipar és a kistőke érdekeit kell megvédeni a nagyipar és nagytőke elnyomása ellen, és nem megfordítva, a mit nálunk még mindig tapasztalunk, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* mert az állam jóléte nem az egyeseknek csak kis körére szorítkozó anyagi prosperálás, hanem a kis exisztenczíák minél nagyobb számának, még pedig úgy az ipar, a kereskedelem, mint a mezőgazdaság terén való anyagi fölvirágoztatása által mozdíttatik elő, az általános jólét nem egy kis kör jólététől, hanem sokaknak, a tömegeknek jólététől függ. *(Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Okos közgazdasági politikának oda kell törekedni, hogy a nagy vagyon és a proletáriátus kiáltó ellentéte minél kisebb körre szorítkozzék, hogy a közgazdasági foglalkozások összeségében egy bizonyos anyagi jólét megszerezhetésének föltételei minél általánosabban biztosíttassanak. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Egy ilyen egészséges gazdasági politikában s akcióban rejlik az általános jólétnek kulcsa, s ezzel az állam erejének s intézményei szilárdságának biztosítása, és a szocziális bajok s túlzások legbiztosabb korlátja s ellenszere is. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* S ép azért nézetem szerint a mezőgazdasági válságos állapot elhárításánál is első sorban a kis- és középbirtokos érdekeit kell istápolni, mit pedig itt annál könnyebben lehet tenni, mert csakugyan a mezőgazdaság terén a nagy- és kis- s középbirtok érdekei egymással épen nem állanak ellentétben.

Miként ily érdekellentétek és érdekütközések a közgazdaság más ágaiban, például az ipar, vagy a kereskedelem terén esetleg előfordúlhatnak; ellenkezőleg minden intézkedés, mely a kis- és középbirtokos javára szolgál, egyszersmind a nagybirtokos javára is fog szolgálni. A különbség a kettő között csak abban áll, hogy a nagyobb birtokos a válságos időket is könnyebben kitarthatja, átélheti, míg a kis- s középbirtokos ma már az állam támogató fellépése nélkül nagyon könnyen elvérezhetik. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

Még meg akarom jegyezni, hogy már csak az is igazolja, hogy midőn mi a gazdaközönség érdekeit karoljuk fel, nem osztályérdeket karolunk fel, hogy az ország lakosságának túlnyomó része, több mint tíz millió, a földmívelésből él, tehát midőn az ország lakossága túlnyomó részének anyagi jólétét akarjuk támogatni, akkor bizonyára nem egy osztály jólétét, nem egy osztály érdekeit törekszünk, hanem az országét felkarolni és előmozdítani.

És itt kénytelen vagyok ismét kitérni Tisza István t. képviselőtársamnak tegnapi felszólalására, a ki a magyar középosztályt az anyagi érdekek terén is oly nagylelkű áldozatkészségre szólította fel, mint a minőt a jogok megosztása terén gyakorolt, a hol a nagylelkűség helyén volt, de ez a nagylelkűség, a mely ez osztály anyagi létét alapjában támadná meg, mely feláldozná nemcsak e középosztálynak magának egyeseit, hanem a nemzetnek egy erős, fentartó elemét, nem lenne hazafias áldozat, hanem hazafiatlan könnyelműség lenne. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Sokat lehetne mondani a részletekre nézve is, *(Halljuk! Halljuk!)*, hogy mikép eszközölhető a mezőgazdaság bajainak orvoslása; azonban előttem, nálam sokkal szakavatottabb képviselőtársaim a részletek fejtegetéseiben oly széles mederbe ereszkedtek bele, hogy korlátoltabb szakismereteim folytán is megelégedhetem e tekintetben egy-két megjegyzéssel.

Sok oldalról hangoztatták, t. ház, mint a magyar mezőgazdaság bajai orvoslásának egyik arkanumát, az intenzívebb gazdálkodásnak behozatalát, egyúttal a gazdasági ágaknak bizonyos felcserélését és változtatását. Én az intenzív gazdálkodás jelentőségét nem kicsinylem, hanem mindenesetre különösnek tartom azt, ha azok részéről indúl ki a tanács, a kik a mezőgazdaság bajainak forrását a túlprodukcióban keresik, —

Digitized by Google

nem az általános világprodukcziót értem alatta, hanem a közös vámterületen belül történő túlprodukcziót, — mert az intenzivebb gazdálkodás ép a túltermelést fogja növelni, másrészt egyes gazdálkodási ágakban a termelés drágábbá fog válni s a gazda nehezebb exisztencziának fog elébe menni.

Egészen másként hangzik e tanács azok részéről, a kik a túlprodukczió létét tagadják, s a kik — mint hiszem — alaposan kimutatták, hogy a közös vámterületen belül csakugyan nincs többé túlprodukczió. Ha ez álláspontra helyezkedünk, elismerem, hogy a bajok enyhítésére nagyobb mértékben közreműködhetik, feltéve ha más irányban is okos közgazdasági politika folytattatik, az intenzivebb gazdálkodásra való átmenetel. De ennek is megvannak a maga nehézségei és akadályai, a melyekkel számolnunk kell s melyeket el kell hárítani. Először is a gazdasági ágak változtatása nagy terjedelemben nem megy oly könnyen, és bizonyos ágakra való átmenetel majd azon a téren fog túltermelést előidézni. Ezt a módot tehát csak cum grano salis, bizonyos határig lehet alkalmazni.

S vegyük csak például a szemtermelésről az állattenyésztésre való áttérést, a mely, valamint egész átalában az intenzivebb gazdálkodás igen nagy forgó tőkét és befektetéseket igényel. Hát már most az a magyar kis- és közép-mezőgazda, a ki súlyos adósságok terhe alatt nyög, s a ki, a mint azt Makfalvay Géza t. képviselőtársam igen alaposan kifejtette, a közterheknek is legnagyobb súlyával van megrakva, a melyeknek mindenféle nemein, ha csakugyan fenn akarjuk tartani a közép- és kisgazdákat, okvetlen enyhitenünk, azokat az ezerféle közterheket, melyek nagyobbrészt a földön fekülsznek, mindenképen csökkentenünk kell, mondom, ezen sanyarú helyzetben sinylődő szegény kis- és középgazda honnan vegye azt a nagy forgó tőkét, a mi az intenziv gazdasághoz szükségeltetik. Ha azt akarjuk, hogy e tanácsok ne maradjanak kivihetetlen és olcsó s üres tanácsok, akkor gondoskodnunk kell az eszközökről, még pedig az állam segítő közbelépése útján, melyekkel a kis- és középgazda megszerezheti a szükséges forgó tőkét olcsó és könnyen hozzáférhető hitellel. De ez feltételezi azt, hogy az állam mélyen nyúljon bele mai hitelszervezetünkbe, mert a mi pénzintézeteinknek főtörekvése csak a nagy osztalékok elérése részvényeseik számára, de nem a hitelnek könnyű és olcsóvá tétele, s nem lehet ezt a czélt egy nyereséges osztalékokra alapított agrár-bankkal elérni, hanem méltóztassék, a mint azt gr. Károlyi Sándor képviselőtársam kifejtette, szövetkezeti alapra helyezkedni, s egészséges országos hitelszövetkezetet létesíteni a gazdaközönség részére az állam erős anyagi támogatásával.

Ha azon támogatást, mely czélba van véve a tervezett agrár-bank számára, megadja a szövetkezetnek az állam, azt hiszem, sokkal hatályosabban fogjuk elérhetni a czélt, és a gazdáknak sokkal nagyobb mértékben fogunk hitel tekintetében segítségére lenni, mintha részvényekre, nyereséges osztalékokra alapított bankot szervezünk. Egyszer már necsak a részvényesek érdekeit, hanem a mezőgazdáknak hitelérdekeit is gondozzuk! *(Helyeslés balfelől.)*

Szólhatnék még, t. ház, sok más tényezőkről is, az öntözésről, talajjavításról, talajvegyelemzésről, kis mintagazdaságok felállításának czélszerűségéről, különösen pedig a mezőgazdaság érdekeit egy a jövőben jobban felkaroló és biztosító vámpolitika érvényesítéséről. Azonban ezen kérdésekkel számos, szakavatottabb képviselőtársaim behatólag foglalkoztak, hogy csak néhányat említsek: Makfalvay, gr. Károlyi Sándor, Bornemisza Lajos és Szemere Huba t. képviselőtársaim, kiknek fejtegetéséhez részemről csak csatlakozhatom, s azért ezekkel a részletkérdésekkel tovább foglalkozni nem akarok, hanem annak megjegyzésével kívánom beszédemet befejezni, hogy a mezőgazdaság bajainak orvoslása ma már holmi apró-cseprő, toldozgató-foldozgató intézkedésekkel nem eszközölhető, hanem az egy nagyszabású, egységes és rendszeres mezőgazdasági politika követését igényli az összkormányzat részéről, melyben kell, hogy Magyarország földmívelési minisztere játszsza az irányító szerepet. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezt várná a t. ház az ország földmívelési miniszterétől. Az ipar és kereskedelem külön érdekeinek gondozását bizza csak az ő kollegájára, a t. kereskedelmi miniszter úrra, a ki teljes ügybuzgalommal végzi azt. Ő pedig csak éljen kizárólag a mezőgazdaság érdekei gondozásának, mert ez a czél lebegett a törvényhozás szemei előtt akkor, midőn ezen tárczát a többiektől különválasztotta.

De a mezőgazdasági érdekek kiváló s odaadó gondozását nagy nemzeti érdek is követeli tőle, mert a magyar nemzeti államnak, mint olyannak egyáltalán nem lehet közönbös, hogy a földbirtok kinek kezében van. Nem nézheti a magyar állam, mint nemzeti állam közönynyel az eddigi birtokos osztálynak, mely az állam nemzeti jellegéért a múltban legtöbbet tett és áldozott, a jelenben is még annak legerősebb oszlopát képezi, és ahhoz még ma is a legszilárdabb ragaszkodással viseltetik, rohamosan haladó deposszedálását, rohamosan haladó kisajátítatását. A mit csak azok nem akarnak észrevenni, a kik a strucz-politika követésében tetszelegnek önmaguknak.

Ez annyival inkább szükséges, t. ház, mert az utánuk jövő új elemek legnagyobb

Digitized by Google

részben a mozgó tőke köréből verbuválódván, sokkal nagyobb mértékben állanak a kozmopolitikus nézetek és felfogások behatása alatt, hogy sem nagy részükben ne nélkülöznék azon erős nemzeti érzést, annak azon erőteljességét, mely ezen soknyelvű állam nemzeti jellegének megőrzésére elengedhetlen, és a mely nélkül nem lesznek képesek ezen állam nemzeti jellegét a nemzeti élet nehéz és súlyos megpróbáltatásának viharos napjaiban megmenteni s fentartani. *(Tetszés balfelől.)* Ezen nagy nemzeti érdek követeli tehát, hogy a régi birtokososztálynak még megmaradt elemei minél kiterjedtebb mérvben fentartassanak és a további pusztúlástól megmentessenek.

A t. miniszter úrnak pedig ajánlom, hogy ezen szempontok vezéreljék tevékenységében, és ne hagyja magát eltántorítani azon mézes-mázos, de csalóka szavak által, a melyeket tegnap Tisza István képviselőtársamtól hallottunk. Ha ez fogja irányozni tevékenységét, akkor igen is hasznos szolgálatot tehet az országnak, ellenkezőleg azonban egész működése vagy meddő és hiú törekvés fog maradni, vagy, a mi még rosszabb, káros és áldástalan a hazára nézve. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon. — Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)*

Papp Elek jegyző: Vásárhelyi László!

Vásárhelyi László: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A földmívelésügyi miniszterium költségvetésének tárgyalásánál a gazdasági érdekek hatályosabb felkarolására irányúló felszólalások között, engedje meg a tisztelt ház, hogy én kizárólag azokat a kérdéseket tárgyaljam, a melyek a gazdálkodási irányzat alapelvét képezik, a melyekből kiindúlva kell tehát nézetem szerint megállapítani a teendők sorrendjét.

Magyarországban a közvagyonnak oroszlánrészét a földbirtok képezi, mindazon intézkedések tehát, melyek a földbirtok értékének és jövedelmezőségének emelkedését idézik elő, az egyéni vagyonosodáson kívül, a nemzeti vagyon értékének növelésére is szolgálnak, ezen nemzeti vagyon értékének megóvása elsőrangú állami érdek, miután pedig az érték rendszerint a kamatoztatással szabályoztatik, tehát oda kell hatni a törvényhozásnak, hogy a jövedelem fokozásánál ezen nemzeti vagyon értékének emelkedése minél magasabb fokra juttassék. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

A földbirtok jövedelmét első sorban a termés nyújtja, oda kell tehát minden erőből törekedni, hogy a földhozam minél magasabb fokra emelkedjék, mert ha valahol, úgy Magyarországra vonatkozólag áll az, hogy: »az állam életére a talaj termőképessége döntő befolyással bir«; az egész földgömbön a termelés és értékesítés terén lázas küzdelem folyik, a mely versenyben az lesz a győztes, a ki különben jogainak megvédésével, az adott téren legtöbbet és legjobbat fog produkálni; mindazon intézkedések tehát, melyek a talaj termőképességének fokozását czélozzák, nem fiskális szempontból itélendők meg, hanem olyanúl tekintendők, mint a melyek a nemzeti vagyon kiterjesztését idézik elő, a melynek hatása úgy a kereskedelemre, forgalomra, mint az iparra egyaránt áldásosan érvényesül.

A természet törvényén alapszik, hogy minden a mi létezik, bizonyos erők összetételéből származik, az erők hanyatlása beteges állapotot idéz elő, mely az alkotások sikertelenségére, tökéletlenségére vezet, az erő ébrentartása tehát az, a mi bennünket a talaj használatával szemben kötelez.

Az alakúlások Magyarországban általában, azok is, melyek a föld termőerejéből nyerik alapjokat, nem a termőerő felhasználására, hanem annak kihasználására szerveztettek, mintegy kiaknázhatatlan aranybánya tekintetett a termőerő, a melyből egyaránt lehet venni, a nélkül, hogy ahhoz hozzá adnánk valamit, és ebből kiindúlva szükségtelennek tartatott a termőerő fentartására szolgáló érdekek ápolása, és minden erő a nagyipar egyoldalú fejlesztésére fordíttatott, ezen érdeknek hozott áldozat miatt hanyatlott a földmívelésnél érvényesülő erő, és vonatott el az anyag, a mi a talaj termőképességének fentartására kellett volna, hogy szolgáljon; hogy egyebet ne említsek, míg az ötvenes években a Bach-korszak alatt Aradmegyében húsz gazdasági szeszgyárnál több működött, addig ma már csak három dolgozik, az is indirekt haszonra, a helyett azonban dísztik és rontja a levegőt Arad városában négy hatalmas nagy szeszgyár. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)*

A vámközösség folytán a gazdasági szeszgyáraknak adott kedvezményt első sorba mindig a fejlődöttebb viszonyok közt lévő osztrák gazdasági szeszgyárak élvezték, és ennek folytán az utóbbi évtizedekben keletkezett nagy szeszgyárak mellett az osztrák gazdasági szeszgyárak továbbra is fenn tudtak állani, mig a mi gazdasági szeszgyártásunk tönkre tétetett, az eredmény tehát az, hogy az egészséges alapon megindúlt gazdasági szeszgyártás nemcsak fejlődésében, de létében is megszűnt, a melynek ellenében keletkeztek, kétségtelenül a technika igen magas fokán álló, de a gazdasági érdekekkel egészen ellentétes nagy szeszgyárak.

Ezen viszonyok között tehát most már addig is, mig a kilátásba helyezett szeszadóreform folytán a kedvezőbb alakúlások megtör-

Digitized by Google

ténhetnek — oda kell hatni, hogy az ebből keletkezett visszásságok lehetőleg elenyésztessenek, a gyári hulladékot a földmívelés számára biztosítani kell akként, hogy vasúti szállításaink díjtételét a belforgalomban az önköltség minimumjáig le kell szállítani, hasonló elbánásban részesítendők mindazon gyári melléktermények, melyek takarmányozási vagy almozási czélokra szolgálnak; ma már a vasúti hálózatnak legnagyobb része a magyar állam kezében van, ezen intézkedést módjában és hatalmában van megtenni, a mely által a többi adózók terhére áldozatot nem is hoz, most csak helyes vasúti politikát követ akkor, ha oly anyag szállítását teszi közvetlen haszon nélkül lehetővé, a mely hatásában az értékes termények szállítását fokozza. *(Helyeslés balfelől.)*

Nem szükséges fejtegetnem azt, hogy mily korszakot alkotó hivatása van a termelés fokozására az öntözésnek. *(Halljuk! Halljuk!)* Készséggel el is ösmerem azt, hogy ez irányban a földmívelési kormányzatnak fokozatos működése már idáig is igen szép eredményeket tüntet fel, de ha leveretni nem akarjuk magunkat a világversenyben, akkor e téren a rohamosabb alkotásoktól visszariadni nem szabad, mert szélsőségekre hajló éghajlati viszonyaink között csak ez az egy mód az, mely biztos alapot ád a gazdálkodás berendezésére, és lehetővé teszi állattenyésztésünk kivánatos fellendülését. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hogy azonban ezen nagy tőkebefektetést igénylő vállalkozással nyomasztó anyagi viszonyok közt lévő gazdáink megmérkőzhessenek, arra feltétlenül szükséges az államilag segélyezendő talajjavítási bank létesítése. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A termő erő felhasználhatóságának, kellő hasznosításának egyik feltétele azonban, hogy a talaj annak megfelelőleg készíttessék elő, azért a talaj megmunkálására szolgáló eszközöknek, gépeknek, és különösen a gőzeke szántógépnek lehető elterjedését szállítási kedvezményekkel kell elősegíteni.

Természetesen különös gond fordítandó a műtrágyák nagyobb arányú előállítására, tartalmának biztosítására és olcsóbbá tételére.

Hasonló irányzattal kiindúlva fel kell hívnom a földmívelésügyi kormányzat figyelmét a városi hulladékok felhasználásának kérdésére, mely földmívelési szempontból kiszámíthatlan értéket képvisel, és ezen czélból szabályszerűen kezelve, közegészségügyi viszonyainkat is hivatva volna jelentékenyen javítani. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Tekintve Magyarországban a tőzegtelepek roppant nagy kiterjedését, *(Halljuk! Halljuk!)* és annak a gazdálkodásnál sok irányú felhasználhatóságát, a tőzegtermelés kérdését is ajánlom a földmívelésügyi kormányzat figyelmébe.

És midőn ezekben a föld termőképességének fokozására szolgáló intézkedéseket felsoroltam, szükségesnek tartom még az általános működés irányítására és tájékoztatására szolgáló szakszerű kísérleti és kutatási működés nagyobb arányú felkarolását és dotálását, mert a nagy gazdaközönség nem rendelkezik sem azzal az idővel, sem az eszközökkel, hogy valamely termelésnél a különféle eljárások hatását mérlegelje, de igen is bir fogékonysággal arra, hogy a jónak bizonyúlt intézkedéseket alkalmazza. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ez idő szerint csak egyetlenegy növénytermelési kisérleti állomással rendekezünk Magyar-Óváron, annak is javadalmazása a feladat fontosságához, a működés elágazásához képest elégtelen.

Ezúttal helyénvalónak tartom a termelés irányára vonatkozó nézetemnek is kijezést adni *(Halljuk!)* abban, hogy az egyoldalúság elkerülésével azon termények termesztendők, a melyek kiváló minőséget nyújtanak, a melyeknek minőségével tudunk a világpiaczon imponálni, továbbá azok a termények, a melyeknek feldolgozásával a gyáripart fejleszthetjük és a mellett a gyári hulladékot a földtermőerő fentartására fordíthatjuk, és itt, miután a szeszgyártásról már megemlékeztem, szükségesnek tartom a czukorgyártást is felemlíteni, a mely nagyobb arányú térfoglalásával a gazdasági irány átalakítását, és a munkásnép helyzetének javítását eredményezné, és ezen tárgynál a közvetlen eredmény és a versenynyel való küzdelem leghatályosabb módjának a termelés és gyártási érdekek összegyeztetését tartom, minek folytán ajánlom a földmívelési kormányzatnak e téren is a szövetkezeti alakúlások támogatását és lehetővé tételét. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ezek után még igen kívánatosnak tartom a kenderipar fejlesztésével a kendertermelés fokozását, a melyből hasonlag kitünő minőséget tudunk produkálni, úgyszinte a czirok feldolgozására szolgáló gyárak szaporításának elősegítését, a mely által a czirok nagybani termelése, mely száraz és forró éghajlatunkkal igen sikeresen tud megküzdeni, és melynek termelése igen hálás, lehetővé tétessék. Elsőrangú termelési irányt tesz kötelességünkké a here, luczerna, répa és a vetésre használni szokott fűmagvak termelése, mint oly czikkeké, a melyekért rengeteg pénz megy ki évenkint az országból, és e tekintetben különösen kiemelem a czukorrépamag termelését, melynél a faji tulajdon biztosítása végett több évi szakszerű és megbízható előmunkálat és nagymérvű beruházás kívántatik, végül a takarmányfélék termesztésének fejlesztése és fokozása, mely az állattartás alapját és

Digitized by Google

a termőerő biztosítását nyújtja, kiváló gondozását kell, hogy képezze úgy a földmíveléssel foglalkozó gazdaközönségnek, mint ezen érdek ápolására hivatott földmívelésügyi kormányzatnak.

Hogy a t. ház kegyes türelmét kíméljem, *(Halljuk! Halljuk!)* zárom felszólalásomat azért is, mert az általam kitűzött feladat korlátai közt akarok maradni, ezáltal is igazolandó azt, hogy a rendszeres működés adhatja meg legjobban a kibontakozás eszközét. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Papp Elek jegyző: Hortoványi József!

Hortoványi József: T. ház! A földmívelésügyi miniszter úr költségvetésénél az előttem felszólalt képviselőtársaim részletesen és szakszerűen foglalkoztak közgazdaságunk bajaival, azok egyes tüneteivel, azért én inkább csak azon közgazdasági politikai rendszerrel foglalkozom, mely a mai szomorú közgazdasági állapotok egyedüli okozója, és melynek rövid vázolásával akarok reámutatni a bajok forrásaira, s ezekből indúlva ki, keresem azon Ariadne-fonalat, mely e bajok egyrészéből bennünket nézetem szerint kivezethet.

Az általános költségvetés fényes pénzügyi eredményéből nemcsak azt látjuk, hogy az államháztartás egyensúlya nálunk helyre van állítva, de a zárszámadás adatai az előző év költségvetéséből nem várt s milliókra rúgó feleslegéből azt kellene következtetnünk, hogy mi az általános jólétben úszunk; de ha e milliós feleslegeket e tárcza keretében tekintjük, akkor előre is bátran konstatálhatjuk, hogy nagy csalódásban ringatja magát mindenki, a ki ezeket a magyar társadalom, a magyar nemzet vagyonosodása és gyarapodása fokmérőjének tekintené.

A földmívelési tárcza keretében e milliókra rúgó felesleg úgy tűnik fel előttem, mint azon uzsorás, ki az általa kipusztított vidéken fényes kastélyt épít, de annak minden egyes tégladarabja egy-egy gazda-család tönkretétele árán került egymásra.

Ha a mi földmívelési s gazdasági politikánk irányelveit s annak belső rúgóit kutatjuk, s ezekből kiindúlva, e politika eredményét vizsgáljuk, akkor nemcsak a nemzet vagyonosodásának csökkenését tapasztaljuk, de látjuk a magyar nemzet társadalma egyensúlyának felbomlását, s ebben különösen a magyar földbirtokos osztály rohamos pusztúlásában oly társadalmi deficzit tárúl elénk, melynek megdöbbentő adatai a legfényesebb bizonyságot szolgáltatja arra, hogy e téren az eddig folytatott közgazdasági politika rendszere tovább nem folytatható, s gyökeres rendszerváltozás nélkül nem csupán válságokkal, de a legsúlyosabb társadalmi bajok problemáival állunk szemben.

E bajokkal foglalkozva, az objektivitás szempontjából konstatálnunk kell azt is, hogy ezek nemcsak nálunk vannak így, de az egész nyugoti czivilizáczió küzd e bajokkal, s ezek forrása az egész czivilizált világban majdnem mindenütt egy és ugyanaz.

Azon óriási átalakúlási proczesszus, melyen gazdasági s társadalmi viszonyaink keresztülmentek, éreztették mindenütt romboló hatását, de míg az egész nyugoti czivilizált államokban látjuk azon megfeszített küzdelmet, a melyek az államot alkotó s fentartó földbirtokos osztály érdekeit védik, addig nálunk nem történik semmi, e birtokos osztály nemcsak teljesen magára hagyatva, minden védelem és segély nélkül küzd, de az eddig folytatott közgazdasági politikánk irányelvei egyenesen kiszolgáltatták az uralomra jutott, liberálisnak gúnyolt manchesteri iskola rendszerének.

E rendszer nem ismer társadalmat, nem keresi, hogy kikből áll azon fentartó elem, melyen eddig e társadalom nyugodott, nem ismer közgazdasági politikájában egyéb elvet, mint a pénz hatalmát, a melynek vakon hódol minden téren.

Ez a rendszer uralkodik nálunk, ez dominál a politikai és társadalmi életben, s ennek a gazdálkodásnak eredménye azon társadalmi deficzit, a melyet a magyar társadalom majd minden egyes osztályában konstatálhatunk.

Az előttem felszólalt képviselőtársaim közül különösen Rosenberg Gyula képviselőtársam foglalkozott azzal a váddal, hogy mi, a kik a hazánkban annyira elhanyagolt földmívelési érdekekkel foglalkozunk, kizárólag agrár-szemüvegen át nézünk mindent, hogy nézete szerint nálunk agrár-kérdésről szó sem lehet, mert ipar- s földmíves-érdek azonos, az egyik baját érzi a másik is.

Igaza van a képviselő úrnak abban, hogy nálunk e két osztály érdekét szembeállítani, s egyiket a másiknak rovására emelni akarni senkinek nem jutott eszébe, abban is teljesen igaza van, hogy e két osztály sorsa egymás jólététől függ, igaza van a t. földmívelési miniszter úrnak is abban, hogy az iparos és földmíves érdekeknek egymással karöltve kell járni, ezt konstatálom én is, azzal a különbséggel, hogy a magyar társadalom e két erős osztálya évtizedek óta karöltve jár a nyomorúság útjain a pusztúlás örvénye felé.

Különösen a kisbirtokos-, földmíves- és iparos-osztály az, mely tönkrement e rendszerben, a melynek főjellege épen abban áll, hogy mindent, ipart épúgy, mint földbirtokos osztályt, az önök által inaugurált, liberálisnak mondott, de tényleg kizárólag a manchesteri iskola alapelveire fektetett merkantilis politika szempont-

Digitized by Google

jából látnak, a melyben a társadalom, iparos és kereskedő, de ma már a többi osztályai is a kereslet és kínálat szerint alakúló árú és érték fogalmai szerint vannak elkönyvelve.

Ezen politikai rendszerüknek üzletkönyvéből konstatálhatom első sorban azon óriási társadalmi deficzitet, a mely Magyarországon különösen a kisiparos osztálynak csak az utolsó negyedszázad alatti pusztúlásának megdöbbentő adatait tárja elénk. Ennek illusztrálásául csak a következőkre hívom fel a t. ház figyelmét. *(Halljuk!)*

Volt nemzetünk középosztályának egyik alkotó elemét képező, s egykor igen erős iparos osztálya. *(Úgy van! balfelől.)*

Valamikor jólétnek örvendettek, megélhetésük biztosítéka nem csupán a czéhrendszer zárt kötelékében volt biztosítva, a melyben anyagi s valláserkölcsi fejlődésük feltételei mellett a munkájuk értéke is biztosítva volt a kontárok és spekulánsok erkölcstelen konkurrencziájától. *(Helyeslés balfelől.)*

E szervezet szétrombolásával ez erős osztály, mely annyi adófizető független polgárt szolgáltatott a magyar társadalomnak, mivé lett ez átalakúlási proczesszusban, mit tett érdekükben, hogy ez osztály megmaradhasson s tovafejlődhessék az önök liberális rendszere?

Semmit. Sőt inkább egyenesen kiszolgáltatták őket a tőke hatalmának, kilökték őket a magyar társadalomból azon helyről, a melyet elfoglaltak, s ma, mint a tőke valóságos rabszolgái, elzüllődve, napszámosként keresik mindennapi kenyerüket.

Tudom, hogy az ipar fejlődésének s fellendülésének igazolásául önök hivatkoznak a folyton szaporodó gyárak füstölgő kéményeire, ama fényes üzletek kirakataira, melyek versenyeznek a világvárosok külső díszbe öltöztetett iparával, melyek ép oly csábítók, mint a t. pénzügyminiszter úr budgetje, a milliók csillognak az ő kirakatában, de ezek a nemzet, a magyar társadalom nyomorának s tönkretételének árán kerültek oda, épúgy, mint a hogy e díszes üzleti kirakatok az iparos osztály romjaiból keletkeztek. Ha ezzel szembeállítom azt az iparososztályt, azt látom, hogy míg ezelőtt nem is negyedszázaddal önálló üzlettel bírva, saját erejéből dolgoztatott, addig ma nyomorúlt vazallusai ezen díszes kirakattal biró iparos úrnak, a ki ipart sohasem tanúlva, pénzével spekulált, azon kapott munkást, nagyban bevásárolva, néhány csendes bukással megalapította szerencséjét, erkölcstelen konkurrencziával százával söpörte el ez apró munkáscsaládokat, a kik, hogy megélhessenek, ma már neki dolgozva, hetenkint viszik munkájukat az időközben nagyvállalkozókká s hadseregszállítókká lett uraknak, azért a megállapított nyomorúlt netibérért, a melyből tűrni kénytelen azokat az apró levonásokat, a melyek a mindenhatóvá lett nagyiparos külön jövedelmét képezik. *(Úgy van! balfelől.)* Nézzük meg az ily fényes kirakatok mellett az ezen üzletbe dolgozó polgárok százait; mit nyert a társadalom, mit az állam az ily iparátalakúlással? *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Ha nyert egy nagy vállalkozót, de minden ilyen egyes ellenében elveszített legalább száz önálló adófizető polgárt; kivette ez a rendszer kezükből azt a szerszámot, a melylyel önmagukat s családjukat fentartva, gyarapodni tudtak, s nyert a társadalom ugyanannyi elkeseredett koldust.

Nemcsak a fővárosban, de a vidéken is mindenütt így van. Az iparkamarákban rendszerint az ily vállalkozó iparosok viszik a döntő szerepet, és úznek saját érdekükben oly iparpolitikát, hogy a még vidéken elszórva tengődő kisiparostól elboronálják falusi fogyasztójukat, a vásárokat lehetőleg korlátozzák, s mindent elkövetnek, hogy a fogyasztók legapróbb szükségleteiket is a városokban s náluk szerezzék be.

Igy nevelte az önök rendszere a szocziálizmust, a tömegnyomort, s míg ez osztályt tönkretették, addig államsegély és kedvezménynyel iparpártolás czímen létesítenek egyes gyárakat, ezek itt a fővárosban félig ingyentelket kapnak, adómentességgel stb. Uj iparág meghonosítása leple alatt készűlnek ezen ipartelepek, de a melyekről azt látjuk, hogy a félig ingyen kapott telkek nagy részét nyomban tízszeres áron eladogatják, a felépített gyár pedig a sokféle kedvezmény mellett részvényeseinek fizeti a dús osztalékot, s a sokféle kedvezmény folytán aránytalan konkurrencziájukkal tönkre teszik azokat is, a kik itt közterheket viselve, eddig tisztességesen megálltak helyökön. Mire azután a kedvezmények ideje lejár, a jórészben külföldi vállalkozó, ki még arra sem érdemesít bennünket, hogy a magyar honosságot megszerezze, saját hazájának konzulai protezsálása alatt élősködik rajtunk, az itt szerzett vagyonával megy vissza, hogy helyet adjon a másiknak, vagy itt maradva, nem törekesznek a magyar honosságot megszerezni, tovább is saját konzulatusuk védszárnyai alatt élvezik itt még a polgárjogokat is. Ezektől tessék a hűségeskü letételét követelni.

Itt áll a társadalmi deficzit egyik szomorú képe, a melyben az egy-egy, vállalkozóvá átalakúlt nagyiparossal szemben százai és ezrei állanak azoknak a kisiparosoknak, a kik e küzdelemben védelem nélkül hagyva, elbukva, megszűntek e hazának önálló és független polgárai lenni.

De nem fárasztom a t. házat tovább is

Digitized by Google

annak vázolásával, hogy mivé tették önök e negyedszázad alatt a liberálizmus jelszava és lobogója alatt a magyar társadalomnak egykor oly erős s mondhatjuk anyagi tekintetben is egykor vagyonos osztályát, hanem e helyett legyen szabad a magyar társadalom másik, s mondjuk legnagyobb, a földbirtokos osztály társadalmi deficzitjének vázolásával.

Nem fárasztom a t. házat száraz statisztikai adatok felsorolásával, még csak arra sem térek ki, hogy mint bomlott fel e birtokos osztály, mint pusztult el annak középosztálya teljesen, s mint küzd a még megmaradt nagyobb birtokos osztály, s mint igyekszik újabb és újabb konverziók kieszelésével prolongálni exisztencziáját, — egy ízben már volt szerencsém ezzel részletesen is foglalkozni, — csupán csak arra az elpusztúlás utolsó stádiumában levő kisbirtokos és földmíves osztályra hívom fel a t. ház figyelmét, mely ma nálunk közel másfél millió család birtoka romjain, egy holdtól kezdve egész öt holdig gazdálkodott eddig. Ma már ez a túlnyomó része földmíves osztályunknak.

Agráriusoknak mondják, a kik ez osztály érdekeiben felszólalnak, és itt is igazat adok Rosenberg Gyula képviselőtársamnak, mert nagyon tévednek, kik szerint nálunk ma már oly agrárius elveket, a melyeket külföldön látunk, s a melyekkel enyhíteni iparkodnak azon sebeket, a melyeket a liberálizmus okozott, alig lehet megvalósítani; mi már azon a ponton vagyunk, hogy a közép földbirtokos osztályt újból kell megteremtenünk, mert az teljesen elpusztúlt, többé ezek csekély maradékai számot sem tesznek; a másik rész a kisbirtokos-osztály, a mely még ragaszkodik megmaradt gunyhójához, ma már nem is agrárius. Hanem ennél sokkal veszedelmesebb problémával, az agrár-szocziálizmussal állunk szemben. Ugyanazon okok, ugyanazon bajokat eredményezik, s ha szemébe akarunk nézni e bajnak, nézzük külföldön, hol e rendszer már produkálta a maga gyümölcseit s akkor láthatjuk a baj valódi forrását s annak nagyságát.

Fordúljon bárki például Belgiumban ama egyik ipartelepre, például Sur Charle-roiba, s kérdezze meg ott a sztrájkolókat, mi a bajuk? A válasz az lesz, hogy nézze uram a részvénytársaság kimutatását, a befizetett részvénytőke ma megnégyszereződött, annak a tőkepénznek a négyszeres értékét és ugyanannyi kamatját mi munkások szolgáltatjuk. Ott a föld gyomrában életveszélylyel dolgozva egész nap, az én munkám e tőkének naponkint nyolcz-tíz frankot jövedelmez s én nem kapok abból két és fél, legfölebb három frankot, de ez sem az enyém, mert a társúlat szolgáltatja az élelmi szereket, felét ott is benyeri rajtam, s nekem nem marad annyi, hogy megélni tudjak, míg a tőkepénzes vagyona megnégyszereződik. Joggal követeljük azt a munkabért, a melyből megélhetésünket biztosítjuk, s ha másként nem, az éhség kényszerít az erőszakra, hogy ez úton csikarjuk ki, a mi minket illet.

Nézzen be nálunk bárki is ahhoz az öt holdas kisgazdához, a mely öt holdból ugyan nem élhet meg, de nézze meg a telekkönyvét, az a kisember, kinek számára nincs hitelintézet, a ki még mindig jó, ha nyolcz százalék kamat, négy százalék írásdíj mellett kapja kölcsöneit, tehát tizenkét százalékra, s utána jön a jóval magasabb kamattal dolgozó uzsorás, a ki nem is pénzt kér kamat fejében, hanem a termés hányadát, s mellette még természetben ledolgozandó napszámokat és fuvarokat köt ki; ez sem fog mást mondani, mint az a külföldi szocziálista: dolgozom, de nem tudok megélni, mert az a föld nem termi meg a tizenkét százalékot, meg az uzsorát, s ha aratás után marad valamim télire, azt a mindenféle adóba veszik, szóval: uram — így fejezte ki magát egy magyar gazda — velem kanalaz a tálból a takarékpénztár épúgy, mint az állam, a község, mindig jobban és jobban, elesznek előlem most már mindent, úgy, hogy bizony nekem is, családomnak is csak az üres tál jut s éhezünk. A midőn a magyar gazda már idejut, épúgy rabja a tőkének, mint az a külföldi elkeseredett munkás, egy és ugyanazon ok vezeti mindkét erőt az elkeseredés ugyanazon útjára, a mely a szocziálizmus, a felforgatás tanaihoz vezet.

Ez a szegény magyar gazdanép nem tudja, mi a sztrájk, nem tud csoportosúlni, nem tud gyűlésezni, nem tudja, kihez fordúljon, mert azt látja, hogy vele nem foglalkoztak, vele, a ki a magyar társadalom bevett osztályaihoz tartozik, de a liberálizmus mostoha gyermekévé tették; ezt az osztályt odajuttatták ma már, hogy ha gyorsan nem orvosolják a bajt, ha nem gondoskodnak oly intézményekről, a melyek a kisbirtokos osztály megélhetését biztosítják, szóval, ha legalább a kisbirtokos osztály érdekeit nem az eddig uralkodó merkantilis politika kedveért nyomják el, akkor nem a magyar agrárizmussal, hanem a magyar szocziálizmussal állanak szemben, a melynek előpostáit már egyes vidékeken látjuk, s ezt többé sem katonasággal, se zsandárokkal erőszakkal el nem fojthatjuk s ha idáig engedtük juttatni az önök uralmával a bajt, akkor a magyar társadalom alapjait aknázzuk alá, mely ha felrobban, maga alá temet nemcsak az önök összes liberális alkotásait, de tönkre teheti magát az egész nemzetet. Eme, az önök uralkodó rendszere által elpusztúlt kisbirtokos osztály millióinak nyomora képezi a társadalmi deficzit másik szomorú lapját.

Digitized by Google

Mi történt a nemzet történelmében oly fontos, sőt döntő szerepet játszó középbirtokos osztálylyal az önök liberális uralma alatt?

Ez is el van könyvelve a statisztikusok szomorú kimutatásaiban, a nemzet és egyesek, hitelezőknek adóskönyveiben. Az egykor oly erős magyar középbirtokos osztályról azt mondják, hogy elpusztult. De ezt csak a statisztikusok és a telekkönyvek állítják, ez nem áll; meg van még ma is, azzal a különbséggel, hogy a földje fogyott el, de él maga a gárda, s az önök liberális rendszere gondoskodott arról, hogy az ezek érdekében szervezett annyi ezerféle hivatalban keresse mindennapi kenyerét.

Főleg künn a vidéken épen ezek állanak ma a legnagyobb válságban, s azok, kiknek ősei egykor, még e század elején is, oly független urak voltak, kik vezérei voltak a közös ügyek terén a nemzetnek, a kiknek elődei nem riadtak vissza a nyakukra küldött királyi biztosok erőszakoskodásától, kiket nem puhítottak meg a királyi fiskus perei, a jószágelkobzás, a börtön, sőt még ha odajutottak is, annak falaira a szabadság fáját karczolták, ma, a század végén, ezek unokái szintén a liberálizmus előharczosai, de azért kétségbe esve lesik e liberálizmusoknak valutáját, hogy mi lesz: tisztújítás-e vagy kinevezés? S ez utóbbit gyanítva rajzolják ezek is, sőt valósággal gyártják a díszpolgári okleveleket és csúszva-mászva hozzák egymásután őket Budára, hogy annak a hatalomnak, a melytől családjuk sorsa, kenyerök függ, alázatos hódolatukat bemutatva, kegyeiért már előre esedezzenek. Ezek legyőzve feküsznek az önök rendszere előtt. Ez a legszomorúbb, de a legtanúlságosabb kép, mert ezen országnak átalakúlási proczesszusa a legfényesebb bizonysága azon tan igazságának, hogy a nemzet s annak erős középosztálya csak addig birja fentartó s államalkotó erejét, a míg szilárd talajon, a földbirtokon nyugszik exisztencziája; ha ezt a talajt elvesztette, akkor elvesztette önbizalmát, megtörik s meghajlik a kenyeret adó gazdája előtt s a társadalmi deficzitek rovatában ez a legszomorúbb lap lesz fényes bizonysága annak, hogy míg ez osztály vissza nem szerzi a biztos talajt, a míg anyagi, gazdasági téren, s vagyoni tekintetben nem vívja ki önállóságát és függetlenségét, addig minden politikai függetlenségért való küzdelem nem egyéb, mint szép ábránd. Itt kell megindítani a küzdelmet e czélnak megfelelő közgazdasági politika inaugurálásával.

De e szomorú képek vázolása helyett térjünk át reálisabbra; hiányzik még egy kép, a hol deficzit helyett valóban millióra rúgó aktivát is konstatálhatok, s ez a valuta rendezése, a mennyiben ettől várta mindenki közgazdasági életünk fellendűlését.

Ez a fellendűlés meg is van azon bankok részvényeinek áremelkedésében, melyek a Rothschild-csoporttal együtt épen most osztozkodnak a valuta rendezése által nekik jutott osztalékon. A milliók is megvannak, a melyből az osztást most készítik, de mint jelentik, a nyereség mennyiségét egyelőre titokban tartják.

Hogy itt is a közgazdászati érdekek helyett minő szerepet játszott az önök rendszerében dominánló manchesteri elv, azt a nyereség eléggé igazolja, de hogy mibe került a magyar gazdának e milliókra rúgó dividenda, s mi jutott osztalékúl ez operáczióból a magyar gazdaközönségnek, ezt is majd csak a társadalmi deficzitek azon millióiban fogjuk megtalálni, a melyek súlyos hatását a közönség már is érzi, s ha semmi egyéb, úgy a valutarendezés ezen eredménye eléggé fényesen igazolja, hogy ez nem volt egyéb, mint egy fényes pénzügyi operáczió, de a melyben csakis az operatőrök nyertek, míg a beteg, a magyar gazda az operáczió keserveit érzi.

De azt hiszem, nem elég a bajok konstatálása, azokat elismeri mindenki, de keresnünk kell valahára azon utakat és eszközöket, a melyeken, s a melyek segélyével e bajok orvosolhatók.

Előre is kijelentem, hogy gyökeres rendszer-változás nélkül, a mai manchesteri szellemmel szaturált rendszerben ennek a lehetősége is ki van zárva. Ott kell felvennünk az Ariadne fonalat, a hol az elszakadt; az 1867-iki kiegyezés után, s ez időtől fogva e téren tartó mulasztások pótlását gyors törvényhozási intézkedésekkel, a melyek egy bölcs, a magyar kisbirtokos osztály megmentését és erőhöz juthatását biztosító földmíves politikából indúlnak ki.

Ennek alapelve nem lehet más, mint szétszéttépni azon szálakat, a melyek a mi kisbirtokosainkat a reájuk annyira káros hitelügyletek forrásaival összekötik, kivonni őket azon lelketlen üzérek kezéből, kik benne az embert, a polgárt, s kisbirtokát üzleti objektumnak tekintik, s ugyanekkor meg kell nyitni számukra azon közvetlen forrásokat, a melyekből az a kisember a maga szükségleteinek megfelelő hiteligényeit kielégítheti, s a melylyel az a kistermelő is a közvetlen fogyasztóval jöhet érintkezésbe.

Erre nézve, hogy ez irányban a külföld mennyire haladt előre, minő erőfeszítésekkel küzdenek az egyes nemzetek ez elvek megvalósításáért a törvényhozás majd minden ágazataiban, ezek felsorolásával nem fárasztom a tisztelt házat, de hogy lelkiismeretes, s jól átgondolt gazdasági politikával mit lehet elérni, erre nézve a t. földmívelési miniszter úrnak egyet ajánlok, nem az agrár-bankot; a miniszter úr bejelentését, hogy egy nagy agrár-ban-

Digitized by Google

kot alapít, attól mit sem várok, a bajokon ezzel segítve nem lesz, már azon okból sem, mert itt is csak a merkantilis elvek szerint üzleti objektum lesz az a kisbirtokos és gazda, igaz, hogy a tervezetét még nem ismerem, de egy tényt konstatálhatok. A börze már előre exkomptálja ez alapítást, mert azon hírre, hogy ezt egy bank fogja megalapítani, e bank árfolyama egyszerre 20 frttal emelkedett. A banknak vezérigazgatói is már ismeretesek, szóval az eddigi rendszerben gondoskodva van a dúsan javadalmazott állásokról, de hogy az a kisgazda kap-e ennél 20 frtos személyi hitelt, arról még nem hallottam.

De ne is hivasson össze anketeket, mert czélt nem ér, a külföldi intézményekért se lelkesedjék, mert a mi ott talán bevált, a mi egészen más gondolkodású s szokású földmíves osztályunknál eredménytelen lenne, de menjen el Boszniába, kérdezze meg Kállay miniszter urat, minő agrár-viszonyok voltak ott az okkupácziókor, s minő intézkedéseket hozott be, hogyan segített az ottani kisbirtokosok valóban szomorú helyzetén.

Ott, a hol egy darab igazi középkort találtak, a hol független kisbirtokos alig volt, a hol az úgynevezett »kmét« az örök bérrendszer alapján természetben fizette az évi termés egyharmadát képező bérösszeget, természetben fizette termése tizedét adóba, a hol a cserekereskedés mellett az uzsora virágzott úgy, hogy egy aranyért hetenkint egy piasztert kellett az uzsorásnak fizetni, hol a 24% a rendes kamat, az 50—100 az ottani kiskereskedőknél mindennapi volt, ott alig tíz év alatt gazdasági téren oly óriási eredményt mutatnak fel, a minő ritkítja párját.

Tudták jól, hogy e keleti nép irtózik minden reformtól, még ha saját jóléte érdekében történik is, ezért saját szokásait, gyengéit, hibáit véve, kiindúlási alapúl kezdették meg a küzdelmet a sokféle uzsora által kínozott nép felszabadítására

A herczegovinai inség 1886-ban a gaczkói járásban kitört. Ott nem úgy jártak el, mint nálunk a vágvölgyi árvízkárosúltakkal, hogy hagyták őket nyomorogni s pusztúlni, vagy mint az Alföldön, hol az adóleengedést is megtagadják. Vígszinházat sem építettek, mint nálunk, hanem megalakították sürgősen a járási segély-alapokat. 5000 frtot adtak csupán kölcsön, de azt sem tudták visszafizetni, s a kormány azon ajánlatot tette, hogy ad még 5000 forintot, de a járás tehetősebb birtokosai is adjanak ugyanannyit, a mit ők megtettek, s ebből a 15.000 frtból alakúlt az első járási bank.

E bankból kapnak a kisgazdák olcsó kölcsönt mezőgazdasági szükségleteik fedezésére, uzsora-adósságok törlesztésére, vetőmag, takarmány, s szükséges igavonó állat beszerzésére.

E bankot a járási főnök oldala mellett működő bizottmány kezeli díjtalanúl; tavaszszal adják, legfeljebb 8 hónapra, 20 frttól 100 frtig a kölcsönt a szóbeli jelentkezők sorrendje, s a bizottmány véleménye alapján. A kamatláb 4 és 6 százalék, a jövedelem, vagyis a kamatok 1/3-ad része nem megy prémiumokra, hanem közhasznú czélokra fordíttatik.

A gaczkói járásban ezen első segélybank áldásos működését belátták, s a szomszédos járások egymásután jelentkeztek, hogy ők is összeadják az 5000 frtot, ha az állam is előlegez ugyanannyit. Lépésről-lépésre szorították ki az uzsorást s vették ki kezéből a szegény földmívest, s ma már, alig 8 év után, Bosznia és Herczegovina 49 járásából 35 járásban működik a bank, forgalmuk évről-évre emelkedik, s hatása az, hogy a szegény nép anyagi gyarapodása is szemlátomást emelkedik, gunyhója kezd átalakúlni tisztességes lakássá. És itt bebizonyosodott az, hogy az a szegény ember az ő 20 frtos kölcsönét, ha élni engedik és segítik, tisztességesen visszafizeti, azt látjuk, hogy e pénztárak tartalékalapja is folyton emelkedik. E kis tőkéknek, e kis kölcsönöknek óriási kamatozása van e nép anyagi s gazdászati téren való felvirágzásában.

Lehet nálunk is ily gyors, s gyakorlati politikával segíteni sokat, de nem a szövetkezés azon módjával, mely eddig az önkéntes társúlás révén elszigetelten működik, sem az oly mezőgazdasági bankok alapításával, a melyből két dolog bizonyos: egyfelől, hogy az osztalék s a dividenda meglesz, de másfelől, hogy az a kisgazda, a kinek főleg személyi hitelre van szüksége, pénzt s kölcsönt onnét nem kap.

Én nem tudom belátni azt, hogy miért ne lehetne a mi kisgazdáinkat testületekbe beosztani községenkint, úgy, mint ezt az ipartársúlatok s iparkamaráknál látjuk.

Az ily községi testületek a járás székhelyén működő központi gazdatanács vezetése alatt szervezendő járási földmíves-bankból igen könnyen fedezhetnék apró személyi hiteleiket, hisz saját községi testületükből választandó bizalmi férfiak ajánlata s közreműködése mellett e kölcsönök könnyen folyósíthatók, s a termésből behajthatók. E bizalmi férfiak s e járási bankok csak a falu uzsorását szorítanák ki.

E járási bankok a megye székhelyén működő megyei földmíves-takarékpénztár vagy bank, a járások képviselői s a megyei gazdasági egyesület ellenőrzése alatt teljesítené a megyére nézve a központi vezetést, míg valamennyi felett egy, a fővárosban székelő köz-

Digitized by Google

ponti országos földmíves-bank vinné az egységes adminisztrácziót.

Pénzáldozat sem kell sok, hisz ha kimondjuk az ily testületekbe osztott kisgazdákra a kötelező biztosítást, úgy a gazdasági állatok, mint tűz s elemi csapások ellen, és ezt kizárólag e járási, illetve megyei s ezek fölött álló országos központi földmíves-bankra ruháznók: ezek jövedelméből nemcsak a kezelési költség kerülne ki, de maradna elég tartalékalap s az a jövedelem, a mely most a gomba módra szaporodó külföldi biztosító intézetek révén külföldre s az ottani részvényesek zsebébe vándorolna: itt benn maradna földmíves-iskolákra s egyéb közhasznú czélokra; de az elhelyezést kereső tőke is szivesen keresné fel ezen országos szervezés alatt álló járási s megyei földmíves takarékpénztárakat, a mi által lehetővé tétetnék, hogy e kisgazdák magas kamatú kölcsöneiket konvertálhatnák, s gazdasági felszereléseikre s házi állataik beszerzésére szükséges kölcsönüket is innét fedezhetnék.

E járási bankok működési körébe esnék az illető járásra nézve a közraktári üzlet, s elérhetővé tennők azt, hogy az a kisgazda ennek segélyével a fogyasztóval közvetlen összeköttetésbe jutva, jobb árakat kapna gabnájáért, nincs a kényszereladásnak kitéve, s termésére innét szerezhetne tisztességes előleget.

Elérhetnők azt, hogy az ily szervezetben működő országos szövetkezetben a kis erők egyesülve, a központi országos földmíves-bank vidéki közraktárai felett a központi vezetést átvéve az eladást nagyban közvetítve, a mai börze egészségtelen differenczialis spekulácziójának is határt szabva, e kis emberek gabnáit is egyszerre, egy tömegben értékesítve a gabnaárak alakulásaira is befolyást gyakorolva, gazdasági életünkben egy fontos tényezővé nőhetnék ki magát. Itt lehetne elérni, a mit Wittmann képviselőtársam tegnap említett, hogy a hadsereg szükségleteit az ily szövetkezet útján szerezhetné be közvetlenül.

A mi közgazdasági politikai rendszerünknek e szomorú adatai daczára Tisza István képviselő úr tegnapi beszédében konstatálta a kisbirtokos osztály jólétének emelkedését, abból különösen, hogy a föld ára emelkedik, a bérjövedelem nagyobb. Még ha ebből lehetne is erre következtetni, az esetben elfeledett a képviselő úr egyet: hogy a föld terhei is, még pedig aránytalanúl nagyobbak, s ez a szaporodás oly mérvben nyilvánúl, hogy bármennyit termeljen is az a kisgazda, ezek a folyton fokozódó terhek azt abszorbeálják. *(Helyeslés balfelől.)*

De felemlített az agrármozgalomról egy szerinte veszedelmes körülményt, a mely szerint a birtokos osztályunk bajait egyes pártok jelszóúl felhasználva, a politikai téren akarják ezt értékesíteni, vagy ez alapon politikai párttá alakúlva akarnak itt megjelenni, s ez ellen hívta fel a liberálizmus nevében az összes pártokat.

T. ház! A földmívelési tárcza kerete nem engedi azt meg, hogy ezen kivűl álló bármily politikai kérdéssel vagy alakúlással foglalkozzunk. De mivel Tisza István úr jónak látta e kérdést érinteni, a mennyiben az e tárcza keretébe illeszthető, legyen szabad nehány szóval azt nekem is érintenem. *(Halljuk! Halljuk!)* Arról, hogy nálunk oly pártalakúlás lenne, mely kizárólag a földmíves-osztály érdekei szempontjából bírálva el minden kérdést, a többi osztály elnyomása árán akarja azok ellen elveit érvényesíteni, nekem tudomásom nincs. De van tudomásom arról, hogy az a magyar földmíves és birtokos-osztály ma már lassan tudatára ébred annak, hogy abban a exkluziv merkantil irányú liberális rendszerben, a melyet most vázoltam, a mely őt tönkre tette, ki van zárva a lehetősége annak, hogy az ő elhanyagolt helyzete, az ő bajai orvosoltassanak. Ennélfogva e rendszer megbuktatására saját önfentartási ösztöne is kényszeríti.

Tisza István képviselő úr hivatkozott a liberálizmusra, arra, a mely a magyar társadalomban fennállott társadalmi válaszfalakat lerombolva, a jobbágyi elemet sánczaiba fogadta, s nincs ok, hogy most ezek külön csoportosúljanak.

Igaza van a t. képviselő úrnak, de ha már az 1848-iki alkotásokat és vívmányokat hozza fel, akkor ez ellen én is bátorkodom kérdeni, hogy épen az önök rendszerében mivé fajúltak és alakúltak át az összes alkotások?

Nem akarom élő példáúl állítani a mi mai parlamenti helyzetünket, de egyet konstatálhatok: a mióta a kiegyezés megtörtént, az e kiegyezés után bekövetkezett ismeretes fuzió után inaugurált szabadelvű-rendszer foglalkozott-e valaha abba az alkotmány sánczaiba bevett jobbágyok anyagi érdekeivel? Kereste-e valaha az összekötő szálakat, a melyek a nemzet vitális érdekeit érintik magával a nemzettel? Nem emelt-e fel egy újabb sánczot: a párturalom védbástyáit, a melynek állandó védelme volt a liberálizmus feladata, s nem vitte-e oda e rendszerét, hogy azok a kik e védbástyán kivűl állanak, azok, a kik e rendszer uralmát megdönteni akarják, az ellenzék: azok az alkotmány sánczain is kivűl maradnak. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Nem ez a rendszer teremtette-e azon helyzetet, hogy abban a mi parlamentárizmusunk ezen párturalomban oda fejlődött, a hol most vagyunk, a mint mondják, beteges állapotban, a

Digitized by Google

melyről, mint a haldoklóról, óráról-órára adják ki a válságot és katasztrófát jelző bulletint?

Mit tett az önök rendszere a népért, a melyet az 1848-iki vívmányok az alkotmány sánczaiba bevett, előbb vázoltam, s most is e bajok orvoslására az egész közgazdasági politikájuk abban áll: segíts magadon, és majd az Isten is megsegít.

Hát lehet, hogy e nép szót fogad, segít magán, de úgy, hogy követelni fogja helyét az alkotmány sánczain belül épúgy, mint a magyar társadalomban, de hogy segíthessen magán, arra csak egy út vezet: szervezkedik és szövetkezik az önök által inaugurált rendszer megdöntésére, követelni fogja megélhetésének feltételeit és biztosítékait, a melyektől az önök rendszere fokozatosan megfosztotta.

Hiába hivatkozik Tisza István úr a liberálizmusra, több mint egy negyedszázados várakozás után reá jött arra e nép, hogy ez hamis jelszó, a melylyel félrevezették, most már saját sorsával együtt e haza sorsa is követeli, hogy önvédelmi harczát kezdje meg, s én meg vagyok róla győződve, hogy se ámítás, se erőszak többé e mozgalmat elfojtani nem fogja, s kell, hogy egy egészséges alapon nyugvó új pártalakulás öntsön életet a mi életnélküli parlamenti szervezetünkbe, mely mai állapotában nem egyéb, mint egy üres mechanizmus, léleknélküli váz, s a mely új életre csak akkor éled, ha itt a nemzet hamisítatlan közvéleménye nyilatkozik meg.

T. ház! Az összes gazdaközönségnek a t. kormány eddig csak egyetlen egy jó tanáccsal szolgált, a melyet tegnapelőtt hallottunk, segíts magadon, és az Isten is megsegít. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Meg vagyok róla győződve, hogy a magyar gazdaközönség megfogadja e jó tanácsot, majd segíteni fog magán ott, a hová utalták, a politikai téren, és meg vagyok róla győződve, hogy e törekvésében összetartva, majd az Isten is e czéljában meg fogja segíteni.

Nem fogadom el a költségvetést. *(Helyeslés a bal és szélsőbalon.)*

Papp Elek jegyző: Molnár Józsiás!

Molnár Józsiás: T. képviselőház! Mindazok, kik az 1867-iki kiegyezés mellett még a közös vámterületet is fenn akarják tartani, ezen a magyar nemzet számára kiszámíthatatlan károkkal járó intézményt tudvalevőleg rendszerint azzal indokolják, hogy a magyar nemzet földmívelő nemzet lévén, mint ilyennek nélkülözhetlen szüksége van az osztrák piaczokra, hol terményeit előnyösen és szabadon árúlhatja.

Hogy ezen minden kétségen kivül egyelőre tetszetősnek látszó vélemény mennyire felel meg a logika szigorú követelményének, egy szigorúbb kritikának, erre vonatkozólag legyen szabad nekem csak néhány rövid kérdést feltennem.

Első sorban legyen szabad kérdeznem, hogy vajjon a magyar nemzet, mint csak kizárólag földmívelő és nyerstermeléssel foglalkozó állam, Európának ezen pontján, a melyen mi állunk, lehet-e elég gazdag, elég népes, tehát elég erős is arra, hogy a minket környező népek konczertjében ne csak szerepét betölthesse, hanem alkalomadtán alkotmányát és nemzetiségét is megvédhesse a vész napjaiban?

Vajjon, hogy a hozzánk mérten aránylag rendkívül nagy tőkével, képzett ipari munkásokkal, fejlett iparral és kereskedelmmel biró osztrák iparral szemben közös vámterületen remélheti-e bárki is iparunknak nagyobb mérvü fellendülését és ezzel karöltve a munkahiányból folyó kivándorlás megszüntetését? És végül, ha a közös vámterületen sem iparunk, sem kereskedelmünk tovább fejlődését nem remélhetjük, sőt még a munkahiányból folyó kivándorlást sem tudjuk megakadályozni ezen országban, a honnan évenkint tudvalevőleg több megy ki 150 millió forintnál oly iparczikkekért, melyekhez a nyersanyagot túlnyomó részben mi szolgáltattuk, ez esetben hogyan remélhetjük földmívelésünknek legalább a nyugati államok színvonalára való emelkedhetését? Hiszen ha népességünk nem szaporodik, iparunk nem fejlődik, a magyar földmívelésnek múlhatlanúl nélkülöznie kell mindazon eszközöket, a melyek a nyugati államoknak földmívelését az ismert magas nivóra emelték.

Mindezen kérdésekre, t. ház, úgy hiszem, teljesen elég, röviden csak annyit felelnem, hogy minden állam, tekintet nélkül arra, hogy túlnyomó részben földmíveléssel vagy iparral foglalkozik-e, közgazdasági érdekeit rendszerint védvámokkal szokta védelmezni.

Hiszen, ha a közös vámterület barátainak általam imént jelzett és különben is mindnyájunk által ismert indokai a szigorú kritikának megfelelnének és helyesek lehetnének, az esetre ugyanazon szempontból kiindúlva, minden egyes nyerstermelő államnak meg kellene nyitni piaczait az iparos államok előtt, és viszont megfordítva minden egyes iparos államnak szövetségre kellene lépnie a nyerstermelő államokkal.

De a mint tudni méltóztatik, a valóságban ez nem így történik.

Hogy példával is éljek, lám, az önálló és független Romániában, hol az államférfiak meggyőződését nem más államok érdekei szabályozzák és irányítják, szintén megértették a kor intő szavát, mely szerint a kultur-államnak bírnia kell a kultur-állam minden követelményével, tehát fejlett iparral, fejlett kereskedelemmel is. Épen ezért Romániában készek voltak még

Digitized by Google

velünk szemben is vámháborút provokálni, holott mi mindnyájan tudjuk, Románia geográfiai fekvésénél fogva is a nyerstermények értékesítésére a mienknél sokkal kedvezőtlenebb viszonyok közt van, a mennyiben a román nyerstermények egy nagy részét is csak legfeljebb általunk, vagy hazánkon keresztül értékesítheti előnyösen.

De nem megyek e téren tovább, t. ház, hiszen különben egymaga már azon tény is, hogy minden egyes állam a maga közgazdasági érdekeit rendesen védvámokkal szokta védelmezni, egymagában többet bizonyít akár kötetekre terjedő argumentumoknál is.

Különben is részemről ezúttal csakis a búza ismert vámmentes behozatala tárgyában van szándékom a mélyen t. háznak nagybecsű türelmét kikérni és igénybe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy mindazonáltal mégis a közös vámterületről is beszélek, annak egyedüli oka abban rejlik, mert meggyőződésem szerint ez a kérdés nagyon is szorosan összefügg a közös vámterület kérdésével, a mennyiben a búzának ismert módon való behozatala épen a legalkalmasabb mód és eszköz arra, hogy ezáltal a magyar gazdaközönségnek az a csekély előnye is, a melyet a közös vámterületen belül elérhetne, megsemmisíttessék, tönkretétessék. Tény az, t. ház, hogy mi iparunkat a közös vámterületnek a szó szoros értelmében áldozatúl hozzuk. Mert hisz ma már az osztrák ipar a magyar piaczokat nemcsak dominálja, hanem a szó szoros értelmében véve monopolizálja is, úgy, hogy mi ma minden kétségen kívül legalább is 15—20 millióval drágábban fizetjük meg az osztrák iparczikkeket, mint fizetnők azon esetre, ha egyáltalában vámsorompóink — mivel iparunkat különben úgy sem tudjuk megvédeni — minden más idegen állam előtt is nyitva lennének.

Ily óriási áldozatok árán, t. ház, azt hiszem, hogy a magyar földmívelő osztály is egészen méltányosan elvárhatná, hogy legalább már egyetlen egy főterményét, a búzát, ő is az osztrák piaczon valamivel előnyösebben értékesíthesse, mint azon nemzetek, a melyek egyáltalában nem hajlandók Ausztriával közös vámterületet fentartani; mert mellékesen bátor leszek megjegyezni azt is, hogy a mi földmívelésünkre nézve más számtalan nyerstermény értékesítésénél, például a sertésnél, a fánál stb. a közös vámterület úgy sem határoz valami sokat, valami hasznos befolyással nincs, mert például azért, hogy Drezdában vámot fizetnek a sertésért, Kőbányán a sertést egy krajczárral sem adják sem olcsóbban, sem drágábban, a drezdai vevőknek, mint például a magyar vagy osztrák vevőknek. Azt hiszem, hogy ezen tény erre a kérdésre nézve elegendő argumentum.

Mondom, t. ház, hogy azon nagy áldozatokkal szemben, a melyeket bátor voltam felemlíteni, a magyar földmívelők kétségkivül elvárhatnák, hogy ők is az osztrák piaczokon búzájukkal némi előnyben részesülhessenek. Ennyit már maga a méltányosság is megkövetelne.

De, mint tudjuk, t. ház, a politikában nem annyira a méltányosság, mint inkább a hasznosság az irányadó. Ép azért a mint látjuk, valameddig Ausztriának módjában lesz piaczunkat teljesen ingyen, vagyis ellenszolgálat nélkül kihasználni, mindaddig ő azt ingyen, és minden ellenszolgálat nélkül fogja kihasználni és nem fogja megengedni, hogy az ő állampolgárai a búza árát a világpiaczi áraknál valamivel jobban fizessék. Mert hitem és meggyőződésem szerint, t. ház, nagyon jámbor dolog azt hinni, mintha az ismert őrlési engedély a magyar ipar és különösen a nagy magyar malomipar támogatása szempontjából találtatott volna ki. Hiszen a magyar malomiparnak ilyen specziális támogatásra egyáltalán szüksége nincs, nem volt, nem is lehetett. Hiszen magában az a tény, hogy a svájczi ak Magyarországon a nagy malomipart oly rohamosan megalapították, arról tanuskodik, hogy itt a nagy malomiparnak jó talaja volt és van. Hogy némely köröknek különben is mennyire fekszik a magyar ipar szivén, erről könnyen meggyőződhetünk az által, ha megkisérlenők például hasonló kedvezmények mellett azon engedélyt kérni, hogy engedtessék meg, szintén külföldről, a magyar szabóknak különböző külföldi szövetek készruháknak leendő feldolgozása végett behozni, majd hallanók, hogy mit mondanának erre Ausztriában. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hitem és meggyőződésem szerint tehát, t. ház, a búza ismert vámmentes behozatalánál, a magyar nagymalmok csak a médiumok, a melyek ezzel nem is valamely hazafias, sőt — a mint később igazolni fogom — nem is valami emberbaráti szerepre vállalkoztak, mivel az nékik versenytársainkkal szemben nagy versenyképességet és nagy hasznot biztosít. Egy sokkal hazafiasabb és emberiesebb ügyhöz méltó buzgalommal ragaszkodnak ehhez, és azt, mint a magyar malomipar és a földmívelés érdekét minden erejükből védelmezik is. Pedig ugyan ki tudhatná jobban, mint épen a nagymalmok intéző körei, hogy rajtuk kivül az ország különböző vidékein még igen számos és jól berendezett malmok is vannak, melyeket ők a vámmentes búza segélyével máris a tönk szélére juttattak, és ma-holnap tönkre is tesznek? Ki tudhatná már ma még jobban maga elé rajzolni azt a képet, hogy milyen képe lenne majd Magyarországnak akkor, ha az ország legtávolabbi vidékei is finomabb liszt-szükségleteiket az export-malmoktól volnának kénytelenek beszerezni? Hiszen akkor a

Digitized by Google

nagymalmok egy bizonyos határon belül a búza árakat Magyarországon nem irányítanák, hanem a szó szoros értelmében elrendelhetnék.

Vagy ki tudhatná jobban azt is, mint épen a nagymalmok intéző körei, hogy az a nagy versenyképesség, a melylyel az illető nagymalmok az ország legtávolabbi vidékén levő kismalmokat is tönkre tennni képesek, hogy ez nem a nagymalmok technikai berendezésének előnyeiből, hanem egyszerűen csakis az 5 forint 20 krajczáros román búzából származik? Hiszen azon előnyökkel szemben, a melyekkel a nagymalmok a kisebb, de jól berendezett malmokkal szemben dicsekedhetnek, a kisebb, jó malmoknak is szintén meg van a maguk előnyük, még pedig oly annyira, hogy némelyek azon kedvező és olcsó vízerővel és olcsó munkásokkal, a melylyel a vidéken rendelkeznek, nemcsak a nagymalmoktól 200—500 kilométer távolságra, hanem itt Budapesten a nagymalmok tőszomszédságában is tisztességesen és jól kijöhetnének.

Hogy a kismalmok versenyképességére mondott nézetemet példával is igazoljam, legyen szabad megemlítenem, hogy tavaly vagy tavaly előtt készült el Brassóban egy nagy gőzmalom, melytől az építtető és a nagyközönség is azt várta, hogy az a nagy hatalmas gőzmalom a körülötte lévő egyes kisebb műmalmokat, sőt a vidéken lévő kisebb műmalmokat is tönkre teszi.

S mi történt, t. ház? Semmi egyéb, mint csak az, hogy egyforma viszonyok s körülmények közt, azaz egyforma búzaárak mellett, a nagymalom, ha jól tudom, még egy évig sem volt képes fentartani magát a kismalmok versenye mellett, mialatt a kisebb malmok máig is küzdenek a nagy export malmok ellen. Továbbá, t. képviselőház, ugyan ki tudhatná jobban azt is, mint épen a nagymalmok intéző körei, hogy mennyire téves dolog azt is hinni, hogy például a román búzából nem lehetne kellő fehérségű s kellő finomságú lisztet előállítani; ugyan kik tudhatják jobban, mint épen ők, hogy ez az állítás a valódi tényállásnak ma már nem felel meg; épen azért ez a hiresztelés a magyar közönségnek félrevezethetése szempontjából, és a dolog bonyolúltabbá való tétele szempontjából lehet ma fentartható. Tény, t. ház, hogy a román búzáknál igen sok hibás búza fordúl elő, a miért mindazon malmok, melyek román búzából is dolgoznak, aránylag sokkal többször jönnek abba a helyzetbe, hogy rosszabb lisztet gyártsanak, mint a csak kizárólag jó magyar búzával dolgozó malmok, és ez igen természetes is, ha tudjuk, hogy Romániában 25—30 év előtt a búzaföldmívelése annyiból állott, hogy őszszel kukoriczaszedés után nedves időben minden szántás és előzetes megmívelés nélkül a földet behintették búzával, és azután rácsaptak egy juhnyájat, az a juhnyáj beletaposta a magvakat, azután a rákövetkező nyáron elmentek aratni. De 25—30 év óta a viszonyok nagy átalakúláson mentek át ott is; ma épen úgy, mint Magyarországon, igen kitűnő és rendszeres gazdaságok vannak, melyek nemcsak jó és kitűnő, hanem olyan kitűnő búzát produkálnak, mely a mi tiszai búzánknak idei termése mellett is minden kétségen kívül megállja a versenyt.

Tudom, hogy ezen állításom az egész háznak csaknem minden tagja előtt kissé túlságosnak fog feltűnni, holott az tényleg így van. — Épen mielőtt Budapestre jöttem, volt nálam két román, a kik 5000 métermázsa román búzát ajánlottak, melyből mintával ma is szolgálhatnék; és abból bárki meggyőződhetnék, hogy az a felfogás, mintha az a román búza olyan gyenge volna, mennyire téves.

Különben is e téren, t. ház, akár román búzamustrákkal, akár őrlési, akár sütési bizonylatokkal bármikor, bárkinek tényleg szolgálatára is állhatok. Mindezeket így tudva, t. ház, azt hiszem, hogy az a versenyképesség, a melylyel az export-malmok az ország legtávolabb részeiben levő egyes kisebb magyar búzátőrlő műmalmokat is tönkreteni képesek, mindjárt egészen más szinben tűnik föl, és mindjárt egyszerűbbé válik a kérdés elbírálása, mert így mindjárt beláthatjuk, hogy itt nincs másról szó, mint egyszerűen a román jó búzának vámmentes behozataláról az osztrák fogyasztók érdekében.

Hogy mily egyszerű az a mód, a melylyel a nagy export-malmok a kisebb malmokat az ország legvégső határán is tönk.etenni képesek, annak illusztrálására legyen szabad egy gyakorlati példát is felhoznom. Ma, t. ház tudvalevőleg úgy Budapesten, mint Aradon vagy Szegeden is egy métermázsa román búza 5 frt 20 krajczáron kapható. Ezzel szemben Brassóban egy métermázsa háromszéki búza 6 frt 50 krajczár. Egy métermázsa búzából Magyarországon rendszerint 75—78 kilogramm lisztet szokás őrölni. Ez nem azt jelenti, mintha 78 kilogramm lisztnél többet egyáltalán nem lehetne őrölni, mert hogy ha elég idő és olcsó erő áll rendelkezésre, úgy jóval több is őrölhető, míg ellenkező esetben, elegendő idő hiányában s a hajtóerő drágasága esetén még 75 kilogrammnál is jóval kevesebbet őrölnek. Például Romániában, hol az idő sürgős, a tüzelőanyag, illetőleg az erő drága, a malmok akárhányszor, nem mintha technikai berendezésük nem volna a legtökéletesebb, de mert nem érdemes, 100 kilo búzából még 58—60 kilogrammnál sem őrölnek többet. Ezen tényt különben ezúttal csak mellékesen említem. Részemről számításom alapjául ezúttal 100 kilogramm magyar búzából eredményképen 75 kilogramm

Digitized by Google

liszt, 22 kilogramm korpa és 3 kilogramm elporzást veszek.

Természetes, hogy miután a román búza magvakkal van keverve, azért 105 kilogramm román búza felelhet meg csak körülbelül 100 kilogramm magyar búzának, mert a magvak a búzából kitakaríttatnak. De 105 kilogramm román búzából természetesen több korpa lesz, mint 100 kiló magyar búzából, mert a magvak a korpához hozzáőröltetnek.

A 105 kilogramm román búzának ára 5 frt 20, 5 frt 46 kr., ebből levonva a 27 kilogramm korpa árát, à 3½ kr., 94½ krt, világos, hogy a román búzából a nyert 75 kilogramm liszt minden termelési és más, mellékes költségeken kívül az illető malomnak 4 frt 51 krajczárjába kerül. A jobb megérthetés kedvéért még egyszer bátor leszek ismételni, hogy 105 kilogramm román búzából készült 75 kilogramm liszt a budapesti, vagy aradi, szóval bármely román búzából dolgozó malomnak 4 frt 51½ krajczárjába kerül. Már most lássuk ezzel szemben, mennyibe kerül ugyanennyi liszt bármely magyar búzából dolgozó malomnak, például egy brassói malomnak. Tegyük fel, hogy a brassói malom 100 kilogramm búzából szintén 75 kilogramm lisztet s 22 kilogramm korpát csinál. 22 kilogramm korpa ára per 3 kr., mert itt már a korpa árát fél krajczárral olcsóbban kell vennünk, mert távolabb van Brassó a mi korpakiviteli piaczainktól, a miért a brassói malomnak a 22 kilo korpa csak 66 krt ér, ha már most a korpa árát, a 66 krt a magyar búza vételárából, a 6 frt 50 krból levonjuk, egészen világos, hogy a magyar búzából őrlő malomnak például Brassóba 75 kiló liszthez a nyersanyag 5 frt 84 krajczárjába kerül, vagyis 1 frt 32½ krral többe kerül a magyar búzából dolgozó brassói malomnak nyersanyaga, mint a romániai búzából dolgozó budapesti és aradi malmoknak. Ha már most tekintetbe vesszük, hogy 75 kilogramm lisztnek szállítási díja Budapesttől Brassóig körülbelül 82 kr., Aradtól Brassóig 50 kr., mindjárt világosan áll előttünk, hogy még a budapesti malomnak is helybe Brassóba szállítva, olcsóbba kerül a román liszt 50½ krral, az aradi malomnak pedig 82 krral, mint a brassói malomnak helyt, ugyancsak Brassóba magyar búzából.

Ezen tényállásból pedig egészen világos, hogy az a nagy előny, melylyel a román búzából dolgozó nagy export-malmok a kisebb vidéki malmokat tönkretehetik, és teszik is, nem a malmok technikai berendezéséből, nagyobb tőkéjéből, intézőinek nagyobb képzettségéből származik, hanem csakis abból a visszaélésből, a melyet a román búzával elkövethetnek.

Hogy jogállamban méltányos-e, illő-e egyeseket, mások megbuktatására oly előnyökkel ellátni, annak elbírálását a t. házra bízom. Részemről csak a száraz tények előadására vállalkozom.

Tény pedig továbbá az is, hogy mialatt a román búzából dolgozó nagy export-malmok mesébe illő nagy osztalékokat adnak, addig a magyar búzából dolgozó kisebb malmok, csakis jobb jövő reményében tarthatják üzemben malmaikat. Ezen állításom igazolására felhozom, hogy Brassóban egy versenyképes kisebb műmalmot 1800 frtért adtak haszonbérbe, holott berendezési költsége hallomásom szerint 140.000 forintba került. Tegyük fel, hogy a 140.000 forint nagyítás, de az már tény, hogy a malom mindenesetre 100.000 frtnál többe került. Ebből látható, hogy mialatt a nagymalmok 15—20%-nyi osztalékot osztanak el maguk közt, mint üzleti eredményt, azalatt a kisebb malmok még csak arra sem képesek, hogy bár a malomrongálás, felhasználás, és kopás költségei megtéríttethessenek, mert azt mindenki beláthatja, hogy egy 100.000 frton felül kerülő malomnak évenkinti rongálása is kétségkívül többet tesz ki az elért bérletnél, 1800 frtnál.

Hogy a csak feldolgozás végett behozott román búza, túlnyomó részben a vámterületen belül fogyasztatik el, és hogy azalatt, míg egyes vidékeken a magyar gazdaközönség gyönyörű szép búzáját, istennek e szép áldását, marhahizlalásra, takarmányozásra kezdi fordítani, azalatt a magyar gazdaközönség nagyrésze román búzából őrölt lisztet fogyaszt, ez tudvalevő dolog. Hiszen nincs talán a világon valami könnyebb dolog, mint épen ezzel az ismeretes vámmentes román búza-behozatallal visszaélni. Hogy mennyire könnyű ezen búza-behozatallal visszaélni, ennek igazolására legyen szintén szabad egy gyakorlati példát felemlítenem. *(Halljuk! balfelől.)*

Igen természetesen, én nem tudhatom egészen határozottan, hogy ez, vagy az a malom a vámhitellel való visszaélésre mely útat-módot választja; csak annyit tudok, hogy annak igen sok, több és megannyi mind igen kényelmes módja van. Tegyük fel például, hogy N. budapesti gőzmalom behozott 1892. évben 50.000 métermázsa román búzát, és ezt Magyarországon kiőrölte, és mind az utolsó kilóig eladta, a nélkül, hogy abból egyetlenegy kilogramm búza is kiszállíttatott volna. És tegyük fel egyszersmind azt is, hogy 1892-ben Magyarországnak sem több, sem kevesebb termése nem volt, mint a mennyi az egész vámterület szükségletére elég.

Ugyancsak N. malom 1893-ban újból behoz 100.000 métermázsa román búzát, azt itt kiőrli s igyekszik abból 35.000 métermázsa őrleményt a vámterület határain túl kivinni s a

Digitized by Google

felülmaradó 65.000 métermázsa búza lisztjét újból a vámterület határán belül forgalomba hozza.

Mivel pedig ezt az eljárást nemcsak egy, hanem valamennyi malom követte, ennek igen természetes következése nem lehet más, mint az, hogy 1894. évben már szintén nem szükséges, hogy valami igen nagy termés legyen; mert hiszen az a nagy készlet, mely a román búza importálása által úgy 1892. évből, mint 1893. évből megmarad, a gazdák és a kereskedelem kezén kell hogy legyen; már most ha ezen nagy készlet mellett is tovább folytatják a román búza nagymérvű beszállítását, igen természetesen ez az eljárás olyan óriási kínálatot eredményez, a melynél fogva a magyar búza ára oly alacsony árakra száll, hogy az a világ bármely piaczán exportképessé válik. Ezt a kedvező helyzetet a nagymalmok természetesen felhasználják arra, és igy N. malom is, hogy úgy 1893. mint 1894-iki évi vámhiteli tartozásaikat ez alkalommal kiegyenlítsék.

És ez így folyhat egész a világ végéig, a nélkül, hogy akár van jó termés, akár nincs, a magyar gazdaközönség abba a jó helyzetbe juthatna, hogy a külföldi világpiaczi áraknál itt helyben is valamikor magasabb árakat érhetne el. De, t. ház, a visszaélésnek ezen egyszerű módján kivül van még egyszerűbb módja is. Mintha csak arra lettek volna az összes intézkedések kitalálva, hogy a nagymalmok a búza árának leszállítása érdekében minél kényelmesebben, könyebben dolgozhassanak.

A másik mód a következő, tudvalevőleg Magyarországnak Németországba állandó nagy korpakivitele van. Tegyük fel, hogy X. malom 1894-ben behoz 100.000 métermázsa román búzát, és e mellett beszerez 250.000 métermázsa magyar búzát. Ezen 350.000 métermázsa összes őrleményből nyer 77.000 métermázsa korpát. Ebből kiszállít 70.000 métermázsát, és ezzel banktartozásait kiegyenlíti, a nélkül, hogy egy kilogramm román búzalisztet is kivitt volna. De tegyük fel, hogy a vámhivatalnokok a magyar malmokkal szemben kritikusabban járnak el, és nem engedik meg, hogy liszt helyett korpát szállítsanak, ámbár e tekintetben a rendelet nem intézkedik preczize, csak őrleményekről beszél, a korpa pedig szintén őrlemény. De azért tegyük fel, hogy a vámhivatalok nem engedik meg, hogy liszt helyett korpát vigyenek ki. Mit tesznek ily esetben a malmok? Mint beszédem megelőző részében említettem, 100 kilogramm búzából nemcsak 78 kilogramm lisztet lehet őrölni, hanem azonfelül is 90-et, vagy akár 95-öt, és természetesen a 78 kilón felül nyert liszt csak korpaliszt lesz, de ez a korpaliszt a nyolczas számú lisztbe pompásan betalál, és ekkor a korpa mint takarmányliszt szállíttatik ki, és igy az egész román búza elfogyasztható itt a nélkül, hogy egy kilogramm liszt kivitessék, és a nélkül, hogy az illető malom a beszállított román búzáról vámfizetésre kötelezhető lehetne. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Azt hiszem, t. ház, az elmondottakban elég világosan igazoltam azt is, hogy az ismert búzabehozatali engedély ugyancsak nem lehetett a a magyar malmok érdekében kitalálva, hiszen ezen engedély által, a mint láthatjuk, épen a magyar malmok ezrei tétetnek tönkre, épen azoknak existenczia ja nehezíttetik a 30—40 nagyobb malom nagyobb osztaléka érdekében. Pedig föltehetjük, hogy ezek a kisebb malmok vagyonukat szintén tisztességes munkával szerzik, hogy ezen kisebb malmok tulajdonosai szintén családokkal birnak, a kik fenmaradhatásukért szintén dolgoznak és imádkoznak.

Vajay István: Igen, a mindennapi kenyérért!

Molnár Józsiás: Mindezek után, t. ház, legyen szabad elmondanom azt is, hogy menynyire felel meg az ismert őlési kedvezmény a magyar gazdák érdekeinek, és a mi legfőbb, mennyire igaz az, hogy a magyar liszt román búzalisztte l keverve versenyképesebbé válik, és hogy ez által a nagymalmok azon helyzetbe jönnek, hogy a magyar búzát jobban megfizethetik és fizetik is. Részemről azt hiszem, hogy leghelyesebben akkor cselekszem, hogyha ezen, mondhatom nagyon furcsa állítással szemben egyszerűen elmondom, hogy ez a búzabehozatali engedély mennyiben felel meg a háromszéki gazdák érdekeinek.

Háromszékmegye szintén szebb és több búzát termel, mint a vele szomszédos megyék, ép úgy, mint Magyarország szebb búzát termel, mint a szomszéd nyugati országok. A háromszéki búza feleslegét Brassó és Csíkmegye szokta elfogyasztani, jobb termés esetén azonban jut belőle a többi erdélyi megyének is: ép úgy, mint hogy a magyar búzát is rendes viszonyok közt az osztrák tartományok fogyasztják el, de jobb termés esetén a magyar búzából is jut a többi európai államnak is.

A háromszéki búza szintén nagy keresletnek örvendett, a miért is közép vagy szűktermés esetén az ottani gazdák némi kárpótlást kapnak a magasabb árak révén. Ép úgy, mint a hogy Magyarország is rendesen jó árakat érhetne el a vámterületen gyengébb termés esetén, ha a román búza nem zavarná a dolgok természetes logikáját.

De a mióta a román búzaliszt még Aradról Brassóba szállítva is annyira versenyképessé vált, mint azt kimutatni szerencsém volt, azóta a viszonyok Háromszéken is teljesen megváltoztak.

Digitized by Google

Most hiába van szűk vagy bő termés, mert azért az árak mindig egyformán alacsonyak.

És ezzel szemben hiábavaló a földmívelők minden küzdelme, holott csak mint mellékest jegyzem meg, hogy nálunk a termést lábán árúsító gazdák ismeretlenek, sőt ellenkezőleg egy székely gazda nagyobb gondot fordít az ő 50—100—200 métermázsája lehető legjobb áron való értékesítésére, mint itt egy kiseb gabonakereskedő. Például a háromszéki gazdák látják, hogy szűk termésük volt, a búzaárak pedig alacsonyak, ép ezért nem viszik mindjárt piaczra búzájukat, hanem tartózkodnak. A szepsi-szentgyörgi, kézdi-vásárhelyi, brassói piaczon közvetlen aratás után alig fordúl elő háromszéki búza nagyobb mennyiségben. A gazdaközönség pénzszükségletét marhaállományainak megcsonkításával, és más javai értékesítésére, sőt kölcsön útján is fedezi. De azért a búzaárakra még sem tudnak befolyni, azok állandóan alacsonyak. És ez igen természetes, mert azon idő alatt, míg a háromszéki gazdák tartózkodnak, a kereskedelem és román búzával dolgozó nagymalmok szintén gondoskodnak arról, hogy a fogyasztó közönség hiányt ne szenvedjen. A háromszéki gazdaközönség természetesen nem tudja az eseményeket világosan belátni, és nem is tudhatja annak eredményeit mérlegelni a min egyátalában nem lehet csodálkozni, hiszen a mint látjuk, kormányunk sem tudja bírálni a román búza hatását; a háromszéki búzatermelők a kismalmok részéről összeegyezést gyanítanak, és szidják a malmokat azon hitben, hogy azok az okai annak, hogy nem lehet a búzánál jobb árt elérni. E közben az idő napról-napra telik, minden egyes nap közelebb visz az aratáshoz.

A háromszéki gazdák aratás után úgy látták, hogy a termés a rendes fogyasztó terület szükségeinek sem lesz elég, és a gazdáknak igazuk volt. Igen, de azóta több hónap telt el, és a háromszéki gazdaközönség búzájának nagy része még mind hombárban van, egyes helyeken még a tavali termés is, az uj termés is közeledik, utóvégre elegendő hely sincs a búzakészlet megtartására. A gabona romlandó portéka lévén, kezdetét kell, hogy vegye a kinálat, és úgy márcziusban megkezdődik a kinálat, és folyton fokozódik egészen aratás előttig oly mérvben, hogy utóvégre a háromszéki búza még Budapesten 1 frt. 50 kr. szállítási díj mellett is versenyképessé válik.

Ez a sajnálatos eredmény az utóbbi időben különböző variácziókban ugyan, de folyton ismétlődik. A mint ezen példákból látjuk, a háromszéki gazdaközönség tartózkodásával csak annyit érhetett el, hogy aratás felé még olcsóbban árúlt, mint az őszön árúlhatott volna.

Régen Kézdi-Vásárhelyen például csaknem minden egyes csekély tőkével rendelkező ember — úgy szintén Brassóban is — búza-spekuláns volt, a malmok alig voltak képesek a sok búza-spekulánstól búzához jutni. Ma már háromszéki búzát előre spekuláczióra vásárló ember nincsen, a malmok kényelmesen vásárolhatják búzaszükségleteiket, mert ma ugyan senkisem koczkáztatja pénzét a búzánál elérhető nyereségért, mert tudja, hogy annak a román búza versenye miatt nagyobb ára nem lehet.

Azt hiszem, t. ház, hogy a száraz tényállásnak híven megfelelő ezen példák által elég világosan bemutattam azt, hogy mennyire felel meg a román búza vámmentes behozatala a háromszéki gazdák érdekeinek.

A háromszéki gazdák helyzetéhez pedig az összes magyarországi gazdaközönség helyzete úgy hasonlít, mint egyik tojás a másikhoz.

Épen azért, méltóztassék meggyőződve lenni, t. ház, itt is hiábavaló lenne így minden intézkedés, hiábavaló az agrárbank, a közraktárak felállítása, akár minden községben is egy, mert valameddig az idegen búzának ingyenes és szabad behozatala által a természetes verseny kifejlődése meggátoltatik, valameddig nem engedtetik meg, hogy a verseny a búza iránti szükséglet és kereslet arányában természetes úton-módon alakúljon, mindaddig tehetnek bármit, mert azért Magyarországon soha semmi körülmények között a búzával nagyobb árakat a világpiaczi áraknál elérni nem lehet. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Pedig, t. képviselőház, mikor iparunkat a közös vámterület által feláldoztuk, akkor egyszersmind meggátoltuk a magyar nemzet számbeli szaporodhatásának lehetőségét is. Mikor pedig a számbeli szaporodás lehetőségét meggátoltuk, koczkára tettük egyszersmind a magyar nemzet fenmaradhatását. Ily óriási áldozat árán mi természetesebb, mint az, hogy a magyar képviselőháznak minden egyes tagja elvárhatja a t. kormánytól, hogy legalább a törvényeket, a nemzetközi szerződéseket úgy, a mint a nemzet érdekei is megkövetelik, megtartsa, és ne engedje meg, hogy ilyen furcsa útakon a magyar gazdaközönség legvitálisabb, legfontosabb érdekei kijátszhatók lehessenek.

Részemről, t. ház, szinte lehetetlennek tartom, hogy jelenlegi kormányunk ma már be ne látta volna, hogy 1879-ben, mondhatom, hasonló gondatlanság miatt és kellő széttekintés hiányában, az ezüstveretésnek indokolatlan korlátozása által mily óriási mérvben fokozta a magyar állam és magyar állampolgárok tartozásainak belértékét, és ezáltal mily óriási terheket rótt a magyar földmívelés és az egész magyar nemzet vállaira. Épen ezért, mert lehetetlen, hogy ezt ma már maga a magyar kormány is

Digitized by Google

be ne ismerje, első kötelességének annak kellene lennie, hogy lehetővé tétessék, hogy a magyar nemzet ezen óriási terheket valami úton-módon elviselhesse, mert valameddig a közös vámterület fennáll és az osztrák iparczikkek a mi piaczunkon védelemben részesülnek, mindaddig a magyar gazdaközönségnek érdekei is, tehát a magyar búza is, úgy a helybeli, mint az osztrák piaczokon szintén védelemben részesüljön.

Én azt hiszem, hogy ennyit a méltányosság és igazságosság szempontjából legalább is megkövetelhetünk.

S minthogy én a kormány részéről ezt teljesítve nem látom, nem fogadhatom el a költségvetést. *(Helyeslés a bal és szélsőbalon. Az elnöki széket b. Bánffy Dezső elnök foglalja el.)*

Papp Elek jegyző: B. Andreánszky Gábor!

B. Andreánszky Gábor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kellemetlen gazdasági állapotok léteznek, mondjuk válság, a mit a t. földmívelésügyi miniszter úr programmbeszédében is elismert.

Engedje meg a t. miniszter úr, hogy mielőtt tőle teljesen eltérőn a gazdasági válságunkról nyilatkoznám, röviden egy nehány megjegyzést tegyek a t. miniszter úrnak a programmbeszédjére. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszter úr ezen programmbeszéde folyamán olyan alapigazságokat hangoztat a miniszteri székből, mint a milyeneket mi boldogúlt b. Kemény Gábor ideje óta a felnőttek oktatásáról arról a helyről nem hallottunk. Továbbá adott a t. miniszter úr jó tanácsokat is a tudatlan gazdaközönségnek. Azt hiszem, t. ház, hogy a gazdaközönség egy véleményen van velem, ha azt mondom, hogy a miniszter urat azon német közmondás alapján: »Ein Löffel voll That ist mehr werth als ein Schäffel voll Rath", mi arra figyelmeztessük, hogy ő nem tanácsadásra van hivatva, hanem tettre. *(Úgy van! a baloldalon)* És ő ezt némely irányban homályosan kilátásba is helyezte.

De a miben teljesen egyet nem érthetek vele, az két dolog. Az egyik az, hogy a t. miniszter úr az általa is hallatlan alacsonyaknak elismert terményárakkal szemben a gazdaközönséget egyházpolitikai, felekezetnélküli és szabadelvű álláspontja daczára keresztény megadásra inti, és azt hiszi, hogy ezzel e téren miniszteri kötelességének tökéletesen eleget tett. De másodszor, hogy ő kijelentette, hogy az elődei által szélesen kitaposott úton kissé drágább csizmával tovább fog haladni, tovább fog haladni azon az úton, mely a válság felé vezet. T. ház! Én rendszerváltoztatást követelek, mert én azt találom, hogy nem lehet egyedüli feladata egy ország földmívelésügyi miniszteriumának az, hogy egy országos grájzleráj legyen, melyben kezdve a telivér ménlótól egész a selyemhernyó petéig, az állatvilág minden termények, továbbá növényt és magot megszerezhet, a ki protekcziós csillagzat alatt született. Én a földmívelésügyi miniszteriumban a földmívelési érdekek erős védbástyáját keresem, a mely megvédje az ország érdekeit úgy a külföldi káros konjekturák, mint a belföld pénzügyminiszterének rideg, a földmívelés minden boldogúlását elfojtó fiskálizmusa, és a börze túlkapásaival szemben. Én a magam részéről a válság egyik főokát a földmívelés általános elszegényedésében, a gazdálkodáshoz szükséges üzleti tőkék teljes hiányában, és a földbirtok nagyban való eladósodásában keresem és találom. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Mindenekelőtt, t. ház, például az alacsony árakkal szemben a földmívelés, a földbirtokosok semmi ellenállást nem tudnak kifejteni. A mint megterem a búzája, a pénzügyi kényszer készteti azonnal a vásáron megjelenni, s azon túl az árúnak nem ő többé az ura, hanem a kereskedő, vagy inkább a gabona-tőzsde, a mely a maga kénye-kedve szerint szabja meg az árakat; s a gazdának nem lévén ellenállási képessége, kénytelen azon a kényszeráron odaadni búzáját. *(Igaz! Úgy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Makfalvay Géza t. barátom statisztikai kimutatásokat közölt, a melyek szerint az egész világ össz-búzatermelése 14 millió hektoliter, a mi azon nagy mennyiséghez képest nem oly rettenetes nagy, hogy ha a gazdaközönség világszerte elég erős volna, vissza tudná tartani készleteit. Hiszen ha mi nem is járhatunk úgy el, mint például — valahol olvastam, gondolom igaz is — a kinaiak eljárnak a selyem-hernyók petéivel, hogy tudniillik az összes termelők az év bizonyos napján összejönnek, s egészen pontosan, nem oly felületesen, mint a mi statisztikusaink, megh határozzák a termésnek összességét, levonják abból a szükségletet, s azután a többit elégetik. A búzánál ezt nem lehet tenni, sőt azt mondom, égbekiáltó bűn volna ezt tenni, hogy mindaddig, mig egy éhező ember van a világon, . . . Mindazonáltal ez útmutatásúl szolgál a gazdákra nézve.

Azonkívül, tisztelt ház, e szegénység még egy más dolgot is eredményez.

Az elszegényedés folytán minden nap kisebb és kisebb a fogyasztók közönsége az intenzivebb gazdálkodási termékeknek, úgymint a húsnak, vajnak, tojásnak s ilyféle czikkeknek, s ezeknél a czikkeknél bármely pillanatban sokkal könnyebben áll elő a túltermelés, mint például a búzánál, a melyet talán el is lehet tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Okozza pedig az elszegé-

Digitized by Google

nyedést a mozgótőkének dédelgetése, azok a nagy adókedvezmények s adómentességek, melyek a mozgótőkének adatnak, a fekvő birtokok egyoldalú teherviselése, mert azt mondhatni, hogy az állam terhek legnagyobb részét ez viseli, és ennek folytán a vagyon kumulálása kevés kézben. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A terjedő vegetárizmus és Succi úr mutatják a nagyközönségnek, hogy mily sorsot szánt nekik a pénzvilág a jövő században.

De midőn ez elszegényedést akarjuk tanúlmányozni, nézzük a leggyöngébb, a kisbirtokos osztályt. Hegedüs Sándor t. képviselőtársam az általános vita alkalmával tartott zárbeszédében azt állította, hogy a legrosszabb sorsuk van ez országban a földbirtokosok közül azoknak, a kik 50—100 holddal birnak. Ha ez így van, ezen nagyon könnyen lehet segíteni, mert az 50 holdas birtokos eladhat 25 holdat, a 100 holdas 60-at, s akkor a legboldogabb ember. Nagyon csodálkozom, hogy oly nagy pénzügyi kapaczitást, mint Hegedüs Sándor t. képviselőtársamat, ez egyszerű pénzügyi míveletre kell figyelmeztetni. De akkor is igaza van t. képviselőtársamnak, hogy ha azt kontemplálná, hogy azt a szegény embert semmi vissza nem tartja, annak könnyű mindent itt hagyni s kivándorolni, de ha úgy kontemplálná a dolgot, hogy itt maradva jobb a sorsa, mint a vagyonosabb birtokosé, akkor vagy öntudatlanúl, vagy öntudatosan téved.

De, t. ház, a középbirtok állapota sem rózsás. Már a dolog természeténél fogva a nagyobb, a középbirtokos ellentállása nagyobb: az úgy szólván lassan vérzik el, mig a kisbirtokos osztály pusztúlása ennek gyöngesége miatt, rohamos. És mi idézi elő e pusztúlást? Első sorban azok a nagy, napról-napra növekedő adóterhek, melyek sok esetben aránylag a legjobban sujtják a kisbirtokost. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Az adóval úgy vagyunk, mint azt egy német költő mondja: »Es ist der Fluch der bösen Tat, dass sie fortwährend Böses muss gebären.« Egy ily adó, az adónemek egész sorazatát szüli, így példáúl legkisebb földadó után: útadó, a személyes keresetadó után, adóminimum jár. Én ezt egy példával fogom illusztrálni.

A nyár folyamán hozzánk jött egy szegény özvegy asszony adókönyvecskéjével. Megnéztem az adókönyvecskét, s mit láttam benne? Azt láttam, hogy elpusztúlt szőlője után fizet 1 frt 50 kr. földadót, fizet 1 frt 50 kr. útadót, 2 frton felül személyes kereseti adót, és így pótlékokkal együtt fizet összesen 6 frt adót; hát ezt nem fizetné, ha nem volna birtoka, tehát kis birtoka után fizet 6 frt adót. Ha már most tekintetbe veszszük, hogy a kataszter szerint 6 frtban van felvéve összes jövedelme, látjuk, hogy egész jövedelmét oda fizeti, s nem marad neki egyéb, mint a tiszteletbeli birtokos czíme. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ez, t. ház, nemcsak az annyira hangoztatott progressziv adónak teljes kigúnyolása, de egyúttal egy depósszedálási prémium, mert ha megveszi ezt a birtokot valaki, a ki már bír birtokkal a községben, ez csak a földadót fogja fizetni, útadója nagyon kevéssel fog szaporodni, személyes kereseti adója egyáltalán nem fog szaporodni, és így látszik, hogy a gazdag ember sokkal kevésbbé terheltetik, mint a szegényebb.

De ezen direkt adókon kívül, t. ház, még a fogyasztási adók is nagyon súlyosak. A húsadóról nem szólok, mert hisz a mi kisbirtokosaink legnagyobb része csak sátoros ünnepeken lát húst, s az egész éven át kényszer-vegetáriánus. De másként vagyunk a szeszadóval. Igen szép az iszákosság ellen prédikácziókat tartani, magam is megtettem, a míg bor volt. De ha, t. ház, a kávét és teát is a szeszes italok közé sorozzuk, azt látjuk, hogy alig van a földkerekségen nép, mely valamely szeszes itallal ne élne. Igy van ez ma, és így volt ez mindig, mert hisz már a szentírásban olvassuk, hogy Noe, mikor a bárkából kiszállott, első dolga volt szőlőt ültetni, és nem aszalta meg télire annak gyümölcsét, hanem bort csinált belőle és megitta. *(Derültség balfelől.)*

Hát, t. ház, mit igyék a mi népünk? Bor, kevés vidéket kivéve, már nincs; gyümölcsbor nálunk sohasem volt; a sör drága, a tea és kávé szintén, tehát nem marad más hátra, bármily egészségtelennek mondja is humanizmusában a t. miniszter úr, mint a pálinka ivása. Hát, t. ház, a pálinkának megdrágítása nem egyéb igen sok esetben, mint a legvégső szegénységnek megadóztatása; mert gyakran az utolsó garast kicsalja a koldús zsebéből, mielőtt elvándorol, vagy nyomortól összeroskad.

Hát igaz, hogy az adóterheken kívül még más dolog is járúlt hozzá. Hozzájárúlt a rablógazdaság, más vidéken hozzájárúltak az elemi csapások. És, t. ház, teljes elismeréssel kell lennünk a miniszter úr abbeli szándéka iránt, hogy ő a szőlőtelepeket szaporítani és a vesszőket olcsón szétosztani akarja. Azonban engedje meg a t. miniszter úr, hogy röviden — mert hisz lesz alkalmam arra visszatérni az illető czímnél — két dolgot kijelentsek. Először is azt, hogy egyenlően legyenek ezen felállítandó telepek az országban elosztva, úgy, hogy minden fontosabb borvidék meglehetős egyenlő könnyen férhessen hozzá; azonkívül pedig, hogy szerves összeköttetésbe hozza ezen minta-telepeket a vidéken létesítendő hegyközségekkel.

Ezt leszek bátor az illető czímnél bővebb-

Digitized by Google

ben kifejteni. Most csak annyit mondok, hogy a szőlők regenerácziója a mi vidékünkön igen áldásos volna. Nem csak a kisbirtokos állását tenné tűrhetőbbé, de reményem volna, hogy a vagyonosodás is emelkednék s ennek közvetlen vagy közvetett hatását megérezné a nagybirtokos is. Csak egyre kérem a t. kormányt: hogy addig is, míg be nem fejeződik ez a regeneráczió, az adókivetéssel és exekuczióval csinyján kezdjen bánni, mert már kezd kivándorolni a nép, a kivándorlás pedig sokkal gyorsabban megy, mint a szőlőregeneráczió.

De ha itt elismeréssel kellett adóznom a t. miniszter úr iránt, adósnak kell maradnom az elismeréssel, ha azt a tanácsát veszem, hogy térjen át a gazdaközönség a szemtermelésről a hústermelésre. Mert, t. ház, tudvalevő dolog, hogy ehhez igen nagy kapitális kell építésekre és állatbeszerzésekre, és a mi a legnagyobb baj, igen nagy rizikóval jár. Mert, t. ház, biztosítani lehet talán a tüdőlob vagy más ragadós betegség ellen, de egy ellen nincs biztosítás, s ez a marhaárak rettenetes fluktuácziója. Megtörténik, hogy borjút vesz a gazda, felneveli, s mire piaczra viszi, alig adnak többet a marháért, mint adtak a borjúért. Hisz néhány év előtt történt, hogy a hízott ürünek igen nagy ára volt Párisban. Mohón kapott a gazdaközönség ez után a jövedelmezőnek látszó üzletág után, s mi történt? Egyszerre leesett az ürü ára, s mi kénytelenek voltunk a jól kihízott ürüt ugyanazon áron eladni, mint vettük a soványat. Míg, t. ház, az ország oly szegény, s a hús fogyasztása oly csekély, míg a hús legnagyobb részét itt az országban el nem fogyaszthatjuk, addig mi mindíg a bécsi mészárosok, külföldi kormányok kegyére vagyunk hagyatva, addig biztos és állandó húsárak nem is fognak lenni ebben az országban. Belfogyasztás kellene! Ez egy régi jelszó, hiszen a nagyiparosok régen ezt a jelszót hangoztatják, hogy belfogyasztást, nagyipart kell teremteni. Oly ügyesen csinálták az illető urak a dolgot, hogy nagyipar csekély kivétellel nem jött létre, a kisipar teljesen tönkre ment, a kisipar fogyasztóképessége teljesen megrontatott. T. ház! Hogyha valaki a kisbirtokosok érdekében felszólal, nem csodálkozom, hogy mindjárt azt mondják, hogy az illetők osztályharczot szítanak és demagógusok, mert a t. szabadelvű urak rossz lelkiismerete szólal fel ebben.

Ha ugyanis visszatekintünk egy negyedszázadra, azt látjuk, hogy ezelőtt huszonhét évvel az alkotmányos korszak az idegen zsarnok korszaktól átvett egy kis, de prosperáló és vagyonos kisbirtokos osztályt, most pedig — hála a szabadelvű kormánynak — ez a kisbirtokos osztály sok vidéken koldussá, földönfutóvá van téve. A milliomosok százai a tönkrement nagy-, közép- és kisbirtokosok százezrei, sőt milliói ezen szabadelvű gazdálkodásnak köszönhetik sorsukat.

Mert hogy tettek azelőtt?

Valóságos hajtóvadászatot intéztek a szegény exisztenczia ellen. Az adóexekutorok voltak a hajtók, a körvadászok voltak a pénzemberek kicsinye-nagyja. Azok a körmeik közé hajtott exisztencziákat egyenkint a körmeik közé kerítették, megnyúzták, s az alatt mi történt itt a fővárosban? Hosszú palotasorok emelkedtek, hogy Potemkin-falak módjára fedjék el a vidék pusztulását, és ezen adómentes nagy paloták adómentes lakókkal népesedtek meg, kik abból éltek, hogy uzsorás kamatokra kölcsönöztek az államnak, a kik az adómentes börzén maguknak milliókat nyertek, de ez ma is olyan »noli me tengere«, melyhez a pénzügyminiszter még a legnagyobb sóvárgással sem mer hozzányúlni, pedig ennek meg kell változnia, tovább így lennie nem szabad. Ki kell az elvet mondani és végre kell azt hajtani, hogy a kinek az állam megvédelmezi személyét és vagyonát, az ezen védelem költségét vagyonához képest megfizetni köteles. Valamint védköteles mindenki az országban, a ki testileg nem koldús, úgy legyen adóköteles mindenki az országban, a ki vagyonilag nem koldús. Ez nemcsak a jogegyenlőség, hanem az eszélyesség követelménye is, s azt hiszem, már nincs kétség az iránt, hogy a földbirtok annyira túl van terhelve, hogy azt adóval még tovább terhelni nem lehet, nem szabad, sőt határozottan kimondom, hogy a kisbirtokos osztályt adómentesíteni kellene. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hozzák be a komoly börzét. Tessék az üzleteket ott bélyegkötelesekké tenni, mert ha az a csizmadia bélyeget köteles venni arra a számlára, a melyet egy pár czipőről benyújt, akkor itt a milliomosok teljes bélyegmentességet ne élvezzenek. De úgy látszik, t. ház, hogy a jelenlegi kormány nem ezen az úton haladt.

Ha a t. miniszter úr csak oly homályosan beszélt az agrár-bank felállításáról, az újságok már sokkal bővebben beszéltek. Úgy látszik, nagyobb összeget akarnak odaadni a börzének, hogy az azután azt a földmívesnek juttassa. No hiszen, akkor jóra bízták. A tejfölt leszedik róla, a túrót is kiszedik és nem marad a földmívelésnek egyéb, mint a vékony savó, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* a mi tudvalevőleg az az orvosság, a melylyel az orvosok a sorvadásban szenvedőket a másvilágra szokták expediálni. *(Élénk derültség és helyeslés a baloldalon.)*

Hát, t. ház, azt a bankot itt e házban nagy lelkesedéssel fogják megszavazni a részvényesek

Digitized by Google

és a leendő bankigazgatók, a »Pester Lloyd« pedig nagy triumfussal fogja majd kiabálni: »nézzétek, mily nagylelkű a kormány: nektek földmívelőknek ajándékoz ennyi meg ennyi összeget.« Már én, t. ház, azt a segélyt ezen a szivacstermészetű csatornán keresztül nem kérem a földmívelés számára. *(Helyeslés és derültség a baloldalon.)* Mert ha már ad valamit a kormány, adja azt direkte a földmívelés számára, de hogy a börze nyereségét a földmívelés számára írják, az már mégis csak egy kissé sok. Mert azt a valóságos közvéleményt nem fog lehetni olyan bájitalokkal, mint az egyházpolitika, tartósan be rúgva tartani. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Utoljára is felébred az, s akkor megjön a leszámolás órája. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Ettől irtóznak önök, t. szabadelvűek, és ezért kiabálják ránk, hogy agráriusok vagyunk, és mindenféle vádakkal illetnek. Bevádolnak bennünket, mint az ipar és kereskedelem ádáz ellenségeit. Csak magamat veszem: én agrárius vagyok, . . .

Polónyi Géza: Helyes!

B. Andreánszky Gábor: . . . annál inkább, mert itt nem létezik önök szerint más, mint agrárius, vagy börziáner és bank-direktor. Sok dolgom volt kereskedőkkel és iparosokkal, de tessék felmutatni egyet, a kivel szemben üzleteimben ellenséges szándékot mutattam volna, a kivel csak pereltem volna. A jóravaló gazdának az iparosra és kereskedőre szüksége van, annak boldogúlását irígység nélkül nézi, a mint én örvendek azon, ha haszonbérlőim is boldogúlnak, ha esetleg oly nemzetséghez tartoznak is, melyet különben nem nagyon kedvelek. *(Derültség balfelől.)*

Ez feleletem a t. miniszter úrnak azon hangsúlyozásában lappangó gyanusítására, hogy mi agráriusok a kereskedőknek és gyári iparosoknak ellenségei volnánk. De igenis ellenségei vagyunk a börzetüzelmeknek, azoknak, a kik búzánkat ily alacsony árra le tudták nyomni, és satellestiknek, a bőrzesajtónak, mely boldogúlási szándékunkat csírájában el akarja fojtani. Hát az ipar és kereskedelem elleni támadás az, ha mi oly érdekképviseletet kérünk, a minővel az iparosok és kereskedők az ipar és kereskedelmi kamarában birnak? *(Helyeslés balfelől.)* Hiszen nem ellenséges szándékból csináljuk mi ezt azok ellen, de az önvédelmi ösztön vezet minket, nem is annyira az iparral és kereskedéssel, mint a kormány rossz gazdasági kormányzatával, és a börze túlkapásaival szemben. Nézetem szerint a gazdasági egyesületek összealkotásuk miatt nem felelnek meg ezen czélnak, mert azoknak minden tisztességes ember tagja lehet, a ki az egyleti díjat lefizeti, és így oda a nem gazdasággal foglalkozó ügyvédek, hivatalnokok, iparosok, holtosok bejönnek, és azok előtt legtöbb esetben mindig csak a székvárosnak külön érdeke lebeg, igen ritkán a földbirtokos érdeke. De azonkivül ezen egyesületekben a kisbirtok abszolute nincs érdekelve, pedig a kisbirtok érdekei, ha nem is ellentétesek a közép- és nagybirtokosok érdekeivel, de gyakran lehet, hogy mások, és ezeknek képviseletet kell adni.

Még kevésbbé felelnek meg ennek a megyei gazdatanácsok, mert a míg főispánok állnak a megye élén, addig az egész megyei autonómia és önkormányzat mindig inficziálva lesz a pártpolitika által, addig ott is fogjuk látni azokat a Mädchen für Alles-féléket, azokat a kiérdemült korteseket, a kiket mindig látunk ép úgy, mint egy szegényes szinházban, a hol a kóristák majd mint főpapok, majd mint katonák, majd mint nép, majd mint rablók jelennek meg *(Derültség balfelől.)* mindig más és más ruhában, de mindig azzal a végtelen unalmas pofával. *(Derültség. Úgy van! balfelől.)* Egy komoly földmívelési képviselet csakis kizárólag gazdálkodással foglalkozó birtokosokból és haszonbérlőkből állhat, a kik azután a legszabadabb választás útján alakítanák meg azt.

T. ház! Azon elvek, melyeknek most szószólója voltam, meg vagyok arról győződve, hogy útat fognak törni maguknak. Egy bölcs államférfiú feladata, hogy ezen elveket békés úton érvényre jutassa. A jelen XIX. század a sirja szélén áll; nemsokára sirba fog szállani, és vele együtt sirba fog szállani az a gonosz és svihák szellem, *(Derültség, Úgy van! balfelől.)* mely a szellemi téren szabadságot hirdet, de erkölcsi és lelkiismereti kényszert teremtett, vagy akar teremteni, mely a közgazdasági téren szabadkereskedő és védvámos egyszerre, mely adópolitikájával a szegény embert a végkimerülésig megadóztatja, míg a leggazdagabbakat adómentesen hagyja, mely a polgárok milliőit koldusokká teszi, hogy néhány nábobot neveljen. Sirba fog szállani ez a szellem, s hiába fog az ellen tüzdeni a t. igazságügyminiszter úr, hogy abból fel ne támadjon, meg lesz az halva örökre és annyira eltemetve, hogy még csak kisérteni sem fog többé kijárni. *(Derültség és tetszés balfelől.)* A jövő század feladata lesz pedig a társadalom mély sebeit behegeszteni a méltányosság, a humanizmus és a valódi jogegyenlőség és minden szolgaságot kiölő balzsamával.

Nem fogadom el a költségvetést. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Papp Elek jegyző: Szalay Imre!

Szalay Imre: Kettős szempontból nehéz a helyzetem, nehéz pedig azért, mert előttem vagy 15 képviselőtársam, kik szólásra fel voltak jegyezve, letöröltették magukat, vagy nincsenek jelen, én pedig még nem vagyok egészen el-

Digitized by Google

készülve előadásommal, a miért is a t. háznak elnézését kérem. Ez az egyik nehézség. A második nehézség pedig az, hogy olyan helyzetben vagyok itt, hogy midőn voltaképen nem is tudom, miről beszélhetnék. Mert hogy ha kötelességszerűleg bírálnám a budgetet, könnyen abba a helyzetbe juthatnék, hogy egy haldokló oroszlánt kellene rugdalnom a t. miniszter úr személyében. *(Derültség a bal és szélső baloldalon.)*

A t. miniszter úr, elhiszem s meg vagyok arról győződve, hiszen az eddigi földmívelési miniszterek példája is mutatja, valószínűleg megnyerte volna a gazdaközönségnek tetszését ép úgy, mint azt elődei, boldogúlt Kemény Gábor és Bethlen András kinyerték; azonban attól félek, hogy a t. miniszter úr hiába akarná magát velünk megkedveltetni rövid pályafutása alatt, mert nem lesz reá elég ideje. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

A t. miniszter úr igen sok üdvös dolgot hozott elő földmívelési programm-beszédében, csak az az egy megjegyzésem van rá, hogy azok a panaczeák, melyeket nekünk méltóztatott mondani, olyanok, a melyeket nem most hallottunk először, hanem már tankönyvekből és valamennyi gazdasági lapból régen ismerünk. Azonkivül a t. miniszter úr folytonosan hangoztatta azt is, hogy a talajjavításnak nagyobbá tétele, kifejlesztése által kell kiegyenlíteni az árkülönbözetet.

Hát, t. ház, én ebben a kérdésben nem így gondolkozom, mert mentől többet fogunk ebből a talajból produkálni, annál inkább vágjuk magunk alatt a fát, mert minél nagyobb a kinálat, annál kevesebb lesz a kereslet. És ha valaki egy hold földnek 7—8 métermázsányi termését felemeli 14—15-re, akkor nem 6 forint lesz a búza ára, hanem még kevesebbre fog leszállani.

A t. miniszter úr programmjában megfeledkezett egy dologról. Nem tudom, készakarva-e vagy véletlenség volt csak, hogy ez így történt, de én őszintén sajnálom hogy ezt a dolgot fel nem említette.

Elődje gr. Bethlen András ugyanis odafent a Tátrában létesített bizonyos nyaraló telepeket, vagy legalább bizonyos mozgalmat indított meg, hogy ott nyaralók létesüljenek. Nagyon helyesen tette, mert valóban itt volna már az ideje, hogy a magyar közönség pénzét ne a külföldön szórja el, hanem itt költse el hazánkban, *(Helyeslés balfelől.)* Most ismét ilyen mozgalom támadt azon vidéken, a hol én lakom, a Balaton mellett.

Azonban alapjában véve ez a mozgalom bizonyos mértékben elhibázott volna egy feltétel nélkül, és ez az, hogy mindaddig, míg a Balaton nivója nem lesz egalizálva, és bizonyos magaslaton tartva, addig igen sok katasztrófa fog ott történni, és a víz a nyaralókat elöntené és meglehet, hogy azok a nyaralók, a melyeknek néhánya igazán európai ízlés jellegét viselik magukon, a víztől vagy a jégtől el fognak pusztúlni. Erre nézve pedig egyetlen út lenne: a Sió medrének szabályozása. E szabályozás nem kizárólag ezen czélból szükséges, hanem azért is, mert Magyarországon a vízi útaknak úgy is szűkében vagyunk, és az által, hogy a Sió szabályoztatnék, és a Dunáig egy hajózható csatorna készíttetnék, ez pénzügyi és nemzetgazdászati szempontból is igen fontos volna. Sajnos, hogy a t. miniszter úr figyelmét ez elkerülte, pedig a mint tudjuk, ő a Dunántúl viszonyait igen jól ismeri.

Szerettem volna, ha a t. miniszter úr a tiroli és vorarlbergi vámokról is szólott volna. Én úgy vagyok, — és büszkén hivatkozhatom rá, — hogyha valamit felteszek a fejembe, addig nem nyugszom, mig ki nem viszem. Igy volt a gyártott borok kérdésével is, és ha én nem vagyok itt, és 18 esztendőn át nem sürgetem, az a törvény nem jött volna létre soha. *(Úgy van! Igaz! a szélső baloldalon.)*

Igy vagyok most is ezen vámkérdéssel is, és nem fogok nyugodni addig, mig ezt, az Ausztriában a mi gabnánk után törvénytelenül szedett vámot meg nem szüntetik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Mondott a t. miniszter úr az elpusztúlt szőlők és azok regenerácziója tekintetében sok mindenfélét. De első dolognak — nézetem szerint — mindenesetre annak kellett volna lennie, hogy disztingválja a dolgokat, és pedig aképen, hogy mikép gondolja ő a szőlőszet regenerácziójét, mire akar súlyt fektetni, az elpusztúlt hegyi szőlők restaurálására, vagy kizárólag a homoki szőlőkre akarja-e azt bazirozni.

Én ezelőtt 18 évvel hangot adtam annak, hogy Magyarország egyik feltétlen szükségét abban látom, hogy a hegyi szőlők mentessenek meg. Mert a homokot lehet használni különböző dolgokra: fel lehet szántani, czeriáleakkal bevetni, és a legrosszabb esetben legelőnek használni. De Tokaj magas hegyeit, vagy a balatonvidéki, vagy az egervidéki hegyeket, ugyan nem fogja soha senki legelőnek használhatni, annál kevésbbé felszántás által értékesíteni. Tehát regenerálni kell az elpusztúlt hegyi szőlőket. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Midőn a budgetvita alatt a szőlővesszők ügyében megtámadtam a t. miniszter urat, ő azt mondta, hogy az állam nem mozdíthatja elő egyes emberek érdekeit szemben a közérdekkel. Ez helyes. Csakhogy az egyes emberek érdeke, ha több száz, ha több ezer emberről van szó, már közérdek. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* Ha a t. miniszter úr megpróbálná például állami

Digitized by Google

csizmagyárat, állami szabómühelyeket létesíteni, s azon a pénzen, melyet a csizmadiák és szabók adnak, és nekik konkurrenczíát csinálni: majd meglátná, hogy feljajdúlnának a kereskedelmi és iparkamarák. Nekünk pedig, a mikor érdekeink mellett felszólalunk, azt feleli, hogy egyes emberek érdekeit nem lehet előmozdítani. És ezt akkor mondja, mikor — mint értesülök — azt az oltványtelepet, a mely eddig a kormány kezében volt, a melyből milliónyi oltványokkal kellett volna ellátni az országot, odaadta egy konzorcziumnak. Persze, most az a divat, hogy ahol csak van valami, mindjárt konzorcziumot csinálnak. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És most úgy vagyunk, hogy a miniszter úr az állami telepekről mindössze 59.000 oltványnyal rendelkezik. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Mindig azt vallottam, hogy a közgazdasági dolgokban lehetőleg kerülni kell a pártpolitikát, és hogy a közgazdasági érdekek istápolása egyformán belefér minden pártprogramm keretébe: a nemzeti, a kormánypárt és a szélsőbaléba is. Annál szomorúbb jelenségnek kell tartanom, hogy azt az egyetlen fórumot, mely hivatva van a gazdaközönség érdekeinek őrizetére, melynek mint világító fáklyának kellene elől lobognia, belevitték a pártpolitika fertőjébe, megtámadva azt oly politikai elemekkel, melyeknek megbízhatóságához legalább is szó fér. Önök azt mondják, hogy a kormánynak ehhez semmi köze. Nem szeretek más ember szavában kételkedni, mig a tények mást nem mondanak. Elhiszem tehát, hogy e dologba sem a miniszter úr, sem az államtitkár úr nincs beavatva. De mégis furcsa, hogy a kik az úgynevezett reformpárt, — jobban mondva: deformerek — élén állanak, és a végrehajtó bizottságban, ha névleg nem is, de tényleg szerepelnek, a miniszteri hivatalnokok és a malmok. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Tehát most már szövetség van a malmok és a miniszteri hivatalnokok részéről, ellenünk, a független gazdák ellen. Nagyon fogok örülni, ha a t. miniszter úr megczáfol ebben a dologban. Nemrég hallottam, hogy egy bizalmas levél ment ki a gazdasági tanári karhoz Keszthelyre, Óvárra, Debreczenbe, stb.; ebben az van bizalmasan megírva, hogy jőjjenek ám a 9-iki gyűlésre. Én azt gondolom, mindenesetre azért, hogy velünk, független gazdákkal szavazzanak. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az igaz, hogy a gazdasági tanárok egy része, miután a magyar-óvári gazdasági intézetnek, mely arisztokratikus-forma intézmény, mégis volt bátorsága a múlt gyűlés alkalmával ellene nyilatkozni a deformereknek, a többi gazdasági intézetek tanárai is azt mondták: »Ha azoknak szabad, nekünk is szabad.« Majd meglátjuk a 9-iki gyűlésen. De ez az ő privát dolguk; azonban az már nem privát dolog, hogy ment-e oda a miniszteriumból bizalmas megkeresés, vagy sem? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A szőlőszet regenerácziőját, a szőlőmívelő közönség nagy örömére, a t. miniszter úr felvette programmjába, hanem elfelejtett még egy másikat, a mire hosszadalmas munkálkodás szükséges, hogy mikor már a szőlőszetet regeneráljuk, teremtsünk piaczot azoknak a boroknak, mert attól félek, hogy mikor a homoki ültetést tökéletesen elvégezték, mikor az nagy dimenziókat vett, és ha a hegyi szőlő rekonstrukcziója csak távoli remény marad, akkor azokat a piaczokat, melyeket eddig birtunk, elhódítja mi előlünk akár az olasz, akár a franczia bor. Ép azért jó volna, ha a t. miniszter úr tanúlmányozná a külföldi vámokat, s például azon gondolkoznék, hogy az orosz 65 forintnyi vám, hová leginkább volnának hivatva boraink útat törni, miképen szállítható le, hogy boraink ott piaczot keressenek maguknak.

Én, mint beszédem elején mondtam, nem szándékozom támadólag fellépni a t. miniszter úr ellen, s ezért egyszerűen azzal zárom beszédemet, hogy a költségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Papp Elek jegyző: Gr. Gyürky Ábrahám!

Gr. Gyürky Ábrahám: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon könnyű úgynevezett jelszavakat feltalálni, még könnyebb ily jelszavakat kimondani. Ily jelszavak közé tartozik a t. földmívelésügyi miniszter úr által kimondott azon jelszó: »Tessék intenzive gazdálkodni.« Ezt igen könnyű kimondani; *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* ép oly könnyű, mint hogyha valaki hozzám jön, és keservesen panaszkodik, hogy nincs neki mindennapi kenyere, s én egész nyugodtsággal azt mondom neki: »Édes barátom, tessék fáczánt enni!« *(Derültség a baloldalon. Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Gr. Gyürky Ábrahám: Minálunk a gazdasági viszonyok — nem akarok túlzásba menni, mert a ki túlsokat mond, az rendesen keveset bizonyít, — nézetem szerint egy cseppet sem kielégítők.

T. ház! A mennyire megnyugtató, és az országra nézve is felemelő az, hogy az államháztartás egyensúlya nemcsak helyreállíttatott, hanem ott fölösleg is van, ép oly deprimáló a gazdasági viszonyok elhanyagolása, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* mert az egyik a másik nélkül meg nem lehet, és bármennyire örvendetes is az általam előbb említett körülmény, annyira aggasztó a másik, mert ha ezen segítve nem lesz, a helyreállított egyensúly sokáig fentartható nem lesz. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Magyarország földmívelő ország, a

Digitized by Google

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! Az állami számvevőszéknek két jelentését, melyek közül az egyik a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1892. évre eszközölt leszámolásra, a másik az 1894. év III. negyedében előfordult túlkiadásokra vonatkozik, azzal a kéréssel mutatom be, hogy azt előleges tárgyalás végett a zárszámadási bizottsághoz útasítani méltóztassék.

Elnök: T. ház! A beterjesztett két jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és előleges tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a zárszámadási bizottságnak.

Attérünk, t. ház, a napirendre. Napirenden van a pénzügyi bizottság jelentése (Irom. 755) az 1895. év elző két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatról. Gondolom, méltóztatik hozzájárúlni, hogy általános tárgyalás alapjául a bizottság jelentése olvasottnak tekintessék? *(Helyeslés.)*

Olvasottnak tekintetvén, az előadó úr fog szólani.

Hegedüs Sándor a pénzügyi bizottság előadója: Azt hiszem, t. ház, nem kell bővebben megokolnom azt, hogy erre afelhatalmazási törvényjavaslatra szükség van. Az idő annyira előrehaladott, hogy nincsen kilátás arra, hogy az 1895. évi állami költségvetés még az idén a törvényhozás minden tényezője részéről letárgyaltassék s illetőleg törvényerőre emelkedhessék. Ennek következtében gondoskodni kell az államháztartás zavartalan viteléről, és ez a törvényjavaslat, a legszűkebb korlátok között, az eddigi formában, a törvényes gyakorlatnak és az alkotmányos szokásoknak megfelelőleg kér felhatalmazást a kormány részére az állami bevételek és kiadásoknak az 1895. év két első hónapjában való kezelésére. Ezt különböző szempontból szokták elbírálni. A legtermészetesebb és legáltalánosabb felfogás az, hogy ez tisztán az államháztartás zavartalan viteléről való gondoskodás, és mivel sem terjedelmére, sem az időre nézve nem oly messzemenő, hogy azt bármely kormánynak megadni ne lehetne az államháztartás érdekében, ennek következtében ez a szempont oda szokott konkludálni, hogy azt minden politikai mellékmotivum nélkül meg lehet adni.

Felmerült és gyakran hangoztattatott az, hogy ez tulajdonképen általános felhatalmazás. Igénytelen nézetem szerint — s t. háznak figyelmét már volt alkalmam arra felhivni, — ez tévedés. Ez a felhatalmazás nem általános természetű, mert szigorúan az 1894-ki, már szentesített és érvényben levő költségvetésre adja a felhatalmazást pro rata temporis, azon czímek és tételek keretében, melyek abban a költségvetésben előfordúlnak, úgy hogy az első tételtől, az udvartartástól kezdve, a horvát minisz terium utolsó tételeig mindenben egészen pozitiv számokhoz és határozott korlátokhoz van kötve a miniszteriumnak a keze. Azonkivül még csakis azon kiadásokra van felhatalmazása, a melyek a költségvetésen kivül külön törvényes intézkedések következtében, tehát a törvényhozásnak direkt megbízása következtében állnak a kormánynak kezelése, illetőleg rendelkezése alatt. Minthogy pedig az időben korlátolva van a két hónap által, és ennek következtében a kiadásokat csak az állami számvevőszék ellenőrzése mellett pro rata temporis utalványozhatja, minthogy továbbá az a szigorú kikötés van megállapítva, hogy mindezeket a kiadásokat az 1895. évi költségvetés keretébe be kell illeszteni: ennek következtében azt hiszem, hogy pénzügyi szempontból, és államháztartás-kezelési szempontból nem nevezhető ez a felhatalmazás általános természetűnek, a mihez valami különös bizalom kellene, mert ez egyszerűen kiszabott knretek, czímek és tételek egyszerű kezelésére vonatkozik.

Azonban nem szabad szemet húnyni az előtt, hogy parlamentaris szokásaink szerint ebben igen sokan egyúttal appropriácziót is látván, az appropriáczióban magában, habár igen rövid időre terjed, egyúttal politikai bizalomnak kifejezését is látják.

Én, t. ház, arroganczíát követnék el, ha a t. háznak évtizedeken át megszokott felfogásával szemben ellenkező nézetet akarnék érvényesíteni. És viszont azt hiszem, hogy ha nem is mint előadó, de mint képviselő és pártember gyengeséget árúlnék el, ha bárkihez azt a kérést intézném, hogy azon szempontból ne vegye bírálat alá a törvényjavaslatot. Azt hiszem, hogy ez sem előadói tisztemhez, sem a helyzethez nem volna illő. E tekintetben a pártok mindig ki szokták fejteni a maguk nézetét, és ha valami észrevételt e tekintetben lehet tenni, az csak az, hogy tulajdonképen mi mindig bizalmi kérdés felett vitatkozunk. Méltóztassék csak a legutóbbi költségvetési tárgyalásra visszatekinteni: egy kerek hónapja tart az, és ezen idő alatt, úgy az általános, mint a részletes vitában, úgy a házban, mint a házon kivül fölmerült minden inczidensnél, sőt minden beszédben csakis politikai bizalom kérdéséről volt szó.

E tekintetben nem azt lehet mondani, hogy nincs elég bizalma a pártoknak a mérkőzésre és politikai nézeteiknek csoportosítására, de talán szerénytelenség nélkül elmondhatom, hogy e téren valóságos túltengés van. Annyira benne vagyunk a politikai bizalom feletti vitatkozásban, hogy a szakkérdések érdemleges tárgyalása rendkivüli mértékben háttérbe van szorítva. *(Nyugtalanság balfelől. Halljuk! Halljuk!)* Hogyan bátorkodhatnám tehát azt a kérést intézni t.

Digitized by Google

házhoz, hogy e rövid törvényjavaslatnál, a melyben határozottan van appropriáczió és felhatalmazás, ettől eltekinteni méltóztassék?

Nem. Én e tekintetben teljes mértékben ismerve a helyzetet, erre vonatkozólag a pénzügyi bizottságnak bár nem minden tagja részéről, csakis a többsége részéről birom a felhatalmazást, hogy e szempontból ezen kormánynak ajánljam a törvényjavaslat megszavazását. Kérem tehát t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Hock János jegyző: Helfy Ignácz!

Helfy Ignácz: T. ház! Igen helyesen jelezte a t. előadó úr, hogy valahányszor az indemnity kérdés a ház elé kerül, — pedig elég gyakran, majdnem évenkint kerül elébe, — mindig kétféle fölfogás igyekszik a házban érvényesülni. Mig az egyik rész azt határozottan bizalmi kérdésnek tekinti, a másik rész nem lát benne egyebet, mint modus vivendit, kényszerű eszközt arra, hogy az adminisztráczió fennakadást ne szenvedjen.

Szerintem ugyan az a felfogás a helyes, mely bizalmi kérdést lát benne, mert hisz az indemnity törvényjavaslat meghatalmazást tartalmaz, már pedig meghatalmazást csak annak szoktunk adni, a ki iránt bizalommal viseltetünk. Egyébiránt rám, és t. elvbarátaimra nézve mindegy, a két felfogás közül melyik a helyes, mert mi sem a kormány iránt bizalommal nem viseltetünk, sem arra nem érzünk hajlandóságot, hogy bármely kormánynak, mely a 67-es alapon áll, módot nyujtsunk akár csak ideiglenesen is arra, hogy ezen az alapon a kormányzatot tovább vezesse. *(Úgy van! a szélsőbalon.)* Ennélfogva kijelentem elvbarátaim s a magam nevében, hogy e javaslatot el nem fogadjuk. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

S ezzel a tulajdonképeni föladatom be lenne fejezve, ha normális viszonyok közt élnénk, ha az egész ország közvéleménye föl nem lenne kavarva egy, a parlamentárizmus történetében páratlan általános politikai helyzet által, melynek tisztázása legfőbb feladatát képezi a most megindult vitának. Nem fogok e helyzet részleteinek ecsetelésébe bocsátkozni, hisz azt minden ember látja, vagyis helyesebben szólva, minden ember látja a ködöt, mely miatt nem láthat semmit. De mégis röviden jelezve, a páratlan helyzet ez.

Két évvel ezelőtt a törvényhozás, illetőleg a képviselőház a kormánynyal együtt két százados felekezeti viszályoknak véget vetendő, elhatározta, hogy azon álláspontra helyezkedik, melyet e párt több, mint egy évtizeden át védelmezett. A kormány fölvette programmjába az ismert egyházpolitikai javaslatokat. Megindult a harcz, olyan, minőhez hasonlót igen keveset mutat fel hazánk története. Folyt a harcz lelkesen, mély meggyőződéssel mindkét párt részéről. Végre két évi hosszú küzdelem után, a mely két év tökéletesen abszorbeálta az elméket, az ország közvéleményét, a kormánynak és parlamentnek majdnem összes idejét, földúlta a pártokat, fölbontott sokat: győzött a liberálizmus, a három reformjavaslat a törvényhozás mindkét háza által el lett fogadva. S ekkor történt — és pedig nagy örömömre — hogy midőn ez befejezett tényként állott a t. ház előtt, azok, a kik legvehemensebben küzdöttek e javaslatok ellen, lojálisan kijelentették, hogy a befejezett ténynyel szemben nem tartanák alkalmasnak az izgatást tovább folytatni. Igen jól emlékezem rá, és szivesen konstatálom, hogy ezeknek legelseje itt e házban, gr. Apponyi Albert volt. Sőt nemcsak itt e házban, hanem még a házon kívül is, — még pedig legilletékesebb helyről, — történt olyan nyilatkozat, a mely reményt nyujthatott arra, hogy a harcz keserűsége elmúlik, s visszatérünk rendes foglalatosságainkhoz. Méltóztatnak mindnyájan emlékezni a primás nyilatkozatára, midőn paptársait felszólította, hogy most térjenek vissza munkájukhoz.

Mondom tehát, hogy ez országban mindenki remélhette, hogy a harcz, nagyjában legalább, be van fejezve. Szentesítés alá küldötték a törvényjavaslatokat. A házassági jogról szóló törvényjavaslat julius 4-én lett a szentesítő bizottság által expediálva, tehát több mint öt hónappal ezelőtt; az állami anyakönyvekről szóló törvényjavaslat október 15-én, tehát ide s tova két hónapja; s a gyermekek vallásáról szóló törvényjavaslat október 25-én, tehát épen 45 napja, s azóta a kormány folyton jelenti, hogy a szentesítés útban van, a szentesítés megérkezik, ő Felsége a szentesítést határozottan megigérte, hanem nap-nap után, hét-hét után a szentesítés nem jön. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Beöthy Ákos: Nem vasúton hozzák, hanem gyalogpostával! *(Derültség balfelől.)*

Elnök: *(Csenget)* Csendet kérek, t. ház! Méltóztassanak csendben lenni.

Helfy Ignácz: Hozzáteszem rögtön, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy én a magam részéről a szentesítés bekövetkeztében egyetlen egy perczig sem kételkedtem, nem kételkedem benne ma sem, mert nincsen megengedve senkinek sem, hogy a király szavában kételkedjék, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* ő pedig szavát oly határozottan, oly ismételten adta, hogy a király megsértése nélkül nem lehet, s azért nem is szabad abban kételkedni.

De midőn ezt készséggel elismerem, lehetetlenség nem konstatálnom azt, hogy még ha holnap, ha ma, ha rögtön jön is a szentesítés,

Digitized by Google

azt a kárt, a melyet a késlekedés okozott jóvátenni egyhamar semmi képes nem lesz, mert ez a késlekedés gyöngítette tulajdonképen azt a diadalt, melyet itt és a másik házban kivívtunk. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* És ez a késlekedés feltétlenül bátorítást tartalmaz magában az ellentáborra nézve, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* a mely nem riadva vissza az eszközöktől, okvetlenül terjeszteni fogja azt a rendes mesét, hogy a király ugyan sok idő és habozás után belenyugodott, mert a pogány liberálisok erkölcsi kényszert gyakoroltak rá, de hogy tényleg nagyon örülne, ha a klerikálisoknak sikerülne utólag bár, azokat a törvényjavaslatokat kiforgatni valóságos lényegükből. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezt a káros hatást, ma sem a kormány, sem más jóvátenni már nem képes, vagy alig képes.

Ha vizsgálom, — a mint kötelességem, ha már a tárgyhoz szólok, — hogy tulajdonképen hol van a hiba, ki idézte elő tulajdonképen ezen helyzetet, a mely csakugyan unikum az összes parlamentek történetében, akkor én azt találom, hogy e hibát három tényezőben kell keresni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az első ezek közt feltétlenül a t. kormány, mert szerintem, a mennyi elismerést érdemel azért, hogy ezen általam is helyeselt reformjavaslatok mellett két éven át lelkesedéssel, szilárd kitartással megállotta helyét, épen annyi gáncs illeti meg a hibák azon hosszú végtelen láncolatáért, a melyeket taktikai úton és téren elkövetett. Én csak a legfőbbeket fogom röviden kiemelni.

Első nagy hibája volt rögtön 1892. elején, midőn a kormányalakúlás után rövid idővel bejelentette a háznak, hogy ezen reformjavaslatokra nézve, a melyek lényegét, formáját senki sem ismerte, a melyek akkor még munkába sem voltak véve, ő Felsége elvi beleegyezését adta. Tette ezt a kijelentést fölöslegképen, minden szükség nélkül; arra senki által provokálva nem volt, és elérte azt a czélt, hogy idejekorán figyelmeztette az ellentábort, hogy készüljön, szervezkedjék, fegyverkezzék, mert ő Felsége csak elvi beleegyezését adta, már pedig tudjuk, hogy az ily nagy alkotásoknál az elvi kérdéstől a gyakorlati kivitelig igen messze út van. Száz meg száz részlet lehet, melybe bekapaszkodhat bárki is, első sorban természetesen fennakadhat benne a korona, mondhatja: Igen, elvileg beleegyeztem, de ezen egyes részletekbe nem egyeztem bele. Ezen kijelentés után akkor rögtön bátor voltam figyelmeztetni ezen hibájára a t. miniszterelnök urat, hogy ezzel a figyelmeztetéssel egyenesen jelt adott az ellentábornak, hogy kellő időben szervezkedjék, gondoskodjék utakról és módokról, miként lehetne a koronára hatni, hogy az elvi beleegyezés daczára a részletekbe ne egyezzék bele. Ez volt az első hiba.

Következett a juniusi rövid krizis. A kormány kieszközölte ő Felségétől, hogy kijelenthesse ország-világ előtt, hogy maga a korona a javaslatoknak törvényerőre való emelkedését politikai szükségnek tartja. El is érte a kivánt hatást, s a főrendiház is, habár kis többséggel, megszavazta. Akkor mi történt? A kormány úgy járt el, a mint az a hadvezér, a ki egy fényes győzelem után babérjain pihen, a helyett, hogy felhasználná az időt és az alkalmat, hogy az ellentábort üldözőbe véve, folytassa a harczot addig, a meddig az egész hadjáratnak végerendményét biztosítaná magának. E helyett a kormány babérjain pihent, összeszedte az ország különböző részeiből a díszpolgári okleveleket, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* és szépen belenyugodott abba, hogy a hátralevő javaslatok tárgyalása a főrendiházban őszre maradjon. Akkor is rögtön figyelmeztettem a miniszterelnök urat, hogy ez a hiba végzetessé válhatik ezen javaslatokra. Mert hiszen igen kevés józan ész kellett hozzá, előrelátni azt, hogy ezen időt fel fogja használni az ellentábor arra, hogy újból összeszedje erejét, . . . *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Helfy Ignácz . . . hogy összeszedje hadait s az udvarnál ismét működésbe hozza azon rúgókat, a melyek — fájdalom — az ilyen alkalmakra mindig készen állanak.

Végre egy igen nagy taktikai hibát is követett el a t. kormány, — nem is szólva közbeeső kisebb taktikai hibákról, — hogy mikor már e három javaslat a főrendiház által is meg lett szavazva, a helyett, hogy maga ment volna fel Bécsbe, a rendes bürokratikus úton expediálta a királyi kabinet-irodának szentesítés végett a javaslatokat. Akkor kellett volna megértetni ő Felségével, hogy nem volt elegendő ezen javaslatokat megszavazni, hanem rendkivüli sürgős az, hogy most, miután a nagy harcz után végre a két ház megegyezésre jutott, kegyeskedjék a korona a javaslatokat mielőbb szankcziójával ellátni, hogy a harcznak egyszer és mindenkorra vége vettessék. Még akkor sem gondolt a t. miniszterelnök úr erre, és engedte, hogy teljék az idő; időközben szaladgált hol az egyik, hol a másik miniszter Bécsbe, pedig igen természetes, hogy mikor a helyzet már el van rontva, sokkal nehezebb elérni azt, a mit akkor rögtön a helyzetnek ő Felsége előtt való őszinte feltárásával el lehetett volna érni. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Mert azt feltenni nem szabad, hogy ő Felsége szivesen látná azt, hogy egy elkeseredett, és épen a lelkiismeret, és a kedély világába vágó harcz évek hosszú során át terjesztessék és ápoltassék Magyar-

Digitized by Google

országon. Ez sem neki, sem a népnek, sem a törvényhozásnak, sem a dinasztiának nem áll érdekében, kivéve azoknak, a kik ebből fegyvert kovácsolnak oly czélra, a melyet ők szentnek hirdetnek. Tagadhatatlan tehát, hogy a mai furcsa helyzet előidézésében sok szerep jutott a t. kormánynak.

A második tényező — azt hiszem, azt sem tagadhatja senki — a klerikális párt féktelen izgatása, a sajtóban, népgyűléseken, szóval minden úton-módon. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* Nem volt, és nincsen oly szentségtelen eszköz, a melyet szivesen föl nem használna szentnek hirdetett czéljai elérése végett. *(Felkiáltások balfelől: Az nem áll! Zaj. Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Helfy Ignácz: És a mikor most a klerikális sajtó részéről látom, hogy szemrehányást tesz minekünk, és figyelmeztet arra: Lám, megmondtuk nektek előre, hogy mi lesz majd ezen javaslatokból, milyen zavart és izgatottságot fognak azok majd előidézni, akkor nekem eszembe jut, a mi falvainkban igen gyakran megtörténik, hogy a falusi bíró leveleket kap bizonyos embertől, hogy ezen és ezen a napon a falunak ebben és ebben az utczájában tűz lesz, és a mikor az a nap bekövetkezik, és a tűz csakugyan kitör, akkor mintha hallanám a gyujtogatókat, a kik jönnek, és azt mondják: lássátok, ime itt van, az események nekünk adtak igazat; *(Derültség.)* persze, hogy azoknak van mindig igazuk, a kik azt csinálták.

A harmadik tényező, a honnan századok óta Magyarország minden baja származik, ott van, a hol a főforrás: Bécsben.

T. ház! A parlamenti rendszer a különböző alkotmányos tényezőknek összhangzatos működésére van alapítva; mindenik tényezőnek jogai korlátozva vannak a másik tényező jogai által, és a parlamentárizmus csak addig működik, a meddig ezen két tényezőnek jogai mindenik által külön-külön respektáltatnak, a meddig egyik sem akarja soha a maga jogát oly mértékben igénybe venni, hogy csorba ejtessék a másik tényezőnek jogain. Igy például monarchiában a fejedelemnek joga van megválasztani a korona tanácsosait; ezt senki kétségbe nem vonja. De ezen jog korlátot talál abban, hogy kell, hogy a parlamentnek azon pártjából válaszsza a maga tanácsosait, a mely azon idő szerint többségben van. A fejedelem rendelkezik a nemzet hadseregével. Óriási jog De ezen jog korlátot talál a parlamentnek azon jogában, hogy az újonczokat meg, vagy meg nem ajánlja. A fejedelemnek meg van végre a legnagyobb joga dönteni béke és háború felett; üzenhet háborút akkor, a mikor neki tetszik, de ellensúlyozza a parlamentnek azon joga, hogy a hadviselésre szükséges pénzt megszavazza, vagy meg nem szavazza.

Igy megy ez, t. ház, a végletekig. Ezek sincsenek törvénybe iktatva, de mégis világosan jelezve vannak. De van egy hosszú, végtelen lánczolata a különböző tényezők jogainak, melyeket paragrafusokba önteni nem lehet, és a melylyel úgy vagyunk, mint Deák Ferencz volt azzal a parasztval, a mikor egyszer keresztül kocsizott egy falun, és nem látott künn semmi tiltó táblát. Megállította a parasztot, és kérdezte tőle, hogy szabad-e itten dohányozni? A paraszt azt felelte reá: szabadni szabad, de nem illik!

Igy vagyunk igen sok dologgal a parlamentárizmus terén. Igy például sehol a világnak egyetlen alkotmányában sincs meghatározva a terminusa annak, hogy milyen időn belül kell a koronának szentesíteni a törvényeket. Szentesítheti a materialis jog szerint ma, szentesítheti egy hó, egy év, vagy tíz év múlva. Igen ám, de a parlamentárizmus történetében rendesen úgy történik, hogy mikor a törvényhozásnak mindkét tényezője, az országgyűlés a koronával egyetértőleg megállapította a törvényjavaslatokat, hogy akkor azután rövid napok múlva be szokott következni a szentesítés. Ez nálunk nem történt. Hanem, hogy úgy fejezzem ki, a mint tényleg van: Bécs sztrájkol.

Vajay István: Ki az a Bécs? Mi köze Bécsnek a mi dolgainkhoz? *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Helfy Ignácz: Épen erre a kérdésre térek át: Ki ez a Bécs? *(Zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni! Semmitsem lehet hallani!

Helfy Ignácz: Áttérek arra a tanúlságra, a melyet szerintem . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Helfy Ignácz: . . . arra a tanúlságra, a melyet a jelen helyzetből meríteni kell. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztassanak beszélgetni!

Helfy Ignácz: Egész Magyarország ma tulajdonképen egy kérdőjel; egész Magyarország azt kérdi, hogy ki csinálja ezt a dolgot. Mikor a kormány, a képviselőház, a főrendiház, a korona egyetért mindenben, mikor egész nyiltan hirdette ezen tényezőknek mindegyike, hogy egyetért, ki az mégis, a ki most akadályt gördít a dolog elébe? Ki az, a ki visszatartja azt a kezet, a mely a szentesítésre törvény által hivatva van? Hol van az a láthatatlan kéz? Ez az a főkérdés, a melyet Magyarország ma a kormányhoz intéz. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Méltóztassék nyilatkozni, hadd legyünk tisztában a helyzettel; a legroszszabb helyzet is jobb a bizonytalannál, az ismeretlennél. *(Úgy*

Digitized by Google

van! a szélső baloldalon.) Méltóztassék nyiltan feltárni előttünk a helyzetet. Ki az hát, a ki itt titokban érvényesíti a befolyását? Máskülönben az egész közönség arra a meggyőződésre fog jutni, hogy ugyanaz a kéz működik ott, ugyanaz a titkos hatalom, a mely 1848-ban odaműködött, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a már szentesített 1848-iki alkotmány végre ne hajtassék. Nem akarom, hogy ilyen állapotok ismétlődjenek Magyarországon; tisztán akarjuk látni a helyzetet; de egy dolog bizonyos: mi igazán elmondhajuk, hogy mi most igazolva vagyunk az események által, mert most kézzelfoghatólag láthatóvá van téve önök előtt, láthatják, hogy hová vezet az 1867-ik évi kiegyezés, milyen magyarázatokat adnak ennek ma odafenn Bécsben. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem rég olvastam, olvastuk mindnyájan a bécsi lapokban — mert ez utóbbi időben azokat a lapokat kisértem nagyobb figyelemmel, mint a magunkéit — bizonyos magyarázatokat, a miket félhivatalos kommünikék a külügyminiszter szájába adtak. Én most ő excellenciájával, a külügyminiszterrel nem akarok foglalkozni; nem akarok Horváth Gyula t. barátomnak a dominiumába vágni, . . .

Horváth Gyula: Kérem, tessék! Átengedem őt egészen! Különben elférünk mind a ketten benne!

Helfy Ignácz: . . . hanem egy dolog bizonyos: hogy akár ő mondta, akár más valaki mondotta, mondotta pedig majdnem hivatalos alakban, — csak a legnevezetesebbet érintem, — ez a szillogizmus volt benne, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy igaz ugyan, hogy az 1867-iki törvénynek világos szavai szerint a közös külügyminiszternek, mint egyátalán a közös minisztereknek semmi beavatkozási joguk Magyarország belügyeibe nincsen, de a külügyminiszter közös miniszter; ha közös miniszter, ergo magyar miniszter is; mint magyar miniszter, a külügyminiszter tartozik Magyarország belügyeinek azon részeit különös figyelemmel kisérni, a melyek esetleg a külügyekre is visszahatással lehetnének.

Először igaz, hogy én nem tudok fontosabb belügyet képzelni, a mely ne gyakorolna befolyást a külügyekre is. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen ez igen természetes; a belügyekben nyilatkozik meg a nemzetnek egész élete, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* és ilyen úton ő tulajdonképen beleszólhat minden ügyünkbe, a mint tényleg bele is szól. De óriási a tévedés még ebben is. *(Halljuk! Halljuk!)* Először nem igaz, hogy ő mint külügyminiszter, egyúttal Magyarországnak is külügyminisztere. Ez csak formailag áll. Tényleg a törvény azt mondja, hogy a külügyek a magyar miniszterelnökkel, illetőleg a két kormánynyal egyetértőleg vezettetnek. Tehát, a mennyiben előfordúlnak Magyarországon olyan fontosabb ügyek, melyek közvetlenül hatással lehetnek a külügyekre, ezekre felügyelni a magyar kormányelnöknek, nem pedig a közös külügyminiszter ő excellenciájának feladata.

Hanem nagyon tanúságos, hogy ezen az úton — és ez az a Bécs, melyre czéloztam — akarják becsempészni a közvetett befolyást, Magyarországnak legbelsőbb, legsajátosabb belügyeire, a mint az történik épen most, olyan dolgokban, mint ezek a reformjavaslatok. Mert ennél nemzetközi értelemben véve ártatlanabb dolgot képzelni csakugyan nem lehet; mert azt a legvadabb fantázia sem fogja elhitetni senkivel, hogy az anyakönyvek ekkénti vagy akkénti vezetése veszélyezteti a monarchia nagyhatalmi állását a többi államokkal szemben.

T. ház! Elmondtam röviden nézeteimet a helyzetre nézve, És most a következő konkluzióra jutok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én a magam részéről, — a mint azt mindenki igen természetesnek fogja találni, — tekintve azon tátongó űrt, mely az én politikai irányom és a kormány politikai iránya között van, azt mondom, hogy óhajtom, hogy ez a kormány minél előbb megbukjék, inkább ma, mint holnap. De óhajtom, hogy az rendes, parlamentáris úton történjék. Nem akarom, nem óhajtom, veszedelmes precedensnek találnám, ha egy magyar kormány másként buknék, mint parlamentáris úton, különösen ha titkos hatalmak, bécsi cselszövények által buktattatnék meg.

Erre akar módot nyújtani az a javaslat, melyet bátor vagyok t. elvbarátaim és a magam nevében a t. ház elé terjeszteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Tudniillik tisztában lehetünk azzal, hogy a jelen kormány — ha a helyzetből ki akarunk bontakozni, kibontakozni úgy, hogy a reformjavaslatokat biztosítsuk akként, hogy a béke helyreálljon — a maga helyén nem maradhat, tehát kell, hogy maga a parlament nyujtson erre alkalmat, és ne tűrje, hogy az titkos módon megbukjék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Én ennek folytán bátor vagyok a következő határozati javaslatot szíves elfogadásra ajánlani: *(Halljuk! Halljuk!)*

»Mondja ki a képviselőház, hogy mert a kormány iránt bizalommal nem viseltetik, az általa kért meghatalmazást nem adja meg, és az erre vonatkozó törvényjavaslatot visszautasítja.« *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak kívánni, hogy a határozati javaslat felolvastassék? *(Nem! Hallottuk!)* Nem méltóztatnak kívánni.

Hock János jegyző: Horánszky Nándor!

Horánszky Nándor: T. ház! *(Halljuk!*

Digitized by Google

Halljuk!) Az államháztartás vezetésére vonatkozó időleges pénzügyi felhatalmazás, mint azt a t. előadó úr is igen helyesen jegyezte meg, parlamenti gyakorlatunk, de a dolog természete szerint is általunk mindenkor bizalmi természetű kérdésnek tekintetett. Annak, hogy mi a t. kormány politikája iránt bizalommal nem viseltetünk, több alkalommal kifejezést adtunk. Kifejezést adtunk legközelebb a költségvetés általános tárgyalása alkalmával is, a mikor egyszersmind felsoroltuk azon okokat, a mely okokon a bizalmatlanságunk nyugszik. Azon idő óta, t. ház, a bizalmatlanság okai nem csökkentek, a politikai helyzetben pedig csak annyi változás történt, hogy az rosszabbra fordúlt, *(Halljuk! Halljuk!)* a mennyiben az a zürzavar, az a tanácstalanság, a mely előtt hetek óta állunk, befolyást gyakorol magára az állami tekintélyre is, a melynek pedig erkölcsi szilárdságán a közügyeknek minden időben és a legválságosabb viszonyok közt is nyugodniok kellene. Ezen zürzavar kinyomata, nyilvánvaló jelensége, t. ház, az az állandó krizis, a melyet látunk, a mely napról-napra akutabbá válik, és a mely minden vonatkozásában, tehát azon vonatkozásában is, mely ben az a tárgyalás alatt levő törvényjavaslathoz áll, méltó megfigyelést érdemel. Nem tartom ugyanis a parlamentárizmus szempontjából rendjén való dolognak, hogy egy olyan fontos törvényjavaslatot, mint a minő a ház asztalán fekszik, egy olyan kormány nyutson be, a mely kormánynak helyzete bizonytalan, vagy talán abban az irányban, hogy az ország ügyeit tovább vezetni nem fogja, ma már bizonyos is, mert én úgy vélekedem, t. ház, hogy a mely kormánynak állása meg van ingatva, a mely kormány érzi vagy tudja, azt, hogy helyzete válságos, annak szerintem csak egy kötelessége lehet, és ez az, hogy az államügyek rendes vezetésén kívül állását tisztázza, és a helyzetet felderítse. És miért, t. képviselőház? *(Halljuk! Halljuk!)* Egyszerűen azért, mert sem ő, sem a törvényhozás ily viszonyok közt nem tudja és nem tudhatja, hogy az a felhatalmazás, mely a háztól kéretik, miféle politikai irány érdekében fog felhasználtatni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* A t. kormány felelősséggel tartozik azért, a mit ő tesz, azért, a mit a háznak ajánl; de azért, a mi a jövőben történni fog, a mi egy bizonytalan kormányhelyzettel szemben a fejleményeknek természetes következményét képezheti, felelősséggel nem tartozik, és azért nem vezetheti, nem viheti be a házat sem olyan alkotásoknak esélyeibe, a melyeknek tényezői, czéljai és felelőssége ismeretlenek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A kérdés, a miként ma a helyzetet Magyarországon minden gondolkodó ember látja és ismeri, akként van felállítva, hogy a t. kormány az ország elébe lép egy fontos törvényjavaslattal és azt kéri a háztól, hogy szavazzátok meg ezt a javaslatot, de azt, hogy kinek és mire, nem tudom!

Kőrösi Sándor: Szavazzátok meg az országnak!

Horánszky Nándor: Igy áll a kérdés, t. ház! Egyik t. képviselőtársam azt mondá, hogy: »Szavazzátok meg az országnak.« Igaza van tényleg, mert a költségvetési törvényjavaslat megszavazása is ki lehet téve oly esélyeknek, hogy a dolgok normális fejlődése, viszonya és folyása mellett megszavaz a ház egy költségvetési törvényt, de azt nem tudja, hogy a bekövetkezhető esélyek folytán kik fogják azt kezelni, kik fogják azt végrehajtani. De nagy különbség van a dolog normális folyása és a mai helyzet között, és ez abban áll, hogy mig azon törvényt megszavazza a törvényhozás a dolgok normális folyása mellett, addig megszavazza ezen törvényt, tudva azt, hogy kormánykrizis van, a melynek esélyei s fejlődése tehát bizonytalan. A tudva és a nem tudva való megszavazás között fekszik szerintem a különbség, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* és a súlypont a mai helyzetben azon nyugszik, hogy a jövő fejleményei ismeretlenek, épen azon krizis folytán, a mely fenforog. Ezen szempontból van utalva az egész ház, a többség úgy, mint a kisebbség arra, hogy mielőtt ilyen törvényt megszavazna, a helyzetet és a kormánynak állását, a kormány állásának szilárdságát vagy nem szilárdságát ismerje. Hogy pedig ez a parlamentárizmus lényegének meg nem felel, azt úgy gondolom bővebben fejtegetnem felesleges. Fokozza a bizalmatlanságot, t. ház, mindaz, a mi legközelebb Magyarország közéletében történt, nem szándékozom ezzel bővebben foglalkozni, de egyet minden gondolkozó politikus előtt kijelenthetek, és ez az, hogy az, a mi történik, minden guvernementális, és minden állami tekintélynek rovására s megrongálására megy. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon. Zaj.)* A t. kormány körültekintő, . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Horánszky Nándor: . . . . megfontoltabb eljárással, mindazt, a mi már hetek óta történik, kikerülhette volna, de azzal, hogy ezt nem tette, vagy tenni nem tudta, egyformán rászolgált azon bizalmatlanságra, a melynek alapján mi a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot meg nem szavazhatjuk. *(Úgy van! balfelől.)*

Én nem követem előttem szólott t. barátomat abban, hogy a helyzet vizsgálásába bővebben belebocsájtkozzam; több körülménynek a tényezők működésének, és a közélet jelenben fluktuáló alakúlásainak összes alkatelemeivel kel-

Digitized by Google

lene ismerősnek lennem, hogy ezt a tudat biztonságával tárgyalhassam vagy kezelhessem, és azért ez idő szerint a helyzet bővebb vizsgálásába nem bocsájtkozom, hanem csupán csak azt jelentem ki, hogy a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot az általam felhozott indokoknál fogva, sem a magam, sem t. elvbarátaim részéről el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Papp Elek jegyző: Péchy Tamás! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Péchy Tamás: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előadó úr azzal vezette be a szőnyegen levő törvényjavaslat tárgyalását, hogy arra tulajdonképen az államháztartásnak zavartalan folytatása szempontjából van szükség; jelezte azonban azt is, hogy a parlamentáris felfogás szerint ezt sokan bizalmi kérdésnek tekintik, s ezen tekintetből bírálják is azt meg. Habár én, mint régi tagja ezen parlamentnek, az ilyen forma vitákhoz hozzá vagyok is szokva, mert csaknem minden évben a körül forgott a kérdés, hogy zavartalan folytatást vagy bizalmat jelent-e ez a törvényjavaslat, még akkor is, midőn a legnormálisabb állapotban volt az ország és a ház, mégis nagyon természetesnek találom, hogy a kérdést most is felvetik, mikor — fájdalom — meg kell vallani, hogy az egész ország a legabnormisabb helyzetben van. *(Helyeslés a baloldalon.)* Rám nézve, t. ház, tökéletesen mindegy, akármilyen szempontból itéli is meg valaki e kérdést, a kérdésben dönteni kell, és én magam és elvbarátaim részéről nem késem kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot a részletes tárgyalás alapjául nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

Meg kell azonban vallanom, hogy épen azoknak, a kik a kormánypártból, vagy legalább legnagyobb részben onnan léptek ki, igen nehéz a helyzetük, mikor ilyen fontos kérdésben kénytelenek bizalmukat teljesen megtagadni épen azoktól, a kikkel egy darab ideig együtt voltak, és én érzem is ennek súlyát, s azt hiszem, érzik társaim is. De a nélkül, hogy társaimat e részben nézeteikről megkérdeztem volna, csak a magam vélekedését jelzem erre vonatkozólag, azt hiszem, hogy a mit mondani fogok, teljesen tisztába hozza azt, hogy én másképen nem is cselekedhetem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn az egyházpolitikai kérdés legelőször még nem is e házban, hanem csak künn a folyosókon és a klubbokban felvettetett, azonnal és rögtön, minden gondolkozás nélkül *(Élénk derültség jobbfelől.)* azon meggyőződésemnek adtam kifejezést, hogy ezt így minden előkészület nélkül fölvetni nem szabad, mert ez a kérdés az egész országot fel fogja kavarni, barátot baráttól, párttagot párttagtól fog elválasztani, s fel fogja zavarni az egész társadalom nyugalmát, pedig nekünk erre most az előrehaladás szempontjából igen nagy szükségünk van. *(Helyeslés balfelől.)* Mondhatom ezt gondolkozás nélkül, mert én e kérdéssel évtizedeken keresztül foglalkoztam, tehát készen voltam annál inkább, mert én nem könyvekből és idegen törvényekből szoktam megitélni Magyarországot, *(Helyeslés balfelől.)* hanem megitélem ezt az országot künn az életből, a hol felnőttem. *(Helyeslés balfelől)* Ismertem tehát a nép gondolkodását, és azt hiszem, ezt ma már többen is ismerik. Nekem még az is irreveláns, hogy megtörtént-e a szentesítés, vagy nem, mert én nem azért elleneztem az egyházpolitikai javaslatokat, mer hittem, hogy azoknak szentesítése után csend lesz az országban, mert ha azt hittem volna, akkor nem is elleneztem volna azokat; de azon meggyőződésben voltam és vagyok, hogy akkor lesz a háború, mikor a szentesítés után végrehajtatik a törvény. *(Helyeslés balfelől.)* Én, t. ház, eddig még a vitáktól is tartózkodtam, hogy azt ne gondolja valaki, hogy én talán az izgatás terére akarok lépni. Az élet hozza magával, az az ezer esztendő, melyet Magyarország más alapon töltött el eddig, és mely most egyszerre felfordíttatik, hogy e kérdés nem csillapulhat le oly könnyen, mint az urak gondolják. *(Helyeslés balfelől.)* Ezért voltam én annyira a javaslatok ellen, és azt hiszem, nem fogok tévedni, ha állítom, hogy kénytelen lesz mindenki elismerni, hogy jól ismertem ezt az országot. Nagyon természetes tehát, hogy reám a szentesítés leérkezése sem tesz különbséget arra vonatkozólag, hogy a kormány iránt kisebb vagy nagyobb bizalommal viseltessem. Én részemről nem lehetek bizalommal a kormány iránt, mint akkor is kijelentettem, attól a percztől fogva, a mely perczben minden előzetes előkészület nélkül, a nélkül, hogy a kormány azt a kérdést tisztázta volna, hogy mit, és mennyiben kíván megváltoztatni a vallások és állam közötti viszonyra vonatkozólag a régiekből, hanem csak az elméletek után indúlva, egészen eseményi tökélyt és elválasztást kíván az állam és egyház között, a mire ez csak az első lépés, mert itt Magyarországon, ha azt valaki keresztül akarja vinni, még rengeteg sok minden most létező érdeket és viszonyt kell fenekestül felforgatnia, hogy ha azt akarja valaki, hogy azon állapotok álljanak elő, melyeket a liberálizmus, mint eszményi tökélyt az állam és egyház közt felállítani kíván. Ezt pedig nem lesznek az urak képesek megtenni, mert nem lesznek képesek megállani azon kérdésnél, a mely mellett most megállapodtak, mert kénytelenek azt tovább fejleszteni, különben az is veszélyeztetve lesz, a mi eddig volt.

Digitized by Google

De hogy ez nem olyan egyszerű kérdés, mutatja az, hogy az a kicsinység, hogy egy idő óta késik a szentesítés, mint méltóztatnak látni, milyen izgalmat képes már előidézni az országban. És ez nagyon természetes is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem akarok az egyházpolitikáról sokat beszélni. Lesz idő, a mikor azt tüzetesen kell kifejtenem különösen nekem, mert ne méltóztassanak azt gondolni, hogy én klerikális vagy ultramontán tekintetekből ellenzem ezt. Nekem kötelességem kifejteni, hogy miért ellenzem a javaslatokat, hanem ennek még nincs itt az ideje; remélem azonban, hogy talán nem sokára itt lesz az. Én tehát egyházpolitikai vitát nem akarok, hanem miután az egyházpolitikai kérdés egyike azon kérdéseknek, melyek az országot beláthatatlan zavarokba sodorják. *(Úgy van! balfelől)* miután, mint méltóztatnak látni elérkeztünk oda, hogy mint előre lehetet gondolni, ma már a törvényhozás faktorai között sincsen meg a nyugalom és egyetértés, a mi eddig még mindenkor megvolt. *(Úgy van! balfelől.)* Midőn azt látjuk, hogy itt a parlament a liberalizmusra nézve döntő akadálynak tekintette sokáig a főrendiházat és bizonyos fokig tekinti ma is, a miből a dolog természete szerint konfliktus támadt; *(Úgy van! balfelől.)* midőn látjuk azt, hogy itt most már nem ugyan nyiltan, hanem bizonyos leplezettséggel mégis oly formát hall az ember, hogy itt tulajdonképen a liberalizmus nagy haladása némelyek szerint Bécsben, mások szerint a külügyminiszter közbeszólása folytán akadt meg, a mi szintén nem alkalmas arra, hogy azok iránt a bizalmat felkelthesse az országban, és bizonyos izgalmat képes okozni; mikor, mondom látjuk, hogy minden faktor nyugalma meg van zavarva, nem is beszélve a koronáról, mely a legutóbbi időben nézetem nagyon hibásan *(Mozgás jobbfelől.)* szintén párttényezőül vonatott a vitába; *(Úgy van! balfelől.)* midőn tudjuk, hogy mindezek az állapotok csak odáig terjedhetnek, hogy például ha a külügyminiszter úr oly bajt vél látni valamiben, mely a külállamokkal való konflagrációra vezethetne, akkor kénytelen a miniszterelnök urat figyelmeztetni, a ki hivatva van, Magyarország részéről e külügyeket felülvigyázni, ennél több nem lehetséges, mert ha a külügyminiszter bele merne avatkozni Magyarország valódi belügyeinek egy részébe, itt van a miniszterelnök, nem fogná megengedni, és csak panaszt kellene tennie ő Felségénél, de nem is volna szükséges panaszt tenni, mert ő Felsége önmagától meg tudná mondani, hogy meg van a határa a külügyminiszter úrnak, tessék azon belül tartani magát, s így attól nem kell félni, hogy oly alkotmányos király alatt, minő hála Istennek, a magyar király, itt bármely nem illetékes faktor beleavatkozzék, a mi valódi belpolitikánkba, mert az ki van zárva; *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* midőn ezeket látjuk: akkor azt hiszem, ha nem volnának is nemzetiségi izgatások, társadalmi bajok és nem volna osztályok közötti harcz, minek jele, hogy még a szegény gazdák, kik semmit sem csináltak és ez éppen a baj, mert indolensek voltak, háborúra kénytelenek a magok érdekeiért ebben az országban, melynek parlamentje legnagyobb részében gazdákból áll, nagyon természetes, hogy daczára annak, hogy ebben a parlamenti időszakban mint a kormányhoz tartozó jöttem e házba, ámbár nem úgy választattam meg, mert már akkor kijelentettem, hogy magamat semmifelé sem kötöm le, mert már akkor láttam, hogy nagy hiba volna magamat lekötni, *(Derültség balfelől.)* mindaddig mentem a kormánynyal, a míg úgy láttam, hogy azon irányban halad, a melyben hatvanhéttől fogva haladtak azok a kormányok, melyek a hatvanhetes alapon állottak. Engem tehát a 67-es alap kötött a kormányhoz, de mikor láttam, hogy az az alap csak mellékes, azon alapnak csak bajai maradnak fenn, de tulajdonképeni jótéteményeiben nem igen részesül Magyarország, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* nagyon természetes, mikor felfordúlt minden társadalmi és állami viszony a felvetett nagy kérdések folytán, kiléptem társaimmal együtt, és azért nem vagyok képes bizalommal lenni a kormány iránt, és neki e törvényjavaslatot megszavazni. Nehezen esik nekem ezeket itt így kimondani, de mikor a polgári kötelesség parancsol, akkor az egyéni hajlamok az egyéni barátságos viszony is kénytelen háttérbe szorúlni. *(Helyeslés balfelől.)* Én tehát nem akarván a vitát hosszúra nyújtani, sőt ellenkezőleg óhajtva, hogy ez a kérdés fennakadás nélkül haladhasson, kijelentem, hogy nem fogadom el magam és elvtársaim részéről a törvényjavaslatot. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök úr kíván szólani!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. képviselőház! Valamennyi indemnity-javaslat tárgyalása alkalmával, a mely azóta, hogy szerencsés vagyok ezen háznak tagja lehetni, lefolyt, mindig következetesen azt az álláspontot foglaltam el, hogy az indemnity-javaslat egyedüli indokát, jogczímét a kormányzat folytonosságának akadálytalan megóvása képezi. Soha nem tudtam általánosan elismeri azt a tételt, hogy az egy külön bizalmi nyilatkozatnak jellegével birhatna.

Ép azért azt az egész okoskodást, melyet Horánszky Nándor képviselő úr e tételre alapított, nem fogadhatom el. Mert ha el is ismerem, hogy rendesen az indemnity-javaslatok

Digitized by Google

megszavazása legalább azok részéről, kik a kormányt támogatják, egyúttal a bizalomnak is kifejezése, és hogy ez ma, minthogy így vettetik fel a kérdés, e házban elmaradhatatlanúl a bizalom nyilvánításának is egyik módozata lesz: általában e tételt nem helyeselhetném, mert nem csak az nem lehet a nézetem, hogy egy kormány, ha válságos idők következnének be, nincsen jogosítva indemnityt kérni, hanem egyenesen azt a nézetet vitatom, hogy lehetnek viszonyok, midőn a kormánynak épen a jogfolytonosság megóvása érdekében kötelessége indemnitit kérni. *(Úgy van! jobbfelől.)* Én tehát magának a javaslatnak indokolásáról többet, mint az indokolásban elmondtam, és a mit most abból ismételtem, elmondani szükségesnek nem tartok. De a felszólalt képviselő urak egyes állításaival szemben kénytelen vagyok a politikai helyzetről, még pedig lehető rövidséggel, nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ily nagy kérdések megoldása, a minők az egyházpolitikai kérdések, melyek visszahatnak egyesek vallási érzületére, egész társadalmi osztályok felfogására, sokaknak, igen sokaknak anyagi érdekeire, és melyeknek politikai jelentősége épen abban áll, hogy kiegyenlítik a különböző érdekeket, elsímítják az ellentéteket, és a közjó, és az állam javára egyesítik a szétható elemeket, *(Úgy van! jobbfelől.)* az ily nagy kérdések megoldása, mondom, mindenkor és mindenütt nagy hullámokat vert, és az ellentétek akkor érték el tetőpontjukat, midőn az utolsó illetékes fórum döntött a javaslatok sorsa felett. Ne csodálkozzunk tehát, hogy ugyanily körülmények között nálunk is ugyane jelenségekkel találkozunk, még pedig ugyanúgy, mint másutt is találkoztunk azokkal: hogy tudniillik a legkülönbözőbb politikai felfogások, a legkülönbözőbb vádaskodások, a legkülönbözőbb politikai tendencziák jártak azok nyomán.

Igen szép szemelvénynyel szolgálhatnék azon vádakból, különböző állításokból és ráfogásokból, melyek az utóbbi két év alatt, de kivált a legutóbbi időben e kormány ellen a legkülönbözőbb oldalról nyilvánúltak. *(Halljuk! Halljuk!)* Ránk fogták egyik oldalról, hogy nagyon radikális politikát követünk, hogy a legszélsőbb elemekkel paktumot kötünk elveink, még pedig politikai elveink rovására, ránk fogták ugyanegy szuszszal, hogy azért, hogy politikai törekvéseinket siker kisérje, különböző titkos kötelezettségeket vállalunk, hogy minden egyes vívmánynak, sőt minden egyes rendszeres, természetes, alkotmányos konczessziónak külön árát adjuk, más oldalról pedig Helfy Ignácz képviselő úr vádol bennünket azzal, hogy méltatlanúl, helytelenül képviseljük ez elveket. Csakhogy az ő vádjainak épúgy nincs semmi alapja, mint azon egyéb vádaknak és ráfogásoknak, melyeknek eddig egyetlen bizonyítékát sem volt képes itt felhozni senki. *(Úgy van! jobbfelől!)* Mivel vádol ma a képviselő úr? Azzal, hogy az első hibát akkor követtük el, midőn a korona elvi jóváhagyásával proklamáltuk az egyházpolitikát, mint a mi politikai programmunknak egyik alapvető pontját. Ugyan, t. ház, ha mi ezen előleges, és — megengedem — természetes biztosíték nélkül jöttünk volna ide, vajjon komolyan vették volna-e ezen programmot, vajjon nem az idézett volna-e elő nagyobb nyugtalanságot, hogy akad egy kormány, a mely minden biztosíték nélkül mer ily elveket proklamálni? *(Tetszés jobbfelől.)* Hiszen ép az volt a vádjuk igen sok ideig, hogy az a biztosíték, a melyet megszereztünk ez elveknek, nem volt kielégítő, hanem csak egy elvi biztosíték. *(Igaz! Úgy van jobbfelől!)*

A t. képviselő úrnak másik vádja az, — és ezt már másodízben hozza fel a képviselőházban, — hogy vajjon a főrendiházban miért nem a nyár folyamán tárgyaltuk e törvényjavaslatokat. A tárgyaláshoz, t. ház, kettő szükséges, egy, a ki védi a törvényjavaslatokat, és egy másik, a ki elfogadja azokat. En nem tudom, hogy ha a t. képviselő úr komolyan gondolja meg a helyzetet, fenn meri-e tartani e vádat, mert akkor, midőn előhaladtunk a nyári szezonban, midőn a többi javaslat még a képviselőház által sem volt elfogadva, midőn szétszéledtek az egyes párttagok, ha én a t. képviselő úr tanácsát követtem volna, igen könnyen nem ahhoz a hadvezérhez hasonlítottam volna, a ki babérain megpihen, a helyett, hogy üldözze az ellenséget, hanem magam futottam volna az ellenség után, és talán még a t. képviselő úr sem követett volna. *(Élénk tetszés jobbfelől. Ivánka Oszkár tapsol.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: A ki komolyan gondolja meg a dolgot — és erre legyen szíves tapsolni a t. képviselő úr — vajjon komolyan felteszi-e azon főrendiházi tagokról, a kik az egyes javaslatoknak, helyesebben szólva, a még el nem fogadott javaslatok egyes határozmányai ellen nyilatkoznak mostan — azok ugyanazon javaslatokat helyeselték volna-e akkor, ha azokat két-három hónappal előbb tárgyaltuk volna? Azt hiszem, hogy tartozunk annyi tisztelettel még az ellenkező felfogásnak is, hogy ily nem tartható állításokra vádat ne építsünk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A harmadik nagy hiba, a melyet felhoznak, és ezt Horánszky Nándor t. képviselő úr ugyan határozottan nem mondja, de azt hiszem, alludál ő is reá, az, hogy nem szereztünk biztosítékot

Digitized by Google

arra nézve, hogy ő Felsége az elfogadott javaslatokat azonnal szentesítse. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ezt az állítást, ezt a vádat különösen azok részéről nem értem, a kik ezt a korona jogainak tiszteletben tartásával karöltve említik és hozzák fel, mert a korona jogait nem úgy tartjuk tiszteletben, ha időhatárt nem ismerve rögtön sürgetőleg lépünk fel, hanem ha a korona azon jogait, a melyek megilletik, valóban respektáljuk. *(Élénk helyeslés és tetszés a jobboldalon. Zaj balfelől.)* Én nem éreztem magamat jogosítva egy ily fontos jog gyakorlásánál időhatárt megjelölni, hanem hagytam az ügyet saját természetes folyamára, és midőn láttam, hogy a szentesítés bekövetkezte politikai szükség, akkor igenis kérve, sürgetőleg léptem közbe. *(Helyeslés jobbfelől. Derültség a baloldalon.)* Ennek, t. ház, meg is volt az eredménye, mert ezek a javaslatok a legfelsőbb szentesítéssel ellátva már leérkeztek. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon, hol a képviselők felállva éljeneznek; taps a szélső baloldalon. Mozgás a baloldalon. Megújuló zajos éljenzés és taps a jobboldalon.)*

T. ház! *(Zaj a baloldalon. Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* Ezt azért hoztam fel, mert itt is felemlíttetett, hogy azokból a vádakból, *(Mozgás balfelől.)* a melyek oly bőségesen irányíttattak a kormány ellen, egy bizonyos rész kijutott a külügyminiszter úrnak is. *(Mozgás és közbekiáltások a bal- és szélső baloldalon.*

Elnök: Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Azzal vádolják . . . *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Meszlény Lajos: A kormánypárti sajtó!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Nem tudom, mit ért a képviselő úr kormánypárti sajtó alatt, mert a kormánypárti sajtó ezzel a kérdéssel tudtomra nem foglalkozott. *(Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Nemzet! Pesti Napló! Elnök csenget.)* Sajnálom, de a Pesti Naplót kormánypárti sajtónak és kormánylapnak el nem ismerhetem; *(Derültség a bal és szélső baloldalon.)* az egy független lap. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget)* Csendet kérek, t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: A külügyminiszter úr ellen irányított vádak abban összpontosúlnak, hogy illetéktelen befolyást gyakorol Magyarország ügyeire, és azután kapcsolatba hozatik az ő neve még egy egészen újabb politikai irányny[a]l is, melyet ő is elősegíteni igyekezik. Én, t. ház, valamint nem foglalkozom az ellenem és mi ellenünk felhozott vádakkal bővebben, úgy nem érzem magamat hivatva arra sem, hogy én itt a külügyminiszter úrnak hosszasan védelmére keljek. Mert már előbb is megjegyeztem, hogy — nézetem szerint — mindezek a vádaskodások, mindezek az állítások egyszerűen a helyzetnek természetszerű következményei; *(Mozgás a baloldalon)* vagy ha nem is természetszerű, de másutt is megszokott következményei; *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* és hogy ma, midőn a szentesítés által egy fordúló ponthoz érkeztünk, ma midőn befejezettnek tekinthető ez a politika, el fognak némúlni, ezek a vádaskodások. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Egyébként, t. ház, állásomból folyó kötelességet teljesítek, de az igazságnak, s merném mondani, a politikai tisztességnek is tartozom azzal, hogy e helyről kijelentsem azt, hogy a külügyminiszter úr, a szoros értelemben vett külügyeket kivéve, Magyarország ügyeibe, a magyar kormánynak törvényeink által biztosított jogkörébe velem szemben soha be nem avatkozott, ilyen beavatkozást meg nem kisérlett. *(Zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: A mi azt a másik kérdést, egy újabb politikai irány eshetőségének kérdését illeti, melyet Horánszky Nándor t. képviselő úr hozott fel főindokául annak, hogy mi nem vagyunk jogosítva igen bizonytalan állapotokban, mint a milyenek ő szerinte vannak, ily javaslatot előterjeszteni: erre legyen elég megjegyeznem annyit, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy én olyan politikai áramlatoknak, a melyek itt egy konzervativ iránynak inaugurálását sikerrel megkisérthetnék, a melyek, szakítva a hagyományos magyar politikával, a mely a szabadelvűségnek a politikája, *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)* ellentétes irányt akarnának követni, ilyen politikában én hinni nem tudok. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én komoly államférfiakról fel nem tételezhetem azt, hogy ily meddő kisérletekre vállalkoznának. *(Élénk helyeslés jobbfelől).*

Nem ismerem a magyar politikai életnek legalább e házban egyetlenegy komoly és számbavehető faktorát sem, a ki ezen szabadelvű iránynyal szakítva, egy más irányt akarna itt meghonosítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És legyen meggyőződve a t. képviselő úr, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ilyen politikai kisérletek ellenében, ha történnének is, a biztosíték nem egy kormányban, nem egy többségben, hanem Magyarországnak meg nem hamisítható és el nem tántorítható szabadelvű közvéleményében fekszik; *(Zajos helyeslés és tetszés jobbfelől.)* és legyen meggyőződve arról is, hogy mivel ez így van, mi ennek a politikának biztosítékait, ennek a politikának támaszát fogjuk képezni, akár ezeken a padokon vagyunk, akár nem vagyunk

Digitized by Google

ezeken a padokon. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.)*

A t. képviselő úr még úgy tűntette fel a helyzetet, *(Halljuk! Halljuk!)* mintha olyan bizonytalan volna az állapot, a mely kötelességévé teszi a kormánynak, hogy a helyzetet tisztázza, hogy vesse fel a bizalmi kérdést. Helfy Ignácz t. képviselő úr pedig azzal indokolja határozati javaslatát, hogy ne egy láthatatlan kéz buktassa meg Magyarország kormányát, hanem parlamentáris legyen a bukás. *(Halljuk! Halljuk! Igaz a szélsőbalon.)* Hát legyen meggyőződve a t. képviselő úr, hogy ilyen láthatatlan kéz nem érvényesülhet. Ilyen láthatatlan hatalmak, melyeket senki determinálni, senki megjelölni nem tud, a melyek mindenkor mikor ilyen viszonyok vannak nálunk, mint azelőtt ecseteltem, fel szoktak tűnni a láthatáron, azok közé a ködképek közé tartoznak, a melyek szétfoszlanak az első napsugárra. Ily láthatatlan kezek sem ezt, sem más kormányt megbuktatni nem fognak, hanem a parlamentáris bukás két, erre egyedül jogosúlt tényező beavatkozása vagy határozata folytán következhetik csak be, és ezen jogosúlt tényezők egyike ez a t. ház, a másik jogosúlt tényező pedig a korona. *(Élénk helyeslés. Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* És én biztosíthatom a t. házat, hogy ha be is következnék bármikor az, hogy én állásomtól megválok, egy politikai kötelességem akkor is lenne: hogy bukásom minden tekintetben parlamentáris legyen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A mi egyébként ennek a bizalmi kérdésnek felvetését illeti, erre nézve röviden csak az a megjegyzésem, hogy én a t. képviselő urat nem tartom jogosúltnak arra, hogy ezt itt felvesse, *(Halljuk! Halljuk!)* és engem felhívjon ily bizalmi kérdés felvetésére, Annak megítélését, hogy egyáltalán szükségesnek tartjuk-e ezt a kérdést felvetni, és mikor, és mi módon, mindaddig, a míg ennek a háznak többségére támaszkodhatunk, legsajátosabb jogunknak és kötelességünknek ismerjük, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* és legjobb belátásunk szerint s azon elvek érdeke szerint kell ebben eljárnunk, a mely elvek képviseletére, vállalkoztunk midőn ide ültünk. *(Helyeslés jobbról.)*

Ezek előrebocsájtásával kérem a t. házat, hogy a határozati javaslat mellőzésével a törvényjavaslatot elfogadni méltóztassék. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon. Derültség balfelől.)*

Elnök: Szavai értelmének helyreállítása érdekében kíván szólani Horánszky Nándor képviselő úr. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek!

Horánszky Nándor: T. ház! Igen sajnálom, hogy azon páratlan kirohanással szemben,... *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak!

Horánszky Nándor: ... a mely a t. miniszterelnök úr felszólalásában nyilvánúlt, a magam részéről épen annak, hogy én e kérdést paczifikusan óhajtottam elintézni, magamnak a zárszó jogát fenn nem tartottam. Igy a házszabályok nekem ebben a pillanatban nem adnak több jogot, mint annyit, hogy félreértett, félremagyarázott szavaimat helyreigazítsam. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Hivatkozom az egész házra, hogy én egyetlen egy szót sem szólottam, *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* sem a kormány ellenében nem alludáltam oly hibákra, a melyeket ilyenekül róttam volna fel neki azért, hogy nem szerzett biztosítékot arra, hogy a korona az egyházpolitikai törvényjavaslatokat azonnal szentesítse. Azt gondolom, hogy erről én egy szót sem szóltam, s erre nem is alludáltam. Ha mégis a t. miniszterelnök úr jónak látta ezt az én szavaimba belemagyarázni, vagy nekem ilyent imputálni, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* azt nem tudom máskép magyarázni, mint úgy, hogy igyekezett a szenzácziónak azon emanáczióját, a mely a szentesítés indokából az imént nyilvánúlt, általa félreértett vagy félremagyarázott nyilatkozatomhoz kötni. Van-e ebben tendenczia, nincs-e ebben tendenczia, vagy épen a pillanat sugalta a t. miniszterelnök úrnak, hogy épen az én felszólalásomhoz kösse expektorácziőit, azt én nem tudom; de azt konstatálom, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy ha ezt tette, tehette volna önmagából, és saját felfogásából kifolyólag, és nem az én nyilatkozatom következtében. Azonban ha már a miniszterelnök úr nekem imputálni jónak látta, és ezt a szempontot szóba hozta, bátor vagyok neki egyet mondani, és ez az, *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* hogy a bajt és hibát én egyéb momentumoknak mostan való fel nem említésén kívül látom egyebek között abban is, hogy a t. miniszterelnök úr felment Bécsbe a koronához sürgetni a törvényjavaslatok szentesítését, *(Közbeszólások a jobboldalon: Igen! Igen! Nagy zaj a baloldalon.)* és a miniszterelnök úr sem pajzszsal, sem pajzsán nem érkezett vissza. *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez az, t. ház, egyebek között, a mi az állami tekintélynek rongálását jelenti és ez az, a mit én nemcsak a t. kormány tekintélye, hanem az ország érdekében is mélyen sajnálok. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Molnár Antal jegyző: Horváth Gyula! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök: *(Csenget)* Csendet kérek!

Horváth Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem fogok annak hosszas fejtege-

Digitized by Google

tésébe belemenni, hogy vajjon az indemnitás megadásának kérdésénél a bizalom kérdését felvetni helyes-e, vagy sem? Csak azt tudom és érzem, hogy ha áll az, a miről az előttem szólt t. képviselő urak mindegyike beszélt, hogy az ország komoly politikai válság előtt van, — a mit én nemcsak hogy nem tagadok, hanem még hozzáteszem azt, hogy én nemcsak az országot, hanem a monarchiát is komoly válság előtt levőnek tartom, — akkor itt az indemnitás kérdésénél, ha ez a törvényjavaslat benyújtatott deczember első napjaiban, egyébről nem lehet szó, minthogy ezen felidézett válság alkotmányos lebonyolítására az alkalmat és módot megadjam; és én nem ismerek más módot deczember hónapnak a közepén arra, hogy az alkotmányos lebonyolítás megtörténhessék, mint hogy arra az időre, a míg a törvényhozás különböző faktorai a válság eldöntésére vonatkozólag határozhatnak, megadjam az országnak a módot arra, hogy az ügyei vezettessenek alkotmányos formák és módok közt; az indemniti megtagadása ellenben nem jelentene egyebet, mint azt, hogy a válságnak alkotmányos lebonyolítását, alkotmányos elintézését lehetetlenné téve, a törvényhozásnak vagy az egyik, vagy a másik faktora az alkotmány s az alkotmányba helyezett törvények megsértésére szoríttassék. Ez az ok késztet engemet arra, hogy eltekintve attól, vajjon bizalmi kérdés forog-e itt fenn, vagy sem, magát az indemnitit megszavazzam. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De a magam részéről nem tartanám a politikai tisztességgel megegyezhetőnek, hogy ugyanazon a napon, a melyen a kormány benyújtja azon szentesített törvényeket, a melyek mellett küzdöttem én épen úgy, mint a kormány és a szabadelvű párt, a mikor azt a reformot, a melyet az országnak színe előtt megígért, szankczionálva ide behozta, tőle azt a bizalmat, a mely őt a további kormányzásra segítse, megtagadjam. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ez a két szempont az, a melyet az indemniti kérdésénél felvetni a magam részéről szükségesnek tartottam. Másfelől én épen azért, mert, a mint beszédem elején is kijelentettem, nemcsak az országot, hanem a monarchiát is komoly válság előtt látom állani, szükségesnek és kötelességemnek tartom itt egy megjegyzést tenni, különösen mivel a magam részéről úgy is sem párttekinteteket, sem semmi olyast, a mit a parlamentnek más, igen jelentékeny tagjai félteni tartoznak, nem kell féltenem, és megmondhatom szabadon az igazat, a valóságot, a nélkül, hogy ezzel azon pártnak, a melyhez tartozom, ártanék. Ne méltóztassanak félreérteni, mert a pártonkívüli álláspont nem jelenti azt, mintha én azon képviselő urak közé tartoznám, a kik ezen gyűjtőnév alatt párttá alakúlnak. Nem, ezekkel az urakkal én ép oly kevéssé értek egyet, mint ők velem. De a komoly válság, a melyről minden képviselő beszél a termen kívül, a komoly válság, a melyet a sajtónak minden organuma egyformán hirdet, a komoly válság, a melyet nemcsak az országban, hanem annak határain kívül is mindenki hirdet és vall, ez a válság csak egy helyütt nem beszéltetik meg, a hol tulajdonképen alkotmányos országokban a válságokat elintézni szokták, a hol a beállott válságokra vonatkozólag teljes tiszta képet követelnek, és adni szoktak: a magyar parlamentben. Ezt a politikai bölcsesség, a politikai taktika netovábbjának mutatják itt fel.

Akkor, mikor az egész országban a válság miatt a legnagyobb izgalom van, a magyar parlamentben mi sem történik arra, hogy a válság, mely tényleg létezik, s melyet nem tagad senkisem, az ország népe s a törvényhozás faktora előtt a maga valóságában felderíttessék.

T. ház! Ennek a mostani helyzetnek, a mely a monarchiában és államunkban beállott, a kezdete nem rövid idővel ezelőttről datálódik. Ez a válság, melynek most végpontjainál vagyunk, rég vette kezdetét. Méltóztassék megengedni, hogy érveim kifejtése czéljából egy rövid visszapillantást vessek a múlt időkre.

E monarchiának életében emlékezetes marad mindíg az az időszak, mely a negyvennyolczadiki küzdelmek után, az ötvenes években beállott, midőn a monarchiában azok a faktorok, erők és hatalmak, melyek egyfelől gróf Thunnak, másfelől Bachnak, harmadikfelől pedig herczeg Schwarzenbergnek vezetése alatt gyűlekeztek össze, azt idézték elő, hogy a monarchia, mely akkor a szuronyokra támaszkodott és a maga nagyságát hirdette, a klerikális, föderalisztikus és abszolut irányt képviselő egyének és politikusok támogatása mellett odajutott 10—12 évi uralom után, a hatvanas évek elején, de sőt már 1859-ben egy vesztett háború után, hogy az anyagi tönk szélén állva, már felbomlásának napjait számítgatták Európában.

És azután rövid idő múlva, a kik a börtönökből csak akkor szabadúltak fel, a kik az akasztófák alól csak akkor menekűltek, a kik a száműzetésből csak akkor tértek haza, azon liberális elemei Magyarországnak, a kiknek szavát tíz éven keresztül elnyomták s hallani nem lehetett, összegyűltek, és azt a monarchiát, melyet a klerikálizmus, a feudális arisztokráczia és az abszolut törekvések támogatói a tönk szélére juttattak, végső erejüket összeszedve, megmentették a végenyészettől. Azok a szabadelvű elemek, melyek a múlt időkben börtönnel és egyéb kínzásokkal

Digitized by Google

sujtattak, voltak azok, kik a monarchiát megmentették, a dinasztiának hatalmát és erejét megnövelték, és a kik Magyarországot szabad és szabadelvű alapokon nyugvó állammá alakították át. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Tehát nem új dolog ez, ismerjük már, még pedig rövid időkkel ezelőttről, hogy kik voltak azok az elemek, melyek nemcsak Magyarországot, de az egész monarchiát a felbomlás elé vitték.

És most, t. ház, miután láttuk 25 év alatt mindazokat az erőket, a melyek Magyarországon kitartottak a szabadelvű eszmék mellett; miután látjuk, hogy a monarchiának tekintélye oly magaslaton áll, a melyen még nem állott sohasem; miután látjuk, hogy a dinasztia állása annyira meg van szilárdítva, a mennyire nem volt a mult időkben sohasem; miután látjuk, hogy nemcsak Magyarországban, hanem az egész monarchiában a közgazdasági haladás, a financzián rendezettsége oly fokon áll, a melyen nem állott sohase, a mikor minden ok megvan arra, hogy ezekben az elemekben a korona és nemzet megbizzék: akkor látjuk minden irányból a törekvéseket arra, hogy újból visszatérjenek azon idők, a mikor a szabadelvű eszmék hirdetői nemcsak a hatalomról, nemcsak az uralomról, hanem, úgy mondám, a közéletből is kirekesztetvén, azok vegyék át újból nemcsak itt Magyarországon, hanem a monarchiában mindenütt az uralmat, a kik egyszer már a enyészet szélére vitték Magyarországot és a monarchiát. És, t. ház, nagy hiba volna, ha nem látnók, hogy ezek az elemek nem maguktól állanak elő, nem a földből nőnek ki. Hisz mindenki tudja, hiába tagadnók magunk előtt, — hiszen ezt nem én irom, méltóztassanak elolvasni Európa világlapjait, azokban is meg van ez írva — hogy a monarchiában azokat az elemeket látjuk és küzdelemre indúlni fölülemelkedni azért, hogy a hatalmat maguknak megkerítsék, a mely elemeket rég elenyészetteknek hittük. Igen, t. képviselőház, haza költözik már a temető, és az eleveneket akarják kiszorítani a közéletből. A Bach-ok, a Thun-ok, a Schwarzenberg herczegek által hirdetett eszmék kezdenek a monarchiában gyökeret verni, és ezzel szemben itt Magyarországon ép úgy, mint a monarchia másik felében még szabadelvűségről beszélgetnek akkor, mikor ezeknek az uralma iránt már kétség alig van valahol. És, t. ház, ezen elemeknek uralma és befolyása nem magától jön. Ezt nem lehet feltételezni. Én ugyan sokat feltételezek a t. kormányról, és a t. miniszterelnök úrról, de azt csak még sem hiszem el, hogy ezeket a régi kisérleteket ők maguk a szabadelvű reformok keresztül vitelére szövetségesül hívták volna fel. Valaki felhívta, valaki beszabadította Magyarország közéletében azokat az elemeket, melyeket mi I. Leopold idejében láttunk eltemetve, és ezek azóta Magyarország történetében nem újúltak meg; azokat az elemeket, a melyek bedobták a közéletbe a felekezeti üszkőt, azokat az elemeket, melyek Magyarországon felekezeti pártokat készítenek, a mely felekezeti pártok a korona tekintélyével akarnak takarózni, a dinasztia tagjainak köreinkbe való meghívása által akarnak imponálni a nemzetnek, és az országnak.

Ezek a dolgok nem maguktól jönnek; kell, hogy valahol támpontot keressenek. A támpontot azok az elemek nyujthatják a monarchiában, a melyek soha sem bíztak, soha sem hittek a dualizmusban, sohasem bíztak, és sohasem hittek az alkotmányban.

T. ház! A mit én most elmondtam, az hű és igaz képe a mai helyzetnek, hű és igaz képe annak, a hogyan az előkészíttetett, hogy előkészíttetett éveken át itt és a monarchia túlsó felében. Hiszen magam is itt a képviselőházban, mint a szabadelvű pártnak tagja, 1884-ben egy felírati vita alkalmával mutattam rá arra, hogy egész Európában egy reakcziónárius irányzat kezd erőt venni, magam mutattam rá arra, hogy Ausztria akkori miniszterelnöke Taaffe gróf olyan elemeket vett be kormányába, és olyan elemek támogatását fogadta el, a melyek a szabadelvű irányzat megvalósítását a monarchiának sem az egyik, sem a másik felében lehetővé nem teszik. Akkor láttam, t. ház, hogy az az elem, a mely a monarchia másik részében a dualizmusnak alapját képezte, nemcsak a hatalomból, hanem az államéletre való befolyásából is rendre kiszoríttatik. Mert ne legyünk illusióban, t. ház; a dualisztikus alap föderalisztikus törekvéseket az államnak egyik felében sem tűr meg. A dualisztikus alapnak két faktor adta meg — mondhatni — az erejét: a monarchia túlsó felében, a monarchia többi részének élén álló és a hegemóniát biró német elem; a monarchia ezen államában pedig a magyar elem. A mely pillanatban a dualizmus fentartását úgy tudják elképzelni, vagy úgy akarják előidézni, hogy a monarchia túlsó felében a föderalisztikus irányzatoknak az útját megnyitják, a német hegemóniát lehetetlenné teszik; Magyarországon pedig a magyar nemzet politikai jogosúlt uralmát paralizálva, az itt lakó nemzetiségekre helyezik át a fősúlyt: azon pillanatban a dualizmus utolsó órája ütött. Ez a helyzet, t. ház, a mely most úgy Magyarországot, mint az egész monarchiát válsággal fenyegeti. És hogy ez a válság be ne következzék, a végből nemcsak a t. kormány feltétlen kötelessége, hogy vigyázzon, és a beállott viszonyokkal számoljon, hanem mindazon kormányférfiaké is, a kik akár a közös ügyek

Digitized by Google

intézésére, akár pedig a monarchia másik fele ügyeinek vezetésére hivatvák. Mindnyájoknak, a mennyiben a 67-iki kiegyezési alapot tartják a monarchia alapjának, egyaránt kötelességük ezen alap szilárd megtartása mellett közreműködni. Az lehetetlen és helytelen politika, t. ház, hogy valahányszor a 67-iki kiegyezési alapra szükség van, akkor ez a monarchia magyar államában mindig hangoztassék, Magyarország mindig ennek védelmére sorakozzék, de valahányszor támadás intéztetik akár a közös kormányzati téren, akár pedig a monarchia túlsó felében, ez a hivatkozás meg ne történjék, sőt bizonyos elnézésekkel viseltessenek azon törekvésekkel szemben, melyek ott lépten nyomon mutatkoznak. Hát, t. ház, ha a valóságot nem akarjuk szemeink előtt takargatni, melyik a monarchia túlsó felének az a politikai pártja, a melynek alakulásában és programmjában oly feltételek sem volnának felvéve, melyek a dualisztikus alapot, legalább is részben veszélyeztetik? Akár az ó-cseheket, akár az új-cseheket akár a lengyeleket, akár a német czentralistákat, egyszóval akármelyik párt árnyalatát veszszük az osztrák Reichsrath-nak, mindegyiknek programmjában van valami, a mi sem a 67-iki kiegyezési alappal, sem azon törvényekkel feltétlenül össze nem egyeztethető. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Horváth Gyula: Én megerőltetem, a mennyire tehetem, a hangomat, de versenyt diskurálni nem tudok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem akarok, t. ház, hosszas fejtegetésbe bocsátkozni a felett, hogy a monarchia túlsó államában azok a törekvések, melyek az ottani politikai láthatáron az utóbbi időben felmerültek, a dualisztikus alap szilárdítására szolgáltak-e vagy nem, hanem arra rámutathatok, hogy az a politika, melyet a közös kormány, és ebben a külügyminiszter a legutóbbi időben folytatott, sem a monarchia megszilárdítására, sem a magyar állam érdekeinek, sem a dinasztia érdekeinek előmozdítására, sem 67-iki alap megszilárdítására nem szolgált. Ha nem is lettem volna rá felhíva, még az esetben is készséggel nyújtottam volna az igen t. miniszterelnök úrnak, vagy azoknak, kik hivatást éreznek magukban a közös külügyminiszter úrnak magatartása felől jó erkölcsi bizonyítványt kiállítani, tények felsorolása által, nem pedig pikáns leleplezésekkel — a mi nem mesterségem — alkalmat arra, hogy a közös külügyminiszter által követett politikát kellő védelemben részesítsék és megadják ennek alapján a külügyminiszter úrnak azt az esengve várt bizonyítványt, melyet azon jó viszonynál fogva, a melyben a miniszterelnök úrral van, annyira sürgősen várt. Egyet tudok, t. ház, azt, hogy ha a külügyminiszter úrnak érdekében feküdt volna meggyőzni az egész közvéleményt, meggyőzni engem és mindenkit, sokkal közelebb feküdt volna az a mód, a melyen bennünket meggyőzhetett volna, mint az efféle bizonyítványkérés vagy kívánás által, a melyben most laborál. Erre nagyon egyszerű mód van. Hiszen a miniszterelnök úrnak tudomása van arról, hogy azon reformok, a melyeknek szentesítése ma bejelentetett, hosszú küzdelem, még pedig erős küzdelem tárgyát képezték nemcsak itt benn az országban, hanem beleelegyedett ebbe a küzdelembe, sőt főszászlóvivő volt a római vatikán is. Erről, azt hiszem, tud mindenki. Hiszen ép úgy nem titkolták itt, hogy minden ellentállás, a mit törvényes és kevésbbé törvényes módon ezen reformjavaslatokkal szemben kifejteni lehetett, minden ellentállás kifejtetett Róma részéről, kifejtetett pedig ép úgy a római kuria részéről, mint az előbbeni és a mostani nunczius részéről is. Hát ha meg akarta győzni a miniszterelnök úr az országot, a közvéleményt Kálnoky eljárásának korrektségéről, akkor bizonyosan módjában állott neki és módjában állana most is azon okmányokkal szolgálni, a melyek e kérdésben a magyar belügyi politika, a magyar reform miniszter érvényesítése körül váltattak, a mit a külügyminiszter úrnak kötelességében állott volna teljesíteni. Az kétségbe vonhatatlan, hogy ha nem a mi viszonyainkat tekintjük, hanem, hogy ha ugyanezen egyházpolitikai reformok keresztülvitelét, akár a franczia kormánynak, akár az angol kormánynak kellett megvalósítania, akkor azt hiszem, hogy a franczia kormány ép úgy, mint az angol kormány, gondoskodott volna arról, hogy az ő belreformjaik elé gördülő akadályok, melyek Rómában tétettek, külügyminisztereik és külügyi képviseletük útján az útból elháríttassanak.

A t. miniszterelnök úr tudja, hogy nem egy komoly akadály gördíttetett az útjába, tudja, hogy nem egy agitácziónak kútforrása a bécsi nunciaturából fakadt; ennek folytán semmisem lehet meggyőzőbb, mint az, hogy a külügyminiszter, a kinek kötelessége az 1867-iki alapon a magyar kormány álláspontját kifelé képviselni, ezt nemcsak képviselte, hanem álláspontjának érvényesítése elé gördülő akadályokkal meg is küzdött. Hát, t. ház, ezen két év alatt erre egyetlenegy eset sem merült fel. Ezért a t. miniszterelnök úr nem felelős; de hát a külügyminiszter úrnak módjában állott publikálni azokat az átíratokat és felhivásokat, melyek a reformok elé gördülő akadályokat elhárítani voltak hivatva. Hiszen annál erősebb, jobb erkölcsi bizonyítványt arra vonatkozólag, hogy ő az 1867-iki törvénynek megfelelőleg nem űzött külön politikát, hanem az 1867-iki alapon álló

Digitized by Google

törvényes kormánynyal egy politikai alapon állott, semmivel sem szolgáltathat, mint épen az ily okmányok produkálásával. Itt van tehát, t. ház, egy másik mód, a melylyel azon aggodalmakat, melyek ez irányban felmerülnek, képes a külügyminiszter úr eloszlatni. Mutasson fel egyetlenegy dementit, melyet például megreszkirozott akkor, mikor vádúl emeltetett fel ellene, hogy illetéktelen befolyást gyakorolt arra vonatkozólag, hogy az egyházpolitikai reformok szentesítése bekövetkezzék, mondom, mutasson fel egyetlenegy dementit, a mely arra szolgált volna, hogy az azzal ellentétben álló sajtónak dicséreteivel szemben, melyek feldicsérték az ő akcióját, mint a »Vaterland«, vagy itt nálunk a »Magyar Állam« és több más lap, a kik feldicsérték a külügyminiszternek bölcs előrelátását azzal, hogy ő nem indentifikálja magát a magyar kormány törekvéseivel, hogy a magyar kormánytól egészen külön állást foglal el; sőt töviről-hegyire magyarázták azt, hogy a mi külügyminiszterünk az egyházpolitikai reformok iránt egyáltalában nem érdeklődik, azok iránt a legkisebb érdeklődéssel sem viseltetik, még pedig annál inkább, mert nem nős és nem is szándékozik házasodni. *(Derültség.)* Hát, t. ház, nem arról van itt szó, hogy szándékozik-e házasodni a külügyminiszter, vagy sem, hanem arról van szó, lehetséges-e, hogy a magyar kormánynak azon belügyi reformjaival szemben, melyek a magyar kormánynak az ő tudomásával és az uralkodónak tudomásával azon alapot képezik, a melyen a kormány megalakúlt, a külföldön, a hol ő tartozik Magyarországot képviselni, erős áramlat, izgatás és akczió indúlt meg, és ezzel szemben ő teljesen tétlen, közönbös és semleges maradt, a mint az ő hivatalos lapja meg is írta.

T. ház! Nem egy példánya a Fremdenblattnak, a mely tudvalevőleg a külügyminiszternek félhivatalos lapja hirdeti, hogy az egyházpolitikai reformok sorsa iránt a külügyminiszter egyáltalában nem érdeklődik. Hát képzelhető e alkotmányos államban olyan alkotmányos kormány, hogy azon kormány külügyi vezetőjét a kormány belügyi politikája egészen semlegesen hagyja, és az iránt ne érdeklődjék. Ha ez bekövetkezhetik, akkor az 1867: XII. tcz.-ben bízni nem lehet, és nem szabad, mert mindazon eredményeket, melyeket a kormány magatartása itt létrehozott, illuzóriussá teheti egyik vagy másik közös miniszter akcziója. Hát, t. ház, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* a külügyminiszternek találmánya volt az az újabbszerű lojalitás, a mely abban nyilvánúl, a mely egyetlen és páratlan a maga nemében, tudniillik az a lojalitás, a mely kimondja, hogy a nemzeti akarat nyilvánítása az uralkodóval szemben felségsértés; a nemzet többségének kitartása akár személyek, akár elvek mellett, nem egyéb ringnél, mely arra képződik, hogy a hatalmat az illetőknek biztosítsa. Ez a nagy lojalitás kényúrnak tünteti fel az alkotmányos uralkodót, mint a kivel szemben a nemzet többségének nincs joga akaratát nyilvánítani, nincs joga exponálnia magát a részéről helyeseknek tartott elvek, a helyesen megválasztottaknak vélt egyének mellett.

Ha e theória állana, az angol parlament története csupa felségsértésből állana, akkor alkotmányos országban, valahányszor a korona elhatározásával szemben a nemzet akarata jut többségre, nem történnék egyéb, mint a korona megalázása. Pedig ez nem áll. Alkotmányos uralkodót nem az aláz meg, hogy a nemzet állást foglal a maga elvei mellett, sőt ezzel kerüli ki a konfliktusokat, melyek ki nem kerülhetők az abszolut monarchiában. Mert a királyi akarat megkisérli az érvényesülést a nép akaratával szemben; akárhányszor a belátás folytán a nép akarata módosúl, de szintúgy akárhányszor megtörténik, — sohasem a királyi tekintély csökkentésére, hanem mindig emelésére, — hogy az alkotmányos uralkodó a nép akaratát veszi tekintetbe.

Azt hiszem, nálunk nincs arra szükség, hogy a lojalitásnak mindig új bizonyítékai adassanak. Valahányszor a koronának szüksége volt a nemzet komoly lojalitására mindig megtalálta. A valódi lojalitásnak elkoptatására semmisem vezet inkább, mint a pártok közötti vitás kérdéseket egyre-másra lojalitási kérdésnek nyilvánítani, s azt, a ki így vagy amúgy foglal állást, vádolni a lojalitás hiányával. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Nálunk két év óta, mióta az egyházpolitikai javaslatok szőnyegen vannak, egyre azon vitatkoznak, ki a lojális; mindegyik bizonyítani akarja, hogy a lojális, hogy így rábizonyítsa a másikra, hogy az nem lojális. Pedig méltóztassék elhinni, hogy igen sokan vannak, kik épen abban fáradoznak, hogy meggyőzzék a koronát arról, hogy sem itt, *(A szélsőbalra mutat.)* sem ott *(A jobboldalra mutat.)* nem lojálisak, és hogy egyáltalában a nemzetből hiányzik a lojalitás. És mikor be kell, hogy bizonyítsák állításaikat, akkor azt az állítást, hogy itt, ez oldalon *(A jobboldalra mutat.)* nem lojálisak, ezzel az oldallal, *(A szelsőbalra mutat.)* és mikor azt akarják bebizonyítani, hogy ezen az oldalon *(A szélsőbalra mutat.)* nem lojálisak, akkor az ott *(A jobboldalra mutat.)* elejtett szavakkal és argumentumokkal bizonyítják be azt, hogy nem lojálisak.

Ez, t. ház, nem egyéb, mint a támadóknak segítségül sietése, a kik sem azok ellen, sem

Digitized by Google

ezek ellen nem kívánnak egyebet, mint azt, hogy bebizonyítsák, hogy tulajdonképen a magyar nemzet a trónnak nem képezi azt a támaszát, a mely támaszt a trón benne keresett. Ez mutatja, hogy ezek a törekvések valóban fennállanak, és hogy ezek támogattatnak is, mert hisz a legutóbbi időben is hallottuk hirdetni, hogy tulajdonképen *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* a magyar faj, nem képezvén elég biztosítékot: a Szent István területén lakó nemzetiségek együttes lojalitása az, mely a trónnak s a dinasztiának hosszú időkre biztosítékot nyujt; és mig a magyar nemzet soraiban megoszlás van arra vonatkozólag, hogy az 1867-iki kiegyezés fentartassék-e, vagy sem, addig a nemzetiségek soraiban nincs meg a megoszlás arra nézve, hogy a dinasztiának uralma Magyarországon fentartassék. És ha végig nézünk a legutóbbi évek eseményein, nem lehet tagadni azt, hogy az a politika, mely külügyi képviseletünkben érvényesül, ezeknek nagy mértékű támogatására van. Hiszen gr. Andrássy Gyula idejében épúgy, mint Haymerle idejében a külügyi képviselet ugyanolyan volt a monarchiában, mint most, és azokban az időkben Magyarország és a magyar nemzet dicsekedhetett azzal, hogy a népek szimpathiája kiséri működését, és agitáczió nem kezdetett egyik külföldi államban sem. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A monarchiának külügyi képviselete az utóbbi időben arról nevezetes, hogy beszámolhat arról, hogy Európának úgy nagy nemzetei, mint kis népei körében az a mesterséges antipathia, a melyet Magyarország és a magyar nemzet ellenében keltettek, napról-napra növekvőben van oly nemzetek közt, oly államokban, a hol még ezelőtt pár évvel is a magyar nemzet, a magyar állam iránt a legerősebb szimpathia nyilvánult a nélkül, hogy Magyarországnak magának legkisebb bűne, hibája volna benne, és ezzel szemben erős agitáczió támadt mindenütt a nélkül, hogy külügyi képviseletünk e tekintetben bármit is tett volna.

Itt van Olaszország. Ezelőtt egy pár évvel még hirmondó sem volt e tekintetben, hogy Magyarország ellen ott lehessen izgalmat kelteni. Ma egy erős izgalom van, melyet egyfelől az irredenta, másfelől az olasz klerikálisok egyformán támogatnak. Itt van Francziaország, melynek kormányaival szemben, bármily viszonyban állhat Magyarország, de a franczia nép szimpathiáját évszázadokon át birta, most pedig a franczia nemzet legkiválóbb egyénei állanak azon agitáczió élén, a melyet Magyarországgal szemben űznek. Németországban, a melylyel kereskedelmi és külpolitikai szövetségben állunk, nem hogy szilárdult a magyar nemzet iránti szimpathia, sőt ellenkezőleg nap-nap után mind nagyobb mértékben csökken.

Ez a helyzet, igaz, nem tulajdonítható annak, hogy a külügyminiszter, vagy külügyi képviseletünkben talán agitálnának Magyarország ellen, hanem annak tulajdonítható, hogy ezen évek óta mutatkozó politikai tünetekkel szemben egyáltalában mi sem történt. Mit ér az a külügyi képviselet, melynek csak hátrányait s költségeit ismeri Magyarország, de előnyeit, mióta gr. Kálnoky a külügyminiszter, nem látta soha. Hiszen a delegácziókban magában, a delegáczió elnöke, hangsúlyozta beszédében, hogy szomszéd államokban oly tünetek mutatkoznak, melyek aggodalommal töltik el Magyarországot és a magyar nemzetet. Később a külügyminiszter úr nyilatkozata folytán sikerült a delegácziót megnyugtatni, és ugyanazon delegáczió bizalmat szavazott neki. A megnyugtatás abból állott, hogy a külügyminiszternek nem áll módjában valamit tenni arra vonatkozólag, hogy egy idegen államban szimpathia vagy antipathia keltessék, hogy izgatás legyen, vagy ne legyen, ha az a törvény korlátait át nem lépi. Ha olyan dolgot cselekszenek, a mi megbüntetendő, akkor igenis közbelépheti, máskülönben neki közbelépésre sem módja, sem joga nincs.

Nem történt ez utóbbi időben semmi egyéb, mint a mi ezelőtt is történt, s mégis mit látunk? Azt, hogy mig évek óta ezen agitáczióval szemben nem történt semmi, most a legutolsó időben a román kormány azon agitácziókkal és üzelmekkel szemben, a melyek deákok és mások által folytattattak, végre valahára fellépésre elérkezettnek tartotta az időt, s ennélfogva azok az izgalmak el is simúltak. Ezek az izgalmak még nagyobb mértékben meg voltak ezelőtt évekkel. Úgy a sajtó, mint más figyelmeztette a külügyminiszter urat, és a külügyminiszter úr nem látta elérkezettnek az időt közbelépni s figyelmeztetni az ottani kormányt, hogy szükség van erélyes közbelépésre. Most egyszerre, a mire azelőtt tehetetlennek vallotta magát, egészen alkalmasnak bizonyúlt.

Ezeknek a dolgoknak objektiv elmondásával reámutattam arra a tényre, hogy a magyar állam és a magyar nemzet érdekeinek a külügyminiszter általi képviselete sehol nincsen, holott számtalan tüneteit látjuk, mint Romániában is, hogy az osztrák érdekek paczifikálására szolgált az, hogy a magyar érdekek megvédése feladatott; ilyen tünet az is, hogy addig, a mig a római kuria részéről a legerősebb agitáczió folytattatott a kormány belügyi politikájával szemben: ezzel szemben a külügyminiszter teljesen tétlen maradt akkor, a midőn mindazon agitácziók, melyek üzettek a külügyminiszter nevével, tudtával és hozzájárulásával a klerikális sajtóban, — a melyről nem mondhatja a külügyminiszter úr, hogy azt nem olvasta, — a melyben a magyar kormányt gyávának, tehetet-

Digitized by Google

lennek és illojálisnak nevezték el, a melyben a magyar kormánynyal szembe állíttatott a közös kormányok okossága, meggondoltsága és lojalitása és az, hogy ezen irányzatok támogatására nemcsak hogy nem szolgált, hanem annak épen ellenkezőjét teszi.

Ezek összessége csak arról tehet tanuságot, hogy a külügyminiszter úr tulajdonképen csak arra fekteti a fősúlyt, hogy ő Magyarországot olyan ügyekben és kérdésekben képviselje, a melyek az ő nézetével és meggyőződésével összeegyeznek; olyanokban, a melyekben ő semlegesnek nyilatkoztatja magát, akár érdeklik Magyarországot, akár nem, azokban képviselni az országot sem jogának, sem feladatának nem tartja.

Hát én azt tudom, *(Zaj. Elnök csenget.)* hogy akkor, a mikor az egész közvélemény fel van izgatva, a mikor tulajdonképen nem arról van szó, hogy a helyzetnek objektiv alapjait keressük, akkor azokat az urakat, a kik a hatalom birtokában vannak, akkor a házat meglehetős hidegen hagyja, *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* hogyha oly egyének cselekedeteiről van szó, a kik a hatalom birtokában még benn vannak. Olyan egyéneket provokálni nem szeretünk, azokat nem szerencsés dolog provokálni, sem azoknak, a kik még a hatalom birtokában vannak, sem azoknak, a kik abba bele akarnak jutni, mert úgy itélik meg mindannyian a helyzetet, hogy tulajdonképen az, a ki képes volt eddig a politikai helyzeten uralkodni, és pedig nemcsak Magyarországon, hanem az egész monarchiában, az a végeldöntésnél is uralkodhatik.

Ennek én, hogy ez be ne következhessék, csak egy módját ismerem, ez pedig az: a helyzet valódi voltának feltárása. A helyzet valódi volta pedig az, hogy tulajdonképen a válságnak nem az alkotmányos megoldása kerestetik, hanem kerestetik a forma, mely az alkotmányos megoldáshoz hasonlít. Mert vagy találkozik a korona helyeslésével azon irányzat, a melyet a miniszterelnök úr megjelölt, azon szabadelvű irányzat, mely Magyarországot idáig vezette, és akkor nincsen szükség rendszerváltozásra; ha ezen eset áll fenn, akkor a bizalmi kérdésnek fölvetése nem felfelé, hanem lefelé szükséges. Ha pedig ezen helyzet nem áll, ha tulajdonképen csak kibontakozási módot méltóztatnak keresni, melylyel a régi rendszer czége alatt új rendszert csempésznének be, a mely a régi emberek elejtésével új, talán gyengébb emberek háta mögé terelné ugyanazon férfiakat, a kik ezen urak előtt ülnek, akkor ez, uraim, csak ismétlése azon állapotnak, melyet minden válságnál láttunk, mely az alkotmány helyreállítása óta bekövetkezett.

Ez a legegészségtelenebb állapot; mert nemcsak a lényeget teljesen nélkülözi, hanem megtévesztvén magát a nemzetet, annak bizalmát ingatja meg az alkotmányosságban.

Ha, t. ház, ezt a mostani válságot is úgy méltóztatnak elintézni akarni, hogy az uralom, a pártok megtartassanak, és csak a személyek, ha szükséges, változzanak, akkor ez nem egyéb, mint egyszerű játék az alkotmánynyal. Hanem ha beismeri azt az egész ház, mint a hogy az valósággal van, hogy itt komoly válságos helyzetben van a monarchia, ha elismeri annak szükségét, hogy mindazon faktorok, a kik a szabadelvű eszméknek őszinte hívei, a szabadelvű eszmék mellett kitartsanak, a mely szabadelvű eszméknek igen helyesen egyedül igért jövőt a t. miniszterelnök úr, ha ezen eszméknek győzelemre hozatalánál nem képeznek ring-et a hatalom megtartásáért, hanem megnyitják a sorompókat, és azt mondják, hogy mindazok, a kik a szabadelvű eszméknek hívei, ha egyik-másik kérdésben differálnak is, a nélkül, hogy megaláztassanak, vagy tekintélyük alábbszállíttassék, összeállva az igazi, a valóságos, az ország javára szolgáló szabadelvű irányzat mellett foglaljanak állást, *(Úgy van! a jobboldalon.)* azt biztosítani igyekezzenek, és a személyes harczokról letéve, vigyék át a dolgot az elvek és eszmék harczának terére, a minek a nemzet mindig javát látta, mert, ha ezen eszmeharcz helyett azon gyűlölködések és személyi harczok, melyek évek óta dúlnak a parlamentben, tovább is tartanak, s áldozatúl esnek a legszebb és legszükségesebb reformeszmék, akkor, ha ezt mondják, t. ház, őszinte hívei lesztünk a szabadelvű eszméknek.

Ne keressük abban egymás gyengítését, hogy ellenségeinket támogassuk, hogy azok leverhessék előbb az egyiket, azután a másikat, hanem gyűjtsük az erőt arra, hogy egymást támogatva, ellenfeleinket legyőzzük. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én, t. ház, őszinte és tiszta meggyőződésemnek adok kifejezést, midőn azt mondom, hogy ez hitem szerint azon utolsó napok egyike, melyekben a nemzet szabadelvű férfiainak az ország sorsa kezében van. Ha ezen napok alatt, saját magukat megbecsülve, a nemzet valódi érdekét megfontolva, fogják a válság megoldását siettetni, s annak minden oldalról való felderítését előidézni, és a helyzet tisztázásához hozzájárúlni; ha ezt teszik, meggyőződésem szerint a nemzetnek tesznek nagy és jó szolgálatot. Ha pedig ez elmúlasztatik, a legközelebbi idők komoly tanúlsága fogja megmutatni, hogy azok, a kik a magyar közélet férfiainak visszavonására építették terveiket, nem csalódtak, és a mint századokkal ezelőtt a magyar faj visszavonására építeni lehetett, lehet építeni a mai előhaladott korban is.

Digitized by Google

A magam részéről elfogadom a törvényjavaslatot. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hock János jegyző: Herman Ottó!

Herman Ottó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Sokkalta nagyobb és feltétlenebb tisztelettel viseltetem a parlament iránt, és sokkal inkább számolok a helyzettel, és az ebből származó hangúlattal, hogy sem most akár illőnek, akár pedig jogosnak találnám azt, hogy a t. házat hosszú fejtegetésekkel fáraszszam. Nem szándékozom ezt tenni egyátalán, de mégis kötelességemnek tartom — mert vegye tudomásúl a t. ház, hogy ezúttal nemcsak a magam nevében, de ezúttal elvtársaim nevében is nyilatkozhatom — tőlem telhető rövidséggel kijelenteni, hogy a szőnyegen levő törvényjavaslathoz hozzá nem járúlok, nem járúlok elvi okoknál fogva, mert én és elvtársaim akként vagyunk meggyőződve, hogy a kormányzatnak két hónapra folytatása ép oly sérelmes, mint in infinitum folytatása, mert ez par excellence bizalmi kérdés, már pedig mi 67-es alapon álló kormánynyal szemben bizalommal nem viseltetünk.

A mi, t. ház, azt illeti, a mi most a törvényhozást egyátalán mozgásban tartja, és ebben a valósággal históriai momentumban még különösen is érinti, erre nézve kijelentésem a következő.

Mindenekelőtt elismerem dr. Wekerle Sándor miniszterelnök úr lojalitását abban, hogy abban a perczben, a melyben ő a szentesítést megkapta, felmentette azokat, a kik a helyzetet fejtegetni akarták, attól, hogy nyilt kaput zúzzanak be a saját fejökkel. Ez a lojalitás világos bizonyítéka annak, hogy az utolsó időben vége szakadt annak az iskolának, a mely az ellenzékkel eddig azt a taktikát követte, hogy az ellenséget kudarczba hozta.

De, t. ház, midőn ezt kimondom, ez nem jelent abszolucziót azokra nézve, a melyek történtek, mert tagadhatatlan tény az, hogy az egyházpolitikai három javaslat szentesítése húzatott, halasztatott, és az alatt az idő alatt bevitte a magyar társadalomba a méregnek olyan masszáját, a mely áthatja a társadalom azon rétegeit, a melyeket ettől megóvni első sorban minden hazafi kötelessége. És én itt, t. képviselőház, távol vagyok attól, hogy a mostani kormányt személyesen felelősségre vonjam, vagy felelőssé tegyem; mert a mi azzal történt, az nemcsak a mostani helyzet, hanem egy históriai helyzetnek a kifolyása.

Ha volt valaha, t. ház, helyzet és áramlat, a melyből ennek a magyar államnak és kormányzatnak teljes inferioritása nyilvánvalóvá lett, úgy most volt az.

T. ház! Kétszer fenyegette a krizis a kormányzatot ezalatt az idő alatt, és mind a kétszer a korona ki volt téve határozottan oly befolyásoknak, a melyek nem magyar befolyások, hisz a kik gyakorolták, itt sem laknak. És ennek a helyzetnek szégyenletessége, t. ház, mind a két esetben az volt, hogy a magyar parlament tagjai és az egész társadalom, a mely égett a vágytól, hogy a döntést tudja, fel kellett, hogy zarándokoljanak Bécsbe, és szorongjon kávéházakban, s ott olvassa Magyarország sorsának eldöntését.

Hát, t. képviselőház, a t. miniszterelnök úr azt mondja, hogy a koronát sürgetni nem szabad, nem is kell. Helfy Ignácz t. képviselőtársam felelevenített egy Deák Ferencz-féle adomát, a mely talán nem talált egészen. Sokkal komolyabb a helyzet, semhogy ez az adoma találjon rá. De ha igaz az, t. képviselőház, hogy ha mi oda is törekszünk, hogy a korona uralkodik, de nem kormányoz, akkor áll egyszersmind az is, hogy ha úgy áll a tétel, hogy a koronának udvariassága a pontosság, akkor én megtoldom azzal, hogy ha a kormányzatot abba belevonják, akkor a korona pontossága egyszersmind bölcsesség is, és ha ez a bölcsesség követtetett volna, a mai helyzet nem állt volna elő.

T. képviselőház! Én ezeket a viszonyokat tovább fejtegetni nem akarom, mert a pillanatot nem tartom erre valónak. De, t. ház, egyben a magam s elvtársaim nevében nyiltan csatlakozom ahhoz, a mit mondott a t. miniszterelnök úr, a kivel sem nem tanácskoztam, sem semmiféle szövetségben nem állottam s csak elveink megváltoztatásáról van szó, — mondom, — aláírom azt, a mit a miniszterelnök úr a konzervativ irányra nézve mondott.

Legelőször, t. ház, különböztessünk konzervativizmus és konzervativizmus közt. Én magam is konzervativ vagyok, *(Derültség.)* midőn arról van szó, hogy hazánk függetlenségéhez ragaszkodjunk-e? Ebben a tekintetben engem semmi sem törhet meg, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* és tisztelettel viseltetem és viseltetünk mindnyájan a konzervativizmus iránt *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* ott, a hol a nemzeti szokás, a nemzeti jellem fentartásáról van szó. De ha van konzervativizmus, a mely ellen harczot és háborút kell indítani mindenkor, úgy ez az a konzervativizmus, a mely makacsúl folyton folyvást rátör a közszabadságra és egyéni szabadságra, és azok megfosztására, megsértésére törekszik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! *(Folytonos zaj.)* Ezekkel a törekvésekkel szemben én csak azt mondom, hogy gyengék voltak a miniszterelnök szavai; és ha ő vissza akarna emlékezni arra, vagy tudná azt, hogy felhangzottak ama szabadságfosztogató konzervatizmus ellenében szavak egészen

Digitized by Google

az ő szomszédságából, Deák Ferencz szájából is. *(Zaj.)* És mi történt? Az akkori konzervativizmus kivonúlt azon az ajtón, és most azon veszszük észre magunkat, hogy bevonúlt közénk ezen ajtókon egyenkint mind nagyobb és nagyobb számban. Itt pedig nincs alku, nincs kimélet, mert ez oly áramlat, oly törekvés, a melylyel nem lehet békét kötni, azt el kell seperni, meg kell torolni.

Úgy mint hónapokkal ezelőtt, midőn Magyarország miniszterelnöke bemutatta a törvényjavaslatokat, kimondta, hogy epochalis fordúlat előtt állunk, ma én is kimondom, hogy történelmi momentum az, hogy e javaslatok megértek a szentesítést, de a harcznak azért még nincs vége, és én és társaim el vagyunk tökélve arra, hogy lojalitással és buzgósággal minden törekvésünket a javaslatoknak az életbe való átvitelére használjuk fel, mert ezen javaslatok olyanok, melyeknek liberális voltát kétségbe vonni nem lehet, és a ki nem akarja megszavazni a liberálizmusra való tekintettel, minden párttaktika mellőzésével, csupán az elvet magát tartva szem előtt, az nem igazi híve a liberálizmusnak. *(Zaj.)*

Ez értelemben kijelentem, t. ház, hogy én elvi okoknál fogva nem járúlok a törvényjavaslathoz. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hock János: Veszter Imre! *(Halljuk! Halljuk! Zajos derültség a szélső baloldalon. Felkiáltások: Az interpelláló! Interpellálni akar? Szünni nem akaró nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház! *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk az interpellácziót!)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak csendben lenni. *(Folytonos, nagy zaj.)*

Vajay István: Interpellál?

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Veszter Imre: T. képviselőház! *(Elál! a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Szünni nem akaró zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek tisztelni a szólásszabadságot. *(Helyeslés jobbfelől. Hosszas zaj és felkiáltások a szélső baloldalon: Eláll!)*

Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek tisztelni a képviselő úr jogait. *(Nagy zaj. Felkiáltások a szélső baloldalról: Öt percz!)* Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek csendben lenni. *(Hosszas zaj. Halljuk! Halljuk!)* Kérem a képviselő urat, szíveskedjék szólni. *(Zaj a szélső baloldalon. Élénk felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek!

Veszter Imre: Figyelmébe ajánlom t. képviselőtársaimnak a szólásszabadság szent jogát, melyre senkinek sincs nagyobb szüksége, mint épen önöknek, *(Szónok a szélső balra mutat.)* hisz egyedűl ebből élnek. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

T. ház! A midőn a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatra igennel vagy nemmel fogunk szavazni, véleményem szerint nemcsak a felett fogunk dönteni, vajjon a javaslatot el vagy el nem fogadjuk-e, de tekintettel az ország ez idő szerinti politikai helyzetére, kétségtelenűl döntenünk kell a felett is, vajjon a mostani kormány által inaugurált szabadelvű politikát konzequenter folytatni, vagy pedig más politikai iránynak helyet engedni akarunk-e?

Hogy én e kérdésre megadhassam a választ, megadhassam úgy, hogy politikai multammal ne jussak ellentétbe, *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* kénytelen vagyok adandó szavazatomat kissé behatóbban megindokolni s e végre némi visszapillantásokat előrebocsátani.

T. ház! A mikor immár majdnem két évtizeddel előbb a politikai pályára léptem, én akkor azért csatlakoztam a közjogi alapon álló ellenzékhez, mert őszinte híve és barátja voltam és vagyok az 1867-iki közjogi kiegyezésnek, s úgy találtam, hogy az akkor fennállott és azóta is fennálló kormánypárt nem használja ki az ország javára azokat a sánszokat, a melyeket az említett közjogi alap arra nézve nyujt, hogy Magyarország államisága úgy kulturális, mint nemzeti, és különösen szabadelvű demokratikus irányban kiépíttessék, s hogy hazánk az európai kulturállamok magaslatára emeltessék. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Nem mondom, hogy az úgynevezett Tisza-éra alatt e tekintetben nem történt volna semmi. Annyi azonban bizonyos, hogy az egész időszak alatt az említett irányban oly lassú tempóban haladtunk, hogy ez a korszak — különösen a mi a belügyi reformokat és a magyar politikának nemzeti irányban való fejlesztését illeti — egyenesen a stagnáczió korszakának nevezhető. *(Hosszantartó, nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Tisza után jött Szapáry, de Szapáryval sem jött meg a helyzet lényeges megváltozása és határozott javúlása.

Ő tett ugyan kisérletet a komoly reformok terén, a mennyiben a közigazgatás államosítását megkisérelte, de nem tudta a dolgot dülőre vinni, s ugyanakkor brüszkirozta Apponyit, s ezzel igen hosszú időre úgy elmérgesítette a helyzetet, hogy azóta sem lehetett a politikai egyensúlyt helyreállítani. *(Folytonos zaj a szélsőbalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Kár volt, nagyon kár! mert ha gr. Szapáry akkor, a mikor gr. Apponyi ezüst tálczán hozta volt a békét, azt elfogadta, s egy okos fuziót hozott volna létre, a mire a említett időben minden

Digitized by Google

előfeltétel meg volt, akkor az ország sok bajtól, sok viszontagságtól, én az azóta permanenssé vált személyes harczoktól még megszabadúlt és gyorsan előrehaladhatott volna. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! jobbfelől.)*

Mindezen okoknál fogva, és az utolsó választások alkalmával is ellenzéki programmal léptem fel, és az ellenzéki padokon bizonyára meg is maradtam volna, ha a Wekerle-kabinet kormányra léptével támadt azon reményemet, hogy végre csakugyan bekövetkezett a komoly reformok érája, lépésről-lépésre mindinkább megvalósúlni nem látnám. *(Folyton tartó, nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Azonban eltekintve attól, hogy én a Wekerle-kormányban a demokratikus irány perszonifikácziját látom, s hogy én ezen kormány iránt már ezen okból is a legmelegebb rokonszenvvel viseltetem, mindinkább látom és tapasztalom, hogy a jelenlegi kormány alatt az én politikai eszményeim és vágyaim egymásután a megvalósítás stádiumába jutnak. *(Folytonos zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Én az évek hosszú során át az ellenzéken küzdöttem, mert mint gyakorlati jogász, láttam, és ismertem azon pusztításokat, a melyeket az írásbeliség az igazságszolgáltatás terén tesz, *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* és ime ma azt látom, azt tapasztalom, hogy a szóbeliség habár nem is abban mértékben a minőben én óhajtottam volna, de mégis tényleg be van hozva. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! jobbról.)*

Ellenese voltam és vagyok a mai megyei rendszernek, mert ebben látom a mi gyarló adminisztrácziónk fészkét, és a mi nemzetiségi bajaink egyik legfőbb kútforrását. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget. Halljuk jobbfelől.)* És ma tudjuk, hogy a kormány a közigazgatás államosítását nemcsak komolyan akarja, de már több törvényjavaslatot is beterjesztett, a többit pedig legközelebb fogja beterjeszteni. Hogy ebben a tekintetben nem követi egészen azt a sorrendet, melyet én is helyesebbnek tartottam volna, tudniillik, hogy előbb az úgynevezett garancziális törvényeket kellene megalkotnia, az nem olyan lényeges differenczia, hogy e miatt kételkednem lehetne a kormány reformmunkájának komolyságában. *(Zaj a szélsőbalon. Halljuk! jobbfelől.)*

Látom tehát, hogy mind az, a minek hiánya miatt mindeddig az opoziczióval mentem, a mostani kormány által egymásután a megvalósítás stádiumába jutott, s hogy lépésről-lépésre mindinkább magáévá teszi, sőt effektuálja azon programmot, vagy legalább annak leglényegesebb alkatelmeit, a melynek szolgálatában én annak idején a közjogi alapon álló ellenzékhez csatlakoztam. Ha mind a mellett, és mind ennek daczára az opoziczionál megmaradtam, úgy ez azért történt, mert nem tapasztaltam volt, hogy a kormány azonkívül, hogy a belügyi reformok terén az általam is mindig szem előtt tartott politikai irányban halad, a közjogi természetű kérdésekben is megfelelne azon várakozásoknak, a melyeknek megvalósítása nélkül sem a hazának a szó speczifikus értelmében vett magyar nemzeti igényeit kielégíteni, sem pedig Magyarország államiságát előbbre vinni nem lehet. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Én pedig mindig azt akartam, és akarom most is, hogy ez az ország ne csak a szónak internaczionális európai értelmében vett kulturállammá, hanem hogy magyar kulturállammá váljék. Magyar legyen a lehetőségig nyelvi tekintetben is, de első sorban államjogilag véve; államjogilag olyan értelemben, mint a hogyan az az 1867-iki kiegyezési törvényből következik, nem kérve abhoz semmit, de nem is engedve abból semmit, a mi benne foglaltatik. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélsőbalon.)*

De megjöttek az egyházpolitika napjai, s ez teljesen megváltoztatta az egész helyzetet, minden vonalon és minden irányban. *(Halljuk! Halljuk!)*

A közjogi alapon álló pártok az egyházpolitika napirendre jutásáig főleg abban különböztek egymástól, s azért állottak egymással szemben, mivel a kormánypárt a közjogi alapon álló ellenzék felfogása szerint a belügyi reformokban sok ideig nem volt elég bátor, és nem volt elég szabadelvű, a közjogi kérdésekben pedig nem volt elég magyar, és nem volt elég nemzeti. Az egyházpolitika napirendre jutása óta azonban a megkülönböztető formula már nem így, hanem az ellenzék részéről már pure et simple úgy hangzott, hogy buktassuk meg a kormányt és pártját, mert erre az alkalmat talán most meghozta a változott helyzet különösen abban és azáltal, hogy az egyházpolitika folytán a klerikálisok, a feudálisok, a hyperlojálisok, szóval a reakcziónak összes elemei is ugyan e czélra törnek, s így a közös czél elérésére most oly tábort lehet összecsődíteni, mely végre talán elég erős lesz arra, hogy meg lehessen buktatni a kormányt, s szét lehetne robbantani a szabadelvű pártot. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Hogy aztán ezen közös czél minő elemeket hozott egy kalap alá, azt közelebbről jellemezni felesleges volna, úgy is tudja mindenki, s hogy én egy ilyen szövetségesek támogatta pártban nem maradhattam meg, nem maradtam meg oly politikusok között kik, más-más okokból ugyan, de akarva, nem akarva, mégis egy gyékényen

Digitized by Google

árúlnak összes politikai eszményeim legádázabb ellenségeivel, arról sem kell bővebben nyilatkoznom. *(Nagy zaj balfelől! Halljuk! Halljuk!)*

Kiléptem tehát a nemzeti pártból, s azóta folytonosan azon tünődöm: vajjon a mikor a jelenlegi kormány a belügyi reformok terén egymásután mind megvalósítja, a mit politikai pályára lépésem óta folyton sürgettem, a mikor egyházpolitikai téren is diadalról diadalra vitte a liberálizmus zászlaját, a mikor épen ennek folytán állása meggyengült, s az ország jövője kétségessé vált, vajjon a hazafiui és képviselői kötelesség szempontjából helyes és okos dolog-e, hogy én csupán azért, mivel az 1867-ki kiegyezés interpretációjában a szabadelvű pártnak idáig tanúsított magatartásával nem értek mindenben egyet, továbbra is pártonkivüli ellenzéki állásban maradjak? Helyes-e ez különösen akkor, a mikor a kormány pártja épen oly eszmék szolgálatában, a melyeknek rendíthetetlen híve vagyok,...

Polónyi Géza: Éljen! Éljen! *(Élénk derültség a szélsőbalon.)*

Veszter Imre: ... számban csakugyan megfogyatkozott, minek folytán minden egyes közkatonának is jó hasznát veheti? És helyes-e főleg akkor, a mikor meggyőződésem, hogy ha azok az elemek kerülnének felül, a kik az egyházpolitikai ellenzék sokszínű lobogója alatt összesereglettek, mind az, a mit a liberálizmus és demokráczia egy negyedszázad alatt Magyarországon megalkotott, romba döntetnék és füstbe mehetne? *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Nehogy félreértessem s azzal vádoltassam, hogy én azon tábor ellen beszélek így, a melynek még nem régen magam is tagja voltam, a mi könnyen megeshetnék, mert hiszen evidens, hogy az eddig uralkodott szabadelvű pártnak megbukása esetén az elvek rokonságánál, és a közjogi alap sérthetlenségénél fogva leginkább a nemzeti párt volna hivatva a hatalom öröklésére, világosan kivánom itt megjegyezni, hogy én azon romboló elemek alatt, a melyektől hazánk jövőjét és jelenét féltem, csakis azon ultramontán és reakczionáriús elemeket értem, a melyek legközelebb Fehérvárott is megnyilatkoztak, de a melyeknek szövetsége és támogatása nélkül a nemzeti párt, kivált az egyházpolitikai harczban követett magatartása után sem a házban, sem az országban nem tudna többségre jutni, *(Zaj a szélső baloldalon.)* Ez az én határozott nézetem, pedig azt hiszem, hogy alaposan ismerem úgy a ház viszonyait, mint az ország politikai közvéleményét és hangulatát. És épen mivel mind a kettőt ismerem, egyenesen kizártnak kell tartanom, hogy a jelenlegi szabadelvű vagy a mint én óhajtanám még szabadelvűbb, de a jelenleginél erősebb vagy ezen párthoz legalább is hasonlóan erős más párt volna odaállítható, ha a jelen szabadelvű párt most bárki által vagy bárminő események folytán a maga helyéből kiszoríttatnék. *(Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)*

S ennélfogva, rebus sic stantibus, már most úgy áll előttem a kérdés: vajjon ha az adott viszonyok között abszolut lehetetlenségnek kell tartanom, hogy a pártarányokban jelenleg létező egyensúlynak felfordúlása esetén oly pártalakúlás keletkezhessék, mely a mostani kormány politikáját bizton folytatná, ha ellenben valószínűnek kell tartanom, hogy a mostani kormány után csak oly kormány következhetnék, mely lerombolná, vagy visszacsinálná a mit a Wekerle-kabinet alkotott; ha a tapasztaltak után tudom, hogy a jelenlegi kormánytól még mit lehet várni, de nem tudhatom, s nem tudhatja senki, hogy hová juttatná az országot egy más, egy olyan kormány, mely nem egy egyöntetű, nagy és szabadelvűnek bizonyúlt pártra, hanem csak a legkülönbözőbb és a legheterogénebb politikusoknak ad hoc alakított koalicziójára volna bazirozható: *(Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* vajjon ily körülmények között helyes-e, hogy én a szabadelvű párttal szemben továbbra is oppozicióban maradjak, és ezen pártnak csak azért nem leszek tagjává, mivel azon magyar nemzeti aspirácziókra nézve, melyek az 1867-iki kiegyezésből folynak, más nézetben vagyok, mint a minőt a szabadelvű párt részéről idáig tapasztaltam? Mert más különbség már most nincsen közöttünk. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Hát, t. ház, ezen nemzeti aspirácziók előttem most is nagy jelentőséggel birnak, s azokról én soha le nem mondhatok. Én abból, a mit az 1867-iki törvény e tekintetben nyújt, egy betűt sem engedek, és a jelenlegi status quo-nak azon orthodoxiáját, a mely most nemrégiben egyik miniszterünk által hirdetve lett, egyáltalában nem helyeselhetem, mert nem szenvedhet semmi kétséget, hogy az említett törvény nekünk úgy a magyar udvartartás, mint a magyar állam szuverénitásának külső jeleire, valamint a mi közoktatási rendszerünknek a katonai szakneveléssel való összhangzásba hozatalára nézve sokkal többet nyújt, és sokkal többet biztosít, mint a mennyit tényleg birunk, s magunkévá tehetnénk, ha a törvény annak helyes és valódi értelmében végrehajtatnék. *(Folytontartó, nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)*

Mindazonáltal, ha előttem olyan a helyzet, hogy magamat határozott pártállásra kell elhatároznom, ha választanom kell a kormány szabadelvű politikája között, mely engem a szabadelvű párttal összeköt, vagy pedig a nemzeti aspiráczionális politika között, mely engem a kormánypárttól eddig távol tartott, nem lehet haboznom. Én fontosabbnak és sürgősebbnek tartom azt, hogy a kormány szabadelvű

Digitized by Google

politikája most minden vonalon diadalmaskodjék, mint azt, hogy az 1867-iki kiegyezésnek még végre nem hajtott részei is most rögtön végrehajtassanak. *(Zajos derültség a szélső baloldalon.)* Ez utóbbi a jövőben is mindig lehető, sőt annál lehetőbb, mentül inkább megerősödünk, pedig kétségtelen, hogy a nemzeti egység s ezzel a nemzeti erő lényegesen gyarapodik, ha a mostani kormány jelenlegi politikája minden irányban teljes diadalra jut, ellenben meggyőződésem, hogy a szabadelvű egyházpolitika, melyet a kormány most iparkodik betetőzni, örökre, vagy legalább is hosszú évtizedekre elbukott, ha a reakczió most felülkerekedhetnék. *(Zajos derültség a szélső baloldalon.)* Ha tehát választanom kell a szabadelvűség diadala és biztosítása, vagy pedig az 1867-iki kiegyezésből még levonható vívmányok között, úgy én, ha mind a kettőt egyszerre el nem érhetem, inkább tovább is várok, mig az azonnal el nem érhetőre, és azon vagyok, hogy legalább a másikat annál jobban, s minél nagyobb mértékben biztosíthassam. *(Hosszantartó, nagy zaj a bal és a szélső baloldalon.)* Én meg fogom mondani, a mit akarok, bármi történjék is. *(Zaj balfelől.)* Ajánlanám a túloldalnak a szólásszabadság tiszteletben tartását. *(Helyeslés jobbfelől.)* A mit mondtam, annyival is inkább megokoltnak látom, mert késmárki beszámolóm óta, a mikor épen a közjogi kérdéseknél fogva még mindig a pártonkívüliség álláspontjához ragaszkodtam, meggyőződtem, hogy a kormány a nemzeti aspirácziók tárgyában is lassan bár, de még is előre megy. Ezt látjuk a magyar királyi udvartartás kérdésében, s még inkább abban, hogy a magyar zászló, és a magyar czímer most már a közös diplomácziánál is alkalmazásban van, *(Zajos derültség a szélső baloldalon.)* mely haladás, daczára annak, hogy ezzel nem kérkedett, még is a jelenlegi kormány intézkedéseinek köszönhető. *(Helyeslés jobbról.)*

De van még egy másik ok is, a melynél fogva azt hiszem, hogy helyesen cselekszem, ha ez idők szerint a jelenlegi kormány politikájára s annak diadalára nagyobb súlyt fektetek, mint bármilyen más szempontra, vagy érdekre. Ez az indok pedig az, hogy Magyarországnak múlhatatlan szüksége van arra, hogy a nemzet és a korona között a most némileg megzavartnak látszó jó viszony ismét helyreállíttassék. *(Zaj a bal- és szélső baloldalon.)* A mi szeretett uralkodónk a nemzet javára úgy is házának tradiczióit, sőt talán egyéni emberi hajlamai ellenére járúlt hozzá a kormány egyházpolitikájához, a nemzet ennélfogva nem cselekednék helyesen, ha most rögtön újabb, s talán még keményebb próbára tenné a felséges király érzelmeit, a melyekről pedig tudjuk, hogy annak, a mit az 1867-iki kiegyezésből folyó nemzeti aspirácziók alatt értünk, nem igen kedveznek. *(Folytonos zaj. Halljuk!)* Én a kimélet és a gyöngédségnek ezen adóját nemcsak azért tartom helyénvalónak, mivel a magyar nemzet koronás királyának az egyházpolitika miatt nagy hálával tartozik, de helyénvalónak tartanám különösen azt, hogy az 1867-iki kiegyezést ez idő szerint legalább azok ne bolygassák semmi tekintetben, a kik ezt elfogadták, a mikor azok, a kik el nem fogadták, s ezen közjogi alapon kívül állanak, úgy is elég kemény ostrom alá veszik, kivált mióta Kossuth Ferencz hazajött, s az említett közjogi alap ellen valóságos hadjáratot indított. *(Folytonos, nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Ezen hadjárat tárgyában, jobban mondva azon hiresztelések folytán, melyek a külföldi napi sajtóban a Kossuth-féle körutazás alkalmából nap-nap mellett megjelentek, és melyek szerint a politikai nyugalom Magyarországon fejtetőre volna állítva, én most nem régen interpellácziót akartam intézni a miniszterelnök úrhoz, *(Nagy zaj.)* de ennek megtételében akkor, a mikor ez a dolog aktualitással birt volna, a szólásszabadság nagyobb dicsőségére megakadályoztattam, később pedig, a mikor az ügy időszerűségét elvesztette, az interpellácziót visszavontam. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk az interpellácziót. Nagy zaj.)* Habár azonban ezen interpellácziómat annak idején visszavontam is, nem vonom vissza azon meggyőződésemet, *(Nagy zaj a bal- és szélső baloldalon.)* hogy abban a furcsa háborúban, mely legközelebb az 1867-iki közjogi alap ellen sokkal több garral, mint tapintatossággal megindíttatott, *(Zaj. Elnök csenget.)* nincsen semmi komoly veszély, s hogy a kormány valóságos Don Quichott-i szélmalom-harczot folytatott, és ágyúkkal verebekre lövöldözött volna, ha ebben az országban, a hol daczára az én lehurrogattatásomnak, még mindig elegen vannak, a kik az egyéni és a szólásszabadságot becsülni és tisztelni tudják, a kormány a Kossuth-féle körutazás ellen rendőri intézkedéseket alkalmazott volna, a mint azt a külföldi lapok nyakra-főre tanácsolták volt. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A közjogi alap, melyen Magyarország nagy többsége 25 év óta áll, s melynek alapján a nemzet sok baja mellett is mindinkább felvirágzik, nálunk még nem szorúlt rendőri oltalomra, és ha ezen alap, mely lehetővé tette, hogy az európai kultur-államok sorába léphettünk, valamikor bármely oldalról veszélyeztetnék, bizonyára vagyunk és leszünk elegen, a kik azt hűségünk és meggyőződésünk egész melegével meg fogjuk védelmezni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj és nyugtalanság a baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Veszter Imre: Habár azonban a magyar nemzet nagy többsége egészen határozottan,

Digitized by Google

őszintén és rendületlenül az 1867-iki közjogi alapon áll is, nem csodálom, hogy azon allarmirozó hirek, melyek a Kossuth-napok idejében a külföldi sajtót eltöltötték, a velünk szövetséges külföldön, és különösen Bécsben, a hol Magyarország belviszonyait még mindig nem ismerik bizonyos elhangoltságot keltettek, a mely aztán Magyarország ellenségei által arra használtatott fel, hogy a korona elkedvetleníttessék s Magyarország jelenlegi vezérférfiai ellen hangoltassék. *(Zaj és nyugtalanság. Elnök csenget.)*

Tudom, vagy legalább hiszem, hogy ez a machináczió nem sikerült; de azért mégis folyton résen kell lennünk, mert a történt dolgok, ha a királynak irántunk való jóakaratát ez alkalommal nem rendíthették is meg, még is világosan mutatják, hogy vannak hazánknak úgy belső, mint külső ellenségei, a kiknek szemében Magyarország haladása nagy szálkát képez, a kiknek még az 1867-iki közjogi alap is sok, a kik mindent megragadnak, s ha kell, az ördöggel is paktálnak, hogy Magyarország mai helyzetét felforgassák, és a zavarosban halászhassanak. *(Folytonos zaj és nyugtalanság.)*

Elnök: *(Csenget)* Csendet kérek!

Veszter Imre: Ezen ellenségek legfőbb fegyvere, melyet különösen Bécsben érvényesíteni iparkodnak, mindig abban az ijesztgetésben állott, hogy a közjogi alap veszélyben forog, és hogy a közjogi ellenzék, kivált mióta Kossuth Ferencz hazajött, rohamosan gyarapszik. Pedig, t. ház, mi, a kik itthon vagyunk, s az országot jól ismerjük, tudjuk, hogy az a csődület, mely Kossuth körutazása alkalmából előfordult, sokkal inkább az emberek kiváncsiságára, és a magyar ember parádézási hajlamaira, mintsem politikai tendencziákra vezetendő vissza. *(Folytonos zaj és nyugtalanság.)* A nemzet zöme nagyon jól tudja, — hiszen maga boldogult Kossuth Lajos *(Felkiáltások a szélsőbalon: Ne vegye a szájára a nevét!)* megmondotta egyik levelében, melyet, úgy gondolom, a szalontaiakhoz, vagy a jászladányiakhoz intézett, — hogy a létező közjogi alap, csakis fegyverrel volna megváltoztatható, ezt azonban senki nem akarja, és a ki akarná, egyenesen a bolondok házába való volna. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Folytonosan tartó zaj és nyugtalanság.)* Én tehát a közjogi alapot egyáltalában nem is féltem, kivált s különösen ha annak egész valódi tartalma még végre nem hajtott részeiben is érvényesül. És ha a politikai machinácziónak itt-ott még is sikerül az ördögöt némi eredménynyel a falra festeni, . . . *(Zaj a baloldalon)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek! *(Zaj.)* Csendet kérek! *(Zaj.)* Csendet kérek! *(Zaj. Halljuk!)*

Veszter Imre: . . . úgy ez véleményem szerint leginkább onnan van, mivel a magyar parlamentben is számosan vannak, a kik daczára annak, hogy szintén elismerik a közjogi alapot, még is minden alkalmat megragadnak arra, hogy a közjogi alapon működő kormányt megbuktassák. Ebből aztán azok előtt, a kik Magyarországot nem ismerik, azon hamis látszat keletkezik, mintha mindenki a ki a jelenlegi kormányt megbuktatni akarja, egyszersmind a közjogi alapnak is ellenese, s ezen téves látszat nagy istápot talál abban, hogy a közjogi alapon álló ellenzék politikai tevékenységének súlypontját mindeddig csakugyan főleg és mindenekelőtte közjogi természetű kérdésekre fektette. És én ezt nem is akarom diffikultálni, hisz magam is ezen az úton jártam mindaddig, mig az országban és az országgyűlésen nem jöttek szőnyegre oly kérdések, a melyeknek gyors és helyes megoldása mindennél fontosabb és előbbrevaló, és a meddig a közjogi oppoziczió legalább lármában öltött nagyobb arányokat. De most, t. ház, hogy az egyházpolitikai dolgok folytán a reakczió minden felől fogat mutat nekünk, most, hogy a közjogi oppoziczió is szukkurzust kapott, most, hogy a szabadelvű párt számban megfogyatkozott, hogy reformok egész sorozata előtt állunk és minden nap, melyet másra, mint a politikai egyensúly helyreállítására s a reformmunkára fordítanánk, egyenesen kárba veszettnek tekintendő: most, t. ház, azt hiszem, hogy kötelessége mindenkinek, a ki nem akarja az országot és annak eddig elért sikereit koczkára tenni, kötelessége minden animozitás félretételével, legalább egyelőre, elnémítani az olyan kivánságokat, a melyek a korona és a nemzet közötti jó viszonyt továbbra is, vagy újból megzavarhatnák. *(Zaj. Elnök csenget. (Helyeslés. Halljuk! Halljuk! jobbfelől)*

Azt hiszem, hogy az adott helyzetben csak úgy járunk el helyesen, ha valamennyien, a kik egy és ugyanazon közjogi alapon állunk, és elvek, nem pedig személyek körül csoportosúlunk, a lehető legerősebben összetartunk. Tudom, hogy így megmenthettünk mindent, a mi az országnak kulturális, közgazdasági és nemzeti irányban szükséges, míg ellenben, ha erőnket elforgácsoljuk, s meddő személyes harczokra pazaroljuk, oly elemeknek és oly politikai irányzatoknak egyengethetjük az utat, a melyek e ház egyik pártjának sem kellhetnek, és a melyek ellen pártkülönbség nélkül valamennyien állást foglalnánk.

Ily körülmények között nagy és szép missziója ván a szabadelvű pártnak. *(Zaj a szélsőbalon: Halljuk! Halljuk!)* Ez a párt bár számban gyengébb, mint a milyen még nem régen volt, daczára ezen megfogyatkozásnak, ha összetart, még mindig olyan tényező, a melynek akarata ellen semmiféle kormány nem tarthatja magát, s itt a házban semmiféle oly pártalakú-

Digitized by Google

lás nem képzelhető, mely a szabadelvű párt döntő poziczióját alterálhatná. A ki tehát akarja, hogy a szabadelvűség az 1867-ki közjogi alapon *(Nagy zaj a szélsőbalon. Elnök csenget.)* további alkotásokat és haladásokat tegyen, és nem akarja, hogy egy veszélyes chaóz bekövetkezhessék, a dolgok mai állásában kell, hogy a szabadelvűek táborát erősítse, és jövendőjének biztosításához teljes erővel hozzájáruljon. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez az én meggyőződésem, és mivel úgy vagyok meggyőződve, azon feltevésben, sőt azon világos feltétel alatt, hogy a párt szabadelvűség dolgában sohasem fog megretirálni, s hogy ennélfogva a még el nem intézett két egyházpolitikai javaslathoz is rendíthetlenül ragaszkodni fog: a kormánynak megszavazom az indemnityt, a szabadelvűpártnak pedig felajánlom közreműködésemet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladott; szólásra többen vannak még felírva, a tanácskozást tehát ma már nem folytatjuk; a holnap délelőtt tíz órakor tartandó ülésnek napirendjén lesz ezen törvényjavaslatnak folytatólagos tárgyalása. *(Helyeslés.)* Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

400. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 11-én, kedden,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök felhatalmazása a lőcsei választó-kerületben új választás elrendelésére. — Kérvények bemutatása. — Indemnity-törvényjavaslat 1895. január—februárra. Névszerinti szavazás. — Napirend. — Pénzügyi bizottság jelentéseinek bemutatása: 1. a közöshadsereg katonai nevelő- és tisztképző intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról; 2. a Ludovika-akadémia 1893. évi állapotáról és 3. a hadmentességi díj-alap álladékáról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában; továbbá 4. a honvédmenház 1893. évi számadásairól, működéséről és állapotáról szóló belügyi és honvédelmi miniszteri együttes jelentés és végre 5. az országos honvédsegélyzőegylet 1893. évi számadásairól, működéséről és állapotáról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Festetits Andor, b. Eötvös Loránd, Josipovich Imre,

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Hock János jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Kérem, méltóztassék az elnöknek felhatalmazást adni arra nézve, hogy Csáky Kálmán gróf halála folytán Szepesmegye lőcsei választókerületében a képviselő választás megejtése iránt intézkedhessék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak hozzájárulni.

Bemutatom az egri királyi törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség hivatalszolgáinak és fogházőri személyzetének Szederkényi Nándor, a munkácsi országos fegyintézet őrszemélyzetének Nedeczey János, a nagyszebeni törvényszék és hozzátartozó járásbíróságok és ügyészség szolga és fogházőri személyzetének Tóth János, a trencséni törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség hivatalszolgáinak és fogházőri személyzetének Rakovszky Géza, s végre a zalaegerszegi törvényszék és hozzátartozó járásbíróságok s ügyészség szolgáinak és fogházőri személyzetének Mandel Pál képviselő által beadott kérvényét az 1893. évi IV. törvényczikk reájok vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Digitized by Google

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Következik a napirend: az »1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról« szóló törvényjavaslat (Irom. 758) általánosságban való tárgyalása.

Kíván-e valaki szólni, t. ház? Felíratkozva senki sincs. *(Mozgás.)* Ha szólni senkisem kíván, a vitát ezennel bezárom.

Az előadó fog szólni. *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Nagyon kevés szavam van, . . .

Beöthy Ákos: Még az is sok! *(Derültség balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Hegedüs Sándor előadó . . . mert Horánszky t. képviselőtársam egy nagyon figyelemreméltó eszmét vetett fel, illetőleg aggodalomnak adott kifejezést, melyet — azt hiszem — mégis egy pár szóval megvilágítani kell. Tudniillik a t. képviselőtársam abból a szempontból is kifogásolta a törvényjavaslatnak megszavazását, hogy a helyzet bizonytalanságánál fogva — mint ő mondja — egyáltalában nem lehet tudni, hogy ez a fölhatalmazás mily módon használtatik, s mely kormány által fog igénybe vétetni.

Én, hogy a kérdést ebből a szempontból egy pár szóval megvilágítsam, el kell, hogy fogadjam a t. képviselőtársam által felállított premisszát. Elfogadom az alapot is, melyen a kérdést felvette. Mondjuk tehát, hogy egy ily rövid időre, hét hónapra szóló, és az előbbi költségvetés alapjára fektetett kötlségvetési meghatalmazás kéretik, mondjuk, egy bizonytalan politikai helyzetben egy kormány által, mely iránt az ellenzék nemcsak hogy bizalommal nem viseltetik, de egyuttal melynek még két hónapig való tartósságában sem bízik. Tehát alkotmányos skrupulusa van, és ennek adott kifejezést Horánszky t. képviselőtársam abból a szempontból, hogy esetleg egy oly kormány használhatja föl ezt a meghatalmazást, a mely iránt még kevesebb bizalommal viseltetik az ellenzék, és illetőleg maga a parlament, és ennek következtében a költségvetéssel visszaélés történhetik.

Ez az aggodalom — igénytelen nézetem szerint — azért nem állhat meg, mert a parlamentnek nemcsak abban van ellenőrzési joga, hogy a felhatalmazást megszavazza, vagy meg nem szavazza, hanem minden nap, minden ülésben száz alkalma van arra, hogy bármely kormánynyal szemben, a melyben akár alkotmányjogi, akár politikai irányánál fogva nem bízik, ezonnal felvesse a bizalmi kérdést, és azonnal egy egyszerű szavazás által bizonyossá válik az, vajjon a parlament azt a felhatalmazást, melyet az előbbi kormánynak adott, azon rövid idő alatt, mely még hátra van, fenn kívánja-e tartani azon kormánynyal szemben, mely az előbbi kormány után következett.

Ennek következtében tehát — nézetem szerint — az ellenőrzés parlamentáris szempontból is tökéletesen intakte meglévén, így abból semmiféle veszedelem az államháztartás zavartalan vezetésére a kéthónapi idő alatt egyáltalában nem származhatik. Mert akkor a kérdés úgy áll: vagy van többsége annak a kormánynak a parlamentben, vagy nincsen; ha van többsége, akkor a parlamentáris felfogások értelmében a felhatalmazással élhet annak keretén belül, de csakis annak keretén belül és politikájának tovább folytatására, mert azt a többség helyesli, Ha pedig akár politikáját nem helyesli, akár más szempontból bizalommal nem viseltetik azon kormány iránt, egyszerű szavazással véget vet a kérdésnek, és ezért ebből egyáltalán visszaélés nem származhatik. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Másfelől semmi aggodalom pénzügyi és ellenőrzési szempontból egyáltalán fenn nem foroghat. Miért? Mert a felhatalmazás kérése szigorúan a költségvetés keretéhez való alkalmazkodással, pro rata temporis, csak azon tételekre terjeszkedhetik ki, a melyek a költségvetésben előfordúlnak, és mindenben egyúttal a számvevőszék ellenőrzése alatt áll. Ennek következtében nem csak politikai, de pénzügyi visszaélés sem fordúlhat elő, tehát a parlamentáris követelményeknek minden válság mellett is ilyen felhatalmazással meg lehet felelni.

Igen természetes, hogy én ezt csak a t. képviselőtársam által felvetett aggodalmak megvilágítása kedvéért fogadtam el kiindúlási pontúl. Mert máskülönben sem a helyzetet, sem a felhatalmazást ezzel a kormánynyal szemben olyannak egyátalán nem tartom, mint a hogy azt a képviselőtársam kifejezte.

Ami már most a tegnapi nap folyamán felmerült többi kéréseket illeti, azt hiszem, hogy illetlenséget követnék el a t. ház irányában, ha azokkal tüzetesen foglalkoznám; de ellenkezésbe jutnék önmagammal is, mert kiemeltem, és határozottan hangsúlyoztam, hogy nézetem szerint egy ilyen felhatalmazás első sorban és csaknem kizárólag abból a szempontból itélhető meg, hogy az államháztartás zavartalan menetele érdekében szükséges, s ennek következtében, hogyha ezen álláspontot elfoglaltam, én a politikai motivumoknak sokkal alárendeltebb állást kívánok juttatni egy ilyen természetű kérdésben, mint egyátalábam bármely más vitában. Az pedig, hogyha kiterjeszkedném az egyházpolitikára, mint tette Péchy képviselőtársam, részemről nem-

Digitized by Google

csak mint előadótól, hanem mint képviselőtől is, igénytelen felfogásom szerint, hiba lenne, mert egy olyan dolgot vonnék a vita keretébe, a mely nemcsak a tárgygyal, de az egész napirenddel sincs összefüggésben.

T. ház! Én a t. ház türelmét továbbra igénybe venni nem akarom. Azt hiszem, hogy a helyzet mind a két irányban eléggé tisztán áll. Tisztán áll az, hogy egyfelől a felhatalmazásra szükség van az államháztartás zavartalan vitele érdekében, de másfelől tisztán áll az is, hogy in optima forma a bizalmi kérdés fölvettetett, s ennek következtében a pártok világosan körvonalazták ezzel szemben álláspontjukat, úgy, hogy most már egyébre szükség nincsen, mint magára a szavazásra. Ajánlom a törvényjavaslatot elfogadásra. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Helfy Ignácz képviselő urat illeti a zárszó!

Helfy Ignácz: T. ház! Azon esemény után, a melyet a miniszterelnök úr tegnap bejelentett, feleslegesnek tartom, hogy beszéd tartása czéljából a zárszó jogával éljek. Ha mégis röviden felszólalok, tisztán azért teszem, hogy egy állítására, a melyet reám vonatkozólag a miniszterelnök úr tett, és annak kapcsán egy rövid megjegyzésére reflektáljak.

A t. miniszterelnök úr, midőn azon vádakról beszélt, a melyek ezen lefolyt harcz folyamán több oldalról a kormány ellen intéztettek, hozzám fordúlva azt mondja: »Más oldalról Helfy t. képviselő úr vádol bennünket azzal, hogy méltatlanúl, helytelenül képviseljük ezen elveket«. Hivatkozom az egész házra, hogy nemcsak hogy azt nem mondottam, hanem épen ennek ellenkezőjét mondottam. Én készséggel elismertem a lelkesedést, a nagy kitartást, a melyet a kormány az elvek mellett tanusított, . . .

Szalay Imre: Mikor a bőrére ment a dolog!

Helfy Ignácz: . . . de felsoroltam a taktikai hibákat, a melyeket az elvek megtartása mellett elkövettek. Ez az egyik.

A miniszterelnök úr aztán felhevülésében egy élczet is csinált reám: ha nyáron utánafutott volna az ellenségnek, én talán nemis követtem volna.

Eljárásommal ugyan én ezt sem igazoltam, hanem engedje meg a miniszterelnök úr kimondanom, hogy én az élczet szeretem még akkor is, ha ellenem van intézve; hanem megvallom hogy épen a tegnapi napon, a mikor a miniszterelnök úr beszédét elmondta, akkor, a mikor a szentesítés már zsebében volt, én, ezen oldal felé beszélve, más hangot vártam volna a miniszterelnök úrtól; *(Úgy van! a szélsőbalon.)* mert akkor, a mikor a reformjavaslatok szentesítését hirdette, lehetetlennek tartom, hogy eszébe ne jutott volna épen ez a párt, mely ezeket az elveket a házba behozta, és azok mellett két évtizedig, tántoríthatatlanúl, küzdött s a mely párt segédkezése nélkül aligha ünnepelte volna meg a t. kormány és a t. ház azt a diadalt, *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* melyet jelezni méltóztatott. Csak ennyit akartam megjegyezni.

Egyébiránt az indemnityre vonatkozó határozati javaslatomat újból ajánlom elfogadásra. *(Helyeslés a szélső baloldalon).*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve. Következik a szavazás. A kérdés az, elfogadja-e a t. ház a pénzügyi bizottság jelentése alapján az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául: igen, vagy nem. Ezzel szemben áll Helfy képviselő úr határozati javaslata, melyet méltóztassék meghallgatni.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa.)*

Elnök: A kérdést tehát úgy tenném fel, méltóztatik-e a törvényjavaslatot, szemben Helfy képviselő úr határozati javaslatával általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni: igen, vagy nem?

Minthogy több mint húsz képviselő úr a névszerinti szavazás elrendelését kérte, azt czennel elrendelem. Kihúzom a betűt. *(Megtörténik.)* A szavazás »Z« betűnél kezdődik. *(Mozgás.)*

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. az ülést ezennel megnyitom. *(Zaj.)* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyöket elfoglalni! *(Felkiáltások: Helyre!)* Szíveskedjenek csendben lenni! A jegyző urak nem hallhatják soha a szavazást a zajban. Kérném a képviselő urakat, szíveskedjenek helyökre menni és hangosan szavazni.

Következik a szavazás: A névsort olvassa gróf Esterházy Kálmán jegyző úr; az igennel szavazókat jegyzi Molnár Antal jegyző úr, a nemmel szavazókat jegyzi Bartók Lajos jegyző úr, a távollevőket jegyzi Schóber Ernő jegyző úr.

A kérdés az, méltóztatnak-e általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a szóban forgó törvényjavaslatot elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik elfogadják, fognak szavazni igennel; a kik a Helfy Ignácz képviselő úr által beadott határozati javaslat alapján nem fogadják el, fognak szavazni nemmel. A menynyiben a törvényjavaslat elfogadtatnék, Helfy Ignácz képviselő úr határozati javaslata elesik. *(Zaj a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! A kérdés feltételéhez kívánok szólani. Az elnök úr akként teszi fel a kérdést, hogy a kik elfogadják a törvény-

Digitized by Google

javaslatot, azok igennel szavaznak, a kik Helfy Ignácz határozati javaslata értelmében nem fogadják el a törvényjavaslatot, azok nemmel szavaznak. A kérdést nem lehet így feltenni, mert mi ugyan nem szavazzuk meg a törvényjavaslatot, Helfy Ignácz határozati javaslata mellett állván, de vannak olyanok, kik Helfy Ignácz határozati javaslata mellett nem állanak, mert az 1867. évi kiegyezés hivei, s ezt a törvényjavaslatot még sem szavazzák meg. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon)* Azért kérem a t. elnök urat, hogy a kérdést korrektül méltóztassék feltenni. *(Élénk helyeslés a bal és a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! A képviselő úr kijelentésemet stiláris szempontból kifogásolta; ehhez joga van; a tény mégis az, hogy igennel szavaznak azok a kik elfogadják a törvényjavaslatot, s nemmel szavaznak azok, a kik el fogadják Helfy Ignácz képviselő úr határozati javaslatát. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem úgy van!)* T. ház! Az ülés felfügesztése előtt. mikor a kérdés feltevésére nézve javaslatomat megtettem, azt ily értelemben tettem meg, s akkor nem méltóztatott azt kifogásolni. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szintén a kérdés feltételéhez kivánok szólani. Hiszen ez oly egyszerű dolog, a melyen, gondolom, nagyon hamar túleshetünk. Ha a t. elnök úr az ülés felfüggesztése előtt tette fel ekkép a kérdést, és erre észrevétel nem történt, ez onnan származott, mert nem vettük észre. De a kérdést mégis mindig úgy kell feltenni, hogy mindenki szavazhasson. Már most Helfy Ignácz képviselő úr határozati javaslatában benfoglaltatik az, hogy a 67-es alapon álló kormány . . . *(Felkiáltások: Nincs benne!)* . . . vagy nincs benne, de indokoló beszédében benne volt. *(Zaj jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, nekem jogom van a kérdés feltételéhez szólani. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Cenget)* Csendet kérek! *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Lehetnek és vannak is olyanok, a kik a törvényjavaslat ellen szavaznak, Helfy Ignácz t. képviselőtársam határozati javaslatát azonban nem fogadják el; *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* ezeknek a szavazás lehetetlenné tétetik, ha a kérdés úgy állíttatik fel, hogy igennel szavaznak azok, a kik a törvényjavaslatot elfogadják, és nemmel azok, akik Helfy Ignácz képviselő úr határozati javaslata értelmében nem fogadják el a törvényjavaslatot. *(Helyeslés balfelől.)*

Szerintem a kérdést egyszerűen úgy kell feltenni, hogy igennel szavaznak azok, akik a törvényjavaslatot elfogadják és nemmel szavaznak azok, a kik azt el nem fogadják; ha a törvényjavaslat elfogadtatik, Helfy Ignácz képviselőtársam határozati javaslata elesik. *(Helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: T. ház! gr. Apponyi Albert képviselő úr — ha jól értettem — a 67-es alapon állókra hivatkozott. Ebben a határozati javaslatban erről semmi sincs; ebben csak az van: *(Olvassa.)* »Mondja ki a képviselőház, hogy mert a kormány iránt bizalommal nem viseltetik, az általa kért meghatalmazást nem adja meg, és az erre vonatkozó törvényjavaslatot visszaútasítja.« Én ebben a 67-es kiegyezésre vonatkozólag egyetlen egy szót sem találok. *(Úgy van! Helyeslés jobbfelől. Zaj.)*

Helfy Ignácz képviselő úr kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk! Csenget.)* Csendet kérek. *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Helfy Ignácz: T. ház! Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak igaza van abban, hogy habár határozati javaslatom nem tartalmazza világosan azon kifejezést, hogy a 67-es alapon állók irányában nincs bizalmam, tény az, hogy úgy indokoltam, ez volt vezérszempontom, és így tökéletesen áll az, hogy ha valaki, a ki az indemnitást el nem fogadja, és az én határozati javaslatomat szintén nem fogadja el, a kérdésnek ily módon való feltétele esetében nem szavazhat. Egyébiránt arra kérem a t. elnök urat, maradjunk meg a rendes szokásnál. *(Helyeslés balfelől.)* Minden parlamentben az a szokás, hogy ha egy törvényjavaslat felett szavaznak, azok, a kik elfogadják, igennel szavaznak, a kik nem fogadják el, nemmel szavaznak. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Én is ezt mondom és javasoltam, kijelentvén, hogy a mennyiben a törvényjavaslat elfogadtatik, az esetben Helfy képviselő úr határozati javaslata elesik, *(Helyeslés.)* most is ezt tartom fenn. A kik a törvényjavaslatot elfogadják általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, azok fognak igennel szavazni, a kik nem fogadják el, azok fognak nemmel szavazni, s a mennyiben a törvényjavaslat elfogadtatik, Helfy Ignácz képviselő úr határozati javaslata elesik. *(Helyeslés)* Méltóztassanak megengedni, kezdetben is ezt mondtam.

Kezdődik a szavazás, t. ház, a »Z« betűnél.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző úr olvassa a névsort.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort. Szavazás közben Horváth Lajos »igen« szavazatánál élénk éljenzés jobbfelől).*

»Igen«-nel szavaztak: *Zay Adolf, Zákó Milán, Zsámbokréthy Emil, b. Ambrózy Béla, Amon Ede, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, Apáthy Péter, Adamovics Béla, Balla Gyula, Baranyi Ödön, Barcsay Kálmán, Bausznern Guido, Beles János, Belitska Béni, Beőthy*

Digitized by Google

Algernon, Berzeviczy Albert, Bessenyey Ferencz, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Ödön, Bobula János, Bogdán Virgil, Boncza Miklós, Bornemissza Ádám, Boros Béni, Bölöni Ödön, Chorin Ferencz, gr. Csáky Albin, gr. Csáky Lajos, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Csigó Pál, Czernkovich Miklós, Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, Dörr Soma, Dedovics György, Drakulics Emil, b. Eötvös Loránd, Erdélyi Sándor, gr. Esterházy Kálmán, Egersdorfer Sándor, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farbaky István, Fáy Gyula, Fejér Miklós, Fest Lajos, gr. Festetits Andor, Filtsch József, Fluger Károly, Földváry Elemér, Földváry Miklós, Gajdri Ödön, Görgey Béla, Gromon Dezső, Gulácsy Dezső, Gull József, Galliuff Lajos, Grlics György, Halassy Gyula, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Béla, Horváth Lajos, gr. Horváth-Toldy Lajos, b. Huszár Károly, Ivanovics Iván, Janicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Jovanovits István, Jókai Mór, b. Jósika Gábor, Justh György, Jellachich Gyula, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Kabós Ferencz, Kaiser János, Kajuch József, b. Kemény Ákos, b. Kemény Géza, b. Kemény János, Kendé Mihály, Király Ferencz, Kiss Pál, Klobusiczky János, Kobek István, Konkoly-Thege Sándor, Kozma László, Kőrösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Králitz Béla, Kubinyi Árpád, Kubinyi Géza, Kubinyi György, Kulman János, Kiss Oszkár, Latinovics Ernő, Latkóczy Imre, Lánczy Leo, Láng Lajos, Lehóczky Vilmos, Lukács Béla, Lukács László, Luppa Péter, Magyary-Kossa Géza, Mandel Pál, Markovics Kálmán, Matlekovics Sándor, Matuska Péter, Meltzl Oszkár, Mezei Mór, Miklós Ödön, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molnár Antal, Molnár Béla, Morsányi Károly, Münnich Aurél, Nagy János, Nagy Sándor, gr. Nákó Kálmán, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Neményi Ambrus, Neumann Ármin, b. Nikolics Feodor, b. Nopcsa Elek, b. Nyáry Béla, Óváry Ferencz, Pap Géza, Pap Samu, Pálffy Elemér, Pántotsek Rezső, Perczel Béni, b. Perényi Zsigmond, b. Podmaniczky Frigyes, Pogány Károly, Popovics Vazul, Prileszky Tádé, Pulszky Ágost, Radvánszky György, Ragályi Béla, Rakovszky Géza, Reiszig Ede, Rezey Sylvius, Rohonczy Gedeon, Rohonyi Gyula, Rosenberg Gyula, Rónay János, Riffer Károly, b. Salmen Jenő, Schóber Ernő, Schreiber Frigyes, Schuster József, Schwicker Henrik, Sigmond Dezső, Simó Lajos, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér, Solymossy László, Sporzon Ernő, Szabó Imre, Szalay Ödön, Szaplonczay Miklós, Szájbely Gyula, Szász Károly, Szende Béla, Szerb György, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szily Pongrácz, Szunyogh Szabolcs, Telegdy József, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, Teleszky István, Terényi Lajos, gr. Thorotzkai Miklós, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tisza László, Tolnay Lajos, Tóth Aladár, Tuba János, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, Ürményi Bernát, Vargics Imre, gr. Wass Béla, Veszter Imre, Véghső Gellért, Vietoris Miklós, Vincz Gyula, Vuja Péter, Wekerle Sándor, Wlassics Gyula.

»Nem«-mel szavaztak: *Gr. Zay Albert, gr. Zselénszky Róbert, gr. Almássy Imre, b. Andreánszky Gábor, gr. Apponyi Albert, Asbóth János, Atzél Péter, Babó Emil, Balogh Géza, Bartha Miklós, Bartók Lajos, Bánó József, Beőthy Ákos, Bernát Béla, Bernáth Dezső, Bolgár Ferencz, Bornemissza Lajos, Bottlik Lajos, Bozzay János, Bujanovics Sándor, Endrey Gyula, Eötvös Károly, Erreth János, Fernbach József, Förster Ottó, Gencsy Albert, Helfy Ignácz, Helley János, Herman Ottó, Hévizy János, Hock János, Hoitsy Pál, Horánszky Nándor, Hortoványi József, Horváth Géza, Illyés Bálint, Issekutz Győző, Iványi Béla, Ivánka Oszkár, Justh Gyula, Kállay Ferencz, Kék Lajos, Kiss Albert, Kolozsváry-Kiss István, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege József, Kovács Albert, Kováts József, Kubina József, Kun Miklós, Lakatos Miklós, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Madarász József, Makfalvay Géza, Meskó László, Meszlény Lajos, Mérey Lajos, Mülek Lajos, Nagy Gyula, Nedeczky Jenő, Okolicsányi László, Olay Lajos, Ónody Géza, Pályi János, Pázmándy Dénes, Péchy Tamás, Polónyi Géza, gr. Pongrácz Károly, Putnoky Mór, Reitter János, Remete Géza, Rudnyánszky Béla, Sághy Gyula, Szalay Imre, Szalay Károly, Szederkényi Nándor, Szentiványi Árpád, Szinay Gyula, Szluha István, Tibád Antal, Tomcsányi László, Tóth János, Ugron Gábor, Ugron Zoltán, Vajay István, Várady Károly, Veres József, Vécsey Endre, Wittmann János.*

Távol voltak: *Gr. Zichy Jenő, Zmertych Iván, Zsámbokréthy József, Zeč Milos, gr. Andrássy Sándor, Antunovich József, b. Atzél Béla, Ábrányi Kornél, b. Baich Milos, Baky István, Balás Antal, Balogh János, Barabás Béla, Barcsay Domokos, gr. Batthyány Tivadar, Beniczky Árpád, Beniczky Miksa, Berger Ignácz, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen Gábor, gr. Bethlen Gergely, Boda Vilmos, Bornemissza István, Büsbach Péter, Barisics Milán, Barlovics István, Chernel Gyula, Csávolszky Lajos, Csincsek Flórián, Dániel Pál, Désy Zoltán, Drakulics Pál, Drescher Ede, Ernuszt Kelemen, gr. Esterházy Mihály, Farkas Balázs, Fenyvessy Ferencz, Fornszek Sándor, Francsics Norbert, Frey Fe-*

Digitized by Google

rencz, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gulner Gyula, Gutenau Károly, Győrffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, Gyurgyevics Vazul, Gyurkovics György; gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hajós József, Haviár Dániel, Heckenast György, Hedry Lőrincz, Hentaller Lajos, Hodossy Imre, Holló Lajos, Horváth Ádám, Horváth Gyula, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Jeszenszky Ferencz, b. Jeszenszky László, Jagics János, Junkovich Péter, Kammerer Ernő, Kapotsfy Jenő, Kállay Lipót, gróf Károlyi Gábor, gr. Károlyi István, gr. Károlyi László, gr. Károlyi Sándor, b. Kemény Endre, Kemény Pál, Kund Jenő, Kürthy Sándor, László Mihály, Lázár Árpád, Lévay Antal, Linder György, Lónyay Géza, Luby Géza, Madarász Imre, Majthényi István, Matkovits Tivadar, Márkus József, Melczer Géza, Mihályi Péter, Molnár József, Molnár Józsiás, Maseg Lipót, Matunci Márton, Milekics Czirill, Nagy István, Nánásy Ödön, Noszlopy Gyula, Nikolics Vladimir, Papp Elek, Perczel Dezső, b. Perényi Péter, Pogány Sándor, Pogrányi József, Purgly János, Pavics Ármin, Pintarics Mór, Popovits István, Ragályi Lajos, Reviczky Károly, Rigó Lajos, Ratkovics Iván, Rotter Antal, Schäfer Dezső, b. Sennyey István, Sierbán Miklós, Sima Ferencz, Simonfay János, Sréter Alfréd, Stajevits János, Sturmán György, Saj Ferdinand, Schwarz Lajos, Seitz Vincze, Sliepcsevics Péter, Sorak Péter, Spevecz Ferencz, Stekovics János, Szabó László, Szacsvay Sándor, gr. Szapáry Gyula, gr. Szápáry László, Szemere Huba, Szentiványi Kálmán, gr. Széchenyi Tivadar, gr. Sztáray István, Szuhányi Ferencz, gr. Teleki Árpád, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor legifj., Thaly Kálmán, Thold Dániel, Tisza István, Tompa Antal, Tódor József, Tóth Ernő, Tüköri Alajos, Ugron Ákos, Uray Imre, Vállyi Árpád, Vásárhelyi László, Vermes Béla, Vikár István, Visontai Soma, Vörös János, gr. Wenckheim Frigyes,

Elnök: Be van fejezve a szavazás, t. ház. Számba fog vétetni az eredmény. *(Megtörténik.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kihirdetem az eredményt. 412 magyarországi és 39 horvátországi, összesen 451 igazolt képviselő közül elnök nem szavazván, »igen«-nel szavaztak 205-en, »nem«-mel szavaztak 90-en, távol volt 155 képviselő, és igy a törvényjavaslat 115 szavazattöbbséggel *(Hosszantartó, élénk éljenzés a jobboldalon.)* általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatott. *(Élénk éljenzés jobbfelől.)* Ezzel Helfy Ignácz képviselő határozati javaslata elesett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Következik a részletes tárgyalás. *(Zaj.)* Csendet kérek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és az 1. §.-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 2. §.-t.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Kérem, méltóztassék e szakasz 3. sorában e szó helyett »életbelépte«, ezt tenni: »érvénybelépte«. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik elfogadni? *(Helyeslés.)* Elfogadtatik, s a szöveg ez értelemben fog kiigazíttatni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a 3. §.-t, mely észrevétel nélkül elfogadtatik).*

Elnök: Minthogy most már, e törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben el van fogadva, méltóztassék hozzájárulni, hogy az harmadszori olvasásban a holnap tartandó ülésben tárgyaltassék. *(Helyeslés.)*

Minthogy a mai ülés napirendje ki van merítve, javaslom, hogy holnap délelőtt 10 órakor tartassék ülés, melynek napirendjén lesz, a mint már jeleztem, a most részleteiben is elfogadott javaslat harmadszori olvasása. Továbbá méltóztassék hozzájárulni, hogy tárgyalásra kitűzessék a közgazdasági bizottság 760. sz. jelentése, a kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről« szóló 756. sz. törvényjavaslat tárgyában. *(Helyeslés.)* A mennyiben ezt is elvégeznök, a földmívelési költségvetés részletes tárgyalása fog folytattatni. *(Felkiáltások szélsőbalon: Általános tárgyalása!)*

Bocsánat, ez részletes tárgyalás, általánosságban már letárgyaltuk a költségvetést.

Méltóztatik ehhez hozzájárulni? *(Helyeslés.)* Ha igen, a holnapi ülés ideje és napirendje ekképen van megállapítva.

Mielőtt az ülést bezárnám, méltóztassék meghallgatni Szerb György képviselő úrnak, mint a pénzügyi bizottság előadójának jelentését. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szerb György, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém jelenteni, hogy a pénzügyi bizottság már letárgyalta a következő jelentéseket:

1. »a közös hadsereg katonai nevelő- és képző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról« szóló 696 sz. jelentését a honvédelmi miniszternek.

2. »az 1890: XXIII. tcz. 7. §-a értelmében, a magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia állapotáról az 1894-ik évre« szóló 697. sz. jelentését a honvédelmi miniszternek;

3. »a hadmentességi díjalap álladékáról az 1893-ik évben« szóló 698. sz. jelentését a honvédelmi miniszternek;

4. »a honvédmenház 1893-ik évi számadá-

Digitized by Google

sairól, valamint a menház 1893-ik évi működéséről és állapotáról szóló 699. sz. együttes jelentését a honvédelmi és belügyi minisztereknek: és

5. »az országos honvédsegélyző-egylet 1893. évi számadásáról, valamint az egyesület 1893. évi működéséről és állapotáról« szóló 700. sz. jelentését a honvédelmi miniszternek.

Kérem ezen jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai közt szétosztatni, és a honvédelmi tárcza költségvetésének tárgyalásával kapcsolatosan napirendre kitűzni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* E szerint e jelentések ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni, s ha méltóztatnak hozzájárúlni, e jelentések a honvédelmi tárcza költségvetésének tárgyalásával kapcsolatosan fognak napirendre tűzetni. *(Helyeslés.)*

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 45 perczkor.)

401. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 12-én, szerdán,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesitése. — Felirat bemutatása. — Honvédelmi miniszter jelentése a közös hadseregből a honvédség állományába történt tiszti áthelyezésekről az 1894-ik évben. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Indemnity-törvényjavaslat harmadszori olvasása. Jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjának hitelesítése. — Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Babó Emil interpellácziója Leypold Lajos cs. és kir. tűzérhadnagy rangvesztése tárgyában az összkormányhoz. — Miniszterelnök előzetes válasza.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 11-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom Szabolcs vármegye közönségének felíratát, melyben Kolozs vármegye közönségének a román nemzetiségi féktelenségek megakadályozása, s a magyar állam belső békéjének megszilárdítása ügyében a képviselőházhoz intézett felíratában kifejtett elvekhez általánosságban csatlakozik.

Ezen felírat tárgyalás és jelentéstétel végett, kiadatik a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Münnich Aurél, a véderő bizottság előadója!

Münnich Aurél előadó: T. ház! Van szerencsém benyújtani a véderő bizottság jelentését (Irom. 768) a honvédelmi miniszternek a közös hadseregből a honvédség állományába történt tiszti áthelyezésekről az 1894. évre szóló jelentése tárgyában.

Kérem a t. házat, hogy ezen jelentés kinyomatását és szétosztását és annak idején az ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslattal egyidejüleg napirendre tűzését elrendelni méltóztassék.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház

Digitized by Google

tagjai közt szét fog osztatni, és a t. ház méltóztatik hozzájárúlni ahhoz, hogy annak idején az ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalásával együttesen fog napirendre tűzetni. *(Helyeslés.)*

Olvastatik az indítványok s interpellácziók könyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az indítványok könyvében újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásúl szolgál.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Az indítványok könyvében a következő újabb bejegyzések foglaltatnak. Deczember 10. Horváth Adám. A tiszti rangjától megfosztott Leypold Lajos ügyében a honvédelmi miniszterhez.

Deczember 11. Babó Émil. Leypold Lajos csász. és kir. tüzérhadnagy rangvesztése tárgyában az összkormányhoz.

Elnök: Az interpelláló képviselő urak interpelláczióikat az ülés végén fogják előterjeszteni.

Most áttérünk a napirendre. Napirend szerint következik az 1895-ik év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat (Irom. 758) harmadszori olvasása. Olvastatik a törvényjavaslat.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: A kérdés az, t. ház, méltóztatik-e az imént olvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadni: igen, vagy nem? *Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik az imént harmadszor olvasott törvényjavaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadja. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Szükségük is van reá!

Kubinyi Géza: Nem lehet most parancsolni. *(Derültség.)*

Elnök: T. ház! Az így átalánosságban és részleteiben, valamint harmadszori olvasásban is elfogadott törvényjavaslat alkotmányos tárgyalás és szíves hozzájárúlás végett a főrendiházhoz átküldetni határoztatik.

Méltóztassék hozzájárúlni, hogy a jegyzőkönyvnek ezen pontja azonnal hitelesíttessék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó pontját.)*

Elnök: T. ház! Ha nincs észrevétel, *(Nincs.)* a jegyzőkönyv hitelesítve ezen pontja van.

Napirend szerint következik a közgazdasági bizottság jelentése, (Irom. 760.) kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat tárgyában.

Méltóztatik hozzájárúlni, hogy a jelentés általánosan olvasottnak tekintessék? *(Olvasottnak tekintjük!)*

A jelentés olvasottnak tekintetik.

Az előadó úr fog szólani.

Rosenberg Gyula, a közgazdasági bizottság előadója: T. ház! A Spanyolországgal 1893. deczember 8-án kötött kereskedelmi szerződést a törvényhozás letárgyalta. Spanyolországban azonban ezen szerződés a beállott belviszonyok folytán letárgyalható nem volt. Ez a rendezés szükséges kereskelmi viszonyaink zavartalan folytatása és kontinitása érdekében. Ezen ideiglenes rendezést czélozza a jelen törvényjavaslat. Minthogy ezen felhatalmazás mindenben megfelel a gyakorlatnak, a közgazdasági bizottság nevében kérem a t. házat, hogy azt általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadni szíveskedjék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Méltóztatnak a törvényjavaslatot elfogadni? Ha senkisem kíván szólani, a törvényjavaslat általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadtatik.

Következik a részletes tárgyalás.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a czímet. Az 1. és 2. §-t, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Ezzel a törvényjavaslat általánosságban és részleteiben is le lévén tárgyalva, méltóztassék hozzájárúlni, hogy az a holnapi ülésen, mint első tárgy, harmadszori olvasásban tárgyaltassék. *(Helyeslés.)* Ezt tehát elfogadottúl jelentem ki.

Napirend szerint következik a földmívelési miniszterium költségvetésének folytatólagos tárgyalása, még pedig az első tétel, központi igazgatás 313.576 frt.

Bartók Lajos jegyző: Bernáth Dezső!

(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)

Bernáth Dezső: T. ház! Azon jeles beszédek után, melyek a földmívelésügyi tárcza jelen tárgyalása folyamán elmondattak, és földmívelési ügyünk sanyarú állapotát minden oldalról megvilágosították, feleslegesnek tartottam volna felszólalni, ha a t. túloldalról elmondott egyes beszédekből nem lett volna kiérezhető az a gyanusítás, hogy azokat, kik a földmívelés érdekeit hangoztatják, a többi gazdasági ágak iránti irigység vezeti. Én e felfogást nem tartom megengedhetőnek, s ez az, a miért felszólalni szükségesnek tartottam. *(Helyeslés a baloldalon.)* A magyar mezőgazdák meg vannak győződve azon fontosságról, a melylyel az ipar és kereskedelem minden állam közgazdasági életében bir. De tudjuk azt is, hogy az ipar és kereskedelem csak ott tölthet be hasznos missziót, hol belső szükség szülötte, és önként fakad azon

Digitized by Google

talajból, melyet lehulló leveleivel ismét megtermékenyíteni van hivatva. Oly ipar és kereskedés, melynek a megélhetésére állami támogatás kell, nem állhat feladatának magaslatán, és nem teljesíthet megfelelő nemzetgazdasági kötelességet. *(Úgy van! balfelől.)* Bármely ország csak akkor örvendhet jólétnek, ha lakói többsége jólétben van. Már pedig Magyarország lakóinak $^3/_4$ része földmíveléssel foglalkozik; ki van tehát zárva annak lehetősége, hogy más foglalkozási ágak adhassák meg az állami jólétnek alapját. Nálunk a földmívelés jövedelmezősége feltétele az ipar és kereskedelem felvirágoztatásának is. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* És a mikor mi intézkedéseket követelünk, a melyek által a magyar földmívelés, mint ipari foglalkozás jövedelmezővé válhassék, akkor nem egy osztálynak, nem egyes társadalmi érdeknek, hanem az egész magyar nemzetnek, az egész államnak érdekeit véljük szolgálni. Mi is örülünk, épúgy, mint a t. túloldalon Tisza István képviselő úr, a gyárak füstölgő kéményeinek, de nem zárkózhatunk el az elől, hogy kívánjuk, hogy ne csak a nagy gyáraknak kéményei, hanem a szegény emberek kéményei is füstölögjenek. *(Helyeslés és tetszés a baloldalon.)* Mert az állami kedvezmények által fentartott nagy gyárak kéményeinek füstje nem kárpótolhat bennünket azon számtalan kisiparos exisztenciájáért, és számtalan földmíves nyomoráért, a kik azok közül elpusztúlva, tehetetlenül esnek a szocziálizmus karjaiba. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Mi is épúgy, mint a túloldalon, örülünk azon nagy fejlődésnek, melyet Magyarország központja, a főváros, a forgalom tekintetében felmutat, de csak azt sajnáljuk, hogy ugyane fejlődés nem tapasztalható, s ugyanez arányok nem tartatnak meg a vidéken is, a hol nemcsak a sztagnáczió, de vannak esetek, a határozott visszaesés is tapasztalható. Mi, t. ház, szintén csak örülhetünk, midőn a fővárosban összehalmozódó nagy tőkét szemléljük, s birjuk méltányolni azon tőkék gazdasági erejét, s tudjuk azt, hogy azoknak teremtő és megtermékenyítő erejük van, de azután igen kevés vigaszt találunk abban, ha azt látjuk, hogy a vidéken úgy a befektetésekre, mint az üzletnek továbbvezetésére rendelkezésre álló hitel milyen sovány és milyen uzsora-drága.

Én azt hiszem, hogy mi nem vagyunk valóban agráriusok, sőt meg vagyok róla győződve, hogy Magyarországon ez idő szerint a jelen állapotok között agrárizmusra gondolni nem is lehet. Az, a mit mi kívánunk, a mit a mezőgazda magának követel, tisztán csak igazság és méltányosság. Mi nem követelünk sem előnyökben való részesítést a gazdák, vagy a gazdasággal foglalkozók számára, mi csak azt követeljük, hogy úgy a törvényhozás, mint a kormány egyenlő igazsággal mérjen mindnyájunknak. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* S midőn mi a földmívelési miniszterium működését támadjuk, tulajdonképen nem is azt bíráljuk, hogy mit tesz, mert hiszen a minden oldalról, és az erről az oldalról is elhangzott beszédekben is méltányoltatik a miniszterium osztályainak működése. A mit tehát mi diffikultálunk, az, a mit ezen miniszterium nem tesz, tenni elmúlaszt.

A mióta szerencsém van a t. ház tagjának lenni, nem mulasztottam el egy budgettárgyalást sem a nélkül, hogy fel ne szólaljak, s rá ne mutassak azon viszásságra, a mely a földmívelési miniszterium szervezetében mutatkozik. Olyan az a miniszterium, mint egy csomó igazgatóságok konglomeratuma. Van ott majdnem minden, csak az nem, a mit mi bele kívánunk.

Ott van osztály, melynek idejét teljesen elfoglalja a szőlővessző kiosztása; van osztály, mely tisztán a statisztikai előmunkálatok teljesítésével foglalkozik; a kulturmérnöki munkálatok egész köre onnan a központból igazgattatik. Mindezek pedig nem kormányzati teendők; ezeknek egy részét a miniszterium felügyelete alatt álló igazgatóságok és intézmények által lehetne elintéztetni, más részét, melyek szintén ezen miniszter munkakörét szaporítják, más országokban és szerencsésebb körülmények közt a társulati és egyesületi működésnek vannak átadva. De az, a mit sem társulati, sem egyesületi működés által a gazda sem egyenkint, sem vállvetve meg nem tehet, a mi igazán kormányzati feladat volna, arra nézve ez a miniszterium még csak szervezve sincs. A miniszterium olyan teendőket végez, melyek nem kormányzati teendők, de olyanokat, melyekben a gazdaközönség tőle támogatást, vagy azt várja, hogy érdekét képviselje, ezeket a miniszteriumtól hiába várjuk.

Ez az, a miért a ház ezen oldaláról a támadás mindig erősebb, és évről-évre vehemensebb. Mikor azután egészen kifejlődött a jelenlegi helyzet, akkor ránk mutatnak, hogy ezek agráriusok. Mi csak igazainkat keressük: panaszkodik a gazda az adóknak terhe és elviselhetetlensége felől, hát lehet szemet hunynunk az előtt, hogy vannak foglalkozási ágak, melyek jövedelmeiket képesek teljesen eltagadni? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* ha pedig nem tagadhatják el az adót, úgy a megadóztatás csak strikte, és igazán a befolyó jövedelem arányában történik, míg ellenben a magyar mezőgazda a földbirtok utáni adóját a tíz forintos búzaár mellett kiszámított kataszter szerint fizeti, de összes egyéb adói is ezen kataszter alapján vannak rá kivetve, tehát reájuk sokkal magasabbak, és

Digitized by Google

elviselhetetlenebbek, mint az ország egyéb foglalkozású polgáraira.

Ezen azután sem a társulati, sem az egyleti tevékenység nem segíthet.

Ezután, ha a gazda panaszkodik arról, hogy idegen ország termékei az állam tulajdonát képező eszközökkel olcsóbban szállíttatnak, és más tarifa mellett, mint Magyarország terményei; ha panaszkodik arról, hogy a kis embernek kevés gabonája nem azon útiköltséggel szállíttatik, mint a nagy szállítóé, *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* ha panaszkodik arról, hogy ennek folytán a vidék piacza és a vidéki termelők kénytelen-kelletlenül belehajtatnak a nagy szállító jármába, és az általa diktált árakat kénytelenek elfogadni: ezen nem segíthet sem az egyleti tevékenység, sem maga a gazda. Ha panaszkodunk arról, hogy az állam által kötött kereskedelmi szerződések a magyar gazdaság érdekeinek nem megfelelők, és hogy azok megkötésénél a mi mezőgazdasági érdekeink nincsenek képviselve, ezen szintén nem segíthet a gazda maga; mindezt a kormánytól, és első sorban a földmívelési miniszteriumtól várta volna a magyar gazdaközönség, és méltán követelheti, hogy azok a szerződések, melyek megkötettek. és a mzlyekben bizonyos előnyök mégis biztosíthattak a magyar mezőgazdaság javára és védelmére legalább ezek szigorú végrehajtására legyen a földmívelési miniszternek gondja. Ez nem történt, és látjuk beözönleni az idegen búzát, melynek árpusztító hatása ellen mit tehet a magyar gazda magában, hiszen ezen és ilyen dolgokban való intézkedést csakugyan a kormánytól kell várnia. *(Halljuk! Halljuk!)* Hogy ily esetekben mennyire tehetetlen az egyes ember, talán eléggé bizonyíthatja az a tény is, hogy legújabban ismét egy új gabona-invázió fenyegeti egy más oldalról, a melyről még eddig nem is tapasztaltuk a konkurrenciát. A mult hét elején Budapestre érkezett orosz lapok egy közleményt hoztak, melyben ismertetik az orosz államvasút igazgatóságának egy intézkedését, a melyben elrendeltetik, hogy a Volga mentéről az osztrák határ felé irányított búzaküldemények ala rinfuza szállíttassanak az eredetileg megállapított viteldíj 35%-ának elengedésével oly módon, hogy a vasútakra beraktározott orosz búza tulajdonosai az osztrák piaczokon érvényes áraknak 75%-át kapják félesztendőre előre.

Ez után kevés nappal a Magyar Hirlapban ezeket olvastam: *(Olvassa.)*

»Az orosz kormány felhatalmazta az orosz vasútakat arra, hogy az osztrák-magyar vámterületre menő gabnaküldeményekre készpénzbeli előlegeket adjanak, és meghagyta nekik, hogy a forgalmat minden lehető eszközzel fejleszteni igyekezzenek. Ennek következtében az orosz délkeleti vasútak igazgatósága egyik megbizottját küldte Budapestre, a ki több bankkal is tárgyalt a végből, hogy valamelyik bank a vasúttársaság képviseletében vállalja magára az oroszországi küldemények eladását, a melyekre a vasút előleget adott. Minthogy azonban e feladatra egyik budapesti pénzintézet sem vállalkozott, az orosz vasútak megbizottja összeköttetésbe lépett több bécsi pénzintézettel, a melyek megfelelő díj ellenében gondoskodni fognak az orosz gabona eladásáról Magyarországon és Ausztriában, és egyéb tekintetben is segítségére lesznek azon oroszországi gabonakereskedőknek. Az illető bécsi bankok máris megtették a kellő lépéseket, hogy az Oroszországból érkező gabonaküldeményeket olcsón beraktározhassák, és a gabonamennyiségek eladására előkészületeket tettek«.

Még továbbra is folytathatnám, t. ház. Mindezek azonban oly dolgok, melyek ellen a gazdaközönség maga, mint társadalmi osztály, nem védekezhatik, és ha azután indítunk egy mozgalmat, melynek hivatása és czélja, hogy a kormány figyelmét ezen visszásságokból eredő nyomorúságokra felhivják, akkor azt mondják, hogy agráriusok vagyunk, és irígységgel támadunk a közgazdaság más tényezőire csak azért, hogy elvonjuk tőlük az általuk eddig élvezett jólétet.

Hát, t. ház, én ezt az inszinuácziót szó nélkül nem hagyhatom. *(Helyeslés balfelől.)* Meg vagyok győződve, hogyha a miniszterium szigorúan végrehajtja azon törvényeket, melyek már eddig is hozattak, és ha a miniszterium s a törvényhozás a további intézkedésekben a gazdaközönség iránt csak méltányos lesz is, és egyebet, mint méltányosságot mi nem is követelünk: úgy mi meg leszünk elégedve, s szívesen vállaljuk magunkra a munka többi részét.

Mí nem fogunk sem a többi társadalmi osztályok ellen törni, sem izgatni azért, hogy elérhessünk oly hasznokat, a melyeket azok eddigelé legális módon élveztek.

Ez az, a mit elmondandónak tartottam; egyébiránt a költségvetést el nem fogadom. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Gr. Apponyi Albert! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! A ház ezen oldaláról több elvbarátom által elmondottak után nem lehet szándékom, hogy a földmívelési tárcza tárgyalása alkalmából részletkérdésekre kiterjeszkedjem. A miért szükségesnek láttam felszólalni, ez az, hogy még mindig nem látom egészen tisztába hozottnak, és kellőleg megállapítottnak a földmívelési kérdések helyét, a mi közéletünket domináló összes kérdések, szóval a mi egész politikai életünk organizmu-

Digitized by Google

sában. Innen származnak aztán azok a félremagyarázások, innen származnak azon vádak, melyekkel sajátságos módon illetik azokat, kik a födmívelési érdekeknek erélyesebb felkarolása mellett szót emelnek, *(Halljuk! Halljuk!)* Az ember már szinte restelli, hogy általános igazságokat kell mindig ismételnie; de kénytelen vele épen ama támadásokkal szemben. Számbavehető tényezőnek, — a mennyire én tudom — ebben az országban még nem jutott eszébe bizonyos egyoldalú egoizmussal, más gazdasági foglalkozások irányában táplált irigységgel vagy rosszakarattal felkarolni akarni a földmívelési érdekeket Az a szempont, mely a földmívelési érdekeknek helyét a többi érdekek sorozatában megállapítja, az a szempont, mely e tekintetben döntő, szerintem kétféle.

Az egyik az a statisztikai tény, hogy Magyarország lakosságának túlnyomó, legnagyobb része, férfi lakosságának 46%-a földmíveléssel foglalkozik; tehát ennélfogva a gazdasági foglalkozásnak ezen ága legfontosabb Magyarország közgazdasági organizmusában; hogy a többi ágaknak felvirágzása nagyobb mértékben tételeztetik föl közvetlenül a földmívelés kedvező állapotáról, mint a földmívelés a többinek föllendülésétől, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* ámbár, természetesen, eszeágába sem juthat józan észszel biró embernek tagadni, hogy a többi közgazdasági ágnak fölvirágzása a földmívelés érdekeit is előmozdítja, . . .

Beőthy Ákos: Ez már úgy van!

Gr. Apponyi Albert: . . . de nagyobb mértékben függ a hazai ipar föllendülése attól, hogy a földmívelés jó állapotban legyen, mint megfordítva, ezen egyszerű statisztikai ténynél fogva. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ez az egyik szempont.

A másik szempont pedig az, hogy a különböző közgazdasági foglalkozási ágak közt a földmívelés az, a mely talán egész Európában, sőt mondhatom, az egész művelt világban, de leginkább a mi hazánkban a legválságosabb helyzetben van. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Nagyon természetesen, azt gyógyítja az ember, a mi gyógyításra szorúl. Ha valaki tüdőbeteg, hát a tüdejét gyógyítom; de ezzel nem mondom azt, hogy a gyomrára semmi súlyt sem fektetek; de foglalkozom főleg annak az organizmusnak gyógyításával, a mely leginkább teszi, szükségessé hogy vele foglalkozzunk. *(Helyeslés balfelől.)*

A magyar földmívelés állapota nem méltányolható a nélkül, hogy azt a közgazdasági világáramlatokkal való összefüggésében ne nézzük. Igy meg kell állapítanunk, hogy a mi bajainkban mi az, a mi az egész világgal közös bajunk, *(Úgy van!)* és melyik az a különösen súlyosbító körülmény, a mely Magyarországon a földmívelésre nehezedik.

Nagyon soká kellene fárasztanom a t. háznak figyelmét, a mit tenni nem szándékozom, *(Halljuk! Halljuk!)* ha kimerítően akarnám jellemezni azokat a közgazdasági világáramlatokat, a melyekből a mezőgazdaságnak jelenlegi helyzete nagyrészben származik; csak néhány vonással tehetem azt, az adatokkal való igazolást el kell hagynom; különben nem hiszem, hogy ezen a téren sok ellenmondással fognék találkozni; ha igen, hiszen lesz a mi tanácskozásainknak folyamán akárhányszor alkalom ezekre visszatérni.

Egészben véve, igen érdekes proczesszus az, a mely a világgazdaságban mutatkozik. A nemzetgazdasági tudomány kétségtelenül úgy a maga elméleteinek megállapításában, mint abban a befolyásban, a melyet a törvényhozásoknak és kormányoknak a működésére gyakorol, bizonyos egyoldalúságban szenved. Az emberi jólétre két szempont mérvadó: a termelésnek mennyisége és a termelt javaknak helyes megoszlása. A közgazdasági tudomány és ennek befolyása alatt a közgazdasági politika is, egy bizonyos egyoldalúsággal a termelési quantumnak az emelésére fektette a súlyt, és a javak megoszlásának kérdésére, a mit grosso modo parlando társadalmi kérdésnek lehet nevezni, kevesebb súlyt fektetett. Ez most megboszúlja magát magának a termelésnek a terén is, mert hiszen többé-kevésbbé beteg a termelésnek minden ága. A termelési, a kereskedelmi válságok gyakoriabbak és pusztítóbbak, mint valaha, és ennek egyszerű oka az, hogy a modern technikának a vívmányai a termelés fokozását — legalább az ipari termelésnek a fokozását — majdnem a végtelenig tették lehetővé. A mezőgazdasági termelés fokozásának meg van a maga természetes határa a művelés alá vehető földmennyiségeknek területében, de ez a határ még távolról sincsen elérve, úgy, hogy gyakorlati szempontból a termelés fokozásának a lehetősége a mezőgazdasági téren is még érvényesül, és fog érvényesülni hosszú időn át; de az ipari termelés terén áll az, hogy a modern technikának és vívmányainak befolyása alatt körülbelül nincsen annak határa, hogy mily mértékig lehet fokozni a termelést. A termelési képesség ezen fokozásával a fogyasztási képesség lépést nem tartott, és innen van azután, hogy a vagyonmegoszlás problemájának elhanyagolása magánál a termelésnél boszúlta meg magát; innen van az, hogy a jövő közgazdasági politikája elválaszthatatlan a társadalmi politikától, még a legridegebben vett termelési érdeknek szempontjából is; mert az összes beteg termelési ágaknak

Digitized by Google

gyógyítása csak az emberiség fogyasztási képességének fokozásában találja természetszerű és végleges megoldását, szóval, a nagy értelemben vett társadalmi kérdésnek megoldását. Ha ez sikerül békés úton, akkor az emberiségnek fejlődése, az emberiségnek haladása, a legtöbbeknek legnagyobb jóléte biztosítva lesz; ha pedig nem sikerül, akkor előbb vagy utóbb a szocziálizmus eszméinek diadala kikerülhetetlen. Ez a legnagyobb problema, mely előtt az emberiség áll.

Már most, t. ház, hogy közelebb jussak az én tulajdonképeni tárgyamhoz, konstatálnom kell, hogy ezen bajt, a termelési és fogyasztási képesség egyensúlyának megzavarását, bizonyos természetes gyógyerők is kezdik már ellensúlyozni a világgazdaság organizmusában. A föld jövedelmének hanyatlása mindenfelé — nagy és általános emberi szempontból felfogva — korántsem tekinthető a feltétlenül káros és sajnálandó jelenségek egyikének; együtt jár az a tőke utáni jövedelemnek leszállásával. Az a proczesszus, — bár nem elég energiával, és bár nem eléggé gyorsan, — a mely a fogyasztási képesség egyensúlyát a termelési képességgel helyreállítani hivatva van, és mely természeti erők által is kezd megindúlni, — egyes visszaesésektől és hullámzásoktól eltekintve — úgy nyilvánúl, hogy a munka nélkűli jövedelmek csökkennek, és viszont a munka jövedelme emelkedő tendenczíát mutat. Ez egészben véve egy oly fejlődési irányzat, mely egészséges és helyes, és melyet a közgazdasági és társadalmi politikának elleneznie nem lehet.

De már most, t. ház, hogyan érvényesül és hogyan mutatkozik ez az áramlat, ez a tendenczia minálunk? Magyarországon úgy mutatkozik, hogy czen közgazdasági világáramlatokból csupán a föld jövedelmének hanyatlása érvényesül nemcsak teljes erővel, de nagyobb intenzivitással is, mint más országokban; a tőke utáni jövedelemnek parallel hanyatlása pedig nem, legalább nem ugyanazzal az energiával és intenzivitással, melylyel más országokban; a munka utáni jövedelemnek emelkedése pedig épen nem mutatja azon energiát, melyet más előhaladottabb országokban tapasztalunk.

Szóval, Magyarországban különböző körülmények behatása alatt a világgazdasági áramlatokból egész erővel csupán az érvényesül, mely a földet sujtja; az pedig, a mely a föld súlyos állapotának enyhítését tartalmazza, tudniillik a tőke utáni jövedelemnek csökkenése, nem érvényesül kellő erélylyel, és a mi a társadalmi kompenzácziót nyújtja egyéb jövedelmek csökkenéseért: a munkának — és pedig úgy a magasabb értelemben vett szellemi munkának, mint az egyszerű fizikai erő alkalmazásában nyilvánúló munkának — nagyobb díjazása szintén nem érvényesül, legalább nem azon erélylyel, a mely erélylyel és a mely mértékben a földnek jövedelme csökken. Innen van az, t. ház, hogy a mezőgazdasági kérdés Magyarországon sokkal súlyosabb alakban jelenik meg, mint mindenütt másutt.

És melyek azok az okok, melyek ezt az aránytalanságot, a világáramlatok érvényesülésében a szimetriának és parallelizmusnak ezt a hiányát előidézik? Ezek az okok többfélék. Ezek közt nem utolsó helyen áll a mi pénzügyi politikánk, a mi közgazdasági politikánk és a mi általános politikánk.

A mi pénzügyi politikánk óriási áldozatokat követelt úgy az egyenes, mint a fogyasztási adóknak nagymérvű emelésével. Tetézte ezeket az áldozatokat az által, hogy a feladatokat, és ezzel együtt a költségeknek egy nagy részét áthárította az államról a községre. *(Igaz! Úgy van! balfelől. Elnök csenget.)* A pótlékok pedig a dolog természete szerint leginkább arra az adóra nehezednek, a mely adó a legpreczizebben mutatható ki, mely legkevésbbé eltitkolható, a mely adó alól nem lehet kibújni.

A fogyasztási adóknak nagymérvű emelése, egy egyoldalú kereskedelmi politika, mely nem is a magyarországi, hanem leginkább az osztrák iparnak javára *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* az általános fogyasztásnak majdnem összes czikkeit megdrágította, a munkásosztályra óriás súlylyal nehezedett. Így tehát, t. ház, a mi pénzügyi politikánk eredménye, ha elfogúlatlanúl akarunk szólani, nem az, hogy a deficzitet megszüntettük, hanem hogy a deficzitet az államháztartásból a társadalmi háztartásba áthárítottuk. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Az alföldi munkás-kérdésnek egy igen nagy alkotó részét képezi az alsóbb néposztályoknak azon megterhelése, a mely a mi kereskedelmi és pénzügyi politikánknak következménye. A mit az a munkás fogyaszt, az mind megdrágúlt, megdrágúlt a szűre, megdrágúlt a csizmája, megdrágúlt a petroleum. Ezzel kapcsolatosan az ő jövedelmi forrásaiknak egy része bedugúlt, az ő jövedelme nem emelkedett. Ez egy igen természetes oka azon szocziális mozgalmaknak, melyek az alföldön vannak.

Polónyi Géza: És a hitbizományok!

Gr. Apponyi Albert: Arra is rátérek Annak pedig, hogy a tőke jövedelme a föld jövedelmével arányba nem esett, annak is többféle oka van. Egyike ezeknek a mi valuta-viszonyainknak rendezetlensége, a mely a tőkejövedelemnek kiegyenlítési proczesszusát, a nivó helyreállítására irányúló törekvéseket nem engedi teljes mértékben érvényesülni hazánkban. Másik oka az, hogy azok a csatornák, melyek a központból a tőkeerőt a vidékre eljuttatnák, igen

Digitized by Google

helytelenül, és igen szabálytalanul működnek, úgy, hogy valóban gúny tárgyát képezi az a magas kamatláb, mely mellett a vidéki, különösen apróbb embernek még legitim szükségletét is kielégítenie kell, a világnak tőkekamatjával szemben. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ha ezzel szemben a föld árának emelkedésére hivatkoznak, ez inkább tetszetős, mintsem alapos ellenérv, mert a föld árának emelkedése, szerintem, két okra vezethető vissza. A hol nagy árakon nagyobb birtokokat vesznek, az egyszerűen annak a következménye, hogy nagyobb pénztőkék birtokosai a helyben nyerhető, magas kamatot hajtó befektetések iránt nem viseltetnek kellő bizalommal, és így inkább alacsonyabb kamatozás mellett vesznek földbirtokot. A kisebb eladásoknál és vételeknél pedig az a legyőzhetetlen földszomjúság az, mely néha az exczesszusig megy, és néha romlásos földvásárlásokra is birja a kisebb embereket. Ez tehát nem ellenérv, t. ház, és nem bizonyít azon állítás ellen, hogy a földmívelés állapota nálunk súlyosabb, mint bárhol másutt a világon. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Már az okoknak ez a mérlegelése magában is mutatja, hogy nálunk igen behatóés igen gyökeres rendszabályokra lesz szükség, hogy a földnek ezen súlyos állapotát javítsuk. A javítás és gyógyítás nálunk nehezebb, mint másutt. Nehezebb azért, mert a javulás egyik eszköze, a melyet a földmívelési miniszter úrtól is hallottam említeni, a melyet minden oldalról ajánlanak, s a melyet helyesnek ismerek el magam is, nálunk rögtönösen nem, de egyáltalában sokkal nehezebben érvényesíthető, mint másutt, és ez az egy eszköz volna a termelés irányának megváltoztatása, a magtermelésnek megszorítása, és az állattenyésztésnek nagyobb mértékben való űzése.

Angliában, t. ház, ezt az átmenetet eszközölni nem volt nehéz. Ha minálunk megvolna az angol, nedvességben bővelkedő égalj, akkor ez a tanács minálunk is egész mértékben érvényesíthető volna; *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* de azzal a száraz égaljjal, a melylyel mi birunk, mindaddig, a mig ezzel mesterséges eszközök segítségével meg nem küzdhetünk, oly kiterjedésben, a minőben talán sokan gondolják, ez az átmenet nem eszközölhető. Hiszen hivatkozom minden alföldi gazdára és ezen esztendő tapasztalataira.

Midőn a lóhere sok helyen kiveszett, midőn a takarmánynövényeknek egyike sem akart teremni, midőn jóformán egész nyáron át egy fűszál legelőnk sem volt, mit tettünk volna, ha mi a magtermelést nagyon túlságosan megszorítva, azon méretekben mentünk volna át az állattenyésztésre, a mely mértékben ezt tenni szükséges volna, ha ezáltal akarnók a búza árhanyatlását kikorrigálni? Hosszú időn át minálunk, ebben az országban, a melynek talaj- és égaljviszonyai azt a magtermésre legalább legnagyobb részében mintegy predesztinálják, a magtermés kérdése és igy a búzakérdés is mellőzhetetlen problemája lesz a mezőgazdaság politikájának. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Midőn, t. ház, a t. miniszter úr beszédét hallottam, megerősödtem abban a gyanúmban és aggodalmamban, a melyet már akkor fejeztem ki, midőn a kormány általános politikájáról beszéltem, hogy tudniillik a kormány a földmívelés bajaival szemben mindenesetre fog tenni egyet-mást, mert hiszen jóakaratát senki kétségbe nem vonja, hanem hogy a kiadó, s a dolognak mélyére ható rendszabályoknak eszközlésére nem fogja tudni magát elhatározni, mert ebben őt talán azon összeköttetései fogják gátolni, a melyek a parlament hatalmi állásának alapját képezik. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Remete Géza: A bankárok! *(Egy hang a baloldalon: A börzianerek! Derültség. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Gr. Apponyi Albert: Nem, kérem. És, t. ház, ebben nem is csalódtunk. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Gr. Apponyi Albert: A t. miniszter úr beszédében mindenféle, önmagukban véve hasznos és helyes figyelmeztetéseket hallottunk; mindenféle részlet meg volt említve, mely a földmívelési tárcza vezetésének, hogy úgy mondjam, napi feladatai közé tartozik, de azoknak a problemáknak, a melyek tulajdonképen a most létező bajnak gyors enyhítésére, nem mondom orvoslására, mert illuziókat nem akarok kelteni, hanem enyhítésére alkalmatosak, a t. miniszter úr még csak felemlítését is gondosan kerülte, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon)* és a mely fontos és nagy horderejű feladatokat megjelölt, azoknak megjelölésében sajnosan tapasztaltam, hogy épen a megjelölésnek határain túl nem ment, és hogy arról, hogy minő irányban, minő eszközökkel szándékozik azokra nézve tevékenységet kifejteni, minket fel nem világosított.

Én, t. ház, a földmívelési tárczának egy nagy kérdését egészen fejtegetéseim körén kívül hagyom, nem mintha annak fontosságát át nem érezném, sőt nagyon is átérzem, hanem mert ez egy külön kérdést képez, a mely igen szakszerűen lett már kifejtve, és a melyre nézve én az eddigi fejtegetésekhez semmit se tudnék hozzáadni, és ez a borkérdés, a szőlő rekonstrukcziójának kérdése. Csak megemlítem, hogy ezt igenis egyik legelső rangú feladatnak tartom, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* melylyel földmívelésügyi miniszteriumoknak foglalkoznia kell,

Digitized by Google

ezt csak, hogy úgy mondjam, felhozom, megemlítem a tárgyi felsorolás teljessége végett.

De ettől eltekintve, két irányban kell természetszerűleg keresnünk földmívelési bajaink orvoslásának útját: a termelési viszonyoknak, és az elárúsítási, a forgalmi viszonyoknak javításában, a mennyiben azok állami befolyás alá esnek. A termelési viszonyok javítása tekintetében szerintem azok a nagy mozzanatok, a melyeket a különben el nem hanyagolandó, mindennapi támogató tevékenység mellett, első sorban felkarolandóknak tartok: a talaj javítása, melynél elsőrangú kérdés épen az előbb említetteknél fogva az öntözési hálózat létesítése. *(Helyeslés balfelől.)* A második legeslegelső rangú kérdés a gazdasági intelligenczia fokozása, még pedig leginkább a kisebb gazdáknál, a kiknél ez leginkább szükséges, és ennek folytán földmívelési iskoláink rendszerének gyakorlatibb irányba terelése, *(Helyeslés balfelől.)* és azoknak a lehetőség legszélsőbb határáig való szaporítása. *(Helyeslés balfelől.)* A földjavításból és a gazdasági intelligenczából származhatik a termelésnek úgy fokozása, mint helyes irányítása. A harmadik a birtokviszonyok kikorrigálása egy helyes telepítési politika által, a minek úgy a birtokviszonyok korrekturája szempontjából, mint nemzetiségi szempontból is igen-igen nagy hordereje van.

Nekem úgy látszott, hogy a t. miniszter úr, ha nyilatkozatai szerint itélhetek, ezen kérdés fontosságának mérlegelésében hivatali elődjének álláspontja mögé ment vissza, mely pedig már nem elégített ki minket. A t. miniszter úr ezen igen fontos kérdéssel nagyon mostohán bánik el.

A negyedik elsőrendű fontosságú kérdés a mezőgazdasági hitel rendezésének kérdése. Azon sok mindenféle, ismétlem, magábanvéve hasznos értekezés helyett, melyet a tájfajokról, a kereskedelmi növényekről és ilyenfélékről a t. miniszter úr nekünk mondott, és a melyet mindent elhiszünk neki, és elhisszük, hogy osztályai szakértelemmel végzik ezeket, ha azokról nem is szól: mindezek helyett sokkal jobban szerettem volna, ha a t. miniszter úrtól határozott programmot és munkatervet hallottunk volna a talajjavításról, a gazdasági oktatás rendezéséről, a mezőgazdasági hitel szervezéséről és a telepítésről. *(Helyeslés balfelől.)* Igy a t. miniszter úr előadásából hiányzik minden perspektiva, nagy rendszabályokkal együtt, és egy vonalban apró rendszabályok említtetnek, sőt az utóbbiak özönében, úgy látszik, elvész a szükséges nagy rendszabályok megfigyelése; hogy épen ezek tekintetében a t. miniszter úr mit szándékozik tenni, arról nem világosított fel bennünket.

Az egyetlen fénysugárt, — de nem akarok félreértetni, azért visszavonom e kifejezést — a világosságnak azon egyetlen sugarát, mely a hitel kérdésére esett, az agrár-bank létesítéséről szóló hírek képezik. Én is abban a helyzetben vagyok, t. ház, mint mindazok, a kik az agrárbank eszméjével foglalkoztak, hogy arról részletes bírálatot nem mondhatok, mert az egész tervezet részleteit nem ismerjük; a mennyit azonban tudunk róla, az elég nekem arra, hogy az egész kezdeményezést elhibázottnak tekintsem.

Polónyi Géza: Nagyon helyes!

Gr. Apponyi Albert: Igaz az, a mit Tisza István t. képviselőtársam mondott, hogy idegen tőke segítsége nélkül nem elégíthetjük ki a magyar mezőgazda hitelét. Ez tökéletesen igaz.

Polónyi Géza: Bocsánatot kérek, nem úgy van!

Gr. Apponyi Albert: Én azt tartom, hogy úgy van, és azt tartom, hogy mindenesetre igen jó, hogy ha idegen tőkék is rendelkezésünkre állanak. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* De az egész mezőgazdasági hitelügynek vezetését idegen tőkének, vagy bármi néven nevezendő, dividendák szaporítására szolgáló, nyerészkedő vállalatnak kezébe adni, azt én határozottan elhibázott dolognak tartom. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mert a részvénytársaságok formájával együtt jár az, hogy ezen részvénytársaságok igazgatóinak és vezetőinek természetes kötelessége a részvényesek jövedelmének fokozásáról gondoskodni, és ennek a szempontnak lesz tehát alávetve a mezőgazdasági hitelügynek egész vezetése. *(Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ha alaposan és gyökeresen akarjuk megoldani a mezőgazdasági és egyáltalában a kisebb ember hitelének kérdését, akkor oly mélyre kell nyúlnunk reformátori tevékenységgel, hogy tartok attól, hogy nemcsak ez a kormány, de egyáltalában a magyar törvényhozás sokáig nem fogja tudni magát annyira emanczipálni és függetleníteni, hogy ezt a reformátori tevékenységet erős kézzel végrehajtani képes volna. Akkor bele kellene nyúlni a vidéki pénzintézetek egész szervezetének kérdésébe, mely pénzügyileg oly egészségtelen, hogy veszélylyel fenyegeti az országot minden beállható nagyobb mérvű politikai vagy egyébb bonyodalmak alkalmával. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* De, t. ház, a parlamentárizmusnak egyéb fényoldalai mellett vannak bizonyos árnyoldalai is. A parlamentárizmusban létező társadalmi erőknek súlya érvényesül, és azok a vidéki pénzintézetek és az összeköttetések, melyek felett rendelkeznek, egy óriási társadalmi súlyt képeznek, mely alól, igen kevés reményem van arra, hogy a magyar törvényhozás magát egyhamar emanczipálni

Digitized by Google

képes volna. Én nem beszélek itt korrupt motivumokról; beszélek tisztán azon befolyásról, melylyel a választó-közönség választottjaira bír, és azon befolyásról, melyet ezen vidéki hatalmak ismét a választó-közönségre gyakorolnak. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* De el fog jönni az idő, midőn magukban ezen vidéki pénzintézetek vezetőiben is mindinkább meg fog érlelődni a helyzet tarthatatlanságának volta, és midőn velök, vagy legalább közöttük, az egészségesebb alapon megindúlókkal, és a belátásosabbakkal karöltve lehet majd eszközölni a szükséges reformokat.

Nem tagadom, hogy ezen vidéki pénzintézetek, vagy legalább azoknak nagy része közgazdasági fejlődésünk bizonyos stádiumában nagy szolgálatot tett. A privát uzsora pusztításaival szemben a vidéken a részvénytársasági alapon és alakban keletkezett pénzintézetek működése relativ áldást képezett, és igen nagy hasznot tett. Ámde minden organizmus fejlődik, és az, a mi a fejlődés bizonyos stádiumában jótétemény volt, a fejlődés későbbi stádiumában megszűnik az lenni, hanem haladott állásponttá válik, és így a mi közgazdasági organizmusunkban, hitelszervezetünkben az a feltétlen uralkodása oly intézeteknek, melyek nyerészkedésre vannak bazirozva, melyek ennél fogva a betéteket magas, egészségtelenül magas betéti kamatnak nyújtása által magukhoz vonják, és így az egészséges konkurrenczíát lehetetlenné teszik, vagy legalább megnehezítik, és így a kölcsönzési kamatlábat is állandóan magasan tartják, ma már ennek következtében, ha ellensúlyozás nélkül marad, ha nem reformáltatik, nem képez jótéteményt.

Ma ezen a stádiumon túl vagyunk. Ma előbbre kell mennünk. Ma a szövetkezeti eszmét, a szövetkezeti alakúlást kell uralkodóvá tenniök mezőgazdáinknak, de még iparosainknak is hiteligényeik kielégítésére. *(Helyeslés balfelől.)* Ez pedig, t. ház, tartok tőle, nem fogjuk elérni azáltal, hogyha ezen egész alakítandó szervezetnek a tetejébe egy nyerészkedő bankot teszünk, és annak vezetésében még tetemes idegen befolyást engedünk meg, mert hiszen, ha a lapokban közölt hírek igazak, egy negyedrészig ezen bank igazgatásában nem magyar honpolgárok is foglalhatnak helyet.

A gazdasági ipar fellendítése szintén egyik első fontosságú kérdése a magyar mezőgazdaságnak, és itt, ha elismerem azt, hogy a czukoripar terén igen nagy lendület állott be, a melyet lehetetlen el nem ismerni, másfelől a szeszipar terén a legnagyobb hanyatlást, a legnagyobb visszaesést, szóval szeszadó-törvényünknek igen rossz hatását kell konstatálnom. És ez, t. ház, a vámterület kérdéséhez vezet.

T. ház! Én is azt tartom, hogy mezőgazdasági szempontból a külön vámterületnek álláspontja nem védelmezhető. Én is azt tartom, hogy épen mezőgazdaságunknak válságos helyzetében igen nehezen elviselhető rázkódtatást okozna az, ha az ausztriai piacz megszűnnék ránk nézve biztosított piacz lenni. Teljesen osztozom e tekintetben Tisza István képviselőtársamnak azon álláspontjában, hogy ezt a kérdést tisztán közgazdasági szempontból kell tekintenünk, ki kell hámoznunk minden politikai melléktekintetből. Ez így van, t. ház. De bár ezt a felfogást a t. képviselő úr, és a t. túloldal mindig alkalmazta volna; bár a Magyarországot érdeklő közgazdasági kérdéseket mindenkor ki tudta volna hámozni a politikai melléktekintetekből, *(Élénk tetszés balfelől.)* és tisztán Magyarország közgazdasági érdekeinek megfelelően oldotta volna meg! *(Helyeslés és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)* Én tökéletesen beleegyezem abba, hogy se a vámkérdést, se a bankkérdést politikai szempontból ne tárgyaljuk, hogy se a vám-, se a bankkérdésbe ne vigyük be azon szempontot, hogy ezen az úton is Magyarország függetlenségének gyarapítása szempontjából politikai vívmányt akarjunk elérni; beleegyezem egy feltétel alatt, azon feltétel alatt, hogy a mire viszont Magyarországnak, mint független intézményre közgazdasági szempontból szüksége van, azt ismét ne ellenezzék politikai szempontból, *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* ne ellenezzék azon szempontból, hogy a monarchiának isten tudja, miféle rejtélyes összetartozási feltételét képezi. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Neutralizáljuk kölcsönösen a politikai szempontokat; de addig, míg a t. túloldal gazdasági politikájában lépten-nyomon érvényesül az a szempont, hogy úgy a vám-, mint a bankkérdést, valamint a fogyasztási adók kérdését, szóval a gazdasági kérdések egész sorozatát nem tudjuk elfogúlatlanúl tárgyalni Ausztriáért, Ausztriára és a monarchiai kapcsolatra vonatkozó, igen helytelenül alkalmazott politikai tekintetek miatt: addig ne csodálkozzunk, hogy viszont akadnak olyan tényezők és pártok, melyek ismét Magyarország függetlenségének gyarapítására irányúló politikai tekintetekből akarják ezen kérdéseket megoldani. *(Úgy van! Helyeslés a szélsőbalon.)*

És épen a szesziparnál tett tapasztalatok igazolják azt, hogy ha a vámterület közösségének fentartását kellő feltételek mellett, ha abban az osztrák ipar védelmének szempontjából túlságos súlyt nem tesznek a magyar fogyasztó közönségre, és hogy ha a magyar termelés maga parallel és megfelelő védelmet talál, a mely rekompenzácziót nyújt azon áldozatért, a

Digitized by Google

melyet nagyrészben az osztrák iparért hoz: ha — mondom — ily feltételek mellett a vámterület egységének fentartását kívánatosnak tartom is, másrészt a fogyasztási adók feletti önálló rendelkezés megszerzését erre az országra nézve úgy a helyes pénzügyi politika visszahatásának, mint mezőgazdasági iparunk fejlesztésének szempontjából igen nagy, igen kívánatos vívmánynak tartanám. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

De ha a termelés fokozásának és helyes irányban vezetésének kérdése a földmívelésügyi politika egyik nagy problemája, úgy az elárúsítási feltételek javítása a másik, sőt az, melylyel közvetlenebbül kell foglalkoznunk. Mert a termelési viszonyok javítására czélzó tevékenységünk, nagyrészben legalább, csak lassan fog czélt érni. Sem az öntözést egy napról a másikra nem létesíthetjük, sem a gazdasági intelligenczia terjedését egy napról a másikra nem eszközölhetjük. S így a termelés irányának megváltoztatása, a mennyiben egyáltalán lehetséges, szintén csak lassan fog végbemenni.

Ezért lehetetlen nem foglalkoznunk — s igen behatóan — azon bajokkal, melyek ez idő szerint a mezőgazdasági termények elárúsítása terén mutatkoznak; *(Úgy van! balfelől.)* s a problema ezen oldala az, melyről a t. földmívelésügyi miniszter úr nyilatkozatában egy árva szót sem találtunk. Megengedem, hogy ez nem kizárólag az ő feladata, s hogy az e tekintetben szükséges rendszabályok nagy része más tárczák keretébe esik. De azért van meg a miniszterium tagjai közt az a szolidaritás, melyre a t. miniszter úr is hivatkozott, hogy akkor, midőn arról van szó, hogy a földmívelés érdekeit a maguk egészében felkaroljuk, az illető szakminiszter előadásából ne hiányozzék semmi fontos mozzanat, ne maradjon ki abból egyszerűen egy egész fejezet, a mint hogy kimaradt.

A búzakérdésre vonatkozólag itt, kivált ellenzéki oldalról, de a t. túloldalról is, két kérdést fejtegettek leginkább: a határidő üzletet, s a román búzának őrlési kedvezmény mellett történő behozatalát.

A mi az elsőt illeti, igen bizalmatlanúl szólok hozzá a kérdéshez, mert nem szeretek olyat állítani, a mit bebizonyítani nem tudok. Kétségtelen, hogy az a határidő-üzlet, a mely tényleges, effektiv kereskedés, a hol csak az átadás ideje szenved haladékot, a legitim kereskedő-üzlet körébe tartozik, s nem is ezt illették az eddigi támadások. Szó volt azokról a fiktiv gabonamennyiségekről, melyek piaczra hozatnak, holott nem léteznek, vagy kéretnek, holott az illetőnek, a ki mint vevő jelentkezik, esze ágában sincs tényleg gabonát venni, szóval a gabonával üzött különbözeti spekulácziókról. Nem akarok belemenni a spekuláczió jogosúltságának kérdésébe. Ez igen nagy és fontos kérdése a közgazdaságnak, melyről sokat mondtak pro és kontra. Én csak az előttünk levő kérdésre akarok szorítkozni. A gabonával üzött nagymérvű differenczias játékra nézve, szerintem, ezek által is, de a más országokban történtek, és a mutatkozó jelenségek által is kétségtelenné váltak a következő pontok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik az, hogy ebbe az üzletbe káros, a társadalmat bomlasztó módon belevonatnak olyan emberek, a kiknek ehhez sem szakértelmük, sem hivatottságuk nincsen, és a kik ennek folytán lelkiismeretlen ágenseknek kész prédáját képezik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A másik kérdés, a melyre nézve, gondolom, szintén alig lehet kétség, az, hogy ezen üresben üzött spekuláczió, illetőleg különbözeti játék által az egészséges, a természetes árképződés megszavaztatik. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Nagyon jól tudom, hogy egy elmélet szerint a spekulácziónak hivatása az, hogy az egészséges és természetes árképződést előkészítse azáltal, hogy ahhoz értő emberek mérlegelik a jövőnek esélyeit; az nyer, a ki helyesen mérlegelte, s az veszt, a ki helytelenül mérlegelte, s ezáltal a helyes itélet nyer túlsúlyt a helytelen itélet fölött. Ez így volna, ha abba a spekulácziába nem vegyülnének bele ringek, egyesülések bizonyos tendenczával, ha akkor nem vegyülne bele hamis hírek terjesztése, szóval, ha ez nem volna annyira szaturálva elfajúlásokkal, hogy az, a mi benne egészséges és legitim, már alig hámozható ki belőle, alig ismerhető fel. Hogy tehát különösen a gabona-határidőüzletben, a gabonaár differenczíáiban a természetes árképződés nem mozdíttatik elő, nem jut kifejezésre, hanem ellenkezőleg megzavartatik, ez, gondolom, kétséget nem szenved. Már most azt mondják, hogy az a megzavarás felváltva történik: hol emeli, hol leszorítja a gabona árát; úgy, hogy tulajdonképen a gazda szempontjából az egyik tendenczia a másik tendenczíát megsemmisíti, és így az neki sem nem használ, sem nem árt.

Elfogadva azt, hogy ez így van; állítom, hogy még akkor is az ilyen mesterségesen előidézett hullámzások, mesterséges emelkedések és csökkenések, ha felváltva állanak is be, ha egymást végeredményben kiegyenlítik is; mégis a mezőgazdasági termények elárúsításában oly egészségtelen, megbízhatlan állapotot teremtenek, mely a gazdának semmiesetre sem lehet érdeke. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* De, t. ház, ámbár magamat azon kérdésnek eldöntésére, informáczióim mai állapotában nem érzem illetékesnek, vajjon egészben véve árcsökkentőleg hat-e az üzérkedés, vagy sem, a következő momentumok elől nem zárkózhatom el. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Először látom, hogy az egész világon, Amerikában, Angliában, Németországban, a hol a közgazdasági felvilágosúltságban nincs hiány, igen tekintélyes társadalmi tényezők, mély belátással biró egyének, és pedig nemcsak mezőgazdák, hanem kereskedők is, sőt kereskedelmi kamarák abban az irányban foglalják össze felszólalásaikat, hogy ennek az üzérkedésnek természetes tendenczia a gabonaárak leszorítása. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* Ha tehát látom, hogy ez világszerte, hozzáértő, komoly emberek nézete, és hogy ez alapon a világ legfelvilágosúltabb és legszabadabb országaiban törvényhozási akcziót akarnak megindítani, akkor én ennek a tételnek plauzibilitása, vagy legalább valószinűsége előtt el nem zárkózhatom.

Másodszor, különösen nálunk vannak egyes körülmények, a melyek arra a következtetésre engednek jutni, hogy minden valószinűség szerint és legtöbb esetben a baisse-párt erősebb lesz, mint a hausse-párt. E tekintetben üzleti körökből vettem azt az információt, hogy a mi malmaink, melyeknek természetes hivatása az volna, hogy búzát vásároljanak, és lisztet adjanak el, spekulativ irányzattal sokszor igen nagy mértékben szerepelnek, mint gabona-eladók, *(Igaz! Úgy van! a szélsőbal- és baloldalon.)* és hogy a román búzából felhalmozott készleteik nem annyira a kikészítési eljárásra szolgálnak, mint inkább fedezetet képeznek ezen spekulativ eladási üzleteknél. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Méltóztassanak meggondolni, hogy ebből mi következik? Én csupán a t. ház és az illetékes köröknek konsziderácziója alá bocsátom ezt a körülményt. A malmoknak nem mindig az az érdeke, hogy a búza ára leszálljon; akkor, mikor ők kész árúkat eladni készülnek, inkább az az érdekük, hogy a búza ára emelkedjék, mert azzal paralell emelkedik a liszt ára is. De abban a pillanatban, a melyben ők mint vevők szerepelnek, nekik érdekük, hogy a búza ára lemenjen; ez a pillanat pedig az, melyben Magyarország az ő geografiai fekvésének és égaljának előnyeit élvezi: a termelést és cséplést közvetlenül követő idő. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Mi megelőzzük a világot kész árúval; ez egyik előnyünk.

Horánszky Nándor: Európában!

Gr. Apponyi Albert: Igen, Európában megelőzzük a világot a kész árúval. Hogyha pedig épen abban a pillanatban, mely a magyar gazdára tapasztalás szerint az eladásra nézve a legkedvezőbb, legfőbb vevőink kezében egy hatalmas eszköz van, a melylyel az árakat lenyomhatják, akkor igen közel esik a gyanu, hogy azt fel is fogják használni. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Én ezt — mint mondám — csak az illetékes körök konsziderácziója alá bocsátom. Megvallom, annyi adatom nincs, hogy erre nézve végleges itéletet mondhassak, de a dolognak plauzibilitása oly nagy, hogy ez az egy momentum is megerősíti azt az általánosan elterjedt felfogást, hogy a gabona-üzérkedésnek terén a baisse-párt, a gabonaárak lenyomására irányúló tendenczia az erősebb hogy tehát ezen üzérkedés egészben véve egyik tényezője a gabonaárak lenyomásának nemcsak nálunk, de másutt is; de nálunk talán nagyobb mértékben, mint másutt, mert minálunk a gazdaközönség kevésbbé képes magát tájékozni az üzérkedés terén, mint más nyugati országok gazdaközönsége, kevésbbé képes magát azon túlhatalmas erő ellenében megvédeni, melynek érdekében áll vagy mindig, vagy bizonyos időpontokban a gabonaárakban mesterséges baisse-t előidézni.

Itt eljutottam az árképződésre befolyást gyakorló azon másik tényezőhöz, melyről itt mindenki beszél a t. földmívelési miniszter úr kivételével, tudniillik az őrlési engedélyekhez, és a nagy malmok által ezen a téren élvezett, szerintem is törvénytelen és jogtalan előnyhöz. A nagy malomiparral épúgy állunk, mint a vidéki pénzintézetekkel. Azok a vidéki pénzintézetek jelenlegi szervezetükben is, mint már mondám, az országban egy nagy értéket képviseltek egy bizonyos időben; most már kevésbbé. A nagy malomiparnak fontossága közgazdaságunkra ma már szintén nem az, a mi azelőtt volt, midőn termésük nagyobb részével az exportra voltak utalva. Nem mondom, hogy a nagy malmok nem birának ma is bizonyos fontossággal, de hogy ma a magyar közgazdaság egész organizmusát véve az ő érdekük az összes magyar mezőgazdasági termelési érdekkel szemben, ha ezzel összeütközik, méltánylandó és megvédendő tényezője legyen a mezőgazdasági termelés rovására is, azt egyenesen tagadom. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Ez nem a gazda elfogúltsága; én nem nézem Magyarországot a gazda szempontján át, én a magyar gazdát nézem Magyarország szempontján át, *(Helyeslés balfelől.)* a nemzeti összérdekek szempontján át, és így egészen neutrális álláspontra helyezkedve azt kell mondanom: Ma már senki elfogúlatlanúl nem állíthatja, hogy annak az export-szolgálatnak, a melyet a nagymalmok teljesítenek, ma még oly fontossága volna, hogy azt még a mezőgazdasági termelés rovására is dédelgetni általános közgazdasági szempontból jogosúlt lehetne. *(Helyeslés a baloldalon.)* Annyival is inkább, mert ne beszéljünk arról, hogy ezeknek a nagy vállalatoknak megmentéséről van szó. Hiszen az utolsó kimutatások szerint még igen szép osztalékot fizettek: az egyik 25%-ot, a másik 12%-ot, egy harmadik 10%-ot, volt olyan, a mely csak 5%-ot

Digitized by Google

volt ugyan olyan is, a mely semmi osztalékot sem fizetett.

Polónyi Géza: Nyeresége azért volt! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Apponyi Albert: Szóval *(Halljuk! Halljuk!)* egészen alaptalan dolog a mi nagy malmainkat — hogy német kifejezéssel éljek — »notleidend« állapotban feltüntetni akarni a ház előtt. És a midőn Tisza István t. képviselőtársam a malmok kérdésével foglalkozva azon sajátságos formulát állítja föl, hogy nagymalmainknak érdekében azokat az áldozatokat lehet követelni, a melyekre okvetetlen szükségük van, hogy fennállásuk biztosíttassék, akkor én ezen tétel konstruálása felett nem fojthatom el csodálkozásomat. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Azért csodálkozom ezen tétel felállítása felett, mert épen azon oldalról ered, a mely a maga közgazdasági politikájával a legridegebben ragaszkodik különben a laisser faire, laisser passer orthodoxiájához. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Valahányszor valamely szorongatott helyzetben lévő közgazdasági ág számára védelmet, valahányszor a kis, az elnyomott, a gyenge számára támogatást, oltalmat kérünk, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* akkor ennek a közgazdasági orthodoxiának a tanaival találkozunk, és ezek nevében tapasztalunk visszautasítást azon a czímen, hogy boldogúljon mindenki a mint tud; de ha a milliomosok nagy dividendáinak megőrzéséről van szó, *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon.)* akkor mindig az a jelszó hangzik fel: annyit kell nekik adni, a mennyi az ő fennállásukra szükséges. *(Élénk tetszés. Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ugron Zoltán: Szégyeljék magukat!

Szalay Imre: Láttuk a malmokat a mostani campagneban is!

Gr. Apponyi Albert: Én ezt a formulát nem fogadom el, t. képviselőház. Én egyenlő mértékkel mérek mindenkinek. Minden gazdasági tényezőt *(Halljuk! Halljuk!)* azon támogatás tekintetében, melyet igénybe vehet, két szempontból mérlegelek. *(Halljuk! Halljuk!)* Először, hogy mily fontossággal bír Magyarország egész közgazdasági és társadalmi életére, másodszor, hogy mily mértékben van rászorúlva a külső támogatásra, mert önönmagán segíteni nem tud. De az ezen elvekre fektetett segítségnek is van egy át nem léphető korlátja, és ez a törvény. Már pedig, t. képviselőház, ha valami világos, ha valami úgy lett bebizonyítva, hogy ahhoz a kétségnek még csak árnyéka sem fér, ez az, hogy az örlési engedély alapján élvezett kedvezmény azon kiterjedésben, a melyben ma használják, a fennálló törvénynyel ellenkezik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Azt mondja a t. miniszter úr egy régibb beszédében, hogy nem ellenőrizhető az, vajjon azon gabona, a melyet a malmok kikészítés végett használnak fel; hogy vajjon az van-e benne abban a lisztben, a melyet kivisznek.

Ugron Zoltán: Financzot kell oda állítani!

Gr. Apponyi Albert: Ellenőrizhető-e, nem-e, a felett vitába most nem bocsátkozom; de a t. miniszterelnök úr nagyon enyhén formulázta a tételt, hogy nem ellenőrizhető, nem bizonyítható be, vajjon ugyan azt a gabonát exportálják-e liszt alakjában, vagy mást.

Nem úgy áll a dolog, t. ház. Sokkal több, az van bebizonyítva, hogy nem ugyanazt a gabonát exportálják; ellenőrizhető az, hogy más gabonából készült lisztet exportálnak; be van bizonyítva; ha kételkednek benne, itt van a kezemben a molnárok egyesületének a képviselőházhoz beterjesztett beadványa, a melyben szakszerűen kiszámítják, hogy oly liszt pedig, a mely a világpiaczokon megállhat, mely exportképes, a román gabonából vagy épen nem, vagy legfeljebb azon gabonamennyiség 10%-áig készülhet, a kiviteli kedvezményt pedig élvezik 70% erejéig. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Tehát itt nem forog fenn kétely; nem kétséges a törvényesség, de be van bizonyítva a törvényellenesség, *(Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* úgy, hogy már ezen szempontból is minden habozás nélkül teljes szívvel és lélekkel csatlakozom Iványka Oszkár t. barátomnak e részben benyújtott határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, a molnárok egyesületének ezen beadványa még mást is bizonyít, *(Halljuk! Halljuk!)* bizonyítja nem csak azt, hogy az őrlési engedélyek kérdésében a törvényesség tekintetében mi képviselünk igaz álláspontot, hanem azt is bizonyítja, hogy mi nem állunk ellentétben az ipar érdekeivel, midőn a gazdák érdekeit megvédjük. Igenis ellentétben állunk egyes iparos vállalkozók érdekeivel, *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)* de a malomipar nagy zömével nemcsak ellentétben nem állunk, hanem a malomipar nagy zöme egyenesen ugyanazt az álláspontot foglalja el, mint a gazdák *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* s épen úgy látja a maga romlását ezen törvénytelen őrlési privilégiumban, mint a hogy károsítását látja a gazda. *(Élénk, zajos helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

És itt ismét Tisza István t. képviselő úr fejtegetéseire kell visszatérnem, a ki nekünk azt mondja, hogy ne teremtsünk ellentéteket a mezőgazdaság és az ipar érdekei között, őrüljünk minden füstölgő kéménynek, melyet iparteleppen gyujtanak. Igen is, t. ház, aláírom azt egész kiterjedésében, csak a hangsúlyozásban

Digitized by Google

teszek egy különbséget: *(Halljuk! jobbfelől.)* örüljünk minden füstölgő kéménynek, — a »minden« szóra fektetem a súlyt, — ne csak egyes füstölyő kéményt dédelgessünk, hanem támogassuk a füstölgő kéményeknek lehető legnagyobb számát. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélső baloldalon.)*

Ivánka Oszkár: Ezt kellett volna hallanunk a földmívelésügyi minisztertől, akkor éljeneztük volna csak igazán!

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Arról nem is szólok, hogy a kereskedelmi politikában, a kereskedelmi szerződések megkötésénél csakugyan árva volt a mezőgazdasági érdek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* Elvbarátaim közül erre is többen kiterjeszkedtek, és ha más nem, hát ez a rettentő helyzet, a melyben a borkérdést illetőleg vagyunk, a hol valóban nehéz lesz a Scylla és Charybdis között kievezni, mutatja, hogy a kormány részéről a mezőgazdaságot illetőleg mily kevés előrelátással köttetnek a mi kereskedelmi szerződéseink. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De erről nem akarok bővebben szólani; mert addig, a mig ezen kereskedelmi szerződések meg vannak, hatásukat enyhíteni igen, de szabványaikat megváltoztatni nem lehet. Ez csak a jövő politika feladatai közé tartozik, hogy a kereskedelmi szerződések megkötésénél, a vámtarifa megállapításánál, a mezőgazdasági és egyéb termelési ágak érdekei közötti helyes egyensúly, — hangsúlyozom, helyes egyensúly, mert a helyes egyensúlynál egyebet nem kívánunk, privilégiumokat nem követelünk, csak egyensúlyt követelünk és másokkal egyenlő elbánást *(Élénk helyeslés balfelől.)* — hogy, mondom, a földmívelésnek a helyes egyensúlyra irányúló ez a jogos követelménye tekintetbe vétessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Befejezésül még egy pontra térek ki, és ez a gazdasági érdekképviseltetnek a kérdése. *(Halljuk!)* Ha a földmívelési kormányzatnak, a törvényhozás és kormányzat által létesítendő földmívelési politikának feladatát képezi úgy a termelésnek fokozása és helyes irányba terelése, mint az elárúsítási viszonyoknak a lehető legkedvezőbb alakítása, úgy ezen feladatnak teljesítéséhez nézetem szerint nincsen államférfiú, a ki, és nincsen minisztérium, a mely önönmagában egyedül elegendő bölcseséggel és tudással rendelkeznék. Merítenie kell az adatokat az útbaigazítására maguknak az érdekelt köröknek a felfogásaiból. Nem mondom, hogy azokat mindig követnie kell; én magam sem vállalkoznám arra, ha kormányon volnék, hogy akár az egyik, akár a másik közgazdasági ág érdekelijeinek minden kívánságát vakon teljesítsem, mert hiszen azok természetszerűleg egy bizonyos egyoldalúsággal formúlázzák a maguk követelményeit s a bölcs kormányzatnak és törvényhozásnak feladata azokat harmóniába hozni és összeegyeztetni; de hallani, de tudni, de az impulzusoknak a megnyilvánúlására alkalmat adni, de az önálló véleményt meghallgatni, az érdeklődést egy nagy társadalmi feladat iránt növelni: ez, igenis, a földmívelési kormánynak egyrészt feladata, másrészt nélkülözhetetlen segédforrása. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* És, t. képviselőház, ezen a téren sajnálattal tapaszalom azt a tendenciát, a mely a mi földmívelési kormányzatunkban létezik, és a mely arra irányúl, hogy nem olyan érdekszervezetet akar létesíteni a gazdák közt, a melyben csakugyan szabadon megnyilvánúljon a földmívelési köröknek felfogása, és azok legitim eszközökkel a maguk érvényesítésére törekedjenek, hanem ezt az érdekképviseletet is lehetőleg államosítani akarja, lehetőleg hivatalos befolyás alá veszi. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hiszen, t. képviselőház, a mezőrendőrségi törvény alapján, a mely közgazdasági bizottságoknak a szervezését kívánja a megyéktől, mindenütt láttuk azt a küzdelmet, hogy azok az elemek, a melyek a kormány befolyását képviselték, a főispánok első sorban arra törekedtek, hogy ez az úgynevezett gazdasági érdekképviselet lehetőleg a hivatalos apparatusnak befolyása alá kerüljön. *(Úgy van! balfelől.)*

Nos, t. ház, egyfelől azt hirdetni, igen helyesen, hogy ne várjunk mindent az államtól, a társadalom fejtse ki a maga tevékenységét is, az egyes ember iparkodjék, az egyes független emberek találkozzanak, szövetkezzenek és egyesített erőkkel tegyék meg azt, a mit egyenkint nem tudnak tenni, és csak a mit a társadalom nem képes a maga erejéből végezni, csak azt várjuk az államtól; mondom, egyfelől ezeket az igen helyes tanokat hirdetni, másfelől pedig minden autonóm alakúlást, minden független egyleti szervezkedést, a hol csak lehet, hatalmi szóval meggátolni akarni *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* és így a társadalmi önálló tevékenységet megzsibbasztani: ez oly ellenmondás, t. ház, hogy ez egy teljesen fejetetéjére állított politika. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Mert a kormánynak feladata vezetni, a társadalom feladata dolgozni, eszméket produkálni, energiát kifejteni. A kormány pedig nem vezet, de viszont a társadalmi tevékenység energiáját zsibbasztja meg. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Igen sajnálom, hogy ily körülmények közt a t. kormány tevékenysége iránt a földmívelésügyi politika terén ép oly kevéssé lehetek bizalommal, mint általános politikája iránt, és hogy így a földmívelési költségvetésnek tételeit sem szavazhatom meg. *(Élénk helyeslés, éljenzés*

Digitized by Google

és fölkiáltások balfelől: Öt perczet kérünk! Zaj. Elnök csenget.)

Elnök: Miklós Ödön képviselő úr kíván szólani!

Miklós Ödön államtitkár: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A nemes grófnak imént elhangzott beszéde arra késztet, hogy rövid felszólalásomra a t. ház szives türelmét kikérjem. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. képviselő úr egy egész sorozatával a vádaknak — mindenesetre olyan formában, mely iránt teljes elismerésemet kell leróni — illette a földmívelési kormányt: hogy az nem találta meg a kellő helyezkedést a kormányzati politikában, hogy a földmívelésügyi kormány tulajdonképen egészen czéltalanúl működik, hogy csakis adminisztrativ feladatoknak kicsinyes ellátására szorítkozik, és hogy az úgynevezett földmívelésügyi politikának teljes egészét fel nem öleli, erre talán nem is gondol.

Hát nagyon súlyos vádak ezek, t. képviselő úr, melyek ha igazak volnának, nem érdemelnők meg, hogy csak egy perczig is betöltsük e helyet. *(Fölkiáltások balfelől: Pedig igazak! Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Egy kis türelmet fogok kérni a t. képviselő uraktól, hogy azon megjegyzésekre, melyeket Apponyi t. képviselő úr tett, reflektálhassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt a t. képviselő úr azon kijelentést tette a ház előtt, hogy egész Európában, sőt talán az egész világon a mi földmívelésügyünk van a legválságosabb helyzetben; kijelentette továbbá, hogy a föld jövedelme leginkább nálunk van csökkenőben, és hogy a földérték emelkedése nem egészséges proczesszus lefolyása. Hát mielőtt rátérnék arra, a mi tulajdonképen a földmívelésügyi kormány feladata szempontjából a kérdés felvilágosítására szükséges, engedje meg a t. képviselő úr, hogy kijelentsem, — nem a magunk, hogy úgy mondjam, megnyugtatása szempontjából, mert hogy súlyos helyzetben vagyunk, senki nem tagadta, és nem is tagadja, a ki a földmívelési ügyekkel komolyan foglalkozik, — hogy azt, hogy ezen válság, mint olyan volna odaállítható, mely komparálható lenne azon igazán nagy válsággal, mely például az amerikai uniót és Oroszországot érte, és hogy ez egy oly helyzetnek volna tulajdonképen pendantja, melyet Németországban találunk, ez a tényeknek meg nem felel és gondolom, a t. képviselő úr sem ezt czélozta, mert ennek a kijelentésnek a ház egy ily tekintélyes tagja részéről nagyon nagy háttere van, a mennyiben az a magyar mezőgazda hitelképességére igen szomorúan hatna vissza, ha itt oly súlyos helyzetet konstatálunk magunk közt, mely már a legsúlyosabb válság képét tárja fel. *(Mozgás és ellenmondás balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Bocsánatot kérek, hogy súlyos a helyzet, azt mindannyian beismerjük, de a ki azt mondja, hogy ez a helyzet oly súlyos volna, melyre analogiát egész Európában nem találunk, az nemcsak túloz, hanem a magyar mezőgazda hitelképességét is aláássa, a mit a t. képviselő úr bizonyára maga sem kívánna.

Hiszen nehéz helyzetünk van, t. ház, de ez össze sem hasonlítható például az északamerikai unió válságával, hol az 1893-ik évben Wells iró szerint 1008 millió dollár nemzeti vagyon veszett el, vagy azzal a válsággal, a mely Oroszországban van, a hol ezrei a nemesi birtokoknak kerültek dobra néhány hónap alatt.

Ez oly válság, t. ház, a mely szomorú példája annak, hogy az egyoldalúság hová vitte a mezőgazdaságot. De nem áll az, hogy ilyen szomorú állapotok volnának Magyarországon, és nem kívánatos, hogy ezeket ily sötét színekkel fessük, és ilyen szomorúnak tüntessük fel mezőgazdaságunk helyzetét. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)*

Örömmel üdvözlöm azonban a t. képviselő úrnak azon kijelentését, hogy mi igenis, midőn a földmívelésügyi kérdések tárgyalásával foglalkozunk, ezt sem pártpolitikai szempontból ne tegyük, sem pedig egyoldalú irányokat, hogy talán bizonyos agrár-eszmék védelmére keljünk, ne érvényesítsünk, a mely agrár eszmék szerintem nem képezhetik egyes pártok politikai programmját, mert hisz ezek a nemzet egyetemének védelme alatt állanak, hanem igenis, minthogy a közgazdasági kérdések a maguk relativitásában bírálandók el, foglalkoznunk kell bajainkkal elfogúlatlanúl, távol tartva minden pártpolitikát, mert azt tartom, hogy Magyarországon, hol egész nemzeti létünk a mezőgazdaság alapján áll, a hol az egész közgazdaság igazán egy olyan gúlához hasonlít, melynek alapja a mezőgazdaság, ott igenis vállvetve kell pártkülönbség nélkül mindnyájunknak közrehatni arra, hogy ebből a súlyos helyzetből a kibontakozás útját megtaláljuk. Mi, igenis, gyujthatunk a régi fénynél új szövétneket, de nem dobhatunk üszköt a közgazdaság most fejlődő és erősödő épületébe. Ezért üdvözlöm a t. képviselő urat, mert kijelentette állásának egész súlyával, hogy minden ily tendenciától nemcsak ő, de pártja, t. elvbarátai is távol állanak.

Ha tehát ez így van, t. képviselőház, akkor igenis, pártkülönbség nélkül vizsgálni kell azon utakat és módokat, melyek bevilágíthatnak egy jobb jövendőbe. Önmagunkból kell erre az erőt és tényezőket választanunk. A német szocziál-politikusoknak gondolkodásmódját nem hiszem, hogy helyes volna behozni a magyar törvényhozás termébe; mert az összes német szocziál-politikusok theóriájának felfogása az, hogy a föld értékének és jövedelmének általános és állandó sülyedése előtt állunk, és hogy a közgazdasági jelen helyzet ma már

Digitized by Google

Magyarországon is nagy válságot képvisel. A német szocziál-politikusoknak, a saját helyzetüket mérlegelve, a mezőgazdasági válság kérdésében náluk igazuk lehet, de Magyarországon ezen felfogásnak még csak jogosúltságát sem szeretném, ha elismernők, mert nekünk a mezőgazdasági alapot intakte kell fentartanunk, mert csak ezen az alapon lehet életképesen fejlesztenünk a magyar közgazdaságot minden külön tendenczián és dédelgetések nélkül.

Igen, t. ház, súlyos a helyzet, és ezen súlyos helyzetben van egy kérdés, a legnagyobb kérdés, mely a magyar mezőgazdaság minden tagját legélénkebben foglalkoztatja, a búzakérdés. Mert az bizonyos, hogy egyoldalúan majdnem hosszú éveken át a magtermelésre alapított gazdasági helyzetünk sem egy kézcsapással meg nem másítható, sem oly politikai irányzatnak ki nem tehető, mely tulajdonképen az egész gazdasági életnek hazánkban egy teljesen új alapot akarna nyújtani.

De a tisztelt képviselő úr — gróf Apponyi — abban téved, mintha Magyarországon az állattenyésztésre való intenzivebb áttérés ellentétet idézne elő a gazdálkodásban, hiszen ez nem képezhet ellentétet a magtermeléssel szemben, sőt azzal karöltve haladván, az utóbbit gyarapítja. Nem lehet tehát mintegy azt mondani, hogy szüntettessék meg a magtermelés, és egyoldalú állattenyésztésre alapíttassék a gazdálkodás. Ez nem volna helyes földmívelésügyi politika. És épen, mert ez úgy van, és a helyes gazdálkodási arány fejlesztése és fentartása kivánatos, a magtermelés súlyos helyzete rendkivül irányadó a mezőgazdasági kérdések terén, és önkéntelenül fel kell, hogy vettessék bármely oldalról e házban is magtermelésünk jövőjének kérdése.

Magam is, mint gyakorlati mezőgazda, fel kell hogy vessem önmagam előtt is e kérdést: mi lesz a jövendőben, és hol fogunk megállani? Láthat-e a magyar gazda a magtermeléshez jövőben is oly intenzitással mint eddig, mit kell tennie, hogy hitelképességét fentarthassa és biztosíthassa? *(Ugy van! Úgy van!)*

Ez, t. ház, — bocsánatot kérek, ha előadásomban talán kissé tovább megyek, — oly probléma, melyet az eddigi felszólalások daczára sem lehet egészen tisztázottnak tekinteni.

Itt a világ-gazdasági átalakúlások, a világtermelés hatásának azon momentumaihoz kell visszatérni, melyek a rohamos termelés következtében azt a rohamos árdepressziót előidézték, melyet az utolsó tizenöt év statisztikája felmutat.

Hiszen ha csak néhány adatot látunk, t. ház, melyek a különböző forgalmú piaczokon a gabona értékének képét feltüntetik, egész más világitást nyer a kérdés.

Igy például Hamburgban a búzaárak 1879-ben 27·77 márkás, vagyis az aranyázsió akkori állása szerint 12 forint 66 krajczárt, 1894-ben 5 forint 88 krajczár a búza ára. Berlinben 1879-ben 19·78 márka, vagyis 11 forint 50 krajczár volt az ára, 94-ben 8 forint 25 krajczár; Münchenben 1879-ben 12 forint 46 krajczár volt az ár, 1894-ben 9 forint 12 krajczár, Antverpenben 1884 ben 9 forint 36 krajczár volt az ár, 1893-ban 7 forint 38 krajczár; Londonban a belföldi búza ára 1884-ben 9 forint 72 krajczár, az orosz búzáé 9 forint 35 krajczár, a kaliforniai 10 forint 30 krajczár. 1893-ban 7 forint 52 krajczár volt a belföldi búza ára, az orosz 7 forint 52 krajczár, és itt megjelent a laplatai búza, mely 1891-től kezdve dominálta ott a piaczot és ennek ára 7 forint 4 krajczár volt. Newyorkban 1892-ben 7 forint 82 krajczár, 1894-ben 5 forint 70 krajczár az ár. Oroszországban Odesszában 1894-ben a múlt hónapban 4 forint 35 krajczár, Brailában 3 forint 40 és 3 forint 50 krajczár között mozgott az ár. Hát ezek véghetetlenül szomorú kilátásokat nyújtanak a jövőre, és ha a magyar mezőgazdának csak az volna a kilátása, hogy tényleg ezen orosz vagy román eredményre juthat, valóban azt kellene mondani, hogy a tönk szélére ért. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* A midőn azonban a kérdést vizsgáljuk, vissza kell térnünk kissé a múltra. Még a múltban is, a mikor mi még a vámhatáron kívül nagyobb mennyiségü búza kivitelére voltunk utalva, 1879. és 1882. évek között az amerikai búzának Európába való beözönlése mily rendkívüli nyomást gyakoroltak! Mindinkább összeszorult az a kör, a melyre nézve mi, hogy úgy mondjam, azt a kiviteli határt elérhettük, hol a két irányzat egymással versenyezni tudott, versenyezni nem abból a czélból, mintha kívánatos lett volna, hogy mi minél több búzát vigyünk ki és, ezzel versenyezzünk, hanem abból a czélból, hogy áraink ezen verseny folytán miként alakúlhatnak. Mert mindaddig, míg mi csak egy kilogramm búzát a vámhatáron túl kiviszünk, búzánk árának a képződésére határozottan a világpiacz árai lesznek befolyással. Az a kör tehát, tisztelt ház, — hiszen már tavalyi felszólalásomban voltam bátor ezt jelezni, — ma már annyira visszaszorult, hogy körülbelül a következő német városok által határolható: Wesel Köln, Strassburg, Mühlhausen, Stuttgart, Würzburg, Chemnitz, Drezda. Ezzel csak azt akarom jelezni, hogy már Drezdáig, tehát majdnem a vámhatárig eljutott e búzaárnak hatása, úgy, hogy ez ránk nézve sem maradhat, természetesen, visszahatás nélkül.

De ezzel szemben egy sokkal nagyobb hatást és nyomást érezünk, mely reánk nézve

Digitized by Google

rendkívül kedvezőtlen, és ez az orosz búza elözönlése a közép európai piaczokon. Az orosz búza, a mely mint jeleztem, pudonkint 53 kopek, vagyis 4 forint 35 krajczár, úgy, hogy ezen olcsó orosz búza az osztrák-magyar vámhatár egyes állomásain, mint Podvoloczyskában, vagy sok helyen még Galiczia északi részén is 6 forint 20 krajczárért elvámoltan kapható. Ez olyan állapot, a melylyel szemben természetesen azon vámvédelmi törekvések, a melyeket ki tudunk, vagy ki tudnánk fejteni, teljesen illuzóriusakká tennék igyekezeteinket, hogyha ez a búza ilyen árban tudná magát tartani. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

De a midőn azt látjuk, hogy az orosz búza ára 4 frt 35 kr. az orosz kiviteli piaczokon; látjuk egyszersmind azt a rendkívül szomorú képét az orosz mezőgazdaságnak, a mely tényleg a válság oly fokán áll, hogy ott az államkormányzat részéről is a legnagyobb szélsőségekre hajlandók, hogy állami milliókat is áldoznak, hogy megmentsék a mezőgazdaságot. Mindenféle eszközzel törekszenek erre; így az orosz vasútakon a legelképzelhetetlenebb szállítási kedvezmények nyújtatnak. Milliókat adott a kormány, hogy nagy központi elevatorok létesüljenek, a melyek alapján a hitelelőlegezések minden alakjához fordúlhatnak. Állami előlegképen szintén milliókat adott a kormány a heverő búzakészletekre, és ezt ma visszakapni nem birja.

Hát, t. képviselőtársaim, ezek a szomorú képnek azon hátterei, a melyek megmagyarázzák azt, hogy ma az Oroszországban felhalmozott búza és gabonakészletek most rohamosan ily alacsony árakon piaczra dobatnak. Az orosz búza veri az amerikai búzát az összes délnémetországi piaczokon. Az orosz búzának behozatalát Svájczba és a délnémet piaczokra igen előmozdították azon tarifális kedvezmények, melyeket ez irányban a német és osztrák kormányok adni jónak láttak. Az utóbbi ellen tudtommal a magyar kormány sikerrel lépett fel, és legalább az osztrák vasútakon, a mennyire ezekre befolyással birt, ezen tarifális kedvezményeket megszüntették. Mindezeket csak jelzem illusztrácziójául annak, hogy mi akármilyen önálló árképződési törekvésekkel is volnánk eltelve, ezeket a 3 frt 50, és 4 frt 35 kros szomszédos búzaárak tisztán illuzóriusakká teszik. *(Úgy van! jobbfelől. Élénk éljenzés és helyeslés!)* Nekünk tehát egészen más módokra kell gondolnunk, és más irányzattal kell számolnunk e kérdés megítélésénél, nem pedig azzal, hogy mi itthon, eltekintve nemzetközi szerződéseinktől, a t. túloldalról jelzett védvámos politika követése mellett tudnánk-e megállni, és oly árt biztosítani, mely gazdáinknak biztos és szebb jövőt igérhet? Azt hiszem, sőt bizonyos vagyok benne, hogy erre képtelenek volnánk, ezt elérni nem tudnók, még pedig azért nem, mert hiszen ma az osztrák vámhatáron belül az az orosz búza, mint a hogy jeleztem, 6 frt 20 kron kél el, mi pedig idehaza is, Budapesten, 7 frt 30 kr. átlagárt tudtunk 1894-ben elérni. *(Zaj. Ellenmondások balfelől. Úgy van! jobbfelől.)* 1894-ben a maximális átlagár, ha januártól méltóztatnak számítani, 7 frt 30 krnak felel meg. Ez tény, ez így van. Már most, hogy minek tulajdoníthatjuk azt, hogy mi a mi búzaárainkat a nyomasztó és tarthatatlan helyzet daczára képesek voltunk magasabb nivón fentartani, mint a világnak előttem felsorolt piaczai, ezt három lényeges körülménynek tulajdonítom. Az első körülmény *(Halljuk! Halljuk!)* — és ez a legfontosabb, erre a legnagyobb súlyt helyezem — a minőség és piaczra vitt búzánknak oly tisztasági foka, a melylyel az egész világon nem találkozunk. Mert dicséretére legyen mondva a magyar mezőgazdaságnak, az a kiállítás, a melylyel búzánkkal a piaczon megjelenünk, ritkítja párját és innen magyarázható meg, hogy a magyar búza, magasabb áron kelhet el, a hová még el tud jutni, mint például az amerikai vagy orosz. *(Úgy van! Jobbfelől.)* Mert az amerikai gazda elcsépli, nagyolva búzatermését, és szekéren, ömlesztve elviszi az elevátorhoz, és a búza tisztításával nem sokat gondol, így jut az el a piaczokra a fogyasztókhoz. A magyar gazda csépel, szortiroz, rostál, triőröz, és mindent elkövet, hogy mentől tisztább búzája legyen eladó. És ez a fődolog. *(Úgy van! Jobbfelől.)* Azért hozom azt elő itt e helyen, mert nem kivánnám csökkenteni a magyar gazdának ezen fáradságos intelligenciáját, nem kivánnám, hogy ezen munkájával felhagyjon, sőt inkább óhajtom, hogy az mentől inkább fentartassék, és hogy jó, tiszta minőségű búzát, kiváló minőségű terméstt hozzunk a piaczra. *(Általános helyeslés.)*

A másik tényező, a minek tulajdonítom a magyar búzának magasabb árát, határozottan malmainknak kiváló állása. *(Helyeslés jobbfelől.)* És itt — bocsánatot kérek — nem érthetek egyet azzal, a mit a t. Apponyi képviselő úr mondott. A magyar malmoknak szerintem, eltérőleg a képviselő úr felfogásától a búzaár képződésére rendkivüli befolyása volt. *(Úgy van! jobbfelől. Zaj, ellenmondások a baloldalon.)* Bocsánatot kérek, ez így van. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)* Ezt csak akkor lehet megitélni, ha az ember az amerikai mezőgazdaságnak azt a képét látta, melyet nekem volt szerencsém 1879-ben látnom, mikor épen ott a nagy tömegek megindítása következtében arra törekedtek, hogy a búzaárak mentül magasabb nivóra emeltessenek. És akkor mi történt? Például Minneapolisban magában 14 olyan nagymalmot rendeztek be, mint a minők a budapestiek. Hiszen

Digitized by Google

itt jártak nálunk tanúlmányozni a malmokat, az összes gépezeteket is innen vitték ki, és az egész őrlési eljárást itt tanúlták meg. És ezzel mindjárt elérték azt, hogy a búzájokat otthon magasabb árakon adták el, mint azelőtt, minket pedig az amerikai kiviteli piaczokról leszorítottak. Mindezek nagyon komoly dolgok, t. ház, és belátom, nem egy képviselőházi felszólalás keretébe valók, hiszen egy nagyobb közgazdasági tanúlmány tárgyát képezhetik, de habár csak rögtönözve is, lehetetlen ki nem térni rá. De mi volt mindennek a következése? Az, hogy a mezőgazdaság hátteréből kinőtt magyar malomipar, mely azelőtt másfél millió métermázsa legelső rangú lisztet külföldön tudott értékesíteni, azáltal, hogy a magyar búzát finomabb minőségben dolgozta át, és ily alakjában kivitelképessé tette, most már alig egymillió métermázsát visz csak ki a vám külföldre. Mikor ezen kivitel a 900.000 és egy millió métermázsa között ingadozott, akkor kezdődött a magyar malmoknak az a törekvése, hogy a midőn Amerikában az amerikai liszt, és Németországban őrlési és egyéb kedvezmények által a németországi malmok fejlesztésére törekedtek, továbbá a svájczi piacz teljes elvesztésével szemben arra törekedjenek, hogy kiviteli képességüket fenn tudják tartani, s e mellett őrlési képességüket is fokozzák.

Ez így áll, t. ház, és tényleg $3^1/_2$ millió métermázsáról, a mi 1884-ben volt 5 és $^1/_2$ millió métermázsára, emelkedett a malmok lisztkivitele már 1893-ban Ausztriába és külföldre. Ez az őrlési képesség fokozhatása és a liszt-összkivitel emelkedése rendkivüli korrektivuma a magyar búza árképződésének, és nagy korrektivum, ha azon harmadik tényezőt is tekintetbe veszem, a mely által megtartották árúink értéküket, vagyis a közvetlen közelünkben levő fogyasztási piaczunkat a vámhatáron belül. Ez az osztrák fogyasztási piacz. Ez a harmadik tényező, mely előidézte, hogy oly árakat tudtunk fentartani, melyek relative véve jobbak, mint a főbb gabnapiaczok árai. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* És itt, minthogy a túloldalon egyik képviselő úr nemet mond, reátérek a malmok őrlési képességének befolyására. Igy például, ha az 1893-ik évet veszem, a mely évben Csehországban, Morvaországban, Sziléziában, tehát a vámhatáron belül aránylag elég jó búzatermés volt; hogyha azon időben a budapesti malmok, melyek őrlési képességük teljes kihasználására voltak kényszerítve, tartózkodtak volna a búzavásárlástól, esetleges üzemcsökkentés által, akkor nem azokat az árakat értük volna el, a melyeket 1893-ban aratás után búzánkért elértünk, de sokkal csekélyebbet, és ezt be is fogom bizonyítani. Prágában akkor ugyanis az ár csak 40 krajczárral volt magasabb, mint Budapesten, holott Budapestről oda 1 forint 24 krajczár volt a fuvardíj. Tehát, ha a budapesti malmok akkor tartózkodtak volna őrlési képességük megszorítása folytán a búzavételtől, ez a vásárlási negativitás és neutralitás visszahatott volna, és pedig igen hátrányosan hazai búzaáraink fejlődésére.

Ebből tehát lehetetlen kimagyarázni azt, hogy a budapesti, vagy bármely kivitelre dolgozó malmoknak a magyarországi búzaárak képződésére negativ természetű, vagy semmi jótékony befolyása nem volna, a mint ezt Apponyi t. képviselő úr kijelenteni jónak látta. *(Helyeslés jobbfelől.)* Korrektivumok ezek a malmok, t. ház, épen azért, hogy oly fogyasztási piaczczal szemben, a minő az osztrák piacz, ha rögtön a termés után, midőn a magyar gazdának legtöbb árúja jön mozgósításba, és így a vételi irányzatnak minden irányban elevenebbnek kell lenni, ha a hazai faktorok, ezek a malmok tartózkodnak a vásárlástól, és Ausztriában jó a termés, ez esetben hazai áraink csak rosszabbodhatnak. Ezt a korrektivumot ki kell emelnem, t. ház, gróf Apponyi képviselő úr állításaival szemben, mert ma is azt tartom, hogy a hazai nagy malmok vásárlási képességének befolyása az árképződésre csak előnyös. *(Élénk, zajos helyeslés a jobboldalon.)* Ezzel nem akarom mondani, hogy a malomipar, vagy bármely ipar, még olyan is, a mely kizárólag a mezőgazdaságban gyökerezik, jogtalan előnyökben részesíthető, avagy részesítendő. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Ezt senkisem tűrhetné, és a magyar gazdákat ilyesmivel izgalomban tartani, ha azok bár csak tűszúrás alakjában jelentkeznek is, főleg a mai helyzetben nem szabad. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Itt, minthogy gróf Apponyi képviselő úr a román búzára is kitért, csak annyit akarok kiemelni, hogy a román búzának az itteni piacz-árképződésére, szemben a világpiaczárak alakulásával, valami lényeges befolyást nem kell tulajdonítani. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Nem pedig már csak azért sem, mert ha azon éveket veszem, melyek alatt a román vámháború tartott, mely alatt román búza nem jött be őrlés-engedély czímén az országba, majdnem olyan alacsonyak voltak a magyar búzaárak, mint az idén. *(Ellenmondás balfelől.)* Kérem, itt vannak a kimutatások. Az árak 1886-ban 8 forint 39 krajczár, 1887-ben 8 forint 20 krajczár és 1888-ban 7 forint 40 krajczár között váltakoztak. *(Úgy van! jobbról. Felkiáltások balfelől: Az nagy különbség!)* De nem a román búza behozatalának előnyösebb voltát akarom én itt vitatni; hisz elég határozottan jeleztem a malmoknak adható kedvezmények tekintetében elfoglalt álláspontomat, sőt erre, mint látom, szükségem lesz visszatérni, hanem jelezni

Digitized by Google

kívánom, hogy a román búza, mely ma Brailában 3 forint 50 kron is kapható, a maga összkiviteli mennyiségével nem gravitál Budapest felé, hogy itt piaczot keressen, vagy az árképződést befolyásolja, hanem legnagyobbrészt Franczia-országba megy, a hol az orosz és amerikai búzával versenyez. A mi Budapestre kerül belőle, az inkább a spekuláczió bizonyos törekvése folytán kerül ide, és, szerintem, épen ez teszi szükségessé ama korrektivumokat, a melyeket gróf Apponyi képviselő úr felszólalásával szemben fel akarok sorolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mondtam már, t. ház, és be is bizonyítottam, hogy én a malmok kiviteli és őrlési képességének teljes föntartását a magyar búzaárak képződésére csak előnyösnek tartom. Meg kell tehát adni a módot arra, ha más eszközökkel a malmok versenyképessége fenn nem tartható, de kizárólag csak kiviteli és versenyképességük fentartása érdekében kell ezt megadni, hogy az őrlési kedvezményt igénybe vehessék, úgy azonban, hogy e kedvezmény ne az ipari tőkének, hanem az egész magyar mezőgazdaságnak váljék hasznára.

Három szempontnak kell tehát szerintem ezen őrlési kedvezmény kezelése körül érvényesülnie.

1. Az első az, hogy az őrlési kedvezmény kizárólag csak a kivitel okából, és a malmok versenyképességének fentartása szempontjából tartható fenn, meggyőződésem az lévén, hogy a malmok egészséges kiviteli és állandó őrlési képessége a hazai búzaárak alakulására kedvező, minthogy lisztünkkel ott is versenyképesek vagyunk, a hol búzánkkal meg sem jelenhetünk. Példa erre Angol- és Franczia-ország.

2. A kikészítési eljárás legszigorúbb ellenőrzése mellett vámvisszatérítésre az időbeli haladék a lehető legrövidebbre szabandó, és ez csakis a kivitel érdekéből adandó meg, mindazon megszorításokkal, a mint ezt a miniszterelnök úr már jelezni szíves volt.

3. A tényleges kivitelre dolgozó malmoknak, és pedig individuálisan csakis ezeknek, előre megállapítandónak vélem a kikészítés maximumát, és pedig minden egyes malom őrlési képességének megfelelően, ezen őrlési képességnek mintegy tizenöt százalékát, mert szakértők véleménye szerint ezen keverési arány még nem hátrányos a hazai liszt minőségére. Ezen maximum mennyiségét azonban egyenletesen elosztva vélném csak behozhatónak, hogy itt nagy búzatömegek ne halmozódjanak fel egyszerre, és pedig esetleg alkalmatlan időben, és ezek gyakoroljanak mesterségesen árnyomást a hazai készletekre.

Ezáltal elejét veszszük, szerintem, annak, hogy az ellenzár alatt levő román búza a pesti piaczon nem fog a fogyasztás esélyeire várni, és mint ilyen, nagy tömegekben nem is fog itt tartózkodni, hanem legfeljebb a tranzitó kereskedés anyagául szolgál és helyi búzaárainkra nem fog nyomást gyakorolhatni. Abban nem értek egyet Apponyi t. képviselő úrral, hogy a román búza ide fog özönleni, és egészen nullifikálja a magyar búza árát, mert kimutattam hogy a román búzának más, előnyösebb a kiviteli iránya, tehát az árt nem nullifikálja . . .

Gr. Apponyi Albert: Csak nagyban befolyásolja!

Miklós Ödön államtitkár: . . vagy hogy nagyban befolyásolja. Ez azért nem áll, mert a román búza, mint külön tipus, mint külön árú kerül a tőzsdén jegyzésre, és annak egész külön irányzata is van. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ha ezzel méltóztatnak egyetérteni, itt is határozottan kinyilatkoztattam, hogy azt az ismeretlen tömeget, melynek eladhatása egyes spekulánsok fellegvárait az esetleges malomvételre gondolva talán növeli, le kell szorítani azon szükség szempontjából, és azon határig, a melyet a magyar malomipar kiviteli és versenyképességének fentartása — mint jeleztem — indokol. *(Helyeslés jobbfelől)* Én, t. ház, a mint jeleztem, a magam szempontjából még ezen behozható maximum búzát sem engedném egyszerre behozhatónak, nehogy ezek, mint nagy tömegek jelentkezzenek, hanem fokozatosan azon meghatározott mód szerint és időben, a mely a tényleges feldolgozásnak megfelel, és tulajdonképen csak ennek anyagát képezi. *(Élénk helyeslés a jobb oldalon. Mozgás balfelől.)*

Ezek, t. ház, oly tételek, melyeknek, azt hiszem, általános helyességét nem vitathatjuk el, hacsak nem akarjuk, hogy a malomiparnak versenyképessége, és a mire még nagyobb súlyt helyezek, általános őrlési képességének teljes maximuma igénybe vétethessék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* És én azt hiszem, hogy a kormány meg is fogja erre az utat és módot találni, a mint hogy azt a vámhitel idejére nézve a t. miniszterelnök és pénzügyminiszter úr máris szives volt jelezni, és a mely a vámvisszatérítési időhaladékok nyujtásának teljes megszüntetése, *(Általános, élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* mert azt feltétlenül jogosulatlannak tartom, hogy bárki is azon a czímen, mert azt hiszi, hogy majd valamikor üzleti spekulácziójával reuzál, meg nem határozott időre vámkedvezményben részesüljön. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon. Hát az azonosság? baloldalról.)*

Az azonosság kérdésére, t. ház, ha malmonként megállapíttatott a behozható maximum, nagy súlyt nem fektetek. *(Zaj a baloldalon.)*

Iványka Oszkár: A törvényre kell súlyt fektetnie az államtitkárnak!

Miklós Ödön államtitkár: Úgy van, t. képviselő úr! A törvényt megszegni senkisem

Digitized by Google

akarja. *(Úgy van! jobbfelől.)* A kikészítési eljárásban, a kikészítési eljárás vámtechnikai felfogásában, abban, hogy itt egy árút verseny és kivitelképessé tegyünk, rejlik a kikészítési eljárás tulajdonképeni hivatásának, és egész irányzatának jogosúltsága. *(Zaj a baloldalon. Élénk helyeslés a jobboldalon. Egy hang balról: Tessék a törvényt elolvasni!)* Ismerem és bizonyára hamarább olvastam el, mint a t. képviselő úr, és ismételten kijelentem, hogy ezek a kedvezmények csakis a versenyképesség általános fokozása szempontjából bírálhatók el, vagy egyáltalában nem adandók, vagy adandók úgy, a mint azok a tényleges kivitel lehetőségének határain és korlátain belül mozoghatnak. Azért állítottam fel a tételt úgy, hogy igenis megszabandó ez a behozatali búza maximum, még pedig egy olyan minimumban, a mely lisztünk minőségére hátrányos befolyást ne gyakoroljon. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ez az álláspontom, t. képviselőház, magával a román búzával szemben, és én azt hiszem, hogy ha erre rá fogunk állni, akkor a kivitel lehetőségét a malmoktól nem zártuk el, és akkor ezen árképződési befolyások, — hogy úgy mondjam, — előnyeit nem szüntetjük meg, mert egy oly intézkedés, mint a mihez gróf Apponyi t. képviselő úr lelkesedéssel járúl, és a mely radikaliter a malmokat ma a roppant világverseny mellett oda állítaná, hogy kivinni nem tudnák, a mit produkálnak, határozottan igen szomorú visszahatást gyakorolna a hazai búzaárakra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

De, t. képviselőtársam, mindezzel még nem mondtunk sokat, nem mondtunk semmit arra nézve, hogy mi, a magyar mezőgazdaság jövendő képe, mert hogyha Oroszország nem tudja kiállani azt a rendkivüli válságot, melybe jutott, nem tudja kiállani a 4 forint 35 krajczáros búzaárakat, és talán az orosz búza ára felmegy, ez nem vigasz nekünk, a mint hogy az sem az, ha Brailában feljebb fognak menni az árak. Ezek csak remények és kilátások, a melyekre egy komoly földmivelésügyi politikát alapítani nem lehet, a melyeket mint remediumot oda állítani nem szabad! Hogy a magyar mezőgazda tisztán lásson, nekünk egészen más álláspontra kell helyezkednünk, és azon igazság teljes elismerése ez, melyet a t. földmívelési miniszter úr felszólalása iránt a t. képviselő urak nyujtottak, melyek az intenzivitásban, melyek a gazdasági énünkben rejlő tevékenységben gyökereznek. A több és olcsóbb termelés mellett nekünk azonban keresnünk kell oly állandó tételeket, melyek, ha számba veszszük őket, a magyar mezőgazdaságnak válnak előnyére a búza árképződésénél. Ilyen állandó tételek...

Meszlény Lajos: Tessék a földadót leszállítani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Miklós Ödön államtitkár: Ilyen állandó tételek érvényesülnek például a mi vasúti politikánk terén. És itt ne méltóztassanak a vasúti politikát egyoldalúsággal vádolni, és azt mondani, hogy tarifális szempontokból roppant nagy hasznot akarunk a vasútakból kivonni. Én egy összeállítást csináltam, nem akarom untatni a t. képviselőházat *(Halljuk! Halljuk!)* például az úgynevezett porosz »Noth«-tarifákkal szemben, melyeket a porosz inség alkalmával léptettek életbe, 40—50 százalékkal olcsóbbak azok a tarifák, melyeket a kereskedelmi miniszter úr a földmivelésügyi miniszter úr közbelépésére ez év nyarán életbe léptetett az erőtakarmányok és szalma szállítására azon vármegyék területére, hol tényleg tapasztalni véltük, hogy ilyenekben inség van. Kihasználjuk tehát a tarifa előnyét erre a czélra, de egy vasút komplexum mellett, mely a magyar államnak teljesen szabad rendelkezése alatt áll, melyre az ország olyan sok áldozatot hozott, megkívánhatjuk, a mi tényleg érvényesül is, hogy ez a vasúti hálózat nem mint önczél tekintessék, hanem a magyar mezőgazdaság, s általában a közgazdaság előnyeit szolgálja. Miután ez így is van, szerintem, a vasútaknak alimentációjáról kell helyesebb irányban gondoskodnunk, és vízi útaink czélszerűbb kihasználása által vissza kell térnünk azon felfogáshoz, hogy a magyar alföldnek csatornákkal való behálózására gondoljunk, a mely csatornáknak oly rendeltetéssel kell birniok, hogy az egész kultura előbbvitelét magukban foglalják. Tehát nemcsak az olcsó közlekedésnek, hanem az öntözésnek is oly nagy tényezőjét biztosítsák ezek, mely nélkül az egész magyar alföldön intenzivitásról beszélni majdnem lehetetlenség. *(Általános, élénk helyeslés.)* Egy egészséges csatornahálózat megalkotása nemcsak alimentálná vasútainkat, hanem a fuvarköltségeket is tetemesen leszállítaná. Én számokkal, melyek egyelőre csak egyéni kombináczión alapúlnak, nem akarom a t. házat untatni, csak jelzem, hogy ilyen egészséges alapokon nyugvó csatornarendszer lehetősége azonban csak törvényhozási intézkedés útján érhető el, mert nekünk azon helyes alapra kell térnünk, mely az engedélyezések oly módját nyujtja, mely mód mellett a tőke ezen csatornák építésébe kedvvel és kellő biztonsággal mehet bele. Ezeket meg kell tenni. Én azonban a magam részéről csak üdvözölhetem azt a mozgalmat is, melyet például az arad-csanádi öntöző csatornavállalat a maga szempontjából megindított, mely ily iránynak akar hódolni, az öntözés és a közlekedés könnyitése és a közlekedés tulajdonképi olcsóbbá tétele által.

De e mellett van még egy más szervezkedés, mely mezőgazdasági életünkre nagy hord-

Digitized by Google

erejű, és a mely, mint épen ma Bernáth Dezső képviselő úr felemlítette, lehetővé tesz oly intézkedéseket, melyekre, igaz, már a végső szükség esetén, az orosz állam kormánya is gondolt. Nekünk ugyanis a magyar magtermelés hitelképesebbé tételére, forgalom-képesebbé tételére és olcsóbb közvetítésének elérhetésére okvetlenül szükségünk van a gabona-elevátor hálózatnak az egész ország területén való megteremtésére. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Én, t. képviselőház, most harmadszor hozom ezt itt szóba a t. ház előtt, és tartozom bizonyos dolgoknak megjelölésével ezen a téren. Igenis, a legnagyobb akczió indúlt meg ezen kérdés helyes és jósikerű megoldására; az egész ország forgalmi központjai kategóriák szerint felosztattak, kimutattatott azon forgalmi irányzat, a mely bizonyos állomásoknak jelentőséget tulajdonít. Ezen kategóriák szerint beosztva, vasútainkkal kapcsolatosan, óhajtandó, hogy ezen intézmény létesüljön, létesüljön pedig oly pénzerők bevonása mellett, mely pénzerő a magyar kormány ellenőrzése mellett kizárólag csakis ezen gazdasági érdekeket lesz hivatva szolgálni, *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)* és önkéntes monopoliummá nem fajúl, mert így a magyar mezőgazdaságon ismét nem segítünk. Minthogy ezen intézmény épen a hitelezésnek is alapja, és nemcsak a forgalmat könnyíti meg, hanem a közvetítést is olcsóbbítja, jelzem, hogy egy rendszeres, a vasútakkal kapcsolatos egészséges alapokon nyugvó elevátor-rendszer a kezelés, közvetítés és szállítási olcsóságot véve, igen nagy előnyt biztosíthatna, métermázsánkint már mintegy 30—40 krajczárt is tévén ki egyes viszonylatokban, a magyar mezőgazda részére. *(Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobb és baloldalon.)* Ez egy pozitiv tétel, t. képviselőház. Ha ezt összekapcsoljuk csatornahálózatunk más irányban való működésével, nem is számítva az öntözési hasznokat, a melyek a gazdaság intenzivitására nézve állanak elő, — a mi természetesen mindig individuális, mert nem lehet mindenkit arra kényszeríteni, hogy egyformán intenzive gazdálkodjék, — már maga ez a két tétel egy igen nagy és rendkívül állandó oly faktor lesz, a mely a magyar mezőgazdaságnak állandó és nagy hasznára fog válni. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Bornemisza Lajos: Ez már programm!

Miklós Ödön államtitkár: Ez nem programm, t. képviselő úr, csak egyszerű részletintézkedései a kormánynak, a melynek folyományai azon elvnek, a melyről megemlékezett programmjában a t. miniszter úr, midőn azt mondta, hogy az értékesítés könnyítésére kell szintén törekednünk. Ez egy részlet, t. képviselőház, a melylyel azonban tartoztam azért, hogy kimutassam hogy nem egyedül a román búza leszorításának és más egyéb várható reményeknek a teljesítésétől függ a helyzet javúlása. *(Általános, élénk helyeslés.)* Igenis, t. ház, ezek oly intézkedések, a melyekkel a mezőgazdaság javára pozitiv eredményeket lehet elérni. *(Helyeslés.)* És az itt felsoroltak érdemesek arra, hogy azzal egy alkotó elme foglalkozzék, mert az az említett megtakarítás oly tényező, mely a nemzet vagyonát évenkint sokszoros milliókkal gyarapítja, és a mely kérdéssel a törvényhozásnak is foglalkoznia kell. *(Általános, élénk helyeslés. Éljenzés.)*

Gróf Apponyi Albert t. képviselő úr szives volt még megemlíteni a hitelügyet is. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarok itt rátérni a földmívelésügyi miniszter úr azon kijelentésére, a melyet beszédében egy agrár-bank létesítésére czélzó közbeszólására tett; de vissza kell idéznem a t. képviselő úr figyelmébe a földmívelésügyi miniszter úr egész beszédének a tenorját, a melyben a t. miniszter úr világosan megmondta, hogy csakis szövetkezeti alapon tartja előnyösen elérhetőnek Magyarország mezőgazdasági hitelügyének egészséges és alapos rendezését. *(Általános, élénk helyeslés.)* Mi előttünk, t. ház, csak a mezőgazdaságnak hitelügye lebeghet, mint olyan, és részemről csak azt vagyok bátor gróf Apponyi képviselő úrnak megjegyezni, hogy erre nézve a javaslat készen is van, és hogy én a magyar mezőgazdasági hitelszervezetet másképen, mint egy külön mezőgazdasági hitelszövetkezeti alap elfogadása által, lehetőnek nem tartom. Ez az egyedül helyes mód, mely, ha a szövetkezetek szövetkezete alakjában tömörül, esetleg nagy pénzerővé válik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez volt a miniszter úr felfogása, mikor jelezte, hogy csakis a szövetkezeti alapot tartja a hitel rendezésénél helyesnek. Tudtommal tehát a kormány távol áll oly nyerészkedési vállalatok támogatásától, mint a melyre gróf Apponyi t. képviselő úr czélzott. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De mindezeken kívül, t. ház, hogy a magyar gazda megedzze magát a jövő küzdelemre, hogy erőt merítsen ezen súlyos állapotban a kibontakozásra, igenis szüksége van arra, hogy az érdekképviselet alapján egy helyes szervezetbe vonassék be. *(Általános, élénk helyeslés.)* A magyar mezőgazdasági társadalom ugyanis ma teljesen szervezetlen, e társadalom, mint olyan, egyes bajaira meg-meg szólal, fel-fel jajdúl, de tulajdonképeni organizmusa, mint olyan, saját képviseletére nincsen; de viszont a kormánynak sem állanak rendelkezésére feladatai kivitelénél oly faktorok, a melyek a legjobb kormányzati intézkedések mellett a magyar gazdaközönséget oda juttathatnák, a hová a kormányzat törekszik. És itt, t. képviselőtársam, ugyanazon tévedésben méltóztatik lenni, vagy legalább látszik

Digitized by Google

lenni, mint gr. Károlyi Sándor t. képviselő úr, midőn azt méltóztatik imputálni a földmívelési miniszter úrnak, mintha az 1894 évi XII. törvényczikk alapján valami külön közgazdasági bizottságokat akarna a miniszter úr megyénkint felállítani. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen a kik az 1894 : XII. tcz. előkészítésében résztvettek — hivatkozom t. barátaimra a házban is, — tudják, hogy teljesen kizáratott az érdekképviselet kérdése e javaslat keretéből. Eleintén mindnyájan azon felfogásban voltunk, hogy az kizárhatatlan, hogy ezen kérdést már magában ezen említett törvényben kell megoldani, de minél inkább belemélyedtünk ezen kérdés taglalásába, és minél inkább igyekeztünk ezen kérdést az előkészítő tárgyalások folyamán formulázni, mielőtt ezen törvény meghozatott, annál inkább láttuk, hogy az adminisztráczió jelen szervezetlen állapota mellett egészséges helyzetet teremteni a mezőgazdasági érdekképviselet terén majdnem lehetetlen. Már utaltam előbb is a múlt évben ismételten e házban arra, hogy többen képviselőtársaim közül az országos gazdasági nagygyűlésen, mely az egymással szövetségre lépett megyei gazdasági egyletek gyűlését képezte, felvettetett ezen kérdés, s a hány javaslat, ugyanannyi irányzat, ugyanannyi különböző tendenczia érvényesíült e tárgyalásoknál s egyöntetű programm, mely tulajdonképen azonnal és helyesen végrehajtható lett volna, nem adatott.

Ez arra indította a volt földmívelési minisztert urat, s ezt azért mondom, hogy nem az 1894 : XII. tcz. intézkedik erről, mert e törvény e részben mit sem tartalmaz, hogy már körülbelül harmadfél évvel ezelőtt megkezdte a vármegyei bizottságok szervezését, abból indúlva ki, hogy legjobb intencziója is hajótörést szenved, ha végrehajtó orgánuma a megyei közigazgatásban nem létezik. *(Helyeslés.)* A hol egyes vármegyékben a gazdasági egyletek oly erősek, hogy esetleg a kormányi intézkedések végrehajtására a közegek jóindúlata bevonható, ott talán van sikere ezen intézkedéseknek, az egyleti úton való működésnek. De a hol ezen gazdasági egyesületek az adminisztráczió körein kívül állanak, a hol a hatósági szervezettel semmiféle összeköttetésben nincsenek, ott laza homokban fut el a végrehajtás hijában minden intézkedése a földmívelésügyi miniszter úrnak. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

Ez a körülmény indította tehát a volt és nem a mai miniszter urat a megyei gazdasági bizottságok alakítására a törvényhatóságok önkéntes elhatározása alapján. A kérdésnek tehát már több mint két éves multja van, és a midőn én jelen állásomat elfoglaltam, ha jól emlékszem 14, ma pedig már, ha emlékezetem nem csal, 27 törvényhatóság alakított ilyen bizottságot. Senki eddig azok ellen itt fel nem szólalt, senki abban sérelmet a magyar gazdaközönség önkéntes tömörülése ellen nem talált, mert hiszen ilyen nem is czéloztatott. Mi sem találtunk, mert mi is abban a felfogásban élünk, hogy ez a társadalom csak akkor lesz erős, ha képes lesz önmagától szervezkedni, és ha mi azon gazdasági erőket, melyek oly rendkivüli súlylyal birnak ezen országban, az öntevékenység útján tudjuk egybefüzni. Itt a feladat azonban kétfelé irányúl. Az egyik a kormányzat feladata; ez egészen külön oldandó meg és ennek voltam bátor már a mezőrendőrségi törvényjavaslat tárgyalása alkalmával kifejezést adni; a másik pedig a társadalomé. Tömörülniök kell a gazdaerőknek, és az érdekképviseletnek mindkét irányban meg kell oldatnia, és remélem, minthogy erre az előkészületek meg is tétettek, hogy az adminisztraczionális reform életbeléptetése alkalmával ezen feladatok mindkettejére nézve a földmívelési kormány a leghatározottabb programmal fog a képviselőháznak szolgálni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ne méltóztassék tehát Apponyi képviselő úrnak úgy feltüntetni a dolgot, — mert az tőlünk határozottan távol áll — mint hogy ha a földmívelésügyi kormány egyéni törekvésből vagy politikai hatalmi vágyból akarná ellensúlyozni, vagy befolyásolni a gazdaközönség szabad tömörülését. Ez sem egyéni jellemünkkel, sem a közérdekről táplált felfogásunkkal egyáltalában meg nem egyezik. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Annak a szükségе, a mi e kérdésben teendő és jelenleg tétetik, egészen meg fogja győzni a társadalmat arról, hogy: »nihil de nobis, sine nobis« elve csak akkor érvényesül minden irányban, ha a kellő szervezkedés bekövetkezett. Ez a legközelebbi jövőnek feladata, és az adminisztraczionális reform kapcsán, reménylem, sikerrel is lesz megoldva.

Gr. Apponyi képviselő úrnak még a gazdaság intellektualitás fejlesztéséről is méltóztatott szólani. Ez a legnagyobb kérdések egyike, t. ház. A gazdasági társadalmat nemcsak szervezkedési és szervezeti formáival kell erősebbé tenni és megedzeni a jövőre nézve, de igenis a gazdasági intellektualitást kell emelni, annak minden fázisában; fel kell kelteni a magyar gazdában azon öntudatot, hogy az a föld, melyet művel, az a föld, a melyet bir, ma már megkívánja az olyan szellemi munka kifejtését is, a milyet nem kívánt talán a múltban, de a melyet nem nélkülözhetünk a jelenben. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Hát, t. ház, e kérdésnél is jelezte a t. miniszter úr beszédében, hogy igenis a gazdasági szakoktatás reformjára nézve intézkedni kíván.

Digitized by Google

Erre az egész programm készen van, és ez a javaslat felöleli a legmagasabb gazdasági kiképzést az egyetemi qualifikácziótól kezdve le az utolsóig, a földmívesek kiképzéseig. *(Egy hang balfelől: Nem kell egyetemi képzés!)* Hát, t. képviselőtársam, talán nem helyesli ezt a felfogást? Én egészen más véleményen vagyok, mert Magyarországon azon társadalomnak, a melynek kezében a legtöbb föld és a legnagyobb vagyon van, igen is kell adni oly egyetemi kiképzést, mely őt a magyar föld míveléséhez, hogy úgy mondjam, hozzáköti, és arra képesíti is. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ma Magyarországon, t. ház, a vagyonosabb földbirtokos osztályból mindenki politikával foglalkozik, *(Felkiáltások jobbfelől: Ez a baj!)* de nem foglalkozik általában ez az osztály azon magasabb jelentőségével a mezőgazdaságot előbbre vivő tudományoknak. Ha egyetemünkre gondolunk, ott látjuk az arisztokracziának, a nemesi osztálynak a vagyonosabb polgárcsaládoknak fiait, és ezek ma ott semminemű gazdasági képzettséget sem nyerhetnek.

És azért elfogadta a t. miniszter úr azon nézetet, hogy ifjúságunk egyetemi kiképzésével hozzuk kapcsolatba a legfelsőbb mezőgazdasági kiképzést is, megadván nemcsak az elméleti, hanem a gyakorlati fejlődés módozatait is, mert addig nem lehet ezen intellektuális kérdés egészét felölelni, míg meg nem hódítjuk a gazdasági társadalmat ezen irányzatnak, míg bele nem viszszük ezen magasabb mezőgazdasági ismereteket azokba, a kik leginkább vannak és lesznek hivatva a mezőgazdaság érdekében úgy a parlamentben, mint azon kívül az életben is helyt állani. *(Általános élénk helyeslés.)* Ez a gazdasági szakoktatásnak szerintem egyedüli helyes irányzata, a mely mellett az alsóbb fokozatban meg akarjuk tartani a tanintézeti képzést azon szinvonalon, mely ezeknek hivatása, és a melyre való. *(Helyeslés.)*

Egy erős mezőgazdasági társadalom érdekében erős gazdatiszti osztályra is van szükségünk, ezt pedig a gazdasági tanintézeti helyes kiképeztetés alapján érhetjük el. Minderre vonatkozólag, t. ház, az alapvető munka készen van, és abban a tervezetben, a földmíves iskolákban a súlyt az igazi földmívelők képzésére óhajtjuk fordítani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

A kik onnan kikerűlnek, ne arrogálják azt, hogy hivatva vannak uradalmi tiszttartóságokra, hanem lássák be, hogy saját földjük mívelésére vagy legfölebb mint földmívelő előmunkások képesítve vannak. Mindez már elő van készítve, t. ház, hiszen jelezte a t. miniszter úr, hogy e czélra nagyobb összeget is szándékozik a törvényhozástól kérni. *(Helyeslés.)* Én is azt mondom, t. ház, hogy a felszólalásomban említett kérdésekkel igenis foglalkoznunk kell. De a földmívelésügyi kormány foglalkozott is, és hogy ezen kérdések nem kerűlnek mindjárt akár egy programm, akár egy beszéd alakjában kidomborodva a ház elé, ez onnan van, mert mi abból indúltunk ki, hogy — mint Apponyi t. képviselő úr egyik párthíve is említette — »Ein Löffel voll That ist mehr wert, als ein Schäffel voll Rath.« *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.)* Hogy ha szukczesszive behozzuk majd azokat a javaslatokat, melyek egy egész sorozatát állapítják meg azon tevékenységeknek, melyek a magyar földmívelésügyi politikát jellemzik, akkor fogjuk megmutathatni azon medret, a mely már ma is a maga egész szélességében megvan, melybe terelendők mindazon feladatok és ágazatok, melyek a földmívelési kormányzat körébe tartoznak. *(Helyeslés jobbfelől. Éljenzés.)*

Minél kevesebbet fogunk a nyilvánosság előtt erről beszélni, és minél több javaslatot fogunk a ház asztalára tehetni, annál nagyobb szolgálatot fogunk tenni a hazai gazdaság ügyének. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Mert ha a magyar mezőgazdaság helyzetét mindig csak sötét színekkel festjük, ez nem fogja a gazdákban az energiát fölkelteni, melyre szükségük van; de ha pozitiv intézkedésekkel lehetünk a mezőgazdaságnak szolgálatára, akkor nemcsak képesíteni fogjuk gazdáinkat feladataik betöltésére, hanem egyúttal ki fogjuk vívni a magyar társadalom előtt a minket megillető helyet, és az egész művelt világnak tiszteletét. *(Helyeslés és éljenzés jobbfelől.)*

Zárom szavaimat, t. ház, azzal, a mit már akkor mondtam, mikor a kormányzat körében mai állásomat elfoglaltam, hogy szerintem a földmívelésügyi kormányzat nem elégedhetik meg a mindennap eléje tolúló adminisztrativ feladatok megoldásával, hanem ezen kormányzat, melynek gyökere a nemzet gyökere, arra van hivatva, hogy mindazon kérdéseket inicziálja, felvesse és meg is tudja oldani, a melyek a földmívelésügyi politika egész mezején megértek. *(Helyeslés jobbfelől.)* És mivel azt látom, *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hogy nemcsak a volt, hanem a jelenlegi miniszter úr is teljes tudatával bir ezen irányzatnak, és ezen irányzat megvalósítására képes is, és ennek minden attributumaival rendelkezik, én a magam részéről teljes lélekkel ezen politikai irányzatnak szolgálatában maradtam, és azt hiszem, hogy ha a sors úgy akarja, és a törvényhozás intézkedései minket ebben gátolni nem fognak, a legrövidebb idő alatt olyan sorozatával fogunk a pozitiv javaslatoknak a ház előtt állani, melyek ha nem is a ház osztatlan tetszésével, de kétségkívül nem oly szigorú kritikával fognak találkozni, mint a minővel gróf Apponyi képviselő úr és többen

Digitized by Google

a földmívelésügyi kormányt illették. *(Élénk helyeslés.)* Hazánkban a földmívelő nép ereje, az állam ereje is, de az összesség gyöngesége egyszersmind a haza veszélye. Tehát kellő relativitással vessük fel és bíráljuk közgazdasági bajainkat.

Én ilyen érzelmektől áthatva, kérem a t. házat, hogy a költségvetést elfogadni méltóztassék. *(Hosszantartó, lelkes éljenzés, taps és helyeslés a jobboldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Perczel Béni jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: *(Nagy zaj. Felkiáltások: Holnap!)* T. ház! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Én a gazdasági hitel kérdésében *(Halljuk! Halljuk!)* hosszasabban kívánok nyilatkozni, t. ház. Minthogy azonban több interpelláczió van bejelentve, s a t. képviselőháznak türelme már valószinűleg kimerült, kérem a t. házat, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, t. képviselőház, a ház megadja az engedélyt.

T. ház! E szerint a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalását most nem folytathatjuk, hanem azt a holnap délelőtt tíz órakor tartandó ülés napirendjére tűzzük ki.

Hasonlóképen a holnapi ülés napirendjén lesz »a kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről« szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.

Jelentem a t. háznak, hogy Horváth Ádám képviselő úr az ülés elején bejelentett interpellácziójá visszavonta. Így tehát csak Babó Emil t. képviselő úr fogja interpellácziójá előterjeszteni. *(Felkiáltások: Öt percznyi szünetet kérünk!)*

Az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk. Következik Babó Emil képviselő úr interpellácziója. *(Zaj.)* Csendet kérek. Méltóztassanak helyöket elfoglalni. *(Fölkiálltások: Helyre! Halljuk!)*

Babó Emil: T. ház! Ha akár a fővárosi, akár pedig a vidéki hírlapok közleményeit figyelemmel kisérjük, valóban alig múlik el hét, hogy ne olvashatnánk azon katonai visszaélésekről, a melyeket a nemzet milliói részéről táplált és fentartott hadsereg a nemzeti érzülettel, a polgári szabadsággal szemben elkövetni szokott. Ha ezen esetek mind a nyilvánosságra nem kerülnek, az magyarázatát abban a sűrű homályban leli, melylyel ezen visszaéléseket betakarni szokták; de ha mégis némelykor eloszlik is ez a homály, és fellebben az a fátyol, mely ezen visszaéléseket eltakarja, úgy mi az, a mit ezekkel szemben tapasztalunk? Az, t. képviselőház, hogy ez a hadsereg megsértheti a polgárok szabadságát, a polgárok érzületét a legmélyebben, belenyúlhat a nemzet érzelmeibe a legkönnyelműbben, de azért ezen sértésekkel szemben mi magyarok ezen sérelmekért elégtételt soha sem kapunk, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert a mi nemzeti kormányaink ezen nemzetnek elégtételt szerezni vagy nem tudtak, vagy nem is akartak soha. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Egy ilyen, minden önérzetes magyar embert mélyen felháborító katonai visszaélésről kívánok itt interpelláczióval élni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az összes fővárosi és vidéki lapokat bejárta az a hír, hogy a harminczkettedik gyalogezred hadosztályának becsületbírósága folyó évi szeptember kilenczedikén törvényt ült Leypold Lajos, császár és királyi tartalékos tüzérhadnagy felett, s őt rangjának elvesztésére és katonai becsületétől való megfosztásra itélte azért, mert gyászolni merte Kossuth Lajost, mert fekete karszalagot viselt Kossuth Lajos temetése alkalmával, mert mint polgári tisztviselő, felettes hatóságának parancsára, részt vett a temetésen, következőleg a katonai becsületbíróság felfogása szerint az által politikailag tüntetett.

Meszlény Lajos: Czivilben volt? *(Egy hang a szélsőbalon: Igen!)*

Babó Emil: És politikai nézettel való tüntetés mellett foglalt állást, következőképen őt rangjának elvesztésére, és katonai becsületétől való megfosztásra kelett ítélni.

Lukáts Gyula: Mi az a katonai becsület? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Babó Emil: Ránk, magyarokra nézve, t. képviselőház, a katonai becsületbíróság ezen itélete legalább is három irányban tesz szomorú tanuságot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először azt, hogy ezen itéletben benn van a közös hadseregnek, mint intézménynek Magyarországon, ezen alkotmányos államban való fennállhatásának teljes képtelensége, annak minden bűnével és nyomorúságával együtt. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Másodszor ezen katonai becsületbírósági itélet szerint a katonai becsület különb, és felette áll minden más, szintén az Isten képére teremtett ember becsületénél, mert valaki lehet a polgári életben becsületes, de a katonai életben ezen becsület számításba nem jön. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Harmadszor, t. képviselőház, hogy ez a katonai becsületbírósági itélet nem más, mint a t. kormány által hangoztatott szabadelvűség és nemzeti haladás, nemzeti politika világos kigúnyolása, mert az kénye és kedve szerint gázolhat bele a nemzeti érzületbe, a polgárok szabadságába, a magyar pol-

Digitized by Google

gárok becsületébe. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! Ezen katonai becsületbírósági itéletnek indokolása szóról-szóra a következő: *Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »Leypold Lajos hadnagy nemcsak azzal sértette volna meg a tiszti állás becsületét, hogy Kossuth temetése alkalmából a viszonyokkal, és a tiszti állás teljes becsületérzetével ellenkező politikai nézetekkel tüntetett. . .«

Ugron Gábor: Ostobaság! *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Babó Emil: *(Olvassa.)* »...hanem úgyszólván önkéntesen egy ilyen politikai nézeteket valló bizottságba lépett, — mert neki parancsolta a főváros, — midőn minden pillanatban várhatta a próbaszolgálatra behivó parancs megérkezését. Tehát ez oknál fogva is ilynemű politikai tüntetésektől távol kellett volna magát tartani.«

Hát, t. ház, azt kérdem én, mióta lehet akár Magyarországon, akár az egész művelt világ bármely államában politikai tüntetésszámba venni oly viselkedést, melylyel valaki egy egész nemzet kegyeletében osztozik, ha valaki egy egész nemzet fájdalmában vesz részt?

Ha ezt politikai tüntetésnek lehetne venni, ha azt lehetne mondani, hogy politikát űzött az a tartalékos hadnagy, s ezzel politikai bűntettet követett volna el, akkor ugyanezen politikai bűntettet ebben az országban elkövette nem egy, de elkövette több millió ember, magának a t. képviselőháznak tagjai is számosan, a kik ma is tartalékos tisztek, s kik hivatásszerűleg vesznek részt a politikai életben. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Igaz! Úgy van! Büszkék vagyunk rá! Egy hang a szélső baloldalon: Gr. Andrássy Tivadar vezette a ház küldöttségét! Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Véleményem szerint nem az a tartalékos hadnagy űzött politikát, nem ő követett el bűnt, hanem politikát űzött azon katonai becsületbíróság, a mely itéletével belenyúlt a nemzet érzületébe; *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* azon katonai becsületbíróság, a mely ellentétbe merészkedett helyezkedni a nemzet érzületével, felfogásával akkor, a mikor bűnnek bélyegezte a nemzet kegyeletét, a hazafias, a nemzeti érzületet. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! De egyebeken élesen rí ki ebből a katonai becsületbírósági itéletből is az ily itéleteknél már megszokott rövidlátás, a judiczium, az itélőképesség teljes hiánya. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Leypold Lajos a főváros szolgálatában állott, s mint fővárosi tisztviselőnek fölöttes hatósága hagyta meg, hogy a temetés rendezésében, mint rendező vegyen részt.

Hát ha így van, azt kérdem, t. ház, micsoda judiziumról, itélőképességről tesz tanuságot az a katonai becsületbiróság, a mely folyton kötelességtudásról beszél, a mely a kötelességmulasztást megbünteti, s annak ellenére mégis a katonai becsülettől való megfosztással sujtja azt, a ki csak hivatalos kötelességét teljesíti? *(Igaz! Úgy van! Zajos helyeslés a szélső baloldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Kérdem én, t. ház, mi köze van azon katonai becsületbíróságnak ahhoz, hogy valaki mikép teljesíti polgári kötelességét, hogy mikép teljesítette Leypold Lajos a reá bizott hivatást, azt a hivatást, azt a megbizatást, mely reá nézve nem lealázó, hanem csak fölemelő, csak felmagasztaló lehetett. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mi, t. ház, a kik a hadsereg fentartói vagyunk, nem vagyunk, nem lehetünk hajlandók, és nem is érezzük magunkat kötelezettnek arra, hogy akár polgári beavatkozásunkat, akár nemzeti érzületünket a közös hadseregnek áldozatul hozzuk. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)* Ma különösen, mikor annak a hadseregnek tagja mindenki, a kit ép testtel áldott meg az isteni gondviselés, *(Nagy zaj.)* s reánk nézve nem is lehet lealázó, hogy annak tagjai vagyunk, mert akkor, a mikor tagjaivá válunk, hazánk és nemzetünk védelmére vállalkoztunk. De megalázóvá válik ez a helyzet abban a pillanatban, a midőn az alárendeltség nem a törvény rendjétől, hanem az önkényi zsarnokságtól függ. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A katonai becsületbírósági itélet folytonosan hangoztatja azt a féltékenyen őrzött katonai becsületet. *(Halljuk! Halljuk!)* Nekem, t. ház, már sokszor volt alkalmam oly ügyekben részt venni, a hol katonai becsületről volt szó. Azonban megvallom, még ma sem jöttem annak a tudatára, hogy mi különbség van a polgári s katonai becsület között? Mert én csak egyet tudok, egyet ismerek, hogy a becsületnek nincsen osztályozása, *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* nem lehet azt mondani, hogy ez becsületes, az becsületesebb, amaz pedig legbecsületesebb, mert én csak egyet ismerek: hogy becsületes valaki, vagy nem becsületes? És ha valaki a polgári életben nem becsületes, rátehetnek arra akár milyen czifra, aranyos ruhát, azért az a mi polgári felfogásunk szerint azzal becsületessé nem válik soha. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

T. ház! Mi polgárok lenézzük azokat, a kik a kémkedés szerepére vállalkoznak, a katonáknál azonban nem mindig idegenkednek attól, hogy valakinek kikémleljék érzületét, gondolkodását és kikutassák azt, hogy miféle hazafias érzelmekkel van eltelve, s ha egyszer kikutatták, és sikerült megállapítani azt, hogy valaki

Digitized by Google

vagy egy katonakötelezett nem volt képes elfojtani hazafias érzületét, akkor ezen becsületes rendszer alkalmazásával az a katonai becsületbíróság megfosztja a kikémlelt katona kötelezettet katonai rangjától és katonai becsületétől. Hát kérdem, t. ház, melyik becsület áll magasabb nivón, az a polgári becsület-e, mely megvetéssel sújtja és lenézi azon embert, a ki kikémleli a polgárt és orvúl hátba támadja az egyént, vagy az a katonai becsület-e, melylyel össze lehet egyeztetni azt a kémleti rendszert, melyre a polgári becsület csak szégyenérzettel, csak pirulással gondol reá. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem akarom tovább folytatni interpellácziom indokolását, *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* hanem azt kérdem, hogy ez a t. kormány, mely a szabadelvűséget hirdeti, mely a nemzeti haladást hangoztatja folytonosan, hogyan képes, s hogyan tudja megegyeztetni ezt a középkori felfogásra való katona-becsületbírósági intézményt a magyar alkotmánynyal. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* A t. kormány a nemzeti haladásról beszél, és nem látja be azt, hogy egyszer már meg kellene szüntetni ezeket a középkori sötét falakat, melyeket a zsarnokság épített fel; nem látja be, hogy ezen katonai becsületbíróság egyenes kigúnyolása a szabadelvű haladásnak, s a nemzeti érzületnek, és hogy ez egy alkotmányos országban fenn nem állhat, és nem tűrhető. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

És ép azért, mivel a t. kormány folytonosan haladásról beszél, mivel folytonosan tiltakozik az ellen, hogy itt idegen befolyás uralkodik, vagy uralkodhatnék, kérem a t. kormányt, tartsa kötelességének azt, hogy törölje le a nemzetről azon szégyenfoltot, hogy Magyarországon, ebben az alkotmányos országban, egy polgári tisztviselő idegen befolyás folytán cs. és kir. parancsszóra legyen elitélhető, és törűlje el azt a szégyent, hogy Magyarországon egy ilyen becsületbíróság belenyúlhasson a polgári szabadságba, a nemzeti érzületbe, a nemzeti becsületbe. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon.)*

Ez okból a következő interpellácziót vagyok bátor intézni a t. kormányhoz: *(Olvassa.)*

»Igaz-e, hogy a 32-ik gyaloghadosztály becsületbírósága az 1894. évi szeptember hó 9-én kelt és a hadügyminiszter által 4.746. szám alatt megerősített ítéletével, rangvesztésre s a katonai becsülettől való megfosztásra itélte Leipold Lajos cs. és kir. tartalékos tüzérhadnagyot.

Igaz-e, hogy ezen itélet szerint azért volt Leypold Lajos elítélendő, mert Kossuth Lajos temetése alkalmával való részvétele, és azon temetés rendezésében való hivatalosközreműködése egy politikai nézet mellett való tűntetésnek minősíttetett.

Szándékozik-e, a t. kormány ezen a nemzeti érzületet s polgári szabadságot kigúnyoló katonai becsületbírósági itélettel szemben, úgy a rangvesztésre itélt Leypold Lajos volt tartalékos hadnagynak, valamint a magyar nemzetnek is, a polgári szabadságon ejtett sérelme az elégtételt s mi módon megszerezni?

Össze tudja-e, s miként egyeztetni a t. kormány a folytonosan hangoztatott szabadelvű haladás és nemzeti politikával azt a magyar törvényhozás tudta és hozzájárulása nélkül rendeletileg, tehát nem alkotmányos alapon működő katonai becsületbírósági intézményt, melynek itélete szerint egy magyar polgári tisztviselő idegen befolyás folytán cs. és kir. katonai parancsszóra elitélhető lehet?

Szándékozik-e, s mikor a haladás szellemével az alkotmányos felfogással össze nem egyeztethető katonai becsületbírósági intézményt, s annak Magyarországra kiterjedő hatáskörét megszüntetni, és helyette a modern katonai büntető törvénykönyvet megalkotni«? *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Kivánja-e a t. ház, hogy az interpellácziő felolvastassék? *(Nem!)* A t. ház nem kivánja, hogy az interpellácziő még egyszer felolvastassék.

A miniszterelnök úr fog szólni.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. képviselőház! Nem vagyok ugyan azon helyzetben, hogy az eredeti iratok betekintése után szolgálhatnék felvilágosítással.... *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Úgy sem adják oda a magyar kormánynak!)* Bizony oda adják azt! *(Derültség.)*

Ugron Gábor: Kuratéla alatt vannak! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: De mégis akkor, t. ház, mikor a hirlapokban ezen esetre vonatkozólag a tényállásnak meg nem felelő valótlan közlemények jelentek meg, és a t. képviselő úr bővebb informácziő nélkül jónak látta itt azokat reprodukálni, már előzetesen is kénytelen vagyok észrevételeket tenni az ő interpellácziójára, és annak indokolására. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi azokat a nagy fejtegetéseket illeti, hogy a polgári és a katonai becsület között differenczia nincsen, t. képviselő úr, én azt hiszem, hogy e háznak egy tagja sincs, a ki a becsületet ilyenformán osztályozná. *(Élénk helyeslés. Nagy zaj a bal- és szélsőbalon.)* Hogy katonai becsületbíróságok vannak nemcsak minálunk, hanem minden hadseregben, és hogy azon testületi szellem megóvása végett, mely a katonaságnál mellőzhetetlen, ha hadsereget akarunk, szükség is van ilyen intézményre, ez megint egész természetes dolog. És azért, mert ezt szükségesnek tartom,

Digitized by Google

mivel ez minden államban megvan, Európa legalkotmányosabb államaiban, még reszpublikáiban is, a t. képviselő úr kérdésének azon részére, hogy szándékozom e ezek ellen intézkedéseket tenni, már előre azt válaszolhatom, hogy én részemről ebben az irányban lépéseket tenni nem szándékozom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Magára a tényállásra vonatkozólag annyit jegyzek meg, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a katonai parancsnokság állást foglalt a tekintetben, hogy a tartalékos tisztek minő magatartást kövessenek Kossuth Lajos temetése alkalmával. *(Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Nincsen hozzá joga! Nagy zaj. Halljuk!)* Jelesül azt az útasítást adta a tartalékos tiszteknek, hogy egyenruhában nem vehetnek részt a temetésben. *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!)* Ez volt az útasítás, és ehhez joga is volt a katonai parancsnokságnak, mert én azt hiszem, hogy igenis, a katonai parancsnokságot illeti annak meghatározása, hogy egyenruhában mikor jelenhetik meg valaki, mikor nem. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Nagy zaj és felkiáltások a bal- és a szélső baloldalon: Nem egyenruhában volt! Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, t. képviselőház, a közbeszóló képviselő úrat nem is ennek a Leypold hadnagynak az ügye bántja, hanem valami egészen más, és ő ennek adott kifejezést. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Mert, t. képviselőház, mikor így adatott ki az a tiltó rendelet, azzal együtt a katonai parancsnokság már állást foglalt a tekintetben, hogy a temetésen való részvételt nem kifogásolja, csakis az egyenruhában való megjelenést tíltja meg. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem volt egyenruhában! Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Kérem, legyenek szivesek türelemmel meghallgatni. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Részt is vett, t. ház, abban a temetésben igen sok tartalékos tiszt, *(Halljuk! Halljuk!)* részt vettek e háznak egyes katona tagjai is, a nélkül, hogy a résztvevő katonák feleletre vonattak volna a katonai parancsnokság részéről, akár bármi tekintetben ez eljárásuk kifogásoltatott volna. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Még csak ez kellett volna! Zaj.)* Nem is azért jártak el ezen tisztjrangjától megfosztott Leypold ellen, mert a temetésben részt vett, hanem a mennyire én értesülve vagyok, s a betekintett vizsgálati iratokból, illetőleg azok kivonatából látom, . . . *(Zajos derültség a szélsőbalon. Halljuk! Halljuk! Nagy zaj,)* . . . a honvédelmi miniszter úr tekintette be az összes iratokat . . .

Polónyi Géza: Mint generális, de nem mint honvédelmi miniszter! *(Nagy derültség a jobboldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: . . . hanem igenis proczedált az a becsületbíróság Leypold ellen azért, mert ő a tettleges szolgálatba való felvételét kérelmezte, . . . *(Zajos derültség a szélsőbalon; felkiáltások: Ez nem elég ok! Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Az erre vonatkozó rendelvény . . *(Folytonosan tartó, nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassék csendben lenni, t. ház!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Ha komolyan akarnak felvilágosítást, megadom, és azért helyt állok, de akkor meg is kívánhatom, hogy ha komoly argumentumokkal érvelek, azokat meg is hallgassák. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Nem azért jártak el ellene, mert részt vett a temetésben, hanem azért, mert tettleges szolgálatba való felvételét kérte, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* és midőn márczius 30-án e behívórendelet részére már kiállíttatott, úgy, hogy ő köteles lett volna bevonúlni, . . . *(Mozgás és zaj a szélsőbalon.)*

Ugron Gábor: Az itélet nem azt mondja!

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: . . . a helyett, hogy bevonúlt volna, visszamaradt, és csak április 20-án vonúlt be, és időközben vett részt a temetésben, és tanúsított a tiszti állással meg nem férő magatartást. Ez volt pointje és indoka az eljárásnak, hogy tudniillik ő a behívás után is részt vett a temetésben, és nem felelt meg a behívási parancsnak. Másik indoka az volt, hogy midőn a becsületbíróság előtt védekezett, ellentétes állításokba keveredett. Ő maga azt állította, mintha egy családi gyász miatt viselte volna azt a gyászfátyolt; ez volt védekezése, s ezzel önmagával ellenmondásba jutott. Ezek, azt hiszem, elég dokumentálásai annak, hogy nem az a tény okozta tiszti rangjától való megfosztását, a mire a képviselő úr fekteti a súlyt, hanem egészen más körülmények. Azért előzetesen ezen felvilágosítást már most kénytelen voltam megtenni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Babó Emil képviselő úr kíván szólani. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Babó Emil: T. képviselőház! A t. kormányelnök úr azt mondja interpellácziómra adott előleges válaszában, hogy Leypold tényleg

Digitized by Google

azon okból volt elítélendő, mert a katonai próbaszolgálatra vonatkozó behívási parancs részére már kiadatott, következésképen ő neki, mint a ki jelentkezett a tényleges katonai próbaszolgálatra, szabadságában és jogában már nem állott és állhatott, *(Nagy zaj és nyugtalanság.)* a temetésben résztvehetni. *(Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Babó Emil: Hát, t. ház, ezen kijelentés szerint Leypold Lajos tényleg a katonai próbaszolgálatra még nem volt behíva. *(Úgy van a szélső baloldalon. Nagy nyugtalanság jobbfelől.)*

Ugron Gábor: Az itélet maga mondja ezt!

Babó Emil: Mert ő csak kérelmezte a katonai próbaszolgálatra való behívását, a mit az itélet is elismert. T. ház! Ezzel szemben kérdem, micsoda joggal avatkozott be a katonai becsületbíróság Leypold Lajos akármilyen ténykedésébe akkor, mikor ő csak kérelmezte a próbaszolgálatra való behívását, de tényleges működő tiszttè azáltal még nem vált. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Meszlény Lajos: Ez a liberális felfogás!

Babó Emil: T. ház! Én teljesen megbízható forrásból úgy vagyok értesülve, és a dolog úgy van, hogy Kossuth Lajos temetése folyó évi április hó elsején ment végbe, Leypold Lajos, pedig a próbaszolgálatra való behívását ezután négy napra, vagyis április hó 4-én kapta meg. *(Élénk ellenmondás jobbfelől. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Felkiáltások a szélsőbalon: Az itéletet halljuk! Olvassa fel! Nagy zaj és nyugtalanság.)* De különben is, t. ház, voltam bátor már az itélet indoklását is felolvasni, abban egy szóval sincs kimondva és említve az, hogy Leypold Lajos próbaszolgálatra tényleg már be lett volna híva, mert abban csak az van mondva, hogy kilátásba lett neki helyezve, hogy próbaszolgálatra behívatik. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az indokolásban ez áll: *(Olvassa.)* »Leypold Lajos hadnagy nemcsak azzal sértette volna meg a tiszti állas becsületét, hogy Kossuth temetése alkalmából a viszonyokkal és a tiszti állás teljes becsületérzetével ellenkező politikai nézetekkel tüntetett, hanem úgyszólván önkéntesen egy ilyen politikai nézeteket valló bizottságba lépett, midőn minden pillanatban várhatta *(Élénk felkiáltások a szélsőbalon: Várhatta! Most beszéljenek!)* a próbaszolgálatra behívó parancs megérkezését.« *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* A t. kormányelnök úr méltóztassék fáradságot venni magának arra, hogy az Ergänzungs Bezirks-Commandónál azt az Empfangscheint a mely a behívási parancs átvételét igazolja, megtekintse. Mert mindaddig, míg azt meg nem tekintette, addig a t. miniszterelnök úr állítását komolynak nem vehetem, és a nemzet méltóságával összeegyeztethetőnek sem tekinthetem. *(Élénk helyeslés a szélsőbalolon.)*

Azt mondják, t. ház, hogy ez a tartalékos hadnagy az alattvalói hűséget szegte volna meg azzal, hogy a temetésben részt vett. Hát, t. ház, mikor Kossuth halála itt a házban bejelentetett, akkor ennek a háznak minden tagja, a t. kormányt, a honvédelmi miniszter urat sem véve ki, fájdalmának és részvétének adott kifejezést; ha tehát a gyászban való részvétel alattvalói hűség megszegése lehetne, akkor esküszegést követett volna el maga a t. kormány, az országgyűlés, és az ország összes törvényhatóságai; következve abban a perczben megszűnt volna úgy a t. kormány létalapja, mint az ország összes törvényhatóságainak működési jogosúltsága is. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Nagy zaj.)*

A t. kormányelnök úr is a katonai becsületről beszélt. Hát, t. képviselőház, mi polgárok becsületbeli dolognak tartjuk azt, mikor hitelünket igénybe veszszük, akkor puszta szóra is hitelt szerezhetünk, de kérdem a t. honvédelmi miniszter urat, tartson vizsgálatot a katonái között, hány katonának, ha igénybe akarja venni hitelét, le kell írásban kötnie nemcsak szavát, de tiszti kardbojtját, és a féltékenyen őrzött katonai becsületet is. *(Zaj.)* Ne beszéljünk tehát a polgári és katonai becsület közti különbségről; arról a katonai becsületről, a mely e szerint kényelmesen elfér, és könnyen becsomagolható bármely uzsorásnak kasszájába, mert mi azzal versenyre kelni nem akarunk, mert az olyan köpenyeg, melylyel betakaródzni nem kívánunk, mert félnénk, hogy alatta nagyon meg találnánk fázni. Nem veszem még az előleges választ sem tudomásúl. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon. Szonokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az interpelláczió kiadatik a miniszterelnök úrnak. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

A jövő ülés napirendje és ideje meg lévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

402. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 13-án, csütörtökön,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Szalay Imre szabadságolása. — Kérvények bemutatása. — Miniszterelnök átírata koronaőr választására ülés tartása ügyében; ezen ülés napjának megállapítása. — Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása.— A jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjának hitelesitése. — Költségvetés (1895) részletes tárgyalása. — Földmívelésügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Lukács Béla, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a november hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, ezennel hitelesítve van.

Előterjesztem Szalay Imre képviselő úr levelét, egészségi okokból folyó hó 18-ától kezdve két havi szabadságidő engedélyezése iránt. Méltóztatnak megadni? *(Igen!)* A kért szabadságidőt a ház engedélyezi.

Bemutatom a Gömör-Kishont vármegyei nagy vasiparosok képviselőinek Fáy Gyula képviselő által beadott kérvényét, a vízjogról szóló 1885. évi XXIII. tcz. reviziója tárgyában; továbbá

a csikszeredai királyi törvényszék és területéhez tartozó királyi járásbíróságok és ügyészség szolga és fogházőri személyzetének Tódor József képviselő által beadott kérvényét, az 1893. évi IV. t.cz. reájok vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

T. ház! Jelentem, hogy a miniszterelnök úrtól a koronaőr választás tárgyában értesítést vettem. Méltóztatnak meghallgatni. *(Halljuk!)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa).*

»Nagyméltóságú Báró, Elnök Úr!

Báró Vay Miklós főrendiházi elnöknek az 1894/4-iki és 1865/8-iki országgyűlés által megválasztott koronaőrnek elhalálozása következtében a magyar szent korona egyik őrének állása megüresedett.

Minthogy a koronaőrök százados gyakorlat, és számos törvény rendelkezései értelmében ő Felségének kijelölése alapján az országosan egyesült főrendek és képviselők által választatnak: van szerencsém Nagyméltóságodnak tudomására hozni, hogy ő Felségének a betöltendő koronaőri állásra kijelölt egyének névsorát tartalmazó kegyelmes királyi leírata már hozzám érkezett, minélfogva tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy a kijelölést tartalmazó királyi leírat kihirdetése, és az új koronaőr választásának megejtése czéljából tartandó elegyes ülés egybehívása végett a főrendiházi elnök úrral egyetértőleg intézkedni, s tett intézkedése eredményéről engem értesíteni méltóztassék.

Digitized by Google

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapesten, 1894. évi deczember hó 11-én.

Wekerle.»

Elnök: T. ház! E miniszterelnöki átirat következtében érintkezésbe tettem magamat a főrendiház elnökével, a kinek kívánsága az volna, hogy a legkegyelmesebb királyi leirat meghirdetése, valamint a koronaőri választás foganatosítása érdekében a legközelebbi kedden, 18-án tartassék az elegyes ülés. Kérném a t. házat, méltóztassék ehhez hozzájárúlni. *(Helyeslés.)* Méltóztatik elfogadni? *(Igen.)*

A mennyiben ezt méltóztatik elfogadni, a gyűlés 11 órakor venné kezdetét. A választás módozatai a két ház közti eljárás tekintetében már előzetesen szabályozva vannak, és ahhoz fogjuk magunkat ezúttal is tartani.

Polónyi Géza: Igen, de nem elegyes ülés lesz, hanem együttes ülés!

Elnök: Megengedi a képviselő úr, én csak azt a szót használhatom, mely eddig használtatott, s mely törvényeinkben van.

Ugron Gábor: A koronaőri-választásnak azon módozatát, hogy a képviselőház és a főrendiház együtt választ, nem lehet elegyes ülésnek nevezni, mert ez egyedűl egyike azon bizonyítékoknak, hogy Magyarország törvényhozása két házat nem képezett, hanem egyet, hogy Magyarország főurai és főnemesei a magyarországi karokkal és rendekkel együttesen képezték az országgyűlést, és régebben egy teremben tanácskoztak, mig Pozsonyban a teremnek szűksége folytán kénytelenek voltak külön teremben tanácskozni. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Ez úgy van!)* Ennek következtében állott be az üzenetek váltása, és a két ház, bár külön, de mindig akként jár el, mint egy testület összefüggő részei. A multak ezen hagyományán alapszik az, hogy a koronaőr megválasztása még most is együttes ülésben történik, nem pedig elegyes ülésben. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ne méltóztassanak ez alkalommal közjogi vagy nyelvtani *(Zaj a szélső baloldalon.)* fejtegetésekbe bocsátkozni. Az 1882. évi legutolsó koronaőr-választás alkalmával felvett jegyzőkönyv, valamint az előzők is azt mondják, például itt is így áll, hogy: »az országosan egybegyűlt főrendek és képviselőknek 1882. évi november 30-án tartott első elegyes ülésének jegyzőkönyve«. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Akkor rosszúl volt!)* Ezt én ezen alkalommal bírálni nem fogom, de kötelességemnek tartom használni azon szavakat, a melyek eddig közéletünk törvényeiben és jegyzőkönyveiben használva vannak.

Bartók Lajos jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Nekem valóban nem jutott eszembe, hogy azon szerény közbeszólásommal közjogi vitát provokáljak e felett a kérdés felett; de méltóztassanak azok, a kik a magyar nyelv géniuszát ismerik, figyelembe venni, hogy mit jelent e kifejezés: »elegyes«. Mit kívánok én e helyett? Azt, hogy korrekt magyarsággal mondassék ki az, hogy »együttes ülés«, mert a főrendiház és képviselőház tagjai együtt ülésezvén, az nem elegyes, nem egy vegyes alkatelemekből álló törvényhozási faktornak az ülése, hanem egy és ugyanazon törvényhozási testületnek együttes ülése. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én konkrét indítványnyal nem szándékozom előállani a t. háznak, én teljesen megelégszem azzal, ha az »elegyes« kifejezés helyett, majd az ülés alkalmával a jegyzőkönyv úgy vétetik fel, hogy együttes ülésről szóló jegyzőkönyv. Ezt csak azért hoztam fel, mert még nyelvtanilag sincs abszolute semmi értelme annak, hogy bennünket »elegynek« nevezzenek a jegyzőkönyvben. Ezért tartom szükségesnek közbeszólásomat megmagyarázni azon kérelemmel, hogy majd az ülésről szóló jegyzőkönyben e kifejezés megfelelőleg használtassék. Ezzel az ügyet befejezettnek tartom. *(Helyeslés.)*

Bartók Lajos jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! Az elnök úr teljesen igazolta a saját eljárását, mert ő egy régebbi jegyzőkönyv alapján tette meg nyilatkozatát. Ezt elismerem, de nekem nem az a célom, hogy az elnök úrban keressem a hibát, hanem az a célom, hogy a törvényhozás elnöki székéből használt kifejezések a közjogi állásnak, és magának az illedelemnek megfelelők legyenek, mert engedje meg a t. elnök úr, hogy azért, mert ezelőtt nem tudom hány évvel egy hibás kifejezés becsúszott észrevétel nélkül egy jegyzőkönyvbe, ezt most így szó nélkül nem hagyhatjuk, mert midőn az van mondva, hogy »elegyes« ülés, ez magyar fogalmak szerint azt teszi, hogy két különböző, és egymással össze nem illő elem kevertetik össze, mintha mi képviselők alsóbb rangúak volnánk, mint a főrendek. *(Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* Bocsánatot kérek, nem lehet itt semmi elegyes társaságról, nem lehet itt semmi elegyes ülésről szó, itt csak együttes ülésről lehet szó, mert itt a két ház, mint egyenlő jogú tényező ül együttesen ülést, nem pedig úgy, mint egyik alsóbb rangú egy másikkal, melylyel nem tud összevegyűlni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Justh Gyula: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* E tekintetben a házszabályok 263. §-a egészen világosan rendelkezik. Ezen szakasz azt mondja, hogy ily esetekben a két ház együttes ülést tart, és nem elegyes ülést. *(Igaz! Úgy van! a bal- és*

Digitized by Google

szélsőbalon.) Itt, azt **hiszem**, minden vitatkozás felesleges; a házszabályok világosan disponálnak, méltóztassék ahhoz ragaszkodni, és az »együttes ülés« kifejezést használni. *(Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.)*

Elnök: Kérem, ne méltóztassék közjogi, vagy nyelvtani vitába bocsátkozni. *(Zaj! a szélső baloldalon.)* Én úgy voltam köteles a bejelentést tenni, a mint az a ház naplójában általában használtatott s a mint a jegyzőkönyvben is van. Ez ez idő szerint a dolog érdemére nem vonatkozik; méltóztassék hozzájárúlni ahhoz, hogy a köztem és a főrendiház elnöke közt létrejött megállapodásnak megfelelően koronaőr-választó ülése a két háznak jövő kedden, 18-án tartassék, 11 órakor. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Hol?)* Itt, ezen házban. Ezt tehát határozatkép kijelentem.

Következik a napirend: Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 760) harmadszori olvasása. Olvastatik a törvényjavaslat.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: A kérdés az, méltóztatnak-e az imént olvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban is elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen!)* Gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadottúl jelentsem ki. *(Helyeslés.)* Ezt tehát ezennel elfogadottúl jelentvén ki, az alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárúlás végett a főrendiházzal közöltetni fog.

Méltóztassanak hozzájárúlni, hogy vonatkozó pontját a jegyzőkönyvnek azonnal hitelesítsük.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó pontját).*

Elnök: Van-e megjegyzés, t. ház, a jegyzőkönyv vonatkozó pontjára? Nincs! Akkor az ezennel hitelesítve van.

A napirend szerint következik a földmívelésügyi tárcza költségvetésének (Irom. 715) folytatólagos tárgyalása.

Bartók Lajos jegyző: Tóth János!

Tóth János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a földmívelésügyi vita ily előhaladott stádiumában felszólalok, teszem ezt azért, mert úgy vagyok meggyőződve, . . . *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kéret!

Tóth János: . . . hogy hazánk földmívelésügye állami és nemzeti érdekeinknek nem megfelelő állami igazgatás által egészségtelen mederbe sodortatott. Annak általános fejlődése és fejlesztése megakadt a mi kihatásaiban nemcsak egyes osztályok, hanem az egész nemzet erejét gyengíti meg; így tehát nemcsak fölöslegesnek nem, hanem indokoltnak és szükségesnek is tartom, hogy az immár közgazdasági válsággá érlődött és fejlődött baj és annak oka itt a törvényhozás termében ezentúl többek által hangoztassék, és ezentúl tüzetesebben megvitattassék. *(Halljuk!)* Mint általános érvet a legtöbbet halljuk hangoztatni kormányférfiaink és a politikájukat támogatók és helyeslők által azt, hogy a kiegyezés helyességét semmisem bizonyíthatja jobban, mint hazánk nagymérvű anyagi, gazdasági előhaladása. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezen nagymérvű anyagi előhaladásnak nem látjuk-e czáfolatát, t. ház, azon tényben, hogy ha összehasonlítjuk a kiegyezést közvetlenül megelőzött időben, és a mai időben hazánk földterületét a tekintetben, hogy a kiegyezést közvetlenül megelőző időben a statisztikai felvételek szerint hazánk földterületére 120 millió forint adósság volt betáblázva, míg ma hazai pénzintézeteink által a földbirtokra nehezedő teher közel 900 millió forintot tesz ki. Ezenkívül következnek a magánosok által betáblázott adósságok, a melyek bizonyára ezt az összeget is jóval felülhaladják, úgy, hogy bátran lehet állítani, hogy az a nagymérvű állítólagos előhaladás oda vitte a magyar mezőgazdasági osztályt, hogy ma adóssága kamata fejében fizeti azt az összeget, a mi a kiegyezés alkalmával tőkeadósságát képezte. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ez a nagymérvű, állítólagos anyagi előrehaladás nem látja e czáfolatát abban a tényben, hogy ma már nemcsak egyes osztályok, nemcsak egyes politikai tényezők részéről, hanem államigazgatásunk hivatott tényezői, a t. miniszter urak részéről is elismertetett és hangoztatik, hogy hazánk mezőgazdasági és közgazdasági válságba, még pedig nem múló természetű, hanem napról-napra aggasztó jellegű válságba jutott.

T. ház! Ha kutatom ezen mezőgazdasági válság okait, első és legfontosabb oknak tűnik fel előttem az, hogy hazánknak nincsen határozott, önálló, nemzeti földmívelésügyi politikája. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Egy agrikultur állam összes állami szervezetében csak úgy lehet erős és hatalmas, ha öntudatos gazdasági egyéniség, a mely összes érdekeit ismeri, és ezen érdekek érvényesítésére nemcsak törekszik, de azokat érvényesíteni tudja is. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* Ehhez pedig föltétlenül szükséges, t. ház, hogy egy államnak öntudatos, határozott nemzeti politikája legyen, a melyet önmaga állapít meg, szükséges, hogy annak a megállapításába idegen tényező beleavatkozni képes legyen, mert ha ezt tűrni kénytelen, akkor gazdasági érdekei, ezen idegen tényező gazdasági érdekeinek lesznek alávetve, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* ezen idegen tényezőktől függésbe jut, a mi nem öli meg ugyan, de huzamosabb időre bizonyosan nyomorékká teszi. Ily gazdasági függésben áll Magyar-

Digitized by Google

ország Ausztriával és ezen gazdasági függésnek legkiáltóbb és legsajnálatosabb jeleit látjuk kereskedelmi és vámszerződéseinkben. A Romániával kötött szerződés tárgyalásának alkalmával volt szerencsém rámutatni ezen szerződésnek a mezőgazdaságra származó hátrányaira, abbeli meggyőződésemnek adván kifejezést, hogy ez a szerződés tisztán az osztrák ipar érdekében, a román piacz megnyerése végett erőszakoltatott reánk, a miért is Románia piacza átengedéséért a szabad kereskedelmet kötötte ki nyers terményei számára, pedig tudjuk, hogy Románia nyerstermelésének területét az utolsó öt esztendőben majdnem megháromszorozta, és nyerstermányeinek 60%-át nem a belföldön fogyasztja el, hanem a legnagyobb mértékben, 40%-át hazánk exportálja. Ebből hazánk mezőgazdaságára oly nagy hátrány háramlik, hogy mezőgazdaságunk egyéb súlyos bajai mellett előbb-utóbb válságba kerül. Az idő nagyon hamar igazolta akkori állásfoglalásunk helyességét, mert egy czéltudatos nemzeti politika hiánya, mint a mely nyilvánúl a romániai, orosz és olasz vám s kereskedelmi szerződésekben, előbb-utóbb hazánk mezőgazdasági sírhalmára fogják ültetni az osztrák ipar virágát. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Önálló nemzeti gazdasági politikával nem lehetne összeegyeztetni azt, hogy idegen nyerstermékek hazánk piaczaira és legnagyobb fogyasztási piaczainkra, s az osztrák örökös tartományok piaczaira vámmentesen beözönöljenek, mi által itt is, ott is veszélyes versenytársaként szerepeljenek hazai nyerstermékeinknek és ezeknek értékesítését bénítják meg. Nem lehetne összeegyeztetni egy öntudatos nemzeti politikával az idegen gabonáknak adott szállítási, vasúti tarifális kedvezményeket, és nem lehet összeegyeztetni az őrlési engedélyeket és vámhitelezéseket, melyek ma már nem általános közgazdasági érdekeinket szolgálják, hanem egy közgazdasági nagyobb fontosságukat ma már részben elveszített és az engedményekből folyó előnyöket magának monopolizáló malomegyesület paroziális érdekeit szolgálják. Én a malomkérdésre nem akarok részletesebben kiterjeszkedni, mert az nagyon tüzetesen és bőven meg lett világítva a vita során; csak azon meggyőződésemet akarom kifejezni, hogy szerintem a kartell-malmok törvénysértést követnek el akkor, a mikor a behozatali vámdíj alúli mentességüknek törvényben kikötött feltételeit, nevezetesen a kikészítési eljárásra behozott árúknak bizonyos határidőben tovább kivitelét és a gabona azonosságának biztosítását nem teljesítik. Midőn kormányaink ezt elnézik, és erre a malmokat nem szorítják, segédkezet nyújtanak ezen törvénysértésre. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* De ezen idegen gabonamennyiségnek hazánk mezőgazdaságára káros hatása nemcsak abban áll, hogy itt versenytársként szerepelnek, nemcsak abban, hogy a hazai fogyasztás tárgyát képezik, hanem főleg abban, szerintem, hogy maguk a malmok által spekuláczió tárgyává tétetik, és így eszközül használtatik fel hazai gabonánk árának a lenyomására.

Második főokául látom én, t. ház, — és ezt úgy hiszem, joggal fel lehet hozni, — közgazdasági bajainknak a tőzsdei különbözeti játékot. Hazánkban a reális üzleteket annyira háttérbe szorították már az irreális, differencziális üzletek, hogy a budapesti tőzsdén az effektiv kötések, vagyis az árúk átadásával járó kötések az összes kötéseknek körülbelül 16%-át teszik; míg az átutalt kötések 84%-át. Ennek káros hatása a mezőgazdaságra legnagyobb részben abban áll, hogy a tényleges termelés és a tényleges szükséglet, a melyek a gabonaárak meghatározásának valódi tényleges alapjait képezik, ma már elvesztették irányadó befolyásukat a gabonaárak megállapítására, hanem arra e helyett a differencziális üzletek birnak döntő befolyással. És ennek káros hatása legfőképen abban nyilvánúl, hogy megvan a lehetősége, sőt tények is vannak nálunk, hogy egyes nagyobb pénzérdek-szövetségek összeállanak, és manővereikkel huzamosabb ideig befolyásolják a gabonaárakat, és azokat lenyomni akarják.

Látjuk, hogy más téren is nyilvánúlnak ezen tőzsdei üzleteknek káros hatásai, a mennyiben ezen játékszenvedély oly elemeket is bevon ezen hazárdjátékba, a kiknek semmi ismeretök sincsen ezen üzletekről, és lelketlen üzérek martalékává lesznek. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mikor látjuk, t. ház, hogy ma már az amerikai és a porosz törvényhozás, s az angol gazdaszövetségekben s kereskedelmi kamarákban határozott javaslatok formájában foglalkoznak azzal, hogy ezen tőzsdeüzletek kellő korlátok közé szoríttassanak, és hogy megmentessék a gazdaközönség, a mezőgazda azon pusztító nyomás alól, a melyet a gabnának korlátlan mennyiségben üzérkedésre felhasználása folytán szenvednek, nézetem szerint el kell ismerni, hogy hazánk mezőgazdasági súlyos állapotai megérlelték az időt arra, hogy nyerstermelésünket szabadítsuk fel a tőzsdei nyomás alól, s a törvényhozás is teljesítse milliók érdekében álló azon kötelességét, hogy a tőzsdei különbözeti üzleteket vagy egyáltalán meg ne engedje, vagy legalább oly mérvig korlátozza, hogy az ilyen differencziális üzletektől a perelhetőséget tagadja meg. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Mezőgazdasági bajaink egyik főokát, t ház, még adórendszerünkben látom, *(Élénk helyeslés balfelől.)* mert nálunk a föld minden más ter

Digitized by Google

melési tényezővel és termelési ággal szemben aránytalanúl van megadóztatva. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Igazolt is volna ez, nézetem szerint, egy bizonyos fokig a földben rejlő jövedelmezőség biztosabb voltánál és állandóbb jellegénél fogva, de nem igazolt ez ma, a mikor ezen jövedelmezőség biztosságának és állandóságának kétessé tételére vagy megsemmisítésére kivülálló tényezők oly nagy erővel hatnak közre. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A földbirtok jövedelmezőségének, úgy közgazdasági helyzetének értékelésénél meggyőződésem szerint nem lehet, t. ház, a föld értékének jelenlegi magasra emelkedését zsinórmértékül venni, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* nem azért, mert ez a spekulativ mozgó tőke beavatkozásának egy beteges tünete, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a mely nem bir állandó és komoly jelleggel. Látjuk, t. ház, a költségvetésben, hogy a földadó 34 millió forint a jövő évben. *(Halljuk!)* Ha ehhez hozzáveszszük a földet közvetlenül terhelő adókat, így a községi adót, átlag az egész országban 30%-ban, az átalános jövedelmi adót 30%-ban, a vármegyei adót $4^1/_2$%-ban, az útadót 8%-ban, az ármentesítési járúlékot — szintén átlagban véve — 20%-ban, igy látjuk, hogy a földet közvetlenül terhelő adó Magyarországon 66 millió forintot meghalad. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha ehhez hozzáveszszük a föld tényleges adósságának kamatait, a mint az imént bátor voltam kimutatni, hogy ez legalább is 100—120 millió forint évente, láthatjuk, hogy a földnek évi terhe körülbelül 180 millió forintot tesz ki. Ezzel szemben áll, t. ház, a földbirtoknak kataszteri tiszta jövedelme, a mi $134^1/_2$ millió forint. Tudom ugyan, t. ház, hogy ezek a számítások csak hozzávetőleges számítások, azt sem állítom, hogy a földbirtoknak nincsen nagyobb jövedelme, mint a kataszterben kimutatott tiszta jövedelem, hanem ezen hozzávetőleges számítások *(Halljuk! Halljuk!)* bizonyára alkalmasak annak konstatálására, hogy a földbirtok adóterhei nem állanak arányban a föld jövedelmével, *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* és hogy a kataszteri tiszta jövedelemnél jóval nagyobb jövedelmének kell lennie a magyar földbirtoknak, hogy csak elérje azt a határt is, hogy abból az adóterheket fizetni képes legyen. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

A közterhek ily óriási súlyának, továbbá a földbirtokos-osztály mind nagyobbmérvű eladósodásának egyik igen nevezetes tünete, t. ház, Magyarországon a birtokváltozások arányának óriási emelkedése. Mert, t. ház, ha nézzük a helyzetet, ez előtt 20 évvel, 1875-ben 193.568 birtok ment át más tulajdonos kezébe, 1891-ben pedig már 362.947 birtok cserélt gazdát, úgy, hogy bátran állíthatni, hogy 20 esztendő alatt, szembeállítva a mai állapotot az 1875-ikivel, a birtokváltozások 100%-kal emelkednek évenkint. A birtokváltozásnak ilyen nagy szaporúlata meggyőződésem szerint kétségtelenül mutatja a földbirtok-jövedelem biztosságának hanyatlását, mert a birtok a súlyos adóterhek és a termelvények nehéz értékesíthetése miatt jövedelmezőségének állandóságát ma már nagy részben elvesztette. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hogy pedig jövedelmezőségének biztosságát és állandóságát visszaszerezhesse, feltétlenül szükséges, hogy terhei könnyíttessenek, a mai adórendszer más alapokra fektettessék, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és más adónemekkel szemben a földadóban rejlő aránytalanság megszüntettessék annak leszállításával. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Mezőgazdaságunk bajainak általános főokait én ezekben látom, t. ház. Ezen bajok a nemzet erejét gyengítik meg, és a földmíveléssel foglalkozók látják, tudják s érzik, hogy ezen bajok nem az ő erejük gyengeségéből, sem az ő szorgalmuk hanyatlásából, hanem rajtuk kivülálló tényezőkből, az államigazgatásból származnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ezért a mezőgazdasági bajok elhárítását joggal várják az államtól.

E tekintetben hallottuk a földmívelésügyi miniszter úr beszédét, mely meggyőződésem szerint minden elfogúlatlanúl és függetlenül gondolkozni merő egyénre azt a benyomást tette, hogy földmívelésügyünk technikai fejlesztésének apró részletezését ölelte fel oly alap-princzipiumok nyomán, melyeket minden földmíveléssel foglalkozó egyén ismer és tud ebben az országban ezen beszéd nélkül is, *(Derültség a szélső baloldalon.)* és azon benyomást tette, hogy azon sablonszerü igazságok alkalmazhatók volnának bármely országban, bármely időben és körülmények közt; de a mi gazdasági viszonyaink közt annyiban helyt nem állanak és nem időszerüek, mert nélkülözik általános bajaink általános okainak feltüntetését, s különösen nélkülözik az államnak és kormánynak ezen bajokkal szemben való kötelességei és feladatai feltüntetését. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nem a technikai fejlődés részleteinek felsorolása, nem a tervek, elvek s meddő igéretek hangoztatása lehet mai mezőgazdasági viszonyaink s válságos állapotaink között egy czéltudatos nemzeti földmívelési politikának programmja, hanem tettek és intézmények alkotása, ezeknek bejelentése itt a házban, hogy ez által hazánk mezőgazdasága, a nemzet és az ország kárpótoltassék mindazon hátrányokért, melyeket a külön vámterület hiánya és az eddigi kor-

Digitized by Google

mányzat nem nemzeti iránya miatt szenvedett. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Földmívelési kormányzatunk részéről a második megnyilatkozást tegnap hallottuk a t. államtitkár úr beszédében. Én itt örömmel konstatálom, hogy a t. államtitkár úr az elvek és tervek teréről a pozitiv tettek terére lépett akkor, mikor elismerte szükségét a román búza behozatala korlátozásának, valamint annak, hogy a magyar mezőgazdaság kárára a malomegyesületeknek eddig korlátlan ideig adott vámvisszatérítések bizonyos minimális időre szoríttassanak.

Az idei földmívelési vitának fényes eredményéül szolgálhat ez az egy tény is, hanem jellemző mindenesetre kormányzati rendszerünkre s szellemünkre az, hogy az ellenzék aktiv s erélyes fellépésére volt szükség, hogy a kormány tevékenysége ez irányban felébresztessék. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* Én, t. ház, a részletkérdésekre itt az általános tárgyalásnál nem akarok kiterjeszkedni, mégis a t. államtitkár úr tegnapi beszéde kapcsán fel akarom említeni az alföldi mezőgazdaságot közvetlenül nagyon is érdeklő mezőgazdasági hitel szervezésének szükségességét. Igénytelen nézetem szerint mindaddig, míg a földmívelés eminens fontosságának kellő dotációját nem nyeri államháztartásunkban, míg tehát az állam közvetlen erejével, vagy közvetve befolyásával az Alföldön a csatornázást és öntözést nem létesíti, mindaddig, míg az Alföldön a mezőgazdasági hitel ügye szervezve, vagy szerveztetve nem lesz, az én nézetem szerint ábránd és merő lehetetlenség az Alföldön teljesen intenziv gazdálkodásról beszélni is, *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbalon.)* mert az alföldön a termelési irány megváltoztatása a magtermelés teréről az állattenyésztésre, valamint más üzleti természettel és nagyobb haszonnal járó gazdasági ágakra való átmenetel merő lehetetlenség és képtelenség, nemcsak az óriási szárazságból eredő kedvezőtlen éghajlati viszonyok miatt, nemcsak földbirtok általánosan tagosított volta és nagyon kis parczellákra oszlása miatt, hanem merő képtelenség azért, mert az alföldi mezőgazda-osztály, — a közép- és kisbirtokosokat értem, a minőkből, mondhatni, az egész Alföld áll, ma már képtelen megszerezni azon anyagi eszközöket, melyekre a termelési irány megváltoztatásával járó befektetéseknél szüksége van. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Egyénileg az egyes képtelen reá, mert termelési költségei igen nagyok, adóterhei igen súlyosak, vízszabályozási terhei óriásiak, hitel tekintetében pedig az uzsorával határos kamatok nehezednek reá. Azért az alföldi mezőgazdák nyomasztó bajainak megszüntetése tekintetében az államra nagy misszió vár a tekintetben, hogy a mezőgazdasági hitelszövetkezetre vonatkozólag a mezőgazdasági társadalom szövetkezését jóakaratú támogatásával lássa el, és különösen egy nagy mezőgazdasági állami bank alapításával ezen mezőgazdasági hitelszövetkezeteknek egy nagy erős forrását nyissa meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)*

Szíves készséggel konczedálom a t. államtitkár úrnak e tekintetben, valamint a gazdasági szakoktatásra vonatkozólag tett tegnapi kijelentését, hanem én ezen gazdasági szakoktatás terén a súlypontot az alsó oktatásban látom, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* mert látjuk, t. ház, hogy hazánkban meg volt adva a lehetőség közép- és nagybirtokosainknak a magasabb intellektuális erő megszerzésére és kifejlesztésére; látjuk, hogy a magyaróvári akadémiában a diploma kiadhatása és megszerezhetésének joga meg volt adva, és mindeddig, a mióta a magyaróvári akadémia fennáll, — körülbelül 50—60 éve, — Magyarországon 23 egyént hajtott oda az ambiczió, hogy a diplomát megszerezze. Én tehát, ismétlem, a súlypontot az alsó oktatásban és az elemi iskolákban látom; *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* a mezőgazdasági tantárgyaknak oda való behozatalában, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* továbbá a földmíves-iskolákban, *(Élénk tetszés a szélsőbalon.)* mert ezeknek az Alföldön is nagyobb számban való létesítésével a gyakorlati mezőgazdaság hatékonyabb produktivitására igen jótékony hatással leszünk. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Egyébiránt, t. ház, az általános tárgyalás alkalmával részletekbe bocsátkozni nem akarok, és végzem felszólalásomat annak kijelentésével, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy mivel mostani kormányrendszerünkben hazánk földmívelési ügyét egy öntudatos, határozott, önálló nemzeti politika által vezettetve nem látom, én a földmívelésügyi tárcza költségvetését nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Polónyi Géza! *(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Halljuk!)* A földmívelésügyi vitának ezen stádiumában méltóztassék nekem megbocsátani, hogy bizonyos nemével a megelégedésnek *(Halljuk! Halljuk!)* rövid visszapillantást vessek ezen vitára és annak eredményeire. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* Semmi kétség sincs az iránt, hogy a tavalyi és ezidei földmívelési költségvetési vita immár meggyőz az országban mindenkit arról, hogy végre-valahára ezen képviselőház is, felismerve az agrár-állam politikai jelentőségét, a földmívelésügyi érdekek védelmének nagyobb gondot szentel, mint azt eddig tette, úgy, hogy

Digitized by Google

ma már konstatálható, hogy az agrár állam jellegének teljesen megfelelőleg, költségvetési nagy kérdéseinkben predominánssá vált a földmívelési tárczának kérdése. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Bizonyos nemével a megelégedésnek tekinthet vissza ezen eredményre épen ezen párt is, t. ház, *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a melynek szerencsés vagyok tagja lenni, mert évek hosszú során át kitartó, fáradságos küzdelme és munkája biztosította számára azon eredményt, hogy immár a képviselőház egész elismerésére számíthatna e téren, hogy itt akcziót indított meg, és nem csupán üres jelszavakra szorítkozott, hanem konkrét kérdésekkel is foglalkozott.

Ha a jelenleg lefolyt költségvetési vitát tekintem, lehetetlen, hogy rá ne mutassak azon eredményekre, a melyeket az, mondhatnám, mindnyájunk megnyugtatására már is felmutathat. Nem zárkózom el annak kötelességszerű beismerésétől, hogy a kormányzat körében sem nézik zsebredugott kezekkel e kérdést, hanem a kormányzat kebelében is megindúlt, akár ösztönszerűleg, akár a jól felfogott önvédelmi harcz érdekében, bizonyos mozgalom. Hogy egyebet ne mondjak, a szövetkezetekről szóló törvényjavaslatban, a pénzügyminiszter úr által a malom-kérdésnél elfoglalt azon álláspontban, hogy a vámhitelezések ott megszüntettessenek, a földmívelési és a pénzügyi tárcza keretében a tervezett agrár-bank kérdésében feltétlenül és nyilvánvalólag ezen ütközetek eredményeit látom a kormányzati körökben leszűrődni. A kérdés csak az lehet, t. ház, hogy vajjon a kormányzati körben megelégedjék-e Magyarország képviselőháza e kormány-akczióval, vagy sem? De lehetetlen fel nem ismernünk másrészt azt is, hogy e bírálat eredménye a társadalom rétegeit is áthatotta, és azokban gyökeret vert, nemcsak azért, mert a Közteleken Magyarország intelligens gazdáinak fényes győzelmét ünnepeltük csak néhány nap előtt, hanem ha végig tekintünk a vidéki litteraturán, folyóiratokon, úgy mint napilapokon, örömmel kell konstatálnunk, hogy a közgazdasági, és ezek közt a földmívelésügyi érdekek meleg rokonszenvvel tárgyaltatnak és alaposan kezeltetnek.

De, hogy e vita konkrét eredményei mennyire áldásthozók, és mennyire igazságosak voltak azok a küzdelmek, melyeket mi kifejtettünk, annak fényesebb bizonyítékát alig volnék képes felmutatni másban, mint, ha arra utalok, hogy maga az a testület, a mely ellen a harcz a riadó megszólalásával megindúlt, maga a börze is megszólalt, és töredelmes bűnbánás őszinteségével maga fogott ahhoz, hogy az egészségtelen állapotok szanálását megkisérelje. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Magyarország gazdaközönsége, és az a mozgalom, mely a határidő-üzletekben nyilvánúló erkölcstelen és megmételyező üzletirányzatot kárhoztatta és ostromolta, nem kereshet nagyobb szatiszfakcziót, mint ha ott látja a tőzsdeépületben tanácskozni a tőzsdematadorokat, a kik évek hosszú során át nemcsak tűrték, hanem istápolták, hogy Magyarország ily módon kizsákmányoltassék, tanácskoznak a felett, hogy mikép kell a határidőüzletekkel üzött gyalázatos visszaéléseket szanálni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! A megtérő bűnöst az evangélium is szívesen üdvözli, és magam részéről is örömmel látom, hogy a tőzsdekörökben már gondos megfigyelés tárgyává teszik e kérdést, habár nyiltan megvallom, hogy az éber ellenőrzésről nem szándékozom e téren lemondani, mert kevés reménységem van hozzá, hogy azon körökben megtaláltassék a bölcseségnek azon köve, mely Magyarországot ezen hinárból kivezetni alkalmas lesz. No de, t. ház, ez mindenesetre elég jelenségnek, és elég útmutatónak arra, hogy a parlament, ha ott nem tennék meg kötelességüket, tegye meg kötelességét itt s az országot jövendőre ezen polip karjaiból kiszabadítsa. *(Úgy van! a szélsőbalon.)*

De, t. ház, még ezen eredményeken kívül is messze túl esztimálom én a gazdaközönség részéről folytatott harcz eredményeként azt a felszólalást, a melyet tegnap a földmívelésügyi államtitkár úrtól hallottunk. Távol áll tőlem bármiféle politikai inszinuáczió. Én azt szivesen veszem a kormányzat köréből, akár a miniszter úr legyen az, akár a vele utóvégre szolidaritásban álló államtitkár úr, a ki oly elveket hangoztatott itt, a melyek többé-kevésbbé alkalmasak arra, hogy a földmívelési állapot javítására szolgáljanak. A magam részéről csak annyit mondhatok, t. ház, hogy őszintén sajnálom, hogy a földmívelési tárczánál nincsen két államtitkár. Abból, a mit a t. államtitkár úr elmondott, örvendetes jelenségét látom kisugározni oly irányeszméknek, melyeket nem is vádolok azzal, hogy tőlünk sajátítottak el, hanem, hogy saját benső meggyőződésükben már régen átlátták, csak valósitani nem merték. A magam részéről lehetetlen, hogy ne konstatáljam akkor, a mikor a malomipar révén egyes malmok által üzött visszaéléseket ostorozták, azon eredményt, mely nyilvánúlt az igen t. államtitkár úr azon állásfoglalásában, midőn kijelentett két dolgot. Az egyik az, hogy ő az őrlési engedélyt a jövendőben csak kivitel czéljából kivánja megengedni, másodszor, hogy a vámhitelezéseket teljesen megszüntetni kivánja. Gratulálok a mélyen t. államtitkár úrnak; felteszem, hogy ez a kormányzatnak is álláspontja. Mert ez volt a két ütköző pont közöttünk, és ebben, minthogy a t. államtitkár úr szíves volt álláspontját jelezni,

Digitized by Google

örvendetesen konstatálom, hogy a földmívelési vita végén ime egy véleményen vagyunk.

Már most, t. ház, miért vagyunk mi egy véleményen? Azért, mert mihelyt a t. államtitkár úr arra az álláspontra helyezkedik, hogy csak kivitel czéljából van helye az őrlési engedélynek, akkor az azonosítási eljárást lehetetlen mellőzni. Mert a román búzának kivitelre való felhasználása után, annak konstatálása, hogy az a búza tényleg ki is vitetett, teljesen mellőzhetetlen, és ez egymással karöltve járó kérdés lévén, ezzel a törvényesség kérdése is meg lesz oldva, melyet a t. államtitkár úr — megvallom, igen nagy ügyességre való diplomacziai eljárással — mellőzött.

Mert mi sem követeltünk mást, mint azt, hogy ez az eljárás a törvénynek megfelelően alkalmaztassék; sőt a törvényhozás egyetlen tagjának eszeágába sem jutott azt tagadni, hogy oly faktorok, mint a gőzmalmok, az árképzésre befolyással ne legyenek, vagy csak azt is megtagadni, hogy a malmok ne csinálnának hasznot a búzaárak emelkedése tekintetében. Mi sohasem folytattunk harczot a malomipar ellen, hanem az egyes malmok által űzött visszaélések ellen, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* és az ezzel együtt járó törvénytelenség ellen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Örvendek rajta, hogy egyetértünk. Azonban a t. államtitkár úrnak beszédére van néhány megjegyzésem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ha a t. államtitkár úr beismeri azt, hogy egy kilo búzának a külföldre való kivitele, természetesen csak azon egy kilo búzának erejével befolyásolja a külföldi piaczot: akkor be kell ismernie azt is, hogy — akár nagy, akár kismérvű a válság, mely gazdaközönségünket fenyegeti, — annak az egy kilo román búzának, melyet kiviszünk, az árképződésre szintén van befolyása, és pedig fokozottan azáltal, hogy saját vámunk kedvezményével teszszük olcsóvá azon búzát, és emeljük annak azon árképződésre való hatását, mely lehetővé teszi, hogy olcsóbban jelenjék meg a külföldi piaczon. De, t. ház, gazdasági válság idején az exportban való közreműködés idegen gabonával, vámmentes kedvezménynyel, kétszeresen sujtja a helyi árakat, és kétszeresen alkalmas arra, hogy egy kilo vagy 100 métermázsa erejéig hátrányos befolyást gyakoroljon a világpiacz áraival szemben. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A másik dolog, a mit a t. államtitkár úr szives figyelmébe kell ajánlanom, az, hogy ő azt mondja, hogy az azonosítási eljárásra nem fognak nagy súlyt fektetni, hanem kombináljuk az őrlési engedélyt akként, hogy ha 15%-ban állapíttatnék meg a malmok őrlési képessége, akkor mennyi lenne az a mennyiség, melyet a román, vagy más búzából a malmok felőrölhetnének.

T. államtitkár úr! Méltóztassék megengedni, hogy ez kissé veszedelmes lejtő, melyre lépni méltóztatik, mert hogy ha ezen százalékot méltóztatik akczeptálni, az még rosszabb helyzet lenne a mainál, mert azon 15% épen fedezné a mostani román búzának mennyiségét, mert a malmok, ha csak 12 millió métermázsát őrölnek is évenkint, akkor ezen 15% több, mint 1,600.000 métermázsa búza, a melyet pedig csak 70%-kal lehet lisztre számítani. Az államtitkár úr pedig tudja, hogy román búzából tavaly csupán magyar területre összesen 1,663.000 métermázsa román búza hozatott be és hogy ez teljesen elég volt arra, hogy árainkat tökéletesen lenyomja és tönkre tegye, a 15% pedig még több, mint a mennyi a román búzából eddig behozatott, hogyha az százalékban fejeztetik ki. T. ház! Maradjunk mi meg egyszerűen a törvényes alapon, maradjunk addig, a mig azon törvény törvény, annak szigorú végrehajtásánál. A törvény követeli az azonosságot, követeljük tehát mi azt, hogy ezen őrlési engedély csak a kiviteli piaczokra vehető igénybe. Alkalmazzuk ezen törvényt, mig törvény, és ha nem is kielégítők, de legalább törvényesek lesznek az állapotok, mert legalább megszűnik az, a mit az államtitkár úr maga is meg akar szüntetni, hogy a román búza belfogyasztásra használtassék fel, és itt közegészségügyi szempontból is kifogásolandó állapotot létesítsen.

Mielőtt elbúcsúznám az államtitkár úrnak igen figyelemre méltó felszólalásától, még egyet jegyzek meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Már a pénzügyminiszter úrról hallottuk azt, a mit a t. államtitkár megismételt, tudniillik azon közgazdasági tételt, hogy a malmok őrlési képességének fentartásához, illetőleg fejlesztéséhez szükséges az, hogy a román búza-behozatal engedélyeztessék, hogy a külföldi versenynél őrlési képességüket ne legyenek kénytelenek leszállítani. Ez közgazdasági paradoxon, hogy ne mondjam falláczia. Mert a malmok őrlő képessége mivel sem csökken, ha román búza helyett magyar búzát őrölnek. Érteném, ha gazdasági statisztikánk azt mutatná, hogy 1893-ban egy garas ára raktározott búzánk nem maradt, s így nem lévén mit őrölni, vegyünk kölcsön a szomszédtól. De a míg raktárainkban két éves búza hever, és a gazda nem bírja eladni saját idei termését máig sem, addig gazdasági paradoxon az, hogy az őrlés fejlesztéséhez román búza kell. Ellenkezőleg, ha román búzát nem kapnak, a malmok, hogy őrölhessenek, kénytelenek lesznek magyar búzát őrölni, és így a fogyasztás a belföldi termelésre lévén utalva, az árképződés ehhez

Digitized by Google

képest fog alakúlni. (*Élénk helyeslés a szélsőbalon.*)

Ennyit a malom és határidő-üzletről. De köszönöm az államtitkár úr felszólalását még egy okból, melyet mai beszédemben erősen ki akarok zsákmányolni. Ő ugyanis a gazdasági hitel kérdésében egy eléggé meg nem becsülhető olyan nyilatkozatot tett, melynek értelmében szívesen leszek, ha tetszik szövetségese, ha tetszik munkatársa. (*Derültség jobbfelől.*) Igen helyesen ismerte föl, hogy a gazdasági hitel különválasztása, a szövetkezetek útján való hitel nyújtás, az idegen ingó tőkétől való védelem, az az egyetlen orvosság, mely hazánkat a gazdasági tőnktől megmentheti. Szívesen üdvözlöm e nyilatkozatáért; majd később rátérek annak, — hogy úgy mondjam — tőkésítésére. (*Halljuk! Halljuk!*)

Két dolgot hallottunk itt. Egyrészt Tisza István képviselő úr fél egy agrárpárt keletkezésétől, — a mire beszédem végén majd rátérek, — másrészt pedig, s e tekintetben t. szomszédaim is belementek bizonyos csapdába, és minden oldalról azt hangoztatják, hogy a gazdasági politikát nem kell pártkérdésnek tekinteni. Qui bene distinguit, bene docet. Azt mondják, a földmívelési érdek nem pártérdek, hanem országos érdek, ezt tehát pártszemüvegen át bírálni nem lehet. Ez bizonyos mértékig igaz: addig, a hol felismerve egy nemzet földmívelési érdekeinek követelményeit, egyetértünk bizonyos eszközök alkalmazásában. De ott kezdődik a pártok demarkaczionális vonala, a hol véleményeltérés merül fel abban a tekintetben, mikép kell segíteni a bajokon. Mert hisz a czélban, gazdaságunk felvirágoztatásában, mindnyájan egyetértünk, csak az eszközökben különbözünk. S én nem engedem magamat attól az álláspontomtól eltántorítani, hogy az igenis pártkérdés. (*Helyeslés balfelől.*)

Ilyen a közös vámterület, és az önálló nemzeti bank kérdése is, mert lehetnek köztünk egyéb kérdések, a melyekre nézve véleményeltérések fognak felmerülni, de azért lehet, hogy sok más téren egymást támogathatjuk, habár itt is óva intek minden jó pártembert arra, hogy annak a theóriának nem szabad felülnünk, hogy míg egy párt, és az annak élén álló kormányférfiak évtizedeken keresztül visznek egy közgazdasági politikát, mely a tönk szélére hoz bennünket, míg ugyanazon férfiak csinálnak orosz, román szerződést, olasz borszerződést stb., a melylyel alá ássák földmívelési érdekeinket, ugyanazon emberek tőlünk bizalmat követeljenek arra, hogy a jövő állapotokat ne a saját eszméikkel, hanem a mieinkkel szanálják. Erre a térre rá ne lépjünk, mert, t. ház, hogy közgazdasági műnyelven szóljak, egy furcsa munkamegosztás volna az, hogy az eszmék termelését ránk bízzák, a fogyasztók azonban ők akarnak maradni. (*Élénk derültség a szélső baloldalon.*)

Értsük meg egymást, t. ház. A politikai bizalom kérdése és annak jogosúltsága, hogy egy államnak ügyeit, ezek közt a földmívelés érdekeit kicsoda és mily elvekkel szolgálja, ez eddig is az volt, és ezentúl is maradjon politikai pártkérdés. És én sokkal szivesebben üdvözlöm a képviselőházat e téren, mintha bármi mellékes érdekek, vagy személyes tekintetek által fogja magát vezéreltetni, mert a közgazdasági kérdésekben világosan megvont demarkaczionális vonalak oly pártképződésekre vezetnek, melyekből a nemzetnek és az országnak feltétlenül csak haszna lehet. (*Élénk helyeslés a szélső baloldalon.*)

Előre is kijelentem, hogy pártkérdést képező egyik kiváló kérdéssel, a bank- és hitelügy kérdésével szándékozom ma foglalkozni, s tiszteletteljesen csak türelmet kérek, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy e tekintetben a saját nézeteimet megfelelő bizonyítási eljárással kifejtsem. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mielőtt azonban erre visszatérnék, engedje meg nekem különösen a t. földmívelésügyi miniszter úr, hogy néhány kérdést szíves figyelmébe ajánljak különös megfontolás czéljából; mert — és ezt engedje meg nekem mint ripesztot — habár én tudom, hogy kezdő nemzetgazda vagyok, de észrevettem a miniszter úrról is azt, hogy ő pedig kezdő miniszter. (*Derültség a szélső baloldalon.*) Én azzal a jóindúlattal kezelem a t. miniszter urat, a melylyel ő engem, (*Derültség.*) és adjunk egymásnak gondolkozási időt bizonyos kérdésekre adandó feleletek szempontjából, a mit mindnyájan kell, hogy szivesen igénybe vegyünk.

Egy dolgot azonban, t. ház, mindjárt akarok felhozni. Már hírlapilag is szellőztetve van, hogy a malom-kartell után következik egy másik kartell, s ez talán még veszedelmesebb, mint az előbbi, s ez a kőszén-kartell. (*Halljuk! Halljuk!*)

Lehetetlen a kőszénáraknak alakúlását mezőgazdasági szempontból is taglalás alá nem vennünk, mert ha az ország a t. miniszter úrnak programmját hűségesen megtartani lesz hajlandó, úgy a gazdasági gépek szaporítását egyik feladatának fogja tekinteni; azt pedig tudja a miniszter úr is, mint kezdő miniszter, hogy a gépet fűteni is kell, és azt rendszerint kőszénnel szokás tenni. (*Felkiáltások jobbfelől! Szalmával! Fával!*) Azt mondtam, t. ház, hogy rendszerint szénnel. (*Felkiáltások jobbfelől: Lehet szalmával is!*)

Ott, hol a miniszter úr dirigálja az ő inten-

Digitized by Google

ziv gazdálkodását, ott talán szalmával fűtenek. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: De van a mezőgazdasággal összefüggő ipari kérdés, a mezőgazdasággal összefüggő gyáripar, ezek közt főleg a szeszipar kérdése, söripar, bőripar s a többi, azok a bizonyos füstölgő kémények, a szén árainak alakulásába előbb, vagy utóbb, közvetett úton bár, de föltétlenül visszahatnak közgazdasági, s főleg nemzetgazdasági életünkre. Már most mit látunk? Azt, hogy a salgótarjáni kőszénbánya-társulat e napokban megvette a brassóvidéki bánya- és kohótársulat kőszénbányáját. Köztudomású dolog, és ha a t. miniszter úr nem tudná, méltóztassék ezt tőlem információ gyanánt elfogadni, hogy az esztergomvidéki kőszénbányák, s ezek közt különösen a trifailiak által birt kőszénbányák, azon kívül a doroghi s a többi kőszénbányák rövid idő alatt ebbe a kartellbe be fognak vonatni. Már most Magyarország három leghatalmasabb kőszén-vidéke kertellbe lép. Miért? Talán csak nem azért, hogy olcsóbb legyen a kőszén? *(Derültség a szélső baloldalon.)* Mert hiszen Haas és Deutsch úrnak sokkal jobb fináncz-politikája volt, mint nekünk, hogy ezért csinálja a kartellt. Marad a felsőmagyarországi kőszénbánya-társaság, mely egyes kisebb bányákból áll, a mely azonban sem a quantitás sem a qualitás szempontjából versenyképességgel nem bir.

Már most méltóztassanak megengedni, hogy, ha az ország fővárosának közvetlen közelében levő kőszénbányák, az ország legnagyobb vidékének kőszénbányái egy kéz alatt csoportosúlnának, rövid idő alatt milyen borzasztó áremelkedés elé fogunk nézni a kőszénnél. S ezen felül mi történik? Ez az, a mit a földmívelésügyi, kereskedelmi és pénzügyminiszter urak szives figyelmébe ajánlok. Van nekünk a Zsilvölgyében magunknak is kőszénbányánk: a petrozsényi bánya. Ennek a bányának állami kezelése feladatni czéloztatik, az az ott is bérlet készül, hogy azután ez is a kartellbe bevonható legyen. Tudom, hogy a petrozsényi kőszénbánya egyike a világ legdrágábban kezelt kőszénbányáinak. A mostani állami kezelés mellett nem is szükséges, hogy bővebben indokoljam; ez máskép nem is képzelhető, hanem az is bizonyos, hogy a petrozsényi kőszénbánya Románia és a kelet felé hatalmas versenytársa minden kőszénbányának. Már most, ha ezen bányatársulatnál is feladatik az állami kezelés...

Rosenberg Gyula: Most is bérben van, nincs államkezelés alatt! *(Úgy van! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Annál rosszabb. Nem tudom, hogy mióta van bérben? *(Felkiáltások a jobboldalon! Évek óta!)*

Rosenberg Gyula: Talán már tizenöt éve!

Polónyi Géza: Nincs annyi!

Hoitsy Pál: De van! *(Zaj.)*

Polónyi Géza: De hát ez mellékes. Én elismerem, hogy a közbeszóló képviselőtársam nagyobb széntekintély, mint én, és akczeptálom állítását; de ha így van, ha a bérleti szerződés lejár, nem szükséges-e, hogy azok állami kezelésbe vétessenek? *(Derültség jobbfelől.)* Úgy hallom, t. képviselőház, hogy ezzel szemben azt az orvosszert ajánlják, hogy nincsen mit félni a szén-kartelltől, mert legrosszabb esetben — és ezt nagyon illetékes köröktől hallottam — az osztraui porosz és sziléziai kőszénnek megnyitjuk a határt, illetve tarifakedvezményt adunk és ezzel megverjük a magyar kőszenet, hogy csak úgy ropog, és vége a kartellnek. De hogy nemzetgazdaság-e az, külföldi portékát importálni egy országnak, a melynek magának is valóságos kincse van kőszénben, az más kérdés. Én felhívtam a t. kormány figyelmét erre a kérdésre, mert az egész gyáripart, és közvetve az egész mezőgazdaságot is érdekli az a körülmény, hogy ne legyünk rövid idő múlva kitéve annak, hogy rossz és drága kőszénnel kelljen gyárainkat ellátnunk.

És még egyet. Legyen szives a t. miniszter úr utána tudakozódni, hogy mi az oka annak, hogy a budapesti börzén, a hol a gubacs és lekvár is jegyeztetik, nem jegyzik a magyar lisztet. Nem akarok itt kombinácziókba bocsátkozni, csak azért vetettem fel, hogy elfogadható állapot-e az, hogy ha Magyarországon valaki a liszt iránt akar magának tájékozást szerezni, akkor kénytelen a budapesti hetivásár detailárai után tudakozódni, hogy megtudhassa, hogy a liszt mibe kerül? A világ összes börzéi közt egyet se fog találni a t. miniszter úr, a hol a liszt árát ne jegyeznék. Szinte hihetetlen tehát, hogy a jegyzés más okból maradna el, mint abból, hogy a kartellmalmok kartellkötései a bőrze jegyzései által ellenőrizhetők ne legyenek. *(Mozgás jobbfelől.)* De legyen ennek bármi oka, a t. miniszter úr megítélésére bízom, hogy nem kivánatos-e, hogy a gabonatermelő gazda, a ki csak búzájának árát látja a börzén, végre-valahára megtudja, hogy mit kap a kereskedő azért, a mikor eladja, mert az árak alakulásánál a liszt árának döntőnek kell lennie, mert ez befolyást gyakorol a gabonaárak képzésére is. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Az sem képez pártkérdést, és önmagában csekély dolognak látszik, és szinte csodálkozni fognak, hogy, ha nagyobb kérdésekről van szó. ilyen kisebbszerű dolgot is érintek, de azt hiszem, hogy a t. miniszter úrnak egyik feladata

Digitized by Google

az, — a miben semmiféle eltérés közöttünk nem lehet, — hogy ott, a hol saját hazai termékekkel fedezhetjük szükségleteinket, idegen portékát ne importáljunk. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Méltóztassék csak figyelembe venni a statisztikát, a melynek adataival nem akarom a t. házat untatni. Ott van mindjárt a dohánymonopólium. Milyen fa használtatik itt a dobozokra? Mahoni fa. Magyarországon gyártott szivart tehát tengerentúli mahoni fából készült dobozokban árúlják Magyarországon. Tudja-e a t. miniszter úr, hogy milliókra megy ez az összeg, a melyet mahoni fára elfizettünk és elfizetünk, pedig a magyar, különösen a mármarosi s szatmármegyei bükkfa — méltóztassék szakemberektől megkérdezni — teljesen alkalmas arra, hogy ezen czélra felhasználtassék. *(Úgy van! Úgy van!)* Megvallom, hogy szinte megdöbbenve kérdem akkor, midőn nálunk a bükkfa készen áll rendelkezésünkre, *(Halljuk! Halljuk!)* vajjon mi lehet annak különleges indoka, hogy mivel a mahoni fának legutolsó fokát, és nem az igazi, nemes mohonit alkalmazzák e czélra, nem a magyar bükkfából készült dobozt, még ha az valamivel rosszabb, vagy kevésbbé síma lenne is, mint a mahoni fából készült, használják, mert a szivar a mely bele kerül, egyformán rossz, akár milyen fában árúlják. *(Derültség jobbfelől.)*

Rosenberg Gyula: Az sem áll! Sehol sincsen olcsó szivarban olyan jó, mint nálunk! *(Úgy van! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: Vagy még egyet, t. ház. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)* Ha a mi pipa- és lámpagyárainkba méltóztatik egyszer a t. miniszter úrnak benézni, kérdezze meg csak, micsoda sárga- és vörösréz-lemezeket használnak Magyarországon ezekben a gyárakban. És azt fogja tapasztalni, hogy ezen lemeztermékekből Magyarországon egy kilót sem használnak föl hazai termékből. Már pedig engedje meg, t. miniszter úr, hogy a magyar sárgarézlemez a pipán csak lehet olyan jó, mint a külföld akár milyen sárga- vagy vörösréz-lemeze. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Megengedem, hogy ezek kisszerű dolgoknak látszanak, de tessék csak kiszámítani, hogy mennyi megy ezekért külföldre évenkint, és mennyit lehetne ezekből közgazdaságunk javára megtakarítani. *(Zaj a jobboldalon.)* Engedelmet, t. ház, de nekem más mód nem áll rendelkezésemre, én röpíratokat nem írhatok, itt hozom tehát elő jóindúlattal és jószándékkal ezeket, s győződjék meg azokról a miniszter úr, s ha úgy találja, hogy ezek így vannak, igyekezzék rajtok segíteni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

A t. miniszter úrnak szives figyelmébe ajánlom még azt is, hogy a gabonaversenynél nem azt kell czinozuráúl elfogadni, hogy mi két héttel előbb jelenünk meg a világpiaczokon, ha amerikai és orosz búzával való versenyről van szó. Ha a londoni és liverpooli, havrei és párizsi piaczokat nézi valaki, mindjárt rá fog jönni, hogy a mi búzánk julius második felében, az amerikai és orosz búza pedig csak szeptember második felében jelenik meg a piaczokon, s azon jó minőség mellett, melyet a t. államtitkár úr tegnap említett, ezen két hónap roppant nagy előny, és ha ez szállítási eszközeink igénybevételével kellően kihasználtatik: akkor jelentékenyen hozzájárúlunk ahhoz, hogy gabnaáraink a termelésnek megfelelő összegre emelkedjenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék már most megengedni, hogy rátérjek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, a gazdasági hitel kérdésére. *(Halljuk! Halljuk! balfelől. Nyugtalanság a jobboldalon.)*

Megemlékeztem már arról, t. képviselőház, meglehet, hogy ezek száraz dolgok, *(Halljuk! Halljuk!)* de hát a pénzkérdés olyan furcsa kérdés, hogy ott lehetetlenség operettszerű előadást tartani, *(Felkiáltások jobbfelől: Látjuk!)* mert az rendszerint tragédia. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Én tudomásúl vettem azt, hogy a kormány körök a gazdaközönség soraiban felhangzott panaszok folytán egy agrár-bank alapításával foglalkoznak. Azt mondhatná nekem akár a t. miniszter úr, akár a t. képviselő urak közűl bárki, hogy hiszen ez ma nem lévén napirenden, várjuk be, mikor a törvényjavaslat be fog nyujtatni és tárgyaltatni fog. De én azt gondolom, t. ház, hogy a pénzügyi kérdéseket eddig szerintem helytelenűl és félszegűl tekintettük kizárólag a pénzügyi tárczához tartozóknak. A hitelkérdés, különösen gazdasági válság esetén, eminenter a földmívelési tárcza keretében vitatandó meg. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Azonfelűl lehetetlen figyelembe nem venni azt, hogy ha a kormány egyszer az ő kész javaslatával a képviselőház elé állott, akkor már a pártfegyelem és politikai szolidaritás ismert tényezője alkuvásra többé nem hajlandó, s akkor itt már csak beszélni lehet, de eredményeket elérni nem. Én, t. képviselőház, kötelességemnek ismerem ezen agrárbank-tervezettel szemben aggodalmaimat, bizonyítékaimat előterjeszteni, és nagyon felkérem úgy a t. többség tagjait, mint a kormányt, fontolják meg, helyes úton járnak-e, és nem lenne-e jobb ezen tervnek elejtése mellett egy másik tervhez folyamodni. *(Halljuk!)*

Hogy ezt megvilágíthassam, tudnunk kell, mi akar az az úgynevezett agrár-bank lenni. Magyarországon az Unio-bank, Minkus úr és társai, már nem ismeretlen agráriusok, *(Igaz! Úgy van! Derültség a szélső baloldalon.)* bankot akarnak alapítani húsz millió korona alaptőké-

Digitized by Google

vel, bankot, a melynek czélja mezőgazdasági szövetkezetek alakítása, egy központi szövetkezetbe való összpontosítás mellett, a földhitel kiszolgálása a földhitel szolgálatában álló, különösen harmadrendű vasútak létesítése, a koncczesszionak mindig kizárásával — mert a koncczesszió maga rendszerint semmit sem hoz, mindenki megkapja az előmunkálati engedélyt ötven krajczáros bélyegért — mondom, ennek kizárásával húsz millió korona alaptőkével. Ehhez az állam tíz százalékkal, vagyis két millió koronával járúlna hozzá. Nincsen megmondva, legalább eddig nem tudjuk, hogy a vígszinházi nótára szóló kamatnélküli kölcsön, vagy pedig kamatozó járadékba befektetett alapítvány, vagy mi lesz ezen két millió forint? Ellenben benne van az, hogy a társaság köteles részvényeit Ausztriában és a külföldön elhelyezni. A mi megint nincs benne, az az, hogy maga a bank mennyi alaptőkével járúl hozzá ehhez a bankhoz, pedig ezt nagyon jó volna tudni, mert ez majd egyik kardinális része lesz okoskodásomnak. Másrészt tudjuk, hogy ez harmincz évre terveztetik, mert harmincz év múlva lesz joga a kormánynak visszavonni esetleg az említett két millióból fel nem használt összeget. Ez csak sejtetni engedi, hogy itt egy harmincz évre szabadalmazott agrár-bankot szándékoznak létesíteni, a melynek részvénytőkéje csak annyiban ismeretes, hogy ezen összeg erejéig kell azt esetleg külföldről beszerezni; hogy maga a bank mennyivel járúl hozzá, eddig nem tudjuk. Ennek a banknak joga lesz járadékkötvényeket kibocsátani. Már ennél a pontnál szükséges megjegyeznem a t. miniszter úrnak, hogy ez az úgynevezett járadékkötvény megfordított nyakravalójú záloglevél, azzal a különbséggel, hogy állami és hitelszövetkezeti külön garanczia alatt fog állani. Ez a járadékkötvény Magyarország földbirtokának lekötését jelenti harmincz évre. *(Egy hang a szélsőbalon: Idegen tőkével!)* Majd rájövök erre mindjárt. A záloglevelekkel űzött eddigi visszaélésnél, melyet ugyancsak a t. kormány figyelmébe ajánlok, megtörténik számtalan esetben, hogy a záloglevelek fedezetéül szolgáló kölcsön kifizettetik a nélkül, hogy a megfelelő záloglevelek a forgalomból kivonatnának. Igen gyakran megtörténik ez, mert sehol sincsen az az ellenőrzés foganatosítva, — nem egyes intézeteket veszek, hanem általában azokat, a melyek ilyen záloglevelek kibocsátására jogosítva vannak, — hogy mikor egy zálog levél kölcsön kitöröltetik, az intézet megsemmisítés czéljából nem mutatja be a megfelelő záloglevelet. Nincsenek is kezében, talán már a tizedik ember kezében vannak. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Ezáltal, t. ház, visszaélésre használtatik fel a földhitel, pedig ez itt sem szándékoltatik.

Már most bonczoljuk, t. ház, ezt az úgynevezett agrár-bankot az adatok alapján, és foglalkozzunk első sorban azzal a kérdéssel, hogy meg fog-e ez felelni ilyen alakjában Magyarország hiteligényeinek, különösen a mezőgazdaságra való tekintetből. *(Halljuk! Halljuk!)*

S itt a következő adatokat kell figyelembe vennünk. *(Halljuk!)* Első sorban felmerül egy elvi kérdés, az tudniillik, hogy az idegen tőkékkel űzött kereskedés — mert másnak nem nevezhetem — közgazdasági szempontból hasznos-e, elfogadható-e: igen, vagy nem? Tisza István t. képviselő úr, és hozzá gr. Apponyi Albert t. képviselő úr is, a tegnapi napon azt a véleményüket nyilvánították, hogy a hitel kérdése Magyarországon más, mint idegen külföldi tőkékkel meg sem oldható.

Én azt hiszem, sikerűlni fog a t. képviselő urakat meggyőznöm arról, — hisz utóvégre sapientis est mutare consilium in melius, és nekem más czélom nincs, — hogy első sorban az idegen tőkének, különösen gazdasági válság esetén való bevonása kész nemzeti veszedelem! *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* másodszor, hogy nemzetgazdasági szempontból ez egyáltalán helytelen; és harmadszor, hogy Magyarország igenis van olyan helyzetben, hogy hiteligényeit, különösen a mezőgazdaságra való tekintetből önálló magyar nemzeti tőkével kielégíteni képes. *(Halljuk! Halljuk!)*

Előre is kijelentem, hogy nekem oly agrárbankra, melynek czélja és rendeltetése nem lehet más, mint az, hogy néhány kormánypárti képviselővel több bankigazgató legyen ezentúl, *(Derültség a szélsőbalon.)* vagy — hogy egy más variansát vegyem — hogy néhány kormánypárti képviselő és bankigazgató ezentúl több bankban legyen igazgató, *(Derültség a szélsőbalon.)* nekem ilyen bankra semmi szükségem nincs. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

De, t. ház, ha azt látom, hogy a kormány egy közgazdasági, különösen egy mezőgazdasági válság esetén, melyet észrevesz, megragadja az alkalmat, hogy szövetkezetek révén államosítsa a hitelt is, akkor én elérkezettnek látom az időt arra, hogy azon tábort, mely eddig is az önálló magyar jegybanknak, és egyúttal a mezőgazdasági hitelnek különválasztását szolgálta, felhívjam arra, hogy itt a védekezés azon pillanata, midőn ezen kérdésben élet-halál harczot kell folytatni, mert az államosításnak veszedelmesebb fajtája nincs, mint a pénz- és hitelkérdés államosítása. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Az idegen tőkének nagyon rossz természete van, s ez áll kettőből: az egyik az, hogy erkölcsöt nem ismer; a másik az, hogy törvénye csak egy van: a haszon. Mindenek felett pedig megvan az a nagyon rossz tulaj-

Digitized by Google

donsága, hogy a hitelezett tőkét vissza is kell fizetni. Az idegen tőkét nem fizeti vissza más, mint az, a ki élvezte, használta. Visszafizeti pedig nemcsak a tőkét magát, de vissza kell fizetnie a kamatokat is. Sonino olasz pénzügyminiszter jelenleg, midőn Olaszország száz millió lirát meghaladó deficzittel küzd, arra, hogy idegen tőkével segítsen Olaszországon, azt mondta: az idegen tőke a rabszolgaságot jelenti, és ő ehhez soha sem járúlna. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. ház! Elég egy német közmondásra utalnom, hogy az idegen tőkének veszedelmes voltát mindenki felismerje, s ez a következő: »Die Liebe kennt das Geld, das Geld kennt aber keine Liebe, also auch keine Vaterlands-Liebe.« A pénz nemzetközi dolog, t. ház, az idegen tőke keresi a maga hasznát, de vissza is követeli önmagát, vagy rabszolgaságba görnyeszti azt a földet, melyet először kizsákmányol, hogy azután magának megszerezze. *(Úgy van! úgy van! a szélsőbalon.)*

T. képviselőház! Szivesen elismerem, hogy a tőkének áldásos hatása lehet ott, a hol hasznos beruházásokra fordíttatik, és ott nem keresem annak a tőkének vallását vagy felekezetét. De mentől inkább igaz az, hogy válságban van egy ország, annál veszedelmesebb már magának a hitelnek igénybevétele, is és kétszeresen veszedelmes az, ha a hitel nem hazai, hanem idegen tőkéből táplálkozik, nem is említve azt, t. ház, hogy a mózgó tőkének meg van az a sajátsága, hogy a legelső válság szelére és annak legelső érintésére összehúzza csigamódra csápjait, és akkor hagyja cserbe a hitelkeresőt, midőn legnagyobb szüksége volna rá. Már most, t. ház, nem szólok hadjáratokról, melyek imittamott nagy válságot idézhetnek elő; de gazdasági válság esetén, midőn a gazdának nem beruházásokra, hanem a megélhetés mindennapi morzsa-falatjaira van szüksége, hogy pénzt szerezhessen: őt az idegen tőke uzsorahatalmának kiszolgáltatni nemcsak helytelen, hanem felfogásom szerint nemzeti bűn. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az már most a kérdés, megvan-e az a nemzeti tőke, melylyel ezen bajon segíteni lehet? Hát mit akarnak ezek az urak, t. ház? Húsz millió koronával akarják Magyarország hitelviszonyát, hiteligényeit kielégíteni. Számítsunk, t. ház, mit jelent az a húsz millió korona Magyarországon. Egy pályadíjazott munkában, Schmidt József úr munkájában ki van mutatva, hogy Magyarországon a kis- és középbirtok kezében 19.500,000 hold föld van, tehát mondjuk: kerek számban húsz millió — hiszen valószinűleg így kalkulált Minkus agrárius úr is. Mit jelent ez? Azt, hogy Magyarországon egy hold földre esik egy korona, sage: egy korona hitel. Igen, de ez sem a bank szivességéből, mert az állam 10%-al hozzájárúlván, csak 45 krajczár hitelképességet biztosítunk Magyarországon egy hold földnek a kis- és középbirtokban, papiroson.

Már most, t. képviselőház, mit igazolnak a statisztikai adatok ezen 45 krajczárral szemben? Ugyanaz a sztatisztika, melyre előbb hivatkoztam, Schmidt József úrnak, a miniszterium egyik érdemdús miniszteri tanácsosának munkája, igazolja, hogy Magyarországon az évi teher, vagyis adósságszaporúlat ezen 19,500.000 hold földön 12 millió forint, vagyis 12 millió forint évenkint az, a mit a gazda visszafizetni nem tud, és ezzel az adóssága szaporodik. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Maga ezen adósságszaporúlati kulcs adja meg, t. ház, számítás mellett azt az eredményt, hogy a magyar gazda, a kis- és középbirtokos adósság terhe évenkint és holdankint 62 krral szaporodik. Már most, t. ház, 20 millió korona, 45 krajczár holdankinti hitelképesség mellett még azt a teherszaporúlatot sem fedezi, a melylyel évenkint az adósság nő. Ilyen bankkal, t. ház, a hitelviszonyok kielégítésére számítani merő képtelenség és semmi egyéb.

Mit szólnak a további adatok? Azok az urak, t. ház, a kik azt hiszik, hogy Magyarországon a külföldi tőkét pótolni nem lehet, és illetőleg, hogy külföldi tőke nélkül nem boldogúlhatunk, nagy tévedésben élnek. Kezemben vannak az országos statisztikai hivatal által az 1891. évre vonatkozólag összeállított adatok. Hogy a t. képviselőháznak más adattal is szolgáljak, erre inkább utóbb térek rá. Már ma is felvettetett itt, különösen Tóth János t. képviselőtársam fölvetette azt a körülményt, menynyire mobilizálva van Magyarországon a föld. Tudjuk, hogy a közgazdasági statisztika szerint — átlagosan veszem, és nem individualiter — a föld maga, különösen ilyen merkantil viszonyok mellett, 60 év alatt rendesen mobilizálódik, vagyis gazdát cserél. Ez a nagy mezőgazdasági átlag. Igen, de Tóth János t. képviselőtársam kimutatta, hogy Magyarországon nem 60, hanem 20 év alatt cserél gazdát a birtok, a mit pedig igen egyszerűen megmagyaráz a következő statisztika. A t. képviselő urak mindnyájan egyformán állították és tudják, — és nincs senki e házban, a ki ennek súlyát nem érezné, — hogy mily borzasztó mértékben szipolyoztatik ki Magyarország jelenleg a tőkehatalmak által. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ime, t. ház, Magyarországon 1881-ben volt 1367 hitelintézet, értve ez alatt bankokat, takarékpénztárakat és szövetkezeteket. 1367! *(Mozgás a szélsőbalon.)* Ezeknek összes részvénytőkéje

Digitized by Google

volt 202,015.100 forint. Ha most azt méltóztatik kérdezni, hogy ezzel a 202 millió forinttal milyen forgalmat csináltak Magyarország pénzintézetei, úgy hajmeresztő adatokkal találkozunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezzel a 202 millió forinttal, t. ház, nem kevesebb, mint 1,040,531.700 forint forgalmat csináltak ezen intézetek egy év alatt. *(Élénk mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* Ebből az egy milliárd, 40 millió és 500 ezer forintból 411,105.000 forint esik tisztán az ingatlan birtokra való hitelezésre, úgy, hogy nagyon jól számította ki igen t. barátom, Tóth János képviselő úr, hogy ma 100 milliót meghalad maga az évenkinti kamatteher csak a jelzálogi kölcsönök után, a melyet a mezőgazdaságnak fizetnie kell.

Mentől több az idegen tőke, annál több vándorol ki idegen tőkekövetelések czímén kamatokban a külföldre, nem is szólva az amortizaczionális rátákról, melyeket természetesen fizetni kell. Ha pedig ez osztrák tőke lesz, akkor szemben azzal, hogy a közös vámterületen egy iparos állam sokkal erősebb abszorbeáló képességgel bír, meg fogják látni, hogy a közös vámterület mellett Magyarország e réven aranyszállító intézete lesz Ausztriának.

Azonban talán sokkal jobban fogja a t. képviselő urat érdekelni azon ténynek kimutatása, hogy miből alakult ezen intézetek forgalma.

Már magában véve nem helyes közgazdasági tény az, hogy az állandó hitelre szorult gazdaság, a melynek befektetés czéljából szükséges a hitel, az úgynevezett betéteknek hiteléből élősködik, mert a betétek tulajdonképeni rendeltetése az volna, hogy rövid lejáratra szóló váltóhitelek vétessenek igénybe. A gazdának pedig nem rövid lejáratú, hanem hosszas évi törlesztésre van szüksége. Már most horribilis példákat látunk, ha csak példáúl a nyitrai takarékpénztárakat s hitelintézeteket megnézzük. Nyitramegyében hét pénzintézetnek 626.000 forint befizetett tőkéje volt, ennek volt 112.000 forint évi jövedelme, vagyis 18%. A nyitramegyei 15 takarékpénztárnak 1,013.000 forint befizetett tőkéje volt, nyeresége volt 188,000 forint, ez ismét 18%. A nyitrai hitelintézetek ezen csekély részvénytőke mellett váltótárczájukban 2.460,000 forintot forgattak, ingatlanokban 991,000 forintot, kötvényekben 122,000 forintot. A takarékpénztárak forgalma volt 4.684,000 forint váltókban, 3.534,000 forint jelzálogban, stb.

Ezeknek a bankoknak és hitelintézeteknek nyeresége átlagos számítással 11%-ot tesz ki. *(Mozgás.)* A bankok, hitelintézetek és takarékpénztárak kamatjövedelme, illetőleg nyeresége 7—23% közt váltakozik és átlag csak azért ily kicsiny, mert a szövetkezetek áldásos működése időközben közbelépvén, ezek lehetővé tették, hogy mai nap az a hitel, mely a gazdának 7—10%-ába került, 5¼%-ra szállt alá, és a szövetkezetek nyeresége 1—7% közt váltakozik csupán, és ez által csökkentőleg hat a szövetkezet kisebb kamatlába magára az átlagos kamatlábra is. De ezek az adatok fényesen igazolják, hogy Magyarországon a tőke rendesen 15—22%-ot biztosít, a nélkül, hogy munka járulna hozzá. Ez nem termékenyítés, hanem kiszipolyozás. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* És mikor a kormány észreveszi, hogy indúlnak szövetkezetek, melyeknek élén dícséretreméltó ügybuzgósággal — és illik, hogy itt a képviselőházban is megemlékezzem róla — gróf Károlyi Sándor áll, *(Élénk éljenzés balfelől és a szélső baloldalon.)* hogy az úgynevezett Reifeisen-féle szövetkezetek áldását ezen országban érvényesítsék, s akkor, mikor e szövetkezeteknek, mint pénzügyi istápolójuk, a pesti hazai első takarékpénztár áll a hátuk megett, akkor a kormány mivel járúl hozzá ahhoz, hogy ezen szövetkezeteket segélyezze? Összesen 700.000 forintot adott erre a czélra. Az egyik kölcsönt, 500.000 forintot 3½ százalékra, a másikat, 200.000 forintot 2%-ra, úgy, hogy tulajdonképen csak ez a 200.000 forint az, a mely segítségül szolgál a kezelési költségek fedezésében. De ezzel nem elégszik meg a kormány, hanem nekimegy, s hogy ezen szövetkezeteket tönkretehesse, alapít egy állami bankot Minkus és társaival, s ezeket állami kedvezménynyel és dotáczióval akarja ellátni, hogy megfojthassa azt az institucziót, a melynek Magyarország már is annyit köszön.

T. ház! Nekünk idegen tőkére szükségünk nincsen. Mert íme, Magyarországon 1891-ben a betéti üzletek álladéka, vagyis azon takarékbetéteké, melyekkel ezen intézetek mostanáig hitelüket gyarapították és kamatoztatták, a következő volt: Az év elején volt 570,935,100 forint: — a tőkésített kamatokat nem számítottam — kivétel volt 432,218.000 forint, úgy, hogy tényleg a bevételi álladék 1892-re, minthogy a kivételek és bevételek közötti különbözettel, 26 millióval szaporodott, 602 millió forint maradt. Miután pedig Magyarország hiteligénye összesen 411 millió forintot tett ki, beleszámítva az osztrák-magyar banknak az általa nagyobb birtokokra adott 79 millió forintnyi, kis birtokokra adott hat millió forintnyi kölcsöneit is: több, mint nyilvánvaló, hogy Magyarországnak 411 millió forintnyi mezőgazdasági hiteligényével szemben csak betéti tőkében magában 602 millió forint áll, nem szólva, t. ház, arról, hogy a magánosok által elhelyezett tőkék és magánosok kasszáiban lévő értékpapirok mily álladékot képviselnek. Így csakhamar megtalálják a t. képviselő urak azon csatornát, melyet csak helyesen kell irányítani, elvonni ezt a nemzeti tőkét a mostanáig helytelenül szervezett takarék-

Digitized by Google

pénztárak instituczióitól, és a földhitelnek szolgálatába bocsátani, hogy megtalálják az orvosságot, melylyel idegen tőkék nélkül Magyarország mezőgazdaságának fennállását biztosíthatjuk. *(Úgy van! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

De, t. ház, én nem elégszem meg ezzel. Magyarország hiteligényeit első sorban az önálló magyar jegy- és hitelbank által kell előmozdítani. *(Úgy van! Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert, t. ház, már voltam bátor a számot felolvasni, azon 80 millió forintból, melyet jelzálogra, — a házakat nem veszem, mert azok külön vannak 19 millió forinttal, a mely házakra adatott — tehát kerekszámban szólva 80 millió forintból, melyet az osztrák-magyar bank hitelezett Magyarországnak a legutóbbi évben, 1893-ban, a kisbirtokosokra összesen 6 millió forint és néhány százezer esett és ezen nemzeti bank kölcsöneinek átlagos összege forintokban 36.600 és nem tudom hány forintot tesz ki, a mi annyit jelent, hogy a magyarországi kisbirtok a nemzeti banktól kölcsönt egyáltalában nem kapott, mert az átlagos kölcsönösszeg 36 ezer forint, vagyis itt kizárólag és egyedül a nagybirtokos osztályt szolgálja az osztrák-magyar bank. Tehát, t. ház, az osztrák-magyar bank Magyarország hiteligényeit jelenlegi közös szervezetében egyáltalán ki nem elégítheti, és kielégíteni nem lesz képes soha. Miért? Azért, mert csak általános elvűl méltóztassék felállítani azt, hogy egy és ugyanazon körzetnek nem lehet két központja, és egyik körzetnek központja nem lehet egy másik körzetben, mert ez a mértani törvényekkel ellenkezik. Azt tudjuk, hogy Ausztria iparos állam: ez megteremti a saját iparkörzetét; Magyarország agrár állam: ez megteremti a hitel szempontjából a saját agrár hitelkörzetét. Hogyan lehetne azt képzelni, hogy két ilyen egymással homlokegyenest ellenkező körzetnek érdekei egy és ugyanazon kör központjából kiszolgálhatók legyenek. *(Helyeslés balfelől.)*

De, t. ház, hogy az osztrák-magyar bank közös szervezetében egyáltalában nem képes arra, hogy Magyarországnak hiteligényeit szolgálhassa, azt nemcsak azon a tények bizonyítják, a melyeket előbb voltam szerencsés felhozni, de igazolja magának ezen banknak szervezete is. Tudjuk, hogy az osztrák-magyar bank 150.000 részvényből 90 millió forint alaptőkével alakúlt meg. Ezen bank részvényeiből, melyek akkor 600 forint névértékűek voltak, és ma már 1000 forinton felül állanak, és a melyekből az illetők a dividendákat évenkint megkapták, mondom, ezen bank részvényeiből összesen 2000 darab van magyar kézen, tehát 148.000 részvénynyel kontra 2000 áll a külföld Magyarország érdekeivel szemben. *(Egy hang a szélsőbal felől: Szép közösség!)* Ha tekintetbe veszszük azt, hogy alapszabályok szerint 20 részvényre esik egy szavazat, méltóztatnak látni, hogy Magyarországnak a 7500 szavazatból összesen van 100 szavazata, a külföld pedig 7400 szavazatot képvisel. Még tudni kell azt is, hogy személyesen kell szavazni, és meghatalmazással járó szavazás nem érvényes; tehát a magyar embernek el kell mennie Bécsbe, hogy személyesen szavazhasson. De minek menne, hiszen 100 szavazattal kontra 7400 szavazat, még soha részvényeseknek a világon nem sikerült befolyást gyakorolniok, hogy hiteligényeik mily irányba tereltessenek.

De nem közönbös a bankkérdés épen mezőgazdasági szempontból főleg azért, mert köztudomású dolog, hogy még egyenlő hitelképesség mellett is a kereskedő ma olcsóbb kölcsönt kap az osztrák-magyar banktól, mint a reál-hipotékával rendelkező mezőgazda. Ezen a téren 2—5%-ra mennek a differenczíák. Azonkivűl lehetetlen figyelmen kivűl hagyni azt, hogy a gazda által igénybe vett hitel kötelezvényre megy, a kereskedő által igénybe vett hitel pedig váltóra. A váltónál és kötelezvénynél csak a bélyegilletmény levonásában is oly óriási különbség van, hogy a kötelezvény után épen négyszeresen annyi bélyeg fizetendő, mint a váltó után. Azonkivül a gazda által igénybe vett hitelt megdrágítja a betáblázás költsége is, azonkivűl a tőke-kamatadó, még akkor is, ha közvetítés igénybe nem volna véve. Ha most tekintetbe veszszük, hogy a gazdaközönség, különösen a kisbirtokosok mindössze 6 millió forintig kaptak kölcsönt az osztrák-magyar banktól, az egész jelzáloghitel pedig 411 milliót meghalad, akkor látjuk, hogy 400 millión felül volt utalva a jelzáloghitel a magánközvetítésre. Tessék megnézni, hogy Magyarország birtokosai törvényes institucziók mellett milyen irtózatos módon szipolyoztatnak ki a kereskedelem és ipar előnyére. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen állapotok tarthatatlanok. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Magyarországnak önálló jegybankra nemcsak joga, hanem szüksége is van. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hisz már 1872-ben egy határozati javaslat nyujtatott be a t. házhoz, melyet érdekes lesz felolvasni; majd az aláírásokat azután olvasom fel. *(Derültség. Olvassa.)*

»A miniszterium odautasíttatik, hogy az államjegyekből álló függő adósságnak megállapítására, vagy megosztására szolgáló rendszabályokra nézve ő Felsége többi királyságai és országai minisztériumával az 1867: XV. t.-cz. 5. §-ának értelmében egyezményt haladék nélkül igyekezvén létesíteni: még a jelen országgyűlés alatt törvényjavaslatot terjesszen elő a valuta helyreállítása, és egy önálló, jegyeit érczpénzért mindig beváltó, s a magyar korona országainak mind-

Digitized by Google

azon vidékein, melyekben a forgalom érdekei igénylik, fiókkal ellátandó jegybanknak Pesten oly módon leendő felállítása iránt, hogy az átmeneti nehézségek tekintetéből ily módon felállítandó jegybanknak szabadalma lehetőleg rövid időre szoríttatván, annak elteltével a törvény általános rendeletei által szabályzott bankszabadság életbe léphessen.«

E határozati javaslat nemcsak az államjegyek közös ügyét kívánja eltöröltetni, hanem kívánja az önálló magyar jegybankot is, és proklamálja a bank szabadságát. Kik lehettek volna mások ennek benyujtói, mint Ghyczy Kálmán, Tisza Kálmán, Móricz Pál, Tisza László, Chorin Ferencz stb. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Megengedem, hogy azóta a 67-iki kiegyezés tekintetében akár Chorin t. barátom, akár Tisza Kálmán t. képviselő úr nézete is megváltozhatott, de hogy a közgazdasági nézeteik is metamorfozison mentek volna keresztül, ezt engedjék kétségbevonnom. Vagy ez is a szegre akasztott dicsőséghez tartoznék? Emlékezzék vissza Chorin t. barátom, minthogy a többi sajnálatomra nincs jelen, hogy akkor még a túloldal is akceptálta az önálló bank szükségességét, de azt mondták: előbb állítsuk helyre a valutát; majd ha ez meglesz — zsebükben fügét mutatva — megcsináljuk a jegybankot; addig is csinálunk egy intézetet, mely Magyarország hiteligényeit kielégíteni lesz hivatva. Önök elmúlasztották annak idején a valuta helyreállítását, midőn a franczia hadisarcz folytán az érczalap megszerzése oly könnyű lett volna. De ma, midőn a valuta helyre van állítva, ne mulaszszák el az ország színe előtt vállalt kötelezettségük beváltását! A valutatörvény meg lévén alkotva és a valuta helyre lévén állítva, ha a közös bank privilégiuma lejár: állítsuk föl az önálló magyar jegybankot. *(Zajos helyeslés a szélső baloldalon.)*

Addig is azonban feltétlenül szükséges a mezőgazdasági hitel önállósítása. Jól mondta az államtitkár úr, hogy a gazdasági hitel kérdése csak a szövetkezés útján, és a szövetkezetek szövetkezése által oldható meg. De — és itt van közöttünk a lényeges eltérés — én nem külföldi pénz- és iparlovagak számára kivánom Magyarország földjét lekötni, hanem önmaga a magyar földbirtokosság által kívánom önmagát emancipálni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)* És én, t. ház, nem maradok a hangzatos frázisok mellett, és szivesen teljesítem a reám háramló kötelességet, — bár ez soha ellenzéki férfiú feladata nem volt, — és igen szivesen hajlandó vagyok a t. miniszter úrnak, annak az agrár-banknak az utolsó tabelláig kész tervezetét — nem magam csináltam, hanem dr. Kohlbauer főreáliskolai tanár — rendelkezésére bocsájtani, a mely azon szövetkezeteknek, a melyeket most gróf. Károlyi Sándon és társai életbe léptettek *(Zaj és éljenzés a bal- és a szélső baloldalon.)* alapeszméje mellett, és azoknak átmenetileg való felhasználásával 26 év alatt lehetővé fogja tenni azt, hogy 5 kr. havi befizetések mellett — a mi nem üti meg azt a kamatot, a melyet most különben fizetni tartoznak — a magyar közép- és kisbirtokosság magának oly hitelalapot szervezzen szövetkezeti réven, a melynél a birtokos gazda lesz az adós és a hitelező is. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélső baloldalon.)*

Ezáltal maga a hitel olcsóbbá fog válni, mert az a ki hitelre szorúl, magamagának is fizeti azt a kamatot, a mely a járadék vagy szövetkezeti kötvény után jár. *(Tetszés a szélső baloldalon.)* Bár tették volna meg ezt már 1867-ben, akkor ma már minden befizetés nélkül Magyarország földbirtokosságának volna egy oly szövetkezeti alapja, melynek kötvényei értéket képviselnek, s a melynél minden birtokos holdszámarány szerint, és nem a mostani szövetkezeti összeköttetésben, szolidaris obligoval, hanem saját birtokhitele alapján élvezné azt a személyes hitelt, a melyre szüksége van. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélső baloldalon.)* Minden szövetkezetnek, amely akár csak a hitelrészesedés erejéig, de bizonyos szolídaritást megállapít, — mint ez az agrár-bank is, — egyik koporsószöge e szolidaritás, mert azt soha nem tartottam helyesnek és elérhetőnek, hogy valamely szomszéd megnyugodjék abban, hogy a szomszéd adósságára neki fizetnie kell.

Ily szolidáris felelősség alapján felépült szövetkezetek diszkreditálják magát a hitelt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mindenki fázik attól a szótól, hogy szolidaritás, mert Magyarországon tudják, hogy ez egyúttal annyit jelent, hogy fizess. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Még egyszer ismétlem, t. ház, nem maradok a szavaknál. Ha nem veszi tőlem a t. miniszter úr rossz néven, rendelkezésére átadom neki e banknak az utolsó tabelláig kidolgozott tervezetét: valeat quantum valere potest.

Nem kérkedésből adom ezt át, hanem azon becsületes, jó igyekezetből, hogy használni kívánok vele. Ha a miniszter úr úgy találja, hogy nem jó, csináltasson helyette jobbat, én büszke leszek rá, mert végre-valahára elérkezett ideje annak, hogy Magyarország földbirtokos osztályát a külföldi, s minden néven nevezendő tőke által ne engedjük tovább kizsákmányolni, *(Élénk helyeslés a szélsőbalon.)* mert különben Magyarország tönkre megy. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezen agrár-bankban az állam is részt vesz, de nem mint államhatalom, hanem mint birtokos, és ily minőségben érvényesíti befolyását.

Digitized by Google

Ha 1867-ben ehhez hozzáfogtak volna, ma már kész volna a bank. Egyszer meg kell kezdeni, addig pedig a betétek helyes irányításával, és a hitel és takarékűzlet alakításával, de a hazai tőke felhasználásával kell a mezőgazdaság hitelét és ezzel a birtokos változást megmenteni.

Itt azután, t. ház, előállanak azzal, hogy Magyarországon ne alakúljon agrár-párt. Én is azt mondom, hogy Magyarországon ne alakúljon agrár-párt, hanem, hogy Magyarországon minden párt legyen agrár-párt, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)* a mely nem tűri azt, hogy mig Ausztriában egy fennálló gazdasági válsággal szemben a kormány két millió forintnyi adóelengedésben részesíti a birtokosságot, nálunk, mikor a szárazsággal és egyéb csapásokkal tönkretett birtokosság folyamodik adóelengedésért, a kormány azt mondja, hogy nem ad adóelengedést, mert csak fele ment tönkre a termésnek, *(Az elnöki széket b. Bánffy Dezső elnök foglalja el.)* és így a birtokosság a bíróság elé kénytelen hurczolni igényeit, hogy a kormánynyal szemben a pénzügyi bíróság védelmezze meg a birtokosokat, a mely ki is mondotta, hogy az adókincstárnak nincsen igazsága, mert a kinek termése felében tönkre ment, az adójának csak felét tartozik fizetni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A hol az örökösödési törvény lehetővé teszi azt, hogy 1—10% közt váltakozik az örökösödési adó, a hol az átruházási illeték 4·3%, a mi annyit jelent, hogy minden 20 átíratás által átíratási illetékben megfizettetik a birtok állaga egészen: *(Igaz! Úgy a bal- és szélső baloldalon.)* ott ezen birtokosságnak joga van követelni, hogy igényei méltányos és kellő kielégítésben részesittessenek a törvényhozás által. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mondja meg a t. miniszter úr, hogy kevés eszköz áll rendelkezésére; álljon elő férfias bátorsággal; mondja meg, hogy szüksége van erre, vagy amarra, és ezen párt részéről nem fog találkozni azon politikai szűkkeblűséggel, hogy ha már ön iránt, t. minister úr, bizalommal nem viseltetünk, de az országnak készségesen fel ne ajánljuk azokat az eszközöket, melyek a birtokos osztály javítására szükségesek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Még csak egyet. Ez a politika lehetővé teszi azt, hogy a fogyasztás emelkedésének örve alatt felemelik a tisztviselők fizetését, például a tanítókét 300 forintra, a bírák fizetését 1500 frtról, 1600 forintra, de azután a pénzegységet leszállítják 10%-kal, a mi annyit jelent, hogy a tanító, ki eddig 300 o. é. forintot kapott, most is fog 300 forintot kapni, de ez a pénz a régi pénzhez képest csak 270 forint értéket képvisel; *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* a bíró pedig, a ki azelőtt 1500 forintot kapott az 1600 forintra történt fizetésfelemelés után 1440 forint vásárlási képességgel biró pénzt fog kapni. Nem lesz közöttünk félreértés, t. ház. Igenis, politikai demarkaczionális vonalat fog képezni közöttünk, és erre büszkék vagyunk, az önálló bank és külön vámterület politikai követelése, de nem képezhet közöttünk demarkácziót az, hogy mindnyájan az ország és a magyar kisbirtokosság érdekében küzdünk, mert nem akarjuk, hogy Magyarország volapük birodalom legyen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Addig, t. ház, mig ezen elveknek megfelelő költségvetést nem látok magam előtt, a miniszter úr iránt bizalommal nem viseltethetem, és ezért költségvetését még általánosságban sem fogadom el. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Márkus József! *(Felkiáltások: Öt perczet kérünk.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom. Folytatjuk a tanácskozást.

Márkus József képviselő úr a szónok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Márkus József: T. ház! Habár azt hiszem, az én ellenzéki álláspontom egyáltalában nem követeli meg, hogy az előttem szólott Polónyi Géza t. képviselőtársam előadására és nézeteire megjegyzéseket tegyek; mégis nem tarthatom vissza magamat attól, hogy észrevételt ne tegyek némely állítására. Teszem pedig ezt egyedül azon szempontból, hogy a kérdésnek megvilágításához hozzájárúljak.

Polónyi t. képviselőtársam azon tételből indúlt ki, hogy a magyarországi takarékpénztárak hitelforgalmára vonatkozó adatok szerint Magyarországon elég pénz van arra, hogy az agrárius bajokon segíteni lehessen, csupán helyesen kell ezen pézt felhasználni.

Ne méltóztassék, t. ház, azon adatokat a maguk teljes számtani valóságában elfogadni, mert ez nagy illuzió volna. Tudnunk kell, — a nélkül, hogy az észrevételekre körülményesebben áttérnék, — hogy főleg a kis takarékpénztárak forgalmi mérlegeiket igen sajátságos módon állítják össze; tudnunk kell, hogy sokszor ugyanazon egy kölcsöntétel három-négy, sőt ötször is előfordúl a mérlegben azon oknál fogva, mert az illető adós a váltót meghosszabítja, és az új váltó új tétel alatt kerül a kimutatásba.

Különben nézetem szerint e felett sohasem kell vitát folytatni, mert hiszen a hitelt ki fogja elégíteni az ország minden elméleti okoskodás nélkül akkor, ha elég pénze van; ha pedig nincs, kénytelen külföldi tőkékre szorúlni, mert semmiféle törvényes intézkedésekkel senkire

Digitized by Google

sem lehet ráoktrojálni, hogy ettől vagy attól vegyen kölcsön pénzt.

És méltóztassék figyelembe venni azt az egy körülményt, hogy senkinek a világon nem sikerült még azon elméletet megvalósítani, hogy a ki kölcsönre szorúl, önmaga magának adjon pénzt, már pedig a szövetkezetek működése és eszméje ezt involválja. Tehát a szövetkezetek működése egyik-másik helyen sikerülhet, de általában, ha csakugyan vannak agrárius bajok, ha csakugyan igaz az, hogy az ország nagy hitelre szorúl, ezt szövetkezetek útján teljesen kielégíteni lehetetlen, én legalább nem hiszem.

De különben, mint beszédem elején megjegyeztem, nem fogok ezen kérdések fejtegetésébe bocsájtkozni, és csak még egyetlen egy megjegyzést teszek Polónyi t. képviselő úr előadásának azon részére, a hol azt mondja, hogy a nemzeti párt, melyhez tartozni szerencsém van, felűlt azon átalánosan hangoztatott frázisnak, hogy az agrárius bajok orvoslását nem kell pártkérdéssé tenni. Mi ezt a nézetet helyeseljük, s azt mondtuk, hogy nem kell, ő szerinte pedig igen is kell, és pedig azon szempontból, mert az ellenzék nem bízhatik a kormánynak és az azt támogató többségnek működésében, ezen a téren is szembe kell tehát állanunk.

Mi nem is jeleztünk politikai csatlakozást, s ez a párthatározatból folyik, és az előttem felszólalók mindenike kifejezést adott azon nézetének és hitének, hogy mi sem tartjuk a kormányt és többséget képesnek ezen bajok orvoslására, tehát a budgetet el nem fogadtuk és meg nem szavaztuk.

Más az, a mit mi kijelentettünk. Azt mondtuk, hogy szivesen közreműködünk bárkivel ezen bajok orvoslására, s különösen hangsúlyoztuk azt, hogy a sokszor hánytorgatott önálló jegybank és vámterület kérdése nem közjogi természetű kérdés, és egyedül csak czélszerűségi szempontból lehet azt így, vagy úgy eldönteni, mert az 1867-iki kiegyezésben a nemzet erre nézve teljesen fentartotta magának a szabad kezet, s bizonyos periodusokon keresztül csak a túlsó féllel kötött állami szerződés szolgál akadályúl arra nézve, hogy egy ideig ne lehessen ezen dolgokon változást tenni. Ha a szerződés lejárt, a nemzet teljesen szabad kezet nyer.

Különben igen sok megjegyzés tétetett arra nézve, vajjon jó-e ránk nézve a közös vámterület? És különösen most, mikor az agrárius kérdések felmerültek, és mindnyájan úgy a házban, mint azon kívül, azon gondolkozunk, miként lehet ezen bajokon segíteni, akkor mindenki arra is gondolt, vajjon a közös vámterület — szorosan véve ezen kérdésekre viszonyítva, — üdvös-e vagy sem?

Elismerem, hogy alig van a világon nehezebb kérdés, melyhez oly sok gondolat és oly sok ellentétes megjegyzés fűződik, és alig van bonyolúltabb kérdés, melyet a statisztika adatainak különböző csoportosításaival könnyebben lehetne erre vagy arra az oldalra irányítani, mint épen ez a kérdés.

Hát én vita helyett nézetemet inkább egy adomával világítom meg. *(Egy hang a szélső baloldalon: Csak jó legyen!)* Két palócz ment egy alkalommal a surjános erdőben, mely alatt azt értem, hogy nagyon sűrű volt. Az elől menő a gallyakat folyton félrehajtotta, de oly szerencsétlenül, hogy egy visszahajló ág kicsapta az utána jövő szemét, a ki fájdalmában-e, vagy a lekötelezettség érzetében ekként kiáltott fel: »Nagyon köszönöm, kedves komám, hogy megfogta kend a gallyat, mert ha ezt nem tette volna, talán a másik szememet is kiütötte volna.«

T. ház! Az 1895. évi költségvetés fölött folytatott vita az ellenzék nézetét körülbelül három irányban domborította ki, nevezetesen, hogy a magyar földmíves helyzete óráról-órára rosszabbodik, és úgy tűnik fel, mintha a megsemmisülés felé sietne. Továbbá, hogy igen sok törvény és még több kormányzati intézkedés túlságos mérvben dédelgeti a nagyipart és kereskedelmet a mezőgazdaság rovására. És végre, hogy a kormány és hatósági közegei nem mindig alkalmazkodnak a törvényhez, hanem igen gyakran a saját hatalmuk fentartásának követelményei szerint járnak el. Ezen nézetek elsejét ma már a kormány sem vonja kétségbe, mert hisz a t. földmívelésügyi miniszter úr szükségesnek látta a veszély elhárítása czéljából módozatokat ajánlani. A t. államtitkár úr pedig tegnapi gyönyörű beszédében óriási lépésekkel sietett a mi álláspontunk felé. Nos, és a hátuk mögött ülő párt mit csinál? Ragaszkodik történeti hagyományaihoz. Ezúttal sem tagadja meg természetét és létezésének egyetlen alapját: az alkalmazkodó képességet; mert most is összes tevékenységét csak arra fordítja, hogy az ellenzék eszméit átvegye, a közönség figyelmét maga felé irányozza, a közfelfogást megtéveszsze, és a felvetett kérdést a saját érdekében kiaknázza.

A tekintetben, t. ház, nincs köztünk semmiféle eltérés, hogy azt a kérdést felvetni sem lehet: nyújtassék-e kedvezmény a nagyiparnak és kereskedelemnek, a mezőgazdaság határozott hátrányára? Mert, bár a politikai erkölcsök ebben az országban már rég levétettek is a napirendről, senkisem érez még magában ez-

Digitized by Google

úttal bátorságot arra, hogy a kisebbség érdekében kedvezményes törvényeket követeljen.

Kölcsönösen beismerjük azt is, hogy ez országra nézve sokkal üdvösebb, ha a két foglalkozási mód egymást támogatja, mintha egymással harczban áll. E tekintetben tehát teljesen fölösleges volt és lesz a túlsó oldalról minden szószaporítás, mert a ki a két foglalkozási mód egyesítését hangsúlyozza, nézetem szerint nem sokkal végez hálásabb feladatot, mintha a napsütés jótékonyságára figyelmeztet. A köztünk fenforgó vitának lényege tehát — szerintem — inkább azon kérdésen sarkallik, vannak-e olyan törvényeink és szerződéseink, melyek a mezőgazdaság rovására hozattak és köttettek, vagy ha bármi üdvös czélból alkottattak is, de tényleg a mezőgazdaságnak ártanak. A kormány és az azt támogató többség szerint nincsenek, mert hiszen szerintük minden kedvezmény, mely az ipar és kereskedelem érdekében hozatott, csak látszólagos, mert végeredményeiben az is a mezőgazdaság érdekeit szolgálja. Mi az ellenkezőt állítjuk, ámde vitánk eldöntetlen marad, mert a kormány és a többség ragaszkodik intézkedéseihez, és mi nem vagyunk azon helyzetben, hogy a megváltozott viszonyokra mutathassunk.

Ezen kérdések is osztják tehát többi politikai nézeteltéréseink közös sorsát, a mennyiben pusztán elméleti viták maradnak, és a vitázó felek csak a jelszóra egyeznek meg, mely jelszó a nép érdeke. Ezt hangoztatja az autokrata épúgy, mint a legszélsőbb köztársasági, az istentagadó épen úgy, mint a püspök, az uradalom és gyár birlalója épen úgy, mint az anarchista, és valóban rendkívül nehéz megállapítani azon határvonalat, a mely az igazságot a puszta jelszótól elválasztja. Az azonban tény, hogy a természet sokkal több tényt, egyént hoz létre, mint a mennyit eltartani képes, *(Úgy van! a baloldalon.)* így aztán szakadatlan küzdelem támad, mely nemcsak az egyenlőséget szünteti meg, hanem a véletlenül előnyösebb helyzetbe jutót folytonosan arra ösztönzi, hogy megszerzett előnyeit ne csak mesterséges, de jogtalan eszközökkel is fentartsa.

Ne méltóztassanak attól tartani, hogy eszmemenetemet oly módon fogom folytatni és kiegészíteni, mint azt ezen előzmények megkívánnák, és a mint tapasztalataim nemcsak megengednék, hanem arra mintegy ösztönöznének is; nem lépek ezen útra, és a magyar földmívelésügyi miniszterium költségvetésének tárgyalása alkalmával nem fogok feszegetni nagy társadalmi kérdéseket. Megjegyzés gyanánt csupán néhány képet akarok felmutatni azon boldogító törekvésekről, melyekben a magyar földmíves ez idő szerint a mostani kormányzati rendszer mellett részint a törvények értelmének világos elmagyarázára, részint pedig a törvények teljes félretétele által részesül. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt azonban fejtegetéseimben tovább haladnék, a mélyen t. miniszter úrnak túlságos érzékenysége késztet engem arra, hogy némely megjegyzést tegyek azon viszonyra vonatkozólag, melyben ő velünk szemben ezúttal áll. A miniszter úr, a mint tudjuk, csak néhány hó előtt neveztetett ki, és bármilyen képességekkel volna is fölruházva, — a miről teljesen meg vagyok győződve, — ez sokkal rövidebb idő volt, mintsem ezen bajok orvoslására valami lényegest, szemmel láthatót tehetett volna, de különben is hitem szerint, bármilyen jóakarattal volna is eltelve, lehetetlen, hogy ezen téren ő maga valami sokat lendítsen, mert hiszen ezen bajok orvoslása csak kéttized részben tartozik a t. miniszter úr hatáskörébe, és legalább nyolcztized részben a t. kereskedelmi miniszter és a pénzügyminiszter urak reszortjába.

Hiába akar a t. miniszter úr bármit tenni, hiába akarná összes javaslatainkat is elfogadni, a bajok permanensek fognak maradni, ha t. kollégáinál nem sikerül kivinni, hogy egyöntetűen, tervszerűen működjenek közre ezen bajok elhárításánál. *(Helyeslés balfelől.)* Nézetem szerint azon bajok, a melyeket a jelenlegi tárgyalások alkalmával felsorolunk és részletezünk, részint oly természetűek, a melyeken változtatni nem áll hatalmunkban, részint oly természetűek, a melyeket orvosolhatunk. Azok közé, a melyek nem tartoznak a mi hatásaink alá, sorolható a világverseny, az ausztráliai gyapjútermelés, és azt hiszem, hogy ha örökké tárgyaljuk is e kérdéseket, ha bármily panaczeákat alkalmazunk is azokkal szemben, bajaink azért bizonyos fokban, bizonyos mértékben állandóak maradnak, mert oly természetes viszonyokon, törvényeken alapúlnak, melyeknek megváltoztatása nemcsak nekünk magyaroknak, hanem az egész világon lakó embereknek sem áll hatalmában. Mert felhozták, hogy az amerikai és az ausztráliai világversenyt lehetne korlátozni, és teljesen megakadályozni egy európai vámvonal alkalmazása által, de Európán belül is az embereknek oly nagy tömege lett volna érdekében sértve, hogy, a mint a következmény mutatja, ezt megvalósítani nem lehet. Én tehát az ily általános elméletek hangoztatásától ezúttal tartózkodom, nemcsak azért, mert ezt már előttem sokkal avatottabb egyének kifejtették, hanem azért is, mert, nézetem szerint, ezeknek hangoztatása lehet nagyon szép dolog, de nem fog eredményre vezetni, és épen azért, habár ez renoménmnak határozottan árt is, visszatérek a kis dolgokhoz, és csupán azon körülményeket fogom ezúttal felemlíteni, melyek intézkedési

Digitized by Google

körünkbe esnek, és a melyeken változtatni tudunk. E dolgok csak látszólag kicsik, mert ha az általam felsorolt minden adatra orvoslás történik, hitem szerint a magyar földmíves helyzete óriási arányban fog javíttatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Nagyon rossznak és helytelen beosztásúnak tartom egész adózási rendszerünket, oly értelemben is, a mint az a törvénytárban lefektetve van, de még rosszabbá válik és vált a végrehajtásnál. Sokan említették már, és a miniszterelnök úr is kiterjeszkedett arra, hogy senkinek sem áll érdekében a kisembert szembeállítani a nagyemberrel. Tökéletesen osztozom e nézetben, és a mennyire lehet, kerülni is fogom, hogy ezt tegyem, de teljesen mellőzni nem vagyok képes, és semmi tekintet által sem fogom magamat arra az útra térittetni, hogy teljesen mellőzzem, mert akkor az általánosságok köréből én sem fogok kiemelkedni. Én a magyar kisgazdának hátrányos helyzetét, első sorban is viszonyítom az adózási aránytalanságokra, és azt állítom mindjárt az első pontnál, hogy a magyar kisgazdára vonatkozólag már a földadó megállapítása is rendkívül sok törvénytelenséget vetett felszínre. Állítom azt, hogy a magyar kisbirtokos aránylag sokkal nagyobb egyenes földadót fizet, — és így természetesen a többi adónál is, — mint fizetnek a nagybirtokosok.

És ha nem is vagyok annak az elméletnek a híve, hogy a lépcsőzetes adózási rendszer minden adónál életbe léptettessék, mert a mint a t. miniszterelnök úr is megjegyezte, ez végeredményében teljesen kivihetetlen, és így képtelenség, de ki kell jelentenem, hogy ezen lépcsőzetes adóztatást, bár öntudatlanúl, nálunk életbe léptetve látom; mert a nagybirtokos aránylag sokkal kisebb földadót fizet, és az adók egyébb nemeinél is rendkívül sok kedvezményben részesül, mint ezt majd később részletezni fogom.

Tudom azt, hogy ezen bajok is némi részben állandó jellegűek, vagyis ebben a pillanatban senkinek sem áll hatalmában azt megváltoztatni; mert a kataszteri felvételek több millióba kerültek, egy évtized munkáját vették igénybe, és most etape-szerűleg öt-hat év elteltével megint tíz évi időt fordítani arra, teljesen lehetetlen. Hanem ha már a földadót nem is lehet leszállítani, ha az államháztartás követelményei ezt nem is engednék meg, de mindenesetre gondolkoznia kellene a földmívelési miniszter úrnak arról, a mit már előttem több felszólaló is hangsúlyozott, hogy egy bizonyos földminimumra nézve az adókulcsot megváltoztassa. E nélkül hiába beszélünk arról, hogy a létező állapoton segítsünk; mert ismétlem: bajaink túlnyomó része olyan, hogy azokon nem vagyunk képesek változtatni.

Egy másik dolog, a mit mindjárt említenem kell a kisbirtokosra nézve, a dohánytermelési ügy. Azt is felhozták előttem nagyon sokan. De hiszen nem is dicsekszem azzal, hogy ezen felszólalásomban felfedezéseket fogok tenni; mert hiszen az összes létező eszmék és dolgok a világon mind megvoltak, egyikünk, másikunk csak különböző alakzatban és a saját ügyességéhez mérten csoportosítja.

A dohánytermelés korlátozását határozottan károsnak tartom a kisgazdára nézve két szempontból. Az egyik szempont természetesen az, hogy ez által földjét nem birja értékesíteni, kisebb a jövedelme. És itt sem szabad megfeledkeznem arról, hogy a nagybirtok van vele szemben megvédelmezve. A kormánynak az a törekvése, hogy a kisbirtokos kezéből kivegye a dohánytermelést, és ezt sokszor oly úton éri el, a mely valóban nevetséges. Példáúl tudok esetet reá, hogy egy nagybirtokos folyamodott dohánytermelési engedélyért, és oly módon adták meg neki az általa kért területet, hogy azon községben kisebb termelők földjéből elcsiptek, és úgy kapta meg az engedélyt a nagybirtokos. Ez olyan boszantó, a mit abszolute nem lehet indokolni.

Kifogásolom azt még a monopólium szempontjából is, hogy a kistermelőtől elveszik az engedélyt. Igaz, hogy ha tisztán fiskális szempontokra helyezkedünk, akkor lehetetlen elzárkózni azelől, hogy a kistermelő fogyasztja az általa termelt dohányt, és annyival az államkincstár kevesebbet kap; de én úgy tartom, hogy nem lehet a kisembert minden élvezetből kizárni, és az a dohányfüst a kistermelő elől nagyon sok olyan dolgot eltakart, a mi különben őt nagyon felizgatta volna. De én még akkor is, ha igaza van a pénzügyminiszter úrnak, hogy az államkincstárnak érdekében van, hogy a kisbirtokos kezéből a termelés kivéttessék, határozottan követelném azt részére.

Ha már az adózásnál vagyok, lehetetlen fel nem említenem azt is, hogy a községek lakosai rendkivül sok olyan adóval vannak terhelve, a melyek teljesen igazságtalan adónemek. A kivetésnél semmiféle más tekintet nem áll előtérben, mint csak az, a mit tegnap t. pártvezérem is jelzett, hogy az állami deficzit átdobatik a társadalomra.

Itt van az italmérési és fogyasztási adó! Nem az itt a kérdés, hogy egy bizonyos körzetre, területre mennyit lehet igazságosan kivetni ezen adónemekből, hanem az, hogy a pénzügyminiszternek milyen adómennyiségre van szüksége, ezt azután elosztják, és akár igazságos, akár igazságtalan, a község nyakába

Digitized by Google

dobják. És mi az eljárás a kipuhatolásnál? Mások is említették már, hogy milyen csudálatos módon történik ez. Ha kiveszi a község, annak adja a pénzügyminiszter; ha nem, kitűzik az árverést, és ha olyan árverező nem jelentkezik, a ki a pénzügyminiszter számításainak megfelelne, akkor ráutalják a községre. Vagy a község, előre félvén a ráutalástól, szövetkezik valakivel, kiveszi, de albérbe adja. A község itt teljesen szabadjára van hagyva, és azután az albérlő csinál a község rovására azt, a mi neki tetszik. Egyetlen községnek sincs olyan autonóm hatásköre, hogy 20 forint kiadást megtehessen, mert eljárását felülvizsgálja a megye, a törvényhatóság és azután a miniszter, és ha indokolatlannak látja az illető tételt — törli. Az italmérési jog kivételénél azonban teljesen szabad kéz van engedve, mert a kincstár érdekében történik a dolog. Egy 500 forintot érő bérletet kivehet 2000 forintért, azt senkisem kéri számon, sőt a pénzügyminiszter iparkodik a pecsétet rányomni, és be van végezve a dolog.

Itt van továbbá az adókezelés. Mindent a világon iparkodik az autonómia hatásköréből a t. kormány kivenni, csak az adókezelést hagyja a községeknél meg, a melyet pedig első sorban kellett volna államosítani. Tudjuk, hogy milyen nyomorúlt viszonyok vannak e tekintetben Magyarországon. Lehetetlen mellőznöm itt egy látogatásom eredményét. Elmentem egy alkalommal valamelyik községbe, a hol egy igen tisztes kinézésű parasztember jött elém, és azt mondta, hogy ő a bíró. Csakhamar jöttek a község lakosai, kik adót fizettek. Mikor a kincstári adót átadták neki, a biró keresztet tett a nyugtát képező adókönyvre, és azután ruhája alól kihúzott egy erszényt, s a pénzt abba tette; csakhamar jött, a ki útadót fizetett, akkor belenyúlt a bal csizmaszárába és oda tette. Persze, írni, olvasni nem tudott. Én kérdeztem, hogy hát itt tartja maga a kasszát? Azt felelte: Igen, kérem! *(Derültség.)* A mellére mutat: ez az országé; a ballábára mutat: ez a községé, a jobblábára mutat: ez pedig a közmunkáé. *(Derültség.)* Ő szedi be az adót, de nyugtát nem adhat, hanem ád a jegyző az ő keresztvonásáról.

A Bácskában, Hevesben, Pestmegyében gyakori dolog, hogy a községek adósikkasztás miatt panaszra mennek a vármegyéhez. Egyik-másik községi előljárót elcsapják, van, a ki tönkre megy, de mind e mizeriákat a kincstár nem érzi. Ha sikkasztás történik, kivetik a község lakóira, és fizeti a község. Ezért is szegényedik a nép folyton, ezért is szaporodnak óráról-órára az úgynevezett agráriusok.

És így egész légiójára jövünk rá az ilyen érthetetlen dolgoknak az adózás terén. Az erre vonatkozó elméletek szerint mindenki oly mértékben köteles hozzájárúlni az állami kiadások fedezéséhez, a milyenben jövedelmet élvez, vagy az állami közegek eljárását igénybe veszi. Ha ez így van, nem nevetséges-e, hogy a ki megszorúl, és pénzt vesz kölcsön, bélyegek és illetékek fejében óriási összeget fizet az államnak? Azért, mert szegényedik, neki kell az állam pénztárát gazdagítani. És azután ha adózás tekintetében bárkinek panasza van, hogy intézik el ebben az országban, melyet önök 27 év óta alakítanak át jogállammá? Ha bárki adó- vagy illetékügyben a pénzügyigazgatósághoz kérvényez, egy-két-három év mulva kapja meg a határozatot; ha azt megappellálja, a pénzügyi közigazgatási bíróság szintén egy-két év múlva dönt. Azt kérdezem, jogállam-e ez? Történhetik-e ilyes valami jogállamban? Nem alaposan foglal-e itt helyet az a feltevés, hogy az az illető ki van szolgáltatva az államnak, hogy az állam azt csinál vele, a mit akar, hogy alakilag állítottak ugyan bíróságokat, hatóságokat, a melyek ezeket az ügyeket elintézzék, de a két-három év utáni elintézés teljesen egyenlő a zérussal, mert azért azon boldogtalanon csak behajtják az adót.

A kormány sokszor a legjobb intenczióval hozza meg a határozatot, de a végrehajtó közegek az alkalmazásban meghiúsítják törekvéseit. Az illetéktörvény egyik szakasza szerint például a ki valamely összeg felvételét elismeri, köteles nyugtabélyeget alkalmazni. Eddig a takarékpénztárak és bankok könyvecskét adtak, melybe beírták az általuk felvett részletet vagy kamatot, és erre bélyeget nem tettek. Már most a pénzügyminiszter kiadott egy rendeletet, mely szerint a takarékpénztárak ezentúl készpénzben kötelesek beszedni az ilyen illetékeket, vagyis a nyugtabélyeget már most az illető fél, mikor a takarékpénztárt kielégíti, készpénzben fizeti meg, és mikor nyugtát állítanak ki neki, a mely nyugta azért szükséges, hogy a telekjegyzőkönyvben a zálogjogot kitöröltethesse, oda is kénytelen feltenni a törlési bélyeget, vagyis kétszeresen fizet, s így kétszeres kiadása van e czímen.

De továbbá, t. ház, van egy ügy, a mely állandóan és örökösen izgalmakat csinál a községi képviseleteknél, és a lakosság adóját aránytalanúl és jogtalanúl szaporítja: értem az iskolaügyet. És itt nem kell mást mondanom, mint csak azt, hogy a törvény végrehajtása akként vétetik alkalmazásba, hogy sokszor 20—30—40 ezer holdas puszták lakosainak megengedtetik az, hogy azok a pusztán iskolát állítsanak, a hova természetesen csak a tanyán lakó béresek gyermekei járnak. És ezáltal a puszta kivétetik a községi iskolai terhek fizetésének kötelezett-

Digitized by Google

sége alól, és az azoknak a szegény embereknek a nyakába háríttatik, a kik bent laknak a községben.

De továbbá itt van a kisdedóvás ügye. Az erre vonatkozó törvény teljesen helyes, nincs ellene semmi kifogásom. Intencziója az volt, hogy az állam minden lakosának mód nyujtassék arra, hogy az állam nyelvét elsajátíthassa. De ez az intenczió nincs megvalósítva a végrehajtásnál, hanem csak az van megvalósítva, hogy ma már a nagyobb alföldi városok, a melyeknek semmiféle szükségök nincs a kisdedóvóra, e czímen évenkint több ezer forintot kénytelenek elkölteni, mig az a czél, melyet a határszéli, a nemzetiséglakta vidékeken elérni akartunk, egyáltalában nem valósíttatik meg.

Előadásom ezen részénél, t. ház, lehetetlen, hogy mellőzzem azon mizériákat, melyek a tagosítási ügyeknél felmerültek, és melyek a hitelképességet határozottan rontják.

Tudok egy esetet, a hol egy község határa 20 évvel ezelőtt felosztatott, és ez a földosztás máig sincsen hitelesítve, úgy, hogy azok a szegény emberek el vannak zárva attól, hogy birtokukra kölcsönt felvehessenek; sőt tudok egy más esetet, mely e tekintetben valóságos unikum. Egy jász-kún közbirtokosság *(Halljuk! Halljuk!)* szerzett egy birtokot, ez az összes birtokosságnak tulajdonát képezte, azután felosztották, de a földkeresők az osztást megtámadták, és a hitelesítést nem engedték meg, vagyis azt kérték, hogy a felosztást a bíróság semmisnek nyilvánítsa. Miután az az indokolás, a melylyel a felsőbb bíróságok a kérdést elintézték, rendkivül érdekes, méltóztassék megengedni, hogy ezen indokolásból egy részt felolvassak. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »Tekintve, hogy az 1870: LXII. törvényczikk által a Jász-Kún kerületek a többi hatóságokkal egyenlősíttettek, az 1871: XXXI. törvényczikk 18. §-a *e)* pontja s az ugyanazon évi LIII. törvényczikk 47. §-a által pedig az arányosítási és tagosítási perek kivétel nélkül a rendes bíróságok hatásköréhez utaltattak; tekintve, hogy e későbbi törvényrendelkezésekkel szemben az 1840: XXX. törvényczikknek a Jász-Kún kerületi községekben megindítandó arányosítási és tagosítási perekben való eljárás alaki tekintetben szabályozó intézkedései hatályon kivül helyezettnek tekintendők; tekintve, hogy az 1840: XXX. törvényczikk az 1836: XII. törvényczikket az előbbi törvényben foglalt módosítással a Jász-Kún kerületekre is kiterjesztette; tekintve, hogy ezek szerint a Jász-Kún kerületekben behozandó arányosítások és tagosításoknál szintén az 1836: XI. törvényczikk rendelkezései, s az e törvény 12. és 13. §-aiban hivatkozott 1807. évi XXI. törvényczikknek az előbb idézett törvény szakaszaiban megjelölt §§-ai az 1840: XXX. törvényczikk értelme szerinti módosítással alkalmazandók;« stb. stb. *(Derültség a baloldalon.)*

T. ház! Ez a laikus előtt nem tűnik fel másnak, mint egy nagyon okos bírói határozatnak. Az is, tartalmát tekintve. Én, mint jogász és szakértő mondom, hogy az is. Úgy tűnik fel, hogy paragrafusoknak halmaza, de azért a szakértő előtt ez olyan fontossággal bir, mint például az orvos előtt a kétfejű csirke; valóban egy ritkaság. Hallott-e valaki olyat, hogy egy tagosítási ügyet ennyi paragrafus felemlítésével lehet megindokolni? És hallott-e valaki olyat, hogy Magyarország az alkotmányosság huszonhetedik évében, mikor nagyon szeretjük emlegetni, hogy ezen országot jogállammá tettük, 1807. évi törvényczikkre hivatkoznak, mely törvényczikk nem is a tagosításokról, hanem az erdők kezeléséről szól. Már most lehet képzelni, hogy milyen elbánásban részesülnek ezek a rendkivül fontos ügyek Magyarországon, hogy nem lehet csudálni, ha sokszor 10—15—20 évig folynak a tagosítási ügyek; mert az erdőkezelési törvény nem tartalmazza azokat az éles jogi distinkcziókat, melyek jelenlegi törvénykezésünk szellemét, nevezetesen az eljárást áthatják.

A t. miniszter úrnak határozottan intézkednie kellene — alázatos nézetem szerint — olyan irányban, hogy ezen mizériák megszüntetve legyenek. Hozzáteszem, hogy annak nevetségességét, a mit felolvastam, maga az igazságügyi miniszter úr is belátta már, mert ezen specziális jász-kún viszonyok rendezése czéljából már terjesztett be egy törvényjavaslatot.

Minthogy nem akarom a t. ház türelmét hosszabb felszólalással kimeríteni, *(Halljuk! Halljuk!)* a nélkül, hogy Papp Elek képviselőtársamat utánozni akarnám, én is kijelentem, hogy én is elértem fölszólalásom tulajdonképeni tárgyához, a vízügyekhez. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kénytelen vagyok ez alkalommal azon meggyőződésemnek kifejezést adni, hogy azon a terűleten, a melyen én lakom, és a melyet képviselek, alig képez valami nagyobb csapást, mint a vízügyi törvények alkalmazása. Nem a vízszabályozási eljárásnak igénybe vétele, hanem a törvényeknek az alkalmazása. Ezen vízügyeket az 1884: XIV. és 1885: XXIII. törvényczikk szabályozzák. A társúlatok túlkapásai különböző irányokban, különböző módon jelentkeznek. Tudok egy hevesmegyei községet, melyet a társúlatok már agyonboldogítottak a vízszabályozásokkal, s attól lehetett félni, hogy a községet a víz időnkint el fogja vinni, vagyis nemcsak az évi termés, hanem az emberek vagyonának az állaga is meg lesz támadva azáltal, hogy a község házai tönkretétetnek. A földmívelésügyi miniszter úr, természetesen a mostan

Digitized by Google

elődje, jónak látott e tekintetben egy ukázt bocsátani a községhez, hogy körsánczczal védje magát. Nagyon természetes, hogy erre nézve az összes törvénytárban nem talált intézkedést, nem tudta kimutatni, hogy a törvénynek melyik szakasza ad neki jogot az intézkedésre. Es csakugyan egy erélyesebb hangú fellépés következtében attól el is állott.

Mielőtt átmennék a részletekre, kénytelen vagyok felemlíteni egy esetet, a számra majd később fogok hivatkozni. A t. miniszterium ez idén jóváhagyott egy társulati alakúlást, és ez a társulat semmi mást nem csinált, mint előirányzatában egy csatorna létrejöttét helyezte kilátásba, és azt tervezetében egy jász községnek, Jász-Dósának, belterületére vezette, de azon kívül mást nem csinált. Napnál világosabb tehát, minden mérnöki állítás, minden szakértői vélemény ellenére, hogy a legelső alkalommal a torkolatból kitódúló és gyorsan átvezetett víz ezt a községet tönkreteszi, de azért semminemű intézkedés nem történt, és midőn e tekintetben az aggályok részletesen és meglehetős technikai észrevételek támogatásával a miniszter úr elé terjesztettek, nem is indokolta, hogy miért hagyja jóvá ezt az intézkedést, csak azt mondotta egy rövid sorban, hogy a panasz nem találtatott alaposnak. Továbbá igen sok százezreket és milliókat ad ki az Alföld azon czélból, hogy a kulturának minél több földterület mentessék meg és biztosíttassék; de azután fordúlnak elő mégis apróságok, melyek ezen kidobott százezreket ellensúlyozzák. Voltam már szerencsés egy alkalommal a t. földmívelési kormánynak figyelmét felhivni, hogy a vízi malmokkal zúgó szerkezetek vannak egybekötve, melyeknek feladata, hogy bizonyos tartályokba vezessék a vizet; ha pedig nagyon sok a víz, akkor azt lebocsássák. Ezen zúgók képesek előidézni azt, hogy a fölöttünk lévő több ezer hold földterületet minden tavaszszal elöntessék. Tudom, hogy erre azt méltóztatik válaszolni, hogy tévedésben vagyok, mert ezen malmokat, mint vízi műveket, a kulturmérnökök felülvizsgálták, s meghatározták azon vízszint, melyen felül nem szabad a vizet feltartani.

De azt kérdezem: ki fogja ellenőrizni, ha egy sötét tavaszi vagy téli zimankós éjszaka idején megjön a víz? Hiszen nem szükséges más, mint hogy öt perczig felemelje a vízfogót, és már akkor a vizet irányíthatja, és öt percznyi feltartással gátakat szakít ki, községeket önt el a víz, szóval folyást csinál magának, és többé a restitutio in integrum nem sikerül.

Ezen vízi törvények alkalmazásának megvilágítására kénytelen vagyok két specziális esetet felemlíteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik történt Hevesmegyében, az úgynevezett »Alsótarna-völgyi viztársúlat« alakúlása alkalmával. Ennek a megszületése legalább már 10—15 éven át készíttetett elő, nagyon természetes, hogy a nagybirtokosok által, kiknek ez irányban való törekvését én nem perhorreszkálom, mert teljesen elismerem mindenkinek azt a jogát, hogy vagyonának jövedelmezőségét iparkodjék emelni. Tehát az illető közigazgatási hatóság 10—15 éven belül többször összehivta az érdekeltséget, de sohasem sikerült a többséget kimutatni; mig végre a miniszterium egyik kulturfőmérnöke megalakította a társúlatot. Ő minden tekintetben igen derék úri ember, és saját szakmájában nemcsak otthon van, de e tekintetben igazán kiváló talentum, kinek működését egyébként nem bírálom, csupán azon alkotmányellenes eljárása miatt, melyet ezen vízszabályozási társúlatok összealakításánál és kezelésénél elkövetett. A törvény nem mondja meg tüzetesen, hogy miként történjék a társúlatba való belépés iránti nyilatkozat, vagyis nem mondja meg, hogy azon összejövetelek alkalmával kell-e szavazni vagy irásban, és megbizott által is lehetséges-e. Tény az, hogy az illető főmérnök úr egy szép napon azzal állt elő, hogy a többség biztosítva van, s az érdekeltségnek többsége társúlattá összealakúlt. Össze is hivta az alakúló-gyűlést. Ott azután a törvénynek minden rendelkezése megsértetett. Az 1885: XXIII. tcz. 72., 74. és 76. szakaszainak egybevetéséből tisztán kiviláglik, hogy mielőtt ezen társúlat alapszabályait jóváhagyás végett a miniszteriumhoz fölterjesztette volna, köteles volt kimutatni a többség szabályos összealakúlását; köteles volt magának az egész munkafeladatot megállapítani; köteles volt az e czélból igénybe veendő költség nagyságát jelezni; köteles volt terveit közszemlére kitenni, köteles volt az érdekeltek vagy pedig a szomszédok részéről esetleg beadandó véleményeket is becsatolni, az elnökkel, a választmánynyal a beadványokat közjegyzőileg hitelesíttetni s úgy terjeszteni a miniszter elé. A törvény a kisbirtokosság érdekében egy mézesmadzagot is tartalmaz, nevezetesen tartalmazza azt, hogy az illető társúlat még azt is köteles kimutatni, hogy hány kisbirtokos van a társúlat kötelékébe bevonva. Gondolom, azért, hogy az illető miniszternek módjában álljon megvizsgálni s elbírálni azt, hogy mennyiben czélszerű azoknak a kisembereknek ily költségekkel való megterhelése? Mindezek ezen társúlatnál nem történtek meg, csak egyszerűen konstatáltatott az, hogy bizonyos módozatok mellett a többség a társúlat létesülését akarja; sem a tervet be nem mutatták, sem közszemlére ki nem tették, sem a beadványokat közjegyzőileg hitelesítve alá nem irták, és a miniszterium ezen év elején a

Digitized by Google

társulati alapszabályokat jóváhagyta s a társulatot a működésre feljogosította, és ennek eredménye az, hogy már abban az időben, a mikor a társulat abszolute semmit sem csinált, gondolom, papirosra meg pennára, máris holdankint 80 krajczárt szedett be az érdekeltektől, a törvény világos rendelkezése ellenére.

De nézzük, t. ház, hogyan járnak el az úgynevezett Tisza-szabályozási társulatok. A Tisza-szabályozási társulatokra vonatkozólag nézetem szerint nem is volna szükséges azon kúszált törvény, melyet az 1881 : XIV. tcz. alakjában ismerünk; elég volna abba a törvénybe egyetlen egy szakaszt beleiktatni, a mely ekként hangzanék: »Ha pedig a társulat megszorúl, és élni nem bir, akkor joga van a szomszédokra adót kivetni és azt beszedni.« Mert abszolute semmi más nem történt, mint ezen egyszerű kijelentésnek érvényesítése. A Jászságnak alsó része a Tisza-folyóhoz 20, 30, 40, 50, 60, 70 kilométernyi távolságra van; emberemlékezet óta ott sohasem volt árvíz. De a Tisza-szabályozási társulat megirigyelte ezen kedvező helyzetet, hogy ezen vidékek eddig még megterhelve nincsenek, kivetette rájuk a hálót, és kijelentette, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy bevonja őket az ártér jótéteményébe.

Órákig eltartana, t. ház, ha ezen helyzet minden körülményét ecsetelném, és kimutatnám, hogy azon törvények, melyek arra volnának hívatva, hogy az állampolgárok jogait megóvják, a miniszteri mindenhatóság támogatása mellett hogyan hajtatnak végre. Mondom, nem megyek át erre a térre, nem tarthatom magamat azonban vissza attól, hogy egy ilyen helyszíni tárgyalás adatait fel ne tárjam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az illetők, valami négyezren, a bevonás ellen felebbezést adtak be. A felebbezést a társulat által kiküldött választmány bírálja meg, és pedig helyszíni tárgyalás alapján. *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Ebben az esetben, melyet jelezni szerencsém van, megtartatott a helyszíni tárgyalás. De mikor? Deczemberben és februárban. Deczember hóban egy oly napot tűzött ki a társulat választmánya a helyszíni tárgyalásra, mikor maga sem tudott eljönni. Tehát vízügyekben, ott, a hol a határba ki kell menni, és a vízszíneket tekintetbe venni, télnek idején, mikor esetleg hó is lehet, tűzték ki a helyszíni tárgyalást. Egy községből 3—400 reklamáló összejött, és mikor kérdeztük, hol vannak az iratok, azt mondták: hogy ott vannak a székhelyen, azok nem szükségesek, mit is akarnak az urak az iratokkal? Az illető választmányi elnök azt is kijelentette az érdekelteknek, hogy ne legyenek udvariatlanok, s iratokat ne követeljenek, »mi még önöket nagyon megkülönböztettük, — mondotta ő, — mert addig a helyszíni tárgyalásokat a székhelyeken szoktuk megejteni, és pedig akként, hogy berendeljük az embereket; a ki bejön, bejön, a ki nem jön, nem jön, felveszünk egy rövid jegyzőkönyvet, s azután határozunk, mert méltóztassanak megjegyezni, ez a védekezés semmit sem ér, az urak azon helyzetben vannak, mint a halálra itélt, meg nem menekűlnek többé úgysem, mert a társulat magát fentartani nem képes; ez az egyetlen szabály, a mit alkalmazásba veszünk, és önöknek fizetni kell.«

Kénytelen voltam, t. ház, ezt felemlíteni. Igaz, hogy lokális dolgok, de én már felszólalásom elején jeleztem azt, hogy a helyi érdekű dolgokból alakúl össze az összesség helyzete és érdeke. Ha minden egyes elszigetelt ember jogait megvédjük, akkor az ország jogai lesznek megvédve. Ha ezek helyzetén segítünk, ha nem engedjük meg azt, hogy az ilyen kisbirtokosokat a vízszabályozási társulatok elnyomják, az országnak javát mozdítjuk elő, és megszüntetjük azon bajok egy részét, melyeket ezúttal agrárkérdés név alatt ismerünk. *(Helyeslés balfelől.)*

Végűl mégis teszek néhány általános megjegyzést. Többszörösen felvettetett az a kérdés, hogy van-e agrárkérdés, és ha van, szükséges-e azt előtérbe helyezni és megvitatásával itt a házban napokat tölteni?

A t. miniszter úr is elismerte, mert programmot adott, az államtitkár úr is elismerte, mert ezen programmot tegnap iparkodott magyarázni; valamennyi felszólaló, nevezetesen Pap Géza és Tisza István képviselő urak is mind elismerték, hogy van, tehát az a szemrehányás bennünket nem érhet, hogy mi taktikából idéztük azt fel. És ha van is, szükséges-e ezt ilyen hosszadalmasan taglalni? Igen is szükséges, mert ezen ügyeknek ily hosszadalmas tárgyalása engem nagyon élénken emlékeztet a karthausi mondására: »Memento mori«. Minden találkozásnál ezt mondják egymásnak; miért? Mert ez legfeljebb szükségtelen figyelmeztetés lehet, de kárt nem okoz. Nekünk, a magyar fajnak minden pillanatban gondolnunk kell nemzetiségünk megvédésére, és gondolnunk kell minden pillanatban arra, hogy a magyar föld magyar kézben maradjon. *(Helyeslés balfelől.)* És legfeljebb felesleges munkát teljesítünk, *(Felkiáltások balfelől: Nem is fölösleges!)* de károst semmiesetre.

Azt mondják, hogy nincs agrárkérdés, mert hisz itt az állapotok kielégítők; van a gabona áránál egy kis baj, de hát ez természetszerű és időnkint kireparálódik, s helyreállanak a normális állapotok. Hivatkoztak nevezetesen arra, hogy az utóbbi időkben, mióta a pénzügyminiszter úr a valutarendezést megindította, a föld ára roha-

Digitized by Google

mosan emelkedett s a haszonbérek is ezzel karöltve emelkedtek. T. ház! A mennyire az én tanúlmányaim terjednek, s a mennyiben az én bíráló képességem ezeket a dolgokat felölelni képes, én arra a tapasztalatra és megállapodásra jöttem, hogy mindenre a világon könnyebb törvényeket és véleményeket megállapítani, mint épen erre a kérdésre vonatkozólag. Én emlékszem, már akkor elértem férfikoromat, hogy 1869, 70, 71 és 72-ben a búza ára 12, 13, 14 forint volt azon a vidéken, a hol én lakom; a föld ára pedig 500—800 forint közt váltakozott, s a haszonbér mezei művelésre szánt földeknél 30—40—50—60, sőt 80 forintot ért el. És mi történt? A nélkül, hogy akkor még az amerikai verseny reánk zúdúlt volna, Bécsben az a börze, — melyet sokan olyan ártatlan dolognak mondanak, mely se nem árt, se nem használ, mert a menynyiben lenyomja, annyiban fel is emelheti az árakat, — csinált egy krachot, utána következett 1874-ben Magyarországon egy rossz termés, mire a 800 forintos föld ára rögtön leszállt 100—150 forintra, és haszonbérbe nem vettek ki semmiféle földet, szóval teljes deroute állott elő. Ne méltóztassék tehát arra hivatkozni, hogy nincsen agrárkérdés, mert a földnek jó ára van. Sőt ellenkezőleg én biztosítást mernék nyújtani arra vonatkozólag, hogy csak egyetlen rossz termés kell, és az állapotok nemcsak gyökeresen megváltoznak, de az önök kormányzatának kerekei is teljesen fel fognak akadni.

Kétségtelen dolog e szerint az, hogy van agrárkérdés, mert nagyon sok orvos állja körül a beteget; *(Derültség balfelől.)* én azonban alig hiszem, hogy nagyfokú segély jönne létre, mert az orvosság árát maguknak azoknak az orvosoknak kellene megfizetni, a kik a betegen segíteni akarnak.

Sokan itt közülünk, különösen az ellenzék részéről, tanácsokat adtak a miniszter úrnak, hogyan és miképen iparkodjék ezeken az állapotokon segíteni. Ezekre a tanácsokra én egész őszintén kifejezem azon nézetemet és meggyőződésemet, hogy ha a t. miniszter úr ezek mindegyikét megvalósítani akarná, akkor hiába bocsátanók budgetünk összes bevételi tételeit az ő rendelkezésére, mert azzal sem birna kijönni, azzal sem lenne képes az általunk hangoztatott összes követeléseknek eleget tenni. Én sokkal kevesebbet kérek a t. miniszter úrtól; csak azt az egyet kérem, hogy hajtsa végre a törvényt, ne engedje meg működése körén belül azt, hogy a nagyok a kisebbeket kiaknázzák, *(Helyeslés balfelől.)* és én egy időre teljesen meg leszek elégedve. Mert szerintem helyesen kormányozni nem annyit tesz, mint az abszolut jót érvényre emelni, hanem inkább megnyugtatni. Ezelőtt — gondolom — pár évvel az osztrák vezérkar kiállította itt Budapesten a custozzai csata domborművü térképét. Ugyanazon alkalommal egyik budapesti napilap tárczájában megjelent egy leírás, a mely ezen csatának a körülményeit tartalmazta. Az írónál rendkivül erős szellemi képességéhez kiváló költői érzék is járúlt, és mikor leírta a csata lefolyását, jelezte azt, hogy húszezer szerencsétlen nem látta meg azon a napon a naplementét. Révedező gondolatát tovább fűzve, azon kérdést tette fel magának, hogy miért kellett ennek így történni, és megadta a feleletet a következő mondatban: »Hát azon fontos kérdés eldöntése czéljából, hogy ezután a lombard-paraszt az osztrák császárnak fizesse-e továbbra is az adót, avagy pedig az olasz királynak!«

Ha mérlegelem az itt történt felszólalásokat, és azon panaszokat, melyeket a napisajtó elénk tár, és tekintetbe veszem saját tapasztalataimat, mikor a magyar parasztra, a magyar kisbirtokos sorsára gondolok: önkéntelenül felteszem én is a kérdést, hogy tulajdonképen miért élnek ezen emberek? Helyzetük óráról-órára rosszabbodik, élvezeteik nincsenek, nem dohányozhatnak, szeszes italt maholnap nem képesek venni, rosszúl ruházkodnak, a földbirtokaik teljesen el vannak terhelve, miért élnek tehát? És én a nélkül, hogy pesszimista volnék, vagy volna bennem bujtogató természet, vagy szocziálisztikus érzület, nem adhatok más feleletet, mint azt: »Csak azért hogy legyen a kormánynak adófizetője«. Ezen gondolatok által vezéreltetve, bár rokonszenvvel viseltetem a t. földmívelésügyi kormány iránt, *(Derültség a baloldalon.)* de pártom határozatához képest sem vagyok azon kellemes helyzetben, hogy a budgetet megszavazhassam. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Most már nem tárgyalunk tovább. Az idő előre haladott. Mielőtt az ülést bezárnám, és mielőtt a továbbiak iránt méltóztatnék határozni, jelentem a t. háznak, hogy a szombati ülésben a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr válaszolni kíván gróf Zichy Jenő interpellácziójára, a ház által 1893-ban a múzeumi könyvtár és egy vegyes múzeumi bizottság kiküldése tárgyában; továbbá Sierbán Miklós képviselő úr interpellácziójára, a balázsfalvi érseki szék betöltése és a görög-katholikus és a görög-keleti egyházi kongresszusok meg nem tarthatása tárgyában. Méltóztatik ezt tudomásúl venni? *(Igen! Igen!)* A miniszterelnök úr fog szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van egy előkészített ügyünk, tudniillik az igazságügyi bizottság jelentése az 1889: XLV. törvényczikk kiegészítéséről. Minthogy ez időhatárhoz kötött törvény, a melynek még ez

Digitized by Google

évben törvényerőre kellene emelkednie, a főrendiház tárgyalásaira való tekintettel igen kérném a t. házat, hogy azt a holnapi napirendre méltóztassék kitűzni. Azt hiszem, ez nem igen fogja késleltetni a tárgyalásokat. Ezenkívül vagyok bátor megjegyezni és tájékoztatni a t. házat, hogy óhajom az lenne, és ezt kérném — nem ma, hanem majd később, ha arra kerül a sor, — határozattá emelni, hogy a karácsonyi szünetek előtt, arra való tekintettel, hogy a földmívelésügyi tárczához szólásra még többen vannak felíratkozva, több tárczának tárgyalását ne vennők elő, *(Helyeslés.)* hanem egyes, esetleg olyan kisebb ügyeket tárgyalnánk le, a melyeknek elintézése — hogy úgy fejezzem ki magamat — a ház ökonomiájához tartozik, mint a minők egyes mentelmi ügyek, továbbá egyes közlekedésügyi bizottsági jelentések, intéztetnének el, a melyeknek tárgyalása nem szokott hosszabb időt igénybe venni. Egy törvényjavaslat iránt, a melyre vonatkozólag a pénzügyi bizottság még nem tette meg jelentését, és a mely az erdélyi szőlődézsma-kárpótlásra vonatkozik, fentartom magamnak a háznak külön előterjesztést tenni.

Ezeket nem határozathozatal végett, hanem csak tájékoztatóúl hoztam fel. *(Helyeslés.)*

Elnök: Gondolom, méltóztatik egyelőre tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

A holnapi ülésre nézve méltóztatnak hozzájárúlni, hogy annak első tárgya az igazságügyi bizottság jelentése legyen az 1889 : XLIV. törvényczikk kiegészítéséről, és ennek letárgyalása után folytassuk a földmívelésügyi tárcza költségvetésének tárgyalását. *(Helyeslés.)*

Így a napirend meg lévén állapítva, valamint a legközelebbi ülés ideje is, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

403. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 14-én pénteken,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Kérvények bemutatása. — Igazságügyi bizottság jelentése az 1889. évi XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Pénzügyi bizottság jelentése az ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén a megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, gr. Andrássy Gyula, Hieronymi Károly, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kivánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

Bemutatom, t. ház, Zarándy Gáspár magánzó és társai, fővárosi polgároknak Babó Emil képviselő által beadott kérvényét, a Leypold Lajos tartalékos tüzérhadnagy ellen hozott tiszti becsületbírósági itélet megtorlása iránt, továbbá Keresztes Jánosnak, mint Bükszád községi lakosok megbizottjának Molnár József képviselő által beadott kérvényét, melyben a kezükön lévő úrbéri birtoknak tulajdonjogukba való átszállítása és a jobbágyrendszer eltörlése iránt folyamodnak.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs. Bizottsági jelentés sem lévén, napirend szerint

Digitized by Google

következik: az igazságügyi bizottság jelentése, (Irom. 744) az 1889: XLV. törvényczik kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló 722. számú törvényjavaslat tárgyában. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy az általános tárgyalás alapjául a bizottsági jelentés olvasottnak tekintessék? *(Igen.)* E szerint a jelentés olvasottnak tekintetik. Bölöni Ödön előadó urat illeti a szó.

Az előadó úr nem kíván jogával élni.

Kíván valaki szólani? Általánosságban méltóztatnak elfogadni? *(Igen.)* Senkisem kíván szólani, a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául a ház elfogadja.

Tárgyaljuk a részletekben.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét, 1—3. §-ait, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: Most már, t. ház, ezen törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben is le lévén tárgyalva, kérem a t. házat, méltóztassék hozzájárúlni, hogy az a holnapi ülésben harmadszor olvastassék. *(Helyeslés.)* Ily értelemben méltóztatnak határozni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Hegedüs Sándor, a pénzügyi bizottság előadója!

Hegedüs Sándor előadó: T. ház! Van szerencsém a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 769) az ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék, és a volt Kővárvidék területén a megszűntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában, tisztelettel benyújtani. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentésnek és az újonnan szövegezett javaslatnak kinyomatását, szétosztását és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzését elhatározni.

Enök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen.)* Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és az osztályok mellőzésével leendő tárgyalása iránt, annak idején lesz szerencsém a t. háznak javaslatot tenni.

Most áttérünk, t. ház, a napirendre: a földmívelésügyi tárcza (Irom. 715) folytatólagos tárgyalására. Első tétel 313.576 frt.

Bartók Lajos jegyző: Helley János!

Helley János: T. ház! Midőn az előttünk fekvő költségvetést a t. földmívelésügyi miniszter úr előterjesztette, egy hosszabb beszéd kíséretében ajánlotta ennek elfogadását. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Helley János: Már sokoldalúlag ki lettek fejtve mindkét oldalról az erre vonatkozó vélemények, még pedig oly kiváló szakemberek által, hogy szinte szerénytelenségnek tűnnék fel önmagam előtt is felszólalásom, ha nem tartanám ép e tárcza költségvetését oly fontosnak, az ezzel összhangban levő gazdasági válságot oly imminensnek, hogy egyetlen egy felszólalás is, bármily szűk korlátok között mozogjon is, feleslegessé lehessen.

Méltóztassék tehát megengedni, ha én is elmondom ez irányú nézeteimet, és kérem a t. túloldalt, ne méltóztassanak organumaikban, bár azok nagy közgazdasági elvekkel vannak eltelve, azon időt elpazaroltnak tekinteni, melyet a magyar képviselőház a földmívelési tárcza költségvetésének tárgyalására fordít. Feljajdúlnak ezen organumok, miként a beteg a fájós seb érintésére, és igyekeznek az agrár jelzőt eredeti jelentőségéből kiforgatni, oly törekvéseket tulajdonítva annak, mely veszélylyel fenyegeti közgazdaságunk másik két faktorát, az ipart és a kereskedelmet, pedig úgyszólva a mezőgazdaság érdekének megfelelő és helyes törvények alkotásától függ ma Magyarország exisztenciája, ez a lét a to be or not to be kérdése. *(Helyeslés a baloldalon.)* Helyes agrárius törvényekkel, a mint ezt a rómaiknál láttuk is, meg tudták teremteni a szabad földmívelő osztályt, mint a 367-ben Kr. e. lex agrarie Licinusi törvények azt mutatták, mely független osztály a birodalom fentartója is volt, igy a lex Thoria 111-ben Kr. u.; mig helytelen törvényekkel tönkre is lehetett ezt az osztályt tenni, de tönkre is ment utána nemsokára maga a birodalom is.

Ne méltóztassanak ezen fáradni, tessék, kérem az agráriusoknak meghagyni ezen jelző, eredeti jelentőségét, a mely nem akar semmi egyebet, mint a földbirtok érdekeit megvédeni, nem izen ez háborút sem az iparnak, sem a kereskedelemnek, hanem az erősbödés elérésére, mint harmadik faktor akar közreműködni. Csupán öntudatra ébredése ez annak a 11,000.000 lakosnak, a mely ez országban a föld után él.

Valóban nagyon ideillik ez esetre a farkas és a bárány meséje. Különös csak az benne, hogy Magyarország 11,000.000 lakosa, tehát a nagy többség, melynek természetszerűleg az erősebbnek kellene lennie, játsza benne a bárány szerepét.

Ezen öntudatra ébredés előjelének szeretném én tekinteni a földmívelési miniszter úr beszédét, a melylyel tárczája költségvetésének tárgyalását mintegy bevezette, úgyszinte az államtitkár úrnak e tárgyalás során tegnapelőtt elmondott beszédét is.

Én, t. ház, nem akarom a méltánylást ettől a programmtól megtagadni, elismerem, hogy egyes pontjai dicséretreméltó törekvést árúlnak el a gazdaközönség helyzetének javítására, de legnagyobb elismerést érdemel a programm azért, mert beismerí, hogy baj van, hogy a mezőgazdaságot válság fenyegeti, a min okvetlen segíteni kell. De ha én a miniszter

Digitized by Google

úr fejtegetéseit a közgazdasági és mezőgazdasági viszonyokkal összehasonlítom, akkor én megelégedve nem lehetek, de nem is vagyok.

Én nem tagadom, hogy e programmpontok megvalósítása a gazdasági állapotokra jó hatással volna, de tagadom azt, a mit a merkantilizmus szóvivői hirdetnek, hogy e programm a tennivalókat teljesen kimerítette, hogy a magyar gazdaközönségnek több szüksége nem volna, hogy a magyar földmívelés ügye többet nem követelne; sőt ellenkezőleg azt merem állítani, hogy itt nagyobb alkotásokra van szükség, mi ha megtagadtatnék, igen könnyen megzavarhatná az egyensúlyt a közgazdaság három főfaktora között. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A földmívelési miniszter úr ezen programmja a válság által fenyegetett mezőgazdaság felgyógyulására, megerősbödésére vezetni nem fog, ez csak olyan orvosszer, mely a beteg állapotát ideig-óráig könnyíti, de nem gyógyítja. Én konczedálom, hogy lokálisan javulások be is fognak következni, de ez nem elég, itt nemcsak az egyes tagok betegek, itt beteg az egész test, beteg az egész ország.

Én többet, magasabb konczepcziót követelek a magyar földmívelés gondozójától, őrétől. Én nem vagyok és nem is lehetek megelégedve, ha a magyar földmívelési miniszter a kereskedelmi miniszter szájába illő kijelentéseket tesz, midőn a miniszter úr azt, a mit mindenki tud mint nagy közgazdasági elvet deklarálja, hogy tudniillik három főfaktort ismer a közgazdaság terén, a melylyel vagyonosodásunkat előmozdíthatjuk: mezőgazdaságot, kereskedelmet és ipart, és kijelenti azon nézeteit, — mintha bárki más nézetnek hódolhatna, — hogy ezen három faktornak nem szabad egymással háborúban lennie, hanem egymást támogatni kell, hogy eredményre juthassunk. De mert ezt mindenki tudja, nem lehet elégnek tartani arra, hogy abban a magyar földmívelési miniszter összes bölcseségét kimerítse.

Ha ezen nagy elvből a miniszter úr nem azon konzequenczíát vonta le, hogy a búza árának bármely alacsony volta nem ok arra, hogy az iparral, — mondjuk itt: a malomiparral, — a kereskedelemmel, — itt a gabonakereskedelemmel, — terményűzérekkel szemben intézkedések tétessenek, vagyis nem fejezte volna ki elég világosan, hogy a közgazdaság három főfaktora közűl mindig csak a mezőgazdaság az, melynek érdekei a másik kettő jóvoltáért föláldozandók, ha ezen nagy elv kijelentése után az következett volna, hogy itt az ideje, hogy végre valahára az ipar és kereskedelem is tegyen valamit, és legyen segítségére a meggyengűlt harmadik társnak: mégis lehetett volna némi bizalommal a jövőbe nézni. Midőn azonban a földmívelési miniszter átveszi a kereskedelmi miniszter szerepét, védelmére kél az arra egyáltalán nem szorúló iparnak és kereskedelemnek, akkor, mikor azok fontossága, jelentősége senki által kétségbe nem vonatik, mikor a mezőgazdaság nem követel egyebet, csak bizonyos szűkebb körnek érdekében álló kinövések megszűntetését, mikor csak a jogtalan behatások alól akarja mentesíteni a gazdasági produktumok árait, akkor és attól a földmívelési miniszterről, ki nemhogy tárczájának érdekeit védené, ha szükséges, a kereskedelmi miniszterrel szemben, — de azon érdekek visszaűtasítói sorába szegődik, — nem merem remélni a dolgok jobbra fordúltát, nem merem reményleni különösen még azért sem, mert a programmba lefektetett igéretekkel szemben megfelelő tételeknek a költségvetésben, a kezdeményező lépéseknek még csak nyomait sem találom.

Nagy közgazdasági elvek felállíttatnak azért, hogy a közgazdaság vitelének redszerében állandóság, a különböző tényezők zavartalan együttműködése által lehetőleg kedvező eredmény éressék el, nem pedig azért, hogy e nagy elvek takaróúl szolgáljanak bizonyos jogosúlatlan érdekek istápolására, vagy arra, hogy ezen nagy elvek palástja alá temettessenek oly érdekek, melyeknek messze kiható fontosságát különben talán még maga a kereskedelmi miniszter sem vonja kétségbe.

A kereskedelmi miniszter nagy közgazdasági elve: megengedni a nyerstermények behozatalát, hogy az itt feldolgoztassék, finomíttassék, hogy ebből az ipar részére hasznot húzzunk, *(Zaj. Elnök csenget.)* önmagában véve, eltekintve minden vonatkozástól, igen helyes, de alig hiszem, hogy akár ezen elv felállítója, maga Smith Ádám — ki a fiziokratikus szisztemával szemben először állította fel a Smithiánizmust, vagy szabad-ipar-szisztemát, — akár egy Roscher, vagy bárki más a mi viszonyainkra azon a téren, melyen a miniszter úr azt alkalmazta, alkalmazni helyesnek találná.

Ott, a hol a feldolgozásra behozott nyerstermények a belföldi terményeknek káros konkurrenczíát nem csinálnak, hol a feldolgozásból származó haszon igazán haszon, és nem olyan, melyet egyik osztály a másiknak fizet meg a szenvedett kárban, vesztességben, ott van helye ezen nagy közgazdasági elv alkalmazásának. Ugyan mit gondolna a t. miniszter úr, hogy mit szólnának Ausztria iparos-körei, mit Ausztriának minden számot tevő politikusa, ha az osztrák kereskedelmi miniszter egyszerre előrántana egy nagy közgazdasági elvet, például a szabad kereskedelem elvét, és azt igyekeznék bebizonyítani: hogy mily előnyös volna az Ausztria egész közgazdaságára, ha a külföld

Digitized by Google

iparczikkei szabadon özönlenék el Ausztriát, és nyomnák iparát? Már pedig épen ez az eset nálunk, csakhogy nálunk nem a dédelgetett iparról van szó, hanem a mezőgazdaságról. Ép ezért nálunk, hol a favorizált malmoknak adott őrlési kedvezménynyel a román búza behozatala jár, és ennek kapcsán a búzaárak csökkenése, mint szükségszerű következmény, jelentkezik, ez elv alkalmazása végeredményében feltétlenül káros, mert sokkal nagyobb a gazdaközönség kára, a kiváltságos malmok hasznával szemben; pedig ez a gazdaközönség, a melynek úgy ország-, mint nemzet-fentartó hivatása van, érdemelne legalább is annyi méltánylást, mint az a malomtulajdonos, avagy részvényes, kinek érdekeit a kereskedelmi miniszter úr oly szívósan tudja védeni, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* hogy ha e védelemből a földmívelési miniszter úr csak bizonyos perczentet igyekezne elsajátítani, a gazdaközönség azt nagy elismeréssel venné tudomásúl.

E védelem előttem egyik bizonyítéka annak, hogy a magyar mezőgazdaságot nem csak kívülről jövő ellenség fenyegeti, hanem fenyegeti egy belső ellenség is, *(Helyeslés a baloldalon.)* úgy, hogy nem annyira a külföld tömeges termelésével, mint inkább a kereskedelmi miniszterrel szemben kell azt védelmezni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

A kereskedelmi miniszter politikája a tarifális téren, valamint külön kedvezményei által van legalább is oly kárára a magyar nyerstermelésnek, mint Amerika, Ausztrália, India termelése együttvéve.

Ha a földmívelési miniszter úr eredményt akar elérni, úgy első sorban nyerje meg ezen belső ellenséget, nyerje meg a magyar mezőgazdaság érdekeinek a magyar kereskedelmi minisztert, vagy ha erre nem képes, úgy tárczája érdekeinek védelmében vegye fel a küzdelmet, és vívja ki az iparra és kereskedelemre nem káros, de a mezőgazdaságra életkérdést képező engedményeket, a tarifális és egyéb kedvezményeket, a melyeket a kereskedelmi miniszter úr oly konokúl megtagad; ha ezt kivívta, ha magát a kereskedelmi miniszter gyámsága és fenhatósága alól emanczipálta, akkor képes lesz megfelelő önálló földmívelésügyi politikát csinálni, ha nem, úgy működése csak foldozás és toldozás, élet máról holnapra. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Méltóztassék, t. földmivelési miniszter úr, emlékeztetni a kollégáját és az iparos-köröket azon időre, midőn az ipar még gyenge csemete volt, midőn nagyon is rászorúl a birtokos osztály dédelgető támogatására, melyet ez osztály oly önzetlenül, a haszon minden reménye nélkül nyújtott a védegyletek által; az igaz, hogy nem gondolta volna, hogy egyszer majd — nem akarok erősebb hasonlatot használni — repkény lesz belőle, mely a hatalmas fa életerejét pusztítja.

A földmívelési miniszter úr a jelenlegi válság orvoslásául ajánlja a belterjes gazdaságra való átmenetelt, és ezzel kapcsolatban igéri a gazdasági gépipar, ipar, szőlészet stb. előmozdítását. Távol áll tőlem a szándék, hogy ezek előnyeit kétségbe vonjam, de én, t. miniszter úr, lehetetlennek tartom a bajok orvosolását mindaddig, míg idegen országok jogtalan behatásától nem mentesítjük úgy a kereskedelmi, mint a közgazdasági politikánkat; itt van a baj eltemetve, ezt kell orvosolni, ennek hijával hiába igyekszik a t. miniszter úr belterjes gazdaságok létesítésére, hiába törekszik úgy a gazdasági gépipar, mint a gazdasági ipar fejlesztésére, és létesítésére mindazon helyes és praktikus dolgoknak, melyeket programmbeszédében elmondott, czélt érni mindaddig nem fog, míg nem igyekszik odatörekedni, hogy az ezen helyes dolgok létesítése által elért produktumok árai ne legyenek jogtalan behatások következtében elnyomva.

Eltekintve ez alkalommal az alkotmánynak keretében létesíthető megfelelőbb vámpolitikától, meg vagyok győződve, hogy helyesebb vasúti közlekedési és földadó politikával a jelenlegi súlyos helyzeten igen nagy mérvben lehetne segíteni. A jelenlegi vasúti, közlekedési és adóviszonyok mellett a fővárostól távolabb eső vidéken majdnem teljesen ki van zárva a gazda megélhetése, mert hiszen az egész ország nyerstermányeire egyedűl a budapesti börzén jegyzett árak mérvadók, úgy, hogy ha a búza ára Budapesten 6 forint 50 krajczár, akkor Szatmár, Szilágy vagy más megyéből, ennek megfelelő vagy nagyobb távolságból a gazdaember legalább 1 forint 20 krajczárral, 2 forinttal, sőt még olcsóbban tudja csak eladni terményeit.

Vidéki malmok vagy kereskedők ugyanis a budapesti börzén jegyzett árból levonásba hozzák a fuvar- és vasútdíjakat, átadás, átvétel és közvetítési díjakat, és csak az ezen felül levő összeg az, a mi a gazdának megmarad, már pedig ezek a kereskedők nem is szállítják az ilyen differenczíával megvett búzát Budapestre, hanem átadják a vidéki gőzmalmoknak, ezek felőrlik, feldolgozzák, a finomabb lisztet kedvezményes tarifák mellett külföldre szállítják, a többit pedig, valamint a korpát is, elfogyasztatják ugyanazon közönséggel, melytől a búzát a Budapesti árdifferenczíával megvették, tehát egy rókáról két bőrt húznak le a gazdaember rovására. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Jelenleg a gazdaember máskép nem is tehet, mert ha magát a budapesti piaczot veszi igénybe, akkor kezeibe kerül az úgynevezett terménybizományosoknak, a kik — tisztelet a

Digitized by Google

kivételeknek — e czím alatt folytatják a legnagyobb uzsorát. Épúgy nincsen semmi előnye a gazdának, ha a közraktárakat veszi igénybe, ezeknek létfeltétele szinte a differenciális üzletekre van bazirozva; ez a baj oly általános, hogy ez alól kivétel nincs, és a melyet talán a nagyobb birtokos jobban is érez, mert hisz már 1000 mázsa életet vidéki piaczok hiján apránkint eladni talán nem is lehetne; mert a búza áránál a szállítási díjban levő vesztességet az országnak a központtól távolabb eső gazdaközönsége jórészt nem a vasútaknak fizeti meg, hanem, mint említém, azon vidéki malmoknak és kereskedőknek képezi ez igazolatlan nyereségét, melyek a gabonát a gazdától ezen differenciával megvásárolják és földolgozzák. *(Igaz! Úgy van! Halljuk! Halljuk! balfelől. Elnök csenget.)*

E czímen a gazdaközönséget érő vesztességet, ha nem is megszüntetni, de csökkenteni lehetne, ha gabonakereskedelmi központokat létesítene a t. kormány. Ilyen központok mintegy maguktól fognak keletkezni, ha a kormány azt akarja; nem kell hozzá más, mint egy kis tarifális kedvezmény. Ha kiszemeltetnek az országban oly főbb pontok, melyeken az előfeltételek, tudniillik gabonakereskedelem és a malomipar már megvan, és ezen helyeken úgy egymással, mint Budapesttel való forgalmában a gabona szállítása kedvezményes tarifa mellett történik, akkor ezen helyek nemcsak maguktól válnak egy-egy kisebb körré, a körülfekvő vidékek gabonakereskedelmi központjaivá, hanem a kedvezményes tarifában rejlő hasznot csakugyan maga a gazdaközönség fogja élvezni. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Ez ellen az államvasútak bevételeinek esetleges csökkenése nem szólhat, mert hiszen az államvasútak hatalmas hálózatának létesítésénél a czél talán épen az volt, hogy a közgazdaság érdekében álló tarifapolitika mindentől függetlenül legyen létesíthető, nem pedig, hogy minden áron, a legfontosabb érdekek rovására, nagyobb jövedelmezőség forsziroztassék. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ha mindenki méltányosnak tartja, hogy az ipar érdekében kedvezményes tarifák létesíttessenek, az egyenlőség elve megköveteli, hogy a harmadik faktortól se vonassék el semmi, a mi boldogulását elősegíti.

Én azt hiszem, t. miniszter úr, ha ez irányban indítaná meg haladéktalanúl a működését, sokkal hamarább érne czélt, működése olyan gyümölcsöt teremne, a melyet még maga is élvezhetne. Nem hasonlítana törekvése és a jövő működése az olyan orvos működéséhez, a ki súlyos betegét türelemre inti, míg ő a földgömb túlsó feléről beszerzi az orvosságot. Már pedig, t. miniszter úr, ilyen súlyos beteg a mezőgazdaság, és ilyen távoleső orvosság az, a melyet a miniszter úr ajánlott. *(Tetszés a baloldalon.)*

Hogy miért nem lehetne a mai rossz vasúti tarifát egy, a távoleső vidékek érdekeinek megfelelő jobbal felcserélni, miért nem lehetne helyes és igazságos adóreformot létesíteni, miért nem lehetne gabonakereskedelmi góczpontok létesítése által a búzaáraknál levő, és a szállítási díjakon alapúló differenciák megszüntetésén fáradozni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Mind olyan kérdések, melyekre a választ csakis mély és komoly tanúlmányok úton lehetne elérni. De hogy ilyen tanúlmányokat egyáltalában tenni lehessen, a mi különben is főkelléke egy helyes gazdasági és földmívelési politikának, szükséges egy megbízható gazdasági statisztika. Már pedig ily statisztikát, ha még úgy mes volna is az akarat a miniszter úrban, a mostani rendszer mellett egybe nem állíthat. A gazdasági tudósítók e czélnak nem felelnek meg, egyrészt, mert a viszonyokat nem ismerik, másrészt módjukban sem áll pontos és kimerítő értesüléseket szerezni, egyrészök pláne nem is áll hivatásuk magaslatán; gyökeres intézkedésekre volna ez irányban is szükséges.

(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)

A házi és gazdasági ipar fejlesztése csak folyománya a miniszter úr programmjának az intenziv gazdálkodást illetőleg, de e téren sem remélhető a kivánt eredmény, ha a továbbfejlesztés az eddigi nyomokon halad; ha egyes vidékeknek több irányban adatik előny mások felett, az ipartelepek megosztása az országban minden rendszer nélkül történik, legfeljebb a szerint, a mint kormánypárti, vagy ellenzéki képviselőt választ, ha bizonyos vidékek teljesen figyelmen kivül hagyatnak, mint például Szilágy. Mielőtt felszólalásomat befejezném, legyen szabad az államtitkár úr tegnapelőtti beszédére néhány szóval reflektálnom.

Az államtitkár úr egy dologról nem világosított fel, tudniillik arról, hogy a mi azon beszédben a miniszter úr beszédjéhez képest haladásnak látszik, valóban a belátás szülte haladás-e? Vagy csak a közhangúlat nyomása alatt, tehát kénytelen-kelletlen tett engedmény?

Mert mi értékkel birhat a gazdaközönségre a vámvisszatérítés tekintetében az időbeli haladék lehető legrövidebbre szabásának kilátásba helyezése, akkor, midőn az államtitkár úr nemcsak magáévá teszi a kereskedelmi miniszter úr által a malmok érdekében előrántott, s a földmívelési miniszter úr által védett elvet, de tovább is megy, s jórészt a malmok

Digitized by Google

érdemének tudja be a búzánknak a világpiacz árainál valamivel magasabb árát.

Igaz ugyan, hogy első sorban e körülményt magának a búza minőségének kitünő voltában találja fel, de e kitünő minőséget talán csak mégsem vindikálja egészen, vagy csak részben is a kormány atyáskodó gondoskodásának, enged abból talán egy részt annak az áldott magyar földnek is, melynek érdekei oly mostoha elbánásban részesülnek.

Legyen meggyőződve a t. államtitkár úr, hogy sokkal jobban árt a föld kitünő voltának eltagadásával vagy fel nem említésével a hitelünknek, mint a mennyit ártana — ha egyátalán árt — a hitelünknek az, hogy parlamentünk oly kitünő vezérférfiai, mint gróf Apponyi Albert tisztelt képviselőtársunk mikor kénytelen rámutatni a kormány hibájából, mulasztásaiból eredett nagy gazdasági válságra. Minthogy pedig az államtitkár úr gazdasági politikája nagyban és egészben azon úton halad, — mert máson nem is haladhat, — a melyet a földmívelésügyi miniszter úr megjelölt; a miniszter úr programmjának hatása alatt támadt kételyeim nem enyésztek el, a mai gazdasági politika elégtelenségéről és helytelenségéről táplált meggyőződésem szilárdságából mitsem vesztett, daczára annak, hogy az államtitkár úr csak súlyos helyzetet ismer fel, sőt még annak is eltagadására búzdít, mintha nem volna mindegy a magyar gazdának, bármilyen nevet is adnak betegségének, ha a segítés és gyógyítás útjára nem lépnek, akkor én a bajok orvoslásában teljesen nem bízhatom.

Tapasztalatom és meggyőződésem szerint az országos közvéleménynek vélek kifejezést adni, hogy soha nem várta még az ország oly érdekkel a földmívelési miniszter programmját, mint ma. Soha az országban nehezebb viszonyok között egy földmívelési miniszter nem foglalta még el a székét, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* mint ma, soha nagyobb tudás, önállóság, higgadt és bölcs gondolkodás a szék betöltésénél szükségesebb nem volt, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* mint ma. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Miután pedig sem a földmívelésügyi tárcza betöltésénél a rendkívüli viszonyokkal számoló gondos körültekintést fellelni nem tudom, sem a földmívelésügyi miniszter úr, sem államtitkárának beszédjéből és programmjából meg nem győződhettem arról, hogy tőlük önálló, Magyarország gazdasági érdekeinek valóban megfelelő gazdasági politika inaugurálását várni lehessen, bár a merészséggel, melylyel ezen oly fontos pozicziót elfoglalták, és a miniszter úrnak eddigi károsnak nem bizonyúlt mély hallgatásával szemben teljes elismerésemet nyilváníthatom, a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Bartók Lajos jegyző: Ugron Zoltán! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Zoltán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mikre nem reflektált az igen t. földmívelésügyi miniszter úr programmbeszédjében, szemére hányták t. barátaim, midőn itt fölhozták, hogy úgyszólván nem foglalt állást az agrármozgalmakkal szemben, és programmjából egyáltalán az látszik, hogy nem úgy igéri kezelni tárczáját, mint politikai, hanem egyszerűen, mint hivatalfőnök. Nem terjeszkedem ki arra se, hogy ily szűk körben kezelt tárcza, mily alkalmas diszkreditálni a közös vámterületet, és hogy nagyobb politikai belátással kezelve, mennyi kihatása lehetne ezen tárczának a nemzetiségi kérdésre.

Bármennyire hibásnak tartom is azt, hogy az igen t. földmívelésügyi miniszter úr oly kérdésekben, a melyek más tárczákban szolgálnák vagy szolgálhatnák a földmívelésügy érdekeit, túlsúlylyal nem bir, és midőn ilyenekben hozzá kérdést intéztek, egyszerűen a szolidaritásra hivatkozik, mindezekre nem kívánok reflektálni, hanem arra, a mit beszédében elmondott. Beszédének — és sajnos, itt sem csatlakozhatom egynéhány, csak kevés szélsőbali képviselőtársamhoz, *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem is kell!)*, a kik a közösügyes vámterületet megostorozzák, de a közösügyes miniszter programmjában bizalomgerjesztő dolgot látnak, — mondom, a miniszter úr beszédjének, úgy látom, kimagasló pontja akart lenni az a tanács, a melyet az intenzivitásról ad. Én azt úgy, a mint ő mondotta, abszolute nem írhatom alá, mert mikből állt az a tanács?

Első sorban azt mondta, hogy gazdálkodjunk gépekkel, vegyünk gépeket, épen akkor, mikor panaszkodunk, hogy válság van és nincs pénzünk. *(Derültség és tetszés balfelől.)*

A másik két tanács nagyon közel van ehhez, mert ugyancsak e pénzszűk állapotban és válságban azt mondja a gazdának, hogy lássa el magát műtrágyával, marhával, és jobban fog menni gazdasága. De itt még egy másik szempontot is tekintetbe kell vennünk. A miniszter úr csak úgy idedobja, hogy tessék műtrágyával gazdálkodni, és tessék intenzivitást kifejteni. Intenzivitást tanácsol a miniszter úr akkor, mikor mindennek lenn van az ára, mikor legnagyobb körültekintést és számítást igényel, hogy valamit befektessünk, és nem veszi figyelembe, hogy az ország termőföldjének háromnegyed része mostoha klimatikus viszonyok alatt van, a mi minden termést tönkretehet, akár műtrágyával, akár műtrágya nélkül. *(Derültség és tetszés balfelől.)* A tőkeszegény és rosszhitelű gazda lássa el magát műtrágyával,

Digitized by Google

és akkor midőn nagy rezsivel megmunkált földjét bevetette, jönnek a májusi bő esőzések, oly bőségesen zuhog az eső, mint az idén a szabadelvűség, e szép hónapban. *(Derültség.)*

Elnök: Csendet kérek!

Ugron Zoltán: Összedől a vetés, ha feltámasztotta is a szuperfoszfát, lesz szalma, de léha lesz. Erre a t. miniszter úr azt mondja: szalma legalább van, tartsunk marhát, szalmán meg lehet tartani, ha feljavítjuk korpával. Azt hiszi, hogy a korpa a gazdaságban is oly könnyen beszerezhető czikk, mintha a kormánypárti újságok korpáját gyűjtené. *(Derültség balfelől.)*

De hagyom ezt. Vegyünk egy másik esetet, a mikor száraz a május, sőt a június, július, augusztus is, és nem terem takarmány, szalma sem, mivel tartsa akkor az állatot a gazda? Félhivatalos hazugsággal? *(Derültség.)*

T. ház! Szorosan összefügg az intenziv gazdasággal a gazdasági szakoktatás kérdése, mert az előbb mondottakból látható, hogy az intenzivitást nem lehet csak egyszerűen odadobni, azt meg kell mérlegelni, mert 12 forintos búzaárak mellett, annak megfelelő marhaárak mellett okvetlenül tett befektetéseket a gazda, és több-kevesebb kamatot kihozott, de midőn azt kell számítani, hogy 4—5—8%-ot jövedelmez ez a befektetés, vagy semmit, mert egy eső mindent elmoshat, akkor ezt meg kell mérlegelni. Hiszem, hogy a földmívelésügyi miniszter úr a részleteknél egy teljes gazdasági szakoktatási programmal áll elő, bár e reményre programmbeszéde nem jogosít fel; hanem az államtitkár úr beszédében lehet találni erre nézve egy passzust.

Az államtitkár úr igyekezett saját beszédjét a földmívelési miniszter úr beszédjére kimagyarázni, de így ki lehet magyarázni azt is, hogy Shakespeare Hőköm Mátyás után írta drámáit. A szakoktatás terén csak a felsőbb szakoktatásra kívánom felhívni figyelmét. Hogy az eddig létre nem hozatott, azt ma sem tudom megmagyarázni, mikor önként kínálkozik az alkalom, hogy a kolozsvári egyetemet a gazdasági intézettel összekössük. Ez a legnagyobb könnyűséggel mehetne, nagy pénzügyi kiadással sem járna.

Mindaddig helyes gazdasági politikát nem várhatunk, míg a gazdasági adminisztráczió terén képzett gazdák nem állanak rendelkezésünkre. A jelenlegi gazdasági tanintézetekből kikerült növendékek, bármily tisztelettel viseltessem is iránt uk, látjuk, hogy igen egyoldalúak arra, hogy jó hivatalnokok legyenek; de a pesti egyetemből kikerült, vékony lábikrájú jogászok sem alkalmasak arra, hogy a földmívelési minisztériumban a földmívelésre vonatkozó aktákat elintézzék. *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! A t. földmívelésügyi miniszter úr intenzivitásról beszélt s egy szóval sem említette fel azt a faktort, mely a legerősebb lendületet adhatná a magyar gazdaság intenzivvé tételére, egy szóval sem emlékszik meg a szeszgyártásról. *(Úgy van! balfelől.)* Én a szeszpolitikát rideg fiskális szempontból megoldva nem szeretném látni, én a pénzügyminiszter úr által felvetett szeszmonopólium kérdésében állást nem foglalok; de igenis az iránt egészen tisztában vagyok, hogy attól függ a magyar gazdasági szeszipar fellendülése, ha beváltja azt az igéretét, melyet tett akkor, mikor a regálét beváltották, hogy a szesznek kicsiben való árulását szabaddá teszik és közben oly átmeneti intézkedésekről és törvényekről gondoskodnak, melyek az országot átterelik a nagy gyártásról a kicsinyben való gyártásra. Magyarországon a nagy gyártásnak létjoga nincs, annak egyedül a raffinálás terén van haszna.

Deczentralizálni kell a nagy szeszgyárakat. Tudom, hogy midőn ezt felhozom, ép oly hatalmas érdekeket, bolygatok, mint a malomkartellnél, mert a nagy szeszgyárak ép oly vinget képeznek és épúgy össze vannak bonnálva a liberális kormány politikájával, mint a malomkartellt csinálók, tehát tudom, hogy érzékeny húrokat pengetek. Ámde ha a t. miniszter úrnak csakugyan szívén fekszik az intenzivitás, nem szabad ezt a kérdést figyelmen kivül hagyni. Ez a kérdés különben sürgős, mert 1895. végén már lejárnak az állami regálebérletek és az önérzetes gazdasági szeszgyárosoknak nincsen kedvük exisztencziájukat újból a miniszteri bürókban deczember 20. és január 1. között kikoldúlni, mint 3 év előtt, midőn levegőben lógatták a mezőgazdasági szeszgyárakat; másfelől nem elég, hogy a jelenlegi szeszgyárak a magyar gazdaságok intenzivitása körüli hivatást teljesítsenek. Megkívánják az egészségügyi viszonyok is pld. Arad, Pest, Temesvár stb. városokban, hogy a szeszgyárak deczentralizáltassanak, és félek attól, hogy itt a magasabb szempontok mellett kicsinyes érdekek fognak dönteni. Oszlassa el a t. miniszter úr ez iránti aggodalmainkat.

Van a t. földmívelésügyi miniszter úr programmbeszédében egy igen szép passzus, mely többször megismétlődik, és ez elődének dicsérése. Azt hiszem, hogy gr. Bethlen András sokkal jobb szívvel venné, és inkább elengedné ezt a dicséretet a t. miniszter úrnak, ha a t. miniszter úr sokkal több kegyelettel viseltetnék az előde által inaugurált és felvirágoztatott intézmények iránt. Gr. Bethlen András nagyon sokat tett, szép eredményeket ért el az erdélyi keleti marhatenyésztés feljavításával. Megfon-

Digitized by Google

tolva ezt, az erdélyi gazdasági kongresszus meghallgatása után beleösztönözte abba a gazdákat, és kedvvel dolgoztak a gazdák. A miniszter úr felutazik Erdélybe, kivel beszél, kivel nem, azt nem tudja senki, de kimondja a halálos itéletet az erdélyi keleti marhafaj és a tordai bikafaj felett.

T. ház! A múltkor a földmívelésügyi miniszteriumnak egy félhivatalos lapja programmot adott, a melyben olyasmi is érintve volt, hogy a ki a földmívelésügyi minisztériumtól jóindúlatot vár, az, mondjuk ki tisztán, legyen kormánypárti. Most már minden miniszternek van félhivatalos lapja, ezek úgy szaporodnak, mint a gomba, de aligha szaporodik ezzel a gazda tehene. Sokkal jobban szerettem volna, ha ebben az ügyben a túloldalon ülő képviselőtársaim szólaltak volna fel, mert félek, hogy magam, mint ügyvéd, eltemetem a jó ügyet. De a túloldalon ülő képviselőtársaim erre nem vállalkoznak; úgy látszik, hogy a választóknak érdeke nem fekszik a szivükön, mert azt hiszik, hogy úgy, mint a múlt választásoknál, megint hivatalosan fognak ide beküldetni. De az erdélyi választókat a sanyarúság meg fogja tanítani, és meg fogják érteni, hogy Istent is ki szabad választani, mivel a felekezetnélküliség törvényesen szabad, és azon lesznek, hogy ne függjenek annyira a főispántól, és a t. képviselő urakat nem lesz lehetséges zsandárral ide bekisérni.

Nem sok az, a mit el kell mondanom, mert az erdélyi gazdasági egylet felírata a földmívelésügyi miniszter úr kezében van, és több képviselőtársamnak is átadtam. Csak egy-két dolgot kell felemlítenem.

A miniszter úr által annyira lenézett erdélyi fajta marhából az idén gróf Zselénsky Róbert t. képviselőtársam és barátom ismert gazdaságában tehenészetet állított. És saját tapasztalatom alapján is mondhatom, hogy a tejelési képességük, ha nem is nagy, de az abból kivett vajmennyiség olyan nagy, hogy minden európai adat e téren eltörpül mellette, mert $16^{3}/_{4}$ deczilitер tejből egy kilogramm vajat kapunk. De az erdélyi marhafaj fontossága nemcsak abból áll, hogy szükséges az erdélyieknek, de szükséges az alföldieknek is. Ha a miniszter úr olyan gyakran végig utazik inkognitóban az Alföldön, látni fogja, hogy ott csatakos, vizes csalamádén élő marha szántja a havas esőben a földet. Mindaddig, mig az Alföldön épületanyag nem áll kellőleg rendelkezésre, mig a takarmányviszonyok nem konszolidálódnak, ott nélkülöző s nélkülözni tudó szerény igényü marha kell, ha lassú fejlődésü is, és erre alkalmas a keleti marha, a melynek gyöngye az erdélyi faj, mert ez a faj a modern igényeknek nagyobb hizékonyság által és tejelő képessége által is megfelel. Drága kincs ez, és kár azzal a miniszter úrnak Csáky szalmájaként elbánni.

Befejezhetném ezzel beszédemet, *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* de a t. államtitkár úr beszédére is kell egy pár szóval reflektálnom. *(Halljuk!)* Ő meglehetősen felölelte azon kérdéseket, a melyek az agrár-mozgalom által felvettettek, de egy szóval sem reflektált a börzeadóra. A börze-adó már méltányossági szempontból is behozandó, mert türhetetlen, hogy minden adás-vétel meg legyen adóztatva, csak épen a börze üzhesse szabadon játékát. Azt mondják, hogy ezzel nem érhetnek el nagy pénzügyi eredményt. Azt sem bánom; legalább annyit keressen rajta a liberális kormány, a mennyi az állami anyakönyvek behozatalára kell. Ez úgy is leginkább a börze-körök érdekében hozatott be. *(Derültség balfelől.)*

A túloldal még egy szónokának beszédére kell reflektálnom, a ki majdnem a gentlemanséggel hozza összeköttetésbe, hogy a magyar gazda, mint eddig, ezután is türelemmel nyírassa és fejesse magát a merkantilistákkal. Ez Tisza István t. képviselőtársam. Én, mint agrárista, őt, mint merkantilistát megbuktattam és leszámoltam vele. *(Derültség.)*

A gentleman, ha egyszer verekszik, vagy kibékül, vagy nem, de többé nem felesel. Én tudom, hogy az én hibám volt. A múltkor megtévesztettem, mert a földmívelési tárczánál szólt, és én azt hittem, hogy a gazda beszélt. Én teljes tárgyilagossággal figyelmeztettem, hogy ne állítsa, hogy a külföldi és különösen a franczia vámszerződés 15 milliós tételeit össze lehet hasonlítani a 200.000 forintos tétellel, mert azt itt is megértjük, hogy azok tényleg nem tudják ellensúlyozni egymást. Hibásan tettem. Régen merkantilista, a gazdától csak a bagaria-csizma volt rajta. *(Derültség.)*

Ha már ennyire megy, kimutatom én, hogy többször is szokott inkonzequencziába esni. Mert midőn tavaly gúnyosan $^{3}/_{4}$ 2-kor pártjának a munkáspárt elnevezést megszerezte, ő akkor még 11 órakor a Koronaherczeg-utczában sétált — aligha az ország dolgában! *(Derültség balfelől.)* A költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: A földmivelésügyi miniszter úr kiván szólni.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! Ugron Zoltán képviselő úr mindenesetre igen tanúságos, nagyszabású beszédében oly állítást koczkáztatott, mely annyira nem felel meg a valóságnak, hogy részemről szükségesnek tartom annak helyreigazítását; nem azért, mintha bárki e házban megtörtént ténynek tartaná azt, a mit a képviselő úr állított, hanem azért, mert nem szeretném, ha

Digitized by Google

ily valótlanságok bárhol ez országban, a sajtó útján elterjedve, hitelt találnának. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A képviselő úr arra utalva, hogy hivatali elődöm tényked ését ismételten dicsértem, jónak látta nekem azt a tanácsot adni, hogy jobb volna, ha a dicséret helyett az ő üdvös intézkedéseit tovább fejleszteném. És hogy példával is igazolja e mondását, azt a merész állítást koczkáztatta, hogy én a tordai bikatelep beszüntetésével — a hogy ő mondta — eltemetni kívánom a keleti marhafajt. Nagyon sajnálom, hogy a t. képviselő úr, ha már ezt a felszólalás tárgyává akarta tenni, nem vett magának kötelességszerűen annyi fáradságot, hogy részletesebben szerzett volna magának információt e tényked ésemre vonatkozólag. Én igenis, a tordai bikatelepet, mint olyant, beszüntettem, de korántsem volt eszemben és nem is lehet tervemben a keleti marhafaj eltemetését Erdélyben czélba venni. Ha e tekintethen is tájékozást szerzett volna magának a t. képviselő úr, meggyőződhetett volna arról, hogy igenis, a kolozsi gazdaságban nagy súlyt fektetnek e marhafaj tenyésztésére, hogy ott máris nagyon szép előmenetel konstatálható, és hogy az utóbbi idők ben három darab ezer forintos bika vétetett a mezőhegyesi uradalomtól és gróf Almássy Kálmántól és az idén is egy elsőrendű bika fog vásároltatni. Hogy a tordai bikatelepet, mint olyat beszüntettem, annak egészen más indoka van, *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Az egész gazdaság ott oly állapotban van, *(Halljuk! Halljuk!)* és oly alapon mozog, a mely semmi szín, semmi feltétel alatt nem képes megfelelni hivatásának, és kapcsolat nélkül a bolsi gazdaságnak vagy területnek bérletével nem is volna képes magát ez a gazdaság fentartani. Ez egy dombtetőn alakult gazdaság, a mely első sorban nem rendelkezik víz felett. Van egy bassin-féle mélyedés, a melyben az előbbeni időkben nagyobb mennyiségű állott víz volt, mely víznek mennyisége azonban onnan leapadt az által, hogy egy hegyoldalcsuszamlás állott be. Ez maga igen jelentékeny távolságban fekszik a tulajdonképeni majortól, úgy, hogy ezen, ma már nem is víznek nevezhető folyadék nagy nehézséggel és még mindig nem megfelelő szükséges mennyiségben szivattyúztatik e gazdaságba. E gazdaságnak állapota olyan, hogy ott a víz mesterséges felvezetése, a szükséges épületeknek kibővítése, a ma ott levő épületek javítása 25—30.000 forintos új befektetést igényelne, és mindamellett ott volnánk, hogy a gazdaság, mint olyan, egy bikatelepnek fentartására még akkor sem volna képes.

A mi a bika-anyagot illeti, a melyet én ott találtam, a nélkül, hogy beszéltem volna bárkivel is, mert magam kerestem fel, hogy személyes meggyőződést szerezzek magamnak, mondhatom a t. képviselő úrnak, hogy ott 57 középminőségű állatot találtam, a melyeknek kétharmad mollyos szarvú bika volt.

Ha ezt a marhatenyésztés érdekében fentartandónak véli, én részemről ellentétes véleményben vagyok, sőt nem tehetek róla, kötelességemnek tartom e nézetemet érvényre juttatni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Ezzel korántsem ártok a keleti marhafaj tenyésztésének, mert a kolozsi telepet, mondom, fejleszteni fogom továbbra is.

A mi pedig a bikák kiosztását illeti, azt hiszem, sokkal jobb lesz, ha egészséges és jobb minőségű bikákat megfelelő olcsó áron juttatok a közönség körébe, mint ha selejtes, rossz minőségű bikákat adok neki, a melyek az államnak 460 frt ráfizetésébe kerülnek.

Ezt kivántam a t. képviselő úrnak megjegyezni és a t. háznak kellő tájékozásúl elmondani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Zoltán: Személyes kérdésben kérek szót. *(Zajos derültség.)*

Elnök: Ugron Zoltán képviselő úr szavai értelmének helyreigazítása czímén kér szót.

Ugron Zoltán: T. ház! Készségesen veszem tudomásúl a t. miniszter úr felvilágosításait, és nagy örömömre szolgálnak azok. Mentségemre csak azt hozhatom fel, hogy nagyon különösnek tartom, hogy a t. miniszter úr még az irodalomban is hagyta magáról elterjedni azt a véleményt, hogy gyűlölettel viseltetik a keleti marhafaj iránt. És miért hagyta, hogy oly komoly testület, mint a gazdasági egyesület, oly támadást intézzen a miniszter úr ellen közszájon forgó nyilatkozatai alapján, miért nem czáfolta meg előbb?

Hock János jegyző: Boda Vilmos!

Boda Vilmos: T. ház! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Boda Vilmos: Bernát Béla igen t. képviselőtársam mindjárt ezen nagy arányokban megindult földmívelésügyi tárcza körüli vita alkalmával egy határozati javaslatot nyújtott be, melynek egyetlen pontja akként szól, hogy a kormány útasíttatik, miszerint a filloxera pusztítása által károsult szőlőbirtokosoknak adandó állami kedvezményekről és azok segélyezéséről törvényjavaslatot nyújtson be. Nagy örömünkre és megelégedésünkre szolgál, hogy a mélyen t. földmívelési miniszter úr azonnal kijelentette, hogy ezen javaslatot elfogadja, illetve egy törvényjavaslatot fog ez irányban kidolgoztatni, és azt lehetőleg rövid idő alatt a háznak be fogja nyújtani. Nagyon örültünk volna, ha akár a földmívelésügyi miniszter úr, akár pedig az államtitkár úr legalább nagy általánosságban

Digitized by Google

közölte volna velünk azon alapelveket, melyek szerint e segélyezés az állam részéről történni fog. De hiszen erre a vita folyamán még alkalom lesz, és nagyon örülnénk, ha a földmívelésügyi miniszter úr legalább nagyban tájékoztatna bennünket.

A mi azonban engem fölszólalásra késztet, az legfőképen az, hogy a mint tudni méltóztatik, azon párt, melyhez tartozni szerencsém van, tudniillik a függetlenségi és 48-as párt, még a vita megindúlása előtt egy bizottságot alakított, melynek feladatává tette, hogy a közgazdasági válságra vonatkozólag egy konkrét tervezetet dolgozzon ki. Ez a bizottság feladatában eljárván, minthogy annak én is tagja lenni szerencsés voltam, és minthogy ez a bizottság részben e határozati javaslattól eltérő propozicziót tett, kötelességemnek tartom felszólalni, és a pártom által készített programm ezen részét röviden összefoglalva, indokolni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Boda Vilmos: A kedvezőtlen közgazdasági viszonyok pusztító hatása talán egy téren sem érezhető annyira, mint a borászat terén. A hajdan kitűnő borairól világhíressé vált Magyarország immár a múlté; és felette kétséges, hogy valaha, még a legkedvezőbb viszonyok közrehatása alatt is képes lesz a korábbi és nemzedékek vagyoni jólétét megállapító állásába visszahelyezkednie. Hogy a dolgok idáig fejlődtek, hogy a bortermeléssel foglalkozó gazdák milliói vagyoni romjaikon keseregnek, hogy a beállott elszegényedés folytán egész néprajok a kivándorlás természetellenes eszméjével kezdenek megbarátkozni, annak kétségtelenül első és főoka azon, a világtörténelemben páratlan csapás, a mely a filloxera-rovar jelentkezésével rövid néhány év alatt egy virúló gazdasági ágat úgyszólván elsepert a földszínéről.

De tévedés volna ezen kedvezőtlen helyzetnek a kulcsát egyedül és kizárólag a filloxera pusztításaiban keresni. Része és pedig nem jelentéktelen része van ebben a kormánynak is, a mely nagyobb szabású eszközök igénybevételétől annak idején idegenkedve, és ezek alkalmazását épen a pénz kérdése miatt elmúlasztva odáig ment, hogy épen azon válságos helyzetben, a midőn a szőlők újból való betelepítése a franczia példák után indúlva kezdett tért hódítani, részint, hogy a külföldi ipar terjedésének útját egyengesse, tehát idegen érdekből, részint pedig hogy a magához ragadott italjövedelem nagyobb mérvben való kihasználása érvényesíttessék, az olasz borvámoknak 20 forintról 3 forint 20 krajczárra való leszállításával oly versenyt zúdított a magyar gazdák nyakába, hogy annak nem csak anyagi teljes tönkretételét idézte elő,.. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Boda Vilmos: ... de okozója volt annak, hogy a magyar bortermelő jövedelmének csökkenése folytán a rekonstrukczióval komolyan nem is foglalkozhatott. Hogy tehát a dolgok idáig fejlődtek, és hogy a bortermelő ily helyzetbe jutott, annak kétségtelenül egyik főoka a hitelviszonyok kétségbeejtő volta. A magyar bortermelő, a kinek minden idejét igénybe veszi a gondos kezelést igénylő földmívelési ág, földbirtokkal ritkán rendelkezik, és hitelképességét egyedül nagy értéket képviselő szőlőbirtoka és lakháza állapítja meg, s most, mig a mezőgazdasági birtok értéke és ára emelkedőben van, a szőlőé és házé óriási mérvben csökken, olyannyira, hogy azelőtt például a hol én lakom, Szegszárdon egy 2000 forint értéket képviselő 1.200 négyszögölnyi szőlő ára ma 200 forint, vagyis ennél épúgy, mint a háznál, a vagyonértékapadás kilenczedrész. Vidéki pénzintézeteink közt alig van nehány, a mely évi járadékos kölcsönök kiadására volna berendezve, pedig a jövedelemmel immár nem biró és rekonstrukczióra utalt szőlős gazda nem képes a rendes évi törlesztéssel járó 6—8% kölcsön terheit viselni, és ily helyzetben tömegesen fordúl a fő- és székvárosi évi járadékos kölcsönintézetekhez, a mit tapasztalásból tudok, mert egy egész tömeg folyamodványt hoztam fel annak idején. De ezen intézetek azon indokolással, hogy a jelzálogúl felajánlott ház 40 év alatt értékét veszíti, szőlőbirtokra meg egyáltalában nem hiteleznek, őket kérlelhetetlenül elútasítják.

Hozzájárúl a bajhoz, hogy az amerikai vad és nemesített alany előállítására berendezett intézeteink, sajnos, a gazdák szorúlt helyzetét kihasználva, több helyen valóságos nyereséges üzletet folytatnak, és mondhatni, hogy nem minden esetben megbizható produktumaikon igen gyakran méregdrága áron iparkodnak túladni.

A létében megtámadott magyar szőlőbirtokosnak a végromlástól való megmentése érdekében mit tett eddig összesen az állam? *(Halljuk! Halljuk!)* Először is a szénkéneggel fentartott szőlők állami adójának kétharmad részét elengedte. De itt a baj abban van, hogy ez csak sok utánjárásra, a bejelentést követő évben számíttatik be. Az újból betelepített szőlők számára nyolcz évi adómentességet biztosított; ámde ezen, különben üdvös intézkedésnek hatása is majdnem ellensúlyoztatik az által, hogy évek múlnak el, míg a törvény rendelkezései alkalmazásba vétetnek. Itt vagyok például én, ki három év előtt tettem be jelentésemet, és adóelengedésben máig sem részesültem. Eltiltotta továbbá a műbor-gyártást, mely szintén helyes intézkedés volna, de sajnos, a törvény végrehajtására eddig legalább senkisem ügyel föl, és a hatóságok azt várják, hogy a titokban még

Digitized by Google

nagyban dívó műbor-gyártás egyes eseteiről hozzá feljelentések érkezzenek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Hát nem akarva a t. ház türelmével visszaélni, minthogy már igéretet is tettem, hogy rövid fogok lenni, röviden összegezem az elmondottakat. E szerint kétségtelen, hogy a magyar bortermelés nagy bajaival szemben, a mint nagy örömünkre és megelégedésünkre a t. földmívelésügyi miniszter úr programmbeszédében azt be is ismerte, a kormány vagy állam által eddig tett intézkedések nem kielégítők. És miután már ezen beismerés megtörtént, a mi a tényleges állapotnak és igazságnak meg is felel, én mint a függetlenségi párt programmkészítő közgazdasági bizottságának egyik jelentéktelen tagja, épen az ott nyert impressziók alapján a következőket ajánlom a t. földmívelésügyi miniszter úr szives figyelmébe. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kívánnók és óhajtanók, hogy útasítaná a kormány a felügyelete és rendelkezése alatt álló állami telepeket, hogy azok amerikai vad- és nemesített alanyokat nagy mennyiségben állítsanak elő, és azokat önköltségi áron bocsássák a szőlőtelepesek rendelkezésére; létesítsen a kormány egy az állam által anyagilag is támogatott és nagyobb borvidékeken fiókokkal is rendelkező hitelintézetet, mely részben a betelepítendő szőlőterületekre adandó kölcsönökkel is foglalkozzék. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Én nagyban és egészben hozzájárúlok ahhoz, a mit Polónyi Géza t. képviselőtársam a felállítandó agrár-bankra vonatkozólag tegnap elmondott, csakhogy óhajtanám, hogy az agrár-bank tevékenységét ez irányban is kiterjeszsze. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Jön a legnagyobb baj, tudniillik az olasz borok behozatala. *(Halljuk! Halljuk!)* A mi nézetünk és meggyőződésünk az, hogy az olasz kereskedelmi szerződés minél rövidebb idő alatt felbontandó, a mint csak az intézkedések megengedik. Addig is pedig, a míg ezen káros és a bortermelést gyökereiben megtámadó szerződés megszűnnék, nagyon kérem a t. földmívelési miniszter urat, kegyeskedjék odahatni, hogy a határforgalom czége alatt beözönlő rossz és egészségtelen olasz borok kitiltassanak, mert a kereskedelmi szerződés értelmében a behozatal csak a határforgalomra van szorítva, és minthogy ezen kereskedelmi szerződés ezen intézkedésével nagymérvü visszaélés történik, nagyon indokolt volna, hogy a szerződés határozmányainak érvényt szerezzen. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Itt van azután még egy kiemelendő igen fontos körülmény, és ez az, hogy köztudomásúlag Franciaországban nagy mozgalom indúlt meg, a mely az olasz boroknak megadott kedvezményt a franczia borokra is ki terjeszteni óhajtja. No ez kellene még, t. ház! Ha ez be következik, akkor Magyarországon évtizedeken keresztül szőlő többet nem lesz. Azért ezt a körülményt is bátor vagyok a mélyen t. földmívelési miniszter úr szíves figyelmébe ajánlani, mert nekünk az a meggyőződésünk, hogy a franczia boroknak a behozatali vámja semmi körülmények közt sem szállítható le ennek az országnak a jól felfogott érdekében. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ezeket kivántam elmondani. Különben a költségvetést pártállásomnál fogva nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Uray Imre!

Uray Imre: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az a nagy érdeklődés, mely a jelenlegi költségvetés tárgyalásánál országszerte, de különösen itt e házban is mutatkozik, ... *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Látjuk az üres padokat!)* Nem azokat értem, a kik itt nincsenek, *(Derültség a szélső baloldalon.)* hanem értem azokat, a kik ezen kérdésben oly szokatlan számmal már eddig is felszólaltak, és ezután felszólalni akarnak, mert megszoktuk azt a múlt évek költségvetéseinél, hogy egész általánosságban háromnégy ember elmondta röviden a magáét, és két-három nap alatt ezt a ránk és Magyarországra nézve legfontosabb költségvetést sablonszerűleg ledarálták, és tulajdonképen maradt minden a régiben, és maradt minden úgy, olyan slendrián módon, a mint elkezdték 1867-ben. *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)* Ez a nagy érdeklődés, mondom, a mily nagy örömet okoz nekem, mint magyar gazdának, és a milyen örömmel kiséri ezt figyelemmel Magyarország egész gazdaközönsége, egyszersmind annak a jele, hogy minket mintegy a természetünk következetesen hajt erre az érdeklődésre, hanem inkább azt kell ebből konstatálnunk, hogy Magyarország gazdaközönsége még a saját jól felfogott érdekeit is csak akkor érzi, ha olyan nyomást gyakorolnak rá a körülmények, a mely miatt jajgatni, panaszkodni kénytelen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert eddig 1867. óta minden ágában a nemzetgazdászatnak, iparnak, kereskedelemnek, kokinkhinai szerződéseknek, minden ágában a kormánynak, bármicsodának a világon, mindennek láttam itt apostolát és védőjét, hanem a magyar gazdaközönségnek az érdekeit sohasem láttam sem maga által, sem más által hatályosan védelmezni. *(Igaz! Úgy van a szélső baloldalon.)* És akkor, mikor a 10 — 12 frtos búzaárak mellett a gazda nem volt rászorúlva arra, hogy a miniszterium és a kormány jöjjön neki segítségére, mert a maga erejéből és a maga jövedelméből is elég jó módot és kényelmes élete,

Digitized by Google

biztosított magának, és még a jogtalan követeléseket is, melyeket az állam támasztott ellenében, egész megadással tűrte és fizette: csak akkor jutott arra a gondolatra, mikor az 5—6 forintos búzaárak bekövetkeztek, hogy ezen indolenciából és közönyösségből jó lesz kilépni, mert ha ki nem lépünk, a koldúsbotra és a tönk szélére jutunk. *(Az elnöki széket b. Bánffy Dezső elnök foglalja el.)*

És akkor a tizenkettedik órában, mikor a gazdaközönség ily érdeklődést mutat, nemcsak azért, mert szakjába vágó dolog, hanem mert kénytelen is vele, akkor másik részről azokat, kik ezen hínárból és szerencsétlen helyzetből, melyben ma Magyarország összes gazdái benne vannak, ki akarják rántani akár tanácscsal, akár pedig azon út megmutatásával, melyen a helyzetből legjobban lehet kimenekülni, akkor, mondom, úgy az itt felszólalókat, mint a gazdaközönséget egyoldalúsággal, önzéssel és azzal vádolják, hogy saját érdeküket akarják előtérbe tolni, sőt vannak olyan gyenge felfogású urak is, mint Szily Pongrácz barátom, *(Derültség.)* a kik a pártpolitika vádjával állnak elő. *(Derültség balfelől.)*

Én azt tapasztaltam, t. ház, hogy mi a czizmadiának mindig megadjuk azt, a mi a boldogúlására szükséges, az üvegiparnak és bármilyen fachnak, szóval mindenkinek megadjuk a lehetőséget arra, hogy éljen, boldogúljon és virágozzék; de ők viszont megszokták azt, hogy egy indolens gazdaközönséggel állanak szemben, mely a saját jól felfogott érdeke iránt is érzéketlen, s ha most egyszer az ütések és fájdalmak miatt panaszkodik, vádolják egyoldalúsággal, önzéssel és pártpolitikával. Hát kitől várjuk mi a segítséget? Elfogadták mindig a segítséget tőlünk, de ha egyszer panaszkodni merünk és segítségért kiáltunk, akkor önzők és egyoldalúak vagyunk.

Megvallom, én nem voltam rá elkészülve, hogy nemcsak a gazdák, de kiváló politikusaink részéről is oly szavakat és oly készült beszédeket halljak itt, melyek a bajoknak nemcsak megnevezését, de az orvosságát is megjelölik. Épen azért úgy én, mint azok, kik utánam fognak beszélni, igen nehéz helyzetben vagyunk, hogy olyan orvosságot ajánljunk, mely a bajon jobban segítene, mint azok, a mik elmondattak, s a miket a miniszter úrnak két-három esztendő alatt elég lesz megvalósítani, úgy, hogy ha semmi mást nem csinál, mint ezeket valósítja, — ha ugyan meg tudja valósítani, — hát elég lesz arra, hogy a nehéz helyzet folytán azt a bizalmatlanságot, melylyel működése elé néztünk, eloszlassa, és megérdemli, hogy egész más indúlattal és véleménynyel legyünk irányában, mint a milyennel lenni most kénytelenek vagyunk.

Nem akarok újat mondani és hosszadalmas lenni, t. ház, hanem csak egy pár kérdés az, mit állásomból kifolyólag kötelességem a t. miniszter úrnak elmondani. *(Halljuk! Halljuk!)*

A romániai búza behozatala alaposan, tárgyilagosan, szakértően lett itt megbeszélve. Azok a megjegyzések, melyeket e tekintetben a túloldalon hangoztattak, sem nem helyesek, sem nem igazak. Beszélhet így valaki, a ki azt mondja: nekem azért kell a miniszter, hogy dolgozzék és gondolkozzék, én pedig csak arravaló vagyok, hogy a mit az tesz, akár jó, akár nem, abszolute elfogadjam és helyesnek tartsam. Mert akkor lehet ugyan azt mondani, hogy negyvenhárommillió métermázsa búza termett Magyarországon 1894-ben, és lehet megint azt mondani, hogy harminczhatmillió métermázsa az a búzaszükséglet, melyet Magyarország közönsége a saját belfogyasztására szükségel, tehát tulajdonkép csak hétmillió métermázsa az, a mi tulajdonkép feleslegként szerepel; de én szerintem ez a hétmillió métermázsa, a mi eladásra kerülhet külföldön, épen elég arra, hogy ennek az itthon szükségelt harminczhatmillió métermázsának árát lenyomja annyira, hogy tulajdonkép a gazdaközönség legfeljebb csak pénzt cserél, de egyáltalán belőle hasznot nem láthat. *(Igaz! Igaz! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Hogy ugyanakkor azt mondják: micsoda szűk felfogás az, mintha az a román búza a gazdaközönségnek bármiféle kárt okozhatna, hiszen ha nekünk a hétmillió métermázsán kívül bejön Szerbiából, Romániából, — vegyük fel — csak két-hárommillió métármázsa, ez javítja a helyzetet, mert most már nem hét, hanem tízmilliót kell elhelyezni: ezt az én véges eszemmel felfogni nem birom. *(Egy hang a baloldalon: Szabadelvű kalkulus!)* De azt sem ismerem el, a mit a t. államtitkár úr mondott, hogy az a tizenöt százalék, a melyet említett, nem teszi terhesebbé a helyzetet. Annak, a ki érzi az igazát, nincs szüksége, hogy tekervényes utakon járjon, nincs szüksége arra, hogy hajánál fogva rántson elő oly okadatolásokat, melyeket a legkevesebb szakértelemmel biró ember sem fogadhat el. Mert azt mondani, hogy nekik az a tizenöt százalék csak azért kell, hogy a magyar búzalisztet vele keverjék, már magában mutatja, mennyivel nem haladtunk 67 óta. Ez mutatja, hogy a saját érdekeink iránt semmi érzékkel nem birunk. A magyar búzának erre a tizenöt százalékos keverékre szüksége nincs. De többet mondok, nem is keverik. *(Halljuk! Halljuk!)* Mert ha kevernék azt a tizenöt százalék rossz búzát a közé a magyar búza közé, ha a

Digitized by Google

malmok ezt megpróbálnák, a melyek azt a nullás, finom jó magyar lisztet állítják elő, melylyel más állam velünk soha sem versenyezhet: halmazával érkeznének ide a felszólalások azoktól a kereskedőktől, a kik itt a magyar búzát raktáron tartják: »nekem pedig ne keverd közé azt a rossz búzát, különben meg nem veszem«.

Épen az az igazságtalanság, hogy azok az urak ilyen jelszavak alatt pumpolják meg a magyar közönséget, s mi ezt hallgatagon tűrtük az utolsó perczig. S hogy ne csak magából Magyarországból indúljunk ki, hanem a közös vámterületen belül, például Csehországból is hozzuk fel példát, méltóztassanak elhinni, hogy nagyon feltűnt nekem a nyáron, mikor elkezdve Brucktól, vagy Marcheggtől Egerig, az egész Morva- és Csehországban oly termeséseket láttam, hogy Békés- és Hevessel össze sem lehetett hasonlítani. Felette csodálkoztam, nem tudtam hová lenni s töprenkedtem, ki fogyasztja el ezt a rengeteg életet, a mi itt terem? Utánanéztem, beszélgettem nagykereskedőkkel, s kértem őket, magyarázzák meg, mi történik ezzel a rengeteg terméssel. Ők azt mondták, nagyon egyszerű a dolog. Magyarországon olyan búza és sörárpa terem, a milyen nincs több a világon. Itt Csehországban látszólag nagyon szép és jó, csak egy a baj, hogy itt majdnem mindennap esik az eső, és e miatt a mi gabonánk, árpánk látszólag jó, de se olyan szép, se nem oly gazdag sikértartalomban, és, a mi a legfőbb, roppant goromba, és rendkívül sok korpát tartalmaz. Mi tehát jól járunk akkor, ha mi Szászország, Bajor- és Németországnak eladjuk a magunkét, magunk pedig megveszszük az olcsóbb búzát és az olcsóbb sörárpát az urakéból. A magunkéból alig csinálunk valamit; mind kiszállítjuk. Már, t. ház, hogyan jutok én ahhoz, hogy az önálló vámterület nekem azért nem jó, mert máskép az életneműmet nem tudom Ausztriának eladni? Hiszen a produktumoknál nem az a kérdés, hogy például egyenesen tokaji aszúbort vegyünk, hanem veszünk azért, mert olyan másutt nincs. Ha a tokaji aszúborhoz hasonló teremne például itt a budai hegyeken is, vagy a homokbuczkákon, úgy annak a tokaji aszúnak értéke tökéletesen elveszne; de miután Magyarország e tekintetben oly sajátságos és kiváló szerencsés helyzetben van, hogy búzából és árpából oly termése van, a minő másutt nincs, természetes dolog, hogy az a kereskedő, vagy a ki a termények feldolgozásával foglalkozik, mindig oda fog fordúlni, a hol a legjobbat találja, tekintet nélkül arra, hogy drágábban, vagy olcsóbban adják-e, mert az ő iparának vagy szükségletének csak az a búza kell, a mely czéljainak megfelel, az pedig a magyar búza.

De hogy bebizonyítsam azt is, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ezen malmok mennyire nem beszéltek igazat, és hogy mennyire nagy teherként nehezednek rá így a gazdaközönségre, mint a többi malmokra is, méltóztassék azt is tekintetbe venni, méltányos-e, hogy tiz-húsz malom a saját exisztenciája kedvéért tönkretegyen 1200, vagy 1500 más malmot. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* Hiszen ha arról volna szó, hogy melyik menjen tönkre: inkább bukjék meg tizennégy nagymalom, a mely már kihízott, *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon,)* mint 1500 olyan, a ki a soványságtól már járni sem tud. *(Zajos derültség és tetszés a bal- és szélső baloldalon.)*

De hogy illusztráljam a dolgot, és hogy a t. miniszter úr tájékozhassa magát, mint kezdőember, *(Derültség a szélsőbalon.)* abban a tekintetben is, hogy nemcsak túl a Dunán áll a világ, hanem arra is élnek emberek, a merre a nap felkel, *(Zajos derültség a bal- és szélső baloldalon.)* bátorkodom még arra is utalni, hogy a nagykikindai, vagy hogy magyarúl mondjam, a Gross-Kikindaer Dampfmühlen - Actien - Gesellschaft *(Nagy derültség.)* szintén egyik részese ezen szövetségnek, és ilyen van aztán Oraviczán, Temesvárott, szóval mindazon helyeken, a melyek az oláh búzához közel vannak. Már most azt méltóztassék megmagyarázni, hogy a gross-kikindaer gőzmalom *(Derültség.)* az ő jó búzájából készült *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* finom lisztjét mind a külföldön helyezi el, holott a romániai olcsó búzából produkált hármas, négyes, ötös, sőt hatos lisztet még Beregszászban is el tudja helyezni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

És erre vonatkozólag itt van nálam a beregszászi gőzmalom tulajdonosának hozzám intézett levele, *(Halljuk! Halljuk!)* melyben azt írja, hogy kívánságom szerint elküldi azon számlákat, a melyek az oraviczai, nagy-kikindai és temesvári gőzmalmokból hozatott lisztről szólanak, a »melyekből — úgymond — meg méltóztatik látni, hogy sokkal jobban jövök ki azzal a liszttel, a mit Nagy-Kikindáról 1 forint 12 krajczár fuvar mellett, hogy Beregszászba érjen, fizetek, mint azzal a búzával, a mit saját malmomban, az idevaló, helyben behozott búzából őrölni képes vagyok, akkor, a mikor ők sem őrölhetnek olcsóbban a nagy-kikindai és temesvári gőzmalmokban egy métermázsa búzát, mint én meg tudom itt őrölni, és elárasztják lisztjökkel az egész Felső-Magyarországot.« Mit mutat ez? Hiszen ha a nagy-kikindai magyar búza tényleges árait veszszük, az sokkal drágább, mintsem a beregszászi fuvart is megbirhatná az a beregszászi malomtulajdonos, de előáll ez onnan, hogy megveszi a romániai rongy olcsó búzát, *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbalon.)* és akkor aztán a fuvart is kifizeti

Digitized by Google

érte, és mégis 1 forint 80 krajczár 2 forint haszon mellett tovább adja, és akkor a beregszászi gőzmalom-tulajdonos mégis egy forinttal olosóbban adhatja, mint a saját búzáját. *(Zaj a szélső baloldalon.)*

Az is igazságtalan, méltánytalan és helytelen dolog, a mit egyik képviselőtársam — gondolom Helley vagy Ugron Zoltán — ma felhozott, hogy például eladok Beregszászra, a vasúthoz szállítva, teszem 1000 métermázsa búzát. Az én kereskedőm azt mondja nekem, hogy eladtam a búzát 5 forint 60 krajczárért. Mondom: hogyan lehet az, hiszen Budapesten 6 forint 80 krajczár a búza? Mire ő azt válaszolja, hogy, kérem, a budapesti fuvart 1 forint 20 krajczárral leszámították, holott be lehet igazolni, hogy a mi búzánk soha Budapesten meg nem fordúl, mert egyenesen megy Oderbergbe. Hát hogyan jutok én ahhoz, hogy az oderbergi kereskedőnek megfizessem ezt a fuvart?

Épen így vagyok a budapesti börzével. Azt mondom, hogy az én birtokom a Tisza mellett fekszik, és 84 kilós búzám van rajta. Nem, azt mondja, az észak-magyarországi. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ilyen anomáliák, ilyen igazságtalanságok mellett csak az a csodálatos, hogy mi, odavaló gazdák, nem járunk Mária-Pócsra koldúlni. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ipari kérdésekhez nem értek, nem arrogálom magamnak, hogy olyanhoz értek, a mivel sohasem foglalkoztam, nem is készülök csizmadia lenni, sem semmi olyanféle; de mindenesetre lelkemből örülök, ha az iparnak akármely ága exisztálhat és boldogúl, és pláne örülnék, talán áldozatra is kész volnék, ha látnám, hogy az az ipar valóban magyar ipar. De micsoda gyönyörűségünk lehet nekünk ebben a mi iparunkban? Ha Budapesten kimegyek, azt hiszem, a bécsi külvárosokban járok, hiszen ez itt mind csak depozitum. Beregszászon a suszter, a ki segédekkel dolgozott, alig birt exisztálni: mióta bécsi czipőt árúl, talán hat telket is vett. A bútorkereskedőnek két-háromszor annyit fizetek, ha vele csináltatom, mint ha kipolitirozott bútort veszek Bécsben, a mit oda hoznak helybe. Ez az az ipar, a miért öljem magamat, a miért koldússá tegyem ne csak magamat, hanem esetleg az unokáimat is? Legyen először magyar ipar, akkor aztán beszélek a magyar ipar érdekeiről, és áldozatot is hozok érte, de addig ne beszéljenek magyar iparról. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Az ipar eddig dédelgetett gyermeke volt az államnak. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Uray Imre: Nem is érdemelte meg azt, a mivel pártolták. Ott van például Csehország, az hires az iparáról. A mi minisztereinket mind ott tanítjuk ki közös költségen, közös akarattal; *(Derültség a szélső baloldalon.)* azok sohasem hoznak magukkal semmit, hanem csendesen, lassan haladnak: a kinek az isten hivatalt adott, annak észt is adott hozzá. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Ellenben az osztrák miniszterek, mielőtt a bársonyszéket elfoglalják, gyakorlatilag és theoreticze mindenféle tudománynyal teleszedték magukat, és azt értékesítik, mi pedig sorvadunk miniszterein politikája alatt. Csehországban oly gyárat, mint Szerencsen, nem láttam sehol. Láttam minden faluban két gyárat, de az a két gyár összesen nem ér 60.000 vagy 100.000 forintot. Mi pedig azon kezdjük, ha gyárat építünk, hogy beleölünk legalább négy-öt millió forintot. Vannak czukorgyáraink, melyekbe beleöltek négy millió forintot, vagy tudja isten mennyit a mikor ezen a négy millió forinton Magyarországnak négy-öt helyén lehetett volna czukorgyárat állítani, négy-öt vidéket lehetne boldogítani, négy-öt vidéknek gazdaközönségét lehetett volna az állathizlalással felsegíteni. Én egyáltalában nem arrogálom magamnak, hogy az oktató szerepét vegyen magamra, hanem van egy másik kérdés, mely már egy kissé jobban érdekel, a mely úgyszólván indokolttá teszi, hogy kénytelen vagyok akaratom ellenére felszólalni, mert hiszen nem akartam terhére lenni a t. háznak. Ez az egy kérdés volt az, a mely miatt nem lehetett hallgatnom. Nevezetesen van nekem egy meggondolatlan barátom, a ki, — hogyan jutott hozzá, nem tudom, — már másodizben teszi, hogy olyat dicsért meg, a mire a dicséretet még nem találták fel sehol széles e világon, a miről nem tudhatni, hogy mi lehetne az, a mi rajta dicséretet érdemel. Ez a t. barátom, a mikor keresztül ment a földmívelési miniszterium összes osztályain, akkor azt mondja, hogy van egy osztály, ez előtt leveszem kalapomat, a mely osztályhoz a külföldi szakértők nem azért jönnek, hogy tanácsot adjanak, hanem azért, hogy ott tanúljanak. No kérem, ha ide jön tanúlni az a külföldi szakértő, akkor nekünk csak egy vigasztalásunk lehet, hogy nem csak mi leszünk benne abban a lében, a melyben ülünk, hanem majd az egész külföld belemászik, ha a külföldi szakértők ide jönnek. Én ezen víziosztály intézkedéseit illetőleg csak három vármegyében vagyok érdekelve, tehát csak e három vármegyéről tudok következtetni annak eljárására. Mindjárt itt kezdem a Duna mellett, Komárom vármegyében, a hol egy egyszerű földtöltést, a mely már félig-meddig meg is volt, csak fejelni kellett, csak magasításról volt szó, és itt, mikor már az alapnak vagy két harmadrésze megvolt, akkor kormánybiztost neveznek

Digitized by Google

ki oda. *(Egy hang a szélsőbalon: Mint rendesen!)* Én, t. ház, azt vagyok bátor kérdezni a t. földmívelési miniszter úrtól, mi lesz velünk, ha békességes időben, mikor sem muszka nincsen, sem más ellenség, sőt még keresik barátságunkat, majd azt mondják mindenütt rólunk, hogy katonánk van, zsandárságunk van, pénzünk van, mi az ördögnek akkor az a kormánybiztos? *(Derültség.)* Hiszen kérem, kirendeltek oda kétszáz főnyi katonaságot, kineveztek oda kormánybiztost; pedig midőn az egész csallóközi járás lakosságát egyetlen csendbiztos képes felköttetni három hét alatt, *(Derültség.)* minek akkor oda kormánybiztos? Olyan borzasztó nagy tudomány kell-e ahhoz, hogy a töltéseket a kubikosok talicskával felhányják bizonyos magasságra, hogy azért a bonni egyetemet végzett embereket kell odaküldeni, meg az összes Kozarekeket meg kell mozgatni, hogy ezt megtegyék? Én ennél szégyenletesebb dolgot Magyarországon nem láttam. Pedig már a t. miniszter úr elődje, gr. Bethlen András, épen az én felszólalásomra megigérte, hogy ez iránt tenni fog, hogy ez valósággal nem normális, hanem olyas valami, a mi az egész világon sehol föl nem fedezhető. Kormánybiztossal gazdálkodni, hogy az intézkedjék ottan? Hiszen ez csak arra való, hogy önkénykedjék; hiszen a szalonkii basa sohasem volt olyan nagy úr, mint nálunk egy kormánybiztos. *(Derültség a szélső balon.)*

Nem felel az senkinek; ha sikerül a dolog, az az ő érdeme, ha nem: menjen az ember a jó istenhez panaszra, a miniszteriumnál orvoslás nincs, úgy, hogy azon sok csapás, a mi Magyarországot különböző időben sújtotta: sáskajárás, stb. mind összevéve felényi kárt nem csinált itt, mint egy kormánybiztos. *(Derültség a bal- és szélsőbalon.)*

Ez az egyik vármegye. Nem akarok más vármegyéről szólni, csak a hol én érdekelt vagyok, mint birtokos. De a kormánybiztosi intézményt tanúlmányozni már otthon is megúntam, egyáltalában az ügyei vezetésében részt nem veszek, annak feléje sem megyek, nem bánom én, akár felakasztat valakit, akár őt akasztja föl valaki, *(Élénk derültség balfelől.)* én abban részt nem veszek.

Már most, t. ház, átmegyek egy másik vármegyébe, ez pedig Szatmármegyében, az ecsedi láp ügye. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A miniszteri körültekintés, — már minden, a mi a miniszteriumnak pénzébe nem kerül — az már annyira megy Magyarországon, hogy ha a miniszterium éhes, akkor nekem kell jóllaknom, akár van hozzá étvágyam, akár nincs, akár tetszik nekem a szabályozás, akár nem, de mert a miniszteriumnak tetszik, vagy ott éhezett meg valaki, vagy tudja isten, mi baja van: azért énnekem kell mindig az áldozatnak lennem, én vagyok a médiuma, *(Derültség.)* úgy, hogy én hiába nem akarok fürödni, ha a miniszterium akarja, nekem muszáj, *(Derültség.)* itt nincs válogatás, sem panasznak helye. Az ecsedi láp szabályozása nagyon érdekes, mert azt nagyon jól tudjuk évtizedek óta, hogy ott Magyarországnak olyan terűlete van, a mely értékét, talaját tekintve, olyan nemzetgazdasági vagyon, hogy nemcsak az egyeseknek, de az egész országnak is óriási hasznot hozó terület lenne ott létesíthető. Hanem én csak arra kérem a miniszteriumot, legyen szíves feltételezni rólunk azt is, hogy mi magunk is meg tudjuk azt csinálni. Össze is jöttünk, és megcsináltuk a tervezetet. Mikor a tervezetek készen voltak — méltóztassék megengedni, én mindig rossz mathematikus voltam, nem vállalok felelősséget, hogy a számokban pár százezer forint tévedés nem lesz, *(Élénk derültség.)* mert én azt már megszoktam a minisztereinktől, hogy ők is egy pár millióra sem sokat adnak, *(Derültség balfelől.)* — hát magam is ilyen helyzetben érzem magamat, — a költségeket öt és fél millióban állapította meg a műszaki tanács, vagy tudja isten, hogyan hívják ezeket az urakat. *(Derültség.)* Hát mi egy kicsit sokalltuk, s akkor azt mondja egy másik intézmény a miniszteriumnak, hogy ezt a munkálatot úgy keresztűlhajtva meg tudjuk mi csinálni egy harmadrészszel vagy felével olcsóbban is. Akkor már mégis okoskodtunk, hogy ez csakugyan igen nagy differenczia. Figyelmeztettük is a miniszteriumot: mi ugyan csinálnánk, de a másik közege azt állítja, hogy nem kell ahhoz annyi rengeteg millió, elég lesz kevesebb is. Mi szívesebben járúlnánk a kevesebbhez, hát add ki tanúlmányozásra. Ki is adta. Eltelt két év, azalatt a miniszterium tanúlmányozta az ügyet; mi pedig mindig vártuk a teremtését, *(Élénk derültség.)* mikor foghatunk már hozzá. Mikor a legnagyobb várakozásban voltunk, akkor végre megérkezett a miniszter úr, a nélkül, hogy az ügyet ismerte volna, a nélkül, hogy tájékozta volna magát, s egy csöppet sem törődött azzal, hogy van a társúlatnak valami autonómikus féle joga, a mit pedig már nem is tartok czélszerűnek, mert jobb, ha elveszik, legalább tudom, hogy nincs, *(Élénk derültség.)* minthogy itt mindig az autonómiára hivatkoznak, s én azt hiszem, hogy van, s a miniszteriumban azt hiszik, hogy nincsen! *(Derültség.)* Igy aztán mi, mint a száraz malomban, mindig körbe-körbe járunk, s nem tudunk boldogúlni. A társúlat megalakúlt, megválasztotta elnökét és választmányát, melynek én is egyik szerencsétlen tagja vagyok, *(Derültség.)* s vártuk, hogy a miniszteriumban végre mikor jön fel a nap, hogy derűt hozzon az ügyre.

Digitized by Google

Akkor a miniszter szimplicziter leküldi nekünk Károlyi Tibort, hogy hívja össze a gyűlést, és alakítsa meg a tisztikart, és szabályozzon ott derűre-borúra. Hiszen lehet, hogy gróf Károlyi Tibor ott érdekelve van, lehet, hogy élvezi a miniszter úr bizalmát is, de az mégis furcsa, hogy én hamar köszönjek le arról az állásról, a melyre megválasztottak, s csináljunk új alapszabályokat, mielőtt valaha alkalmunk lett volna a régieket ki is próbálni. Sőt Bertalan Pál miniszteri tanácsos úr belenyúlt a zsebébe, és kivette az alapszabályokat a mi autonóm társulatunk számára. *(Derültség.)* Hát én sohasem kérem, hogy Bertalan Pál úr, vagy a miniszter csináljon nekünk alapszabályokat, megcsináljuk azt magunk is. Ez a mi autonómikus jogunk; itt érvényesül a mi jogunk. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Már most előre is kijelentem, t. miniszter úr, hogy én igenis akarom a szabályozást. Nem szeretném, ha birtokomon haltenyészde, vagy csiktanya lenne, *(Élénk derültség)* és roppant örülnék, ha e helyett rengő kalászokat, tengerit, repczét, dohányt termő föld lehetne; pedig tudom, hogy ez lehet. Ezt azért jeleztem, ne hogy ahoz az árnyalathoz sorozzanak, a mely nem akarja a szabályozást; én nagyon akarom, de csak a magam költségén; mert ha csak egy tollúszál is rám esett a máséból, azt is lefujtam magamról; senki zsirján, senki rovására gyarapodni nem akarok; hanem ugyanakkor ellene voltam annak a gyűlésnek azért, mert nem korrektül, nem törvényesen járt el; s nem törvényesen járt el maga a miniszter úr sem. Mi nemcsak azért hozunk törvényt, hogy tartsa meg a paraszt, és én és más, hanem első sorban azért, hogy a miniszteri ökényeskedések, túlkapások ellen szolgáljanak védelmül, azért, hogy tartsa meg a miniszter. *(Élénk helyeslés balfelől.)* A miniszterhez beadtak a történtek ellen egy emlékiratot, melynek elejét én sem helyeselem, de a második részét, a mely a gyűlés törvénytelenségére vonatkozik, helyeslem, mert magam is láttam, hogy az, a mit ott felhoznak, megtörtént, és törvénytelenül történt. És midőn 90.000 hold birtokosai szerepelnek, mint kérvényezők, nincs joga a miniszternek azt mondani, hogy az egy pár lázongó ember, hogy ő már informálva van Tisza István, vagy tudja isten kicsoda részéről, *(Derültség a szélső baloldalon.)* ő ily nyilatkozatot magának meg nem engedhet, hanem igenis azt mondja, hogy ezt az ügyet én nem ismerem, nem is ismerhetem, mert foglalkoztam én furulyacsinálással, mindennel a világon, de vízszabályozással *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* nem foglalkoztam, tehát természetes dolog, hogy helyesen önöket meg nem nyugtathatom, hanem állásomból kifolyólag, miután minden ügyet nem is ismerhetek, szándékozom azonban magamat informálni, illetőleg tanúlmányozni a kérdést és a hol igazságtalanságot látok, ott igazságot szolgáltatok, a hol pedig igazságot látok, ott az igazságnak megfelelően fogok eljárni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

És mi történik? Az, hogy a kulturmérnököknek három milliónyi tervezetét eldobták és a drága öt és fél milliós tervüket akarják erőszakkal keresztül vinni. *(Mozgás a szélső baloldalon.)* Tessék elhinni nekem, t. miniszter úr, hogy úgy vagyunk azzal a vízi osztálylyal, annak a kulturmérnökeivel, mint a falusi nép a sátoros czigánynyal, hogy mikor egy községet kiraboltak, kiloptak, kiéltek, akkor, midőn mennek a szomszédfaluba, itt már jajgatnak, hogy teremtugyse' már itt vannak a mi nyakunkon. *(Zajos derültség a szélső baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Nem azt értem én ezalatt, és ne méltóztassék ez alatt azt érteni, mintha vádolni akarnám ez osztályt. Nem akarom én vádolni, csak czigányokról lévén szó, tudjuk, hogy ezek miből élnek; minden hasonlat sántit; nem ezt mondom a mérnökkari osztályról, hanem mondom azt, hogy valamint a czigányoknál örül a község a hol azok a sátorfát felszedték, és a honnan elmennek, és szomorkodik az a másik község, a mint oda érkeznek, úgy áll ez ezekre a mérnökökre is.

Ebben az ecsedi láp-kérdésben is azt ajánlom a t. miniszter úrnak, hogy kevesebb önkénynyel, több igazsággal és körültekintéssel járjon el, és nem erőszakolja a dolgokat, hanem hagyja a maguk útján, hagyja mindenkinek a szabad meggyőződését és gondolkozását, mindig győzzön a jobb, és esetleg ott, a hol fennakadás történik, ott méltóztassék annak az autonómikus testületnek segítségére sietni.

A harmadik, s ez már nehezebb dolog, a saját vármegyémet illeti. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt persze legjobban ismerem. Itt történt az, hogy nyolcz évig élveztük a kormánybiztosságot; *(Derültség a szélső baloldalon)* keresztül erőszakolt ez a vízi osztály rajtunk oly munkálatot, hogy még az utolsó beregi paraszt is protestált ellene, hogy uram ezt abszurdum megcsinálni. Persze, hogy az okosabb csak a vízi-osztály; a ki látja a vizek állását, folyását, és az a ki érzi is annak terheit, a ki küzködik vele, az mind semmi, az ő értelmük az ő tudományuk dominál. A kormánybiztossal keresztül hajtották a legvadabb ideákat, rákanalizáltak a Tiszára, nem a patakokban vezették a kanálist, a hol a víznek természetes medre volt, hanem oda, a hol a legdombosabb volt, a hol a köbméterek a vállalkozóknak legjobban kijöttek, és a legtöbbet kaphattak, és a mikor rákanalizáltak a Tiszára, akkor kisült, hogy hohó,

Digitized by Google

hiszen ez még sem jól van, mert elöntötte a belvíz az összes alsó részeket. Hát már most nem mindegy-e annak az alsó résznek hogy esetleg a Tisza önti-e el, vagy a belvíz önti-e el? *(Zajos derültség.)* Azonban az már mindegy, akár mi tesz koldussá, hacsak koldussá vagyok téve. Nekem az nem vigasz, nekem csak az a vigasz, hogy hogyan tudok magamon segíteni. Mikor azután nagy költséggel, kidobott pénzzel kanalizáltak a Tiszára, akkor rájöttek, hogy itt a Latorcza, rá kell kanalizálni a Latorczára, s akkor a Latorczára kanalizáltak bennünket. És mi, a társulat, hiába mondtuk, hogy uraim, nagyon szép dolog az, de hogy jutunk mi ahhoz, hogy ily experimentumokat, ily érvágásokat hajtsanak rajtunk végre; bejövünk ide deputáczióval, és megmutatjuk, hogy 1,150.000 frt körül van az, a mit rajtunk eloperáltak, és a mit megvettek rajtunk jogtalanúl, igazságtalanúl, mert mi médiumok voltunk, meg volt kötve kezünk, lábunk, nem is panaszkodhatunk; első dolgunk, mint a lánczoktól megszabadúltnak, az volt, ide jönni és megmondani, hogy közegeink ne mi rajtunk tanúljanak, hanem a technikán, ott, a hol tehetik. *(Nagy derültség.)* A volt miniszter, Bethlen, ebben a tekintetben igazságot szolgáltatott; igérte is, hogy ha nem is az egészet, de ennyit, de annyit, majd így, majd úgy, segítségünkre leszen. Mikor aztán Bethlen elment, azóta úgy hallgatnak erről, mint a pápista harangok a húsvét hetében. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Csináltak azután a szakértők zsilipet, a melynek megtekintésére a külföldi szakértők, és a t. ház tagjai is, érdemes, hogy eljőjjenek, *(Derültség,)* mert ha Magyarországon kuriozumoktól függ az idegenek látogatásának emelkedése, ez egy oly tárgy, a mely megérdemli, hogy megnézze minden ember, a ki valaha látott egy műépítést. Csináltak egy zsilipet futó homokra. Mikor azt mondtuk, hogy az első áradás felveti az egész betonalapot, azt válaszolták: »Értenek is önök ahhoz.« Jött az árvíz, kész volt a százezer s nem tudom hány forintos zsilip; mint a mángorló fa, olyanná vált ott az egész beton alap; akkor aztán megijedtek, mert a Tisza szorította, jött befelé a zsilip, akkor kapták magukat, és körtöltést építettek a Tiszafelé, hogy valahogy a Tisza árja el ne vigye a zsilipet! igen de akkor meg a belvíz nyomta meg. Akkor azután építettek a belvíz ellen egy másik körtöltést, hogy valahogy el ne vigye a másik oldalról, és ez a zsilip a két körtöltés között úgy ült, mint a kotlós tyúk egy kosár tojáson. *(Zajos derültség.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Uray Imre: Mikor azután mindkét töltés készen volt, akkor el kezdtek studirozni azon, hogy nohát azzal a vízzel mit csináljunk, a mi időközben a két töltés közé jutott? Pardon, tévedtem, nem úgy van. Akkor azt mondták, már most csináljuk újonnan. Megcsinálták megint. Akkor hogy kéne kitapasztalni? Akkor bepumpáztak a Tiszából a körtöltés és a zsilip közé egy rakás vizet, isten tudja, hány ezer forintba került. No hát már azon az oldalon nem tölti ki a víz a zsilipet. Akkor nekimentek, s a másik oldalról kipumpázták a másik vizet. Annyi esze van egy ablakos tótnak is, hogy ha én a tengerbe egy félczollos üveget beteszek, és azt mindkét oldalról nyomja a víz egyaránt, akkor az a félczollos üveg eltart egy tengert. *(Derültség.)* Akkor megint kipumpázták azt a vizet belőle, s utóljára az lett a vége, hogy mai napig is áll emlékeül a beregi kormánybiztosi napoknak. Mikor ily dolgokat csinálnak, mikor ily experimentumokon megyünk keresztül, és mikor panaszkodunk, a kárnak gazdája nincsen; mi pedig fizessünk úgy, a hogy tudunk, és exekválnak évről-évre oly dolgokért, a melyek egyharmad részeért nem hogy nem tehettünk, de részt sem vehettünk abban, mert a kormánybiztosi önkény disponált velünk. A másik, de hát folytathatnám ezt estig. *(Halljuk! Halljuk!)* De van egy másik dolog, a mire a miniszteriumot már a múlt költségvetés tárgyalásánál figyelmeztettem. De minthogy eredményt most sem láttam, sőt a legújabb nemzetgazdával, Tisza István úrral a legutolsó gyűlésen egy kis összekoczczanásom is volt, *(Halljuk!)* most épen azért hozom fel újra, hogy alkalmunk legyen e kérdést megvilágítani. Köztudomású, hogy a Bach-rendszer alatt a társulatok és a kormány között az a megállapodás jött létre, hogy a védgátakat és töltéseket a társulatok csinálják meg, a Tisza-meder fenekének rendezése pedig állami feladatot képez, és úgy ez, mint az átmetszések mind államköltségen fognak eszközöltetni. Nagyon természetes, — mi sem könnyebb — hogy a védgátakat — miután ez a kormánynak egy garasába sem került — a kormány megcsináltatta mindjárt, velünk legelőször készen volt; de mikor arra került a sor, hogy az állam tegyen eleget kötelességének, hát bizony 1867. óta annak eleget soha nem tett; legfölebb elindúlt olykor egy pár közege csónakon dinamitozni, de ennek csak az a haszna, hogy három esztendőre ott elpusztítottak minden halat, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* de azért tőke és zátony most is csak annyi van, mint azelőtt, s vannak olyan helyek, a hol egyes községek a Tisza folyásának az elfajúlása miatt alá vannak mosva; és a míg például a túlsó oldalon, Szatmárban, ha történtek ilyenek, a kormány megcsináltatta a saját költségén, addig Beregmegyének, egy koldus vármegyének, a mely már 5—6 millió forintot áldozott e czélra, mikor egész községek elpusztúlásáról van a szó, azt

Digitized by Google

mondja, hogy mennyivel járúl hozzá a társúlat a Tisza medrének rendezéséhez? Igaz, hogy én azt mondtam, hogy nagyon rövid a válasz: Semmivel; semmivel azért, mert nincs is az államnak joga sem ahhoz, hogy rajtunk olyanért eret vágjon, a mivel nem is tartozunk, és örűljön maga az állam, ha mi neki nem fordúlunk, be nem pöröljük, hogy kötelezettségének eleget nem tett. Mert mit tehetünk mi arról, hogy minden harmadik esztendőben a töltéseket hol itt, hol ott körtöltésekkel kell kibővíteni, mit tehetünk mi arról, hogy ha a mederrendezés úgy elzátonyosodott, a tucskok annyira elvették már a víz folyását, hogy a községek létalapja és exisztenciája veszélyeztetve van. Kinek van módja, hogy 100—150.000, sőt 400—500.000 forintot fizessen a társúlat kisajátítás czímén azért, mert az állam már 67 óta kötelességének soha eleget nem tett? És ugyanakkor, a midőn az egyik oldalról úgy meg vagyunk támadva, hogy exisztenciánk veszélyeztetve van, ugyanakkor — nem irigységből mondom, nagyon örűlök rajta — a szatmári oldalon, a hol ilyen áldozatot soha sem hoztak, egyes helyeken 50—60.000 forintot fizet az állam, és ugyanakkor tőlünk, a kik fizettünk is, nem is birunk vele, a kiknél már a tönk szélére jutott az adózó közönség, azt kérdezik, hogy a társúlat mivel járúl hozzá? Semmivel!

Hát hozzuk csak tisztába a dolgot, és ha igazság és méterrendszer van, hát a mi egy méter Szatmáron, az legyen egy méter Beregben is; és ha ez igazság nekik, igazság nekünk is, de nekünk még jobban, mert minket már szurrogatumokkal kell táplálni, mesterséges úton, nem pedig magunkra hagyni minket, hogy éljünk úgy, a hogy tudunk. Oly dolgok ezek, t. képviselőház, melyek a nagy közönséget nem igen érdeklik; de mindenesetre van oly fontos dolog, hogy a magam részéről figyelmeztetni vagyok kénytelen a minisztériumot, hogy ez idáig csak tréfaszámba ment, de ha folyton azt fogom tapasztalni, hogy az iránt a társúlat iránt semmiféle méltányossággal, igazságossággal viseltetni nem fognak, és semmiféle oly eljárással, a mely e tekintetben kibontakozáshoz vezetne, nem fogok találkozni a jövőben sem, hanem ezt is csak aranyhallgatással akarják agyoncsapni, kénytelen leszek akkor a t. háznak a dolog többi részével is szolgálni, a mi még jobban meg fogja világítani ezen eseteket, és kénytelen leszek a miniszteriumnak addig békét nem hagyni, míg azokra nézve, a miket az államtitkár úr a legjobban ismer, nekünk igazságot nem szolgáltat; mert vagy van igazságunk, vagy nincs. Ha van igazságunk, akkor azt hiszem, mellettünk lesz, hogy a bajok eloszoljanak, ha pedig nincs igazságunk, azaz: csak egy igazságunk van, már tudniillik az, hogy mi ezekkel az experimentácziókkal már fulladásig vagyunk, *(Derültség a bal- és szélső baloldalon.)* akkor remélem, megadja a lehetőséget arra, hogy új életre ébredjünk. Ez volt, t. ház, a másik rész.

És most még csak egyet vagyok bátor mint gazdaember megemlíteni, nevezetesen azt, hogy feltűnt nekem, t. ház, a ragadós tüdőlob kérdésének mai stádiuma, az ellene való védekezés és annak eredménytelen volta. Mi nálunk meg ez ideig — jó órában legyen mondva — ezen betegség nem mutatkozott, mi még ezt a betegséget nem ismerjük. De épen azért, mert nem ismerjük, óhajtanám, hogy a jövőben se ismerjük meg. De attól félek, hogy úgy fogunk járni ezzel a kérdéssel is, mint a hogyan jártunk a filloxerával. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanis akkor, midőn az egész világon elismert dolog, hogy arra a czélra, a melyre nekünk a marha első sorban szükséges — hogy jó igás állat legyen — olyan marha, mint a magyar marha faj, nincs sehol a világon; és nekem nagyobb büszkeségem az, ha nekem e tekintetben kielégítő, és olyan faj marhám van, a milyen másutt nincs, mintha azt mondják, hogy nekem olyan is van, a mi másutt is van. Mert, a mikor például túl a Dunán kifizeti magát ezen tehenészet, hát jól van, a kik csinálják, csinálják is, de hogyan jutok én ahhoz, hogy én ott, az én vidékemen, mindenféle experimentumot csináljak idegen fajú marhával, a hol egy liter tejet két krajczárért sem lehet értékesíteni, ha van, ha pedig nincs, megadnának érte tíz krajczárt is? *(Derültség a szélsőbalon.)* Hát én ott minek menjek át a tehenészetre, a hol, ha csak magam meg nem iszom, vagy el nem fogyasztom, senkinek sem kell a tej? Csak azért, hogy majmoljak egy pár túl a dunai embert, a kiknek a viszonyai egészen mások, a kiknek a tej értékesítésére ott van Budapest és Bécs, közöttük Komárom, Győr, Székesfehérvár állanak rendelkezésére? És csak ezért kitegyem magamat azon tarka-barka marhával annak, hogy összes fajmarhámat, összes fehér marhámat, azzal, mint a filloxerával kipusztítsam? *(Igaz! Úgy van! Derültség a szélső baloldalon.)*

Az utolsó órában kell, hogy figyelmeztessem a t. miniszter urat, ne experimentáljon, hanem igyekezzék valami gyökeres dolgot csinálni, mert azon eljárás maga, a mi a ragadós tüdőlob kiirtásával követtetik, ez is gyermekes. Engem közvetlenűl nem érdekelt a dolog, én csak egyes állatorvosokat ismerve, s hallva beszédeiket, azt kérdeztem, hogy mit tapasztalnak, hol van ez idő szerint a baj. Azt felelték, Nyitrában. »Nyitrában?« Mondom. »Mit csinálnak ott?« Azt felelték: »Irtunk, és pusztítunk.« »No azt elhiszem, mert az urak csak azt tudnak, irtani.

Digitized by Google

(Derültség a szélső baloldalon.) És mit csinálnak azután?« »Megyünk a másik vármegyébe.« *(Zajos derültség a bal- és a szélső baloldalon.)*

A másik esztendőben egyszer olvastam, hogy Érsekújváron marhakiállítás van. Ugyan kérdem, hogyan lehet azt józan észszel megengedni, hogy a midőn Nyitrán a tüdőlobot irtják, ugyanakkor a szomszéd vármegyékből ide a vásárra hajthassák a marhát? *(Egy hang: Most nem lehet!)* Én az akkori időről beszélek. Elzárták Nyitrát, de a többi vármegyékből be lehetett hozni az állatokat.

A jövő esztendőben elmentek, nem tudom, Hontba, vagy Nógrádba, *(Közbeszólások: Barsba!)* Barsba, ott hagyták Nyitrát s azon kezdték, hogy tenyészállat-vásárt tartottak. Ez arra való, hogy 25 vármegyéből összejőjjenek az állatok. Szóval, vagy van baj, vagy nincs baj. Ha van baj, akkor ne menjünk neki egyszerre 12 vármegyében, kiirtani belőle minden egyes állatot, nem húskonzerveket készíttetni belőle, nem a bécsi piaczra vinni, hanem elásni, elpusztítani, s egyszer végre radikálisan kikúrálni, nem pedig a bajt 30—40 évre kitolni, mert akkor sohse lesz vége. Mikor a filloxera bejött, akkor Magyarország összes szőlőit ki kellett volna pusztítani, tíz esztendeig nem lett volna szabad egy szem szőlőt sem termelni; most azóta a filloxera mind elpusztult volna éhen. *(Zajos derültség. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Uray Imre: A másik, a mit a t. miniszter úrnak bátor vagyok figyelmébe ajánlani, bár nem tartozik közvetlenül a szakjához: nagyon óhajtanám, ha a befolyását a mi érdekünkben ezen irányban érvényesíteni egyszer megpróbálná.

Polónyi t. barátom tegnap felemlítette, hogy a mezőgazdaságnak milyen nagy segítségére van, és milyen szükséges a szén. Hát igaz, hogy nagy szüksége van rá, erdeink annyira pusztúló félben vannak, hogy még oly helyeken is, a hol eddig semmi szükség sem volt rá, ott vagyunk, hogy a szénkérdés csakugyan napikérdéssé lett. Hanem ez még nem olyan nagy baj.

Van nekünk, gazdáknak, egy epidemikus nagy betegségünk, olyan kiirthatatlan betegség, mely még rosszabb a ragadós tüdőlobnál, rosszabb a filloxeránál, és a koleránál is. Ha figyelemmel nézzük azt, mert azt is ajánlották a gazdaközönségnek, mint egyik orvosságot, hogy a gépekkel való dolgozást alkalmazzák. Hanem akkor nekem eszembe jut az öreg Clayton és Shuttleworth uraknak egy mondása. Régente, mikor azt kérdezték utazás közben, hogy milyenek a gépezeti viszonyok Magyarországon, s az volt a felelet: »Úgy van minden, a hogy van,« azt mondották, no akkor még megélünk ötven esztendeig. Sehol a kerek ég alatt ehhez fogható bagázsia, mint ezek az úgynevezett gépészek. *(Élénk derültség.)*

A csiszlikektől kezdve a kovácsinas, a kicsapott inas, keres valahol 25 frtot, feljön Budapestre, s egy lepedővel áll elő, a melyre rá van vezetve bizonyítványképen, hogy ő letette a vizsgát. No kérem, jobban értek én a milánói torony építéséhez, mint ő ahhoz a géphez, melyet kezel, *(Derültség.)* és csinálnak, ha össze méltóztatnak számítani, ma is milliókra menő kárt és költséget a gazdaközönségnek. Hisz az már szédelgés, mikor látja az ember, hogy soha azzal nem foglalkozó emberek, mint a mikor a hernyóból egyszerre csak előbúvik a lepke, előállanak a bizonyítványnyal, a diplomával és olyanúl, hogy az embernek még kalaplevéve kell velük diskurálni; *(Derültség.)* s olyan a tudományuk, hogy megáll az összes technikai professzorok esze: hogy jut ez az ember ebből a szamárságból egyszerre erre a tudományra. *(Élénk derültség.)*

Csakugyan nevetség tárgya, hogy a magyar országgyűlés, melynek tagjai kétharmadrészben gazdálkodással foglalkoznak, elnézik ennek a hallatlan bandának a működését és pocsékolását vagyonban, költségben. Mert csak vegyük fel azt, hogy a cséplésnél akár hányszor megtörténik, hogy harmadrészét a törekkel és pelyvával azok dobták ki, és ott is vész. Hát micsoda közgazdasági kincs az, ha azt mind összeadjuk?

Kérem tehát a miniszter urat, méltóztassék itt egy kissé nagyobb barrière-t csinálni, hogy ne ugráljon keresztül minden szamár, *(Élénk derültség.)* hanem ha gépész, akkor dolgozzék, valamint megkövetelem mindenkitől, ha szakértő, hogy azt a szakot csakugyan tanúlmányozza, úgy tőle is megkívánom, hogy ne csak két hétig ott piszkálódjék, aztán pedig hazajőjjön egy gépész bizonyítványnyal, és ne legyen képes megfelelni, hanem húsz év alatt husz gépet tegyen tönkre.

Ne közköltségen taníttassuk ezeket a gépészeket, hanem tanúljon az a maga költségén, ha pedig nem ért hozzá, akkor menjen haza krumplit kapálni.

A másik, t. ház, a mi szintén e kérdéshez tartozik és figyelemre méltó, hogy Budapesten vannak egész — nem akarok nagyon nehéz szót használni — lesben álló gépárúsok, úgy, hogy ha az ember augusztusban végig megy az üllői-, vagy soroksári-úton, egész légióját látja ott azoknak a feljött szegény embereknek, a kik gépet vettek, és mintha csak két hétig paprikával dörzsölték volna a szemüket, annyira ki van az sírva, hogy ezek a bitangok megcsalták. Ez ellen védekezés nincs. Váltó-kereskedelmi úton

Digitized by Google

történik az itélkezés és hamarább lehet a polyp karjaitól szabadúlni, mint ezektől a sáskáktól. *(Élénk helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Magam sem tartom magamat valami utolsó gondolkozású embernek. Velem megtörtént, hogy három ilyen gazember meg tudott csalni. *(Derültség a szélső baloldalon.)* Az a szegény, élhetetlen falusi gazda, a ki 10 évvel ezelőtt, akkor is csak festve látott gépet, feljön ide teljes reménynyel; ezek a hiénák itt várják az utczasarkon, vasúton, behordják és minden úton-módon pumpolják, és mikor haza megy, ócska vasszámba megy az az érték, a mit ezrekért kapott. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

Ott vagyunk, t. ház, hogy én, a ki arrogálom magamnak, hogy a gazdálkodás, gépgyártás, és mezőgazdasági ipar terén valamennyire foglalkoztam e dolgokkal, magam sem vagyok abban a helyzetben, hogy kiismerjem magamat, hiába studirozok két év óta, hiába beszéltem 8—10 okos emberrel, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a kiknek ez kenyérkeresete, egyik sem tud felvilágosítást adni, hogy a stabil gépnél mi a tényleges meg névleges lóerő.

Ezek a gépgyárosok lovagolnak azon a ténylegesen meg névlegesen, eladják a 10 lóerejű gépet 30 lóerejűnek, a 15-öst 50-esnek, a 20-ast 100-asnak, és nincs az a hatalom, melylyel gátat lehetne ennek vetni. *(Egy hang a szélső baloldalon: Hát még az utazó ügynökök!)*

Ezeket tűrni oly indolenczia, oly lemondás a gazdaközönség részéről, hogy én szavakat sem tudok találni, hogy egy normális viszonyok közt élő modern államban ilyen rablások és csalások történhessenek, mint ezen urak részéről, és pedig azért, mert nincs egy hely, mely az ellenőrzést gyakorolná. Hová menjek Budapesten a gépemmel? Rányomják, hogy például hat ökörnyomású, a stabilnál még azt sem. Nem tudom, hová fordúljak, ha csak egy professzorhoz nem, nagy napidíjjal és fuvarral, és végül az sem tudja. *(Nagy derültség a bal- és szélső baloldalon.)*

Lépjen fel a miniszterium határozottan, s a mikor a magyar gazdaközönségnek ajánlja az orvosságot, de ha nem ajánlaná is, magától kénytelen rájönni, hogy mind jobban-jobban rá lesz utalva, hogy a gépeket nagyobb és nagyobb mértékben alkalmazza; méltóztassék eszközöket és módokat nyújtani, hogy itt a gazdaközönség egyes emberek javára ne legyen kiaknázva, kifejve és megcsalva.

Ezek után ki kell jelentenem azt, hogy én is azok közé tartozom, a kik elértünk a biztatásból. Egyike voltam azoknak, a kik a földmívelésügyi miniszter úr költségvetéséhez nemcsak hozzájárúltak, de a mennyire csekély tehetségemtől függött, tisztelt elvbarátaimat is privátim úgy, mint nyilvánosan kapaczitálni törekedtem arra, hogy a földmívelési költségvetést, en bloc, fogadják el. El is fogadták. Hanem eljött már végre egyszer az idő, a mikor nem akarunk arra a szerepre jutni, a melyre a czigány lova a biztatással jutott, *(Derültség a szélső baloldalon.)* a mely addig-addig szokta az éhséget, a míg utoljára elpusztúlt bele. Mi is eljöttnek látjuk már az időt arra, hogy végre eredményeket is várjunk. Eredményeket azonban egyáltalán nem látunk. Látunk tapogatódzást; hallunk igéreteket, biztatást, de olyasmit, a mi arra engedne következtetni, hogy jobb jövő áll előttünk, nem látok.

Hiszen ezen nagy támadásoknak, a milyenekhez hasonlót e házban még sohasem tapasztaltam, kellett közbejönniök csupán annak elérésére, a mi a gazdaközönségnek teljesen jogos, igazságos követelése volt, a mely előtt az államtitkár úr maga is kénytelen volt meghajolni, és a mi ez ügyben történt, az épen csak annyi volt, a mennyit elmondtam. A miniszter úr pedig még tojásban van, *(Nagy derültség a szélső baloldalon.)* hogy mi pattan ki belőle, még bizonytalan. *(Nagy zaj. Derültség a szélsőbalon.)*

Elnök *(Csenget.)*: Csendet kérek!

Meszlény Lajos: Záp lesz!

Uray Imre: Szóval, feltettem magamban, hogy addig, míg nekem a miniszterium eredményt nem mutat fel, míg a gazdaközönség jól felfogott érdekeit jobban nem képviseli, hogy ne legyünk mi kénytelenek mindig slágereket adni, hogy mozogjon, hanem mozogjon magától, mindaddig, t. ház, legjobb akaratom mellett is, a melyet a múltban mindig nyilvánítottam, a költségvetéshez hozzá nem járúlhatok. *(Élénk helyeslés a szélsőbalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Miklós Ödön államtitkár: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj. Elnök csenget.)* Az imént elhangzott beszéd után, azt hiszem, nagyon természetesnek fogja találni a t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a személyemre is vonatkoztatott megjegyzések alapján felszólalok, de a beszédre, mint olyanra nem reflektálok. A t. képviselő úr jónak látta a maga modorában, a mely a házat általános derültség közt tartotta, olyan vádakkal lépni föl egyének, testületek és a kormány ellen, *(Felkiáltások a szélsőbalon: No, no!)* a mely vádakat azoknak egyéni vonatkozásainál fogva nem hagyhatom ezen házban elhangzani. *(Nagy zaj a szélső baloldalon. A miniszter beszéljen!)*

Polónyi Géza: Azt a miniszter úr tegye meg, ne az államtitkár úr! *(Zaj.)* Nincs joga beszélni! Az államtitkár csak személyes kérdésben szólhat. *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak csendben

Digitized by Google

lenni, t. képviselő urak. A képviselő úr személyes kérdésben kíván szólni. *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)*

Megvallom, hogy Uray Imre képviselő úr beszédéből semmit sem hallottam. Oka volt, hogy nagyon halkan beszélt, arra felé beszélt, továbbá a képviselő urak előtte álltak, tehát megállapítani nem tudom, hogy személyes vonatkozás van-e vagy nincs a beszédben. *(Zaj.)* Csendet kérek, méltóztassanak az elnököt meghallgatni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Miklós Ödön képviselő úr személyes kérdésben kért szót, illetőleg személyes megtámadásra kíván felelni, tehát ezt meg kell, hogy adjam neki, majd meglátjuk, hogy van-e joga hozzá, vagy nincs. *(Helyeslés jobbelől. Zaj.)*

Méltóztassanak a képviselő urat meghallgatni.

Miklós Ödön államtitkár: Azt hiszem, hogy mindig voltam oly tisztelettel a házszabályok iránt, hogy illetéktelenül és engem meg nem illető jog nélkül e házban szót kérjek, de minthogy a t. képviselő úr jónak látta megtámadni először azt a mérnöki kart, a melyhez tartozom. *(Zaj a szélső baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* és szorosabban azt a mérnöki testületet, a melynek élén állok, és megtámadta azon működések körében, a melyekre állásomnál fogva én is befolytam, és így személyes érintkezési pont van azon megjegyzések közt, a melyeket tett, és azon cselekvések közt, a melyeket a földmívelési kormányzatnak tulajdonított, a mélyen tisztelt elnök úr szíves kijelentése szerint is, a t. ház engedelmével, személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Személyes kérdésben, t. ház, főleg azért is, mert a t. miniszter úr a múltra vonatkozó dolgokról közvetlenül csak az ügyek menete szerint birhat tudomással és nyerhet tájékozást. A t. képviselő úr megvádolta az egész mérnöki kart, mely a vízügyi dolgokat intézi, és ezek élén állva én is, e vádat, mint határozottan olyant, a mely alapnélküli, visszautasítom. *(Helyeslés jobbfelől.)* A magyar műszaki kar iránt még a t. képviselő úr és párthíve is, a ki szakember, lerótta teljes tiszteletét, azt a kart a közel múltban nem is támadták meg eddig soha, és minthogy az ezen kar által tett intézkedések a törvény alapján állnak, és a törvény által meghatározott hatáskörben hajtatnak és hajtattak végre, törvénytelen cselekedetekkel e kart senki sem vádolhatja.

Az ily vád, a melylyel a képviselő úr, a magyar műszaki kart, mely hivatásának teljes magaslatán áll, kisebbíteni akarta alaptalan és nem méltányos dolog.

A t. képviselő úr vádolta azon eljárást is, mely az ecsedi láp kérdésében lefolyt. A jelen pillanatban egyebet nem jetenthetek ki, mint hogy biztos tudomásom szerint az ecsedi láp érdekeltségének alakúlása teljesen autonómikus úton folyt le és ilyen körben mozog.

A társúlati közgyűlés határozatai most vannak a miniszterium előtt, és azok a legnagyobb szigorral bíráltatnak el, és legyen meggyőződve a képviselő úr, hogy mint nem volt a múltban, úgy most sincs meg az a felfogás a miniszterium kebelében, hogy mesterséges úton létesítsen szabályozó társúlatokat, vagy pedig kormánybiztosok útján nyomja el az öntársúlás szabad érvényesülését. A miniszteri, avagy kormánybiztosokat csak ott alkalmazza a földmívelésügyi kormány, a hol az autonómia nem bír boldogúlni, és a közérdek, és az ügyek rendes menete, valamint a pénzügyi érdekek megóvása is, az ügykezelés folytonosságát és biztonságát megkívánja. Ezt az elvet követjük ma is, és ezen elvből vádat kovácsolni épen a képviselő úr által felhozott kérdésekkel szemben, ez az eljárás, t. ház, a legméltatlanabb, és visszautasítandó dolog. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezeknek kijelentésével tartoztam a műszaki karnak, a t. háznak, és magamnak is. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Uray Imre: T. ház! A t. ház kegyes engedelmével csak annyit vagyok bátor a t. államtitkár úr beszédére válaszolni, hogy a mi annak az osztálynak a közegeit illeti, ...

Miklós Ödön államtitkár: Azt mondta, hogy oláh czigányok módjára vándorolnak!

Uray Imre: ... már beszédem folyamán kijelentettem, hogy minden hasonlat sántikál, és a mi arra vonatkozik, azt nem úgy értettem, hanem azt mondtam, hogy a vándormadarak elvonúlásához hasonlít.

Az államtitkár úr azt mondta, hogy e dologban a miniszter úr nem is felelős. Ez teljesen igaz, az államtitkár úr sem felelős érette, mert a t. államtitkár úr sem volt még akkor hivatalban, mikor azok a dolgok elkövettettek nálunk. Csak mikor a legutóbbi szatmári gyűlés volt, akkor volt már hivatalában. És én biztosíthatom a t. államtitkár urat, hogy önök itt nézik a dolgokat írásból, papirosból, én pedig nézem a helyszínén, és a helyszínén tett tapasztalataim után most is fenn kell tartanom azt a vádat, hogy annak az eljárásnak, a mi ott a miniszterium részéről történt, volt a világon mindenféle íze, de sem autonómikus íze, sem olyan, a mi a társadalmi működést segítette volna, nem volt, sőt inkább megakadályozta. De, mint azt már kijelentettem, minthogy magam is óhajtom az ecsedi láp szabályozását, megvallom az igazat, én is elnéztem, hogyha egy kissé hirtelenkedtek, és túllőttek a czélon; de miután bekövetkezett a válasz a miniszterium

Digitized by Google

részéről, és azok, a kik panaszkodtak, mintegy lázadóknak neveztettek, ezt nem hallgathattam el. Utoljára is, a ki panaszkodik Magyarországon, az még nem csinál mindjárt Dózsa-lázadást. Hiszen, ha még panaszkodni sem szabad, akkor jóformán felakaszthatja magát a magyar gazda. *(Derültség a szélsőbalon.)*

Különben elismerem, úgy tapasztaltam, hogy a t. államtitkár úr, a hol lehetett, segített a dolgon, és mivel azok a dolgok, a melyek felhozattak, mind olyanok, hogy segíteni lehet rajtuk, arra kérem és elvárom, hogy majd segíteni fog rajtuk. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Gr. Teleki József!

Elnök: A földmívelésügyi miniszter úr kíván szólni!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! A t. képviselő úr magyarázata daczára kötelességemnek tartom még további felvilágosítással szolgálni az ő javára, még pedig első sorban részemről is tiltakozni az oly kifejezések ellen, a milyen kifejezésekkel illette épen a műszaki osztálynak egész karát. Azt hiszem, szükségtelen bővebben kijelentenem, és megerősítenem, mint ezen tárczának főnöke, hogy igenis tisztviselőimnek ezen kara folytonos becsületes, tisztes munkát végez, mely inkább dicséretreméltó, mintsem gáncsolódást, piszkolódást érdemelne. Megtörténhetik ezen a téren is, hogy egyik-másik közeg emberi lényéből eredőleg téved; de egy embernek esetleges tévedéséért az egész karra gáncsot mondani, a legízetlenebb és legméltánytalanabb eljárás. *(Úgy van! jobbfelől.)*

A mi a miniszteri biztosi kiküldetéseket illeti, a miért a t. képviselő úr neheztel, kijelentem a t. képviselő úrnak, hogy nekem csak örömömre fog szolgálni, ha bármely szabályozásnál és vízrendezési kérdésnél kormánybiztosra nem lesz szükség, mert ez csak több dolgot ad, és több kiadást okoz az államnak. Tehát én igen közel fekvő okoknál fogva is, semmi esetre sem keresek alkalmat arra, hogy hatalmaskodási vágyból, vagy nem tudom mily szempontból, kormánybiztosokat küldjek egy vagy más helyre; hanem kormánybiztosra mégis szükség van, majdnem mindenütt, de nem a miniszterium hatalmi vágyából, hanem a közönség gyarlóságából eredőleg, mert a közönség soha sem tudja ezt a szép autonóm jogát érvényesíteni. *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj és nyugtalanság a szélsőbalon.)* Örökös disszonancziák, örökös összeütközések, a hol egy harmadik tényezőnek közbe kell nyúlnia. Ez a szomorú szüksége a kormánybiztosi kiküldésnek.

Azt hiszem, hogy azon rövid idő alatt is, mióta szerencsém van tárczám élén állani, minden olyan helyen, a hol a munkálatok oly állapotba jutottak, hogy a szabályozó társulatnak autonómikus jogai érvényesülhetnek, megszüntettem a kormánybiztosi állást.

Arra kérném a t. képviselő urat, hogy valamivel több bizalommal és tisztelettel viseltessék a mérnöki kar irányában. *(Helyeslés jobbfelől. Egy hang a szélső baloldalon: Több tisztelettel?)* És legyen szives meggyőződve lenni, hogy az ecsedi lápra vonatkozólag sem fog valami törvénytelen eljárás követtetni. Igen természetes, hogy ilyen nagy horderejű kérdésekben mindig vannak ellentétes nézetek, és ha a képviselő úr véletlenül a maga gondolkozása alapján a minoritáshoz tartozik, csak sajnálom, de legyen meggyőződve, hogy ott is a törvényszerű alapon mindig a többségnek és a szakértelemnek megfelelően fogok eljárni.

Különben a kérdés megoldást még nem nyert; tehát, azt hiszem, lesz idő arra, a mikor képviselő úr is meg fog győződni, hogy alaposan, és az igazságnak megfelelően fogok a kérdés megoldásában eljárni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Uray képviselő úr kíván szólani.

Uray Imre: T. ház! A t. miniszter úr engem alaposan félreértett, mert én kijelentettem itt, hogy azon munkálatnak keresztülvitelét, sikerültét senkisem óhajtja jobban, melegebben, mint én, tehát ebből kombinálni lehet azt, hogy mindenesetre azokhoz tartozom, a kik a társulás mellett voltak, és nem azokhoz, a kik az emlékiratot a miniszternek beadták. És ebből láthatta volna a miniszter úr azt, hogy nekem minden olyan eljárás, a mely ezen munkálatnak közelebbi keresztülvitelét czélozza, ha csak törvényes, nekem mindig szivesen fogadott dolog.

A mi pedig a miniszter úrnak a felettem való sajnálkozását illeti, hát bevallom az igazat, hogy én is ilyen sajnálkozással vagyok a miniszter úr iránt, és köztünk csak az a különbség, hogy a miniszter úr sajnálkozását legfeljebb én érzem, de az én sajnálkozásomat érzem én is, de az ország is. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Hock János jegyző: Veres József!

Veres József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttem felszólalt képviselő urak, szakszerű alapossággal mutattak a földmívelés ügyének országszerte jelentkező bajaira. Engedje meg a tisztelt képviselőház, hogy én szűkebb körre szorítkozva, Békés vármegye helyzetét mutassam be; *(Halljuk Halljuk!)* ott legnagyobb a baj, legsürgősebb a segítség.

A rémlátó izgatottság, mely a helyi és a központi hatóságokat kivételes intézkedésekre ragadta 1891-ben, mikor a napszámosok mozgalma kitört, s az egész országot meglepte: most már szünőben van. Nekem, kinek súlyos gyanusításokat kellett eltűrnöm azért, mert elejétől fogva, nyiltan azt vallottam, hogy okait

Digitized by Google

kell a bajoknak megszűntetni, és nem elég csak tüneteit elfojtani kivételes, erőszakos, sőt törvénytelen intézkedésekkel, nekem nagy elégtételemre szolgál a körülmény ilyen megváltozása.

A kormány megszűntette a főispánnak teljesen czéltalan kormánybiztosi felhatalmazását, s bár a gyülekezési jogot rendeletileg felfüggesztette: maga a vármegye gyűlése kéri már felíratban a rendelet visszavonását is.

A bajok okait, orvosszereit kutatja most már minden illetékes hatóság.

Az első meglepetés zavarában hamis nyomon indúlt a kutatás.

Az akkori miniszterelnök, gróf Szapáry Gyula, egyszerűen a megyebeli korrupcziót állította bűnbaknak.

A munkaadó dologkerüléssel, túlköveteléssel, telhetetlenséggel vádolta a napszámost, ha az keresete elégtelen voltát emlegette; a napszámos pedig kapzsisággal, kiszipolyozással, szívtelenséggel a földtulajdonost, ha az nem akart neki nagyobb részt adni földje hasznából.

Most már méltányosabban itélik meg egymást, s beismerik, hogy a napszámos keresete csakugyan nem elég a megélésre, de viszont a földtulajdonos még sem adhat nagyobb bért, hiszen maga is haszon nélkül gazdálkodik a gabona alacsony ára miatt. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A baj gyökere mélyen fekszik, nem az egyének ilyen vagy olyan eljárásában, hanem a viszonyokban. Ha e viszonyokon nem változtatunk: a baj állandó marad. Ezek hatása annyira nagy és megdöbbentő már most is, hogy a nép nagyfokú testi satnyúlásában is nyilatkozik; a mit bizonyít az, hogy húsz év alatt a katonai szolgálatra alkalmas hadkötelesek százaléka húsz százalékról fokozatosan leszállt kilencz százalékra. Ez már csak nem képzelt baj, hanem szomorú valóság.

Az egész Alföldön nagyjában egyenlők a viszonyok, azért annál komolyabb, nehezebb és sürgősebb az intézkedés szüksége, mert nagy vidék népét, s épen a legmagyarabbat sújtja.

Mellékkeresete, háziipara, téli foglalkozása nincs az alföldi földmívesnek; a nyári mezei munka pedig a gazdasági gépek elterjedése miatt kevés időre szorúlt össze, tehát természetesen kevesebb keresetet is biztosít.

A községi előljáróságok bevallása szerint az aratás tartama 1860-ban igénybe vett a békési járásban 60 napot, most 24-et, a csabaiban 65-öt, most 30-at, az orosházában 50-et, most 25-öt, a szeghalmiban 60-at, most 30-at, s így tovább. Jövedelme kevesebb lett a napszámosnak, szükséglete pedig nagyobb; mert ugyancsak az előljáróságok bevallása szerint egy napszámos család szükséglete 1860-ban a békési járásban 200 frt, most 240 frt, keresetét pedig most 180 frtra becsülik; a gyomai járásban szükséglete akkor 160, most 220, keresete 130 frt; az orosházában szükséglete akkor 150, most 200, keresete 180 frt; a szeghalmiban szükséglete 230, keresete 170 frt s így tovább.

Fokozta a gazdasági gépek hatását a népesség nagy szaporodása. 1860-hoz képest például az orosházi járás népessége épen megkétszerezödött; egyes községeknél pedig az emelkedés: Orosházán 37%, Bánfalván 46%, Nagy-Szénáson 69%, Csorváson 87%, Szabad-Szent-Tornyán 105%, Puszta-Szent-Tornyán 106%, Sámsonban 107%, Puszta-Földváron 111%.

Az állami, megyei, községi, fogyasztási, egyházi és iskolai adók rohamosan emelkedtek. Orosháza összes adója 1866-ban 42.000 frt volt, — most csak az italmérés bérletéből többet kap az állam, — 1894-ben 180.000 frt; a község összes kiadásai még 1880-ban is 24.000 frtra rugtak, 1895-re 97.000 frtot kellett előirányozni.

Igy érthető azután, hogy egy tíz holdas kisbirtokost évenkint terhel Csorváson 62 frt, Gyomán 63, Puszta-Földvárott 69, Gyulán 67, Békésen 88 frt közköltség, vagyis majdnem annyi, mint a kataszteri tiszta jövedelem volt 11—12 frtos búzaárak mellett. Hol van már most 5—6 frtos ár mellett 400—600 frtos földje tőkéjének kamatja, munkájának bére s a megélés? A birtokost és birtokot adósságok is terhelik, a kamatot is fizetni kell. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mellékjövedelme nem lévén, ezt meg nem birhatja, gyarapodásra pedig gondolnia sem lehet. De meg a kisbirtok is aránylag igen kevés. Nevezetesen tíz holdig terjed a határnak csak 0·83%-a Nagy-Szénáson, 0·97% Kondoroson, 1·28% Sámsonban, 4·73% Csorváson, 7·80% Új-Kigyóson, 8·28% Puszta-Szent-Tornyán, 8·45% Gyulavári ban; sőt Bánfalva, Szabad-Szent-Tornya községének úgyszólván nincs is határa. Orosházán tíz holdig 2.277 egyénnek van birtoka, összesen 6.248 hold, egy családra tehát csak $2^1/_2$ hold esik.

Nem százalékban, hanem holdak számában kifejezve ez összegeket: még megdöbbentőbb volna; a kisgazdák maguk is rászorúlnak napszámos keresetre, pedig mintegy 30.000 család lakik a megyében teljesen földbirtok nélkül.

Ilyen a helyzet szépítés nélkül Békés vármegyében. Ennek ismerete sokat megmagyaráz.

Én tehát természetesen nagy örömmel látom már megyém lakossága érdekében is, ha a törvényhozás végre komolyan kezd foglalkozni a földmívelés ügyével. Vajha régebben tette volna! *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Alaposan kell tanúlmányoznunk a napszámosok, kisgazdák, kisiparosok helyzetét; *(Helyeslés a*

Digitized by Google

szélső baloldalon.) eleget foglalkoztunk nagy emberek kis bajaival, vegyük szivünkre a kis emberek nagy bajait is valahára, ez méltó a nép képviselőihez. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Örömmel látom, hogy a kormány teljes figyelmet kezd fordítani ez ügyekre, s őszintén óhajtom, hogy törekvése ne legyen múló, sikertelen. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Az előbb vázolt birtokviszonyok következtében szükséges, hogy állami közvetítéssel is, hosszú törlesztésre legalább némi földbirtokhoz segítse a birtoktalan földmíveseket, találjon módot arra, hogy az uradalmak mezőgazdasági gyárak állításával, a birtok egy részének eladása vagy kis tagokban bérbeadása által munkához segítsék a földmíveseket. Arad-, Krassó-Szörény,- Békésmegyék körülbelül egyenlő területet művelnek; még is a birtok megoszlása igen különböző; Krassó-Szörényben 65.000, Aradban 38.000, Békésben csak 21.000 a földtulajdonosok száma.

Vessen gátat a kormány a kötött birtok szaporodásának, s a mint Békésmegye felíratban kéri is: szüntesse meg a hitbizományokat. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ezek szaporítása, vagy csak fentartása is most már nemcsak a szabadelvűséggel, hanem közgazdasági, sőt nemzet! érdekeinkkel is ellenkezik. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Jól tudom én, hogy nemzeti érdeket akar a hitbizományok intézménye szolgálni; de látom azt is, hogy tényleg nem azt szolgálja, sőt veszélyezteti is már azt. A hitbizományi birtokok nagy száma oka egyrészt annak, hogy Dunántúlról a magyar nép Szlavoniába kénytelen vándorolni; az Alföld némely vidékén nem tud birtokot szerezni.

Mi haszna abból a nemzetnek, ha egyes óriás uradalmak ugyanazon régi magyar család birtokában maradnak, de élvezőik a töménytelen jövedelmet külföldön fecsérlik el? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ha életrevaló gazda, derék hazafi a hitbizományos, megélhet az örökölött jószágból a szabad rendelkezési joga mellett is, ha pedig nem az, nem érdemli meg a kivételes módon való védelmet, sőt anyagi erőnket is apasztja, mert országunk jelentékeny részét mintegy kiszakítja a közös nemzeti czél szolgálatából, s nem egyszer épen ellene használja fel.

Ha nemzeti érdeket kell a hitbizományoknak szolgálniok, kérdem: csakugyan ott állnak-e a hitbizományosok az elő sorban küzdők között? Itthon, a honi ipar, a magyar irodalom, a nemzeti művészet, a hazafias törekvések gyámolítására használják-e fel óriási jövedelmüket? Tisztelet a kivételnek, de legtöbbjét hiába keressük itthon a nemzet legjobbjai között, hanem megtaláljuk Bécsben és külföldön, nem egyszer ellenségeink között.

A mi magyar, azt eddig főképen a középosztály szelleme teremtette meg, és fillére tartja fenn, a leggazdagabb birtokosok nélkül, sőt azok ellenére. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A nemzet önfentartási küzdelmében nem nélkülözhetünk egyetlen egy gyümölcsöző fillért, egyetlen egy termékeny hantot, egyetlen egy munkabiró kezet sem, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* ha élni, boldogúlni akarunk: mindennek és mindenkinek arra kell szolgálnia, hogy a magyar nemzet vagyoni, műveltségi, hatalmi fölényét megmentse, fentartsa, gyarapítsa.

Nem egy-két dúsgazdag, hanem nagyon sok tehetős család teszi a nemzetet gazdaggá. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Egy-két dúsgazdag család kétes hasznú megmentése miatt nem kell, nem lehet, nem szabad a földmívesek millióinak létérdekét áldozatúl dobni.

Addig is azonban, mig az előjogok e maradványát eltörölnők, módot kell keresnünk arra, hogy a földből a lehető legtöbb hasznot húzhassa a birtokos és a munkás. Könnyítenünk kell a terheken; ha igaz az, pedig a t. miniszter úr is azon véleményben van, hogy a búza ára hosszú időre alacsony marad; méltányos mérvben le kell szállítani a földadót, melyet magas búzaárak arányában vetettek ki. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Szükséges az útadónak igazságosabb irányú kivetése, mert most a teljesen vagyontalan napszámos épen úgy 1 forint 50 krajczárt fizet, mint az, a kire 20 forint államadó esik, a mi ellenkezik az egyenlő teherviselés elvével.

Gyárak felállításával téli keresetet kell biztosítani a népnek, földmíves-iskolák felállítása által tanítani a jövedelmezőbb gazdálkodásra.

Ezt szükség gyanánt említette a t. miniszter úr is, de mégis — sajnálattal jegyzem meg — Csabán és Orosházán megszüntette a gazdasági iskola felállítására vonatkozó egyezkedést, a mit elődje komolyan megkezdett.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Nincs megszüntetve, csak effektuálás alá nem került még!

Veres József: Örömmel veszem tudomásúl. Kérem a t. miniszter urat, ne ejtse el ezen hasznos, szükséges terv megvalósítását, hiszen Békésmegyében, a hol legtöbb földadót fizetnek, a hol mindenki földmívelésből él, ott nagyon szükségesek a gazdasági iskolák.

A belterjes gazdálkodás lehetővé tétele végett múlhatatlanúl szükséges az alföld csatornázása, hogy az öntözéshez és gyárakhoz vízet lehessen kapni.

Rendezni kell a szegényügyet, a betegség és munkaképtelenség esetére a biztosítást, mint az iparosoknál már megtörtént; kijavítani a cselédtörvényt, megakadályozni az élelmiszerek hamisítását, a mi a termelőnek sok kárt okoz.

Digitized by Google

Azzal is jelentékeny mérvben lehetne csökkenteni a bajt, ha a katonai szolgálati időt leszállítanók, s különösen ha az aratás idejére a legénységet haza eresztenék. Most megfordítva történik: elviszik őket gyakorlatra nyáron, mikor a téli szükségletet beszerezhetnék, s haza eresztik őszszel, mikor a munka és kereset már megszűnt. Pedig nyáron a legénység hazaeresztése nem apasztaná a napszámosok keresetét, mert nyáron sok a munka, kevés a munkás, télen sok a munkás, kevés a munka. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A kisbirtokos és kisiparos szintén nehéz viszonyokkal küzd. Ezeknek érdekeit feláldozzák a gyárak, tőkepénzesek, közvetítő kereskedők kedvéért. A hivatalok és hadsereg szükségletét közvetlenül a kisiparostól, termelőtől, tenyésztőtől kellene beszerezni, tudom én, hogy a katonaság számára a lovat a tenyésztőtől kellene venni, de azt is tudom, hogy a bizottságok mégis nem a lótenyésztőtől, hanem a lókereskedőtől vesznek többet és szivesebben. Ha közvetlenül a termelőtől vennének, az visszakapná az egyik zsebébe, a mit a másikból fizetett.

Az alföldi községek lakosainak mellékjövedelmet juttat a sertéshizlalás: csakhogy ezt bizonytalanná teszi az az intézkedés, mely szerint csak Kőbányán keresztül szállíthatni külföldre. Ez csak a kőbányai nagykereskedőknek biztosít előnyt; de mikor Kőbányán valami ragály üt ki, tönkre teszi az egész ország sertéshizlalását, sok milliótól elüti a ragálymentes vidékek hizlalóit is.

Földbirtokos, napszámos, iparos, kereskedő csak úgy boldogúlhat, ha fogyasztója van. Orosházának ilyen fogyasztója nincs. Gyulán megyei tisztikar, katonaság, Csabán katonaság, méntelep, dohánybeváltó hivatal, Szarvason népes főgimnázium, Hódmező-Vásárhelyen népes főgimnázium, törvényhatósági tisztviselőkar, állami kisdedóvónő-képző intézet, Makón, Szentesen megyei tisztikar, gimnázium szaporítják a fogyasztókat; kérem a t. miniszter urat segítsen Orosházának fogyasztó közönséget szerezni állandó katonaság odahelyezésével.

Gyökeresen a földmivelés bajait csak akkor orvosoljuk, ha leszállítjuk az erőnket meghaladó katonai kiadások összegét. Nekünk már nem erő, hanem a gyöngeség forrása a nagy hadsereg. Mint az elcsigázott katonának nem több fegyver kell a vállára, hogy jól védhesse magát, hanem pihenés és táplálék: úgy a nemzetnek is nem nagyobb hadsereg, hanem béke és jólét kell. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nem a nemzet van a katonaságért, hanem a katonaság a nemzetért. A kiadások apasztása mellett a bevétel fokozása szükséges, a mi csak teljes gazdasági függetlenség mellett lehetséges.

Tervszerű, alapos, gyökeres intézkedéseket nem látok a költségvetésben, azért nem fogadom azt el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Szólásra következnek Bujanovics Sándor képviselő úr. A mennyiben azonban a képviselő úr hosszasabban kíván beszélni, méltóztatnak talán — bár most csak félkettő van — hozzájárúlni, hogy beszédét holnap mondhassa el. *(Helyeslés.)*

A képviselő úr beszédét holnap fogja elmondani.

T. ház! Méltóztassék a holnapi napirendre vonatkozó javaslatomat meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Méltóztattak már határozni, hogy harmadszori olvasásban tárgyaltassék a ma letárgyalt törvényjavaslat, az igazságügyi bizottság jelentése alapján. Kérem továbbá a t. házat, — e tekintetben különben a pártelnökökkel a kérdést megbeszélvén, hozzájárúlásukat birom — méltóztassék hozzájárúlni, hogy tárgyaltassanak a mentelmi bizottságnak Drakulics Pál, továbbá gróf Gyürky Abrahám, Rohonczy Gedeon, Sima Ferencz és Hock János, végül Vermes Béla képviselő uraknak mentelmi ügyeire vonatkozó jelentései; tárgyaltassék továbbá a közlekedésügyi bizottság jelentése, a szentlőrincz-szlatinanasiczi, továbbá a baja-zombor-újvidéki helyiérdekű gőzmozdonyú vasútak engedélyezésének megtörténte tárgyában; továbbá ugyanazon bizottságnak jelentése az esztergom-almásfüzitői helyi érdekű vasút tényleges építési és üzletberendezési tőkéjének felemelése czéljából az engedély-okmányhoz kiadott II-ik függelék tárgyában; továbbá a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezése, s végül az erdőszárda-nagysomkúti helyi érdekű vasút engedélyezése tárgyában.

Ezeknek letárgyalása, és reménylem, igen rövid letárgyalása után tárgyaljuk folytatólag a földmivelésügyi tárcza 1895. évi költségvetését.

Végül, a mint már tegnap jelenteni szerencsém volt, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr válaszolni fog gróf Zichy Jenő képviselő interpellácziójára a múzeumi könyvtár és egy vegyes múzeumi bizottság kiküldetése tárgyában, és Sierbán Miklós képviselő úr interpellácziójára, a balázsfalvi érseki szék betöltése és a gör. kath. és gör. keleti egyházi kongresszusok meg nem tarthatása tárgyában.

Méltóztatnak ehhez hozzájárúlni? *(Igen!)*

T. ház! A holnap délelőtt tíz órakor kezdődő ülés napirendje meg lévén állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik 1 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

404. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 15-én, szombaton,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Miniszterelnök a szőlődézsmaváltsági tartozások lerovására adandó újabb állami kedvezményekről szóló törvényjavaslatot beterjeszti. — Földmívelésügyi miniszter beterjeszti jelentését néhai Vásárhelyi Pál mérnök leányának adandó állami segély ügyében. — Pénzügyi és közlekedési bizottságok jelentése a székely vasútak kiépítéséről szóló törvényjavaslatról. — Indítvány és interpellácziós könyvek felolvasása. — Az 1889: XLIV. t.-cz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása és a jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjának hitelesítése. — Mentelmi bizottság jelentéseinek tárgyalása: Drakulics Pál, gr. Gyürky Ábrahám, Rohonczy Gedeon, Sima Ferencz, Hock János és Vermes Béla mentelmi ügyében. — Közlekedésügyi bizottság jelentése: szen-lőrincz-szlatina-nasiczi, bajazombor-újvidék, esztergom-almásfüzitői, temesvár-nagyszentmiklósi és erdőszáda-nagysomkúti helyi érdekű vasútak engedélyezése tárgyában. — Jegyzőkönyv erre vonatkozó pontjainak hitelesítése. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. — B. Eötvös Lóránd vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza gr. Zichy Jenő interpellácziójára múzeumi bizottságok tárgyában. — Makfalvay Géza interpellácziója több dohánybeváltási területen a beváltásnak deczemberről január hóra történt elhalasztása tárgyában a pénzügyminiszterhez. — Válasz. — Napirend.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, Szilágyyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik délelőtt 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Molnár Antal jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat gr. Esterházy Kálmán, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyre? *(Nincs!)* Nincs? Akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Az elnökségnek jelenteni valója nincsen.

A miniszterelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! A szőlődézsmaváltsági tartozások lerovására vonatkozólag adandó újabb állami kedvezményekről szóló törvényjavaslatot (Irom. 770) azon kérelemnel vagyok bátor beterjeszteni, hogy azt előzetes tárgyalás végett a pénzügyi bizottsághoz méltóztassék útasítani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a pénzügyi bizottságnak.

A földmívelésügyi miniszter úr kíván szólani.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Van szerencsém jelentésemet (Irom. 773) a néhai Vásárhelyi Pál mérnök leányának adandó állami segély ügyében beterjeszteni, kérem ezt szintén a pénzügyi bizottsághoz útasítani előzetes tárgyalás végett.

Elnök: Ki fog nyomatni, szét fog osztatni, s tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatik a pénzügyi bizottságnak.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója.

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Van szerencsém beterjeszteni a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságok jelentéseit (Irom. 771, 772) a

Digitized by Google

székely vasútak kiépítéséről szóló törvényjavaslat (Irom. 706) tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentéseket kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni, és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre kitűzni.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? A jelentések a törvényjavaslattal együtt ki fognak nyomatni, szét fognak osztatni, és annak idején az osztályok mellőzésével leendő napirendre tűzése iránt leszek bátor javaslatot tenni.

Fel fognak olvastatni az indítvány- és interpellácziós könyvek.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvbe újabb bejegyzés nem tétetett.

Elnök: Méltóztatnak tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Az interpellácziós könyvben a következő újabb bejegyzés van: Deczember 15. Makfalvay Géza: Több dohánybeváltási terűleten a dohány beváltásának deczemberről január hóra történt elhalasztása tárgyában a pénzügyminiszterhez.

Elnök: Az interpellálni kívánó képviselő úr interpellácziját az ülés végén teszi meg.

És most áttérünk a napirendre. Napirend szerint következik az 1889 : XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 722) harmadszori olvasásban való tárgyalása.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: T. ház! Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy az imént olvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadottúl jelentsem ki? *(Igen!)* Ezennel megteszem, és így ezen törvényjavaslat úgy általánosságban és részleteiben, mint harmadszori olvasásban is el lévén fogadva, azt alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárúlás czéljából a főrendiházzal közölni határozza a t. ház. Kérem, méltóztassanak hozzájárúlni, hogy a jegyzőkönyvnek vonatkozó része azonnal hitelesíttessék. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv illető pontját).*

Elnök: Van e megjegyzés a jegyzőkönyv vonatkozó pontjára? Nincs? Akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Napirend szerint következik a mentelmi bizottság jelentése Drakulics Pál országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában.

Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a jelentés olvasottnak tekintessék? Ki van osztva a képviselő urak közt. *(Helyeslés.)* Kíván valaki szólani? Senkisem. Méltóztatik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadni? *(Helyeslés.)* A javaslat elfogadásával Drakulics Pál országgyűlési képviselő mentelmi jogának ezen esetből kifolyólag felfüggesztését határozza el a ház.

Következik a mentelmi bizottság jelentése, (Irom. 746) gr. Gyürki Ábrahám mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában. Méltóztatik a jelentést olvasottnak tekinteni? *(Helyeslés.)* Kíván valaki szólani? Sekisem? Méltóztatik hozzájárúlni a mentelmi bizottság javaslatához? *(Helyeslés.)* A javaslat elfogadásával gr. Gyürky Ábrahám mentelmi jogának felfüggesztését határozza el a ház.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 747) Rohonczy Gedeon országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában. Méltóztatnak kivánni, hogy a jelentés olvastassék? *(Nem!)* Kíván valaki szólani? Senkisem? Méltóztatnak elfogadni a javaslatot? *(Helyeslés.)* A javaslat elfogadásával Rohonczy Gedeon országgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztését határozza el a ház.

Következik a mentelmi bizottság jelentése (Irom. 748) Sima Ferencz és Hock János országgyűlési képviselők mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában. Méltóztatnak kivánni, hogy a jelentés olvastassék? *(Nem!)* Kíván valaki szólani t. ház?

Perczel Béni jegyző: Olay Lajos!

Olay Lajos: T. ház! Sima Ferencz mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában kivánok röviden nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt egy elvi dologról van szó. Szerény nézetem szerint a mentelmi jognak főkriteriuma a zaklatás. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Olay Lajos: A jelen eset pedig határozottan zaklatást invovál magában Sima képviselő ellenében, mert a kihágás oly csekély jelentőségű, hogy senki lényeges kárával nem jár, ilyen esetben pedig a képviselő mentelmi jogát eddig egyetlenegy esetben sem függesztettük fel. Mert ha valakinek kára van is ily kihágásból, mint jelen esetben 12 krajczár, miután azt polgári úton is lehet érvényesíteni, a mentelmi jog felfüggesztése zaklatást képez, mert a jogállam ily csekély sérelmeért a képviselőt állami fontos teendőitől elvonni nem helyes, nem opportunus. Én tehát elvi szempontból nem helyeslem a mentelmi jog felfüggesztését, s minthogy pedig elvi dolgokban személyi különbséget tenni nem óhajtok, és minthogy ez csak egy egyszerű kihágás, a hol csak pénzbírságról lehet szó, kérem a t. házat, hogy elvi tekintetből ez esetben a mentelmi jogot felfüggeszteni ne méltóztassék. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólani.

Krajtsik Ferencz, a mentelmi bizottság előadója: T. ház! Az előttem szólott képviselő úr azt állítja, hogy a háznak valami elvi megállapodása volna a tekintetben,

Digitized by Google

hogy midőn kihágás miatt kérik valamely képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, a ház azt eddig megtagadta. Én nem birok erről tudomással. Voltak ugyan egyes esetek, a midőn a ház elvi okokból kisebb kihágásoknál a mentelmi jogot nem függesztette fel, ez azonban állandó praxist sohasem képezett. Én a jelen esetben ragaszkodom ahhoz, hogy Sima Ferencz képviselő úr mentelmi joga felfüggesztessék, mert ha Olay Lajos t. képviselő úr indítványa fogadtatnék el, és Sima Ferencz képviselő úr mentelmi joga fel nem függesztetnék, milyen eset állana elő? Az, hogy Sima Ferencz képviselő úr kiváltságos állásba jutna azáltal, hogy úttesteken, hidakon, a melyek után Szentes városa vámszedési jogosúltsággal bir, vámot jövőben sem volna köteles fizetni; már pedig őt sem a közútakról, sem a vámokról szóló törvény ily kivételes állásba nem helyezi. A közútakról és vámokról szóló 1890: I. tcz. 99. §-a taxative felsorolja azon eseteket, a melyekben megnevezi azon egyéneket és közegeket, a kiknek joguk van vámmentességet követelni, de azok között sem képviselők, sem pedig más törvényhatósági tisztviselők nincsenek, sem az a czím, a melyen magát Sima Ferencz képviselő úr a vámfizetés alól felmenteni kéri, elő nem fordúl. Kérem a t. képviselőházat, méltóztassék a mentelmi bizottság véleményét elfogadni, és a Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogát ezen esetben felfüggeszteni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Gábor: T. ház! A kérdés előttem akként áll, hogy Sima Ferencz úr nem mint képviselő, hanem mint magánember bizonyos útvámokat nem fizetett meg. Most a kérdés az, hogy ezen útvámok törvényesen vannak-e fölállítva, mert én magam is nem egyszer vagyok oly helyzetben, hogy oly vámokat követelnek rajtam, a melyekkel egyáltalában nem tartozom, és akárhányszor fordúl elő, hogy különösen valamely község határában vannak olyan vámok felállítva, a melyektől azon község lakosai a vámok és szabályrendeletek valamely pontja értelmében mentesek. *(Ellenmondások a jobboldalon.)*

Bocsánatot kérek az előadó úrtól, de az ő felfogása nem áll, mert ha Sima Ferencz képviselő úr azon vámok fejében 12 krajczár erejéig tartozik, azt rajta a községi bíráskodás rendes bírói úton behajthatja. Már magában véve az, hogy az ottani hatóság nem a rendes úton, mint más emberen szoktak 12 krajczárt behajtani, akarja Sima Ferenczen ezen összeget megvenni, hanem kihágási ügyet csinál belőle, azt mutatja, hogy ők rendes bírói eljárási útra nem akarnak térni, hanem Sima Ferencz t. képviselő urat minden úton és módon, már a mint Csongrád vármegyében, Szentes városában szokás, zaklatni és üldözni akarják. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Engedelmet kérek, de az ily 12 krajczáros követelésre vonatkozó ügyben, a melyben polgári úton behajtható követelésről van szó, ha egy képviselőt kikérnek a háztól, ez az impertinenciának non plus ultrája. *(Derültség és helyeslés a szélső baloldalon.)* A képviselői tekintélynek még is csak kell valami respektusban részesűlnie. Az nem lehet, hogy városokban és megyénkint az egyes képviselők az üldözés czéltáblájául szolgáljanak, az nem tűrhető meg, hogy mint az Csongrádban dívik, ha bármiféle disputa történik, egyéb nem következik belőle, mint hogy azonnal a képviselőházhoz fordúljanak az illetőnek kiadatása végett. Hiszen itten nincsen egyébről szó, mint arról, hogy Sima Ferencz képviselő úr ellen minden haszontalan és nem haszontalan ügyben kérelmeznek. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Zaj. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Ugron Gábor: Úgy látszik, a t. képviselő urak a túlsó oldalon ábrándvilágban élnek. Hiszen sem én, sem önök nem tudhatják, mikor kilépnek akár Budapesten, akár otthon saját lakásukból, nem követnek-e el oly tényt és cselekedetet, a mely valamely fennálló és fenn nem álló rendeletbe beleütközik. *(Derültség.)* Én soha saját személyemre nézve biztosságban nem vagyok. Ha a hatóságok azt mondják, hogy ezen hibát elkövettem, menten azt el is hiszem, mert a közigazgatási életben annyi különböző rendelet és fenyítő szabály áll fenn, melyeket ha igazán és komolyan, szigorúan alkalmazni kivánnak akkor, t. ház, egyéb nem marad hátra, minthogy a képviselőház folyton kikérési esetekkel foglalkozzék. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Engedje meg a t. ház, de kihágási ügyben a képviselőház eddig még soha egy képviselőt sem adott ki. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)* Ilyen 12 krajczáros ügy nem érdemli meg, hogy rá még csak egy szót is vesztegessünk, hanem egyszerűen el kell azt útasítani. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mert ez mégis botrányos dolog, hogy 12 krajczárt egy Szentes városában vagyonnal biró, szentesvárosi polgáron polgári úton ne tudjanak behajtani, hanem mentelmi úton akarjanak érvényesíteni. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Mohay Sándor: Engedelmet kérek, t. ház, hogy a fenforgó esethez én is egy pár szóval hozzászólhassak. Szerintem nem az a döntő, hogy minő összeg az, a melynek megítéléséről van szó. Akár csekély, akár nagy legyen az az érdek, a mely itt ebben a tekintetben fenforog, nézetem szerint az egészen közönbös azzal a

Digitized by Google

kérdéssel szemben, hogy az a cselekmény, melynek elkövetésével itt a kikéretni kívánt képviselő úr vádoltatik, vagy bepanaszolva van, ütközik-e valamely oly törvénybe, mely ezen cselekvényre büntetést szab: igen, vagy nem? Hogyha ütközik egy ilyen törvénybe, hogyha a tényállás és a képviselő személyek közötti összefüggés, a mint a beadványból kitűnik, meg van állapítva, a kiadást meg nem tagadhatjuk, mert a képviselő részére semminemű törvény megsértésével szemben privilégiumot megállapítani nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én nem igen emlékszem a képviselőház eddigi praxisára, de ha eddig a kihágási ügyekben a képviselő mentelmi joga nem függesztetett fel, ez az eljárás helytelen volt, és ebből nem következik, hogy a jövőre is ilyen helytelen eljárást kövessünk. Én tehát csatlakozom a mentelmi bizottság jelentéséhez, és Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogát ez esetben felfüggesztendőnek tartom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Madarász József képviselő úr kíván szólani.

Madarász József: T. ház! Én nem osztozom az előttem szólott képviselőtársam okoskodásában. A képviselő mentelmi jogának felfüggesztése, vagy fel nem függesztése nem attól függ általában, a mit a t. képviselő úr indokúl előhozott. Meg kell bírálni azt, vajjon ebben az ügyben — akár 12 krajczáros, akár 12 forintos, akár 120 forintos legyen is — a zaklatásnak ürügye fenforog-e vagy nem, mert ha fenforog, akkor a háznak nem szabad a képviselőt kiadnia.

Ebben az esetben, t. ház, az a 12 krajczár vagy — mondjuk — százszor annyi, — többre senkisem állítja, — mint Ugron képviselőtársam mondotta, zaklatás nélkül, a szokás szerinti polgári úton is behajtható, akár képviselő az illető, akár nem. Önök például *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* párbaj esetén kiadják a képviselőt, felfüggesztik mentelmi jogát, azután ületnek vele 3—4 napot, vagy egy hetet, és ha gyilkosságot is követett el, kegyelem útján kieresztik. Igazság ez? Törvényszolgáltatás ez? Nem, pedig a képviselőháznak sohasem szabad törvény- és igazságellenes gyakorlatot behoznia.

Minthogy én, t. ház, azon meggyőződésben vagyok, hogy itt azon képviselő ellenében tisztán zaklatás kérdése forog fenn, és azon véleményben is vagyok, hogy ilyen hiábavaló csekély ügyekben nem szabad a képviselőházat zaklatni, én a képviselő mentelmi jogának fel nem függesztését a ház érdekében levőnek tartom, nehogy ilyen apró megkeresésekkel folyton alkalmatlankodjanak a háznak. Nem fogadom el az előadó úr indítványát. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani, t. ház? Senkisem. A vitát bezárom.

Az előadó úr kíván még szólani.

Krajtsik Ferencz előadó: T. ház! Nagyon sajnálom, hogy Ugron képviselő úr felszólalásával szemben konstatálnom kell azt, hogy ő a bizottságnak erre az esetre vonatkozó jelentését vagy egyáltalán nem, vagy nagyon felületesen olvasta el, mert ha a bizottsági jelentést elolvassa, *(Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)* a tényállás felől egészen határozottan tisztában lett volna, és nem állította volna azt, hogy a vámok fizetésének megtagadása nem képez büntetendő cselekményt. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* A bizottsági jelentés idézi magát a kihágásokra vonatkozó 1890. évi I. törvényczikket, melynek 143. §-a szerint azon cselekmény, ha valaki igazolt vámmentesség esetén kívül vámtárgyat használ és nem fizet, illetve magát a fizetés alól kivonja, ez a kihágás büntetendő cselekményét foglalja magában. Ezen cselekmény megbüntetésére vonatkozólag kijelöli ugyanezen törvény azokat a hivatalos közegeket is, a kik ilyen kihágások esetén eljárni hivatva vannak. Ezen hivatalos közegek az illető köztörvényhatóságnak, városnak rendőri közegei, illetőleg a rendőrkapitány. Igy tehát községi bíró előtt a nem fizetett vámot polgári úton követelni nem lehetett. *(Zajos ellenmondások a szélső baloldalon. Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Krajtsik Ferencz előadó: Ha ez az eset olyan volna, mint a milyennek *(Zajos ellenmondások. Felkiáltások a szélső baloldalon: Abszurdum!)* Olay Lajos és Ugron Gábor képviselő urak akarták feltűntetni, magam sem ragaszkodnám a mentelmi bizottság véleményéhez, és talán magam sem indítványoztam volna a mentelmi bizottságban Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztését. De Sima Ferencz képviselő úr eljárása által egy rendszert akar statuálni, *(Zajos ellenmondások a szélső baloldalon.)* nevezetesen: a vámfizetés alóli mentesség rendszerét, *(Nagy zaj a szélső baloldalon.)* mert a vámtárgyakra felügyelő közegek ismételve tettek jelentést az illető törvényhatóságnak az iránt, hogy Sima Ferencz képviselő úr, mint a bizottság jelentésében foglaltatik, május 20-án, 28-án, 29-én, sőt később, junius hó 18-án, midőn fizetésre felszólíttatott, határozottan kijelentette, hogy vámot egyáltalán nem hajlandó fizetni, és a vámszedőt arra útasította, hogy erről az alispánnak is jelentést tegyen. Ily tényállással szemben nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, hogy Olay Lajos és Ugron Gábor t. képviselőtársaim *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* nézeteit helyeseljem; ismételve ragaszkodom a men-

Digitized by Google

telmi bizottság kijelentéséhez, és kérem Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogát felfüggeszteni. *(Helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélső baloldalon. Felkiáltások: Ez zaklatás!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház. Kérdem a t. házat, ... *(Folytonos zaj és mozgás a szélső baloldalon.)* Méltóztassék csendben lenni, t. ház.

Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a mentelmi bizottságnak Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztésére vonatkozó javaslatát: igen vagy nem? *(Fölkiáltások a jobboldalon: Igen! Zajos ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)*

Kérem azon képviselő urakat, kik a mentelmi bizottság javaslatának elfogadásával ez esetből folyólag Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogát felfüggeszteni kívánják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. *(Mozgás és zaj a szélső balaldalon.)*

Meszlény Lajos: Tisza Pistát nem adnák ki!

Elnök: E szerint Sima Ferencz képviselő úr mentelmi jogát a ház felfüggeszti. Ellenben Hock János képviselő úrra nézve, úgy hiszem, a bizottság javaslata értelmében kimondhatom, hogy mentelmi jogát a t. ház a fenforgó esetben nem függeszti fel. *(Helyeslés.)*

Következik, t. ház, a napirend szerint Vermes Béla képviselő úr mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában a mentelmi bizottság jelentésének (Irom. 749.) tárgyalása.

Méltóztatik hozzájárúlni, hogy a jelentés olvasottnak tekintessék? *(Igen.)*

Kíván valaki szólani, t. ház? Senkisem? Méltóztatik elfogadni?

A bizottság javaslatának elfogadásával Vermes Béla képviselő úr mentelmi jogát ez eset alkalmából fel nem függesztettnek jelentem ki.

Következik a napirend szerint a kereskedelemügyi miniszter jelentése (Irom. 707, 750) a szentlőrincz-szlatina-nasiczi helyi érdekű gőzmozdonyi vasút engedélyezésének megtörténte tárgyában. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a jelentés olvasottnak tekintessék. *(Helyeslés.)*

Az előadó úr fog szólni.

Gr. Bethlen Balázs, a közlekedésügyi bizottság előadója: T. ház! Minthogy a kereskedelmi miniszter úr az 1894: XXIII. t.-cz. 2. §-a értelmében járt el, a bizottság nevében kérem, méltóztassék a jelentést tudomásúl venni és hasonló czélból a főrendiházzal közölni.

Elnök: Kíván valaki szólni? Senkisem. Méltóztatnak elfogadni? *(Igen.)* A t. ház a jelentést tudomásúl vévén, azt hasonczélból a főrendiházzal közölni határozza.

Következik a baja zombor-újvidéki helyi érdekű gőzmozdonyú vasútra vonatkozó jelentés. Méltóztatnak a jelentést (Irom. 708, 751) olvasottnak tekinteni? *(Igen.)* Olvasottnak tekintetik.

Az előadó úr fog szólni.

Gr. Bethlen Balázs előadó: T. ház! Kérem a közlekedésügyi bizottság nevében a kereskedelmi miniszter úrnak ezen jelentését tudomásúl venni, mely szerint a baja-zombor-ujvidéki helyi érdekű gőzmozdonyú vasút építésére és üzletberendezésére nézve az engedélyokmányt kiadta. Minthogy a t. miniszter úr egy korábbi meghatalmazás alapján járt el, kérem a t. házat, méltóztassék a jelentést tudomásúl venni és a főrendiházzal is közölni.

Elnök: Kíván valaki szólani? Méltóztatnak elfogadni? A javaslat elfogadásával a ház a jelentést tudomásúl veszi, és azt hasonczélból a főrendiházzal közölni határozza.

Következik, t. ház, az esztergom-almás-füzitői helyi érdekű vasútra vonatkozó jelentés. A jelentés (Irom. 709, 752) méltóztatnak olvasottnak tekinteni? *(Helyeslés.)* Az előadó úr fog szólni.

Gr. Bethlen Balázs előadó: T. ház! A kereskedelmi miniszter úr jelenti, hogy az esztergom-almásfüzitői helyi érdekű vasút tényleges építési és üzletberendezési tőkéjét 55.700 forinttal felemelte, és erre vonatkozólag az engedély-okmányt ki is adta. Ezen most kiadott engedély-okmány, mint a már korábban kiadott engedély-okmány függeléke fog szerepelni. Kérem a t. házat, méltóztassék a jelentést tudomásúl venni, és hasonló czélból a főrendiházzal is közölni.

Elnök: Kíván valaki szólni, t. ház? Méltóztatnak elfogadni? *(Igen.)* A jelentés tudomásúl vételét határozza el a t. ház, és azt hasonczélból a főrendiházzal is közölni határozza.

A temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasútra vonatkozó törvényjavaslat (Irom. 742, 753) tárgyalása következik. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy az általánosságban olvasottnak tekintessék. Az előadó úr kíván szólni.

Gr. Bethlen Balázs előadó: T. ház! Miután itten a magyar államvasút két, már tényleg forgalomban és üzemben levő vonalának összekapcsolásáról van szó, a kereskedelemügyi miniszter úr saját hatáskörében az engedélyokmány kiadásánál a törvény értelmében el nem járhatván, ezennel a törvényhozástól kér erre felhatalmazást. Az előmunkálati engedély annak idején Bessenyei Ferencz országgyűlési képviselő úrnak adatott ki, és az erre vonatkozó engedélyezési tárgyalások már meg is tartattak.

Ezen helyi érdekű vasút építési hossza 61·1 kilométer, és az szabványos nyomtávval, 2,300.000 forint építési és üzletberendezési tőkével lesz kiépítve. Meg kell jegyeznem, hogy a bizottság ezen töltésépítési tőkének magas-

Digitized by Google

ságát fel is emelte. Ezt indokolva látja azáltal, hogy e vasút a magas- és felépítményhez szükséges anyagot nagy távolságból kénytelen beszerezni, és ennélfogva az igen sokba fog kerülni, továbbá a felépítményre nézve az engedély-okmányban kiköttetett, hogy az nem — mint eddig szokásban volt — 5.000, hanem 6.000 kilogramm keréknyomásnak megfelelően állítandó elő.

A kereskedelmi miniszter úr, tekintettel ezen inséges vidéknek viszonyaira, intézkedett, hogy még ezen törvényjavaslat elfogadása előtt az építés tényleg megkezdessék. A közlekedésügyi bizottság a miniszter úrnak ezen intézkedését helyeselte, és kérem a t. házat, hogy ezen törvényjavaslatot ily értelemben általánosságban úgy, mint részleteiben is elfogadni méltóztassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván valaki szólni, t. ház? Senkisem kíván szólni. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottúl jelentsem ki.

Következik a részletes tárgyalás.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és 1—3. szakaszait; észrevétel nélkül elfogadtatnak.)*

Elnök: Igy, t. ház, e törvényjavaslat most már általánosságban és részleteiben is le lévén tárgyalva, kérem, méltóztassék hozzájárúlni, hogy az harmadszori olvasásban a hétfői ülésben tárgyaltassék. Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Igen!)* Ebben méltóztatnak megállapodni.

Következik napirend szerint a közlekedésügyi bizottságnak jelentése, (Irom. 754) az erdőszáda-nagy-somkúti helyi érdekű vasút engedélyezése tárgyában beadott kereskedelemügyi jelentés (Irom. 743) iránt. Méltóztatnak a jelentést olvasottnak tekinteni? *(Igen!)*

Az előadó úr fog szólani.

Gr. Bethlen Balázs előadó: T. ház! A kereskedelemügyi miniszter úr jelenti, hogy az erdőszáda-nagysomkúti helyi érdekű vasút építésére az engedélyokmányt kiadta. Ezen most kiadott engedélyokmány egy már korábban a nagy-károly-somkúti helyi érdekű vasút építésére kiadott engedélyokmány második függelékeképen fog szerepelni. Ezen helyi érdekű vasútnak építési hossza 17·5 kilométer, és 610.000 forint költséggel fog kiépülni.

A bizottság, ámbár soknak tartotta ezen tényleges építési és üzletberendezési tőkét, indokoltnak látta ezt azáltal, hogy a Szamoson át vezetendő híd nemcsak vasúti, hanem közúti forgalomra is lesz építendő, s azonkívül a révjog megváltásáért tetemesebb összeg lesz fizetendő; a híd mellett vámház építése terveztetik, továbbá a csatlakozó állomásoknál nagyobb bővítések és átalakúlások is szükségesek lesznek. Az állami hozzájárúlás mindkét czímen fog megadatni, tudniillik a posta ingyenes szállítása czímén és külön állami segély czímén, még pedig az összes segély 50 éven át évenkint fizetendő 1500—1500 forinttal.

Miután a tényleges építési és üzletberendezési tőke biztosítva van, és az engedélyezési föltételek általában megegyeznek a helyi érdekű vasútak engedélyezésénél szokásos feltételekkel, kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést tudomásúl venni és ily értelemben a főrendiházzal is közölni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván valaki még szólni, t. ház? Senkisem. Méltóztatnak elfogadni? *(Igen!)* Elfogadtatván, a jelentés tudomásúl vétetik, és hasonló czélból a főrendiházzal közöltetni határoztatik.

T. ház! Kérem, méltóztassék hozzájárúlni, hogy a jegyzőkönyvnek ezen négy jelentésre vonatkozó része hitelesíttessék, hogy a főrendiházhoz átküldhető legyen. *(Helyeslés.)*

Molnár Antal jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvi kivonatot).*

Elnök: Van megjegyzés a jegyzőkönyvre, t. ház? Ha nincs, akkor azt ezennel hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Napirend szerint következik a földmívelésügyi miniszterium költségvetésének (Irom. 715) folytatólagos tárgyalása. A következő szónok?

Hock János jegyző: Bujanovics Sándor! *(Halljuk! Halljuk!)*

Bujanovics Sándor: T. ház! A földmívelésügyi miniszterium költségvetésének tárgyalása sokkal nagyobb arányokat öltött, sokkal nagyobb érdeklődés közt folyt le, mint a minőnek a múltban ezen tárcza költségvetésének tárgyalása alkalmával tanui voltunk. Míg a múltban csak egyes, nagyobbára ellenzéki vagy legfeljebb felvidéki képviselők szólaltak fel és mutattak rá mezőgazdasági bajainkra, és ezen felszólalásokban talán szánakozó mosolylyal vagy figyelmetlenséggel találkoztak, addig a jelenlegi tárgyalásban mezőgazdaságunk jövőjére, fejlődésére kiható számos igen fontos tárgy beható és alapos megvilágításban részesült. Meg vagyok róla győződve, hogy ha földmívelésügyünk és mezőgazdasági viszonyaink a múltban is hasonló figyelemmel és gondozással kisértettek volna, a bekövetkezett bajok legalább részben enyhíthetők vagy megelőzhetők lettek volna. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Azon fejtegetések után, melyekkel mezőgazdasági életünknek majd minden ágára hiható fontos kérdések a ház ezen oldaláról alaposan és tárgyilagosan megvilágíttattak, ezúttal hosszabb fejtegetésekbe nem bocsátkozom. Örömmel konstatálom és örömmel tekintek vissza, a vita lefolyására, mert hiszem, hogy az további

Digitized by Google

működésünkre is termékenyítőleg fog hatni. Most a vita befejezése előtt kiindulási pontunkra akarok visszatérni néhány igénytelen észrevétellel, hogy a kérdés tisztázásához hozzájáruljak. *(Halljuk.)* Szükségesnek tartom ezt azért, mert azon felfogás közt, a melylyel én és velem együtt többen e ház ez oldalán mezőgazdasági helyzetünket és földmívelési ügyünk állapotát megítélik, és azon felfogás közt, a mely ezen kérdésre vonatkozólag a t. túlsó oldalon nyilvánúlt, igen nagy és igen jelentékeny eltérés van.

A költségvetés általános tárgyalása alkalmával tartott igénytelen felszólalásomban én mezőgazdasági helyzetünket a következőkben vázoltam. Mezőgazdasági helyzetünk az egész országban súlyos, az ország számos vidékén válságos, a földnek hozama, jövedelme majdnem mindenütt az országban csökkent kisebb-nagyobb mértékben, de ezen csökkenés sok vidéken olyan jelentékeny, olyan nagy, hogy e mellett a mezőgazdasággal való foglalkozás megszűnt jövedelmező foglalkozás lenni, a minek a következménye a közép- és kisbirtokososztálynak anyagi romlása és pusztúlása. Ez volt azon tétel, a melyet felállítotttam, a melyet igaznak érzek, mert a viszonyokat ilyeneknek ismerem.

Ezzel szemben Tisza István t. képviselőtársam a költségvetés részletes tárgyalásához a következőket állította: *(Olvassa.)* »Igenis vannak bajok, s azokkal komolyan foglalkoznunk is kell, de azt tagadásba nem vonhatjuk, hogy azért nagyban és egészben Magyarországban nemcsak az ipar, de a mezőgazdaság is emelkedő, a jólét felé menő tendenczíákat mutat. Ezt tulajdoníthatjuk annak, hogy az árak esése összeesett a rohamos haladással a gazdasági technika, a gazdálkodás terén, az egész országban oly rohamos haladással, mely a mai árak mellett is abba a helyzetbe juttatja a magyar gazdát, hogy többet vehessen ki nemcsak terményben, de pénzben is földjéből, mint a húsz évvel ezelőtti magas piaczi árak mellett.«

Ez a két állítás egymás mellett meg nem állhat. Vagy én tévedek, — pedig nem hiszem, hogy tévednék, mert gazdasági viszonyainkat, ha nem is mindenütt, de igen sok vidéken közvetlen tapasztalatból ismerem, — vagy pedig téved t. képviselőtársam Tisza István, vagy pedig más szemüvegen nézi a helyzetet, mint én, s ezért látja a képet másnak, mint a minő valóságban. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Ezért kívánok most, közvetlen a vita berekesztése előtt, röviden foglalkozni a vita kiindúló pontjával, gazdasági viszonyaink súlyos, sok helyt válságos állapotával, mert utóvégre ez a kérdés súlypontja; ez jogosított fel bennünket arra, hogy földmívelési érdekeink erőteljesebb gondozását sürgessük. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondtam, hogy a gazda mindenütt súlyos, sok helyt válságos helyzetben van, a jövedelem mindenütt csökken, sok helyt oly mértékben, mely a gazdálkodást jövedelmező foglalkozási jellegéből kivetköztette. Tekintsük azon tényezőket, melyek az eredményre közrehatnak, s akkor meggyőződhetünk arról, hogy állításom megfelel a valóságnak. *(Halljuk!)*

A földbirtok kezelési költségei között első helyen állnak az állami, községi és minden egyéb adók. Igaz, hogy a földadó az utóbbi időben nem emelkedett, de az is igaz, hogy a mikor megállapíttatott, egészen más viszonyokat vettek alapúl s az ma sokkal inkább sujtja a földbirtokot, mint ezelőtt. E téren adóemelés nincs, de van nagyobb megterheltetés. Minden egyéb adózásnál, mely a földadóval összefügg, az utóbbi évtized alatt nagyon lényeges emelkedés állott elő. *(Úgy van! balfelől.)* Itt vannak a községi pótadók, melyek 20—25%-ról 40—50%-ra emelkedtek, itt van az útadó, mely 8—10% ot tesz ki, holott azelőtt leszolgálta a földbirtokos a maga kötelezettségét. Itt vannak a megyei kulturális adók, itt vannak a mindennemű pótlékok, és ezzel szemben ott állunk, hogy minden újabb intézkedés, legyen az bármilyen hasznos és czélszerű, újból és újból a földbirtokost nyomja, a pótlékot emeli. Igy a közegészségügyi, a közrendészeti, a közoktatási és egyéb intézkedések, most a mezőrendőri törvény végrehajtása, — mindez újabb és újabb súlylyal nehezedik a földbirtokra. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Azt hiszem, lehet minden elfogúltság nélkül állítani, hogy a földadó és az, a mi a földadóval összefügg, a pótlékokban kivetett közadózások, az utolsó tíz év alatt legalább is megkétszereződtek; *(Igaz! (Úgy van! a baloldalon.)* ha 25% volt a pótlék, úgy ez ma — legalább is nagy átlagban beszélve — 50%-ot tesz.

Itt vannak a fogyasztási adók. Ezek is nagy súlylyal nehezednek a gazdára. De nemcsak közvetve, mert ezáltal a munkabér drágúl, ezáltal nagyobb költséggel kell a földet megmívelni a gazdának, hanem igenis hatnak a fogyasztási adók egyenesen és közvetlenül a termelés megdrágítására. A viszonyok nem mindenütt egyenlők, de egy példa illusztrálni fogja, hogy például a szeszfogyasztási adó mily mértékben nehezedik a mezőgazdára közvetlenül.

Azokon a vidékeken, a hol a szeszfogyasztás általános, az ország felső vidékein, a szesz, mint életszükségleti czikk, úgy a cselédségnek, mint a munkásoknak a bérrel együtt járó szolgáltatást képezi. A felvidéken a pálinkaadag az, a mi nélkül — hiába akarom azt pénzben pótolni — sem munkást, sem cselédet kapni nem

Digitized by Google

tudok. Akarva, nem akarva tehát ezt el kell fogadni, és mint a bér, mint a napszám kiegészítő részét ki kell azt szolgáltatni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Már most méltóztassék egy példát felvenni, — kisebb gazdaságról szólok, a melynek viszonyait teljesen ismerem, kisebb gazdaságban, a hol a szesz kiszolgáltatása munkabérek czímén négy hektolitert tesz egy éven át, fizetett a földbirtokos az államnak az előbbi szeszadó-törvény értelmében négyszer 11, összesen 44 forintot. Megjegyzem, hogy ezt nem mind az államnak fizette, mert átalányozva lévén akkor a termelés, ebből egy rész még a termelőt is illette. Ma négy hektoliter szesz után fizet az illető 140 forintot, tehát csak ennél az egy tételnél 96 forinttal több az, a mit egyenesen az állam pénztárába fizet, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* tehát több mint 200%-kal több, mint a mennyi terhe volt azelőtt ezen a téren.

A közadózások terén tehát mindenütt azon tendenczával találkozunk, a mely a föld terheit folyton emeli és növeli, és így ma a földbirtokos sokkal kedvezőtlenebb helyzetben van, mint volt az előbbi években. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

De tekintsük a termelés többi tényezőit, a gazdasági cselédeket, a gazdasági munkásokat. Oly vidéken gazdálkodom, a hol ezelőtt cselédekben nem volt hiány. Ma a kedvezőtlen népesedési viszonyok folytán a cselédséget Galicziából hozzák; de, ha csak magát a munkabért hasonlítom össze azzal a munkabérrel, a mely egy évtized előtt fennállott, legalább is 25%-nyi emelkedést tapasztalok. Nem mondom én azt, hogy ez a 25%-nyi emelkedés 25%-nyi emelkedés a cselédre nézve, nem akarom ezzel azt mondani, hogy ezáltal elérte a cseléd fizetése azt a maximumot, melyet jó viszonyok közt munkája megérdemelhetne; de állítom azt, hogy a cseléd fizetése emelkedett, és hogy ezáltal a földbirtok terhe ismét ezen egy tételnél legalább is 25%-kal nagyobb lett. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Úgyanígy áll a gazdasági napszámosok kérdése, a mely szintén az ország igen nagy részében mindig emelkedő tendencziát mutat. Azon vidékeken, melyeknek viszonyait teljesen ismerem, ez körülbelül, az előbbi napszámokhoz viszonyítva, ismét 25—30%-nyi emelkedés. Tehát a földbirtoknak állandó terhei, melyek a közadózásokban nyilvánúlnak, és a rezsi költségei, melyek a munkabérben nyilvánúlnak, mindenütt emelkedtek és pedig nem kis, de igen jelentékeny összegekkel. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És ha vizsgálom azon gazdasági czikkek értékét, melyekre a gazdának a gazdaságnál szüksége van, itt sem találok sehol visszaesést, itt is emelkedést látok, úgy, hogy azt a tételt, hogy a termelés az utóbbi években mindenütt jelentékenyen megdrágúlt, azt hiszem, teljes joggal felállíthatom. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Ezzel szemben hogyan állunk az értékesítésnél? *(Halljuk! Halljuk!)* Nem szükséges talán bővebben indokolnom, hiszen mindenki tudja és érzi, hogy termékeink értéke lényegesen megcsappant; lényegesen megcsappant ép azon termények értéke, melyek nálunk a legbiztosabbak, melyekre a gazdaságok szükségkép fektetve vannak. Megcsappant a gabona értéke, ha nem akarok sokat mondani, 20%-ot mindenesetre meghaladó összegben; *(Felkiáltások a baloldalon: Többel!)* megcsappant a gyapjú értéke, ha nem akarok sokat mondani, 20—25%-kal. *(Felkiáltások a baloldalon: Ötvennel!)* Túlozni nem akarok. Tehát az értékesítés terén is mindenütt hanyatló tendenczíát látok; és ha összeállítom a termelés költségeinek emelkedését és az értékesítésben beállott árhanyatlásokat, akkor konstatálhatom, hogy nem úgy, mint t. képviselőtársam, Tisza István kijelentette, hogy a gazda ma mindenütt terményeiből többet vesz be pénzben is, mint húsz év előtt, de ép ellenkezője áll ennek. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)* A gazda ma mindenütt jobban gazdálkodik és többet termel, mint 20 évvel ezelőtt, *(Egy hang: Többet is dolgozik!)* igaz, többet is dolgozik és többet is termel. A gazdasági értelmiség lassan-lassan átment mindenüvé, nem mondom, egészen megfelelő mértékben, de a pár holddal biró zsellér épúgy, mint a telkes, épúgy, mint a nagygazda, a földmívelésben ma már az intenzivitás bizonyos fokán áll, és a négy holdas kis zsellérnek is van egy holdnyi lóhere-vetése; ez legbiztosabb jelzője a föld jobb mívelésének.

Minden gazda kivétel nélkül fokozta tehát a termelést, de a termelés ezen fokozásával nem érte el azt, a mit el kellett volna érnie: hogy foglalkozása jutalmazó legyen, nem érte el a magasabb jövedelmezőséget, sőt ellenkezőleg a termelés fokozása, a nagyobb munka, a nagyobb értelmiség daczára, a viszonyok súlya következtében a jövedelem ma mindenütt azon vidéken, a melynek a viszonyait én ismerem, legalább is 40—50%-kal megcsappant. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélső baloldalon.)*

És mit jelent ez, t. képviselőház? Azt, hogy például azon középbirtokos, a kinek az ezelőtti tíz évi cziklusban ezen árhanyatlás beállta előtt 5000 forint jövedelme volt, a miből, mivel terhei is voltak, minthogy birtokát fel is szerelte, mondjuk 2000 forintot fordíthatott évenkint kamatra és törlesztésre, mégis megmaradt 3000 forintja; szerény összeg, de ezen sze-

Digitized by Google

rény összegből földje erejéből és saját munkálkodása folytán képes volt magát fentartani, családját felnevelni. Ma épen az a különbség, hogy kihoz nagy munkával, nagy fáradtsággal 5000 forint helyett 2500-at, ebből fizet 2000 forint tőketörlesztést és kamatot, marad 500 forintja, vagyis oly összeg, a melyből egyáltalán meg nem élhet, és a mely mellett a tőkét apasztani kénytelen, és a mely mellett a romlásnak és a biztos tönkrejutásnak néz elébe. És ezt nem saját élhetetlensége folytán érte el. Nem az úrhatnámság az, mely őt tönkretette, tönkretették őt azon viszonyok, a mely viszonyok ellen védekeznie kell. *(Helyeslés a baloldalon.)* És ha, t. ház, a túlsó oldalról azt hallom, hogy ez nem baj, hogy az élhetetlen gazda helyét elfoglalja az élelmes gazda, úgy én azon fiskális és kozmopolitikus álláspontra, a mely a földben nem lát egyebet, csak adózási objektumot, felemelkedni nem tudok, *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon.)* mert én azt akarom és óhajtom: teljes erővel működjünk közre a tekintetben, hogy azon osztály, a mely utóvégre is ezen országban az államfentartó elemet képezi, fennállását lehetőleg biztosítsuk. *(Élénk helyeslés a bal és szélső baloldalon.)*

Kiterjeszkedném én e kérdésnek még több tészletére is, *(Halljuk! Halljuk!)* de én kellő isztelettel viseltetem a t. ház türelme iránt, és nem akarok ezzel a kérdéssel hosszasabban foglalkozni; de azt hiszem, hogy mindenki, a ki elfogúlatlanúl bírálja meg hazánk mai mezőgazdasági viszonyait, igazságot fog nekem szolgáltatni, és ha van a két állítás között, tudniillik az én és Tisza István képviselő úr állítása között túlzás, úgy nyugodtan bízom azt az elfogúlatlan gazda ítéletére, mert azt hiszem, az igazság az én részemen van. És ha én talán — mert mindig csak a rosszabb vidékeket, a nyomor vidékeit ecseteltem — egy kissé sötétebb színben látom is a helyzetet, úgy bizonyára sokkal inkább megközelítem a valót, mint azon t. képviselőtársaim, a kik a mai viszonyok közt is bajokat látnak, a mely bajok forrása csak a jólét fokozása.

Minthogy így vagyok meggyőződve, t. képviselőház, én azokkal, a miket a t. miniszter úr és az ő beszéde kiegészítéseül az igen t. államtitkár úr a bajok szanálására nézve elmondott, kielégítve nem vagyok, azokkal teljesen meg nem elégedhetem. Igaz, elismerem, van a t. miniszter úrnak beszédében épen úgy, mint az államtitkár úr beszédében, sok helyes dolog s sok oly intézkedés kilátásba helyezve, melyekkel én is egyetértek; de a t. miniszter úr azt mondta, hogy főképen feladatának tekinti az eddigi irány követését, és ez az, a mit én egyátalában el nem fogadhatok; ez az, a mit én földmívelésügyi miniszteriumunkban és annak vezetésében a legnagyobb hibának tekintek.

A mi földmívelésügyi tárczánk, mióta fennáll, mindenkor egy politikai tekintetben jelentéktelen, hogy úgy mondjam, másodrendű tárczának tekintetett. Elég sajnos, hogy bár azon t. miniszter urak, a kik a jelen földmívelési miniszter előtt ezen tárczát elfoglalták, valamennyien, mind fejtettek ki sok tekintetben üdvös működést is tárczájuk szűkebb keretében, ott, a hol a gazdasági politika nagy kérdéseiről volt szó, ott, a hol földmívelésügyi politikánknak súlyt kellett volna kölcsönözni: tárczájukat maguk sem tekintették oly súlylyal birónak, hogy ezen gazdasági politikai kérdések elintézésére irányadó befolyást gyakorolhattak volna. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Így volt ez a múltban mindig minálunk.

Hiszen nézzük csak a kötött kereskedelmi szerződéseket. Az olasz szerződésnél megkötöttük és biztosítottuk az olasz borok behozatalát. Miért? Mert a földmívelésügyi miniszter nem bírt azzal a befolyással, a melylyel pedig Magyarországon birnia kellene. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Igy vagyunk a többi szerződéseknél is. Mindig és mindenütt a mezőgazdasági érdek volt a kompenzáczionális objektum az iparterméknek adott kedvezményekért. És mikor mi egyes kérdésekben fölszólaltunk és sürgettük a földmívelésügyi miniszter úrat, mindenkor, még itt az ülésben is azzal a váddal és támadással találkoztunk, hogy mi egyoldalúak, elfogúltak vagyunk, mi az ipar ellenségei vagyunk, a helyett, hogy a földmívelésügyi miniszterek feladatukhoz és kötelességükhöz képest maguk indúltak volna el és maguk lettek volna vezetői a földmívelésügyi érdekeknek. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Hiszen itt van a malom-kérdés. Mikor két vagy három évvel ezelőtt a ház ez oldaláról felemlítettük ezt a kérdést, semmi támogatásban sem részesültünk a földmívelésügyi miniszter úr részéről; a miniszterelnök úr részéről pedig egyszerűen azon támadással, hogy mi egyoldalú osztály harczszítói vagyunk, hogy mi nem fogjuk fel a mezőgazdaság érdekeit, ledorongoltattunk. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Mikor később ismét megállottuk helyünket, és ismét rámutattunk az e kérdésben rejlő visszásságra és törvénytelenségre, ismét semmi támogatásban sem részesültünk a földmívelésügyi miniszter úr részéről; *(Igaz! Úgy van! balfelől,)* de sőt megtámadtattunk a pénzügyi és kereskedelemügyi miniszter úrtól, a kik kimutatták nekünk, hogy adjunk hálát az Istennek, hogy van román búza, mert csak a román búzával leszünk képesek a magyar malmoknak versenyképességét biztosí-

Digitized by Google

tani. És midőn ma, megengedem, nem közönséges, nagyobb mérvű agitáczió folytán végre odajutottunk, hogy kezdjük elismerni azt, hogy ebben csakugyan törvénytelenség van, s kezdik elismerni ott, hogy a mi fellépésünk jogosúlt, akkor megint panaszkodnak arról, hogy minek hát ez az agitáczió? Ez az agitáczió szükséges volt, mert ennélkül ma is ott állnánk, hogy paritási elmélettel akarnának meggyőzni bennünket, hogy mi hálálkodjunk a román búzának. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ez egy jele annak, hogy a magas gazdasági és földmívelésügyi politika feladatait a földmívelésügyi miniszterek a múltban nem ismerték fel, és én azt hiszem, mindaddig sikeres eredményre nem is fogunk jutni, mig a földmívelésügyi miniszter el nem foglalja azon rangot, mely őt a miniszteriumban tárczája fontosságánál fogva megilleti, *(Élénk helyeslés balfelől.)* és hallatja szavát nemcsak reszszortja korlátain belül, és nemcsak köszönetet szavaz a pénzügyminiszter úrnak akkor, ha egy kissé jobban dotálja budgetjét, hanem a gazdasági kérdésben ő lesz a zászlóvivő, mert neki kell, hogy alá legyen rendelve a többi érdek, mivel utóvégre a mi éltető elemünk a magyar föld. ezt kell ápolni. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

De nézzünk tovább. Fölemlíttetett e házban is, és foglalkozik vele ma az egész világ: a terményhatáridő-üzlet káros következményeivel az árak alakúlására. Foglalkozik ezen kérdéssel az egyesült államok uniója, foglalkozik Anglia, és foglalkozik Németország. A német császár trónbeszédében következőleg szól a birodalmi gyűléshez: *(Halljuk! Halljuk!)* »A tőzsdei viszonyoknak az erre kiküldött bizottság által történt megvizsgálása megmutatta, hogy a létező intézmények nem elegendők ama veszélyek elhárítására, melyeknek a népjólét a kereskedelmi forgalom tőzsdei formáival való visszaélések által ki van téve. E bajok orvoslására törvényjavaslat készül, mely mint remélem, még ez ülésszakban önök elé lesz terjeszthető.«

Nem kisebb ember, mint a német császár, hívta föl erre a birodalmi gyűlés figyelmét.

És mit látunk ma, midőn Polónyi Géza t. képviselőtársam és mások ezen határidő-üzleteknek jogosúlatlan voltát kimutatták, ezek káros hatását az árfejlődésre konstatálták. Akkor fölkelt igenis a miniszterelnök úr, mint pénzügyminiszter, és azt mondta: korlátolni kell a játékszenvedélyt, és ezt korlátolni akarom. Hát én szivesen hozzájárúlok a játékszenvedély korlátozásához; de itt nem erről van szó, hanem egyenesen a határidő-üzletnek jogtalan, káros, a legitim üzletet és az árfejlődést hátráltató káros hatásának megszüntetéséről. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Midőn erről a házban szólottunk, nem volt sem a földmívelési miniszter úrnak, sem az államtitkár úrnak egyetlen szava sem, melyből azt a reményt meríthettük volna, hogy belátva ezen kérdés fontosságát, ők ragadják meg e téren is a kezdeményezést, mert az ő gazdaság-politikai resszortjukba tartozik. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Hát nem vagyok és nem lehetek megelégedve az igen t. miniszter úr adott programmjával és kijelentéseivel azért, mert ha látok is bennük szűkebb körre szorítkozó, egyes hasznos intézkedéseket, kezdeményezéseket, nem látom azt, hogy a földmívelésügyi miniszter úr azon magaslaton állott, melyen kell, hogy Magyarország földmívelésügyi minisztere álljon, a mely magaslaton neki gazdasági viszonyainknak összességét, földmívelési ügyünk egészét áttekintenie, és e tekintetben a kezdeményező szerepére vállalkoznia kell. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Az igen t. miniszter úr beszédében nekünk tanácsokat ad a szemtermelés megszorítására, a föld intenzivebb művelésére és az állattenyésztés felkarolására nézve.

A mi a szemtermelés megszorítását illeti, méltóztassék elhinni, hogy a kérdéssel már minden gondolkozó gazda önmagától is foglalkozott. Igyekezett keresni mindenki a módot, hogyan teheti termelését többoldalúvá és annálfogva jövedelmét biztosabbá. És ha mégis ily nagy szerepet játszik a búza, illetve az őszi vetés a mi gazdaságunkban, úgy az nem a mi kedvtelésünkből folyik; nem azért termeljük mi a búzát, mert az búza, és mert mi abba beleszerettünk, hanem azért, *(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)* mert Magyarország égalji és talajviszonyai mellett *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* nincs termény, a mely biztosság tekintetében a búzát pótolni képes lenne. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Az intenzivitás nagyon szép dolog; magam is követtem, és magam is láttam példáit; az intenzivitáshoz szükséges azonban olcsó hitel, *(Úgy van! a baloldalon.)* szükséges magasabb értelmiség. De még ez sem elég, utóvégre is a hitelt megszerzi magának, az értelmiséget is megszerezheti magának az ember, de az intenzivitáshoz főleg, és kizárólag szükséges a termények értékesítésének biztosítása *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* és megfelelő volta. A hol ez nincs meg, ott az intenzivitás ajánlásával csak veszélyt hoznak létre, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* csak kárt okozunk. *(Egy hang a szélső baloldalon: Ott van például a dohány!)* Nem egy gazdaságot ismerek, a melyet tönkretett az intenzivitásra való törekvés; *(Úgy van! Úgy van! balfelől. Egy hang a szélső baloldalon: A mintagazdaságok!)* javították a talajt, műtrágyákat használt az illető, többet termelt, de a kalkulus, mivel az értékesítés rossz volt, mindig deficzitet mutatott, és ennek követ-

Digitized by Google

keztében, ha egyebet nem vesztett, elvesztette befizetett tőkéjének kamatait. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Én osztom, helyeslem ezt a nézetet, hogy menjünk át az intenzivebb gazdálkodásra, de mindenekelőtt biztosítsuk a termények értékesítését, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* mert e nélkül az ily tanácsokkal csak veszélyt idézünk elő, de jót nem teszünk. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

A t. miniszter úr nagyon ajánlja nekünk az állattenyésztést. *(Halljuk! Halljuk!)* Helyes, mi is tenyésztünk állatokat mindenütt, de hát a gazdaságnál mindig az első kérdés: mi hát az eredmény? Nekem is gyönyörűségem telik a siementhali, vasmegyei szép állatokban, én is örvendek azon, ha Pest vidékén azt látom, hogy a tejgazdasággal foglalkozóknak igen szép jövedelmük van. *(Ellenmondások a szélső baloldalon.)* Örvendek rajta, de nem irígylem tőlük. De utóvégre is azon kedvező helyzetben levők, a kik a tejet mindig képesek értékesíteni, a kik a húst jól képesek értékesíteni, a kik a szép tenyészmarhát jól tudják eladni: okosan, helyesen teszik, ha mentül több tejet produkálnak, mentül szebb állatot nevelnek; *(Úgy van! balfelől.)* azonban mi is átmentünk az állattenyésztésre; mi is akartuk ezt tenni kisebb mértékben; javítottuk állattenyésztésünket, behoztunk külföldről tenyészállatokat, s a tenyésztést, lehet mondani, emeltük is. De eljött a ragadós tüdőlob, és mindaz, amit e czélra áldoztunk, ma egy kárbaveszett kisérlet, *(Úgy van! a baloldalon.)* és ma ott állunk, hogy azon vidékeken, melyeken a ragadós tüdőlob uralkodik, állattenyésztésünkből sokkal kevesebb a jövedelmünk, sokkal kevésbbé lehet arra számítanunk, mint számítottunk ezelőtt. Adjuk meg a feltételeket mindenütt az országban arra, hogy az állattenyésztés hasznos legyen, és az akkor önmagától meglesz. Ezekből kifolyólag azt látom, hogy gazdasági viszonyaink mai állapota mellett helyesek mindazon intézkedések, a melyekkel a miniszter úr programmja is foglalkozott, különösen helyes a szőlőtelepítés dolga, különösen helyes, ha jól lesz megoldva a szakoktatás kérdése, a hitelügy szabályozása, a munkásügy szabályozása, de első sorban gondoskodjunk arról, hogy a termények értékesítését biztosítsuk, ne engedjük oda azon piaczainkat is, a melyek a közös vámterület mellett tényleg vannak. És, ha látom, hogy ma minő erőfeszítéseket tesz Oroszország, hogy piaczainkat elfoglalja, ha látom, hogy midőn az orosz szerződés tárgyalása alkalmával nekünk kifogásunk volt a vámtétel ellen, akkor ismét nem a földmívelésügyi miniszter, mert az nem szólt, hanem a kereskedelemügyi miniszter úr kimutatta nekünk azt, hogy ne féljetek, az 50 kros búzavám prohibitív természetű, e mellett piaczainkat az orosz búza érinteni nem fogja. És alig, hogy a szerződés szerződéssé lett, olvastam az orosz pénzügyminiszternek egy nyilatkozatát a gazdák előtt, melyben azt mondja: ime itt van 12 évre lekötve Ausztria, Magyarország részéről a búzavám, ime itt van az a piacz, a melyet fel kell keresnetek. És ha látom most, hogy minő intézkedéseket tesz arra nézve, hogy piaczainkat tőlünk elhódítsa, ismét csak kitűnik, hogy a földmívelésügyi miniszter akkor, mikor a szerződések köttettek, gazdaság-politikai tekintetben nem volt itt. Ez az, a mit én röviden előadni akartam. Erélyes tevékenységet igen is kívánunk, óhajtunk az egész vonalon, kis dolgokban csak úgy, mint a nagy dolgokban, de ezen erélyes tevékenység közt kell első sorban azon intézkedéseknek lenniök, a melyek a termés értékesítésének biztosítására irányúlnak. És ezekről, sajnos, ez idő szerint semmi elismerőt nem mondhatok. Az igen t. államtitkár úr örömének ad kifejezést, midőn konstatálja azt, hogy mi is hangsúlyozzuk, hogy a mezőgazdasági kérdéseket nem akarjuk pártkérdésekké tenni. Nem akarjuk, nem is fogjuk, ez az a tér, a melyen szivesen találkozunk a miniszteriummal, e tekintetben a mi közreműködésünkre mindig számíthat. Hanem, hogy ez meglehessen, bátorkodom én is egy tanácsot adni az igen t. miniszter úrnak és az államtitkár úrnak. Ha ily téren találkozunk, és véleményeink eltérők, azon véleményeltérésben ne keressenek titkos pártérdekeket, melyek nincsenek, melyek nem voltak, legyenek az ellenvélemény iránt türelmesek, és itéljék meg azokat tárgyilagosan, a valódi intencziók, nem pedig az ő képzelt pártpolitikai sötétlátásuk szerint. *(Helyeslés balfelől.)* Hozzájárúlok különben Iványka Oszkár határozati javaslatához. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Perczel Béni jegyző: Nedeczky Jenő!

Nedeczky Jenő: T. képviselőház! Egy sajátságos jelenséggel találkozunk, mikor a t. kormánypárt tagjai még ma sem látják a válságot elérkezettnek, és még a kormánypárti sajtó is és támogatói mintegy rossz néven veszik az igen t. államtitkár úrnak azon mutatványát, melylyel bemutatta azt az egyptomi sötétséget, mely a kormánypárton létezik. Én előttem ez, t. ház, természetesnek látszik, mert hiszen ez a válság, mely ma nyomja válainkat, nyomja egész Európát s talán az egész világot. Ezt mindenki, a ki ezzel csak egy kissé foglalkozott, már régen láthatta; mert hiszen a szakirodalom már egy évtizede, hogy ezzel foglalkozik, és mindazon államok kormányai, melyek nemcsak máról holnapra való éldegéléssel foglalkoztak, kellett hogy lássák, és mindezen kormányok összes

Digitized by Google

szellemi és anyagi erejüket megfeszítették arra, hogy a válságot lehetőleg megelőzzék. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Nedeczky Jenő: Tehát igen természetes dolog, hogy a párt, melynek kebeléből emelkedtek ki a kormányok, ezen kormányoknak tétlenségét némileg takarják és tagadják. Az igen t. államtitkár úr magasabbra látszott felemelkedni, de mégis bocsásson meg, ha azt mondom, hogy lábait megkötve látom a kormány politikájához. Mert épen azon kérdésekben, melyek a legsúlyosabban nehezednek ránk a válságban, nem tudott kellő világosságot kifejteni. épen ezen okoknál fogva. És a míg Iványka Oszkár igen t. barátom, mint politikus és mezőgazda, számokkal dolgozott, addig a technikus, még pedig, elismerem, kiváló technikus, nem számokkal felelt, hanem igen hangzatos tételekkel. Például azt mondja az igen t. államtitkár úr, hogy mindaddig, míg egy liter kiviendő búzánk lesz, addig ez határozó lesz a mi árainkra. Ez, t. ház, úgy is van tényleg; mert, ha számítjuk a kiviteli fuvart és vámot, azon kétmillió métermázsa búzánál, illetőleg lisztnél, melyet kiviszünk, ha így számításba veszszük azt, és mondjuk például két forintnak, s ezt az összeget ezen kétmillió métermázsánál leütjük összes terményeink árából, ha csak harminez millióra tesszük is, már hatvanmillió a veszteség, és ezt nem kapják meg sem a mezőgazdák, a kiknek terményeik értékéből ütötték le, de nem is megy oda, a hova kimennie mondatik, hanem egyszerűen némi elkallódás mellett a részvényesek zsebébe folyik. Hát tökéletesen igaz, de a konklúzió más, mint a mit a t. államtitkár úr kihozott; mert ha egy liter búzát mi kiviszünk, addig ezen különbözeti ár irányozza búzánk árát, mi természetesebb tehát, minthogy azon kell törekednünk, hogy az az egy liter búza se menjen ki az országból.

Hát kérdem én, micsoda konkluzió az, hogy akkor még mi idegen búzát eresztünk be az országba? *(Helyeslés balfelől.)*

A t. államtitkár úr továbbá kiemeli azt, hogy a mi búzánk kitűnősége mellett annak kiállítása is mintegy biztosítja neki a piaczot. Lehet, t. államtitkár úr, de ha ez így van, akkor bátor vagyok kérdezni, mi szükség van ezen minőségileg és kiállításra nézve kitűnő búza mellett a minőségileg is hitvány, kiállításra is hiányos román búzára? *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Hiszen akkor sokkal helyesebb, ha mi a másod- vagy harmadrangú búzánkat is közibe keverjük búzánknak, és pótoljuk azt a mennyiséget, a melyet Romániából behozunk.

Ezekből látszik, t. ház, hogy bizonyos nehézségekkel kellett megküzdenie az államtitkár úrnak, hogy nem emelkedhetik arra a magaslatra, a melyre — azt hiszem — emelkednie kellett volna. A kibontakozás kérdésében ő is, mint igen sokan e házban, rámutatott egyes segélyeszközökre. Ilyen például az elevátor-rendszer behozatala, a hajózásnak, a vízi közlekedésnek lehetővé tétele. Ezek mind igen hasznos dolgok, a melyekkel az ő számítása szerint egy csekély összeget megnyerhetünk. Hanem én azt hiszem, hogy ezektől még oly távol állunk, hogy míg ezek bekövetkeznek, az alatt mi elvérzünk. De egy sajátságos jelenséget is látunk, és ez az, hogy abból lehet megitélni, mekkora a válság, hogy egy pár krajczárt is számításba kell vennünk és úgyszólván az képezi minden reményünket, hogy azt az egy pár krajczárt megszerezzük. Ezzel is igazolta az államtitkár úr, hogy a válság teljes mértékben megvan.

De, t. ház, a bonyodalomból való kibontakozásra mindezeket és az ellenzék részéről hangoztatott eszméket összegezve, kell, hogy azoknak egy közös alapja és a kibontakozásnak egy kezdete legyen; és azt hiszem, ez nem lehet más, mint a reális munka, mert egyedül a reális munka az, a mely ha szellemi és anyagi erővel támogatjuk, képes újabb és újabb javakat előállítani. De melyik neme a munkának lehet az, a mely erre legalkalmasabb, különösen a mezőgazdasági válság idején? *(Halljuk! Halljuk!)* Lehet-e az más egy agrárállamban, mint a reális agrármunka? *(Helyeslés balfelől.)*

És, t. ház, oly államban, a melynek lakossága háromnegyedrészben mezőgazdasággal és csak egynegyedrészben iparral foglalkozik, kell, hogy az agrár-munka képezze alapját minden egyébnek, még magának az ipar támogatásának is. És ha áll az a tétel, hogy az erőt nálunk a nemzetgazdaságra kell fektetni, mert mi agrárállam vagyunk, akkor áll különösen a magyar államban az a tétel, hogy a nemzet csak addig lesz magyar, míg a földmíves-osztály zöme magyar lesz.

Azért én minden intézkedést, mely a földmívest gyengíti, oly nagy bűnnek tartok, mely fölér a hazaárulással. *(Úgy van! balfelől.)* Tisztelnünk kell az ipart is, támogatnunk is. De minden magyar érzelmű embernek, magának az iparosnak is, első sorban az a kötelessége, hogy támogassa a földmivelést. Mert kérdem, mivel és ki támogassa az ipart, ha a földmívelés gyenge? Hisz az ipar támogatása ott kezdődik, a hol a mezőgazda feleslege kezdődik. *(Helyeslés a baloldalon.)*

És e részben, azt hiszem, egy nagy hibát követett el a miniszterelnök úr is, mint pénzügyminiszter. *(Egy hang a szélsőbalon: Még jó lenne, ha csak egyet követett volna el! Derültség a szélső-*

Digitized by Google

balon.) Ugyanakkor, midőn szerencsés kézzel kiküszöbölte a deficzitet, vagy mint Apponyi t. képviselőtársam igen helyesen mondta, áttette azt a társadalomba, és különösen a földbirtokosok áldozatkészségét vette nagyban igénybe, sőt talán ki is merítette: ugyanakkor sem szellemi, sem anyagi erővel nem támogatta a reális agrármunkát, mely csak a támogatás folytán képes újabb javakat előállítani, és mely tehát a támogatás hiányában visszafejlődött, vagy legalább sztagnált. De másrészt fokozatosan emelkedtek az állami kiadások. Egyfelől az állami kiadások emelkedése, másfelől a reális munkának támogatás hiányában való visszafejlődése teremtették azt a képet, melyet Horánszky t. barátom a budgetvita elején mondott nagy horderejű beszédében oly világosan állított a ház elé: hogy vagy újra igénybe kell venni a nemzet áldozatkészségét, vagy újabb deficzit előtt állunk.

A mit a munka ellen vétettünk, alig kifejezhető. A munka létesítéséhez első sorban emberi erő szükséges, mely minden munkánál nélkülözhetetlen is. S miként becsülte meg a kormány a munkaerőt? Úgy, hogy összetett kézzel nézte, mint vádorolnak ki százezrek munka hiányában akkor, midőn az ország nagy részében a meglevő érték tetemes része munkaerő hiányában elkallódik, egy más részében pedig megakadt a kultura, szinte munkaerő hiányában. És mily igazságtalan volt a kormány a munkaerő tekintetében a mulasztásán túl is! Midőn felszólaltak a kivándorlás ellen: hogy a t. kormány látszassék valamit tenni, erővel akadályozta meg a kivándorlást. Hát ez magában véve is jogtalan. De a helyett, hogy munkát biztosított volna e munkaerőnek, úgyszólván elzárta azt előle. Hisz köztudomású dolog, hogy vasúti hálózatunk létesítésében az ország munkásai alig vehettek részt; mind olasz munkások dolgoztak itt, és milliókat vittek ki az országból. És mi maradt a munkakereső osztálynak kárpótlásúl? Vagy a becstelenség, vagy az éhség, vagy a szökés árán való kivándorlás.

Addig, t. ház, mig a munkát meg nem becsüljük, kulturáról beszélni teljes lehetetlenség, mert minden kulturának alapja a munkaerő, és ennek kiegyenlítésével a munkabér szabályozása. És mily igazságtalan volt a t. pénzügyminiszter úr ezen munkaerővel szemben, midőn úgyszólván kényszerítette a munkásokat, vagy — mondjuk — legalább is összetett kezekkel nézte, hogy ez a szegény munkásnép boldogúlás hiányában, vagy akár mondjuk, játékszenvedélyének kielégítése végett a kislutrin százezreket rakjon az lálam pénztárába, mig százezrek milliókkal játszhatnak a börzén, a nélkül, hogy egy nikkelt dobnának az állampénztárba. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A ki a munkaerőt így becsüli meg, lehet-e arról azt mondani, hogy az támogatni kívánja akár a mezőgazdaságot, akár az ipart? Nem, t. ház, ez az aranyborjú imádása! *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Nem lett volna-e helyesebb ezen inproduktiv intézkedések és cselekedetek helyett összeíratni a munkáserőt, és ezzel a munkástkeresőket kielégíteni, és a fenmaradó munkaerőnek deczentrálizálni az ipart, ha már az ipartámogatást tekintették első sorban levőnek.

Mindazon számtalan dolgok, a melyek felhozattak e padokról, s azok a helyeseknek mutatkozó indítványok és nézetek, a melyeket kifejtettek e tekintetben, mindazok csak egy alapra vezethetők vissza, mindannyinak egy kiindúlási pontja van, és ez a reális munka.

De, t. ház, mint mindennek a világon, úgy a reális munkának is van előfeltétele. Midőn Európa összes államai, — bár sajnos, még mindig csak külön-külön — arról gondolkoznak, írnak, beszélnek és tanácskoznak, miképen lehetne a kibontakozást lehetővé tenni, — azon államok is, melyek iparállamok, — addig Magyarország képviselőháza és kormánya mit tesznek? Két esztendő óta egyházpolitikát folytatnak, és az egész ország egy őrült tánczot jár, *(Úgy van! a szélsőbalon.)* melyben a nemzet ereje, mint a tépett ruha, foszlányokra szakad, *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Belehangzik a szőlősgazdák kiáltása: Segéljetek szőlőinket rekonstruálni!

A mezőgazdák kiáltása mint zúgó vihar szól bele, hogy: nem kérünk immár, hanem követeljük létezhetési jogainkat. És a mi a kép keretét képezi, az a rosszindúlatú nemzetiségek vigyorgása. Hogy teljes legyen a kép, csak az imént határozta el a képviselőház két ízben, hogy legyen 200.000 frt kamatnélkűli kölcsönnel egy idegen nyelvű — magyar — vígszinház. Mindezek oly dolgok, melyek mindenre lehetnek alkalmasak, csak egyre nem, a higgadt, tehát reális munkára nem.

Én arra kérem a t. kormányt, hogy talán elég volt már a kérdéseknek és a nemzetnek összebonyolításából, a dolgoknak fel- és összekavarásából. Talán elérkezettnek látná az időt a bajoknak szanálására is, *(Helyeslés a baloldalon.)* és első sorban arra, a mi a legégetőbb, a legszükségesebb, hogy kiragadja a mezőgazdaságot mai válságos állapotából. Igen sajnálom, hogy az igen t. földmívelésügyi miniszter úr maga nem kezdeményezte, s így engedje meg, hogy én ajánljam figyelmébe azt, ha ezen nehéz kérdésben haladni, és ebből kibontakozni akarunk, s hogyha — a mit első sorban látok szükségesnek — Magyarország

Digitized by Google

összes gazdáit hacsak némileg is megnyugtatni akarjuk: akkor szükségesnek látom, hogy a t. miniszter úr hasson oda, hogy független gazdákból, független szervezkedéssel és működéssel létesítsen egy országos gazdabizottságot, mely neki szaktanácsúl szolgáljon. *(Helyeslés balfelől.)* Ezzel meg lehet kezdeni a jövőre egy reális munkát, melyben kifejthető lesz Magyarországnak nagy nemzetgazdasági politikája, és pedig nem máról holnapra, hanem deczéniumokra kihatólag.

A másik dolog, a mire kérem a t. miniszter urat, az, hogy vannak olyan dolgok, a melyek azonnal megtehetők, tehát azok megtéve is legyenek. Ilyen például azon határozati javaslat tartalma, a melyet Ivánka Oszkár t. barátom benyújtott, s a melyet én elfogadok és pártolok. *(Helyeslés a baloldalon.)* A költségvetést pedig el nem fogadom. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Bolgár Ferencz!

Bolgár Ferencz: T. ház! Csak azért szólalok fel, hogy a magam részéről is figyelmébe ajánljam a t. miniszter úrnak azt a határozati javaslatot, melyet Bernát Béla t. barátom a filloxera által elpusztított szőlők rekonstrukcziója érdekében beterjesztett. Még pedig kérném az igen t. miniszter urat, ne tessék nagyon elhalasztani azon igéretének beváltását, hogy méltányolni fogja ezt a határozati javaslatot. Hiszen tudjuk, hogy a dolog milyen fontos és sürgős, de eddig mégis mindig csak azt tapasztaltuk, hogy a kormánynak ez ügyben tett igéretei nem lettek beváltva.

Nem tudom, hogy a t. miniszter úrnak azon rövid idő alatt, mióta tárczáját elvállalta, volt-e alkalma tudomást szerezni arról a nagy pusztításról, a melyet a filloxera Sopron vármegyének par excellence bortermelő vidékein, a Lajthahegység és a Fertő-mellék híres szőlőtermelő vidékein véghezvitt. Az itt lakó szorgalmas és intelligens nép mindeddig meglehetősen jól birta magát, most azonban néhány év óta egészen ijesztőleg kezd a filloxera azokon a vidékeken terjedni, és ha ez néhány évig még így tart, el lehetünk rá készülve, hogy ez a nép teljesen koldúsbotra jut és kényszerítve lesz kivándorolni, mínthogy azon szőlőterületek aránylag oly kicsinyek, hogy magtermelés után a lakosság nem birna megélni. Nagyon sajnálom, hogy a kormány erre a vidékre figyelmét nem terjesztette ki és pusztúló szőlői érdekében nem tett még semmit. A mi történt, azt magánemberek létesítették. Igy például Kis-Martonban létesítettek egy új szőlőtelepet, a honnan a vidéket, a menynyire kitelik, szőlővesszőkkel látják el. Ruszt városában pedig, a hol szintén annyira terjed a filloxera, hogy ha nem jön segítség, nemsokára ez a híres bortermő vidék is elpusztúl, a kismartoni Wolf-czég létesített egy ilyen szőlővessző-telepet. Ez az egész. A kormány nem tett semmit; kérem tehát a t. miniszter urat, kisérje figyelemmel ezt az ügyet annál is inkább, mert az állam gyámkodása ma már oda vitte Magyarországon a dolgot, hogy ha a kormány nem egyeledik bele az ilyféle ügyekbe, a nép nem is hiszi, hogy baj van; azt méltóztatik tudni, hogy a néppel máshol is milyen nehéz elhitetni, hogy a filloxerától félnie kell. *(Igaz! balfelől.)* Az egész kérdés megoldásának egyik főnehézsége, hogy a néppel a kérdés fontosságát megértetni alig lehet. De ha látja, hogy a kormány meg van ijedve — mint a hogy kellene is — és érdeklődik a dolog iránt, akkor a nép nagyobb erélylyel lép fel a veszélylyel szemben.

Nem akarok részletesebben foglalkozni a kérdéssel, mert megoldása érdekében a szóban levő vidéken úgyis egy mozgalom indúlt meg, és lesz alkalmam nézeteinket, panaszainkat és kérelmeinket nemsokára a t. miniszter úrnak egy memorandum alakjában személyesen átnyújtani, mely memorandumra már itt előzetesen is felhívom a t. miniszter úr figyelmét. Abban ki lesz fejtve híven és részletesen, hogyan fejlődött a veszély, és fel lesznek sorolva mindazon adatok, a melyek a miniszter úr tájékozására szolgálhatnak. De egyes kérelmekkel is fogunk fordúlni a t. miniszter úrhoz, így első sorban arra kérjük fel, — a mi különben más vidéken is megtörtént, — hogy a mennyiben minden egyes községben ilyen szőlővesszső-iskolákat állítanánk fel, azoknak ingyen vesszőket, és esetleg pénzsegélyt bocsásson rendelkezésükre. Továbbá arra akarnók kérni a miniszter urat, hogy nevezzen ki valakit, egy szakembert, a ki a szőlőiskolák fölött a felügyeletet gyakorolja, végre pedig azon szőlőtermelőknek, a kiknek netalán pénzre lenne szükségök a rekonstrukczió czéljából, adjon a miniszter úr kamatmentes előlegeket. *(Helyeslés a baloldalon.)* A készülő emlékiratban — a mint mondám — mindezeket össze fogjuk foglalni, s azt már nemsokára fogom a t. miniszter úrnak személyesen átadni.

Végül kijelentem, hogy Ivánka Oszkár t. képviselőtársam határczati javaslatához hozzájárúlok és magát a kölségvetést nem fogadom el. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Elvégezte? *(Általános derültség.)* Herman Ottó!

Herman Ottó: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Úgy látom, hogy sorsom, talán bizonyos fokig saját akaratom is arra jelölt ki, hogy ebben a hosszú és mindenesetre tanúlságos vitában én legyek az, a mit a magyarság sereghajtónak nevez. Miután már a sereghajtó szerepére némileg önkéntesen is vállalkoztam, kötelezve érzem

Digitized by Google

magam arra, hogy iparkodjam a lefolyt vita képét összefoglalni, összefoglalni nem oly módon, hogy különböző tárgyait itt újból felhozva bírálat tárgyává tegyem, hanem a vita képét tartalma tekintetéből egy képbe foglaljam össze.

Ha erre a hosszú és mindenesetre beható vitára visszatekintek, én legalább úgy érzem magamat, mintha valami földtani térkép előtt állanék, a mely a föld rétegeit mutatja a szemlélőnek. Roppant nagy rétegek, meddő kőzetekből valók; e meddő kőzetek a természet rendje szerint egymás fölébe való rakodása közepette itt-ott egy nemes ér, a mely arra való, hogy valóságos értéket képezzen. Ez, t. ház, nem akar olyan kritika lenni, a mely azt állítja, hogy e vita maga lényegében és okaiban is meddő volt; de legjobb meggyőződésem szerint legnagyobb részben a helyzetnél fogva mégis az volt. Megmondom, hogy miben és mennyiben látom én ezen meddőséget. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Ez a vita egy gazdasági kalamitás behatása alatt folyt, oly gazdasági baj miatt, melyet maga a kormány is elismer. Ez dominál felettünk. Búzaárak, malmok mindenek felett; itt-ott érintetett valamely egyes mezőgazdasági ág is, de én tagadásba veszem azt, hogy ez a vita valósággal Magyarország földmívelési politikájával foglalkozott volna. Már pedig a parlamentárizmus követelményei szerint az első és legfőbb feladat az, hogy a közre, az országra való tekintetből üzzünk itt politikát, mondjuk bírálatot is.

T. ház! A miniszter úr az ő programmjának fejtegetése közben maga is elismerte, hogy a mit ő felölelt, annak eredményei nem lehetnek egyhamar láthatók, s hogy láthatókká váljanak, arra idő szükséges. Igen, sőt azt mondom, hogy nemcsak idő szükséges, hanem a t. miniszter úrnak nincs az az életideje, hogy mindezeknek a dolgoknak foganatosságát egyáltalán megérje. Mindazok a dolgok, a melyek a dominálo ponttal szemben orvoslásúl felhozattak, szerintem ép olyanok, mintha valaki a fuldokló embernek azt akarná magyarázni, hogy nem kellett volna azon az úton menni a folyóba, akkor nem akadt volna mély vízre, és minthogy most benne van, itt áll a bíráló valóságos tehetetlenséggel a katasztrófával szemben.

T. ház! A földmívelési ügynek, mint elsőrangú nemzetgazdasági és a nemzet életére közvetlenül kiható ügynek, meg vannak a maga törvényei és kardinális követelései, melyektől mi nem emanczipálhatjuk magunkat. Mi, t. ház, parlamentaris szempontból, de gazdasági, ipari és kereskedelmi szempontból is mindig és örökösen Angliára függesztjük szemünket, és onnan iparkodunk példát venni a magunk eljárására is. Én pedig azt állítom, mert be is tudom bizonyítani, hogy Angliában, a mely gazdaságilag, iparilag és kereskedelmileg szintén első rangon áll, a földmívelés egy perczig sem nélkülözheti az angol ipart magát, az angol ipar pedig egy perczig sem nélkülözheti az angol terület földmívelését, a kereskedést egyik sem. Ebben találja, t. ház, Anglia, mint olyan, a maga létének legfőbb biztosítékát, a mely teljesen független azoktól az áramlatoktól, a melyek az Angliára nézve is létező külföldön keletkeznek.

Hát ez igaz, a minthogy ennek igaznak is kell lennie, de akkor tekintsünk mi Magyarországra magára. Anglia hatalmának kifejtésében akár földmívelési, akár ipari, akár kereskedelmi, akár hatalmi szempontból véve, a saját maga ügyeire nézve feltétlen diszpoziczionális joggal bir. Mi pedig magyarok még csak feltételes joggal sem birunk. Ez az első nagy hiány. A második nagy hiány pedig, és ez bűne, örökös bűne marad azoknak a kormányzatoknak az újabb időben, a melyek nem használták fel a béke idejét arra, hogy a felföld és alföld közt egy egészséges endoszmozist teremtsenek meg.

T. ház! A ki a magyar Felföldet ismeri, az tudhatja, hogy a földmívelés és ipar közöti helyes viszony csak akként volna megállapítható, hogy a földmívelés maradjon ott, a hol a televénytalaj van, tudniillik az alföldi vidéken; az ipart pedig fejleszteni és hatalmassá kell tenni azon a vidéken, mely erre egyenesen predesztinálva van, mely erre az összes feltételeket nyujtja, tudniillik a Felföldön.

T. ház! Ha ennek az országnak nincsen önálló és feltétlen diszpoziczionális joga, ebből az is következik, hogy ki kell, hogy szolgáltassa ipari érdekeit Ausztriának, és hogy ennélfogva magyar terűleten magyar diszpozició alatt soha semmiféle igazán hatalmas ipar nem fog fejlődni, a mely belterületileg a gazdaság és ipar közti egyensúlyt, és annak fentartását helyreállíthatná.

Kováts József: Mi maradunk Ausztriának Indiái!

Herman Ottó: Nem akarok, t. ház, most hosszas és részletes fejtegetésekbe bocsátkozni, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem mintegy a kérdés megvilágosításáúl felhívom a t. miniszter úr figyelmét a következőre. Én csak most nem régen utaztam be felső Magyarországot, hol minden 300 lépésnyire bármely völgyben vízierőt lehet kapni, és ez a roppant érték ott abszolute meddőn fekszik. Igenis, találunk romokat, romjait egy volt indusztriának, a melyet azonban nem fejlesztettek ki, és igy kényszerítették a népet, a mely egész természetét, történelmi fejlődését véve, iparra van teremtve, arra, hogy

Digitized by Google

45 foknyi lejtőjű hegyeken mezőgazdaságot próbáljon, és menjen bele az erdőirtásnak oly irtóztató mértékébe, a melyet leírni teljességgel lehetetlen. És én fel fogom kérni a t. miniszter urat, a ki úgy látszik hajlandósággal bir arra, hogy ne csak a miniszterium ablakaiból nézze Magyarországot, hanem egy kissé utazzék is, és személyesen győződjék meg a dolgok állásáról, hogy utazza be például Matuska Péter, vagy Kajuch József képviselő urak választó kerületeit Liptó vármegyében, és nézze meg az erdőknek azt a hallatlan devasztacziójá, a mely ott bekövetkezett. És a következés? T. ház, itt kopogtatnak a magyar társadalom jótékonysági érzületének ajtaján, és felhivják a társadalmat arra, hogy a Vágvölgy elöntött, tönkretett szegény emberein segítsen. Hát méltóztassék elmenni, és megnézni azon hegylejtőket, a melyeket egy bűnös erdőirtás következtében kopárra pusztítottak, s a melyekről most a humus lecsúszott annyira, hogy ott soha többé erdő nem lesz, hanem csak meddő kövek tömege. Innen az árviz! Ezen erdőirtás, és az ipar kiölése következtében ott a pauperizmus oly mértéket, oly arányokat ölt, melyeket csak az nem lát, a ki épen látni nem akarja. Ez igy van, t. ház, és ennek szomorú bizonyítéka az a nagymérvű kivándorlás, melyre nézve ne méltóztassék magát ámítani. Igen sokszor megvolt ugyan már mondva a házban, hogy a kivándorlás nem baj, mert a kik Amerikában megszedik magukat, visszajönnek, de tény az, hogy bizonyos perczentjük nem jön vissza többé soha, a másik perczent, a mely visszajő, soha többé meg nem birja szokni a nyomort, és azon nyomorúságos viszonyokat, és elszéled, elmegy. Magyarországnak iparra hivatott vidékei ott romlanak, pusztúlnak!

De, t. ház, ha én az effélét csak a tapasztalásnak azon mértékéig, a melyet én szereztem közvetlen szemlélet útján, itt folytatni akarnám, napestig állnék itt, és számtalan ily viszonyt tudnék elősorolni, a melynek igaz volta ellen semmi bizonyítékot felhozni nem lehet. Ha már most, t. ház, ezzel szemben azt vesszük, hogy például a gazdasági gonosz helyzettel szemben Miklós Ödön t. képviselőtársam miféle remediumot ajánl, ott is csak azt látjuk, hogy az egymásután következő kormányok csupán a politikai hatalomra függesztették szemüket, és nem használták ki azt az időt, mely rendelkezésükre állt. A t. képviselő úr, a miniszter úr észjárása után indúlva, azt mondja, hogy intenziv gazdálkodásra van szükség, de ennek van egy elengedhetetlen feltétele, hogy csatornázás nélkül az alföldön intenziv gazdálkodás nem lehetséges. Elismerem, hogy úgy van, de kérem t. képviselőtársamat, fejtse ki a ház előtt, hogy egy öntözési, csatornázási rendszer a magyar alföldre kiterjesztve, mennyi munkaidőt, és mily óriási pénzerőt vesz igénybe, és hogy miféle viszonyban áll ez a most már akut jelleget öltött mezőgazdasági kalamitásokkal? Az államtitkár e fejtegetéseire közbekiáltott volt valaki: Ez már programm! Igenis az programm volt azóta, mióta ébredni kezdett itt a társadalom, és a kormányok bűne, hogy nem ragadták meg mindjárt, és a gazdasági életet nem terelték ezen irányba. Azt mondja a t. államtitkár úr, hogy a gazdasági oktatás rendkivül fontos. Elismerem. Azt mondja, hogy a gazdasági oktatás czéljából az egyetemen tanszéket kell felállítani, hogy a nagybirtokosok sarjadékai már az egyetemen szerezzék meg az előfeltételeket ahhoz, hogy majdan jól tudjanak gazdálkodni, szóval magasabb gazdasági képzettséget szerezzenek maguknak. Erről egész máskép gondolkozom, eltekintve attól, hogy ezzel az a kalamitás, mely most az egész társadalmat fogva tartja, nincs is közvetlen kapcsolatban. Egy államban, melyben a jogtudomány mindenre qualifikál, és a hol egyéb szaktudás sokszorosan még ma is gúny tárgyát képezi, és a hol épen a nagybirtokos sarjadék nem is tartja magához illőnek, hogy szolidúl tanúljon, egy gazdasági kathedrával igen keveset fogunk használni. De hogy megfogjam a dolgot ott, a hol meg kell fogni, a véletlen úgy akarta, hogy egy német államban hosszabb ideig tartózkodtam, nem is régen, a hol egy nagy terület lakossága, a mely területen futóhomok is előfordúlt, intenziv gazdálkodás következtében a spárgatermesztésre adta magát, és ebből egész rakományok mentek Szt.-Pétervárra, New-Yorkba, stb. Bementem egy paraszthoz és megvizsgáltam, hogy körülbelül mit tud, mert ilyen míveléshez növényfiziologiai ismeret is szükséges. Én igen nagy véleménynyel vagyok a magyarországi gazdasági akadémiák tanárai iránt, de aligha akadna néhány, a kit e braunschweigi egyszerű földmives ilyen ismeretekben nagyban felül ne múlna. Egy másik helyen azt találtam, hogy ők folytatják az úgynevezett Manteuffel-féle methódust, tudniillik a földet forgatják, hogy a földnek kitermett részét alúlra, és a szűz termő részét fölfelé forgatják egészen tudatosan. Ebben az oktatásban kell, hogy részesüljön a köznép, a közönséges földmives nálunk is.

Hát, t. ház, nem ottan kell kezdeni, a hol az államtitkár ajánlja, mert a magyar nagybirtokos ma is csak úr, és az a legnagyobb baja, hogy úr, és egyéb semmi. Hanem hogy az, a ki hivatva van az úr jószágát is kezelni és az, a ki a kezelésre közvetlenül hivatva van, a munkás, nem nélkülözheti a földmivelésben az alapos oktatást; ez Magyarországon az ipari szükség, erre van nekünk szükségünk. Azt, t.

Digitized by Google

ház nem fogja senki tagadni, hogy attól sem a magyar gazdaság javúlni nem fog, sem megmentve nem lesz, ha kalamitások idejében Magyarországon a sajtó és a parlament a váltakozó földmívelési miniszterek elé mindig egész kategórikusan és szigorúsággal felveti a kérdést: hogy mi az úrnak a programmja? Mondjon programmot! Pendant gyanánt azon állításhoz, hogy Magyarországot a bizottságok teszik tönkre, azt fűzöm, hogy a programmok még inkább teszik! És ha össze akarnám állítani mindazokat a programmokat, melyek a a földmívelés kérdésében, vagy bármi félében ebben a házban előadattak, azoknak a tanusága csak az volna: kecsegtetni, csillogtatni az elején, a végén pedig egy nagy semmi! A mi pedig annál még sokkal rosszabb, ez a nemzet bizalmának megingatása. A nemzet el kell hogy veszítse bizalmát a parlament iránt, a hol kezdetben kormányférfiak és képviselők részéről mindig nagy terveket, nagy vállalkozásokat és nagy dolgokat hall az ember, és mikor aztán arról van szó, hogy hol van mindannak kézzel fogható eredménye? arra nincsen felelet.

T. ház! Nem akarok tisztán negativ kritikát mondani; de engem a történet egyre tanított meg. Nem az a történet, a mely a csatákról szól, nem az, mely királyok fényéről és dicsőségéről emlékezik, hanem, mely a tarsadalomnak alapfeltételéről, mely a munka tisztességéről és megbecsüléséről szól.

Meg vannak ennek is a maga periodusai, nincsenek ugyan olyan alaposan és fényesen megírva, mint a hadjáratok történetei, hanem megvannak írva a maguk egyszerűségében, és a ki foglalkozik a históriával, meg is találja azokat. Hát én, t. ház, meg vagyok győződve épen a históriából merített tanúlmányok alapján arról, hogy ám üljön a mostani földmívelési miniszter úr helyére bárki, mondjon bármiféle programmot, annak a programmnak a legjobb esetben két napig lesz hatása és több semmi. Nem reagál arra komolyan és mélyen sem ez a parlament, — hiszen, látjuk mindig a kongó ürességet — sem a társadalom. És mind a két tünet határozottan betegségre vall.

Arra pedig, midőn arról van szó az emberi társadalomban, hogy ily fajta betegségek hogyan gyógyíthatók, arra csak egy szer van, mely biztos, tudniillik oly gyökeres rendszerváltoztatás, a mely bizodalmat kelt, és a melynek hatása alatt megmozdúl a nemzet minden legkisebb és legnagyobb faktora, és a nagy czél számára megnyerve, megteszi a maga helyén a maga kötelességét. Hát ennek megint két feltétele van. Az egyik feltétel, hogy le kell mondani Magyarországon a leghatározottabban arról, hogy a miniszterség dicsőség, esetleg bizonyos rendek, osztályok dicsősége.

Mikor Franczia ország a monarchizmus szempontjából leginkább meg volt alázva, mikor azt leütötte Németország, akkor egy nagy rendszerváltozás történt az egész vonalon, és a ki azt figyelemmel kisérte, az csak a következőket vonhatta ki: megszűntek a miniszterek, a kik csak a bársonyszékek után vágytak, a kik ott csak a miniszteri méltóságot keresték. És Franczia országot e nagy megaláztatásból kiemelték, regenerálták a mérnökök, mert én tudok miniszteriumot, hogy nyolcz mérnök volt egyszerre benne.

Itt nem akarok a mérnöki karnak külön dicsőséget zengeni, hanem egyre felhivom a t. ház figyelmét. A par excellence jogász, mint például Sághy Gyula képviselő úr, a ki ezt magamagáról nagy szerényen elismerte, a magán-, a közéletben és mindenütt csak a jogi szempontokat tartja szem előtt, és a társadalom összes mozgalmait, minden viszonyát és érdekét csak a perekben és abnormitásokban, és azok orvoslásában véli látni. Erre az irányra is szükségünk van, sőt ez a szükség nagy. De ezzel szemben áll a mathematikai irány, a mely már egész kiindúlásával és lényegével a normális törvényszerű viszony felismerésére, és az alkotásra törekszik, és erre fekteti mindenben a fősúlyt. Itt, t. ház, a vita, a mely lefolyt, világos képe annak, hogy a mi parlamentünk maga is jogász hajlamú, és csak két pont volt, a mit leginkább hallottunk: az abnormitásokról szóló beszédeket, és sokszorta azt, hogy kinek mi a saját baja. De azt nem hallottuk, hogy mi Magyarország legfőbb érdeke, és mihez van kötve annak regenerálása?

Hát, t. ház, hol van ma a fellendűlés? Én megmondtam azt, hogy kardinális feltételek tekintetében hiányzik a dispoziczionális jog; e hiány elég arra, hogy egész nemzeteket megzsibaszszon, hogy azokat hamis útra szorítsa. Onnan a túlsó oldalról hangzott most legelőször a tévesztő tan, hogy hiszen az ipar és földmívelés között az endozmozis úgy jön létre, hogy Ausztriáé az ipar, Magyarországé a földmívelés. De tessék ezt az egyesre alkalmazni! Ezen az úton mi nem érhetünk el semmit. Azt már, ha egyebet nem, megpróbáltuk, hogy ez a tökéletesen megbízhatlan viszony, a mely, igenis, Ausztria iparának javára szolgál, de a magyar ipar fejlődését, a magyar nemzet tulajdonképeni egészséges életének folytatását abszolute lehetetlenné teszi. Mert igazi virágzó magyar ipar csak az lehet, a mely a magyar mezőgazdaságra egészségesen visszahat. És a fellendűlés? Miben keressük azt? Talán azokban a mozzanatokban, a melyekben most minden nap gyö-

Digitized by Google

nyörködhetünk? Én ugyan nem gyönyörködöm, mert fájdalmasan érint, hogy emberek, kiket különben csak igen ritkán látunk, egyszerre csak feltűnnek, részt vesznek a vitában, s aztán ismét eltűnnek, azt az impressziót keltve: no ez miniszter akar lenni! Nem gyönyörködöm azokban a suttogásokban sem, midőn a lejárt politika pinczeváltóit dugdossa kézről-kézre. Én épen azon hasonlatnál fogva, melyet Anglia viszonyaiból merítettem — a nélkül, hogy Magyarországban Angliát hinnék látni, mert tudom, hogy századok baja visszaszorított bennünket — csak azt kivánom, hogy legalább egy tekintetben mi is ott legyünk, a hol Anglia: hogy vám- és pénzügyeink tekintetében legyen teljes dispoziczionális jogunk.

Tudom, hogy sokan azt mondják: legyen harcz és háború az osztrákkal. Én nem azt mondom. Köthessünk szerződést Ausztriával, mint más államokkal is a nélkül, hogy csorbítanók annak érdekeit, de nem áldozva fel a magunkéit sem! Erre azt mondják: hiszen ez ma is megtörténik, a közösügyes viszonyban is egymás előnyére való tekintettel szerződünk! Nos, hát én a boldogúlt Baross Gábornak azt mondtam e helyzetről, a mikor őt vasminiszternek kezdték nevezni, s azt hitte, keresztül viszi, a mit akar: mindent, a mi guvernementális, a mi Ausztria javára szolgál és szolgálhat, de csak bizonyos mértékig Magyarország javára is, keresztül vihetsz; de abban a perczben, a melyben hozzá fogsz te, hogy Magyarországon hatalmas ipart teremts, mely minket az osztrák ipar alól emanczipál, nem Magyarországon, hanem Bécsben elvágják életed fonalát. Ő a boldog, hogy meg nem érte a csalódást.

T. ház! Száz szónak is egy a vége. Ha komolyan akarunk segíteni, csak rendszerváltozással érhetünk czélt. Ennek módja és foka pedig le van téve az ország törvénykönyvében és a nemzet természetes jogaiban: önálló, független, minden viszonya fölött rendelkező Magyarország kell, külön vámterülettel és külön pénzügygyel. Ettől várom azt a föllendülést, mely a nemzet minden faktorát bizalommal tölti el, s ösztönzi a magán- és a köztevékenységre. Csak így bontakozhatik ki Magyarország a kalamitásokból, csak így lehet az új ezredév küszöbén méltó magához és méltó múltjához.

Ez volt, a mivel a vitához hozzá akartam járúlni. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Perczel Béni jegyző: Eötvös Károly!

Eötvös Károly: T. ház! A tárgyalás ez előrehaladott stádiumában én az itt felemlített igen fontos kérdésekhez nem akarok tüzetesen hozzászólani; csakis arra kérek a t. háztól egyes engedélyt, hogy egy felszólalásra, a mely Károlyi Sándor gr. t. képviselőtársam részéről történt, s a mely engem bizonyos tekintetben személyesen is érdekel, némi helyreigazító felvilágosítást adhassak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gróf Károlyi Sándor t. képviselő úr ugyanis deczember 6-án tartott beszédében szóról-szóra egyebek közt a következőket mondja: »Megvallom őszintén, hogy olyan szőlőtelepítésnek, a mely Kecskeméten történt, barátja nem vagyok. Ott egy embernek adnak 30 éven át 100 forint fizetést, 10 hold földet, ebből 4 hold szántó, 2 hold legelő s 4 hold pedig szőlő. Ő 30 éven át ezen területet mívelni tartozik, s annak hasznát át tartozik az illető társúlatnak adni, 30 év után pedig az a 10 hold mindenestül az övé. Ez nagyon kecsegtetőnek látszik, de a 30 évben lappangó uzsora van, mert köteles a tiszta hasznot átadni annak a részvénytársaságnak, a mely azt létesítette. Ez felette rossz eljárás stb.«

Ezek a ténybeli állítások, a melyekre felelni akarok. Mindenekelőtt megjegyzem azt, hogy t. képviselőtársamnak ez általam felolvasott összes állításai között egyetlen egy sem felel meg a valóságnak; ezek az állítások az első szótól s az első számtól az utolsóig mind valótlanok. *(Egy hang a szélső baloldalon: Tévedések!)* Bizonyos, hogy tévedések, de hát valótlanok.

A kecskeméti szőlőtelepítésnek, a melynek én voltaképen kezdeményezője vagyok, egy igen tiszteletreméltó svájczi barátommal együtt, hármas czélja van, a melyet én öntudatosan ama telepítés czéljául tűztem ki. Az egyik czélja az: a mezei munkáskérdésnek gyökeres megoldása, a második czélja a filloxera által elpusztúlt magyarjainknak a kivándorlástól való megmentése, harmadik czélja a homoki birtokok értékének emelése. Volt, és van még egy negyedik, határozottan öntudatos czélja is: megmutatni azt, hogy egészséges telepítés csak oly módon történhetik, a minőt mi Kecskeméten megkisérlettünk. Nagy czélok ezek, a melyeknek egyesítése és egyesítve való elérése nem mondom, hogy könnyű, de e czélok elérésére én a következő intézményt léptettem életbe. Először is nem részvénytársaságot alapítottam, — tehát képviselőtársamnak itt az első tévedése, — hanem, mint közbirtokosság, megszereztünk egy nagy város igen nemesen, bölcsen gondolkodó tanácsától és közönségétől egy nagy területet, mint magánbirtokosok, megfelelő jó áron; és ez a terület azé a közbirtokosságé s nem a telepeseké; a közbirtokosságé, a mely azt megszerezte, annak igen jól megszabott vételárát kifizette. Tehát nem részvénytársaság, hanem közbirtokosságról van szó.

A másik pedig, a mit mint intézményt életbe léptettünk, az, hogy szőlőt telepítettünk, fogadtunk rá vinczellérekét, s a vinczellérek fogadásánál sze-

Digitized by Google

münk elé tűztük azt, hogy egyelenegy krajczárt se legyen kénytelen befektetni az a vinczellér soha, és egyetlenegy napi munkát sem, a mely igen jól megfizetve nem lenne. Kiválogattunk telepeseknek, illetőleg vinczelléreknek oly embereket, főleg Zala- és Veszprémmegyékből, kizárólag olyanokat, a kik lehető munkaerővel birnak még, kiknek sok gyermekök van, és a kiknek abszolute semmi vagyonuk nincs; a kik tehát kénytelenek volnának különben Szlavoniába vagy Amerikába költözni, de akár ide, akár oda mennek, a nemzetre nézve jóformán örökre elvesznek. Adunk pedig nekik, a miből éljenek, szabad és külön lakást minden családnak, egy katasztrális hold gyümölcsös minden hasznát, mely gyümölcsös a közbirtokosság költségén építtetik fel, három katasztrális hold kitűnő szántóföldet konvencióképen, melyet maga művel, 70 forint készpénzt évenkint és 70 forint értékű szemes eleséget konvenczió gyanánt, téli-nyári tűzelőt, három darab marhára legelőt oly módon, a mint azt Kecskemét városától megszerezni lehet, nyáron szabadságidőt egy hónapig, hogy aratómunkát válalhasson magának, s minden télinyári és egyébb évszaki idejét pedig, a melyet szőlőművelésre nem kénytelen fordítani, szabadon használhatja, napszámba mehet, családja egyéb gazdasági ügyeit vezetheti, stb. Tehát a kecskeméti Helvéczia nevű közbirtokosság vinczellérje épen olyan vinczellér, mint t. képviselőtársamnak fóthi vinczellérje; ép oly munkát végez a föld tulajdonosa érdekében mint a fóthi vinczellér az ő érdekében; több munkát itt sem végez, mert mindezen fizetésért csak négy katasztrális hold szőlőt tartozik művelni családja tagjaival együtt, és ennek daczára évi fizetése legalább kétszer akkora, mint a fóthi vinczelléré. *(Derültség.)* Hiteles adatokból tudom a fóthi vinczellérfizetést. A mi kecskeméti vinczellérünknek pedig ezenkivül 30 esztendő múlva egy egész telep, tehát a ház belséséggel egy katasztrális holdnyi gyümölcsössel, — melyről tudni kell, hogy Kecskeméten mit ér három katasztrális hold kitűnő minőségű szántóföld, — négy katasztrális hold beültetett szőlő, ingyen és tehermentesen tulajdonává válik. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Tehát összes munkájáért legalább kétszer, de én egyéb munkájával és egyéb keresetével összetéve, azt merem mondani, hogy legalább háromszor oly nagy fizetést kap, mint az országban akármelyik vinczellér, s e mellett nem cseléd, mert szabad idejét használhatja a maga munkájára, s a mellett 30 esztendő múlva tekintélyes paraszt birtokos, tehermentes nagy tőkeértékkel. Ez az a telep. Biztosíthatom a t. képviselőtársamat, hogy én már közel 200 embert odavittem, de maga jószántából csak egy ment még el, és biztosíthatom a t. képviselőtársamat, hogy az általam felhozott adatok korrektsége iránt más oldalról is akar felvilágosítást nyerni, nemcsak a mai szóbeli előadásból, felvilágosítást nyerhet a földmívelésügyi miniszter úrtól, kinél ott feküsznek az adatok; felvilágosítást nyerhet Kecskemét városának tanácsától, hol szintén ott feküsznek az adatok; felvilágosítást nyerhet tőlem, ki ezen bözbirtokosságnak elnöke vagyok. Én rendelkezésére adom az összes írásbeli adatokat, de felvilágosítást nyerhet attól a 156 telepestől is, ki már ott megtelepedett, és kiknek legnagyobb része három év óta az eddigi állapotához képest tisztességes vagyont is szerzett. Megjegyzem, hogy én nem cselédnek akarom azt, nem is cselédnek tartja magát egy sem, én sem tartom, nekem munkásom, szerződéses viszonyban teljesíti munkáját, de azonkívül szabadon rendelkezik minden ideje, ereje és jövendője fölött. Erős szerződés van kötve közöttünk, és köztük. Vannak bizonyos föltételek, a melyek mellett ez a szerződés reájuk nézve általunk megszüntethető. De bár ezen föltételek szigorúak a többek között például ha valamely bűntény miatt három évnél kisebb büntetésre ítéltetnek, még nincsen jogunk kimozdítani helyükből, de ha három évnél többre ítéltetnek, akkor elbocsáthatók, habár s mondom, ily feltételek vannak kikötve, mindamellett, a midőn a közbirtokosságnak úgy a méltányosság, mint a jog alapján joga volna elbocsátani, még ez esetre is kikötötte a közbirtokosság az ő javukra azt, hogy Kecskemét város tanácsa diskreczionaliter beleszólhasson, és ha még lát valamely okot arra, ha bárminő vétség követtetett is el a munkás által, hogy ez még ott maradhat, úgy a közbirtokosság Kecskemét város tanácsának javaslatára köteles ott tartani. Egy ily telep ez, minden tekintetben komoly férfiak egész felelősség érzetével megalapítva, kiket az a gondolat vezérelt, hogy filloxera által elpusztított és koldussá tett magyarjaink megmentessenek a hazának, és példa legyen ez által adva arra, hogy a mezei munkáskérdés miként oldható meg gyökeresen. Hazánkban a birtokosnak munkás kézre van szüksége, és hazánkban a munkás földbirtokot akar szerezni. Ezt a két, látszólag összeegyeztethetetlen dolgot akartam én svájczi barátaim segélyével — s eddig hála istennek teljes sikerrel — összeegyeztetni. És én képviselőtársamtól azt várom, hogy meghallva ezen felvilágosítást, kétségtelenül, mint gondos gazda, utána jár az adatoknak azon forrásoknál, a melyeket megjelöltem, a földmívelésügyi miniszteriumnál, Kecskemét város tanácsánál, nálam, mint az elnöknél, vagy az illető telepeseknél s ekkor felelősségének teljes érzetében itt a képviselőház szine előtt, ő maga is ezen minden részletében téves adatokat, meg fogja korrigálni.

Digitized by Google

Ezt akartam, t. képviselőház, e dologra nézve felvilágosításként elmondani. *(Helyeslés.)*

Perczel Béni jegyző: Mérey Lajos!

Mérey Lajos: T. ház! Herman Ottó képviselő úr azon mondását, hogy Magyarországot a programmok tették tönkre, el nem fogadhatom. Mert nézetem szerint nem a programmok tették tönkre az országot, hanem tönkre teszi az, hogy a hirdetett programmok meg nem tartatnak, és minden igéretek, a melyekkel ez országot kecsegtették, megvalósítva nem lettek. Mert, hogy ha az annyi éven át hirdetett programmnak csak egy részét is teljesítette volna a kormány, elkerülte volna azon nagy válságot, a melybe a gazdaközönség jutott.

Hiszen épen Herman Ottó képviselő úr, mint általában elismert tudományos férfiú, tudhatja legjobban, hogy minden újítás tulajdonképen programmal kezdődött. Hogy maga a kereszténység létrejötte sem volt egyéb, mint az akkori idő egy ellenzéki emberének a programmja, és ezen programmjához való hű ragaszkodása meghozta az eredményt, mert tudott érette ő maga is és apostolai küzdeni. A függetlenségi és negyvennyolczas párt is reméli, mert elvei mellett kitartóan küzdött, és fog küzdeni, hogy elveinek diadalát meg fogja érni, úgy, mint eddig már megérte; sajnos, nem ugyan maga vitte keresztül, hanem úgy, hogy a t. túloldal elsajátította, és ezen párt segélyével érvényesítette. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Miklós Ödön államtitkár úr tegnapelőtti nagy beszédében egyebek közt fejtegette a mezőrendőrségi bizottságok czélját és rendeltetését. Állítása szerint a vonatkozó miniszteri rendelet kibocsájtása óta huszonhét ily bizottság alakult. A t. államtitkár úr oly tetszetősen érvelt, hogy az ő érveinek első benyomása alatt az ember könnyen elhinné, hogy ezen törvényhatósági, mezőrendőrségi bizottságok azon hatalmas eszközök közé sorolandók, a melyek a mezőgazdasági válság jelenben megszüntetésének, és jövőben elhárításának hivatvák alapjai lenni; de ha érvelésének mélyebben nézünk a szeme közé, s azt alaposabban vesszük bonczkés alá, át kell látnunk, hogy abban több a szellemes fejtegetés, mint az életből merített való, és ha festékét letöröljük, és a gyakorlati élet színeiben nézzük ezeket a mezőgazdasági bizottságokat, csakhamar be kell látnunk, hogy azok nem lesznek azon eszközök a válságra nézve, és nem fognak azon eredményhez vezetni, a melyet velük a t. államtitkár úr elérni remél. *(Úgy van! a szélső balon.)*

Rideg való az, a mit a t. államtitkár úr e kérdésben kiindulási pontúl vesz, hogy a magyar mezőgazdasági társadalom a maga egészében és teljesen szervezve nincs: de hozzá teszi az államtitkár úr, hogy ezen törvényhatósági, mezőrendőrségi bizottságok lesznek azon faktorok, a melyek segélyével a magyar kormány oda juttatja a gazdaközönséget, a hová a kormány törekszik.

Az államtitkár úr ezen tétele nézetem szerint nemzetgazdaságilag, valamint politikailag egyaránt veszélyes és ennek épen az ellenkezője áll: nem a magyar gazdaközönséget kell oda juttatni, a hova a kormány törekszik, hanem a kormánynak kell oda törekednie, a hova a magyar gazdaközönség jutni akar, a magyar kormánynak oda jutnia, hova a magyar gazdaközönség törekszik. *(Helyeslés balfelől.)*

Én nem osztozhatom az államtitkár úrnak ezen nemzetgazdászati, politikai tételében azért sem, mert ha mindig azt hangoztatjuk, hogy a gazdaközönségnek kell oda jutnia, a hova a kormány törekszik, jezzel épen attól riasztjuk el, a mit az államtitkár úr hangoztat, hogy tudniillik ne szervezkedjünk önállóan és függetlenül, s arra tanítjuk, hogy örökké mindent csak a kormánytól várjon: kezdeményezést és boldogúlást. Pedig, t. ház, én épen a t. államtitkár úr egyik könyvéből, a melylyel engem is megtisztelt, és a melyben amerikai utazását írja le, tanúltam meg ezen szép mondást, hogy a tőke az államtól támogatást követel, a mezőgazdaság pedig szabadságot kíván. A midőn tehát a t. államtitkár úr ezen nézetem szerint helyes elvet hangoztatja könyvében, ellentétbe jön önmagával és ezen tételével, ha reméli, hogy a törvényhatósági, mezőrendőrségi bisottságok által adja meg a magyar gazdaközönségnek a szabadságot. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Azt mondja az államtitkár úr, hogy általában az adminisztráczióban lehet keresni a válság egyik okát, és hogy a mai közigazgatás nem képzi azon szervezetet, a melytől a mezőgazdasági helyzet javúlását várhatnók, és a kormánynak azért kellett ez a mezőgazdasági bizottság, mert neki a törvényhatóságokban végrehajtó közegre van szüksége.

Hát, t. ház, az államtitkár úrnak ezen állítása annak képezi fényes bizonyítékát egyrészt, hogy eddigi kormányaink 27 éven át a közigazgatást a mezőgazdasági közönség javára felhasználni meg sem kisérlették, mert hisz nem tehető fel, hogy a végrehajtásnál ez a közigazgatási szervezet épen a földmívelésügyi miniszteriummal helyezte volna magát ellentétbe. De bizonyítja azt is, hogy a mezőgazdasági bizottságok lennének hivatva a közigazgatási szervezetet a mezőgazdasági közönség előtt jobbá tenni. Ámde bocsánatot kérek, az államtitkár úrnak ezen reménykedése hiú, mert hiszen a közigazgatás nem azt teszi a mezőgazdasági társadalomra nézve, nem azt tette eddig legalább,

Digitized by Google

a miből azt lehetne következtetni, hogy a közigazgatás feladatának e tekintetben meg nem felelhetett volna, hanem a baj az volt, hogy a közigazgatás mai napig mindent, mindenben és mindenütt, úgy kezdeményező intézkedéseiben, mint a kormányrendeletek végrehajtásában, csak a kormánynak, főispánnak és alispánnak tetszését szokta és tanúlta meg várni és lesni, s nem tette azt, mi a gazdaközönség javára volt, ha talán épen nem találkozott a megye élén álló közegek tetszésével. És én meg vagyok győződve, hogy ha a közigazgatási tisztviselőket függetlenekké teszszük, ha nem fog felettük a főispán, alispán és egyéb kisebb és nagyobb hatalmak Damokles-kardja örökké függni a fegyelmi, áthelyezési és elmozdítási hatalommal, akkor a közigazgatási közegek fognak merni szabadon gondolkozni mezőgazdasági tekintetben is.

Az államtitkár úr hangsúlyozta, *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hogy ezen mezőgazdasági bizottságok működése üdvös összeköttetésbe lesz hozható a gazdasági egyesületekkel. Én saját tapasztalásomból ezt a reményét is hiúnak mondom, és azért bátorságot veszek magamnak példával is bizonyítani nézetemet.

Nyitra vármegyében is tárgyaltatott ezen miniszteri rendelet, ott is megtétetett az indítvány, hogy ezen mezőgazdasági szakbizottságok alakíttassanak meg. Az előbbi földmívelésügyi miniszter úr itt a házban az én igénytelen felszólalásom után épen tavaly adta fényes bizonyítványát annak az ő kijelentésével, hogy ha minden gazdasági egyesület olyan tevékeny és szorgalmas lenne, mint a milyen épen a nyitramegyei, akkor az ország gratulálhatna magának. A midőn, t. ház, a megyei közgyűlésen ezen gazdasági egyesület tagjai azon indítványt tették, hogy a mezőgazdasági bizottság szabályait legalább előbb a gazdasági egyesülettel közöljék, hogy ez észrevételeit megtehesse, és javaslatokkal lépjen a bizottmány elé, épen a t. kormánynak főemberei voltak azok, a kik azt visszaútasították, ezt meg nem engedték, és letárgyaltatott ez az egész, sok szakaszból álló javaslat, a nélkül, hogy csak el is olvastatott volna, és ekként meghoztak hosszadalmas szabályokat, a nélkül, hogy azok tartalmáról a gyűlésen bárki meggyőződhetett volna.

Ha tehát a megyékben — s az eddigiek után merem feltenni, hogy nemcsak nálunk történt így, de 25 vármegye közül legalább 20-ban és a többiek nagy részében is — így fogják megalakítani a bizottságokat, és így fogják szabályaikat megszerkeszteni, akkor az a reménykedés, melyet az államtitkár úr ezen bizottságokba helyez, foszlányokba fog menni.

Ez az ügy, t. képviselőház, egyébiránt fenn van a földmívelésügyi miniszteriumnál, majd meglátom, vajjon az a jóakarat, a melyet az államtitkár úrnál semmiesetre sem vonok kétségbe, fog-e nyilvánúlni abban, hogy adjon alkalmat a nyitramegyei két gazdasági egyesületnek arra, hogy ilyen eminenter gazdasági kérdésben a szakvélemény is meghallgattassék, és ne fogadtassék el döntőnek a harmadik, negyedik vagy ötödik aljegyző úrnak tetszés szerinti fogalmazványa, a kik tudvalevőleg gazdasági iskolát nem végeztek. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Nézzük már most, t. képviselőház, kik alakítják meg legalább többnyire ezen szakbizottságokat? Ismételten a magam megyéjének példáját kell felhoznom, a hol kimondatott példáúl, hogy tagjai lesznek az összes állatorvosok, olyan egyenrangú és egyenjogú tagjai, mint bármely birtokos; az a birtokos, ki évtizedeken áldozta magát a közügyeknek, egyenlő jogokkal bir azon állatorvossal, kit a főispán ma akárhonnan vesz, és holnap akárhová áthelyez, a kinek érzéke és — hozzáteszem, — tapasztalása, értelme sem versenyezhet a gyakorlati gazdáéval. Megalakították úgy, hogy az egész vármegye összes járásaiból egy-egy, legfölebb két-két tagot mondottak ki oda beválasztandóknak, és ezen szakbizottság szolgálna a végrehajtásnál tanácsadóúl, szakközegül, holott tudjuk, hogy olyan nagy vármegyéből, annak 12 járásából, a központtól 100—150 kilométer távolságban levő ezen tagokat bármikor összehozni nem lehet, sőt legtöbb esetben összehozni nem is fogják, és ekképen a szakbizottság összes működése megint csak a harmadik, negyedik és ötödik aljegyző urak tudományán fog megcsorbúlni.

És a mikor ugyanazon nyitramegyei gazdasági egyesület tagjai által azt az indítványt tette, hogy hozzunk szoros kapcsolatot létre ezen mezőrendőri tagbizottság és a gazdasági egyesület között, mondjuk ki, hogy ezen gazdasági egyesület igen is meghallgatandó; midőn a gazdasági egyesület felajánlotta, hogy rendkivül buzgó és derék titkára által minden munkát szivesen elvállal, hogy az előkészítés annál szakértelmesebb legyen, ezt majdnem nevetéssel útasították vissza, mert azt tartották, hogy veszélyeztetve lesz a vármegye befolyása még a gazdasági kérdésekben is.

Azt hiszem, t. ház, hogy a földmívelésügyi miniszter és az államtitkár uraknak erős akaratán múlik, hogy ezen mezőrendőri szakbizottságok legyenek csakugyan oly üdvösek, a minőknek ők tervezték, és a minőknek ők akarják, de azt határozottan kijelentem, hogy ha az én vármegyéméhez hasonló határozatokat erősítettek meg, akkor már korábban elfojtották annak lehetőségét, hogy ezen bizottságokból a gazdaközönség, mint ilyen, bármilyen hasznot húzhasson.

Digitized by Google

Bátorságot veszek magamnak, t. ház, Uray Imre t. barátom felszólalása következtében még egyetlen egy kérdésére kiterjeszkedni, mert nálunk Felső-Magyarországon a gazdasági válságnak egyik legfőbb oka épen ez, tudniillik a marhatüdővész. A nyitramegyei gazdasági egyesület már három évvel ezelőtt tett meg minden lépést a vármegyénél, kormánynál egyaránt arra nézve, hogy az erre vonatkozó törvény a lehető legszigorúbban hajtassék végre, hogy a t. földmívelési kormány ne nézze ezen ügyben a pénzt, hanem nézze a czélt, ne mérlegelje azt, hogy kevés pénzzel rendelkezik, hanem azt, hogy gyors tettel mérhetetlen nagy hasznot idézhet elő.

És, uraim, mindezek daczára azt látjuk, hogy nálunk épen az intenziv gazdálkodásnak egyik legerősebb alapja, a marhatenyésztés, úgyszólván lehetetlenné vált, mert habár csak egy-két községben van a tüdővész, mégis az egész tizenkét járásnyi vármegyét tartják zár alatt, annyira, hogy a hizlalással, sőt a marhatenyésztéssel a kis és nagybirtokosok egyaránt majdnem felhagyni kényszerülnek, holott ha úgy jártak volna el, mint Ausztriában, hogy a hol a betegség jelentkezett, rögtön kiirtották az egész állományt, már régen fel lettünk volna mi is, felsőbb vármegyék, a zárlat alól mentve, és lehetséges lett volna, hogy marhatenyésztésünk nem ment volna tönkre, hanem fellendült volna. Ha a t. földmívelési kormány e kérdést ezentúl is úgy kezeli, mint eddig, az a reménység, hogy a tüdőlobot kiirtani sikerül, sajnos, még hosszú éveken át nem fog teljesülni, mert a szegény ember a mostani eljárás mellett eltitkolja azt, hogy beteg vagy gyanús marhája van, és mindig ott marad magva annak, hogy a tüdővész terjedjen, és egy-két eset miatt egész vármegyék helyeztessenek zár alá. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Én tehát úgy is, mint a gazdasági egyesületnek egyik tagja, tisztelettel kérem, ne tessék az eddigi sablonszerű eljárást követni, ne tessék az ottani állatorvos urakra hallgatni, hanem azon gazdaközönségre, mely folytonosan jajgat, a melynek vészkiáltásait már ide is el lehetett volna hallani, azon gazdaközönségre, a melynek gazdaságának egyik létfeltétele az, hogy a tüdővész kiirtassék, mert ha így tovább megy, azért kell tönkremennünk, mert intenzive gazdálkodnunk lehetetlen.

Végül őszinte sajnálkozásomat fejezem ki, hogy nem hallottam az országos gazdasági egyesület reformpártja részéről semmi nevezetesebb mezőgazdasági programmpontot még csak említeni sem, mert hiszen láttuk, hogy az országos gazdasági egysületnek legutóbbi mozgalmában a reformpártnak, épen a háznak egyik igen tekintélyes tagja, a ki most az elnöki székben ül, volt az elnökjelöltje, és így, mint az országos gazdasági egyesületnek egyik tagja, megvártam volna, hogy az agrárpártot a reformpártnak egy kitünő tagja is felvilágosította volna az ő czélzataikról, hogy gyugodtan nézhettünk volna a jövő elébe, hogy nem fog-e ott is olyasvalami lappangani, a mi épen ellenkezője az államtitkár úr által hangoztatott elveknek.

Egyébiránt pártállásomnál fogva a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Minthogy még a kérdéshez szónok van feljegyezve, de másrészről napirend szerint következnék még a vallás- éz közoktatási miniszter úr válasza két, előzőleg hozzá intézett interpellácziára, valamint egy másik, újonnan bejelentett interpelláczió indokolása, azt javaslom a t. háznak, méltóztassék a tárgyalás folytalását a hétfőn délelőtt tíz órakor tartandó ülésre halasztani. *(Helyeslés.)* Ha ezt méltóztatnak elfogadni, határozatilag ki is mondom, és így következik a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr válasza gróf Zichy Jenő képviselő úrnak muzeumi könyvtári és egy vegyes muzeumi bizottság kiküldetése tárgyában hozzá intézett interpellácziójára. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Eötvös Loránd vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Gróf Zichy Jenő képviselő barátom junius havában interpellácziót intézett hozzám, kérdezvén, hogy az általa a muzeum érdekében tett két javaslattal szemben mily álláspontot foglalok el. Javaslatainak egyike a muzeum részére biztosítandó köteles-példányok tárgyára vonatkozik, sorsára annak a javaslatnak, melyet ebben az irányban nyujtott be a ház asztalára.

A mi azt a javaslatot illeti, úgy én igenis azt tanúlmány tárgyává téve, egy általam készítendő javaslat alapjául vettem, és ez a javaslat el is készült, bátor leszek azt mihamarább, már a jövő januárban a ház asztalára letenni, úgy, hogy az a Zichy Jenő gróf képviselő úr javaslatával együtt tárgyaltatván, mihamarább törvénynyé válhassék, és ezáltal is létesülhessen azon kivánság, melyet a t. képviselő úr oly melegen szívén hord, s melyet kívánunk mindannyian, hogy a muzeumnak ezen gyarapodása és különösen a magyar irodalom termékeivel való gyarapodása teljes mértékben biztosíttassék. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő úrnak egy másik javaslata egy állandó, három vagy öt tagú országos muzeumi bizottság felállítását sürgeti. Ezen muzeumi bizottság az ő javaslata értelmében hivatva volna arra, hogy a muzeumnak évnegyedes ülésein részt vegyen, ott a muzeumi kérelmek és sérelmek ügyeit tárgyalja, azokra befolyást gyakoroljon, és e mellett egyszersmind oly közegül szolgáljon, mely egyrészt a minisz-

Digitized by Google

tert, másrészt a törvényhozást is, mint a képviselő úr mondta, objektivebb alapokon informálhassa a muzeumi állapotokról, mint az ma történik.

Ezzel a javaslattal szemben bátor leszek álláspontomat néhány szóval kifejteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A magyar nemzeti muzeum minden kulturális intézményeink közt bizonyosan az, mely leginkább nemzeti jellegű, mert hiszen abban őriztetnek nemcsak a mi történetünk ereklyéi, hanem őriztetnek maguk a történeti okmányok is annak levéltárában; abban gyűjtetnek össze és őriztetnek a magyar irodalom termékei, és a természetiek tárában a hazánkat érdeklő és hazánk természeti viszonyait előtüntető drága kincsek. Méltán megkívánhatjuk azt, hogy az a muzeum, mely nemzeti kincseinket rejti magában, csakugyan kellő felügyelet alatt álljon, hogy annak gyűjteményei rendben tartassanak, és a közönség részére hozzáférhetők legyenek, és várhatjuk azt is, hogy minden megtörténjék a magában véve tulajdonképen még csak nyers anyagnak tudományos feldolgozására. Ezt a munkát, a gyűjtemény rendezését, tudományos feldolgozását mind ez ideig a muzeum igazgatója alatt álló muzeumi tisztviselői kar teljesítette, és hogy ezt sikerral és eredménynyel tette, azt nem fogja senki kétségbe vonni akkor, hogyha meggondolja, hogy az a muzeum mi volt 25 évvel ezelőtt, és mivé lett ma, és hogy a 25 év előtti állapotokkal szemben, a mikor az jóformán csak ritkaságok, különlegességek gyűjteménye volt, oly elsőrangú gyűjteménynyé vált, mely, mint nemzeti gyűjtemény, nagy értékű, és mely az egész világ gyűjteményei közt a maga keretében megáll, és hogy ez az eredmény el volt érhető, az nem is annyira külső beavatkozásoknak, hanem annak volt következménye, hogy a muzeum tisztviselői nem anyagi érdekek által vezéreltetve és buzdíttatva, — mert hiszen tudjuk, hogy egészen a közel-multig fizetésük is mily nyomorúlt volt, — hanem csakugyan az ügy iránti lelkesedésből karolták fel ezt az ügyet. A nemzeti érdekek tekintetbe vétele és egyszersmind a tudományos érdek is, mely az ilyen gyűjtemények fejlesztése és mívelésénél az egyes szakember előtt áll, eredményezte azt, hogy olyan nagy buzgalommal és sikerrel lehetett e gyűjteményeket rendezni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Én, t. ház, a muzeum ezen feladata körében, mely a gyűjtemények rendezésére és azok tudományos feldolgozására vonatkozik, ezen körben nem látom semmiféle bizottságnak helyét, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert erős meggyőződésem az, hogy minden olyanféle működésnél, mint egy muzeumban való működés, a hol nagyszabású rendezésről van szó, a hol a tudományos feladatoknak teljesítése az, a mi kivántatik, kellő biztonságot és kellő garanczíát a rendezés tekintetében arra, hogy a tudományos működés sikerre fog vezetni, csak akkor nyerhetünk, hogyha a tisztviselők mint a maguk munkáját, mint a maguk érdeméhez kötött munkát teljesítik azt a kötelességet, a mely reájuk bizatott. *(Helyeslés.)*

Én azt látom, t. ház, hogy nálunk nagyon divattá vált, hogy olyan testületeket szeretünk szervezni, a melyek munkát rendelnek el, de sokkal kevesebb azoknak száma, a melyek a munkát teljesítik is. *(Úgy van! Helyeslés.)* Azt hiszem, hogy akármilyen kitűnő lelkes férfiakból állana az a bizottság a muzeum belső, adminisztrativ és tudományos tevékenységének ellenőrizésére, talán megtörténnék az, hogy az évnegyedes ülésen itt-ott ötletszerűen eszmék kerülnének fel, hogy itt-ott ötletszerűen egy vagy más hiányra történnék utalás, de azt hiszem, hogy ezek az ötletszerű javaslatok a valódi haladást nem mozdítanák elő úgy, a mint előmozdíthatja szakembereknek folytonos, tervszerű, mindig buzgósággal teljesített működése. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azért engedje meg t. képviselőtársam, hogy azt nyilatkoztassam ki, hogy én az ilyen évnegyedes ülésekben résztvevő országos bizottságot, a mely a muzeum működését mintegy folyton ellenőrizni, vagy arra tanácsadólag is befolyni lenne hivatva, egyáltalában nem tartom kivánatosnak. *(Helyeslés jobbfelől.)* Lehetnek esetek, és fordúlt is elő olyan eset, midőn valamely bizottságnak időleges működése egy vagy más feladatunk megoldására kivánatosnak mutatkozott. Ismeretes, hogy 1887-ben, mikor a muzeum ügyvitelében bizonyos hiányok mutatkoztak, az országgyűlés rendeletéből tényleg kiküldetett egy olyan bizottság, a mely az ügyek megvizsgálására volt hivatva, és egyszermind arra is, hogy módot állapítson meg arra vonatkozólag, hogy olyanféle esetek, mint a milyenek akkor előfordúltak, jövőre, a mennyire emberileg lehető, ne fordúljanak elő. Az a bizottság, a mely ezen feladatának teljesítése után még egy szolgálati szabályzatot és az egész muzeumi ügyek menetére vonatkozó szabályzatot dolgozott ki, valóban nagy szolgálatot tett a muzeális ügynek. Ezt a szolgálatot azonban és működését, úgy gondolom, épen ezen szabályzatok elkészítésével és a különös megbizatását képező kérdés megoldásával nézetem szerint be is fejezte.

A mennyire azonban törekedtem kifejteni azt, hogy a muzeum rendes ügymenetének ellenőrzésére külső beavatkozó bizottság nem szükséges, másrészről hangsúlyozni kivánom, mennyire szükséges, hogy a muzeum ügyét érdek-

Digitized by Google

lődéssel kisérjék, és tettekkel támogassák azok is, kik a muzeumon kívül állanak. *(Egy hang: Látogatni kell!)* Mert biz e muzeumot látogatni kell, és látogatják is igen sokan, még pedig — nagy örömmel mondhatom — leginkább a magyar nép, mely a muzeumban őrzött ereklyéket főkép a nemzeti ünnep alkalmával, Szent-István napján nagy kegyelettel nézi. De szükséges az is, hogy a közvélemény foglalkozzék a muzeum ügyével, hogy mindenki szivén hordja a muzeum gyűjteményeinek gyarapítását, és hogy azt ma is, mint a muzeum alapításakor, és később is, a nemzeti ereklyék raktárának tekintsék. Nincs is hiány lelkes férfiakban, kik e kötelességnek eleget tesznek. A muzeumnak most is vannak még meczénásai. Bátran említhetem itt Semsey Andor t. barátomat. *(Éljenzés.)* És vannak a muzeum ügyének igen lelkes szószólói is, köztük első sorban a hozzám interpellácziót intézett t. képviselő úr.

De megengedem, hogy e téren nagyobb tevékenységre és társadalmi mozgalomra volna szükség. Megvallom, minden oly testületet, vagy társulatot, mely a muzeum ügyét, mint országos ügyet, előmozditani törekszik, igen szivesen látok és szivesen támogatok. Örömmel láttam azért, hogy a Dunántúli Közművelődési Egyesület kezdeményezésére felvettetett az a kérdés, hogy — első sorban csak a vidéki muzeumok és könyvtárak érdekében — alakúljon egy oly bizottság, mely a muzeális ügyet, mint országos ügyet, felkarolva, mozdítsa azt elő azáltal, hogy serkentsen a gyűjtésre, és adjon útmutatást a gyűjtemények felállítására nézve is. A tervezett bizottság talán szerénységből nem vette be programmjába a nemzeti muzeumot. De azt hiszem, midőn vidéki muzeumokról van szó, kell szólanunk a nemzeti muzeumról is Mert hisz lehetetlen, hogy e vidéki muzeumok, mint oly intézetek keletkezzenek, melyek a nemzeti muzeummal mintegy versenyeznek. Sőt csak akkor fognak igazán megfelelhetni rendeltetésüknek, ha a nemzeti muzeum érdekének szemmeltartásával alakúlnak. Mert vannak oly tárgyak, a melyek pillanatnyilag büszkeségét képezhetik valamely vidéki muzeumnak, de tényleg a nemzeti muzeumba valók; viszont vannak oly tárgyak, melyekkel a nemzeti muzeum gazdagíthatja a vidéki muzeumokat. Azt hiszem tehát, hogy a mennyiben szükség van egy lelkesítő, buzdító testületre, mely a muzeális ügyek iránti érdeklődést fentartsa, s a kormánynak is tanácsot adjon a muzeális kérdésekben teendők iránt, bátran számíthatok arra, hogy a most megalakúlásban lévő muzeális bizottság lesz az, mely e szükségnek eleget fog tehetni, de nem fog befolyást gyakorolni a muzeumoknak belső ügyeire. *(Helyeslés.)*

Igen kérem t. képviselőtársamat, legyen szives válaszomat tudomásúl venni, megtartván azt a lelkesedését a muzeum ügyei iránt, a melyet eddig is minden alkalommal tanusított. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Gróf Zichy Jenő képviselő úr kíván szólani!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a tavaly junius hóban hozzá intézett interpellácziómra adott válaszát két részre osztotta.

Az első része az volt, a melyben kijelentette, hogy azon törvényjavaslattal szemben, a melyet én a ház asztalára voltam bátor letenni, s melynek czélja volt a hazai nyomdai kincsek és gyűjtemények gyarapítása a muzeumban, — mert ez volt a muzeumnak régi czélja, — ő tervezi egy ily törvényjavaslatnak benyujtását. Én ezt örömmel fogadtam el, és igen szivesen át fogom engedni a tért, ha azon javaslat, mely bizonyára jobb lesz az enyémnél, e házban be fog nyujtatni. Csak arra kérem a t. miniszter urat, hogy az igéret mentől előbb testté váljék, mert annak, hogy ezt az indítványomat a házban megtettem, épen harmadfél éve, és ezalatt a $2^1/_2$ év alatt igen nagy kár hárúlt a muzeumi könyvtárra. S ez volt az oka annak, hogy ennek következtében egy törvényjavaslatot adtam be, és midőn ismét miniszterváltozás állott be, sürgető interpellácziót intéztem a jelenlegi miniszter úrhoz.

Ezzel interpellácziómnak első része be lévén fejezve, áttérek annak másik részére. És itt a t. miniszter úr — bocsánatot kérek, ha rá észrevételt teszek — talán túlment egy interpelláczióra adandó válasz keretén, mert a miniszter úr taglalva azon beszédemet, a melyet ezen ügyben indítványom indokolásaképen harmadfél éve előadtam, úgy látszik, részben elolvasta, és ennek következtében a választ magának olykép formúlázta, a hogy azt ma nekem megadta.

Bocsánatot kérek, t. miniszter úr, de a mi kiindulási pontunk különböző.

Az én kiindúlási pontom, a melyet indokolásomban jeleztem, s melynek alapja és koróllariumaképen az indítványt beadtam, melyet a ház, érveimtől áthatva, elfogadott, abban kulminál, hogy a nemzeti muzeum nem felel meg az akkori, a 40-es években tervezett és létesített muzeum fogalmának, mert az én felfogásom szerint a nemzeti muzeumnak egyrészt nyomdai készítmények tárának, könyvtárnak, a haza kincsei tárházának kell lennie, másrészt tisztán hazai művészeti tárgyak és ritkaságok gyűjteményének, ma pedig ott — s ezt akkor is voltam bátor felemlíteni — olyan dolgokat látunk és találunk, a melyek sohasem voltak oda szánva, a kitömött állatoknak egy egész seregét s gipsz-

Digitized by Google

mintákat, melyek különben igen jók, de nem oda valók, és számtalan ily momentumokat, a melyeket az e különben általam igen t. hivatalnoki kar sohasem fog onnan kiküszöbölni.

Azon alkalommal, midőn én e házban másodszor felszólaltam, úgy, mint először is kijelentettem elismerésemet a muzeum hivatalnokainak működése iránt, s kijelentettem, hogy az akkor szóba jött vétségek vagy talán hibák nem voltak azok az indító okok, a melyek engem felszólalásra indítottak, hanem egyszerűen kinyilvánítottam akkor, hogy egy ily bizottságnak eszméjét bennem az a tudat ébresztette, hogy a muzeum kincseinek, régiséggyűjteményeinek tartása csak úgy fog objektive és kellően vezettetni, ha ez egy mindkét házból kiküldött bizottság ellenőrködése és ennek évenkint való jelentése mellett a képviselőházhoz, quasi közvetítő lesz a kultuszminiszter és a muzeum igazgatói között.

Az akkori miniszter úr ezen eszmét el is fogadta, a ház is hozzájárult, csak az az észrevétele volt, hogy ne oly formában történjék, a hogy azt én terveztem, hogy annak regnikoláris bizottsági formája volna, de azért ezen vegyes bizottságnak kiküldetését helyesnek és szükségesnek látta.

Én az igen t. miniszter urat biztosítom, hogy az én ügyszeretetemre való appellálás tekintetében teljesen nyugodt lehet, attól nem tántorít el engem senki és semmi, és ha azok az eszmék, melyeket én helyeseknek és jóknak látok, ma nem is fognak elfogadtatni, legyen meggyőződve, hogy azzal az ügyszeretettel, a mely bennem van, később ismét fogok a ház ajtaján zörgetni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Engem nem vezérel más, soha nem is vezérelt, mint teljes ismerete az ottani kezelésnek és azon czél, hogy az egész intézmény megfeleljen nemzetünk kulturális fejlődésének. Ez fog engem továbbra is vezetni.

A miniszter úr válaszának ezen részét el nem fogadhatom, a ház minden bizonynyal el fogja fogadnia, de akkor a ház ellentétbe jön önmagával, mert ezen indítványomat egy évvel ezelőtt és két évvel ezelőtt egyszer szóban, egyszer indítványban elfogadta.

Nem akarok a t. ház türelmével visszaélni, nem lehet feladatom, hogy ezen interpelláczió alkalmából hosszú kulturális beszédet tartsak a muzeumról, lesz alkalom erre, mikor a költségvetés ezen tételét tárgyalni fogjuk, akkor ezekre a dolgokra újból lesz alkalmam válaszolni. Kérem a t. házat, hogy ebben ma ne tessék határozni, mert magával jön ellentétbe. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A kérdés az, méltóztatnak-e a miniszter úr válaszát tudomásúl venni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik a választ tudomásúl veszik, szíveskedjenek felállani.

Gr. Zichy Jenő: Igy nem lehet szavazni, két része van az interpellácziónak.

Elnök: Azt hiszem, t. ház, hogy a választnak két részre osztása azon körülménynél fogva, hogy annak első részét maga az interpelláló képviselő úr is tudomásúl vette, teljesen felesleges. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igy tehát csak a második részről lehet szó. Különben, ha a t. ház úgy kívánja, kétszer is lehet szavazni. *(Helyeslés.)*

Horánszky Nándor: T. ház! Házhatározatot csak szavazással lehet meghozni, bármilyen legyen a ház véleménye, és azért mindkét pontra külön kell szavaznunk, a mennyiben az első pontra nézve a miniszter úr oly választ adott, melyet az interpelláló képviselő úr is tudomásúl vett, a második pontra adott választ pedig nem vette tudomásúl. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Ha tehát úgy kívánja a ház, a kérdést ekképen fogom föltenni. *(Helyeslés.)* Kérdem a t. házat, méltóztatik-e elfogadni a miniszter úr válaszának első részét: igen, vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem tehát, hogy a ház elfogadja.

Most már következik a válasz második része, melyet az interpelláló képviselő úr nem vett tudomásúl. Kérem azon képviselő urakat, kik ezen részt is tudomásúl veszik, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kijelentem, hogy a ház többsége a második részt is tudomásúl veszi.

Igy ezen interpelláczió elintéztetvén, következik ugyancsak a vallás és közoktatásügyi miniszter úr válasza Sierbán Miklós képviselő úrnak a balázsfalvi érseki szék betöltése és a görög-katholikus és görög-keleti egyházi kongresszusok meg nem tartása tárgyában beadott interpellácziójára.

A miniszter úr fog szóllani.

B. Eötvös Loránd vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. ház! November hó 7-én Sierbán Miklós képviselő úr interpellácziót intézett hozzám, hogy: *(Olvassa.)*

»1-szer. A balázsfalvi görög-katholikus érseki szék mindez ideig miért nem lett betöltve?

2-szor. A folyó évi junius 4-ére Balázsfalvára összehívott egyházi kongresszus megtartása mi oknál fogva lett betiltva?

3-szor. A görög-keleti egyházi kongresszusnak, mely október hó elsején Nagy-Szebenbe lett volna egybehivandó, egybehivása miért nem engedtetett meg?«

A mi az interpelláczió első pontját illeti, tudniillik a balázsfalvi érsekszék betöltését, úgy a mellett, hogy az ily nagyfontosságú állás betöltése komolyabb megfontolást igényel, erre a kérdésre a legegyszerűbben megfelel az a tény,

Digitized by Google

hogy a balázsfalvi érseki szék azóta már be lett töltve. *(Helyeslés.)*

A mi pedig az említett kongresszusi zsinat elhalasztását illeti, engedje meg a t. képviselőház, hogy erre nézve röviden azt a nyilatkozatot tegyem, hogy arra az elhatározásra a kormányt az erdélyi részekben fennálló politikai viszonyok indították. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. képviselőházat, hogy válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Minthogy az interpelláló képviselő úr nincsen jelen, következik a határozat. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e a miniszter úr válaszát tudomásúl venni: igen vagy nem? *(Igen!)* Kijelentem, hogy a ház a miniszter úr válaszát tudomásúl veszi.

Következik a Makfalvay Géza képviselő úrnak az ülés elején bejelentett interpellációja. *(Halljuk!)*

Makfalvay Géza: T. ház! Már hetek óta foglalkozunk itt a házban . . . *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Makfalvay Géza: . . . a mezőgazdaság pangásának, mondhatnám, válságának kérdésével, melynek létezését senkisem tagadja, a mely általános bajhoz járúlt az idén a nagy szárazság és ennek következtében az ország legnagyobb részében a rossz termés, úgy, hogy a gazdák nemcsak kevés árút adhattak el, de a rossz árak folytán keveset is kaptak érette. Kétszeresen érdekükben van tehát a dohánytermelőknek, hogy a kincstár a dohányukat mielőbb beváltsa. Ennek daczára megtörtént, hogy az ország több beváltási területén, például a kisvárdai, a tárkányi beváltási területen, a hol eddig mindig deczemberben váltották be a dohányt, az ez évi dohányt jövő évi január és februárban fogják beváltani. A beváltási időnek elhalasztása már magában véve is súlyos a termelőkre, mert a dohánytermelő gazdák háztartásukat úgy rendezik be, hogy bizonyos időre számítanak a dohány-jövedelemre, tehát magában véve az, hogy január helyett februárban váltják be a dohányt, káros és kellemetlen a gazdára nézve. De még nagyobb a kár rá nézve, ha deczember helyett januárban vagy februárban történik a beváltás, mert jól tudjuk, hogy a gazdáknak januárban vannak a legnagyobb fizetéseik, többnyire oly fizetések, a melyek elhalaszthatatlanok. Ha tehát ők nem az év végén, hanem csak a következő évben kapják meg a dohány árát, csak újév után, nagy pénzzavarba jöhetnek. De a beváltás elhalasztása még egy közvetlen kárral is jár a gazdaságra; mert, ha a gazda úgy tudja, hogy deczemberben történik a beváltás, úgy készül el a simítással; ha pedig a simított dohány hetekig, hónapokig beváltatlanúl hever, akkor súlyából húsz-harmincz százalékot veszíthet.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Oh, kérem! Öt százalékot!

Makfalvay Géza: Legalább húsz százalékot veszíthet; ennyivel kevesebb természetesen a beváltási ár is.

Jól tudom, hogy e tárgyat szabályozó 1876 évi pénzügyminiszteri rendelet szerint a dohánybeváltási felügyelőségek kötelesek a dohány száradását figyelemmel kisérni, és ehhez képest javaslatot terjeszteni a pénzügyminiszterium elé a beváltás idejének megállapítása iránt, azt is tudom, hogy ezen terminusok megállapítására befolyással bir az, hogy a beváltó közegek egyik helyről a másikra átmehessenek, de ha már ezen körülmények figyelembe veendők a beváltási idő megállapításánál, a termelők érdekeit is figyelembe kellene venni, és ha már nélkülözhetetlen az elhalasztás, úgy kellene intézkedni, hogy legalább idejekorán tudják meg, mert én úgy vagyok értesülve, hogy vannak beváltási területek, a hol még most sem tudják a termelők, hogy mikor történik a beváltás. Azt is tudom, hogy vannak pénzügyi igazgatóságok, a melyeknek területén most készítik a javaslatot a pénzügyminiszter úrhoz a beváltási idő megállapítása iránt. Mindezeknél fogva bátor vagyok a következő interpellácziót intézni a t. pénzügyminiszter úrhoz: *(Halljuk! Olvassa.)*

1. Mi az oka annak, hogy a kisvárdai és tárkányi dohánybeváltási hivatalok területén az ezen évi dohánytermést nem, mint eddig szokott történni, deczember hónapban, hanem csak 1895. január, februárban váltják be?

2. Szándékozik-e a pénzügyminiszter úr intézkedni, hogy a fentérintett területeken a beváltás még ezen évben megtörténjék?

3. A mennyiben ez már kivihetetlen lenne, szándékozik-e intézkedni, hogy jövőre a beváltási idő el ne halasztassék, vagy legalább, hogy a termelők jó eleve értesíttessenek a beváltási időről? *(Helyeslés balfelől.)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azonnal vagyok bátor válaszolni. Magam is osztozom azon indokokban, a melyek a képviselő urat az interpellácziő megtételére indították, jelesül abban, hogy a gazdáknak pénzre van szükségük, és méltányos, hogy termésükért mielőbb megkapják az árt, ámbár erre vonatkozólag vagyok bátor megjegyezni, hogy hiszen épen a fennálló dohányjövedéki szabályok szerint a gazdák nem csak holdpénzelőleget, hanem ilyenkor már zsinórpénzt is vehetnek igénybe, még pedig minden kamat nélkül kapják a pénzt, úgy, hogy egy kis utánjárással úgyszólván majdnem a teljes beváltási árak birtokába juthatnak; de mégis érdekükben fekszik, hogy mi-

Digitized by Google

előbb végleg leszámolhassanak a kincstárral; másodszor az is áll, habár nem oly mértékben, mint a t. képviselő úrnak méltóztatott mondani, hogy a csomókba és bálokba elhelyezett dohány bizony súlyában nem nyerni, hanem veszteni szokott, és mivel a beváltás alkalmával alig lehet tekintettel lenni a minőségi osztályozásnál erre a súlyveszteségre, a melyet a dohány az által szenvedett, hogy hosszabb ideig bálokban, vagy pedig bányákban feküdt, — mert hiszen nem bálozzák előzetesen, — a termelőt érő veszteség igen bajosan kárpótolható.

Én csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy mindig azon álláspontot foglaltam el, nemcsak a mezőgazdaságnak, hanem a jövedéknek jól felfogott érdekében is, hogy ha kész a dohány, minél előbb báloztassék be, mert a lopásoknak, csempészéseknek és egyéb visszaéléseknek sokkal kevesebb tér nyilik, ha a kincstári raktárakban fekszik a dohány, mint ha magánraktárakban fekszik, a hol a gazda néha még a legnagyobb utánjárás és őrködés mellett sem képes a visszaéléseket és a lopásokat megakadályozni.

Ezért, t. ház, a t. képviselő úr interpellációjára feleletül azt adom, hogy nekem ugyan nincsen tudomásom arról, hogy Kis-Várdán és Tárkányban mi indíthatta a jövedéki igazgatóságot a beváltási határidőnek ily későre való megállapítására, de az intézkedéseket azonnal megteszem arra nézve, hogy a beváltási határidőket általában revideáljam, és lehetőleg rövid határidőre eszközöltessem a beváltást. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy az interpellációra adott válaszomat tudomásúl venni méltóztassék. *(Tudomásúl vesszük!)*

Makfalvay Géza: A választ köszönettel tudomásúl veszem.

Elnök: A képviselő úr maga is tudomásúl vévén a választ, gondolom, méltóztatnak a t. miniszterelnök úr válaszát tudomásúl venni. *(Igen!)* Ezt tehát határozatképen kimondom.

A holnaputáni napirendre vonatkozólag kérem még a t. házat, méltóztassék hozzájárúlni ahhoz, hogy a holnaputáni napirend első tárgyául a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló, ma letárgyalt törvényjavaslat harmadszori olvasása tűzessék ki, és ezt kövesse a földmívelésügyi tárcza 1895. évi költségvetésének folytatólagos tárgyalása. *(Helyeslés.)* Ha ezt méltóztatnak elfogadni, ilyen értelemben mondom ki a határozatot s igy, a mai ülés napirendje ki lévén merítve, s a hétfőn délelőtt 10 órakor tartandó legközelebbi ülés napirendje meg lévén állapítva, ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

405. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 17-én, hétfőn,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átírata Josipovich Lajos, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés tagjának a magyar országgyűlés képviselőházába történt megválasztásáról s megbizó-levelének átküldéséről. — Kérvény bemutatása. — Számvizsgáló bizottság jelentése a képviselőház pénztárának 1894. évi január hó 1-től junius hó végéig vezetett számadásairól. — Gazdasági bizottság jelentése a képviselőház által hozzá útasított kérvények tárgyában. — Temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. Jegyzőkönyv vonatkozó pontjának hitelesítése. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása, földmívelésügyi tárcza. Névszerinti szavazás Ivánka Oszkár indítványa fölött. — Napirend. — Főrendiház értesítése az indemnity törvényjavaslat, a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaságról és a spanyol kereskedelmi szerződésről szóló törvényjavaslatok elfogadásáról. Elnöki jelentés.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést ezennel megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Josipovich Géza, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Molnár Antal jegyző *(olvassa a deczember hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Nincs. Akkor az ezennel hitelesítve van.

Bemutatom, t. ház, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átíratát, Josipovich Lajos, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés tagjának a magyar országgyűlés képviselőházába történt megválasztásáról s megbizó-levelének átküldéséről.

Méltóztassanak hozzájárúlni, hogy az átírat tudomásúl vétetvén, a megbizó-levél tárgyalás és jelentéstétel végett kiadassék az igazoló állandó bizottságnak. *(Helyeslés.)* Kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom továbbá, t. ház, a tordai királyi törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok s ügyészség hivatalszolgáinak és fogházőri személyzetének Pap Samu képviselő által beadott kérvényét az 1893. évi IV-ik törvényczikk reájuk vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Kiadatik tárgyalás és jelentéstétel végett a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincs.

Josipovich Géza jegyző: Bausznern Guido, a számvizsgáló bizottság előadója!

Bausznern Guido előadó: T. ház! Van szerencsém a számvizsgáló bizottságnak a képviselőház pénztárának folyó évi január hó elsejétől junius végéig vezetett számadásairól tett jelentését (Irom. 775) azon kérelemmel a t. ház elé terjeszteni, hogy annak kinyomatása, szétosztása s annak idején való napirendre tűzése iránt intézkedni méltóztassék.

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni, t. ház? *(Igen!)* Ki fog nyomatni, szét fog osztatni és tárgyalása iránt majd annak idején leszek bátor javaslatot tenni.

Digitized by Google

Josipovich Géza jegyző: Fáy Gyula, a gazdasági bizottság előadója!

Fáy Gyula előadó: T. ház! Van szerencsém a gazdasági bizottság jelentését (Irom. 774) a képviselőház által e bizottsághoz utalt kérvények tárgyában tisztelettel beterjeszteni. Kérem a t. házat, méltóztassék annak kinyomatása, szétosztása és tárgyalásra tűzése iránt intézkedni.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, szét fog osztatni és napirendre tűzése iránt leszek bátor annak idején javaslatot tenni.

Következik, t. ház, napirend szerint a temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatnak (Irom. 742) harmadszori olvasásban való tárgyalása.

Olvastatik a törvényjavaslat.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot.)*

Elnök: A kérdés az, t. ház, méltóztatik-e az imént olvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen!)* Gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, hogy azt elfogadottúl jelentsem ki.

A törvényjavaslat most már harmadszori olvasásban is el lévén fogadva, alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárúlás czéljából a főrendiházzal közöltetni fog.

Kérem a t. házat, méltóztassék hozzájárúlni, hogy a jegyzőkönyv vonatkozó pontja azonnal hitelesíttessék.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a jegyzőkönyv vonatkozó pontját).*

Elnök: Van megjegyzés a jegyzőkönyv vonatkozó pontjára? Nincs; akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Következik napirend szerint a földmívelésügyi tárcza 1895. évi költségvetésének (Irom. 714) folytatólagos tárgyalása.

Hock János jegyző: Péchy Tamás! *(Halljuk! Halljuk! Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak! Méltóztassanak helyöket elfoglalni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Péchy Tamás: T. ház! A földmívelésügyi tárcza költségvetése fölötti vitának tizenegyedik napján talán visszaélnék a t. képviselőház türelmével, ha mindazokra a kérdésekre kiterjeszkedném, a melyek ezen vita folyamán felmerültek; ezért — gondolom — elég lesz nekem egyes észrevételekre szorítkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az igen t. földmívelésügyi miniszter úr a költségvetési vita megindulása alkalmával programmbeszédet mondott, a mely igen sok oldalról bírálatnak volt kitéve, még pedig oly bírálatnak, mely az igen t. miniszter úrnak talán nem is egészen tetszett. *(Derültség a baloldalon.)* Ha a t. miniszter úr ezen programmbeszédet ezelőtt tíz, vagy csak öt évvel mondotta volna el e házban, azt hiszem, az sokkal kevesebb bírálatnak lett volna kitéve, s úgy gondolom, hogy akkor sokan lettek volna e házban, a kik annak nagy részével meg lettek volna elégedve. Azonban ezen beszédnek most volt egy igen nagy hibája, tudniillik az, hogy épen azon kérdésekre, a melyek Magyarország gazdaközönségét legjobban foglalkoztatják, egyáltalában nem terjeszkedett ki. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Az igen t. miniszter úr igen szép tanácsokat adott a gazdáknak, hogy miként segítsenek önmagukon, ha tudnak, és elmondotta azt is, hogy miként rendezzék be gazdaságaikat, hogy azok jövedelmezőbbek legyenek, tudniillik termeljenek többet és lehetőleg olcsóbban. Ez nagyon szépen van mondva, de méltóztassék meghinni, ezt minden gazda tudja, *(Derültség. Úgy van! balfelől.)* és minden gazda igyekeznék is, ha és a mennyiben képes volna azt keresztűlvinni. De épen az a baj, hogy a mai idő ennek a keresztűlvitelére egyáltalában nem alkalmas. *(Úgy van! balfelől.)*

Méltóztassék meghinni, igen t. miniszter úr, hogy ma, mikor minden, a mit a gazda produkál, annyira olcsó, nagy befektetéseket hasznonal tenni lehetetlen, mert a nagy befektetések nagy rezsit kivánnak, ezt pedig ma a birtok meg nem birja, mert tiszta jövedelem nem marad. Ez tehát egy oly circulus vitiosus, melyből kigázolni csak úgy lehet, ha a gazda a maga viszonyaihoz képest a lehetőségig olcsón termel a tekintetben is, hogy nagy rezsit nem alkalmaz. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

De, t. ház, részletes bírálatnak volt ezen programm kitéve, azért én nem akarok annak tüzetesebb bírálatába bocsátkozni, hanem áttérek azon tárgyakra, melyekkel tulajdonképen foglalkozni kivánok, azokkal is csak röviden. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn én ezen év október 20-án egy interpellácziót intéztem a miniszterelnök úrhoz a romániai búza vámmentes behozatala tárgyában, meg kell vallanom, hogy azon válasz, melyet nyertem, de azon nézetek is, melyek akkor e tárgyban uralkodtak, bizonyos kicsinyléssel fogadták az én interpellácziómat, pedig a következés megmutatta, hogy a mit én akarok, és a mit itt megpendítettem, az egész Magyarországot foglalkoztatja, és pedig méltán. Méltóztassék meghinni, vannak a magyar gazdának sok mindenféle bajai, sőt elismerem, hogy világszerte a gazdálkodásra nehéz idők járnak, de egyetlenegy nehezebb körűlmény a magyar gazdára nincs, mint épen a román búza vámmentes behozatala azért, mert egy oly államnak ad különös kedvezményeket, a mely épen nálunk

Digitized by Google

hivatva van Európában a terményekre nézve a legnagyobb mértékben versenyezni.

Ez az én vélekedésem szerint nem is igazságos dolog, mert mi vagyunk azok, magyar gazdák, a kik Magyarországban a vasútak kiépítését lehetővé tettük a mi vállainkra vetett terhek által; mi vagyunk azok, a kik az államot fentartjuk szintén a mi vállainkra vett terhek által, tehát mégis csak különös dolog, hogy azon állam, melynek minden áldozatot meghozunk, más idegen államnak oly kedvezményeket nyújt, melyeket nekünk nem ad meg. Mert mi, t. ház, ha egy métermázsa búzát termelünk, nem 1 forint 83 krajczárral járúlunk a magyar állam háztartásához, de sokkal többel, tehát az az idegen állam, mely itt a magyar állam jótéteményeit élvezni akarja, méltán megfizetheti azt az 1 forint 83 krajczárt, mely a vám által reá esik. Teljesen lehetetlen állapot, hogy mi viseljük azokat a terheket, és mások élvezzék a hasznot. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Én, t. ház, nem mehetek tüzetesebben bele annak birálatába, hogy minő súlylyal nehezedik ránk a román búza; nem mehetek bele azért, mert az igen t. miniszterelnök úr akkor, mikor az interpellácziót tettem, kilátásba helyezte ugyan, hogy tüzetes és részletes választ fog adni, de azt még eddig nem kaptam meg. Nagyon természetes tehát, hogy ha csak tapogatózni nem akarok a sötétben, igen nehéz annak megbirálása, milyen súlylyal nehezedik mireánk, magyar gazdákra tényleg a román búza vámmentes behozatala. De annyit mindenesetre tudok, hogy az a romániai búza mindaddig folytonosan érkezett ide nagy mennyiségben, sokkal nagyobb mennyiségben, mint a mely mennyiség Magyarországból liszt képében kivitetett. És így mindenesetre kétségtelen az, hogy ez ideig a romániai, in specie még most csak román búza a mi gazdáinkra nézve igen nehéz helyzetet hozott létre.

Én, t. képviselőház, mikor 1878-ban a két állam közötti kiegyezés tárgyalása folyt, történetesen miniszter voltam. Igen jól tudom, hogy minő tanácskozásokon és tárgyalásokon ment keresztül ez az úgynevezett Appreturverfahren, melyet kikészítési eljárásnak magyarosítottak, és igen jól tudom, hogy mik voltak az okok, melyek azt létrehozták. Méltóztassanak meghinni, hogy széles Magyarországan, nemcsak, de az egész birodalomban nem volt oly ember, a ki abból az akkor szőnyegen levő Appreturverfahren-ből, kikészítési eljárásból azt következtette volna, hogy az idegen búza vámmentes behozatala lehet még belőle. *(Úgy van! balfelől.)* Hónapokon keresztül tanácskoztunk, t. képviselőház, a felett, hogy például a nyers gyapotszövetek, melyek átdolgozást kivánnak, a gyapjúszövetek, melyek hasonlókép átdolgozást kivánnak, a vas, mely finomítást igényel, és más ipari czikkekre szolgáló nyersanyagok, és azokból alkotott, még nem tökéletes művek a birodalomba behozathassanak azért, hogy az ipar azokat itten feldolgozva, nagyobb jövedelmezőséget produkálhasson. És ez volt különösen Ausztria részéről a kivánalom Magyarországhoz, tudniillik a magyar kormányhoz intézve, a mely kormány tisztán csak osztrák érdekek szempontjából foglalkozott ezzel a kérdéssel; igaz, hogy némi csekély részben a magyar ipart is érdekelték. Hosszú tanácskozások után, meggyőződve arról, hogy annak mégis megvan a rácziója, hogy egy olyan iparos-állam, mint Ausztria, azokat a nyers és félig kidolgozott anyagokat behozva, a maga iparának feldolgozása alá bocsáthassa, és úgy aztán ismét külföldre kivíve, ez által iparát emelhesse, elfogadtuk mi a magunk részéről is, és hozzájárúltunk, hogy az az Appreturverfahren azokra nézve, a melyek ott akkor kilátásba voltak helyezve, csakugyan létesíttessék. Mint már fennebb is említettem, nem volt arról szó, hogy ez a búzára kiterjesztessék, és hogy azt azután a lisztkészítés útján a magyar gazda sirassa meg.

De, t. ház, méltóztassanak meghinni, hogy van ennek a dolognak egy igen veszedelmes oldala. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ide most lejön a román búza és nagy kárt okoz a magyar gazdáknak, nagy kárt okoz a magyar malomipárnak, kivévén azon egynehány malmot, melyek ebből hasznot húznak. De, t. képviselőház, el fog jönni az idő, a mikor az orosz búza és árpa fog épen úgy, mint a román búza, és mikor az az orosz búza közelebb érvén az osztrák tartományokat, ott fog feldolgoztatni. Mit fogunk akkor mi mondani, t. képviselőház, ha ezáltal elveszítjük egy részét az osztrák piacznak is? *(Úgy van! balfelől.)* Hiszen nekünk nem lehet akkor azok ellen kifogást tennünk, mert mi létesítettük ezt, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* és pedig létesítettük oly úton, a mely úton nem lett volna szabad létesíteni, mert, t. ház, méltóztassék nekem elhinni, hogy ezzel a törvénynyel, a mely igen sokszor idéztetett, és a mely csakugyan precziz és határozottan szól a kérdésről, itt a romániai búza vámmentes behozatalát indokolni nem lehet. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Ott meg van szabva, — pedig az a törvény 1882-ben létesült, a mikor az 1878-iki kiegyezésen túl voltunk, — meg van mondva egyenesen, hogy be kell bizonyítani, hogy azon anyagból küldetik-e ki külföldre a finomított tárgy, a mely anyag e czélból behozatott, és a mely épen ezért vámmentességet nyert. Az sohase történik itt meg, hogy csakugyan be is bizonyíttassék,

Digitized by Google

hogy ugyanazon anyagból készült az a liszt, mert nem is lehet bebizonyítani, a mint azt az igen t. miniszterelnök úr maga is beismerte. Ha tehát nem lehet bebizonyítani, akkor hogyan lehet arra a törvénynek azt a kedvezményét kiterjeszteni, a mely igényli a bizonyítást? *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

Méltóztassék meggondolni e dolgot; nagyon komoly következményei lehetnek Magyarországra nézve, mert, a mint érintettem, ha eljő azon idő, a mikor az orosz búza és árpa, a melynek pedig az ottani kormány a maga területére rendkívüli kedvezményeket nyújt, Ausztriába be fog jönni, sokat veszítünk az osztrák piaczból, és még csak jogunk sem lesz panaszkodni. *(Úgy van! a baloldalon.)* Ausztriában is folyik a mozgalom ez ellen az eljárás ellen; most méltóztassék ezt felhasználni, és különösen a kormányt és a földmívelési miniszter urat kérem arra, hogy méltóztassék oly intézkedéseket elrendelni, hogy ezen kedvezmények megszüntettessenek, és pedig az osztrák kormánynyal együttesen, hogy többet még kisértésképen se jöhessenek létre, kivévén valamely rendkívüli csapás esetén, a mikor a dolog természete szerint a normális viszonyokra tekintettel lenni nem lehet, hanem épen a csapás következtében rendkivüli intézkedések szükségesek. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van más módja is annak, hogy a kormányok a maguk hazájában létező iparokat gyámolíthassák, van annak száz útja és módja is, hogy azoknak más kedvezmények útján még jobb és czélszerűbb kárpótlásokat adhassanak, a nélkül, hogy más osztályokat, jelesen pedig itt Magyarországon a gazda-osztályt, a mely az egész magyar birodalomnak legnagyobb részét képezi, kénytelen legyen megrontani. Méltóztassék elhinni, hogy a magyar államnak, a melynek most úgyszólván az egész magyarországi vasúti rendszer a kezében van, már ezen államvasúti rendszer által is sok módja van arra, hogy segítsen ezen ipari vállalatokon.

Én, t. képviselőház, ezt az államvasúti rendszert, mint magyar közlekedésügyi miniszter, épen azért létesítettem és indítottam meg, hogy a magyar állam maga legyen képes a maga közlekedésügyi viszonyaira azt a döntő súlyt gyakorolni, a mely a közgazdasági igények következtében minden időben szükséges. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Meg kell vallanom, hogy ha tudtam volna, hogy oda fog ez kilyukadni, hogy kedvezéseket fog az a magyar államvasút adni idegen országnak és nem saját hazánk fiainak, *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* sőt hogy épen a hazánk fiai rovására fogja ezt tenni, méltóztassék elhinni, meghagytam volna a régi rendszert, pedig hiszem és vallom, hogy Magyarországon, azon a helyen, a melyen ez a Magyarország geografiailag fekszik, csakis egy igazi jó államvasúti rendszer és tarifapolitika által lehet valóságos hazafias, a nemzetgazdaságnak megfelelő politikát űzni. De mégis meg vagyok róla győződve, hogy jobb lett volna, ha nem lett volna, mert akkor a régi keleti vasút, a régi tiszai vasút, a régi osztrák államvasút, mindegyik a maga tarifapolitikáját alkalmazta volna, azokon ment volna a román búza, és majd meglátták volna, hogy mibe kerül, mig az ide, vagy Bécsbe jön, *(Helyeslés balfelől.)* és így a konkurrenczióból rendkivül sokat vesztett volna.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Hajón jön!

Péchy Tamás: Hajón jön, nagyon jól tudom, de méltóztassék elhinni, hogy annak a hajónak könnyebb jövetelét is a magyar gazda pénzén eszközöltük a Dunán. *(Úgy van! balfelől.)*

Ezek oly dolgok, a melyeket igen nehéz így általánosságban feszegetni, de a melyeket egy igazi magyar kormánynak szem elől téveszteni nem szabad, és a mely dolgokkal Magyarország egész közgazdasági politikáját a legnagyobb mértékben elő lehet mozdítani.

Ha nézem azokat a tarifakedvezményeket, a melyekből, igaz, csak úgy elvétve jut valami az embernek a kezéhez, én pedig tüzetesen tudakozódni nem szeretek, . . .

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: Ki vannak nyomtatva!

Péchy Tamás: Hát bizony azt nem olvastam, megvallom, de némely dolgok jutnak a kezemhez, és azokból kombinálni tudok. Azt látom, hogy az átmeneti forgalom nagyon megkönnyíttetik, de az a mi rovásunkra megy, mert semmiféle fiskális indok nem képes megértetni, hogy annak következtében szükséges volna a konkurrenczíát gyarapítani ott, a hol nekünk is van bizonyos szállításunk. Én, t. ház, magát az államvasúti rendszert azért inicziáltam, mert nekem oly esetem volt, hogy az akkori Erzsébetvasúton, a mely Bécstől Dél-Németország felé halad, a muszka provenienczíájú búza. . . . *(Zaj. (Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Péchy Tamás: . . . sokkal olcsóbban szállíttatott, mint a magyar. Ezt nem tartottam a birodalom együttes viszonyával megegyeztethetőnek, és kérdést intéztem ahhoz a vasúthoz, hogy mi az oka annak, hogy azt az olcsó tarifát, mely a muszka búzának megadatik, mi el nem nyerhetjük, és a válasz az volt, hogy ez nagyon természetes dolog, mert az urak tarifája magasabb, mi pedig csak akkor veszszük át az olcsó tarifára a tovább viendő dolgokat, ha azok ide

Digitized by Google

is filléres tarifával jönnek. Ennek következtében akkor az osztrák államvasúthoz írtam, hogy e tekintetben a magyar búza kivitelére vonatkozólag szintén adja meg a kedvezményeket, hogy ezáltal ne veszítsük el a délnémet piaczokat, a melyeket különben nem annyira ez, mint az amerikai forgalom igen fenyegetett, a minthogy Manheim vidékét teljesen és tökéletesen el is vesztettük. Miután láttam, hogy az eredeti szerződés szerint, a mely Mikó miniszter idejében köttetett, semmi befolyást nem gyakorolhat a magyar közlekedésügyi miniszter a Magyarországon létező egyes vasútakra, mert azok tarifapolitikájára nézve egész más rendszabályok létesíttettek, megkerültem a dolgot ép azért, hogy a tarifapolitika tekintetében a miniszternek legyen a kezében a vezetés egész Magyarországon. Engem tehát ez vezetett, és meg vagyok róla győződve, hogy ha a magyar államvasút igazán úgy kezeltetik, a mint kell, ha annak tarifapolitikája nemcsak bürókból és egyes oda behivogatott, nem tudom, kereskedők vagy másfélék által, *(Felkiáltások balfelől: Szakértők!)* szakértők által intéztetik, hanem, ha abba behívatik a gazdaközönségből is beküldött néhány ember, a ki képes megitélni a dolgokat, és a ki azután képes befolyást is gyakorolni, akkor ez valósággal üdvös hatást fog gyakorolni Magyarország közgazdaságára.

Méltóztassanak elhinni, hogy akkor elkövetkezhetik az az idő, a mikor azon vidékeiről az országnak, a melyek nagy hegyekkelés erdőségekkel vannak ellátva, fa és kő könnyen lesz szállítható az Alföldre, de ma nem lehet, mert olyan tarifapolitika űzetik, mely általános mindenüvé, s a mely, ha azután egyszer inauguráltatik, nem csak reánk szól, hanem szól a szomszédokra is, a kiknek pedig néha némely kérdésekben lehetnek ellentétes érdekeik is. Hát ez áldás, azt hiszem, a magyar gazdaközönségre, az a közgazdaságra nézve is; mert nem akarok én a magyar gazdaközönségnek itt valami különös, kiváló jogot adni. A mely intézkedés a gazdaközönség javára szól, szóljon a kereskedelem javára is. Azt kivánom; de azután a kereskedelem legyen magyar irányú kereskedelem, és ne legyen más idegen kereskedelmeknek az uszályhordozója. *(Úgy van! balfelől.)* Az ipar Magyarországon a mezőgazdasággal a lehető legszorosabb kapcsolatban van; mióta a magyar gazda fokról-fokra lefelé halad, elpusztúl Magyarországon az ipar. Nem mondom én azt, hogy nem emelkedett a nagyipar, mert a nagyipar, az egészen más dolog. Az képes magát a maga nagy tőkéi által, világforgalmi összeköttetései által fentartani. De a kisipar, az ezer meg ezer szorgalmas polgára a hazának, a ki most legnagyobb részben Amerikából dicséri Magyarországot, az elpusztúlt teljesen, még pedig igazán nagy kárára ennek a magyar hazának.

Felhozatt itt, t. ház, különösen Bujanovics t. barátom részéről a felvidéknek állapota. Nekem is van módom és alkalmam a felvidéket ismerni. Méltóztassanak elhinni, nem volt eléggé fekete az a kép, melyet Bujanovics Sándor t képviselőtársam festett, pedig mindenki azt mondta, hogy kár olyan sötéten szinezni. Mert méltóztassanak elhinni, hogy Felső-Magyarországon a földbirtokosoknak azon osztálya, mely ott a magyarságot képviselte, tökéletesen pusztúlóban van. *(Úgy van! balfelől.)* De még ez csak egyik része a dolognak. Pusztúlóban van az a városi polgárság, mely ott e hazafiságnak fentartója volt. Azok a szepesi városi polgárok, azok az eperjesi, kis-szebeni, kassai, bártfai polgárok, mind jó hazafiak, el vannak tökéletesen kényszeredve, a mi még ott van; nagy részük pedig itt hagyta ezt a hazát, a kiknek elei századokon át Magyarországnak hűséges polgárai voltak. Komoly dolgok ezek. Méltóztassanak ezekkel foglalkozni; mert különben hiába beszélünk, itt a magyar állameszme hódítani nem fog, ha nem lesz kire hatást gyakorolnia. Az pedig, a ki Amerikából visszajön, ha csak kézi munkás, nem lesz abban a helyzetben, hogy a magyar állameszme reá direkt hatással legyen. Nem akarom ezen kérdésekkel a t. házat fárasztani, *(Halljuk! Halljuk!)* mert hiszen már únos-untig beszéltek róluk, hanem csak kijelentem, hogy ezeket megemlítendőknek véltem azért, hogy daczára annak, hogy nagyobb és fontosabb kérdések, mint például az agrárbank stb., felmerültek, de ezekre most kiterjeszkedni időszerűnek nem tartom; de ezek is olyanok, a melyek különösen igénylik a magyar ember figyelmét. A magam részéről Ivánka Oszkár t. képviselőtársam határozati javaslatát teljesen elfogadom. *(Élénk helyeslés balfelől.)* és szükségesnek tartom. Elfogadom továbbá Bernát Béla t. képviselő úrnak a filloxera által elpusztított szőlők tárgyában beadott indítványát is; de hozzájárúlok még Papp Elek t. képviselő úrnak azon második indítványához, melyben a marhasónak olcsó elárúsítását kivánja, mert hiszem, hogy annak is megvan a módja, a melyen lehetne a magyar gazdáknak olcsón hozzáférhetővé tenni a sót úgy, a mint azt Ausztriában is tudják tenni. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Hát miért ne tudnók mi? Pedig nálunk igen sok vidék van, a hol rendkívül sok sót pusztítanak, azért, mert a szikes legelőn nem kell sok só, de a Felföldön, ha sót nem adnak az állatnak, az azt igen megsínyli. Már most, ha a gazda minden terhet visel azon országban, a hol igen sok só van, olcsón is állítja elő az állam, én szükségesnek tartom, hogy a

Digitized by Google

kormány erre terjeszsze ki figyelmét, és ezt a magyar gazdának olcsón adja meg. *(Helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Ezeket megjegyezve, kijelentem, hogy a költségvetést nem fogadom el. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani, t. ház? Senkisem? A vitát bezárom.

Következnek a zárbeszédek. Bernát Béla képviselő urat illeti a zárszó.

Bernát Béla: T. ház! Miután a miniszter úr is az én javaslatomat általánosságban el fogadta, ezen okból a zárbeszéd jogával élni nem kívánok. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ivánka Oszkár képviselő urat illeti a zárszó.

Ivánka Oszkár: T. képviselőház! A' midőn én a földmívelési tárcza előadói székében Gajári Ödön t. képviselőtársamat láttam, először csodálkoztam, hogyan kerül ő tulajdonképen oda. *(Derültség balfelől.)* De nem kellett sokáig gondolkoznom, mert tudom azt, hogy ő magyar úr, azután egy kicsit gazdálkozással is foglalkozik, a magyar úr pedig mindenhez ért valamennyit, azután pedig ő zsurnaliszta, annak pedig muszáj mindenhez érteni, *(Derültség balfelől.)* de azután ő tehetséges embernek van elismerve, és megírta Busch: »Ein talentirter junger Mann gewöhnt sich leicht das Malen an«. *(Élénk derültség a baloldalon.)*

Én őt igen szívesen üdvözöltem abban a székben. De elvártam volna, hogy ebben a földmívelési vitában, mielőtt a zárszó jogát használnók és reflektálnánk azokra, a mik az itt elhangzott beszédekre és határozati javaslatokra, mint ellenvetések, felhozattak, előbb meg fog nyilatkozni vagy az igen t. miniszter úr, vagy ha ő nem, talán a t. előadó úr. Úgy is állapodtunk meg tegnapelőtt, hogy ez így fog történni; sajnálom, hogy nem így történt, mert így azután nagyon könnyű lesz akkor, mikor már ezen padokról senkinek semmi szava nem lehet, ugyanazon módon, a mint a tulsó oldalról Tisza István képviselőtársam is megkisérelte, más színben tüntetni fel a dolgokat, mint a hogy azok állanak, és más véleményt provokálni a határozati javaslatokra való szavazás tekintetében, mert hisz a túloldalon az argumentácziók alatt többnyire csak 5—6 képviselő szokott jelen lenni. Hogyan kívánhatjuk hát, hogy az úgynevezett mamelukok, *(Derültség balfelől.)* a kik mindent miniszteri szemhunyoritás szerint szoktak cselekedni, jobb meggyőződésükből kifolyólag szavazzanak, a midőn az érvelést meg sem hallgatják?

Az egész vitában a kormány részéről csak a t. államtitkár úr vett részt. Azt hittem, utána a miniszter úr fog következni, de csalódtam. Én rám az egész azt a benyomást teszi, mint a hét sváb, mikor egymást tolják: »Du Miklós Ödön, geh voran, du hast die grossen Stiefel an!« *(Élénk derültség a baloldalon.)*

Hiába igyekezett az államtitkár úr demonstrálni, hogy a miniszter mily jó, mily derék, mily okos ember. Én nem tehetek róla, de csak három dolognak tulajdoníthatom, hogy a miniszter ily hosszú vita alatt általában nem nyilatkozott, hogy mikor az egész vita folytonos tűszúrásokból állott, melyekkel ki akarták mozdítani neutrális lethargiájából, ő mindennek daczára nem tartotta érdemesnek egy szóval is reflektálni az elmondottakra! E három ok egyike lehet a képtelenség, hogy nem tud. *(Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Ez nem járja!)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, szíveskedjék más kifejezéseket használni. *(Helyeslés jobbról. Nagy zaj.)* Csendet kérek!

Ivánka Oszkár: A másik a tehetetlenség, hogy nem mer, a harmadik nem lehet más, mint a gőg. *(Zajos ellenmondás jobbfelől.)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem a képviselő urat, szíveskedjék más szavakat használni! *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és nyugtalanság balfelől.)*

Ivánka Oszkár: Azt kell hinnem, hogy ezt a házat abszolute nem tartja arra méltónak, hogy ő csak a legkisebb mértékben is foglalkozzék azokkal, a mik ily hosszú vita alatt itt elmondatnak. Nem annyit jelent ez, mintha én a miniszter úrnak, mint magán embernek képességeit akarnám kétségbe vonni. Lehet ő jó gazda otthon; lehet ő jó büró-miniszter is, ki igen jól vezeti az irodai munkákat; lehet, hogy jó katona lett volna, mert igen szeret parancsolgatni, *(Zaj jobbról.)* vagy, mert a mint itt bebizonyúlt, legfőbb passziója a hallgatás, lehetett volna jó trappista-zárdafőnök is: de azt nem hiszem el, hogy Magyarországnak jó földmívelésügyi minisztere lehessen, midőn egy szóval sem foglalkozik a magyar mezőgazdaság legvitálisabb érdekeivel, midőn egész miniszteri szereplése csak egy gyönge és rosszúl leolvasott programmbeszédből áll. *(Felkiáltások jobbfelől: Ez személyeskedés!)* Méltóztassék elhinni, én erre más jelzőt nem tudok, én minden rosszindúlat, minden sértési szándék nélkül, más szavakkal a tiszta igazságot elmondani képes nem vagyok. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ezek után, minthogy nagy sajnálatomra a miniszter úr nyilatkozatait nem lehettem szerencsés meghallani, vele nem is foglalkozhatom. Igen röviden fogok reflektálni azokra, a miket mások ezen dolgokban elmondtak. Az egyik az, a mit határozati javaslatomra nézve mondottak el, melyben azt kívánom, hogy mivel a búzabehozatal mai állapota törvénytelen, ez állapot szüntettessék meg. Először konstatálom azt, hogy a túloldalról senkisem, sem Tisza István képviselő úr, sem az államtitkár úr nem

Digitized by Google

kisérelje meg egy szóval is vitatni azt, hogy ezen állapot a törvényekkel nem ellenkezik; ezt másnak ne tulajdoníthatom, mint hogy ez valóban oly világos, hogy nincsen az a dialektika, a melylyel ezt máskép lehetne magyarázni. Én Tisza István képviselő úrnak a felszólalásából csak azt látom, eltekintve annak egyes más részleteitől, a melyekkel bővebben foglalkoztak előttem, hogy ő ugyanazon eredményre jut a konkluzóiban, mint a melyekre én jutottam. Ő ugyanis, midőn a kiviteli és beviteli búzamennyiségekről megemlékezik, azt mondja, hogy itt a búzát átszámítva kell tekinteni, és ennélfogva a számokban más eredményt hoz ki, de maga is konstatálja azt, a mit én állítottam, hogy a közös vámterület egy pár év óta többet hoz be, mint kivisz.

A mit pedig a t. képviselő úr a 70%-ről állít, az egyáltalában nem áll. Nem áll először azért, meri mindenki tudja, hogy a malmok nem 70%-ra, hanem sokkal nagyobb perczent lisztre dolgoznak, Másodszor nem áll azért, mert 2—3%-az, a mi az úgynevezett »kalló« czímén elvész; a többi, ha nem mint liszt, de mint korpa, igen tetemes mennyiségben, még pedig vámmentesen kivitetik.

T. képviselőtársam beszédének többi részével foglalkozni nem akarok, mert annak alig van egy-két passzusa, a melyre egyik vagy másik t. képviselőtársam nem reflektált volna. Én csak Bujanovics Sándor t. képviselőtársam egy tévedését akarom helyreigazítani, és az az, midőn szombati beszédében azt mondja, hogy egészen más szemüvegen nézi a dolgokat ő, és más szemüveg az, a melyen Tisza István t. képviselő úr látja azokat. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt hiszem, hogy Bujanovics Sándor e tekintetben nagy tévedésben van; mert a szemüveg, a melyen a dolgokat nézik, teljesen ugyanaz. A különbség közöttük csak abban áll, hogy míg Bujanovics Sándor ugyanazon kristálytiszta szemüvegen át, a melyen ő nézi a dolgokat, igyekszik azokat a magyar gazda közönségnek is bemutatni, addig Tisza István t. képviselőtársam azt a zöld szemüveget veszi elő, a melyet az egyszeri gazda lovainak tett fel, hogy ezek megegyék a szalmát széna helyett. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Ez mindenesetre a legalkalmasabb eszköz arra, hogy a magyar gazdaközönséget, ha kell, esetleg lóvá tegyék, és ha szükséges, befogják egyszer a miniszterelnök úr diadalkocsijába, máskor a molnárok lisztes-szekere elé, úgy, a hogy a körülmények épen kivánják. *(Élénk derültség a bal- és szélsőbalon.)*

De tovább nem akarok beszédjével foglalkozni. Attérek a t. államtitkár úr beszédjére, a ki behatóan és érdemlegesen terjeszkedett ki ezen dolgokra. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. államtitkár úr először is azt mondja, hogy az egyik tényező, melynek a búza magasabb árát tulajdonítja, a malmok kiválló állása.

Ebben vele teljesen egyetértenék akkor, ha a malmok csak mint legnagyobb vevőink szerepelnének, a melyek búzánkat feldolgozva, azt kiviszik, s így nagy fogyasztásuk által a búza árára kétségtelenül előnyösen hatnának.

De a mint egyrészt azért, hogy több üzleti nyereségre tegyenek szert, másrészt azért, hogy olcsóbban megvehessék a magyar búzát, ebből a kombináczióból kifolyólag behozzák vámmentesen a román búzát, itt raktároztatják és feldolgozzák, s ezáltal a mi búzánknak konkurrenczíát csinálnak egyrészt, másrészt hevérő készleteik lehetővé teszik azt, hogy a mint a magyar búza ára némileg emelkedik nagyobb mennyiségben, román búzában dolgoznak: természetes, hogy ezen ténykedésük egyenesen lenyomja az árakat. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* A t. államtitkár úr, a mint már mondottam is, arra, hogy a dolog törvényes volna, egyáltalában nem reflektált, hanem mondott még másokat, például azt, hogy a román búzának az itteni piaczi árak képződésére, szemben a világpiaczi ár alakulásával, valami lényeges befolyást nem kell tulajdonítani.

Alig egy pár szóval odébb ismét elmondja, hogy a román búza oly olcsón találja meg a tengeri kikötőket, hogy a legfőbb konkurrense az amerikai búzának, és sok helyről kiszorítja azt; maga mondja, hogy Brailában 3 forint, nem tudom hány krajczár a búza métermázsája. *(Zaj a jobboldalon.)* Ha tehát közvetlen szomszédságunkban egy állam van, a mely ily olcsó árakon kénytelen gabonáját eladni, most, midőn megnyitjuk neki a Vaskaput, azt hiszem, hogy azon nyomás, a melyet eddig szenvedtünk, evidens, csak fokozódni fog. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Azt mondja továbbá az államtitkár úr, hogy a mi ma a román búzából Budapestre kerül, az inkább a spekuláczió bizonyos törekvése folytán kerül ide, és szerinte épen ez teszi szükségessé a korrektivumokat, tehát konczedálja, hogy a spekuláczió bizonyos irányzata folytán kerül az ide, s hogy ezen spekuláczió irányzata nem lehet az, hogy emelje a búzaárakat, azt hiszem, mindenki előtt kétségtelen, valamint kétségtelen az is, hogy ily körülmények közt a korrektivumokra szükség van. Tehát ő maga konstatálta, hogy igenis korrektivumokra van szükség. Miért nem alkalmazta ezen korrektivumokat előbb, mintsem ezen padokról ismételt sürgetés, mondhatnám, majdnem erőszakolás következett be arra, hogy ezek alkalmaztassanak? *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. államtitkár úr maga beismerte, hogy az őrlési kedvezmény kizárólag csak a kivitel

Digitized by Google

okából tartandó fenn. Miért nem volt akkor szives egyúttal konstatálni azt is, hogy azon határozati javaslat, melyet én benyújtottam, a szükségnek felel meg és azon intézkedés, melyet tartalmaz, olyan, a melyet ellenezni nem lehet, a melyet a kormánynak is támogatnia kell? *(Helyeslés a baloldalon.)* Az államtitkár úr szólt arról is, hogy a vámvisszatérítést szabályozni kell: mind oly panaszok jogosúltságának elismerése, a melyeket mi itt felhoztunk.

És végre azt mondja az államtitkár úr, hogy szabályozni kell a maximumot, a melyet a malmok feldolgoznak. Én ezzel egyet nem érthetek, mert azon czélból konkurrenczíát csinálni a magyar búzának, hogy az belföldön fogyasztassék, semmiféle román búzát behozni nem szabad; viszont az ellen, kogy itt kikészítési eljárás tárgyát képezvén, ismét kivitelre kerüljön, nekem abszolute semmi kifogásom nincs, még ha Romániának összes búzáját is magyar malmok fogják feldolgozni.

Azt mondja még a t. államtitkár úr, hogy ő saját szempontjából még a behozható maximumát a búzának sem fogja megengedni behozni, nehogy ezek, mint nagy tömegek jelentkezzenek.

Ily és sok más állítása és mondása van még az igen t. államtitkár úrnak, a melyet én egyszerűen a magam álláspontja mellett hozhatok fel legjobb argumentumul, mert ő is elismeri, hogy szabálytalanságok a kikészítési eljárásban léteznek, és midőn én beszédébe ott, a hol azt mondta, hogy az azonosság kérdésére, ha malmonkint megállapíttatott a maximum, nagy súlyt nem helyez, közbekiáltottam, hogy a törvényre kell súlyt helyezni, az államtitkár úr maga azt mondotta, hogy a törvényt senki megszegni nem akarja, és emélfogva remélem, hogy határozati javaslatomat ő is pártolni fogja, és a mellett ő is pártolólag fog nyilatkozni.

Én csak egyet vagyok bátor kiemetni, a mire a t. ház figyelmét e vita alatt még senki fel nem hívta, *(Halljuk! Halljuk!)* s ez az, hogy nem tudom, hogy a miniszter úrnak és az állam titkár úrnak van-e tudomása róla, hogy különösen az utóbbi esztendőben folyton fokozódik azon árpamennyiség, a mely kikészítési eljárás czímén behozatik. Nem tudom, tudja-e a t. miniszter úr, mennyi az, a mi ilyen czímen behozatik és kivitetik. Az 1894. év $^3/_4$ részében október elsőig kikészítési eljárás czímén árpát behoztak 537.000 métermázsát, kivittek pedig kikészítési eljárás czímén 117.000 métermázsát, tehát 420.000 métermázsa olyan árpa hozatott be külföldről, különösen Oroszországból Magyarországba, mely kikészítési eljárás czímén visszaélésképen jött be, mely azonban azóta itt van, és melyből semmi ki nem vitetett. És mi láttuk azt, t. ház, hogy míg őszszel örvendetes fellendűlést vett úgy a sör, mint a takarmányárpa ára, úgy, hogy azt igen jól volt értékesíthető, a mint ezen óriási külföldi behozatalok történtek, az árpaárak úgy lenyomattak, hogy árpát eladni teljes lehetetlenség. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

Mindezek után, t. ház, habár a túlsó oldalról igen sokan nem voltak itt ezen kérdés megvitatásánál, mégsem akarom a ház idejét igénybe venni arra, hogy újra rekapituláljam azokat, a melyekkel kimutattam, hogy ezen eljárás törvényellenes, beleütközik a törvény világos szavaiba és két miniszteri rendelet világos rendelkezéseibe.

Még azt sem igen merem kérni, hogy fogadja el a t. ház határozati javaslatomat, mert a mint meg vagyok győződve egyrészről, hogy ezen oldalról mindenki el fogja fogadni, mivel nincs semmiféle presszió, mely minket tartóztatna, hogy egy előttünk teljesen világos dologban legjobb meggyőződésünk szerint a közérdek szempontjából adjuk szavazatunkat, addig tartok attól, hogy azt az álláspontot, melyet ezen határozati javaslat elfoglal, a t. túloldalon nem fogadják el, mert igen kevesen lesznek azok, a kik másként fognak szavazni, mint a hogy a t. miniszter úr szavaz.

Én tehát bátor vagyok kérni azt, hogy szavazzon mindenki a legjobb meggyőződése szerint. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Tisza István képviselő úr személyes kérdésben kíván szólani!

Tisza István: T. ház! Személyes kérdésben egy rövid perczre kérem a t. ház szives türelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

E vita folyamán tartott felszólalásomban iparkodtam adatokkal és érvekkel kimutatni azt, hogy a számoknak azon csoportosítása, a melyre Ivánka Oszkár t. képviselő úr okoskodását alapította, téves, hogy a konkluzió téves, hogy a monarchiának, a vámterületnek nem beviteli, hanem kiviteli többlete van búzából.

Én nagyon örültem volna, ha az én állításaim a t. képviselő úr részéről ép oly objektiv és beható bírálatban részesültek volna, mint a minőben én az ő okoskodását részesíteni iparkodtam. E helyett a t. képviselő úr azt mondja, hogy én ugyanazon szemüvegen látok, a melyen, felteszem, Bujanovics Sándor t. képviselőtársam, — nem tudtam jól kivenni mindenik szavát, de az értelme az volt, hogy a gazda előtt tüntetem fel a dolgot más színben, zöld szemüveggel, lóvá teszem a gazdát stb.

Én egyszerűen a t. ház megitélésére bizom azt, hogy czáfolat-e ez az általam mondottakra. A t. képviselő úrnak pedig azt mondhatom, hogy soha senkinek eddigi eljárásommal jogot arra

Digitized by Google

nem adtam, hogy azzal inszinuáljon, hogy mást mondok, mint a mi a meggyőződésem. Ezek alaptalan ráfogások, a melyeket határozottan visszautasítok. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Az előadó úr kiván szólani.

Gajári Ödön előadó: T. ház! Nem igyekszem védekezni azon szemrehányás ellen, a melylyel Ivánka t. képviselő úr illetett. Egyszerűen konstatálom, hogy tévedésből történt az, hogy a szó előbb neki adatott. Azonban ezáltal ő egyáltalán nem veszíthet semmit. Igyekezni fogok az általam előadandókban őt többször személyesen is megnevezve, neki módot nyújtani arra, hogy az általam mondottakat még ma refuzálhassa. Egyébként a részletes vitánál bő alkalma lesz arra, hogy azokra, a miket ma mondandó leszek, körülményesen is visszatérhessen. De nem foglalkozom azokkal sem, a miket Péchy Tamás igen t. képviselő úr ma itt a képviselőházban mondott. Számolva a háznak igen érthető türelmetlenségével, *(Zaj. Halljuk! Elnök csenget.)* csakis a vita jelentősebb mozzanataira kívánok kiterjeszkedni. . . .

Asbóth János: Mentül tovább!

Gajári Ödön előadó: . . . és azokra nézve, a miket t. képviselőtársam itt kifejtett, bő reflexiókat találhat azon általános megjegyzések fonalán, melyekre visszatérni szerencsés leszek.

Azt vélem, t. ház, hogy helyesen itélem meg a lefolyt vita jellegét, ha úgy látom, hogy abban két jelentős momentum domborodik ki. Az egyik az, hogy a t. képviselőház ezen alkalommal első ízben foglalkozik beható tüzetességgel azon válságos mezőgazdasági állapottal, melyet általános szólásformaképp mezőgazdasági válságnak szoktunk nevezni. A másik pedig a t. miniszter úr programmja, a mely nemcsak azért, mert a vita elején mondatott el, de azoknál fogva is, melyek abban foglaltatnak, a vitatkozásnak nemcsak bőséges anyagot szolgáltatott, hanem sok tekintetben a vitatkozás irányát is megjelölte. Még a legorthodoxabb agrárizmus sem volt képes megtagadni a t. miniszter úr programmjától azt, hogy a mezőgazdasági válság valódi okait helyesen jelölte meg; hogy mindazok, a miket ezen válság orvosszereiül felhozott az okszerű mezőgazda által fölismert szükségből folynak. A legnagyobb szemrehányás, a melylyel ez a programm találkozott, nem azon elvek miatt történt, a melyeket a t. miniszter úr kifejtett, nem azok miatt az intézkedések miatt, melyeket a t. miniszter úr kilátásba helyezett, hanem azért, mert az orthodox agrárizmus kizárólagosságot, a neolog agrárizmus legalább is elsőrendű tekintetbe vételt követelt *(Zaj. Elnök csenget.)* a mezőgazdasági érdekek számára.

Márkus József: Régi nóta! Tessék hozzá tenni még, hogy osztályharcz!

Gajári Ödön előadó: Rátérek majd arra is! Abban azonban megegyeztünk mindannyian, hogy a mezőgazdaság súlyos állapotát nem parcziális, a mi hazánkra szorítkozó viszonyok idézték elő. Mondhatni, teljes egyértelműséggel konstatáltuk, hogy annak oka a világpiacz búzaárainak állandó hanyatlása, és ez az ok tényleg arra az okozatra vezethető vissza, hogy az egyensúly a termelés és fogyasztás között állandóan megbillent. A technika előhaladása, a kifejlett forgalmi eszközök a világtermelési feleslegeket az egyik világrészből a másikba dobálják. Még ott is, a hol momentán valami hiány áll elő, mint ez néhány évvel ezelőtt Németországban történt, a feleslegnek olyan tömege tódúlt be, hogy még azon a helyen is időlegesen az áraknak még nagyobb mérvű depresszióját idézte elő, mint rendes körülmények közt. Ilyen viszonyok közepette természetes, hogy a fogyasztás alá nem kerülő feleslegek az áraknak felfelé alakúlását állandóan és teljesen meggátolják.

Általános emberiségi és kozmopolitikus szempontból ez a tény nem is olyan nagyon megdöbbentő, és igaza van gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamnak annyiban, hogy bizonyos megnyugvással nézhetjük azt, ha látjuk, hogy a kenyérszükségletre szolgáló termények produkcziója, szemben a világ népességének növekedésével, igényeinek szaporodásával, oly annyira fokozható, mint az a legutóbbi években történt. Hiszen amúgy is elemi erővel látjuk közeledni azt az időt, a mikor a szocziális kérdésekkel a maguk teljes valóságában kell foglalkoznunk, és bizonyos megkönnyebbüléssel nézhetünk eléje, mert látjuk azt is, hogy a szoczialis problemák nagy kérdését annak egyik igen jelentős részlete, a kenyérkérdés komplikálni nem fogja.

De másrészt apodiktikus bizonyossággal állítható az is, hogy a lakosság szaporodásával, az ipar fejlődésével, a kultura emelkedésével a termelés és fogyasztás közötti egyensúly egy bizonyos idő múlva okvetlen helyre fog állani. Azonban szocziálpolitikai bölcseségekkel a magyar gazda sorsán nincs segítve.

Madarász József: De a román vámokkal igen! *(Derültség a szélsőbalon.)*

Gajári Ödön előadó: És teljesen indokoltnak kell találnunk azt, hogy e súlyos viszonyok közepette a törvényhozásnál és a kormánynál is támaszt, orvoslást vagy legalább enyhülést keres.

A t. miniszter úr programmja ezért bir ma kétszeres fontossággal.

Mielőtt azonban én ezen programmal és az erre tett megjegyzésekkel foglalkoznám, kettőt határozottan ki kell választanom, a mi csak inczidentaliter hozatott a vitába. Az egyik

Digitized by Google

a vámhitelezési eljárás mellett behozott búza kérdése, a másik a tőzsdére vonatkozólag tett megjegyzések. Az ezekre nézve felhozottak komplikálnák itéletünk megalkotását a miniszter úr programmját illetőleg.

A mi az úgynevezett kartellmalmok kérdését illeti, figyelemmel kisérve azon fejtegetéseket, a melyeket Apponyi Albert t. képviselőtársam részéről hallottunk, én sem a kartellmalmoknak, s egyáltalában a hazai malomiparnak sorsát, sem pedig a hazai takarékpénztárakét, azok után, a miket t. képviselőtársam mondott ezekre nézve, nem merném az ő kezébe letenni. Mert t. képviselőtársam igen szépen fejtette ki azt, hogy ezeknek a malmoknak igen szép hivatásuk volt addig, a meddig lisztkivitelünket megteremtették; a takarékpénztárak nemes missziót töltöttek be, a míg a magán uzsorát kiirtották, de azután hozzá tette, hogy most már sem az egyiknek, sem a másiknak nincs hivatása, sorsuk teljesen közönbös előttünk, pusztúlhatnak. *(Mozgás és zaj a szélső baloldalon.)*

Márkus József: Nem azt mondta!

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Gajári Ödön előadó: A vidéki takarékpénztárakkal szemben még irgalmas volt, azoknak örököseit meg is jelölte a hitelszövetkezetekben; a malmokkal még ennyit sem törődött, nekik még örököst sem predesztinált. Én ebben a közgazdasági emanácziában — hogy enyhe szót használjak — bizonyos könnyűvérűséget látok; mert például habár nekem is meggyőződésem, hogy a hitel és egyáltalán a közgazdasági élet terén a dolgok természetes fejlődését tekintve, a jövő a szövetkezeti rendszeré, mégsem mernék ma teljesen szemet húnyni a még csak létesítendő és nálunk a kezdet nehézségeire utalt szövetkezeti rendszer kedvéért azon hivatottság előtt, a melyet a vidéki takarékpénztárak a hitelügy terén már is beigazoltak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőtársam úgy beszél minden vidéki takarékpénztárról kivétel nélkül, mintha azok az általuk kiszorított magánuzsorások helyét foglalták volna el.

Márkus József: Nem azt mondta!

Gajári Ödön előadó: Kérem t. képviselőtársamat, vegyen kezébe akármilyen közgazdasági évkönyvet, meg fogja találni benne, hogy az ország majdnem minden nagyobb vidéki városában van ma oly részvénytársúlati formára alapított pénzintézetünk, mely úgy a betéti tőkét, mint azok kezelését és kamatoztatását, valamint a hiteligények kielégítését illetőleg van oly kuláns, ha nem kulánsabb, mint volt a hazai takarékpénztár 35—40 év előtt, pedig ezt az intézetet akkor nem meggyalázni, hanem minden irányban támogatni volt hazafias kötelesség. *(Úgy van! jobbfelől.)*

És az a pár száz nyomorúlt milliócska, a mely e vidéki takarékpénztárakban könnyen hozzáférhető elhelyezést és gyümölcsözést keres, és az a tőke, a mely ott mint részvénytőke kamatozik, nem is oly csekély része a nemzeti vagyonnak, hogysem azért, mert e takarékpénztárak egyáltalában osztalékra dolgoznak, azokra haragudni kellene.

De úgy látszik, t. képviselőtársam az osztalékra haragszik, ezért a malmoknak sem tudja megbocsátani, hogy az utóbbi években azoknak egyike-másika még osztalékra dolgozott. Igen, mert könnyű a mostani viszonyok közt azt mondani a magyar gazdának: nézd, a vidéki takarékpénztárnak 5—6—7, sőt 8% ot is kell fizetni, . . .

Polónyi Géza: Tizenkét százalékot!

Gajári Ödön előadó: . . . talán kivételesen 12%-ot is ;és ezzel szemben állítani, hogy: nézd, a londoni nyilt piaczon pedig a váltó ára $1^1/_8$%; igen könnyű azt mondani a magyar gazdának, és elégedetlenséget kelteni fel benne: lásd, te alig tudsz túladni a búzádon, potom áron kell elvesztegetned, az a malom pedig, mely azt megveszi tőled, felőrli és kiviszi, 10—25 százalék dividendát ad.

Bujanovics Sándor: Csak őröljön, de ne hozzon be, s nyerjen akár 50 százalékot!

Gajári Ödön előadó: A malomkérdést egyáltalában nem szabad a dividenda szempontjából megitélni. Ennek is volna jogosúltsága akkor, ha bebizonyíttatnék, hogy e malmok nem technikai berendezésük tökéletességénél, nem üzleti élelmességüknél fogva, hanem azért jutnak e dividendához, mert a hazai gazdaközönséget károsítják.

Foglalkozva e malomkérdéssel, én elismerem, t. ház, hogy minél inkább tért veszít búzánk kiviteli képessége a külföldi piaczokon, minél inkább arra leszünk utalva, hogy azt előbb ide benn lisztté felőröltessük, annál függőbb helyzetbe jut mezőgazdaságunk exportra dolgozó malmainkkal szemben. Azt is konczedálom, hogy abban az esetben, ha semmi kiviteli feleslegünk nincs, ha mindazt a terményt, a mit produkálunk, ide benn elhasználjuk, annak következtében, mert a malmok egyúttal a lisztelárúsítás közvetítői is, ők az árak alakúlására bizonyos befolyással vannak. Épen ezen okból kifolyólag nem tudnék belenyugodni oly helyzetbe, melynél fogva a malmok oly előnyös állapotba jutnának, hogy egyrészt a terményeknek árait, másrészt produktumaiknak, a lisztnek árát ők diktálhatnák. De hát ez mindaddig, a míg kiviteli feleslegünk van, — pedig ma még van — be nem következhetik, mert a malmoknak nem

Digitized by Google

egyszer volt szándékukban mesterséges eszközökkel közrehatni arra, hogy saját önös üzleti érdekeikből folyólag, és azok végett az árak mesterséges depresszióját idézzék elő.

Iványka Oszkár: Megcsinálják, még pedig sikerrel!

Gajári Ödön előadó: Hiszen ezelőtt nyolcz esztendővel, ha jól emlékszem, másodszor pedig hat esztendővel azelőtt kartell-szerződéseket kötöttek, üzem-redukcziókat hoztak be csak a végből, hogy az árakat lenyomják. De hát mi történt? Sikerült az árak lenyomása időlegesen. De a korrektivum rögtön jelentkezett, jelentkezett pedig abban, a mi mindaddig jelentkezik, míg kivitelre szorúló feleslegünk van, hogy elkezdtük magát a buzát exportálni, és ennek következtében a malmok még rohamosabb bevásárlásokkal azon helyzetbe jutottak, hogy szükségleteiket nagyobb áron fedezzék, mint a kivitel előtti árak voltak. Ez volt a helyzet addig, míg búzánkkal is versenyképesek voltunk a külföldi piaczokon. De miként áll a helyzet ma, midőn csakis lisztünkkel, és ennek is csak egy specziális fajával, a legkitűnőbb nulla-lisztel vagyunk versenyképesek? Ma a malmok magatartása, viszonya, és az esetleges üzem-redukczionak kényszerűsége sokkal nagyobb kihatással van mezőgazdaságunkra, mint ezelőtt volt, a mikor még az említett korrektivum fennállott. És épen e miatt a t. kereskedelmi miniszter úr, hogy a liszt kivitelét biztosabb bázisra fektesse, és malmainkat előnyösebb helyzetbe hozza, tetemes, ha jól tudom, közel 30 százalékra rúgó refakcziát adott a fiumei útirányban, és ezt a refakcziát kapcsolatba hozta az Adriának igen helyesen kombinált járataival, és ezzel azt az állapotot teremtette, hogy daczára a kedvezőtlen konjunkturális lisztkiviteli viszonyoknak, malmaink abban a helyzetben voltak, hogy a kivitelnél a versenyt kiállották. De midőn malmainkat ebbe a helyzetbe juttatta, velük szemben azután azt a jogos követelést is támasztotta, hogy mindazok, a kik ezt a refakcziát igénybe veszik, semmiféle üzleti redukczió-kartellben részt nem vehetnek.

Már most, t. ház, a kereskedelmi miniszter által a fiumei útirányban a lisztre vonatkozólag adott ezen refakczia a legszorosabb causalis nexusban áll a román búza-behozatal kérdésével. A malmok ugyanis, ha a határozmányok szigorúan megtartatnak, saját jól felfogott érdekükben csakis annyi búzát hozhatnak be, mint a mennyinek megfelelő lisztmennyiséget egyáltalán kivihetnek. Ha nem birják azt a lisztmennyiséget kivinni, akkor meg kell a vámot fizetniök.

Bujanovics Sándor: Fizetik is!

Gajári Ödön előadó: Már pedig azt mindenki tudja, hogy az a román búza qualitásának rosszabb voltánál fogva az 1 forint 50 krajczár aranyvámot nem birja meg. A búzabehozatal tehát rögtön megszűnik önmagától, mihelyt a malmok lisztkiviteli képessége a minimumra száll le. Igy állván a dolog, a román búzának csakis addig van behozatali értéke, míg a vámterületről megfelelő kivitelük van. *(Helyeslés jobbfelől.)* Világos ennélfogva, hogy annak csak átmeneti jellege van idebent, és káros hatása csak akkor lehet a mi búzánk árára, ha az nem felőrlési czélokra, hanem gabona-spekulácziára használtatik fel.

Bujanovics Sándor: Vagy belfogyasztásra!

Gajári Ödön előadó: Ezt is ki fogom fejteni. Arról tehát, hogy a román búzabehozatal olcsóbbá teszi a magyar búza árát, csak abban az esetben lehetne szó, ha az bármily visszaélés következtében elveszítené átmeneti jellegét.

És ennélfogva én nagyon szükségesnek és feltétlenül kivánatosnak tartom azt, hogy a határozmányok szigorúan tartassanak meg, *(Általános helyeslés.)* és lehetetlenné tétessék az, hogy a behozott búzamennyiségek gabonaüzérkedésre használtassanak fel. *(Általános helyeslés. Egy hang balfelől: Belfogyasztásra!)*

Hogy a belfogyasztásra vonatkozólag ennek egyáltalában mily befolyása van, azt körülményesebben fogom kifejteni.

Ha tehát ezt a lehetőséget, tudniillik a visszaélések lehetőségét kizárjuk, mindaddig, mig lisztkivitelünk van, a külföldi búza hatása csupán az lehet, hogy a malmokat exportképesebbekké teszi. Teljesen érthetetlen ennélfogva az, hogy épen azok támadják meg ezt az intézkedést, a kik azt állítják, hogy nekünk úgy sincs exportra utalt feleslegünk. Mert azt hiszem, akkor a mi malmaink egyáltalán úgy jelentkeznek, hogy a külföldről vámmentesen behozott portékát felőrlik, és feldolgozván a külföldön értékesítik, a mi az iparnak egyik legtökéletesebb hivatása. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* De — mondják ezen oldalról, *(A baloldal felé mutat.)* és ezt Iványka Oszkár t. képviselő ma is ismételte, — nem abban rejlik a visszaélés, hogy a román búza vámmentesen behozatik, itt felőröltetik és kivitetik, hanem abban, hogy a malmok nem azt a búzát viszik ki, illetőleg a román búzaliszt helyett a magyar búzalisztet exportálják a román búza lisztje pedig benmarad. Én azok után, a miket e tárgyban magára a miniszteri rendelet törvényességére, és a kikészítési eljárásnál az azonosság kérdésére nézve a t. miniszterelnök úr, mint pénzügyminiszter mondott, ezekre újból visszatérni nem akarok; hanem felveszem a vitatkozást azon a bázison, a melyet

Digitized by Google

a t. képviselő úr nyujtott. Elfogadom, hogy nekünk egyáltalában, mint ő folytonosan hangsúlyozza, nincs búzakiviteli feleslegünk, és hogy mi — értve mindig a vámterületet — elfogyasztjuk mind azt a búzát, a mit termelünk. Nohát ebben az esetben mi az, t. képviselő úr, a mi előáll azáltal, hogy a malmok ellenőrzés nélkül elegyítik a lisztet, és esetleg a magyar búzalisztet szállítják ki? Mi ezen eljárás tűrésével megengedjük a malmoknak, hogy azok métermázsánkint 1 forint 50 krajczár kiviteli prémiumhoz jussanak lisztjük után. Ez a prémium még nagyobb, ha számításba veszszük, hogy az egy métermázsa behozott búzával szemben csakis 70 kilót tartoznak kiszállítani; de ebben az esetben miféle helyzet áll be? Mi fizetjük meg ezt az 1 forint 50 krajczár prémiumot. Nem. Egy konjunkturális előnyt adunk a malmoknak, a melyek ennek ellenértéke fejében tartoznak teljes üzemképességüket kihasználni. A teljes üzemképesség kihasználása pedig a mi érdekünk. És e mellett egyáltalában érthetetlen az, hogy a t. képviselő úr azt mondja: nekünk búzafeleslegünk nincs, de a malmoknak az a manipulácziója, hogy a liszteket ellenőrzés nélkül keverik, és a magyar búza lisztjét szállítván ki, a román búza lisztje benmarad: árt a magyar búzának! Pedig nyilvánvaló, hisz a t. képviselő úr is rámutatott, hogy, miután nulla lisztet szállítanak ki, a mi a legfinomabb búzából is csak 20% mennyiségben állítható elő, minden métermázsa behozott román búza fejében hazai malmaink négy métermázsát kötelesek felőrölni, hogy a vámfizetés kötelezettsége alól menekűljenek. E kettő egy lélegzetre érthetetlen. Ez mutatja tarthatatlanságát azon szemrehányásoknak, melyekkel a kormány eddigi magatartását illetik, és melyekkel szemben áll először az a körülmény, hogy a magyar búza ára a budapesti piaczon még mindig nagyobb, mint a külföldi piaczokon, másfelől az, hogy a malmok részéről eddig követett eljárás nem árthatott a magyar búza értékének. Sőt merem állítani, hogy a vámhitelezési rendszabályok szigorítása időlegesen hasznára is van a magyar búza értékének. S ezt be is bizonyítom. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja a t. képviselő úr, s mindnyájan tudjuk, hogy a malmok az idei campagne alatt annyi búzát hozták be, hogy ez idő szerint 800.000 métermázsa kivitellel tartozásban vannak. Az az alternativa áll tehát előttük, hogy vagy kiviszik a vámhitelezésnek megfelelő lisztmennyiséget, vagy megfizetik a behozott búza utáni vámot. Azt hiszem, a képviselő úr nem fogja tagadni, hogy a malmok, semhogy a vámot meg kelljen fizetniök, minden erőfeszítést meg fognak tenni, hogy kivihessék a lisztet. Már most a t. képviselő úr által is konczedált elv szerint ahhoz, hogy 800.000 métermázsának megfelelő lisztmennyiséget kivihessenek, körülbelül 3,500.000 métermázsa magyar búza feldolgozása szükséges.

A malmok tehát azon kényszerhelyzetben vannak, hogy be kell szerezniök e 3,500.000 métermázsát, és fel kell dolgozniok, mert különben meg kell fizetniök a behozott búza utáni vámot. Ez annak biztosítéka, hogy az a disparitás, mely a mi búzánk javára eddig fennállt, jövőre is meglesz, és egyelőre búzaáraink nem fognak leszállani a világpiacz búzaárainak nivójára. Azt hiszem, t. ház, sikerült ezzel kimutatnom, hogy a vámhitelezési eljárással behozott búza ügyében az azonossági, a törvényességi kérdés nem elsődleges szempontok; a főszempont a lisztexport kérdése, mely a legszorosabban összefügg mezőgazdaságunk érdekeivel. Mert ha megszűnik a lisztexport, a malmok nem fogják igénybe vehetni a fiumei refakcziákat, és igaz, hogy nem fog bejöhetni semmiféle román búza, de ha a malmok kedvezőtlen viszonyoknál fogva redukcziókra lesznek kényszerítve, ez nemcsak rájuk lesz súlyos csapás, hanem a búza árában kifejezett még súlyosabb csapás lesz mezőgazdaságunkra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Szerettem volna tüzetesen foglalkozni ama teljesen téves megjegyzésekkel is, melyekkel a t. ház egyes tagjai a tőzsdét illették. *(Halljuk! Halljuk!)* De azt hiszem, visszatérhetünk a kérdés tüzetesb megbeszélésére akkor, midőn a tőzsdeadót fogjuk megvitatni. Egyelőre csak annyit, hogy elismerem én is, hogy vannak — még pedig nem is szórványosan — oly jelenségek, melyek indokolttá teszik, hogy a hivatlan elemek merész tőzsdejátéka ellen korlátozó intézkedések tétessenek. Elismerem, hogy Rosenberg t. barátom erre vonatkozó ideája egyik módja a kérdés megoldásának. Tartok azonban tőle, hogy egyoldalú tiltó rendszabályokkal a játékszenvedély nem korlátozható. A játékszenvedély leleményessége megkerül minden tiltó rendszabályt és viszont aggályos dolog ezután az, hogy vajjon a leplezett formában jelentkező játék nem veszélyesebb-e, mint a midőn megfelelő jogi védelemben is részesülhet. Azt azonban Polónyi Géza t. képviselőtársamnak konczedálnom kell, és magam is abban a meggyőződésben vagyok, hogy a tőzsdének azon diszkrecziónális hatalmánál fogva, melylyel bir, önmagának kötelessége gondoskodnia arról, hogy köréből kizárja a hivatlan elemeket, és kizárja egyúttal azon üzérkedéseket is, melyek nagyon alkalmasak lehetnek arra, hogy a hazai tőzsdének eddig méltán kiérdemelt jó hirnevét diszkreditálják. Még csak egyet jegyzek meg arra vonatkozólag, hogy a tőzsdének állandóan az

Digitized by Google

az irányzata, hogy épen a cséplés idején tegye az árakat mesterségesen alacsonyabbakká. Mint gazda, magam is, körülbelül egy évtized óta kisérem figyelemmel a tőzsdeárak alakúlását, és épen az utolsó esztendőkben, azóta, a mióta a tulajdonképeni mezőgazdasági válságról szólhatunk, azt tapasztaltam, hogy a gabonaárak épen a cséplés idején voltak legnagyobbak, és azok a gazdák jártak legjobban, a kik már az őszfolyamán egész termésüket eladták. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)*

T. ház! Nem osztozhatom Péchy Tamás t. képviselőtársam azon véleményében, hogy a miniszter úr programmja semmit sem tartalmaz.

Péchy Tamás: Ezt nem mondtam!

Gajári Ödön előadó: Annyiban tudniillik, hogy mindaz, a mit a miniszter mondott, elkésett dolog, mely helyén lett volna öt vagy tíz évvel ezelőtt, ma azonban ennek semmi értelme nincsen.

Élénk figyelemmel kísértem azt, hogy miként viselkedett a t. ellenzék a miniszter úr részéről előadott programmal szemben, és a felszólalások tenorjából az első naptól kezdve a mai napig folytonos átalakúlást látok. A mikor a t. miniszter úr az ő programmját, a melyet minden cziczomázás nélkül, mondhatnám, a tények egész szárazságában tárt a ház elé, elmondotta, úgy láttam, hogy annak minden részével Péchy Tamás t. képviselő úr is teljesen egyetértett. Ő is, t. barátom, Bornemisza Lajos is, állandó helyesléssel kisérte e programmot. Alig volt jelentékenyebb tényező a t. képviselőház ezen oldalán, a ki a t. miniszter úrnak fejtegetéseit tetszéssel ne kísérte volna. Már most az első nap közvetlen hatása alatt ezen ma már agyonócsárolt miniszteri programmal szemben a t. képviselő urak megelégedtek azzal, hogy azt mondották, hogy nagyon szép és okos dolgok voltak azok, a miket a t. miniszter úr elmondott; a tapasztalt gazdára is vallanak azok. *(Zaj balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gajári Ödön előadó: Azonban a t. miniszter úrnak nincs magas koncepcziója, mert nem mondotta meg, mivel lehet a mezőgazdasági válságon azonnal segíteni? Az első napon ezzel foglalkoztak, a többi napokon azután a képviselő urak közül az egyik elmondotta a miniszter úr programmbeszédének az elejét, a másik a hátulját; *(Derültség.)* az egyik kiszakította a közepét, a másik nagyobb súlyt helyezett a szemtermelésre, a csatornázásra, a harmadik pedig az állattenyésztésre, és mindegyik azzal a szemrehányással tette ezt, hogy az általa kidomborítottakra a miniszter úr programmja kellő súlyt nem helyezett. Később, a mint ezt ma is látjuk, oda jutottunk, hogy azt mondják a t. képviselő urak, hogy a miniszternek nincs is programmja. *(Derültség a jobboldalon.)*

Bartha Miklós: Tönkre vagyunk téve! *(Zaj.)*

Gajári Ödön előadó: A t. képviselő urak a legkényelmesebb eljárást követték. Valahány fölszólalást hallottunk ezen oldalról, mindenik elé bizonyos méltó kiváncsisággal tekintettünk, mert mindegyik mögött azt sejtettük, hogy meg fog nyilatkozni egy oly férfiú, a ki megtalálta az arkánumot arra, a mivel a mezőgazdasági bajokon egy csapásra segíteni lehet. De hát a t. képviselő urak nem találták ezt meg, és nyugodjunk bele, nem is fogjuk azt megtalálni. *(Mozgás a baloldalon.)*

Madarász József: Nagyon szomorú dolog! *(Zaj.)*

Gajári Ödön előadó: A mostani angol gazdakongresszus, melyben nem csekélyebb jelentőségű férfiak, mint az angol állami közélet kitűnőségei foglaltak helyet, szintén foglalkozott ezen problémával. Maga Salisbury lord is, a ki kijelenti a kongresszushoz intézett levelében, hogy azon bajok, a melyek a brit szigeteket érik, nincsenek izolálva, hanem az egész világra kiterjedők, azokat úgy ismeri, hogy azok pillanatnyi elhárítása semminemű törvényhozási és kormányzati intézkedéssel nem lehetséges. *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Én ezt nem szemrehányásként mondom, hanem csak azért, hogy nyugodjunk bele, ha a magyar parlament sem tud feltalálni erre arkánumot.

Iványka Oszkár: Egészen más a helyzete Magyarországnak!

Gajári Ödön előadó: Meg kell tehát elégednünk azzal, hogy ily esetben mi is azon eljárást kövessük, a mit az orvosi praxis is követ, a midőn speczifikus módszerrel nem bir, a melylyel a betegséget hirtelen eltávolíthatná, és a szimptomatikus gyógykezeléshez fordúl, hogy az egész organizmus legyen életerősebb, hogy az helyeztessék jobb állapotba, hogy a krizist kiállhassa. *(Tetszés jobbfelől.)* Ezért azt hiszem, t. ház, hogy a miniszter úrnak ezen részletei miatt sokat ócsárolt programmbeszéde épen ily irányban mozog, s úgy vagyok meggyőződve, hogy inkább van igaza Herman Ottó t. barátomnak, a ki azt mondja a miniszter programmjáról, hogy az sokkal tágabb keretet ölel fel, mintsem hogy azt egyetlen egy ember tevékenysége betölthetné, mint azoknak, a kik az igen t. miniszter úr programmját csakis politikai ellentét kedvéért keveslik. Mert azt be kell ismerni, t. ház, hogy a miniszter úr programmját sok tekintetben félremagyarázni törekszenek. Az egyes részletintézkedéseket, a melyeket ő, mint eszközöket javasolt, czél gyanánt

Digitized by Google

tüntették fel. Pedig mit állított fel, mint tételt, a miniszter úr programmja? *(Halljuk! Halljuk!)*

A túltermelés idézi elő a mezőgazdasági válságot; ezzel a túltermeléssel szemben nekünk szintén igyekezni kell mentől többet, minél olcsóbban termelni; igyekeznünk kell azon, hogy az értékesítési viszonyok tekintetéből mi hátrább ne álljunk, mint mások. Hát nem tiszta, nem átlátszó programm ez? És azon eszközök, melyeket ezen czél elérésére a t. miniszter úr kijelölt, nincsenek-e egymással öntudatos harmóniában lévő koreláczióban? *(Tetszés jobbfelől.)*

A t. képviselő urak azután szembeállították ezen programm egyik-másik részét, és ezen szembeállítással igyekeztek hézagokat föltüntetni, de elismeréssel ezen programmot egyáltalában nem illették. De ha nem illethették is elismeréssel, általában véve nem támadták meg. Csak két ilyen megtámadásra emlékszem: Apponyi Albert és Károlyi Sándor t. képviselő urak részéről. Bocsánatot kérek, a harmadik a szövetségben Polónyi Géza t. képviselő úr volt. *(Derültség jobbfelől.)*

Megtámadták a miniszter úr programmját azért, mert a t. miniszter úr szerintük nem fektetett elég súlyt az öntözésre és az öntözési eljárás azonnali behozatalára, és mert kilátásba helyezte az agrár-bank létesítését.

A mi az öntözési eljárást illeti, én úgy tudom, hogy ez benne van a miniszteri programmban. Azt is koncedálom, hogy az Alföldnek egy részében igazán lukrativ és intenziv mezőgazdaság az öntözési eljárás bevezetése nélkül alig képzelhető. Azonban a t. miniszter úr felemlített egy másik dolgot is; azt, hogy nekünk a közelebbi tíz esztendő alatt folyószabályozásokra, ármentesítési és árvédelmi munkálatokra csak államilag mintegy ötven millió forint befektetést kell létesítenünk. Tehát épen azon Alföldnek érdekében, melynek érdekében kell a folyószabályozásokat is nagyrészt végrehajtanunk, nagyon kivánatosnak tartom, hogy előbb a folyószabályozást, ármentesítést és árvédekezést hozzuk teljesen tisztába, és azután fordúljunk a csatornázáshoz, mint harmadlagos eszközhöz.

De egyáltalában nem birom megérteni azután azt a támadást, a mit gr. Apponyi Albert, gr. Károlyi Sándor és Polónyi Géza t. képviselő urak a t. miniszter úr ellen intéztek, az agrárbank létesítésének terve miatt? Hiszen az egész vita folyamán nem egyszer hallottuk azt: könnyű a miniszter úrnak a mezőgazdaság intenzivitását ajánlani, és azt akarni, hogy a magyar gazda gépekre eszközöljön költséges beruházásokat, de hát miből? A t. miniszter úr rámutatott arra, hogy gondoskodott pénzforrások megnyitásáról is, és akkor a t. képviselő urak azt mondják, nekünk idegen pénz nem kell, nekünk nem kell más pénz, csak az, a mi szövetkezeti úton állítható elő. De hát kérdem én, hogyan fogják ugyanazon mezőgazdák szövetkezetéből előállítani azt a pénzt, melyre a mezőgazdáknak általában sokkal nagyobb mennyiségben van szükségük, mint a mennyivel egyáltalában rendelkezik? Én azt hiszem, hogy e mögött bizonyos előszeretet rejtőzködik a gr. Károlyi Sándor képviselő úr által létesített szövetkezetek dédelgetése iránt.

Elismerem, hogy Károlyi Sándor képviselő úrnak nagy érdemei vannak a hitelszövetkezetek létesítése körül; de mégis bizonyos szűk látkörűséget kell látnom abban, hogy ha a hitelszövetkezeteket attól féltjük, ha azoknak még egy új pénzforrásuk van, a honnan meríthetnek. Hiszen, ha drága lesz az a külföldi pénz, mindig módjukban áll a hitelszövetkezeteknek nem venni igénybe. Azután, a mint az erre nézve közzétett ujságközleményekből is látható, ezt az agrár-bankot a t. miniszter úr nem úgy tervezi, mint a hitelszövetkezetek központi intézetét. Azokkal a hitelszövetkezetekkel, melyeket gróf Károlyi Sándor úr alapított, egyáltalában semmiféle szorosabb nexust létesíteni nem kiván. Én előttem tehát legalább is bizonyos magyarázatra szorúl az az animozitás, melylyel ezen agrárbank létesítésénél itt a képviselőházban beszéltek. Polónyi Géza t. képviselő úrtól még értem, a ki a részvénytársaságoknál elhelyezett 212 millióra, úgyszólván bebizonyítja, hogy ezzel uzsorát űznek, mert abból ezer milliót forgat nak, és a ki azt mondja, hogy nincs itt Magyarországon szükség külföldi tőkére. Maradjon meg a külföldi tőke magának. Ha olyanok mondják ezt, a kiknek ily kezdetleges pénzügyi fogalmaik vannak, a kik megengedik magoknak még azt is, hogy a záloglevél kibocsátásával foglalkozó hazai pénzintézeteket nyiltan sztigmatizálják és bűnfenyítő eljárás alá kerülő manipulácziókkal gyanúsítsák, ha — mondom — ilyenek táma nak egy külföldi pénzcsoport ellen, mely olcsó kölcsönt akar a magyar mezőgazdaságnak juttatni, azt még meg birom érteni. De miként jut ehhez a szövetséghez gr. Károlyi Sándor és gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam, azt én magamnak megfejteni nem tudom.

Azzal a kéréssel fejezem be szavaimat, t. ház, hogy ne legyenek bizalmatlansággal a t. miniszter úr programmja iránt, és az abban mezőgazdaságunknak nyujtott orvosszer iránt csak azért, mert az agrár-vignetta nincsen rajta. Hiszen a külső czifraság belső tartalom híján egyáltalán nem segít e bajokon épen úgy, mint a mezőgazdasági bajokon nem segítenek a tetszetős jelszavak, a melyek mögött pedig — és az ellenkezőről ma sem mernék jót állani —

Digitized by Google

mindig bizonyos más politikai tendencziák is rejtőznek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Avagy ki nem vette észre ebben a vitában is, t. ház, hogy a malmok ellen a refakcziák, és a vámhitelezési eljárás miatt megindított harczban tulajdonképen a tőke elleni animozitás rejlik?

Szalay Imre: Kivált gróf Károlyi Sándornál!

Gajári Ödön előadó: Hogy a kisiparosnak a nagyiparos állásával és helyzetével való szembeállítása tulajdonképen az osztályellentétek felkutatása, hogy azon kizárólagosság megett, a melylyel nem tulajdonképen a mezőgazdasági, hanem egyes osztályok számára keresnek elsőrangú tekinteteket, kicsillanik nem egyszer a szűk felekezetesség gyűlöletes szelleme, a mely ott rejtőzik. *(Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Derültség a jobboldalon.)* És én, t. ház, igaz őszinte sajnálattal látom gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamat ismét egy új jelszó mellett. *(Mozgás a baloldalon.)*

Eszembe jut, hogy milyen szép beszédeket hallottunk a t. képviselő úrtól, mikor azt hangoztatta itt a házban, hogy nekünk az ipart kell fejlesztenünk.

Gr. Apponyi Albert: Most is azt mondom!

Gajári Ödön előadó: E czélból a külföldi tőke beözönlését, mint tőkeszegény országnak, meg kell könnyítenünk. A t. képviselő úr azon időben, mert ez a vámszerződés megújításakor történt, semmiféle súlyt nem helyezett a mezőgazdasági érdekekre, a melyek istápolásának lehetőségére a vám utján, és a vámközösséggel mi rámutattunk. De akkor az iparfejlesztés volt a jelszó, most pedig a t. képviselő úr semmibe sem veszi a mezőgazdaságunkkal összefüggő legjelentékenyebb iparunkat, a melylyel talán az egész világon elsők vagyunk, és hallunk tőle ékes dithirambokat a külföldi tőke beözönlése ellen, és annak megakadályozására, hogy a külföldi tőke nálunk gyümölcsöztessék. *(Zaj és mozgás a baloldalon. Felkiáltások balfelől. Épen az ellenkezőt mondotta!)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Gajári Ödön előadó: T. képviselőtársam akkor gyönyörű beszédeket mondott, és igen éles szinekkel tűntette fel annak szükségét, hogy nekünk állami költségvetésünkből a deficzitet el kell tüntetnünk, és ma, hogy ez megtörtént, úgy látom, haragszik azért, hogy ez bekövetkezett. *(Élénk ellenmondás és derültség a baloldalon.)* Mert csak a haragvó ember engedheti meg magának azt, hogy teljesen értelmetlen és üres jelszavakat dobjon a komoly vitába. *(Élénk ellenmondások a bal- és szélső baloldalon.)* T. képviselőtársaim társadalmi deficzitjének pedig nyugodtan szemébe mosolyog ezen ország egészséges fejlődése, és ezen egészséges fejlődésnek minden jelensége. *(Úgy van! jobbfelől.)* Ajánlom a költségvetés elfogadását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Gróf Apponyi Albert képviselő úr félreértett szavai helyreigazítása czímén kiván szólani! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Félremagyarázott szavaim helyreigazítása czímén akartam szót kérni, de — megvallom — ezen szándékomban majdnem megingatott engem a komolyságnak azon foka, a mely a t. előadó úr végszavaiban nyilvánúl, és a mely a vitatkozást csaknem lehetetlenné teszi. *(Úgy van! a baloldalon.)* De hát nem is vitatkozás czéljából kérek szót, mert erre a házszabályok nekem jogot nem adnak, hanem bizonyos ténybeli tévedéseknek, idézeteknek és nekem tulajdonított állítások rektifikálására. *(Halljuk! Halljuk!)* És ha, t. ház, mindazt rektifikálni akarnám, a miben a t. képviselő úr nekem olyat tulajdonított, a mihez még csak hasonlót sem mondottam, akkor egész minapi beszédemet kellene a háznak újra elmondanom. *(Úgy van balfelől!)* Hát csak kóstolóúl akarom a t. képviselő úr legmerészebb félremagyarázását a t. háznak bemutatni.

A t. képviselő úr azt modja, hogy én az idegen tőkének Magyarországba való bevonása ellen tiltakoztam. Hát, t. ház, ennek én épen az ellenkezőjét mondottam. *(Úgy van! a baloldalon.)* A kik az én beszédem elmondásakor jelen voltak, emlékezhetnek arra, hogy én nyiltan elismertem, hogy Magyarországnak idegen tőkére szüksége van. *(Úgy van! a baloldalon.)* Polónyi Géza t. képviselőtársam még közbeszólt, és ezen felfogásom ellen tiltakozott. Erre én azt feleltem neki, hogy felfogásom szerint igenis szükség van reá. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Mi az, a mi ellen én tiltakoztam? *(Zaj.)* Az ellen tiltakoztam, hogy a mezőgazdasági hitelügy rendezésében a vezérszerep, a vezetés, *(Úgy van! a baloldalon.)* egy idegen tőkéből, és részben idegen tőkepénzeseknek kezelése alatt álló nyerészkedési vállalatra bizassék. *(Úgy van! balfelől.)* Én tehát az idegen tőke ellen nemcsak hogy nem akartam gátat emelni, de egy függetlenségi képviselőtársammal egyenesen polemizálva, hangsúlyoztam annak szükségességét, és most a t. előadó úr mégis azt imputálja nekem, hogy én érzékenyen tiltakoztam az idegen tőke bevonása ellen.

Azt mondja a t. képviselő úr, hogy én azelőtt az iparpártolást helyeztem előtérbe, és a mezőgazdaság bajaival semmitsem foglalkoztam. Bocsánatot kérek, t. ház, attól a percztől kezdve, a melyben a védvámos áramlat diadalmaskodott,

Digitized by Google

nemcsak nálunk, hanem az összes európai kontinentális államok kereskedelmi politikájában, a mely védvámos áramlat ellen én küzdöttem, mert ma is azt mondom, hogy ha az összes európai kontinentális államok által el lehetne fogadtatni a szabad kereskedelmi rendszert, ezt tartanám legjobbnak; de a mely perczben ezt elérni nem lehetett, és a védvámos áramlat diadalmaskodott Európában, — hivatkozom az 1882-iki vámtarifális tárgyalásokra, — abban a perczben mondtam, hogy a mezőgazdasági terményeknek paralell védelmet kell nyujtani. Tettem ezt barátaim nagy részének véleményétől különváltan: én voltam úgyszólván az egyetlen, a ki 1882-ben az új vámtarifa mellett szólaltam fel, azon indokolással, hogy a mezőgazdasági terményeknek paralell védelmet kell nyujtani. Itt megint t. képviselőtársam imputácziója a mindenki által ismert ténynyel homlokegyenest ellenkezik. *(Úgy van! balfelől.)*

Aztán azt mondja a t. előadó úr, hogy én a t. miniszter úr programmjában kifogásoltam azt, hogy nem akarja rögtön, tüstént az öntözést behozni és az által segíteni az ország bajain. Sajátságos pechje t. képviselőtársamnak, hogy itt megint épen az ellenkezőjét mondtam annak, a mit ő nekem imputál. *(Derültség balfelől.)* Én tudniillik konstatáltam, hogy az öntözés, a melyről a miniszter úr programmjában szólt, igen helyes és szükséges intézkedés, de minthogy nem lehet azt máról holnapra tüstént létesíteni, szükségesek oly intézkedések is, a melyek pillanatnyilag enyhítik bajainkat. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Aztán a t. képviselő úr — és ez már komolyabb dolog, komolyabb tévedés, komolyabb félremagyarázás — a vidéki pénzintézetekről és a fővárosi malmokról általam mondottakat czáfolgatja. Beszéde ezen passzusánál sajnálatomra nem lehettem jelen, mert a folyosóra hivtak, és így a gyorsiroda vezetőjének szivességéből a gyorsirodában tekintettem meg e passzust, és úgy értesültem, hogy ő azt mondta, hogy én a vidéki takarékpéztárakat, a vidéki pézintézetek kivétel nélkül uzsoráskodó intézeteknek nyilvánítottam; hogy azokat meg akarom semmisíteni, vagyis egész tüzetesen szólva: hogy azok felfogásom szerint addig, mig a magán uzsorának helyébe léptek, kölcsönzéseikkel bizonyos hivatást teljesítettek, ma azonban azoknak többé hivatásuk nincs, és így a t. képviselő úr nem bízná nyugodt lélekkel rám ezen intézetek érdekeit, melyekben sok millióra menő nemzeti vagyon van letéve, a melylyel ily módon elbánni legalább is könnyűvérűség. Gondolom, majdnem szóról-szóra idéztem azt, a mit a t. képviselő úr mondott. *(Úgy van!)*

De már most bocsánatot kérek, én miről szóltam? Arról, hogy ezen vidéki pénzintézetek nagyobb részének szervezetében vannak szervezeti hibák, melyek épen a nálunk letétben levő nagy nemzeti vagyont politikai katasztrófák esetében veszélybe ejthetnék, hogy tehát e vidéki pénzintézetek szervezetének reformja közgazdasági politikánk egyik feladata, és hozzátettem, hogy remélem és óhajtom, hogy e reform ezen vidéki pénzintézetek vezetői közül a mélyebb belátásúaknak, és azon intézetek értelmi fejeinek hozzájárulásával és megnyugvásával történjék. *(Helyeslés balfelől.)* Tehát nem megsemmisíteni akartam azon közvagyont, a mely azokban le van téve, hanem biztosítani. *(Helyeslés balfelől.)* Nem eltörülni akartam azokat a pénzintézeteket, nem megtámadni, hanem az ő fennállásukhoz a szükséges reformokat keresztülvinni, még pedig lehetőleg velük egyetértőleg. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Azt hiszem, t. ház, hogy az előadói székhez nem méltó könnyűvérűség *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* egy nemrég elmondott beszédet ekképen idézni. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

A mi pedig a fővárosi malmokat illeti, azt tulajdonítja nekem a t. előadó úr, hogy én az ő missziójukat befejezettnek nyilvánítottam volna, mondván, hogy addig, mig nagy exportra számíthattunk, nekik volt hivatásuk, de midőn ez a nagy export megszűnt, hivatásuk is megszűnt.

Bocsánatot kérek, t. ház, ezt én megint nem mondtam. Csak azt mondtam, hogy az ő hivatásuk Magyarország közgazdasági organizmusában már nem olyan fontos, mint a minő volt akkor, mikor a mi termelésünk legnagyobb részben exportra irányúlt, és ezt ők képviselték. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Azt hiszem, t. ház, e két állítás között az a különbség van, a mi egy statisztikai tényekkel beigazolt igazság között, és egy képtelenség között van. Én azt a tényt, illetőleg azt a ténybeli igazságot mondtam, a melyet a statisztika is konstatál, hogy tudniillik a nagy export, és igy a nagy exportot képviselő vállalatok már nem birnak olyan fontossággal reánk nézve, mint előbb. Hogy semmi fontossággal nem birnának, hogy elpusztítandók volnának, hogy pusztúlásukat jó kedvvel kellene néznünk, ezt nem mondtam. Ez ismét egyike a t. előadó úr azon imputáczióinak, melyeket velem szemben magának megenged, a minek folytán azután igen könnyű valakit czáfolni. *(Úgy van! a bal és szélső baloldalon.)*

T. ház! Ilyen kaliberűek lévén azok az állítások, melyekkel a t. előadó úr ellenem küzd, gondolom, nincsen okom a felett búsúlni, hogy a házszabályok nem engedik meg nekem, hogy politikai szereplésemnek azon kritikájával foglal-

Digitized by Google

kozzam, melyet a t. előadó úr ez alkalommal is jónak látott a ház elé hozni; mert, gondolom, elég leleplezni az ő vitatkozási modorát, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és az ő kritikája ily összefüggésben és azon a szerencsétlen napon, a melyen ilyeneket tévedett, semmi súlylyal nem bir. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Péchy Tamás képviselő úr kíván személyes kérdésben szólni.

Péchy Tamás: Én a t. előadó úrnak beszéde alatt legtöbbnyire kinn voltam; hanem egyszer bejövén, épen nevemet hallottam, figyelmes lettem, és ennek folytán kénytelen vagyok egészen röviden a t. előadó úrnak a nyilatkozatára kijelenteni, hogy azokat, a mit általam mondottaknak állít, semmi tekintetben nem mondtam. *(Élénk derültség a bal- és szélső baloldalon.)* Az igen t. előadó úr méltóztatott azt mondani, hogy én a miniszter úrnak programmjáról kicsinylőleg, becsmérlőleg nyilatkoztam, sőt némileg rosszaltam. Ellenkezőleg azt mondtam, hogy ha az a programm, melyet a t. miniszter úr itt elmondott, ezelőtt tíz vagy öt évvel elmondatott volna, a házban igen sokaknak még tetszett volna is. De ebben a programmban hiányzott az, a mi a mai viszonyok közt szükséges, hogy benne legyen tudniillik azon kérdéseknek a megoldása a mely kérdések itt az egész házat ma foglal, koztatják. Ez nagy különbség. Ha én a t. miniszter úr programmját helytelennek és rossznak találtam volna, kötelességem szerint részletesen belebocsátkoztam volna annak czáfolatába. Tehát az is mutatja, hogy nem foglalkoztam azon részletekkel, melyek az öntözésre s a többire vonatkoznak, hogy én nem helytelenítettem a t. miniszter úr programmját, mint azt a t. előadó úr mondta. Egyet emeltem ki belőle, a mire nézve észrevételt tettem, tudniillik az intenziv gazdálkodást. Ezt azért tartottam szükségesnek megjegyezni, hogy valaki azt ne gondolja, hogy én a nélkül, hogy bebizonyítottam volna, támadtam volna meg a t. miniszter úr programmját.

Csak ez volt, a mit megjegyezni kivántam. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Személyes kérdésben kíván Polónyi Géza képviselő úr szólani!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Én azt a szokást már ismerem, hogy az ellenzéki férfiaknak komoly munkálkodását szokás bizonyos oldalról szándékosan elferdíteni, hogy azután könnyen lehessen rásütni, hogy milyen tarthatatlan, hogy ne mondjam, képtelen dolgokkal állott az illető elő. Ez az új szokás, hogy felállít magának akár az előadó úr, akár más valaki egy thézist, és ráfogja, hogy az illető ellenzéki férfiú mondotta ezt, hogy azután az ő czáfolata nagyon könnyű és dicsőséges legyen.

Én megvallom, az én temperamentumom okából tartózkodtam attól, hogy az előadó úr beszédét meghallgassam, *(Derültség balfelől.)* és nem is szándékoztam arra egyáltalában reflektálni sem. De minthogy az előadó úr, a mint arról értesültem — bona fide adom elő, mert nem volt módomban, hogy szavait elolvassam — a többi között azt állította, hogy én a vidéki takarékpénztárokról olyasmit mondtam, — hivatkozom képviselőtársaimra, ha ők roszszúl értették a t. előadó urat, bocsánatot kérek, — azt mondta az előadó úr, hogy én a vidéki pénzintézetekről azt állítottam, hogy azok olyan üzelmeket követnek el, a melyek, ha valók volnának, ellenök a kriminális eljárást kellene megindítani.

Én ezzel a frázissal megelégedve nem lehetek, hanem arról a helyről, melyről az előadó úr a bizottság nevében szól, jogom van követelni, hogy bármely ellenzéki képviselőnek szavait úgy magyarázza és pertraktálja, a mint azok mondva lettek. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Ennélfogva, egész tisztelettel az előadói szék iránt, felkérem az előadó urat, legyen szives megmagyarázni, mivel vádoltam én a vidéki pénzintézetekek oly tényekkel, a melyek miatt ellenök a bűnvádi eljárásnak helye volna. Ehhez jogom van. *(Tetszés a szélső baloldalon.)*

Gajári Ödön előadó: T. ház! Talán méltóztatik megengedni, hogy a többi személyes kérdés czímén jelentkező felszólalás előtt, a hozzám intézett kérdésre közvetlenül nyilatkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a t. képviselő úrról nem állítottam azt, hogy ő a vidéki pénzintézetekről olyan formában beszélt, mintha azok olyan cselekményeket követnének el, a melyek miatt bűnfenyítő eljárás alá eshetnének, hanem rámutattam arra, hogy a t. képviselő úr a zálogleveleket kibocsájtó összes bankokat azzal a váddal illette, hogy olyan czímleteik vannak forgalomban, a melyek után a befizetett tőkék már a bankba befolytak.

Bartha Miklós: Erről egy szót sem tetszett szólani!

Gajári Ödön előadó: Ezt én nem fejtettem ki, *(Mozgás balfelől.)* csak rámutattam arra, hogy a t. képviselő úr, vádakat emel a hazai pénzintézetek ellen, a melyek, ha valók volnának, bűnvádi eljárásnak volna helye. Ez az, t. képviselő úr, a mire én megjegyzésemet megtettem, és mindazok után, a miket a t. képviselő úr elmondott ma és múlt beszédében, én semmiféle helyét nem látom annak, hogy az általam tett megjegyzésekből egy jottát is változtassak. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: T. ház! Ezen felvilágosítás után, méltóztassék megengedni, hogy igen röviden szóljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Köztünk igen

Digitized by Google

sokszor képezi vita tárgyát, hogy ilyen vagy amolyan modorban tárgyalunk.

Én hivatkozom mindenkire, t. képviselőház, hogy multkor tartott beszédemben az objektivitás minden korlátai közt tisztán kizárólag annak kimutatására szorítkoztam, hogy Magyarországon a hitel drága; különösen számadatokkal mutattam ki, hogy a vidéki pénzintézetek mily aránytalanúl nagy tőkéket forgatnak kis betétek és kis részvénytőkék mellett. És erre mit látunk? Azt, hogy a leggyöngédebb kritika a nemzet közvagyona érdekében tett fölszólalásomra a »Nemzet« hasábjain az volt, hogy »ostobaság.«

Most az előadó úr azzal áll elő, hogy én a záloglevelek kibocsátásáról mondtam ilyet vagy olyat. Utalok arra, hogy a jogtudományi szakközlönyök hónapokon át tárgyalták azt a kérdést, hogy a záloglevelek kibocsátásának egyik kardinális föltétele, hogy az a záloglevél, melynek fedezetéül szolgál bizonyos tehertétel, mihelyt ez a tehertétel töröltetik, visszaváltassék, vagy megsemmisíttessék. Minthogy pedig e záloglevelek igen gyakran akkor már az ötödik vagy századik kézben vannak, mert hisz rendeltetésük az, hogy placziroztassanak, nem történhetik kellő ellenőrzés arra nézve, hogy a megfelelő záloglevél beváltatik-e. Én e dolgot jogtudományi szaklapok alapján hoztam föl, és nem volt más czélom, mint figyelmeztetni a kormányt, hogy a záloglevél-üzletre nézve készülő új törvényjavaslatban erre is figyelemmel legyen. A ki azt mondja, hogy én egyes intézetek élén álló férfiak becsületét támadtam meg, az egyszerűen nem értett meg! Én a magam részéről meg vagyok elégedve, hogy ily váddal oly helyről találkoztam. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Az előadó úr kíván szólani!

Gajári Ödön előadó: T. ház! Egészen röviden, minden animozitás nélkül, csak arra hívom föl a t. ház figyelmét, hogy azok, a miket Polónyi t. képviselőtársam most elmondott arra nézve, miként nyilatkozott ő a multkor a záloglevelek manipulácziójáról, nem erősítik-e meg mindenben azt, a mit én az ő eljárásáról mondtam? *(Ellenmondás balfelől. Úgy van! jobbfelől.)* A t. képviselő úr vagy járatlanságot árúl el a záloglevelek manipulácziójáról illetőleg, vagy pedig, ha nem járatlan, akkor czélja nem lehetett egyéb, mint e manipuláczió gyanusítása, gyanuba hozatala. Nincs most időm, és nem akarom a t. házat untatni azzal, hogy kikeressem, mit mondott szószerint . . .

Polónyi Géza: Ugyanazt, a mit ma!

Gajári Ödön előadó: A képviselő úr azt mondta ma is, a múlt alkalommal is, hogy a hazai pénzintézetek nem is képesek bevonni azon záloglevéleket, melyek után a tőketörlesztések már befolytak, mert hisz nem is tudják, hol vannak azok, már a tizedik kézbe is eljuthattak. Ebből látszik, hogy a t. képviselő úr nem érti a dolgot. Ennek az értelmetlenségnek tudom be eljárását, és ezt mentségül tekintem arra nézve, hogy nem kíván gyanúsítani. Azt hiszem, a képviselő úr az előadottak után ezzel beérheti. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Beérem azzal, hogy nekem van igazam!

Elnök: Ivánka Oszkár képviselő úr kíván szólani.

Ivánka Oszkár: T. ház! Személyes kérdésben akarok igen röviden nyilatkozni. Tisza István képviselő úr egy állításomat, mint inszinuácziót útasította vissza, az előadó úr pedig beszédemre reflektálva, azt mondta fölszólalása elején, hogy lesz módom neki később felelni. Természetes, hogy én e fejtegetésekre most személyes kérdés czímén nem felelhetek, minthogy a válasz igen hosszú időt venne igénybe. Előlem a felelet útja el van zárva. Csak pár szavam van azokra, a miket az előadó úr felhozott; hogy mily helyes adatokat csoportosított, mily helyesen tüntette fel azokat, arra t. képviselőtársam gróf Apponyi Albert megfelelt. Én tehát teljes mértékben csatlakozom mindazokhoz, úgy az intenczió, mint a modor tekintetében is, a melyeket elejétől fogva végig elmondott. Már most kétségtelen dolog, hogy mind a ketten, Tisza István t. képviselő úr, a ki az inszinuácziót visszaútasítja, és a t. előadó úr egy dolgot felejtett el: vagy ők maguk tették fel a zöld szemüveget és rosszúl láttak, vagy pedig a mi szemünk elé tartották és rosszúl festettek. De bár rosszúl láttak, bona fide, vagy rosszúl festettek, mala fide, a tekintetben nyilatkozzanak ők külön-külön, vagy szolidarisan, az az ő dolguk. Én a t. ház itéletére bizom, hogy az igazság kinek a részén van. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Tisza István t. képviselő úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tisza István: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Folytonos zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Tisza István: Részemről konstatálom, hogy sohasem jutott eszembe bárkinek is kétségbe vonni azt a jogát, hogy állításaimat téveseknek tartsa. Ha a t. képviselő úr azt mondja, hogy bona fide tévedtem, hogy állítása alappal is birjon, azt be is kell bizonyítania, és ez az, a mit nem tett meg. *(Helyeslés jobbfelől. Folytonos zaj és mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: A földmívelésügyi miniszter úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk! Zaj. csenget.)*

Digitized by Google

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Folytonos zaj és nyugtalanság a bal- és szélsőbalon.)* Midőn egyrészről Andreánszky t. képviselő úr.... *(Zaj és nyugtalanság.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: ... azon jó tanácsot adja nekem, hogy »Ein Löffel voll That ist mehr werth, als ein Schöffel voll Rath,« *(Zaj.)* ... másrészről pedig Iványka Oszkár t. képviselő úr megtámad, még pedig az ő speciális modorával, a melynek legnagyobb jelentősége talán abban fekszik, hogy e ház egyetlenegy más tagja sem szokta követni, *(Derültség a jobboldalon.)* hogy nem beszélek eleget, és nem elég sokszor, megvallom, hogy ezen határozati javaslatokra nézve Andreánszky Gábor t. képviselő úr jó tanácsát fogom elfogadni, és lehetőleg röviden fogok ahhoz hozzászólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi az első határozati javaslatot illeti, ez visszavonatván, felszólalásom tárgyát többé nem képezheti; csak ismételten ki akarom jelenteni ez alkalommal is, hogy a filloxera-okozta pusztitások által tönkrement vidékek védelme tekintetében a kormány feladatának és kötelességének tartja, hogy mielőbb törvényjavaslatot terjeszszen t. ház elé, a mely ezen nagy károk lehető pótlását vegye czélba. *(Helyeslés.)*

A második határozati javaslatra vonatkozólag, a melyet Papp Elek képviselő úr adott be, — a ki ugyan nincs jelen e házban, de minthogy határozati javaslaslatát csak maga irta alá, tudtommal zárszóval úgy sem élhetett volna, — az a kérésem a t. házhoz, sziveskedjék e határozati javaslatot a maga egészében visszautasítani.

Már egyszer volt alkalma a kormány egyik tagjának, azt tartom, magam is voltam bátor felemlíteni, hogy a vízjogi törvény reviziója már is foganatosittatott; egyrészről tehát ezen kijelentést méltóztassék tudomásúl venni, másrészről pedig a t. képviselő úrnak azon óhaját, hogy azon rendelet, a melyen alapszik az egész eljárás, visszavonassék ebben a perczben, a jelen időben: képtelenség volna.

Hogyan is lehetséges képzelni, hogy oly rendelet, mely évek előtt adatott ki, melyen az összes eljárás, a munkálatok összes intézkedései alapszanak, visszavonassék, mielőtt a megfelelő törvényes intézkedések meghozatnának a további eljárásra vonatkozólag? Ez, azt hiszem, oly zűrzavart idézne elő, a miáltal az összes intézkedések eredménye esetleg halomra döntetnék, minélfogva kérnem kell a t. házat, hogy ezen határozati javaslatot is méltóztassék mellőzni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A harmadik határozati javaslat, mely hozzám és a pénzügyminiszter úrhoz egyetértőleg adatott be: »a marhasó elárúsításának rövid idő alatt teendő életbeléptetésére; ha a közel jövőben az el nem érhető, előleges összeirás alapján hatósági utalványok mellett a házi állatokat tartók részére a marhasónak az egész országban egyforma olcsó áron leendő elárúsítását egy év alatt kezdjék meg.« Erre vonatkozólag legyen szabad röviden kijelentenem, hogy részemről is hozzájárúlok azon nézethez s azon vélekedéshez, a melynek oly alapos kifejezést adott a t. pénzügyminiszter úr már tavaly, és utalok egyúttal osztrák országnak *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Hol van osztrák ország!)* meghiúsúlt fiaszkójára, mert ott valóságos fiaszkót értek el, és utalok továbbá arra, hogy ezen eljárás az államnak legalább kétmilliójába kerülne, és azt hiszem, hogy ha az állattenyésztés érdekében akarunk valami áldozatot hozni, sokkal helyesebben és sokkal előnyösebben lennének ezen milliók befektethetők, ha más czím alatt bocsátanók azokat a gazdaközönség rendelkezésére, mint ha ezen fiktiv czím alatt a só olcsóbbítását vennők czélba vele. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezeknél fogva ismételve kijelentem, hogy én a pénzügyminiszter úrnak e tekintetbeni álláspontjában osztozván, kérem a t. házat, hogy ezen határozati javaslatot, úgy mint tavaly, az idén is mellőzni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A negyedik határozati javaslat útasítja a kormányt: »hogy a gabonabehozatal körül fennálló törvénytelenségek és szabálytalanságok megszüntetése iránt haladéktalanúl intézkedjék«. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Legilletékesebb volna ugyan ezen határozati javaslatra vonatkozólag a feleletadásra a kereskedelmi miniszter úr, de minthogy ő a főrendiház ülésében van elfoglalva, magam kívánom a feleletet megadni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én e tekintetben a kormány kebelén belül mindenkor azon álláspontot állottam, hogy az őrlési engedély végképeni eltörlése ez idő szerint nem tanácsos, mert azon nézetnek hódolok, hogy a nagy malomipar jelenleg még a a közgazdaság terén kultuszmissziót teljesít s az ipar érdekében épen a mai konjunkturákkal szemben, a midőn Angliában 5 frt 20—30 krajczáros búzaár van, és nálunk — épen a malmok intenzivebb működése által — erre az évre még mindig körülbelül 7 forintos búzaárak fognak mutatkozni: szükségét látom a malmok munkálkodásának fentartását, illetőleg ennek biztosítását.

De hogyha egyrészről a nagy malmoknak fentartását bizonyos fokig manap még szükségesnek tartom, egy perczig sem habozom kijelenteni, hogy ebben a tekintetben is részemről bizonyos határ megtartását szükségesnek

Digitized by Google

tartom, vagyis disztingválni akarok azon intézkedések közt, melyek hasznosak, és disztingválni kívánok azok közt, melyek egy olyan túlzását involválnák ezen különben hasznos eljárásnak, a mely már más téren mozogna, a visszaélés terére lépne.

És ebben a tekintetben a határozati javaslat útasítja a kormányt, hogy a gabonabehozatal körül *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* fennálló törvénytelenségek és szabálytalanságok megszüntetése iránt haladéktalanúl intézkedjék. Tehát ezen kifejezésen kivül »törvénytelenségek«, tulajdonképen azonos ezen határozati javaslat az én személyes felfogásommal. És erre vonatkozólag konstatálhatom, hogy ezen visszaélések és esetleg beállható veszélyek és károk elhárítása érdekében — a mint a t. ház már tudja — megszoríttatott a hitel-meghosszabbítás, tudniillik, ha jól emlékszem, már augusztus végén vagy szeptember elején intézkedett a t. pénzügyminiszter úr azon irányban és értelemben, hogy ezentúl mindazon prolongácziók, a melyek ezen vámhitelre nézve érvényben voltak és megadattak, még a lefolyt 12 hónap után is, meg ne adassanak, és illetve, hogy mindazon malmok, melyek a 12 hónapi időtartam leforgása után még egy bizonyos ki nem vitt lisztmennyiség fölött rendelkeznek, mindaddig, mig ezen lisztmennyiséget nem exportálják, vámengedményezésben ne részesülhessenek, szóval, hogy a törvény keretébe legyen szorítva az engedmény e tekintetben.

Azóta történtek még más intézkedések is, a mennyiben — ha jól emlékszem, a miniszterelnök úr, legalább részben, e tekintetben már nyilatkozott is e házban — megtétettek azon intézkedések, melyek czélba veszik a maximum megállapítását azon százaléknak, mely engedhető lenne ezen kikészítési eljárásra vonatkozólag a malmok javára, a nélkül azonban, hogy az oly óriási mérvet öltene, mely által esetleg a búzaáraknak lenyomása idéztetnék elő.

Továbbá oly intézkedések történtek, a melyek a tarifák szabályozására, esetleg leszorítására vonatkoznak, és végül történtek intézkedések arra nézve is, hogy a határidő-spekuláczió esetleg lehetőleg szűkebb keretbe szoríttassék. Ezen intézkedések, t. ház, abban állanak, hogy egy ilyen értelmű és ezen kérdéseket felölelő átirat intéztetett a kormányelnök úr által a kereskedelmi miniszter úrhoz és hozzám, és egyúttal ugyanezen kérdésekre nézve áítratok intéztettek az osztrák kormányhoz is.

Konstatálom tehát, és álláspontomból eredőleg örömmel konstatálom, hogy ezen helytelen állapotokra és visszaélésekre vonatkozólag a tárgyalások igenis megindíttattak. Méltóztassanak ezt szives tudomásúl venni, és addig is, míg ezen tárgyalásokra vonatkozó jelentés be nem adatik, részemről ezen határozati javaslat szükségtelenségét konstatálva, kérem a t. házat; méltóztassék ezen határozati javaslatot szintén mellőzni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Iványka Oszkár: T. ház! *(Nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Nincs szava!)* Majd lesz!

Elnök: Személyes kérdésben kiván a képviselő úr szólni?

Iványka Oszkár: Félreértett szavaim helyreigazítására, illetőleg helyes értelmének helyreigazítása végett kérek szót. *(Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Nem lehet! Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

A t. földmívelésügyi miniszter úr azt mondta, hogy az én általam benyújtott határozati javaslat azon része, a melyben én kérem, hogy a ház útasítsa a kormányt, miszerint a gabonabehozatal körül fennálló szabálytalanságok körül intézkedjék, azonos az ő felfogásával azokat a szabálytalanságokat illetőleg, a melyek megszüntetésére részben a kormány intézkedett, részben pedig intézkedni fog. Engedelmet kérek, ez épenséggel nem azonos. Az igen t. földmívelési miniszter úr teljesen félreértette — nem akarom mondani, hogy félremagyarázta — ezen határozati javaslatnak nemcsak intenczióját, de szavait és lényegét is. Azok a visszaélések, azok a szabálytalanságok, a melyekre az én határozati javaslatom czéloz, a következők, a melyek igenis, a miniszteri rendeletbe ütköznek, és mint ilyenek fennállanak, a melyeknek megszüntetésére sem a földmívelésügyi miniszter úr, sem pedig minisztertársai nem intézkedtek. Az egyik miniszteri rendelet, 1882. évi 30.974. szsmű, így szól: »az őrlésre szánt gabonának, ha az őrlemény belföldi fogyasztásra van szánva, belföldről kell származnia.« Az egyik szabálytalanság tehát az, hogy itt oly gabona őröltetik, mely belföldi fogyasztásra van szánva, mert köztudomású, hogy abból semmi kivitelre nem került, és daczára annak, hogy az így van, a miniszteri rendelet szavaival egyenes összeütközésben megengedtetik, habár mint a t. miniszter úr mondja, korlátoltabb mértékben a behozatal.

A másik miniszteri rendelet így hangzik: Az engedély csakis azon esetben fog megadatni, ha a kormány meggyőződést szerez arról, hogy a kikészítésre szánt árú versenyképessége a külföldi piaczon kiváltképen a vámmentesen behozott külföldi anyag behozatalától függ.

Miután mindnyájan tudjuk, hogy a magyar búza és a magyar liszt versenyképessége a külföldön nemcsak hogy nem függ az idegen búza hozzákeverésétől, de egyenesen ki van zárva, hogy ilyen kevert liszt vitessék ki külföldre,

Digitized by Google

tehát világos, hogy az őrlési engedély ezen második miniszteri rendeletbe is beleütközik.

Ezek azok a szabálytalanságok, melyek megszüntetését én kértem, a melyek egészen más természetűek, mint azok a kisebb visszaélések, a melyek ezen szabálytalanságok és törvénytelenségek korlátjain belül elkövettettek.

És csak röviden konstatálni kívánom azt, hogy a t. miniszter úr egy szóval sem terjeszkedett ki a törvényesség kérdésére, egy szóval sem állította, hogy az állapot törvényes volna. Az előadó úr pedig azt mondta, hogy a törvényesség mellékes. Ha ez így van, méltóztassanak a felfogás ilyen inkorrektsége felett ítélni. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Szavazzunk!)*

Elnök: A tanácskozás be van fejezve, t. ház, következik a szavazás.

Első kérdés az, t. ház, méltóztatnak-e a központi igazgatás czímére felvett 313.576 frtot megszavazni: igen, vagy nem? A második kérdés vonatkozik azon határozati javaslatra, melyet Bernát Béla képviselő úr adott be, s melyet módosítva a miniszter úr is magáévá tett. A harmadik kérdés lesz, t. ház, a Papp Elek képviselő úr által beadott határozati javaslat a Tiszavölgyére vonatkozólag, — hiszen majd fel fognak olvastatni; továbbá a Papp Elek képviselő úr által beadott határozati javaslat a marhasóra vonatkozólag, és végre az Ivánka képviselő úr által beadott határozati javaslat. Miután pedig ezen utolsóra vonatkozólag névszerinti szavazás elrendelése iránt adatott be kérés, azt ezennel elrendelem. Azonban ezt megelőzőleg a t. ház a sorrendnek megfelelőleg is határozni fog egyszer a tétel felett, azután ezen három határozati javaslat felett. Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Helyeslés. Zaj. Csenget.)*

Az első kérdés tehát az, t. ház, méltóztatnak-e a központi igazgatás czímén a személyi járandóságokra 313.576 frtot megszavazni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik a nevezett összeget megszavazzák, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség, t. ház, és így a tételt a t. ház megszavazza.

Most következik, t. ház, a Bernát Béla képviselő úr által beadott határozati javaslat, méltóztassék meghallgatni, úgy, a mint az módosítva lett a miniszter úr hozzájárúlása folytán.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa Bernát Béla határozati javaslatot).*

Elnök: A kérdés az, t. ház, méltóztatik-e ezen határozati javaslatot elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Méltóztatnak elfogadni? *(Fölkiáltások a szélső baloldalon. Nem!)* Kérem azokat, kik elfogadják ezen határozati javaslatot, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége elfogadja, és így a Bernát Béla képviselő úr által beadott határozati javaslatot elfogadottnak jelentem ki. Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Következik azon határozati javaslat, melyet Papp Elek képviselő úr adott be a Tiszavölgyét illetőleg. Méltóztassanak a határozati javaslatot meghallgatni.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa Papp Elek határozati javaslatát. Nagy zaj. Felkiáltások: Hangosabban! Nem halljuk!)*

Elnök: A kérdés az, t. ház, méltóztatnak-e az imént olvasott, Papp Elek képviselő úr által beadott határozati javaslatot elfogadni: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, kik a Papp Elek képviselő úr által beadott határozati javaslatot elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség, t. ház, és így a határozati javaslat nem fogadtatik el.

Következik, t. ház, a határozat a Papp Elek képviselő úr által beadott határozati javaslatra vonatkozólag a marhasó tárgyában.

Olvastatik a határozati javaslat.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa Papp Elek határozati javaslatát. Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: *(csenget.)* Csendet kérek! A kérdés az, t. ház, elfogadja-e a t. ház az imént olvasott határozati javaslatot, melyet Papp Elek képviselő úr adott be: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik a határozati javaslatot elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség, t. ház. *(Felkiáltások a bal- és szélsőbalon: Többség! Derültség a jobboldalon.)* Az ellenpróbát megtehetem. Kérem azon képviselő urakat, a kik a határozati javaslatot nem fogadják el, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Nagy zaj a bal- és szélsőbalon. Elnök csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

A határozati javaslatot a t. ház nem fogadja el.

Következik végűl a határozat az Ivánka Oszkár képviselő úr által beadott határozati javaslat felett. Méltóztassanak azt meghallgatni.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa Ivánka Oszkár határozati javaslatát).*

Elnök: A kérdés tehát az, t. ház, méltóztatnak-e ezen határozati javaslatot elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* A mennyiben azonban, t. ház, a mint már előbb jelezni bátor voltam, névszerinti szavazás elrendelése iránt adatott be kérés, azt ezennel elrendelem.

A szavazást fogja kezdeni a »D« betű.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. A felfüggesztve volt ülést ezennel megnyitom.

A kérdés az: elfogadja-e a t. ház az Ivánka Oszkár képviselő úr által beadott hatá-

Digitized by Google

rozati javaslatot: igen, vagy nem? A kik elfogadják az Ivánka Oszkár képviselő úr által beadott határozati javaslatot, azok fognak szavazni igennel, a kik nem fogadják el az Ivánka Oszkár képviselő úr által beadott határozati javaslatot, fognak szavazni »nem«-mel.

A névsort olvassa gr. Esterházy Kálmán jegyző úr, a távollevőket jegyzi Molnár Antal jegyző úr, az »igen«-nel szavazókat jegyzi Bartók Lajos jegyző úr, a »nem«-mel szavazókat jegyzi Josipovich Géza jegyző úr.

A szavazás kezdődik a »D« betűnél. Csendet kérek, t. ház! Kérem a képviselő urakat, sziveskedjenek helyeikről szavazni.

Kezdődik a szavazás.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

»Igen«-nel szavaztak: *Drakulics Pál, Farkas Balázs, Fernbach József, Förster Ottó, Gulner Gyula, Györffy Gyula, gr. Gyürky Ábrahám, Hajós József, Haviár Dániel, Heckenast György, Hedry Lőrincz, Helley János, Hentaller Lajos, Herman Ottó, Hock János, Hodossy Imre, Hoitsy Pál, Holló Lajos, Horánszky Nándor, Issekutz Győző, Iványi Béla, Ivánka Oszkár, Jeszenszky Ferencz, Justh Gyula, Kállay Ferencz, Kállay Lipót, gr. Károlyi László, Komjáthy Béla, Kovács Albert, Kováts József, Kun Miklós, Kürthy Sándor, László Mihály, Lázár Árpád, Lits Gyula, Lukáts Gyula, Madarász József, Majthényi István, Makfalvay Géza, Márkus József, Meskó László, Mérey Lajos, Mihályi Péter, Molnár József, Mülek Lajos, Nedeczky Jenő, Okolicsányi László, Olay Lajos, Pályi János, Pázmándy Dénes, Péchy Tamás, Pogány Sándor, Polónyi Géza, gr. Pongrácz Károly, Ragályi Lajos, Reitter János, Reviczky Károly, Rudnyánszky Béla, gr. Szapáry Gyula, gr. Szápáry László, Szederkényi Nándor, Szemere Huba, Szentiványi Kálmán, Tibád Antal, Tomcsányi László, Tompa Antal, Tóth Ernő, Ugron Gábor, Ugron Zoltán, Vásárhelyi László, Vikár István, Visontai Soma, Wittmann János, gr. Zay Albert, gr. Zichy Jenő, Zsámbokréthy József, gr. Zselénsky Róbert, b. Andreánszky Gábor, Antunovich József, gr. Apponyi Albert, Asbóth János, b. Atzél Béla, Atzél Péter, Ábrányi Kornél, Babó Emil, Barabás Béla, Bartha Miklós, Bartók Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Bánó József, Beöthy Ákos, Bernáth Béla, Bernáth Dezső, gr. Bethlen Bálint, Bolgár Ferencz, Bornemisza Lajos, Bottlik Lajos, Bozzay János, Bujanovics Sándor, Chernel Gyula, Csávolszky Lajos.*

»Nem«-mel szavaztak: *Darányi Ignácz, Dániel Ernő, Dániel Gábor, Demkó Pál, Dégen Gusztáv, Dókus Ernő, Erdélyi Sándor, gr. Esterházy Kálmán, b. Eötvös Loránd, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farbaky István, Fáy Gyula, Fejér Miklós, Fenyvessy Ferencz, gr. Festetits Andor, Filtsch József, Fluger Károly, Földváry Elemér, Földváry Miklós, Francsics Norbert, Gajári Ödön, Gromon Dezső, Harkányi Frigyes, Hegedüs Sándor, Hieronymi Károly, Horváth Béla, Horváth Gyula, Janicsáry Sándor, Jellinek Arthur, Jovanovits István, Josipovich Géza, Kajuch József, b. Kemény Ákos, b. Kemény Endre, b. Kemény János, Király Ferencz, Kobek István, Körösi Sándor, Krajtsik Ferencz, Kralitz Béla, Kubinyi György, Kozma László, Latkóczy Imre, Lánczy Leó, Lehoczky Vilmos, Lónyay Géza, Lukács Béla, Lukács László, Luppa Péter, Magyary-Kossa Géza, Matuska Péter, Mezei Mór, Miklós Ödön, Mohay Sándor, Molnár Antal, Molnár Béla, Morzsányi Károly, Münnich Aurél, Matlekovics Sándor, Nagy János, Nagy Sándor, Neményi Ambrus, Neumann Ármin, b. Nikolics Feodor, b. Nopcsa Elek, b. Nyáry Béla, Pap Géza, Pap Samu, Pálffy Elemér, Pántotsek Rezső, Perczel Béni, Perczel Dezső, b. Podmaniczky Frigyes, Pulszky Ágost, Radvánszky György, Rakovszky Géza, Reiszig Ede, Ragályi Béla, Rezei Sylvius, Rohonczy Gedeon, Rosenberg Gyula, b. Salmen Jenő, Schóber Ernő, Schreiber Frigyes, Sigmond Dezső, Sipeky Sándor, Solymossy László, Sporzon Ernő, Sréter Alfréd, Stajevits János, Szaplonczay Miklós, Szende Béla, Szily Pongrácz, Szuhányi Ferencz, Szunyogh Szabolcs, Telegdi József, gr. Teleki Géza, gr. Teleki József, gr. Teleki Sándor legifj., gr. Thorotzkay Miklós, Tisza István, Tisza Kálmán, gr. Tisza Lajos, Tolnay Lajos, Tuba János, Urányi Imre, Urbanovszky Ernő, gr. Wass Béla, Véghső Gellért, Vuja Péter, Wekerle Sándor, Wlassics Gyula, Zay Adolf, Zákó Milán, b. Ambrózy Béla, Amon Ede, gr. Andrássy Tivadar, Antal Gyula, Apáthy Péter, Balla Gyula, Baranyi Ödön, Barcsay Domokos, Barcsay Kálmán, Bausznern Guidó, Belitska Béni, Berzeviczy Albert, Bessenyey Ferencz, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Ödön, Boncza Miklós, Bornemisza Ádám, Bölöni Ödön, Búsbach Péter, Chorin Ferencz, Csávosy Béla, Csernátony Lajos, Csigó Pál, gr. Csáky Albin, gr. Csáky Lajos.*

Távol voltak: *Dániel Pál, Désy Zoltán, Dörr Soma, Drescher Ede, Endrey Gyula, Eötvös Károly, Ernuszt Kelemen, Erreth János, gr. Esterházy Mihály, Fest Lajos, Fornszek Sándor, Frey Ferencz, Gencsy Albert, Görgey Béla, Gulácsy Dezső, Gull József, Gutenau Károly, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Halassy Gyula, Helfy Ignácz, Hévizy János, Hortoványi József, Horváth Ádám, Horváth Géza, Horváth Lajos, gr. Horváth-Tholdy Lajos, b. Huszár Károly, Illyés Bálint, Isáak Dezső, Istóczy Győző, Ivanovics Iván, b. Jeszenszky László, Jókai Mór, b. Jósika Gábor, Justh György, Kabós Ferencz, Kaiser János, Kammerer Ernő, Kapotsfy Jenő, gr. Károlyi Gá-*

Digitized by Google

hor, gr. Károlyi István, gr. Károlyi Sándor, b. Kemény Géza, Kemény Pál, Kende Mihály, Kék Lajos, Kiss Albert, Kiss Pál, Klobusiczky János, Kolozsváry-Kiss István, Konkoly-Thege József, Konkoly-Thege Sándor, Kubina József, Kubinyi Árpád, Kubinyi Géza, Kulman János, Kund Jenő, Lakatos Miklós, Latinovics Ernő, Láng Lajos, Lévay Antal, Linder György, Luby Géza, Madarász Imre, Mandel Pál, Markovics Kálmán, Matkovits Tivadar, Melczer Géza, Meltzl Oszkár, Meszlény Lajos, Mikszáth Kálmán, Molnár Józsiás, Nagy Gyula, Nagy István, gr. Nákó Kálmán, Nánásy Ödön, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Noszlopy Gyula, Nikolics Vladimir, Ónody Géza, Óváry Ferencz, Papp Elek, b. Perényi Péter, b. Perényi Zsigmond, Pogány Károly, Pogrányi József, Popovics Vazul, Prileszky Tádé, Purgly János, Putnoky Mór, Remete Géza, Rigó Lajos, Rohonyi Gyula, Rónay János, Sághy Gyula, Schäfer Dezső, Schuster József, Schwicker Henrik, b. Sennyey István, Sierbán Miklós, Sima Ferencz, Simonfay János, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Sturmán György, Szabó Imre, Szabó László, Szacsvay Sándor, Szalay Imre, Szalay Károly, Szalay Ödön, Szájbely Gyula, Szász Károly, Szentiványi Árpád, Szerb György, gr. Széchenyi Tivadar, Széll Kálmán, Szilágyi Dezső, Szinay Gyula, Szluha István, gr. Sztáray István, gr. Teleki Árpád, gr. Teleki Domokos, gr. Teleki Samu, Teleszky István, Terényi Lajos, Thaly Kálmán, Thold Dániel, Tisza László, Tódor József, Tóth Aladár, Tóth János, Ugron Ákos, Uray Imre, Ürményi Bernát, Vajay István, Vargics Imre, Vállyi Árpád, Várady Károly, Veres József, Vermes Béla, Veszter Imre, Vécsey Endre, Vietoris Miklós, Vincz Gyula, Vörös János, gr. Wenckheim Frigyes, Zmertych Iván, Zsámbokréthy Emil, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, b. Baich Milos, Baky István, Balázs Antal, Balogh Géza, Balogh János, Beles János, Beniczky Árpád, Beniczky Miksa, Bethy Algernon, Berger Ignácz, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Gábor, gr. Bethlen Gergely, Bobula János, Boda Vilmos, Bogdán Virgil, Bornemissza István, Boros Béni.

(A névsor elolvasása után).

Elnök: Be van fejezve a szavazás, t. ház. Össze fog számíttatni az eredmény.

Méltóztassanak meghallgatni, kihirdetem a szavazás eredményét. *(Halljuk!)* 451 igazolt képviselő van, elnök nem szavazott. Igennel szavaztak 102-en, nemmel szavaztak 140-en: távol volt 208 képviselő, és így, t. ház, 38 többséggel Ivánka Oszkár képviselő úr határozati javaslatát a t. ház mellőzi.

T. ház! Ma már a tanácskozást a földmívelési tárcza felett — talán méltóztatik hozzájárúlni — nem folytatjuk. *(Helyeslés.)*

Méltóztattak határozni és megállapodni abban, hogy holnap a koronaőr választása czéljából a főrendiházzal együtt tartassék ülés. Igy tehát a holnapi napon képviselőházi ülést nem tartunk. A holnapra jelzett ülés kezdete 11 órakor lesz; eziránt méltóztattak már határozni.

A képviselőház legközelebbi ülése tehát tartatni fog szerdán délelőtt 10 órakor; napirendjén lesz ezen költségvetés folytatólagos tárgyalása. *(Helyeslés.)* Ily értelemben mondom ki a határozatot.

Mielőtt az ülést bezárnám, t. ház, jelentem, hogy a főrendiháztól azon értesítést vettem, hogy az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról, a magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alapításáról és állami segélyezéséről, továbbá kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslatokat a főrendiház tárgyalta és változatlanúl elfogadta. Igy, t. ház, a két ház között az egyetértés ezen törvényjavaslatokra nézve meglévén, azok legfelsőbb szentesítésre fognak felterjesztetni. *(Helyeslés.)*

A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

I. EGYÜTTES ORSZÁGOS ÜLÉS.

1894. deczember hó 18-án.

Szlávy József és b. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Koronaőr választása. Névszerinti szavazás. — Jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, Lukács Béla, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Szlávy József főrendiházi elnök *(Csenget)*: Midőn az országosan egyesült főrendeket és képviselőket elnöktársam nevében is üdvözölném, és a jegyzőkönyv vitelére gr. Esterházy Kálmánt és b. Rudnyánszky Józsefet felkérem, az ülést megnyitottnak nyilvánítom. *(Halljuk!)*

A mai ülés egyedüli tárgyát képezi a b. Vay Miklós halála következtében szükségessé vált koronaőr-választás. Az erre vonatkozó kegyelmes kir. leíratot felbontás és felolvasás végett van szerencsém Nagyméltóságodnak átnyujtani.

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: *(átveszi a leiratot, felbontja és átadja gr. Esterházy Kálmán jegyzőnek)* A kegyelmes királyi leirat fel fog olvastatni.

Gr. Esterházy Kálmán képviselőházi jegyző *(olvassa. Az egybegyült főrendek és képviselők felállanak)*.

Mi Első Ferencz József, Isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya.

Kedvelt Magyarországunk és Társországai hű Zászlósainak, egyházi és világi Főrendeinek és Képviselőinek, kik az Általunk 1892. évi február hó 18-ik napjára Budapest székes fővárosunkba összehivott országgyülésen egybegyültvék, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt Híveink! Az 1844. évi I. és 1867. évi VI. törvényczikkek értelmében koronaőrül megválasztott vajai b. Vay Miklós, aranykulcsos, valóságos belső titkos tanácsosunk, Szent István-rendünk nagykeresztese, őszintén kedvelt hívünk elhunyván, és igy az egyik koronaőri állás megürülvén: hogy az országos Főrendek és Képviselők a magyar szent korona őreinek megválasztására nézve fennálló törvényes jogukat gyakorolhassák, királyi hatalmunknál fogva a mondott koronaőri állásra

1-szer: radványi és sajókazai b. Radvánszky Bélát, aranykulcsost, Zólyom vármegye volt főipánját, a magyar főrendiháznak örökös jogon tagját;

2-szor: magyar-gyerőmonostori b. Kemény Jánost, *(Élénk éljenzés a bal- és szélső baloldalon.)* belső tikos tanácsost, országgyülési képviselőt;

Digitized by Google

3-szor: galanthai gr. Esterházy Istvánt, Pozsony vármegye és Pozsony szab. kir. város volt főispánját, a magyar főrendiháznak örökös jogon tagját;

4-szer: gerdovcháki Ernuszt Kelement, Vas vármegye volt főispánját, országgyűlési képviselőt, a Lipót-rend lovagját, kedvelt híveinket ezennel kijelöljük, a megválasztandó és Általunk megerősítendő koronaőr a törvényszerű esküt szokás szerint az országos Főrendek és Képviselők színe előtt fogván letenni.

Hozzátok egyébiránt császári és királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt Bécsben, ezernyolczszázkilenczvennegyedik évi deczember hó kilenczedikén. Ferencz József s. k. Wekerle Sándor s. k.,

Szlávy József főrendiházi elnök: Mielőtt a választás megejtetnék, az 1885 : VII. törvényczikk 14. és 27. §-ainak értelmében a förendi- és képviselőház által hozott országos határozatnak megfelelőleg az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Szlávy József főrendiházi elnök: Az ülést ismét megnyitom. *(Zaj. Elnök csenget.)*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Méltóságos főrendek! T. képviselő urak! A két ház között fennálló megállapodásnak megfelelően a 10 percznyi szünet alatt 30-nál többen a névszerinti szavazás elrendelését kérték, mit ezennel a szabályoknak megfelelően el is rendelek. Kérem tehát a méltóságos Főrendeket és a t. képviselő urakat, hogy a választás megejtése czéljából, tekintettel a jelöltekre, b. Radvánszky Bélára, b. Kemény Jánosra, *(Éljenzés.)* gr. Esterházy Istvánra és Ernuszt Kelemenre, szabadon, legjobb belátásuk szerint méltóztassanak szavazataikat adni. A mennyiben pedig a két ház közt létrejött megállapodásnak megfelelően a szavazatok sorrendjét sorshúzás dönti el, a sorshúzást fogjuk foganatosítani. *(Megtörténik.)*

A szavazást kezdi a főrendiház. A főrendiház névjegyzékét fogja olvasni Gyulai Pál főrendiházi jegyző úr, a távollevő főrendeket b. Nyáry Jenő főrendiházi jegyző. A képviselők névjegyzékét fogja olvasni Molnár Antal jegyző, a távollevők névjegyzékét Papp Elek jegyző úr fogja olvasni.

Kérem, méltóztassanak szivesek lenni helyöket elfoglalni s lehetővé tenni, hogy a szavazóurnához könnyen lehessen jutni s lehetővé tenni, hogy hallható legyen a felolvasott névsor. *(Felkiáltások: Helyre.)*

Kezdődik a szavazás.

Gyulai Pál főrendiházi jegyző *(olvassa a förendek névjegyzékét. Beadatnak a szavazatok).*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Fel fog olvastatni a képviselők névjegyzéke. A névsort fogja olvasni Molnár Antal jegyző úr, a távollevőket Papp Elek jegyző úr jegyzi. *(Felkiáltások balfelől: Helyes! Helyes!)*

Molnár Antal képviselőházi jegyző *(olvassa a képviselők névjegyzékét. Beadatnak a szavazatok).*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Fel fog olvastatni a távol volt főrendek jegyzéke. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nyáry Jenő főrendiházi jegyző *(olvassa a jegyzéket.)*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: *(Csenget.)* Fel fog olvastatni a távol volt képviselők jegyzéke.

Papp Elek képviselőházi jegyző *(olvassa a jegyzéket).*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: A szavazás be van fejezve.

Szlávy József főrendiházi elnök: A szavazatok összeszámítása végett az ülést rövid időre felfüggesztem.

(Szünet után.)

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Méltóságos főrendek! T. képviselő urak! A koronaőrre történt szavazás az elnökség és a mai napra megbizott jegyzők közreműködésével számbavétetvén, jelentem: szavaztak 380-an. Ezen szavazatokból esett b. Radvánszky Bélára 223 szavazat, *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)* b. Kemény Jánosra 153, *(Hosszantartó, zajos éljenzés a baloldalon.)* Ernuszt Kelemenre 1, gr. Esterházy Istvánra 1, érvénytelen volt két szavazat. *(Felkiáltások a baloldalon: Miért?)* Nem a kijelöltekre volt beadva. Igy a törvények és a két ház között megállapított szabályoknak megfelelőleg általán a többség éretvén el, b. Radvánszky Bélát megválasztott koronaőrnek jelentem ki, *(Éljenzés a jobboldalon.)*

A választás eredménye a miniszterelnök úr útján ő Felségének fog bejelentetni a megerősítés kieszközlése czéljából.

Egyéb tárgy nem lévén, a mai ülésnek más tárgya nem is lehetvén, méltóztassanak meghallgatni a jegyzőkönyvet. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: Halljuk a jegyzőkönyvet!)*

B. Rudnyánszky József főrendiházi jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Polónyi Géza képivelő úr kíván a jegyzőkönyvre észrevételt tenni. *(Halljuk!)*

Digitized by Google

Polónyi Géza: Méltóságos főrendek! T. képviselő urak! A felolvasott jegyzőkönyvből, ha jól értettem, kimaradt egy passzus, a mennyiben föl van véve a jegyzőkönybe azon tény, hogy sorshúzás útján döntetett el az, hogy melyik ház kezdje meg a szavazást, de annak a konstatálása, hogy a sorshúzás megtörtént, és hogy melyik ház kezdte meg a szavazást, kimaradt. Annak pedig benn kell lennie, mert az tény, hogy a sorshúzás foganatosíttatott, s a főrendiház kezdte meg a szavazást.

A második dolog, ezt ugyan nem állítom pozitive, lehet hogy nem hallottam világosan, az, hogy nem vétetett be, hogy két érvénytelen szavazat adatott be. *(Felkiáltások: Az benn van a jegyzőkönyvben!)* Akkor ettől eltekintek, de annak a konstatálását okvetetlenül bevétetni kívánom a jegyzőkönyvbe, hogy a sorshúzás tényleg foganatosíttatott, és a sor a főrendiházra esett. *(Helyeslés.)*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Méltóztatik hozzájárulni, hogy a jegyzőkönyv ily értelemben igazíttassék ki? *(Helyeslés.)*

B. Rudnyánszky József főrendiházi jegyző *(olvassa a kiigazított jegyzőkönyvet).*

B. Bánffy Dezső képviselőházi elnök: Most már kérdem: van-e észrevétel a kiigazított jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, az ülést bezárom. *(Felkiáltások: Éljenek az elnökök!)*

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

406. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 19-én, szerdán,

B. Bánffy Dezső, közben Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. —Gr. Károlyi Gábor szabadságolása. — Kérvény bemutatása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Költségvetés (1895.) részletes tárgyalása: földmívelésügyi tárcza. — Napirend. — Kereskedelemügyi miniszter a párdány-zsombolyai helyi érdekű vasút engedélyezéséről törvényjavaslatot, és a gurahoncz-nagyhalmágyi gőzmozdonyú vasút engedélyezéséről szóló jelentést terjeszti be.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, gr. Festetits Andor, Josipovich Imre.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Josipovich Géza, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a deczember hó 17-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, akkor a jegyzőkönyv ezennel hitelesítve van.

Bemutatom, t. ház, gróf Károlyi Gábor képviselő úr kérelmét, melyben egészségi okokból három havi szabadságidő engedélyezését kéri. Méltóztatnak megadni? *(Igen!)* A kért szabadság megadatik.

Bemutatom továbbá a kalocsai kir. törvényszék s területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség hivatalszolgáinak és fogházőri személyzetének gróf Bethlen Gergely képviselő által;

a kulai kir. járásbíróság szolgáinak és fogházőreinek Kozma László képviselő által;

és végre a kassai kir. tábla, törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok és ügyészség hivatalszolgáinak és fogházőri személyzetének Horánszky Nándor képviselő által beadott kérvényét az 1893. évi IV. törvényczikk reájok vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Fel fog olvastatni az indítvány- és az interpellácziós könyv.

Josipovich Géza jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy sem az indítvány-könyvben, sem az interpellácziós könyvben újabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Méltóztatnak tudomásúl venni.

Következik a földmívelési költségvetés folytatólagos tárgyalása. A legközelebbi tétel?

Josipovich Géza jegyző: *(Olvassa.)* Dologi kiadások: 164.592 forint.

Molnár Antal jegyző: Polónyi Géza! *(Felkiáltások: Nincs itt!)* Gróf Károlyi Sándor!

Gr. Károlyi Sándor: Ezen tételnél csak annyiban szólalok fel, a mennyiben a multkor egy felszólalás történt itt a házban, a melyet Eötvös Károly t. képviselőtársam intézett hozzám, a ki kifogásolta, hogy egy, itt a házban tartott beszédemben a kecskeméti Helvéczia-telepről oly dolgokat állítottam, a melyek annak

Digitized by Google

a telepnek talán kárára lennének, és a melyek talán a valóságnak nem felelnének meg, és ennek következtében vagyok bátor kérni a t. házat, méltóztassék figyelembe venni megjegyzéseimet, melyekkel Eötvös Károly t. képviselőtársamnak válaszolni kívánok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én nevezetesen teljesen osztozom abban, a mit t. képviselőtársam a tényleges adatokra — habár a föld mennyiségére és a telepesek fizetésére nézve az enyémtől némileg eltérőleg, és így rektifikálólag — mond, hogy továbbá ő minden telepítésnél egyáltalán, és a Helvéczianál is szem előtt tartotta, hogy a mezei munkások kérdését ő a telepítés útján kívánja szolgálni. Magam sem akarok egyebet a telepítéstől. Azt is elfogadom a magam részéről, hogy csakugyan a kivándorlást fogjuk meggátolni, ha telepítünk. Nem kétlem, hogy ő arra akar mintát adni, hogy a homokos talajt ily módon értékesíteni lehetne. És a végén állítja, hogy ez az egyedüli helyes telepítési mód.

Magam is mindig ezen czélokat kontempláltam a telepítésnél, csakhogy köztem és közte azon egy különbség van, hogy mindezen dolgokat állítja, hogy teszi. Hát a végén nekem erről pozitiv tudomásom nincs; vannak pletykák, hírek, melyekre én nem adhatok semmit. Épen ezért, mindazokat, a miket hallottam, nem véve figyelembe, hanem mereven a tényálladékot tekintve, arra a konkluzióra jutok, hogy t. képviselőtársam mindannak mégsem felel meg, a mit ő mint konkluziót, mint utolsó posztulátomot odaállított.

Én azt állítottam, hogy ezen telepítés egy bizonyos fokig drága, vagyis nagy nyerészkedéssel jár, de ebből a nyereségből nem adatott elég a telepeknek. Nekem így kellett kalkulálnom, mert a végén a faktumot kell vennem, hogy azon urak mikép nem lyukadnak oda, a hova kellene. Hogy ők nem boldogúlhatnak, ahhoz nekem semmi közöm nem lehet; hogy az ügyük nem oly jó, mint óhajtották, vagy képzelték, erről nem tehetek. Nem a telepítés faktumáról, hanem egyedül arról van szó, hogy nem volt oly szerencsés kezük, hogy az experimentum jól sikerüljön.

De én nem tudok másként kalkulálni. Hogy ha Kecskemét városa ezen Helvéczia-telepnek eladott 1600 hold területet, hogy oda telepesek alkalmaztassanak, és egy holdnak ára 100 frt, akkor a föld 160.000 frtba került. Ebből öt éven át nem lesz haszna senkinek, mert telepíteni kell szőlővel, tehát nem hoz jövedelmet, és így ezen összegnek kamatai is számitandók, a mi öt éven át 6%-kal 48.000 frt. Továbbá ezen 1600 holdnak felére, tehát 800 holdra kellett telepeseket elhelyezni, és pedig 200 embert, és ezek számára 200 házat kellett épiteni. Én minden házat 400 forintba számítok, — ezek az urak felépitették ugyan 340 frtért, be is dőltek a házak szerencsésen, de ha 400 frton építették volna, akkor talán nem dőltek volna be, — tehát erre fel kell vennem 80.000 frtot. Végül pedig 200 embernek öt éven át való fizetése, a mint azt Eötvös Károly t. képviselőtársam a házban szintén kijelentette, pénz és konvenczió együttvéve, 140 frt fejenkint. Hát elfogadva az ő számát, nem az enyémet, mely a múltkor téves volt, és így kerülne ezen 200 embernek öt éven át tartása 40.000 forintba.

(Az elnöki széket Perczel Dezső alelnök foglalja el.)

Ha azután veszszük, hogy 800 katasztrális holdnak rigolirozása és megmunkálására is szükséges 80 frt, bár e tekintetben eddig még nem történt semmi, és talán épen azért, mert nem történt, fog az a veszedelem beállani, melyet kivánatosnak tartottunk volna, hogy ne álljon elő; de a végén nekem korrekt számítást kell tennem, s így felveszek 80 forintot katasztrális holdankint, lévén már munkás, ki azt megcsinálja, és így ez 800 hold után 64.000 forintot tesz. A szőlővesszők beszerzését én számitom 6 krjával. Ezek az urak 3 krjával vették, és meglehet, hogy rosszat vettek, s én nem tehetek róla, ha rosszat vettek, s arról sem tehetek, hogy azokat vasvillával kellett széthányni, eldobni, vagy tüzelőnek felhasználni, mert, nagyon természetes, hogy a 3 kros szőlővessző, bármely vidékéről hozzák is az országnak, aggályos, mert valószinűleg nem igen jó. Én tehát úgy veszem fel a számítást, a hogy én fizettem volna, tudniillik 6 krjával, vagyis 38.000 frtal. Azonkívül öt évi rezsi, mint tiszti fizetés, aprólékos veszteségek, adó, s nem tudom én még mi, kerek 30.000 frt, s akkor kijutunk 550.000 frt alapbefektetésre, melylyel ez a telep brilliánsan megélhetett volna.

Ez azonban nem történt. Az a vállalat dolga, hogy nem tudott eredményt elérni. Mert ha ezen befektetés történik, akkor a 800 holdnak az első öt év után átlagban kataszteri holdankint 12 hektoliterrel, hektoliterjét átlagban 10 frtjával számítva, évente 96.000 frtot kellett volna jövedelmeznie. Ezt a bevételt érhették volna el, ha azok az urak kellően karolják fel a dolgot, és úgy csinálják, a hogy kívánatos.

Már most ha ezen 96.000 forint mellé odaállítjuk a dolog természetéből folyó kiadási tételeket, arra jutunk, hogy egy évi adminisztrácziára szükségeltetik 4.000 forint, értve az alatt nagyon bőven számítva egy tiszti fizetést, utazási költséget, és nem tudom még mit.

Szándékosan számítom igen vastagon, hogy mentől kedvezőbben üssön ki a telepítés kal-

Digitized by Google

kulusa, felvéve tehát 4.000 forintot. A szőlő adója holdankint 5 forint, — úgy hiszem, Kecskeméten annyi az adó — 800 hold után 4.000 forint, 200 vinczellér fizetése à 140 forint, egy évre összesen 28.000 forint. Igy az a fix tétel, mely nem igen fog változni, és fluktuálni: 36.800 forint. Ehhez jönne még a befektetett 550.000 forint tőkének 6%-os évi kamata, 33.000 forint. A két tétel együtt volna 69.800 forint, maradna tehát akkor a 96.000 forint bevételből 26.200 forint, a mely a törlesztésre szolgálna. Ha azután a törlesztést így megkezdhetjük, a 6-ik év végével elő fogna állani a kontemplált 550.000 forint helyett 523.800 forint, mint törlesztendő tőkehátralék, és így törlesztetnék végig. Például a 10-ik évben 33.000 forint volna fordítható törlesztésre, és fenmaradna a 10-év végén 401.000 és néhány száz forint törlesztendő tőke. A 15-ik év végén előállana 44.000 forint törlesztésre fordítható összeg, a hátralékos tőke tehát kitenne 203.000 forintot, s így a 18-ik év végén úgy állana a dolog, hogy még csak 53.000 forint volna hátralékban, a mely a 19-ik év végén törlesztetnék. Igy ebből látszik az, hogy jó befektetés, s a dolgok helyes intézése mellett alacsony árakat, alacsony termési átlagot véve, ez intézménynek reálisan jövedelmeznie kell, annyival inkább, mert ezen emberek Eötvös képviselő társamnak multkori beszéde szerint, állítólag nagyon jól vannak dotálva. Hogy csakugyan jól vannak-e dotálva, vagy nem, azt nem tudom; nem voltam ott, és nem láttam, meglehet, hogy talán a t. miniszter urak látták, de annyi tény, hogy ők végre is valahogyan dotálva vannak, és hogy ezen urak a 10-ik év végén, és azután a 20-ik évtől a 30-ik évig körülbelül tiz éven át tiszta haszonra dolgoznak, a mikor is kereken egy vastag milliót nyerhetnek, mely tehát tiszta bevétel a törlesztett és befektetett tőkén túl.

Ez volt multkori állításom is, hogy egy milliónyi haszon, — a számot akkor nem említettem fel, de akkor is ismertem, — sok arra, hogy ez intézményt, mint telepítési dolgot, egészséges telepítésnek nevezhessük. Ez lehet egy igen hasznos, lukrativus magánvállalat, de akkor ne fitogtassuk és ne hitegessük magunkat azzal, hogy Magyarországon jók lesznek azok a telepítések, a melyek ezen normák szerint adatnak. Mert ekkora hasznot adni oda a vállalkozónak, s a végén azután oly keveset juttatni a telepeknek, nem lehet czélunk, hogyha telepítési törvényt alkotunk, hogyha telepíteni akarunk. Mert hiszen a munkáskérdést szalválni akarjuk; mert hiszen nem akarhatunk kivándorolni engedni embereket, főleg magyarokat; mert hiszen főleg a homoki szőlőknek, a homoki birtokoknak értékét akarjuk emelni, akkor tehát ily hasznokat, ily lukrumokat nem szabad a vállalkozóknak adni.

Ezért kértem volt fel, t. ház, a t. kormányt arra, hogy a telepítésekre mindig különös gonddal legyen, felügyeljen, ellenőrizze azokat, például úgy, mint a németek eljárnak a telepítések körül. Méltóztatnak talán gróf Széchényi Imre egy kitűnő munkáját ismerni, a melyben ő a német telepítési törvényt, és annak minden egyes mozzanatát, mindenféle stádiumait és módjait, a hasznos eredményeknek ismertetését foglalja össze; ha e könyvet elolvassuk, látni fogjuk, hogyan járnak el a németek. Egy »Ansiedelungs-Commission«-t állítanak össze, mely ellenőrzi a telepes érdekében azt, hogy mily feltételek mellett kapja meg ő azt a birtokot, a melybe beletelepszik, és azt, hogy mily ellenőrzés mellett, és mily módon kell annak a telepesnek ott megélnie. Mindezeket ellenőrzi az »Ansiedelungs-Commission«, itt pedig tulajdonképen nem ellenőrzi ezt senki sem, hanem ellenőrzi ezt Kecskemét városa.

Kecskemét városának ellenőrzése, hitem szerint, e részben nem elégséges, és nem is bizonyúlt be kedvezőnek. Már akkor is, mikor Kecskemét városa a szerződést az illető svájczi urakkal, kik közt egy-két magyar is volt, megkötötte, ez a kecskeméti szerződés már magában megkötésében rossz volt, mert oly dolgokon csúszott el, a melyek felett elcsúszni nem lett volna szabad. Nevezetesen voltam bátor kimutatni, hogy a huszadik évben annak a telepesnek okvetlenül már teljesen törlesztenie kellendett volna azt az egész vagyont, a melyet ott magának megszerez, és mégis ezenfelül terheli őt tíz ráadási év. Azt legalább meg lehetne kívánni, hogy ezen telepes azon naptól kezdve, midőn ő mindent letörlesztett, a birtokát már megszerzette, és de facto kifizetett tulajdonát a telekjegyzőkönyvbe bekebeleztethesse.

Az az ember prekárius állapotban van; mert a telepes szerződésnek 6-ik szakasza, és különösen 6-ik szakasznak *c)* pontja azt tartalmazza, ha az illető telepes nem fogad szót a tisztnek, vagy ellentáll, — nem is beszélek tettlegességről, csak egyszerűen, ha megtagadja a szófogadást, — lett légyen ő akár huszonöt, akár huszonkilencz évig a telepnek birtokában, rögtön elmozdítható, elbocsátható a telepes által. És Kecskemét városának ki is kell azt mondania, hogy elbocsátandó, mert ott van a szerződés, mely köti.

Egyáltalában a szerződés, melyet Kecskemét városával kötött a vállalat, azonkívül pedig az a szerződés, melyet a vállalat az illető birtokosokkal kötött, nem biztosítja a konkurzus esélyei ellen a telepeseket; mert az a szerződés megengedi, hogy például az a vállalat, melyet »Helvetia«-nak neveznek, konkurzusba jutván,

Digitized by Google

mondjuk öt, tizenöt vagy huszonöt év múlva, vagy bármikor, ennek birtokait bárki megveheti, és első sorban a hitelező, a ki azt megveszi, annak daczára, hogy szerződés van a telepesekkel, nem tartozik azt elismerni, mert ez a szerződés bérszerződés, de telekkönyvileg biztosítva nincsen. Ennélfogva bárki fogja megvenni azt a birtokot, és abba beleülni, az illető telepeseket onnan elűzheti, a birtokot kezükből elveheti.

Ez az a bizonyos mód, a hogyan Magyarországon történnek a dolgok, a mikkel tulajdonkép senki sem törődik, azokra senki sem gondol. Ez az a nagy kalamitás, a mire a múltkor ráutaltam, hogy méltóztassék a porosz módra valakit — nem bánom kommisszáriust vagy egy más közeget — odaállítani, a ki ezek felett felügyeljen, és ne méltóztassék az ilyeneket tovább tűrni.

Nem akarok itt Eötvös Károly t. képviselő úrral polemizálni, hanem a dolog érdemében kivántam felszólalni; mert tulajdonképen az én állításom az ő állításával meggyöngítve nincs. Tartoztam azzal, hogy mindazokat, a miket a múltkor mondtam, a maguk teljes valóságában állítsam elő. Azért voltam bátor most a t. ház előtt nyilatkozni, és bocsánatot kérek, hogy idejét ily sokáig igénybe vettem. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Kíván-e még valaki a tételhez szólni? Ha nem, úgy a tanácskozást bezárom. Miután maga a tétel nem támadtatott meg, azt elfogadottnak jelentem ki.

Következik?

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Állami erdők. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 2. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 1. czím. Kiadás 5,225.227 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 8,109.606 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Erdőfelügyelőségek. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 3. czím. Kiadás. Személyi járandóságok összesen 142.450 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 9.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Együtt 151.450 frt.

Országos erdei alap. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 4. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 2. czím. Kiadás 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 100.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Állami lótenyészintézetek. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 5. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 3. czím.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Kiadás. Lótenyészintézeti központi igazgatás 34.108 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Méneskari hadapródiskola 6.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Ménesbirtok-gazdaságok 2,632.522 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Ménesek 1,075.673 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Méntelepek 1,415.662 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Lóversenyek és a vidéki versenyek segélyezésére 30.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Lótenyésztési jutalmak 15.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Közös csikólegelők előmozdítására 15.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Tenyészanyag vásárlására és a káposztás-megyeri kanczatelep szükségletére (a lótenyésztési alap jövedelméből) 15.000 frt. Összesen 5,238.965 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Gajári Ödön előadó: T. ház! Kérem, méltóztassék a 4. és 5. rovat között az átruházási jogot megadni.

Elnök: Méltóztatik a t. ház elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Kijelentem, hogy a 4. és 5. rovat között az átruházási jogot a t. ház megadja.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Ménesbirtok-gazdaságok 3,259.360 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Ménesek 572.790 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Méntelepek 616.370 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A lótenyésztési alap jövedelme 15.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa.)*: Összesen 4,463.520 frt. Mezőrendőrség és mezőgazdasági statisztika. Rendes kiadások: XIX. fejezet. Kiadás 31.920 frt.

Digitized by Google

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Meteorologiai és földmágnességi központi intézet. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 7. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 4. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 22.757 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 13.580 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Összes kiadás 36.337 frt. Bevétel 5.680 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Állategészségügy. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 8. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 5. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 139.011 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 118.730 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Összes kiadas 257.741 frt. Bevétel 83.380 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Budapesti állatorvosi akadémia. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 9. czím. Rendes bevételek; VI. fejezet, 6. czim. Kiadás. Személyi járandóságok 57.932 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 35.647 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Összes kiadas 93.399 frt. Bevétel 19.527 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Vinczelléri-iskolák, országos borászati kormánybiztos és szőlőszeti és borászati felügyelők. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 10. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 7. czím. Kiadás 110.838 frt.

Molnár Antal jegyző: B. Andreánszky Gábor!

B. Andreánszky Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Már az általános tárgyalásnál volt szerencsém bejelenteni, hogy e czímnél vissza fogok térni a szőlő-regeneráczió tárgyára. A földmívelésügyi miniszter úr programmbeszédében azt mondta, hogy a szőlő-mintatelepeket és a vinczelléri-iskolákat szaporítani akarja.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: A meglevőket nagyobbítani is!

B. Andreánszky Gábor: Nagyobbítani és szaporítani. Én azt hiszem, a szaporítás maga nem elég, ha az nem úgy eszközöltetik, hogy e mintatelepek lehetőleg minden borvidékre nézve egyformán hozzáférhetőkké tétessenek, s minden község, mely szőlőmíveléssel foglalkozott, valamely mintatelephez beosztassék. Én e mintatelepekre bíznám egyúttal, hogy a maguk terűletére nézve megállapítsák a szőlővessző-szükségletet, és a regeneráczió egyéb szükségleteit, s egyúttal a szőlővesszők ingyen vagy olcsó áron való kiosztását is eszközöljék. Mert ezt nem tarthatom a miniszterium feladatának. Már Bernáth Dezső t. barátom igen helyesen jegyezte meg, hogy a földmívelési miniszterium mintegy igazgatóságok összesége. Én a szőlővesszők ott való elárúsítását nemcsak czélszerűtlennek, hanem a miniszterium tekintélyével összeférhetlennek is tartom. Mit szólanának hozzá, ha a pénzügyminiszterium elnöki osztályában árúlnák a czigaretteket, s a kereskedelmi miniszterium egy osztályában zónajegyet lehetne kapni és fel lehetne adni a podgyászt?

Csak ha ilyen rendszeres képviselete lesz a földmívelési miniszteriumnak a vidéken, akkor fog magának képet alkothatni a regeneráczió mindenkori állapotáról. De a fő ok, a melyből e telepek szaporítását és egyenlő elosztását kívánom, az, hogy ad oculos demonstráltassék a kishitű és bizalmatlan szegény népnek az amerikai szőlővesszővel való regeneráczió lehetősége. A vándortanító puszta szavának soha sem fog hinni annyit, a mennyit hisz, ha lát a maga vidékén, az általános pusztúlásnak közepette egy termésel gazdagon megrakott amerikai oltványtelepet.

Ily mintatelepek felállítását csak ott tartom szükségesnek, a hol a vagyonosabb osztály részint tőke híján, részint indolenczia következtében erre nem vállalkozik, de állami feladat az oktatás e téren, mert a mennyiben sok vidék ma teljesen kenyérkereset nélkül van a szőlőmívelés romlása miatt, és a mennyiben az rá nézve életkérdés, én a szőlőmívelés oktatását s annak elsajátítását ép oly fontosnak találom, mint akár az írás, akár az olvasás elsajátítását; *(Halljuk! Halljuk!)* mert írás és olvasás nélkül a nemzetnek egy nagy része képes volt egy ezredig elélni, de eledel nélkül egy hétig sem képes elélni. Én tehát azon véleményben vagyok, hogy ezt csakis deczentralizáczió útján lehet elérni.

Helley János t. barátom panaszkodott, hogy megyéjében, Szilágymegyében, semmi sem történt a kormány részéről a szőlők regenerálásának támogatására, ugyanezt mondotta Bolgár Ferencz Ruszt vidékére nézve, pedig tudjuk, hogy a Ruszt vidéki bor a ménesi borral vetekedik jóságban; de ugyanezt mondhatom én is Nógrádmegyére nézve, és a t. miniszter úrnak közvetlen elődje Nógrádra nézve igazat is adott nekem, sőt igéretet is tett, hogy orvoslást fog nyújtani.

Már a jogegyenlőségnél fogva is, mert egy-

Digitized by Google

formán fizetjük mindnyájan az adót, egyforma támogatást kérünk. S ha felvesszük azt, hogy a miniszter úr szives volt megigérni, hogy az állam még sokkal nagyobb összegeket, százezreket, sőt milliókat fog erre a czélra fordítani, akkor mégis csak, minthogy a szegény adózó nép filléreiből kerülnek ki ez összegek, ne zárjuk ki teljesen a kisbirtokos dézsmaköteles osztályt e támogatásból, mert ilyféle dolgokhoz az én véleményem szerint nem elég a szőlővesszőknek ingyen kiosztása, hanem itt még más serkentést is kell erre nézve a népnek adni, *(Halljuk! Halljuk!)* s mindenekelőtt az állam feladata azokat az akadályokat elgördíteni, a melyeknek elhárítása viszonyaink közt az államnak a szőlők regenerácziója érdekében hatalmában áll. Ilyen akadályok a rendezetlen tulajdoni viszonyok a vidékeken, másodszor pedig a kormánynak csökönyös ragaszkodása a dézsmaváltsági követelésekhez. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi az elsőt illeti, azt hiszem, hogy a telekkönyvi betétszerkesztést első sorban e szőlővidékeken kellene eszközölni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert itt a birtokviszonyok olyan rendezetlenek, hogy a nagyobb szőlőhegyeken a szőlőnek ép egy negyedéről nem tudják, hogy kinek a tulajdona. Azt tudjuk mindenesetre, hogy óriási költséggel jár a szőlő regenerácziója, így tehát bizonytalan tulajdoni alapra hogy legyen valaki képes ily nagy befektetéseket eszközölni? *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

A mi pedig a szőlődézsma váltságot illeti, a miniszterelnök úr, mint pénzügyminiszter csak a napokban nyújtott be egy törvényjavaslatot a szőlődézsmaváltsági tartozások rendezése ügyében, s én nagyon sajnálom, hogy akkor nem voltam jelen, és nem indítványozhattam, hogy e javaslat necsak a pénzügyi, hanem a földmívelési bizottsághoz is utasíttassék, mert e kérdés a szőlők regenerálására nézve igen fontos. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* és az főleg földmívelési érdek, s határozottan a földmívelési bizottságnak volna leginkább alkalma azokat a hibákat, melyek véleményem szerint e törvényjavaslatban vannak, kijavítani, mielőtt az tárgyalás végett a ház elé kerülne.

Magára az egész törvényre nem akarok megjegyzéseket tenni, ezt fenn tartom akkorra, mikor e törvény tárgyaltatni fog; most csak a 3. §-ra kivánok néhány észrevételt tenni. Ezen 3. §. azt mondja: az 1891. évi I. t.-cz. egy szakasza akként módosíttatik, hogy azokra a szőlőkre nézve, melyek a filokszera, vagy más elemi csapás miatt ki lettek irtva, s újra be lettek ültetve szőlővesszőkkel, az egész dézsmaváltsági tartozás elengedtetik. Én ezt nem tartom elégségesnek s azt kivántam volna — a mint azt ismételten volt alkalmam e házban fejtegetni, — hogy a szőlő-regeneráczió mellé a nemesített gyümölcsfával való beültetés is soroztassék. *(Helyeslés a baloldalon.)* Igen sok szőlőhegy van, melyre alkalmas amerikai fajt még nem találtunk, s melynek értékesítése csak nemesített gyümölcs tenyésztése által lehetséges. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Ezen törvényjavaslat mellett alig foghat egy dézsmakötelezett kisbirtokos a szőlőültetéshez. Tudjuk, hogy az ily szőlőültetés csak fokozatosan történhetik, egyszerre az egész szőlőt be nem ültetheti. Vegyük, hogy az egész országban 250.000 kataszträlis hold pusztult el, ámbár én azt hiszem, hogy 300.000 hold. Ha csak 100 ezret akarnánk egy esztendő alatt beültetni, arra 500—600 millió vessző kellene, melynek előállítása egy év alatt teljesen lehetetlen. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* Minthogy tehát a beültetés csak fokozatosan történhetik, ha az illető kisbirtokos a terület egy ötöd részét beülteti, négy ötöd részre fenmarad a tartozás, a mely miatt zaklatják és exequálják, és minthogy öt esztendeig alig birja ki, az egy ötöd részt fentartja magának, a négyötöd rész pedig elpusztúl. Én határozottan szükségesnek tartanám, hogy, a hol a komoly szőlőültetés szándékának kriteriuma bebizonyítható, a hol meg van kezdve a szőlőterület rigolirozása és a szőlő-ültetés, ott vagy egyszerre adassék meg az egész szőlőterületre a dézsmaváltság elengedése, vagy legalább is annak behajtására és fizetésére nézve egy 5—10 évi moratorium-féle állapíttassék. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én csak röviden akartam elmondani erre vonatkozó véleményemet, és csak azt ismételhetem, a mit már az általános tárgyalás alkalmával mondottam: tessék csinyján bánni azon szőlővidék népével az adó kivetésénél és behajtásánál, mert, mint mondám, kezd kivándorolni a nép és a kivándorlás gyorsan megy, a szőlő-regeneráczió lassan.

Még csak röviden akarok ezzel összefüggőleg a gyümölcstelepekre is kiterjeszkedni. Én azt hiszem, hogy a szőlőmívelés és gyümölcstermelés mindig egymással karöltve jár, hogy az illető vidéken a mintaszőlőtelepek egyúttal a gyümölcstelepítésre is birjanak befolyással. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A mezőrendőrségi törvény kötelességévé teszi minden községnek, — gondolom — hogy legalább egy negyed holdnyi faiskolát létesítsen. Hogy ez csakugyan létesíttessék, hogy ennek legyen haszna, és ne legyen hiába kidobott pénz, csakis szakértői felügyelet mellett lehetséges. Az ily mintatelepeket is szakértői felügyelet alá kell rendelni, mert igy nagyon nehéz a dolgot keresztülvinni. Csak röviden egy konkrét példára hivatkozom. Azon községben, a melyben lakom, sikerült rábirnom a népet, hogy a mi-

Digitized by Google

niszteriumtól szőlővesszőket és gyümölcsfa-vadoncokat kért, be is állította az iskolát és egész rendszeresen rigolirozott. Két év óta áll fenn az iskola, azonban, minthogy a fákat még természetesen nem lehet elültetni, a nép kezd zúgolódni, hogy adják haszonbérbe, tehát akkor kezd zúgolódni, mikor a törvény épen kötelességévé teszi ily dolgokat megtenni. Mert vagy ne tegyünk a törvénybe ily intézkedéseket, vagy pedig gondoskodjunk azok szankcziójáról is, és én azt hiszem, hogy ezt csak úgy lehet elérni, ha ilyen kerületi szőlészeti és gyümölcsészeti mintatelepeket állítunk fel, és minden községet egy ilyen mintatelephez beosztunk.

Ezek azok a dolgok, a melyeket el akartam mondani. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki a tételhez szólani? *(Nem!)* Ha nem, a vitát bezárom, és miután a tétel senki által meg nem támadtatott, azt elfogadottnak jelentem ki.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 34.940 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Borászat. Rendes kiadások: XXIX. fejezet, 11. czím. Kiadás 2.445 frt.

Molnár Antal jegyző: Kállay Lipót!

Kállay Lipót: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindig hangoztatjuk, hogy par excellence agrár-állam vagyunk, s mégis a költségvetés keretében még a többi tárczákhoz képest is szerény a földmívelési tárcza dotácziója. Pedig ha a földmívelés képezi legkiválóbb mértékben existenczianak alapját, úgy e tárcza fokozott gondozást érdemelne meg. De még e tárcza keretében is olyik tétel relative nagyobb figyelemben részesül, mint más tétel. Nem szándékozom gáncsolni a költségvetést e szempontból, mert hisz az elmondottakból következik, hogy inkább azt tartom hiányosságnak, hogy némely tétel mostoha elbánásban részesül. Ilyen a »Borászat« czímü tétel is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt tulajdonképeni tárgyamra, hazai szőlészetünk rekonstrukczió jára, de főleg megfogyatkozott szőlő- és bortermelésünknek egyelőre is immunis homokterületeken szőlőtelepítések által való pótlására reátérnék, legyen szabad a dolog megvilágítására nehány adatot felhoznom. Igérem, t. ház, hogy lehetőleg rövid leszek, s csakis azon statisztikai adatokra és végösszegekre fogok hivatkozni, melyek felhozása az általam elmondandók megokolására szükségeseknek látszanak.

A fillokszera fellépte előtt Magyarország, Franczia-, Olasz- és Spanyolország után következett a negyedik helyen. Franczia ország szőlőterülete akkor $2^1/_2$ millió hektár volt. 1891. végéig 1,763.474 hektárra, a bortermés pedig 50 millió hektoliterről 24—30 millióra apadt. De mig 1881-ben az amerikai ültetvény csak 8,904 hektár volt, az fokozatosan s rohamosan fejlesztve 1891-ben 600.000 hektárra emelkedett; e mellett elárasztással és szénkéneggel csaknem 100.000 hektárnyi terület védetik meg. Kevés híján azt lehet mondani, hogy Franczia-ország szőlőterülete rekonstruálva van.

Igaz, hogy a franczia szőlőbirtokosok szőlőik felújítása körül nagy indusztriát fejtettek ki, de nem lehet azt mondani, hogy más tényezők — vasutak és állam — csak kis mértékben járultak volna iparkodásuk elősegitésére. Az állam a szénkéneg ára fele részének pótlása mellett több évi adómentességben részesíti az új, vagy rekonstruált szőlőterületeket; a védekezés költségéhez ugyanoly mérvben járul, mint az érdekelt község; továbbá szőlőfaj-szaporítás, összes tanúlmányozás s a többire szolgálandó telepek létesítését állami segélylyel mozdítja elő: sokszor ugyan annyit áldoz, mint a mennyit az érdekeltek.

Hogy állunk Magyarországon? Sajnos, hogy az immár három év óta gyüjtött statisztikai adatok nem állanak rendelkezésemre, s így csak megközelitőleg szólhatok a fillokszera által még el nem pusztított szőlőterületünk nagyságáról. Mert annak kimutatása, hogy a szorosan vett Magyarországon 2.322 község konstatáltatott fillokszera-lepettnek: a terület kiszámítására biztos alapúl nem szolgálhat. Szakértők állítják, hogy körülbelül 400.000 katasztrális holdon terem még szőlő; de aligha tévedek, ha azt hiszem, hogy Magyarország szőlőterületének fele elpusztult. Kedvezőtlenebb még az arány, ha mérlegeljük azt, hogy a megmaradt, jobban mondva a még ezután elpusztulandó szőlőterülettel biró községek számának legalább is 50%-a immunis homoktalajjal bir. *(Halljuk! Halljuk!)* Erdélyre pedig, mely még csaknem ment a veszélytől, 20%-ot számithatni s így állítani lehet, hogy a nem immunis talajú, s még mindeddig fillokszeramentes községek száma alig haladja meg az összes szőlős községek számának 10%-át. Jelenleg a korona területén zár alá helyezett községek száma megközelíti a 2.800-at.

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek! *(Halljuk Halljuk!)*

Kállay Lipót: Múlt évben felemlítettem, hogy a miniszterium egy szakközege előadást tartott, melyben azt mondá, hogy ha évenkint tiz millió oltványt képes is termelni az ország újratelitetés czéljára, a mi pedig a legkedvezőbb számítás, még akkor is 140 év szükséges hozzá, hogy az elpusztult terület betültethető legyen. Ám legyen e számítás téves, de annyi bizonyos, hogy Magyarország csak megközelítőleg sem várhat

Digitized by Google

annyi ideig a rekonstruálással. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Nagy baj az, hogy elegengő szőlővessző nem áll rendelkezésre. Kimutatás szerint a megrendeléseknek amerikai szőlővesszőben 50%-a, (európaiban 42%-a) s ojtványoknak csak 34%-a irányoztatott elő kiadhatónak az 1893-ik évre. Quid hoc ad tantam sitim? Programmjában jelezte a t. miniszter úr, hogy a szőlővesszők tömegesb előállíttatására törekszik, s ha ez kellő mérben keresztülvitetik, s az eladási ár is a lehető legjutányosbra szabatik, valamennyire segíteni fog a bajon.

Ha jól értettem, a t. miniszter úr azt mondotta, hogy 1893-ban 7 millió szőlővessző produkáltatott. De a mint tudom, oltvány csak pár 100.000, s erre volna nagy szükség. De hol marad e pár százezer oltvány ama tízmilliótól, a mely évi produkczió mellett az összes elpusztult területek 140 év múlva újra betűltetve lennének. A magánvállalkozás is produkál, de szemmel látható, hogy az állam sokszorosan fokozandó tevékenysége még igen sokáig nélkülözhetlen lesz.

De Magyarország bortermelése és borkereskedelmünk fentartása csak az óriási terjedelmű immunis futóhomokjaink szőlővel való betűltetésétől függ. Ez általán elismert dolog. És itt gyorsan kell tenni. A lucrum cessans és a damnum emergens itt karöltve jár.

Nem Franczia országtól kell itt tartanunk. Az a filloxera előtti boldog korszakban is elfogyasztotta a termését, bár évenkinti termése értéke az egymilliárd frankot meghaladja most is. Czirka 80 millió frank értékkel visz be több bort, mint exportál. Itt még tért is foglalhatnánk. Következtetjük ezt azon lázas tevékenységből, melylyel Algirban óriási területeket vesznek szőlőmívelés alá, s abból, hogy a mi a borhiánynak szintén egyik ismérve, az alkohol fogyasztása az utóbbi négy évtized alatt megháromszorozódott, holott a népesség aránylag keveset növekedett. Ugyanis 1850-ben fejenkint 1·46 liter esett; elfogyasztatott 585.200 hektoliter és 1891-ben pedig fejenkint 4·40 liter, s összesen 1,669.184 hektoliter.

A veszély Olaszország felől fenyeget. Ez ország, mely 3.400 hektáron közel egymilliárd frank értékű bort termel, tehát Franczioországgal együtt többet, mint a világ összes bortermelésének fele, erősen exportáló állam.

Még nemrég is az elmúlt években 50—60 millió forint értékű bort vitt külföldre, mi a franczia vámviszonyok miatt 1890-ben 39 millióra apadt, de Olaszországban a filloxera lassan terjed, az ország említett nagy szőlőterülete mellett alig jő számba, úgy, hogy eddig mindössze 160.000 hektár lett megtámadva.

A francziák, mint volt alkalmam elmondani, mintán az olaszok szeszexportra használják fel a bort, surtaxe-t vetettek az olasz borokra, melyek 11°-nál több alkoholt tartalmaztak. De mert a tengeri szállítás kibirására a bor szeszezése szükséges, ha az olasz kormány a borkivitelnek segélyére nem jő, a franczia intézkedés egyértelmű lett volna az olasz bor kitiltásával. Az olasz kormány a drawbackkal mozdította elő a borexportot, adván maximalis prémiumul fokonkint 1 lira 40 centesimit. Ily czímen elfizetett prémium gyanánt évenkint 1 millió lirát az olasz kormány. Mellékesen megemlíthetem, hogy, mint olvastam, egyes borkereskedők alkoholizát vizet szállítottak, melyet a prémium felszedése után a tengerbe öntöttek, bizonyára nagy gaudiumára a tengeri halaknak!

A lényeges, mi bennünket érdekel, hogy az említett franczia vámviszonyok miatt Olaszország borfeleslegét máshol igyekszik elhelyezni. Svájcz nem nagy piacz, Németország 100.000 hektolitert visz be s a német versben megénekli a bort, de inkább árpalével él; így Dél-Amerikába, de főleg Ausztria-Magyarországba keres útat az olasz bor.

Ugyanis 1850-ben 585.200 hektoliter fogyasztatott el, 1891-ben pedig 1,669.148 hektoliter; tehát fejenként esett 1850-ben 1·46 liter, 1891-ben 4·40 liter. A veszély tehát, mint mondám Olaszország felől fenyeget. Ez ország, ismétlem, mely közel 3 millió hektáron közel egymilliárd értékű bort termel, tehát Franczia országgal együtt többet, mint a világ összes bortermelésének fele, erősen exportáló állam. A velünk kötött kereskedelmi szerződés biztosít is a piaczot számára. 1892-ben közel félmillió métermázsa bortimportáltunk onnan, és ez import rohamosan emelkedőben van, mert a rákövetkező esztendőben 800.000 métermázsa bort importáltunk, pedig ez csak az, a miről konstatálható, hogy olasz bor, a mely Fiumén keresztül jött, pedig én azt hiszem, máshonnan is jön be olasz bor.

A könnyű olasz bor 4—5 forintos értéke mellett a 3 forint 20 krajczáros vámmal, s a 1·50—2 forint szállítási s kezelési díjjal, még mindig jóval olcsóbb a mi könnyebb minőségű boraink 15—16 forintos átlagértékénél. Egyébként kivált az északi tájékon termett olasz bor minősége épen nem kiváló. Nem csoda, mert lugas tehát, mint mondám, rendszer mellett mennyiségre dolgoznak. A törkölyt czukor és szesz hozzáadásával felhasználják, hody a tömeget megkétszerezzék, megháromszorozzák, ezt az elsőhöz vegyítik aránylagosan, s ha kell, mesterségesen meg is festik.

Az olasz csekély minőségű, de olcsó borok inváziója ellen és borkereskedelmi piaczaink megtartása érdekében szükséges, hogy immunis

Digitized by Google

homokterületeinket rohamosan telepítsük be, mert aránylag olcsó termelés jövőben már csak a homokon lesz folytatható. A homoki bor erőre és tűzre ugyan nem versenyezhetik a hegyi borokkal, de köztudomású dolog, hogy jól megválasztott fajok, helyes kezelés mellett, olyan asztali, sőt pecsenyebort adnak, melynél különb a hegyvidékeken sem terem; s homokon termett szőlő, mint csemege-gyümölcs, általán dicsért, elismert minőségű.

Mi tehát az állam feladata, hogy szőlőkulturánk megmentessék? Nézetem szerint az, hogy a hegyi szőlők rekonstruálását hathatósan előmozdítsa, de párhuzamosan ezzel az idegen borinvázió ellen, s a külföldi piaczok megtartása érdekében a homoki szőlő ültetését késedelem nélkül nagyszabásúlag fejleszsze. A t. miniszter úr említé, hogy 2—3000 hold homokterület kezeltetik államilag. De maga a numerus mutatja, hogy a kezdetnek is csak kezdetén vagyunk. Óriási immunis homokterületek vannak Magyarországon, melyek a szőlőkulturára kiválólag alkalmasak. Ott van többek közt példáúl a Nyirség, melyre fokozott figyelmét felhívom a t. miniszter úrnak.

Hiszen immunis homoktalajokon tőke és intelligenczia alapján keletkezni fognak ugyan nagyobb szőlőgazdaságok — hogy azt mondjam, szőlőuradalmak — az apró parczellák helyébe, de a jó állampolitika és a helyes nemzetvagyonmegosztás elvénél fogva helytelen lenne a szőlőkisbirtokosok osztályát, — mely aligha rendelkezik a szükséges tőkével és intelligenczával, sőt az újításokat kétkedve fogadja s csak a kipróbált eredménynek hisz, — szakmánymunkásokká tenni, a vagyoni izmosodásból kizárni, hogy elégedetlenkedve gondoljon vissza apái szőlőtulajdonos voltára, s a vándorbotot vegye kezébe. A kizárólag szőlőmunkából élt nép mutat legnagyobb hajlandóságot a kivándorlásra. Állami feladat tehát az elpusztúlt szőlőterületek népét a vidékéhez közel eső immunis területeken foglalkoztatni, sőt letelepíteni. Kezük munkája a nemzeti erőnek, vagyonnak egy része, mely adóalapot fog teremteni, és fentartani az államnak, s azon vidékeken még a mezőgazdaság egy nagy mizeriáján is segit, tudniillik a napszámoshiányon, mert a szőlőmunka szünetelése idején a mezőgazdaság egyéb ágainak szolgálatába állhat. Ezáltal a munkáskéz helyes elosztása is eszközölhető. Tudjuk, hogy midőn őszszel és tavaszszal vidéken a gazdasági munkás díja 50—60 krajczár, addig a budapesti dunaparti emberbörzén alig magasb, néha ugyanannyi, s nem ritkán túlkinálat tapasztalható. A város felé tódúló nép egy része, mely anyagilag és értelmileg is proletárrá válik, pinczelakások és pálinkásbódékban elveszti egészségét és ózan gondolkodását, s a kommunizmus eszméjének hódolók számát szaporítja. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ha csak egy részüket megmentjük az által, hogy szőlőtelepeken lekötjük őket, már a fajfentartás szempontjából is állami és nemzeti feladatnak teszünk eleget. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Kállay Lipót: Nem elvem, hogy az állam ott is beavatkozzék, *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hol reá bízhatja a társadalomra a megoldást; de a hol magasb állami érdekek, sőt a kincstár haszna is úgy kivánja: kötelessége a legszélesb körű intézkedésekkel segélyére lenni az arra szorúló közületnek. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Ám a szőlőtelepítésnek egyik nagy akadálya, hogy nem kapható elég szőlővessző. Sem amerikai, sem európai, sem síma, sem gyökeres. A Miklós-telep nem képes kielégíteni a szükségletet. Kivánatos az európai szőlővessző nagyon fokozott termelése. Nem kell attól tartani, hogy az állam konkurrenssé válik; hiszen az állam ma sem adja olcsóbban a szőlővesszőt, mint egyesek. Hiba az, hogy nincs elég kiosztandó vagy megvehető szőlővessző. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Az állami tevékenység még jó ideig nem fog konkurrenczíát okozni, de még ha úgy volna is: első a közérdek, *(Helyeslés a szélsőbalon.)* és az elérendő czél okából várni, — hogy ne mondjam sztagnálni, — mulasztani nem lehet.

Kivánatos, hogy az állam egyeseknek önköltségen adja a szőlővesszőt, községeknek pedig ingyen. Oly községektől, melyek hajlandók határaikban szőlőiskolát átadni egy oly minimális területtel, mely már érdemes arra, hogy szakképzett vinczellér által kezeltessék: vegye át a felügyeletet az állam. Az ott termelendő szőlővesszők vásárlására elsőbbségi joguk legyen az ottani községbelieknek. Növelje a t. miniszter úr a vándortanítók számát, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* a kik az előzőleg említett intézkedések mellett szintén odahatnának, hogy okszerű kezeltetés mellett az egyes vidékekre legalkalmasabbnak bizonyúlt fajok kultiváltassanak. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Fontos ez különösen homokterületen, mert ezek borain ma még a faji jelleg a régi rendszertelen szőlőültetések folytán úgyszólván határonkint változik.

Állíttasson a kormány vinczellérképezdéket homokterületeken, mert homokterületen még nincs. Ezekben ne szőlőuradalmi tisztek, de parasztvinczellérek és szőlő-előmunkások neveltessenek, a kik a homoki szőlőmívelésre praktikze taníttassanak, s a hol a homoki bor kezelése, eltartása stb. kézzelfoghatólag bemuttattassék. Mert tudjuk, homok-vidéken nincs kőpincze, s annyival nagyobb fontosságú a már eredeté-

Digitized by Google

nél fogva kevésbbé testes bor pinczébeni kezelése. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Végül a legfontosabb az, hogy a szőlőterület hitelképessé tétessék. Magánpénzintézetek nem vállalkoznak szőlőkre kölcsönt adni. Előttem szólottak e kérdés több irányban való megoldhatására utaltak. Akár államilag támogatott hitelintézetek, akár dotált hitelszövetkezetek, avagy egyéb modus vivendi alapján lesz megoldva a kérdés: a fő, hogy ez irányban az alkotó lépések mielőbb megtétessenek. Ajánlom az elmondottakat a t. miniszter úr figyelmébe. *(Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem akarok bővebben foglalkozni azon érdekes előadással, melyet t. képviselőtársamtól hallottunk, és tulajdonképen nem is itt kellene erről szólanom, de mégis lehet tán róla itt is beszélni. Vonatkozik ez t. képviselőtársamnak egy igen fontos megjegyzésére, melyet nagyérdekű disszertációjában felolvasott. Ez egy igen szomorú valóság. Az a szám, a melyet ő felhozott, hogy körülbelül 900.000 métermázsa olasz bor szállíttatik be Magyarországba, tán nincs is magasra téve. Ebben igen nagy veszély fenyegeti a magyar bortermelést. *(Úgy van! balfelől.)* Ez abszolute kópiája a lisztbevitelnek Romániából, *(Úgy van! balfelől.)* mert én nagyon jól tudom, és az én vidékemen is úgy van, hogy kibérlik a tönkrement parasztok pinczéit és őszkor ide szállítják a borokat Olaszországból, itt keverik azokat a borokat 6—8 hónapig, azután mint magyar borok mennek ki külföldre, Svájczba és máshová, mert itt adják fel őket. Ez pedig a magyar bornak bizony nincs előnyére, mert igen rossz vörösbor az, mely megtörik, melyben nincs kellő festanyag, mely azonkívül lugason termett szőlő után lett szűrve, mely egyszóval nem is igazi jó bor. *(Egy hang balfelől: Lőre!)* Nem akartam így elnevezni. Felhívom az igen t. miniszter úr és a t. ház figyelmét arra, hogy ezt a bajt valahogy orvosolni kell, meg kell találni módját, hogy ennek elejét vegyük.

Beöthy Ákos: Pinczebiztosokat kell kinevezni!

Gr. Zichy Jenő: Én különben teljesen osztozom Andreánszky t. barátom nézetében, hogy a mennyire lehet, a miniszter úr szaporítsa és szaporíttassa könnyebbítésekkel és pedig a direkt kezelőségek befolyásával az alanyok és oltóágak számát.

Nem értek azonban egészen egyet Kállay t. barátom előadásával. Azt hiszem ugyanis, hogy ő túlságosan magasra vette Magyarországnak egész szőlőtermelését, mert hisz nem 800.000 holdról van szó, hanem úgy tudom, hogy az egész termelő terület 450—600.000 volt; ma pedig a viszony lényegesen megváltozott, és félek, ez a változás nem lesz előnyére a jövőben a magyar bortermelés hírének, mert túlságos nagyban mennek át az immunis homoktalajnak borvidékké való átalakítására, a mely bor, félek, hogy az úgynevezett Grundgeschmack-ot, a földnek ízét is magába fel fogja venni. Különben erről most szólni nem lehet, csak pár év múlva fogjuk határozottan észlelhetni, hogy meglesz-e ez, és milyen lesz.

Ezeket akartam röviden felhozni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki a tételhez szólni? Ha nem, miután a tétel nem támadtatott meg, a tételt elfogadottnak jelentem ki.

A pénzügyi bizottság a 10. és 11. tételek közt az átruházási jog megadását javasolja. Kérdem a t. házat, méltóztatnak-e hozzájárulni? *(Igen!)* A ház határozatként kimondom tehát, hogy a 10—11. czímek közt a t. ház az átruházási jogot megadja.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Gazdasági tanintézetek és gazdasági ismeretek terjesztése. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 12. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 8. czím. Kiadás 691.805 frt.

Sporzon Ernő!

Sporzon Ernő: T. ház! Én csak röviden kívánok hozzászólani ehhez a tételhez, a mennyiben itt egy új intézettel állunk szemben. Ugyanis az igen t. miniszter úr a budai vinczellériskolát átalakítja, vagy már át is alakította kertészeti tanintézetté.

Én egy párszor megnéztem azt a vinczellériskolát, és mondhatom, hogy az szép fejlődésnek indult. De magam is azt hiszem, sokkal helyesebb, ha kertészeti tanintézetté változtatik át, mert hisz tulajdonkép eddig is inkább volt kertészeti tanintézet, mint vinczellériskola, a mennyiben az ott levő terület nagyobb része volt betültetve fákkal, csemetékkel, mint szőlővesszőkkel, sőt igen jeles minőségű fák voltak ott, a mint a miniszter úr jelentéséből is kiderül, nevesetesen volt ott 164 fajta alma, 194 fajta körte, 12 fajta birs, 28 fajta szilva, 40 fajta kajszínbaraczk, 120 fajta őszi baraczk, 64 fajta cseresznye és 278 fajta köszméte. Azt lehet mondani tehát, hogy az iskola már most is inkább kertészetre, mint szőlészetre volt felhasználva. *(Az elnöki széket b. Bánffy Dezső elnök foglalja el.)* Egyébként is számos szőlőiskoláink levén, igen szükséges, hogy ilyen magasabb kertészeti tanintézet létesíttessék. Tudjuk, hogy erre különösen Magyarországnak van nagy szükség, miután Magyarországon igen sok és nagy díszkert van, *(Helyeslés a baloldalon.)* így a hitbizományi kertek, püspökök és más főurak

Digitized by Google

kertjei, a kik kertészeiket eddig leginkább a külföldről importálták. A legtöbb főúri kertnél ausztriai, cseh és morva főkertészeket találunk, a kiket, úgy hiszem, e magasabb kertészeti tanintézet lesz hivatva pótolni. Igy tehát nemcsak magának a kertészeti ügynek fog a t. miniszter úr ezzel nagy szolgálatot tenni, de nemzeti szempontból is igen helyes, hogy egy ilyen magasabb kertészeti tanintézet létesíttessék.

Azt hiszem, hogy ezen intézet kétfelé lesz osztandó, és ennek szükségét akarom hangsúlyozni. Mert a mennyire egyrészt szükséges az, hogy a nagyobb kertekkel, díszkertekkel vagy parkokkal biró főúri családok magasabb képzettségű kertészszel birjanak, a ki dísz-, műkertészetet, a virág-, konyha-, valamint a gyümölcskertészetet látja el nálunk, úgy másrészt szükség van arra, hogy a középosztály, a kisebb és középbirtokosok is birjanak kertészszel, mert Magyarországon tömérdek kert van a közép- és kisebb birtokosok kezében, melyek ma a legdesperátusabb állapotban vannak, *(Igaz! Úgy van!)* és a melyeket, ha hozzáértő, alkalmas és képes egyének volnának megszerezhetők, nagyon szépen gyümölcsözőkké lehetne tenni. *(Helyeslés.)* Abban rejlik a hiba, hogy nálunk ilyen egyszerű, közönséges kertészek nincsenek; az a középbirtokos, a kinek 6—8—10 holdnyi kertje van, nem bir 1200 frttal, vagy magasabb fizetéssel ellátott kertészt tartani; annak 2—300 forintos kertész kell, a ki egyúttal mint munkás is felhasználható. Azt hiszem tehát, hogy ez a kertészeti tanintézet egy magasabb és egy alsóbb tanfolyammal volna összekötendő, vagyis a felsőbb kertészeti kurzus mellett egy rövidebb tartamú tanfolyam is volna ott létesítendő, a melyben azokat az olcsóbb, egyszerűbb kertészeket képeznék ki, a kik tudniillik leginkább a gyümölcs- és konyhakertészetet látnák el, és egyszersmind mint munkások is felhasználhatók lennének.

Ezt én nagyon szükségesnek tartom, és azt hiszem, hogy a t. miniszter úr is így kontemplálja a dolgot.

Szükségesnek tartanám továbbá, hogy ez nagyobb kisérleti teleppel köttetnék össze. Nem tudom, vajjon rendelkezik-e a t. miniszter úr ott nagyobb földterülettel, de a vinczellériskolának eddig e czélra nagyon kis területe volt, a mennyiben a kisérleti telepekre szánt tizenkét kataszteri holdból négy hold szőlővel, három hold gyümölcs- és konyhakerttel és négy hold fával és csemegeszőlővel volt beültetve. Ezt én nagyon csekély területnek tartom arra, hogy egy kertészeti tanintézetnek kisérleti települ szolgáljon, s azért igen kivánatosnak tartanám, hogy, ha lehetséges — és valószínűleg lehetséges lesz — Buda vagy Ó-Buda felé nagyobb területet vegyenek bérbe, a czélból, hogy ott a műkertészek, vagyis azon magasabb tanfolyamban képzett kertészek a kisérletezésekre nézve nagyobb területtel rendelkezzenek, sőt, minthogy az állam például a szőlővesszőket elárúsítja, épen így lehetne azokon a kisérleti telepeken termesztendő fákat, virágmagvakat, gumónövényeket és más ilyen termesztményeket eladni, mert tudjuk, hogy ezen a czímen külföldre sok pénz megy ki. *(Mozgás balfelől.)* Én csak kisbirtokos vagyok, de magam tudom, hogy évek óta, például Bécsből, Hitzingből, Erfurtból és Prágából szoktam hozatni a magvakat és mások is, tehát sok pénz megy külföldre virág- és egyéb magvakért, mert az itteni belföldi készlet semmiesetre sem elegendő; szó sem lehet arról, hogy a hazai firmák kiszolgálhassák az egész közönséget. *(Ellenmondások balfelől.)* Tudjuk, tessék a statisztikai adatokat megnézni, hogy minő tömérdek mennyiségű mag szállíttatik be a külföldről. Ha tehát itt oly nagyobb kisérleti telep volna azzal az iskolával összekötve, könnyen el lehetne látni onnan magvakkal a közönséget is. Épen ezen okoknál fogva is helyeslem ezen intézet felállítását. Csak arra kérem a t. minisztert urat, hogy az alsóbb tanfolyamban mentől nagyobb számban képezzen ki kertészeket, mert az ilyen alsóbb tanfolyamot végzett kertészekből sokkal nagyobb szám szükségeltetik, mint a nagyobb képzettséggel biró kertészekből. *(Igaz! jobbfelől.)*

Ennek kapcsán még egy kérésem volna a t. miniszter úrhoz, s ez abban áll, hogy — mint méltóztatnak tudni — van jelenleg a t. földmívelési miniszter úrnak Rudnón egy faiskolatelepe, mely az ottani kertész által rendesen és helyesen kezeltetik. Már most a t. kereskedelmi miniszter úr felállított Rudnón egy kosárfonó tanfolyamot, a melyhez szükséges, hogy mentül nagyobb mennyiségben termeltessék fűzfa-vessző. A t. kereskedelmi miniszter úr az ez évi szükségletet kénytelen volt itt vásároltatni a Gröber-czégnél, de ez igen drága. Fűzfavesszőből tehát nagy mennyiség szükségeltetvén, természetesen az sokkal olcsóbba kerülne, hogyha a t. földmívelési miniszter úr a rudnói faiskola mellett ilyen fűzfavessző-telepet rendeztetne be. Kertész amúgy is lévén ott, megvan a közeg, mely azt kezelhetné, és így sokkal könnyebben volna elláthatő fűzfavesszővel a rudnói kosárfonó iskola, ha ott lenne egy ilyen telep.

Ezekre akartam felhívni a t. miniszter úr figyelmét; egyébiránt a tételt elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Helley János!

Helley János: T. ház! Csak röviden akarom a t. miniszter úr figyelmét felhívni egy, hajdan virágzó, de most már elszegényedett vi-

Digitized by Google

dékre, és ez Szilágymegyének tasnádi járása, mely a legkitűnőbb bortermelő vidék volt, és valósággal jólétnek örvendett; mióta azonban a filloxera elpusztította ott a szőlőket, azóta az általános elszegényedés nagyobb mértékben lepte el azt a vidéket, mint az országnak bármely más vidékét. Érezte ezt a megye közönsége és felállított »Tasnádvidéki gazdasági kör« czímmel egy egyesületet, a melynek czélja volt a szőlők új betültetésével munkát adni a népnek, s egyáltalában a volt szőlőterületeknek új betültetésekkel felelevenítése. Ezt némi részben teljesítette is, azonban az általános elszegényedés beállván, a vidéki birtokosok nem tudják fentartani tovább a maguk erejéből ezt a gazdasági egyesületet, pedig már szép sikereket értek el vele, úgy, hogy állami hozzájárulás nélkül kénytelenek beszüntetni az általuk felállított kisebbszerű szőlőiskolát, a melyet pedig egy kis állami hozzájárulással virágzóvá lehetne tenni. Azért tehát arra kérem a t. miniszter urat, hogy méltóztassék a tasnádvidéki gazdasági egylet ezen telepét figyelemre méltatni, és ha érdemesnek tartaná arra, hogy ott a szőlőiskola fejlesztessék, ahhoz a szükséges segélyt megadni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Ha nem, úgy a vitát bezárom.

Az előadó úr kíván szólani.

Gajári Ödön előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság a miniszter úr kérelmére a 9. és 12. czímek kiadásai között az átruházási jog megadását hozza javaslatba. Kérem a t. házat, méltóztassék azt megadni.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem. A vitát bezárom. Az előadó úr fog szólani.

Gajári Ödön előadó: A pénzügyi bizottság nevében tisztelettel kérem, méltóztassék a 9—12. rovatok között az átruházási jogot megadni.

Elnök: A tétel meg sem támadtatván, méltóztatik azt 691.805 forintban elfogadni, valamint az átruházási jogot is a 9—12. tételek közt megadni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: Bevétel 293.444 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa)*: A gazdaság különböző ágainak emelése. Rendes kiadások: XIX. fejezet 13. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet 9. czím. Kiadás 36.701 forint.

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Ezen czímnél, miután erre alkalmasabbat nem találok, szóvá óhajtom tenni a délvidéki gazdasági egyesületnek ügyét, a melyről Wittmann János t. barátom a földmívelési tárcza általános vitájában beszélt. Nevezetesen t. képviselőtársam akkor előadta az ügy állását, és felhozta, hogy egy félreértés folytán a földmívelésügyi miniszterium úgy intézkedett már több hónap előtt, hogy ezen egyesület jóváhagyott alapszabályai alapján új fiókegyesületek nem keletkezhetnek. A földmívelésügyi miniszter úr azonban felvilágosíttatván az ügy állásáról igen helyesen — s azért képviselőtársam, és én is csak elismerésünket fejezhetjük ki neki — módosította rendeletét, és elhatározta, hogy a helybenhagyott alapszabályok értelmében fiókok akadálytalanúl keletkezhetnek. Ez így rendben volna a földmívelési miniszteriummal és annak részéről. Azonban már Wittmann János t. képviselőtársam figyelmeztetett arra, hogy ámbár a földmívelési miniszter ezen újabb, helyes, a jóváhagyott alapszabályok, értelmének megfelelő rendelete óta több hónap múlt el, Torontálmegye hatóságai vonakodnak ezen rendeletnek eleget tenni. Torontálmegye alispánja via facti megakadályozza a fiókegyesületek keletkezését, azzal az indokolással, — erre vonatkozó egyik intézkedését t. képviselőtársam itt fel is olvasta — hogy mindaddig, míg a belügyminisztertől e tekintetben útasítást nem nyer, nem engedi meg a fiókok létesítését.

Igen sajátságosnak tartom, hogy egy megye alispánja a földmívelésügyi miniszterium intézkedését megappellálja a belügyminiszteriumhoz. Én a miniszteriumokat koordinált hatóságoknak ismerem, és így a belügyminiszteriumot nem tartom a földmívelési miniszterium appellatorium forumának. *(Helyeslés balfelől.)* A dolgok további fejlődéséről pedig úgy vagyok értesülve, hogy a belügyminiszterium arra hivatkozván, hogy ez hatáskörébe nem tartozik, hanem a földmívelésügyi miniszterium intézkedett, minden nyilatkozatot megtagad e tekintetben, Torontálmegye hatóságai pedig mereven ragaszkodnak ahhoz, hogy míg a belügyminisztertől instrukcziót nem kapnak, nem engedik ilyen fiókegyesületek felállítását. A földmívelésügyi miniszterium helyes intézkedése tehát tényleg nem foganatosíttatik.

Gr. Zichy Jenő: Eredeti állapot!

Gr. Apponyi Albert: Tehát, t. ház, habár a belügyminiszternek nem feladata intézkedni ebben az ügyben, de mint a megye hatóságai felügyeleti hatóságának feladata és kötelessége volna figyelmeztetni Torontálmegyének érdemes hatóságait arra, hogy nekik nincsen joguk az illetékes miniszterium által jóváhagyott alapszabálytervezet értelmében működő egyesület keletkezését megakadályozni, és hogy nincsen helyén, hogy e tekintetben ők a belügyminiszterre hivatkozhassanak. Hanem hát a belügyminiszterium minden néven nevezendő felvilágosító ténykedést megtagad, és így a dolog annyiban marad.

Igen kérem a t. földmívelésügyi miniszter urat, méltóztassék saját rendeletének és felfogásának

Digitized by Google

érvényt szerezni, és meg nem tűrni azt, hogy a politikai hatalmi szempontoknak szemmeltartásáról úgyis már hírnevessé vált délvidéki megyék hatóságai megakadályozzák azon üdvös egyleti működést, és azon gyanút vonják nemcsak magukra, hanem az egész kormányzatra, hogy az embereket, különösen a földmívelőket és kisgazdákat egyenesen megakadályozza abban, hogy egyesülés útján bajaikon segítsenek, akkor, a mikor az egyesület élén olyan férfiak állanak, a kik esetleg a hatalmon levő pártnak és a t. kormánynak nem kedvesek.

E gyanút a t. kormány úgy háríthatja el magáról, ha helyes rendeletének tényleg érvényt is szerez. Igen sajátságos, hogy a míg látjuk, — s ennek példáját a belügyi tárcza tárgyalása alkalmával fel is hoztuk,— hogy a megyék tényleges hatósági jogait a kormány sokszor nem respektálja, magának igen sokféle túlkapást enged meg: akkor, a mikor a kormánynak oly intézkedése hozatik, mely az egyes honpolgárok szabadsági jogait védelmezi, ezzel szemben a megyék és helyi hatóságok renitenciáját a t. kormány eltűri. Ezt magyarázza, a ki tudja.

Én tehát fentartom magamnak és t. elvbarátaimnak, hogy az esetre, ha e felszólalásom is hatálytalan maradna, a kérdést kellő formában ismét a ház elé hozzuk: ismételve felkérem a t. miniszter urat, a kinek álláspontja ez ügyben egészen korrekt volt, ne érje be azzal, hogy korrekt rendeletet adott ki, hanem követelje, hogy a rendeletet a hatóság respektálja és végre is hajtsa. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: A vitát bezárom. Gondolom, méltóztatnak hozzájárúlni, — a tétel meg sem támadtatván, — hogy azt 36.701 forinttal elfogadottnak nyilvánítsam.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bevétel 4.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Országos közgazdasági alap. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 14. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 10. czím. Kiadás 56.249 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bevétel 56.249 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Selyemtenyésztés emelése. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 15. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet. 11. czím. Kiadás 2,345.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Bevétel 2,330.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Perczel Béni jegyző *(olvassa)*: Állattenyésztés és tejgazdaság. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 16. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 12. czím. 226.373 frt.

Molnár Antal jegyző: Bornemisza Lajos!

Bornemisza Lajos: T. ház! Egészen röviden akarom e tételnél a t. ház figyelmét igénybe venni. Minthogy az állattenyésztés a költségvetés általános tárgyalása alkalmával már igen bőven tárgyaltatott, a szarvasmarhatenyésztésre ezúttal nem térek rá. De szükségesnek tartom felhívni a t. ház és a miniszter úr figyelmét az e tételben is, ámbár csekély mértékben segélyezett juh- és baromfitenyésztésre. A baromfitenyésztés a kisgazdáknak, a parasztgazdáknak, mondhatni, egyedüli és legbiztosabb jövedelemforrása. Ha tekintjük, hogy a szemes-élet java, első osztálya is alig értékesíthető, s a második osztály egyáltalán nem képvisel értéket: igen szükségesnek tartom kérni a miniszter urat, hogy épen a mai gabonaárak folytán fordítson nagyobb gondot a baromfitenyésztés fejlesztésére és nemesítésére.

Tudom, hogy utolsó időben, különösen a tojáskivitel nagyon nekilendült; csakhogy sajnos, mint mindennek, ennek is nagy versenytársa akad. Mert midőn a porosz vámsorompók megnyiltak Oroszország előtt, az orosz tojásárú elárasztotta a mi német piaczainkat, a hol tojásainkat sok éven át igen jól értékesíthettük.

Az orosz tojás-árú konkurrenciája annyira terjedt, hogy biztos értesüléseim vannak arra nézve, hogy úgy a bécsi, mint a budapesti piaczon is kinálat tárgyát képezi. Szükségét látom tehát annak, hogy a tojás minősége, nagysága, így tehát a baromfinemesítés által, képesek legyünk e versenyt kiállani.

Másrészt igen jól tudjuk, hogy a nyugati államokban úgy a baromfitenyésztés, mint a kereskedelem nagy gazdasági iparágat képez. Vegyük például csak Franciaországot, a hol a belfogyasztás is óriási nagy, s daczára annak, a kivitel az utóbbi évben megfelel 150 millió franknyi értéknek. Már most, miután a kisgazdák a maguk szemes-életét a jelen kereskedelmi konjunkturánknál fogva egyáltalában nem értékesíthetik, így tehát módot kell nyújtanunk arra, hogy a baromfitenyésztés hatályosan emeltessék. Emeltessék először az által, hogy az utolsó években nagy pusztítást véghezvitt ragályos és járványos betegségek ellen az elővigyázati és óvintézkedések megtéttessenek, másrészt, hogy a külföldi nemes, nagy és a versenyt kiálló fajoknak, ha nem is ingyen, de megfelelő áron való kiosztása által e gazdasági iparág emeltessék.

Ennek kapcsán, t. ház, méltóztassék megengedni, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a tejtermékek értékesítésére nézve is legyen szabad a t. miniszter úr figyelmét felhívnom. Látjuk, hogy a nagy

Digitized by Google

versenynél fogva úgy a vaj-, mint a sajttermékek mesterséges sajt- és vajtermékek által ma-holnap ki fognak szoríttatni, és a tejgazdaság vezetője nem látja mindekkoráig annak a szükségét, hogy ezen tejtermékeket értekesítésére a legelső helyen a vidéki piaczokat szervezze, mert a gazda kénytelen a tejtermékeket olcsó áron a külföldre adni, mi pedig, magyar fogyasztó nép, kénytelenek vagyunk külföldről behozott hamisított tejterméket fogyasztani. S hogy a t. kormány mennyire emeli a tejtermékek értékesítését, erre nézve legyen szabad egy példát, illetve egy tényt az igen t. miniszter úr figyelmébe ajánlanom. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legutolsó években a pénzügyigazgatóság, hivatkozva a pénzügyi bíróság itéletére, az adókivetéseknél azon gazdáknál, a kik a tejet nem birván mint tejet értékesíteni, kénytelenek voltak kis sajtodát felállítani, e sajtodák felállításában egy új adóalapot konstatált. Már most, ha azt veszszük, hogy különösen a Felvidéken, a hol a puszta tejet 3—3½ krajczáron felül nem lehet értékesíteni, s így kénytelenek abból vagy vajat, vagy sajtot készíteni, ez egy új adóalapot képez: akkor itt egy új adónemről van szó, melylyel tulajdonképen a marhaállomány fog megadóztatni; mert ha a t. pénzügyminiszter úr méltányosnak fogja látni a Felvidéken a 3 és 4 krajczárnyi tejértékesítés által való új adóalapot előidézni, akkor mindenesetre méltányos azokat is megadóztatni, a kik 12—13 krajczárjával értékesítik a tejet.

Ezt azért hoztam fel, hogy felkérjem a földmívelésügyi miniszter urat, méltóztassék t. kollégájával a dolgot megbeszélni.

Mi nem kívánunk ajándékot, mi védelmet kívánunk. Mert ha a gazdaközönség védelemben nem részesül, és folyton új adóalapnak képezi mediumát, a legjobb tevékenység is teljesen kárba fog veszni. *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)*

Mint előbb említém, a baromfitenyésztés emelésére legyen szabad egy kérelmet intéznem a t. földmívelésügyi miniszter úrhoz. Tavaly is ezen költségvetés tárgyalása alkalmával kértem a miniszter urat, hogy habár szükségét látom a gazdasági szakoktatás fejlesztésének, méltóztassék, — hogy ebből a kisembernek is haszna legyen, — kis paraszt-mintagazdaságokat létesíteni. Ez először nem kerülne olyan sokba, másrészt az indolens földmívelő osztály ezáltal kedvet és buzgalmat nyerne. A földmívelési kormányzat sok százezer forintot fordított a külföldi marhaimportra, de ezt csak a nagyobb birtokos-osztály vette igénybe, a parasztbirtokos-osztály abszolute nem. Ezt a külföldi marhát csak a bérlők és földbirtokosok szerezték be, de a parasztgazdák egyáltalában nem.

Ha már a szarvasmarha- és a baromfitenyésztésről van szó, Sporzon Ernő t. barátom említette a fatenyésztést is, ez a legegyszerűbb, legolcsóbb módja annak, hogy ily mintagazdaságok létesíttessenek. Nem kell ezeket nagy arányokban felállítani, hanem elég egyes értelmes gazdákat időnkint jutalomban részesíteni, megfelelő jó, olcsó gazdasági szerszámokat rendelkezésükre bocsátani és évenkint kis kiállításokat rendezni. A közigazgatási hatóságnak pedig nemes feladata volna ezeket ellenőrizni, s maga az intelligens földbirtokos-osztály is buzgalommal járna el mindennek ellenőrzésében.

Méltóztassék venni ezt a 6—700 ezer forintot, mely a külföldi importra fordíttatott, mely külföldi import egyáltalában meg nem felelt, mert oly marhák importáltattak, melyek egyes gazdasági egyesületek érdekeinek szolgáltak, úgy, hogy ha valaki más marhavidéknek megfelelő marhát importált, egyáltalában semmiféle kedvezményben nem részesült.

Ezeket akartam a t. miniszter úr figyelmébe ajánlani, különben a tételt elfogadom.

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem. A vitát bezárom. A tételt méltóztatnak elfogadni.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa):* Bevétel 72.725 forint.

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem. Megszavaztatik.

Gajári Ödön előadó: A pénzügyi bizottság a 13. és 16. czím kiadásai között az átruházási jog megadását javasolja.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a 13. és 16. czím kiadásai között az átruházási jog megadassék.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa):* Kincstári birtokok. Rendes kiadások, XIX. fejezet, 17-ik czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 13-ik czím. Kiadás. 266.159 forint.

Molnár Antal jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy a kincstári birtokok tételénél a gödöllői korona-uradalom kezelésére nézve tehessek egy pár megjegyzést. Kötelességemnek ismerem ezt azért, mert furcsának találom, hogy egy oly uradalomnál, melynek mezőgazdasági része 20.600 katasztrális holdat tesz, a miniszterium költségvetése szerint 5000 forint tiszta jövedelem van kimutatva. Ez engem, a ki ezen dolgokkal egy kissé törődtem, arra a meggyőződésre vezetett, hogy ezen uradalom mégsem egészen helyesen kezeltetik.

A gödöllői uradalmat tíz évvel előbb egy főkasznár kezelte, a kinek javadalmazása körül-

Digitized by Google

belül 2600 forintra ment; de újabb időben daczára annak, . . . *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Várady Károly: . . . hogy az a kasznár meglehetősen kezelte, egy majdan államtitkári fizetéssel biró igazgatót helyeztek oda, a ki a helytelen intézkedéseknek egész sorát létesítette. Igy például 1868. óta, a mikor az állam a gödöllői uradalmat megvette, a bevételeket és kiadásokat igen helyesen az adóhivatal kezelte és e czélból külön semmiféle tiszt alkalmazva nem volt, az adóhivatal pontosan, megbízhatóan kezelte azokat, semmiféle nehézség elő nem fordúlt. Az új igazgatónak, mihelyt oda betették, első dolga az volt, hogy a bevételek és kiadások egy kis részének vezetésére mindjárt egy számtartót kért a miniszteriumtól, a ki — mint értesülve vagyok — 2600 frt évi jövedelmet húz, daczára, hogy a bevételeknek és kiadásoknak csak egy kis részét könyveli és kezeli, mert a legnagyobb rész még most is az adóhivatal által kezeltetik. Igazán felesleges volt ott egy számtartót alkalmazni a miniszteriumnak, és igen kérem a t. miniszter urat, hogy ennek a teljesen fölösleges állásnak a megszüntetésére, a melynek szükségtelenségét körülbelül 25 évi tapasztalat bizonyította be, a kellő lépéseket megtenni sziveskedjék.

De különösen három dolog hívta ki az ottani helytelen igazgatói kezelés folytán a közönség megbotránkozását. Az első, t. képviselőház, az hogy úgy Grassalkovich herczeg, mint b. Sina idejében a tehenészet a babathi gazdasági körben volt; az igazgató azonban gondolt egyet, Isaszegen létesített egy külön »Ilka«-majort, és a tehenészetet ott rendezte be. Ahhoz értő emberek azt mondják, hogy mig Babathon ugyanezen tehenészet felállítása 8.000 forintba került volna, addig az »Ilka«-major területén való felállítása körülbelül 30.000 forintba került. S mig Babathon takarmány, legelő kellő mennyiségben van, addig az »Ilka«-majorban korpán és olajpogácsán tartják a teheneket. Igy érthető, t. ház, hogy egy 20.300 katasztrális mezőgazdaságnak csak 5.000 forint a tiszta jövedelme, ha 30.000 forinttal csinálják meg azt az átalakítást, mely 8.000 forinttal is előállítható lett volna.

Előfordúlt még az a helytelen dolog is, hogy az egerszegi pusztából valami 50 holdat szőlőültetés czéljából eladott az uradalom oly módon, hogy 20 év múlva ezen ültetés ingyen megy át az uradalom birtokába. Az igazgató azonban, a ki, úgy látszik, valami különös zseni, nem akarta, vagy nem tudta bevárni azt az időt, hanem 3 év lefolytával megvette újra ezt a szőlőtelepet 25.000 forintért oly helyen, a hol szakértők szerint nem lesz soha semmi, mert északkeleti oldalon fekszik, és a tavaszi, márcziusi szél a talajt hol elhordja, hol pedig teljesen föltölti a szőlőket.

A harmadik helytelen dolog, a mi ott a közönség kritikáját kihívta, a mácsai kerület bérbeadása. Ez 1455 katasztrális holdat tevő első minőségű jó földből áll, a melyért adtak volna 10 forint haszonbért holdankint, azonban az igazgatóság kiadta az egészet 6.500 forintért és így körülbelül 8.050 forintnyi kárt tett az uradalomnak, illetve jövedelmezőségét annyival leapasztotta. De ettől eltekintve még, és mint értesültem, a mikor bérbe adta a mácsai területet, a tejszövetkezetnek ezzel együtt körülbelül 50.000 forint értékű lábon álló termése is átadatott oly föltétellel, hogy azt tíz év múlva fogja ugyanígy visszakapni.

T. ház! Ha a bérlő tejszövetkezet 50.000 forint értékű lábon álló termést kamat nélkül használ, akkor körülbelül 30.000 forint az uradalom károsodása évenkint ily szerződés által.

Én ezért, t. ház, nem akarom sem a miniszter urat, sem az államtitkár urat felelősségre vonni, mert meg vagyok győződve, hogy ők, ha helyesen lennének értesülve, ily szerződések kötésébe nem egyeznének bele, de épen azért kívántam e kérdést a t. ház előtt szőnyegre hozni, hogy sziveskedjék a t. földmívelésügyi miniszter úr nagyobb figyelemmel lenni az uradalom mezőgazdasági kezelésére, mert mégis csak furcsa dolog az, hogy az uradalom 20.300 katasztrális holdat tevő mezőgazdasági része 5.000 forint tiszta jövedelmet hoz, és a kezelési kiadások, a melyek rendesen 10%-át szokták tenni az összes kiadásoknak, a gödöllői uradalomnál a kiadásoknak 30%-át emésztik fel.

Ily körülmények közt természetes, t. ház, hogy az uradalom legkisebb kötelességének sem tud megfelelni. Igy például Grassalkovich herczeg idejében a római katholikus iskola és a kántori állás kiadásai, általában az egyházi és iskolai kiadások személyi és dologi része az uradalomra hárúlt, és most azok oly állapotban vannak Gödöllőn, hogy például a kántorlakás 27 esztendő óta nem részesült tatarozásban, úgy, hogy az épület valóságos lebújhoz hasonlít; a kert hátúl nincs bekerítve, és egyáltalában az uradalom nem teljesíti azon kötelességét, hogy az alapítványi levél értelmében a kántor lakását kellő és tisztességes állapotban tartsa.

Azonkivül a római katholikus elemi iskola állapota is figyelmet érdemel, a mennyiben Gödöllőn a római katholikus elemi iskolában 300 gyermek van, fiúk és leányok vegyesen, két tanteremben elhelyezve. A tantestület már régen felterjesztette a tervet és költségvetést az iskola kibővítésére, illetőleg egy harmadik tanterem építése iránt, azonban az uradalmi igaz-

Digitized by Google

gató fiókjában tartja azokat, és egy év óta sem terjesztette elő a miniszternek. Már pedig, t. ház, köztudomású dolog, hogy egy tanteremben 65 tanulónál több neknem szabad elhelyezve lennie, ott pedig 150 gyermek esik egy tanteremre, még hozzá vegyesen, fiúk és leányok. Én erre különösen felhívom a t. miniszter úr figyelmét, kegyeskedjék az alapítványlevél tartalmát megtekinteni, és az ott vállalt kötelezettség valóságáról meggyőződni, és ha ezek valóságáról meggyőződik, méltóztassék odahatni, hogy az uradalom ebbeli kötelezettségét teljesítse.

Ezenkivül a miniszter úr figyelmét a kisbaghi erdőirtásra hívom fel. Kénytelen vagyok ez ellen felszólalni, a mennyiben a királyi erdőfelügyelőség teljesen hitelt érdemlőleg, tervekkel és vázlatrajzokkal tételről-tételre kimutatta a kisbaghi erdőirtás helytelenségét. Ebből is láthatja a t. miniszter úr, hogy az uradalmi igazgató nem ért a gyakorlati gazdálkodáshoz, mert hiszen valóságos szakemberek teljesen ellentmondanak azon kezelési tervezetnek, melyet az igazgató a miniszter úrhoz beterjesztett. Én magam is láttam azon királyi erdőfelügyelő úrnak a kisbaghi erdőirtásra vonatkozó felterjesztését, s meggyőződtem arról, hogy tételről-tételre kimutatta ezen irtásnak helytelen voltát, mivel az a kisbaghi erdő az egész királyi vadászterületnek legszebb részét képezi. Kérem a t. miniszter urat, kegyeskedjék végleg elhatározni azt, hogy az az erdőirtás abbanhagyassék.

De attól eltekintve, hogy az ottani jószágigazgató gyakorlati gazdának nem bizonyúlt, erőszakos úton jár el községekkel és a községi lakosokkal, egyáltalán az uradalom szomszédaival szemben. Igy például megtörtént, — és ez idő szerint per is folyik ez iránt, — hogy a hol jónak látja, a hol azt hiszi, hogy az uradalomnak használ vele, elzárat községek és községi lakosok elől oly utakat, a melyek azoknak a tagosítás alkalmával adattak ki, és emberemlékezetet meghaladó idő óta, már az illető lakosok birtokában vannak; semmi tiszteletet sem mutat tehát sem a megelőző állapotok, sem pedig a szerződések iránt, hanem ha úgy látszik előtte, hogy az uradalomra kedvezőbb lenne, akkor minden legkisebb tekintet nélkül a jogi állapotokra, elzárja az útat, és perre kényszeríti az illető községeket.

Az erdészetre nem teszek megjegyzést; az ő Felsége a király vadászatához tartozik, és szerintem is — ettől eltekintve — meglehetős helyesen is gyakorlati kezelés alatt áll. De értésemre esett, hogy az uradalom által díjazott erdővédek és erdőalkalmazottak sokszor a magyarság szempontjából oly helytelenül viselkednek, a mit én tovább szó nélkül nem hagyhatok. Igen sokszor megtörténik Gödöllőn, hogy az erdővédek és különösen valami Plekker és Tóth nevű erdővédek, illetőleg erdősegédek összehunczfutozzák, összegazemberezik egész Magyarországot, minden magyar embert, szóval igen helytelenül viselkednek ott, úgy, hogy csak a gödöllői közönség tapintatosságának köszönhető, hogy ezek a dolgok eddig tettlegességeket nem idéztek elő.

Erre is kérem tehát a t. miniszter úr figyelmét, legyen szives figyelemmel lenni arra, hogy ezek az erdővédek, kiket az uradalom fizet, magyarság szempontjából kifogás alá ne essenek, hanem azok érezzék magukat magyar alkalmazottaknak, magyar embereknek, mert a mennyiben ez meg nem szűnnék, kénytelen volnék ezen helytelen magaviseletük megtorlása végett más módhoz folyamodni.

Ezeket kivántam, t. képviselőház, röviden megjegyezni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A miniszter úr kíván szólani.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! Talán felesleges fölemlítenem első sorban is azt, hogy nem vagyok abban a szerencsés helyzetben, miszerint a gödöllői uradalom mai igazgatóját onnan elmozdítsam. Első sorban is, az igen t. képviselő úr túlzásokba esett, a midőn azt állította, hogy annak az igazgatónak körülbelül államtitkári fizetése van; egy tekintet a költségvetésre talán őt is meggyőzhette volna arról, hogy az illetőnek államtitkári fizetése nincsen.

A mi a hivatalt, mint olyat illeti, igen közel fekvő okoknál fogva nagyon természetes, hogy a gödöllői uradalom élén okvetlenül képzettebb, intelligensebb és műveltebb ember kell, hogy álljon; *(Helyeslés jobbfelől.)* a mi pedig az ő személyiségét illeti, a mennyire alkalmam volt ottani működéséről meggyőződést szerezni, és múltjából merítve is — gazdasági intézeti elismert jó tanár volt — azt hiszem, úgy gazdasági szakismeret, mint szorgalom és lelkiismeretesség tekintetében kötelességeinek teljes mérvben megfelel, és így semmi okom arra, hogy akár a hivatalt magát eltöröljem, akár pedig őt abból a hivatalból eltegyem. *(Helyeslés jobbfelől.)* De nem tudom egyátalán, hogy a t. képviselő úrnak a felszólalása egyéni felszólalás-e, . . .

Várady Károly: Soha!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: . . . egyéni tapasztalatoknak és nézeteknek, vagy pedig elégedetlen elemek megnyilatkozásának a kifejezése-e? Ezt nem tudom megítélni, a mennyiben az igen t. képviselő úr kritikájában megfeledkezik arról, hogy az uradalomban nem 20.000 hold, a mi mezőgazdaság, hanem 21.000 holdból 10—11.000 hold erdő,

Digitized by Google

és körülbelül 8000 hold, sőt, ha jól emlékszem, csak 7400—7500 hold az, a mi mezőgazdaság.

Várady Károly: 10.600 hold!

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: Abban a bérlet is benne van! A mi a bérletet illeti, erre nézve felesleges szólanom; ez egy jogügylet, mely annak idején köttetett, a melyre vonatkozólag én változást nem hozhatok be. De a mi a fennálló és uradalmilag kezelt gazdaságot illeti, — fel kell tennem, hogy a t. képviselő úr maga is mindenesetre gazda, mert különben nem mondhatna ilyen éles kritikát, — felhívom figyelmét arra, hogy bár a jelenlegi gödöllői igazgató maga is azzal akarna foglalkozni, ez egy oly gazdaság, mely oly minőségű talaj felett rendelkezik, és oly gyengén van felszerelve, hogy nagy jövedelmet tényleg felmutatni nem tud. Azonkívül nem kell elfelejteni, hogy a gödöllői uradalmat, mint korona-uradalmat mindenesetre terhelik oly rezsi-költségek, melyek más privátgazdaságban nem fordúlnak elő, és azért ezeket egy ugyanazon szempontból megítélni nem lehet. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi a tejgazdaságnak, vagy inkább az Ilka-majornak felállítását illeti, ez igenis azon szempontból és czélból történt, hogy sokkal nagyobb súly fektettessék a gödöllői urodalomban a marhatenyésztésre, mert itt a major sokkal közelebb esvén a czentrumhoz, mint az előbb jelzett major, igen természetes, hogy ez által előnye van. De mielőtt az Ilka-major felállíttatott volna, annak a marhaállománynak harmadrésze sem volt, mely ma ott van; tehát az a major, melyre hivatkozni méltóztatott, már a helyiség szűke miatt sem lett volna képes a mai tehénállományt magába fogadni és ennek következtében ott, épúgy, mint az Ilka-majorban, új építkezések lettek volna szükségesek.

De midőn felemlítette a t. képviselő úr az ottani tejgazdaságot, ha jól emlékszem, kiemelte, hogy milyen helytelen és drága az, a mennyiben a tartás korpával, olajpogácsával, és nem tudom mivel, eszközöltetik. Én nem tudom, a t. képviselő úr volt-e olyan helyzetben, hogy egy tejgazdaságot vezetett, vagy birt; de arról biztosíthatom, hogy minden egészséges gondolkozású gazda részéről ki van zárva, és nem teszi saját akaratából sem, hogy oly tehenet, melynek teje eladásra van szánva, és mint nyers tej kerül ki, olajpogácsával tartson. *(Élénk tetszés, derültség és helyeslés jobbfelől.)* Hát e tekintetben a t. képviselő úr meg lehet nyugtatva. Lehet, hogy előfordúl az olajpogácsa-etetés, de ez nem történik azon teheneknél, a melyek fejetnek, hanem igenis azokkal, melyek mint száraz tehenek felhizlaltatnak, és melyeknek húsa lesz értékesítve. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi pedig a baghi erdőterület kiirtását illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* nagyon csodálkozom, hogy a t. képviselő úrnak ezt ma tetszik a házban ismételten felmelegítve felhozni, minekutána alkalmam volt a t. képviselő úrnak hivatalomban kötelességszerűen e tekintetben a legbehatóbb felvilágosításokkal szolgálni. Az uradalomban az erdőkre vonatkozólag a három faktor, tudniillik a királyi főerdész, az uradalmi főerdész és az uradalmi igazgató mindenkor megállapodnak egy bizonyos tervben, a melynek alapján az üzem és a beosztás, a gazdálkodás vezettetik. Ez történt ezelőtt pár évvel, ha jól emlékszem, két évvel, különben ez irreveláns. Az akkor tartott tanácskozások kezdetén — ismételten figyelmébe és emlékezetébe hozom a t. képviselő úrnak, hogy ezeket mondtam neki hivatalomban is — a királyi erdésznek álláspontja az volt, hogy ezen erdő ne irtassék ki; a tárgyalás folyamán azonban ő maga megváltoztatta álláspontját s elfogadta a másik két fél által elfogadott álláspontot, és az erdőkre vonatkozólag részint a mai napig megejtett, részint megejtendő intézkedések mind azon tervezetek alapján történtek és történnek, melyek akkor kölcsönös egyetértés alapján hozattak létre.

A mi pedig az erdővidék illetlen, vagy botrányos magaviseletét illeti, erről mai napig tudomást nem nyertem. Mindenesetre fel fogom hívni az erdő- és gazdasági hivatalok főnökeinek figyelmét arra, hogy ilyen többé elő ne forduljon. Ha a t. képviselő úrnak ilyenről tudomása van, csak szolgálatot tesz nekem, ha ezeseteket bejelenti, hogy azokat gyökeresen orvosolhassam. *(Élénk helyeslés.)* Ezek után kérem a tétel megszavazását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Várady Károly: Szavaim értelmének helyreállítása végett vagyok bátor tisztelettel szót kérni.

A t. miniszter úr azt mondta, hogy én bizonyos túlzásokba estem volna rövid megjegyzéseim megtételénél. Engedelmet kérek, igyekezni szoktam mindig tárgyilagos lenni, és ezt a vádat egész tisztelettel, de vissza kell útasítanom; mert én túlzásokba soha nem szoktam esni, és így akkor sem eshetem, midőn az ország színe előtt kell beszélnem.

Kifogásolni méltóztatott azon állításomat, hogy az igazgatónak államtitkári fizetése van. Tehát szolgálni fogok vele, hogy mindössze 180 frttal van kevesebb fizetése, mint egy államtitkárnak, mert javadalmazása 5850 frtra megy. Az igazgató készpénzfizetése 2400 frt, évi remunerácziója 400, konvencziója 400, természetbeni lakásának értéke 800 frt, *(Derültség jobbfelől.)* napidíjai egy éven át 50 frt. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Azt tartom, ingyen senkisem lakhatik, csak a madarak. Van három pár

Digitized by Google

lótartása, kocsisfizetéssel, mely 1800 frt, összesen tehát 5850 frt. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem mehet gyalog! Derültség.)* Igen, de telefonnal van összeköttözve az egész uradalom. E felett lehet mosolyogni, de ez faktum, melyet elmagyarázni nem lehet.

A t. miniszter úr második állítása az volt, hogy a gödöllői uradalom mezőgazdasági része valami 8000 kat. holdat tenne. Egész pontosan szolgálhatok az adatokkal az utolsóig. A szántóföld tudniillik 10.645 kat. hold, tehát nem 8.000, a rét 980 hold, erdő 22.300, legelő 6.000, volt dézsmás szőlő 1.600, alapítványi birtok 75, terméketlen 1.000. Adataim tehát egész pontosak. Nem szoktam a levegőből beszélni.

Végül, t. ház, még egyet kívánok megjegyezni. A mit elmondtam, nem elégedetlen elemek kritikája, hanem épen az intelligensebb egyéneké, kik közül többen felkértek arra, hogy ezeket az ország színe előtt szóba hozzam. És a kik nekem ezeket az adatokat szolgáltatták, semmiféle konnexusban nem állanak az uradalommal, de miután 25—30 éve ott laknak, az állapotokat alaposan ismerik. Tehát ezek is teljesen megbízható adatok. Röviden, kérem, ezeket kívántam előadni, megjegyezve még azt, hogy a baghi erdők kiirtására nézve én a miniszter úrral beszéltem, és fogom kérni máskorra is a megtiszteltetést, melyben a t. miniszter úr engem részesített, midőn ilyen közérdekű dologban velem szives készséggel szóba állt, hanem egy dologban tévedni méltóztatik. Tudniillik, hogyha három faktor szokta ott az erdőkezelés terveit megállapítani, a miniszter úr nem is lehetett azon helyzetben, mikor nála tiszteletemet tettem, hogy a három faktor egyetértéséről beszéljen. Fogadtatásom után körülbelül három héttel adta be a királyi erdőfelügyelő, véleményét, melyben határozottan ellene nyilatkozott a kisbaghi erdő kiirtásának, tételről-tételre kimutatva, hogy ez teljesen elhibázott dolog. Abban méltóztatik tévedni, mert igenis Pettera vadászmester volt abban a véleményben, nem pedig a kir. erdőfelügyelő, a ki mindig ellene volt s ellene van ennek az erdőkiirtásnak, mely a királyi vadásztertület legszebb részét képezvén, főleg a nagymérvű vízmosások miatt teljesen oktalan tervet képez. Mert kifejti, hogy a kisbaghi erdőnek kiirtása különösen azért helytelen, mivel a vízmosás most is nagy barázdákat szántott rajta, ha pedig kiirtás alá kerül, a vízmosás miatt teljesen használhatatlanná válik. Egyébként a minister úr nem látszik a dolgokról tájékozottnak, szivesked jék erre az uradalomra több figyelmet fordítani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: A miniszter úr kíván szólani.

Gr. Festetits Andor földmívelésügyi miniszter: T. ház! Én a t. képviselő úr figyelmébe akarom ajánlani, hogy ha 10,000 holdnyi birtokból 1.600-at levonunk, nem marad 10.000 hold magánkezelésben az egyszeregy alapján. A mi pedig a három közegnek megállapodását illeti, részemről szintén kénytelen vagyok állításomat fentartani, a mennyiben talán rossz kifejezésem folytán félre méltóztatott érteni. Én tudniillik királyi erdész alatt az udvari erdész értettem, a mi magától értetődik, s ez úgy is történt. A képviselő úrnak épen úgy van tudomása arról, mint nekem, hogy ott három egyén összeül és tanácskozik az erdőre vonatkozó intézkedések felett. Ez történt ezelőtt két vagy más fél évvel — az időre pontosan nem emlékszem — s ezek hárman: vagyis az udvari, az uradalmi erdész és azonkivül a gazdasági igazgató állapitották ezt meg. Ezen tanácskozmányban az udvari erdész ellentétes nézetből indult ki, de később a tanácskozás folyamán egyetértett a másik két közeggel. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem! A vitát bezárom. A tételt különben nem méltóztatott megtámadni, azt ezennel elfogadottnak jelentem ki.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 416.297 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A kincstári birtokok peres ügyeinek kezelésével járó perköltségek. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 18. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 14. czím. Kiadás. 12.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 7.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Földtani intézet. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 19. czím. Személyi járandóságok 34.739 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 21.600 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Országos vízépitészeti és talajjavitási hivatal. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 20. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 15. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 43.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 94.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 10.500 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Folyammérnöki hivatalok. Rendes kiadások: XIX.

Digitized by Google

fejezet, 21. czím. Kiadás. Személyi járandóságok 145.397 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 99.823 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Vízi munkálatok. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 22. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 16. czím. Kiadás 466.470 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Molnár Antal jegyző: Darányi Ignácz!

Darányi Ignácz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az általános tárgyalás alkalmával Papp Elek képviselő úr a következőket mondta: *(Olvassa.)*

»A törvény világos rendelete ellenére azt javasolta a tiszavölgyi társúlat, hogy addig, mig a kulcs megállapítható lesz, ideiglenesen kivethetik a kataszteri tiszta jövedelem szerint a szabályozási költségeket. Ezt a törvény nem engedi meg. Az 1884 : XIV. törvényczikkre vonatkozó szakaszai ezt határozottan tiltják. És ennek az az eredménye, hogy például Karczagon a magas földek túlságosan meg lettek adóztatva, noha a hozzájárúlás megállapításánál bizonnyal tetemesen apadnak, sőt el fognak enyészni ezen jogtalanul kivetett terhek. Ezen ideiglenes kivetés következtében, mindazok, a kik mindig víz alatt voltak, az ősi árterek, húzzák ad graecas calendas a végleges hozzájárúlás megállapítását, mert a tiszavölgyi társúlat támogatásával a magas miniszteriumnak tetszett a törvényt lábbal tiporni; igen, mert az erkölcsi támasz ott volt a tiszavölgyi társúlat mellett a miniszteriumnak.«

T. ház! Papp Elek képviselő úr beszédének ezen részére az általános tárgyalásnál reflektálni nem kívántam, nem kívántam pedig azért, mert a főtárgytól nem óhajtottam elterelni a figyelmet. Minthogy azonban abban az ülésben, melyre a t. képviselő úr utalt, résztvettem úgy én, valamint résztvett a törvényhozásnak több tagja, még pedig olyanok, a kik ezen az oldalon ülnek és olyanok is, a kik az ellenzéken ülnek, kötelességem a kérdést tisztázni annyival is inkább, mert a közérdek szempontjából is a kérdésnek tisztázását indokoltnak tartom. A középtiszai társúlat, melyre a t. képviselő úr utalni méltóztatott, saját autonóm jogkörében határozott az árvíz-szinfejlesztés fölött, még pedig daczára annak, hogy a legnagyobb víz 1888-ban volt, és a fennálló törvények értelmében az 1888-iki legmagasabb vízszínre lett volna az ártérfejlesztés fektethető, a középtiszai társúlat ennél alacsonyabbat, tudniillik az 1881-iki vízszint vette fel az ártérfejlesztés alapjául. Már most az 1884 : XIV. törvényczikk 15. §-a értelmében, mikor az árvíz-szinfejlesztés az 1855-iki és 1881-iki vízszinek alapján megtörtént, akkor a társúlat javaslatot tett ezen vízszineknek egymásközötti aránya tekintetében, javaslatba hozta névszerint az 1 : 1-hez való arányt, e szerint érdemleges javaslatot nem tett, hanem a különböző vízszínek közti különbséget szétosztályozási fokozatban kivánta kitűntette. A tiszai központi bizottság, midőn ezen ügyet tárgyalta, nem vélt a társúlat ezen kívánságához járúlhatni, még pedig azért nem, mert a törvénynek czélja az volt, hogy a fensíki terűletek az alacsony terűletekkel szemben, minden körűlmények közt és minden időkre megvédessenek. Minthogy pedig az osztályozás nem örökre szóló dolog, hanem azon a törvény értelmében változtatni is lehet, a központi bizottság azt találta, hogy a társúlat ezen javaslatához törvényszerűen nem járúlhat hozzá, és egyhangúlag oly javaslatot terjesztett elő, mely szerint a társúlat útasíttassék, hogy a különböző vízszinek közötti arány tekintetében a törvény szoros értelmének megfelelőleg érdemleges arányszámokat hozzon javaslatba. A földmívelésügyi miniszterium által a középtiszai társúlat erre fölhivatván, a társúlat közgyűlésének egyhangúlag hozott határozatával javaslatot tett az iránt, hogy a vízszinek közötti arányszámok, mint 1 a $12^1/_2$-hez állapíttassanak meg. Erre nézve meg kell jegyeznem, hogy ez a kulcs, tudniillik az 1 a $12^1/_2$-hez olyan kedvező épen képviselő úr által védett fensíki terűletekre nézve, a melynél kedvezőbb kulcs az egész tiszavölgyön nincs.

A képviselő úr még tovább ment és azt állította, hogy az is helytelenűl történt, hogy az ideiglenes kivetés a kataszteri jövedelem alapján eszközöltetett, és hogy erre a törvény semmi támpontot nem nyujt. A t. képviselő úr figyelmét elkerűlte a 1884 : XIV. tcz. 22. §-ának harmadik bekezdése, a mely azt mondja: hogyha valamely társúlat a maga gátjait nem épiti ki, s az elrendelt munkálatokat nem teljesíti, akkor a miniszternek jogában áll a gátépítést stb. közigazgatásilag is elrendelni, és jogában áll, ha más aránykulcs nincs, a kataszter alapján ideiglenesen utólagos elszámolás fentartásával kivetni az egész befektetési költséget. A középtiszai társúlat gátjait föltétlenűl ki kellett épiteni, nemcsak azért, hogy a középtiszai társúlat védve legyen, hanem azért is, mert ha ott gátszakadás történik, akkor idegen terűletek, egész más társúlatok és községek is a Berettyóig és Kőrösig elárasztattak volna. Már most kérdem, hogy ha valamely társúlat a kormány által szorítható arra, hogy az egész befektetési költséget a kataszteri jövedelem arányában kivesse, akkor nem helyesebb-e, ha a társúlat ezt autonóm körében önmaga teszi, és nem helyesebb-e, hogyha a társúlat az érdekeltekre nem az egész befektetési költséget, hanem — a mint történt — azon költségnek csupán annuitását

Digitized by Google

veti ki? *(Helyeslés.)* Azt hiszem, hogy az érdekeltek megköszönték volna, hogyha az annuitás helyett, a mely rájuk kivettetett, kivetették volna egyszerre az egész befektetési tőkét. Még azt is mondta a képviselő úr, hogy ő az ármentesítési költségek kivetésére a kataszteri jövedelmet alkalmasnak nem tartja. Ebben a képviselő úrnak elvontan igaza van, mert önmagában véve a kataszteri jövedelmet alkalmasnak erre a czélra én sem tartom. Mert például épen azon társulatnál, a melyet a képviselő úr felhozott, a legmélyebb árterületek kataszteri tiszta jövedelme kataszteri holdankint átlagosan 3 frt 86 krt, a legmagasabb területek jövedelme pedig 9 frt 22 krt tesz. A kérdés azonban az, hogy vajjon a vízszinek egymás közti arányát és az osztályozást tekintve, tényleg mennyi teher esik, vagyis valósággal egy kataszteri hold mennyi terhet visel. Erre azt mondhatom, a kezeim közt levő kimutatás alapján, hogy mig a legmélyebb árterület kataszteri holdankint átlag évenkint 2 frt 23 krt fizetett például 1893-ban, addig a legmagasabb terület holdankint átlag nem fizet többet, mint 24—27 krt. Ez utóbbi összeg pedig valami rendkivüli megterheltetésnek méltányosan nem mondható. Ennyi volt a teherviselés 1893-ban, azóta ez még 65 százalékra redukálódott úgy, hogy ezen ideiglenes kivetés az általam közölt összegnek jelenleg a kétharmadrészét teszi. Megjegyzem, hogy a társulat autonóm körében közgyűlésileg kimondta, hogy az ideiglenes kivetés még 1895-ben érvényes lesz, és a közgyűlés ezen határozata ellen senki felszólalással nem élt, ennélfogva a közgyűlés határozata jogerőre emelkedett.

S most legyen szabad még röviden a folyamatban levő új osztályozásról szólanom. Ez méltányosabb lesz, és tán alkalmasabb lesz a képviselő úr megnyugtatására, mint volt az ideiglenes kivetés. Mig az utóbbinál hét fokozat volt, a végleges osztályozásnál 12 van czélba véve. Mig az ideiglenesnél a szélső arányszámok úgy álltak, a mint 100: 4-hez, a véglegesnél úgy fognak állni, mint 100: 3-hoz. S minthogy a képviselő úr felhozta azt is, hogy gátak közé szorított vízszín kivetése az ártérfejlesztésnél vízszintesen történik, a mi úgy is történt: kijelenthetem, hogy értesülésem szerint a végleges osztályozásnál ez nem vízszintesen, hanem lejtősen, tudniillik a természetes esést követve fog az osztályozás szempontjából kivettetni.

Ez úgy különben a törvény által a 11-es bizottság elé van utalva; azután pedig az osztályozás közszemlére lesz kitéve, s mindenkinek módjában lesz a törvényben előírt úton védekezni.

Még csak egyet. Ha történtek is aránytalanságok, mint a hogy történhettek, az ideiglenes kivetésnél: az utólagos leszámolás minden illetékes faktor részéről az illetőknek fentartatott. Ha tehát az új osztályozás remélhetőleg rövid idő alatt elkészül, mindenkinek módjában lesz, hogy a kiegyenlítést megtétethesse. Én nem keresem, hogy az úgynevezett fensíki területek bevonása mennyiben felel meg az elvont méltányosságnak, mert azt találom, hogy a törvényhozás, midőn ezek bevonását elrendelte, parancsoló szükség nyomása alatt állott és cselekedett. Nem keresem azt sem, hogy a vízjogi törvény reviziójához nem kell-e majd gondoskodni e fensíki területek még hatályosabb védelméről. Csak annyit mondhatok, hogy a menynyire tőlem és azoktól függött, kik e részben velem egyformán gondolkoznak, mindenkor úgy a fensíki területek kérdésének törvényhozási szabályozásakor, mint a törvény alkalmazásánál is a fensíki területeket lehetőleg védeni iparkodtunk.

Ezeket akartam felhozni, hogy a t. ház a tényállásról minden irányban egyformán tájékozva legyen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Molnár Antal jegyző: Papp Elek!

Papp Elek: T. ház! Azon kérdésekkel, melyeket t. képviselőtársam most érintett, a múltkor részletesen foglalkoztam. De úgy látom, hogy ő vagy meg nem értett, vagy félreértett. Úgy jártam, mint az a professzor, ki 50 évig tanított, és csak egy tanítványa értette meg, s az is félreértette. Az én beszédemre is csak a t. képviselő úr reflektált, más senki, s ő is félreértett.

Nem az volt a czélom, hogy én az úgynevezett középtiszai társulat speciális viszonyait szellőztessem. Én csak hivatkoztam azokra a visszaélésekre, melyeket egyes társulatok elkövetnek a tiszavölgyi társulat köpenyege alatt. Én a főtúlyt arra fektettem, hogy a tiszavölgyi társulatra, mint ilyenre épen semmi szükség; és pedig azért, mert az semmi egyéb, mint szócsöve egy néhány nagy befolyású úri ártér birtokosnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

A mi a középtiszai társulatnak ártérfejlesztési ügyeit illeti, erre nézve határozottan kijelenthetem, hogy soha még nagyobb technikai abszurditások papirosra letéve nem voltak, mint a középtiszai társulat műszaki ártérfejlesztése alkalmával, mert Karczagon az úgynevezett Kálvárián, mely legalább is nyolcz méterrel fekszik magasabban, mint a legmagasabb sík, az ott levő keresztnek hegye is vízben kellene, hogy álljon, ha az ártérfejlesztési munkálatok csakugyan helyesek volnának, s a vízszínek helyesen állapíttattak volna meg.

Digitized by Google

Ugron Gábor: A keresztet nem engedjük!

Papp Elek: A keresztet, sokan vannak, a kik nem engedik, de én azt nem akarom védeni, csupán oda törekszem, hogy a szabályozás egy új, nagy kereszt ne legyen arra a vidékre nézve, a mely vidék érdekében az általános vita alkalmával bátor voltam felszólalni.

Polónyi Géza: Karczagon is van kálvária?

Papp Elek: Van, s a kik arra a kálváriára járnak, a reformátusokkal oly jó viszonyban vannak, hogy nem tudják a karczagi polgárok, hogy ki mily valláshoz tartozik. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azt méltóztatott mondani a t. előttem szólónak, hogy nincs abban semmi sérelem, hogy időközileg kivetést eszközölt a középtiszai társulat, minekelőtte az 1884: XIV. tcz. értelmében a végleges osztályozás az ártérfejlesztés alapján megállapíttatott volna, nincs pedig sérelem azért, mert hisz, ha a középtiszai társulat ezt nem tette volna, akkor a 22. §. értelmében a kormánynak joga lett volna a társulat által eszközölt ideiglenes kivetést kormánybiztossal foganatosíttatni, mert a gátakat fel kell építeni. Két dolgot méltóztassék figyelembe venni, és akkor mindjárt el fog esni ennek az állításnak a helyessége. Először is az újonnan bevont ártéri birtokosok nem hivattak meg azon közgyűlésre és nem voltak azon képviselve, a mely közgyűlés a kivetést elrendelte, és épen ebben van a legnagyobb igazságtalanság, hogy akkor, a midőn az ártérfejlesztésre vonatkozó előmunkálatok mikénti végrehajtására és foganatosítására vonatkozólag az elvi határozatok meghozatnak, azok a birtokosok a tanácskozásban még nem vesznek részt, a kiknek bőrére és kontójára megy az egész ártérfejlesztés; hanem csupán csak azok a birtokosok határoznak, a kik az ősi ártérbe tartoznak. Igy tehát először azon birtokosokra nézve sérelmes az ideiglenes kivetés, a kik azon a gyűlésen jelen nem voltak, és másodszor ott van a különbség, hogy a középtiszai társulatnak minden védgátja el volt már készítve akkor, mikor ez ideiglenes kivetés történt, tehát ott az az eset nem állott volna elő, hogy a 22. §. értelmében a védgátak kiépítése czéljából az állam avatkozott volna a középtiszai társulat dolgaiba, s autonómiáját felfüggesztve, kormánybiztos által eszközölte volna a kivetést a tiszta jövedelem és az adó alapján, s annak arányában.

Végre azt méltóztatott mondani, a mi azután magában véve nem is felel meg az eljárásnak sem, de hát nem is, . . . az kérem egy abszurdum, a mit méltóztatott mondani, *(Derültség a szélső baloldalon.)* — nem tudom magam tökéletesebben kifejezni, — mikor azt méltóztatik állítani, hogy a vízszintes kivetésnek az esése majd akkor fog megadatni, mikor az osztályozás eszközöltetik. Akkor már nem adathatik meg, mert akkor már semmi néven nevezendő műszaki eljárás ott nem eszközöltetik. A vízszintes kivetés a felduzzasztott víz magasságából eszközöltetik akkor, mikor a műszaki ártéri fejlesztés műszaki úton eszközölve van. A mint a műszaki ártérfejlesztés be van fejezve, attól az időtől fogva a műszaki embereknek és műszereknek szerepe teljesen megszűnik. *(Igaz! a szélső baloldalon.)* Akkor azt mondják: idáig van a határa a kifejlesztett ártérnek, ezen határon belül osztályozunk a haszon arányában. Úgy kellene osztályozni, de tényleg nem úgy osztályoznak, mert az egy nagy falláczia és önámítás, mikor azt mondják, hogy a fensíki terűletek aránya az ősi ártéri terűlethez képest meg van állapítva, például 1 : 5 vagy 1 : 12-arányban, mert mindig attól függ, hogy a fensíki terület kataszteri tiszta jövedelme mennyi, és mennyi a kataszteri tiszta jövedelme az ősi ártérnek; a kataszteri tiszta jövedelmet sokszorozzák azzal a kivetési egységgel, melyet ki akarnak vetni, és nagyon sokszor megtörtént, például a Körös-Tisza-Maros közt, hogy azok a terűletek, a melyek fensíkterűletek, sokkal többet fizetnek, mint az ősi árterek. Két faktortól függ az összeg a tiszta jövedelemtől és a kivetési összegtől; ha a kivetési összeg bizonyos maximumon felül halad, bekövetkezik az az eset, hogy a fensíki terület sokkal többet fizet, mint az ősi ártér. De bármikép álljon is a dolog, fiskális észjárással ki lehet csavarni az igazságot a maga alapjából bárkinek is, ha hozzá fog, *(Derültség a szélsőbalon.)* hanem a dolognak veleje s a kérdés az, hogy csak egy fél krajczárral is meg lehet-e jogosan terhelni oly terűleteket, melyek semmi néven nevezendő hasznát sem nem vették, sem nem fogják venni a szabályozási munkálatnak. *(Igaz! Úgy van! a szélső balon.)* Ha igaz az, hogy nem lehet megterhelni, akkor igaz az én állításom is, mely szerint azt követelem, hogy azok a terűletek, melyek semmiféle hasznot nem húznak a munkálatból, felmentessenek a teherviselés alól.

Erre nézve mondtam én, hogy micsoda értelme van annak, hogy épen csak a szomszédos fensíkok azok, melyek a szomszédos ősi terűletek terhén kell, hogy segítsenek. És itt jöttem arra a következtetésre, hogy az államnak kellene inkább fedeznie azokat a költségeket, melyek a fensíki terűletekre vettetnek ki.

Ez sokkal igazságosabb volna, mint hogy tisztán csak a szomszédok fedezzék a társulatok elviselhetlen terheit. *(Helyeslés a szélső bal-*

Digitized by Google

oldalon.) Ezen álláspontomat semmi körülmények közt sem engedem eldisputáltatni, mert ez az igazság, a mi pedig igazság, azt nekünk védelmezni kötelességünk. *(Igaz! a szélső baloldalon.)*

Még csak egyetlen egyet akarok mondani, és ez az, hogy a törvénytől való eltérést az időközi kivetésre vonatkozólag annyival inkább perhorreszkálom, és rossz néven veszem, mert ez oly preczedenst alkot, a mely végeredményében rendes szokássá fogna válni, mert sokkal kényelmesebb a társulatoknak időközi kivetéseket eszközölni, mint állandóan megállapítni a a hozzájárulási kulcsot; a törvény ezen ideiglenes kivetést nem engedi meg, s így a fenhatóságnak, a miniszteriumnak még abban az esetben sincs joga ezt megengedni, ha azt a tiszavölgyi társulat oly melegen ajánlja is, a mint azt a középtiszai társulatra vonatkozólag ajánlotta.

Tudom én, t. ház, hogy azok az eszmék, melyeket az ármentesítésre vonatkozólag elmondottam, ma még itt visszhangra nem találnak. De még vagyok róla győződve, hogy nem múlik el, öt-hat év és akkor a legnagyobb kárhoztatással fogják sujtani azoknak neveit, a kik az 1884-iki törvénynek értelmét kicsavarták, és az árfejlesztést oly módon eszközölték, hogy a legkevésbbé érdekelt területek is óriási terhekkel terheltettek meg. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Azért követeltem azt, hogy a törvénynyel össze nem egyeztethető miniszteri rendelet, a mely az ártérfejlesztés mikénti keresztülvitelére vonatkozik, a miniszter úr által visszavonassék. A mi pedig azt a vigasztalást illeti, hogy a vízjogi törvények már most revizió alatt vannak, és mielőbb meg fognak születni, arra vonatkozólag megjegyzem, hogy én már embriójában láttam a születendő új vízjogi törvényt, el is olvastam; de az nem tartalmaz semmiféle reformot, mert az nem egyéb, mint toldozás és foldozással kikerülése az elvi jelentőségű kérdéseknek. Ismét csak kaput nyit arra, hogy a nagyon változékony praxis s a még változékonyabb miniszteri felfogás szerint intéztessenek el a legfontosabb kérdések.

Fenyvessy Ferencz: Jól van már no!

Papp Elek: Már akár van jól, akár nincs jól, azt nem a t. képviselő úrtól kérdezem, hanem a magam megítélésére bizom, mert ezen az oldalon a magunk eszével szoktunk gondolkodni és nem a máséval. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Jobb lett volna, ha akkor lett volna ébren a t. képviselő úr, mikor a vígszinház megbukott. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Ezeket voltam bátor előadni. Tudom jól, hogy kedves Darányi Ignácz t. képviselőtársam nagyon sokszor és sokáig foglalkozott e kérdéssel: hanem úgy látom, olyan formán van, mint a ki sárgaságban szenved, és mindenkit úgy lát, mintha sárgaságban volna. Ő is annyira beleélte a tiszavölgyi társulat észjárásába magát, hogy abból kibontakozni nem tud és a mi rusztikus észjárásunkba beleilleszkedni nem képes. Méltóztassék eljönni a vidékre, és meghallgatni, hogy mit mond a közvélemény a tiszavölgyi társulat működéséről, és ott majd meg fogja látni annak a társulatnak a fotografiáját; maga fog leginkább elszonyodni azon torzképtől, mert e társulat semmi egyéb, mint torzszülöttje a törvényhozásnak. Azért én a tiszavölgyi társulatnak megszüntetését folyton követelni fogom, és hiszem is, hogy előbb-utóbb sikerülni fog a törvényhozást meggyőzni felfogásom helyességéről, különben a múlt beszédemben mondottakat fentartom. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A Papp Elek t. képviselőtársam által felhozott körülmények is egyik bizonyságát képezik annak, hogy a földmívelésügyi kormányzat részéről, különösen adminisztraczionalis szempontból, a társulatok kellő gonddal és hogy talán erősebb kifejezéssel is éljek, lelkiismeretes ellenőrzés alatt nem tartatnak. Mert úgy áll a dolog, t. ház, hogy a földmívelésügyi miniszterium minden társulatnál képviselteti magát a saját, úgynevezett miniszteri kiküldöttjével; a miniszteri kiküldött a társulatok minden ülésén részt vesz s a szükséghez képest a kormány álláspontját, a kormány érdekeit, esetleg az érdekeltség érdekeivel összhangban igyekszik megvédeni, legalább abban az irányban, hogy a társulatok gondolkozásmódjának irányt adjon. Azonban t. ház, ha ezen kormányképviselet az egyes társulatoknál kellő gondossággal, kellő lelkiismeretességgel történnék, akkor sem azon anomáliának, a melyre Papp Elek t. barátom reá mutatott, sem egyáltalában azon visszásságoknak és tűrhetetlen állapotoknak, a melyek egyes társulatoknál előfordúlnak, vagy ha mégis előfordúlnának, fentartaniok és állandósíttatniok nem volna szabad. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Én is egy ily helyi érdek szempontjából szólalok föl ezen tételnél. Azonban ezen felszólalás az úgynevezett helyi érdekű felszólalás értékén messze fölülemelkedik az által, hogy négy vármegye területének, közel 600.000 katasztrális holdra terjedő terület birtokosainak vízmentesítési érdeke az, a melynek szempontjából én a t. miniszter úr figyelmét ezen alkalommal, ezen tételnél fölhívni bátorkodom. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

T. ház! Az úgynevezett Kőrös-Tisza-Maros ármentesítő és belvízszabályozó társulat még az 1881: LII. törvényczikk alapján alakíttatott meg, és az ugyanazon törvényczikk alapján kiküldött kormánybiztos közbejöttével, illetőleg annak fő-

Digitized by Google

hatósága alatt határoztatott el, hogy az építési és adminisztraczionális költségek fedezésére addig is, a míg a munkálatok műszakilag teljesen befejezve nem lesznek, ideiglenes kirovás eszközöltessék. Ugyanis az ottani birtokosok közbejöttével, azoknak tanácsa folytán, de természetesen azok magánérdekeinek lehető ellenőrzése, de megóvása mellett is 30, 55 és 81-es vízszín alatt be lett volna a társulat kebelébe 600.000 holdra menő árterület. Ezen terület t. ház, akkor nem képezett a magánérdekeltségre nézve semmi sérelmet, mert a magánérdekeltség önként, a kormánybiztos felhívása folytán, közös tanácskozásban, közös egyetértéssel ment bele ezen ideiglenes határvonalak megállapításába és abba, hogy a demarkaczionális vonalak arányaiba eső társulatok különböző vízszín szerint megállapított kulcs alapján terheltessenek és rovassanak meg. Azonban t. ház, már akkor, mikor a volt kormánybiztos közreműködésével és fenhatósága alatt ezek a kirovások ekként egy ideiglenes kulcs alapján eszközöltettek, az illető érdekeltség, melyekbe belement, biztosítva volt nemcsak a kormánybiztos, de az akkori miniszter, Ordódy által is arról, hogy a mint a műszaki ártéri fejlesztés befejeztetik, ha az ideiglenes kirovás alapján sérelem történnék, nevezetesen azzal, mert a harminczas színvonal alá eső színvonal nem terjesztetik ki egészen azon határokig, melyeket a műszaki ártérfejlesztés végeredményében feltűntet, a mennyiben esetleg az ötvenötös vízszínvonal alá eső területekből nyolczvanegyes színvonal alá esnék bizonyos terület, és így a különböző vízszínek kulcsaiból eredő különböző terhek nagyobb arányaiban esetleg egyik-másik terület sérelmesebben rovatnék meg a műszaki ártérfejlesztés alapján, az illető ártéri birtokosok ahhoz képest, a mint az eredményt a teljes valóság fogja feltűntetni, megfelelő kiegyenlítésben részesíttetnek. Nevezetesen, ha valaki túlfizetésben van, ezt visszakapja, ha pedig az ideiglenes kirovás alapján nem fizette volna a műszaki ártérfejlesztés folytán reá eső rendes és törvényes ármentesítési költséget, akkor utólagosan fog rá kirovatni a megfelelő összeg.

T. képviselőház! Itt nem csak az történt meg, hogy egyes vízszinkülönbözetek folytán egyesek jogtalanúl terheltettek nagyobb összegekkel, hanem megtörtént az is, hogy közel 80.000 hold terület be lett vonva, mint olyan, — hogy az igen t. miniszter úrnak kedves szójárásával éljek — mint olyan, a mely egyáltalán nem is esett vízszin alá, illetőleg, a melyre nézve a műszaki ártérfejlesztés később kitűntette, hogy ez a terület semmi körülmények közt nem vonható be a társulat kebelébe. Addig azonban, mig az ideiglenes kirovás a miniszteri rendelet alapján és a társulati érdekeltség közös hozzájárulása folytán, közös megállapodás mellett fennállott, ezek a területek fizették a rájuk eső ármentesítési költséget. Abból akkor senkinek semmi sérelme nem volt, mert közös egyetértésnek, közös megállapodásnak a kifolyása volt. Ma azonban, t. képviselőház, a helyzet már az, hogy a kormánybiztosság 1885. végén megszűnt, és átadta a működését az autonóm társulatnak, de egyúttal átadta a műszaki ártérfejlesztési munkálatokat is oly végstádiumban, hogy a leszámolások azokra a különbségekre nézve, a melyek ezen kirovásnál előfordúlnak, három-négy hónap alatt a társulat által eszközölhetők lettek volna. Ez a leszámolás ma sincs meg s ennek eredménye, t. képviselőház, az, hogy ma már a 600.000 forintot meghaladja az az összeg, a melyet a társulat tartozik egyeseknek visszafizetni, a kik az ideiglenes kirovás alkalmával túlságosan megterheltettek. Van, t. képviselőház, oly birtokos, kit az ideiglenes kirovásból eredőleg azért, mert ideiglenesen 81-es vízszin alá vétetett a földje, pedig tényleg az ártérkebelezés folytán az 30-as vízszin alá esik, és most már a 30-as kulcsával van terhelve, egyes oly birtokos a Kőrös mentén, a kire eső túlterheltetés a műszaki ártérfejlesztés alapján magának a birtok értékének ma már 75%-át képviseli, úgy, hogy vannak, t. képviselőház, egyes birtokosok, még pedig a minimális birtokarányt, a 100 holdat véve, hogy, ha azokon ma a területre történt ideiglenes kirovásból eredő különbözetet behajtják, az esetre az illetők teljesen el fogják veszíteni a birtokot, koldúsbotra jutnak; de viszont, t. képviselőház, valamint én nem kívánom azt, sőt egyáltalán módot kell találnia magának a társulatnak a kormány közbenjöttével arra, hogy ezek az emberek az ekképen rájuk váró anyagi pusztúlástól megmentessenek; azt azonban egy pillanatra sem szabad fentartani, hogy olyan birtokosok pedig, a kik egyáltalán nem esnek területükkel a vízszin alá, költséget fizessenek, sőt túlterhelve, a tönkremenés útja felé sodortassanak.

Már most, t. képviselőház, én nem ismerem minden társulat jogát speczialiter, ezt azért ismerem, mert ennek a társulatnak tizenkét éven át igazgatója voltam, és mint igazgató is küzdöttem ott a társulat kebelében az ott levő, ezen anomális állapotok megszüntetése érdekében.

De, t. ház, hogyha a kormányképviselet egy ilyen társulatnál nem tisztán sub titulo forma volna, és hogy úgy mondjam, a hatalmi színnek képviselete, és esetleg az államkincstár és a kormány oly érdekeinek megvédése, melyek talán magát a kormányt és az államkincstárt közelebbről érdeklik, hanem az a képviselet az volna, a mint én képzelem és óhajtom, hogy

Digitized by Google

az legyen, hogy a miniszternek ezen képviselet útján mód és alkalom nyújtassék a társulat anyagi dolgába mélyen betekinteni, és a társulat adminisztrációjában előfordúló minden visszaélést, minden sérelmet és minden anomáliát, úgy, a mint a törvény által a miniszternek erre a jog meg is van adva, kormányi úton orvosolni is. Azt mondja a t. miniszter úr, hogy nincs ebbe a kormánynak semmi beavatkozási joga. Ezt, t. ház, nagyon sajnálom, mert ez csak egyik szomorú bizonysága annak, hogy a t. miniszter úr a kezelése alá tartozó tárcza egyik legfontosabb és a birtokos osztály életérdekeit legközelebb érintő kérdésben egyáltalán sem a törvényt, sem magának hatáskörét alaposan nem ismeri.

Hát, t. ház, igenis a miniszter úrnak a törvény értelmében joga van nemcsak felügyelni a társulat adminisztrációjára, de a társulat költségvetésétől a jóváhagyást is megtagadni; és ha azt látja, hogy a társulat adminisztrációja keretében oly abnormalitások, a birtokosok anyagi sorsának tönkrejutásához vezető útját fentartó és állandósító állapotok jönnek tudomására, mint a minők a »Kőrös-tiszai ármentesítő társulat« kebelében nyolcz esztendő óta fenállottak, akkor ezeknek megszüntetése iránt a miniszter úrnak haladéktalanúl és minden alku nélkül be kell avatkoznia a társulat ügyeibe s meg kell szüntetnie az ottani állapotokat.

Hát, t. ház, én nem lehetek abban a véleményben, melyben sok képviselőtársam van, hogy egy tárcza az általános vita nagy köpenyege alatt kellő elbírálás alá jöhet, sőt az általános vita inkább csak arra szolgálhat alkalmúl, hogy magának a kormány egy működési ágának képviselete mennyiben felel meg az ország közérdekének a nagy általánosság szempontjából, de a részletes vita kell, hogy alkalmúl szolgáljon a képviselőknek arra, hogy az illető szakminiszternek figyelmét a részletek során mindazon hibákra és körülményekre felhívja, a melyeknek orvoslása és az orvoslások tömege és rendszere képezi annak a kormányzati ágnak egészséges és kifogástalan vezetését.

Tehát, t. ház, ne méltóztassék azt a t. miniszter úrnak zokon venni, mert én azt gondolom, hogy csak köszönettel tartozik bármely képviselőnek, ha jóindúlattal oly körülményekre figyelmezteti, melyeket, ha ismerne, hogyha ő ártérbirtokos volna, és ha neki kellene viselnie azokat a költségeket, a melyek őt jogosan és illetékesen nem terhelhetik, bizonyosan maga is első volna, a ki a parlamentben felemelné szavát a társulatban uralkodó ilyen állapotok ellen, egyúttal ostorozná azt a minisztert, ki ezen állapotokat eltűri. Hogy én a magam részéről nem írom a miniszter úr rovására ezeket a körülményeket, az természetes dolog, mert a t. miniszter úr működése sokkal újabb keletű, semhogy ezeket a kérdéseket a maguk részleteiben ismerhetné. De épen, mert az ő miniszterségének újabb keletű, vettem magamnak alkalmat arra, hogy erre a körülményre felhívjam figyelmét annál inkább, mert nap-nap után fordúl meg a miniszteriumnál ennek a társulatnak a sorsa, és kell, hogy a t. miniszter úr ebben a kérdésben hatszázezer hold földet képviselő négy vármegye területén lakó földbirtokos-közönség anyagi sorsa javítása érdekében a kellő intézkedéseket annyival inkább megtegye, mert, t. ház, azon a vidéken, melynek területére ezen ármentesítő társulatok működése esik, egy hold földet 10—12 forint ármentásítési és adóköltség terhel, tehát olyan területeket, melyeknek kataszteri tiszta jövedelme 12 forint 50 krajczár, 11 forint 80 krajczár ármentesítési, állami, községi, megyei és egyházi pótadó terhel, úgy, hogy ha az a kataszteri tiszta jövedelem csakugyan tiszta kifejezője volna a földjövedelemnek, akkor abból az egy hold földből az illető birtokos részére csak 70 krajczár esnék.

T. ház! Ezek a vízszabályozási kérdések oly mélyen érdeklik az ottani földbirtokos-közönséget, hogy én nemcsak az illető vidék lakosságának, hanem magának a t. miniszter úrnak is szolgálatot vélek tenni felszólalásommal, mert meg vagyok róla győződve, hiszem és várom, hogy az általam itt felsorolt sérelmes állapotoknak radikális és gyors intézkedésekkel véget fog vetni.

És ha a t. miniszter úr egyebet nem tesz miniszterségének ideje alatt, mint ezt megcselekszi, ezzel is egy nagy vidék háláját fogja megnyerni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni, t. ház? Senkisem. A vitát bezárom.

Kérdem a t. házat, méltóztatnak a tételt elfogadni? A 466.470 forintot elfogadottúl jelentem ki.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel 960 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Kulturmérnöki hivatalok. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 23. czím. Rendes bevételek: VI. fejezet, 17. czím. Kiadás: Személyi járandóságok 94.460 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 96.650 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Kassai vízmesteri iskola 9000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Közegészségügyi mérnöki szolgálat 12.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Gazdasági ipari műszaki szolgálat 21.550 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Bevétel. Hatósági eljárási díjak 8.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Halászat. Rendes kiadások: XIX. fejezet, 24. czím. Személyi járandóságok 5.650 frt.

Molnár Antal jegyző: Sima Ferencz!

Sima Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A halászat ügye igen fontos közgazdasági érdeket képvisel, és hogy ez a kormány részéről is ilyenül tekintetik, annak bizonysága az, hogy már halászati törvényeink is vannak, sőt a miniszterium egy szűkebb körű adminisztrácziót tart fenn, a melynek révén az országos halászati érdekeket a kormány útján képviselteti. Én magam részéről nagyon természetes dolognak tartom, és mint vízmenti lakos csak örömmel veszem, ha a kormány minél nagyobb arányú tevékenységet fejt ki e téren, mert legkivált azok ismerik, tudják, látják és bírják kellőképen ezen működésnek hasznát venni, a kik ott a vízmentén lakván, tudják, hogy a múltban milyen halgazdag volt egyes vidék, és ma azt lehet mondani, hogy azok a vidékek, ha halat akarnak látni, úgy kell nekik a halat más vidékről importálni. E kérdésben azonban, legalább, mint a miniszteri jelentésből látom, sem a halászati felügyelő úr, sem maga a miniszterium nincs kellőképen tájékozva arról, hogy mi az egyik legfőbb oka annak, hogy például az egykor rendkívül halgazdag Tiszavidék ma a legnagyobb halszükségben él, oly nagy halszükségben, hogy például szinte komikum, el is mondom, hogy míg idefenn Pesten a kecsegét, vagy a finomfajú halat 80 krért, 1 frtért veszik kilónkint, mi ott a Tisza partján kilóját csak 2 frt 40 krért vehetjük meg.

Hát, t. ház, annak, hogy a Tisza ma már oly rendkívül halszükségben szenved, és hogy ennek a rendkívül fontos közgazdasági ágnak mind nagyobb elpusztúlását, sőt teljes megsemmisülését látjuk, egyik legtőbb oka a vízszabályozásban rejlik, és nem annyira a vízszabályozásban magában, mint ilyenben, hanem az ezzel járó kubikgödrözésben, mert ezen kubikgödrökben vész el teljes mértékben a hal. Nevezetesen, t. ház, *(Zaj. Elnök csenget.)* tavaszszal, mikor a víz kiönt, a víz ezekben a kubikgödrökben tér meg. A hal az ívásra rendesen a legsekélyebb vizet keresi, és az ívást itt ezekben a kubikgödrökben végzi. A ki azután, t. ház, ezekre a vidékekre jön, a mely vidékek ezen kubikgödrök terűlete által vannak elfoglalva, és a melyekből a víz az ár után levonúl, azt fogja látni, hogy egyes kubikgödrökben 8—10 czentiméternyi magas rétegben fekszik az elpusztúlt apró döglött hal.

Már most, t. ház, azt mondja a miniszteri jelentés, hogy ilyen és amolyan módokat kell keresni arra, hogy a halállomány szaporíttassék, és különösen az egyes elnéptelenedett vizekhez szükséges halállomány, nem tudom, honnan, mely vidéken beszereztessék. Nem kell ehhez, t. ház, a t. miniszter úrnak semmiféle más telephez fordúlnia; ennek megvan az istenadta természetes helye és telepe; pusztán csak arról kellene gondoskodni, hogy a mikor ezekből a kubikgödrökből a víz levonúl, egyúttal megfelelő csatorna is készíttessék arra, hogy az az apró hal lehúzódhassék az anyamederbe, és a rendszertelen állapot miatt ne veszszen ott teljes mértékben milliárd és milliárd hal azokban a kubikgödrökben. E tekintetben maguk a vízszabályozási társúlatok — tudom jól, mert magam is vízszabályozási igazgató voltam — abszolute nem érzik magukat az efféle közgazdasági érdek által vezéreltetve, hogy ők a haltenyésztést ápolják, és az országnak megtegyék azt a szolgálatot, melylyel bizony, ha másnak nem, legalább a vízmenti vidék lakosságának anyagi helyzetét óriási mértékben javítanák. Egészen más maga a kormány, mely ma már adminisztrácziót is tart fenn ennek érdekében.

Tehát, t. ház, nekem felszólalásom és egyúttal kérelmem ennél a kérdésnél odairányúl, hogy különösen a Tisza- és Kőrös-menti vidékeken vagy a társúlatokat útasítsa arra, hogy csatornázás segítségével útat nyissanak a kubikgödrökben az apró halak lehúzódása számára, vagy pedig állami költséggel létesítsen oly munkálatokat, melyek azután minden körűlmények közt biztosítsák a Tisza- és Kőrös-menti lakosság számára a halnak, ha nem is oly óriási mennyiségét, a minő a múltban volt, de legalább mégis elég mennyiségét. Ide irányúl rövid felszólalásom, és kérem a miniszter urat, méltóztassék ezt szives figyelmére méltatni. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Molnár Antal jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. ház! Habár a helyzet nagyon alkalmas volna arra, hogy a zavarosban való halászásra kedvet kapjon a magamféle ellenzéki ember, mégis tartózkodni fogok ettől, t. ház, mert másrészt számolnom kell azzal a ténynyel, hogy úgy látszik, a képviselőház már inkább a karácsonyi szüneteken van, mint a költségvetés tárgyalásán, mert hiszen most is úgy veszem észre, a nélkül, hogy abból tőkét akarnék csinálni, hogy határozatképes számmal

Digitized by Google

sem vagyunk jelen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Ez azonban engem csak arra ösztönöz, hogy tartózkodni fogok bármely határozati javaslat vagy indítvány megtételétől, nehogy a t. ház abba a kellemetlen helyzetbe jusson, hogy határozatképtelen lévén, az ülés bezárassék. Tovább megyek. Tartózkodni fogok attól is, hogy eredetileg felvett thémámat bővebben fejtegessem, és hajlandó lettem volna igen szivesen a privátinformáczióra szorítkozni, ha nem az volna czélom, hogy ne csupán a t. háznak és a t. miniszter úrnak, hanem egyúttal a hatóságoknak a figyelmét is felhívjam röviden a következőkre.

Azokon a kubikgödrökön kívül, melyeket az előttem szólott t. képviselőtársam felemlített, kétségtelenül nagy fontosságú a halászat kérdésére nézve, hogy a haltenyésztést a hajózás is lényegesen befolyásolja. Már most egy országban, melynek oly igazán haldús tenyészete volt, mint Magyarországnak, figyelemmel kell lenni, és erről akarok röviden szólni, arra is, hogy miután a hajózható folyón a haltenyésztés még azért sem üzhető czélszerűen, mert azt a hajózás lényegesen hátráltatja, nagy súly és gond fordítandó a mellékfolyókra, melyek nem hajózhatók, vagy ezeknek legalább talán olyan részeire, melyek nem hajózhatók; különösen ebben az országban, a hol épen a specziális nemes halfajok, mint a kecsege, pisztráng stb. a nagy pusztítás miatt kivesző félben vannak. Már most, t. ház, a mit röviden érinteni akarok, az miből áll? A vadászati törvényekben foglalt elvekhez hasonló elveket tartalmaz a halászati törvény is, a mely elrendeli a halászterületeknek kötelező bérbeadását, ha pedig a bérbeadás nem lehetséges, a halásztársúlatok által való kezelését, a mely ismét két módon, vagy önkezelés, vagy bérlet útján eszközlendő. Azonban mit tapasztalunk? Azt, hogy mig a vadászati törvény végrehajtása a legnagyobb rigorozitással megtörténik, az ország minden törvényhatóságaiban, a halászati törvénynyel szemben, csak ritka kivételképen és csak ott, a hol egyesek in concreto felvetették, van végrehajtva a halászati bérbeadási rendszer, és folyik az úgynevezett rablóhalászat in abundantiam, és elvonja az embereket az aratási munkától, mert a nélkül, hogy halászati kerületet ki kellene bérelniök, kivesznek az emberek egy egyszerű halászati jegyet, és folyik a halászat dinamittal éjjel-nappal, tiltott időben és minden eszközzel, úgy, hogy ily állapot fentartása valósággal képtelenség. Tudom, hogy a t. miniszter úr meg fogja igérni, — hiszen lehetetlen, hogy más intenczió vezesse, — hogy ezen törvény végrehajtásáról gondoskodni fog, de nemcsak a miniszter úrnak, hanem a felügyelettel megbízott törvényhatóságoknak is első feladatuk legyen, hogy ott, a hol a bérleti rendszer keresztülvíve nincs, a törvény kötelező erejénél fogva azt keresztülvigyék.

Ez volt felszólalásomnak czélja, hogy e helyen a t. miniszter urat figyelmeztessem egy körrendeletre, melyet a törvényhatóságokhoz bocsáthatna ki, hogy a halászati törvény ez irányban hajtassék végre. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Olyan mellékfolyókon, mint a Nyitra, Vág, Maros, Kőrös, a melyek nagyrészben nem hajózhatók, a legáldásosabb és leghasznosabb működést lehetne kifejteni, ha a haltenyésztés is okszerűen folytattatnék.

Azonban figyelmeztetem a t. miniszter urat, hogy ha egy kérdést meg akarnak akasztani, azt legkönnyebben úgy érhetik el, ha a halászati társúlatok megalkotását mondják ki, mert akkor a halászati felügyelők véleményezése kéretik be, és szolgálok majd konkrét adattal, hogy háromnégy évi tanúlmányozás után a halászati társúlat még mindig alakúló-félben van, és tovább folyik a rablóhalászat.

Felszólalásomnak tehát csak az volt czélja, hogy felhivjam a t. miniszter úr figyelmét arra, hogy van egy halászati törvényünk, melynek dispozicziói elvi szempontból meglehetősen jók, de végrehajtva semmikép sincsenek, hogy felkérjem a miniszter urat: méltóztassék saját hatáskörében sürgősen intézkedni, hogy a törvény végre legyen hajtva. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólani? Senkisem. A tételt méltóztatnak elfogadni. Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Dologi kiadások 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Összes kiadás 15.650 frt. Alapítványok s különféle bevételek. Rendes bevételek: VI. fejezet, 18. czím. Alapítványok 1.509 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Nyugdíjak. Rendes kiadások: VI. fejezet, 9. czím. Kiadás 587.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Átmeneti kiadások: VIII. fejezet, 1—10. czím. Az 1896. évi országos általános ezredéves kiállítás igazgatási költségeire 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Állami lótenyészintézeteknél: Kisbéren a kastélyépület helyreállítására 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Digitized by Google

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Gazdasági szakoktat. I: Kecskemét, Jászberény, Lugos, esetleg II.-M.-Vásárhelyen és Tordán megnyitandó földmíves-iskolák felszerelési, illetőleg ügyviteli költségeinek fedezésére 20.000 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A Balaton tavának vízrajzi kutatása czéljából segélyképen a földrajzi társaságnak 1.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Filloxera rovar ellen való védekezés czéljaira 241.400 forint.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A kincstári birtokokon folyamatban levő és folyamatba teendő telepítési műveletek fejlesztése és előkészítése czéljából helyszini szemlék, felmérések, egyéb munkálatok s a telepítés érdekében foganatosítandó másszerű intézkedések 25.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A kincstári fürdők balneotechnikai fejlesztése s a hazai magángyógyfürdők emelése érdekében teendő tanúlmányok, geológiai felvételek és vegyelemzések s a nevezetesebb fürdők ismertetésének terjesztésére 25.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Gazdasági ismeretek terjesztése: magyar-óvári növénytermelési kisérleti telep fejlesztése, chemiai intézet, földtani intézet stb. 7.150 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Meteorológiai intézetnél 2.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Az állatbiztosítás életbeléptetése körüli kiadások fedezésére 6.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Beruházások: V. fejezet, 1—9. czím.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Állami erdőknél 210.720 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Állami lótenyészintézeteknél 122.800 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Gazdasági szakoktatás körében 72.277 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Az állattenyésztésnél 14.550 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Vízi munkálatokra: Magyarországban és Horvát-Szlavonországban: a Dunán és Tiszán, valamint a mellékfolyókon végrehajtandó szabályozási munkálatokra és azok felügyeletére, nemkülönben a Ferencz-csatorna tiszai torkolatának áthelyezésére és az arad-csanádmegyei öntöző csatornára stb. 2,680.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A vinczelléri iskoláknál 10.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: A kincstári birtokoknál 80.000 frt.

Beöthy Algernon: Tovább! Tovább!

Elnök: Méltóztassék ezt az elnökre hagyni! A tétel megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Selyemtenyésztésnél 50.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Kertészeti szakiskolánál egy támfal építési költségeire, feltöltésekre és kerítésekre 9.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Összesen 3,249.347 frt. Átmeneti bevételek: III. fejezet, 1—2. czím. A mezőhegyesi czukorgyártól a fennálló szerződés értelmében a szerződés tartamáig az ottani élővíz-csatorna fentartási költségeinek részben való fedezésére 6.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa)*: Az állami szőlőtelepek bevétele szőlővessző s egyéb termények eladásából 20.000 frt.

Elnök: Megszavaztatik.

Az előadó úr kíván szólni.

Gajári Ödön, előadó: Kapcsolatban azon határozatokkal, melyeket a t. ház az V-ik czím 4. és 5. rovatánál, a 9. és 12. czímnél, a 10. és 11. czímnél, a 13. és 16. czímnél az átruházási jogra nézve meghozni méltóztatott, van szerencsém a pénzügyi bizottság nevében azt az előterjesztést tenni, méltóztassék a t. ház a földmívelésügyi miniszter úrnak, az 1884 : XXVI. tcz. értelmében az erdővásárlási alap állapotáról szóló jelentését tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatik hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* Tudomásúl vétetik. Ezzel, t. ház, a föld-

Digitized by Google

míveléstügyi tárcza költségvetésének tárgyalása be van fejezve. *(Élénk éljenzés jobbfelől.)* T. ház! Azon kéréssel járúlok a t. házhoz, *(Halljuk! Halljuk!)* méltóztassék hozzájárúlni, hogy holnap 11 órakor tartsunk ülést. *(Helyeslés.)* Ezen ülés napirendjén volna az ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék terűletén a meg szűntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló (681. sz.) törvényjavaslatra vonatkozó 769. sz. jelentése a pénzügyi bizottságnak.

Talán az ünnepi szünetek előtt egyebet érdemlegesen már nem is tárgyalnánk. *(Élénk helyeslés.)* A mennyiben ezen törvényjavaslat tárgyalását holnap elvégeznők, esetleg a holnaputáni ülésben harmadszori olvasásban volna tárgyalandó, és más jelentések, törvényjavaslatok nem tárgyaltatnának. Sőt ha méltóztatnának hozzájárúlni, megállapodhatnánk abban is, hogy érdemleges ülések a jövő év január 9-ig ne tartassanak. *(Helyeslés.)* Azonban méltóztatnának hozzájárúlni természetesen ahhoz, hogy főrendiházi üzenetek, bizottsági, elnöki, valamint kormányi jelentések meghallgatása czéljából ülések legyenek összehívhatók. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak ehhez hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* A t. ház ebben állapodik meg.

Mielőtt az ülést bezárnám, méltóztassék meghallgatni a kereskedelemügyi miniszter úr jelentését.

Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter: T. ház! Van szerencsém benyújtani a párdány-zsombolyai helyi érdekű vasút engedélyezésre vonatkozó törvényjavaslatot, (Irom. 777) továbbá egy jelentést (Irom. 777) a gurahoncz-nagyhalmágyi gőzmozdonyú vasút engedélyezésére vonatkozólag. Kérem, méltóztassék e javaslatokat a közlekedésügyi bizottsághoz útasítani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Méltóztatnak hozzájárúlni? *(Helyeslés.)* Véleményadás és jelentéstétel végett kiadatnak a közlekedésügyi bizottságnak.

A holnapi ülés napirendje és ideje — jelzem, hogy délelőtt 11 órakor fog kezdődni — meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

407. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 20-án, csütörtökön,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — Miniszterelnök átirata: 1. a házassági jogról; 2. a gyermekek vallásáról és 3. az állami anyakönyvekről szóló törvényjavaslatok szentesítéséről és mint 1894. évi XXXI., XXXII. és XXXIII. törvényczikkeknek az Országos törvénytár útján történt kihirdetéséről. — Napirend előtti felszólalás. — A pénzügyi bizottság jelentése: az ország erdélyi részeiben a megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend. — Király üdvözlése újév alkalmából.

A kormány részéről jelen vannak: ***Hieronymi Károly, Szilágyi Dezső, Josipovich Imre.***

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Josipovich Géza, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik a tegnapi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a deczember hó 19-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs.)* Ha nincs, akkor az ezennel hitelesítve van.

T. ház! Bemutatom a miniszterelnök átiratát, mely szerint a házassági jogról, a gyermekek vallásáról és az állami anyakönyvekről szóló törvényjavaslatok ő császári és apostoli királyi Felsége által 1894. évi deczember hó 9-én legkegyelmesebben szentesíttetvén, mint ez idei XXXI., XXXII. és XXXIII. törvényczikkek az »Országos törvénytár« útján 1894. évi deczember hó 18-án kihirdettettek, és a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott eredeti példányaik az országos levéltárban elhelyeztettek. *(Hosszas éljenzés és taps jobbfelől és a szélső baloldalon.)*

Tudomásúl vétetik. *(Zaj.)*

T. ház! Az elnökségnek több bejelenteni valója nincsen.

Mielőtt áttérnénk a napirendre, t. ház, méltóztassanak hozzájárúlni, hogy Eötvös Károly képviselő úr napirend előtti felszólalás czímén szólhasson. *(Halljuk! Halljuk!)*

Eötvös Károly: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni! *(Helyre! Helyre!)*

Eötvös Károly: A t. képviselőház kegyes engedelmét kérem arra nézve, hogy gr. Károlyi Sándor t. képviselőtársamnak tegnap itt e házban történt felszólalására, személyes kérdésben, lehető röviden válaszolhassak. *(Halljuk! Halljuk!)* Lehető röviden azért, mert a kérdés mindazon oldalára, melyet t. képviselőtársam érintett, kiterjeszkedni nem akarok, mert a t. háznak ideje és a tanácskozások ezen sajátságos stádiuma meg nem engedi azt, hogy minden részletre tökéletesen kiterjeszkedjem. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőtársam igazat adott nekem multkori felszólalásomra nézve abban, hogy az általam ott felhozott adatokat valódiaknak elismerte; de a kérdésről, melyről szó van, még sokkal tévesebb nézeteket nyilvánított ki teg-

Digitized by Google

nap, mint legelső felszólalásában, mikor az adatokat egészen valótlanúl közölte.

Ugyanis ő első felszólalásában — mindenki előtt kétségtelen, a ki erre emlékszik, vagy a ki újra elolvassa — azt állította, hogy a kecskeméti »Helvéczia« közbirtokosai a vinczellér-munkásoknak megfelelő fizetést és tartást nem adnak. Ennek ellenében állítottam én, hogy igenis adnak, nemcsak megfelelő, tisztességes fizetést és tartást, hanem adnak kétakkorát, mint ád ő fóthi uradalmában, és adnak sokkal nagyobbat, mint az ország bármely részében, bármely birtokos hasonló munkásoknak ad. Ezt állítottam, és a mit állítottam, változatlanúl fentartom.

Bizonyítékaim tekintetében minden gazdának belátására hivatkozom, egyúttal utalok az adatokra, a hol azokat illetékesen és hitelesen meg lehet tekinteni. E tekintetben hát köztünk nem volna különbség.

De t. képviselőtársam tegnap tovább ment, és fejtegetéseiben bebizonyítani törekedett azt, hogy a kecskeméti szőlőtelepitő birtokos-vállalat, mint ő mondja, lukrativ, nyerészkedő vállalat, és hogy a telepeseknek nem adja meg azt a hasznot és előnyt, mely őket megilleti.

Hát, bocsánatot kérek, meg kell jegyeznem, a nélkül, hogy sértő szándék bármely tekintetben is volna bennem, sejtelmével sem bír annak a jogviszonynak, mely ott a telepítő birtokosok és a telepesek közt van. Nevezi azt egy helyütt birtokszerzésnek a telepesek részéről; nevezi más helyütt bérszerződésnek, pedig az sem egyik, sem másik. Az nem egyéb, mint a tulajdonjognak teljes élvezetével biró földtulajdonosok, és a cselédmunkások közt való szerződés, azzal a különbséggel, hogy a cselédmunkás, a midőn munkáját egy bizonyos időszakon át, kettős fizetésért, az országban honos, hasonló munkáért járó fizetések duplumáért jól elvégezte, egy bizonyos időszak végén egy tekintélyes parasztbirtoknak ingyenesen tulajdonosává válik, a mit, mint én tudom, t. képviselőtársam eddig még nem tett meg, és tudom, hogy az ország egyetlen birtokosa sem tett meg, és tudom, hogy ez alapon telepítés még kontemplálva sehol nem volt.

Már most, t. ház, t. képviselőtársam azt mondja, hogy ezen telepítés bizonyos fokig drága, vagyis nagy nyerészkedéssel jár, de ebből a nyereségből nem adatott elég a telepítőknek, — gondolom, — telepeseket akart érteni. Már most mit tesz ez a kifejezés? Ez azt teszi, hogy a birtokosok akkor, mikor birtokukból a lehető jövedelmet akarják kihúzni, nyerészkedési üzletet csinálnak. Mi a nyerészkedés? hogy ha egy idegen embernek pénzét, vagy munkáját a magam túlságos hasznára akarom fordítani. De erről itt szó nincs, mert ha én felfogadok vinczellért, adok neki kettős fizetést, az teljesíti érte jól a munkát, de csupán csak azt a munkát, mely az én szőlőm mívelésére szükséges, már most hogy nyerészkedhetném én rajta? Hiszen Magyarországon van vagy egy félmillió cseléd, s akkor minden birtokos nyerészkedik, még pedig százszor jobban nyerészkedik a cseléden, mint én. Mert én harmincz év múlva a birtokot neki adom, s addig is dupla fizetést adok neki. Hogyan lehet itt szó drága dologról, vagy nyerészkedésről? A közönség t. képviselőtársam felszólalásából azt hinné, hogy mi ott a munkásoknak vagy pénzét, vagy munkáját, vagy egészségét, vagy zsirját a magunk számára felhasználjuk. De hiszen minderről szó sincs. Én azt mondom: állítsuk egymás mellé a fóthi, vagy nem tudom, melyik másik uradalmi munkásokat ezen munkásokkal, és ha nekünk módunkban volna hasonló telepítéseket eszközölni olyan mértékben, melyben szükséges volna, meg vagyok győződve, Magyarországon nem maradna egyetlen uradalomban egyetlen cseléd sem, mert mihozzánk oda jönne mind. Mert ismétlem és százszor ismétlem, hogy a rendes évi fizetése is kétakkora, mint akármelyik más birtoknál, és a mellett még harmincz év múlva a telepes egy tekintélyes birtokot is ingyen kap.

Már most azt mondja t. képviselőtársam: »akkora hasznot adni oda a vállalkozóknak, és a végén aztán oly keveset juttatni a telepeseknek, nem lehet czélunk«. Kérdem, t. ház, ki adja azt a hasznot a vállalkozóknak? Hiszen mi, mint birtokosok, nemcsak teljes áron vettük meg Kecskemét városától azt a birtokot készpénzért, hanem ahhoz képest, a mint ott a földbirtok ára akkor volt, fájdalom, azt is dupla áron vettük meg. *(Egy hang a baloldalon: Ez nem úgy van!)* Bocsánatot kérek, ugyanabban az évben Bagi árvaszéki elnök a szomszédföldnek 56 forintért adta el katasztrális holdját, mi pedig mellette 100 forintért vettük holdját. *(Ellenmondások a baloldalon.)* De, bocsánatot kérek, állom az állításomat, és bebizonyítom t. képviselőtársam ellenében minden alkalommal. Most már igenis felment a birtok ára, és a szomszéd birtok ára is felment, de akkor — ismétlem — Bagi árvaszéki elnök ugyanoly birtokát a közvetlen szomszédban ugyanabban az évben 56 forintért adta el katasztrális holdanként. A város — Kecskemét városa — pedig nem kapott belőle azelőtt több hasznot évenkint és holdankint, mint nehány krajczárt, és mi megvettük holdját 100 forintért. Mi, mint tulajdonosok egyáltalán senkitől sem kaptunk hasznot; nem a telepestől, hiszen elvünk az volt, — és ezt az elvet keresztülvittük szigorúan, — hogy oly telepeseket állítsunk oda, a kiknek a feleségükön és

Digitized by Google

sok gyerekükön kívül vagyonuk egyetlen egy kajczár sincs; mi oly telepeseket vittünk oda, a kik egy fillért be nem fektethettek, se egyetlen napi munkát jó megfizetés nélkül. Mint tulajdonosok, vinczelléreket fogadtunk. Ha hasznunk van, az a földtulajdonos haszna, a vinczellérnek pedig az a haszna, hogy munkája meg van fizetve becsületesen, és családjának eltartásáról gondoskodva van úgy, a hogy Magyarország mai gazdasági viszonyai közt másutt gondoskodva nincs. Hogy lehet tehát azt mondani, »hogy hasznot adunk a vállalkozóknak«? Ki adja? Kecskemét városa nem. Az állam? Nem. A telepes? Nem, hisz annak semmije sincs, annak csak a puszta, egészséges két keze van, meg a családja és gyermeke. És t. képviselőtársam mégis azt mondja »a végén aztán oly keveset juttatni a telepeseknek, nem lehet czélunk.« Bocsánatot kérek, négy katasztrális hold szőlőnek a megmunkálása, akármilyen tökéletes munkát vegyünk is fel, 200 napszámnál többet igénybe nem vesz egy év alatt. *(Ellenmondások a baloldalon. Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Én tudom, és ezt minden praktikus gazda tudhatja, hogy 50 napszámnál egy hold többet homoktalajon igénybe nem vesz egy esztendőben. *(Úgy van! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mi pedig ezen 200 napszám fejében adunk egy igen kényelmes lakást, a mely teljesen önálló, mert egy fedél alatt két vagy több család nem lakik, annál kevésbbé lakik egy szobában két-három család, mint igen sok uradalomban. Ezen külön, önálló szabadlakáson kívül még egy katasztrális hold gyümölcsösnek minden hasznát élvezi, a mely gyümölcsöst a birtokos a maga költségén állítja be s azonkívül három katasztrális hold igen kitűnő földnek a szabad munkája szerinti minden termése az övé, továbbá 140 forint konvencziópénz, fele készpénzben, fele gabonában kiadva. Mi tehát aratási szabadságát s egyéb szabad munkáját is számításba véve, azért a 200 napszámért, még akkor is, ha a gyümölcsös semmit sem hozna, a mi pedig Kecskeméten nem áll, mert igen sok eset van arra, hogy egy katasztrális hold gyümölcsös gyakran 500 forint évi hasznot hoz, de — ismétlem — ha semmit sem hozna is, mi minden napszámot legalább 1 forint 50 krajczárral fizetünk, mert az a konvenczió, melyet mi adunk, rámegy 300 forintra. Tehát tökéletesen meg van fizetve a munka.

Micsoda hasznot nyujt tehát nekünk az a telepes? Semmit! *(Felkiáltások a baloldalon: Hiszen még nincs gyümölcsfája! Hány évesek a gyümölcsfák?)* Körülbelül 70.000-nél több nincsen, számuk még nem teljes, de mintegy 70.000 már el van ültetve.

B. Andreánszky Gábor: Még eltart egy pár évig, a mig gyümölcsöt hoznak! *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Eötvös Károly: Elismerem, hogy sokáig tart. Azt mondja, t. képviselőtársam, hogy a 20-ik évben annak a telepesnek *(Halljuk! Halljuk!)* okvetlenül már teljesen törlesztenie kellendett *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* azt az egész vagyont, a melyet ott magának megszerez, és mégis ezen felül terheli őt tíz ráadási év. Bocsánatot kérek; mit törleszt 20 éven keresztül az a telepes? Ő a becsületes munkájának becsületes dupla árát felveszi, úgy, a mint felveszi minden cselédmunkás minden munkaadótól a maga bérét. De mit ért hát gr. Károlyi Sándor t. képviselőtársam az alatt, hogy a telepes 20 év alatt azt a vagyont megszerzi magának? Hiszen nem ad ő azért a vagyonért 20 éven át semmit, csak 30 évi becsületes munkája árán szerzi meg, de a mely munka minden évben jól meg van fizetve, tehát addig nem fizet és nem törleszt semmit, de nem is szerez meg semmit, mert az a birtok épúgy tulajdona annak a telepítő közbirtokosságnak, mint a milyen magántulajdona Andreánszky Gábor t. képviselőtársamnak vagy másnak a maga birtoka.

»Azt legalább meg lehetne kívánni, — mondja Károlyi Sándor t. képviselőtársam, — hogy ezen telepes azon naptól kezdve, midőn mindent letörlesztett, birtokát már megszerezte, de facto kifizetett tulajdonát a telekkönyvbe bekebelezztesse.« Hát mit fizet az ki? Hiszen ezen észrevételek mutatják, hogy neki ideája sincs arról, hogy miről van itt szó. Mert ha volna, ilyen állításokat nem koczkáztatna a világban, és akarva, vagy nem akarva — nem mondom, hogy akarva teszi — nem hozná tévedésbe ezen jogi intézmény felett a közvéleményt.

De, t. ház, azért nem terjeszkedem ki bővebben ezekre a dolgokra, mert én oly kedvezőnek és előnyöseknek látom azt a telepesekre nézve, hogy legközelebb megteszem az intézkedéseket, hogy az összes okiratok, melyeken ez az intézmény nyugszik, Kecskemét város tanácsának vizsgálata és az erről szóló jelentés, maga a helyzet s annak minden adata kinyomatva a t. képviselő urak kezébe jusson. Azt nem teheti meg mindenki, hogy közvetlen oda menjen a adatok forrásához, de megteszem én, hogy a t. képviselőháznak s általában a törvényhozó hatalomnak minden tagja ezen intézménynek minden részletéről tökéletesen felvilágosít tassék.

Azt mondja gr. Károlyi Sándor t. képviselőtársam, hogy ő valami olyanféle felügyeletet kiván, mint a minő gr. Széchényi telepítési ismertető könyve szerint a porosz telepítéseknél divatban van.

T. képviselőház! Én és birtoktársaim az

Digitized by Google

ellenőrzéstől nem félünk, sőt én megkértem már 1892-ben a miniszterinm egyik tagját, a ki akkor pénzügyminiszter volt, most miniszterelnök, hogy maga közvetlenül, személyesen győződjék meg e telep jogviszonyairól és belső dolgairól, megkértem a földmívelésügyi miniszter urat tavaly, megkértem az idén, hogy ő maga menjen el szakközegek kiséretében, vizsgálja meg maga, és ne csak az íratokat és lakásokat nézze meg, hanem minden telepest személyesen kérdezzen ki, hogy hogyan áll e jogviszony. Kecskemét városa maga egy kommissziót küldött ki, melynek jelentése a közgyűlés előtt van, lesz szerencsém annak idején nyilvánosságra hozni. Tehát a nyilvánosságtól nem riadunk vissza, sőt megtiszteltetésnek tekintjük, ha a nyilvánosság, a legilletékesebb közegek beletekintése által minél gyakrabban érvényesül, és azért én gr. Károlyi Sándor t. képviselőtársamat, a ki egyik első gazdája az országnak, tisztelettel meghívom itt, jöjjön a helyszinére, beszéljen magukkal a telepesekkel, ismerje meg jogviszonyukat, hangúlatukat, nézetüket, kérdezze meg tőlük, mit dolgoznak, és mit kapnak, és mikor erről meggyőződött, akkor szólaljon fel a házban, és ne egy porosz telepítésnek gr. Széchenyi által ismertetett tökéletlen formájából puskázzon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mert a porosz mintára való hivatkozás is helytelen, mert a porosz telepítésnél és a Magyarországon levő bármely más telepítésnél a telepesnek azon kell kezdenie, hogy bizonyos tőkét ő maga befektet; ez az első. Csekély tőkét ugyan, de mégis tőkét. Másodszor azon kell folytatnia, hogy egy nagy törlesztési kötelezettségnek aláveti magát, tehát az időnkénti kamat és törlesztés végrehajtás útján hajtatik be. Ez a kecskeméti telepítésnél egyáltalában nem történik, tehát a porosz minta, valamint a magyarországi többi minta ide nem quadrál.

Azt mondja a t. képviselőtársam, hogy köztem és közte az az egy különbség van, — szóról-szóra mondom, — hogy mindezen dolgokat én csak állítom, hogy majd meg fogom tenni. Bocsánatot kérek, ez nem puszta állítás, hanem élő és működő gazdasági és jogi intézmény Kecskeméten. Hanem igen kérem t. képviselőtársamat, minthogy nekem csakugyan nincs tudomásom arról, hogy ő hol és mikor telepített, legyen kegyes velem tudatni, hogy ő hol, mikor és mikép telepített, és majd a bírálatot én fogom arra a telepítésre megmondani, összehasonlítva az én telepítésemmel. *(Derültség és helyeslés a szélsőbalon.)*

T. ház! Be is zárhatnám felszólalásomat, hanem t. képviselőtársam bizonyos, a jövő század regényeihez hasonló jövedelmi számítást tesz, hogy mennyi lesz a jövedelem az első, a második és a harmadik tíz évben. Felteszem, hogy lesz nekünk birtokosoknak valami jövedelmünk, óhajtom, hogy az mind meglegyen, a mit ő kiszámít, de fájdalom, azt a beismerést kell tennünk, hogy én, a ki pedig már szintén jó idő óta figyelek Magyarország szőlőkulturájára, igen kevés embert, talán egyet sem ismerek ez országban, ki magából a szőlőkulturából vagyont tudott volna szerezni. Kapcsolatban a kereskedéssel igen, de magával a szőlőkulturával, a nyersbor termelésével, legalább túl a Dunán, a Balatonnak egész hosszában, Veszprém és Zalamegyében én valami örvendetes példát erre nem tudok.

Lázár Árpád: Ha ez állna, akkor nem ültetne senkisem szőlőt!

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, én nem mondom, hogy a szőlőbirtokos eo ipso tönkremegy, hanem állítom, hogy nagy vagyont pusztán szőlőkulturával Magyarországon eddig még az én tudtommal nem szerzett senki.

Óhajtom, t. ház, hogy ez a számítás bekövetkezzék. De ha én számításba veszem az elemi csapásokat, a korai és kései fagyokat, Kecskemét határában a talajvíz és cserebogár pusztításait, a peronoszpóra és egyéb fenyegető veszedelmeket, melyek Franciaországból már megint kezdenek ijesztgetni bennünket; ha figyelembe veszem azt, hogy a birtokosok igaz áron vették azt a földet, és kétszerte-háromszorta annyi tőkét fektettek bele, mint a vételár, ha mindezt figyelembe veszem, már akkor oly nagyon vérmesnek azokat a szőlőbeli jövedelmeket tekinteni nem lehet. De minthogy jövendőről szól a kalkulus, a jövendőt pedig sem Károlyi Sándor képviselőtársam nem tudja, sem én nem tudom, e tekintetben vele nem vitatkozom; hanem a mikor azt állítja, hogy nincs a telepesnek ez az igénye kellőképen biztosítva, hát akkor azt mondom megint, hogy téved alaposan. Erre már nem mondom, hogy valótlant állít, mert az egyéni megítélés dolga, hogy ki látja eléggé biztosítottnak, természetesen a viszonyokhoz képest, ki nem. Hanem azt már, t. ház, határozottan helytelenítem, hogy a telepekkel kötött szerződés egy pontját a t. ház előtt nem hiven idézi. Azt mondja ugyanis, hogy a telepes-szerződésnek 6-ik pontja és különösen e 6-ik pontnak *c)* betűje azt tartalmazza, hogy ha az illető telepes nem fogad szót a tisztnek... *(Felkiáltások balfelől: Polémia és már! Nem személyes kérdés!)* Ez igaz, t. ház, elismerem; épen azért kértem kegyes engedélyét arra, hogy a mit gr. Károlyi Sándor t. képviselőtársamnak szíves volt a ház megengedni, azt az ügy érdekében nekem is legyen kegyes megengedni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt mondja t. képviselőtársam, hogy »ha az

Digitized by Google

illető telepes nem fogad szót a tisztnek, vagy ellenáll, nem is beszélek tettlegességről, csak egyszerűen ha megtagadja a szófogadást, lett legyen ő akár 26, akár 29 évig a teleknek birtokában, rögtön elmozdíttatik, elbocsáttatik a telepítő által.« Bocsánatot kérek, ez valótlan; ilyen pont abban a szerződésben nincsen. Hanem igenis van egy pont, mely lényegileg így szól: »hogyha a telepes az illető közbirtokosok vezető tisztjének az engedelmességet élőszóval megtagadja, és ha egyszersmind az engedetlenséget gyakorlatilag is végrehajtja, akkor elmozdítható.« Élőszóval beszélhet, a mit tetszik; megtagadhatja százszor, ezerszer; de ha valósággal is megtagadja az engedelmességet, akkor elmozdítható, elcsapható. *(Helyeslés a szélsőbalon. Mozgás balfelől.)* Bocsánatot kérek, a szerződésben ez a legdiszkrétebb pont. De kérdem, melyik gazda nem teszi ezt meg? Melyik gazdának nem elsőrangú kötelessége ez? Pedig nálunk a birtokos még akkor sem csaphatja el föltétlenül, még akkor is Kecskemét város tanácsának diszkréczionális közbeszólására vissza kell tartania.

Még egy pontot hozott fel a t. képviselőtársam, azt, hogy ha a birtokos csődbe jut, a telepes igénye szintén prekáriussá válik. Hát elismerem, hogy ha a birtokos csődbe jut, hát akkor az azon levő munkás sorsa vagy az új tulajdonos kezébe megy át, vagy bizonytalanná válik a telepes jövőbeli esetleges birtokjoga. De hiszen ez még nem tökéletes-telepes, ez csak 30 év múlva lesz tulajdonosa annak a földnek, addig pedig — mondjuk — igen jól fizetett cselédmunkása. Hanem ha t. képviselőtársam ilyen kalamitáson segíteni nem tud, s nem tud előzetesen segíteni a világon senki: akkor nem tudunk természetesen mi sem. Igenis bekövetkezhetik, hogy a birtokos konkurzus alá jut, a mi az ország többi telepes községeiben is bekövetkezhetik, mint a hogy tényleg be is következett sok helyen az is, hogy a telepes jutott csőd alá; de nálunk a telepes vesztességgel csőd alá soha nem juthat, mert sem munkájában, sem pénzében, sem a konkurzus előtt, sem azután egy fillér értéket sem fektetett be.

Gr. Zichy Jenő: Hátha a birtokos jön csődbe?

Eötvös Károly: Akkor sem! Egyébiránt t. képviselőtársam megnyugtatására megjegyzem, hogy a telepesek igénye telekkönyvileg biztosítva van, mert telekkönyvi igényük be van jegyezve a szerződés egész terjedelmében; tehát az sem áll, hogy ez igényük telekkönyvileg biztosítva nincsen.

Ismételten bocsánatot kérek, és köszönöm a t. ház kegyességét, hogy meghallgatott. De ismétlem, kettőnk vitája még nem derítette fel a tényállást. De gondom lesz rá, hogy e gazdasági és jogi intézmény összes adatai csakhamar a t. képviselő urak kezébe jussanak. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: A napirend előtti felszólalás vita tárgyát nem képezheti; áttérünk tehát a napirendre: az ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zarándmegyék és a volt Kővárvidék területén a megszűntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló (Irom. 769) törvényjavaslatra.

Méltóztatnak hozzájárúlni ahhoz, hogy a pénzügyi bizottság jelentése (Irom. 681) az általános tárgyalás alapjául olvasottnak tekintessék? *(Helyeslés.)*

Olvasottnak tekintetik. Az előadó úr fog szólani. *(Halljuk!)*

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az erdélyi és parcziumbeli birtokosok az 1858-ik évi szeptember 15-iki császári nyiltparancs által, mely az úrbéri dézsmák kárpótlását szabályozta, a következő három pontban lettek igazságtalanúl megkárosítva;

először azáltal, hogy az úgynevezett fiskális árendális dézsma után kárpótlás nekik nem adatott;

másodszor azáltal, hogy az úrbéri tizedkárpótlási tőkéből az egész országban csak egy hatodrész, Erdélyben és a partiumban pedig egy harmadrész vonatott le kezelési költségek czímén;

harmadszor pedig azáltal, hogy a kárpótlási tőke után 1848-tól fogva tíz esztendőn át kamat nem fizettetett.

Az érdekelt birtokosság ezen panaszainak jogosúltságát minden illetékes tényező elismerte, minélfogva a kormány is a fennálló sérelmeknek orvoslását elhatározta. Ezen elhatározásnak eredménye a t. ház előtt levő törvényjavaslat. *(Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Ezen törvényjavaslat intézkedéseivel szemben az érdekeltek azon álláspontra helyezkedtek, hogy az sérelmeinket csak részben orvosolja. Nevezetesen az erdélyi gazdasági egyesület egy emlékíratban a törvényjavaslattal szemben a következő kívánságokat állította fel: *(Halljuk! Halljuk!)*

először, hogy a dézsmajövedelmek kártalanításának tőkeértéke a volt úrbéresek úrbéri állományai után megállapított úrbéri kárpótlási tőkének nem — mint a törvényjavaslat mondja — egytized részében, hanem egyötöd részében állapíttassék meg;

másodszor, hogy az elmaradt, kamatokért járó kártalanítás tíz év után, nem 30, hanem a tőkeösszegnek 50%-a, azaz tíz éven át évi 5% legyen;

Digitized by Google

harmadszor, hogy az inskripczionális birtokok bizonyos részére is kiterjesztessék a pótkártalanítási igény.

Ezen két ellentétes felfogással szemben a pénzügyi bizottság az ügy minden részletének alapos megfontolása után a törvényjavaslatot újra szövegezvén, a három vitás pontra nézve a következő indítványt terjeszti a ház elé:

először, hogy a dézsmakártalanítás az úrbéri kárpótlási tőkéknek nem 10%-ban, hanem 11½%-ban állapíttassék meg;

másodszor, hogy a tíz év után járó kamat az erdélyi gazdasági egyesület kérelmének megfelelően 50%-ban legyen megállapítva;

harmadszor, hogy az inskripczionális birtokokra nézve a törvényjavaslat eredeti rendelkezése fentartassék.

A pénzügyi eredményre nézve megjegyzem, hogy az eredeti törvényjavaslat szerint a birtokosok részére kiadandó összeg kitesz 2,221.120 forintot; a pénzügyi bizottság módosításai következtében körülbelül 702.000 forinttal nagyobbodik a folyósítandó összeg, úgy, hogy az államnak ezen czímen való megterheltetése 2,923.655 forintot tesz ki.

Ezekben kívántam lehető precizióval összefoglalni a tárgy körüli vitának lényegét és a pénzügyi bizottság javaslatait.

A bizottság elismerte, hogy itt oly követelésről van szó, melynek jogosúltsága egyáltalában kétségbe nem vonható. Az a körülmény pedig, hogy az állam oly sok ideig késett ezen követelésnek eleget tenni, csak egy indokkal több lehet arra nézve, hogy most a méltányosság legvégső határáig elmenjen.

Két pont az, mit itt megállapítani és az egész ügy megitélésénél folyton szem előtt tartani kell. Az egyik az, hogy itt nem ajándékról vagy kedvezményről van szó, hanem az államnak oly tartozásáról, melyet a törvényhozás a nemzeti becsület védpaizsa alá helyezett, arról van szó tudniillik, hogy számos, vagyoni érdekeiben jogos indok nélkül, sőt meglehet, hogy czélzatosan, meglehet, hogy politikai okokból sértett családnak igényei, hosszú idő után, kielégíttessenek; a második szempont azonban az, hogy ez az igény 46 év letelte után a legjobb akarat és a legkomolyabb törekvés mellett sem határozható meg pontosan. Ezt a két szempontot iparkodott kiegyeztetni a pénzügyi bizottság, midőn közvetítő indítványait szerkesztette, és ezekre való tekintettel van szerencsém a t. házat kérni, méltóztassék a törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság által megállapított szövegben elfogadni. *(Általános, élénk helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Hivatkozással a házszabályok 162. §-ára, jelentem, hogy a távollevő miniszterelnök úr, mint pénzügyminiszter, megbizottjaként Lukács László képviselő államtitkár úr fog a tárgyalásban résztvenni. *(Helyeslés.)*

Kíván még valaki szólani? Senkisem? Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadottnak jelentsem ki? *(Elfogadjuk.)*

Ezennel a törvényjavaslatot a pénzügyi bizottság szövegezése szerint általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadottnak jelentem ki.

Következik a részletes tárgyalás.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a törvényjavaslat czímét és az 1. §-t, a melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak. Olvassa a 2. §-t).*

Bölöni Ödön!

Bölöni Ödön: T. ház! Minthogy a 2. §-ban megnevezett megyék nem állanak összhangban a czímben megnevezett megyékkel, úgy hogy ez félreértésekre szolgálhatna alapúl, én, ezen ellentétek kiegyenlítésére a következő pótlást, illetőleg módosítást hozom javaslatba: a 2. §-ból ezen bekezdő szavak: »Az erdélyrészi megyékben, névszerint a volt Torda-, Belső-Szolnok-, Felső-Fehér-, Alsó-Fehér-, Hunyad-, Kolozs-, Küküllő-, és Doboka megyékben« mind kihagyandók, és a 2. §. kezdődjék e szóval: »A« és folytatódjék e szavakkal: »fiskális árendális dézsmák« és a többi.

Ezeknek kihagyását kérem, mert így a szakasz szövege a czímmel nem fog ellentétben állani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nemény Ambrus előadó: T. ház! A pénzügyi bizottság nevében kérem a t. házat, méltóztassék a módosítást elfogadni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kíván valaki szólani? Senkisem? Méltóztatnak kívánni, hogy felolvastassék a módosítás? *(Nem!)* A javaslat az t. ház, hogy a 2. §. első két sora egészen kihagyatván, »A fiskális árendális dézsmák« szavakkal kezdődnék a szakasz. Méltóztatnak elfogadni? *(Elfogadjuk!)* Ily értelemben ezen módosítással, illetőleg ezen kihagyással fogadja el a t. ház a második szakaszt.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a 3—9. szakaszokat, melyek észrevétel nélkül elfogadtatnak).*

Elnök: T. ház! Most már ezen törvényjavaslat úgy általánosságban, mint részleteiben el lévén fogadva, kérem, méltóztassanak hozzájárúlni, hogy harmadszori olvasásban a holnap tartandó ülésben tárgyaltassék. *(Helyeslés.)* Kérem a t. házat, méltóztassék hozzájárúlni ahhoz, hogy holnap e javaslatnak harmadszori olvasásban való tárgyalására délután 1 órakor tartsunk ülést, a melynek más tárgya nem is lesz, kivéve főrendiházi üzenetek átvételét.

Digitized by Google

Mint értesültem, a főrendiházból ily üzenetek jönni fognak. Azonkivül mint bátor voltam tegnap jelezni, és a t. ház méltóztatott hozzá is járulni, *(Halljuk! Halljuk!)* érdemleges üléseket január hó 9-ig nem tartanánk, *(Helyeslés.)* azonban a főrendiházi üzenetek, bizottsági, elnöki és kormányi jelentéseknek átvételére esetleg ha szükségesnek mutatkozik, a ház elnöke ülést hirdethet. *(Helyeslés.)*

Kérem a t. házat, egyidejűleg méltóztassék az elnököt felhatalmazni, hogy a bekövetkező újév alkalmából a ház szerencsekivánatait ő Felségének kifejezhesse. *(Helyeslés.)*

Kérem, méltóztassanak hasonlóképen felhatalmazni a ház elnökét, hogy a mennyiben időközben a képviselők sorában üresedés állana be, a választás iránt intézkedhessék. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak hozzájárulni.

Több tárgy nincs. A legközelebbi ülés ideje meg van állapítva holnap 1 órára. Az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik déli 12 órakor.)

408. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 21-én, pénteken,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Jegyzőkönyv hitelesítése. — B. Baich Milos képviselő lemondása. — Főrendiházi átirat: 1. az 1889 : XLV. törvényczikk kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról; 2. a temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatok elfogadásáról, továbbá 1. a bajazombor-újvidéki; 2. szentlőrincz-szlatina-nasiczi; 3. erdőszáda-nagysomkúti és 4. az esztergomalmás-füzitői helyi érdekű vasútak engedélyezéséről szóló miniszteri jelentések tárgyában. — Miniszterelnök átirata gr. Csáky Albinnak kir. főasztalnokmesteri méltóságától való felmentéséről. — Josipovich Lajos horvát-szlavon- dalmát képviselő igazolása. — Az ország erdélyi részeiben stb. megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasása. — Jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen van: B. Eötvös Loránd.

(Az ülés kezdődik d. u. 1 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Josipovich Géza, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Olvastatik az utóbbi ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálman jegyző *(olvassa a deczember hó 20-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesítve van.

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bemutatom báró Baich Milos képviselő levelét, melyben egészségi okokból Temes vármegye moraviczai választó kerületében viselt képviseletéről lemond. Méltóztatnak ezt tudomásúl venni? *(Igen!)* E szerint a ház a lemondást tudomásúl veszi, és az elnököt felhatalmazza az ekként szükségessé vált új képviselőválasztás elrendelése iránti intézkedések megtételére.

Bemutatom továbbá a főrendiház elnökének két rendbeli átiratát a vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokkal, melyek szerint a főrendiház folyó évi deczember hó 21-én tartott ülésében

1. »az 1889. évi XLV. törvényczikk kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról;

2. a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló törvényjavaslatokat a képviselőház által megállapított szerkezetben módosítás nélkül elfogadta.

Ekként ezen törvényjavaslatokra nézve a két ház között a teljes egyetértés létrejövén, azok legfelsőbb szentesítés czéljából ő Felségéhez fognak felterjesztetni.

Bemutatom továbbá ugyancsak a főrendiház

Digitized by Google

elnökének négy rendbeli átiratát a vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatokkal együtt, melyek szerint a főrendiház 1894. évi deczember hó 21-én tartott ülésében

1. a baja-zombor-újvidéki,
2. a szentlőrincz-szlatina-nasiczi,
3. az erdőszáda-nagysomkúti és
4. az esztergom-almásfüzitői helyi érdekű vasútak engedélyezése tárgyában az országgyűlés elé terjesztett miniszteri jelentésekre vonatkozólag hozott képviselőházi határozatokhoz hozzájárult.

Igy, t. ház, ezen határozatok a két ház között közös megállapodás tárgyát képezvén, a két ház kölcsönös egyetértésével hozott ezen határozatok országos határozatoknak jelentetnek ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben arról értesít, hogy ő császári és apostoli királyi Felsége folyó évi deczember hó 16-án kelt legkegyelmesebb kéziratával gr. Csáky Albin királyi főasztalnok-mester urat ezen méltóságától saját kérelme folytán felmenteni méltóztatott.

Tudomásúl vétetik.

Az elnökségnek több jelenteni valója nincsen.

Josipovich Géza jegyző: Görgey Béla, az igazoló állandó bizottság előadója!

Görgey Béla előadó: T. ház! Az igazoló állandó bizottság a horvát-szlavon-dalmát országgyűlésnek Zágrábban, folyó évi deczember 13-án Josipovich Lajos országgyűlési képviselő részére kiállított megbízó-levelét vizsgálat alá vevén, azt rendben levőnek találta, s a nevezett képviselőt végleg igazolta. Van szerencsém az erről szóló jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni.

Elnök: T. ház! Az igazoló állandó bizottság jelentése alapján Josipovich Lajos, a horvát-szlavon-dalmát országgyűlés által választott országgyűlési képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe fog iktattatni, és a számarányra való tekintettel a negyedik osztályba soroztatik.

A napirend szerint következik az ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén a megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 681) harmadszori olvasása.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: *(Csenget.)* Kérdem a t. házat, méltóztatik-e az imént felolvasott törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadni: igen, vagy nem? *(Igen!)* Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a törvényjavaslatot harmadszori olvasásban elfogadottnak jelentsem ki.

Ezen törvényjavaslat most már harmadszori olvasásban is el lévén fogadva, alkotmányos tárgyalás és szives hozzájárúlás czéljából a főrendiházzal közöltetni fog.

A mai ülésnek, t. ház, több tárgya nincs. Méltóztatnak hozzájárúlni, hogy a jegyzőkönyv azonnal hitelesíttessék.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? Nincsen. Az tehát ezennel hitelesítve van.

T. ház! Előreláthatólag ez évben ma lévén utolsó ülésünk, engedjék meg a t. képviselő urak, hogy a közelgő ünnepek és újév alkalmából legjobb kívánataimat kifejezve, az ülést bezárjam. *(Felkiáltások: Éljen az elnök!)*

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

409. ORSZÁGOS ÜLÉS

1894. évi deczember hó 28-án, pénteken,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Gr. Csáky Albin végleges igazolása. — Kun Miklós panasz-feljelentése mentelmi ügyben. — Főrendiház elnökének átírata a koronaőri állásra való kijelölést tartalmazó királyi leiratnak az országos levéltárban történt elhelyezése tárgyában. — Wekerle Sándor miniszterelnök bejelenti a kormány lemondását. — Jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Andrássy Gyula, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, Josipovich Imre, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Josipovich Géza jegyző úr fogja vezetni.

A szólásra jelentkezőket Schóber Ernő és Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni.

Jelentem a t. háznak, hogy az utolsó ülés jegyzőkönyve hitelesíttetvén, jegyzőkönyv olvasásának szüksége nem forog fenn.

Jelentem a t. háznak, hogy gróf Csáky Albin Zólyom vármegye breznóbányai választókerület országgyűlési képviselőjének megválasztása óta a kérvényezésre fentartott harmincz napi határidő elmúlt a nélkül, hogy választása ellen kérvény adatott volna be.

Ennek folytán nevezett képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik. *(Éljenzés jobbról.)*

Bemutatom hivatkozással a házszabályok 138. §. második bekezdésére Kún Miklós országgyűlési képviselő hozzám intézett panasz-feljelentését, melyben tudomásomra hozza, hogy őt a nagyigmándi főszolgabíró a mentelmi jog felfüggesztésének a képviselőháztól való előleges kikérése és megnyerése nélkül pénzbüntetésre és behajthatlanság esetén elzárásra ítélte el, mely körülményben az országgyűlés tagjait megillető mentelmi jog megsértését fenforogni látja.

Ezen bejelentett ügy tárgyalás és jelentéstétel végett a mentelmi bizottsághoz útasíttatik *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A ház elnöke tett-e ez ügyben intézkedést, hogy a szolgabírót arról értesítse, hogy ezen ítéletnek végrehajtásával addig várakozzék, míg a ház határoz?

Elnök: T. ház! A ház elnöke ily esetekben intézkedést sohasem tett, nem is tehetett. Érdemlegesen a ház elnökének ily esetekben intézkedni *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)* hatáskörébe nem is tartozik, csupán jelentést tehet, a mint jelen esetben is azonnal a háznak a jelentést megtettem, *(Helyeslés jobbfelől.)* hogy az a mentelmi bizottságnak adassék ki tárgyalás és jelentéstétel végett. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József képviselő úr fog szólani.

Ugron Gábor: Kérem, én kérdést tettem, arra választ kaptam; kell hogy erre a felvilágosítás után nyilatkozzam. A képviselőház jogainak védelmezésére az elnök hivatott. Ha a képviselő a maga személyében magát sértve érzi, semminemű ellentállásra nincs jogosítva, mert akkor ez hova vezetne? Kénytelenek volnánk minden hatósági visszaéléssel szemben szintén erőszakhoz nyúlni. Nekünk nem az erőszak áll egy alkotmányos államban védelmül és fegyve-

Digitized by Google

rűl, hanem áll az, hogy a ház nevében a ház jogainak őre a ház elnöke, s hogy ha ily eset akár feljelentés, akár más úton tudomására jut, azonnal igyekezzék a ház tekintélyét és jogát megvédeni, mert az egyes képviselőnek személyében nem az a képviselő van megtámadva, hanem a ház immunitási joga. *(Helyeslés a szélsőbalon.)* Ennek védelmére pedig első sorban az elnök hivatott, mert megtörténhetik ily támadás oly alkalommal, midőn a képviselőház nincs együtt, a mentelmi bizottság nem intézkedhetik; *(Zaj jobbfelől.)* ha a képviselőház elnöke felfüggesztő intézkedéseket nem tesz, és a képviselőket védelembe nem fogadja, akkor kötelességét mulasztja el, s csak az erőszaknak nyit tért. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: Madarász József képviselő úr kíván szólani.

Madarász József: T. ház! A t. ház elnöke megtette jelentését a háznak. Ha nem volna e háznak régibb határozata e tárgyban, akkor én azon javaslattal lépnék most elő, hogy ily eset történvén, azonnal határozza el a ház, hogy felfüggesztő intézkedést követel tétetni elnöke által. A képviselőt addig, míg a képviselőház fel nem függeszti az ő mentelmi jogát, senkisem itélheti elzáratásra, és semmiféle más ily büntetéssel őt nem fenyítheti. Remélem, hogy a háznak minden tagja ezt azonnal tanácskozás alá venné, és ezt határozná. Azonban én jól tudom, hogy — gondolom — az 1872-iki országgyűlés alatt a ház egy határozatot hozott, és arra kérem a t. házat, hogy ezen határozathoz képest, a melyet a ház ez esetben hozott, és — mint emlékezem — az akkori igazságügyminiszternek ki is adatott a végett, hogy ezt minden hozzátartozó hivatalnokokkal és törvényszékkel tudassa, hogy mindaddig, míg a ház a mentelmi jogot nem függeszti fel, egyetlenegy képviselő ellen se hozhatnak letartóztató itéletet; mondom, arra kérem a t. házat, méltóztassék most útasítani a ház t. elnökét, hogy a háznak e régi határozatához képest, mely ha nem volna meg, ma is meg kellene hozni, tegye meg azonnal az intézkedést arra, — ez jegyzőkönyvbe vétetvén, és felhatalmaztatván erre az elnök, — hogy az a főszolgabíró vagy szolgabíró, a ki ezt a letartóztatási végzést hozta, ennek felfüggesztésére komolyan figyelmeztettessék, és értésére adassék, hogy a képviselőház tagját senki addig, míg a ház e részben nem intézkedik, semmi ilyen végzéssel ne merészelje az alkotmány ellenére sérteni. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Elnök: A miniszterelnök úr kíván szólani.

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! Én csak annyit vagyok bátor itt jelezni, hogy itt sem a ház határozatára, sem az elnökségnek külön útasításra szüksége nincs, és igen helyeslem, hogy az igen t. elnök úr közvetlenül nem intézkedett az illető szolgabíró irányában. Tudtommal nemcsak ezen kormány működésének tartama alatt, hanem minden előző kormány alatt is, valahányszor oly eset merült fel, midőn csak látszata volt is annak, hogy az az immunitás sérelmével jár, a kormány azonnal megtette az intézkedést, hogy a ház e részbeli határozatának meghozatala előtt az immunitás sérelmére semminemű lépés, vagy intézkedés ne történjék.

Miután ez az eset tudomásunkra jutott, tisztelt barátom a belügyminiszter úr az eddig is bevett szokás szerint fog eljárni, úgy, hogy itt az immunitáson semmi sérelem nem fog esni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő úr fog szólani.

Polónyi Géza: T. ház! A miniszterelnök úr nyilatkozata után, azt hiszem, a t ház abban a helyzetben lehet, miután azt egyúttal igéretnek kell a parlament szine előtt tekintenünk, hogy ebben a t. ház meg is nyugodhatik. Csak röviden akarom jelezni azt, hogy az 1881/84. országgyűlés folyama alatt Erdélyben, ha jól emlékszem, Incze József képviselőnek teljesen hasonló esete merülvén fel, a képviselőház oly határozatot hozott a mentelmi bizottság javaslatára, hogy az illető szolgabíró eljárása rosszaltatik, és rendelkezése hatályon kívül helyeztetik.

Minthogy ily preczedenssel állunk szemközt, a magam részéről nem elégszem meg azzal, hogy a határozat felfüggesztése kivántatik, hanem épen azért, mert a t. kormány az ügyek vitelével tovább meg van bizva, szükséges, hogy az illető szolgabíró ellen, a ki már ismerve a ház illető határozatát, az immunitást mégis ily brutálisan megsértette, a fegyelmi eljárás megindíttassék, és a képviselőháznak erről jelentés tétessék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Méltóztatik hozzájárúlni a miniszter úr nyilatkozata után ahhoz, hogy az ügy a mentelmi bizottsághoz tétessék át? *(Ellenmondás a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem járúlhatok hozzá. Engedelmet kérek, ez az eljárás, és ez az enunciáczió nem helyes.

Elnök: Kérem a képviselő urat, engedje meg, hogy bevégezzem azt, a mit mondani akarok. *(Élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* Kérdeztem a t. házat, méltóztatik-e hozzájárúlni ahhoz, hogy az eset a mentelmi bizottsághoz tétessék át, a mennyiben méltóztatik megnyugodni abban, hogy a kormány a kellő intézkedést az itélet függőben tartása érdekében meg fogja indítani. A magam részéről azonban

Digitized by Google

ki kell jelentenem, hogy úgy gondolom, nekem több és messzebb menő jog- és hatásköröm nincs e kérdésben, mint a menynyiben eljártam. Mert a házszabályok 138. §-a szabályozza ily esetekben az elnök eljárását; intézkedés a hatóságokkal szemben ott részére biztosítva nincs. A mi azonban nem zárja ki azt, hogy a t. ház még külön határozatot is hozzon e kérdésben, a mint hivatkozott is Madarász képviselő úr egy preczedensre, a melyet én, mint régit, nem ismerek. *(Felkiáltások a szélső baloldalon: 1872-ben hozatott!)* s a melyet ajánlott, hogy ez esetben is követtessék. Méltóztatnak ily értelemben megnyugodni a határozatban? *(Igen!)* Ezt kimondom határozatkép.

Bemutatom végre, t. ház, a főrendiház elnökének átiratát a koronaőri állásra való kijelölést tartalmazó és a főrendiház s képviselőháznak 1894. évi deczember hó 18-án tartott együttes ülésében kihirdetett kegyelmes királyi leirat eredeti példányának az országos levéltárban történt elhelyezését igazoló elismervény megküldéséről.

Az országos levéltárnok által kiállított elismervény a ház irattárába tétetik. Méltóztatik tudomásúl venni.

Az elnökségnek, t. ház, több jelenteni valója nincsen.

A miniszterelnök úr kíván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! Mivel sajnálatunkra arra a tapasztalatra jutottunk, hogy a korona legfelsőbb bizalmának általában véve nem vagyunk oly mértékban osztályosai, mint ezt az ügyek sikeres és eredményes vezetésére kívánatosnak és különösen a jelen viszonyok közt szükségesnek tartanók: beadtuk ő Felségénél tárczáinkról való lemondásunkat. *(Helyeslés a balés szélsőbaloldalon.)*

Ő Felsége e lemondásunkat elfogadni, és bennünket további elhatározásáig az ügyek és tárczáink ideiglenes vezetésével megbízni méltóztatott. Van szerencsém ezt a t. háznak tisztelettel bejelenteni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Justh Gyula képviselő úr kíván szólani.

Justh Gyula: T. képviselőház! A t. miniszterelnök úrnak rövid felszólalása szerény nézetem szerint egyáltalában nem világítja meg kellő mértékben a helyzetet. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Nem nyújt tiszta képet és nem ad kellő felvilágositást arról, hogy tulajdonképen mily körülmények idézték elő a válságot, illetőleg a korona bizalmának megcsökkenését? *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)*

Alkotmányos fogalmak szerint a lelépő kormánynak kötelessége a válság indító-okait leplezetlen őszinteséggel feltárni a törvényhozó testület előtt. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* A törvényhozó testületnek tudomással kell birni arról, hogy mily okok idéztek elő a kormányválságot. A t. kormányelnök úrnak nyilatkozata a legnagyobb általánosságban van tartva, és tág kaput nyit a legkülönbözőbb kombinációknak. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* A t. kormányelnök úr azt mondja, hogy a kormány azért adta be lemondását, mert elvesztette a korona bizalmát; de arról t. ház, hogy miért vesztette el a távozó kormány a korona bizalmát, egy szóval sem emlékezik meg; pedig a parlamentárizmus szigorú követelményei szerint az feltétlen és elengedhetlen kötelessége lett volna. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

T. képviselőház! A t. kormányelnök úr előadásából arról győződtünk meg, hogy tulajdonképen nem elvi, hanem személyi differencziák idézték elő a válságot. Mert hiszen, ha komoly természetű elvi különbségek merültek volna fel, akkor a t. miniszterelnök úr nem jelenthette volna ki a szabadelvű párt tegnapi értekezletén, hogy hajlandó az új kormányt támogatni, hanem jeleznie kellett volna, hogy a parlamentáris követelményeknek megfelelőleg az alakulandó új kormánynyal szemben ellenzéki álláspontra fog helyezkedni.

Meszlény Lajos: Ez Magyarországon nem divat! *(Egy hang a szélső baloldalon: Sovány kenyér!)*

Justh Gyula: A válság tehát felfogásom szerint egyáltalában nem felel meg az alkotmányosság követelményének. *(Helyeslés a szélső baloldalon..)*

Az egyházpolitikai reformok képezték a távozó kormány lételének alapját. Az egyházpolitikai reformok legfontosabbjai azonban a törvényhozás minden faktorának hozzájárulásával ma már törvényerőre emelkedtek; a képviselőház által csaknem egyhangúlag elfogadott hátralevő két egyházpolitikai javaslat beterjesztésére pedig tudtommal még a Szapáry-kormány nyerte meg a korona jóváhagyását, a mint ezt gróf Szapáry volt miniszterelnök úr búcsúbeszédében egész világosan ki is jelentette.

Bolgár Ferenez: A felekezetnélküliségre is!

Justh Gyula: A távozó kormánynak itt a házban többsége volt, és a korona azon tényéből, hogy az egyházpolitikai reformok hozzájutott legfontosabbjait szentesítette, logikusan csakis azt a következtetést lehetett levonni, hogy a kormány a koronának teljes bizalmát élvezi. És mégis, t. ház, alig nehány héttel a szentesítés bekövetkezte után előáll a t. kormány és egész lakonikusan kijelenti, hogy beadta lemondását, mert elvesztette a korona bizalmát. A bizalmatlanságnak titkos és be nem vallott indokai lehettek, és úgy látszik, alkotmányellenes és

Digitized by Google

jogosúlatlan tényezők befolyása érvényesült. Ha már a kormánynak nem volt elég ereje ama befolyásokat leküzdeni, annyit mindenesetre megvárhat még a nemzet tőle, hogy nyiltan és leplezetlenül tárja fel előtte a valót, hogy a nemzet legalább jövőben sikeresen küzdhessen az alkotmányosságot gyökerében fenyegető irányzatok és titkos törekvések ellen. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Fentartom magamnak, hogy a politikai helyzetről majd az új kormány megalakúlása után bővebben fejthessem ki nézetemet: ez alkalommal csupán egy kérdésre nézve óhajtom egész röviden jelezni álláspontomat. *(Halljuk!)*

Nincs ugyan kétségem az iránt, hogy az alakúlandó új kormány a törvényerőre emelkedett új egyházpolitikai reformok életbeléptetését és végrehajtását nem fogja elodázni, és a még hátralevő két egyházpolitikai javaslatot nem fogja elejteni; de hozzon bármit a jövendő, minden eshetőséggel szemben kijelentem, hogy az ország jól felfogott érdekében amazoknak életbeléptetését és végrehajtását, emezeknek pedig törvényerőre emelkedését teljes erőmmel előmozdítani, *(Zajos helyeslés jobbfelől és a szélső baloldalon.)* és szükség esetén a legnagyobb erélyességgel sürgetni és követelni is fogom. *(Zajos helyeslés jobbfelől és a szélső baloldalon.)*

A kormánynak távozását egyébiránt épúgy, mint minden oly kormány távozását, mely főfeladatául a 67-es alap megvédését tűzte ki, megelégedéssel veszem tudomásúl. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Elnök: Eötvös Károly képviselő úr kíván szólani.

Eötvös Károly: T. ház! *(Halljuk! Mozgás balfelől.)* A lelépő kabinet elnökének szavára lehető röviden a magam és t. elvbarátaim részéről nyilatkozatot kell tennem. *(Derültség balfelől. Mozgás.)*

Elnök: Csendet kérek!

Eötvös Károly: T. képviselőtársaim itt a szomszédban nagy mulatságot találnak a dologban, valószinűleg azért, mert elvbarátaimmal együtt most e házban tán kevesed magammal vagyok. De úgy látom, bekövetkezhetnek oly idők, a mikor igen nagy számmal leszünk mi itt, és a mikor t. képviselőtársaim abba a helyzetbe fognak kényszerűlni, hogy az én és elvbarátaim nézetét tolmácsoló szónokok meg fognak hallgattatni. Lehető röviden jelzem, t. ház, a magam részéről azt, hogy én is csatlakozom Justh Gyula t. képviselőtársam azon aggodalmához, mely szerint itt előttünk a válság bekövetkeztének minden oka felderítve nincs, a miből úgy a nagyközönségben sokan, mint itt is következtethetni vélik, hogy talán a bekövetkezett válságnak oly okai is vannak, a melyek egy vagy más igen komoly tekintetből ez idő szerint be nem vallhatók, a melyek tán, ha most nem is, de a legközelebbi, a közel jövőben alkotmányos életünk zavartalan folyamára zavarólag fognának hatni. Azért a magam részéről is kérem a lelépő miniszterium elnökét, hogy e tekintetben, ha az ország érdekével megegyeztethetőnek véli, a törvényhozó hatalomnak ezt a részét is felvilágosítani méltóztassék.

Én a magam részéről, t. ház, elismerem azt, hogy a koronának ép oly joga van az ország kormányától megvonni bizalmát, a mint a képviselőtestűletnek joga van az ország kormányától jól megfontolt okoknál fogva szintén megvonni bizalmát. Ez idő szerint abban a helyzetben vagyunk, hogy a lelépő kabinettől, mint hallottuk, a korona vonta meg bizalmát. A korona e jogát vitatni nem fogom azt vitatni nem szándékom; *(Helyeslés jobbfelől.)* a korona e joga alkotmányos fogalmaink és érzűletünk szerint vitán felül áll. De a korona ezen jogával szemben a törvényhozó hatalomnak elvitázhatatlan joga, hogy azon férfiakkal szemben, a kiket a korona e helyre fog majd állítani akkor, a mikor munkaprogrammja előttünk ismeretes lesz, a törvényhozó hatalom vonja meg a maga bizalmát. És én kijelentem, hogy teljes következetességgel, a miként mi úgy közjogi, mint államjogi téren, valamint a nemzeti és szabadelvű haladás terén eddig állást foglaltunk, azt az állást meg fogjuk tartani a jövőben is, s a magam és elvbarátaim részéről minden oly kormánynyal szemben, mely úgy a közjogi, mint az államjogi elvek, törekvések és intézmények tekintetében velünk ellenkező állást foglal el, valamint minden oly kormánynyal szemben, mely a nemzeti és szabadelvű haladás tekintetében a most létező kormány által kijelölt irányt megváltoztatná, a meghozott nagyfontosságú és a kor minden igaz követelményének megfelelő törvényeket vagy lanyhán, vagy nem egészben, vagy nem híven hajtaná végre, vagy a mely a függőben levő törvényjavaslatoknak törvényerőre emelését gátolná, vagy elejtené, gyakorolni fogjuk azt a jogot, a mely a törvényhozást megilleti, és teljesíteni fogjuk azt a kötelességet, a mely bennünket minden tekintetben megillet, s bírálatunknak, küzdelmünknek és törekvésünknek czélja az lesz, hogy oly kabinet e helyről eltávozzék. Ezzel törekedni fogunk a korona és a nemzet jogai közt való egyensúlyt és összhangzatot helyreállítani az alkotmányosság formái tekintetében is.

T. képviselőház! Én és t. elvbarátaim, *(Derültség a baloldalon.)* valamint igen sokan, sőt túlnyomó részben azok is, a kik a függetlenségi és 48-as párt tagjai, jogos önérzettel tekintünk vissza arra a két esztendőre, a mely alatt

Digitized by Google

a 48-iki nagy és dicső elveknek megfelelőleg egy új korszak kezdeteképen a nemzet és szabadelvű haladás nagy intézményeiért küzdöttünk.

Bolgár Ferencz: Nemzeti haladás? *(Mozgás a szélső baloldalon.)*

Eötvös Károly: Igen, a nemzeti és szabadelvű haladás elveiért küzdöttünk. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Eötvös Károly: Önérzettel konstatálhatjuk azt, hogy e küzdelemben, s e küzdelemhez szükséges kötelesség érzetében mi soha meg nem ingottunk ez oldalon.

Polónyi Géza: De az indemnytásnál nem jöttek el szavazni!

Eötvös Károly: Az indemnytásnál én itt voltam és szavaztam.

Gr. Károlyi Gábor: Én nem szavaztam! *(Derültség a baloldalon és a középen.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Károlyi Gábor: Ha szavaztam volna, inkább oda szavaztam volna, *(A jobboldalra mutat.)* mint ide! *(A szélső baloldalra mutat. Élénk derültség a baloldalon.)* Nem fogok a klerikálisoknak megszavazni semmit. *(Zaj. Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Eötvös Károly: Ismétlem, a kötelesség érzetében, mely minket a legszentebb hazafias indokokból ama javaslatok védelmére indított, mi a küzdelem első napjától fogva meg nem ingottunk. De ha önérzetünk jogos e tekintetben, akkor lehetetlen, hogy elismerésemet ne fejezzem ki azon férfiak iránt egyéb párton is, kik ugyanezen elvekért, ugyanezen intézményekért hazánk és nemzetünk, és a magyarságnak ugyanezen nagy ügyeiért hasonló buzgalommal és lelkesedéssel küzdöttek, *(Mozgás a baloldalon.)* s elismerésemet ne fejezzem ki különösen a lelépő kabinet tagjaival szemben. *(Derültség. Felkiáltások a bal- és szélső baloldalon: Tudjuk!)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni!

Eötvös Károly: Egészen biztosak lehettek az urak, hogy ezen kijelentésemet megteszem; *(Felkiáltások a baloldalon: Elhiszszük!)* mert én oly férfiakat, kik nagy és nemes küzdelemben buknak, rugdalni nem szoktam,... *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Méltóztassanak csendben lenni!

Eötvös Károly ... és oly férfiaknak érdemeit, kik az én legsajátabb meggyőződésemért csakugyan küzdöttek ...

Lukáts Gyula: Kossuthot rugdalták!

Eötvös Károly ... el szoktam ismerni. De kötelességemnek tartom elismerni igen aktuális politikai indokoknál fogva, mert én ugyanezen elvek kultuszában, az elvek védelmében, a nagy intézmények megvalósításában ugyanazt a kötelességérzetet, kitartást és tekintetnélküliséget követelem attól a kabinettől is, mely a mostaninak helyére fog állani.

Horváth Géza: Éljenezzenek! *(Felkiáltások a jobboldalon: Megteszszük! Nagy zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Méltóztassanak csendben lenni! *(Halljuk! Halljuk!)*

Eötvös Károly: T. ház! A küzdelem folyamán nem először volt vagy van alkalmam felszólalni, és minden felszólalásomban iparkodtam érett megfontolás után rámutatni arra, hogy a legközelebbi jövőben mi fog ránk következni. Fájdalom, igazan volt mindig. Most is rámutatok, de csak egyetlen egy körülményre, és abban is igazam lesz, úgy nekem, mint t. elvtársaimnak, s ez az, hogy úgy az ország függetlenségének érdekében vívott alkotmányos harczot, mint a nemzeti és szabadelvű haladás irányát, a melyet e kabinet belügyi politikánk egy nagy mezején maga elé tűzött, és a melyet mi még korábban tűztünk magunk és az ország elé, én és t. elvbarátaim következetesen és rendithetlenül folytatni fogjuk, s eddigi elveinket változatlanul fentartjuk és követjük. Ezt akartam megjegyezni. *(Helyeslések a szélső baloldalon és jobbfelől.)*

Elnök: Ugron Gábor t. képviselő úr kíván szólani!

Ugron Gábor: T. képviselőház! *(Derültség és mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől. Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Ugron Gábor: Ily kedélyes üdvözlet a túloldal részéről beszédemre csak fölbátorít és biztat. *(Derültség jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. miniszterelnök úr az indemnity tárgyalása alkalmával zajos helyeslésektől kisért, és az arczokra a lelkesedésnek pírját fölgyujtó beszédet tartott, midőn azt mondta, hogy »ha bukni fogok, ha el kell e helyet hagynom, az csak parlamentáris módon fog megtörténni«. *(Fölkiáltások jobbfelől. No és?!)* A miniszterelnök úr ezen nyilatkozata megnyugtatott volna, ha nem tudtam volna, hogy igéreteit nem szabad szó szerint venni; *(Ellenmondás és mozgás jobbfelől.)* mert parlamentáris bukásnak lehet-e nevezni azt, hogy midőn a miniszterelnök úr lemondását itt a képviselőházban bejelenti, teszi azt a legrövidebb formában, azt mondván, hogy általánosságban véve a korona bizalmát elvesztették, s mivel a becsületes megtaláló nem ismeretes, hivatalaikat tovább fogják folytatni? *(Derültség a baloldalon. Zaj. Elnök csenget. Mozgás jobbfelől.)* A miniszterelnök úr ezen nyilatkozata — bármily rövid is az — a homályból indúl ki, és a sötétségben vész el. Sovány, nincsen annak semmi ékessége, semmi tolla, épen olyan, mint a denevér, a mely az alkonyatban megindúl és az éj-

Digitized by Google

szakában elül. *(Derültség jobbfelől. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)*

Bocsássanak meg a világosság és felvilágosodás hősei, ha denevért használtam hasonlatúl, de parlamentárisan bukó minisztertől — igen helyesen mondja Justh Gyula t. barátom — meg kell várnunk, hogy magyarázza meg, hogy tulajdonképen miért is vesztette el a korona bizalmát? Hiszen egy nemzetre nézve rendkívül fontos, hogy a maga uralkodójával összhangban éljen, az pedig elengedhetetlen, hogy a kormány és az uralkodó között már az alkotmányosság és a parlamentárizmus elvénél fogva is a legnagyobb bizalom álljon fenn, *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon. Zaj a szélső baloldalon. Elnök csenget.)* és mivel a miniszterelnök úr meg nem mondta: miért vesztette el a jelenlegi kormány a korona bizalmát, akkor kérdem, hogyan fogják megkeresni azon bizalmat? Hiszen azon bizalom elvesztése okainak ismerete zsinórmértékül kell, hogy szolgáljon jövőre a kormány magatartására, itt a képviselőházban a pártok magatartására a kormánynyal szemben. Senki sincs közöttünk, a ki azt a politikát akarná követni, hogy konfliktusba keveredjék a nemzet a koronával. *(Igaz! Úgy van! a szélső baloldalon.)* Hiszen én az önök javaslatainak azért voltam ellene . . . *(Élénk derültség a jobboldalon. Felkiáltások: Miért nem mondta meg akkor?)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak. *(Halljuk! Halljuk! a szélső baloldalon.)*

Ugron Gábor: . . . Azért voltam ellene, mert nem akartam konfliktust az egyház és állam között; nem akartam konfliktust a képviselőház és a főrendiház között; nem akartam konfliktust a nemzet és korona között, és ezt itt e helyről meg is mondottam önöknek. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő úrak.

Ugron Gábor: Midőn a miniszterelnök úr kijelenti, hogy a kormány általánosságban elvesztette a korona bizalmat, akkor önök a kik nevettek, midőn én először megtettem nyilatkozatomat, a kik nevetnek most, midőn megteszem nyilatkozatomat, a kik soha nem tudtak egyebet, mint nevetni és szavazni, meglátják, hogy igazam volt nekem akkor. *(Nagy zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbalról.)* Igaz, sok szép győzelme volt ennek a kabinetnek, de győzött a szabadelvű párt erejénél és hatalmánál fogva.

Úgy tűnik fel nekem az ő győzelme, mint a mese a szamárbőr varázs hatalmáról, hogy a ki rátült azon varázshatalommal biró szamárbőrre, annak minden sikerült, minden kívánsága beteljesült, de minden kívánság beteljesülése után egy darab abból a szamárbőrből megsemmisült. Én azt kérdem, hogy a varázshatalmú szamárbőrből meg van-e még annyi, hogy arra még rátülhessen egy kormány, és tovább folytathassa győzelmes harczait? *(Zaj! és nyugtalanság a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! Élénk derültség a szélső baloldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor: De, t. ház, nagy erkölcsi tanúság rejlik ezen kormányjelenlegi lemondásában. Mert, hogy ők általánosságban elvesztették a korona bizalmát, miután törvényjavaslataik szentesítve vannak, elveik, a mint mondják, teljesen elfogadtattak, diadaluk tetőpontján állanak, és akkor buknak, ennek politikai okai nincsenek, akkor kell, hogy legyenek erkölcsi tartalmú okai. *(Igaz!, Úgy van! a szélső baloldalon.)* Ez lehet csak kettő. Először, hogy önöknek elveit, hogy a korona elfogadta, az önök által keresztülvitt törvényjavaslatot szentesítette, de a politikai módszer, a methódus volt olyan, mely a győzelem után is bukást vont maga után. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Mi, a kik elvekért harczolunk és harczoltunk itt. . . . *(Nagy derültség a jobboldalon. Felkiáltások! Latjuk! Látszik!)*

Mandel Pál: Kalap alatt!

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Ugron Gábor: Igazán és komolyan küzdve, vereséget vereségre szenvedve, és soha senki sem látta, hogy kétségbe estünk volna, mert igazságunk tudata arról biztosít bennünket, hogy a vereségek után igazságunknak előbb-utóbb győznie és diadalra jutnia kell.

Önök pedig győzelemről győzelemre, diadalról diadalra mentek, azért, hogy — önök állítják — midőn diadaluknak tetőpontjához érkeztek, akkor hadd bukjanak. *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy az elvekkel nem jó játszani, az elveket komolyan kell venni. *(Úgy van! a szélső baloldalon. Derültség jobbfelől. Zaj.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek!

Ugron Gábor: Az elveket nem kell kereseti forrássá tenni. *(Zajos helyeslés balfelől. Mozgás jobbfelől.)* Az elveket nem szabad egy oly értéknek tekinteni, a melylyel az életbiztosítási bárcza prolongáczióját szokták fizetni. *(Úgy van! balfelől.)* Az elveket czélnak kell tekinteni, a mely czélért küzdeni, bukni is mindig dicsőség, *(Derültség jobbfelől.)* de győzni pedig örökre végleges diadalt jelent. Hiszen ha Magyarország egész alkotmányosságán végig tekintünk, valahányszor a nagy idők, azok az igazi korszakalkotói idők valának, a hol az elvek egyszer győzelemre jutottak, azoknak sem bajnokai, sem ők maguk el nem hulltak, hanem a győzelem erejéből, a győzelem hatalmából az elvekkel együtt tovább kormányoztak. Miként

Digitized by Google

történt ez, és miként történhetett? Önök, mikor itt ez a függetlenségi és 48-as párt a kötelező polgári házasságot, a vallásszabadságot és a többi egyházpolitikai elveket hirdette, minket szánalmas mosolylyal fogadtak. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)*

Remete Géza: Leszavaztak!

Ugron Gábor: És Irányi Dániel néhai t. képviselőtársunk pedig itt csekély érdeklődés, csekély figyelem közepette beszélt az utóbbi esztendőkben ezen nagy elvek és eszmék mellett, a melyekből akkora tőkét kovácsoltak maguknak. Önök az elkeresztelési rendelet tévedéséből és hibájából másként nem hittek menekedni, mint hogy fenyegetést állítanak fel az állami anyakönyvvezetés és polgári házasság formájában, és a mi egyszer csak viharjelző, a mi csak szélvitorla volt, az önöknek a kezében lobogóvá változott. *(Tetszés balfelől.)* Elvet elvként kell hirdetni. Fogás volt, hogy az elvekkel tisztán csak korteskedési czélból éltek, *(Nem igaz! jobbfelől. De igaz! balfelől.)* tisztán csak korteskedési czélból használták azokat fel, *(Élénk helyeslés balfelől. Zaj jobbfelől.)* és csak arra törekedtek, *(Zaj. Halljuk! Elnök csenget.)* hogy minden nap mint győztesek feküdhessenek le, de nem fontolták meg, és nem gondolták meg, hogy a mai nap győzelméért igénybe vett eszközök a másik napra már micsoda visszahatásokat fognak felidézni. Hiszen ha önök azokkal az elvekkel, a melyekért bukni oly dicsőségesen akarnak látszani, most nem tudnak egyebet mondani, mint, hogy a koronának általánosságban vesztették el bizalmát, azt kérdem én, ha csupán személyi okokból történt e bizalom elvesztése, akkor egy elvekért harczoló komoly pártnak a személyeket el kell távolítani az elvek útjából, mert a személyek mindig harmad-, negyedrangú tekintetet érdemelnek, az elvek érdemlik az elsőrangú tekintetet: ebből nem az következik, hogy egy zászlótartásra vállalkozott kormány csupán személyi okokból távozik, hanem az következik, hogy a személyeket feláldozza, és az elvekért harczol tovább. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Ugron Gábor: Nagy nemzetek és nagy politikai tényezők személyi tekintetek által nem hagyják magukat korlátoztatni, nem hagyják magukat feltartóztatni. De nem így áll a dolog. Önök egy radikális, nem liberális, egy radikális politikát kezdettek meg Magyarországon, az egyik téren, az egyházpolitikai téren. Ha ez elvek igazán oly radikálisak és oly radikálisan liberálisak, akkor azok a közélet minden terén kellene, hogy érvényesüljenek. *(Úgy van! balfelől.)*

Önök, a kik a képviselőválasztásra jogosúltak czenzusát nem akarják leszállítani, mert a nagy néptömegeknek a parlamentáris életben való résztvételét nem akarják; önök, a kik a virilis intézményhez a vármegyei életben ragaszkodnak; *(Zajos helyeslés a szélsőbalon. Elnök csenget.)* önök, a kik megalkották a jelenlegi főrendiházat; önök, a kik az örökösödési törvényt, mely egy nemzet tagozására és társadalmi alakúlására oly végtelen fontosságú, megcsinálták a nélkül, hogy a hitbizományok kérdését rendezték volna; önök, a kik eddigelé semmiféle téren a liberális radikálizmus jelét nem adták, csak ezen a téren, előttem úgy tűnnek fel, mint a kik kényszerűségből menekültek e térre, hogy politikai botlásukat helyrehozzák. *(Zajos helyeslés a szélsőbalon. Nagy zaj és mozgás a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Hiszen engedje meg a t. ház, egyebet nem hallok a lelépő kormányférfiak ajkáról, mint a nagy liberálizmus és 67-iki törvények megvédelmezésének hangoztatását, az alkotmányosságra pedig czélzások történnek, hogy az veszélyben van. Hát kérdem a t. háztól, . . . *(Felkiáltások jobbfelől: Ki mondta?!)* . . . Azt mondták: idegen befolyások érvényesülése az, mely a kormányt lemondásra kényszeríti. *(Felkiáltások jobbfelől: Ki mondta? Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* A miniszterelnök úr, midőn az indemnity tárgyaltatott. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Polónyi Géza: Falk a »Lloyd«-ban, Tisza Lajos a delegáczióban!

Ugron Gábor: Hogy a delegácziókban mit mondtak, arról nem akarok beszélni. Az indemnity tárgyalása alkalmával a miniszterelnök úr lendületes beszédét azzal végezte, hogy fenyegetést szórt azok felé, kik talán konzervativ irányba igyekeznénk az ország politikáját terelni. A miniszterelnök úr fenyegetőzni nem szokott hiába, igaz, hogy a fenyegetőzés politikai methódusához tartozik, és lehet, hogy bukásának is ez az oka. *(Tetszés és derültség a szélsőbalon.)*

De engedje meg a t. miniszterelnök úr, midőn általunk nem látott, és mai lemondása alkalmával felismerhetővé nem tett, de mindenki által hallott kisértetekről és rémekről van szó, akkor a t. miniszterelnök úr nyilatkozataiban kell megkeresni azon támpontot, hogy honnan fenyeget a veszély. Vagy a miniszterelnök úrnak az indemnity tárgyalása alkalmával tett kirohanása a konzervativ áramlat ellen csak hiábavaló frázis? Az a nagy helyeslés, melylyel önök kisérték, az mind semmit érő? Hisz a miniszterelnök úr ezen kirohanása akkor engem csak azért nem birt felszólalásra, mert tudtam, hogy a miniszterelnök úr után semmisem marad konzerválni való, hanem igen sok eltakarítani való. *(Derültség a szélső baloldalon.)*

Hát általánosságban veszítette el a kormány

Digitized by Google

a korona bizalmát. Vajjon mely okból? Ezt ismernünk kellene. Én azt hiszem, hogy az ok abban van, hogy egy kormány, mely reformjavaslatokat akar keresztülvinni, kell hogy a maga programmja számára megnyerje a tényezőket, megnyerje [a meggyőzés] utján, gyakran kell, hogy parlamenti kényszerek által. Nem egy alkotmányos államban történt, hogy az uralkodó vonakodásával szemben egy parlamentáris kormány érvényesítette az akaratát. De engedelmet kérek, én nem ismerek Europa alkotmányos életében oly kormányt, mely cziklusokat rendezett volna a koronára gyakorolt presszióból; és nem elég, hogy ezt keresztülvitte, hanem első kötelességének azt találta, mikor a koronát sarokba szorították, hogy az összes hirlapokba közzétegyék, hogy Magyarország királyát ilyen módon engedésre kenyszerítsék. Minden uralkodó elfogadja, hogy meggyőzzék, de nem fogadhatja el, hogy a kormánya legyőzze. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ez lehet oka az általános bizalom elveszítésének.

De van, és lehet más oka is, mert önök mindig az 1867-iki törvények épségben fentartását védelmezik, holott mi, kik ezen törvények káros jelenségeit ismerjük, és állandóan észleljük, látjuk, hogy ezen kiegyezés következtében beállott szoros kapcsolat Ausztria és Magyarország között hová vezetett? Magyarországban minden nagyobb kérdés, még az általános társadalmi reformkérdések is nemzetközi jelleget öltenek. Mert annak következtében, hogy Magyarország királya egyszersmind Ausztriának is császára, neki mérlegelnie kell a Magyarországban szándékolt reformjavaslatoknak azon kihatását, a mely az osztrák tartományokban észlelhető lesz. Ezért hibás, ezért van a 67-es kiegyezésnek az az intézkedése, mely Ausztriát és Magyarországot ilyen érdekszolidaritásba és érdekközösségbe hozza. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

A t. kormány elveszthette a korona bizalmát azért, hogy nem volt tekintettel Ausztriának és Magyarországnak egy sajátságos természetére. A mi befolyást csak Ausztria mostanáig a német tartományokban gyakorolt, azt tisztán a katholikus államok által gyakorolta, a mióta Németország egy protestáns császársággá változott át, azóta Ausztria németségeinek köteléke, mondhatni erős köteléke az, mely összetartja a németeket, a mi összetartja, a katholikus szlávokat, és megkülönbözteti Ausztriának szláv lakóit Oroszország és a szomszéd államok szláv lakóitól, az a katholiczizmus. Sőt Magyarországot is ha tekintjük, minden oldalon, határaink körül, a hol oly szomszédaink maradj[illegible] gás a[illegible], a kikkel rokonfajok minálunk is lakaz a mi majdnem kivétel nélkül megcsa[illegible]nbözteti Magyarországot azon államokkal szemben az, hogy azok tisztán az orthodox hit rendszerére vannak felépítve, míg Magyarországban a katholikus vallásúnak túlnyomósága, és jelentékeny száma ad egy erős jellemző vonást ez országnak, de ad egyszersmint egy erős köteléket, mely a görög katholikusokat az orthodox Romániától épúgy elkülöníti, mint a hogy a katholikus horvátokat a orthodox szerbek törekvéseitől izolálja. Nem lett volna szabad egy kormánynak, mely Magyarország élén áll, rendszeres politikai hadjáratot indítani a katoliczizmus ellen, áldozatokat követelni politikája részére, *(Igaz! Úgy van! [a baloldalon. Nagy zaj.)* és áldozatokat követelni exisztenciája részére, egyesegyedül csak egy hitfelekezettől, a katholikus egyháztól.

Ezek azok a tények, a melyek önöket és a t. kormányt egy hamis poziczióba hozták. És még egy van, az, hogy önök a főrendiházban nem birnak javaslataik számára többséget teremteni.

Nem kell titkolni, mert ez az egy alap az, a melyen parlamentaliter lehet némileg indokolni az önök diadalmámor között való bukását, hogy a főrendiházban sincsen meg a kellő többségük, és a koronában aggodalmat kelt az, hogy a további sikeres kormányzatra önök a kellő erővel és befolyással nem birnak.

Tisztán csak a koronát állítani oda, a mely önöknek diadalaik mámora közepette, a felséget üdvözlő táviratok özöne között, a törvényhatóságok nyilatkozatai után megvonja bizalmát önöktől általánosságban, egyedül csak a koronát állítani oda, ez nem igazságos eljárás, ez nem is helyes eljárás.

Meg kell mondani, hogy a hibának lényege önökben, önöknek kormányzati methódusában és abban a szédelgésben van, melyet űztek éveken át; meg kell mondani, hogy a parlamenti válság csírája a főrendiházi állásfoglalásban van, és a korona, midőn ezen tényeket megismeri, azon szolgáit, kik neki a csendes és biztos kormányzást nem tudják biztosítani, elbocsátja. Én csak arra kérem a lelépő kabinetet, mivel önök azt kiáltották az imént, hogy épen arra dolgoznak, hogy a személyi akadályokat elhárítsák, arra kérem a t. kormányt, és annak különösen elnökét, hogy ha politikai nyilatkozatokat tesz a szabadelvű pártkörben, máskor legyen szives *(Halljuk! Halljuk!)* azokat jobban megfontolni. *(Élénk derültség a jobboldalon. Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Tegnap a miniszterelnök úr azon nyilatkozatot tette a szabadelvű pártkörben, hogy: mi — a kormány — pedig ilyen föltételek mellett vagyunk hajlandók az ezután következő kormányt támogatni. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)* Engedelmet kérek, mit jelent ez a nyilatkozat? Azt jelenti, hogy a miniszterium továbbra is permanenczián és

Digitized by Google

együtt fog maradni a párt kebelében; hogy lesz itt Magyarországon a parlamentárizmus dicsőségére a következő állapot: a szinpadon lesz egy kabinet, egy miniszterium, mely játszik és beszél, és lesz egy másik miniszterium pedig permanenczában a színfalak mögött, mely mindent mozgat, és minden ellen fondorkodik. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Csendet kérek, t. ház!

Ugron Gábor: Ez az eljárás a parlamentárizmusnak semmi előnyére nem válik; tiszta álláspontot kell foglalni, véget kell vetni a pártéletben rendezett azon palotaforradalmaknak, melyek Magyarország élére kormányokat juttatnak, és kormányokat léptetnek le. Itt a parlamentben kell, hogy miniszteriumok álljanak vagy bukjanak; nem lehet, hogy örökké a kulisszák mögött végezzék el a bukást, vagy a kulisszák mögött gyártsák a kormányokat. Tessék, t. komédiás uraim, kiállani a színpadra! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Rendre! Taps és éljenzés a szélsőbalon.)*

Elnök: *(Csenget.)* Kérem a képviselő urat, szíveskedjék más kifejezéseket használni. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor: Különben, t. ház, a lelépő kabinet legyen szíves, hagyja hátra a miniszteriumok bürójában a saját fényképeit, hogy ha majd miniszterfogdosás lesz, könnyebben feltalálhatók legyenek. *(Tetszés a szélső baloldalon. Derültség jobbfelől.)*

A miniszterelnök úr nyilatkozatában csak egyet helyeslek, tudniillik azt, hogy valahára azt a helyet elhagyja, és mód és alkalom nyílik, hogy Magyarország egészséges parlamentáris kormányzatnak jusson birtokába. *(Helyeslés a szélső baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Éljen Wekerle!)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek. t. ház! *(Nagy zaj.)* Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek csendben lenni.

Gr. Apponyi Albert: A miniszterelnök úr azon jelentéséhez, a melylyel a kabinet lemondását a háznak tudomására hozta, csak azon néhány megjegyzést akarom fűzni, a melyeknek megtétele szerintem annak a helynek kötelességéhez tartozik, a melyet ebben a házban elfoglalok. A kormány politikájának, a kormány viselt dolgainak bírálatába bocsátkozni ez alkalommal nem szándékozom, hiszen kormányzásának lefolyása alatt lépten-nyomon minden egyes cselekvényénél volt alkalmam a bírálatnak jogát gyakorolni, és gondolom, lesz alkalom arra, hogy ezen kormány politikájára, és Magyarország alkotmányos történetének azon lapjára, a melyet ezen kormánynak politikája tölt be, még vissza térjünk, azt meg is teszszük, arról nézeteinket elmondjuk. Ezzel tehát ma foglalkozni nem szándékozom. Azt, a mit megmondanom kötelesség, — hogy a jövőben hallgatásomból az a következtetés nelegyen vonható, mintha én a lemondásnak, és a lemondással összekötött nyilatkozatoknak ily formáját helyeslőleg tudomásúl venném, — az a következőkből áll.

Előttem szólt t. képviselőtársam nézetéhez csatlakozom abban, hogy a miniszterelnök úr jelentése nem felel meg tökéletesen a parlamentárizmus követelményeinek. Annak egyszerű konstatálása, hogy a kormány a koronának bizalmát kellő mértékben már nem birja, nem nyújt kellő felvilágosítást a parlamentnek a krizis tulajdonképeni okairól; mert hogy a krizist megbírálhassuk, hogy a politikai helyzetben tisztán láthassunk, ismernünk kellene azon indokokat, melyek miatt a lelépő kabinet a korona bizalmát elvesztette. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Nem első eset ez, t. ház; a magyar parlamentben beállott krizisek alkalmával állandó szomorú és parlamentárizmusunknak fejletlen voltát jellemző tény volt az, hogy a lemondásnak okairól a parlament hiteles és hivatalos felvilágosítást nem nyert, és ennek folytán a maga ellenőrzési jogát és kötelességét kellőkép nem gyakorolhatta. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Már pedig a kormány épúgy felelős lelépéséért, épúgy felelős azért, hogy azon indokok, melyek lelépését előidézték, és azon körülmények, a melyek azt kisérték, az alkotmányosság feltételeinek teljesen megfeleljenek, mint felelős minden egyéb kormányzati cselekményeiért. Én sajnálatomat és rosszalásomat fejezem ki a felett, hogy a t. miniszterelnök úr azon nyilatkozatában, melylyel a kabinet lemondását bejelentette, nem világosította fel a parlamentet a helyzetről, nem világosította fel azon érdemleges okokról, a melyek miatt beállt a korona bizalmának elvonása. Ezt elmondani szigorú kötelességemnek tartottam, hogy legalább az ellenzék részéről történt felszólalás által megóvassék a képviselőház azon joga, hogy miden krizisről hitelesen, részletesen és körülményesen hivatalos tudomást nyerjen. *(Helyeslés a bal- és szélső baloldalon.)*

Elnök: Gróf Szapáry Gyula képviselő úr kíván szólani. *(Mozgás. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Szapáry Gyula: T. képviselőház! Azon rövid jelentés, a melyet a t. miniszterelnök úr a lemondásra nézve tett, nekem is lehetővé teszi, hogy lehető rövidséggel nyilatkozzam e kérdésben, annyival inkább, mert meggyőződésem szerint arra nézve nyilatkozni, hogy mily állást foglalnak el egyesek a jövő alakúlásával szemben, nem most van helyén, hanem akkor, ha az új kormány helyén lesz, és annak

Digitized by Google

programmját ismerni fogjuk. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Azon alkalommal én is élni fogok ebbeli jogommal.

Most csak annak akarok kifejezést adni, hogy kivánatos, hogy a megoldás olyan legyen, mely ne viselje magán az ideiglenesség jellegét, hanem az állandóság biztosítékaival birjon. *(Helyeslés balfelől.)* Kivánatosnak tartom, hogy a viszonyokból való kibontakozás czéljából lehetővé tétessék a 67-iki alapon álló pártok egyesülése. *(Helyeslés balfelől.)* Kivánatosnak tartom továbbá azt, hogy teljesen helyre álljon a törvényhozás faktorai közt a bizalom, a mely nélkül sikeresen működni nem lehet, *(Helyeslés balfelől.)* és a mely bizalom hiánya oka a mai válságnak is.

Azon reményben, hogy a krizis megoldása ily irányban fog történni, a miniszterelnök úr nyilatkozatát tudomásúl veszem. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kiván-e valaki szólni? Senkisem. A miniszterelnök úr fog szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én ezt az alkalmat nem tartom időszerűnek arra, hogy kormánynak két esztendei működését igazoljam, és bővebben fejtegessem azon vádakkal, azt merném mondani, rafogásokkal szemben, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* a melyeket Ugron Gábor képviselő úr jónak látott itt, azt hiszem, a helyzethez épen nem méltóan, az utolsó perczben előadni. *(Helyeslés jobbfelől. Nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)* Én nyugodtan bízom a mi eljárásunkat a közvélemény megitélésére. *(Helyeslés jobbfelől. Nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)* Az lesz hivatva itéletet mondani, hogy ezen idő alatt eleget dolgoztunk-e, becsületes munkát végeztünk-e? *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* A t. képviselő úr felszólalásából csak egyre kivánok reflektálni. Ez az, hogy azt imputálja nekem, mintha én az indemnity tárgyalása alkalmával idegen elemek befolyását itt mintegy feltételeztem volna. Hát a történeti igazság kedvéért kénytelen vagyok azt megjegyezni, hogy épen az ellenkező áll. *(Úgy van! jobbfelől. Mozgás és nyugtalanság a bal- és szélső baloldalon.)* Épen az ellenkező áll. Utaltam arra, hogy vannak olyanok, a kik idegen elemekről beszélnek; én rémképektől nem tartok, azokban nem hiszek, azt tartom, elég erős lesz a közvélemény, Magyarország közvéleménye mindig arra, hogy minden ilyen kisérletek meddők és semmisek maradjanak. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)*

A másik, a mit meg kivánok jegyezni, nemcsak Ugron Gábor képviselő úrnak, hanem egyúttal Justh Gyula képviselő úrnak is, a kik kitértek arra, hogy én a szabadelvű pártkörben tegnap mit mondtam, és nem egészen megfelelően tüntették fel azt, a mit én ott jónak és szükségesnek, sőt kötelességemnek tartottam elmondani akkor, midőn a saját és lelépő minisztertársaim álláspontját jeleztem; én ott sem a saját nevemben, sem minisztertársaim nevében nem nyilatkoztam úgy, hogy mi minden alakúló kormányt feltétlenül támogatni fogunk, hanem tisztán, elvi alapra helyezkedve, felállított elveinkből semmit el nem ejtve, el nem alkudva, azt mondtam, hogy mivel nem személyes érdekeket szolgálunk, igenis kötelességünk lesz minden kormányt, mely ezen elveket törekszik valósitani, őszintén és fentartás nélkül támogatni, *(Úgy van! jobbfelől.)* egészen addig, mig, a mint remélem, ezen elveknek hű képviselője leend. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez, t. ház, egészen más, mint a mit Justh Gyula képviselő úr mondott, és homlokegyenest ellenkezik megint azzal, a mit Ugron Gábor képviselő úr akar reám fogni, mint hogy ha itt egy titkos kormányt akarnánk fentartani. *(Helyeslés és tetszés jobbfelől.)*

Ezután t. ház, még csak azon egyértelmű felszólalásokra vagyok bátor reflektálni, melyeket gr. Szapáry Gyula képviselő úr kivételével, a ki a lemondásnak indokát nem kifogásolta, valamennyi felszólaló úr egyértelműleg felhozott, t. i. hogy a válság okairól előadottakat kielégítőknek nem tartották. Itt mellesleg jegyzem meg, hogy igen sajnálom, hogy Apponyi Albert képviselő úr e feletti rosszalását fejezte ki. *(Egy hang jobbfelől: Nincs joga hozzá! Mozgás balfelől.)* A jogot nem akarom vitatni, mert mindenkinek joga van itt a képviselőház előtt indítványt tenni rosszalás iránt, de azt az egyéni jogot, hogy 450 képviselő mindegyike rosszalhat engem külön-külön, senkisem arrogálhatja. E felett különben csak sajnálatomat fejezem ki, azon egyszerű indokból, mert igen is határozottan azon az álláspontón vagyok, hogy a mi visszalépésünk tökéletesen parlamentáris, a parmentárizmus legmesszebb menő következményeinek minden tekintetben megfelelő, s a nyujtott felvilágosítások semmi pótlást, semmi kijelentést nem igényelnek. *(Úgy van! jobbfelől.)*

Tőlem azt kívánják, t. ház, hagy a válság okait leplezetlen őszinteséggel és igazsággal adjam elő. Elismerem, nekem ez kötelességem.

De épen ebből folyik, hogy én szuppozíciókba nem bocsátkozhatom. Kénytelen vagyok azt konstatálni, hogy egyes kérdésekre nézve elvi differenciák, a melyeket indokúl adhatnék a korona és a kormány között nem merültek fel, így tehát külön konkrét eseteket megjelölni jogosítva nem vagyok, hogy azok képeznék a

Digitized by Google

válságnak okát, szuppozicziókba bocsátkozni pedig nemcsak jogosítva nem vagyok, de illőnek sem tartom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! A mint azt itt előre jeleztem, felvetettük a korona előtt általában a bizalmi kérdést.

Meszlény Lajos: Miért?

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: Miért? Felvetettük azért, mert azon meggyőződésben voltunk, hogy nem vagyunk azon bizalomnak oly mértékben osztályosai, mint azt szükségesnek tartjuk. *(Zaj a bal- és szelsőbalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* És ha a korona ezen az alapon elfogadja a lemondást: az, azt hiszem, minden önérzetes embernek elég indok arra, hogy az ügyek vezetésétől visszavonúljon. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Én nem hagyhatom a korona jogát úgy odaállítani, — még eltávozásomkor sem, — mintha ő a bizalmatlanságot miniszterei iránt külön indokolni tartoznék. A koronának nincs ezen kötelezettsége; következésképen nekem nem lehet azon jogom, hogy arra vonatkozólag felvilágosítást kérjek, és nem lehet azon kötelességem, hogy itt felvilágosítást adjak. *(Élénk tetszés a jobboldalon.)* Én akkor, a mikor feltehettem a bizalom hiányát, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* előre bejelentettem legfelső helyen a lemondás ezen indokát, és az el is fogadtatott.

S mikor ekként meg kellett győződnöm, hogy a legfelső bizalomnak osztályosa nem vagyok, akkor ismertem kötelességemet és azt a parlamentáris szokásnak megfelelőleg a t. háznak be is jelentettem. *(Hosszanatartó, zajos tetszés és éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Kíván még valaki szólni, t. ház? Senkisem. A miniszterelnök úr nyilatkozatát méltóztatnak tudomásúl venni. *(Helyeslés.)*

A legközelebbi ülést illetőleg a t. ház már határozott; érdemleges ülések január 9-ikéig úgy sem tartathatnak.

Kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvet meghallgatni.

Josipovich Géza jegyző *(olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Nincs; akkor az ezennel hitelesítve van.

Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 11 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

410. ORSZÁGOS ÜLÉS

1895. évi január hó 9-én, szerdán,

B. Bánffy Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: Ragályi Béla végleges igazolása. — Ürményi Bernát lemondása könyvtári bizottságban viselt állásáról. — Miniszterelnök átiratai: 1. Ő. Felsége köszönetnyilvánítása tárgyában az újévi üdvözletért; továbbá: 2. Az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő kiadásokról; 3. Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről; 4. Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről; 5. 1880:XLV. tcz. kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról; 6. Temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről szóló szentesített törvényczikkek kihirdetéséről; végül: 7. Nikolics Fedor képviselőnek az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés értelmében alakítandó bizottság elnökévé 1895. évre történt kinevezéséről. — Felíratok és kérvények bemutatása. — Függőben levő interpellácziók jegyzékének felolvasása. — Indítvány- és interpellácziós könyvek felolvasása. — Ülések elnapolása az új kormány megalakúlásáig. — Jegyzőkönyv hitelesítése.

A kormány részéről jelen vannak: Wekerle Sándor, Hieronymi Károly, gr. Andrássy Gyula, Lukács Béla, Szilágyi Dezső, b. Eötvös Loránd, gr. Festetits Andor, b. Fejérváry Géza.

(Az ülés kezdődik d. e. 11 órakor.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni, az ülést megnyitom. *(Zaj.)* Csendet kérek, t. ház! A mai ülés jegyzőkönyvét Schóber Ernő jegyző úr fogja vezetni. A javaslatok mellett szólni kívánókat Perczel Béni, az azok ellen jelentkezőket Bartók Lajos jegyző urak fogják jegyezni. *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni!

T. ház! Jelentem, hogy Ragályi Béla Borsod vármegye edelényi kerületében megválasztott országgyűlési képviselőnek megválasztása óta a kérvényezésre fentartott 30 napi határidő eltelt a nélkül, hogy ellene kérvény adatott volna be.

Ennek folytán nevezett képviselő a végleg igazolt képviselők jegyzékébe iktattatik.

Jelentem továbbá, t. ház, hogy Ürményi Bernát képviselő úr a könyvtári bizottságban viselt állásáról lemondott.

Majd annak idején leszek bátor az állás betöltése iránt a t. ház intézkedését kérni. *(Zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, mely szerint ő császári és apostoli királyi Felsége a képviselőház részéről az új év alkalmából kifejezett hódolatteljes szerencsekívánatokat legbensőbb köszönettel fogadni, és azokért viszont legjobb kívánatait kifejezni méltóztatott.

Méltóztatnak hódolatteljes tisztelettel tudomásúl venni.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, mely szerint ő Felsége által legkegyelmesebben szentesített következő törvényczikkek lettek az »Országos Törvénytár« útján kihirdetve. *(Felkiáltások a szélsőbalon: Nem halljuk!)* Méltóztassanak csendben lenni, akkor méltóztatnak hallani.

1. Az 1895. év első két hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról.

2. Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről.

3. A magyar folyam és tengerhajózási

Digitized by Google

részvénytársaság alakításáról és államsegélyezéséről.

4. Az 1889. évi XLV. törvényczikk kiegészítéséről és hatályának meghosszabbításáról, végül

5. a temesvár-nagyszentmiklósi helyi érdekű vasút engedélyezéséről.

Ezen a fentebbi sorrend szerint az 1894. évi XXXIV—XXXVIII. törvényczikkeket képező törvényeknek a legfelsőbb szentesítési záradékkal ellátott példányai az országos levéltárban helyeztetnek el.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, mely szerint az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársasággal kötött szerződés 35. §-a értelmében alakítandó választott bizottság elnökévé az 1895. év tartamára a minisztertanács határozata alapján b. Nikolics Fedor országgyűlési képviselőt nevezte ki.

Tudomásúl vétetik.

Bemutatom továbbá Veszprém város képviselőtestületének felíratát, melyben a veszprémi tűzkárosúltak részére a képviselőház által 1893. évben megszavazott segélyért köszönetét fejezi ki.

Méltóztatnak tudomásúl venni.

Bemutatom Sopron vármegye közönségének felíratát a betegápolási költségeknek az állampénztár által leendő megtérítése tárgyában.

Győr szabad királyi város közönségének felíratát a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. tcz. módosítása iránt;

a rimaszombati királyi törvényszék és területéhez tartozó járásbíróságok, s ügyészség szolgáinak és fogházőri személyzetének Fáy Gyula képviselő által beadott kérvényét, az 1893. évi IV. tcz. reájok vonatkozó részének módosítása tárgyában.

Mindezen felíratok és a kérvény kiadatnak a ház kérvényi bizottságának.

Végül előterjesztem a házszabályok 188. §-a értelmében a függőben levő interpellácziók jegyzékét. Méltóztassanak meghallgatni.

Bartók Lajos jegyző *(olvassa).*

Méltóztatik tudomásúl venni? *(Igen!)*

Tudomásúl vétetik.

Fel fog olvastatni az indítvány- és interpellácziós könyv.

Perczel Béni jegyző: Tiszteletteljesen jelentem a t. háznak, hogy sem az indítványok, sem az interpellácziók könyvében újabb bejegyzés nincsen.

Elnök: Méltóztatik a t. ház tudomásúl venni. Következik most a további teendőkre nézve a háznak határozata.

A miniszterelnök úr fog szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter: T. ház! A múlt évi deczember 28-án tartott ülésben volt szerencsém bejelenteni, hogy a kormány beadta lemondását. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* Ő Felsége azt elfogadta, *(Helyeslés a szélső baloldalon.)* és az egyes minisztereket tárczáik továbbvezetésével megbízta.

Minthogy az új kormány alakítása iránt a tárgyalások mindeddig még befejezve nincsenek, tisztelettel kérem a t. házat, hogy üléseit az új kormánynak remélhetőleg legközelebbi megalakúlásáig elnapolni, és a képviselőház elnökét az iránt megbízni, illetőleg felhívni méltóztassék, hogy az új kormány megalakúlása után ülést hívjon egybe.

Elnök: Méltóztatnak ehhez hozzájárúlni? *(Helyeslés.)*

Helfy Ignácz: Engedelmet kérek!

Elnök: Helfy Ignácz képviselő úr kíván szólni!

Helfy Ignácz: T. ház! Az világos, hogy a miniszterelnök úr jelentésével szemben mi egyebet nem tehetünk, mint hogy ezt tudomásúl vegyük. Hogy a válságnak genezise, a válság fejlődésének különböző fázisai a legelső alkalommal tüzetes vita tárgyává fognak tétetni e házban, abban, azt hiszem, senkisem kételkedik. Erre szükség van, ha kellő időben akarjuk elhárítani azt a visszahatást, melyet a válság mikénti lefolyása egész alkotmányosságunk, parlamentárizmusunk jövőjére gyakorolhat. *(Zaj és ellenmondás balfelől.)*

Egyelőre — mondom — természetes, hogy a jelentést tudomásúl kell vennünk. De egyszersmind bátor vagyok mindenkinek a szives figyelmébe ajánlani, hogy ha mi azt csak egyszerűen tudomásúl veszszük, ezt az ország mély megdöbbenéssel, *(Zajos ellenmondások a baloldalon.)* a külföld gúnynyal, ellenségeink pedig hahatóval fogják fogadni. *(Ellenmondások a baloldalon.)* Ennyit akartam megjegyezni.

Elnök: Madarász József képviselő úr kíván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Madarász József: Szerintem a t. miniszterelnök úr kijelentésével, természetesen nincs más hátra, mint az, hogy a képviselőház néhány napra összejövetelét elhalaszsza.

Arra nézve, hogy miként történt az egész válság, megegyezik-e az a népképviseletre alapított parlamenti képviselettel és rendszerrel, igen, vagy nem, természetesen én sem akarván a legkevésbbé is gátat a lehetséges egyetértés elé gördíteni, majdan a képviselőháznak abban az ülésében, midőn a leendő új kormány elmondja programmját, tartom fenn magamnak nézetemet elmondani. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Most azonban arra kérem a t. házat, mivel

Digitized by Google

meggyőződésem szerint, — nem vitatkozom, — de az egész válság ellenkezik a népképviseleti alapra fektetett kormányrendszerrel: *(Úgy van! a szélső baloldalon.)* a képviselőházat magát kérem fel arra, hogy miután eddigelé már pár hét telt, el és a válság még nem juthatott rendes kerékvágásába . . . *(Élénk derültség. Elnök csenget.)* No igen! míg egy új kormány meg nem alakúl, úgy mondja a magyar ember, hogy a dolog nem jött rendes kerékvágásba. Én tehát arra kérem a t. képviselőházat, méltóztassék egyúttal elfogadni azt, hogy szombaton a ház mindenesetre ülést tartson *(Zaj a jobboldalon. Ellenmondás.)* a netalán közbejött addigi eseményeknek a képviselőház által kellő alkotmányos mértékben leendő elbírálása végett. Indítványom tehát az, hogy a ház szombatra ülést tűzzön ki magának. *(Ellenmondás.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő úr kíván szólani *(Zaj a jobboldalon.)* Csendet kérek!

Polónyi Géza: T. ház! *(Zaj és derültség a jobboldalon.)* Ez a kitörő jókedv talán a feldőlt fazekas szekeresre akar emlékeztetni, vagy figyelmeztetni akar arra, hogy a válság csakugyan jó kerékvágásba került. Én különben csak egy szót akarok szólani.

Magának a válságnak történetére vonatkozólag, a míg annak okai és egész lefolyása a képviselőházban hivatalosan bejelentve nincsen, addig semmiféle véleményt formálni nem akarok, és nem fogok.

A második dolog, a mit meg akarok jegyezni, t. ház, az, hogy én azt hiszem, hogy Madarász József t. tagtársunknak indítványára szükség nincs, nem szükséges, hogy a képviselőház szombatra meghatározza az ülés idejét, mert az elnöknek adott megbizás elég garanczia arra nézve, hogy a mint a válság kérdése meg van oldva, formaszerinti ülés össze is lesz híva. Ha pedig az hosszabb ideig tartana, vagy bármilyen olyan inczidens merülne fel, mely a képviselőház sürgős összehivását szükségessé tenné, ezt maga a képviselőház is megteheti, mert a ház a maga határozatával napolja el üléseit, tehát joga is van ahhoz, hogy bármikor ülést összehívjon. *(Helyeslés a szélső baloldalon.)*

Azért legjobb lesz, ha tudomásúl veszszük a miniszterelnök úr nyilatkozatát, és megbízzuk a ház elnökét a legközelebbi ülés összehivásával. *(Helyeslés.)*

Elnök: Gondolom, t. ház, méltóztatnak ahhoz hozzájárúlni, hogy a miniszterelnök úr jelentése tudomásúl vétessék, és hogy az elnök hatalmaztassék fel arra, hogy majd az új kabinet megalakítása után alkalmas időben ülést összehivjon. *(Helyeslés.)* Méltóztatnak hozzájárúlni. Egyéb tárgya a mai ülésnek nincs. Méltóztassanak hozzájárúlni, hogy az ülés jegyzőkönyvét azonnal hitelesítsük. Olvastatni fog a mai ülés jegyzőkönyve.

Schóber Ernő jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvet).*

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e megjegyzés a jegyzőkönyv ellen? Nincs. Ezennel hitelesítve van. Az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai, vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Bánffy Dezső b. **388—395, 397—405.**

Andrássy Tivadar gr. **397.**

Perczel Dezső **388, 389, 393—398, 401, 402, 404, 405.**

*

Szlávy József főrendiházi elnök I. Együttes ülés **405.** és **406.** között.

Bánffy Dezső b. képviselőházi elnök I. Együttes ülés **405.** és **406.** között.

Jegyzők:

Bartók Lajos **388—392, 397, 400—410.**

Esterházy Kálmán gr. **399—405.**

Hock János **394, 399, 400, 403—405.**

Josipovich Géza **388, 405—409.**

Molnár Antal **391, 392, 394—406.**

Papp Elek **388—399.**

Perczel Béni **388—394, 409, 410.**

Schóber Ernő **388—394, 409, 410.**

*

Gyulai Pál főrendiházi jegyző;

Rudnyánszky József b. főrendiházi jegyző;

Esterházy Kálmán gr. képviselőházi jegyző;

Papp Elek képviselőházi jegyző I. Együttes ülés **405. 406.** között.

Előadók:

Bausznern Guido:

Képviselőház pénztárának számadásai 1894. január 1-től junius végéig **405.**

Bethlen Balázs gr.:

Szentlőrincz-szlatina-nasiczi h. é. vasút engedélyezésének megtörténte **395, 404.**

Baja-zombor-újvidéki h. é. vasút engedélyezésének megtörténte **395, 404.**

Erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezése **395, 404.**

Esztergom-almásfüzitői h. é. vasút tényleges építési és üzletberendezési tőkéjének felemelése **395, 404.**

Temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezése **395, 404, 405.**

Bölöni Ödön:

1889:XLV. tcz. kiegészítése és hatályának meghosszabbítása **394.**

Fáy Gyula:

Kérvények a gazdasági bizottságnál **405.**

Fenyvessy Ferencz:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 forint államkölcsön engedélyezése **391—394.**

Földváry Miklós:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 forint államkölcsön engedélyezése **391—394.**

Gajári Ödön:

Földmívelésügyi tárcza 1895. évi költségvetése **393—398, 401—407.**

Digitized by Google

Ragályi Béla igazolása **395.**
Közös függő adósság 1895. évi kezelési költségei **398.**

Görgey Béla:
Csáky Albin gr. igazolása **391.**
Josipovich Lajos igazolása **408.**

Hegedüs Sándor:
Indemnity 1895. január-februárra **398—401.**
Ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatása **403.**

Horváth Béla:
Kérvények 19. sorjegyzéke **397.**

Krajtsik Ferencz:
Gyürky Ábrahám gr.;
Rohonczy Gedeon;
Drakulics Pál;
Vermes Béla;
Sima Ferencz és Hock János mentelmi ügyei **394, 404.**

Münnich Aurél:
Közös hadseregből a honvédség állományába történt tiszti áthelyezések **401.**

Némenyi Ambrus:
Kereskedelemügyi tárcza 1895. évi költségvetése **388, 389.**
Vaskapu-szabályozás 1895. évi költségelőirányzata **389.**
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése **390—392.**
Ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna-Közép-Szolnok, Zarándmegyék és a volt Kővár, vidék területén megszüntetett úrbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatása **407.**

Rosenberg Gyula:
Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezése **397, 401, 402.**

Szerb György:
Közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjak **400.**
Ludovika-akadémia állapota 1894. évben **400.**
Hadmentességi díj-alap álladéka 1893. évben **400.**
Honvédmenház 1893. évi számadásai, működése és állapota **400.**
Honvédsegélyző, országos, egylet 1893. évi számadásai, működése és állapota **400.**

Szónokok:

Andreánszky Gábor b.:
Költségvetés 1895-re (részl.) 259, 430.

Apponyi Albert gr.:
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése 66.
Indemnity 1895. jan.-februárra 293.
Költségvetés 1895-re (részl.) 299, 313, 414, 437.
Wekerle-kabinet lemondása 470.

Babó Emil:
Leypold Lajos cs. és kir. tüzérhadnagy rangvesztése, interp. 318, 321.

Bánó József:
Költségvetés 1895-re (részl.) 38.

Bartók Lajos:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 85, 91, 100, 121.
Személyes kérdésben 91, 100.

Batthyány Tivadar gr.:
Költségvetés 1895-re (részl.) 12.
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése 55.

Bausznern Guidó:
Képviselőház pénztárának számadásai 1894. január 1-től junius végéig *(előadó)* 400.

Beöthy Ákos:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 114, 144.
Házszabályok 114, 144.

Bernát Béla:
Költségvetés 1895-re (részl.) 37, 167, 173, 405.

Bernáth Dezső:
Költségvetés 1895-re (részl.) 265, 297.

Berzeviczy Albert:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 93, 95, 119, 121, 128.
Személyes kérdésben 128.

Bethlen Balázs gr.:
Szentlőrincz-szlatina-nasiczi h. é. vasút engedélyezésének megtörténte *(előadó)* 164, 377.
Baja-zombor-ujvidéki h. é. vasút engedélyezésének megtörténte *(előadó)* 164, 377.

Digitized by Google

Erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezése *(előadó)* 164, 378.
Esztergom-almásfüzitői h. é. vasút tényleges építési és üzletberendezési tőkéjének felemelése *(előadó)* 164, 377.
Temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezése *(előadó)* 164, 377.

Boda Vilmos:
Költségvetés 1895-re (részl.) 356.

Bolgár Ferencz:
Költségvetés 1895-re (részl.) 386.

Bölöni Ödön:
1889 : XLV. tcz. kiegészítése és hatályának meghosszabbítása *(előadó)* 143.
Ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén megszüntetett urbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatása 459.

Bornemisza Lajos:
Költségvetés 1895-re (részl.) 182, 315, 438.

Boros Béni:
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése 50.

Bujanovics Sándor:
Költségvetés 1895-re (részl.) 378.

Dániel Ernő:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 114.
Házszabályok 114.

Darányi Ignácz:
Költségvetés 1895-re (részl.) 444.

Drescher Ede:
Költségvetés 1895-re (részl.) 5.

Endrey Gyula:
Költségvetés 1895-re (részl.) 6, 12, 35.

Eötvös Károly:
Költségvetés 1895-re (részl.) 390, 455.
Napirend előtt (Személyes kérdésben) 455.
Wekerle-kabinet lemondása 465.

Eötvös Loránd b.:
Közoktatás állapota 91.
Zichy Jenő gr. interpellációjára a muzeumi könyvtári és vegyes muzeumi bizottság kiküldése iránt tett indítványa és a nemzeti muzeumnak beküldendő nyomdai-köteles példányokról szóló tvj.-a tárgyában 394.
Sierbán Miklós interpellációjára a balázsfalvi görög-katholikus érseki szék betöltése és a görög-katholikus és görög-keleti egyházi kongresszusok meg nem tarthatása tárgyában 397.

Fáy Gyula:
Kérvények a gazdasági bizottságnál *(előadó)* 401.

Fenyvessy Ferencz:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése *(előadó)* 79, 80, 108, 109, 112, 122, 123, 124, 126.

Festetits Andor gr.:
Költségvetés 1895-re (részl.) 130, 168, 173, 186, 208, 222, 224, 355, 369, 371, 418, 430, 441, 443.
Vásárhelyi Pál volt mérnök leányának adandó állami segély 373.

Földváry Miklós:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése *(előadó)* 78, 80, 112.

Gajári Ödön:
Költségvetés 1895-re (részl. — *Előadó*) 130, 223, 408, 416, 417, 437, 439, 452.
Ragályi Béla igazolása *(előadó)* 174.
Személyes kérdésben 223.
Közös függő adósság 1895. évi kezelési költségei *(előadó)* 239.

Görgey Béla:
Csáky Albin gr. igazolása *(előadó)* 66.
Josipovich Lajos igazolása *(előadó)* 461.

Gromon Dezső:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 113.

Gulner Gyula:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 106, 111.

Gyürky Ábrahám gr.:
Költségvetés 1895-re (részl.) 264.

Hegedüs Sándor:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 98, 100.
Indemnity 1895. január-februárra *(előadó)* 238, 267, 290, 295.
Ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén a megszüntetett urbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatása *(előadó)* 349.

Helfy Ignácz:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 126.
Indemnity 1895. jan.-februárra 268, 292, 293.
Ülések elnapolása 474.
Wekerle-kabinet lemondása 474.

Helley János:
Költségvetés 1895-re (részl.) 349, 436.

Herman Ottó:
Költségvetés 1895-re (részl.) 31, 386,
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 104, 110, 114, 121.
Személyes kérdésben 110.
Házszabályok 121.
Indemnity 1895. jan.-februárra 284.

Digitized by Google

Hieronymi Károly:

Budapesti Vigszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 88, 101, 107, 110, 128.
Pázmándy Dénes interpellációjára a nagy-szebeni román »nemzeti gyülés« tárgyában 141.

Hock János:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 147.
Névszerinti szavazás 147.

Horánszky Nándor:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 123.
Indemnity 1895. jan.-februárra 271, 276, 277.
Muzeumi könyvtári és vegyes muzeumi bizottság kiküldése, nemzeti muzeumnak beküldendő nyomdai köteles példányok 397.

Hortoványi József:

Költségvetés 1895-re (részl.) 247.

Horváth Béla:

Kérvények 19. sorjegyzéke *(előadó)* 213.

Horváth Gyula:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 103, 107, 113.
Házszabályok 113.
Indemnity 1895. jan.-februárra 271, 277.

Ivánka Oszkár:

Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése 53, 56, 73.
Költségvetés 1895-re (részl.) 206, 405, 417, 419.
Személyes kérdésben 417.

Jókai Mór:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 79, 80, 84, 108, 109.
Személyes kérdésben 109.

Justh Gyula:

Koronaőr választása czéljából együttes ülés tartása 324.
Wekerle-kabinet lemondása 464.

Kállay Lipót:

Költségvetés 1895-re (részl.) 432.

Károlyi Sándor gr.:

Költségvetés 1895-re (részl.) 223, 230, 236, 237, 427.
Személyes kérdésben 237.

Krajtsik Ferencz:

Gyürky Ábrahám gr. mentelmi ügye *(előadó)* 143.
Rohonczy Gedeon mentelmi ügye *(előadó)* 143.
Drakulics Pál mentelmi ügye *(előadó)* 143.
Vermes Béla mentelmi ügye *(előadó)* 143.
Sima Ferencz és Hock János mentelmi ügye *(előadó)* 143, 374, 376.

Kubinyi Árpád:

Költségvetés 1895-re (részl.) 173.

Lukács Béla:

Találmányi szabadalmak, tvj. 3.
Temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezése, tvj. 3.
Erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezése 3.
Költségvetés 1895-re (részl.) 10, 15, 18, 22, 23, 32, 33, 35, 38, 40.
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése, tvj. 56, 58, 67, 71, 77.
Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezése, tvj. 212.
Párdány-zsombolyai h. é. vasút engedélyezése, tvj. 453.
Gurahoncz-nagyhalmágyi gőzmozdonyú vasút engedélyezése 453.

Madarász József:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 122, 145.
Házszabályok 145.
Sima Ferencz mentelmi ügye 376.
Kun Miklós mentelmi jogának megsértése 463.
Ülések elnapolása 474.
Wekerle-kabinet lemondása 474.

Makfalvay Géza:

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 82, 120.
Költségvetés 1895-re (részl.) 156.
Több dohánybeváltási területen a dohánybeváltásnak deczemberről január hóra történt elhalasztása, interp. 398, 399.

Márkus József:

Költségvetés 1895-re (részl.) 237, 339.

Mérey Lajos:

Költségvetés 1895-re (részl.) 392.

Miklós Ödön:

Költségvetés 1895-re (részl.) 176, 177, 201, 309, 367, 368.
Személyes kérdésben 367.

Mohay Sándor:

Sima Ferencz mentelmi ügye 375.

Molnár Józsiás:

Költségvetés 1895-re (részl.) 252.

Mülek Lajos:

Költségvetés 1895-re (részl.) 147.

Münnich Aurél:

Közös hadseregből a honvédség állományába történt tiszti áthelyezések *(előadó)* 296.

Nagy Sándor:

Napirend előtt (Vallásalapok kezelése tárgyában) 4.
Személyes kérdésben 4.

Nedeczky Jenő:

Költségvetés 1895-re (részl.) 383.

Digitized by Google

Neményi Ambrus:
Költségvetés 1895-re (részl. — *Előadó)* 4. 30.
Vaskapu-szabályozási munkálatok 1895. évi költségelőirányzata *(előadó)* 43.
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése *(előadó)* 44.
Székely vasutak kiépítése *(előadó)* 373.
Ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok ,Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén megszüntetett urbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatása *(előadó)* 458, 459.

Okolicsányi László:
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése 63.

Olay Lajos:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 113, 144.
Házszabályok 144.
Sima Ferencz mentelmi ügye 374.

Pap Géza:
Költségvetés 1895-re (részl.) 162, 164.

Papp Elek:
Költségvetés 1895-re (részl.) 192, 201, 445.

Pázmándy Dénes:
Költségvetés 1895-re (részl.) 33.
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 101.
Nagyszebeni román »nemzeti gyülés«, interp. 139.

Péchy Tamás:
Indemnity 1895. január-februárra 273.
Költségvetés 1895-re (részl.) 401, 416.
Személyes kérdésben 416.

Polónyi Géza:
Napirend után (Vallásalapok kezelése tárgyában) 28.
Személyes kérdésben 28, 416.
Költségvetés 1895-re (részl.) 34, 318, 328, 367, 416, 450.
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 92, 93, 94, 111, 113, 127.
Szliácsi fürdő átruházásának hazafiatlan feltételei, interp., viszonválasz 138.
Koronaőr választása czéljából együttes ülés tartása 324.
Jegyzőkönyv (együttes ülésé) 425.
Kun Miklós mentelmi jogának megsértése 463.
Ülések elnapolása 475.
Wekerle-kabinet lemondása 475.

Pongrácz Károly gr.:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 93.

Rosenberg Gyula:
Költségvetés 1895-re (részl.) 202, 227, 228, 229.
Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezése *(előadó)* 237, 297.

Sághy Gyula:
Költségvetés 1895-re (részl.) 239.

Sima Ferencz:
Költségvetés 1895-re (részl.) 20, 447, 450.
Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése 48, 75, 78.
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 124, 126.

Sporzon Ernő:
Költségvetés 1895-re (részl.) 435.

Szalay Imre:
Költségvetés 1895-re (részl.) 262.

Szapáry Gyula gr.:
Wekerle-kabinet lemondása 470.

Szederkényi Nándor:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 79, 120, 122, 163.
Névszerinti szavazás eredményének téves kihirdetése 163.
Jegyzőkönyv 163.

Szemere Huba:
Költségvetés 1895-re (részl.) 174.

Szerb György:
Közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképzőintézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjak *(előadó)* 295.
Ludovika-akadémia állapota 1894. évben *(előadó)* 295.
Hadmentességi díj-alap álladéka 1893. evben *(előadó)* 295.
Honvédmenház 1893. évi számadásai, működése és állapota *(előadó)* 295.
Honvédsegélyző, országos, egylet 1893. évi számadásai, működése és állapota *(előadó)* 295.

Szilágyi Dezső:
Napirend előtt (Egyházpolitikai javaslatok főrendiházi tárgyalása ügyében) 118, 119.
Polónyi Géza interpellácziójára a szliácsi fürdő átruházásának hazafiatlan feltételei tárgyában 137, 139.

Szily Pongrácz:
Költségvetés 1895-re (részl.) 188.

Szunyogh Szabolcs:
Költségvetés 1895-re (részl.) 152, 193.

Tisza István:
Költségvetés 1895-re (részl.) 230, 407, 417.
Személyes kérdésben 407.

Tóth János:
Költségvetés 1895-re (részl.) 325.

Ugron Gábor:
Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 112, 124, 125.
Házszabályok 112.

Digitized by Google

Napirend előtt (Egyházpolitikai javaslatok főrendiházi tárgyalása ügyében) 117, 118.
Indemnity 1895. január-februárra 292.
Koronaőr választása czéljából együttes ülés tartása 324.
Sima Ferencz mentelmi ügye 375.
Kun Miklós mentelmi jogának megsértése 462, 463.
Wekerle-kabinet lemondása 466.

Ugron Zoltán:
Költségvetés 18[illegible]re (részl.) 353, 356.
Személyes kérdésben 356.

Uray Imre:
Költségvetés 1895-re (részl.) 358, 368, 369.

Vajay István:
Budapesti Vígszínház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése 125.

Várady Kolos:
Költségvetés 1895-re (részl.) 439, 441, 442.

Vásárhelyi László:
Költségvetés 1895-re (részl.) 245, 373.

Veres József:
Költségvetés 1895-re (részl.) 369.

Veszter Imre:
Indemnity 1895. január-februárra 284.

Visontai Soma:
Költségvetés 1895-re (részl.) 39, 42.

Wekerle Sándor:
Indemnity 1895. január-februárra, tvj. 164, 274.
Költségvetés 1895-re (részl.) 183, 217, 403.
Magyarország és Horvát-Szlavonországok között 1892. évre eszközölt leszámolás 267.
Túlkiadások, előirányzatnélküli kiadások és hiteláttruházások az 1894. számadási év III. negyedében 267.
Babó Emil interpellációjára Leypold Lajos cs. és kir. tüzérhadnagy rangvesztése tárgyában 320.
Napirend 347.
Szőlődézsmaváltsági tartozások lerovására vonatkozólag adandó újabb állami kedvezmények, tvj. 373.
Makfalvay Géza interpellációjára több dohánybeváltási területen a dohánybeváltásnak deczemberről január hóra történt elhalasztása tárgyában 398.
Kun Miklós mentelmi jogának megsértése 463.
Kormányválság 464, 471, 474.
Ülések elnapolása 474.

Wittmann János:
Költségvetés 1895-re (részl.) 213, 223.

Zichy Jenő:
Muzeumi könyvtári és vegyes muzeumi bizottság kiküldése iránt tett indítványa és a nemzeti muzeumnak beküldendő nyomdai köteles példányokról szóló tvj.-a, interp., viszonválasz 396, 397.
Költségvetés 1895-re (részl.) 435.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ.

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések, vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések.

Gazdasági bizottság jelentése:

Kérvényekről (*előadó:* Fáy Gyula) **405.**

Igazoló állandó bizottság jelentései:

Csáky Albin gr. igazolási ügyében (*előadó:* Görgey Béla) **391.**

Ragályi Béla igazolási ügyében (*előadó:* Gajári Ödön) **395.**

Josipovich Lajos igazolási ügyében (*előadó:* Görgey Béla) **408.**

Igazságügyi bizottság jelentése:

1889 : XLV. tcz. kiegészítése és hatályának meghosszabbításáról szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Bölöni Ödön) **394.**

Kérvényi bizottság jelentése:

Kérvények 19. sorjegyzékéről (*előadó:* Horváth Béla) **397.**

Közgazdasági bizottság jelentése:

Kereskedelmi viszonyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezéséről szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Rosenberg Gyula) **397, 401, 402.**

Közigazgatási bizottság jelentése:

Budapesti Vigszinház részére 200.000 frt kamatnélküli állami kölcsön engedélyezéséről szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Földváry Miklós) **391—394.**

Közlekedésügyi bizottság jelentései:

Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Neményi Ambrus) **390—392.**

Szentlőrincz-szlatina-nasiczi h. é. vasút engedélyezésének megtörténtéről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Bethlen Balázs gr.) **395, 404.**

Baja-zombor-ujvidéki h. é. vasút engedélyezésének megtörténtéről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Bethlen Balázs gr.) **395, 404.**

Erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút engedélyezéséről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Bethlen Balázs gr.) **395, 44.**

Esztergom-almásfüzítői h. é. vasút tényleges építési és üzletberendezési tőkéjének felemeléséről szóló kereskedelemügyi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Bethlen Balázs gr.) **395.**

Temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút engedélyezéséről szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Bethlen Balázs gr.) **395, 404, 405.**

Mentelmi bizottság jelentései:

Gyürky Ábrahám gr. mentelmi ügyében (*előadó:* Krajtsik Ferencz) **394, 404.**

Rohonczy Gedeon mentelmi ügyében (*előadó:* Krajtsik Ferencz) **394, 404.**

Drakulics Pál mentelmi ügyében (*előadó:* Krajtsik Ferencz) **394, 404.**

Vermes Béla mentelmi ügyében (*előadó:* Krajtsik Ferencz) **394, 404.**

Sima Ferencz és Hock János mentelmi ügyében (*előadó:* Krajtsik Ferencz) **394, 404.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

Költségvetés tárgyában 1895-re (Kereskedelemügyi tárcza, *előadó:* Neményi Ambrus **388, 389.** — Földmívelésügyi tárcza, *előadó:* Gajári Ödön) **393—398, 401—407.**

Vaskapu-szabályozás 1895. évi költségelőirányzata tárgyában (*előadó:* Neményi Ambrus) **389.**

Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakításáról és állami segélyezéséről szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Neményi Ambrus) **390—392.**

Budapesti Vigszinház részére 200.000 frt kamatnélküli államkölcsön engedélyezéséről szóló tvj. tárgyában (*előadó:* Fenyvessy Ferencz) **391—394.**

Indemnity-tvj. (1895. jan.-február) tárgyában (*előadó:* Hegedüs Sándor) **398—401.**

Közös függő adósság 1895. évi kezelési költségei tárgyában (*előadó:* Gajári Ödön) **398.**

Közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Digitized by Google

Honvédségi Ludovika-akadémia állapotáról az 1894. évre szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Hadmentességi dij-alap 1893. évi álladékáról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Honvédmenház 1893. évi számadásairól, működéséről és állapotáról szóló honvédelmi és belügyi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Országos honvédsegélő-egylet 1893. évi számadásairól, működéséről és állapotáról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Ország erdélyi részi megyék és a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zarand megyékben levő egyesített urbéri dézsmák kárpótlásánál területén a megszűnt kiszolgáltatásának kiszolgáltatásáról szóló tvj. visszatartott összeg tárgyában (*előadó:* Hegedüs Sándor **403.** — Neményi Ambrus) **407.**

Számvizsgáló bizottság jelentése:

Országház pénztárának 1894. évi január 1-től junius végig vezetett számadásai tárgyában (*előadó:* Bausznern Guido) **405.**

Véderő-bizottság jelentései:

Közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteibe magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Honvédségi Ludovika-akadémia állapotáról az 1894. évre szóló honvédelmi miniszteri jelentés tárgyában (*előadó:* Szerb György) **400.**

Közös hadseregből a honvédség állományába történt tiszti áthelyezések (*előadó:* Münnich Aurél) **401.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek.

»Adria« magyar tengerhajózási r.-t. választott bizottságának elnöke (l. Nikolics) **410.**

Állami anyakönyvek (Miniszterelnök átirata) **407.**

Állami számvevőszék jelentései (l. Magyarország. — l. Túlkiadások. **399.**

Anyakönyvek államosítása (l. Állami anyakönyvek.) **407.**

Baich Milos b. lemondása a képviselőségről (Eln. jel.) **408.**

Baja-zombor-újvidéki helyi érdekű vasút engedélyezésének megtörténte (Irom. 708, 751) **395, 404, 408.**

Hozzászólt:

Bethlen Balázs gr. *(előadó)* 164, 377.

Baldzsfalvi görög-katholikus érseki szék betöltése (l. Interp.-ra adott min. vál.: Vallás- és közokt. min.) **404.**

Bánffy Dezső b. képviselőházi elnök elnöklése együttes ülésben (l. Együttes).

Budapesti Vigszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezése, tvj. (l. Napirend előtt **395.** — Irom. 689, 725, 726) **391—394.**

Hozzászóltak:

Bartók Lajos 85, 91, 100, 121.
Beöthy Ákos 114, 144.
Berzeviczy Albert 93, 95, 119, 121, 128.
Dániel Ernő 114.
Fenyvessy Ferencz *(előadó)* 79, 80, 108, 109, 112, 122, 123, 124, 126.
Földváry Miklós *(előadó)* 78, 80, 112.
Gromon Dezső 113.
Gulner Gyula 106, 111.
Hegedüs Sándor 98, 100.
Helfy Ignácz 126.
Herman Ottó 104, 110, 114, 121.
Hieronymi Károly 88, 101, 107, 110, 128.
Hock János 147.
Horánszky Nándor 123.
Horváth Gyula 103, 107, 113.
Jókai Mór 79, 80, 84, 108, 109.
Madarász József 122, 145.
Makfalvay Géza 82, 120.
Olay Lajos 113, 144.
Pázmándy Dénes 101.
Polónyi Géza 92, 93, 94, 111, 113, 127.
Pongrácz Károly gr. 93.
Sima Ferencz 124, 126.
Szederkényi Nándor 79, 120, 122, 163.
Ugron Gábor 112, 124, 125.
Vajay István 125.

Csáky Albin gr. felmentetése főasztalnokmesteri méltóságától (Miniszterelnök átirata) **408.**

Csáky Albin gr. igazolása **388, 391, 409.**

Hozzászólt:

Görgey Béla *(előadó)* 66.

Csáky Kálmán gr. elhalálozása **399.**

Dézsmakárpótlási összegek kiszolgáltatása (l. Ország **403.**

Dohánybeváltás elhalasztása (l. Interp. Makfalvay Géza) **404.**

Drakulics Pál mentelmi ügye (Irom. 745) **394, 404.**

Hozzászólt:

Krajtsik Ferencz *(előadó)* 143.

Egyházi kongresszusok (l. Görög-katholikus stb.) **404.**

Egyházpolitikai javaslatok főrendiházi tárgyalása (l. Napirend előtt) **393.**

Együttes ülés koronaőr választása czéljából a 405. és 406. ülések között (Királyi leirat).

Elegyes ülés (l. Koronaőr) **402.**

Elintézetlen interpellácziók **393.**

Elnöki szerencsekivánat a karácsonyi ünnepek es ujév alkalmából **408.**

Előirányzatnélküli kiadások (l. Túlkiadások) **399.**

Eötvös Loránd b. végleges igazolása **392.**

Erdőszáda-nagysomkúti h. é. vasút (Irom. 743, 754) **388, 395, 404, 408.**

Hozzászóltak:

Bethlen Balázs gr. *(előadó)* 164, Lukács Béla 3. 378.

Érseki szék (l. Balázsfalvi) **404.**

Esztergom-almásfüzitői h. é. vasút tényleges építési és üzletberendezési tőkéjének felemelése (Irom. 709, 752) **395, 404, 408.**

Hozzászólt:

Bethlen Balázs gr. *(előadó)* 164, 377.

1889: XLV. tcz. kiegészítése és hatályának meghosszabbítása, tvj. (Irom. 722, 744) **394, 403, 404, 408, 410.**

Hozzászólt:

Bölöni Ödön *(előadó)* 143.

Főasztalnokmesteri méltóság (l. Csáky Albin gr.) **408.**

Folyamhajózási részvénytársaság (l. Magyar) **390.**

Főrendiház és képviselőház együttes ülése (l. Együttes).

Függő adósság 1895. évi kezelési költségei (l. Közös függő) **398.**

Görög-kath. és görög-keleti egyházi kongresszusok (l. Interpellácziókra adott min. vál.: Vallás- és közokt. min.) **407.**

Gurahoncz-nagyhalmágyi gőzmozdonyu vasút engedélyezése (Irom. 776) **406.**

Hozzászólt:

Lukács Béla 453.

Gyermekek vallása (Miniszterelnök átirata) **407.**

Digitized by Google

Gyürky Ábrahám gr. mentelmi ügye (Irom. 746) **394, 404.**

Hozzászólt:
Krajtsik Ferencz *(előadó)* 143.

Hadmentességi díj-alap álladéka 1893. évben (Irom. 698, 765) **400.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 295.

Halálozás. Csáky Kálmán gr. (l. e czímen).

Házassági jog (Miniszterelnök átírata) **407.**

Házszabályok.

Hozzászóltak:
Beőthy Ákos 114, 114. Horváth Gyula 113.
Dániel Ernő 114 Madarász József 145.
Herman Ottó 114. Olay Lajos 144.
Ugron Gábor 112.

Hitelátruházások (l. Túlkiadások) **399.**

Hock János mentelmi ügye (l. Sima Ferencz mentelmi ügye) **394.**

Honvédmenház 1893. évi számadásai, működése és állapota (Irom. 699, 766) **400.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 295.

Honvédsegélyző egylet, országos, 1893. évi számadásai, működése és állapota (Irom. 700, 767) **400.**

Hozzászólt:
Szerb György *(előadó)* 295.

Honvédséghez áthelyezett tisztek és hadapródok (l. Közös hadseregtől) **401.**

Honvédségi Ludovika-akadémia (l. Ludovika) **400.**

Igazolási esetek.

Csáky Albin gr.;
Eötvös Loránd b.;
Josipovich Lajos;
Pulszky Ágost;
Ragályi Béla (l. az illető czímén).

Igazságügyminiszteriumban alkalmazott bírák és ügyészek (l. 1889: XLV. tcz.) **393.**

Indemnity 1895. január-februárra, tvj. (Irom. 755, 758) **395, 398—401, 405, 410.**

Hozzászólt:
Apponyi Albert gr. 293, Horánszky Nándor 271, 277.
Hegedüs Sándor *(előadó)* 238, 267, 290, 295. Horváth Gyula 271, 277.
Péchy Tamás 273.
Helfy Ignácz 268, 292, 293. Ugron Gábor 292.
Herman Ottó 284. Veszter Imre 284.
Wekerle Sándor 164, 274.

Izraelita vallásról szóló tvj. főrendiházi tárgyalása (l. Napirend előtt) **393.**

Jegyzőkönyv.

Hozzászóltak:
Polónyi Géza 425. Szederkényi Nándor 163.

Josipovich Lajos horvát-szlavon-dalmát képviselő igazolása (Horvát-szlavon-dalmát országgyűlés elnökének átírata) **405, 408.**

Hozzászólt:
Görgey Béla *(előadó)* 461.

Katonai nevelő- és tisztképző-intézetekben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjak (l. Közös hadsereg) **400.**

Képviselőház és főrendiház együttes ülése (l. Együttes).

Képviselőház pénztárának számadásai 1894. évi január 1-től június végéig (Irom. 775) **405.**

Hozzászólt:
Beznern Guidó *(előadó)* 400.

Kereskedelmi összeyainknak Spanyolországgal való ideiglenes rendezése, stb. (Irom. 756, 760) **396, 397, 401, 402, 405, 410.**

Hozzászóltak:
Lukács Béla 212. Rosenberg Gyula *(előadó)* 237, 297.

Kérvények a gazdasági bizottságnál (Irom. 774) **405.**

Hozzászólt:
Fáy Gyula *(előadó)* 401.

Kérvények a 19. sorjegyzék (Irom. 757) **397.**

Hozzászólt:
Horváth Béla *(előadó)*

Király (l. Ő Felsége) **410.**

Királyi leirat (l. Együttes).

Költségvetés 1895-re (részl. tárgy. fo[illegible] **388, 389, 393—398, 401—407.**

1. Kereskedelemügyi miniszterium (Irn. 714) **388, 389.**

Hozzászóltak:
Bánó József 38. Lukács Béla 10, [illegible], 18, 22, 23, 32, 33, 35, 38, [illegible].
Batthyány Tivadar gr. 12.
Bernát Béla 37. Neményi Ambrus *(előadó)* 4, 30.
Drescher Ede 5. Pázmándy Dénes 3.
Endrey Gyula 6, 12, 35. Polónyi Géza 34.
Herman Ottó 31. Sima Ferencz 20.
Visontai Soma 39, 42.

2. Földmivelésügyi miniszterium (Irom 715) **393—398, 401—407.**

Hozzászóltak:
Andreánszky Gábor b. 259, 430.
Apponyi Albert gr. 299, 313, 414, 437.
Bernát Béla 167, 173, 405.
Bernáth Dezső 265, 297.
Boda Vilmos 356.
Bolgár Ferencz 386.
Bornemisza Lajos 182, 315, 438.
Bujanovics Sándor 378.
Darányi Ignácz 444.
Eötvös Károly 390, 455.
Festetits Andor gr. 130, 168, 173, 186, 208, 222, 224, 355, 369, 371, 418, 430, 441, 443.
Gajári Ödön *(előadó)* 130, 223, 408, 416, 417, 437, 439, 452.
Győrky Ábrahám gr. 264.
Helley János 349, 436.
Herman Ottó 386.
Hortoványi József 247.
Ivánka Oszkár 206, 405, 417, 419.
Kállay Lipót 432.
Károlyi Sándor gr. 223, 230, 236, 237, 427.
Kubinyi Árpád 173.
Makfalvay Géza 156.
Márkus József 237, 339.
Mérey Lajos 392.
Miklós Ödön 176, 177, 201, 309, 367, 368.
Molnár Józsiás 25[illegible].
Mülek Lajos 147.
Nedeczky Jenő 343.
Pap Géza 162, 14[illegible].
Papp Elek 192, 201, 445.
Péchy Tamás 401, 416.
Polónyi Géza 318, 328, 367, 416, 450.
Rosenberg Gyula 202, 227, 228, 229.
Sághy Gyula 239.
Sima Ferencz 447, 450.
Sporzon Ernő 435.
Szalay Imre 262.
Szemere Huba 174.
Szily Pongrácz 183.
Szunyogh Szabolcs 152, 193.
Tisza István 230, 407, 417.
Tóth János 325.
Ugron Zoltán 353, 356.
Uray Imre 358, 368, 369.
Várady Károly 439, 441, 442.
Vásárhelyi László 245.
Veres József 369.
Wekerle Sándor 183, 217, 403.
Wittmann János 213, 223.
Zichy Jenő gr. 435.

Kongresszusok (l. Görög-katholikus stb.) **404.**

Kormánybiztos az opera- és nemzetiszinházaál (l. Nopcsa) **389.**

Kormányválság (l. Wekerle-kabinet lemondása) **409.**

Koronaőr választása czéljából együttes ülés tartása (Miniszterelnök átirata) **402.**

Hozzászóltak:
Justh Gyula 324. Polónyi Géza 324.
Ugron Gábor 324.

Digitized by Google

Koronaőr-választás (l. Együttes).

Kossuth Ferencz politikai körutazása (l. Interp. Veszter Imre) **390.**

Közoktatás állapota **391.**

Hozzászólt:

Eötvös Loránd b. 91.

Közös függő adósság 1895. évi kezelési költségei (Irom. 724, 759) **398.**

Hozzászólt:

Gajári Ödön *(előadó)* 289.

Közös hadsereg katonai nevelő- és tisztképző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjak (Irom. 696, 763) **400.**

Hozzászólt:

Szerb György *(előadó)* 295.

Közös hadseregtől a honvédség állományába 1894. évben áthelyezett tisztek és hadapródok (Irom. 701, 768) **401.**

Hozzászólt:

Munnich Aurél *(előadó)* 296.

Kun Miklós mentelmi jogának megsértése (Elnöki jelentés) **409.**

Hozzászóltak:

Madarász József 463. Ugron Gábor 462, 463.
Polónyi Géza 463. Wekerle Sándor 463.

Lemondások.

Baich Milos b.;
Ürményi Bernát (l. az illető czimén).

Leszámolás (l. Magyarország) **399.**

Leypold Lajos rangvesztése (l. Interp. Babó Emil és Horváth Ádám) **401.**

Ludovika-akadémia állapota 1894. évben (Irom. 697, 764) **400.**

Hozzászólt:

Szerb György *(előadó)* 295.

Magyar folyam- és tengerhajózási részvénytársaság alakítása és állami segélyezése, tvj. (Irom. 704, 732, 733) **390—392, 405, 410.**

Hozzászóltak:

Apponyi Albert gr. 66. Lukács Béla 56, 58, 67, 71, 77.
Batthyány Tivadar gr. 55. Neményi Ambrus *(előadó)* 44.
Boros Béni 50. Okolicsányi László 63.
Ivánka Oszkár 53, 56, 78. Sima Ferencz 48, 75, 78.

Magyarország és Horvát-Slavonországok között 1892. évre eszközölt leszámolás (Állami számvevőszék jelentése. Irom. 762) **399.** —

Hozzászólt:

Wekerle Sándor 267.

Megbízó-levelek bemutatása.

Csáky Albin gr. **388.**
Josipovich Lajos **405.**
Ragályi Béla **395.**

Mentelmi ügyek.

Drakulics Pál;
Gyürky Ábrahám gr.;
Hock János;
Kun Miklós;
Rohonczy Gedeon;
Sima Ferencz;
Vermes Béla (l. az illető czimén).

Muzeumi könyvtári és vegyes muzeumi bizottság (l. Interpellációkra adott min. válaszok: Vallás- és közokt. min.) **404.**

Nagyszebeni román »nemzeti gyülés« (l. Interp. Pázmándy Dénes) **393.**

Napirend.

Hozzászólt:

Wekerle Sándor 347.

Napirend előtt.

Felszólaltak:

Vallásalapok kezelése tárgyában, személyes kérdésben **388:**

Nagy Sándor 4.

Egyházpolitikai javaslatok főrendiházi tárgyalása ügyében **393:**

Szilágyi Dezső 118, 119. Ugron Gábor 117, 118.

Földmívelésügyi tárcza költségvetéséből kifolyólag, személyes kérdésben **407:**

Eötvös Károly 455.

Napirend után.

Felszólalt:

Vallásalapok kezelése tárgyában, személyes kérdésben **388:**

Polónyi Géza 28.

Nemzeti muzeumnak beküldendő nyomdai köteles példányok (l. Interpellációkra adott min. vál.: Vallás- és közokt. min.) **404.**

Nemzeti színházi kormánybiztos (l. Nopcsa) **389.**

Névszerinti szavazás.

Budapesti Vígszinház részére 200.000 frt államkölcsön engedélyezéséről szóló tvj.-nál **392, 394, 395.**

Hozzászóltak:

Hock János 147. Szederkényi Nándor 163.

Indemnity tvj.-nál (1895. jan.—februárra) **400.**

Nikolics Fedor b. kineveztetése az »Adria« m. tengerhajózási részvénytársaság választott bizottságának elnökévé (Miniszterelnök átirata) **410.**

Nopcsa Elek b. kineveztetése kormánybiztossá a m. kir. operaházhoz és a nemzeti színházhoz (Belügyminiszter átirata) **389.**

Nyomdai köteles példányok (l. Nemzeti) **404.**

Ő Felsége köszönete a ház újévi üdvözletéért (Elnöki jelentés) **410.**

Operaházi kormánybiztos (l. Nopcsa) **389.**

Ország erdélyi részeiben, továbbá a volt Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd megyék és a volt Kővárvidék területén megszüntetett urbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegeknek kiszolgáltatása, tvj. (Irom. 681, 769) **403, 407, 408.**

Hozzászólt:

Bölöni Ödön 459. Hegedüs Sándor *(előadó)* 349.
Neményi Ambrus *(előadó)* 458, 459.

Országos honvédsegélyző-egylet (l. Honvédsegélyző) **400.**

Párdány-zsombolyai h. é. vasút engedélyezése, tvj. (Irom. 777) **406.**

Hozzászólt:

Lukács Béla 453.

Polgári házasság (l. Házassági jog) **407.**

Pulszky Ágost végleges igazolása **398.**

Digitized by Google

Radvánszky Béla b. megválasztatása koronaőrré (l. Együttes).

Ragályi Béla igazolása **394, 395, 410.**

Hozzászólt:

Gajári Ödön *(előadó)* 174.

Rohonczy Gedeon mentelmi ügye (Irom. 747) **394, 404.**

Hozzászólt:

Krajtsik Ferencz *(előadó)* 143.

Román »nemzeti gyülés« (l. Interp. Pázmándy Dénes) **393.**

Sima Ferencz és Hock János mentelmi ügye (Irom. 748) **394, 404.**

Hozzászóltak:

Krajtsik Ferencz *(előadó)* 143, 374, 376.
Madarász József 376.
Mohay Sándor 375.
Olay Lajos 374.
Ugron Gábor 375.

Spanyolország (l. Kereskedelmi) **396.**

Szabadalmak (l. Találmányi) **388.**

Székely vasutak kiépítése, tvj. (Irom. 706, 771, 772) **404.**

Hozzászólt:

Neményi Ambrus *(előadó)* 37[illegible]

Szentlőrincz-szlatina-nasiczi h. é. vasút engedélyezésének megtörténte (Irom. 707, 750) **395, 404, [illegible]8.**

Hozzászólt:

Bethlen Balázs gr. *(előadó)* 164, 377.

Szlávy József főrendiházi elnök elnöklése együttes ülésben (l. Együttes).

Szliácsi fürdő átruházása (l. Interp.-ra adott min. válaszok: Igazságügyminiszter) **393.**

Szőlődézsmaváltsági tartozások lerovására vonatkozólag adandó újabb állami kedvezmények, tvj. (Irom. 770) **404.**

Hozzászólt:

Wekerle Sándor 373.

Találmányi szabadalmak, tvj. (Irom. 741) **388.**

Hozzászólt:

Lukács Béla 3.

Temesvár-nagyszentmiklósi h. é. vasút, tvj. (Irom. 742, 753) **388, 395, 404, 405, 408, 410.**

Hozzászóltak:

Bethlen Balázs gr. *(előadó)* 164, 377.
Lukács Béla 3.

Tengerhajózási részvénytársaság (l. Adria. l. Magyar) **390.**

Túlkiadások, előirányzatnélküli kiadások és hitelátruházások az 1894. számadási év III. negyedében (Állami számvevőszék jelentése. — Irom. 761) **399.**

Hozzászólt:

Wekerle Sándor 267.

Ülések elnapolása új kormány megalakúlásáig (l. Wekerle-kabinet) **410.**

Urbéri dézsmák kárpótlásánál visszatartott összegek kiszolgáltatása (l. Ország) **403.**

Ürményi Bernát lemondása könyvtári bizottsági tagságáról (Elnöki jelentés) **410.**

Vallás szabad gyakorlatáról szóló tvj. főrendiházi tárgyalása (l. Napirend előtt) **393.**

Vallásalapok kezelése (l. Napirend előtt; Napirend után) **388.**

Vásárhelyi Pál volt mérnök leányának adandó állami segély (Irom. 773) **404.**

Hozzászólt:

Festetits Andor gr. 373.

Vaskapu-szabályozási munkálatok 1895. évi költségelőirányzata (Irom. 719) **389.**

Hozzászólt:

Neményi Ambrus *(előadó)* 43.

Vasutak.

Baja-zombor-újvidéki;
Erdőszáda-nagysomkúti;
Esztergom-almásfűzitői;
Gurahoncz-nagy[illegible];
Párdány-zsombolyai;
Székely vasutak;
Szentlőrincz-szlatina-nasiczi;
Temesvár-nagyszentmiklósi (l. az illető czímen).

Vermes Béla mentelmi ügye (Irom. 749) **394, 404.**

Hozzászólt:

Krajtsik Ferencz *(előadó)* 143.

Vígszinház (l. Budapesti) **391.**

Wekerle-kabinet lemondása **409, 410.**

Hozzászóltak:

Appony Albert gr. 470.
Eötvös Károly 465.
Helfy Ignácz 474.
Justh Gyula 464.
Madarász József 474.
Polónyi Géza 475.
Szapáry Gyula gr. 470.
Ugron Gábor 466.
Wekerle Sándor 464, 471, 474.

Interpellácziók.

Babó Emil: Leypold Lajos cs. és kir. tüzérhadnagy rangvesztése tárgyában az összes kormányhoz **401.**

Horváth Ádám: Tiszti rangjától megfosztott Leypold Lajos ügyében a honvédelmi miniszterhez (Visszavonatott) **401.**

Makfalvay Géza: Több dohánybeváltási területen a dohánybeváltásnak deczemberről január hóra történt elhalasztása tárgyában a pénzügyminiszterhez **404.**

Pázmándy Dénes: Nagyszebeni román »nemzeti gyülés« tárgyában a belügyminiszterhez **393.**

Veszter Imre: Kossuth Ferencz politikai körutazása tárgyában a miniszterelnökhöz (Visszavonatott) **390.**

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok.

Igazságügyminiszter (Szilágyi Dezső) válasza:

Polónyi Gézának a szliácsi fürdő átruházásának hazafiatlan feltételei tárgyában **393.**

Digitized by Google

Miniszterelnök és pénzügyminiszter (Wekerle Sándor) válasza:

Babó Emilnek Leypold Lajos cs. és kir. tüzérhadnagy rangvesztése tárgyában **401.**

Makfalvay Gézának több dohánybeváltási területen a dohánybeváltásnak deczemberről január hóra történt elhalasztása tárgyában **404.**

Pénzügyminiszter válasza (l. Miniszterelnök).

Vallás- és közoktatásügyi miniszter (Eötvös Loránd b.) válaszai:

Zichy Jenő grófnak a muzeumi könyvtári és vegyes muzeumi bizottság kiküldése iránt tett indítványa és a nemzeti muzeumnak beküldendő köteles nyomdai példányokról szóló törvényjavaslata tárgyában **404.**

Hozzászólt:

Horánszky Nándor 397.

Sierbán Miklósnak a balázsfalvi görög-katholiku érseki szék betöltése és a görög-kath. és görög-kelet egyházi kongressusok meg nem tarthatása tárgyában **404.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 6881

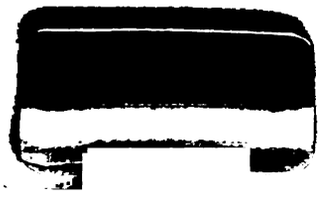

Digitized by Google